LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ
2
ՄԱՅԻՍ
1933

2 Mai
1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2177 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

…ՑՄՐՈՒՐ ՔԱՄԵԼՈՎ

Երիտասարդ մը եւս հողին յանձնեցինք, երէկ, Փարիզի պողոտաներէն մէկուն վրայ: Տաղանդ մը ծաղկած, որ մարեցաւ լուռ ու մունջ, իմաստուն ծիծաղ մը շրթունքին:

Լուռ ու մունջ տղայ մը ինքն ալ, խոնարհ ու խելօքիկ, ինչպէս իր անունը,— Օհան Կարօ:

Իր տեսակին մէջ առաջինը չէ մեր սեւաբախտ ընկերը:

Իրմէ առաջ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին, քանինե՛ր եւ քանինե՛ր ինկան չնչակոտոր, այս քաղաքին մէջ եւ այլուր, պանդոկի մը անկիւնը կամ հիւանդանոցի մը խշտեակին մէջ:

Ու քանիներ եւ քանինե՛ր կան որ կը ծխբեն յամրաբար, աքե՜ւ մաշելով այս անարեւ եւ անիրաւ աշխարհէն … Մաքառելով պատառ մը հացի համար, եւ ցմրուր քամելով անհնարին դառնութիւններ:

Տակաւին մէկ ամիս առաջ, բնաւորութեամբ լուռ ու մունջ, այլ խորապէս կենսուրախ, ծրագիրներ կ'որոճար Օհան Կարօն, առանց մէկ վայրկեան մտածելու մահուան մասին: Բնութիւնը դաւալիր որդ մը սահեցուցած էր իր աղիքներուն մէջ, եւ ակներեւ էր ծխբումը՝ իր դէմքին վրայ:

Եւ սակայն, իրիկունէ իրիկուն, քաշուած՝ իր պանդուխտի սենեակը, կ'որոճար ու կը ուղէր յանուն հայ ժողովուրդի եւ անոր գրականութեան ու արուեստին: Զգարմացան իր մտերիմ ընկերները, այդ սենեակին մէջ գտնելով, իբրեւ չօշափելի հարստութիւն կամ «լքեալ գոյք»,— միայն գիրք ու թուղթ:

Զափազանց համեստ, շատ քիչ կը խօսէր իր ձեռագիրներու մասին: Իսկ անոնք որ գիտէին իր գաղտնիքները, մէկ պատասխան կը ստանային, եթէ հարցնէին.

— Պէտք է կրկին աչքէ անցընեմ: Պէտք է մշակեմ վերստին, որպէսզի կարենամ արդարացնել ստորագրութիւնս:

Ինքնատիպ էր իր արձակը, որուն լրիւ պատկերը պիտի ունենայինք վէպով մը: Իսկ ինչ որ հրատարակութեան տուած է ցիր ու ցան, «Յառաջ»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ, արդէն երեւան հանած էր ոչ միայն բանաստեղծի խմոր, այլ եւ երգիծական տաղանդ:

Կը սիրէր ծածկանունով երեւալ «Յառաջ»ի մէջ, եւ այսօր յանեբը մոռցած են իր զանազան ստորագրութիւնները,— Օ—Կ., Օհանն, Մուսասիր, (Ցանուն Հայաստանի Հանրապետութեան) եւայլն:

Բայց, Օհան Կարօյի գրական վաստակը չէր որ պիտի ներկայացնէինք այս էջին վրայ:

Երիտասարդ ընկերոջ անհետացումը մեր աշխարհէն՝ խորապէս կը ճմլէ մեր սիրտը ուրիշ պատճառով մը,— պանդուխտ երիտասարդութեան վիճակը՝ այս պողոտաներուն վրայ:

Յաճախ հարցուցեր ենք մեր տարաբախտ ընկերոջ եւ կը հարցնենք ուրիշներու.

— Ինչո՞ւ կառչիլ այս ոսկեցնցուղ, այլ խարդախ եւ լպրծուն, վատառողջ պողոտաներուն:

Ինչո՞ւ չերթալ դէպ ի արեւելք, դէպ ի «գաւառ», դէպ ի այն գաղութները ուր աւելի պայծառ է արեւը եւ աւելի բարի են մարդիկը, ուր օդն ու ջուրը օրհնութեան կը վերածեն հաց – պանիրը, իսկ հոգեկան գոհացումը կը կազդուրէ մարմինը: Մանաւանդ որ, այդ գաղութներուն մէջ, ժողովուրդը այնքան կարօտ ունի մտաւոր ուժերու, սրտցաւ եւ աշխոյժ, անկեղծ եւ շինարար ձեռքերու:

Կը յիշենք որ Օհան Կարօն շա՜տ կ'ուզէր երթալ մինչեւ Մուսուլ, եւ ծառայել իր հայրենի երկրին՝ Վասպուրականի մնացորդներուն մէջ: Անոնց համար եւ բոլորին համար: Եւ ապահովաբար այս վախճանը չէր ունենար, եթէ անճարակ ըլլար: Գոնէ չէր հալէր մոմի պէս:

Հիւանդութիւնները մէկ են ամէն տեղ: Բայց, միջավայրը զօրաւոր ազդակ մըն է, դէպ ի չարը կամ դէպ ի բարին դարձնելու համար:

Պէտք է յայտարարել կոպտօրէն,— Փարիզը եւ բոլոր մեծ քաղաքները գժոխքներ են՝ Օհան Կարօներու համար: Ե՛ւ մարմնի ե՛ւ մտքի պահանջներու տեսակէտէն:

Օհան Կարօները չեն կրնար դիմանալ ոչ ամուլ պանդխտութեան մը տառապանքին, ոչ մեծ քաղաքներու գղրդագին ժխորին, ոչ ալ, մանաւանդ, այն հեւ ի հեւ երթեւեկին զոր կը հարկադրէ պատառ մը հացը:

Իսկ պատառ մը հացը միշտ ալ կը ճարուի Աստծու արեւին տակ, առանց Փարիզի չափ լեղի քամել տալու:

Ի՞նչ բան կրնայ այս պողոտաներուն կապել երիտասարդ մը, երբ չունի ոչ հաստատուն ապրուստ, ոչ զարգանալու հնարաւորութիւն, ոչ ալ հոգեկան բաւարարութիւն:

Եւ մանաւանդ, երբ ունի ընդունակութիւն եւ տենչ՝ ծառայելու տարագիր բազմութիւններուն, բաժնելով անոնց ուրախութիւններն ու դառնութիւնները:

Ֆրանսան ալ, անշուշտ, կարօտ է երիտասարդ ուժերու, ըլլալով հոծ գաղութ մը:

Բայց, Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ ունի՞նք այն տարածուն հանրային կեանքը, որ առաւելութիւնն է միւս գաղութներուն: Ունի՞նք, օրինակ, մէկ հատիկ նախակրթարան, այնպէս ինչպէս Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Պարսկաստանի կամ Միջագետքի մէջ:

Մինչդեռ, այդ գաղութներուն մէջ եւ այլուր, հազարաւոր մանուկներ հայկական դպրոց յաճախելու միխիթարութիւնը կը վայելեն, իսկ ուսուցիչներու համար միշտ ալ բաց է ասպարէզը:

Եթէ մեր երիտասարդութեան համար ճակատագրուած է ցմրուր քամել դառնութեան բաժակը, հազար անգամ նախընտրելի պիտի ըլլար քամել զայն կարելի եղածին չափ հեռու՝ այս պողոտաներէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 12ԻՆ, ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԺՈՂՈՎԸ՝ ՎԵՐՍԱՅԼԷՆ Ի ՎԵՐ

Յունիս 12ին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը: Պիտի մասնակցին աւելի քան վաթսուն ազգեր, որոնց պատուիրակութիւնները կը ներկայացնեն երկու միլիառ ժողովուրդ: Միջազգային ամենամեծ համագումարն է այս, 1919էն ի վեր (Վերսայլի ժողով): Թէեւ ժողովը սարքուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, բայց, քանի որ Լոնտոնի մէջ կը գումարուի, հարիւրաւոր պատուիրակներու տեղաւորման հոգը կ'իյնայ անգլիական կառավարութեան վրայ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ սկզբնական օրակարգը մեծապէս պիտի ընդլայնուի: Այս ժողովին հետ կապ ունին վերջերս կնքուած առեւտրական դաշնագիրները, ինչպէս եւ Անգլիոյ կողմէ Ֆրանսայի տրուած երեսուն միլիոն ստերլինի փոխառութիւնը: Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ մաքսային զինադուլ մը կնքել խորհրդաժողովի ընթացքին: Այսինքն՝ մաքսային նոր պատնէշներ չհաստատել այդ միջոցին: Ժողովը նկատի պիտի առնէ ոսկեփճարի (էթալօն տ'օռ), դրամա փոխանակութեան եւ մաքսատուրքերու կրճատման խնդիրները, որոնց մասին խօսուած է Ուաշինկթընի մէջ: Հաւանական չէ որ պատերազմական պարտքերու վճարումը ընդհատելու առաջարկ ներկայացուի պարտականներուն կողմէ: Գերմանացիները պիտի առաջարկեն կարճ պայմանաժամով պարտքերը վերածել երկար պայմանաժամերու:

Զափազանցութիւն չէ ըսել թէ բովանդակ աշխարհի ուշադրութիւնը յառած է այս խորհրդաժողովին վրայ, որմէ մեծ արդիւնքներ կը սպասուին, տնտեսական բարօրութեան համար:

Նախագահ Ռուզվելթ նոր լիազօրութիւններ կը պահանջէ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ նախագահ Ռուզվէլթ պատգամագիր մը կը պատրաստէ, որով լիազօրութիւն պիտի պահանջէ պատերազմական պարտքերու մասին առանձին բանակցութիւններ կատարելու իւրաքանչիւր պետութեան հետ: Այդ պատգամագրին մէջ, նախագահը պիտի պարզէ աշխարհի տնտեսական կացութիւնը եւ իւրաքանչիւր պետութեան վճարելու կարողութիւնը: Կը կարծուի թէ նախագահը մօտերս ճառ մը պիտի խօսի այս մասին, որ պիտի լսուի բոլոր երկիրներու մէջ, ձայնարձակի միջոցաւ: Այս առթիւ նորէն պիտի յիշեցնէ թէ Ամերիկան չի կրնար շարունակել իր մեկուսացումը եւ թէ անհրաժեշտ է անմիջապէս գործի ձեռնարկել:

Անտափոր խռովութիւններ Մայիս 1ի տօնին առթիւ

Քանի մը օր առաջ հրատարակած էինք ներքին նախարարութեան հրահանգները՝ Մայիս 1ի տօնին առթիւ:

Բաղդատելով Ֆրանսայի հետ, շատ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին ուրիշ երկիրներու մէջ:

Աթէնքի մէջ, ոստիկանութիւնը օրեր առաջ գործի ձեռնարկած եւ երեք հարիւր համայնավարներ ձերբակալած էր, վախնալով խռովութիւններէ: Շատերուն վրայ գտնուեցան գրգռիչ շրջաբերականներ: Այս խռովութեանց վրայ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը գործադուլ հռչակեց Մայիս 1ին:

Սոֆիայի մէջ ալ ոստիկանութիւնը մէկ օր առաջ ձերբակալեց 130 բանուորական գործիչներ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ գաւառական կեդրոններու մէջ:

Պոլսոյ մէջ, ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած էր համայնավարները, որոնք յայտարարութիւններ ցրուած էին Մայիս 1ի առթիւ: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան երեսուն գործիչներ: Խուզարկութեանց հետեւանքով երեւան հանուեցան բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնք կ'ապացուցանեն թէ համայնավարական շարժումը լայնօրէն տարածուած է Թուրքիոյ մէջ:

Աշխատանքի տօնը Գերմանիոյ մէջ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Մայիս 1ը ազգային աշխատանքի տօն հռչակուած էր ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, եւ այս առթիւ տեղի ունեցան անսովոր ցոյցեր: Հիթլէր պարզեց իր քառամեայ ծրագիրը: Թամփէլհոֆի օդանաւային կայանը խռնուած էին մէկ միլիոն 400,000 Գերմանացիներ: Յատուկ տաղաւարներու մէջ զետեղուած էին վաթսուն հազար հրթիռներ, անմիսա ռումբեր եւ սեւ վառօդ: Ռումբերը երկու տեսակ էին, մեծ եւ փոքր եւ բազմագոյն. արձակուած ատեն ասողեր եւ հիթլէրեան խաչեր կը ձեւացնէին 300 մեթր բարձրութեան վրայ: Մասնաւոր հրթիռներ պայթած ատեն կը կազմէին հետեւեալ նախադասութիւնը, արեւնի գոյնով. — «Գերմանիան արթնցած է»:

Տօնակատարութիւնը սկսաւ առաւօտեան ժամը ութին, երբ հարիւր հազար հիթլէրական երիտասարդներ եւ դպրոցականներ համախմբուելով, ողջունեցին Հինտէնպուրկը եւ Հիթլէրը, մինչ 1200 հոգինոց երգչախումբ մը կը թնդացնէր ազգային քայլերգը, «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»: Միեւնոյն ատեն, հարիւր հազար բերաններ կ'երգէին հիթլէրական քայլերգը: Ամբողջ օրը, ձայնարձակներ ամէն կողմ կը տարածէին խօսուած ճառերը եւ հայրենասիրական բացագանչութիւնները:

Խանդավառութիւնը այնքան մեծ էր որ, Գերմանիոյ գործարանատէրներն ալ կոչ մը հրատարակած էին, ողջունելով Մայիս մէկը իբրեւ խորհրդանշանը ազգային միութեան …

Օրուան տօնին առթիւ, բոլոր հրապարակներուն վրայ փակցուած էին նշանախօսքեր: Այսպէս, Պրանտէնպուրկի դրան վրայ, որ կը համապատասխանէ Փարիզի Փլաս Վանտոմին, խոշոր տառերով գրուած էր հետեւեալ խօսքը.

— Միայն զօրաւոր Գերմանիա մը կրնայ աշխատանք տալ Գերմանացիին:

Վիլհէլմի հրապարակին վրայ գրուած էր հետեւեալ կոչը.

— Առաջնո՛րդ, հրամայէ՛ եւ մենք պիտի հետեւինք քեզի: (Կ'ակնարկէ Հիթլէրի):

Ժողովրդական թաղերու մէջ, ամէնէն խոշոր տեղը կը բռնէր հետեւեալ նշանախօսքը.

— Ընդհանուր շահը վեր է մասնաւոր շահէն:

Համայնավարներու կեդրոնատեղին առջեւ, որ այժմ կը կոչուի «Հորսթ-Վէսէլի Տուն», սպանուած հիթլէրական բանաստեղծին անունով, արձանագրուած էր խոշոր տառերով.

— Կեցցէ՛ գերմանական ընկերվարութիւնը: Այսուհետեւ միայն մէկ արծիւ կայ,— գերմանական աշխատանքին արծիւը:

Կարգապահութեան կը հսկէին 13,000 հիթլէրական զինուորներ:

Տօնակատարութիւնները սկսան կիրակի օրն իսկ, երբ պետական պաշտօնեաները թափօր մը կազմեցին Պրանտէնպուրկ Թորի կամարին տակ: Այս առթիւ նախարարներէն մէկը ճառ մը խօսեցաւ, որուն բնաբանն էր. «Աստուած կուի կ'ուզէ»: Երիտասարդական թափօրներու դրօշներուն վրայ արձանագրուած էր Նափոլէոնի ժամանակակից բանաստեղծ Արնտթի հետեւեալ խօսքը.— «Ռազմիկ եղիր, քաջ եւ հաւատարիմ եղիր»:

Երիտասարդներու ներկայացուցիչը չեշտեց ճառի մը մէջ.

— Ադոլֆ Հիթլէրն է որ մեզի սորվեցուց հերոսութիւն, այնպիսի ժամանակի մը մէջ ուր կը տիրապետէր վատութիւնը: Մենք յառաջ կ'երթանք ընկերվարական գաղափարի մը համար, ընդդէմ Փղշտացիներուն եւ յետաշրջութեան:

Քէօլնի մէջ, վարչապետին կինը մկրտեց չորս օդանաւեր, կոչելով զանոնք Հիթլէրի եւ անոր գործակիցներուն անուններով:

Ամէն տեղ ճառեր խօսուեցան համայնավարութեան եւ հրէութեան դէմ:

⁂ Գերմանիոյ մամուլի ընկերակցութիւնը ժողով գումարելով, ստուար մեծամասնութեամբ որոշեց լրագրական ասպարէզէն վտարել մարքսեան կամ հրեայ խմբագիրները:

Անձնասպան եղաւ հրեայ խմբագիր մը, որ վտարուած էր «Պէրլինէր Թակէպլաթ»ի խմբագրատունէն:

Կռիւ Սոֆիայի փողոցներուն մէջ

Կիրակի օր, Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ, Միխայլովի կուսակիցներէն հինգ հոգի կրակ բացին իրենց հակառակորդներուն դէմ: 80 գնդակ արձակուեցան դէմ դիմաց, որու հետեւանքով երկու հոգի եւ տղեկ մը վիրաւորուեցան: Կռուաբարները ձերբակալուեցան:

Կարմիր բանակը կ'ուժեղանայ Ծայր. Արեւելքի մէջ

ՐԻԿԱ, 30 ապրիլ.— Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն ծաւալման հետեւանքով, Մոսկուայի մէջ ապրիլ 24ին տեղի ունեցաւ պատերազմական յեղափոխական խորհուրդի գումարում մը՝ Վորոշիլովի նախագահութեամբ: Ներկայ էր նաեւ ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախագահ Մոլոթով: Կարեւոր որոշումներ տրուեցան զօրք ղրկելու համար: Առիկա նախզգուշական միջոց մըն է միայն, քանի որ Սթալին ընդդիմացած է ո եւ է արկածախնդրութեան, զայն նկատելով մնասակար համայնավար վարչաձեւին:

Ծ. Արեւելքի կարմիր բանակը արդէն ունի 15 զօրաբաժին 500 օդանաւով, իսկ 15, 44, 24 եւ 3րդ զօրաբաժիններն ալ որ Նիքոլայէվ, Սէնֆէրօպոլի եւայլն կը գտնուին, հրաման ստացան պատրաստ ըլլալ մեկնելու Իրքուցք եւ Չիթա:

Լէնինի մարմինը կը տարրալուծուի

ՎԱՐՇԱՒԱ, 30 ապրիլ.— Հոս հասած լուրերու համաձայն, Լէնինի դամբարանը փակուեր է հասարակութեան առջեւ որովհետեւ Լէնինի մարմինը ըսկսել է տարրալուծուիլ: Յայտնի է թէ Լէնին, մահէն յետոյ դմռսուած էր բիւրեղեայ դագաղի մը մէջ եւ միլիոնաւոր մարդիկ կ'այցելէին անոր: Քանի մը տարի առաջ նշմարուեցաւ որ մարմինը կը խաթարուէր առանց պատճառի: Ամէնէն նշանաւոր բժիշկներէ եւ քիմիաբաններէ կազմուած յատուկ մարմին մը կը ջանայ փճացումէ փրկել զայն:

Կանտի դարձեալ ծոմապահ

Մահաթմա Կանտի, որ Ժէրովատայի բանտը կը գտնուի, կանչեց իր որդին եւ յայտնեց թէ երեք շաբաթուան ծոմի մը պիտի սկսի: Տղան շատ խնդրեց տարհամոզելու հայրը, բայց ան անդրդուելի մնաց: Կը վախցուի որ այս ծոմը մահացու ըլլայ Կանտիի համար որ արդէն շատ տկարացած է: Կանտի յայտնեց թէ քաղաքական նպատակով չէ որ պիտի ընէ այս ծոմապահութիւնը, այլ իր անձին մաքրացումին համար:

Կոմսուհի տը Նօայլի մահը

Ֆրանսական գրականութիւնը կորսնցուց իր ամէնէն արժէքաւոր քերթողներէն մին, Տիկին Կոմսուհի տը Նօայլ որ մեռաւ Փարիզի իր բնակարանին մէջ, կիրակի օր: Ծնած էր 1876ին Փարիզի մէջ: Առաջին կինն էր որ ստացած էր Պատուոյ Լեգէոնի պատուանշանը:

Անգլիացի ճարտարագէտները ի՞նչ պիտի ըլլան

Լոնտոնի կարգ մը շրջանակները կը կարծեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը ներում պիտի շնորհէ երկու դատապարտեալ Անգլիացիներուն, եւ թէ Անգլիա ալ իր կարգին ետ պիտի առնէ առեւտրական արգելքի հրամանագիրը:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն սակայն փարիզեան թերթերուն թէ շատ ալ յոյս չկայ որ սովետները այդպիսի զիջում մը ընեն, քանի որ ժամանակը իրենց ի նպաստ կ'աշխատի. իրաւ ալ, Անգլիոյ հանրային կարծիքը որ դատավարութեան ընթացքին մէկ ճակատ կը ներկայացնէր, այժմ կը սկսի բաժանուիլ եւ ռուսական ապրանքներու դէմ դրուած արգելքին եւ սովետներու փոխադարձութեան հետեւանքով առաջ եկած կացութիւնը այժմ սկսած է հակառակ երկու հոսանքներ առաջ բերել:

Սըր Ճօն Սայմընի յայտարարութեանց հակառակ, Մոսկուայի մէջ կը խորհին որ ճարտարագէտներու դատը պատրուակ մըն էր միայն գործադրելու Օթթավայի խորհրդաժողովին որոշումը, որով Ռուսերը կը կարծեն թէ խաբուած կ'ըլլան արձակելով անգլիացի դատապարտեալները:

Երկու կողմերը այսպէս սպասողական դիրքի մէջ են եւ ոչ եւ է բանակցութիւն չկայ այդ մասին:

ԱԶԳԱՅԻՆ – ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԶՕՐԱՆԱՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վիեննայէն կը հեռագրեն թէ Թիրոլի եւ Ստորին – Աւստրիոյ մէջ տեղի ունեցած համայնական ընտրութեանց մէջ որոշ առաջխաղացում ունեցած է ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը: Քրիստոնեայ ընկերվարականները ամէն տեղ գրեթէ կը պահեն իրենց դիրքերը: Սոցիալ – դէմոկրատները կորսնցուցած են Թիրոլի մէջ ուր ազգային – ընկերվարականներու (նացի) շահը աւելի զգալի է:

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ․․․

Բ.

Ռազմամթերք հայթայթող պետութեանց կարեւորութիւնը բաղդատելու համար, քանակական տեսակէտով, հետեւեալ համեմատական պատկերը անհրաժեշտ կը նկատեմ։

Գլուխը կուգայ Անգլիան, որ կ'արտադրէ ու կը ծախէ ընդհանուր աշխարհի ռազմական պիտոյքներու 30.8 առ հարիւրը, որ կը նշանակէ թէ կը պարենաւորէ, առանձին, ընդհանուր աշխարհի մէկ երրորդը։ Երկրորդ տեղը կը գրաւէ Ֆրանսան, 12.9 առ հարիւր։ Առաջնոյն ունեցած տարբերութիւնը, երկրորդին վրայ, խիստ գնահատելի է․․․։ Երրորդ կուգան Միացեալ Նահանգները, 11.7 առ հարիւր։ Չորրորդ՝ Չեխոսլովաքիա, 9.6 առ հարիւր։ Հինգերորդ՝ Շուէտ, 7.8 առ հարիւր։

Դժուար է, բնականաբար, որոշ վերապահումներ ընել այս թիւերուն մասին։ Մեծ մասամբ անկատար են անոնք, որովհետեւ, ռազմամթերքի վերաբերեալ բոլոր առաքումները կը կատարուին տարբեր ձեւերու տակ եւ պէտք է նկատի առնել նաեւ, որ գոյութիւն ունի մաքսանենգութիւնը, խուսափելով, այսպէս, վիճակագրական թիւերէն։

Ամէն պարագայի տակ Անգլիա է որ, իր մօտաւորապէս 18 միլիոն ոսկեայի արտադրութեամբ, կոչուած է պատերազմական պիտոյքներու արտադրութեանց մրցանիշը։ Անգլիա ըսելով, պէտք է հասկնալ Վիքըրս – Արմսթրոնկ։

Վերջերս, Ֆրանսացի յայտնի լրագրող Փոլ Ալլար, քննութիւն մը կատարած ըլլալով, հետեւեալը կը պատմէ այս ընկերութեան ծագման մասին։ Կուտամ կարեւոր կէտերը․

— «Նորտընֆէլտ, Շուէտացի երկրաչափ մը, օրին մէկը ոտք կը կոխէ Անգլիա եւ կը սկսի աշխատիլ երկաթի վաճառականի մը քով։ Օժտուած ըլլալով ստեղծագործ ուղեղով մը, կը հնարէ ու կը զարգացնէ ատրճանաբար, ինքնաշարժօրէն կրակող թեթեւ թնդանօթ մը։

Արագահարուած թեթեւ թնդանօ՛թ մը։ Ցեղաշրջում ամբողջ Եւրոպայի մէջ։ Պալքանները խլրտման մէջ են, Սպառազինութեան ջերմը կը վառէ պալքանեան եւ եւրոպական մեծ պետութիւնները։ Զէնքերու գիները երթալով կը բարձրանան։

Ցունատտան Քաուփ գործարանին կ'ապսպրէ ութսունեւչորս պողպատէ թնդանօթներ։ Պազիլ Զախարոֆ, …ցի Ցոյնը, միջնորդի դեր կը կատարէ․ Իր հայրենակիցներուն կը ծախէ թնդանօթներ, իսկ Թուրքերուն՝ թնդանօթ եւ ընդծովեաներ։

Սակայն յանկարծ, 1880ին, հրապարակի վրայ կ'երեւի Մաքսիմ անունով երկրաչափի մը նոր «յղացում»ը․․․։ Իր գիւտը շատ խոշոր չէ, այլ սովորական հրացանէն քիչ մը աւելի մեծ, բեռցուած երկու անիւներու վրայ եւ, չի գիտցուիր թէ ինչպէս, մէկ վայրկեանի մէջ կուտայ երեք հարիւր հարուած։

Անպարտելի խաղի՛ր, կ'որակեն այդ գիւտը, շատեր։

Սակայն Զախարոֆի կարծիքը բոլորովին տարբեր է, որ, զարգացած երկիրներու ներկայացուցիչներուն բազմութեան հետ, կ'երթայ ներկայ գտնուիլ խրամ, Մաքսիմի առաջին փորձերուն։

Այս վերջինը, բոլոր երկիրներու բարձրաստիճան զինուորականներու ներկայութեամբ, ծնրադիր իր խորհրդաւոր գործիքին առջեւ, երկու վայրկեանի մէջ, գնդակներով կ'արձանագրէ Ֆ. Ժ. գլխատառերը (Ֆրանսուա Ժոզէֆ), կայսերականութեան հոմանիշը)։ Հրաշալի՛, սքանչելի՛․․․։ Անմիջապէս 150 Մաքսիմ արագահարուածներ կ'ապսպրուին աւստրիական բանակին համար ու, շնորհիւ Զախարոֆի ջանքերուն, առաջին հիմնաքարը կը դրուի, 1888ին, ընկերութեան մը, որ հետզհետէ իր մէջ կուլ տալով միւս փոքրիկ ընկերութիւնները, կ'առնէ վերջնականապէս Վիքըրս – Արմսթրոնկ անունը։

Վրայ կը հասնի 1914ի Մեծ Պատերազմը։ Վիքըրս – Արմսթրոնկ կ'արտադրէ քսանըհինգ հազար թնդանօթ, 240 հազար արագահարուած, չորս միլիոն հրացան, 250 միլիոն ռումբ եւ տասը միլիառ կապար։

Ինք առանձին, Վիքըրս, արտադրած է հարիւր հազար Մաքսիմ արագահարուածներ, չորս զրահաւոր, երեք զրահապատ – զրահաւորներ, յիսուներեք ընդծովեայ եւ վաթսուն եւ վեց թորփիլահալածներ ու օժանդակ նաւեր։

Ինք առանձին, Վիքըրս վաճառանիշը, առանց նկատի առնելու իր բազմաթիւ մասնաճիւղերը, գանձած է պատերազմի միջոցին, բազմաթիւ միլիոններ։

Երբ Ուաշինկթընի առաջարկութիւնը, — որ կը սահմանէր թէ ապագային որ եւ է պատերազմական նաւաշինութիւն չշինուէր մենաշնորհեալ հաստատութեանց կողմէ — յառաջ բերաւ Լոնտոնի մէջ սակարանային խուճապ, Վիքըրս չվարանեցաւ պահանջելու կառավարութենէն՝ հրապարակաւ յայտարարել տալու համար թէ ի՛նչ պատասխան պատրաստած էր ամերիկեան առաջարկին։

Երկար վարանումներէ յետոյ, պետական իշխանութիւնը յայտարարեց թէ Վիքըրս – Արմսթրոնկ ընկերութեան սպառազինական եւ նաւային գործարանները, երկրին համար, կը ներկայացնէին «փափաքելի» անհրաժեշտութիւններ։

Մութին մէջ կը մնան, անգամ մը եւս, այն բոլոր խաղերը, որոնցմով յաջողեցան վառօդի վաճառականները գոհացում ստանալ։ Արեւի պէս պայծառ է, սակայն, թէ այս պայմաններով Զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի գտնուի մեծամեծ դժուարութիւններու առջեւ։

Շնայտեր հաստատութիւնը․ — Լը Քրէզօ քաղաքին քով կանգնած են, իրենց բարձրաբերձ ծխնելոյզներով, Շնայտէր գործարանները։

Ընկերվարական գաղափարներով օժտուած մարդոց մտքին մէջ Քրէզօյէօն կը պատկերանայ իբրեւ անանուն, մութ ուժի մը ձեւով, որ, ըլլալով «Ֆրանսական իմպերիալիզմի» ներկայացուցիչը, զաւեր կը սերմէ գաղութագրի։

Շնայտէր հաստատութիւնը, (որ մեծամեծ շահեր ունի Չեխոսլովաքիոյ Սքոտա գործարաններուն մէջ), ամբաստանուած է Եւրոպայի խաղաղութեան դէմ վտանգաւոր սպառազինութիւնը դիւրացնելու մեղքով։ Քրէզօյէօի նախկին երեսփոխան Փոլ Ֆօռ չէ վարանած յայտարարելու թէ, վերջերս, հաստատութիւնը գաղտնաբար վառօդ կը ծախէ ․․․ Գերմանիոյ։

Բոլորովին անտեղի են ու գիտումնաւոր միանգամայն, կը յայտարարէ պաշտօնական անձնաւորութիւն մը, այն բոլոր ամբաստանութիւնները, որոնցմով կը ջանան փաստել թէ մեր արտադրական ջանքերը սահմանուած են միայն պատերազմական պիտոյքներ հայթայթելու համար։

Պատկանելով մետաղագործական ճիւղին, ինքնաշարժի գործարաններուն կը հայթայթենք, ի մէջ այլոց, մասնաւոր պողպատ։ Կը շինենք վարբաշարժներ եւ երկաթուղիի վերաբերեալ կազմածներ։ Կը մասնակցինք մետաղեայ շինութեանց, կամուրջներու, ծովային նաւահանգիստներու, գործարանային մեքենաներու եւ բոլոր հանրօգուտ շինութեանց։ Մէկ խօսքով, այն բոլորին, որոնք կը պատկանին մետաղագործական ճիւղին։

Ճիշդ է նաեւ որ կը շինենք պատերազմական պիտոյքներ, որոնց զարգացման համար ունինք մասնագիտական գրասենեակներ։ Այն աջակցութիւնը, զոր բերինք մեր երկրին, վերջին պատերազմի ընթացքին, ցոյց կուտայ մեր կարողութիւնը։ Սակայն վերոյիշեալ ապրանքները կը պատրաստենք ժամանակ առ ժամանակ ու մասնաւոր պարագաներու տակ եւ միշտ պետական իշխանութեանց արտօնութեամբ եւ հաւանութեամբ։

Գալով արտասահմանեան պետութեանց վաճառուած պատերազմական պիտոյքներուն, կրնամ ըսել առանց հերքումի վախի թէ բոլոր ապսպրանքները առնուած են արտաքին նախարարութեան եւ ազգային ինքնապաշտպանութեանց նախարարներու հաւանութեամբ, իբրեւ փաստ կրնամ տալ արտօնագրեր՝ ստորագրուած զանազան քաղաքական կուսակցութիւններու պատկանող նախարարներու կողմէ։

Այս ձեւակերպութեամբ, գործարանատէրերու անկախութիւնը ենթարկուած կ'ըլլայ կառավարական հսկողութեան։ Մենք մեզ կը նկատենք պետութեան աշխատակիցները եւ յանձն չենք առներ որ եւ է ապսպրանք առանց անոր հաւանութեան։

Մեզ զրպարտած են ապստամբ Ապտէլ–Քէրիմի զէնք հայթայթած ըլլալու մեղքով։ Միշտ Ֆրանսական կառավարութեան հաւանութեամբ, պատերազմական պիտոյքներ ղրկուած են սպանիական բանակին։ Սակայն, պատերազմի ընթացքին, ապստամբներու ձեռքն անցած է մէկ մասը, ինչ որ կը բացատրէ մեր թնդանօթներուն թշնամի բանակին մէջ գտնուիլը։

Մեզ զրպարտած են Գերմանիոյ վառօդ ղրկած ըլլալու մեղքով։ Մենք վառօդ չենք պատրաստեր։ Ֆրանսայի մէջ վառօդի մենաշնորհը կը պատկանի պետութեան։ Պատերազմական նախարարութիւնը մեզի ծախած էր, շատ օրինաւոր պայմաններով, վառօդի որոշ քանակութիւն մը, արտածելու համար Չեխոսլովաքիա, ուր ղրկուելու համար, հարկ էր Գերմանիոյ վրայէն «թրանզիթ» անցընել։ Գործողութիւնը կատարուած է Ֆրանսական մաքսային ընկերութեան մը կողմէ։

Այս երկու օրինակները բաւ կը համարեմ փաստելու համար թէ ինչպէ՛ս դիւրութեամբ իրողութիւնը կը խեղաթիւրեն։ Չպիտի ծանրանամ այն բոլոր յարձակումներուն վրայ, որոնց ծագումը քաղաքական կիրքերն են եւ, արտասահմանի մէջ, հակաֆրանսական փրոփականտի արդիւնք։ Մեր կառավարութիւնը այդ բանը շատ լաւ գիտէ։

Վերջացնելու համար ըսեմ թէ մեր աշխուժութիւնը, բոլոր մարզերուն մէջ շատ լաւ գնահատուած է պետութեան կողմէ, որուն, ոչ մէկ պարագայի տակ, չպիտի զլանանք մեր աջակցութիւնը»։

Ասոնք են, գոնէ պաշտօնական, Ֆրանսական մեծ հաստատութեան այն յայտարարութիւնները, որոնք եղած են գոհացում տալու համար — եթէ կրնան գոհացում տալ — տանիքներու վրայ «պատերազմ կայ» պոռացողներու պահանջին։

Շուէտական Պոֆոռսը․ — Թերեւս զարմացած ըլլաք կարդալով որ խաղաղասէր Շուէտը իր կարեւորութիւնով հինգերորդ տեղը կը գրաւէ վառօդի վաճառականներու ցանկին մէջ։

Պոֆոռս վաճառականին անունը չէ, այլ քաղաքի մը, ուրկէ ծագում առած է համանուն ընկերութիւնը։

— Քռուփ թնդանօթ չարտադրեր այլ եւս Գերմանիոյ մէջ, կը շշնջեն ամէն կողմէ։ Այդպէս է գոնէ տեսականօրէն։ Սակայն Քռուփ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած է Պոֆոռսի հետ, որ Գերմանիան կը պարենաւորէ ռազմամթերքով։ Այս ամբաստանագիրը ցցուած է, հրապարակաւ, Զօր. Պուժուայի կողմէ, La Revue des Vivants թերթին մէջ, որ կը ղեկավարուի Անրի տը Ժուվընէլի կողմէ։ Եւ, միեւնոյն ժամանակ համայնավար պետ Լէնինի կողմէ, որ կը հաստատէ L'Internationale Communisteի մէջ թէ՝

— «․․․ Քռուփ ֆիրման 1927էն ի վեր կլանած է Պոֆոռսի բաժնեգիններու մեծ մասը, անուղղակի ստիպել տալով աշխատցնել զայն, համաձայն իր ծրագիրներուն եւ նոր գիւտերուն։

Ահաւասիկ ամբաստանագիր մը, որ, եթէ դրական է եւ հիմնաւոր, շատ ծանր է, ինչու որ, Շուէտ ըլլալով չէզոք երկիր մը, գէշ օրինակ մը տուած պիտի ըլլայ, գործած ըլլալով Վերսայլի դաշնագիրը։

Բնական է, առանց շատ փափուկ հարցեր ըլլալով, պէտք է խուսափիլ մեկնաբանութիւններ ընելէ այս մասին։

Սակայն ի՛նչ կ'ըսեն անոր ղեկավարները ինքնապաշտպանութեան համար․

— «Աւստրական նախարարը, որուն անմիջական հսկողութեան ներքեւ կը գտնուի պատերազմական պիտոյքներու արտածման իրաւասութիւնը, քննութիւն մը կատարած է այս մասին։ Ոչ մէկ զէնքի արտածում է եղած Շուէտէն դէպ ի Գերմանիա։ Արդարեւ, մեր օրէնքները դէմ են նմանօրինակ արտածումի։ Սակայն մեր կառավարութիւնը, որ ընկերվարական է, կ'ուզէ աւելի հեռուները երթալ։ Յանձնախումբ մը կազմուած է որ պարտականութիւն ունի հաւաքելու եւ ներկայացնելու այն բոլոր միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ սպառազինութիւնը սահմանափակել եւ, եթէ կարելի է՝ զայն վերածել պետական մենաշնորհի»։

Պոֆոռս անունով ընկերութիւնը հիմնուած է 1646ին։ Ինչպէս բաւ է գ, երբ ընկերութեան ղեկը անցաւ պայթուցիկ ռումբերու մեծահռչակ հնարիչ Ալֆրէտ Նոպէլի ձեռքը, իր գործունէութեան դաշտը աւելի ընդարձակուեցաւ։ Քսաներորդ դարու առաջին տարիներուն — ինչպէս կը պարծենան իրենք — արտասահմանեան պետութենէ մը (չեն ըսեր թէ ո՛րը) ստացաւ առաջին ապսպրանքը։ Այսպէս, 1930ի առաջին ամիսները երեւան կուգար որ, Պոֆոռս ընկերութիւնը ապսպրանքներ ղրկած է մօտաւորապէս քսանուն պետութիւններու։

Ազգերու Դաշնակցութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն՝ անոր գլխաւոր յաճախորդներն են․ —

Թուրքիա (70 առ հարիւր), Չիլի (45 առ հարիւր), Ֆինլանտա (14 առ հարիւր), Ռումանիա (7 առ հարիւր) եւ Հարաւային Ամերիկեան երկիրները։

Սակայն ոչ մէկ փաստ Գերմանիոյ մասին։

Ն. ՀՐԱԶԴԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄ. ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎ

Հինգշաբթի, 20 ապրիլին բացուեցաւ Ռումանահայ Պատգամաւորական Ժողովը Ազգային Մատենադարանի մէջ։ Ներկայ էին 21 աշխարհական պատգամաւորներ եւ երեք հոգեւորականներ։

Պատգամաւորներ կային թեմին բոլոր շրջաններէն, ինչպէս Պուքրէշ, Քոնսթանցա, Պայարճըք, Պրաիլա, Կալաց, Քիշնեւ, Եաշ, Հըռշէվ, Ռոման, Չէթաթէա – Ալպը, Իսմայիլ, Պրից, Սուչէավա, Պոդատաղ, Սուլինա, Պաքըու, Ֆոքշան, Պոթոշան եւ Թրկու – Օկնա, մեծ մասամբ ռումանահայ հին համայնքներ որոնք թէեւ մոռցած իրենց մայրենի լեզուն, բայց իրենց զգացումներով կը մնան դեռ հայ, համայնքներ որոնցմէ շատերը հարուստ են կալուածներով, եւ խոհեմ կեդրոնական իշխանութիւն մը շատ դիւրութեամբ պիտի կարողանար օգտագործել այս շրջաններու եկամուտները եւ առաջին հերթին ձեռնարկել թեմական մեծ վարժարանի մը հիմնումին, որուն պէտքը շատոնց ի վեր կը զգացուի։

Անհամբեր կը սպասուէր այս պատգամ. ժողովին, մանաւանդ որ բազմաթիւ կարեւոր խնդիրներ կային ծեծուելիք, որոնց կարգին պէտք է յիշել Պուքրէշի ցաւոտ խնդիրը, որ վրդովեցուցիչ հանգամանք մը առած էր եւ կը սպառնար գաղութը վերջնականապէս քայքայել։ Ալ չեմ խօսիր պառակտումի մասին, որովհետեւ տարիէ մը ի վեր Պուքրէշի հայ համայնքը դարձած է բարեկենդան խառնաբան մը, ուր համայնքին ճակատագիրը վարելու յաւակնութիւնն ունի այսպէս կոչուած պլոքը, որուն ետին ձախլիկ կերպով պահուըտած է Հօկի խառնակիչ թաթը։

Գաղթաշխարհը շատ բան տեսած ու լսած է այս անուան տակը պահուըտած մարդոց մասին, այնպէս որ աւելորդ կը գտնեմ անգամ մըն ալ կրկնել անոնց գործած քաջագործութիւնները, մանաւանդ որ ամէն կողմ ալ անոնց նպատակը մէկ է՝ խառնակել, պառակտել. բան մը որ հոս Ռումանիոյ մէջ որոշ չափով իրագործեցին, ի պատիւ բնականաբար իրենց։ Բայց կարծեմ, մենք, Ռումանահայերս, շուտով զգաստացանք եւ իբր առաջին արդիւնք ջախջախիչ պատասխան մը տուինք այս ժողովին մէջ, թէեւ արտաքին երեւոյթները զիրենք կ'ուրախացնէ։

Ժողովին նախագահ կ'ընտրուի Գ. Թրիանթու–Կալաց։ Բարդ ու ժամուտ ծագած են օրակարգի խնդիրները եւ միայն Թրանքու – Կալացի նման հեղինակութիւն ունեցող մէկը պիտի կրնար վարել նման ժողով մը գատաւորի անաչառ կեցուածքով։

Նախ թեմին առաջնորդ Հուսիկ արք. Զօհրապեան կը կարդայ ճառ մը՝ որ տեսակ մը ժողովագիր է։

Պուքրէշի խնդիրը որ այնքան մելան եւ ճիգ թափել տուած էր տարիէ մը ի վեր, վերջնականապէս լուծուեցաւ, գոնէ արտաքին երեւոյթով։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը ժամ մը քննելէ յետոյ խնդիրը ներկայացուց ժողովին եւ խնդրեց յանուն այս թեմի խաղաղութեան աւելի եւս չբբբել խնդիրը եւ բեկանուած թաղականները պահել պաշտօնին վրայ, ընդունելով հանդերձ որ գործուած են բազմաթիւ օրինազանցութիւններ։ Ժողովը արդարեւ ներողամտաբար աչք գոցեց եղածներուն վրայ, մանաւանդ որ Պեսարապիոյ շրջանի պատգամաւորները, հասկացողութեան եկած էին Պուքրէշցիներուն հետ, փոխադարձաբար աջակցելու իրարու։

Ամբողջ թեմը շահագրգռող երկրորդ խնդիրն էր Քիշնեւի «Օկրատայի» խնդիրը։

Ինչպէս յայտնի է, Օկրատա կոչուած հսկայ թաղամաս մը կայ Քիշնեւի մէջ որ իր մէջ կը պարունակէ հարիւրաւոր տուներ եւ խանութներ. այս թաղամասը կը պատկանէր պատերազմէն առաջ, ռուսական տիրապետութեան ժամանակ, Պեսարապիոյ հայ թեմին որու այն առնուած … կեդրոնն էր Քիշնեւ. պատերազմէն յետոյ երբ Պեսարապիան եւ իր մայրաքաղաքը Քիշնեւ, Ռումանիոյ միացան, ռումէն կառավարութիւնը յարքունիս գրաւեց կալուածները եւ միայն անոնց մէկ չորրորդ մասը ձգեց թեմին որ կը բաղկանայ մօտ 6–7 տուներէ. որոնց մէջ է նաեւ առաջնորդարանը. այս կալուածները տարեկան 250,000 լէյի հասոյթ մը կը բերեն Ռումանիոյ թեմին։

Ահա այս խնդրին շուրջ է որ ծայր տուած է վէճ մը մէկ կողմէ թեմին կեդրոնական իշխանութեան եւ միւս կողմէ Պեսարապիոյ քանի մը քաղաքներու համայնքներու միջեւ։ Մինչդեռ Պեսարապիացիները կը պնդեն որ Օկրատայի կալուածներու մատակարարումը իրենց յանձնուի թեմական խորհուրդէն կը պահանջէ որ հասոյթը պատկանի բովանդակ թեմին։

Պեսարապիոյ պատգամաւորները գիտցան շահագործել այս պարագային Պուքրէշի պատգամաւորներու դժգոհութիւնը թեմական խորհուրդին դէմ, խոստանալով անոնց իրենց քուէները, պայմանաւ որ անոնք ալ իրենց ի նպաստ քուէարկեն։ Պուքրէշցիները համաձայնեցան մանաւանդ որ իբր երախտիք Պեսարապիացիները խոստացան իրենց աջակցիլ՝ Պուքրէշի թաղականութեան բեկանման հարցին մէջ։

Այս ձեւով Պեսարապիացիները անցընել տուին բանաձեւ մը որու համաձայն Քիշնեւի կալուածներու հասոյթը պիտի յատկացուի Պեսարապիոյ շրջանի կարօտ եկեղեցիներուն եւ թեմին առաջնորդի ամսականին իսկ բան մը մնալու պարագային ․․․ պիտի ղրկեն կեդրոն, թեմականին։ Հազիւ հազ կարելի եղաւ Գ. Գ. Թրանքու – Կալացի եւ Ա. Մանիսալեանի բարոյական ճնշման տակ բանաձեւին վրայ աւելցնել մաս մը որու համաձայն Քիշնեւի կալուածներու վերին հսկողութիւնը կը պատկանի թեմական խորհուրդին։

Ժողովի շարունակութեան մէջ կարդացուեցաւ նախկին թեմական խորհուրդի հաշուետուութիւնը, որ բոլորի գնահատանքին արժանացաւ. տեսնուեցաւ որ թեմական խորհուրդը ամէն ճիգ ի գործ դրած է թեմին բարոյական եւ նիւթական վիճակը բարելաւելու համար, սակայն թեմիս առաջնորդի եւ Պուքրէշի թաղականներու խափանարար ընթացքը պատճառ եղած են որ շատ մը կենսական խնդիրներ իրենց լուծումը չգտնեն. այսպէս պետական նպաստի խնդիրը որ բաղձալի դրութեան մէջ մնած էր վերջերս, իր վերջնական լուծումը չգտաւ որովհետեւ առաջնորդը մերժած էր աշխատակցիլ թեմական խորհուրդին եւ ինքնիշխան կը յամառէր ղեկավարել գաղութին գործերը եւ որ պատճառ դարձաւ որ թեմը խառնակուի։ Այս խնդրին առթիւ Գ. Մանիսալեան, պատուոյ անդամ թեմին, խօսք առնելով ընդգծեց հիւանդութիւնը որմէ կը տառապի թեմիս առաջնորդը եւ որ պատճառ եղած է որ ան գործօն աշխատանք չունենայ։

— Ո՛չ հովուական այցելութիւններ կ'ընէ եւ ոչ ալ կը բարեհաճի գոնէ տարին անգամ մը պատարագել։ Խոնարհաբար խորհուրդ կուտամ Սրբազան հօր որ եթէ իսկապէս իր հիւանդութիւնն է պատճառը իր անգործունէութեան, իր տեղը տայ առաջնորդական փոխանորդի մը, եւ ինք քիչ մը ժամանակ քաշուի հանգստանալու։

Այս համարձակ այլ արդարացի յայտարարութիւնը որ միայն Գ. Ա. Մանիսալեանի պէս հեղինակաւոր անձ մը քաջութիւնը պիտի ունենար ընելու, լսուեցաւ ժողովականներու կողմէ առանց որ եւ է ընդդիմութեան։

Ուրիշ քանի մը հարցեր եւս իրենց լուծումը գտան եւ ժողովը անցաւ նոր թեմական խորհուրդի մը ընտրութեան. մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած ժողովի բոլոր հոսանքներէն խորհրդակցեցաւ եւ ժողովին ներկայացուց ցանկ մը որ ամէնուն հաւանութեանը արժանացած ըլլալով ընդունուեցաւ։ Նոր թեմական խորհուրդը ունի հետեւեալ կազմը․ —

Գ. Գ. Թրանքու – Կալաց, Ա. Երէցփոխանով, Ա. Տիրացեան, Տիճիխի Զօմաք, Քորնելիու Կրիկորեան, Սիմոն Քէհեաեան, Վրթանէս Փափազեան, Կարապետ Կըլնը եւ Արամ Փափազեան։

Նորընտիր այս թեմական խորհուրդը կազմուած է մեծ մասամբ գաղութիս շահերուն նախանձախնդիր տարրերէ, որոնք, վստահ ենք, պիտի գիտնան արժեցնել իրենց պաշտօնը, յարգել թեմական կանոնագրութեան ոգին, եւ հասցնել գաղութը նախանձելի վիճակին։

Յարգանքի հեռագիրներ յղուեցան Վեհափառին, վարչապետ Վօյվօտի, դաւանութեանց նախարար Գ. Կուսթիի եւ նախկին վարչապետ փրոֆ. Նիք. Եօրկայի, որմէ յետոյ ժողովը փակուեցաւ մէկուկէս օրուան անդադար աշխատանքէ յետոյ։

ԵՁՆԻԿ

«ԴՈՒՆ ԿԸ ՄԱՐԵՍ, ԻՍԿ ԵՍ ԿԸ ՎԱՌԵՄ․․․»

(ՍԻՐԵԼԻ ՈՒՍՈՒՑՉԻՍ՝ ՕՀԱՆ – ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, երբ ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կը յանձնէի Հայր Աբրահամի մահուան առթիւ գրած երկտողս, ընկերներէս մէկը գուժեց սիրելի ուսուցչիս՝ Օհան Կարոյի անակնկալ մահը։

Դեռ վերջին կիրակին քովն էի․ ոչ մէկ նշան ենթադրել կուտար նման անակնկալ մը։

Չկայ, ուրեմն, այլ եւս Օհան Կարոն ․․․

Զինքը կը ճանչնամ մանուկ հասակէս, երբ պատերազմի նախօրեակին, հազիւ քսան տարեկան, մեր գիւղին (ուր եւ ծնած է ինքը) ուսուցիչն էր, իսկ ես՝ իր աշակերտը։ Վասպուրականի մեծ գաղթէն վերջ, իրար գտանք նորէն 1919ին, Երեւանի մէջ, ուր կ'ապրէինք միեւնոյն բնակարանին։ Հոն, Երեւանի մէջ, Օհան Կարո իբրեւ ուսուցիչ կը պաշտօնավարէր Ամերիկեան Նպաստամատոյցի որբանոցին մէջ, ուր ես նորէն իր աշակերտն էի, երկու տարի շարունակ։

1921ին, Զանգեզուրի ճամբով հազարաւոր տարագիրներու հետ անցանք Պարսկաստան։ 1923ին ինքը անցաւ Եւրոպա, Փարիզ, ուր զինք գտայ 1928ի աշնան, երբ աշնան պէս գունատ էր ու նիհար։

Տպաւորութիւններս, իրմէ, խոր են եւ անմոռանալի։

Որովհետեւ Օհան Կարո սովորական մը չէր։ Թէ՛ իբրեւ ուսուցիչ, թէ՛ իբրեւ կուսակցական գործիչ եւ թէ՛ իբրեւ մարդ, ան աւելի խորհող մըն էր, խորհրդապաշտ հոգի մը։

Ամէն պարզ երեւոյթ, ամէն փոքրիկ դէպք իր աչքին առանձին իմաստ ու խորհրդաւորութիւն կը ստանար։ Ունէր խօսելու, պատմելու անհատական, ինքնայատուկ ձեւ մը։

Երբեք չեմ մոռնար պատմուածքը մը, որ պատմած է դասարանին մէջ։ Չար ոգին քամին շունչով գիւղին իւրաքանչիւր երդիքէն ներս կը մտնէր ու լոյսերը մարելով՝ կը հեռանար ոռնալով։ Սակայն երբ քիչ վերջ կը վերադառնար չար ոգին, կը գտնէր բոլոր ճրագները վառած ու բարի ոգին իր դէմ յանդիման.

— Դուն կը մարես, իսկ ես կը վառեմ ․․․

Պարզ պատմուածք մը, բառ երկութին, սակայն որքա՛ն խորհրդաւոր իմաստալից՝ Օհան Կարոյին շունչով պատմուած։

Իր այդ խորհրդապաշտ, միստիկ հոգին ան պահեց մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը, թէ անհատական, թէ ընկերային եւ թէ դրական կեանքին մէջ։

Այդ գիծը դարձած էր բնաւորութիւն, խառնուածք։ Ասով կարելի միայն բացատրել կարգ մը երեւոյթներ իր մէջ։

Փոքրիկ դէպքեր, ինչպէս բնիկ եւ քով կը ստանային մասնաւոր իմաստ ու խորհրդաւորութիւն։ Այդ պատճառով շատ կը տպաւորուէր, կ'ուրախանար ու կը տխրէր երախայ մը պէս։

Դեռ վերջերս, երբ հիւանդանոց գացած էի զինքը տեսնելու, մանուկի պէս ուրախացած, պատմեց, որ ընկ. Ջամալեանը տապկած հաւ տարած էր իրեն։

— Հապա չըսե՞ս, որ ընկ. Ջամալեանը տապկած հաւ բերած էր ինծի։ Ես հաւ չէ, ճուտ մըն ալ չեմ կրնար ուտել։ Տուի ծանօթի ընկերոջս․․․

Այդ օրը քանի մը անգամ յիշեց … պատմութիւնը։

Ինչպէս իր անհատական, նոյնպէս եւ իր ընկերային ու կուսակցական կեանքին մէջ Օհան Կարօ կը մնար նոյն համեստ մտածող ու խորհրդապաշտ մարդը։

Կուսակցական պայքարող դէմք չէր, աւելի ճիշդ, չունէր «կուսակցական ջիղ», ինչպէս կ'ըսեն, Արամին … դատելով, մոլեռանդ կուսակցական մը չէր։ Սակայն այդ իր կուսակցական արտաքին հանդարտութեան տակ կը պահէր անկաշառ ու … առանց հաւատացեալի մը երկաթէ …քը։ Իր մանկական մաքրութեամբ …

ընկերական շրջանի մէջ իր վայելած ընդհանուր համակրանքին շնորհիւ, իրեն վստահուած էին կուսակցական պատասխանատու աշխատանքներ։

Դաշնակցութեան մասին շատ լայն ու խոր հասկացողութիւններ ունէր։ Յաճախ կ'ըսէր.

— Կը սոսկամ անոնցմէ, որ առտուընէ մինչեւ իրիկուն Դաշնակցութեան անունով կ'երդնուն։ Շատ երդուըսնողներ ամէնէն շուտ լքողներն են եղած միշտ։

Օհան Կարօ թէ կուսակցական կեանքի մէջ եւ թէ անկէ դուրս, համակրանքէ զատ ուրիշ զգացումի չհանդիպեցաւ։

Իր միակ «Թշնամին» եղաւ Նկարիչ Ծահնազարը, որուն մասին յաճախ կ'ըսէր.

— Ա՜խ, այս Ծահնազարը, յաճախ կը վրդովէ զիս։ Ես, որ Հայաստանի համար կռուած եմ, Հայաստանի թշնամի կը համարուիմ իր կողմէ, իսկ ինք, որ Հայաստան չէ տեսած բնաւ, ինքզինք Հայաստանի բարեկամ կը համարէ։

Օհան Կարոյի այդ միակ «Թշնամին» ամէն օր իր մահճին քովն էր, սրտագին կապուած իրեն։

Անհուն է իր ընկերներուն ու բարեկամներուն զգացած վիշտը։ Որովհետեւ իր կուսակցական ու դրական արժէքէն աւելի, մարդուն կորուստն է, որ ցաւ կը պատճառէ մեզի։

Յանձին Օհան Կարոյի, Վասպուրականի տարագիր հայութիւնը կը կորսնէ իր ծոցէն ելած լաւագոյն զաւակներէն մէկը։

Մարդ մը, որ ոչ միայն առնել գիտցաւ, այլ [illegible] վերադարձնելու մասին ալ մտածեց։

Սակայն Օհան Կարօ դուրս ելած էր իր ծննդավայրին նեղ շրջանակէն ու կը պատկանէր հայ ժողովուրդին։ «Հայաստանի Անկախութեան քաղաքացի» եղաւ ու մնաց իբրեւ այդպիսին մինչեւ իր կեանքին վերջը, հեռու տեղացիական հիւանդագին մտայնութենէն։

Ծանր է իր կորուստը մանաւանդ իր բարեկամներուն համար, որոնք մօտէն կը ճանչնան իր մաքուր ու անկաշառ բնաւորութիւնը։

Յանձնելով իր մարմինը այս օտար ու պաղ հողին, հեռու պատմական Ռշտունիքի բարձրաբերձ լեռներու պաղ ու վճիտ աղբիւրներէն, ուր մանուկ հասակին գառներ արածելու կ'երթար, վիշտէն խեղդուած մեր ձայնով կը պոռանք.

— «Զա՛ր ոգի, դուն մարեցիր, իսկ մենք պիտի վառենք», շարունակելով պայքարիլ այն գաղափարներուն համար, որոնց իրականացումը չտեսած՝ ան ինկաւ կէս ճամբին ...

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՒԱԶԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կը մօտենայ այն օրը, երբ քարիւղի միջազգային ճարտարարուեստին վիճակը մեծապէս պիտի փոխուի։

Վերջին տարիները, երկու կիսագունդերու վրայ, պայքար մղուեցաւ քարիւղի արդիւնաբերութիւնը լուրջ հիմերու վրայ դնելու համար։ Ամենախիստ միջոցներու դիմուեցաւ Ամերիկայի մէջ, ուր թրըսթներու դէմ յարուցուած դժուարութիւնները այժմ կ'ուզուի արմատական փոփոխութիւններու ենթարկել։

Բայց հեռու չէ այն ժամանակը, երբ նոր եւ պատկառազդու մրցորդ մը պիտի երեւայ երկրին վրայ։ Ան մեծ փոփոխութիւն յառաջ պիտի բերէ Միջերկրականի աւազանին քարիւղի սպառումին մէջ, փոփոխութիւն, որմէ մեծապէս պիտի ազդուի ամերիկեան քարիւղը։

Միջագետքի քարիւղին մուտքը, երեւումը միջազգային հրապարակին վրայ, պիտի կազմէ տնտեսական եւ նոյնիսկ քաղաքական նոր եւ մեծ ազդակ մը քաղաքական, որովհետեւ պատերազմի մը պարագային, այս վառող հեղուկը առաջնակարգ դեր պիտի խաղայ։

Միջագետքի քարիւղի հողերը կը նկատուին աշխարհի ամենահարուստ գետինները։ Անոնց արդիւնաբերութիւնը աշխարհի ամբողջ արտադրութեան հարիւրին տասը կը գնահատեն մասնագէտները։ Անգլիան գլուխն ըլլալով, բոլոր եւրոպական մեծ երկիրները, մէջն ըլլալով եւ Գերմանիան, կրցան ապահովել իրենց բաժինը՝ նոյնիսկ 1931ին, երբ կազմուեցաւ Irak Petroleum companyն Իրաքի կառավարութեան կարգ մը զիջումներուն վրայ։

Հողերու արժէքաւորման աշխատանքները կատարուեցան արագ կերպով։ Ընդերկրեայ գիծը, որ պիտի սկսի Քէրքուքէն մինչեւ Տիգրիսի արեւելակողմը, անցնելով Փալմիրայէն եւ Անդրյորդանանէն մինչեւ Հայֆա նաւահանգիստը, պատրաստ պիտի ըլլայ 1935ին։ Իսկ գծին երկու կողմերը ներկայիս ձեռնարկուած է ինքնաշարժի խճուղիներու եւ ջուրի ճամբաներու շինութեանց։ Ցիշենք որ Հայֆա նաւահանգիստին բացումը որ կոչուած է մեծ դեր խաղալու քարիւղի գործառնութեանց մէջ, տեղի պիտի ունենայ այս տարուան վերջը։

Միայն ընդերկրեայ ճամբաներու շինութեանց համար տրամադրուած է երկուքուկէս միլիառ ֆրանք։

Մինչ, Իրաքի քարիւղը արժէքի վերածելու աշխատութիւնները տակաւ վերջանալու վրայ են, ուրիշ ընկերութիւն մը, British Oil Development, Տիգրիսի արեւելակողմը՝ իրեն կ'ապահովէ շահագործումի խիստ ընդարձակ դաշտ մը։ Այս ընկերութիւնը, ապահովելով մէկտեղ բրիտանական շահերու եւ դրամագլուխի գերակշռութիւնը, համաձայնած է ֆրանսական, զուիցերիական եւ իտալական խմբակներու հետ, ինչպէս նաեւ գերման խմբակի մը հետ, որուն մէջ են Krupp եւ Ott Wolf։

Ըստ յայտնի մասնագէտներու, շատ մօտիկ ապագայի մը մէջ, Իրաքը աշխարհի հրապարակին պիտի տրամադրէ 8 միլիոն թոնօ քարիւղ։ Ու պէտք է մասնաւորապէս ուշադրութեան առնենք որ, փոխադրութեան տեսակէտով, «Բրիթիշ Օյլ Տըվէլըփմընթ»ի եւ Իրաքի «Փէթրոլիըմ Քոմփընի»ի (որ վերջերս միացաւ Mossul Oil fields Companyի հետ) արտադրութիւնները այնքան նպաստաւոր պիտի ըլլան Միջերկրականի աւազանին համար, ուր եթէ ոչ անկարելի, բայց շատ դժուար կերպով պիտի կրնայ մրցիլ ամերիկեան արտադրութիւնը։

Mossul Oil fields companyն որոշած է ինքն ալ իրեն յատուկ ընդերկրեայ ուղի մը շինել Հալէպէն սկսած, այն պարագային երբ կարելի չըլլայ համաձայնիլ «Իրաք Փէթրոլիում»ի հետ։ Ու այն օրը երբ այս հսկայ ուժերը, Միջագետքի մէջ շարժման մէջ դնեն իրենց արտադրողական մեքենան, Միջերկրականի աւազանին քարիւղի կացութիւնը հետեւեալը պիտի ըլլայ։

Համաձայն վաւերական վիճակագրութիւններու, Միջերկրականի վրայ նայող երկիրներու տարեկան սպառումը կը հասնի 7 միլիոն թոնի, որ կը բաժնուի սա կերպով. Ֆրանսա եւ գաղթավայրերը՝ 3.5 միլիոն թոն, Իտալիա՝ 1.5 միլիոն, Սպանիա եւ Եգիպտոս՝ 0.75 միլիոն, իսկ մնացածը կը բաժնուի ուրիշ երկիրներու վրայ։ Մինչեւ հիմա այս եօթը միլիոն թոն քարիւղը կը դրկէին՝ Միացեալ Նահանգները 3 միլիոն թոն, Ռուսիա՝ 2 միլիոն, Ռումանիա եւ Պարսկաստան մօտաւորապէս 1 միլիոն թոն տարին։

Եթէ, Միջագետքի քարիւղի հոսումին հետեւանքով, ամերիկեան 3 միլիոն թոները անհետանան Միջերկրականէն,— որովհետեւ դժուար թէ կարենան մրցիլ փոխադրութեան ազատութեան պատճառով — պիտի ունենանք, Միջերկրականի շուրջ, տարեկան 7 միլիոն սպառումին տեղ, 12 միլիոն թոնոյի մատուցում մը։ Իրաք պիտի տայ 8 միլիոն, Ռուսիա 2, Ռումանիա 1, Պարսկաստան 1։ Ստեղծուելիք կացութիւնը շատ տագնապալի պիտի ըլլայ, եթէ հաշուի չառնենք սպառումի մը հաւանական բարձրացումը, կամ, Իրաքի քարիւղին մրցումը ուրիշ հրապարակներու վրայ ալ, ինչ որ շատ հեշտ կերպով կարելի է, նկատի ունենալով փոխադրութեան նպաստաւոր պայմանները, ինչպէս նաեւ արդիւնաբերական նուազ ծախքերը (Իրաքի մէջ շատ աժան է աշխատաւորը)։ Օրական մինչեւ 1000 թոն արտադրող հորեր կան Միջագետքի մէջ, ինչ որ գնահատելի առատութիւն մըն է։

Քարիւղը, ինչպէս գիտենք, շատ կարեւոր դեր կը խաղայ անգլիական ծովային սպասարկութեան մէջ։

Միջերկրականէն դէպի Հնդկաստան ճամբուն վրայ, շատ մը տեղեր, անգլ. ծովակալութիւնը քարիւղի կայաններ շինել տուած է, իսկ Հայֆայի ընդերկրեայ ճամբով Անգլիա ապահոված կ'ըլլայ քարիւղը, նոյնիսկ այն պահուն, երբ պատերազմի մը առթիւ Սուէզի ջրանցքը ենթարկուի հաւանական վտանգներու։

Ինչպէս կը տեսնուի, աշխարհի հրապարակին վրայ Իրաքի քարիւղին երեւումը մեծ յեղաշրջում յառաջ պիտի բերէ քարիւղ արտադրող բոլոր երկիրներուն մէջ։ Ան նախ պիտի պարտադրէ արտադրման եւ վաճառման գիներու վերաքննութիւն, հետեւաբար եւ անկում, որ չի կրնար կատարուիլ առանց մեծ զոհողութեան եւ նոյնիսկ առանց մեծ ցնցումներու։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ԼԵՒՈՆ ԱՍԼԱՆԿԻՒԼԻ

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ գովելի որոշումով մը իր «Բարձրացի՛ր, Բարձրացուր» նշանաբանով ոսկեայ շքանշան նուիրած է Թէնիսի հայ ախոյեան Լեւոն Ասլանկիւլի, որուն ի պատիւ այս երեկոյ, երեկոյթ, թէյասեղան մը տեղի կ'ունենայ, 8 rue Jean Goujonի սրահներէն մէկուն մէջ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախորդ վարչութիւններէն մին որոշած էր իր այդ շքանշանները նուիրել միայն անոնց, որոնք միութեան մեծ ծառայութիւն մը մատուցած են։ Մեծ է թիւը անոնց որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ զոհողութեան ոգի եւ անձնուիրութիւն ցոյց տուած են։ Եւ ատոր համար մեծ թիւով շքանշաններ պէտք են։ Ահա թէ ինչու ցարդ ոչ մէկ Հ. Մ. Ը. Մ.ական կրցած է վարձատրուիլ։ Երբ կեդրոնը աւելի լաւ կազմակերպութիւն մը ստանայ, անշուշտ այդ մասին պիտի խորհի։

Իսկ ինչ կը վերաբերի Թէնիսի ախոյեան Լ. Ասլանկիւլի նուիրուած շքանշանին, պէտք է ըսել թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ ծափահարելի որոշում մըն է տուած։ Մեր ախոյեանը առանց ըլլալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ, անուղղակիօրէն հայ մարզաշխարհին մատուցած է մեծ ծառայութիւն մը։ Ինչ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակներէն մին. մարմնակրթութիւնը իր բոլոր ձեւերով տարածել մեր ժողովուրդին մէջ, եւ Հայը ճանչցնել օտարներուն խաչուածի կամ հալածուածի դրոշմէն տարբեր եւ շատ աւելի նպաստաւոր երեւոյթի մը տակ։

Լ. Ասլանկիւլ, շնորհիւ իր մեծարժէք մարզիկի հանգամանքին, ընթացած է «Թէնիս»ի բոլոր միջազգային համբաւաւոր խաղավայրերուն վրայ, սկսեալ Փարիզէն մինչեւ Ուիմպլտընը, եւ ամէն տեղ յիշել տուած իր ազգութիւնը եւ երբեք չէ քաշուած իր հայ ըլլալը յայտնելէ։ Այս յատկութիւնը դժբախտաբար ներկայիս ամէն Հայու տրուած չէ։ Իբր «Թէնիս»ի շատ մեծ խաղացող մը, անիկա փայլուն կերպով պաշտպանած է հայ մարզաշխարհին պատիւը եւ իր տարած անթիւ յաղթանակներուն ցանկին մէջ կը գտնուին Լաքոսթի, Պէրէի, Բոճէրսի պէս համբաւաւոր պարտուածներ։ Ան երբեք չէ շլացած իր մեծ յաջողութիւններէն եւ եղած է ու կը մնայ մեծ համեստ մը։ Լ. Ասլանկիւլ չէ փնտռած փառքը, ոչ ալ ուզած որ իր ազգակիցները զինքը պաշտեն։ Անիկա տիպար մըն է իրական սփորթմէնի, այն հասկացողութեամբ որ մենք եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունինք այդ բառով, տիպար մարզիկ մը, որուն վրայ պէտք է ձեւուած - չափուած ըլլան, եթէ կարելի ըլլայ, մեր բոլոր մարզիկները։

Մենք հպարտ ենք Լ. Ասլանկիւլով, եւ կը փափաքինք որ այս գիշերուան թէյասեղանէն անիկա անիկա սփոփարար տպաւորութիւն մը կրէ եւ զգայ թէ ինք առանձին չէր երբ տասը տարի է վեր հայ անունը կը պատուէր քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ ճանչցուած տեղերու մրցավայրերուն վրայ։

Ժ. Ե.

ԾԱՆՕԹ.— Այս գիշերուան Թէյասեղանին կը հրաւիրուին բոլոր մարզասէրները։ Հասցէ՝ 8, Rue. Jean Goujon. Paris (15)։ Մասնակցութեան վճար 10 Ֆր.։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien - La Croix, 85. Ա. յարկ, աջին վրայ։ Մէթրօ՝ Belleville։

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

650,000 ՈՍԿԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԲԱՆԻ ՉԻ ԾԱՌԱՅԵՐ

«Վագըթ» դիտել կուտայ այս խորագրին տակ.

— Ոգելից ըմպելիներու վարչութիւնը անցեալ տարի «լիքէօր»ի գործարան մը հիմնեց։ Ուրախացանք, խորհելով որ այլ եւս դուրսէն «լիքէօր» չպիտի գայ եւ ամէն մարդ միայն տեղականը պիտի գործածէ։

Մինչդեռ հիմա կ'իմանանք թէ հաշիւ չկայ այս գործին մէջ, որ այնքան ծափահարուեցաւ եւ ուրախացուց մեզ։

Այսպէս, 400,000 ոսկի դրամագլուխ յատկացուած էր Մէճիտիէ գիւղի այս գործարանին, իբրեւ շինութեան ծախք։ 250,000 ոսկի ալ յատկացուած էր գործառնութեանց համար։

Գործարանը տարեկան 300—400,000 լիտր «լիքէօր» կրնայ արտադրել. մինչդեռ երկրին տարեկան սպառումը միայն 20—30,000 լիտր է։ Հետեւաբար, գործարանին արտադրութենէն շատ քիչ մաս մը միայն սպառած է։ Միայն բալի (փիշնէ) «լիքէօր»էն 120,000 լիտրի մթերք մը կայ։ Նկատելով որ բալի տարեկան սպառումը միայն 5,000 լիտր է, կը հետեւի թէ 20—25 տարի սպասելու է, այս մթերքը սպառելու համար։

Մենաշնորհի վարչութեան 1931ի հաշուեկշիռին մէջ, «լիքէօր»ի վաճառումէն գոյացած շահը՝ ընդհանուր շահին 400էն մէկն է։

Հաշիւ եղած է որ մենաշնորհի վարչութիւնը աւելի պիտի շահէր, եթէ «լիքէօր»ը մասնաւոր հաստատութիւններու շինել տար, ալքոլը իր կողմէն տրամադրելով։ Այս ձեւով, 650,000 ոսկինոց դրամագլուխ մը կապուած չէր մնար այդ գործին։ Աւելորդ պաշտօնեաներ գործածելու պարագան ալ տարբեր։

Ցետոյ շատ տեսակներ կան։ Այսպէս, 21 տեսակ «լիքէօր» կը պատրաստուի եւ բնականաբար իւրաքանչիւրին համար առանձին զետեղում եղած է։

Զրոյցի մը համաձայն, նախատեսուած էր պալքանեան երկիրներն ալ «լիքէօր» արտածել։ Մինչդեռ տակաւին հաշիւը շուկային չէ յարմարած, եւ շինուած «լիքէօր»ին հազարէն մէկն անգամ կարելի չէ եղած Պալքաններ արտածել։

Նոյն թերթը ուրիշ թիւով մը կը գրէ.

—Անցեալ տարի Թէքիրտաղի մէջ հիմնուած շաքարանի գործարանին համար 500,000 ոսկի ծախսուեցաւ։ Արտադրուած գինին իրապէս ընտիր է, բայց արժեգինը շատ բարձր է, աւելորդ եւ «լիւքս» շինութիւններուն հետեւանքով։ Այն աստիճան, որ մինչ դուրսը շինուած գինիին լիտրը տասը դրուշի ապրանք կ'ըլլայ, մենաշնորհի գինիին լիտրը 30 դրուշի կը բարձրանայ։

Այս պատճառով, մենաշնորհի գինին չի սպառիր։ Այսպէս, երկրին մէջ տարեկան 2ուկէս միլիոն լիտր գինի կը սպառի, մինչդեռ մենաշնորհի վարչութիւնը հազիւ 200,000 լիտր կընայ ծախել։

Երկրորդ ուշագրաւ կէտը հետեւեալն է։ Թէքիրտաղի մէջ թորուելէ յետոյ, գինիները Պոլիս կը փոխադրուին եւ Մէճիտիէ գիւղի «լիքէօր»ի գործարանին նկուղին մէջ կը դրուին։ Մինչդեռ եթէ նկուղը Թէքիրտաղ շինուած ըլլար, փոխադրութեան շատ մը ծախքերը չպիտի ըլլային եւ մենաշնորհի վարչութիւնն ալ վնաս չէր ըներ։

Ամէն պարագայի մէջ, մարդ խելք չի կրնար հասցնել այն ահագին տարբերութեան, որ կայ մենաշնորհի եւ մասնաւոր անձերու պատրաստած գինիներու արժեգինին միջեւ։ Մէկը 30, իսկ միւսը 10 դրշ.։

Մեր առած առողջ տեղեկութեանց համաձայն, մենաշնորհի վարչութեան մէջ կացութիւնը քննող մասնագէտ մը սա ուշագրաւ նախադասութեամբ ամփոփած է իր կարծիքը.

— Ապրանք կայ, յաճախորդ չկայ, յաճախորդ կայ, ապրանք չկայ։

Արդարեւ, մենաշնորհի վարչութեան համաձայն «լիքէօր»ի մթերքը առ նուազն 5—10 տարի կը բաւէ երկրին։ Գինին ալ այսպէս է։ «Լիքէօր»ը չի ծախուիր, որովհետեւ պէտքէն աւելի է։ Գինին ալ չի ծախուիր, որովհետեւ շատ սուղ է։

Նոր դրամ

Ելմտական գործավարութեան խորհրդական Ալի Րիզա պէյ յայտարարած է թէ նոր տուրքեր պիտի դրուին։ Գալով նոր դրամներուն, 24 միլիոն մէկ ոսկինոց թղթադրամին 10 միլիոնը պիտի փոխանակուի արծաթ դրամով։ Մնացեալն ալ հինգ ոսկինոց թղթադրամներով պիտի փոխանակուի, եւ այլեւս մէկ ոսկինոց թղթադրամ չպիտի գտնուի հրապարակին վրայ։ Փոխանակումը հինգ տարիէն պիտի լրանայ։

Տակաւին ո եւ է մտադրութիւն չկայ ոսկեդրամ հրապարակ հանելու մասին։

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 25 Ապրիլ (ցառաց).— Գթութեան Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը այս տարի աւելի լայն գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ։ Անկէ առաջ գրած եմ իր դասախօսութիւններուն եւ բժշկական դասընթացքի (հիւանդապահուհիներ) մասին։ Ունի նաեւ օտար վարժարան յաճախող աղջիկներու երկու դասընթացքներ՝ հայերէն լեզուի համար. 35 աղջիկներ անվճար ու կանոնաւոր կերպով կը սորվին մայրենի լեզուն։

Սանուց Միութիւնը Զատկի առթիւ ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր իրենց Ակումբին մէջ։ Կարճ ժամանակի ընթացքին գեղեցիկ ձեռական աշխատանքներ ցուցադրուած էին։ Մեղուաշեան, անղմուկ աշխատանք մը, որ գնահատութեան արժանի է, անշուշտ։

Կիրակի, 23 ապրիլ, «Գթ. Խաչի Օրը»ուան առթիւ հանդէս մը տեղի ունեցաւ։ Ընդարձակ սրահը լեփ լեցուն էր ու շատեր ոտքի վրայ կը մնային։ Սանուհիներու երգչախումբը երգեց պուլկարական եւ հայկական քայլերգներ, նաեւ Կարմիր Խաչի երգը։ Արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Մարի Գասպարեան եւ Մառէն Պարտիզպանեան՝ Վարուժանէն ու Սիամանթոյէն։ Կենդանի պատկեր մը — երկրագունդը, բաւական մեծ, որուն վրայ Կարմիր Խաչը կը թեւածէ, ու վարը փոքրեր կը հովանաւորուին։

Վիճակահանութեան դրուեցաւ թէյի ծածկոց մը՝ անձեռոցներով։ Վերջին պատկերը «Հայ Գիւղը» անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծեց։ Իրապէս հայ գիւղն էր՝ իր աղբիւրով, երգերով, տարազներով եւ պարերով։

Բանախօսեց ընկեր Թ. Արգումանեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՊԱՀԱԿԸ

1918 թուականի գարունն էր։ Կովկասէն տխուր լուրեր էին հասնում աշխարհի չորս ծագերում ցրուած Հայերի ականջին։

Ապրիլեան ահաւո՜ր եղեռնէն յետոյ՝ քանիցս անիծուած Թուրքն էր նորէն վրդովում Հայի հոգին, Հայի հանգիստը։

Ռուս բանակէն լքուած Կովկասը գրգռել էր էժան յաղթանակով յղփացած Թուրքիայի ախորժակը. նա երազում էր մէկ հարուածով ոչնչացնել հայ ժողովուրդը, հասնել Բաքու, միանալ իր հաւատակիցներին. եւ յետոյ օգտուելով Ռուսաստանի քաղաքացիական կռիւներէն՝ յառաջանալ Անդրկասպից, Թուրքեստան։ Եւ ինչո՞ւ չէ. միթէ՞ պատմութիւնը կարող էր մի ուրիշ անգամ եւս ստեղծել այնքան նպաստաւոր պայմաններ պանթուրանիզմի իրականացման համար, որքան ստեղծուած էին 1918 թուին։

Թուրքը շարժւում էր իր ազգային երազը իրականացնելու համար եւ ըստ առաջին զոհը պիտի լինէր հայ ժողովուրդը, հայ երկիրը։

Ու այդ օրերին ամէն մի Հայ, աշխարհի որ ծայրում էլ ապրելիս լինէր նա, ապրում էր մի սոսկալի մղձաւանջ. կարծես թէ Թուրքի սուրը պիտի իջնէր ոչ թէ Կովկասի հայութեան գլխին, այլ իր սեփական լանջին, իր սրտին։

Նիւ Եորքում, այդ բազմամիլիոն քաղաքում, առօրեայ հոգսերի մէջ խեղդուած Հայը՝ բազմամարդ, աղմկալից պողոտաներով անցնելիս՝ Հայի դէմք էր որոնում, հայեացքը նրա հայեացքին ուղղում եւ լուռ ու անխօս հարցնում. «Ի՞նչ նոր լուր, մի լաւ բանի յոյս չկա՞յ արդեօք»։ Ու դիմացինի աչքերի մէջ կարդալով նոյն վիշտը, նոյն անորոշութիւնը, նոյն պատասխանի սպասումը՝ աւելի կծկւում ինքն իր մէջ եւ առաջ անցնում։

Ու մի օր լսեց այդ լուրը, բայց ո՛չ լաւը, ո՛չ յուսատուն, այլ ահաւոր, սոսկալի, անհաւատալի, Կարսն ու Բաթումը Թուրքին էր յանձնուած։ Ու Թուրքը՝ չյագենալով դաշնագրով հաստատած իր խօսքը՝ անակնկալ յառաջ էր շարժուել, գրաւել էր Գիւմրին (Ալեքսանդրապոլ) եւ՝ ըստ իր սովորութեան՝ աւերելով ու կոտորելով, կողոպտելով ու առեւանգելով շարժւում էր դէպ ի Հայաստանի սիրտը՝ դէպ ի Երեւան, Էջմիածին։

Կեանքին կապող մի լար էր կտրւում Հայերի հոգում, եւ նրանք իրենք իրենց զգում էին գետնէն կտրուած, անդունդների վրայ տարուբեր անհաստատ կացութեան մէջ։

Բայց մի օր, մի տաք ու պայծառ օր գետինը դղրդաց յանկարծ ու ձայն տուեց Նիւ Եորք ապրող Հայերին։ «Եկէ՛ք, եկէ՛ք, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Կոմիտէն կանչում է բոլոր Հայերին»։

Դաշնակցութեան Կոմիտէն ... Կանչում է ...

Ու բոլորի քայլերը ուղղւում են նշանակուած հաւաքավայրը. ծեր, երիտասարդ, պատանի, կին, տղամարդ։ Աղմուկ չկայ. լուռ են. խօսողները բացատրում են շշուկով, կարծես մեռելատան մէջ են։ Բոլորի ներսը մի տանջող յոյզ կայ, մի այրող կրակ. «Ի՞նչ ... արդեօք ի՞նչ»։

Վայրկեանները ժամեր են թւում. յուզումն աւելանում է. «Ցայտնեցէ՛ք, տուէ՛ք վերջապէս, ի՞նչ, ի՞նչ» ...

Ու ահա մէկը՝ Արշէն Միքայէլեան, յուզուած է, գունաթափ, դողում են ձեռները, որոնց մէկի մէջ մի ճերմակ թուղթ է թպրտում, բռնուած աղաւնու նման. սակայն աչքերը կայծեր են ճառագայթում։ Հեւասպառ մի լռութիւն ու հայեացքների մի կանչ, «Ի՞նչ, ի՞նչ, տո՛ւր վերջապէս, մի՛ տանջէ. Երեւա՞նն ալ, Էջմիածի՞նն ալ. հայ վերջին խարի՞սխն ալ»։

Ու յանկարծ մի ձայն՝ հնչած կարծես ոչ թէ մարդկային կրծքէ, այլ երկրի ընդերքներէն. աւետում է.

— «Հեռագիր։ Սարդարապատի տակ Հայերը ջարդել են Թուրք բանակը. յաղթական են Հայերը եւ ճանաչուած է Հայաստանի անկախութիւնը։ Ալ ազա՛տ է Հայաստան» ...

Այսպէս ասաց Արշէն Միքայէլեան, թէ մի այլ կերպ, ո՞վ կարող է յիշել, ի՞նչ կարիք կայ յիշելու։ Կարեւորն այս էր, որ Հայերը ջարդել են Թուրքերին, որ Հայը յաղթական է, ու Հայաստանը ազա՛տ։ Ծափերի որոտը թնդացնում է սրահը.

— Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ հայ զօրքը, կեցցէ՛ ազատ Հայաստան ...

Ու զանգուածը շարժւում է. ծանօթ, անծանօթ գրկւում են, համբուրւում. պարում, թռչկոտում.

— Հաւատա՞լ, հաւատա՞լ. Հայը յաղթակա՞ն, հայ զօ՞րք, ազատ Հայաստա՞ն. հաւատա՞լ ...

Բայց ի՞նչպէս չհաւատալ, երբ ասողը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչն է, Արշէն Միքայէլեանը. ի՞նչպէս չհաւատալ, երբ հայ ցեղի անմահութեան հաւատքն ապրում է ամէն մի Հայի հոգու խորունկ ծալքերում։ Ի՞նչպէս չհաւատալ, ինչո՞ւ չհաւատալ. ի՛նչ գեղեցիկ, ի՛նչ վսեմ խօսք, դարեր շարունակ ըղձացուած, սպասուած պատգամ՝

— Ազա՛տ Հայաստան ...

Ու յանկարծ երիտասարդների եւ տարիքաւորների մի խմբակ շրջապատում է դաշնակցական ղեկավարներին։

— Կամաւոր արձանագրեցէ՛ք, Հայաստա՛ն կ'ուզենք երթալ։ Ան հիմա մարդու, կռուողի պէտք ունի։ Ի՞նչ պիտի ընենք հոս, դրամի պէս աշխատելէն բաց ի ուրիշ ի՞նչ ունինք։ Ազատ հայրենիք մը ունինք. հոն կ'ուզենք երթալ, հո՛ն կ'ուզենք ապրիլ, հո՛ն կ'ուզենք աշխատիլ։ Կամաւոր գրէ՛ք. երկիր կ'ուզենք երթալ։

— Ե՛ս ալ, ե՛ս ալ, ե՛ս ալ ...

Ու մէկը մէկէն ոգեւորուելով, մէկը մէկին հետեւելով բազմանում են Հայաստան երթալ փափաքողները։

— Դո՞ւն ալ կամաւոր կ'արձանագրուիս, Գուրգէն։

Մի ծերունի էր, որ դարձաւ մի պատանու։

— Այո՛, Պետրոս աղա, ես ալ կը փափաքիմ, բայց առանց ծնողներուս կամքին առնելու չեմ ուզեր արձանագրուիլ։

— Հայրիկդ հոս էր. ես տեսայ զինքը. ուրախութենէն գլխարկը օդին մէջ կը նետէր եւ «կեցցէ՛ Հայաստան» կը պոռար։

— Ի հարկէ հոս պիտի ըլլար. ան չէր կրնար գործին կենալ ասանկ օր մը։

ԼԵՒՈՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Café Samaritaine»ի օրճարանին ներքնայարկը: Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ. Նիւթ՝ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի ներկայ փոխ-յարաբերութիւնը: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ըմամաթօ-վարուժան Գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր: Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

«Հ Ա Մ Ա Զ Գ Ա Յ Ի Ն» Ընկերութեան ժողովը այս երեկոյ, Երեքշաբթի, ժամը 8.30ին, **Mutualité**ի **L** սրահին մէջ: Կը նախագահէ Գ. ԱԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Տօքթ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

—o—o—

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՆԱՄՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, Ֆլորիայի մէջ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյէն Տէր եւ Տիկ. Արսէն Գօյաճեան, փոքրիկն Խաչատուրի մկրտութեան առթիւ կը նուիրեն Կրթասիրաց Ռէնսիի որբանոցին, Փարիզի Աղքատախնամին, Կ. Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին նոր բացած Բուժարանին 50ական ֆրանք: Ստանալ Յառաջի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Ո՛չ ոք այդ կողմէն վտանգ չկայ. եթէ ձեր ապահովութիւնը կախուած է գաղտնապահութենէն, այն ատեն հանգիստ կրնանք ըլլալ բոլորս ալ:

—Այս կարգադրութիւնները գրաւո՞ր են, հարցուց նախարարը:

— Ո՛չ, պարոն. ո՛չ մէկ բան չէ գրուած. մեր ծրագիրները կարգադրուած եւ հաղորդուած են բերանացի. նոյն իսկ վարչապետը չի գիտեր:

Սըր Ֆիլիփ սփոփանքի հառաչ մը արձակեց.

— Ուրեմն ամէն բան կարգին է, ըսաւ նախարարը, երբ ոստիկանը մեկնելու կը պատրաստուէր:

— Պէտք է երթամ տեսնեմ ոստիկանապետը. կէս ժամ միայն պիտի հեռանամ ձեզմէ. գրասենեակը մնացէք եւ դուրս մի ելլէք:

Սըր Ֆիլիփ հետեւեցաւ ոստիկանին մինչեւ նախասենեակը, ուր նստած էր իր քարտուղարը՝ Հէմիլթըն:

— Անհանգիստ բան մը ունիմ քանի օր է ի վեր, ըսաւ ոստիկանը երբ վերարկուն կը հագնէր. ինծի այնպէս կը թուի թէ մէկը կը հետեւի իմ քայլերուս. ատոր համար ինքնաշարժով կը պտտիմ. չեն կրնար հետեւիս գալ առանց ուշադրութիւն գրաւելու:

Ոստիկանը դրպանէն հանեց օղանաւորդական ակնոց մը, աչքերուն դրաւ զայն ու մեկնեցաւ:

— Ծպտումս այսքան է միայն, Սըր Ֆիլիփ, շարունակեց ոստիկանը ամօթով. քսանըհինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամն է որ կը ծպտուիմ այսպէս, անճարակ գաղտնի ոստիկաններուն նման:

Ֆալմըթհի մեկնումէն յետոյ, առաջին նախարարը վերադարձաւ իր գրասենեակը:

Ձէր ուզեր առանձին մնալ. կը վախնար: Քանի չափ ոստիկաններ կային շէնքին մէջ, եւ սակայն անոնց ներկայութիւնն իսկ չկրցաւ փարատել առանձնութեան սարսափը: Զորս Արդարներու սպառնալիքը իր հետն էր անդադար. ամենափոքր աղմուկն անգամ կը ջղայնացնէր զինքը: Գրիչը ձեռքին մէջ, սկսաւ բաներ մը գրել թուղթի կտորի մը վրայ. չափազանց յուզուեցաւ երբ նշմարեց որ իր մատները բնազդաբար կը գրէին չորս թիւը թուղթին վրայ:

Կ'արժէ՞ր զբաղիլ այդ օրինագծով. պէտք կա՞ր այդ զոհողութեան. այդքան անհրաժե՞շտ էր այս օրէնքը, արդարացնելու համար վտանգը որուն ենթարկուած էր ինք:

Այս հարցումները ըրաւ նախարարը ինքնիրեն. — Ի՛նչ զոհողութիւն, ի՛նչ վտանգ:

— Տարօրինակ բան. կարծես թէ հետեւանքն ալ անպատճառ պիտի պատահի, փափաքեց նախարարը մէկ կողմ նետելով գրիչը. ո՛չ մէկ ապահովութիւն կայ թէ իրենց խօսքը պիտի պահեն եւ յետոյ արդէն անկարելի է ...

Դուռը զարնուեցաւ:

— Ի՞նչ շուտ վերադարձար, ըսաւ նախարարը, խօսքը ուղղելով ոստիկանին:

Գաղտնի ոստիկանը պեխերը սրբեց խնամքով եւ գրպանէն հանեց կապոյտ պահարան մը:

— Խորհեցայ թէ աւելի լաւ պիտի ըլլայ եթէ այս նամակը ձգեմ ձեր քովը, ըսաւ. ու յետոյ կամացուկ մը շարունակեց: Մեկնելէս առաջ միտքս ինկաւ. արկածներ միշտ կրնան պատահիլ, չէ՞ ...

Նախարարը վերցուց պահարանը:

— Ի՞նչ է ասիկա:

— Շատ խոշոր աղէտ մը կ'ըլլայ ինծի համար, եթէ իմ գրպանէս գտնեն այդ թուղթը, պատասխանեց ոստիկանը եւ ուզեց մեկնիլ:

— Ի՞նչ կրնամ ընել զայն:

— Շատ երախտապարտ պիտի ըլլայի ձեզի, եթէ հաճէիք ձեր դարակին մէջ պահել զայն մինչեւ վերադարձս:

Ոստիկանը անցաւ նախասենեակը. գոցեց դուռը, բարեւեց գրասենեակին դուռը պահող գաղտնի ոստիկանը եւ ուղղուեցաւ դէպ ի ինքնաշարժը:

Սըր Ֆիլիփ շուարած՝ նայեցաւ պահարանին որուն վրայ տեսաւ հետեւեալ բառերը. — Գաղտնի. Բաժին Ա., Ոճիրներու Քննութեան Գրասենեակ, Ոստիկանութեան Ընդհանուր Տեսչութիւն:

— Գաղտնի տեղեկագիր մը ըլլալու է, մտածեց Սըր Ֆիլիփ եւ բարկացած՝ ենթադրեց պահ մը որ այդ պահարանին մէջ կրնան գտնուիլ իր ապահովութեան համար ձեռք առնուած միջոցներուն մանրամասնութիւնները: Իսկապէս ճիշդ էր այդ ենթադրութիւնը. այդ թուղթին մէջն էին զինքը հետաքրքրող տեղեկութիւնները:

Նախարարը նետեց պահարանը դարակին մէջ ու իր առջեւ քաշեց կարգ մը պաշտօնական նամակներ եւ թուղթեր: Օրինագծին պատճէններն էին այս վերջինները:

Համառօտ էր օրինագիծը: Քանի մը յօդուածներով, պարզուած էր անոր նպատակը նախարարին մէջ: Վախ չկար թէ անիկա պիտի քուէարկուէր յաջորդ օրն իսկ. ապահովուած էր կառավարութեան մեծամասնութիւնը:

Կարեւոր անձնաւորութիւններ Լոնտոն կանչուած եւ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին կառավարութեան ատրճանաբար նուազող հեղինակութիւնը ամրապնդելու եւ ամէնուն ուշադրութիւնը օրինագծին վրայ կեդրոնացնելու համար:

Աջ ու ձախ եղած խնդրանքներէն ու սպառնալիքներէն անկախաբար սակայն, հետաքրքրութեան զգացում կատարած էր գլխաւոր դեր մը, որովհետեւ խորհրդարանի անդամներէն շատերը, ընդդիմադիր կամ ոչ, Լոնտոն կը շտապէին, ներկայ գտնուելու համար դէպքի մը որ պատմական պիտի ըլլալով հանդերձ, կրնար ողբերգութեամբ վերջանալ:

Սըր Ֆիլիփ կը խաղար ձեռքին մէջ բռնած թուղթերով ու կը մտածէր յարձակումի ձեւին մասին, քանի որ ողբերգութիւնը պատահէր կամ ալ օրինագիծը սահմանուած էր յառաջ բերելու հսկայ փոթորիկ մը խորհրդարանին մէջ: Հռետոր էր Սըր Ֆիլիփ ու պատրաստաբան. շատ վարպետ ճարտասան մը որ կը հարուածէր ու կը խայթէր միանգամայն:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՄԱՅԻՍ
1933

3 Mai
1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2178

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Լացէ՛ք, լացէ՛ք, դուք բոլորդ որ սպաննուեցաք չարաչար, 1915ի գարունէն մինչեւ աշուն, մինչեւ 1916 եւ 1917, « օսմանեան պատմութեան մէջ անգամ չտեսնուած » սարսափներով:

Դուք որ ջարդուեցաք խումբ – խումբ իրարու կապուած, բիրերով, կացինով, բրիչով, հրացանի բուներով, դաշոյնով, քարերով, կացինով, խեղդկապով: Կամ՝ ոտքերուն պայտեր զամուած մորթուելով, եկեղեցիներու եւ գոմերու մէջ հրկիզուելով, ողջ – ողջ թաղուելով կամ խմբովին գետը նետուելով:

Լացէ՛ք դուք ալ, մայրեր եւ քոյրեր, որ հարիւր հազարներով քշուեցաք բարբարոսներու փուռչոտ, անտանելի, գազանային կիրքերուն, ձեր իսկ տուներուն մէջ, կամ ճամբաներուն վրայ, 40 — 60 օր մահ գալով սար ու ձոր, կամ քշուելով դէպ ի անապատներն ու հարէմները եւ կամ, յուսահատ, գետը նետուելով:

Եւ դուք, ծծկեր երեխաներ, որ ստնտուներու մէջ թխմուած, տրորուած, կափարիչներով գամուած՝ ծովը նետուեցաք:

Ու վերջապէս դուք, մանուկներ եւ պատանիներ որ, երբեմն վաղուան սպմեր, մորթուեցաք ձեր հարազատներուն հետ, կամ լլուեցաք զօրանոցներն ու « մէտրէսէ »ները, ծառայելու համար Թուրքին եւ Թրքութեան:

Լացէ՛ք, որովհետեւ … այս ժողովուրդը մոռցե՛ր է ձեզ:

Ձեր յիշատակի տօնն անգամ տաղտուկի մը տպաւորութիւնը կը գործէ, մէկ տարիէն միւսը: Նոյն իսկ այս ազատ պողոտաներուն վրայ …

Եւ թող ձեր լացն ու անէծքը հնչեն աւելի ուժգին, քան այն պահուն երբ անարգ եւ արիւնածարաւ թշնամին իր տապարը կ'իջեցնէր ձեր գլխուն:

Որովհետեւ, ահաւասիկ ձեր իսկ հարազատներն են — ողջ մնացողները — որ ժում մը աղօթքը, մէկ ժամուան յարգանքի պարտականութիւնն անգամ չատ կը տեսնեն:

Անոնք յիսուն տարի, հարիւր տարի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կը կատարեն ո եւ է ջոջի, ազնուաշուք տիկնոջ մը յիշատակին, ժամատէր կամ բարեսէր « սարաֆ »ի մը համար, բայց …

— Ապրիլ Տասներէ՞կ … ձգէ Աստուածդ սիրես, եղած – գացած բան է, քանի՞ տարի պիտի պահենք:

×

Եւ այսպէս է որ, Լոնտոնէն Լիոն եւ մինչեւ Աթէնք ու Սելանիկ, տրտունջներ կը լսուին, տխրող անտրամելի, անբարոյական մեղկութեան առթիւ:

Տակաւին լուր չունինք միւս գաղութներէն: Բայց, անվիճելի է մէկ բան, — քանի կ'անցնին տարիները, այնքան վրայ – ձգող կերպարանք մը կը ստանայ ապրիլեան սգահանդէսը:

Այսինքն, կամաց – կամաց կը մոռցուի թէ կիսուեցանք, մէկ միլիոն մարդ կորսնցուցինք քստմնելի պայմաններու մէջ:

Մինչդեռ հզօրները, յաղթական թէ պարտեալ, ամէն տարի հանդիսաւորապէս կը կատարեն պատերազմի մեռելոցը — Նոյեմբեր 11 — մենք արդէն պատմութեան յանձներ ենք մեր մէկ միլիոնը: Կը գլանանք նոյն իսկ պտղունց մը խունկ՝ անոնց յիշատակին:

Ի՞նչպէս չգոչել, հայ բանաստեղծին հետ.

Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ո՜հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ …

Կամ, ի՞նչպէս չձայնակցիլ յաղթական հրամանատարին.

— Ժողովուրդները կորսուելու դատապարտուած են այն ատեն միայն երբ կը կորսնցնեն իրենց յիշողութիւնը:

Փա՛ռք տանք Նորքէն, որ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը, Զօմը — ապրիլեան սերունդ — ուխտեր է բախտին չձգել Ապրիլ Տասներէկը, ամէն տարի եւ ամէն ուր որ կը հասնին իր թեւերը:

Այլապէս — պիտի կրնայի՞ք երեւակայել ողբերգութիւնը, առանց ջղային սարսուռ մը անցընելու:

Մնաց որ, պէտք չունինք երեւակայութեան ճիգ մը փորձելու:

Լոնտոնի գաղութը — 750 հոգի — ունի կոկիկ համբանք մը երիտասարդներու եւ գրոց – բրոցներու. բայց չունի Զօմ: Եւ այս տարի միայն յիշեց Ապրիլ Տասներէկը: Բոլորովին պատահաբար:

Մանչէսթըր — լուր ունեցողը թող պատմէ: Գրիւսէլ քանի մը տարի Ապրիլ Տասներէկ տօնեց եւ կեցաւ: Զանձրացա՞ւ:

Ուրիշ ամէն պարտականութիւն մէկդի դնելով, այս մէկ հատիկ Մեռելոցը ինչո՞վ կը խանգարէ այս կամ այն գաղութին հանգիստը:

Ինչո՞վ կ'արդարանայ այս քարացումը:

Ամէն տեղ ալ ունինք ունեւորներու, մտաւորականներու եւ սալոնականներու դասակարգ մը — պատկառելի բազմութիւն մը — որ չի հետաքրքրուիր հայկական ո՛ր եւ է հանդէսով: Կամ կը փայլի միայն պարահանդէսներու, գինարբուքներու եւ թէյասեղաններու մէջ:

Ու սակայն, դարձեալ ամէն տեղ ունինք երիտասարդութիւն: Եթէ տարէցները կ'անճրկին, ի՞նչ կը բանի երիտասարդութիւնը:

Այս ճամբան, ընկերներ եւ երիտասարդներ, ինքնասպանութեան կէս ճամբան է:

Ժողովուրդ մը որ յարգանք չունի իր սովորական մեռելներու մասին, կը համարուի վայրենի:

Իսկ ի՞նչպէս պէտք է որակել այն բազմութիւնները, որ մոռացութեան կուտան մինչեւ իսկ աշխարհասասան ջարդի մը զոհերը:

Եթէ թիւը, մէկ միլիոնը բան չի խօսիր, զոհերուն ոչնչացման պատմութիւնը, այդ անասելի զարհուրա՜նքն ալ կորսնցուցեր է իր ուժը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄԱՅԻՍ 1Ի ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր կը պարզէ իր քառամեայ ծրագիրը

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մայիս 1ը արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ « ազգային աշխատանքի օր »: Աննախընթաց էր մանաւանդ Պերլինի ցոյցը, ուրուն ներկայ էին 1,300,000 հանդիսականներ, առանց հաշուելու հեռուէն դիտող բազմութիւնները: Աթոռներ վարձուած էին մինչեւ 120 ֆրանքի: Լուսթկարթէնի մէջ, առտուան ժամը 9ին համախմբուած էին 120,000 դպրոցականներ:

Հանդիսավայրին մէջ տեղաւորուած էին երկու հարիւր ձայնարձակներ, որոնց շնորհիւ ճառերն ու երգերը կը լսուէին ամբողջ երկրին մէջ:

Առաջին անգամ խօսք առաւ Պ. Կէօպէլս, ազգային պրոպականտի նախարարը, խօսքն ուղղելով երիտասարդութեան եւ պահանջելով աշխատանք, հաց, պատիւ եւ ապրելու տեղ (իր տեղը արեւուն տակ, ինչպէս կ'ըսէր Վիլհէլմ Բ.): Յետոյ յայտարարեց.

— Այսօր գերման ժողովուրդը կը պատուէ աշխատանքը, իր բոլոր դասակարգերով եւ արհեստներով: Անկէ առաջ, գնդացիրները կը ճարճատէին եւ կուսակցական պայքարներու ատելութեան երգերը կը թնդային Մայիս 1ին: Բայց այսօր, Հիթլէրի կառավարութեան առաջին տարուան առաջին Մայիս 1ին, ամբողջ ժողովուրդը կը միանայ, միաձայնութեամբ ճանչնալով գերման պետութիւնը, ժողովուրդը եւ ազգը: Կառավարութիւնը ինքն էր որ հրամայեց դաղրեցնել ամէն աշխատանք՝ գերման ազգի այս տօնին օրը. կառավարութիւնն է որ հրաւիրեց բոլոր Գերմանացիները՝ համախմբուիլ ազգային յեղափոխութեան դրօշներուն ներքեւ, եւ հաստատեց բովանդակ աշխարհի առջեւ թէ Գերմանիան արթնցած է իր տենդի երազներէն, թէ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը միացած են, թէ Գերմանիոյ վրայ ծածանող դրօշները այլ եւս խորհրդանշանները չեն կառավարական դասու մը որ խորթ է ե՛ւ ժողովուրդին ե՛ւ երկրին, այլ խորհրդանշանը ամբողջ գերման ազգին ազատութեան: Վերջացած է դասակարգային պայքարը: Ազատական – դրամատիրական պետութեան փլատակներուն վրայ կը բարձրանայ ժողովրդական, հասարակութեան մը գաղափարը … Մենք կ'ուզենք վերջ տալ յոռետեսութեան եւ յաղթել մեր ծանր ճակատագրին:

Յետոյ խօսեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկ, աւելի չափաւոր շեշտով մը.

— Երիտասարդներ դպրոցներու, համալսարաններու, արհեստանոցներու, դուք եկած էք այստեղ մեծարելու աշխատանքը, բանուորին պատիւը: Բայց յիշեցէք նաեւ ճակատագիրը այն միլիոնաւոր հայրենակիցներուն զորս տնտեսական տագնապը զրկած է աշխատանքէ: Կառավարութեան մեծագոյն հոգն է աշխատանք եւ հաց ճարել անոնց: Գալով ձեզի, երիտասարդնե՛ր, զաւակները ձեռքի եւ մտքի աշխատաւորներու, դուք Գերմանիոյ ապագան էք: Ու մի մոռնաք թէ միայն կարգապահութիւնը եւ զոհողութիւնը — այնպէս ինչպէս կը տիրէր գերմանական բանակին մէջ — կրնան արժանի դարձնել ձեզ այն պարտականութեան որ կը սպասէ ձեզի: Հրամայելու արժանի է ան որ գիտէ հնազանդիլ:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վարչապետը, Հիթլէր, խօսեցաւ իրիկուան ժամը ութին: Կը սպասուէր որ լայնօրէն պարզէ իր քառամեայ ծրագիրը, ինչպէս խոստացած էր. բայց Հիթլէր գոհացաւ ընդհանուր խօսքերով: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ նորութիւններ չկային իր խօսքերուն մէջ:

Պարզելէ յետոյ տնտեսական տագնապին դառնութիւնները, Հիթլէր յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը խրատուած է անցեալէն, եւ կը ձգտի մօտեցնել բոլոր Գերմանացիները, մերժելով « դասակարգային պայքարի յիմարութիւնը եւ պատուելով աշխատանքն ու աշխատաւորը: Պետութեան մը բարիքը կախում չունի կառավարութեան մը կամ դասակարգի մը գործունէութենէն, ոչ ալ մասնաւոր ուշիմութենէն, այլ բոլորին գործակցութենէն »:

Վարչապետը այստեղ փառաբանեց բանուորն ու գիւղացին եւ բացագանչեց.

— Գերմա՛ն ժողովուրդ, հզօր ես՝ երբ կը միանաս. ուժեղ ես, եթէ հրաժարիս դասակարգային պայքարէն:

Յետոյ փառաբանելով ձեռական աշխատանքը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի հոգայ որ ամէն Գերմանացի իր կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ ծանօթանայ ձեռական աշխատանքին:

Այնուհետեւ պարզեց իր ծրագիրը, որ կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը.—

1) Պարտաւորիչ աշխատանք պիտի հաստատուի բոլորին համար:

2) Տնտեսական գործերու մէջ, նկատի չպիտի առնուի մեծամասնութեանց կարծիքը, ինչպէս կ'ըլլայ խորհրդարաններու մէջ: « Մեծամասնութիւնները կը ներկայացնեն տգիտութիւն, տկարութիւն եւ վատութիւն »:

3) Ազգային տնտեսութիւնը նոր կանոնագրի մը պիտի ենթարկուի:

4) Պիտի փրկուին գիւղացին եւ իր շահերը:

5) Գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար, պիտի քաջալերուին անհատական նախաձեռնութիւնները: Ամէն Գերմանացի պարտաւոր է իր նարտութեամբ աշխատանք ճարել գործազուրկին: Պիտի կատարուին նաեւ հանրօգուտ շինութիւններ:

6) Պիտի զեղչուին փոխառութեանց տոկոսները:

7) Հող պիտի տարուի գերմանական արտադրութեանց տարածման:

Աւելի մեծ ոգեւորութիւն պատճառեցին Հիթլէրի այն խօսքերը որ կը վերաբերէին արտաքին քաղաքականութեան:

— Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց աշխարհը մեզի դէմ կը դառնայ … Ան չի ճանչնար ոչ մեր ապրելու, ոչ ալ մեր հայրենիքը պաշտպանելու իրաւունքը: Մենք մինչեւ վերջը պիտի շարունակենք պահանջել իրաւունքներու հաւասարութիւն: Գերման ժողովուրդը արթնցած է: Ամէն պարագայի մէջ, այլ եւս երբեք չպիտի ծախենք մեր մէջքը: Այլ եւս չպիտի կրնան նուաստացնել մեզ: Օտարականը այլ եւս պէտք չէ իր յոյսը դնէ դաշնագիրներու վրայ: Մենք չենք պահանջեր Ամենակալէն որ ազատէ մեզ, բայց երբ իր առջեւ ելլենք, պիտի կրնանք ըսել. — « Տէ՛ր, մենք ազատուած ենք »:

Կէս գիշերէն յետոյ կրակոտ ճառ մըն ալ խօսեցաւ Պ. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, պանծացնելով գերմանական աշխատանքը, կարգապահութիւնը եւ եղբայրակցութիւնը: Շեշտելէ յետոյ թէ կառավարութիւնը վճռած է օգնել աշխատաւորներուն, առանց արհեստի եւ դասակարգի խտրութեան, վարչապետը բացագանչեց.

— Փողոցի խղճամիտ աւելածու մը աւելի արժանիք ունի քան նախարար մը որ չի կատարեր իր պարտականութիւնը:

Աշխատանքի տօնը Փարիզէն մինչեւ Մոսկուա

Փարիզի մէջ խաղաղ անցաւ Մայիս 1ի տօնը, բուն քաղաքին մէջ արգիլուած ըլլալով ո՛ր եւ է ցոյց: Մեծագոյն տօնը կատարուեցաւ Վէնսէնի անտառին մէջ, ուր ճառեր խօսուեցան եւ յեղափոխական երգեր երգուեցան: Քաղքենի թերթերը 10,000 կը հաշուեն ցուցարարներուն թիւը, իսկ աշխատաւորական թերթերը՝ շատ աւելի: Տօնակատարութենէն յետոյ, ցուցարարները ուզեցին թափօր կազմել եւ քայլաք իջնել, առաջնորդութեամբ Մարսէլ Քաշէնի: Ոստիկանութիւնը ընդդիմացաւ եւ բաւական ծանր ընդհարումներ պատահեցան: Վիրաւորուեցան 46 ոստիկաններ եւ բազմաթիւ բանուորներ:

Երկու ինքնաշարժ կառքեր կրակի տրուեցան, համակերպած չըլլալով աշխատանքը դադրեցնելու հրամանին:

Ներքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ Սէնի նահանգին մէջ 360,000 պաշտօնեաներէ եւ բանուորներէ միայն 5500 հոգի աշխատանքի չէին գացած:

Նիւ Եորքի մէջ, 5000 համայնավարները խոշոր ցոյց մը կատարեցին, փողոցէ փողոց պտտցնելով վիթխարի վիշապ մը որ կը ներկայացնէր պատերազմը: Ընկերվարականներն ալ ցոյց մը կատարեցին, ծաղր ու ծանակի ենթարկելով Հիթլէրը եւ Ֆաշականութիւնը:

Լոնտոնի մէջ, միակ նորութիւնն եղաւ թափօր մը՝ Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքին դէմ: Թափօրին առջեւէն կը տանէին հսկայ խամաճիկ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ. — « Մաղլուծ Հիթլէր »:

Վիեննայի մէջ, քաղաքին կեդրոնական մասը պաշարման տակ առնուած էր: Վեց հազար զինուորներ եւ ոստիկաններ զէնք բռնած էին գնդացիրներով:

Պուլկարիոյ մէջ, ոստիկանութիւնը, արգիլած էր բոլոր ցոյցերը: Այսուհանդերձ, խռովութիւններ ծագեցան:

Թոքիոյի մէջ (Ճափոն), դէպքի մը հետեւանքով ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հազարի չափ համայնավարներ եւ ցուցարարներ:

Մոսկուայի մէջ, աշխատանքի տօնը կատարուեցաւ զօրաւոր ցոյցերով, ինչպէս ամէն տարի: Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին օրեր առաջ: Աւելի քան 350 օդանաւեր խումբերու բաժնուած՝ սաւառնեցան Լէնինի դամբարանին վրայ: Յետոյ տեղի ունեցաւ մեծ զօրահանդէս մը. որուն կը մասնակցէին 50,000 զինուորներ եւ 300 հրասայլեր: Ներկայ էին օտար զինուորական կցորդները եւ դիւանագիտական ներկայացուցիչները, բաց ի Անգլիականէն: Այս առթիւ, նորագիր զինուորները թափօր կազմելով, հանդիսաւորապէս երդում ըրին պաշտպանել Խորհրդային Միութիւնը եւ համաշխարհային յեղափոխութեան դատը: Յետոյ Թնդանօթի հարիւր հարուածներ արձակուեցան Կրէմլինի բարձունքէն: Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր Պ. Վորոշիլով. պատերազմական գործավարը, որ չափաւոր ճառ մը խօսեցաւ:

Անգլեւպարսիկ համաձայնութիւնը

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է պարսկական կառավարութեան եւ Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան միջեւ: Պայմանագիրը ստորագրուեցաւ ապրիլ 30ին: Պայմանները գաղտնի կը պահուին, մինչեւ որ վաւերացուին խորհրդարանին կողմէ: Թէհրանի թերթերը կը հաստատեն թէ անգլիական ընկերութիւնը չորս ոսկի շիլին պիտի ստանայ քարիւղի իւրաքանչիւր թոնէն, պայմանաւ որ տարեկան արտադրութիւնը հինգ միլիոն թոնէն պակաս չըլլայ: Միեւնոյն ատեն ընկերութիւնը պիտի վճարէ երկու միլիոն ստերլին (ոսկեդրամ), ի հաշիւ յետնեալ պարտքերու, եւ փոխարէն իր մենաշնորհը պիտի երկարաձգուի երեսուն տարի:

Անգլ. ընկերութեան տնօրէնը Պաղտատ մեկնեցաւ օդանաւով, Լոնտոն վերադառնալու համար:

« Տէյլի Հէրըլտ » կը գրէ թէ՝ բարեկամութեան, առեւտուրի եւ ոչ – յարձակման դաշնագիր մը պիտի կնքուի Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ: Պարսիկ նախարար մը Լոնտոն պիտի գայ, բանակցելու համար: Այս պայմանագրով, Անգլիա կ'ուզէ ապահովել նաեւ դիւանագիտական գործակցութիւն, դիւրութիւններ՝ անգլիական օդանաւորդութեան համար եւ գործակցութիւն՝ Պարսից ծոցի հսկողութեան համար: Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը կը կարծէ թէ այս դաշնագիրը ուղղուած է Ռ. Միութեան դէմ:

Նոր խստութիւններ Ռուսիոյ մէջ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐ՝ ԱՆՑԱԳՐՈՎ

Պ. Մոլոտով, գործավարներու խորհուրդին նախագահը, նոր հրամանագիր մը հրատարակեց:

Անցեալ դեկտեմբերին եւ յունուարին հաստատուած անցագիրներու կանոնագիրը միայն չորս – հինգ շրջաններ կը նշանակէր, ուր սահմանափակուած էր բնակութիւնը. իսկ նոր ցանկը կը ներկայացնէ անսահման տարածութիւն մը, — 62 մղոնի շրջագիծ մը՝ ամբողջ արեւմտեան սահմանին վրայ, 62 մղոն՝ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի շուրջը եւ 31 մղոն՝ Խարքովի շուրջը: Միւս արգիլուած քաղաքներն են, իրենց շրջաններով, — Օտեսա, Քիեւ, Ռոստով՝ Տոնի վրայ, Ստալինկրատ, Բագու, Կորքի (Նիժնի Նովկորոտ), Վլատիվոստոք, Խապարովսք եւ ուրիշ Ծայր. Արեւելեան քաղաքներ, ինչպէս եւ Սեւաստոպոլ, Մակնիտոկորսկ, Չէլիապինսկ, Սվերտլովսք, Կրոզնի եւ Տնիպրոպետրովսկ:

Ոչ ոք պիտի կրնայ բնակիլ այս քաղաքներէն եւ շրջաններէն մէկն ու մէկը, առանց Չեկայի անցագրին: Եթէ Չեկան մերժէ անցագիր տալ, խնդրարկուն պարտաւոր է հինգ օրուան մէջ հեռանալ իր բնակած վայրէն: Ուրիշ քաղաքներու եւ ճարտարարուեստական կեդրոններու համար պիտի տրուին երկրորդ կարգի անցագիրներ, առանց ընկերային դիրքի խտրութեան: Գիւղերուն համար անցագիր չպիտի պահանջուի, բայց 16էն վեր ամէն մարդ պէտք է արձանագրուի Չեկայի տեղական վարչութեան տոմարին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Կեանքը ուղղակի անտանելի է դարձել վերջերս Վրաստանի մայրաքաղաքում։ Գրեթէ նոյն վիճակումն է և Հայաստանի մայրաքաղաքը։

Մարդիկ չեն ապրում, այլ քարշ են տալիս իրենց գոյութիւնը օրէցօր, ժամէ-ժամ, առանց իմանալու թէ իրենց ինչ է սպասում միւս օրը։

Կենսամթերքների գներից կարելի է պարզ գաղափար կազմել խորհրդային «դրախտի» մասին։ Ապրիլ ամսի սկզբում, Թիֆլիզ քաղաքում, չնչին տալիս էին 3/4 գրւանքա հաց, իսկ բանւորներին 1ուկէս գրւանքա։ Հասակն առածները, 55 տարեկանից բարձր, հաշւում են աւելորդ մարդիկ, հակակոմունիստ տարրեր, որոնք և զրկւած են ուտելու, հետեւապէս և ապրելու իրաւունքից։ Գարնի քիլօն արժէ 30 ռուբլի, հացի գրւանքան 6-7 րբ., որ մի քիչ ուտելի է, իսկ տաւով ստացւած հացը սեւ է, խմոր և թեփախառն, որ ուղղակի շան կուտ է։

Թէյ չի գտնւում, իսկ գտնւելու դէպքում 20 ռուբլիով այնքան են տալիս, որ հազիւ կարելի է լինում երկու անգամ գործածել։ Շաքարը շատ հազւագիւտ է, քիլօն 20—30 ռուբլի։ Նաւթը երեւակայեցէք որ նոյնպէս հազւագիւտ է, տալիս են պատոնագիրով, շիշը (բորժամի) 4—5 ռուբլի։ Ածուխ չկայ, իսկ Վրացիները եթէ բերում են ծախելու, տոպրակը 20 ռուբլի են վաճառում։ Մի սայլ փայտը արժէ 150—200 ռուբլի։ Բնակարանի վարձ տալիս են պետութեանը ամսական 20—25 ռուբլի։ Միսը պերճանք է սովետական կարգերում, խոզի մսի քիլօն (եթէ գտնւում է) արժէ 20 ռուբլի, ոչխարի մսի քիլօն 14 ռուբլի, տաւարի մսի քիլօն 12—13 ռուբլի։ Իւղի քիլօն 50 ռուբլի է, կարագի գրւանքան 20 ռուբլի։ Հազարաւոր մարդիկ այս ձմեռ վառելիք չեն ունեցել, հետեւապէս և վառարան չեն վառել։ Վառելիքի պակասութեան պատճառով շատ քաղաքացիներ դրսից են կերակուր վերցնում, ամիսը 6 մանէթ, 2—3 բաժին։

Կերակուրը տրւում է գրքոյկով, առանց հացի, անիւղ, կաղամբով պղտոր ջուր, մէջը լողում են կրուպայի հատիկները։ Սեւ, անտանելի հացը բրդում են այդ ջրալի կերակուրի մէջ և ուտում են անճարացած, որպէս զի սոված չմնան։ Ջրի հատը արժէ 1 ռուբլի 20 կոպեկ, իսկ լիմոնը 3—5 ռուբլի։ Թիֆլիզում մագազիններ կան, որոնք երբեմն միս են մորթում, սակայն վաճառում են միայն կոմունիստներին, իսկ մասնաւոր մսավաճառ Վրացիները գիւղերից միս են բերում քաղաք միայն մորթւած վիճակում և ծախում են հէքիաթային գներով։ Տնատէրերից նրանք, որ յօժար կամքով իրենց տները յանձնում են պետութեանը, օգտւում են անձամբ 2—3 սենեակ ունենալու իրաւունքից, իսկ նրանք, որ յամառում են և կամովին չեն յանձնում իրենց հօյակապ տները, այդպիսիները միանգամայն վտարւում են տներից և զրկւած են բնակարան ունենալու իրաւունքից։ Չյանձնողներից չարունակ տուգանք են առնում։

Թող առասպել չթւայ, որ լուսաւոր Թիֆլիզ քաղաքում վառելիքի բացակայութեան պատճառով շատ մտաւորականներ տներում թղթով (լրագրերի դէզերով) են ջուր տաքացնում և գլուխ լւանում։ Թղթով բաղնիք ընդունել — սա կոմունիստ աշխարհի հերթական գիւտերից մէկն է։ Նմանապէս ոչ թէ ածուխով են հնչատես (սամավար) դցում, այլ տաշեղով։ Ականատեսը գալով Պարսկաստան, դառնում է որ Իրանում ապրում են Թագաւորի (Նիկոլայ Բ.) ժամանակի պէս, իսկ խորհրդային դրախտավայրում շան կեանք են վարում։ Մարդիկ հանգիստ կեանք չունեն, ապրում են միշտ ահաբեկւած։ Հերթի են կանգնում ժամը 5ից սկսած, որպէս զի մի կտոր սեւ « հաց » ստանան և բաւարարեն իրենց փորը։ Պաշտօնեաները ամիսներով ռոճիկ չեն ստանում, ուստի և հարկադրւած են լինում պարտքերի մէջ ընկնելու, իրարից փոխ են առնում, մի կերպ ապրում, տապակւում իրենց իւղի մէջ։

Բարոյականութիւնը դարձել է ծաղրի առարկայ։ Կանանց և տղամարդկանց 80 առ հարիւրը փոխել են իրենց ամուսիններին երկու, երեք և աւելի անգամ։ Գողութիւններն անտանելի չափերի են հասել, անգամ երկու ոտով կաղը, որ փայտեայ ոտներ ունի, կարողացել է բարձրանալ երկրորդ յարկը և գողութիւն կազմակերպել, բայց չխկխկոցից զարթնել են տնեցիները և ձերբակալել տւել գողին։ Վերջինս մի քանի օրով բանտարկւած են, ապա ազատ բաց թողնւած, որովհետեւ նա քաղցածութիւնից էր կատարել այդ։ Ութ-կաղ գողերը շատ հազւագիւտ դէպքերում են ձերբակալւում. յաճախ նրանք շատ լաւ գիտենալով որ բնակարանի մէջ ոչ ոք չկայ, կինը հերթի է կանգնած, իսկ ամուսինը պաշտօնատեղումն է, կանգնեցնում են ինքնաշարժը փողոցում, դատարկում են բնակարանը, այսինքն գողանում են ամէն ինչ և չքանում. անշուշտ Չեկայի գիտութեամբ է կատարւում այդ իւրայատուկ բնակարանային զուռմը։

Թշւառ է խորհրդային երկրի բնակչի նիստ ու կացը. նա չունի ոչ մի կարգի հանգստութիւն՝ ոչ քաղաքական և ոչ էլ տնտեսական մարզերում։ Կողոպտւել են ամէնքը, մի կտոր հացի գերի են դարձել ո՛չ միայն արհեստաւորներն ու բանւորները, այլ և մտաւորականները։ Երբ մէկին յաջողւում է գտնել շաքար, նաւթ, իւղ կամ մի այլ բան, ուրախանում է երեխայի նման և այդ օրը համարում են յաղթանակի օր։

Սոցիալիզմի կառուցմամբ չքացել են անհրաժեշտ մթերքները, հիւծւել են քաղաքացիներն ու գիւղացիները, քանի որ կուշտ փորով հաց չեն ուտում։

Եկատերինոդարից լուրեր են գալիս, որ այնտեղ ամէն օր սովամահներին կրում են դէպի գերեզմանատները։

Այս պիսով քանի գնում է, ծանրանում է կացութիւնը խորհրդային «դրախտավայրում»։

ԱՐՕՐԵԱՆ

Գաղութի մը վիճակը

Պուքրէշի Արաքը շատ գէշ գոյներով կը ներկայացնէ Պաքրուի (Ռումանիա) հայ գաղութին վիճակը.—

Պաքրուի հայ եկեղեցին մատնուած է անմխիթար կացութեան մը։ Եկեղեցապատկան եկամտաբեր տուներու վարձակալները տարիներով չեն վճարեր իրենց վարձքերը, հայ եկեղեցիին տրուած լոյսին փոխարժէքը չվճարուելուն՝ քաղաքապետութիւնը կը կտրէ եկեղեցիին լոյսերը։ Ապահովագրական ընկերութեանց մօտ ապահովագրուած տուները կը մնան առանց ապահովագրութեան, քանի որ ընկերութեան պահանջած ապահովագինները չէին վճարուած, քաղաքապետութիւնը կը դադրեցնէ նաեւ եկեղեցիին տրուած ջուրը, առանց ջուրի ձգելով հայ եկեղեցին, քանի որ տարիներէ ի վեր տրուած ջուրին փոխարժէքը չէր վճարուած։ Ամբողջ ձմեռուան ընթացքին եկեղեցին կը մնայ առանց փայտի, եկեղեցիին պաշտօնեաներու ամսականները կը մնան անվճար, մատնելով զանոնք ահաւոր չքաւորութեան մը իրենց ընտանիքով։ Հայ եկեղեցին կը հեծէ նաեւ պարտքերու տակ.— տարիներ առաջ փոխ առնուած հսկայ գումարի մը՝ 212,000 լէյի, որ ճարուած էր եկեղեցին նորոգելու համար։

Քանի մը ամիս առաջ եկեղեցին ի նպաստ զանազան քաղաքներէ հաւաքուած 43 հազար 500 լէյի գումարը դեռ չէ մտած նոր թաղականութեան գանձը։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ

Միլլէթ կը գրէ.— Հրեայ հայրենակիցները երկրին ամէն կողմը կ՚աշխատին, Թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու գործածելու համար։ Շատ մը վայրերու մէջ այս նպատակով միութիւններ կազմուած են։ Համալսարանի դասախօս Հազզը Նեզիհի պէյ, որ այս խնդրի մասին հետազօտական քննութիւններ կատարած է, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— 1904ին, Տանօն անուն Հրեայ մը Թուրքիա եկաւ և ճշդեց թիւը հրէական լեզուին մէջ գտնուող թուրքերէն բառերուն։ Այն ատեն երեւան եկաւ որ այդ բառերուն թիւը 972 է։ Ես ալ նոյն քննութիւնը կատարեցի և տեսայ որ 21 տարուան ընթացքին հարիւրին 14 համեմատութեամբ պակսած են թուրքերէն բառերը։ Ամէնէն գէշը այն է որ, Հրեաները թրքական արմատներու վրայ ածանցումներ կ՚ընեն։ Այսպէս, շատ մը թուրքերէն բառերու վրայ «էար» և «տէար» աւելցնելով բայեր շինած են.— խանաշէար, եագըշէար, Թազէտէար։ Յետոյ, թուրքերէն բառերու առաջին վանկերու «ի»երը «ու» կը հնչեն և «հ»երն ալ կը ջնջեն։

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Պոլսէն « Թան »ի թղթակիցը կը գրէ.—

« Անհանգիստ Թուրքիան », ահա խորագիրը, որ, ըստ մեզի, շատ յարմար կը թուի արագ և ընդհանուր քննութիւն մը կատարելու համար այն մտային վիճակին մասին, որ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը տիրէ այս երկրին մէջ։

Թուրքիոյ մտահոգութեան նշանները այնքան որոշ են, որքան բազմաթիւ։ Եւ ատոնք բարոյական հանգամանք ունին, ինչպէս քաղաքական ու զինուորական։

Նախ պէտք է նշանակել Կազիին անակնկալ ճամբորդութիւնը դէպի մայրաքաղաքէն հեռու անկիւններ, ուր զինուորի աչքով կ՚ուզէր քննել երկրին պաշտպանութեան կարգ մը աշխատանքները, չափել ու ճշդել արժէքը սպայակոյտին կողմէ պատրաստուած ռազմագիտական յատակագծերուն կիրարկման։ Կազին յանկարծակի գնաց Անթալիոյ շրջանը, ուր չէր գացած երկար ատենէ ի վեր։ Այս քննական այցելութիւնը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրն այն համաձայնութեան, որ գոյացաւ Փարիզ, օտար պարտապահանջներու և թուրք ներկայացուցիչներու միջեւ,— այս համաձայնութեամբ Թուրքիա կը շահէր հարիւրին 80 զեղչ մը այն պարտքին վրայ, զոր ճանչցաւ 1928ին։

Ըստ այն զրոյցներուն, որ տարածուեցան անմիջապէս, լատին պետութեան մը աչքին՝ Թուրքիոյ պարտապահանջներուն կատարած զոհողութիւնը քաղաքական փոխարինութեամբ մը եկաւ,— Թուրքիա կը մտնէր խումբին մէջ այն պետութեանց, որոնք, Ֆրանսայի հետ, դէմ են դաշնագիրներու վերաքննութեան, կամ Թուրքիա ապահովութիւն կուտար թէ զինեալ չէզոքութիւն մը պիտի պահէ հաւանական վէճի մը պարագային, արեւմտեան պետութեանց միջեւ, ծագած անոնց մրցակցութենէն կեդրոնական կամ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Եթէ համաձայնութիւնը,— որ կնքուեցաւ Փարիզ, Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն և օսմ. հանրային պարտքերու պահանջատէրերուն միջեւ,— հաշտեցնենք այն համեմատ տրամադրութիւններուն հետ, զորս Ֆրանսա ցոյց տուաւ Սովետներուն, Թուրքիոյ առաջին դաշնակիցներուն, դիւրաւ կարելի պիտի ըլլայ հասկնալ դժգոհութիւնը, որ զգացին Իտալիոյ Ֆաշական շրջանակները։ Արդարեւ իտալական քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ և Պալքաններուն մէջ չի կայանար, պարզապէս օգտուելու նպատակով, ուժ տալու մէջ այլայլին, քաղաքական ու հողային պահանջներուն, զորս կը ներկայացնեն կարգ մը պետութիւններ, իրենք զիրենք վնասուած համարելով պատերազմէն յետոյ կնքուած զանազան դաշնագիրներէ։ Այդ պատճառով, Իտալիա կրցաւ ապահովել Պուլկարներուն բարեկամութիւնը, իր թաքուն պաշտպանութեան տակ առնելէ ետք տկար Ալպանիան։

Ոչ Թուրքիան, ոչ Յունաստանը կը գտնուին դաշնագիրներէն դժգոհ պետութեանց շարքին։ Անոնք, Պալքանեան և ընդհանուր պատերազմներէն յետոյ, նոր հիմերու վրայ դրին, երկուստեք անկեղծ համաձայնութիւնով մը, իրենց հողային կացութիւնը և այժմ չունին որ և է պահանջ։ Այնպէս որ Իտալիոյ համար դժուար էր կնքել այս պետութեանց հետ պաշտպանողական կամ յարձակողական դաշնագիրներ։ Այդ մարզին մէջ կրցաւ միայն կնքել բարեկամական համաձայնութիւններ, որոնք պարզապէս պատմական արժէք կը ներկայացնէին։ Ճիշդ է թէ Իտալիա, փափաքելով Թուրքիոյ և Յունաստանի մէջ ստեղծել ուժեղ հաշտարարի մը և անշահախնդիր բարեկամի մը փառքը, ամէն ջանք ի գործ դրաւ՝ իրարու մօտեցնելու համար այս երկու երկիրները, հինէն ի վեր անհաշտ թշնամի։ Անշուշտ միայն իր միջամտութեամբը չէր որ կատարուեցաւ այդ մերձեցումը, որ տակաւին շատ ու շատ Արեւելքցիներու համար չնախատեսուած կամ անհաւատալի դէպք մը կը կազմէ։ Այլ այդ մերձեցումը կատարուեցաւ շնորհիւ երկու պետական մարդոց, Վենիզելոսի և Թէվֆիք Րուշտիի։ Իզմիրի մէջ տարած իր զինուորական յաղթանակէն և հելլէն բանակին խուճապահար փախուստէն յետոյ, Թուրքիա, հպարտ իր յաղթանակով և գիտակից իր զինուորական գերակշռութեան, որ և է վախ չունի Յունաստանէն։

Ընդհակառակն, քանի Թուրքիա հիմա ունի պատերազմական նաւատորմ մը, որուն մէջ գլխաւոր զրահաւորը, Եավուզը, նախկին Կէօպէնը, Ֆրանսայի ճարտարապետներու կողմէ նորոգուած և ձեւափոխուած, աւելի ահարկու է և արագընթաց, քան գերմանական նաւարաններէն դուրս ելած պահուն։

Միւս կողմէ, Յոյները որ և է շահ չունին Թուրքերուն հետ կռիւի մը մէջ։ Վերջապէս, տնտեսական տագնապը, որ սաստկօրէն կը տիրէ Արեւելքի մէջ քան ուրիշ տեղ, այս երկու դրացի պետութիւնները կը մղէ գործնական և իրապէս խաղաղասիրական տրամադրութիւններու, և իրենց բնական ու ճարտարարուեստական արդիւնաբերութիւնները փոխանակելու ձեւի մը ընտրութեան։ Ահա այդ է որ միաժամանակ քննեցին Թուրքիոյ և Յունաստանի ազգային տնտեսութեան նախարարները, Աթէնքի մէջ, ապրիլ ամսուն վերջերը։

Այս ամէնէն կը հետեւի թէ միջնորդի դերը, զոր ուզեց խաղալ Իտալիան ընդմէջ Յունաստանի և Թուրքիոյ, շօշափելի հետեւանք չտուաւ։ Թուրքիա հասկցաւ թէ ինչ կը ծածկուի կարգ մը խաղերու ետեւ, որոնք եթէ յաջողէին, լուրջ հետեւանքներ պիտի ունենային։ Ուրեմն Իտալիոյ կը մնար միայն մէկ դեր խաղալ Թուրքիոյ մէջ,— երկիրը հեռացնել ֆրանսական քաղաքականութենէն և այն պետութեանց խումբէն, որ դէմ է Գերմանիոյ ծրագիրներուն։

Այսուհանդերձ Թուրքերը կարգ մը երեւոյթներ նուազ համապատասխան գտան այն զգացումներուն, զորս Իտալիա կը յայտնէ իրենց հանդէպ։ Երբ իտալական նաւատորմը ռազմափորձեր կատարեց Անատոլուի հարաւային եզերքէն ոչ շատ հեռու, Թուրքիա մտահոգուեցաւ իրապէս, որովհետեւ այդ փորձերը կասկած կը ներշնչէին իրեն։ Դէպք մը, որ մեծ կարեւորութիւն ունէր, և որուն մասին լռութիւն պահեցին թրքական թերթերը, եկաւ աւելի եւս հրահրելու Թուրքիոյ վախերը։ Իտալական նաւ մը կը խրի թրքական ջուրերուն մէջ։ Թուրքերը կը գրաւեն նաւը, որուն մէջ կը գտնեն այնպիսի վաւերաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն Իտալիոյ մտադրութիւնը իրեն կցելու թրքական այդ հողամասը, որուն աչք տնկած էր երկար ատենէ ի վեր։ Եւ ահա այս մասին զանազան զրոյցներ շրջան ըրին թրքական շրջանակներու մէջ, թէեւ կարգ մը թրքական թերթեր փորձեցին հերքել։ Օրինակ Վագըթ, յայտարարելով թէ Իտալիա երբեք չէր կրնար նման մտադրութիւն մը ունենալ, կը ծառանայ այն զրոյցին դէմ, որ Ֆրանսայի կը վերագրէ Իտալիոյ հետ համաձայնութեան մը ծրագիրը, ի վնաս Թուրքիոյ։ Եւ գիտել կուտայ թէ իրական բարեկամութեան մը զգացումները, զորս Ֆրանսա կը տածէ Թուրքիոյ մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ անոր մուտքէն ի վեր, լաւագոյն հերքումը կը կազմեն նման զրոյցներու։

(Մնացեալը յաջորդով)

640 ՔԻԼՈՄԵԹՐ ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Սվազ – Էրզրում գիծին և Մալաթիայէն սկսելով Տիարպէքիրի մօտ այս գծին միացող երկաթուղիներու շինութեան համար Ազգ. Ժողովին օրինագիծ մը տրուած է։ Այս գիծերուն շինութեամբ և արդէն շինուածներով, Արեւելեան նահանգներու բարգաւաճումը օրէ օր պիտի աւելնայ։ Սվազ – Էրզրում գիծը Զիվէրպէյ – Եփրատ հովիտ և Քէմախ – Երզնկա ճամբով Էրզրում պիտի երկարի. միացող գիծն ալ Մալաթիայէն սկսելով Զիվէրպէյի շրջակայքը յարմար կէտի մը վրայ, Սվազ – Էրզրում գծին պիտի միանայ։ Ասոնցմէ առաջին գծին երկարութիւնը մօտաւորապէս 530, միացող գծինն ալ 140 քիլոմեթր պիտի ըլլայ։

Երկու գիծերուն շինութեան համար ութսուն միլիոն թրքական ոսկի ծախք կը նախատեսուի։ Երկու գիծերն ալ ութ տարուան մէջ պիտի աւարտին։ Կառավարութիւնը իրաւասութիւն պիտի ունենայ ի հարկին Երկրագործական դրամատան երաշխաւորութեամբ « պօնօ »ներ հանելու։

⁂ Սամսոն – Ֆէվզի Փաշա գծին յանձնումը շուտով տեղի կ՚ունենայ։ Թուրք և Ֆրանսացի պատուիրակները Ֆէվզի Փաշա հասած են յանձնումը կատարելու համար։

⁂ Սամսոնի երկաթուղիները գնելու համար, եւրոպական պիւտճէին մէջ 130 հազար ոսկիի վարկ պիտի դրուի։

ԸՆԿ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին, խուռն և ընտիր բազմութիւն մը հաւաքուած էր Հայոց եկեղեցին, ընկեր Օհան Կարօյի թաղման առթիւ։

Ներկայ էին Ա. Ահարոնեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Չօպանեան, Վ. Թէքէեան, Ս. Վրացեան, Ա. Չամալեան, Ա. Գիւլխանդանեան, Թ. Տէր Մինասեան, Մ. Քէպապճեան, Լ. Գեւոնեան, Հր. Ալեանաք, Եր. Յարութիւնեան, Լ. Նայիրցի, Հ. Օհանջանեան, Վ. Նաւասարդեան, Շ. Միսաքեան, Բժիշկ Տ. Դաւթեան, Զավրիեվ, Թ. Բերբերեան, Ա. Խոնդկարեան, իր աշխատած դեղարանի տնօրէնութիւնը և ֆրանսացի աշխատակիցները, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կ.ն, Լ. Մեսրոպ, Եր. Տէր Անդրէասեան, Տոքթ. Գրիգորեան, Կ. Բասմաջեան, Մ. Գարսամեան, Ն. Պէշիկթաշլեան, Հ. Զարգարեան, Ս. Սասունի, Շ. Նարդունի, Ա. Զաքըեան և ուրիշ բազմաթիւ ընկերներ ու ծանօթներ Փարիզէն ու արուարձաններէն։

Ծաղկեպսակներ դրած էին Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կ.ն, « Քրիստափոր » խումբը, իր աշխատած Ֆրանսական դեղատան տնօրէնութիւնը և աշխատաւորութիւնը առանձին – առանձին, Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը։

Ժամը 11ին սկսաւ եկեղեցական արարողութիւնը։ Վռամշապուհ եպսկ. Քիպարեան դամբանական մը խօսելով, վեր հանեց Օհան Կարօյի հանրային գիծագիծը, զոհաբերութիւնն ու գրական ծառայութիւնները և ցաւ յայտնեց, որ կարօտը աչքերուն վաղաժամ բաժնուեցաւ այս աշխարհէն։

ՅԱՆՈՒՆ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Յետոյ հետեւեալ դամբանականը կարդաց ընկ. Լեւոն Մեսրոպ, յանուն Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութեան և Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան.—

Քանի՜երորդ անգամն է աս, որ օտար հողը հայ մտաւորականութեան ոտքերուն տակ յանկարծ կը բանայ իր բերանը և կուլ կուտայ անոր ազնուագոյն յոյսի ծաղիկներէն մէկը, անյագօրէն, դաւադրօրէն, անգթօրէն։

Վերջին տասնամեակին ո՞վ սիրտ ունեցաւ անվերադարձ այդ անգամները հաշուելու։ Ո՞վ՝ քաջութիւնը յուսալու թէ տարագրութեան սեւ հողը ա՛լ յագեցած էր իր զոհերուն չարանով։

Ահա՛ անգամ մը եւս, երբ կը գոցուի անիկա ամէնէն շատ սիրուած, ամէնէն անձնուէր ընկերոջ վրայ։

Օհան Կարօյի հետ յոյս մը կը թաղէ հայ տարագիր մտաւորականութիւնը։ Ինչպէս ամէն մեռնողի հետ ապրողներու անձէն և հոգիէն կտոր մը կը փրցուի և կը թաղուի մեռածին հետ։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը և Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամ Միութիւնը կը կորսնցնեն իրենց անդամներէն մէկը։ Իրենց համեստ, աշխատաջան, խոստմնալից Օհան Կարօն։

Տարօրինակ է, սակայն, դիպուածին չար ծիծաղը, երբ այդ երկու Ընկերակցութեանց անունները իրարու քով կը բերէ։

Որովհետեւ ապրող հայ գրողը կը շարունակէ նահատակութիւնը որ վիճակուեցաւ միւսներուն։

Թող իր ցեղը գիտնայ թէ նահատակ մըն է Օհան Կարօն։

Զրկանքի օրերով, հայրենի հողին կարօտով և գաղափարական բարձրութեան մը հասնելու ճիգին տառապանքովը հիւսուած և հիւծած տասը տարիներու նահատակութիւն մը։

Բայց թող գիտնայ նաեւ որ, այս երիտասարդը կամովին ու գիտակցօրէն իր ազգային մարմինը լծեց բոլոր այն դժնդակ աշխատանքներուն, որոնք կը ձգտին յաւերժացնել հայ մտքի ստեղծագործութիւնը, հոգ չէ թէ ինչ գինով, հոգ չէ թէ ինչ պայմաններու տակ, հոգ չէ թէ ինչ հողի վրայ։

Հայ ցեղը պէտք է ապրէր։ Ատոր համար Օհան Կարօ խրամներու մէջ կռուեցաւ իբրեւ պարզ զինուոր։

Հայ նահատակ մտաւորականներու աւանդը պէտք չէ լքուէր։ Ատոր համար Օհան Կարօ սեւ աշխատանքի խոշոր բաժին մը վերցուց Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամ Միութեան մէջ և լուռ ու մունջ հաւաքեց, խմբագրեց, սրբագրեց, զոհելով յոգնած գործաւորի գիշերներուն մէկ մասը և իր առողջութեան ամբողջութիւնը։

Պէտք էր նաեւ շարունակել հայ մտքի ստեղծագործութիւնը։

Բազմաթիւ ինկողներու բեռը պէտք էր որ իրենց ուսերուն վրայ բաժնէին մնացած քիչերը։ Առանց որ և է ակնկալութեան, յաճախ առանց նոյն իսկ բարոյական գոհունակութեան։ Ուխտաւորներու նման, իրենց հոգիին հետ առանձնացած հին օրերու յափշտակուածներու նման։

Ո՛վ պիտի կրնայ ճշդել անձնուրացութեան չափը ապրող հայ մտաւորականին, որուն մերժուեցան կեանքի ամէնէն տարրական իրաւունքները, յաճախ նոյն իսկ իրենց միակ խօսքին գրելու և արտագրելու մէջ հոգեկան գոհունակութիւն գտնելու անբռնաբարելի իրաւունքը։

Գրելու ինքնատիպ խանդով լեցուն էր այս տղան։ Բայց ան արտադրեց որքան որ կարելի էր անկարելի պայմաններու մէջ։

Ինքն իր մէջ ամփոփուած, իր ներքին խորութիւններուն վրայ ծռած գրող մըն էր Օհան Կարօ։

Շատ քիչ բան դուրս բերաւ այդ խորութիւններէն։ Կարգ մը ձեռագիրներ դեռ պէտք է փրփրուին և լոյսին բերուին։ Բայց այդ քիչն ալ բաւական եղաւ Օհան Կարօն ճանչնելու իբրեւ նոր ու գեղեցիկ յոյս մը։

Հաւաքուած ենք թաղելու այդ Յոյսը։

Իր ընկերներուն համար եթէ կայ մխիթարութիւն մը, ատիկա այն անսահման լաւատեսութիւնն էր, մարմնելու այն ներզօր կարողութիւնը, որուն պակսիլը չտեսան մինչեւ յետին վայրկեանները իր մօտ մնացողները։

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ կը խօսէր ընդարձակ աշխատութեան մը մասին։

Եղաւ խանդավառ քաջալերող մը վերջերս կազմուած Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան։ Եւ ահա, Հայ Գրողներու ընտանիքը հազիւ համախմբուած, ահաւոր պարտականութիւնը ունի հողին յանձնելու իր կանուխ – ֆահիլ անդամներէն մէկը։

Յանուն Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան և Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութեան՝ հանգիստ այն չարչարուած մարմինին որուն մէջ հայ հայրենիքին սէրը և հայ մշակոյթին սրբազան կրակը վառեցան այնքան ուժգնօրէն, այնքան գեղեցկօրէն։

Հայ ուսուցչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան։

Դագաղին հետեւեցան օթօքարով և ինքնաշարժով բազմաթիւ ընկերներ ու բարեկամներ մինչեւ Թիէի ընդարձակ ու ծաղկաւոր գերեզմանատունը։

ՅԱՆՈՒՆ Հ.Յ.Դ.ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Գերեզմանատան մէջ, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ ընկ. Վ. Համբարձումեան խօսեցաւ հետեւեալ դամբանականը.—

Յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէութեան և յանուն մեր հազարաւոր ընկերներու, որոնք հեռու կը գտնուին այս վայրկեանին իրենց յարգանքը մատուցելու, սրտի խորունկ յուզումով ու ծարմքով կուգամ ողբալու մեր սիրելի ընկերոջ և Կեդր. Կոմիտէի անդամին՝ Օհան Կարօյի վաղաժամ մահը։

Տակաւին նոր էր որ առանք մեր մեծ ու վաստակաւոր ընկերոջ՝ Հայր Աբրահամի, Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ Խորհրդարանի անդրանիկ նախագահին մահուան գոյժը՝ Սուրիայէն, և ահա, Փարիզի մէջ, կը կորսնցնենք մեր երիտասարդ ընկեր Օհան Կարօն։ Անողորմ մահը կը հնձէ անխնայ թէ հիներէն և թէ նոր սերունդի ներկայացուցիչներէն։

Դաժան են տարագիր կեանքի դառնութիւններն ու զրկանքները։ Բայց տարագրութիւնը ոչ մէկ ազգի մէջ յաւիտենական կենցաղաձեւ չէ, զինաթափութիւն չէ իր ցեղային ու պատմական առաքելութեան։ Մեզ համար սիրելի տարաբախտ Օհան, տարագրութիւնը բողոքի մշտնջենական մը թերանոց մըն է, բոցավառ ցասման հնոց մը, մեր ոտնահարուած ու բռնաբարուած իրաւունքներուն աւելի քան ուժգնօրէն տէր կանգնելու։ Իւրաքանչիւր հողակոյտ ու դամբարան, որ կը բարձրանայ այս օտար հորիզոններու տակ, աւելի եւս կ՚ամրապնդէ մեր հաւատքը և աւելի եւս կը թեւաւորէ մեր բողոքը, որպէս զի մենք, նոյն հաւատքի ու բողոքի զինուորներս, անսասան ու անյողդողդ տրամադրենք մեր կենսունակ ուժերը յանուն մեր քաղաքական ազգային ու մեր դատին։

Երկա՜ր եղաւ մեր ճամբան, դաժա՛ն եղաւ մեր ցեղին ճակատագիրը։ Սերունդներ հալեցան ու մաշեցան և ասկէ եօթը տարի առաջ դուն ալ, սիրելի Օհան, երբ պանդուխտ խոհերդ թուղթին կը յանձնէիր, սրտի կսկիծով կ՚ըսէիր.

— « Տարաշխարհիկ կարաւաններ գիշեր ու ցերեկ կ՚անցնին մէջէս» ու կը կրծեն իմ մարմանդներս և չեն թողներ որ ծաղիկ բանամ ...

« Ճամբայ եմ, ես կամուրջ եմ, ես

պանդուխտ եմ, ես մարգագետին եմ ... ես կը մաշիմ, ես կը տաշուիմ, ես կ'ամբողջուիմ երկրի պէս »:

Եւ այս յանկուն խոհերուդ պահուն ընկերդ կը տեսնէր [illegible] տողանցքը քու հայրենի տեսիլներու, Մեծ Ձորը ցեղին եւ ինքնամղջումով կը [illegible]. « Ես կը սպասեմ իմ առանին այս օրերու մայրամուտին, ես կը սպասեմ Ամանորի ու Ցարութեան Մեծ – Տօներուն, որ զարդարուիմ իմ երկրի պէս »: Աւա՜ղ, Ցարութեան Մեծ – Տօներուն երազը չտեսած վաղամեռ փակեցիր աչքերդ:

Պատանի էիր, տակաւին Աղթամարի պատմական վանքի դպրոցին մէջ, երբ Վասպուրականի եւ Տարօնի հայրենական դիւցազնամարտը առաւ անձին տակ, մկրտեց քեզ հոգեւոր իր աւազանին մէջ, եւ այնուհետեւ քու ուղին գծուած տեսար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ: Տարիներ շարունակ հասունցար Սարգիսի, Արամի, Իշխանի եւ ուրիշ բազմաթիւ անմահ դէմքերու ձեռքերուն մէջ, մտար մեր խորհրդ ու կորովաբեր շարքերուն մէջ, ըլլայ երկրի մէջ թէ այստեղ, ըմբռնեցիր անոնց ցաւերն ու պայմանները, եղար պարտաճանաչ ընկեր, լաւ խորհրդատու եւ լաւ գործակար, առաջնորդեցիր դուն ալ քու հերթին մեր տարագիր շարքերը, որ յաղթահարին, եւ քալեն անվարան Դաշնակցութեան գծած ճամբէն:

Ոչ միայն դուն եղար լաւ ընկեր ու կուսակցական, այլ եւ լաւ դաստիարակ ու ուսուցիչ: Թշուառնիքի Նոր – Գիւղէն մինչեւ Երեւանի որբանոցները, մեր մատաղ սերունդին, Ապրիլեան սաներուն, տարիներ շարունակ կրթութիւն ու դաստիարակութիւն տուիր, ծանօթացուցիր մեր ազգային ու մշակութային արժէքներուն հետ եւ այնքան սիրեցիր մեր որբաշխարհը, որ երբ Փարիզ հասար, Քրաֆթ – Գոնարի որբանոցէն որբ մը որդեգրեցիր եւ նիւթապէս օժանդակեցիր անոր կրթութեան: Շատ քիչերը գիտէին այս, որ քու համեստութեան եւ անպաճոյճ պարկեշտ դիմերէն մէկն էր: Ինչ շրջանակի եւ խմբակցութեան մէջ կը մտնէիր, քու համեստութեամբ ու յարգանք ու սէր կը գրաւէիր: Եւ սիրուած էիր մեր մեծ ու փոքր բոլոր ընկերներէն:

Տասը տարի շարունակ, քու ուղղամտութեամբ ու պարտաճանաչութեամբ, այս հիւրընկալ երկրի զաւակներուն հետ աշխատանքի ընկեր եղար միեւնոյն դեղատան պահեստի մէջ եւ հոն եւս այնքան համակրանք ու յարգանք պարտադրեցիր, որ այսօր ի նշան ցաւի ու յարգանքի իրենց ներկայացուցիչները մեզ հետ թափոր կազմեցին ու ծաղկեպսակ բերին քու դագաղը ծածկելու:

Որքան տեղն է յիշել այստեղ մեր անմահ բանաստեղծ Թումանեանի խօսքը.

Գալիս է խօսում լաւ ու վատ,
Ո՞ր երանի, ով մարդ կը գայ
Ու մարդ կ'երթայ անարատ:

Սիրելի՛ Օհան, դու ո՛չ միայն լաւ մարդ էկար աշխարհ, այլեւ լաւ ընկեր, լաւ հայ, եւ լաւ դաստիարակ:

Այսուհետեւ քու շիրիմդ մեր կուրծքին մէջն է: Մենք ուխտի պիտի գանք քեզ, ինչպէս ուխտի ընկերական սեղանին առջեւ, մինչեւ ուշ գիշերները գլուխ գլխի կը ծրագրէինք ու կը խորհրդակցէինք: Մենք չպիտի ձգենք քեզ [illegible], մենաւոր խաչափայտի մը տակ, [illegible] ու սգաւոր: Ինչպիսի գուրգուրանքով ու թախիծով շրջապատեր ենք քու շիրիմն այսօր, դարձեալ նոյն գուրգուրանքով քու նշխարները կը փոխադրենք երկիր, երբ հայրենի մօգական ձայնը կանչէ մեզ: Քու գաղափարը, մեր գաղափարն է եւ քու տառապանքը մեր տառապանքը:

Թող հողը թեթեւ գայ քեզ, սիրելի Օհան:

Խօսեցան նաեւ Քրիստափոր խումբի կողմէն, որուն անդամն էր ընկ. Օհան Կարօ, Գեղեցիկ Յովհաննէսեան, Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ ընկ. Արամ Մուրատեան:

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 1 մայիս. (Ցաւալի). — Մեր ցաւակցութիւնները ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 մայիս.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն խոր վշտով կը սգայ մահը ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ: Հարիւր ֆրանք կը զրկենք փոխան ծաղկեպսակի:

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

×

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆ, 1 մայիս.— Ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻ մահը խորունկ սուգի մատնեց մեր շրջանը: Կը խոնարհինք իր դագաղին առջեւ:

Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՐԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Մարտ 18ին ընդհանուր ժողովին մէջ, ուր ներկայ էին 45 հայրենակիցներ, բոլորն ալ լաւ տրամադրուած, ընկ. Գ. Նժդեհ առաջարկեց Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը հիմնել: Անմիջապէս 27 անդամ եւ անդամուհիներ արձանագրուեցան եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ շարունակելու համար արձանագրութիւնները, պաշտօնական դիմում կատարելով Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան:

Ընկ. Նժդեհ փափաք յայտնեց որ մասնաճիւղին անունը դրուի «Այծեմնիկ» եւ մկրտուեցաւ այդպէս:

Մինչեւ առաջին ընդհանուր ժողովը 58 անդամ-անդամուհիներ ունէինք:

Առաջին ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Գ. Նիկողոսեանի սրահին մէջ, ուր հրաւիրուած էր խօսելու Տիկ. Լ. Բիւզանդ:

Տիկինը նախ բացատրութիւններ տուաւ Կ. Խաչերու մասին եւ թուեց անոնց օգտակարութիւնը հայ ժողովրդի, մանաւանդ գաղութներու մէջ, եւ հրաւիրեց բոլորը միանալ այս մեծ եւ նուիրական գործին շուրջ: Շեշտեց միութիւններու օգտակարութիւնը եւ ըսաւ.— Միութիւնը զօրութիւն է, որքան ալ ըլլանք հարուստ ու խելացի, մեն մինակ ոչ մէկ բան կրնանք գլուխ հանել, իսկ երբ հաւաքաբար աշխատինք՝ անկարելիութիւններ կ'իրականացնենք: Ներկաները շատ գոհ մնացին եւ խնդրեցին որ յաճախ գայ եւ մեզի խօսի ուրիշ նիւթերու մասին ալ: Անմիջապէս չորս հայրենակիցներ եւս անդամագրուեցան, որով անդամներու թիւը հասաւ 62ի, յետոյ կատարուեցաւ գաղտնի քուէարկութիւն եւ ընտրուեցան.— Տիկիններ Ա. Գարայեան, Մ. Չիհանեան, Ար. Վարսամեան, Օ. Խաչատուրեան, Գ. Գ. Յ. Թորգոմեան, Կ. Գասպարեան, Օ. Իւսկիւտարլեան:

Ց. Հիճանեան

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

«ԱՆԿՑԻ՛ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ», ԿԸ ԳՈՌԱՆ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»էն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները Սուրիոյ ազգայնականներու գործունէութեան եւ վերջին դէպքերու մասին (25 ապրիլ).—

Ազգայնականներու Դամասկոսի համագումարը որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթ առաջ եւ իր աշխատանքները վերջացուց ապրիլ 20ին, անսպասելի որոշումներ տուաւ: Երկու նախարարները եւ իրենց կողմնակիցները պարտուեցան, տեղի տալով հիւսիսային Սուրիոյ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի պնդումներուն:

Պաշտօնական յայտարարութիւնը, որ մամուլին յանձնուեցաւ Հաշիմ պէյ Հանանոյի կողմէ ստորագրուած, կ'արգիլէ ո եւ է գործակցութիւն կառավարութեան հետ եւ անխուսափելի կը նկատէ ներկայ խորհրդարանը: Հետեւաբար ազգայնական տասը երեսփոխաններուն կ'արգիլուի մասնակցիլ խորհրդարանի նիստերուն: Իսկ ելմտական եւ դատական նախարարները, նախ քան այդ պաշտօնական յայտարարութեան հրատարակութիւնը, արդէն ներկայացուցած էին իրենց վերջնական հրաժարականները:

Անցած ուրբաթ եւ շաբաթ Դամասկոս քաղաքը խառնակ վիճակ մը ունէր: Ցուցարարներու թափօրը հրապարակներու վրայ եւ փողոցներու մէջ « Անկցի խորհրդարանը » կը գոռար եւ յաճախ բախումներ կ'ունենար ոստիկաններու հետ:

Ուրբաթ օր, կէսօրուան « Նամազ »էն վերջ, Էմէվի մզկիթին մէջ խռնուած էր ծովածաւալ բազմութիւն մը հաւատացեալներու: Աղօթքէն վերջ երբ ժողովուրդը հաւաքուած էր բակին մէջ, քանի մը գրգռիչ ճառեր խօսուեցան, հրաւիրելով ժողովուրդը պօյքօթի: Հոն եւս ճառախօսները « Անկցի կեղծ ժողովը » գոռալով վերջացուցին իրենց գրգռութիւնները: Ամբոխը դուրս ելաւ հսկայ թափօրներ կազմած եւ ուղղուեցաւ Իսմէնա պանդոկը, ուր իջեւանած էր Իպրահիմ պէյ Հանանօ: Ցուցարարներու փափաքին վրայ դուրս ելաւ Հանանօ պէյ եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վստահութեան համար, ի պատասխան « անկցի խորհրդարանը » աղաղակներուն ըսաւ. « Երբ դուք այդպէս կ'ըսէք, արդէն այդ խորհրդարանը չի կրնար գոյութիւն ունենալ »: Իպրահիմ պէյ թելադրեց ցրուիլ եւ վստահ ըլլալ որ ազգայնական վարիչները պիտի ընեն ինչ որ ծրագրած են ժողովուրդի օգտին համար:

Ցուցարարները սակայն չցրուեցան եւ քալեցին դէպի Սալիհէ թաղը եւ կանգ առին խորհրդարանի շէնքին առջեւ, « Անկցի խորհրդարանը » գոռալով: Սակայն շուտով ոստիկանական ուժեղ միջամտութիւն տեղի ունեցաւ, առիթ տալով բախումներու: Ոստիկանները ստիպուեցան փայտեր գործածել, ցրուելու համար ցուցարարները, իսկ այս վերջինները քարեր նետեցին: Ի վերջոյ օգնութեան փութացող նոր ուժերու շնորհիւ, ցրուեցան ցուցարարները: Շուկաները կէս օրէ վերջ բոլորովին փակ էին:

Շաբաթ օր, կէս օրէ առաջ ժամը 10ին, խորհրդարանը պիտի բացուէր: Բոլոր երեսփոխանները եկած էին: Սակայն առաւօտէ արդէն ամբողջ քաղաքը գոց էր եւ Հալէպէն, Հոմսէն, Համայէն հեռագիրներն ալ ցոյց կուտային թէ բողոքը տարածուած է այդ շրջաններու մէջ ալ եւ ամէն կողմ գոց կը մնայ:

Շաբաթ առաւօտ, քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ էր: Հրապարակներու վրայ եւ փողոցներու անկիւնները Ֆրանս. զինուած ուժեր, զրահապատ ինքնաշարժներ եւ գնդացիրներ կը բռնէին: Խորհրդարանի շէնքին առջեւ կարեւոր ուժեր տեղաւորուած էին: Քաղաքը շղթայի մէջ առնուած էր Ֆրանս. զինուորներու կողմէ: Ճաշարաններն անգամ փակ էին:

Ժամը 10ին սկսան երեսփոխանները հաւաքուիլ խորհրդարանի շէնքը: Ազգայնական երեսփոխաններէն ոչ մէկը ներկայ էր: Ժամը 11ին, ժողովի նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքէթ բացուած յայտարարեց ժողովը: 38 երեսփոխաններ ներկայ էին: Կարդացուեցաւ նախորդ ժողովի արձանագրութիւնը: Վարչապետ Հագգը պէյ Ազմ եւ հանրային շինութեանց նախարար Սէլիմ պէյ Ճամպէրթ ներկայ էին: Վարչապետը խօսք առնելով յայտնեց թէ երբ դահլիճի տագնապ յառաջ գայ եւ նախարարներէն մէկ քանին քաշուին, խորհրդարանը իր աշխատանքները կ'ընդհատէ մինչեւ որ լուծուի այդ տագնապը: Հագգը պէյ Ազմ յայտարարելէ վերջ թէ՝ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյի եւ Մազհար փաշայի հրատարակածներուն դեռ պատասխան չէ տրուած հանրապետութեան նախագահին կողմէ, խնդրեց հինգշաբթի օրուան յետաձգել ժողովը:

Հալէպի երեսփոխան Շաքիր Նիյմէթ պէյ խօսք առնելով, վայրկեան մը լռութիւն առաջարկեց հայրենիքի ազատութեան համար զոհուած նահատակներու յիշատակը յարգելու համար, ողջոյններ ղրկեց քաղաքական աքսորեալներուն, ողբաց անգործներու եւ անօթիներու թշուառ վիճակին վրայ: Յետոյ ցաւ յայտնեց որ մարդպանին յայտարարութիւնները չեն գնահատեր Միութեան ծրագիրը:

Այնուհետեւ բուռն խօսքեր փոխանակուեցան վարչապետին եւ Շաքիր պէյի միջեւ, որ սաստիկ կոչեց վարչապետը: Երկու կողմէն լուսաբանութիւններ տեղալէ յետոյ, որոշուեցաւ յետաձգել ժողովը:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Յունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asniéres), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել:

Մասնակցութիւն՝ 15 Ֆր. սէմփլի եւ 10 Ֆր. տուպլի համար: Գրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս: Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՊԱՏԿԵՐ

Ինչպէս կ'երեւայ, Աթէնքի եւ Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները այս տարի բախտին ձգեր են ապրիլին սգահանդէսը:

Սելանիկի « Հորիզոն »ը կը գրէ, « Երէկ նահատակներու օրն էր... » խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 ապրիլ).

— « Երէկ նահատակներու օրն էր, բայց, Սելանիկի հայ եկեղեցին փակ մնաց բոլորովին: Մեր քահանայ հայրերը չբացին եկեղեցիին դռները պատարագ մը խունկ ծխելու եւ գոնէ քանի մը մոմ վառելու եւ « Հայր մեր » մը կամ «Հոգւոց » մը արտասանելու համար նահատակներու յիշատակին: Եւ, շատ մը կիներ ու այրամարդիկ, որոնք եկեղեցի փութացած են առաւօտեան, յատկապէս այս օրուան առիթով, ետ դարձած են, փակ գտնելով եկեղեցիին դռները: Մինչդեռ, խիղճը, օրուան վեհութիւնը, եկեղեցական օրէնքներն ու նահատակներու յիշատակը անհրաժեշտ կը դարձնէին, որ երէկ, ապրիլ 11/24ին, Հայոց եկեղեցին դառնար ուխտավայր մը մեր սգաւոր ժողովուրդի բեկորներուն համար:

Ցաւով թելադրանք ըրինք օրեր առաջ այս մասին, բայց կը ցաւինք, որ մեր խօսքը, ոչ ազգ. մարմնոյն եւ ոչ ալ քահանաներուն ականջը մտած է: Թող չըսեն մեզի, թէ յառաջիկայ կիրակի, տարեդարձը պիտի տօնուի հանդիսաւոր կերպով: Երէկ ուրիշ էր հարկադրանքը, մանաւանդ եկեղեցին ղեկավարողներուն համար:

Կը կրկնենք. Ինչո՞ւ համար Վարդանանցի հինգշաբթի օրով յատուկ պատարագ կը մատուցուի, մինչ, Վարդանանցէն ալ աւելի կարեւոր սգատօնի օրով, եկեղեցիին դռները անգամ չեն բացուիր, նոյնիսկ կէս ժամուան, նոյնիսկ հերթական ժամասացութեան համար: Մաքրակրօններ չենք, ոչ ալ ուղղափառ ժամասէրներ, կը խոստովանինք, բայց երէկուան զանցառութիւնը չենք ներեր, ու չենք հաշտեցներ զայն մեր Հայու խղճին հետ: Իսկ, նոյն այդ Հայու հանրային խղճին առջեւ բոլորովին պատասխանատու կը մնան ազգային մարմինն ու քահանայ հայրերը, իրենց այս աններելի վերաբերումին համար: Կիրակի օր մը, հանդիսաւոր պատարագ, հոգեհանգիստ եւ սգահանդէս կատարելը չքմեղանք չի կրնար ըլլալ բնաւ երէկուան եղածը արդարացնելու տեսակէտով: Հայ եկեղեցին վարողները, պարտաւոր են յարգել անոր օրէնքները ու տօները, մանաւանդ այնպիսի տօն մը, որ ցեղի մէկ կէսին նահատակութեան նուիրուած է »:

Իսկ Աթէնքի « Նոր Օր »ը դիտել կուտայ « Տմարդի կեցուածք » խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 ապրիլ).

— « Ապրիլ 24ը եղած է տխուր մը սուգի եւ յարգանքի օր: Այս տարի, դժբախտաբար նոյնը չեղաւ Աթէնքի մէջ: Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը տեղէն չշարժեցաւ, հակառակ մամուլի թելադրանքներուն: Զուղե՞ց. նախաձեռնութիւնը առանձնել, թէ ոչ աւելորդ համարեց սգահանդէսը: Չենք գիտեր: Փաստ է որ Աթէնքի մէջ ոչ մէկ յարգանքի արտայայտութիւն չեղաւ, մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին:

Նոյնը պատահեցաւ նաեւ Գոքինիոյ եւ Ֆիքսի մէջ, ուր հոգեհանգստեան սովորական արարողութիւններ եղան լոկ, առանց ազգային գոյնի ու ոգիի:

Թուրքերէն եւ համայնավարներէն զատ, ուրիշ թշնամի չունի ապրիլեան սգատօնը: Հիմակ, կը հարցնենք Ազգ. Կեդր. Վարչութեան. Ի՞նչ է ձեր տեսակէտը: Թուրքերուն եւ համայնավարներո՞ւն հետ էք, թէ ոչ հայ ժողովուրդին: Չենք ուզեր կասկածի տակ դնել ձեր զգացումներն ու մտածումները: Բայց ինչո՞վ բացատրել ձեր տմարդի կեցուածքը կամ անտարբերութիւնը, որ նախատինք է նահատակներու հասցէին: Եթէ որ եւ է պատճառով, Աթէնքի սրահներէն մէկուն մէջ սգատօն կազմակերպելը անպատեհութիւն ունէր— բառ մեզի ոչ մէկ անպատեհութիւն —, գոնէ չէի՞ք կրնար եկեղեցիին մէջ սգերգ մը բարձրացնել եւ ողբալ մեռելները, ինչպէս եղած է ուրիշ անգամ:

Ինչ ալ ըլլայ պատճառը այս անտարբերութեան, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը հաւաքապէս եւ անդամները անհատապէս, չեն կրնար փրկել իրենց վարկը: Ժողովուրդի բոլոր խաւերը գրգռուած են, բոլորը կը մեղադրեն Վարչութիւնը, տմարդի կեցուածքին համար: Եղածը անմարսելի անարգանք է ու վիրաւորիչ ապրող սերունդին համար, որ անապատները չափեց եւ կմախքներու կոյտերուն մէջէն կեանքին նետուեցաւ »:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Իթալիի մանկապարտէզի ցերեկոյթը

Կիրակի կէս օրէ յետոյ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի շրջանին հայկական մանկապարտէզի հանդէսը: Մեծ մասով կիներ էին ներկաները:

Հանդէսը անցաւ շատ յաջող: Բանախօսեց Գ. Հրաչ-Երուանդ նիւթ առնելով արտասահմանի հայ փոքրիկներուն կրթութեան անհրաժեշտութիւնը: Յանձնարարեց մէկտեղ քաջալերել մանկապարտէզներու գեղեցիկ ձեռնարկը:

Տեղի ունեցան մանուկներուն կողմէ արտասանութիւններ, մեներգներ, խմբերգներ եւ զաւեշտախաղեր, որոնք մեծ ազդեցութիւն առաջ բերին եւ խանդավառ ծափերու արժանացան:

Կատարուեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն մը:

Թէ մուտքէն, թէ վիճակահանութենէն եւ թէ նուիրատուութիւններէ գոյացած է մօտ 600 Ֆր.ի գումար մը, իբր զուտ հասոյթ:

Թղթակից

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ: Մէթրօ՝ Belleville:

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՊԱՀԱԿԸ

Նուէր ՅԱՌԱՋԻՆ

Պատուհանից Գուրգէնը նկատեց, որ իր հայրն էլ ներկայ էր եւ ոգեւորուած օրուայ մեծ, երջանիկ լուրով:

— Կը նախանձիմ երիտասարդներիդ, շարունակեց Գեւորգ աղան, [illegible] գիտնայի նէ՝ ե՛ս էլ կ'երթայի:

— Ո՛, Գեւորգ աղա, ձեր ալ ժամանակը կուգայ: Հայաստան ազատ [illegible] ալ ո՞վ կը մնայ այս տեղեր. ամէնքս ալ կ'երթանք:

— Ամէ՛ն ... կամացուկ շշնջաց Գեւորգ աղան եւ գլխարկը դնելով՝ դէպ ի դուռը շարժուեց:

Սրահը կամաց – կամաց պարպւում էր. Գուրգէնն էլ դուրս ելաւ: Փողոցներում դեռ խումբ խումբ Հայեր կանգնած խօսում էին ազատ [illegible] եւ երազներով տոգորուն:

Գուրգէնն ուղղակի տուն գնաց մօրը եւ [illegible] անելու օրուայ մեծ ուրախութեան:

×

Գուրգէնը որդին էր Կարապետ Ջուլհակեանի:

Նրա հայրը պատերազմէն շատ առաջ՝ իր գեղանի կինը երեք զաւակներով ձգած Պոլիս, եկել էր Ամերիկա՝ բախտը փորձելու:

Կարապետ Ջուլհակեանը Մշեցի էր. մանուկ հասակում մօրմէն որբ մնալով՝ հօր հետ պանդխտութեան էր գնացել Պոլիս եւ այնտեղ էլ մեծացել էր:

Նրա հայրը՝ Խաչիկ աղան երկրորդ անգամ չէր ամուսնացել, խորթ մայր չէր բերել իր մէկ հատիկի համար. նա ապրել էր ու աշխատել իր աչքի լոյս զաւակի համար, նրան մարդ դարձնելու ուխտով: Նա ոչինչ չէր խնայել իր զաւակէն. ուսում էր տուել նրան, որքան կարողացել էր. վարժեցրել էր նաեւ իր արհեստին, ջուլհակութեան եւ գորգագործութեան:

Սակայն Կարապետն աւելի վաճառականութեան սէր ունէր, քան թէ արհեստի: Դեռ պատանի հասակէն գորգի մի մեծ վաճառականի մօտ նա գործակատար էր եղել:

Խաչիկ աղան իր ձեռքով ամուսնացրել էր իր աչքի լոյս զաւակը, որ տուն ու տեղ շինէ, օջախը մխացնէ, Ջուլհակենց տունը շէնցնէ:

Կարապետին բախտը ժպտացել էր. նրա կինը Պարտիզակ գիւղի Վրթանէս քահանայի աղջիկն էր, իր ժամանակի ընտրանիներով ուսեալ եւ մանաւանդ գեղեցիկ: Կարապետը գոհ էր իր կնոջմէն, բայց գոհ չէր այն սուղ, տնտեսական վիճակէն, որի մէջ պիտի ապրեցնէր իր ուսեալ, գեղանի կնոջը եւ ապագայ զաւակներին: Նա միշտ երազել էր Ամերիկա երթալ, հարստանալ, բայց հօրը կենդանութեան օրով չէր համարձակուել այդ քայլն առնել, բարի եւ անձնուէր ծերուկը վշտացնել:

Մինչեւ հօրը մահը Կարապետը երեք զաւակի հայր էր դարձել. մեծը՝ մանչ՝ Գուրգէնը, միջնակը՝ աղջիկ՝ Մարիամը եւ փոքրը՝ նորէն մանչ՝ Խաչատուրը:

Խաչատուրի ծնունդէն մի քանի ամիս յետոյ մեռել էր Խաչիկ աղան, մի կլորիկ գումար թողնելով իր զաւակին: Նա խնդրել էր, որ այդ գումարէն իր գերեզմանի վրայ մի շիրմաքար դրուի, որի վրայ արձանագրուած լինի. « Մշեցի Խաչիկ աղա, Տարօնոյ Մեծ Ջուլհակենց տունէն ծնեալ, մեռեալ եւ այլն »:

Կարապետը ճշդութեամբ կատարել էր հօր բաղձանքը: Բայց մնացած գումարն իր քսակը, հանգիստը խանգարել էր: Դեղին ոսկիները Ամերիկայի ճանապարհն էին ցոյց տալիս նրան կրկնապատկելու, տասնապատկելու երազով:

Վերջապէս այնքան տիրապետող է դառնում այդ միտքը նրա ներսում, որ էլ չի կարողանում պահել, յայտնում է կնոջը: Հակառակ իր սպասածին՝ տիկին Նուարդը ոչ միայն չի հակառակում, այլ նոյն իսկ յորդորում է նրան շուտ իրականացնել իր ցանկութիւնը:

« Հինգ տարի է ամուսնացած ենք, արդէն երեք զաւակի տէր ենք, եթէ այսպէս շարունակուի, տասը տարէն եօթը զաւակի տէր կ'ըլլանք. ես չեմ ուզեր: Քանի մը տարի պանդխտութեան երթալդ վնաս չի ըլլայ: Կ'երթաս, բախտդ կը փորձես. յաջողեցար, աղէկ: չի յաջողեցար՝ նորէն Պոլիս կուգաս: Մենք ալ կ'ապրինք. Տէր հայրս չի ձգեր, որ իր աղջիկն եւ թոռները անօթի մնան:

« Յոյս Աստուած, Տէր հօրը պէտք չենք ունենայ. Խաչիկ աղայիս ձգած դրամը մէկ երկու տարուայ համար ձեզի ալ կը բաւէ, ինծի ալ. իսկ երկու տարուայ մէջ ինչ ըլլալիքս կը հասկցուի »:

Որոշումը տրուած էր. դժուար չէր եղած համոզել նաեւ ծերունի քահանային:

Երբ Խաչիկ աղայի սուգի տարին լրանում է՝ Կարապետը հոգեհանգիստ է կատարել տալիս, հօր յիշատակին մատաղ է մորթում, ազգականներին դրամ բաժանում, ծանօթ բարեկամներին հոգեհացի հրաւիրում, գինի է խմցնում, հօր յիշատակը օրհնում:

Ու մի քանի օր յետոյ համբուրելով իր կնոջը ու զաւակներին՝ շոգենաւ է նստում եւ գնում դէպ ի Ամերիկա:

Կարապետը աչքաբաց եւ ընդունակ մարդ էր: Նա չի կորսւում օտար աշխարհում:

Մի առ ժամանակ այս ու այն տեղ աշխատում է մի օրապահիկ հանելու համար. աշխատում է լեզուն սովորել եւ յաջողում է. սովորում է ոչ միայն խօսել, այլ նաեւ գրել, – կարդալ [illegible]

Եւ դեռ չլրացած երկու տարուայ պայմանաժամը՝ ձգում է գործարանի սեւ աշխատանքը եւ ծառայութեան է մտնում մի Ասորի մեծ գորգավաճառի մօտ: Այժմ համոզուած է, որ պիտի կարողանայ յառաջ գնալ եւ իր երազին հասնել: Նա համեստ մի կեանք անցկացնելով՝ կարողանում է մի բան խնայել եւ տուն ուղարկել: Նաեւ Նուարդի հետ համեմատած՝ Պոլսում կեանքն այնքան էժան էր, որ նրա ուղարկելիքը մի մեծ բան չէր լինելու:

Այդպէս տարիներ են անցնում, ինքը քայլ առ քայլ մօտենում է իր երազին, թողնում է ծառայութիւնը, ընկերանում է մի գորգի վաճառականի հետ, իսկ միւս կողմում մեծանում են զաւակները:

Մեռնում է ծերունի Տէր Վրթանէսը եւ տիկին Նուարդը բոլորովին մենակ զգալով իրեն՝ նամակ նամակի ետեւէ գրելով՝ կանչում է ամուսնուն:

Բայց Կարապետն այլ եւս Պոլիս վերադառնալ չի փափաքում. նա ահագին դրամ ծախսելով՝ յաջողեցնում է ընտանիքը բերել իր մօտ՝ Նիւ Եորք:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

մէջ: Ոչ ոք պիտի կրնայ առժամապէս կամ մշտապէս հեռանալ գիւղական շրջանէ մը, առանց Չեկայի մասնաւոր արտօնութեան: Գործարանները եւ հաստատութիւնները չպիտի կրնան բանուոր առնել, առանց քննութեան ենթարկելու անոնց անցագիրներուն վաւերականութիւնը եւ արձանագրելու գործի առնելու թուականը:

Ծորտական շրջանէն ի վեր, այսպիսի խստութիւն չէ տեսնուած Ռուսաստանի մէջ, բացառութիւն համարելով հակահրէական կարգադրութիւնները:

Հրամանագիրը գործադրելի է անմիջապէս, Մայիս 1էն յետոյ:

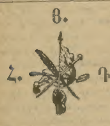

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Café Samaritaine»ի սրճարանին ներքնայարկը: Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ: Նիւթ՝ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի ներկայ փոխ-յարաբերութիւնը: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

—o—o—

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ սիամանթօ-վարուժան գրադարանը (245, rue J. J. Rousseau), բաց է երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30ին: Ստացած ենք նոր գիրքեր: Ակումբի սրահը վարձու կը տրուի ժողովներու:

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գաղ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գաղ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գաղ. Միութեան Գրադարանի մէջ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱԻՅՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈՆԹԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Գաղ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԻՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Պոմոն) Ջաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միասին բերել անդամատոմսերը:

×

ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ Բաբգէն Սիւնի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԲՈՒԺԸՆ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆԻ Ցաթօ Շիրօ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին: սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, Ֆլորիայի մէջ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկերութեան Վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Անվէրսի ազգայիններէն Տիկին Թագուհի Ճանիկեանի որ իր որդւոյն, տարաբախտ ԱՆՏՈՆ-ՇԱՒԱՐՇ ՃԱՆԻԿԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ նուիրեց 5000 ֆրանք ի նպաստ Ընկերութեան Օգնութեան Սնտուկին: Ինչպէս նաեւ Տիկին Ա. Թօփալեանի որ նուիրեց 500 ֆր. ի նպաստ նոյն Սնտուկին:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարըզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 Յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théâtre ALBERT Ierի մէջ:

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Խորհրդարանի վիճաբանութիւններէն վախնալու պէտք մը չունէր: Եթէ միայն ... Ցանկարծ մտածեց Չորս Արդարներու մասին ու ցաւ զգաց. ոչ թէ անոր համար որ սպառնալիքի տակ էր իր կեանքը — մոռցած էր թերեւս այդ պարագան — այլ անոր համար որ նոր տարր մը մտած էր իր հաշիւներուն մէջ, ահարկու ուժ մը որուն մասին վճիռ կարելի չէր: Անկարելի էր նոյնպէս անտեսել սպառնալիքը Չորս Արդարներուն կամ զարմանել կացութիւնը խորհրդարանական վիճաբանութիւններով: Հաշտեցողութեան եզր մը գտնելու կարելիութիւնն ալ չկար: Մնաց որ հակառակորդին հետ համաձայնելու գաղափարը խորթ էր իր մտքին:

— Մինչեւ ծայրը պիտի երթամ, կրկնեց նախարարը տասն անգամ. այո՛, մինչեւ ծայրը պիտի երթամ:

Ու քանի կը մօտենար պատմական վայրկեանը, նախարարը այնքան աւելի ուժ եւ կորով կը ստանար կարծես:

Հեռաձայնի զանգակը հնչեց: Սըր Ֆիլիփ, որ նստած էր իր գրասեղանին առջեւ՝ գլուխը ձեռքերուն վրայ, վերցուց գործիքը: Խօսակցութիւնը յիշեցուց իրեն թէ հրահանգած էր որ փակէին Փորթլընտ Փլէյսի իր բնակարանը: Որոշած էր պարապ ձգել տունը, մինչեւ որ անցնէր սպառնալիքը կամ մեղմանար տագնապը. չէր ուզեր վտանգել ծառաներուն կեանքը: Եթէ Չորսերը անպատճառ պիտի գործադրէին իրենց ծրագիրը, ձախողման վտանգ չկար. իսկ եթէ ռումբն էր իրենց միջոցը, կրնայինք վստահ ըլլալ համար օդը պիտի հանէին պաշտօնատուներու փողոցը, մինչեւ որ անոնց առանձին յարձակում գործելով Փորթլընտ Փլէյսի բնակարանին վրայ:

Նախարարը հազիւ վերջացուցեր էր հեռաձայնի խօսակցութիւնը, երբ դուռը զարնուեցաւ ու ներս մտաւ գաղտնի ոստիկանը: Անձկութեամբ նայեցաւ Սըր Ֆիլիփին եւ հարցուց.

— Մարդ եկա՞ւ:

Նախարարը ժպտեցաւ:

— Եթէ այդ հարցումով հասկնալ կ'ուզէք թէ Չորսերը անձա՛մբ պիտի բերեն վերջնագիրը ինծի, կրնաք վստահ ըլլալ որ չեկան ...

Ոստիկանը թեթեւութիւն մը զգաց:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, բաւ. ջերմեռանդութեամբ. կը վախնայի որ բացակայութեանս միջոցին, բան մը կրնար պատահիլ. նոր լուր ունիմ ձեզի համար:

— Իրա՞ւ:

— Այո՛, պարոն. ոստիկանատուն հեռագիր մը ստացաւ Ամերիկայէն: Այդ երկրին մէջ պատահած երկու ոճիրներէն ի վեր Փինքըրթընի մարդիկը քննութիւններ կը կատարեն: Տարիներ շարունակ կ'աշխատէին հաւաքելով զանազան տեղեկութիւններ ու մանրամասնութիւններ եւ ահաւասիկ հեռագիրը:

Ոստիկանը գրպանէն հանեց թուղթի կտոր մը եւ դրաւ նախարարին գրասեղանին վրայ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէր այդ հեռագիրը. —

ՓԻՆՔԸՐԹԸՆ, ՇԻՔԱԿՕ՝
ԼՈՆՏՈՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻՆ

Հասկցուցէք Բէյմընին թէ Չորսերը չեն դրժեր իրենց խոստումը. եթէ անոնք կը սպառնան մեռցնել զը եւ է ձեւով ու որոշեալ ժամու մը, ճշդապահ պիտի ըլլան. սպացոյցներ ունինք իրենց այդ յատկանիշին մասին: Խնտրըրընի մահէն յետոյ յաշտանտր մը գտնուեցաւ սենեակին պատուհանին տակը, հաւանաբար այնտեղ մոռցուած: Յուշատետրը պարապ էր բաց ի երեք էջերէն, որոնց վրայ կանկին գիրերով նշանակուած էին սպանութեան «վեց տարբեր ձեւեր»: Ստորագրուած էին այբուբէնին երրորդ գիրով: Զգուշացուցէք Բէյմընը եւ ըսէք իրեն որ սուրճ չխմէ, նամակ կամ ծրար չբանայ, անծանօթներու կողմէ պատրաստուած օճառ չգործածէ եւ նստի միայն այն սենեակին մէջ ուր գիշեր - ցերեկ ոստիկան մը կը սպասէ: Քննեցէք թէ որ եւ է ձեւով կազմի կրնան ներս բերուիլ այնտեղ: Մենք «Լուկանիա» նաւով երկու հոգի կը ղրկենք ձեզի՝ հսկելու համար»:

Ոստիկանը աւարտեց հեռագրին ընթերցումը: Չկարդաց վերջարանը որուն մէջ գրուած էր այսպէս — «Կը վախնանք որ շատ ուշ հասնին»:

— Ուրեմն կը կարծէք որ ... հարցուց նախարարը:

— Այո՛, Փինքըրթընի տուած ազդանշաններուն հակառակ պէտք չէ շարժինք, պատասխանեց ոստիկանը: Կասկած չկայ որ ամերիկեան ոստիկանութիւնը լուրջ բաներ կ'ըսէ: Կը զգուշացնեն մեզ, հիմնուելով իրենց ապահով ծանօթութիւններուն վրայ. այս պատճառով իսկ կարեւոր նշանակութիւն ունի այս հեռագիրը:

Դուռը զարնուեցաւ ուժգնօրէն. նախարարին անձնական քարտուղարն էր որ ներս եկաւ անհամբերութեամբ. թերթ մը կար ձեռքին մէջ:

— Նայեցէ՛ք, կարդացէ՛ք, Չորսերը կը խոստովանին իրենց ձախողանքը:

— Ի՞նչ, պոռաց ոստիկանը ձեռքը երկնցնելով լրագրին:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս բոլորը՝ հարցուց Սըր Ֆիլիփ:

— Կը նշանակէ հետեւեալը՝ որ այս յիմարները, ինչպէս կ'երեւի, յօդուած մը գրեր են իրենց «առաջնորդութեան» մասին:

— Ո՞ր թերթին մէջ:

— «Ձայնարձակ»ին. կը թուի թէ ... երբ գիմակաւոր մարդը եկեր է ... տեղւոյ թէրին խմբագրատունէն, ... բագիրը յօդուած մը խնդրեր է ... ահաւասիկ այդ գրութիւնը որուն ... կը խոստովանին թէ պարտուած ... եւ ...

Ոստիկանը, որ բռնած էր թերթը ընդմիջեց քարտուղարին անկապակից խօսքերը ու կարդաց — «Չորս Արդար Մարդոց դաւանանքը»: Ո՞ւր է խոստովանութիւնը:

— Աւելի վարը, ... նշանակած եմ. եւ քարտուղարը ... մատովը ցոյց տուաւ տեղը:

(Շարունակելի)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ 1933

4 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2179

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԳՌԱՒՆԵՐ ԵՒ ԲԱԶԷՆԵՐ"

Այսօր, երկրորդ էջին մէջ, հրատարակած ենք թղթակցութիւն մը, « Ազգային ագռաւներու դէմ ազգային բազէներ »։

Երիտասարդ մըն է մեր աշխատակիցը, եւ երիտասարդական պոռթկում մը՝ իր գրութիւնը։

Պատկերացնելով մեր հանրային կեանքին վէրքերը, եւ գծելով չափազանց մռայլ պատկեր մը, մեր ընկերը ուրիշ ելք չի տեսներ, եթէ ոչ « վճռական գործունէութիւն, մաքրագործելու համար ցեղը իր ցեցերէն »։

— « Ցցելով քաղաքական կազմակերպութիւնները իրենց գործին, անոնցմէ անջատ, ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ պէտք է կազմուին երիտասարդական ցոյլիչ վաշտեր, արդար, հայրենասէր ու անկեղծ տղաքներէ։ Անոնք մաքրագործումի պէտք է սկսին, գործօն կեանքէն վտարելով բոլոր տեսակի դիմակաւոր ու անդիմակ միմոսները, որոնք ոչ միայն պատճառ կ՚ըլլան արագացնելու մեր փլուզումը, այլ եւ սեւ կէտը մը կը կազմեն հայ ցեղի մաքուր ճակտին վրայ։

Գաղթաշխարհի այն բոլոր հայ երիտասարդները որ կը հաւատան ցեղին յաւերժման, պէտք է խորունկ մտածեն մեր նորքին որդերու մասին, ու պարզ խոհականութեան դիմելով, երիտասարդական ուժգնութեամբ շեշտակի հարուածը իջեցնեն բոլոր տեսակի վնասակար տարրերու գլխուն, ուր որ ալ գտնուին եւ ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլան։

… Ազգային ագռաւներու դէմ՝ ազգային բազէներու պէտք ունինք։ Երիտասարդները վստահ են երիտասարդներու վրայ, հայ ցեղն ալ՝ իր կորիւններուն վրայ »։

Նկատառութիւն պիտի ըլլար տառական իմաստով առնել այս եզրակացութիւնը։

Ամէն բանէ առաջ, խորունկ դառնութեան մը արտայայտութիւնն է այն։ Եւ, առով՝ իսկ, արժանի լուրջ ուշադրութեան։

Ըսել կ՚ուզէ մեր երիտասարդ ընկերը. —

Զարկը կ՚անցընեն ներքին ցեցերը, « բոլոր տեսակի դիմակաւոր եւ անդիմակ միմոսները »։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ է հակազդել, յանուն տարագիր բազմութեանց փրկութեան։

Իսկ հակազդելու սրբազան պարտականութիւնը կ՚իյնայ երիտասարդութեան վրայ։ « Պէտք է կազմուին երիտասարդական ցոյլիչ վաշտեր, արդար, հայրենասէր ու անկեղծ տղաքներէ »։

Ի՞նչ տարակոյս որ, մեր աշխատակիցն ալ ազդուած է միջազգային խմորումներէն։ Իր բացատրութիւնն անգամ, « ցոյլիչ վաշտեր », փոխառութիւն մըն է մերօրեայ ազգանշաններէն։

Եւ սակայն, հարկ է թողուլ տառը եւ առնել ոգին։

Հարկ է վերլուծել այս ծայրայեղութեան շարժառիթները, փոխանակ վայրկեան կանչեր արձակելու կամ վարժապետօրէն քրթմնջելու։

×

Արդարեւ, չափազանց մռայլ է, զժնդակ եւ ընդվզեցուցիչ՝ այն ինչ որ կը կոչենք հանրային կեանք։

Մեր ժամանակակից պատմութիւնը չէ արձանագրած շրջան մը, ուր այս աստիճան կորսնցուցած ըլլայինք մեր հաւասարակշռութիւնը եւ ողջմտութիւնը։

Իրար չենք հասկնար, չենք ուզեր հասկնալ նոյն իսկ ամէնէն տարրական հարցերու մէջ։

Կատարեալ ցուցահանդէս մը՝ « պաշըպօզուք » բարքերու եւ պատկերազարդ խայտառակութեանց։

Պատճառները ծանօթ են եւ տաղտկալի պիտի ըլլար կրկնել։

Գլխաւոր պատճառը այն է, անշուշտ, որ չունինք հայրենիք, չունինք հող եւ իշխանութիւն։

Կորսնցուցած՝ մեր առանցքը, ցրուած՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, կը թուայինք սանձարձակ, անպատասխանատու ազատութեան մը ալիքներուն մէջ։

Եւ որովհետեւ նոր անջրպետներ բացուած են գաղութէ գաղութ, հոսանքէ հոսանք, գիւղէ գիւղ, նոյն իսկ հայրենակիցէ հայրենակից, — կը խօսինք ու կը գործենք այնպէս ինչպէս եթէ լերան գլուխն ըլլայինք, կամ անապատի մը աւազուտքին մէջ խրած։

Ամէն մէկը պատասխանատու է միայն իրեն համար, ոչ ուրիշին հանդէպ։

Եւ ամէն տեղ ու ամէն բանի մէջ, առատուն կանուխ արթնցող լեզուանին է միակ խնլօքն ու հայրենասէրը։

Այս պայմաններուն մէջ, ի հարկէ խոր դառնութեան պիտի մատնուէր այն երիտասարդութիւնը որ ցամաքէ ցամաք նետուեցաւ առանց փոխանցման շրջանի։

Ո՞ւր է դարմանը այս կացութեան։

Աւելի ճիշդ, կարելի՞ է գտնել արմատական դարման։

Ոչ։ Բայց կարելի է սահմանափակել չարիքը։

Ագռաւներ եւ միմոսներ պիտի ունենանք միշտ, ներկայ պայմաններուն մէջ։ Ինչպէս եւ բազէներ։

Բայց, անոնք բաւական չեն խափանելու չարիքը։

Ինչ կը վերաբերի « ցոյլիչ վաշտեր »ուն, ոչ միայն անիրագործելի է, այլ եւ աղիտաբեր։

Զսպիչ, հաւասարակշռող ուժ մը կ՚ունենայինք, եթէ երիտասարդութիւնը կազմակերպուէր ինքն իր մէջ, ներկայացնելով միացեալ եւ կուռ ճակատ մը, որ պատկառանք ազդէր աջին ու ձախին։

Մեր երիտասարդութիւնը ընդունա՞կ է այդ գործին, առանց դաւանանքի խտրութեան։

Պէտք է որոճալ ա՛յս ուղղութեամբ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԼՈՒԾԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ

Բանտարկելով վարիչները եւ գրաւելով շէնքերը

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՈՒԺ

ՆՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱԹԻՆ ՏԱԿ

« Ազգային աշխատանք »ի տօնակատարութենէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէր ձեռնարկեց նոր « յեղափոխութեան » մը, լուծելով բանուորական եւ արհեստակցական սէնտիքաները։ Առաջին օրն իսկ, բանտարկուեցան անոնց վարիչներէն յիսուն հոգի։ Աւելորդ է ըսել թէ հարուածը ամէնէն առաջ ուղղուած է ընկերվարական եւ համայնավար կազմակերպութեանց դէմ։

Մայիս 2ի առաւօտեան ժամը 10ին, նոր մարմին մը, որ կը կոչուի « Գերմանական աշխատանքի պաշտպանութեան կոմիտէ » եւ կը գտնուի Փրուսիոյ պետական խորհուրդի նախագահին՝ Տոքթ. Լէյի հրամանատարութեան տակ, գրաւել տուաւ պատա սէնտիքաներուն պատկանող բոլոր շէնքերը։ Այս գործողութիւնը միեւնոյն ատեն կատարուեցաւ Պերլինի եւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, հիթլէրական վաշտերուն կողմէ։ Միեւնոյն ատեն ձերբակալուեցան սէնտիքաներու վարիչները, ինչպէս եւ անոնց պատկանող թերթերու խմբագրապետները։ Ձերբակալուած վարիչներէն երկուքը հիւանդ ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցան։

Իրիկուան դէմ, Տոքթ. Լէյ յայտարարութիւն մը ուղղեց, ուր կ՚ըսէ.

— Այսօրուընէ կը սկսի ազգային – ընկերվարական յեղափոխութեան մէկ նոր շրջանը։ Պիտի ըսէք, — « Ի՞նչ կ՚ուզէք այլ եւս. բացարձակ իշխանութեան տէր էք »։ Ճիշդ է որ տէրն ենք իշխանութեան, բայց տակաւին մեր ձեռքը չէ ամբողջ ժողովուրդը. Քեզ, գերման բանուոր, քե՛զ է որ տակաւին չունինք հարիւրին հարիւր եւ քեզ է որ կ՚ուզենք, որովհետեւ գիտենք թէ առանց գերման բանուորին չկայ գերման ժողովուրդ։ Ճիշդ է որ ջախջախուած են մարքսեան կուսակցութիւնները, ինչպէս համայնավարութիւնը կամ կատարեալ կազմալուծման մատնուած, ինչպէս ընկերվարութիւնը։ Բայց, մենք գիտենք որ մարքսեան հոսանքը մեռել կը ձեւանայ, պատեհ ժամուն ոտքի կանգնելու եւ նորէն յարձակելու համար կռնակէն, Յուդայի դաշոյն մը ձեռքը, ինչպէս 1914ին։ Այն ատեն ալ մարքսեան հոսանքը զինուորական վարկեր կը քուէարկէր եւ գերազգասիրութիւն կը խաղար, 1918ին ձեզ մատնելու համար մեր թշնամիներու աշխարհակալութեան եւ հետեւաբար ծախելու համար համաշխարհային դրամատիրութեան։ Բայց, խորամանկ աղուէսը այլ եւս չի կրնար խաբել մեզ… Մարքսեան վարիչները ի զուր բարեկամութիւն կը կեղծեն. լաւ է որ անոնք բանտին մէջ հիւսեն իրենց երազները։

Յայտարարութիւնը կ՚աւելցնէ թէ կառավարութեան նպատակն է ոչ թէ հալածել սէնտիքաները, այլ զանոնք յարմարցնել ազգային իշխանութեան։

Տոքթ. Լէյ նոյն օրը ձայնարձակին առջեւ անցնելով, ճառ մը խօսեցաւ եւ ծանոյց թէ յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին բանուորական համաժողով մը պիտի գումարուի, Հիթլէրի պատուակալ նախագահութեամբ։

Ուրիշ յայտարարութիւն մը կ՚ըսէ թէ լուծուած սէնտիքաները կը գտնուին բանուորական բջիջներու բացարձակ իշխանութեան տակ։ Սէնտիքաներու այն բոլոր հանդէսներն ու հրատարակութիւնները որ ուղղակի կապ ունին ընկերվարութեան հետ, արգիլուած եւ անոնց տեղ հիթլէրական թերթեր հաստատուած են։

Այս գլխաւոր գործողութեան կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ 1932ի սկիզբը, Գերմանիոյ պատա սէնտիքաները ունէին 4 միլիոն 134,900 անդամ, որոնց 570,830ը կիներ էն։ Այս անդամներուն մէջ մետաղագործական բանուորները կը ներկայացնեն 700,000 հոգի, թղթագործական գործարաններու բանուորները՝ 900,000, փոխադրութեանց պաշտօնեաները՝ 500,000։ Սէնտիքաները 1931ին հաւաքած էին 185,000,000 մարք հասոյթ, իսկ նպաստ բաժնած էին 110,000,000։

Ընդամէնը 31 կազմակերպութիւններ համախմբուած են սէնտիքաներու դրօշին տակ, մէջն ըլլալով նաեւ հանքագործները, արճարաններու, ճաշարաններու, պանդոկներու պաշտօնեաներն ու ծառաները, սափրիչները եւ ուրիշ բազմաթիւ արհեստաւորներ։

Հրեաները անդադար կը փախչին

Հիթլէրականները պաշտօնանկ ըրին 36 հրեայ ուսուցչապետներ, 21ը Պերլինի համալսարանէն, 9ը՝ Քէօլնի համալսարանէն եւ վեցը Հալլէի համալսարանէն։

Պերլինի առողջապահական վարչութեան պահանջով, հրաժարական տուաւ աշխարհահռչակ վիրաբոյժ մը, Տոքթ. Գորխարտ, պարզապէս հրեայ ըլլալուն համար։

⁂ Եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց Եգիպտոս մտնելու արտօնութիւն տալ երկու հազիւր հրեայ բժիշկներու եւ իրաւագէտներու, որոնք հարկադրուած էին հեռանալ Գերմանիայէն, վերջին դէպքերուն հետեւանքով։ Անոնք պիտի կրնան Եգիպտոս հաստատուիլ եւ ի գործ դնել իրենց արհեստը։

⁂ Փարիզի մէջ կազմուեցաւ նոր մարմին մը, Այնշթայնի եւ փրոֆ. Լանժըվէնի պատուակալ նախագահութեամբ, վարչական, բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն ընծայելու համար Գերմանիոյ փախստականներուն, առանց ազգի եւ դաւանանքի խտրութեան։

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշի գերմանական դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղեց ռումանական կառավարութեան, բողոքելով դեսպանատան առջեւ կատարուած թշնամական ցոյցերուն դէմ։ Կառավարութիւնը պատասխանեց թէ ցուցարարները փոքրաթիւ բանուորներ են եւ բուն վարիչները, վեց հոգի, ձերբակալուած են արդէն։

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԴԵՌ

Սիթրօէնի բանւորները առջի օր ընդհանուր ժողով գումարելով, լսեցին իրենց պատուիրակներուն զեկուցումը։

Պատուիրակները յայտարարեցին թէ կացութիւնը չէ փոխուած։ Շատ մը բանուորներ վերսկսած են աշխատանքը, բայց անոնց տեղ ուրիշներ գործադուլ ըրած են։ Ընդհ. ժողովը որոշեց շարունակել գործադուլը, պնդելով իրենց հակառաջարկներուն վրայ։

Միջադէպեր անպակաս են հաստատութեան զանազան ճիւղերուն մէջ։

Անգլիապարսիկ նոր համաձայնութիւնը

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐ Կ՚ԸՆԷ

Լոնտոնի եւ Թէհրանի թերթերը հրատարակեցին Անգլիապարսիկ Քարիւղի ընկերութեան եւ պարսկական կառավարութեան միջեւ գոյացած նոր համաձայնութեան պատճէնը։ Համաձայնութիւնը ստորագրուած է հետեւեալ պայմաններով. —

1— Անգլ. ընկերութեան տրուած մենաշնորհին տարածութիւնը պիտի ըլլայ նախորդին կէսը, մինչեւ 1938, ուրկէ յետոյ պիտի ըլլայ 100,000 քառակուսի մղոն։ (Նոր տարածութիւնը կը գտնուի դէպ ի հարաւ, Քիրմանշահէն Շիրազ, անցնելով Լուրիստանի եւ Պախթիարներու շրջանէն եւ հասնելով մինչեւ Պելուճիստանի սահմանագլուխը)։

2— Անգլ. ընկերութիւնը կը կորսնցնէ նաւթագիծեր (փայփ լայն) շինելու առանձնաշնորհը։ (Այսինքն ուրիշ ընկերութիւններ ալ կրնան նաւթահորեր շահագործել հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ, նաւթագիծեր հաստատելով մինչեւ Պարսից ծոց)։

3— Ընկերութիւնը չորս շիլին պիտի վճարէ Պարսկաստանի մէջ ծախուած կամ երկրէն արտածուած քարիւղի իւրաքանչիւր թոնին համար։

4— Ասկէ զատ, ընկերութեան զուտ շահին հարիւրին 20ը պիտի վճարուի Պարսկաստանի, բաժնետէրերուն 671,000 ստեռլին վճարելէ յետոյ։

5— Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ապահովելու համար Պարսկաստանի շահերը, եթէ ստեռլինը նորէն իյնայ։

6— Եթէ ընկերութիւնը իր ընդհանուր պահեստէն որ եւ է բան վճարէ բաժնետէրերուն, պարսկական կառավարութիւնն ալ հարիւրին 20 պիտի ստանայ։

7— Երբ մենաշնորհը վերջանայ կամ ընկերութիւնը քաշուի, կուտակուած պահեստին հարիւրին 20ը կը մնայ Պարսկաստանի։

8— Ընկերութիւնը առաջին 15 տարիներու ընթացքին տարեկան պիտի վճարէ 220,000 ստեռլին, յաջորդ 15 տարիներու ընթացքին՝ 300,000 ստեռլին. յետագայ տարիներուն գումարը պիտի որոշուի փոխադարձ համաձայնութեամբ։

9— Ընկերութիւնը աստիճանաբար պիտի նուազէ իր օտար պաշտօնեաները, անոնց տեղ առնելով Պարսիկներ եւ տարին տասը հազար ստեռլին պիտի ծախսէ, պարսիկ ուսանողներ կրթելու համար Անգլիոյ մէջ։ (Բոլոր հասարակ բանուորները պարսիկ պիտի ըլլան, արհեստագիտական եւ գրասենեակային պաշտօններն ալ աստիճանաբար Պարսիկներու պիտի յանձնուին եւ Պարսիկները պիտի կրնան ամենաբարձր պաշտօններու տիրանալ)։

10— Մենաշնորհին պայմանաժամն է 60 տարի։

11— Ընկերութիւնը չի կրնար ուրիշի մը փոխանցել մենաշնորհը, առանց պարսկական կառավարութեան հաւանութեան։

12— Երբ մենաշնորհը լրանայ, ընկերութեան Պարսկաստանի կարգ մը գոյքերը կը մնան պարսկական կառավարութեան։ Պայմանաժամի լրացման նախորդող տասը տարիներու ընթացքին ընկերութիւնը չի կրնար ծախել կամ երկրէն դուրս հանել այդ կարգի գոյքերը։

13— Պարսկաստանի մէջ քարիւղ ծախելու համար, հիմ պիտի բռնուի Մեքսիկայի կամ Ռումանիոյ քարիւղներուն գինը,—ո՛րը որ աժան է։ Ժողովուրդին քարիւղ պիտի ծախուի այդ գինէն 10 առ հարիւր աժան, իսկ պարսկական կառավարութեան՝ 25 առ հարիւր զեղչով։

14— Բոլոր վէճերը պիտի կարգադրուին իրաւարարութեամբ։

⁂ Այս համաձայնութեան շնորհիւ, Պարսկաստան ամէն տարի անգլ. ընկերութենէն պիտի ստանայ նուազագոյն 750,000 ստեռլին։

⁂ Անգլ. կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ « Տէյլի Հէրըլտ »ի այն լուրը թէ նոր դաշնագիր մը պիտի կնքուի Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ, զօրացնելու համար անգլիական ազդեցութիւնը։ Ձեկոյցը կ՚աւելցնէ թէ 1928էն ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուին, ընդհանուր դաշնագիր մը կնքելու համար երկու երկիրներուն միջեւ, բայց Անգլիա երբեք նպատակ չունի մասնաւոր կամ ուրիշ ազգերու շահերուն հակառակ առանձնաշնորհներ ապահովելու։ Պարսկական կառավարութիւնն ալ նոյնիմաստ հերքում մը հրատարակեց։

Խորհրդակցութիւններ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ

Մ. Նահանգներու նախագահը կը շարունակէ տեսակցութիւններ ունենալ եւրոպական պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, զինաթափութեան, տնտեսական խորհրդաժողովի եւ ուրիշ միջազգային հարցերու մասին։

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ Պ. Րուզվէլթ պիտի թելադրէ նկատի առնել Մաքտոնըլտի ծրագիրը, հինգ տարուան համաձայնութիւն մը կնքելով սպառազինութեանց կրճատման համար։ Նախագահին կարծիքով, կարելի է 200,000ական զինուոր սահմանել Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի համար, իբրեւ ցամաքային ուժ։

Պ. Րուզվէլթի գլխաւոր հոգն է թոյլ չտալ որ Գերմանիան նոր մարտանաւեր շինէ, ճամբայ բանալով նոր զինարշաւի մը։

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը շատ ալ կարեւորութիւն չի տար զինաթափութեան ժողովին, եւ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է տնտեսական խնդիրներու վրայ։ Կ՚ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ ալ կ՚ուզէ մասնակցիլ տնտեսական խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յունիս 12ին։

Ֆրանսա տրամադիր կ՚երեւայ ընդունելու մաքսային զինադուլը, խորհրդաժողովի ընթացքին, պայմանաւ որ կարգադրութիւններ ըլլան, տոլարի կամ ստեռլինի անկման պարագային։

⁂ Զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասնագէտներու յանձնախումբը քննելով Գերմանիոյ զինուորական խնդիրը, որոշեց ոստիկանական ուժերէն իբրեւ զինուոր հաշուել միայն 35,000 հոգի։ Ֆրանսայի պատուիրակները կը պահանջէին հաշուել նաեւ միւս ոստիկանները եւ հիթլէրական 17,000 օժանդակ ոստիկանները, բայց ժողովը մերժեց։ Ֆրանսական թերթերը դիտել կուտան թէ՝ այս բանաձեւին հետեւանքով, Գերմանիան փոխանակ 200,000ի, պիտի ունենայ 305,000 զինուոր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳ. ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱԶԷՆԵՐ

Քանի պանդխտութեան տարիները կ'երկարին, այնքան աւելի կը հեռանանք մեր խուլերէն եւ աւանդութիւններէն, մեր փառաւոր պատմութենէն ու մեր մօտաւոր անցեալէն։

Անընդհատ կը հեռանանք մենք մեզմէ։ Փոխանակ տեւ ուսի տալու, սեղմուելու եւ ամուր քայլերով քալելու, սառուցեալ քամիով մը իրարմէ զատուած՝ խիճնամական նայուածքներ ունինք, ու քէն ըրած ենք մենք մեզի հետ։ Այլասերման թմրեցուցիչին անձնատուր՝ յամրաբար, բայց օրէ օր կը փշրանանք։ Բաց աչքերով կը տեսնենք կաթիլ կաթիլ հալիլը մեր բեկորներուն։ Գաղթահայ մամուլը ամէն օր ահազանգ կը հնչեցնէ այլասերման վտանգին դէմ ճակատելու համար։ Կոչեր, յուսահատական պատկերներ գաղութէ գաղութ՝ օրուան մը կեանք հազիւ կ'ունենան։ Կուսակցութիւններ, միութիւններ, մշակութային, մարզական եւ բարեգործական, իրենց անմիջական շրջապատն է որ կը շարժեն։ Հայ զանգուածին վրայ թառեր է անտարբերութիւնը, եասաւէր, ջլատիչ ու ամբարտաւան անտարբերութիւն մը, որ զինքը կը տանի դէպի մոռացութիւն։

Պոռալ ու ճչալ հազիւ տասնամեակ մը եւս, անկէ վերջ այսօրուան ահազանգը հնչեցնողներու ձայնն ալ պիտի մարի...

Ինչո՞ւ, սակայն, այս անփառունակ վիճակին մատնուած ենք։ Ինչո՞ւ հայ ժողովուրդի տառապած ախերը եղբայրական ուխտով մը չեն ձուլուիր իրարու մէջ։ Ինչո՞ւ կ'ատենք զիրար։ Ինչո՞ւ ահագին եռանդ կը վատնուի եւ ոչինչ արդիւնք ձեռք կը բերուի։ Պատճառն ի՞նչ է, որ մեր մեծագոյն կազմակերպութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, երկարած փորձ եւ անկեղծ ձեռքը սեղմող չի գտնուիր, գոնէ ամբողջ հայ ժողովուրդը հետաքրքրող հիմնական խնդիրներուն մէջ։ Ինչո՞ւ սեւ կասկածը կը խանգարէ ամէն ձեռնարկ։ Ո՞վ կաթեցուցած է այդ թոյնը, եւ վերջապէս ինչո՞ւ ամէն հայ պէտքը կը զգայ համահայկական ճակատի, բայց չիրականանար այն։

Հայ ժողովուրդի դիմադրական կորովը աւելի ամրացած է այսօր հոգեկան եւ ֆիզիքական տառապանքներով։ Հնարաւոր չափով աշխատանքներ կատարուած են ու կը կատարուին ազգային դիմագիծը անաղարտ պահելու համար։ Դաշնակցութեան համահայկական ճակատի կոչին անկեղծութիւնը անվիճելի է բոլոր տեսակի հայերուն։ Ներքնապէս, գոնէ այս պարագան, ծանօթ է ամէնուն։ Ահագին եռանդ սպառած է, կոչեր, հրատարակութիւններ եղած են, ճառեր ու յուշագրութիւններ տրուած են, երկար բանակցութիւններ են կատարուած։ Եւ սակայն, մինչ ալ ձախողած է ցանկալի իրերահասկացողութիւնը։

Հարցնենք նորէն, — ի՞նչ է պատճառը։

Պատճառն այն է որ մեր ներքին կեանքը աւերող ցեցեր կան հայ ժողովուրդի մէջ։ Որոնք կը կրծեն հայ գաղթաշխարհի կենսունակութեան աւիւնները։ Մեր մէջ ունինք բրածոյ գըլուխներու ամբողջ մարդիկ որ կ'աշխատին մոռացութեան տալ մեր հեռաւոր եւ մօտաւոր պատմութիւնը։ Անձնական ամպեղներ, հրապարակի վրայ, տուներու եւ խանութներու մէջ, չնական կողմնակցիւթով մը կը հայհոյեն ցեղին սրբութիւններուն՝ եւ անոր մղած անհաւասար պայքարներուն դէմ, ու անպատիժ կը մնան։ Դիմակաւորներու զզուելի շարան մը կայ մտաւորական յորձանուած դասի մը մէջ, թշուառականներ որոնք իրենց խիղճն ու սիրտը ստամոքսին մէջ թաղած՝ կ'այլանդակեն ու կը թունաւորեն նոր սերունդի թոքերը, ու կը խամրեցնեն անոր խուլերը։ Վերջապէս մեր ներկայ վիճակին պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ մենք ունինք հայաթոյն դասակարգ մը, որ կրնայ որ եւ է ձեւով դարման տանիլ հայ ժողովուրդի բազմաթիւ ցաւերուն, բայց մինչ խուսափած է ու կը խուսափի՝ չէզոք անտարբերութեան մը ապաստանած։

Այս մարդիկը դժբախտաբար, մեզի կուգան հին ու միջին սերունդէն, որոնք, փոխանակ օրինակը տալու նորերուն, ազնուութեան, ներողամտութեան եւ հասկացողութեան, տարօրինակ ձեռքով հրապարակ իջած են, գործադրութեան դնելով իրենց ծննդավայրէն միասին բերած, հայկական սարքութենէ ժառանգուած ամէնէն բացառական գիծերը, — կիրք, ոխ, ախորժամոլութիւն, դաւադրական ոգի, կեղծաւորութիւն ու եսասէր, նեղամիտ ձգտումներ։

Ամէն մէկ կազմութիւն շարժում, որ կը կատարուի երիտասարդութեան կողմէ, կը բախի այս վատասերածներու նեղութեան։ Միացեալ ճակատի այս կեղծ մունետիկները, ամէն բան կ'ընեն ու ըրած են, անհատէ անհատ, խմբակէ խմբակ ու կազմակերպութենէ կազմակերպութիւն, որպէսզի պառակտուած ու իրերամերժ այս վիճակը տեւականանայ, հակառակ անոր որ միամիտներու քով իրենց մազերը կը փետեն, իրենց իսկ ձեռքով ձախողած համերաշխութեանց ի խնդիր։

Այս այլանդակուածները իրար գըտած են գաղթաշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ։ Դաւադիրները շուներու հոտառութեամբ ու զարմանալի յամառութեամբ կը գործեն՝ ողբերգական համաձայնութեամբ իրարու պատուհասնելով իրենց մութ ու զարշելի շահերը։ Հայ արի ժողովուրդին ներքին պայքարը կազմող այս թշուառականները անպայման մէյմէկ սեւահոգի մատնիչներ պիտի ըլլային, եթէ ապրէին բռնակալ իշխանութեան տակ, քանի որ այսօր երկիրներու տակ անգամ կը գործեն սադայէլական ստեղծութեամբ, մատնիչներէն աւելի վնաս հասցնելով մեր ցիր ու ցան բեկորներուն։

Ազգային այս տխրահռչակ ագռաւները ծածկուած են մեր մէջ զանազան դիմակներու եւ կեղծարանքներու տակ, ու ընդհանրապէս ապաստանած են ազգային շրջանակներու մէջ։ Անոնցմէ մաս մը դպրոցներու մէջ ապրած են ու նորահաս սերունդը ոչ միայն չեն առաջնորդեր ցեղին բարձրագոյն խուլերուն, այլ՝ կ'աշխատին ամէն գնով մեռցնել անոնց բնազդական սէրը ազատ Հայրենիքի մասին։ Անոնք կատաղի հալածանք սարքած են մեր անկախութեան խորհրդանշող ազգային դրօշակին դէմ։ Մանուկին վրայ կը յարձակին երբ անոր լամբակին վրայ տեսնեն երեք գոյները մեր անկախութեան։ Եռագոյնը պէտք է փրցնել ու նետել, հակառակ են անոր պայծառ գոյներուն, որովհետեւ այս չղջիկներուն աչքերը չեն դիմանար, կը կուրանան անոր լցեր փայլին առջեւ։ Վատասերած այս վարժապետները, հակառակ անոր որ կը վճարուին հայերէն ու պատմութիւն սորվեցնելու համար հայ տղոց, օտար կամ մեր վարժարաններու մէջ, մերժ կը նկատեն Վարուժանները եւ Սիամանթոները ներկայացնել ու կարդացնել հասնող տղոց։ Չեն ծանօթացներ Զարդարեաններու եւ Ահարոնեաններու գրականութիւնը, վախնալով որ տղոց վրայ կ'իջնէ ազատութեան եւ անկախութեան լոյսը։

Մանրէներու մէկ մասը զանազան միջոցներով սողոսկած է թաղային մարմիններու եւ բանկալներու մէջ։ Անոնք ոչ միայն չեն գոհանար իրենց գրպանին ի նպաստ մեծապարտ շահագործումներով, այլեւ ամէն ջանք կը թափեն իրենց համախոհներով լեցնելու շրջապատը, արգելքներ եւ խոչընդոտներ ստեղծելով մշակութային ու մարզական երիտասարդական միութեանց առջեւ, զանոնք քայքայելու ու ջլատելու համար։

Ունինք դեռ ուրիշ դաս մը, զանազան կազմակերպութիւններէ վտարուածներու։ Անոնք եւս կը գործեն այնպիսի անբարոյիկ միջոցներով որ միայն զզուանք կը պատճառեն ինքզինքը դիտցող որ եւ է հայու համար։ Հայ կեանքի լուսանցքին վրայ ինկող այս սեւերեսները կ'ապրին շախթաժով ու ներքին պառակտումներով։

Ու վերջապէս անհետներու որոնց դաս մըն ալ ունինք, որոնք նոյն իսկ չեն տար իրենց հայ անունին տուրքը այն ցեղին ուրկէ սերած են։ Ասոնք ալ կրաւորական ու չկամ մեղսակիցներն են հայութեան այս պառակտուած վիճակին։ Անպարտաճանաչներու այս վոհմակը ձեռքի տակէ կը քաջալերէ քանդիչ տարրերը, եւ նոյն իսկ նիւթական օժանդակութիւն կ'ընէ անոնց, որպէսզի կազմակերպուած հայութիւնը որ եւէ առեն չխառնէ իրենց չկամի հանգստութիւնը։ Այսպիսի տարրերը ի ծնէ հակակուսակցականներ են։

Երբ այս է մեր ներքին դժբախտ իրականութիւնը, զարմանալի չէ, որ անկարելի դարձած է ներքին ու արտաքին միացեալ ճակատներու ստեղծումը։ Բարեկամեցողութիւնները ու ցանկութիւնները կը հանդիպին միշտ հայ ժողովուրդի ներքին ուժերու փորձի չկամութեան։

Ուրե՞մն.

Ուրեմն, մինչեւ որ հասնինք բախտաւոր հանդրուանին, յանուն գաղթաշխարհի 700,000 համրանքի անաղարտ պահպանման, պէտք է սկսիլ վճռական գործունէութեան, մաքրագործելու համար ցեղը իր ցեցերէն։

Զգելով քաղաքական կազմակերպութիւնները իրենց գործին, անոնցմէ անջատ, ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ պէտք է կազմուին երիտասարդական զարիչ վաշտեր, արդար, հայրենասէր ու անկեղծ տղաքներէ։ Անոնք մաքրագործումի պէտք է սկսին, գործօն կեանքէն վտարելով բոլոր տեսակի դիմակաւոր ու անդիմակ միմոսները, որոնք ոչ միայն պատճառ կ'ըլլան արագացնելու մեր փլուզումը, այլեւ սեւ կէտ մը կը կազմեն հայ ցեղի մաքուր ճակտին վրայ։

Գաղթաշխարհի այն բոլոր հայ երիտասարդները որ կը հաւատան ցեղին յարութեան, պէտք է խորունկ մտածեն մեր ներքին ոզերու մասին, ու արագ հակազդեցութեան դիմելով, երիտասարդական ուժգնութեամբ չէզոքացնեն հարուածը իջեցնեն բոլոր տեսակի վնասակար տարրերու գլխուն, ուր որ ալ գտնուին անոնք եւ ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլան։

Սրբազան եւ կազմակերպուած պայքար՝ մեր անմահ ցեղի փճացման աշխատող վասակներու դէմ։ Հարուածը որքան ուժգին տրուի, այնքան աւելի շուտով կը բիւրեղանայ Հայը։ Ցանկալի բիւրեղացումէն վերջն է որ կարելի պիտի ըլլայ այսօրուան բոլոր անկարելի նկատուածները իրագործել։

Այժմ խօսքը հայ երիտասարդներուն կ'իյնայ։ Նոր սերունդն ալ ազնիւ խորհողներու հետ է։ Կը մնայ քով քովի գալ ու կազմակերպել «Զարիչ վաշտեր»ու ցանցը։ Միջոցներ չեն պակսիր, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ ունինք 700000 ժողովուրդի փրկութեան հարցը։ «Զարիչ վաշտեր»ը պիտի գտնուին ամէն տեղ, որովհետեւ ներքին վտանգը կը գտնուի ամէն տեղ ուր բուռ մը հայութիւն է թառած։

Ազգային ագռաւներու դէմ՝ ազգային բազէներու պէտք ունինք։ Երիտասարդները վստահ են երիտասարդներու վրայ, հայ ցեղն ալ՝ իր կորիւններուն վրայ։

ՎԱՀԱԳՆ

ՉԵԿԱՅԻՆ ԴԱՒԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Խորհրդաւոր Գերմանացին եւ...

ԽՄԲ.— «Պոսլեդնիա Նովոստի», Գ. Միլիւքովի օրկանը, ապրիլ 26ին հրատարակեց յօդուած մը, որ կը մերկացնէ կէփէուին (կամ չեկա) դաւերը՝ Փարիզի վրացական գաղութին մէջ։

Նոյնութեամբ կը վերածենք հայերէնի, «ի պէտս զարգացելոց»։—

1931 Յուլիսին հասայ Փարիզ եւ միջոցներ չունենալով, առժամապէս մտայ Սիմոնեանի ճաշարանը, Ալեմայի վրայ։

Ճաշարանի պատահական յաճախորդներուն մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր շատ լաւ հագուած պարոն մը, որ օտարական կ'երեւար։ Ինծի հետ խօսելով, այդ պարոնը յայտնեց թէ Փարիզի մէջ մարդ չի ճանչնար եւ կը ձանձրանայ, եւ շատ հաճելի պիտի ըլլար, եթէ ընկերանայի իրեն։

Նոյն օրը երեկոյեան հանդիպեցանք անկիւնի սրճարանը։ Երեւան եկաւ որ նոր ծանօթս Գերմանացի է։ Խօսեցանք Պերլինի մասին, Գերմանական գեղարուեստի, բանաստեղծութեան մասին եւ շուտով մտերմացանք։ Մեր հանդիպումները անկեղծ ուրախութիւն կը պատճառէին։ Երրորդ թէ չորրորդ տեսակցութեան պատահարար խօսակցութիւնը դարձաւ քաղաքականութեան մասին։

— Ռուսական յեղափոխութիւն, գերմանական վրէժ...

Իմ ծանօթը, իբր գերմանացի հայրենասէր, անհրաժեշտ կը գտնէր Ռուսաստանի բաժանումը եւ նոր պետութեանց ստեղծումը։ Իր կարծիքով, վրացական գաղութը կրնար մեծ դեր կատարել, եթէ անոր վարիչ տարրը հասկնար Արեւմտեան Եւրոպայի ճգնիտ վիճակը եւ հակէր դէպի գերման ազգային հոսանքները։

«Գերմանիոյն ճառը շատ անկեղծ եւ անշահախնդիր կ'երեւար եւ ես սիրով հաւանեցայ զինքը ծանօթացնել վրացի ղեկավարներու հետ եւ նախապատրաստել զանոնք գերմանական զօրակցութեան։

Նոր մարդ ըլլալով Փարիզի մէջ եւ չունենալով քաղաքական մեծ կապեր, դիմեցի քաղաքական խմբակցութեան մը քարտուղարին, Գ. Օտիշարիային եւ պարզեցի խնդիրը։ Օդիշարիան հաւանեցաւ տեսնուիլ իմ ծանօթիս հետ, որ կը ներկայանար իբրեւ գերման ազգային շրջանակներու ներկայացուցիչ, Կոլցմայէր անունով։ Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ սրճարանի մը մէջ, Լա Թուռ Մոպուրի հրապարակին վրայ։

Քիչ մը զարմացայ որ Գ. Կոլցմայէրը կը հետաքրքրուէր այնպիսի տեղեկութիւններով որոնք ոչ մէկ շահագրգռութիւն չէին ներկայացներ Գերմանացիներուն համար։ Յեռագայ տեսակցութեանց ընթացքին կասկածներս աւելցան։ Կոլցմայէրը կը խնդրէր տեղեկութիւններ՝ Վրաստանի հակօրէն (անլէգալ) կազմակերպութեանց գործունէութեան եւ անոնց թղթակցութեանց մասին՝ արտասահմանի իրենց կեդրոններուն հետ։ Այդ մասին տեղեկութիւն տուինք վրացական շրջանակներուն եւ որոշեցինք կապը չխզել «Գերմարդուն» հետ, որ աւելի քան կասկածելի կը դառնար։

Օդիշարիայի հետ միասին անոր կուտայինք Վրաստանի մասին կեղծ տեղեկութիւններ, պատմելով թէ ինչ դուրս կուգայ։ Կոլցմայէրի հետաքրքրութիւնը կ'աճէր երկրաչափական յառաջատուութեամբ։ Երբ պահանջեց իրեն յայտնել Թիֆլիսի գաղտնի կազմակերպութեանց հասցէները եւ նշանախօսքերը, մեր մէջ այլեւս կասկած չմնաց թէ գործ ունինք բոլշեւիկեան գործակալի մը հետ, որ կը ծածկուէր Հիթլէրեան դիմակի տակ։ Օդիշարիան եւ ես հաղորդեցինք շարք մը մտացածին հասցէներ եւ անուններ։

Յանկարծ անսպասելի կերպով ասպարէզի վրայ յայտնուեցաւ «ընկեր Կոլիան», Պետրոս Դեմիդով, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան երկրորդ քարտուղարը։ Կոլցմայէրի հետ գալով տեսակցութեան եւ դիմակը մէկդի դնելով՝ ան ուղղակի առաջարկեց ինծի աշխատիլ Կէփէուի համար, սպառնալով մերժման պարագային ամէն տեսակ անախորժութիւններ։ Ես խնդրեցի մտածելու ժամանակ տալ։

Խրախոյս առնելով շահագրգռուած վրացական շրջանակներէն, գացի ժամադրութեանը, խորհրդային հիւպատոսարան։ Զիս անմիջապէս ընկ. Դեմիդովի մօտ առաջնորդեցին։

«Ընկ. Կոլիա»ն, մօտ 36 տարեկան, միջակէն վեր հասակով, չէր բայց հաճելի դէմքով մարդ մըն էր, որ քիչ կը նմանէր չեկիստի։ Անոր մեղմ, փափուկ ձեւերը աւելի բուրժուական էին քան պրոլետարական։ Բաց գիտէր քանի մը օտար լեզուներ, ի միջի այլոց հայերէն եւ վրացերէն։

Լաւ ծանօթ էր Կովկասի եւ անոր պատմութեան, ծնած եւ դաստիարակուած ըլլալով Վրաստանի մէջ։ Կ'ըսեն թէ Թիֆլիսի մէջ կ'աշխատէր Չեկային մէջ, Պետրոս Զաւրով անուան տակ, (ազգանուն մը որ Վրացիներու համար յիշողութեանարժանի է)։ Այժմ առժ. դեսպանատան երկրորդ քարտուղարն ըլլալով, Փարիզի մէջ կը վարէ Չեկային աշխատանքները։

Դեմիդովը անձամբ կը տեսնուի պէտաւոր գործակալներուն հետ, իսկ երկրորդական աշխատակիցներու հետ կապերը կը պահէ իր անմիջական օգնականը եւ աջ ձեռքը, հայ Պօղոսով, որ նոյնպէս պաշտօն ունի դեսպանատան մէջ։

Դեմիդով շատ սիրով ընդունեց զիս, տուաւ շարք մը գործնական ուղեցոյցներ եւ պահանջեց «Օդիշարիան քաշել գերմանական խմբակցութեան մէջ»։ Ընկ. Կոլիայի շահագրգռութիւնը Օդիշարիայի մասին՝ կը բացատրուի անով որ Օդիշարիան գիտէր Վրաստանի հակօրէն կեդր. կոմիտէի անդամներէն ոմանց անունները եւ լաւատեղեակ էր հակօրէն գործունէութեան։ Ես առանց յապաղումի Օդիշարիային տեղեկացուցի չեկիստներուն նպատակները։

Իմ անձնական թուղթերը կարգի բերելու եւ ձեռք ձգելու համար մշտական վիզա, Դեմիդովը զիս ճամբեց Պերլին։ Այնտեղ ես հանդիպեցայ ամէնէն ազդեցիկ գործակալին, Ծ. Զաւէրայեայի հետ (Ա. Գուժրալո, նախագահ օտար ուսանողներու միութեան)։ Ան զիս անմիջապէս չճանչցաւ իբրեւ իրենց մարդը։ Թիւրիմացութիւն մը ծագեցաւ, որ քիչ մնաց իմ աշխատանքս տապալէր։ Իմ կապս բոլշեւիկներու հետ բացուեցաւ անժամանակ, սակայն Դեմիդովը կանչեց իր մօտ գաղտնի՝ գործակալը՝ ազգայնադեմոկրատ խումբի անդամը։ (Այդ խումբը ստացած էր Պերլինէն զիս վըստահող տեղեկութիւնը)։ Դեմիդովը յանձնարարեց անոր գործը վերջացընել, թոյլ չտալով հրատարակել այդ տեղեկութիւնը այդ խմբին պատկանող մամուլի մէջ։ Ես ետ կանչուեցայ Դեմիդովի յատուկ սուրհանդակի միջոցով եւ վերադարձայ Փարիզ։

Դեմիդովը ինծ յանձնարարեց անմիջապէս Փարիզ վերադարձին՝ մօտեցընել Նոյ Ժորդանիայի շրջապատի մարդոց մէկուն։ Ես արդէն յայտնած էի Դեմիդովին իմ մօտիկ բարեկամութիւնը Վալիկօ Ջուղինիձէի հետ։ Ան առաջարկեց ինծ գործադրել բոլոր միջոցներ՝ հիւրասիրութիւններէ մինչեւ կաշառք, որպէսզի այդ մարդը դառնայ բոլշեւիկներու կողմը։ Ջուղինիձէ, հասարակ բանուոր էր, անդամ սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան արտասահմանի բիւրոյին։ Անոր յամառ պայքարը վրաց ժողովրդի թշնամիներու դէմ բնականաբար, կը ստիպէ բոլշեւիկներու ուշադրութիւնը կեդրոնացնել իր վրայ։

Ես յայտնեցի Ջուղինիձէին Դեմիդովի ծրագիրները, եւ ան իմ խնդրանքով նամակ մը գրեց ինծի, զոր ցոյց պիտի տայի Դեմիդովին։ Այդ նամակին մտերիմ շեշտը եւ բովանդակութիւնը կը հաստատեն թէ ես կը վայելեմ իմ հայրենակցիս բացարձակ վստահութիւնը։

Չեկիստները՝ այսպէս կանգնելով ծուռ ճամբու վրայ, վերջնապէս համոզուեցան, թէ ես կրնամ օգտակար աշխատակից ըլլալ իրենց համար եւ շատ շուտով իմ առջեւ բացին իրենց խաղի թուղթերը։ Ամէն տեսակ միջոցներով Դեմիդովը եւ իր օգնականները կը ձգտէին վրաց տարագիրներու մէջ սերմանել անհամաձայնութիւն եւ ոչնչացնել անոնց խմբակցութեանց միացեալ ճակատը։ Իրենց ջանքերը առանձնապէս ուղղուած էին մենշեւիկներու դէմ եւ անձնապէս Ժորդանիայի դէմ, որու հեղինակութիւնը եւ ժողովրդականութիւնը անխախտ կը մնան վրացական շրջանակներու մէջ։ Ազգ. դեմոկրատ Աստուածիէի «Միացեալ ճակատի» մէջ մտնելը շատ ջղայնացուց խորհրդային դեսպանատան մարդիկը։ Ինծ յանձնարարուեցաւ սպառել բոլոր միջոցները, որպէսզի նորէն յառաջ բերուի թշնամութիւն սոց. դեմոկրատներու միջեւ։ Ես պիտի տայի դրամ միացեալ ճակատին ընդդիմադիր մէկ խումբին, թերթ հրատարակելու համար, սակայն այնպէս որ խումբին մասնակից անդամները չհասկնային դրամական օժանդակութեան աղբիւրը։ Առանց դժուարութեան չէր, որ յաջողեցայ խուսափիլ այդ յանձնառութենէն։ Հետզհետէ Չեկայի աշխատանքի ձեւերը աւելի եւս կը պարզուէին ինծ համար։ Գաղտնի գործակալներ փորձեցին համոզել երկու տարագիրներ՝ Լ. Ձէկովանի եւ Բ. Էլիաւա, անցնիլ Վրաստան, հակօրէն գործունէութեան համար, իբր թէ ազգ. դեմ. կեդրոնի հրաւէրով։ Չեկան պատրաստ էր 100 հազար ֆրանք կանխավճար տալ ճամբորդութեան համար։ Ձէկովանի եւ Էլիաւան երբեք չէին կրնար թէ ինչ դրամով կը պատրաստուէր իրենց ճամբորդութիւնը։ Իսկ Վրաստանի մէջ, հակօրէն կեդրոնէն անոնք պիտի ստանային հրահանգներ, այնպիսի ձեւով դասաւորուած որ արդիւնք ըլլայ միացեալ որ եւ է կարելիութեան՝ վրաց տարագիրներու մէջ։

Իր համեմատաբար կարճ պաշտօնավարութեան ընթացքին, Չեկայի Փարիզի ներկայացուցիչ Դեմիդով յաջողեցաւ կազմակերպել շատ լաւ տեղեկատուութիւնը տարագիրներու տարբեր կազմակերպութեանց մէջ։ Ինծ օրինակ, քաջ յայտնի է, որ մէկ խումբի ազգ. դեմոկրատներու ամբողջ թղթակցութիւնը (Սպ. Կեդիա) կարճ ժամանակի մէջ կը յայտնուի խորհրդային դեսպանատան մէջ։ Ես իմ աչքովս եմ տեսած այդ խումբի ժողովներու ատենագրութիւնները եւ Կ. Կուպրացէի բաց նամակի բնագիրը, որ տուած էր ընկ. Կոլիային, ծանօթանալու համար, հրատարակութենէն շատ առաջ։ Ի հարկէ այդ խումբի գործիչներու անձը ամէն կասկածէ վեր է։ Իսկ այն գաղտնի գործակալները, որոնք կը խաբեն զանոնք եւ կը շարունակեն շահագործել անոնց վստահութիւնը, իրենց անուններով եւ իր ժամանակին հաղորդած եմ առ որ անկ է։ Թէ որքան ուժեղ է եղած որոշ ժամանակ այդ գործակալներու ազդեցութիւնը նոյն խումբին մէջ, անուղղակի կը հաստատեն երկու փաստեր։ Խումբը կեղծ տեղեկութիւններով խաբուած ըլլալով, հրապարակ իջած էր պաշտպանելու Գ. Կարումիձէն, կեղծ դրամներ տպաւորողը ([illegible] գործ), եւ Գ. Զանուկվանցէն, Ն. Բամեչվիլին սպանողը, ենթադրելով որ այդ երկուքը գործած են հայրենասիրական ձգտումներով։ Բայց Գ. Կարումիձէն այստեղէն փախաւ նախ Զուիցերիա եւ վերջը Ռուսիա, իսկ Զանուկվիձէն Ֆրանսական բանտին մէջ կը ստանայ նամակներ Կովկասի իր ազգականներէն, սովետական հիւպատոսի միջոցով։

Չեկայի հետ իմ աշխատակցութեանս ամբողջ ժամանակին ես կանոնաւորապէս կը յայտնէի շահագրգռուած տարագիր կազմակերպութիւններուն՝ բոլշեւիկներու ծրագիրները եւ գործունէութիւնը։ Այս խաղը չէր կրնար երկարաձգուիլ անվերջ։ Այդպէս երկրորդ քարտուղարը նշանակեց իմ վրայ հետախոյզներ։ Համոզուելով իր կասկածներուն մէջ, մանաւանդ անոր քննութեան ենթարկեց ինծմէ առնուած «կեղծ» թուղթերը։ Թէեւ ես նախատեսեր էի հետախուզութիւնը, սակայն ինծ համար անսպասելի կերպով գործը քանդուեցաւ։ Գերմանացի Կոլցմայէր հեռախօսով ինծ կանչեց եւ հրաւիրեց ժամադրութեան, Քաֆէ Փալէ — Ռուայեալ։ Ես պիտի տեսնէի հոն Գ. Օդիշարիան։ Գերմանացիին փոխարէն մեզ դիմաւորեց Դեմիդովը ինքը։ Օդիշարիան բարկացաւ եւ կ'ուզէր հեռանալ, սակայն ընկ. Կոլիան համոզեց մեզ նստիլ սեղանի շուրջը, պատուիրեց սուրճ եւ լիմպելի։ Համոզուելով, որ ոչ ոք չի լսեր մեզ, յարձակեցաւ մեր վրայ, նախատելով եւ մեղադրելով մեզ թէ երկու չուաքի վրայ կը խաղանք։

Օդիշարիան պատասխանեց, թէ վստահութիւն ունէր Կոլցմայէրի վրայ, որովհետեւ զայն կ'ընդունէր իբրեւ իսկական գերմանացի եւ գերմանական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչ։

Դեմիդովը քմծիծաղով ըսաւ.

—«Այդ տեսակ Գերմանացիներ մեզ մօտ ինչքան կ'ուզէք կան»։

Հասկնալով Կոլցմայէրի իսկական դերը, Օդիշարիան որոշեց պայքարիլ բոլշեւիկներու դէմ իրենց իսկ զէնքով։ Այս ըսելով, Օդիշարիան գրպանէն հանեց կեղծ փաստաթուղթերու պատճէնները եւ կեղծ կնիքը, զոր մենք յատկապէս պատրաստած էինք Փարիզի Չեկայի տեղեկատուութեան համար, եւ հեռացաւ սրճարանէն։

Անոր ետեւէն ես ալ հեռացայ։ Իմ գործի վիժումը ակներեւ էր եւ ես այլեւս չէի կրնար գործել չեկիստներու հետ։ Ես ուրախ եմ, որ յաջողեցայ դիմակազերծ ընել քանի մը խորհրդային գաղտնի գործակալներ, բայց աւելի եւս ուրախ էի որ ամէն տեղ չեն կրնար մտնել բոլշեւիկեան շաղափումները եւ կան սահմաններ որոնք անթափանցելի են բոլշեւիկներու համար, թէեւ անոնք շատ ճարպիկ են եւ հարուստ՝ միջոցներու ընտրութեան մէջ։

Յ. Մ. ՑԱՄԿՐԵԼԻՁԷ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

11 ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐ ՌՈՒՍՃՈՒՔԻ ՄԷՋ

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ին մէջ կը կարդանք.—

Ապրիլ 18ին Ռուսճուք այցելեց ընկ. Յ. Տէվէճեան եւ կուսակցական անդամական ընդհանուր ժողովին մէջ տուաւ երկու եւ կէս ժամ տեւող ընդարձակ զեկուցում մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական ներկայ վիճակին եւ կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին։

Ընկ. Տէվէճեանի յատուկ զեկուցումը մը արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծեց կուսակցական ընկերներուն մէջ։

Զեկոյցէն վերջ տասնըմէկ նորագիրներ հանդիսաւորապէս մուտք գործեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ռուսճուքի տեղական կազմին մէջ։

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, իբրեւ համակրանքի արտայայտութիւն, 800 լէվի նուիրատուութիւն մը եղաւ «Ազատ Խօսք»ի ֆոնդին։

Բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները լեցուած են մեծ հաւատքով ու ոգեւորութեամբ դէպի իրենց հզօր ու միաձոյլ կուսակցութիւնն ու անոր ղեկավար մարմինները։

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կիսապաշտօնական Միլլիէթ թերթն ալ չի հաւատար թէ Իտալիա փոխած է իր դիրքը հանդէպ Թուրքիոյ, — բոլշեւիկ կը կարծէ թէ պարագաները յարմար չեն նման տրամադրութիւններու, որոնք թելադրէին գործելու եւ յարձակելու ազատութիւն մը, միջազգային քաղաքական ծգտեալ կացութեան պատճառով: Կիսապաշտօնական նոյն թերթը, որ իր ներշնչումները կը ստանայ շատ վերէն, արտայայտելէ յետոյ իր կարծիքը Իտալիոյ դիրքին մասին, ոչ գելալ յայտարարութիւն [illegible]

[illegible]

թիւնները, յայտարարել տալով թէ Թուրքիոյ բանակին թիւը չկրճատակ-ելու պէտք չէ վերագրել քաղաքական կամ զինուորական որ եւ է պատճառի, ընդհակառակն Թուրքիոյ կը պակսի ազատութիւն իր պահանջ տեւած լափովը նշանակելու բանակին թիւը Աւելցուց նոյնպէս թէ Թուրքիոյ համար նշանակուած օդանաւերուն թիւին մասին կարելի է վիճաբանիլ ու սրբագրութիւն կատարել, թէ քրիստոնական կառավարութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ընծայէ անգլեւթրքական բարեկամութեան, որ կը զարգանայ օրէ օր:

Այսուհանդերձ Թուրքիա, ճշգելու համար իր տեղը եւրոպական ներդաշնակութեան մէջ, երբեք պէտք չունէր իրաւանական կառավարութեան բարյարութիւններուն, որոնք գոհացուցին նկատուեցան պաշտօնապէս: Աւ-գերու Դաշնակցութեան մէջ Թուրքիոյ [illegible]

[illegible]

դէմ, որ կրնային տրուիլ չորս մեծ պետութեանց կողմէ, եւ յայտարարեց թէ անխտիր առանց բոլոր պետութեանց համաձայնութեան, կարելի չէ բանաձեւել ընդունելի որ եւ է որոշում զինաթափութեան մասին: Ցետոյ աւելցուց, մեծ զարմանք պատճառելով, թէ երբ ընդունուի կնքուած դաշնագիրներու մէջ բարեփոխութիւններ կատարելը, անհրաժեշտ է կատարել նաեւ Լօզանի դաշնագրին այն յօդուածներուն մէջ, որոնք կը վերաբերին Նեղուցներուն եւ Թրակիոյ սահ-[illegible]

[illegible]

Անթալիոյ նաւային զաւառներուն մէջ, մասնաւորաբար Անթալիոյ մէջ: Եւ այդ քննութիւնը հաստատեց զօրաշարժի ենթակայ զինուորներու թիւին կարեւորութիւնը: Անկից զատ, արձակուած բոլոր զինուորականները հրաւէր ստացան միանալու իրենց զօրամասերուն: Պահեստի սպաները զօրակոչի ենթարկուեցան եւ զինուորագրութեան գիւանները արագ քննութենէ մը կ'անցընեն նորակոչները:

Այդպիսին ինքնապաշտպանութեան մարզին մէջ այս եռուզեռը անշուշտ պարզ նախապատրաստական եւ կանխազգուշական փորձ մըն է միայն: Արդարեւ մինչեւ հիմա ոչ մէկ պատրաստ եկաւ հաստատելու զրոյցները, որ շրջան կ'ընէին երկու ամիսէ ի վեր:

Վերջացնենք, հաստատելով որ իրողութեանց լոյսին տակ, Թուրք հանրային կարծիքը կը տատանի թէ ո-չինչ կը մթագնէ Թուրք եւ Ֆրանսական յարաբերութիւնները, ընդհակա-[illegible]

Ց. ՎԱԼԵՐԻ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Բան մը կայ որ մարդկային ըմբռնումներով դժուար է լուծել: Անիկա այն իրողութիւնն է թէ, Թուրքը ինչո՞ւ աւելի անասնական է, երբ ինքզինքը զօրաւոր կը կարծէ: Մինչ աշխարհի բոլոր միւս ցեղերը աւելի վեհանձն կը դառնան՝ երբ իրենք զիրենք ուժով կը զգան:

Թուրքը մարդաբանական սանդուղին ամէնէն վարի աստիճանին վրայ գնող այս յատկանիշը, հետեւորէն առաջ կուգայ, առանց խիղճի խայթի եւ առանց պատիժի անոր գործած անօրակելի ոճիրներէն: Ոճիրներ՝ որոնք [illegible]

[illegible]

զօրաւոր զգան՝ ոչ թէ անոնց մեռելները գերեզմաններէն, այլ զաւակները մայրերուն փորերէն դուրս կը քաշեն ու կը խեղդեն եւ թրքական իրական ծաղիկը, եղիճն է որ կը բուսնի պուլկար անունին վրայ:

Դիւանագիտութի՞ւն պիտի ըսէք հոգեկան այս այլանդակութեան: Բնաւ, անիկա՝ իրերու բնական արդարութեան խարանն է, որ դրոշմուած է ամէն սրբութիւն պղծող, ամէն ազնիւ զգացում խաթարող եւ ամէն քաղաքակրթական արժէք խեղաթիւրող հոտ պիտին ճակտին: Անիկա՝ թաքուն եւ անյեղլի օրէնքներուն պատիժն է Թուրքին:

Աթէնքի մէջ Արամազդի տաճարին մարմարէ հրաշակերտները այրելով, իրենց մզկիթները ներկելու համար կիր պատրաստող Թուրքերը քաղաքակրթութենէ կը ճաւեն: Ինչ հեգնութիւն: Բարբարոս, ով Պետրոնիոս: [illegible]

ՏՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային մրցումներէ աւելի կարեւոր դէպք մըն է Ֆութպոլի Անգլիոյ բաժակին վերջին մրցումը որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ օր, Ուէմպլիի հսկայ մարզարանին մէջ, ուր 93 հազար հանդիսատեսներ կային:

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, այս տարի թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի Ֆութպոլի բաժակներուն « Ֆինալ » մրցումներուն հասնող խումբերը կը պատկանին բրդեղէն եւ բամպակեղէնի ճարտարարուեստական կեդրոններուն՝ Լանքաշիր եւ [illegible]

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

Անանձնութիւն

Ցաւօք ըրի դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, արտատպելէ յետոյ Օերգայի դադարման լուրը (20 ապրիլ).

— « Ցոխորտալ, արհամարհել, թուք ու մուր նետել արտասահմանի հայութեան ճակտին, պառակտել ու խանգարել առեղծուած ոգեւորութիւնը ներգաղթի ձեռնարկին շուրջ, ճախողեցնել համագործակցութեան ամէն փորձ արտասահմանի մէջ, մերժել եղած նուիրատուութիւնները, [illegible]

[illegible]

տասահմանի գաղթականներուն իբրեւ « փրկիչ » ներ եւ առնուազն, իբրեւ փրկարար կամուրջը Հայաստանի ու արտասահմանի միջեւ: Ամէն բան խօսքով սակայն, ոչ մէկ գործ, ոչ մէկ ճիգ այս անփառունակ « Հայաստանի » ներուն կողմէ՝ շարժում առեղծելու, ժողովուրդին սրտին մօտենալու, ներգաղթի կարեւոր ու միայն ֆոնտ մը կազմելու եւ համագործակցութիւն մը պահովելու համար, ոչ մէկ ջոջ նոյն շրջանակէն, որ շարունակ բերանացեց կը հառաչէ Հայաստանի համար, չրացաւ իր քսակը, նշանակելի գումար մը գոյացնելու համար նոյն նպատակով, ցոյցի համար քանի մը [illegible]

[illegible]

[illegible] ջին օրերէն իսկ, այս վերջինները ձեռքով, ոտքով մէջտեղ նետուեցան, իրենց « խոհականութեան », իրենց « հեռատեսութեան » եւ « Հայաստանեան ուղղութեան » հետեւանքը նկատեցին ներգաղթի շնորհը եւ կոնակներ տուած « Ցերեւանի », նիզակներ ճօճեցին հրապարակներու վրայ, գլուխներ պատռեցին, տօներ ուրացան ի աէր Հայաստանի եւ ներկայացան արտասահմանի [illegible] կութեան հետեւանքները, նիւթական ու բարոյական: Ո՞վ պիտի պատասխանէ ներգաղթի ապառող թշուառութիւններուն, որոնք սուտ ու սին յոյսերով անուցուեցան տարիներ, եղբայրասպանութեան թոյնով ալ վարակելով զանոնք:

Թող պատասխանեն հիմա անոնք որ « Հայաստանեան ուղղութիւն » ունէին »:

[illegible] բու ներկայացուցչական խումբերը պիտի հաւաքուին Իտալիոյ մայրաքաղաքին մէջ, կատարելու համար վերջին խաղերը: Ֆութպոլի հետեւորդ բոլոր ազգերը արձանագրուած են այս մրցահանդէսին, ուր սակայն զարմանալ Բրիտանացիները պիտի փայլին իրենց բացակայութեամբ: « Ֆէտէրասիոն ինթէրնասիոնալ տը Ֆութպոլ »ը իր կարելին պիտի ընէ զիրենք համոզելու համար:

⁂ Կիրակի օր Փուլոնեի անտառին մէջ գտնուող եւ Բասինկ Քլիւպի պատկանող Բրուա — Բալիյանի թէնիսի խաղավայրերուն վրայ վերջացաւ Ֆրանս. մեծ մրցութեան՝ « Ֆէտէրասիոն »ին կողմէ չդասաւորուած խաղացողներուն « Թուրնուա »ն: Փոլ Ցրէնկեան, որ հայկ. տաւջին մրցահանդէսին յաղթականն է (1929) կը մասնակցէր այդ խաղերուն եւ յաջորդական յաղթանակներէ վերջ հասաւ [illegible]

[illegible]

Թ. Ն.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ « ՑԱՌԱՋ »ը

« ՑԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՊԱՇԱԿԸ

[illegible]

Գուրգէնը, եթէ հօրմէն ժառանգել էր շուտ խանդավառուելու ընտւորութիւնը, մօրմէն ալ ժառանգել էր իր ցանկութիւնները, իր տրամադրութիւնները տեւականացնելու, վերջացնելու հասցնելու կարողութիւնը: Նա համակերպուեց մօր կամքին, բայց չփոխեց Հայաստան երթալու մտադրութիւնը:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Cafe Samaritaine»ի սրճարանին ներքնայարկը: կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ. Նիւթ՝ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի ներկայ փոխ-յարաբերութիւնը: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ Կ. Գ.-էն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերներն ընդհանուր ժողովի, այս կիրակի, ժամը 2ին, Sociétés Savantes ի D սրահին մէջ:

կը խօսին ընկերներ Ա. Ահարոնեան եւ Վրացեան՝ Հայր Աբբահամի մասին, Մ. Պարսամեան եւ Նարդունի՝ ՕՖան կարօյի:

ԱՆԻԷՌ — ԳՈՒԱ — ԳՈԼՈՆԳԻ Վիշապ կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գէքոնի կայարանին դիմացը՝ սովորական հաւաքատեղին:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գրադարանի մէջ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱԻՑՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ:

ԼԱՍԻՈԹԱՑԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈՆԹԷՐԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍՆՐՈՒ ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միասին բերել անդամատոմսերը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Գարտ) Ջաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հին եւ նոր արձանագրուիլ փափաքող բոլոր ֆութպոլիստները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Հինգշաբթի ժամը 8.30ին Փլաս տ'Իթալի Օ. Փլէս տը Լիօն սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

— Մենք ոչ մէկ բան բախտին կը ձգենք, շարունակեց կոպրալ սաուկանը. եթէ պզտիկ արգելքի մը հանդիպինք կամ եթէ ամենափոքր մանրամասնութեան մը մէջ սխալինք, այն ատեն կ'ընդունինք մեր պարտութիւնը: Մեր խոշոր ծրագիրը գործադրելու համար այնքան անհրաժեշտ է մեր գոյութիւնը այս աշխարհիս մէջ ու մենք այնքան վստահ ենք արդարութեան յաղթանակին համար նախախնամութենէն սահմանուած կազմակերպութիւն մը ըլլալու ճշմարտութեան որ, չենք համարձակիր, մեր գաղտնի սիրոյն, անելորդ վտանգներու ենթարկուիլ: Կենսական է հետեւաբար որ պանազան նախապատրաստութիւններ ի գործ դրուին լիովին: Իբրեւ օրինակ, պարտաւոր ենք սալ մեր վերջնագիրը Սըր Բէյմընի եւ համաձայն մեր կանոնագրին՝ այդ վերջնագիրը պիտի յանձնուի իրեն անձամբ՝ մեզմէ մէկուն կողմէ: Ամէն կարգադրութիւն ըրած ենք այդ ուղղութեամբ: Բայց այնքան տարօրինակ են մեր սիստեմին պահանջները որ, եթէ վերջին ուլտիմատումիւնը չյանձնուի Սըր Ֆիլիփին, ինչպէս որ խոստացած ենք, կամ եթէ այդ յանձնումը չկատարուի այս իրիկուան ժամը ութէն առաջ, կրնանք ըսել որ մեր բոլոր ծրագիրները պիտի ձախողին ու չպիտի կրնանք իրագործել մեր բաղձանքը »:

Ռատիկանը կանգ առաւ. յուսախաբութիւն մը կար դէմքին վրայ:

— Ես ալ կարծեցի թէ նորութիւն մը գտած էիք, ըսաւ քարտուղարին. այս բոլորը կարդացած էի արդէն. այս յօդուածին մէկ օրինակը Ռատիկանական Տեսչութեան ղրկուած էր արդէն:

Անհամբեր երեւոյթ մը ունէր քարտուղարը.

— Բայց ինչո՞ւ չէք հասկնար որ պէտք չկայ այլ եւս հսկելու Սըր Ֆիլիփի վրայ. աւելորդ է իրբեւ խայծ գործածել զայն, եթէ համոզուած ենք որ այս մարդիկը ... ժամը քանի՞ն է ...

Փաղանի ոստիկանը գլխանէն հանեց ժամացոյցը. նայեցաւ ու պատրաստ՝ սկսաւ սուլել.

— Աստուա՛ծ իմ, ութուկէսն է արդէն:

Զարմացած էին երեքն ալ եւ լուռ:

— Ձի՞ կրնար ըլլալ որ դաւադրութիւն մը սարքած ըլլան մեզի չխոթեցնելու համար, հարցուց Նախարարը:

— Չեմ կարծեր, ըսաւ ոստիկանը կամաց ձայնով. վստահ եմ այդ մասին, հեղօրութիւնը չպիտի գաղրեցնեմ ամէն պարագայի մէջ. կը հաւատամ այդ մարդոց պարկեշտութեան, չեմ գիտեր ինչու. քանի՜ հին դարերէ ի վեր հազար տեսակ ոճրագործներ ձեռքէս անցած են. ո՛չ մէկուն խօսքին հաւատացած եմ, սակայն հաւատք ունիմ ասոնց մասին. եթէ չի կրցան վերջնագիրը յանձնել, կը նշանակէ թէ ա՛լ անհանգիստ չպիտի ընեն մեզ:

Բէյմընն արագ քայլերով սկսաւ պտտիլ սենեակին մէջ:

— Երանի՛ թէ ճիշդ ըլլար ձեր ըսածը. կ'ուզէի ես ալ հաւատալ ձեզի պէս:

Դուռը զարկին:

— Սախպողական հեռագիր մը Սըր Ֆիլիփին համար, ըսաւ ալեհեր ծառայ մը:

Նախարարը ձեռքը երկնցուց, բայց գաղտնի ոստիկանը իրմէ առաջ հասաւ հեռագրին:

— Ցիշեցէք Ֆինըրբըրի հեռագիրը, պարոն, ըսաւ ոստիկանը ու բացաւ պահարանը:

— « Ճիշդ հիմա հեռագրի պատճէն մը տրուած է Չարինկ Քրոսի նամակատունը ժամը 7.52ին. պարունակութիւնը հետեւեալն է — Արտաքին Նախարարին յանձնեցէք մեր վերջին ազդարարութիւնը. ստորագրուած՝ Չորսերը: Ինչ՞ւ է »:

. Խմբագիր « Զայնարձակ »ի

— Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, հարցուց Ֆալմըթհ, ապշահար:

— Կը նշանակէ, սիրելի Ֆալմըթհ, թէ այդ Չորսերը ստախօսներ ու շառլաթաններ են ինչպէս նաեւ ոճրագործներ. բաց ի այդ, կը նշանակէ նաեւ վախճանը այն յիմար հաւատքին զոր ունինք անոնց պարկեշտութեան մասին, ըսաւ Նախարարը յանդգնութեամբ:

Գաղտնի ոստիկանը չպատասխանեց: Մթագնեցաւ դէմքը ու շուարած շրթունքները խածաւ:

— Իմ բացակայութեանս միջոցին որ եւ է մէկը եկա՞ւ, հարցուց:

— Ո՛չ ոք:

— Ուրեմն ձեր քարտուղարէն ու ինձմէ զատ ոչ մէկը չտեսա՞ք:

— Բացարձակօրէն, ոչ ոք չխօսեցաւ ինծի. ոչ ոք չմօտեցաւ, պատասխանեց Բէյմըն, կտրուկ:

Ֆալմըթհ գլուխը թօթվեց յուսահատօրէն:

— Լաւ ... ո՞ւր էինք ... , ըսաւ ոստիկանը, խօսելով ոչ թէ իր շուրջիններուն, այլ ինքնիրեն: Ցետոյ մօտեցաւ դրան:

Այդ վայրկեանին Սըր Ֆիլիփ յիշեց որ պահարան մը բերած էին իրեն քիչ առաջ:

— Լաւ կ'ըլլայ եթէ միասին տանիք այն պահարանը զոր ինծի տուիք, [illegible] ըսաւ Նախարարը ու դարակը բանալով սեղանին վրայ դրաւ ծրարը:

Ոստիկանը շուարած էր:

— Ի՞նչ է ասիկա, հարցուց ոստիկանը, պահարանը վերցնելով:

— Կը թուի թէ գիս հալածողներուն մասին ձեր ունեցած հաւատքը խորտակումը շուարումի մատնած ձեզ, ըսաւ Սըր Ֆիլիփ. պիտի ինծի ըսէք ոստիկանապետէն ինծի ղրկուած այնպիսի մէկը որ աւելի քաջածանօթ ըլլայ ոճրագործներու հոգեբանութեան եւ ազգային հաւատք չունենայ անոնց պարկեշտութեան մասին:

— Կրնաք ձեր ուզածին պէս [illegible] ընել, պարոն, ըսաւ Ֆալմըթհ անտարբերութեամբ. ես իմ պարտականութիւնս լիովին կատարեցի եւ գոհ եմ. իսկ ինչ որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ զիս՝ այն է թէ ի՛նչ ըսել ուզեցին երբ ըսին թէ պահարան մը յանձնած են ձեզի ..

(Շարունակելի)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — 17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԻՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	40 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ 1933 — 5 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2180 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԶՄՈՏԱՆԻ ՀՐԷՇԸ

Երէկ ամբողջութեամբ հրատարակեր էինք վրացի տարագիրի մը յայտնութիւնները՝ Չեկայի գործունէութեան մասին, Փարիզի գաղթականներուն վրայ։

Տարագիրը 1931 յուլիսին կը հասնի Փարիզ, եւ գործ կը ճարէ Յաչարանի մը մէջ։ Յաճախորդներէն «Գերմանացի» մը բարեկամանալով իրեն հետ, կը խնդրէ պատցնել զինքը։ Ու կը մտերմանան, խօսելով սարէն — ձորէն, — ռուսական յեղափոխութիւն, Հիթլեր, գերմանական վրէժ եւն.։

Առուս մըն ալ, «Գերմանացին» կը բանայ սիրտն ու բերանը — անշուշտ քսակն ալ — եւ կը խնդրէ տեղեկութիւններ... Վրաստանի հակօրէն կազմակերպութեանց եւ անոնց գործունէութեան, արտասահմանի հետ եղած կապերու մասին։ Կը պահանջէ նաեւ հասցէներ եւ նշանախօսքեր։

Վրացին կասկելով հանդերձ մարդուն հանգամանքը, աւելի յառաջ կը տանի մտերմութիւնը, կուտայ կեղծ հասցէներ եւ անուններ եւ կը ծանօթացնէ գործիչի մը հետ։ Եւ օր մը, իր գիմացը կը գտնէ կարմիր գործակալ մը, «ընկեր Կոլիա», քարտուղար Փարիզի խորհրդային դեսպանատան։

Այս մարդը, Պետրոս Դեմիդով, որ գիտէ նաեւ վրացերէն եւ... հայերէն, բացէ ի բաց կ'առաջարկէ գործել Չեկային համար, այլապէս... Իր ընկերներուն հաւանութեամբ, Վրացին կ'երթայ մինչեւ խորհրդային դեսպանատուն, եւ կը ներկայանայ «ընկեր Կոլիային», որ կուտայ որոշ հրահանգներ, յետոյ կը ղրկէ Պերլին, նորէն կը բերէ Փարիզ, կ'առաջարկէ ծանօթացնել ժողովրդական մարդոց հետ եւ մասնաւորապէս կը յանձնարարէ ճեղքել վրացիներու «միացեալ ճակատը» եւ սատկեցնել ներքին պառակտումները։

Այս առաջադրութեամբ, «ԵՍ ՊԻՏԻ ՏԱՅԻ ԴՐԱՄ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՄԷԿ ԽՈՒՄԲԻՆ, ԹԵՐԹ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՍԱԿԱՅՆ ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՉՀԱՍԿՆԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ»։

Յետոյ, «գաղտնի գործակալներ փորձեցին համոզել երկու տարագիրներ՝ անցնիլ Վրաստան, հակօրէն գործունէութեան համար, ԻԲՐ ԹԷ ԱԶԳ. ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ»։

Այս ճամբորդութեան համար, «ՉԵԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ԷՐ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐ ՏԱԼՈՒ»։

Մնացեալը կը յիշէք անշուշտ։ Դիմակները կը պատռուին, «Գերմանացին» կը խայտառակուի, «ընկեր Կոլիան» բարեկամայթ ելոյթներ կ'ունենայ, իսկ երկու Վրացիները կը յաջողին խափանել գարշելի դաւադրութիւն մը։

×

Առաջին դա՞ն է այս։ Կամ ամէնէն վարպե՞տը։

Ի՞նչ միամտութիւն։

Չեկան բազմոտանի, բազմաբերան հրէշ մըն է, իր հաստատման օրէն ի վեր։ Իսկ իր գործելու մեթոտը՝ աւելի քան հրէշային, անբարոյական եւ անօրինակ։ Ոչ Թրքական «Գըմը Սիտի»ն, ոչ բրիտանական «Ինթէլլիճընս»ը եւ ոչ ալ ուրիշ նմանօրինակ օրկան կրնան մրցիլ յեղափոխակա՛ն Չեկային հետ, այս ճակատին վրայ։

Քանի մը տարի առաջ, Մոսկուան փոխեց այս հաստատութեան անունը, կոչելով «Կէփէու» (Քաղաքական Բաժին)։

Բայց, ոչինչ փոխուեցաւ անոր ոչ կանոնագրէն, ոչ մեթոտներէն, ոչ ալ գաղանային բարքերէն։

Ան, Չեկան, ծաւալուն, խորաթափանց, հաստարմատ ցանց մը ունի աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, եւ բոլոր ժողովուրդներուն մէջ։ Եւ ունի որսի շուներ ու բարակներ՝ նոյն իսկ հայկական միջավայրի, այսպէս կոչուած «Հայաստանճի»ներու եւ կամ «չէզոք» մտաւորականութեան մէջ։

Յատկապէս այս քաղաքին, Փարիզի մէջ ալ, «ընկեր Կոլիաներ», Պօղոսովներ եւ ուրիշներ իրենց տրամադրութեան տակ ունին հայրենասէ՛ր «երիտասարդներ», որոնք պատրաստ են ուզած եղանակդ հնչեցնելու, առաջարկած պարդ խաղալու, ազգ եւ հայրենիք «փրկելու», կը բաւէ որ... ցնծաս։

Իսկ դրամը միշտ պատրաստ է, եթէ լաւ սերտած ըլլաս դերդ։

Տարիներ առաջ, ամսական 780 տոլարի վարկ մը կար խորհրդային դեսպանատան մէջ, Կովկասէն եկած երկու հայ կարմրուկներու տրամադրութեան տակ։ Մարդիկը փոխուեցան, թերեւս գումարին տեղն ու քանակն ալ փոխուեցան, բայց ո՛ղջ է Չեկան, իր աջ ու ձախ, սեւ ու ճերմակ «ղօլամ»ներով, փոքրաւորներով, գպիրներով ու փարիսեցիներով։

Անշուշտ օր մը հայ Ցամկրելիցէ մըն ալ մէջտեղ կ'ելլէ, պատմելու համար հրաշագան հէքեաթը Չեկայի հայ զինուորեալներուն ալա-նազարական քաջագործութեանց, բանիւ, գրչով թէ «ժուռնալ»ով։

Չեկան բազմոտանի հրէշ մըն է նաեւ այն իմաստով որ, կը հրապուրէ թեկնածուն, կը չոյէ, կը քամէ կը պղծէ ինչ որ անաղարտ մնացեր է անոր մէջ։ Եւ, իր նպատակին հասնելէ յետոյ, կը նետէ անպէտ քուրջի մը պէս, տրորելով ու թնդելով իր ոտքերուն տակ։

Ո՛րքան պատկերազարդ պատմութիւններ լսեցինք ու կարդացինք 1921էն ի վեր, եւ կը կարդանք տակաւին։

Պարա՛րտ է հողը ինչպէս խորհրդային աշխարհին, նոյնպէս արտասահմանի մէջ։ Եւ, «բազում են կոչեցեալք»։

Իսկ Չեկային արտասահմանի գործակալները իրենց գլուխը վրայ կուտան, եթէ չկարենան, պարբերաբար, կեդրոն ղրկել շանդալից տեղեկագիրներ եւ «մեծ գործեր»։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ամերիկեան խորհրդարանը վաւերացուց
ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ԼՔՈՒՄԸ

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐԻ ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ՊԻՏԻ ԿՈՐՍՆՑՆԷ ԻՐ ԱՐԺԷՔԻՆ 50 ԱՌ 100

Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովը, հետեւելով Ծերակոյտին, մայիս 3ին քուէարկեց օրէնք մը, որով նախագահ Րուզվէլթի լիազօրութիւն կը տրուի երեք միլիառ տոլարի նոր թղթադրամ հանելու եւ յիսուն առ հարիւր կոտրելու տոլարին գինը։

Այս քուէարկութեամբ, խորհրդարանը վերջնապէս վաւերացուցած կ'ըլլայ ոսկեվճարի (էթալոն — օռ կամ կոլտ սթանտարտ) լքումը, զոր յայտարարած էր Պ. Րուզվէլթ, անցեալ ապրիլ 19ին, մերժելով պաշտպանել տոլարը։

Ուրեմն, Ամերիկան կը կատարէ տնտեսական նոր փորձ մը, որուն ելքը դժուար է գուշակել։

Կ'ըսուի թէ Դաշնակցային պահեստի դրամատուններու վարչութեան նախագահը եւ ելմտական նախարարութեան խորհրդականը հակառակ են նոր թղթադրամներ հանելու տեսակէտին, եւ պիտի հարկադրուին հրաժարիլ, քանի որ նախագահ Րուզվէլթ լիազօրութիւն ստացաւ։

Պ. Րուզվէլթի եւ իր խորհրդականներուն գլխաւոր նպատակն է բարձրացնել գիները։ Արդ, թէեւ տոլարը հարիւրին 15—20 կորսնցուցած է իր արժէքը, բայց այդ անկումը բաւական չէ առաջադրուած նպատակին համար։ (Կարդալ Ամերիկայի մեր աշխատակցին թղթակցութիւնը, Բ. էջ)։

Լքելով ոսկեվճարի դրութիւնը, Մ. Նահանգները հաւանաբար պիտի մերժեն ոսկեդրամով վճարել փոխառութեանց տոկոսները։

Կառավարութիւնը կը շարունակէ խստօրէն հետապնդել անոնք որ ոսկի կը պահեն։ Բազմաթիւ քաղաքացիներ անտառաած ըլլալով դրուած արգելքին, դատի պիտի քաշուին։ Գանձային օրէնքին տրամադրութեամբ, անոնք որ հարիւր տոլար ոսկեդրամէն աւելի ունին եւ իրենց քով կը պահեն, ենթակայ են բանտարկութեան եւ տասը հազար տոլար տուգանքի։

Այս առթիւ, ծերակուտական Պորահ յայտարարած է ամենայն ամբարտաւանութեամբ.

— Կ'ուզէի հինգ հազար տոլար ոսկեդրամ ունենալ եւ տեսնել թէ կառավարութիւնը ինչպէս պիտի առնէ ձեռքէս...

⁂ Քանի մը օրէ ի վեր, տոլարն ու սթէրլինը տարօրինակ ելեւէջներ կ'ունենան Փարիզի հրապարակին վրայ։ Անգլիականը մինչեւ 83 իջնելէ յետոյ, առջի օր բացուեցաւ 84·70ի եւ բարձրացաւ մինչեւ 85·40ի։ Իսկ տոլարը, որ աւելի ամուր էր քանի մը օր առաջ, իջաւ մինչեւ 21·70ի։

Կ'ըսուի թէ Անգլիա եւ Ամերիկա շուտով պիտի համաձայնին, ամրացնելու համար իրենց դրամները, փոխադարձ համաձայնութեամբ։

66 պետութիւններ պիտի մասնակցին
ԼՈՆՏՈՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հրաւէր ուղղեց 66 պետութեանց, մասնակցելու համար համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ յունիս 12ին։

Այս առթիւ, կը հաստատուի թէ Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ նոր մաքսատուրքեր չհաստատել կամ չբարձրացնել արդէն եղած մաքսերը, նոր սեղմումներ չհաստատել օտար ներածումներու դէմ կամ չծանրացնել եղածը, դոնէ խորհրդաժողովի ընթացքին։ Միեւնոյն ատեն, պետութիւններէն պիտի խնդրուի չհետեւիլ տնտեսական խտրութեանց կամ վաճառամարտի։ Մէկ խօսքով, Ամերիկան կ'ուզէ որ մաքսային զինադադար հաստատուի խորհրդաժողովի ընթացքին։

⁂ Գերմանական թերթ մը Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ խորհրդային կառավարութիւնը առժամապէս արգիլած է ոսկիի արտածումը։

Բանուորներէն յետոյ գործատէրները

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՍԷՆՏԻՔԱ ՊԻՏԻ ՎԱՐԷ ԲՈԼՈՐԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ Գերմանիոյ արհեստակցական միութիւնները (սէնտիքա) առանց վերապահութեան հպատակեցան Հիթլէրի հրամանին, համակերպելով լուծման։ Միեւնոյն վիճակին պիտի ենթարկուին նաեւ գիւղացիական եւ ազատ արհեստներու սէնտիքաները։ Իրենց ընկերվարական վարիչներէն զրկուած սէնտիքաները պիտի ձուլուին մէկ սէնտիքայի մէջ, որ պիտի գտնուի պետական հսկողութեան տակ եւ պիտի ունենայ երկու ճիւղ, — մէկը՝ բանուորներու, միւսը՝ պաշտօնեաններու համար։

Գործատիրական կազմակերպութիւններն ալ պիտի գեկավարուին միեւնոյն ոգիով եւ պիտի հրաժարին դասակարգային պայքարէն։

Հիթլէր առջի օր իր քով կանչեց գերմանական ճարտարագործութեան նախագահը, ֆոն Քրուփ Հալպախ, եւ պարզեց իր տեսակէտները։ Իբրեւ դէմ, կառավարութիւնը լիազօր մը նշանակեց գործատիրական կազմակերպութեանց գլխուն։

Հաւանական է որ լուծուին նաեւ հողագործական կազմակերպութիւնները, որոնք ամէն բանէ առաջ ազնուականներուն շահերը կը պաշտպանեն։ Պիտի վերակազմուին նաեւ հողագործական գործակցականները։

Կառավարութիւնը միլիոններ կը փնտռէ, գործազուրկներուն գործ ճարելու համար։ Այս առթիւ, անհամբերութեամբ կը սպասուի Տոքթ. Շախթի, որ Ամերիկա գացած է, մասնաւոր պարտքերու վճարման համար դիւրութիւններ խնդրելու։ Հաշիւ եղած է որ եթէ Գերմանիան երկարաձգում ստանայ արտաքին պարտքերու վճարման համար, պիտի կրնայ տարեկան մէկ միլիառ մարք կրճատել իր ծախքերը։ Եթէ Տոքթ. Շախթ ձախողի, կը խորհուի ներքին փոխառութիւն մը կնքել հարիւրին չորս տոկոսով, գումարը 4—5 միլիառէն աւելի չըլլալու պայմանով։

ՓԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Մայիս 1ի տօնին առթիւ, Հիթլէր յայտարարեց թէ պարտաւորիչ աշխատանք պիտի հաստատէ ամբողջ երկրին մէջ։

Արդէն իսկ պատրաստ է այս ձեռնարկին ծրագիրը։ Առաջին անգամ աշխատանքի պիտի կանչուին այն երիտասարդները որոնք քսան տարեկան կ'ըլլան 1934 յունուար 1ին։ Բայց այս դասուն կէսը միայն պիտի կանչուի եւ պիտի ծառայէ վեց ամիս, որմէ յետոյ պիտի կանչուի երկրորդ կէսը։ Աւելի վերջը, ծառայութեան պայմանաժամը պիտի վերածուի մէկ տարուան։ Կիներուն համար մասնաւոր կանոնագիր պիտի պատրաստուի։ Առաջին խումբերը գործի պիտի սկսին 1933 հոկտեմբեր 1ին եւ պիտի բաղկանան 120,000 հոգիէ, իւրաքանչիւր խումբը վաթսուն հոգի։ Աշխատանքի վայրերը պիտի գտնուին ազգայնական վարիչներու հսկողութեան տակ։ Պետերը պէտք է ունենան երեք հիմնական յատկութիւններ, — երիտասարդ ըլլալ, աշխատասէր եւ տոգորուած՝ զինուորական ոգիով։

« ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ » ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Փրուսիոյ կրթական նախարարը պաշտօնէ արձակեց երեսուն փրոֆէսէօրներ եւս, Պերլինի եւ Քէօլնի համալսարաններէն։ Ասոնց մէջ կը գտնուին աբեւելագէտ Միթվոխ, փրոֆ. Փոգորնի, Ռիխթէր, Մանս, որ ապահովագրութեանց գիտութեան հիմնադիրներէն մէկն է, տնտեսագէտ Շմալէնպախ, լեզուագէտ Շփիցէր (երկուքն ալ Քէօլնի համալսարանէն) եւ ընկերաբան Հոնիխըն։ Փրոֆ. Ֆրից Հապէր, որ Նոպէլեան մրցանակ ստացած է եւ ուսուցչապետ է Պերլինի համալսարանին մէջ, խնդրեց հանգստեան կոչել զինքը սեպտեմբեր 30ին։

Պերլինի Սեւ Անտառին մէջ ձերբակալուեցաւ Տիկին Քիւբթ Այզնէր, այրին Պավիերայի յեղափոխական վարչապետին որ սպաննուեցաւ 1919ին։

Մաքտոնըլտ գոհ է իր ճամբորդութենէն

Անգլիոյ վարչապետը Լոնտոն վերադարձաւ Ամերիկայէն, եւ լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ.

— Շատ գոհ եմ կատարած ճամբորդութենէս։ Ամերիկայի մէջ դիմացս գտայ մարդ մը որ կ'ուզէ փութացնել գործերու ընթացքը։ Բարեկամական խօսակցութիւններ ունեցանք այս մասին, եւ համոզուեցայ թէ երկուքս ալ վստահ ենք հաւաքական գործակցութեան մը բարերար ելքի մասին։ Մեր ճամբորդութիւնը տուաւ այն արդիւնքը զոր կը սպասէինք։ Կ'արժէ քայլ մըն ալ յառաջ երթալ եւ չեչտակի չօշափել համաշխարհային խնդիրները։ Բարեկամեցողութիւնը եւ գործակցութիւնը վերջ ի վերջոյ պիտի յաղթեն բոլոր դժուարութեանց։

Օրագրողները հարցուցին Պ. Մաքտոնըլտի թէ Լոնտոն հրաւիրա՞ծ է Պ. Րուզվէլթը։ Վարչապետը բացասական պատասխան տուաւ։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ

Փարիզի ուսանողներու ընդհ. միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ծանուցանէ թէ ուելարդ կը գտնէ բողոքի նոր ցոյցեր կատարել Շէրոնի օրէնքին դէմ, քանի որ կրթական նախարարութիւնը բարեացակամութեամբ նկատի առած է իրենց խնդիրը, իսկ ուսանողները պէտք ունին իրենց ամբողջ ժամանակին, քննութեան պատրաստուելու համար։

Իրաւաբանական համալսարանի ուսանողները 24 ժամուան դասադուլ մը կատարեցին, թէ Փարիզի եւ թէ Տիժոնի, Սթրազպուրկի եւ Թուլուզի համալսարաններուն մէջ։ Իսկ Լիոնի ուսանողական ընդհ. միութիւնը որոշեց հետեւիլ Փարիզի միութեան օրինակին։

ԻՆՔՆԱՀՈՍ ԳՐԻ՞Չ ԹԷ ... ԶԷՆՔ

Թաղապետական ոստիկանութեան տնօրէնը Փարիզի բոլոր ոստիկանական տեսչութեանց ղրկեց շրջաբերական մը որ կ'ըսէ. — Այս միջոցին հրապարակի վրայ կը ծախուի գործիք մը որ կը նմանի ինքնահոս գրիչի եւ կրնայ գործածուիլ իբրեւ այդ եւ որ սակայն իր մէկ ծայրին մէջ ունի խորշ մը՝ արտասուաբեր կազի համար, մրճիկ մը եւ արտաքին կոճակով յարուած զսպանակ մը։ Կը տեղեկացնեմ ձեզի թէ Լիոնի պատժական դատարանին մէկ վճիռը իբրեւ արգիլուած զէնք նոյնած է այդ գործիքը։ Հետեւաբար, անոնք որ կը գործածեն զայն, կրնան հետապնդման ենթարկուիլ իբրեւ արգիլուած զէնք կրող։

50 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Փարիզի թերթերուն. — Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ ֆրանսական սեղանաւորական խմբակ մը առաջարկած է 50 միլիոն ոսկի փոխ տալ Թուրքիոյ, երկար պայմանաժամով եւ պզտիկ տոկոսով։ Կ'ըսուի թէ այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին ֆրանսական խմբակին եւ Սարաճօղլու Շիւքրի պէյի միջեւ եւ նիւթ մը պիտի յանգին մօտերս։

Այս փոխառութիւնը պիտի յատկացուի միայն Թուրքիոյ տնտեսական զարգացման եւ նոր ճարտարագործութեանց, մասնաւորապէս բամպակեղէնի, բրդեղէնի շինութեան եւ քարիւղի հորերու շահագործման։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ Ի ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրանէն կը հեռագրեն մայիս 2 թուականով. —

Գարնան սկիզբէն ի վեր Ռուսաստանէն գաղթականներու անընդհատ հոսանք մը կը թափի դէպ ի Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան։ Քանի մը հազար Ռուսեր արդէն անցած են սահմանը եւ կը գտնուին թշուառութեան մէջ։

ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒԽՏԸ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան կարգադրութեամբ, բոլոր դպրոցներու մէջ աշակերտները ամէն առաւօտ պիտի հաւաքուին սրահը կամ պարտէզը եւ հետեւեալ ուխտը պիտի կարդան.

— «Ես Թուրք եմ, ուղղամիտ եմ, աշխատասէր եմ։ Նշանաբանս է՝ պաշտպանել փոքրերը, յարգել մեծերը, շատ սիրել հայրենիքս, բարձրացնել երկիրս։ Իտէալս է բարձրանալ ու առաջդիմել։ Կեանքս մատաղ ըլլայ Թրքութեան»։

Այս ուխտէն յետոյ ազգային քայլերգը պիտի երգուի։

ԻՐԼԱՆՏԱ ՋՆՋԵՑ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ԵՐԴՈՒՄԸ

Իրլանտայի խորհրդարանը 56ի դէմ 76 ձայնով վերջնապէս քուէարկեց օրինագիծ մը, որով Սահմանադրութենէն կը ջնջուի հաւատարմութեան երդումը հանդէպ բրիտանական գահուն։

Այս օրինագիծը երկու անգամ մերժուած էր Ծերակոյտին կողմէ։

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Սիթրօէնի գործադուլի կոմիտէն որոշեց դադրեցնել գործադուլը եւ պայքարը շարունակել գործարաններէն ներս։ Այս առթիւ հրատարակուած գեկոյցը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագահ Րուզվէլթ հրաւէր կարդաց բազմաթիւ պետութիւններու եւ խնդրեց ներկայացուցիչներ՝ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մասնակցելու համար։ Ան նոյն իսկ փափաք յայտնած էր՝ ուղղակի եւ կողմնակի միջոցներով, այս կամ այն պետական անձնաւորութիւնը տեսնել իբրեւ ներկայացուցիչ, ինչպէս Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Էրիօն, որու բռնած դիրքը՝ Մ. Նահանգներուն իրենց պարտքը վճարելու խնդրին մէջ, լաւ տպաւորութիւն ձգած է բոլոր խաւերուն վրայ։

Այդ խորհրդաժողովի նպատակը չէր պայմանագրութիւններ ստորագրել՝ վերջ տալու համար տնտեսական ներկայ ճգնաժամը սաստկացնող պարագաներուն եւ ոչ ալ վերջնական կարգադրութիւն մը ընել միջազգային առեւտրական յարաբերութիւնները բնականոն վիճակի մէջ դնելու համար։

Մտքերու եւ գաղափարներու փոխանակութեան հաւաքոյթի հանգամանք ունեցաւ խորհրդաժողովը, որուն անդամները սրտաբաց եւ առանց վերապահութեան քննեցին մարդկութեան տնտեսական կեանքը խանգարող քանի մը հարցեր։ Այս կերպով ձեռք բերուած արդիւնքները պիտի նպաստեն Լոնտոնի խորհրդաժողովի աշխատանքներուն։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՐՑ

Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդը, չնայելով ռամկավարներու վարած ընտրապայքարին եւ Րուզվէլթի տարած յաղթանակին, կը Թուի եկած է այն եզրակացութեան Թէ տնտեսական մեկուսացումը վնասակար է Թէ իրենց եւ Թէ ուրիշներուն։

Հակառակ այն իրողութեան որ այս երկրի արտադրած ապրանքներու հարիւրին 85ը կը սպառի տեղացի ժողովուրդին կողմէն, բայց եւ այնպէս դրսի աշխարհին հետ առեւտուրը կենսական է՝ անգործութեան դէմ պայքարելու եւ միջազգային վստահութիւնը վերականգնելու համար։

Դեռ 1919ին Մ. Նահանգները արտադրուած բամպակին հարիւրին 54ը արտահանած են, ծխախոտի՝ 41 %, պղնձի՝ 36 %, ճարպի՝ 33 %, կարի եւայլ մեքենաներու՝ 28 %։ Այս Թիւերէն պարզ կ'երեւի որ Մ. Նահանգները պէտք ունին արտաքին շուկաներու՝ յաւելեալ ապրանքները վաճառելու, գործարաններու դռները բաց եւ աշխատաւորներու շաբաթականը բարձր պահելու համար։ Այլապէս, պիտի ստիպուին [illegible] քանդել, միլիոնաւոր բանուորներու ապրուստը ապահովելու համար։

Այս երեւոյթը, սակայն, յատուկ չէ միայն Մ. Նահանգներուն։ Ամբողջ մարդկութիւնը կը տառապի շուկաներու պակասէն եւ առեւտուրի նուազումէն։ Թէ ինչպէս ահռելի անկում տեղի ունեցած է միջազգային առեւտուրին մէջ, այդ կ'երեւի հետեւեալ ցուցակէն. —

1929ին ամբողջ աշխարհի առեւտուրը եղած է 68 միլիառ տոլարի, 1930ին՝ 55, 1931ին՝ 40 եւ 1932ին 26 միլիառ տոլարի։

Չորս տարուան ընթացքին միջազգային առեւտուրը իջած է 62 %, որու մէջ խոշոր բաժին ունին Միացեալ Նահանգները։

Միջազգային առեւտուրի հարցը Ուաշինկթընի խորհրդաժողովի կարեւոր խնդիրներէն մէկն էր։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑ

Այս մարզին մէջ պետութիւնները երկու մասի կը բաժնուին. — պարտատէր եւ պարտապան։ *Միայն եօթը պետութիւններ կրնան համրուիլ առաջին խումբին մէջ. — Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Ֆրանսա, Պելճիքա, Զուիցերիա, Շուէտ եւ Հոլանտա։ Միւս բոլոր պետութիւններն աւելի տալիք ունին քան առնելիք, արդիւնք՝ մեծ պատերազմի հարուածներուն։*

Մեծ պատերազմէն առաջ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը 3 միլիառ տոլար պարտք ունէր, այժմ 10 միլիառ տոլար առնելիք ունի։ Այդ պարտքը վճարելու համար, Եւրոպայի պետութիւնները դրամագլխական հատուցումներ պիտի գանձէին Գերմանիայէն, որպէս զի հնարաւորութիւն ունենային այս երկրին որոշ գումարներ տեղափոխել։ Գերմանիայէն գանձումի խնդիրը եղաւ « քար գայթակղութեան » եւ փլուզումի՝ տնտեսական-քաղաքական ճակատներու վրայ։ Իրենց պարտքերը գանձելու համար Մ. Նահանգները նոր փոխառութիւններ կը բանային հին աշխարհի պետութիւններուն, որպէս զի վերջիններս կարենան տնտեսապէս կազդուրուիլ եւ կանխել դրամ դիզել՝ պարտքերը վճարելու համար։

Այսպէս 1927ին Ամերիկան փոխ տուած է պետութիւններու 1,350,000,000 տոլար, 1928ին՝ 1,250 միլիոն, 1929ին՝ 670 միլիոն, 1930ին՝ 905 միլիոն, 1931ին՝ 229 միլիոն։ Գումար՝ 4,404 միլիոն տոլար։

Հինգ տարուան ընթացքին մօտաւորապէս չորսուկէս միլիառ տոլար։

Պատերազմէն վերջ մեծ պետութիւնները զբաղած էին պարտքերու, տոկոսներու, գանձումներու եւ այլ բարակից կնճիռներով — եւ շատ քիչ ժամանակ տրամադրած՝ աշխարհի խաղաղութեան, ժողովուրդներու տնտեսական կարողութիւնը աւելի առողջ հիմերու վրայ դնելու խնդիրներուն։

Մօտաւորապէս 15 տարուան ճիգերը՝ լուծելու այդ մեծ կնճիռը, ապարդիւն անցան։ Այժմ պիտի փորձեն նոր ուղիներ եւ նոր միջոցներ։

ՍԱԿԱՑՈՅՑԻ ՀԱՐՑ

Պարտքերը վճարելու երեք միջոցներ կան, — ոսկի, ապրանքներու վաճառում եւ, վերջապէս, ապրանքներու եւ ճամբորդներու փոխադրութիւն։

Ոսկիով վճարումը դժուար է եւ անկարելի։ Աշխարհի վրայ այդքան ոսկի գոյութիւն չունի, բոլոր պարտքերը վճարելու համար։

Կը մնայ միակ միջոց մը՝ ապրանքներու վաճառումը պարտատէր պետութիւններու սահմաններու մէջ, որու՝ փոխադարձութեան խնդիրը դժուարին իրագործելի միջոց մըն է։ Եթէ առնենք պետութիւններու 1924—1929ի ներածած ապրանքներու արժէքը, պիտի տեսնենք որ Անգլիան ներածած է ինը միլիառ տոլարի ապրանք, Պելճիքան՝ 700 միլիոն, Զուիցերիան՝ 500, Հոլանտան՝ մէկուկէս միլիառ եւն.։ Ի հարկէ այդ պետութիւնները չեն կրնար առանց ներածութեան ապրիլ, բայց շատ մը ապրանքներ ներածած են՝ պարտքի փոխարէն։

Իսկ Մ. Նահանգները հետեւած են բոլորովին հակառակ քաղաքականութեան — աւելի ապրանք արտադրել քան ներածել եւ այդ նպատակին հասնելու համար որդեգրած են բարձր սակացոյցի քաղաքականութիւնը՝ մաքս դնելով ներածուող եւ այս երկրի մէջ համանման ապրանքի հետ մրցակցութեան կոչուած ապրանքներու վրայ։

Վերջին քառասուն տարուան ընթացքին, միայն 1913ին մաքսային սակացոյցը իջած է 25 %ի՝ ներմուծուած ապրանքներու արժէքի համեմատութեամբ, միւս բոլոր տարիները եղած է 40էն վեր, նոյն իսկ մինչեւ կէս արժէքը։

Այսպէս, եթէ Ֆրանսայի մէջ ապրանքի մը արտադրութիւնը արժած է չորս տոլար, այս երկիրը ներածելու ատեն պիտի վճարուի 42 % մաքս՝ 1.68 սէնթ եւս։ Այս պայմաններու մէջ Եւրոպայի առեւտրականները փախուստ կուտան ամերիկեան շուկաներէն, չեն կրնար ապրանք ներմուծել, դրամ շահիլ եւ իրենց պարտքերը վճարել։

ՈՍԿԵԴՐԱՄԻ ՀԱՐՑ

Ինչպէս յայտնի է շատերուն, իւրաքանչիւր պետութիւն շրջաբերութեան դրած իր Թղթադրամները ապահովող ոսկեդրամ ունի։

Այդ երբեք չի նշանակեր Թէ պետութիւնները կրնան բոլոր Թղթադրամները փոխարինել ոսկիով։ Միջազգային համաձայնութիւններ կան — ոսկիի չափանիշի համար։ Ամերիկեան իւրաքանչիւր տոլար (Թղթադրամ) ապահովուած է 40 % ոսկիով։ Նոյնպէս եւ միւս պետութիւնները։ Բայց երբ կառավարութիւններէն շատերը ձգեցին ոսկեհիմը, *մանաւանդ Անգլիան, հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ աշխարհի առեւտուրը։ Պետութիւններ որոնք ոսկիով ապահոված էին, խոշոր վնասներ կը կրէին ապրանքներու փոխանակութեան ատեն։ Կայուն չափանիշ մը գոյութիւն չունէր։ Պարտքերը վճարելու խնդիրը կը դիւրանար Թղթադրամով, բայց պարտատէրերու կողմէն կը մերժուէր։*

Այս կացութեան դարման մը գտնելու համար, ներկայացուցիչներ հաւաքուեցան Ուաշինկթըն։ Անոնք դեռ ցամաք չելած Ամերիկան լքեց ոսկիի բարձրութիւնը եւ իջաւ դաշտ՝ Անգլիոյ եւ միւս պետութիւններուն հաւասարելու համար։

Եւ այժմ բոլորն ալ պիտի ստիպուին մտածել եւ նոր միջոց մը գտնել, Թէ՛ ոսկին, Թէ՛ առեւտուրը, Թէ՛ միջազգային յարաբերութիւնները փրկելու համար։

ԱՐՍԷՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 24 Ապրիլ (Յառաջ). — Մեծ է սուգը ու ժողովուրդը գունդագունդ կը դիմէ, իր յարգանքի վերջին տուրքը տալու ալեհեր յեղափոխականին՝ Հայր Աբրահամի։ Հոն են ժողովրդային բոլոր խաւերը։ Համազգային բազմութիւն մը, որ չէ տեսնուած Պէյրութի մէջ։

Կիրակի, 23 Ապրիլ, կէսօրէ յետոյ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը, մասնաւոր կարգադրութեամբը Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Իր միակ զաւակը որ Իրաք կը գտնուէր, եկած էր այս առթիւ։

Ժամը 1ին դաշնակցական երիտասարդութիւնը կը դիմէ դէպ ի ամերիկեան հիւանդանոց, ուր կը գտնուէր Հայր Աբրահամի մարմինը զմռսուած։ Դաշնակցական երիտասարդութիւնը եռագոյնով կը ծածկէ անոր դագաղը, որ ձեռամբարձ կը տարուի դէպ ի Հայոց եկեղեցի։ Խուռն բազմութիւն մը հոն կը սպասէր Թափորին։

Ամերիկեան հիւանդանոցէն մինչեւ Հայոց եկեղեցի, ճամբու երկայնքին կան տասնեակ խումբեր, որոնք կը միանան դաշնակցական երիտասարդութեան Թափորին։ Ժամը 2.30ին կը հասնի Թափորը Հայոց եկեղեցին, կանգ կ'առնէ դրան սեմին վրայ։ Խոր լռութեան մէջ, այդ բազմութեամբ ու երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրուի Մեր Հայրենիքը՝ « Քնար » փանֆարին կողմէ։ Բոլորը բարեւի են կեցած [illegible] քաղաքացիին՝ Աւետիք Սահակեանի։ Դրօշակները վար կ'առնուին, ու գլուխները կը խոնարհին, ի պատիւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն ու հայ ժողովուրդի արժանի հաւատաւորներէն մէկուն, որուն 70 տարուան ամբողջ կեանքը մարտիրոսութիւն մը եղաւ։

Կրօնական արարողութիւններէն յետոյ, կը կազմուի մեծ Թափոր մը, առաջնորդութեամբ Լիբանանի ոստիկանութեան, որմէ յետոյ կուգար հայ դպրոցներու աշակերտութիւնը։ Անոնց կը յաջորդէ դաշնակցական կազմակերպութիւնը, շղթայ կազմած, ու դագաղը, շրջապատուած հայ սկաուտներէ, ընկերներու ձեռքին վրայ ճամբայ կ'ելլէ դէպ ի Հայոց գերեզմանատուն։ Շոփէնի մահերգը՝ մահուան սարսուռ կը կաթեցնէ հոգիներէ ներս, ու օտար բազմութիւններ կ'ապշին տեսնելով այս անօրինակ բազմութիւնը, ընկերացած դագաղի մը։

Մասնաւոր ու մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան Ֆրանսացիները եւ Արաբները ու առանց բացառութեան տեղական մամուլը սիւնակներ կը նուիրէր Հայր Աբրահամին, անոր կեանքին ու գործին, գծագրելով վերջին նկարը։

Մէկ ժամուան համար կեանքը կանգ կ'առնէ գերեզմանատուն երկարող ճամբուն վրայ։ Կանգ առած են Թրամուէյները, օթօները ու օտար բազմութիւնները իրենք եւս կը խառնուին, իրենք իրենց մէջ փսփսալով. « Հայոց մեծաւորը մեռած է »։

Մէկուկէս ժամ յետոյ Թափորը կը հասնի գերեզմանատուն, ու դագաղը կ'առաջնորդուի դէպի մատուռ։ Հոն երիտասարդ դաշնակցականներու կողմէ խօսք կ'առնէ ընկեր Արամ Սահակեան, եւ կուտայ պատկերը մեծ մարդուն, որ հակառակ իր 70 տարիներուն, դեռ երիտասարդ էր։

— « Հայր Աբրահամ կը սիրէր երիտասարդութիւնը ու միշտ անոր կողքին էր։ Ան մեծ հաւատք ունէր մեր արդի երիտասարդութեան վրայ, կը հաւատար Թէ այս երիտասարդութիւնը պիտի տայ Հրայրներու, Գէորգ Չաւուշներու ու Սերոբներու նոր փաղանգ մը, պատրաստ զոհաբերուելու հայկական նոր ազատամարտին »։

Ընկերը կը վերջացնէր իր խօսքերը, յայտնելով Դաշնակցական երիտասարդութեան մեծ սուգը, անոր մեծ հիմնադիրներէն մէկուն շիջումին առթիւ։

Իր սիրելի զաւկի կողքին (որ մեռաւ անցեալ տարի) բացուած էր փոս մը։ Դաշնակցական բոլոր կազմակերպութիւններու կողմէ խօսք կ'առնէ ընկեր Խոսրով Թիւթիւնճեան ու յարգանքի խօսքեր կ'ուղղէ անոր։ Հայր Աբրահամի հակիրճ կենսագրութիւնը տալէ յետոյ, կ'ըսէ.

— « Քրիստափորներու, Զաւարեաններու, Ռոստոմներու միացորդ սերունդի վերջին դէմքը կը մեռնի, մեծ է մեր սուգը, որովհետեւ կը մեռնի մեծ Հայ մը, առաջին պետական քաղաքացին, որ բացաւ մեր Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ խորհրդարանը։ Անոր ամբողջ կեանքը ողբերգութիւն մը եղաւ, հայ մեծ քաղաքացին այսօր օտար հորիզոններու տակ կը փակէ իր աչքերը, ու կը Թաղուի օտարութեան մէջ, հեռու այն գեղեցիկ աշխարհէն, որ ծնաւ զինք։ Չկայ հոս հայկական բանակը, որուն զէնքերը ուղղուած հողին՝ բարեւի կենային, չի գոռար հայկական Թնդանօթը, ահազանգելու համար հայ պետական մարդի մը անհետացումը, բայց կան՝ մեր բոցեղէն սրտերը որ կուլան այսօր, ու անոնք պատրաստ են քու մեծ իտէալիդ որ եւ մերինն է, — Ազատ, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարին։ Չկան Հայաստանի գեղեցիկ ծաղիկները, ու մենք ենք՝ որ, տարագիր ծաղիկներ, այսօր քու շուրջը հաւաքուած՝ հրաժեշտի վերջին ողջոյնը կ'ուղղենք »։

Ընկեր Թիւթիւնճեանի դամբանականը կը յուզէ մեր սրտերը, ու դագաղը կ'իջնէ ցուրտ հողին։ Եւ ահա խնկաբուրի երգ մը կը պոռթկայ մեր շրթներէն — « Մշակ բանուոր » ու հողը կը ծածկէ Հայր Աբրահամին մարմինը։

Մեծ էիր դուն, Հայր Աբրահամ, հոգեկան կառուցուածք մը, « Մնացորդաց » մը Քրիստափորներու եւ Զաւարեաններու հոգիէն։

Հայոց աշխարհը կը սգայ քեզ, հեռու քու սիրած ու պաշտած հայրենիքէդ, մեռար դուն Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի նորոգուած ազատութիւնը չտեսած։

Մինչ այդ հողը Թեթեւ քու Թարմ շիրմիդ։ Պիտի գայ օրը, երբ պիտի խաղաղի քու բարի հոգին, ունենալով արժանի շիրիմդ քու սիրած երկրիդ մէջ։

ՊԱՐ – ՍԱՄԷԼ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

Մայիս 1ի ցոյցերը

ՊՐԻՒՍԷԼ, 2 Մայիս. — Այս տարի Պրիւսէլի մէջ Մայիս 1ի առթիւ կազմակերպուած ցոյցը մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, գարնանային գեղեցիկ օդով եւ հետաքրքիրներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։

Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ եղած ազդարարութեան համաձայն, ցուցարարները պատրաստ էին ժամը 3ին համախմբուիլ Էմիլ Ժագմէն կոչուած խոշոր պողոտային վրայ, ուր հեռուէ հեռու քաղաքին բոլոր արուարձաններէն գործաւորներու եւ աշխատաւորներու հոծ բազմութիւններ գունդագունդ գալով, սկսան դիրք բռնել, կազմելու համար Թափորը։

Ժամը 4ին, հսկայ Թափորը իր գնացքը սկսաւ մեծ կարգապահութեան մէջ, երգերով եւ նուագախումբերու մասնակցութեամբ։ Պրիւսէլի ընկերվարական բոլոր կազմակերպութիւնները մաս կը կազմէին Թափորին, իւրաքանչիւրը պարզելով իր մասնաւոր դրօշակը։ Ցուցարարները իրենց լանջքին վրայ կը կրէին կարմիր խորհրդանշաններ, իսկ Թափորին շուրջը պզտիկ վաճառորդներ մայիսեան ծաղիկներ ծախելով մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծէին։

Համայնավարները որոշած էին այս տարի մայիս 1ի առթիւ միացեալ ճակատ կազմել ընկերվարականներուն հետ։

Թափորին առջեւէն կ'երթային խումբ մը ձիաւորներ, որոնք իրենց ուսերուն վրայ կը կրէին ցուցատախտակներ, հետեւեալ վերտառութեամբ. — « Ճամբայ բացէք եւ տեղ տուէք աղքատներուն » — Անոնց կը հետեւին կարմիր գօտի եւ գորշ համազգեստ կրող երիտասարդներ, բազուկնին օդին մէջ բարձրացուցած եւ զինուորական գնացքով։ Յետոյ կուգային ընկերվարական կուսակցութեան պետերը, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին Վանտէրվէլտ, Լուի Պէրթրան, Պրիւնֆօ, եւայլն։

Նշանախօսքերը բազմաթիւ էին եւ պերճախօս։ Անոնք կը ծաղրէին բռնապետական վարչաձեւերը, մասնաւորապէս Հիթլէրեան վարչաձեւը։ Ահա քանի մը օրինակներ.

— « Ֆաշականութիւնը ամօթ մըն է մարդկութեան համար » — « Աշխատաւորներ, պատրաստուեցէք պայքարելու համար այդ աղէտին դէմ » — « Անկցի Հիթլէր », « հաց կամ աշխատանք կ'ուզենք », « անկցի յետադիմութիւնը », եւն. եւն։

Ընկերվարական պահակ երիտասարդներ, կարմիր փողկապ ու կարմիր շապիկ հագած, բազուկները օդին մէջ ճօճելով, « Միջազգային »ը կ'երգէին, եւ պատերազմին դէմ անհնպատ բացագանչութիւններ կ'արձակէին։ Ցուցարարներուն մէջ կային նաեւ բազմաթիւ կիներ, օրիորդներ, դպրոցական մանչեր ու աղջիկներ, ինչպէս նաեւ հրեայ աշխատաւորներ։

Ոստիկաններով շրջապատուած Թափորը խաղաղ ցոյցերու մէջ անցաւ մեծ պողոտաներէն, հասաւ [illegible] չէնքը, տեղէ ուղղուեցաւ դէպի մեծ հրապարակը, ու յետոյ Տիւքէպոնուա փողոցը, ուր կը գտնուէր Մատլէնի ընդարձակ սրահը։ Հոն ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ հսկայ միթինկ մը, ուր ընկերվարական պետերը սուր պատշաճ ճառեր խօսեցան։

Թափորին անցքը տեւեց մէկ ժամ, մեծ ոգեւորութիւն ու խանդավառութիւն առաջ բերելով Պրիւսէլի կեդրոնական արուարձաններուն մէջ։

Պելճիոյ բոլոր քաղաքներուն, մասնաւորապէս բանուորական շրջաններու մէջ ալ տեղի ունեցան Մայիս 1ի աւանդական ցոյցերը, բոլորովին հանդարտ ու խաղաղ պայմաններու մէջ, բացի Լիէժէ, ուր տաքգլուխ ցուցարարներ հիթլէրեան երկու խաչակիր դրօշակներ վար առին գերմանական հիւպատոսարանի շէնքին վրայէն, տեղի տալով ոստիկանական միջամտութեան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՍՈՍԻ

Ապրիլ 11ը Միլանի մէջ

ՄԻԼԱՆ, 30 Ապրիլ (Յառաջ). — Այս տարի ալ, շնորհիւ մեր ուսանողութեան, Միլանոյի հայ գաղութը կարելիութիւնը ունեցաւ տօնելու Ապրիլ 11ի ազգային սգատօնը եւ իր յարգանքը մատուցանելու մեր մեծ նահատակներուն։

Մխիթարեան վարժարանը փակուած ըլլալով, հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 29ին գիշերը M. E. Bossi *երաժշտանոցի ընդարձակ ու գեղեցիկ դահլիճին մէջ։ Հաստատութեան վարիչները ճանչնալով հաւաքոյթին նպատակը, մեծ ազնուութեամբ սրահը տրամադրած էին բոլորովին ձրի։ Նոյնպէս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին, յայտագրին գեղարուեստական բաժնի յաջողութեան համար,* prof. M. Turati, *օր.* Villy Van Oosterum *եւ ուրիշ իտալացի բարեկամ ու բարեկամուհիներ։ Պէտք չէ մոռնալ բարեկամական այս ազնիւ ցոյցերը, որոնք կ'արտայայտեն իտալացի ժողովուրդին հոգեկան ազնուութիւնը։*

Անցնինք այժմ հանդէսի համառօտ նկարագրութեան, քանի որ, յայտագրի ճոխութեան պատճառաւ, չէ կարելի մանրամասնութիւններու մէջ մտնել։

Հարիւր յիսուն հոգիի ներկայութեան եւ երկիւղած մԹնոլորտի մը մէջ, հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները յոտնկայս լսեցին։ Հազիւ վերջացաւ հայ ազգային քայլերգը, բեմ բարձրացաւ Պ. Եղիազարեան որ մաքուր իտալերէնով եւ գեղեցիկ առոգանութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ իտալացի բարեկամներուն եւ բացատրեց օրուան սգատօնին իմաստը։ Պ. Եղիազարեան յաջող կերպով ներկայացուց նմանութիւնները որ կան իտալական ու հայկական ազատագրական պայքարներուն մէջ։ Օրուան երկրորդ բանախօսն էր Պ. Փիլոեան, որ հանդարտ ու հայրական շեշտով ներկայացուց այն փուլերը որոնց մէջէն անցած է հայկական դատը, յիշեց Թէ ինչպէս 1915 Ապրիլ 11ին հայ ժողովուրդը իր ազատագրին նայուածքը ուղղած էր դէպի երկինք, բայց երկինքը մնաց լուռ, բացատրեց Թէ ինչպէս հայ յեղափոխական շարժումը հետեւանքն է հայկական կոտորածներուն։ Եւ վերջացուց իր շատ հետաքրքրական ու հաճելի բանախօսութիւնը, հրաւիրելով ներկաները որ նուիրեն իրենց բոլոր ուժերը Հայաստանի բարգաւաճման, քանի որ ներկայ Հայաստանը կը կազմէ ժեկնակէտը ապագայ բոլոր հայերու հայրենիքին։

Հաւաքոյթին վերջին բանախօսն էր բանաստեղծ Պ. Ա. Սրապեան, որ խօսեցաւ ուսանողներու կողմէ։ Պ. Սրապեան բացատրելէ յետոյ Թէ ինչպէս Ապրիլ 11ը մահասարսուռ ուրուականն է որ պիտի շարունակէ հալածել անդադար մեր դարաւոր Թշնամին, առնական շեշտով երգեց պայքարին, կռուին գեղեցկութիւնը։ Մեր երիտասարդ ու կարող հայրենակիցին կրակոտ, ուժեղ ու լուրջ խօսքերը յուզեցին ներկաները եւ բանախօսը արժանացաւ բոլորին ծափերուն եւ շնորհաւորութիւններուն։

Հանդէսը փակուեցաւ Աշխունեանի «Յարգանք Թեղդով», զոր արտասանեց Պ. Եղիազարեան։ Յայտագրէն դուրս, իտալացի ուսանող մը Պ. M. Ballano *համակրական խօսքեր ըսաւ հայ ժողովուրդի եւ ուսանողութեան մասին որոնց ազգութիւններուն ծանօթ է իր ուսանողի հանդամանքով։*

Ուրախութեամբ հաստատեցինք Թէ ինչպէս մեր երիտասարդ ու նոր սերունդի ներկայացուցիչները տարբեր շեշտով, տարբեր խօսքերով արտայայտեցին միեւնոյն զգացումները, միեւնոյն յոյսերը։ Անգամ մը եւս հաստատեցին արդար դատի մը գոյութիւնը եւ պայքարին անհրաժեշտութիւնը։

Եթէ մեր նահատակները կը մեռան անշիրիմ, ամէն հայ սակայն ունի իր սրտին մէջ անոնց նուիրուած խորան մը, ուր գոնէ տարին անգամ մը ուխտի կ'երթայ եւ կը տանի իր յոյսերուն ու երազներուն ամենագեղեցիկ ծաղիկները, խոստանալով քալել այն ճամբէն որ, զոհողութիւն կը պահանջէ, բայց առաւօտապէս կը տանի դէպի հայրենիքի ու ժողովուրդի ազատութիւնը։

Հայկական դատը չէ մեռած, ու կը մօտենայ այն օրը երբ հայ ժողովուրդը կրկին, եւ այս անգամ տարբեր պատրաստութեամբ արդարութիւն պիտի պահանջէ։

Կը շնորհաւորենք Միլանոյի Հ. Ո. Միութիւնը որ կազմակերպեց այս սգատօնը, անգամ մը եւս արդարացուց իր գոյութիւնը։

Ա. Ս.

ԹՈՒՐՔԻԱ

"ՕՁ ՊՈՒՏԻ ԱՐՏԱՍԵՆՔ"

« Ճումհուրիէթ »ի Քիւնիկալիփը կը գրէ. — Առաւօտ, Սեննակը օձ ալ պիտի արտածէ։ Չգիտեմ որ կողմէն ինչ ձեռուկ եկեղեւն համար, այս երկար կենդանին Եւրոպայի մէջ դրամ կ'ընէ, կ'ըսեն, մեր օձերը Թէ աստու են, եւ Թէ տեսակ տեսակ։

Ի՞նչ ցուրտ առեւտուր։ Բայց, դրամը ինքը տաք է։ Եթէ լուր առնենք որ կը քշուի՝ մլուկ, լու եւս նոյնիսկ կարիճ կ'արտածենք. Օձին խորքը կիսակօշիկի մը ձեւով՝ կնոջ մանրիկ ոտքերուն վրայ ջերմ դոյն մը կը ստանայ։ Այս ցուրտ պահարանը տաքցնողը այն ջերմ ներփակեալն է։ Բայց ո՞ղջ օձի առեւտուրը։ Պիտի յայտարարե՞նք որ « լաւ օձեր ունինք, տեսակ տեսակ, ամէն համակի... Ծրարմեցէք։ Երրայի վաճառատուները անձամբ տեսէք։ Ինչ գեղեցիկ տեսակներ եկած են »։

Օձի տաղաւարներ պիտի բացուի՞ն, մեր օձերը դուրսը պիտի վաճառենք։ Մեր մէջ ի՞նչ օձեր կան, որոնք ոչ Թէ վաճառման, այլ դրամով սահմանէն դուրս նետուելուն համաձայն եմ։ Բայց, դրամ պէտք է, դրամ Տաղնապ կայ։ Մինչ սա տաղնապը Ամէն տեղ անկէ կը խօսին, — Օձի պատմութիւն։

«ՔԷՕՑ ՏՈՒՎԱՐ ԿԱԶԷԹԱՍԸ»

Խալք — էվիի Պոլսոյ մասնաճիւղը սկսած է հրատարակել « Քէօյ տուվար կազէթասը » անուն Թերթ մը (Գիւղի պատի Թերթ)։ Առաջին Թիւը լոյս տեսած է, արդէն, ու նուիրուած է 23 Ապրիլին, — տօն ազգային վեհապետութեան հաստատման։ Թերթին ճակատը կայ Կազիին նկարը, եւ իր այն կարծիքը Թէ « մեր երկրին էֆէնտին գիւղացին է »։ Քանի մը տող « գիւղացի եղբայրներուն »։ Զինեալ զինուոր մը՝ « կեցցէ զինուորը » խորագրով՝ կիսասախնակ յօդուածի մը հետ։ 23 Ապրիլի մասին գրութիւն մը։ « Մեր երկաԹուղիները », « գիւղական օրէնք »էն հատուած մը, ներքինը Խալք Էվիի նկարը, եւ անոր քով, — « Գիւղացի եղբա՛յր, տունդ եկուր, ցոյց տրուած շէնքին մէջ քու ալ մէկ օճախդ կայ, այդ օճախը քեզի համար կ'աշխատի, քու դժուար գործերդ իմացուր Խալք Էվիի գիւղացիներու ճիւղին, ան, քեզի հետ, այդ գործով կը զբաղի, հոս, միեւնոյն ատեն, կարդալ չգիտցողներուն նամակները, աղերսագիրները անվճար կը գրուին, կառավարութեան յատուկ գործերու համար հարցումներդ կը պատասխանուին »։

Անկէ զատ, կան « գիւղացի տղաք », « աշխարհի գործերը », « ներքին փոխառութեան » (Արղընի Հանքին — [illegible] երկաթուղիին) արժանիք ունելու Թելադրանք, ծաղիկ հիւանդութեան դէմ եւ ծառ տնկելու [illegible] հրահանգներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դերասան Լ. Խանցկի

Թիֆլիզի մէջ վերջերս տօնուեցաւ վաստակաւոր դերասան Լ. Խանցկիի բեմական գործունէութեան 35ամեակը։

Դերասան Խանցկի Յովհաննիսեան իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Զուիցերիոյ Նէօշաթէլ քաղաքին մէջ։ Յետոյ Պրիւքսէլի մէջ կը մտնէ իրաւաբանական համալսարան, զոր կ'աւարտէ եւ յետոյ կը հետեւի Պրիւքսէլի երաժշտանոցին։ Ժամանակ մը ետքը կ'երթայ Թիֆլիզ եւ կը մտնէ տեղւոյն երաժշտանոցը։ Նուագով կը մասնակցի Թիֆլիզի օփերայի խումբին։ Ունի ուժեղ, հարթ ու ճըկուն ձայն։

Վերջերս հրաւիրուեցաւ Երեւան, մտնելու պետական օփերայի խումբին։ Այնտեղ առաջին անգամ կ'երեւի Ալմաստ ներկայացման մէջ, Նադիր Շահի դերով։

Խանցկի իր դերերուն մէջ մտնելով, կը ստեղծէ մանաւանդ տիպարներ, գրաւիչ և անգերազանցելի։ Այդ տիպարներէն կը յիշուին, վրացական օփերաներուն մէջ, Արիսն (Աբեսալոմ եւ Էթեր), Ցանգալան (Դայիսի), Մակարը (Քեթօ եւ Կոտէ), իսկ ռուսական եւ եւրոպական օփերաներու մէջ՝ Գուդալ (Դեմոն), Մեֆիստոֆէլէս՝ (Ֆաուստ)։

Դերասան Խանցկի խումբով շրջած է ամբողջ Հայաստանը, իսկ 1926ին, Վրաստանի եւ Հայաստանի կառավարութեանց նիւթական օժանդակութեամբ կը մեկնի արտասահման՝ մշակելու համար իր ձայնը։ Հոլանտայի եւ Իտալիոյ մէջ բեմ կ'ելլէ եւ կ'արժանանայ մեծ գովասանքներու։

Խանցկի Յովհաննիսեան դեռ կ'ապրի իր հասակի եւ գիւղական ձայնի եւ բեմական շնորհքին զարգացման ամենավառ շրջանը եւ տակաւին մեծ խոստումներ կը ներկայացնէ տաղանդաւոր երգիչ-դերասանը։

Գրագէտ Շահինեան

Գրած էինք թէ Մոսկուայի մէջ տօնուած է գրագիտուհի Մարիէտտա Շահինեանի գրական գործունէութեան 30ամեակը։

Նման մեծարանք մըն ալ կատարեցին Հայաստանի գրողները Երեւանի մէջ Ապրիլ 16ին։

Խօսեցաւ Դրամատուրգ Սիմոնեան, յետոյ ողջոյնի խօսքեր արտասանեցին երիտասարդ գրողներ։ Յուսար Թեյլադրեց հետեւիլ Շահինեանի, մասնաւորապէս գրագիտուհիին Հիդրոցենտրալ գործին։

Դերասան Խարազեան

Գրած էինք նոյնպէս թէ պատրաստութիւն կը տեսնուի՝ տօնելու համար ժողովրդական դերասան Աւօ Խարազեանի բեմական գործունէութեան 35ամեակը։

Աւօ Խարազեան ծանօթ է իր բեմական կազմակերպչական աշխատանքներով նախապատերազմեան օրերէն։ Ներկայացումներ տուած է Բալախանիի մէջ, Թիֆլիզ՝ Ավճալեանի, Մուրաշկոյի եւ Արտաշեսեանի թաղային թատրոններուն մէջ։ Ժամանակ մը կ'անցնի Փարիզ։ 1908ին կը վերադառնայ Թիֆլիզ եւ Հավլաբարի թատրոնին մէջ կը կազմակերպէ նոր Դրամա Թատերախումբը։ Տարիներ անընդհատ ներկայացումներ կուտայ ի գին զրկանքի եւ զոհողութեան։ Բանուորներուն կը ծանօթացնէ եւրոպական եւ հին դասական գործերը, Շէյքսփիրի Համլէթը, Սոփոկլէսի Իդիպոս արքան, Ուրիէլ Ակոստան, եւն.։

Շնորհիւ Խարազեանի կազմակերպչական աշխատանքներուն, Հայաստանի ամէնէն յետամնաց անկիւններուն մէջ հիմնուեցան գիւղական եւ բանուորական թատերախումբեր։ Ինք է որ կը կազմակերպէ Հայաստանի շրջուն թատրոնը, որ ետքէն կը դառնայ պետական շրջուն թատրոն։

Դերասան Խարազեան իր կարողութեանց թարմութեան մէջ է դեռ։ Գնահատուած է աշխատանքի դրօշի շքանշանով։

Մանկավարժ Կ. Տէրեան

Արդէն 71 տարեկան է վաստակաւոր ուսուցիչ Կարապետ Տէրեանը, որ տակաւին առոյգ է եւ պաշտօնի վրայ։ Կ'առաջարկուի տօնել իր յոբելեանը։

Տէրեան ծնած է 1862ին, Գողթան գաւառին Վերին Ագուլիս աւանին մէջ։ Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ իր ծննդավայրին մէջ եւ 1874ին կը մտնէ Գէորգեան ճեմարանը։ 1878ին կ'աւարտէ ճեմարանին ընթացքը, իսկ 1885ին՝ մանկավարժական եւ հայկաբանական բաժինը։ Յետոյ ուսուցիչ կը կարգուի ճեմարանին, թուագիտութեան եւ բնագիտութեան։ 1887ին կ'անցնի Ցիւրիխ, եւ կը մտնէ ճամբաներու եւ հաղորդակցութեան բարձրագոյն վարժարանը, իսկ 1892ին Սորպոն, որուն բնագիտական-թուագիտական բաժինը կ'աւարտէ 1894ին։ Վերադարձին, տեսուչ կը նշանակէ Երեւանի թեմական վարժարանին, եւ դասախօս՝ բնագիտութեան եւ թուագիտութեան։ 1901ին կրկին կը հրաւիրուի Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը, ուր կը պաշտօնավարէ մինչեւ 1909։ Յետոյ կը տեղափոխուի Թիֆլիզ եւ կը պաշտօնավարէ Ներսիսեան, Յովնանեան եւ միւս հայկական վարժարաններուն մէջ։

Ներկայիս կը պաշտօնավարէ կաշեգործ բանուորներու ֆաքիւլթէին մէջ։

ԵՐԱԺԻՇՏ Ն. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

Ապրիլ 13ին Լէնինականի մէջ, Հայաստանի խորհրդային երաժիշտներու միութեան նախաձեռնութեամբ, տօնուեցաւ յոբելեանը երաժշտագէտ Նիկողայոս Տիգրանեանի։

Տիգրանեան ծնած է Լէնինականի մէջ 1856ին։ Տաղանդաւոր արուեստագէտը ինը տարեկան հասակին մէջ կը վարակուի ծաղկախտով եւ կը զրկուի իր աչքերուն լոյսէն։ Հայրը, Թադէոս, 1873ին զայն կը տանի Վիէննա եւ կը տեղաւորէ կոյրերու վարժարանին մէջ։ Տիգրանեան կը ստանայ երաժշտական կրթութիւն հետեւելով փրոֆէսոր Շէնների։ Եօթը տարի մնալով Վիէննա, կը վերադառնայ իր ծննդավայրը։ 1894ին կը մեկնի Պետերսպուրգ, հետեւելու երգահանութեան, աշակերտելով փրոֆ. Սոլովիեվի։

Ն. Տիգրանեան մեծ դեր խաղացած է մեր դաշնամուրային ստեղծագործութեանց մէջ։ Կէս դար շարունակ եւ յամառօրէն արեւելեան ժողովուրդներու գերազանցօրէն լաւագոյն մելոտիներէն հիւսեր է դաշնամուրային մնայուն գործեր։ Իր առաջին աշխատութիւնը, Անդրկովկասեան ժողովրդական երգեր ու պարեր, արժանացաւ ոչ միայն ռուս, այլ եւ արտասահմանի ծանօթ երաժշտագէտներու գովասանքին։ Իր գրչին կը պատկանի բազմաթիւ մուղամներու եւ մեղեդիներու մշակումը արեւելեան ինքնատիպ ներդաշնակութեամբ մը։ Իր ստեղծագործութեանց յատկանիշը կը կազմեն պարզութիւնը եւ անկեղծութիւնը։

Բանաստեղծ Թումանեան

Ժամանակին գրած էինք թէ մեծ շուքով տօնուեցաւ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանի մահուան տարեդարձը Երեւանի մէջ։ Վրաստանի հայ եւ վրացի գրողներն ալ, վերջերս, ձեռնարկեր էին յիշատակի հանդէս մը, նախագահութեամբ տակ բանաստեղծ Սանդրօ Եուլիի։ Վրաստանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան կողմէ Բեսօ Ժղենտի քանի մը գծով ներկայացուց Թումանեանը իբրեւ բանաստեղծ եւ մարդ, շեշտելով որ ան կը պատկանի Անդրկովկասեան բոլոր ժողովուրդներուն։ Նորայր կանգ առաւ բանաստեղծին տաղանդին բնորոշ մէկ քանի գիծերուն վրայ։ Ազատի Վարդանեան Թումանեանը ներկայացուց իբրեւ հայ աղքատ գիւղացիներու ապրումներուն տաղանդաւոր վերարտադրիչը։ Բանաստեղծ Տաբիձէ քանի մը յիշատակներ պատմեց եւ յետոյ կարդաց մէկ երկու բանաստեղծութիւններ, զորս նուիրած էր Թումանեանի։ Բանաստեղծ Գրիշաշվիլի արտասանեց վրաստանի պոէտներին, Հին օրհնութիւն, Մի կաթիլ մեղր, իր կատարած թարգմանութեամբ, ինքնատիպ շեշտով եւ մեծ ազդուութեամբ։

Հանդէսին գրական-երաժշտական մասը ամբողջովին կազմուած էր Թումանեանի գործերէն եւ Փահարէի մէկ բանաստեղծութենէն, Թումանեանի ձօնուած։ Դահլիճը եւ քովնտի սրահները լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, որ կ'ունկնդրէր լուռ ու մունջ։ Թիֆլիզի պետական Թատերախումբը ներկայացուց «Անուշ»էն տեսարան մը, կատարելով խմբագրական արտասանութեան փորձ մը, Ստեփան Քափանակեան արտասանեց «Թմբկաբերդի առումը», Շարոե՝ «Աղթամարը» (ռուսերէնի թարգմանուած իր կողմէ), Գիւսակ Յովհաննիսեան երգեց «Բարձր Սարերը», իսկ Գոհարէ արտասանեց իրմէ «Ննայի Քարաբաղնիսը»։

Վրացի բանաստեղծը այս հանդէսին մէջ փափաք յայտնեց որ Թիֆլիզ քաղաքն ալ ունենայ Թումանեանի արձանը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՑՈՅՑԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մայիս 1 (Յառաջ). — Ապրիլեան սգահանդէսը կատարուեցաւ նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սանիրուն, այլ անունով Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին, Գաէդան Մարսէյլէի սրահին մէջ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Կը մասնակցէին քաղաքական զանազան հոսանքներ ու միութիւններ։

Հակառակ եղած հրաւէրներուն, շատ շատեր մնացին անտարբեր, եւ իրենց բացակայութեամբ պատասխանեցին եղած հրաւէրներուն, պատրուակ բռնելով... «Մեր Հայրենիք»ը եւ եռագոյնը։ Բայց սգատօնը բան մը չկորսնցուց, անոնց բացակայութենէն։ Ընդարձակ սրահը դարձեալ լիքն էր, հոծ բազմութեամբ, մասնաւորաբար ապրիլեան սարսափներէն ազատուած սերունդի ներկայացուցիչներով։ Զգալի էր բացակայութիւնը ուներոր դասակարգին, «փոքրիկ բացառութեամբ»։ Կարծես անոնց սրտերը քարացած եւ ազգային զգացումները չորցած են հանդէպ մեծ եղեռնի զոհերուն, որոնց մէջ իրենք ալ ունէին հարազատներ։

Բեմին ճակատը Զ. Ո. Միութեան խորհրդանշանը։ Պատկերին երկու կողմերը կը ծածանէին Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։ Սգատօնը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, ղեկավարութեամբ Վահագնեան նուագախումբին, եւ ներկաներու յոտնկայս ունկնդրութեամբ։

Օրուան նախագահ Պ. Վ. Մելոյեան սգատօնը բացաւ յուզիչ խօսքերով, յիշելով դրուագներ եւ դէպքեր։ Շեշտեց թէ այս տօնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մէկ միլիոն նահատակները վերյիշելու, անոնց սրբազան գաղափարներով վերապրելու, պատմական թըւականը։ «Հայ չէ ան որ այսօր կը բացակայի սակէ, մնալով պատճառներով։ Անիծուած է ան որ կը մոռնայ անթաղ մեռելները, անոնց խնկելի յիշատակները, խաչը ու երազը։ Մենք դարեր շարունակ, հանգրուանէ հանգրուան, սերունդէ սերունդ, պիտի տօնենք ամէն տարի այս սգատօնը, մինչեւ որ ողջունենք հայութեան արշալոյսը եւ կարենանք մեր Հայրենիքին մէջ յարգել զոհերուն յիշատակը»։

Երկրորդ բանախօսն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, ընկ. Կարօ Սասունի։ Ընկերը պատմեց քստմնելի դէպքեր եղեռնէն, որուն ականատես եղած է։ «Սիրելի հայրենակիցներ, սգատօն մը չէ այս եւ ոչ ալ արցունքի ու հեկեկանքի օր մը, վերապրողներուս համար։ Այլ տօն մը որուն կենդանի յիշատակները մենք ենք, եւ այսօր տասն ութը տարիներ յետոյ, օտար հորիզոնի տակ, կուգանք մեր եղբայրական ջահերը վառելու, մեր նահատակ եղբայրներու անծանօթ շիրիմներուն առջեւ։ Շարունակենք կատարել այդ սրբազան պարտականութիւնը, պրինք անոնց յիշատակներով ու խաչերով, լեցունենք անոնց վրէժի ցասման զգացումներով։ Վառ պահենք անոնց ոգին մեր էութեան մէջ, փարինք անոնց հետապնդած գաղափարին, իրագործելու համար անոնց երազը հայրենիք, անկախութիւն, ազատութիւն, ապացուցանելու համար թէ մենք մարմնացումն ենք ապրիլեան սերունդին։ Անմահ է այս ցեղը, եւ այդ ապացուցանելու համար հեռուներ չերթանք, առնենք մեր պատմութիւնը եւ ուշադրութեամբ քննենք։ Չորս հազար տարուան անցեալ ունեցող ժողովուրդ մըն ենք եւ մեզի հետ ճամբայ ելած են շատ մը դըրացի մեծ ու փոքր ազգեր, որոնք ոչ պատմութիւն եւ ոչ ալ սգատօններ ունին։

«Անմահ է այս ցեղը որ կ'ապրի դարեր շարունակ։ Զուլումի, եաթաղանի, ջարդի ու աքսորի ովկէանոսին մէջ, Հայուն նաւը չըխեցաւ ծովէ ծով, փոթորկալից ժամեր անցընելով։ Կորսուելու եւ ընկղմելու վտանգը չկասեցուց հայ ոգին։ Եւ այսօր հուրէն ու սուրէն հալածուած, թափառական եւ վտարանդի օտար հորիզոնի տակ, աչքերը յառած դէպի վաղուան արշալոյսը, նոյն հաւատքով, նոյն ոգիով, կ'երգէ այն ինչ որ երգեցին մեր պապերը»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, իրենց մեներգներով՝ օրիորդներ Ա. Մարտիրոսեան եւ Փ. Գէորգեան, իսկ արտասանութիւններով՝ Գ. Գ. Գարբիէլեան, Վարդանեան եւ Ուզունեան։

Ն. Արծրունի

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիա եւ Ամերիկա

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (19 ապրիլ)։

— «Հետագիրներէն յայտնի է, որ Հանրապետական վարչութեան կողմէ Էնկիւրի ղրկուած ամերիկեան դեսպան զօր. Շէրիլ եւս յետ է կանչուած իր պաշտօնատեղիէն։

Հակառակ անոր, որ Շէրիլ հազիւ տարի մը մնաց Թուրքիոյ մէջ, բայց իր ցոյց տուած արտակարգ թրքասիրութեամբ, մանաւանդ քէմալականութեամբ յաջողեցաւ մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք բերել Թուրք ղեկավար շրջանակներուն մէջ եւ նոյնիսկ նսեմացնել իր ոչ նուազ թրքասէր նախորդին՝ Կրիւին համբաւը։ Զարմանալի չէ, որ Քէմալ եւ իր գործակիցները անկեղծ ցաւով կը բաժնուին անկէ։

Տակաւին յայտնի չէ, թէ ո՞վ պիտի ըլլայ զօր. Շէրիլի յաջորդը։ Սակայն, կարելի է եւ պէտք է յուսալ, որ Ռուզվէլթին նոր վարչութիւնը Էնկիւրի պիտի ղրկէ անձ մը, որ իր Հանրապետական նախորդներէն աւելի պարկեշտ եւ արժանավայել կերպով պիտի կարենայ ներկայացնել Արեւմուտքի այս մեծ հանրապետութիւնը Թուրքիոյ մէջ։

Այս յոյսը մեզ կը ներշնչէ այն իրողութիւնը, որ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը ոչ միայն նախագահ Ուիլսոնի օրով բացայայտօրէն հակաթուրք եւ հայասէր քաղաքականութիւն վարեց, այլ եւ անկէ յետոյ ալ իր ընտրական ծրագիրներուն մէջ մէկէ աւելի անգամներ մտցուց Հայաստանի անկախութեան պահանջը, համաձայն Ուիլսոնի բրած խոստումներուն։

Ճիշդ է, որ վերջին ընտրապայքարի առթիւ Դեմոկրատներու ծրագրին մէջ որ եւ է խօսք չկար հայկական հարցի մասին։ Սակայն, ատիկա բաւարար հիմ մը չէ ենթադրելու համար, թէ արմատական փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է դեմոկրատներու վերաբերումին մէջ Թուրքիոյ եւ հայկական դատին հանդէպ։ Հաւանաբար փոխուած քաղաքական պայմանները չէին կրնար որոշ փոփոխութիւն առաջ չբերել Դեմոկրատներու մէջ այդ խնդիրներու հանդէպ եւս։ Բայց կը թուի թէ Դեմոկրատները չպիտի իջնեն Հանրապետական վարչութեան արգահատելի թրքասիրութեան աստիճանին եւ չպիտի ուզեն անոնց պէս գռեհկօրէն ոտնակոխ ընել նախագահ Ուիլսոնի գաղափարապաշտ շրջանի մեծ աւանդութիւնները։

Դժբախտաբար հայ հանրային կարծիքը, ըստ երեւոյթին, բաւականին պարզ հաշիւ չի տար իրեն այն նոր պատեհութեանց մասին, զոր Ռուզվէլթին նոր վարչութիւնը իր նոր քաղաքականութեամբ եւ միջազգային նոր պայմանները կրնան ստեղծել նաեւ հայկական դատի համար։ Բայց, որպէսզի կարենանք օգտուիլ այդ պատեհութիւններէն, պէտք է որ ջանանք նաեւ քաղաքականօրէն վերականգնել այն դիրքերը, զոր կորսնցուցինք Հանրապետական վարչութեան շրջանին։

Այդ տեսակէտէն անհրաժեշտ է որ հայ հասարակութիւնը առաջուընէ շատ աւելի շօշափելի կերպով ուժ տայ Հայաստանի Անկախութեան Ամերիկեան կոմիտէին, որ Լօզանի դաշնագրին դէմ ծանօթ արդիւնաւոր պայքարը մղելէ ետքը այս երկրի մէջ՝ վերջին տարիներս գրեթէ դադրած է կենդանութեան նշաններ ցոյց տալէ։

Այնպիսի առեն մը, երբ ամբողջ աշխարհը կը մտնէ հաշտութեան դաշնագրերու վերաքննութեան շրջանի մը մէջ, հայ ժողովուրդը պէտք է բացառիկ արթնութիւն ցոյց տայ եւ աշխուրժ հսկէ յարափոփոխ դէպքերու ընթացքին, լաւագոյն կերպով կարենալ օգտուելու համար ներկայանալիք պատեհութիւններէն»։

ՀԱՆՔ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Թուրքիոյ հանքերուն շուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար կառավարութեան կողմէ հրաւիրուած ամերիկացի երկրաբանը Թուրքիա եկած է։ Ան, հարցման մը պատասխանելով ըսած է.

— Կառավարութեան հետ շփում ունենալու համար այս գիշեր Էնկիւրի կը մեկնիմ։ Թուրքիա երկու տարիի չափ մնալով, բոլոր շրջաններուն հանքերու վիճակը պիտի քննեմ։ Գիտեմ որ Թուրքիոյ մէջ պղինձի եւ քրոմի հանքերը շատ հարուստ են։ Թերեւս քարիւղի մէջ ալ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք ձգել կարելի կ'ըլլայ։ Թուրքիոյ ոսկիի հանքերուն համար, մօտերս Ամերիկայէն պիտի գայ ուրիշ մասնագէտ մը եւս։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix, 85. Ա. յարկ, աջին վրայ։ Մէթրօ՝ Belleville։

Հիւանդները կ'ընդունի առաւօտեան պէս նոյն ժամերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՊԱՀԱԿԸ

Նա շարունակեց իր դպրոցը, աշխատելով որքան կարելի է լաւ սովորել, լաւ վկայական ստանալ։ Նա ականջը միշտ բաց պահեց Հայաստանէն եկող լուրերի համար, աւելի ուշադրութեամբ սկսեց սովորել հայերէն լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը։

Այդ մէկ տարին նա ապրեց Հայաստանի յոյզերով, իրեն պատրաստեց Հայաստանի համար։ Յաջողութեամբ վերջացրեց դպրոցը, ստացաւ վկայականը, որ միեւնոյն ժամանակ իր չափահասութեան վկայականն էր։

Ու մի օր Գուրգէնը կանգնեց մօրը դէմ.

— Աւարտեցի վարժարանս, մայրիկ։ Ստացայ վկայական մը, որ երբ ալ ըլլայ, կրնայ հացի մը ճամբայ բանալ ինծի։ Խանդավառութեան մէկ վայրկեանին ծնուած ցանկութեանս վրայ բաւական ատեն ունեցայ խորհելու։ Ու այսօր կը կրկնեմ նորէն. Հայաստան կ'ուզեմ երթալ։

Մայրը նայեց Գուրգէնի դէմքին, աչքերի խորքը եւ զգաց, որ վաղուց արդէն ցանկութիւնը կամք է դարձած նրա մէջ։

Հիմա, զաւակս, եթէ նոյն իսկ մայրըդ չցանկանայ, պէտք է որ երթաս։ Հայրենիքը, որ կը կանչէ քեզ, աւելի մեծ է, քան մօրդ կամքը։

Գուրգէնը համբուրեց մօրը ձեռքը, մայրը համբուրեց որդու ճակատը, որ այլ եւս իրենը չէր, որ հայրենիքինն էր։

Ու շատ չանցած Գուրգէնը իր նման մի քանի երիտասարդների հետ միասին՝ նաւ նստեց Հայաստան երթալու համար։

×

Օգոստոսի սկիզբներին Գուրգէնը հասաւ Բաթում։ Մինչեւ Թիֆլիզէն դուրս գալը նրա տրամադրութիւնը լաւ էր. թէեւ արդէն զգում էր, որ այնպէս չէ Հայաստանը, ինչպէս ինքը երեւակայել էր։

Առաւօտ լուսաբացին գնացքը հասաւ Հայաստանի սահմանը՝ Սանահին։ Այդտեղ պիտի իջնէին՝ Հայաստանի հանրապետութեան գնացքով շարունակելու համար իրենց ճանապարհը մինչեւ Երեւան։

Գուգարքի անտառապատ սքանչելի լեռները, Նեղ ձորը առակավիթխար ժայռերով, Դեբէթ գետը իր սանձարձակ, աղմկալից ընթացքով եւ լեռներէն դէպ ի գետը թափուող վտակներն ու ջրվէժներն իրենց անուշ խշշոցով հմայեցին Գուրգէնին։ Նա պապա եւ խորունկ շնչեց հայրենիքի անուշ օդը եւ ծոցատետրում նշանակեց, թէ ե՞րբ, ո՞ր ժամին կոխեց Հայաստանի հանրապետութեան հողը։

Վերջապէս հայրենիքումն էր։

Բայց երկար չտեւեց նրա ուրախ եւ երջանիկ տրամադրութիւնը։

Կայարանը, գետի ափերը լեցուն էին հարիւրաւոր գաղթականներով, ցնցոտիների եւ կեղտի մէջ կորած, նիհար ու կմախացած։

Շարան-շարան ապրանքատար վագոններ լեցուն գաղթականներով, սպասում էին շոգեմեքենայի՝ Հայաստան երթալու համար։ Դրանք Հիւսիսային Կովկաս, Թուրքաստան մեկնած Կարսի, Գիւմրիի բնակիչներն էին, որ հիմա Կարսի վերագրաւման պատճառով կրկին վերադառնում էին իրենց տները։

Փոխադրութիւնը կատարւում էր շատ դանդաղ, Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ շոգեմեքենաներ ունէր, ոչ վագոններ եւ ոչ իսկ վառելանիւթ գնացքներն արագ շարժելու համար։ Այդ պատճառով գաղթականները հազար զրկանքների ենթակայ օրերով, շաբաթներով սպասում էին սպասել Հայաստանի սահմանում, մինչեւ կարողանային հասնել իրենց տները

Ի տես այդ թշուառութեան, այս աղքատութեան՝ Գուրգէնի եւ ընկերների սիրտը ճնշուեց. տրամադրութիւնն ընկաւ։ Բայց նա սիրտ տուեց ինքն իրեն, նաեւ իր ընկերներին, թէ այս ժամանակաւոր մի երեւոյթ է, թէ այդպէս չի լինի երկրի ներսը, քաղաքներում, մանաւանդ մայրաքաղաքում։

Գուրգէնի խումբը եւս սպասելու էր անորոշ ժամանակով սպասել գնացքի։

Գուրգէնն իր ընկերներով որոշեցին օգտուել առիթէն եւ պտտել շրջակայ գիւղերն ու նշանաւոր վայրերը։

Նոյն օրն իսկ նրանք բարձրացան Սանահին գիւղը։ Անցան Նանէ թագուհու պատմական քարէ կամուրջով, լեռնային օձապտոյտ ճանապարհով բարձրացան վե՛ր, վե՛ր ամպերի գիրկը, իրենց յոգնութիւնն առան՝ քարէ կամարակապ, երեք ակնեայ զուլալ աղբիւրի մօտ, որի երկու կողմերում շարք շարք կեցած հսկայական քարէ գուռերէն դարեր շարունակ ջուր էին խմել հայ շինականի եզն ու գոմէշը, կովն ու ոչխարը։ Գիւղի մուտքէն արդէն հնութիւնն էր խօսում, Բագրատունիների փառքը ներբողում։ Ահա եւ վանքը, Սանահինի յաղթանդամ հոյակապ մենաստանը, դպրոցը։ Մէկ կողմի վրայ ծռուած, կիսով գետնի մէջ խրուած՝ կանգնած է նա անսասան, ու դեռ երկար կանգնած պիտի մնայ՝ սերունդներին պատմելու նախահայրերի փառքը, հայ մտքի եւ ձեռքի ստեղծագործութիւնը։

Ու վանքի շուրջը դամբարանները Բագրատունիների, Աշոտներ, Սմբատներ, Գագիկներ ...

Վանքի մօտ գիւղի նոր դպրոցը, վանահօր բնակարանը եւ ուխտաւորների հիւրանոցը։ Գիւղացի երիտասարդներ նրանց առաջնորդեցին Սանահինի հռչակաւոր քարայրը։

Գիւղի կողմէն աննկատ մի ճեղքով նրանք ներս մտան գետնի տակը. մարդու բոյէն բարձր մի հսկայական քարայր, որ կարող է պարփակել մի ամբողջ գիւղ իր բոլոր անասուններով։ Ո՞վ գիտէ քանի քանի անգամ հայ գիւղացին ապաւինել է այդ քարայրին՝ թշնամիների կոտորածէն ազատուելու համար։

Մի նեղ անցք բացւում է մի այլ խոռոչի մէջ. ներս մտան. աւելի փոքր մի քարայր, որ լայն պատշգամի նման բացւում է ձորի, Դեբէթ գետի վրայ։ Ինչ սքանչելի տեսարան։ Սակայն այդ բացուածքը վտանգաւոր չէ քարայրի համար, նա այնքան բարձր է, այնպէս անմատչելի։ Քարերով կարելի է ոչնչացնել մի հսկայ բանակ, եթէ փորձէն այդ կողմէն մօտենալ քարայրին։

Ու քարայրի վերը, աւելի բարձր, ժայռերի մէջ շարք-շարք փոքր խոռոչներ, ճգնարաններ, ծոմի եւ հակումի, աղօթքի ու խոկումի մենաստաններ։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

կ'ըսէ թէ պայքարը դժուարացած էր թէ ռոտիկամակամ հետապնդումը առատ-կացած եւ թէ շատ մը բանուորներ գործի վերսկսած ըլլալով. «Սիբբոէն, որ անդորրութիւն կ'ուզէ իր աշխատանոցներուն մէջ, պիտի չունենայ զայն, մինչեւ որ չընդունի բանուորներուն առաջարկները: Այդ առաջարկներու հիման վրայ է որ որոշուեցաւ խմբովին ներս մտնել եւ պայքարը շարունակել գործարանին մէջ: Պարտեալներ չեն որ կը վերսկսին աշխատանքը, այլ բանուորներ որ կ'ուզեն յաղթել եւ պիտի յաղթեն»:

ԻՏԱԼԻԱ ԱՆԲԱՒԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ԻՐ ՕԴԱՅԻՆ ՈՒԺԸ

Զօր. Պալպօ, Իտալիոյ օդանաւային ուժերու հիմնադիրն ու նախարարը, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ Երեսփ. ժողովին մէջ, ներկայացնելով իր նախահաշիւը, որ կրճատուած է 50 միլիոն լիրէթ: «Իտալիան, ըսաւ, թերակղզի մըն է, եւ հետեւաբար չափազանց խոցելի՝ օդային պաշտպանութեան տեսակէտէն: Զօր. Տուհէ իրաւամբ կ'եզրակացնէ թէ՝ ապագայ պատերազմի մը մէջ՝ Իտալիա ինքզինքը կրնայ պաշտպանել միայն յարձակելով, շանթահարիչ հարուածներ տալով թշնամի կեդրոնին: Բայց մինչ Իտալիան կը վիճի, օտարը կ'առնէ մեր վարդապետութիւնը եւ կը գործադրէ: Այսպէս, Ֆրանսան, որ վառարանն է ամէնէն ուանդական զինուորական տեսութեանց, գործի ձեռնարկած է իրականացնելու համար այն ինչ որ մենք կ'երազենք: Ես յանձնս արմատապէս պիտի ձեւափոխեմ իմ ծրագիրներս: Մանրամասնութիւններ մի պահանջէք, խնդիրը շատ փափուկ է: Օդային թռիչքը կը կատարելագործուի ցնորական արագութեամբ: Գիտական նորութեանց տեւական մրցում մըն է որ տեղի կ'ունենայ: Ինչ որ արդիական էր երէկ, հինցած է այսօր: Ինչքան տարբեր պիտի ըլլար մեր վիճակը, եթէ ձեռքիս տակ ունենայի արտակարգ վարկեր, փոխանակ խնդնօրէն քաշքշելու»:

Նախարարը յետոյ փառաբանեց երիտասարդ տղուներին խոյանքը: Ծանուցեց թէ այս օրերս կը սկսին նախապատրաստական դասընթացքները, 18—20 տարեկան երիտասարդներու համար: Գուլեց Միլանի երիտասարդութիւնը, որ օդային տորմիղ մը հաստատած է, ներակայ՝ փաշական քաղաքապետ զօրքին:

⁂ Շուտով, հաւանաբար յունիսին, հարիւր իտալացի սպաներ քանի օդանաւերով թռիչք մը պիտի կատարեն Իտալիայէն Շիքակօ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ԽԻՐ. Կ. Կ.էն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերներն ընդհանուր ժողովի, այս կիրակի, ժամը 2ին, Société Savantesի D սրահին մէջ՝

կը խօսին ընկերներ Ա. Ահարոնեան եւ Վրացեան՝ Հայր Աբրահամի մասին. Մ. Պարսամեան եւ Նարդունի՝ Օճան կարոյի:

ԱՆԻԷԹ — ՓՈՒԱ — ՔՈԼՈՆՊԻ Վիլայ կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Պէջոնի կայարանին դիմացը՝ սովորական հաւաքատեղին:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան Գրադարանի մէջ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՒՏՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈՆԹԷՒ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԷՐՈՒ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միայն բերել անդամատետրերը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Գարտ) Զաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

■■■■■■■■

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն եւ իր Շրջանի՝ «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու բոլոր ընկերները կը սգան Կ. Կ-ի անդամ անզուգական ընկեր՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ դառնաղէտ ու վաղաժամ մահը, եւ կը խոնարհին իր դագաղին առջեւ:

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Կոմիտէն եւ բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝ ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Կոմիտէութեան ու իր պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Զաւարեան» խումբերը խոր կսկիծով կ'ողբան ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ դառնաղէտ մահը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կը հրաւիրէ վարժարանին բարեկամները ու համակիրները ներկայ ըլլալ Ս. Պատարագի արարողութեան, որ պիտի մատուցուի իր 54րդ տարեդարձին առթիւ, Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ, այս կիրակի առաւօտ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Գիտի երգէ վարժարանին երգչախումբը առաջնորդութեամբ երաժշտապետ՝ Ն. Սերզայեանի:

×

Ընկերութիւնս փոխան ծաղկեպսակի ստացած է Տիկին Զ. Արթինեանէ 50 ֆրանք Տիկ. Իսկուհի Տապաղեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Ե. Աւետիսեան (Անայիս), նոր հասցէն է՝ 58 bis, Rue Olivier-Métra, Paris (20e).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

■■■■■■■■

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՉՈՐՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Արտաքին Նախարարը աչքերը չոր բացած, նայեցաւ ոստիկանին:

— Պարո՛ն, ըսաւ խստութեամբ, կ'ակնարկեմ այն ծրարին զոր, ձեր մեկնելէն յետոյ, վերադարձաք ինծի յանձնելու համար:

Գաղտնի ոստիկանը ապշած էր:

— Ես ... չվերադարձայ, ըսաւ մարած ձայնով մը. ձեզի որ եւ է թուղթ ալ չյանձնեցի.

Ոստիկանը ձեռքը առաւ ծրարը սեղանին վրայէն, բացաւ զայն զգուշութեամբ. ուրիշ պահարան մը եւս կար ծրարին մէջ: Երբ տեսաւ անոր կէս-դորշ, կէս-կանանչ գոյնը, ճիչ մը արձակեց.

— Ասիկա Զորսերուն պատասխանութիւնն է, պոռաց Ֆալմըթհ:

Արտաքին նախարարը դողդոջուն քայլերով ետ գնաց՝ դէմքը ճերմակ:

— Իսկ ո՞վ էր որ բերաւ զայն, հարցուց կամացուկ մը:

— Չորս Արդարներէն մէկը, պատասխանեց ոստիկանը. իրենց խոստումը յարգեցին:

Մօտեցաւ դրան, արագ քայլերով անցաւ դէպ ի նախասենեակը եւ խօսքը ուղղելով քաղաքային տարազով ոստիկանին որ պահակ կեցած էր այնտեղ, հարցուց.

— Կը յիշէ՞ք զուրս ելլելս:

— Այո՛ պարոն, երկու անգամուն ալ տեսայ ձեզ:

— Երկու անգա՞մն ալ ... Իսկ ի՞նչ երեւոյթ ունէի երկրորդ անգամուն ...

Ստորադաս պաշտօնեան շատ զարմացաւ այդ տարօրինակ հարցումին համար:

— Սովորականին պէս, կ'կմկմաց:

— Ի՞նչպէս հագուած էի:

— Հագած էիք ձեր երկար վերարկուն:

— Ձեռքս ակնոցնե՞րս ալ դրած էի ...

— Այո՛, պարոն:

— Միտքս ալ անցաւ, ըսաւ Ֆալմըթհ ինքնիրեն ու անհամբերելով վար վազեց մարմարէ սանդուղներէն:

Չորս ոստիկաններ որ կեցած էին մուտքին առջեւ, բարեւեցին իրենց պետը:

— Կը յիշէ՞ք զուրս ելլելս:

— Այո՛, պարոն, երկու անգամուն ալ ...

— Գեանին տակը անցնի ձեր «երկու անգամը»: Երբ առաջին անգամ դուրս գացի, քանի՞ վայրկեան ետքը վերադարձայ ...

— Հինգ վայրկեան, պարոն ...

— Ժամանակ ունէին, փափսաց Ֆալմըթհ ինքնիրեն ու յետոյ բարձրաձայն շարունակեց. կառքո՞վ վերադարձայ:

— Այո՛, պարոն:

— Օ՛հ ...

Ցոյց մը ծրաւ ոստիկանին մտքին մէջ:

— Կառքին թիւը տեսա՞ք ...

— Այո՛ ...

— Լա՛ւ, ի՞նչ էր թիւը:

— Ա. 17164:

Գաղտնի ոստիկանը նօթագրեց թիւը:

— Ճէքսը՛ն, կանչեց Ֆալմըթհ իր ստորադասներէն մէկուն որ մօտեցաւ ու բարեւեց:

— Ոստիկանատուն գնա, գտիր այս թիւը կրող ինքնաշարժին տիրոջ անունը. գնա իրեն եւ հարցուր թէ ուր գացած է այսօր. եթէ պէտք ըլլայ ձերբակալէ՛:

Ֆալմըթհ վերադարձաւ Սըր Ֆիլիփի գրասենեակը ուր նախարարը սակաւին նեղսիրտ՝ կը պտտէր վեր վար: Քարտուղարը նստած էր գրասեղանին առջեւ. նամակը բացուած չէր դեռ:

— Ինչպէս որ մտքս անցած էր, բացատրեց Ֆալմըթհ, ձեր տեսած մարդը մէկն էր Զորսերէն. կրցեր է ծպտուիլ, ինծի նմանելու համար. հիանալի կերպով ըրարեր է վայրկեանը. նոյն իսկ խմիններս խարուեր են. յաջողեր են նոյնպէս ճարել ինքնաշարժ մը որ իր ձեւովն ու գոյնովը կը նմանի իմ կառքիս. Նախարարութեանց փողոցը մտած է իմ մեկնելէս յետոյ: Տակաւին առիթը ունինք ձերբակալելու զինքը, որովհետեւ տասնապետը տեսեր է ինքնաշարժին թիւը. թերեւս այդպէսով գտնենք իրենց հետքը:

Պաշտօնեայ մը երեւցաւ դրան մէջ եւ հարցուց թէ գաղտնի ոստիկանը կ'ուզէր տեսնել Ճէքսընը.

Ֆալմըթհ վար իջաւ ուր այս վերջինը կը սպասէր իրեն:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ, պարոն, բայց չէ՞ք կարծեր որ սխալ է ձեր տուած թիւը:

— Ինչո՞ւ, հարցուց գաղտնի ոստիկանը:

— Որովհետեւ, ըսաւ Ճէքսըն, Ա. 17164ը ձեր կառքին թիւն է:

(Շարունակելի)

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԻԷՆԻ Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին Բ.րդ ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Hôtel de la Paixի սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Վարչութեան անդամները:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, բիւ տը Բիֆոն «Քաֆէ Սամարիթէն»ի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Պիտի կատարուի Կեդր. Վարչութեան կարգադրած ընտրութիւնը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ Մէզոն Մանկապարտէզի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր Վարչութեան: Օրակարգին կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին բոլոր թաղեցիները անդամները:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍ 1933

6 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2181

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԶԱՊԻՉ ՎԱՇՏԵՐ»ԷՆ ԱՌԱՋ

Երկու խօսք եւս, « ազգային ազատներու եւ ազգային բազէներու » հարցին առթիւ, զոր յուզած էր Սելանիկի մեր թղթակիցը:

Մայիս 4ին, գրի առնելով մեր խորհրդածութիւնները, դիտել կուտայինք.

— « Ինչ կը վերաբերի զապիչ « վաշտեր ջուն, ոչ միայն անիրագործելի է, այլ եւ սղխտաբեր:

Զապիչ, հաւասարակշռող ուժ մը կ'ունենայինք, եթէ երիտասարդութիւնը յարմակերպուէր իննն իր մէջ, ներկայացնելով միացեալ եւ կուռ ճակատ մը. որ պատկառանք ազդէր աջին ու ձախին:

Մեր երիտասարդութիւնը ընդունա՞կ է այդ գործին, առանց դաւանանքի տարբերութեան:

Պէտք է որոնել այս ուղղութեամբ »:

Շատ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ երիտասարդական համատարած եւ բազմանդամ, ծաւալուն կազմակերպութեան մը մասին: Մէջտեղ դրուեցան բազմազան տեսակէտներ, այս էջերուն մէջ:

Եւ սակայն,— ո՛չ մէկ շարժում:

Աւելորդ է յիշեցնել թէ՝ մեր խօսքը միշտ ա՛յն երիտասարդութեան մասին է, որ դուրս կը մնայ քաղաքական կուսակցութիւններէն եւ կարգ մը երիտասարդական միութիւններէ: (Զ. Ռ. Մ., Պատանեկան եւ մարզական միութիւններ եւն.):

Երբ եւ իցէ, ո եւ է մէկը հետաքրքրուա՞ծ է այդ երիտասարդութեան... համրանքով:

Բանակներ կարելի էր կազմել դուրսը մնացածներով:

Ի՞նչ կը բանին անոնք:

Վիրաւորակա՞ն կ'ըլլար, եթէ անոնց մեծագոյն մասը նմանցնէինք տունը մնացած աղջիկներու:

Այս վերջինները, տունը մնացած աղջիկները, գոնէ փեսացուի մը կը սպասեն:

Իսկ ի՞նչ բանի կամ ո՞ր օրուան կը սպասեն այն տղաքը որ ոչ քաղաքական հոսանքներէն կ'ախորժին, ոչ ալ գրական, մարզական, լսարանական, երիտասարդական, մէկ խօսքով՝ հանրային ո՛ր եւ է շարժումի կը կապուին:

Շատերն անոնցմէ կը պարծենան իրենց եւրոպական կրթութեամբ, եւ կը նախընտրեն օտար գիրք ու թերթ կարդալ:

Արդ, ո՛ր եւ է բան չի՞ն թելադրեր այդ օտար ընթերցումները: Չէ՞ն բանար իրենց « հոգիին աչքերը », տեսնելու համար թէ ի՛նչեր տեղի կ'ունենան աշխարհի մէջ, Ռուսաստանէն մինչեւ Թուրքիա, Իտալիա կամ Գերմանիա մէջ:

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, անոնք չե՞ն զգար ո՛ր եւ է պարտականութիւն, գործելու, գոնէ վաղուան համար պատրաստուելու ո՛ր եւ է հնարաւորութիւն:

Հարեւանցի ակնարկ մը՝ պաղթաշխարհի կացութեան վրայ, ցոյց պիտի տար ամէն մէկուն ճամբան: Կը բաւէ որ չպակսին անկեղծութիւնը եւ պարտաճանաչութիւնը:

Չենք խօսիր ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան մասին, որոնք աժանցած եւ մաշած բառեր են:

Երիտասարդի մը սրտին պէտք է խօսի, ամէն բանէ առաջ, պարտականութեան ոգին:

Արդ, աշխարհ մըն է այսօրուան Սփիւռքը, եւ անսահման ասպարէզ կը ներկայացնէ բոլորին համար:

Ծանր վտանգներու ենթարկուած են արմատախիլ բազմութիւնները, եւ եղբայրական, շինարար բազուկներու կը սպասեն ամէն տեղ:

Ունինք խաւլիչ հոգ մը,— ինքնապաշտպանութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ: Հետեւաբար եւ կը կարօտինք միացեալ ճիգերու,— կուռ կազմակերպութեան եւ յարաճուն ուժի:

Այս թերթին ամէն մէկ թիւէն, արթնութեան կոչ մըն է որ կ'ուղղուի բոլորին: Նոյն ազդանշանը՝ մեր միւս թերթերէն: Եւ այս՝ տարիներէ ի վեր:

Բայց, ո՞ւր է համապատասխան արդիւնքը:

Եւ ընդհանուր խօսքեր չէ որ գրի կ'առնուին, այլ շօշափելի, թանձրացեալ առաջարկներ:

Ցեղչութիւնները թարմացնելու համար, միշտ ալ կը յիշեցնենք եւ պիտի յիշեցնենք ամէնէն տարրական գիտելիքները:

Տասը տարի անցաւ խարխափումներով, աղմուկով ու կիրքով:

Ցթափա՞ծ ենք, յառաջիկայ տասը տարիներուն համար:

Հակառակ իր բոլոր մեղքերուն, այս ժողովուրդը ունի դարաւոր առաքինութիւն մը,— կը քալէ գործին եւ գործողին ետեւէն:

Որքան ալ վարպետ երեւան « դիմակաւոր ու անդիմակ միմոսները », չեն կրնար յաւիտենապէս մոլորեցնել բազմութիւնները եւ խանգարել կեանքի ընթացքը, կենդանի գործը:

Փոխանակ « զսպիչ վաշտեր » կազմելու, երիտասարդութիւնը թող իր աչքը բաց եւ ականջը սուր պահէ « մնացորդաց » ճիգին ու հեւքին, եւ խառնակիչները ուշ — կանուխ կը քաշուին իրենց պատեանին մէջ:

Ատոր համար ալ, բնինք արդէն, անհրաժեշտ է կազմակերպութիւն եւ աշխատանք:

Լեռնակուռակ ծրագիրներ ունինք որոնք եթէ մաղուին, դիւրին է կազմել ընդհանրական ուղեցոյց մը՝ բոլոր գաղութներու անկուսակցական երիտասարդութեան համար:

Բայց նախ՝ անհրաժեշտ է կանգնիլ իրական գետնի վրայ, եւ հաւատալ իր կոչումին: Տոգորուիլ խանդավառութեամբ, ինքնազոհողութեամբ եւ պարտաճանաչութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Տոլարին գի՞նը, թէ ոսկի՞ յարգը

Երէկ հաղորդած էինք թէ՝ նախագահ Րուզվէլթ նոր լիազօրութիւններ ստացած ըլլալով, երեք միլիառ տոլար թղթադրամ շրջաբերութեան պիտի հանէ, 50 առ 100 կոտրելով տոլարին գինը:

Այս բացատրութեան իմաստն այն է որ, տոլարը ոչ թէ պիտի կորսնցնէ իր արժէքին 50 առ 100ը, այլ անոր ոսկիի պարունակութիւնը պիտի զեղչուի 50 առ 100 համեմատութեամբ, ինչպէս որոշապէս կ'ըսէ հեռագրին անգլերէն բնագիրը:

Ի հարկէ, նոր թղթադրամներու շրջաբերութեամբ, մեծապէս պիտի իյնայ տոլարին գինը, բայց կանխահաս է դուշակութիւններ ընել:

Ֆրանսական թերթերը արկածախնդրութիւն կը համարեն Մ. Նահանգներու տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը: « Թուռնալ տը քաղակ » խմբագիրը դիտել կուտայ թէ նախագահ Րուզվէլթ անձնապէս իմաստուն մարդ է, բայց ստիպուած է տեղի տալ խումբ մը երիտասարդ մասնագէտներու, որ կը կոչուին « ուղեղներու թրըսթ »: Նախագահին գլխաւոր հոգն է 2200 միլիոն կրճատել եւմտացոյցը, խնայելով մէկ միլիառ տոլար:

Երիտասարդ մասնագէտներու խումբը կ'ուզէ կրճատել ներքին պարտքերը, բարձրացնել նախանիւթերու գինը եւ մղում տալ վաճառականութեան: Այս առթիւ, յառաջ կը քշեն Անգլիոյ օրինակը, յիշեցնելով թէ ան կրցաւ մէկ երրորդ համեմատութեամբ կտրել ստեռլինին գինը, առանց խանգարելու ներքին կարգ ու սարքը:

« Թան » եւս, իր խմբագրականին մէջ զարմանք կը յայտնէ որ Մ. Նահանգներու պէս երկիր մը կը բռնէ լպրծուն ճամբայ մը: « Ինչ որ կը խռովէ ո՛ր եւ է տրամաբան միտք, այն է որ ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է այդ վճռական քայլին դիմել, մինչդեռ տոլարին ոսկի պահեստը մեծապէս բաւարար է ապահովելու համար անոր ամրութիւնը եւ ոչ մէկ բան լրջօրէն կը սպառնար տոլարին: Մ. Նահանգները տէրն են աշխարհի մէջ եղած ոսկիի մթերքի մէկ երրորդին, եւ բառին բուն նշանակութեամբ արտաքին պարտք չունին, ընդհակառակն պահանջք ունին ուրիշ երկիրներու մեծ մասէն: Ուրեմն, այս քայլը առնուած է ներքին քաղաքական նկատումներով: Նախագահ Րուզվէլթ ստիպուած է տեղի տալ խորհրդարանի այն տարրերուն որ ենթակայ են ագարակատէրներու ազդեցութեան: Այս վերջինները նոր թղթադրամներու շրջաբերութենէն կը յուսան կարեւոր զեղչ մը՝ իրենց մասնաւոր պարտքերուն վրայ որ կը ջախջախեն զիրենք տագնապի այս շրջանին: Ուրիշներ ալ կը յուսան տեսնել նախանիւթերու գիներու բարձրացում, իբրեւ փոխարինութեան դրամի արժէքի անկման »:

Պատերազմական պարտքերու բանակցութիւնները ձախողա՞ծ են

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ՝ ձախողած են Անգլիոյ մասնագէտներուն հետ կատարուած բանակցութիւնները՝ պատերազմական պարտքերու մասին: Անգլիական եւ ամերիկեան տեսակէտները իրարմէ այնքան հեռու են որ, նախագահ Րուզվէլթ այլ եւս յոյս չի տեսներ ո՛ր եւ է կարգադրութիւն ընելու, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին գումարումէն առաջ:

Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովին ատենապետը պատասխանելով իրեն ուղղուած հարցումներու, կը յայտարարէ թէ ո՛ր եւ է յոյս չկայ որ ընդունուի պատերազմական պարտքերու կրճատումը: Ատենապետը կ'աւելցնէ թէ՝ երբ այդ պարտքերը հաստատուն վիճակի մը վերածուեցան, 50 առ 100 զեղչ մը եղաւ արդէն Ֆրանսայի, եւ թէ ներկայ խորհրդարանը թերեւս կրնայ յետաձգել յառաջիկայ յունիս 15ի վճարումը, բայց դժուար թէ հաւանի նոր զեղչի մը:

Մաքտօնըլտի զեկուցումը

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը տեղեկութիւններ տուաւ իր ճամբորդութեան մասին: Իր զեկուցումը աւելի կը բաղկանար ընդհանուր տպաւորութիւններէ: Պ. Մաքտոնըլտ չկրցաւ ներկայացնել ո՛ր եւ է շօշափելի արդիւնք: Ցետոյ խնդրեց որ հարցումներ ուղղեն: Երեսփոխան մը հարցուց թէ պատերազմական պարտքերու խնդիրը պիտի դրուի՞ տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ:

— Ո՛չ, պատասխանեց Պ. Մաքտոնըլտ, չոր ու ցամաք:

Իր զեկուցման մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ նախագահ Րուզվէլթի հետ խօսեցաւ բոլոր այն հարցերու մասին որ կը գտնուին օրակարգի վրայ: « Նկատի առինք նաեւ մաքսային զինադուլի մը խնդիրը՝ խորհրդաժողովի ընթացքին: Կը կրկնեմ, մասնաւոր համաձայնութեան մը չյանգեցանք: Երկու երկիրները ժողովի պիտի գան բոլորովին ազատ ձեռքերով: Տեսակցութիւններէս օգտուեցայ նախագահ Րուզվէլթի պարզելու համար մեր քաղաքականութիւնը՝ զինաթափութեան մասին եւ տեսայ որ նոյն տեսակէտներն ունինք: Վերջապէս երկուքս ալ անկեղծօրէն քննեցինք պատերազմական պարտքերու խնդիրը: Այս մասին եղած խօսակցութիւնները մասնաւոր արժէք ունին, որովհետեւ հարթեցին ճամբան ոչ թէ վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու, այլ անմիջական քննութեան ձեռնարկելու համար: Առ այժմ աւելի բան չեմ կրնար ըսել, որովհետեւ համաձայնութեան ճամբուն մէջ մտած չենք տակաւին:

Պարտաւորիչ աշխատանքը Գերմանիոյ մէջ

Երէկ պարզեր էինք պարտաւորիչ աշխատանքի ծրագիրը՝ Գերմանիոյ մէջ: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ծրագիրը պիտի գործադրուի յառաջիկայ հոկտեմբեր 1էն: 1934 յունուարին արձանագրուած պիտի ըլլան մօտ 350,000 երիտասարդներ: Իսկ տասը տարուան շրջանի մը մէջ, 800,000—900,000 երիտասարդներ պիտի զրահին հերթով:

Պերլինի մէջ մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատուեցաւ, պարտաւորիչ աշխատանքի կազմակերպութեան համար: Այս գրասենեակը պիտի տամնէ արձանագրուած երիտասարդներուն բնակարանը, հանդերձանքը եւ սնունդը:

Ոչ ոք ազատ պիտի ըլլայ պարտաւորիչ աշխատանքէն, զոր պիտի լրացնէ զինուորական ծառայութիւնը: Երբ ամէն գերմանացի երիտասարդ անցնի այս կրկնակ դպրոցէն, պիտի կրնայ համարուիլ քաղաքացի եւ արտօնութիւն ստանալ... ամուսնանալու:

ՑԵՂՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԱՔՐՈՒԻ

Տորթմունտի մէջ պիտի հաստատուի գերման ցեղի զտման գրասենեակ մը: Արդէն ընտրած են 80,000 դպրոցականներ: Քաղաքին ամբողջ բնակչութիւնը քննութեան պիտի ենթարկուի այս ձեւով: Մօտերս պիտի հրատարակուի օրէնք մը, արգիլելով Գերմանացիներու ամուսնութիւնը՝ « տարբեր ցեղերու միջեւ »: Ցետոյ, բնակչութիւնը պիտի բաժնուի ընտանիքներու, որոնց շառաւիղները պետութեան կողմէ պիտի համարուին օրինաւոր կամ անբաղձալի: Այս կերպով, կը յուսան ամլութեան դատապարտել ոճրագործները եւ հակընկերային տարրերը: Քաղաքական հակառակորդները պիտի համարուին « հակընկերային »:

⁂ Պ. Քրուփ Ֆօն Պոհլէն նշանակուեցաւ լիազօր գերմանական ճարտարագործութեան: Ինչպէս գրած էինք, ծրագրուած է վերակազմել նաեւ ճարտարագործութիւնը, վերածելով արհեստապետական կազմակերպութեան մը, յարեւման Փաշական դրութեան:

Պիտի վերաքննուին նաեւ դրամական, վարկային եւ հարկային դրութիւնները:

⁂ Ուրիշ քսան աշխարհահռչակ ուսուցչապետներ եւ գիտականներ ալ արձակուեցան համալսարաններէն:

Ֆրանսա կը մերժէ վերաքննութիւնը

Ներակոյտի աջի օրուան նիստին մէջ, եւմտացոյցի քուէարկութեան առթիւ, մեծ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Պ. Պէռանժէ, արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, երկար ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով նոր նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 292 միլիոն 800,000 ֆրանքի գումար մը: Այս առթիւ, յայտարարեց թէ շատ մը բարենորոգումներ կատարուած են արտաքին նախարարութեան մէջ, բայց դեռ կան ուրիշ ծրագիրներ: « Արտաքին նախարարութեան կեդրոնական վարչութիւնը չի նմանիր միւս նախարարութեանց կեդրոնական վարչութեան: Արտաքին նախարարութեան կեդրոնական վարչութիւնը կը բաղկանայ դիւանագիտական ասպարէզին մէջ կազմուած պաշտօնատարներէ: Արտաքին ծառայութեանց պաշտօնատարներուն թիւը չանցնիր 200ը, ինչ որ շատ չէ: Թիւի պակասը կը լրացնէ անոնց որակը: Անհրաժեշտ է վերակազմել արտաքին պրոպականտի ճիւղը: Գերմանիա, Իտալիա եւ միւս բոլոր երկիրները կատարելապէս կազմակերպած են այս ճիւղը: Միայն ճշմարտութիւնը չի բաւեր. սխալ է կարծել թէ աշխարհ ամենայն մեզ կը սիրէ մեզի համար: Մենք պէտք է պայքարինք, ամէն տեղ ծանօթացնելու համար Ֆրանսայի իսկական դէմքը: Ճիշդ է որ տեղեկատու դիւան մը հաստատուած է 51 պաշտօնեաներով, բայց ան մեկուսացուած է նախարարութեան վերին շրջանակներուն կողմէ: Կենդանի վարիչի մը կը կարօտի այս ճիւղը: Դիւանագիտութիւնը պէտք է գործակցի մամուլին, ծանօթացնելու համար Ֆրանսայի տեսակէտը »:

Պ. Պէռանժէ յետոյ կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջեց, որոնց պատասխանեց արտաքին նախարարը, Պ. Փօլ Պոնքուր:

— « Ոչ մէկ հիմնական բան կը բաժնէ մեզ Իտալիայէն: Իբրեւ պատասխան մեր նախաձեռնութեան, մէջտեղ դրուեցաւ չորս մեծ պետութեանց դաշինքը, Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Խորհեցանք թէ հարկ է օգտուիլ առիթէն, չորս մեծ եւ դրացի պետութեանց մերձեցման համար: Բայց չորս մեծ պետութեանց այդ համաձայնութիւնը երկու ճշգրիտ հետեւութիւններ կը պարտադրէր մեզի համար,— Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ մնալու կամքը եւ հաւատարմութիւն՝ ազգերու հաւասարութեան եւ մեր տուած ստորագրութեանց: Չորս մեծ պետութեանց դաշինքին նպատակն է ոչ թէ պահանջներ ձեւակերպել երրորդ պետութեանց համար, այլ կարգադրել հասարակաց խնդիրներ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքի սահմաններուն մէջ: Բայց, մենք կը կարծենք որ վտանգաւոր պիտի ըլլար հողային պահանջներ դնել, ոչ թէ անոր համար որ այդ բաները պէտք է յաւիտենապէս միեւնոյն վիճակին մէջ մնան, այլ որովհետեւ յիմարութիւն պիտի ըլլար, այս պահուն, դպչիլ այն սահմաններուն որ հաստատուած են դաշնագիրներով: Հարցումներ եղան պատերազմական պարտքերու մասին: Կը խնդրեմ սպասել 24 ժամ, երբ վերադարձած կ'ըլլայ այն մարդը զոր Ամերիկա ղրկեցինք: Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ սպառազինութեանց, անշուշտ Գերմանիան պարտաւոր է խստօրէն համակերպիլ Վերսայլի դաշնագրին: Մեր նպատակն է չխաբուիլ եւ թոյլ չտալ որ տկարանայ Ֆրանսան: Իսկ Ֆրանքօ-ռուս բարեկամութեան դաշինքը լաւ բան է: Առանց վերանորոգելու երբեմնի Ֆրանքօ-ռուս զինակցութիւնը, կը կարծեմ թէ Պ. Էռիօ նոր ծառայութիւն մը մատոյց խաղաղութեան, ստորագրելով այդ դաշինքը »:

Նացիները Աւստրիոյ վրայ պիտի խուժեն

Մայիս 4ին, Աւստրիոյ կիսապաշտօնական օրկանը խոշոր տառերով կը ծանուցանէ թէ Պաւարիոյ Նացիներու մարտական խումբերը կը համախմբուին աւստրիական սահմանին վրայ եւ թէ Թիրոլի մէջ հաստատուած հիթլէրական պետերը կարգ մը խոստովանութիւններ ըրած են, որոնց համաձայն արշաւանք մը ծրագրուած է Աւստրիոյ դէմ:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց Վիեննայի մէջ: Նէս օրէն յետոյ, կառավարութիւնը պեկոյց մը հրատարակեց, յայտնելով թէ կառավարութիւնը ի վիճակի է պաշտպանելու երկիրը եւ անոր բնակիչները:

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Մանուէլ Ոսկերիչեան	100
Արշակ Զօպանեան	50
Հրաչ Զարդարեան	50
Ղազար Մկրտիչեան (Վանեցի)	50
Ոմն	25
Ղազար Ներկարարեան	20
Ե. Ց.	10
Հ. Բ.	10
Գումար	315
Ապրիլ 29ի գումարը	300
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	615

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

33րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Սէն Շարլի (Մարսէյլ) շաքարի գործարանին հայ աշխատաւորներէն	90
Գումար	90
Ապրիլ 26ի գումարը	8928
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	9018

ԽՄԲ. — Այս առթիւ ստացած ենք սրտառուչ նամակ մը եւս, զոր պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԿԱՇԻԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Նոր Թուրքիոյ «ճարտարարուեստի քաջալերման» սկզբունքը բանաձեւուած է հետեւեալ ձեւով. — «Ամէնէն աւելի հովանաւորումի արժանի ճարտարարուեստը՝ երկրագործական եւ կենդանական ճիւղին կռթնող ճարտարարուեստն է։ Նախանիւթերը արտասահմանէն ներածուող ճարտարարուեստները չեն կրնար հովանաւորուիլ՝ ի վնաս առաջիններուն»։

Կաշեգործութիւնը, իբրեւ ճարտարարուեստ, կը պատկանի առաջին ճիւղին։ Ճիշդ է, որ Թուրքիա իր կենդանիներուն մորթերը կաշիի վերածելու համար կը կարօտի կարգ մը այլ նախանիւթերու, որոնք կը ներածուին։ Բայց եւ այնպէս, ատոնք երկրորդական նիւթեր են ու Թուրքիան հարուստ է մորթով։

Եւ սակայն, վերջերս լրջօրէն վտանգուած է ճարտարարուեստի այս ճիւղը Թուրքիոյ մէջ։ Անշուշտ, երբ կ'ըսենք «Թուրքիոյ կաշիի ճարտարարուեստը», պէտք չէ հասկնալ թէ հոն կայ եւրոպական իմաստով եւ ընդարձակ ծաւալով կաշեգործութիւն մը։ Ոչ։ Եւ որպէսզի աւելի յստակ գաղափար մը տուած ըլլանք, քանի մը տողով խօսինք, նախ, այդ մասին.

«Սպառութենէն» առաջ Թուրքիոյ ամէն մէկ քաղաքին մէջ կային նախնական ապաղադանոցներ, տեղ տեղ ալ՝ «խաղախորդարաններ»։ Պոլսոյ մէջ միայն (Եէտի Գուլէ) երեք հատ մեքենաւոր կաշիի փոքրգործարաններ գոյութիւն ունէին։ Ասոնք երկրին զինուորական կօշիկներու պահանջին փոքր համեմատութիւնը միայն կը հայթայթէին եւ հրապարակը կաշիի վաճառում չէին ըներ։ 1908էն վերջ, պետութիւնը ուղեց զինուորական պէտքերը տեղւոյն վրայ հոգալ ու հայթայթել։ Ուրեմն, վերոյիշեալ գործարանները քիչ մը աւելի ընդլայնեցան։ Բայց, հակառակ ատոր, բանակի պահանջին մէկ տասներորդը կը հայթայթէին։ Իսկ բանակին պատկանող Պէյքօզի գործարանը չատ անկարեւոր հատատութիւն մըն էր։

Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, Պէյքօզի գործարանը կարգի դրաւ ու կարելի եղաւ անկէ օրական 1000 զոյգ կօշիկ ստանալ։ Ընդհ. պատերազմի մուտքը, բանակին պահանջը աւելցաւ։ Եէտի Գուլէի գործարանները հինգ եղան։ Պէյքօզինը աւելի ընդարձակուեցաւ։ Օրական 1000 մորթ բանելու եւ 3000 զոյգ զինուորական կօշիկ պատրաստելու վիճակին մէջ դրուեցաւ։ Եւ սակայն, ընդհ. պատերազմին Պէյքօզի եւ Եէտի Գուլէի գործարանները իրիկն անբաւարար եկան։

Զինադադարին, դաշնակիցները բաւական գործ հայթայթեցին Եէտի Գուլէի, որովհետեւ Վրանկէլի բանակին կօշիկները անկէ կը հայթայթէին. Այդ պատճառաւ ալ, Թուրքիոյ կաշեգործութիւնը որակով ալ լաւացաւ։

Քէմալական վարչաձեւի հաստատումէն վերջ, երբ կառավարութիւնը ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը հրատարակեց, ճարտարարուեստի ուրիշ ճիւղերու կարգին, կաշեգործութեան ալ թափ տրուեցաւ։ Այդ գործին յատկացուած դրամագլուխներուն գումարը բարձրացաւ 15 միլիոն թրքական ոսկիի։ Նոր գործարաններ հաստատուեցան, եւ սկսան ընտիր կաշիներ պատրաստել։ Այնպէս որ, բացի ամէնէն առաջնակարգ կաշիներէն, մնացեալ բոլոր տեսակի ու գոյնի կաշիները կրցան պատրաստել նոյնիսկ մաս մըն ալ սկսան Ռուսիա արտածել։ Բաժնեցուցակի դրութիւնը եւս օգնեց, ու տեղական կաշեգործութիւնը մեծ զարկ առաւ։

Եւ սակայն, 1932 յունիսին՝ նոր օրէնք մը մաքսէ եւ տուրքէ զերծ կացուցանելու (կարգ մը ներածուած նախանիւթեր) որոշումը չեղեալ նկատեց ու կաշիի գործը մէկէն հարուածուեցաւ։ Տագնապը նուազեցուց, նախ, սպառումը։ Այնպէս որ տարին 10 միլիոն քիլօ կաշի բանող գործարանները անցեալ տարի 3—4 միլիոն քիլօ արտադրեցին։ Եղած հաշուի մը համաձայն, քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ մարդ–գլուխ 2—2,5 քիլօ կաշի կը բանին տարին։ Թուրքիոյ մէջ ամէնէն լաւ տարին 7—8 միլիոն քիլօ սպառած է, այսինքն, «14 միլիոն բնակիչ»ին վրայ բաշխելով, ամէն մէկ անձի 500 կրամ. իսկ վերջին տարին 250ի իջած է այդ սպառումը։

. Որովհետեւ մաքսէ եւ տուրքէ զերծ կացուցանելու որոշումը չեղեալ նկատուեցաւ, ապրանքի պատրաստութիւնը սուղ արժեց։ Գիւղացին չկրցաւ գնել, քանի որ իր դրամը պակսեցաւ։ Քաղաքացին նոյնպէս։ Ու կաշեգործութիւնը ինկաւ....։

Ասոր վրայ բարդուեցաւ երկրորդ փորձանք մը։ Բաժնեցուցակի դրութենէն առաջ, չինուած լաստիք չատ կը ներածէր Թուրքիան։ Ճափոնէն անգամ մը 300,000 զոյգ եկաւ եւ ծախուեցաւ... 25 ղրշ.ի, տակն ու վրայ ընելով հրապարակը։ Օտարները սկըսան Թուրքիա դալ եւ ճգախէժի (լաստիք) գործարաններ չինել, երբ բաժնեցուցակի դրութիւնը հաստատուեցաւ։ Հում նիւթը չատ աժան ըլլալուն եւ քիչ մաքս առնուելուն, ճգախէժէ կօշիկներ սկսան պատրաստել։ Գիւղացին ու քաղաքացին տրեխէն իսկ չահաւոր գտաւ ու տօքը անցուց։ Ցեխին ու ձիւնին դէմ ամէնէն նախընտրելի կօշիկ – տրեխն է։ Նոյնիսկ չինեցին տրեխի ձեւով։

Ու վերջնական հարուած մը կերաւ երկրին կաշիի ճարտարարուեստը։

Այդ է պատճառը որ կ'առաջարկեն, չահագրգռուողներ, ճգախէժի մաքսը աւելցնել։ Այլապէս, կ'ըսեն անոնք, պիտի փակուին կաշիի գործարանները։

Կառավարութիւնը ո՞ր ծայրը բռնէ։ Երկիրը պէտք ունի նաեւ քաուչուի (ճմլուած կօշիկի–կրկնակօշիկի համար)։ Բայց, քաուչուի գործարան բացող օտարները «թաց տեղ չեն պառկած», անշուշտ։ Մէկ մէկ աղուեսներ մարդ դտած ու կռնակ առած են անոր։ Այնպէս որ, անտառ մտած կացինին կոթը ներսէն է, ինչպէս կ'ըսեն...

Միւս կողմէ, սակայն, հարկ է կանգուն պահել կաշիի գործարանները։ Որովհետեւ, ինչպէս կը գրէր, անցեալ օր Ճիւմհուրիյէթ, «պատերազմի մը պարագային առանց կօշիկի պիտի մնանք՝ զինուոր թէ քաղաքացի»....։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հայերը Մարսիլիոյ Նաւահանգիստին Մէջ

Le Petit Marseillaisի մէջ, օրագրող մը, որ յօդուածաշարքով մը կը խօսի Մարսէյլ հաստատուող օտար «տուներու» մասին, կը ներկայացնէ Հայերն ալ, (յօդուածը զարդարուած երեք գծանկարներով, մէկը կը ներկայացնէ հայ կիները, որ նստէն կ'իջնեն, իրենց բեռներուն վրայ գրուած է՝ Տրապիզոնէն Մարսէյլ, միւսը կը ներկայացնէ գիւղական տուներ, ապահովաբար Մարսիլիոյ հայկական արուարձանները, երրորդը՝ Փրատոյի հրաչալի հայ կաթուղիկէն) —

Ասոնք է, որովհետեւ քանի մը տարի յետոյ դժուար պիտի ըլլար զատորոշել զաղթական Հայերը Ֆրանսայի Ֆրանսացիներէն, այնքան արագ եւ կատարեալ կ'իւրացնեն մեր բարքերն ու ընկերային կեանքի պայմանները։

Առանց հետեւելու օտար միւս ազգերուն օրինակին, Հայերը ցան ու ցրիւ տարածուած են քաղաքին մէջ, այս կամ այն կողմը, զանազան գործերու մէջ, համաձայն իրենց արհեստին, եւ համախմբուած չեն մէկ կամ երկու փողոցի մէջ։ Երբեք պէտք չունին իրարու մօտ ըլլալու, որովհետեւ Հայերը կզզիացուած չեն զգար իրենք զիրենք մեր մէջ, այն պատճառով որ վերջին երեսուն տարուան ընթացքին իրենց ծննդավայրին մէջ, անոնք Ֆըրանսերէն կը խօսէին արդէն, Ֆրանսական կրթութիւն կը ստանային կաթոլիկ հայրերէն։ Իրենցմէ չատեր լաւ կը ճանչնան մեր գրականութիւնը։ Արդարեւ սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ գրել – կարդալ չեն գիտեր հայ աշխատաւորականները, որոնց հոգին կը թուի տխուր, ինչպէս էր հին Փիւնիկեցիներուն համար, իրենց նախահայրերո՞ւ), եթէ հաւատանք Մասփէրոյի։

Իրենց հողերուն վրայ, թրքական տիրապետութեան տակ, Հայերը ուրիշ որ եւ է ազգէ աւելի զգայնութիւն մը ցոյց կուտային Արեւելքի մէջ տարածուած մեր ազդեցութեան։ Եթէ ճիշդ է որ գործածուելով մաշած է յանկերգը՝ «Ֆրանսայի անկեղծ բարեկամներ», երբեք սակայն այդ մակադրութիւնը այնքան լաւ չի պատշաճիր ուրիշին, որքան Հայերուն։

Թող հայու մը ականջին հասնի տանարգանք մը, նոյնիսկ լրբութեամբ ըսուած, Հայուն հոգն իսկ չէ, եթէ ըսողը Անգլիացի մըն է, Գերմանացի մը, կամ Իտալացի մը։ Այդպիսի չա՞տ անարգանքներ լսած է օտար տէրապետութեանց շրջանին։ Սակայն երբ Ֆրանսացին է, որ կ'անարգէ զինք, նեղէն խորապէս կը վիրաւորուի եւ կը տառապի։

Գրողները մեծ մասամբ, երբ Հայերուն մասին գրեցին, ընդհանրապէս վէպի ժառանգութիւն միայն ունեցան, բոլոր — ճիշդ բառովն արտայայտուինք, — տխմար բաներ Հայոց մասին։ Անոնք Հայերը գիտեցին հեռուէն, վերէն, դեսպաններու եւ աշխարհաքաղաքացի մարդոց քողին ընդմէջէն։ Այդ մասին մի խօսիք Հայերուն, չատ կը վրդովուին, — իրաւունք չունի՞ն արդեօք վրդովուելու։ Տխրաղէպ բանախօսութեան մը առթիւ Կրընոպլի մէջ վերջերս պատահած կռիւը ցոյց տուաւ, որ անոնք որոշած են այլեւս քամիլին տալ այդ սովորական քլիշէներն ու սխալ կարծիքները։

Անոնց դժբախտութիւնը պատրուակ ծառայած է կարգ մը դիւանագիտական խաղերու։ Անոնք «պատեհ առթիւ օգտագործելի տարբեր համարուեցան կարգ մը ազդերու համար, որպէսզի միջամուխ ըլլան արեւելեան հարցին»։ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնները փոխն ի փոխ կ'աշխատէին զանոնք օգտագործել, որովհետեւ Հայերը կը ձեւացնէին քաղաքական տեսակ մը photogénie վէճ մը որ երեւան կ'ելլէ պղտոր պահերուն։ Ա՛հ, ի՜նչ լաւ միջոց է Արեւելքի քրիստոնեաները պաշտպանելը։

Եօթը դար չարունակ քաչկռտուեցան Ռուսերուն եւ Թուրքերուն միջեւ։ Բայց մանաւանդ Թուրքերուն լուծին տակ։ Նախ թեթեւ եղաւ այդ լուծը, սուլթաններու օրով, մէկ քանի սուլթաններ, խելացի մարդիկ, ուզած ըլլալով օգտուիլ Հայերէն։

Օգտակար եւ չահագործելի տարրեր էին այս ճարպիկ վաճառականները, որոնք եթէ, վայելչօրէն եւ բառ սովորութեան, կը դողային գիւղացիէն ու ռամիկներէն, սպունգի դեր կը կատարէին ամենակարող փաշաներուն ձեռքը, անոնց ճոխութեան ծախքերը մատակարարելու առեն։ Ճիշդ է որ չէին սիրեր իրենց տէրերը Աբտիւլ Համիտի օրով կաթոլիկ, բարեխառն օրէն միայն իրենց զիրենք կը պաշտպանէին իսլամներուն։ 1908էն, Երիտասարդ – Թուրքերու իշխանութեան օրով, կացութիւնը բոլորովին չարափոխուեցաւ։ Երիտասարդ – Թուրքերը, որոնց նպատակն էր բարձրացնել քաֆիրթիւլամիններու լուծին մատնուած երկրին ազգային զգացումը, անդթօրէն հալածեցին ցեղ մը, որ, ապահովաբար, անտարբեր էր անոնց ազգային այդ զգացումներուն։ Եւ Հայոց արիւնը առատօրէն հոսեցաւ Անատոլուի մէջ։

Եկաւ պատերազմը, — Հայերը ծառայեցին, յանուն ոչ անշուշտ իրենց չահերուն, այն դրօշին, որուն հանդէպ երբեք խանդավառութիւն չունէին։ Դէպի արեւմուտք կը մղէին զիրենք իրենց կրօնքը եւ իրենց դաստիարակութիւնը։ Ահա թէ ինչու Ֆրանսացին, որ, պատերազմի ընթացքին, արգելափակուած մնաց Պոլսոյ մէջ, կ'ըսէր.

— Պատերազմական զեկոյցները կարդալ չէի գիտեր։ Ուստի կը դիտէի հայ լրագրավաճառներուն դէմքը։ Երբ ուրախ էին անոնք, կը նշանակէր թէ դաշնակիցները կը յաղթէին։

Երբ ճարճատեցաւ ու խորտակուեցաւ Թուրքեւգերմանական պինակցութիւնը, անկախութիւն հռչակեցին Հայերը, 28 մայիս 1918ին։ Երեւութական անկախութիւն, անիրականանալի նման խռովալից ժամանակի մը մէջ։ Երբ Կաղին տէր դարձաւ Թուրքիոյ, այդ անկախութիւնը յիչատակ մը դարձաւ եւ Իզմիրի անմոռանալի հրդեհէն յետոյ դարձեալ սկսան ջարդերը։ Գաղթը սկսաւ, զանգուածային ձեւով։ Ներուսա փակեց իր դուռները անոնց առջեւ։ Ֆրանսան էր միայն, որ բացաւ դուռները Հայոց առջեւ։ Եւ 100,000 Հայեր եկան հաստատուեցան այս երկրին մէջ, գործի մարդու գիտակցութեամբ, խաղաղ կեանք մը ապրելու տենչով եւ օրինապահութեամբ։ 25,000 կը հաչուուին անոնք Մարսիլիոյ մէջ, մեծ մասամբ առեւտրական, բոլորն ալ կ'ապրին ընտանեկան կեանք մը, խնայասէր, սակաւապէտ եւ ժուժկալ։ Դիւրածին եւ բազմացող են, այնպէս որ առանց զաւկի ամուսնութիւն մը կը համարեն սրբապղծութիւն։

Երբ նոր կը հասնէին Մարսէյլ, դուք կը տեսնէիք զանոնք մէկ սենեակի մէջ խռնուած, 4, 6 կամ 8 հոգի միասին։ Քանի մը տարի յետոյ, արուարձաններ մեկնած են անոնք, նոր վիլլաներու մէջ տեղաւորուած։ Կամաց կամաց վճարելով հողին գինը, կամաց կամաց վճարելով չինութեան ծախքերը, անոնք տէր դարձած են տուներու, Ֆրանսացի բնակչութեան խառնուած, եւ մեզի հետ աչխատելով։

Շաթօ – Կոմպէրի մէջ, Լա Ռոզի մէջ, Մոնօլիվէի մէջ, դուք կը հանդիպիք Հայերու, բարեկեցիկ ու բարգաւաճ, որովհետեւ կարծես Հայերուն համար է ըսեր Կիզօ, — «Հարստացէք»։

Միջակութեան, միջին դասակարգի ժողովուրդ մըն է այս, որ զրկուած է, թերեւս, բացառիկ դէմքերէ, մեծ գրողներէ, մեծ արուեստագէտներէ, ժողովուրդներու առաջնորդներէ։

Ներկայիս անոնք բաժնուած են երեք խորխորատներով։ Ոմանք թրքական տիրապետութեան տակ մնացած եւ բրտացած, ոմանք ալ խորհրդային Հանրապետութեանց մէջ (Ազրբէյճան, Հայաստան, Աջարիստան, Ղարաբաղ)։ Իսկ անոնք որ մեր երկիրը կը գտնուին, արդէն մոռցած են արեւելեան իրենց մայրենութիւնը, բաւական ձուլուած, վերջնապէս կազմուած, կարելի է ըսել՝ նուաճանգիստ հասած։ Բայց ատոնք եւս ընկերային տեսակէտով անմիաբան, տարանջատ, մէկը միւսին դէմ կանգնած, սերունդը սերունդին դէմ։

Երիտասարդները իրենց Երէցներուն, մասնաւորաբար մտաւորականներուն կ'ուղղեն զանազան մեղադրանքներ, ամբաստանելով զանոնք թէ չունին ընկերային բարոյական, այլ կը սիրեն վկայականներն ու դրամը։

— Բժիշկ, փաստաբան, գեղագործ, ծախուչ եւ կարճամիտ, դուք կեղծ մտաւորականներ էք բոլորդ, — կ'ըսեն անոնք իրենց երէցներուն, — իտէալ չունիք, պետական հասկացողութիւն չունիք, առով իսկ դուք էք պատասխանատուն մեր դժբախտութեանց։

Ու մինչդեռ կը տանեն իրենց Անկախութեան տարեդարձը, որ հեղնանքի մը կը նմանի, անոնք հետզհետէ աւելի կը նմանին մեզի, կը մոռնան իրենց կրած բիրտ հարստահարութիւնները, առանց նշմարելու թէ, երկու սերունդ վերջ, պարզապէս Ֆրանսացի պիտի դառնան իրենց հնչեղ անուններով, անդին երիտասարդները կ'երազեն դառնալ, վաղը, մեծ բանաստեղծներ, մեծ արուեստագէտներ եւ մեծ գիտուններ, պարագայ մը որուն արժանի են։

Շնորհիւ իրենց յամառութեան, շնորհիւ իրենց կամքին, անոնք պիտի յաջողին անպայման։

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՄԱՐԴԸ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, ողբացեալ ընկեր Օհան Կարոյի յուղարկաւորութեան առթիւ, յանուն ուսուցչութեան դամբանական մը կարդաց նաեւ ծանօթ ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Գ. Եր. Տ. Անդրէասեան։

Ուշ ստացած ըլլալով, այսօր միայն կրցանք հրատարակել։

Ջայնս չի կրնար չատ բարձր ելլել դագաղի մը առջեւ, որուն մէջ հանգչող մահկանացուն ցայտուն ներկայացուցիչ մըն է ո եւ է գաղափարի, որուն կառչած էր աներեր, հոգեկան ու մարմնական բովանդակ կորովը ի սպաս դնելով անոր։

Այդ մահկանացուն ա՛լ աւելի մեծ նկարագիր մը կ'ըլլայ, երբ այդ սեւեռուն գաղափարը տարիներու ընթացքին արտայայտած է հետզհետէ ստուարացող համոզումներով։ Անոնց չէնքին հիմը ո՛րքան խորունկ, արտաքին երեսներն ալ ամուր ագուցուած, հիմերու համապատասխան հաստատութեամբ։ Այդպիսի գաղափարի մը, այդպիսի համոզումներու արտայայտիչ մըն էր ահա ա՛յն, զոր այսօր կը սգանք, զգալով թէ անոր կորուստովը ո եւ է բան մը փրթաւ մեր իսկ համոզումներէն, մեր իսկ նուիրական գաղափարներէն, որոնց համար զենքեր դարձած ենք տարիներէ, ի՛նչ կ'ըսեմ, դարերէ ի վեր։

Այս մեռեալին ամէնէն մեծ արժանիքը ա՛յն է, ահա որ իր անհետացումով մեր մէջ կը թափահարէ այդ համոզումներուն թռիչքը։ Զինքը վերյիչելով մենք կանգ պիտի առնենք նուիրականութեան մը առջեւ, իր ապրած կեանքը պիտի չփոթուի այդ համոզումներուն, այդ գաղափարին հետ, ցեղային նահատակութեան տառապանքին սատակութիւնը պիտի բարեխառնուի կենդանի յոյսերու հետ առնոր՝ որուն էութիւնը, թէկուզ կարճատեւ շրջանի մը համար, վառարանը եղաւ այդ յոյսերուն։

Ուստի քանի՛ ազքին անոնք, մեր Օհան Կարոն վստահ կրնայ ըլլալ իր վերապրումին վրայ, յոյսեր՝ որոնց հասնելու ճամբան ո՛րքան փշոտ, նոյնքան լուսաշող պիտի ըլլայ իրականացումը անոնց։ Կեանքը եւ պատմութիւնը զա՛յս կը սորվեցնեն մեզի, ամբողջ գիծերուն, հեռքերուն ա՛յն յաւիտենական ներկայութիւնը ժողովրդներու անցեալ, ներկայ եւ ապագայ հաղարամեակներուն մէջ։

Ուրեմն կեցցե՛ս, Օհան, որ քու դագաղիդ առջեւ կը հրաւիրես մեզ պահ մը մոռնալ քու անձդ, անձիդ հոգեկան մեծութիւնը յիշելու եւ անով խըրախուսուելու համար։ Ասկից աւելի ո՞ր մեծութիւնը կրնայ առինքնող ըլլալ, ընե՛նք հասարակաց բառը՝ պատուաբեր ըլլալ մէկու մը յիշատակին համար։ Ուրիշ ո՞ր արժանիքը կրնայ աւելի բարեբեր ըլլալ պատմութեան մէջ գրաւելու անկիւն մը, որ ամէնուն պաչտած փառաւորութիւնն է եւ պէտք է ըլլայ։ Իր յոյսերուն աղեղը տեղ ունի պատմութեան մէջ իր անունով, իր աղեղնաւորութիւնը, նոյն իսկ համեստ, հրամայողութիւն մը կը յատկանշէ.

Բայց այս կէտը միայն յիշելով չենք կրնար ձգել որ բաժնուի մեզմէ Օհան։ Իր քովէն չմեկնած, փութանք ըսել թէ մաքուր ու չիտակ էր բոլոր անոնց համար՝ որոնք երկար տարիներու իր լըծակիցները եւ աւելի կամ նուազ երկար շրջանի համար իր բարեկամները եղան։ Հասարակ կեանքի մէջ մաքրութիւն եւ չիտակութիւն ամէնէն աւելի փնտռուած յատկութիւններն են համոզումներու եւ գաղափարի ընդոծին սրբութեան եւ նահատակութեան ու նուիրումի ճամբուն վրայ ընթացակից ընկերներու համերաշխութեան համար, ա՛յն է՝ գործը յանդ հանելու նպատակին համար։

Ժամանակը մեր գծած պատկերներէն ի՛նչ ալ եղծէ, մեր միամիտ հաւատքին, ինչպէս նաեւ սերունդ ուրբադուրացուած խոչալի ճամբուն վրայ ի՛նչ դերբուկներ ալ որ յանկարծ կամ դանդաղօրէն ցաւել ցցեն, նուիրումի մաքրութիւնն ու չիտակութիւնը անեղծ կը մնան ի պատիւ եւ ի յաւէ հաւաքականներուն, որոնք արեան քրտինք մտան զբօշանիչը կանգնելու իրենց մաքուր ու չիտակ սէրերուն հոգին մէջ։ Առասպելները կանուխ բան մը փնտռեցին, երբ յոյսի ծիլը թռեցաւ իրենց պտուղ տեսնել, խաւարին մէջ ու խարխափ նոյն առասպելներուն խարուսիկ պայծառերանդ երեւոյթները ձեռամբրացի պրկելու սեղմելու համար՝ սեղմեցին ի՛նչ հոյզ որ ունէր իրենց էութիւնը։ Ու երբ արդիւնքը հարցնէիր, ա՛հ, ի՛նչ կենդանութիւն, ի՛նչ վառ կորով, վանումներու եւ վանումներու փլատակներէն առանց սակաւիկ իսկ վհատելու, տեղը մնալ կը բռնէին հարազատներու հետ միեւնոյն ճամբարին մէջ, բանակը կը հանդերձէին ապարապետութեան ճըգիւ հրահանգներուն համաձայն, վերջնական յաղթանակին արբշիռ գիտակցութեամբ։ — Ո՛հ, ասիկա աւելի է քան ինչ որ կը պահանջուի մաքուր ու չիտակ յոյսերով ջրդեղուած մաքառողէ մը, բարձրութի՛ւն մը՝ որուն, աւա՛ղ, չենք կրնար հասնիլ ամէնքս։

Բայց ինչ որ նոյնքան սաստիկ գիծերով իմ աչքիս զարկած էր Օհան Կարոյի անձին վրայ, իր համոզումներուն եւ գաղափարներուն բանիւ եւ գրչով արտայայտութեան այն համեստութիւնն է, որ ատոր համար նըւազ բուռն չէր, մաքուր ու չիտակ ոճն էր որով կը մերձենար եւ մեզ իրեն հետ կը մօտեցնէր պատմական երեւոյթներուն եւ գործունէութեան չէշտակի պէտքերուն։ Հեռի կատրող թափօղ մը ըլլալէ, առով իսկ աւելի յանկուցիչ կ'ըլլար իր անուշ խօսակցութիւններուն մէջ եւ մանաւանդ գրչի արտադրութիւններուն մէջ, որոնց ընթերցումը եւ ուսումնասիրութիւնը, ե՛րբ եւ իցէ, կը փնտռուէր ամէնուն կողմէ։ Այնպէս որ համեմատ եղէք ինծի, երբ համարձակիմ ըսել թէ Օհան, իր սակաւութեան մէջ իսկ, լըման դէմք մըն էր, եւ դուք այսօր իրաւցնէ կը կորսնցնէք անոր մէջ յատկանշական ամբողջութիւն մը ցեղային տառապանքին, հաւատարմութեան եւ յոյսին։

Ա՛հ, այդ ամբողջութեան մէջ, որ հոգիի ցոլացումն է, ի՛նչ կարեւորութիւն ունի ո եւ է ճղճիմ մարմին, որուն թանձրահոծ տեսակը միայն չարերուն փառքն է, անոնց՝ որ պարպուած են ո եւ է յոյսէ, ո եւ է հաւատարմութենէ, եւ հանգստաւէտութեան սին տռփանքներով փաթթուած, կը յաւակնին հաւատալ եւ հաւատացնել թէ ծիրանի հագած են, արծաթի եւ ոսկիի նիւթը չփոթելով մեծութեան պղպջակին հետ։

Այո՛, Օհան Կարոյի մեծ գաղափարներուն պարզունակ բացատրութիւնը, իր համոզումներուն ընկերացնող համեստ ոճը ամէնէն նպաստաւոր գետինը յարդարեցին իր անձը յարգելի եւ նոյն իսկ յաճախ լսելի ընելու ե՛ւ իր խօսքը։ Եւ կը թուի թէ այս յատկութիւնը կը պարտէր դաստիարակութեան, որ յաւէտանեղծ ուղղութիւնն էր իր անկոտրուելի կորովին

կչռայթով ծանրութեան մը տակ կը պահէր զինքը արտայայտութեան անմէն եղանակներու մէջ, յատկութիւն մը՝ որ ահա այսօր, իր անհետացումէն վերջ, կարեւոր դաս մը կրնայ ծառայել բոլոր անոնց, որոնք խօսքի ու գրչի, նոյն իսկ գործի ասպարէզին մէջ իր զոյգատատանները եղած են եւ են։ Ուչադիր ընթերցումը այն հատուածներուն, զոր իր ընկերները կը հրատարակեն, պիտի հաւատարմացնէ մեր խօսքը։

Ո՞վ չի յիչեր անոր հոգին ցայտող որ մպիտի ձեւով ամոթխած արտասուքի մը պէս կը փթթէր, իբրեւ զինորոշիչ մը ի տես ո եւ է բարեկամի որ վստահութեամբ զրահաւորեալ կը խօսէր անոր հետ ո եւ է նիւթի մը Շատերուն համար թերեւս նորութիւն մըն է թէ Օհան դասական կրթութեան մը կը պարտէր իր կեանքին եւ վարմունքին արտաքին մաքրութիւնը եւ ոճը, չափի ու կանոնի հետեւողութեան գրիչը իր հմայքը կը պարտէր այդ կրթութեան, որ արդէն ուղիղ կը հաւասարէր իր խոհարհամիտ կեցուածքին։

Բայց գնա՛ց, ինչպէս գացի՛ն ու կը չարունակեն երթալ նո՛յն ճամբէն նո՛յն Գողգոթայէն պարմանի երիտասարդ, հասուն ուժեր, վերապրողներուն կտակելով իրենց հոգին՝ որ իբրեւ ծռուած է նոյն տառապանքին, նոյն հաւատարմութեան, նո՛յն յոյսին լուսաճառագայթով։ Գնա՛ց, գացի՛ն, վերապրողներու ուսին վրայ ծանրացնելով վեհափառ բեռը յղի ծանրութիւններու։

Լոյծ ը յուսախաբ զարուններու ընդունարան փոսերուն վրայ, որոնց մէջ անթառամ ծաղիկներ կը ծրարէ Ցորենահատը պէտք է մեռնի եւ ամփոփուի հողին՝ բազում արդիւնք տալու համար.

Այդ փոսերէն հատ մըն ալ կ'երթայ լեցնել խաղաղութեամբ եւ հանճարեղ գեղեցիկ ակնկալութեամբ։ Բայց, ո՛ւր, չադրութի՛ւն, երբ բաժնուիք իր մարմինէն, մինակ թողլով զայն յաւիտենական երազներու իր վայելքին մէջ, ո՛ւր չադրութի՛ւն, անակ ք որ մեր գտնանք ցայտումէն ա՛յն կայծերուն, որոնք Օհան Կարոյի լուսապայծառ խոչալին հուսկ յետին փթթումներն են, եւ պսակ մը երանգ աւելցնէ մեր յուզումներու չրջանակին վրայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ թէ որոշուած է Երեւան քաղաքին մէջ ցնել իր չուրջը գտնուող հետեւեալ գիւղերը, — Վերին եւ Ներքին Շէնգաւիթները, Ջարբախը, Նոր Կողը, Նոր Մալաթիան, Նոր Սեբաստիան։

Ա. ԱՆԱՆԵԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ

Հայաստանի խորհրդարանի նախագահը, Արմենակ Անանեան, կը թողու իր պաշտօնը, նշանակուած ըլլալով Հայաստանի հողային գործավար։ Թ[...]բեւանէն Թիֆլիզի «Պրոլետար»ին ղրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Անանեան միաժամանակ պիտի վարէ գործավարներու խորհուրդին փոխնախագահի պաշտօնը։ Ըստ նոյն հեռագրին, նկատի առնելով գիւղատնտեսութեան բացառիկ արժէքը, հողային գործավար նշանակուած է Անանեանը, որպէսզի փորձ գնահատման մը ունենայ երկրին այդ կարեւոր ասպարէզը։

Անանեան ծնած է 1893ին Թիֆլիսի Պօղոս – Քիլիսա գիւղին մէջ։ Աղքատ ընտանիքի զաւակ, 1904ին աշկերտութեան կը մտնէ կօշկակարի մը մօտ. 1906ին կը մեկնի Թիֆլիզ ու կ'աշխատի գործարաններու մէջ։ 1916ին կը բանակէն կ'ենթարկուի։ Հայաստանի կառավարութեան խորհրդայնացումէն վերջ, կը վարէ գաւառային պաշտօններ ու յետոյ Հայաստանի խորհրդարանի նախագահ, 1928ին՝ Անդրկովկասեան կառավարութեան խորհրդարանի նախագահ։

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Փրոֆ. Աճառեան վերջերս աւարտեց հայերէնի արմատական բառարանը։ Այդ աշխատութիւնը կը ներկայացնէ 6 հատորնոց հսկայ գործ մը, որ կը բաղկանայ 10,000 էջէ, յատուկ ջանքանն ալ միասին։

Այս աշխատութեան, ինչպէս նաեւ հայկական լեզուաբանական մարզին մէջ իր կատարած թանկագին ուսումնասիրութիւններուն է վարձատրու[...]

թին, փրոֆէսէօր Աճառեանի արուեստ «գիտութեան վաստակաւոր գործիչ» տիտղոսը:

** Դարձեալ է վարչութիւնը փրոֆէսէօր Քէշիշի վիրաբուժական բարոգ ծառայութեան եւ բժշկական հեղինակութիւններուն, տրուած է «բժշկութեան եւ գիտութեան վաստակաւոր գործիչ» տիտղոսը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՑԵԽԸ

Երեւան, գաճի գործարանին մօտ, երեւան հանուած է ցեխ մը, որ բուժիչ յատկութիւններ ունի: Օտեսայի կլիմայաբուժական կաճառի քննութիւններուն համաձայն, Երեւանի ցեխը օժտուած է այնպիսի յատկութիւններով, որ օգտակար կրնան ըլլալ կարգ մը հիւանդութիւններու: Այս տարի ամառուընէ սկսեալ, առողջապահական գործավարութիւնը պիտի աշխատի հիմնել մասնաւոր ցեխաբուժարան մը:

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄ

Ապրիլ 16ին մարդատար շոգեկառքը մեկնելով Լէնինականէն, կը խորտակուի Անի կայարանին մօտ: Մեծ չափով կը վնասուին երկու հասարակ վակոններ: Մէկ հոգի կը մեռնի եւ 5 հոգի կը վիրաւորուին:

Երեւանէն ու Լէնինականէն աղէտին վայրը կը ղրկուի յանձնախումբ մը, պատճառը հասցնելու եւ գիծը վերահաստատելու համար: Առաջին անթիւնեան կը փութան Անի – Ջէնչարքին բանուորները եւ ուսանելիք կը հայթայթեն ճամբորդներուն: Քննութիւն կը կատարուի աղէտին պատճառներուն մասին:

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ՏԱԿԱՒԻՆ

«Խորհրդ. Հայաստան» (17 ապրիլ) կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրները գաւառներէն:—

ՂԱՄԱՔԻԼԻՍԱ.— Անընդհատ ձիւն կը տեղայ: Դաշտերուն մէջ խոր ձիւն նստած է: Կերի պակաս կայ:

ԴԻԼԻՋԱՆ.— Ապրիլ 15ի գիշերը առատ ձիւն եկաւ եւ ծածկեց դաշտերը հաստ խաւով մը: Հեռախօսային ցանցը խանգարուած է: Ինքնաշարժները չեն աշխատիր: Կերի պակաս կայ: Ճակատին կը չարունակուի ձիւնը:

ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ.— Առատ ձիւն կը տեղայ: Ցանքը ընդհատուեցաւ.

ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԻՏ.— Ապրիլ 14ին բաւական ձիւնը: 15 սանթիմէթր նստած է արդէն. Կերի պակաս կայ:

Դարձեալ, Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի «Պրոլետար»ին թէ առատ ձիւն է եկեր Սիսիանի, Ախտայի, Ստեփանաւանի, ինչպէս նաեւ Երեւանի մէջ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ

Դիւզատնտեսական պետական հրատարակչութիւնը առաջին անգամ ըլլալով լուսաւոր լոյս կ'ընծայէ Քիւրտերէն լեզուով գիւղատնտեսական գրքոյկներ գիւղատնտեսութեան մասին: Այս շարքին առաջին գրքոյկը, որ լոյս կը տեսնէ այս ամսու, խորագիր ունի «Անասնաբուծութիւն»: Ցետոյ լոյս կը տեսնեն յաջորդաբար Սերմերու մաքրումը, Խոտաբոյսեր եւ անոնց ցանքը, եայլն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՆ ԱԼ

Անցեալ ամառ գրած էինք թէ մասնաւոր յանձնախումբ մը ընտրուած է, քննելու համար հայկական տառերու բարեփոխութեան հարցը: Գէշ ուղղագրութիւն մը տալէ յետոյ, ահա Երեւան կուտայ նաեւ գէշ տառերու նմոյշ մըն ալ:

Այդ գէշ տառերուն հեղինակն է Լ. Եաղուբեան, որ, ըստ հեռագրի մը, կը փորձէ լատինացնել հայկական տառերը:

Երեւանէն կը հեռագրեն Թիֆլիզի «Պրոլետար»ին այս առթիւ.

— Հայկական տառերը տպագրութեան մէջ, բաղդատմամբ լատինական եւ ռուսական տառերուն, կը գրաւեն մեծ տեղ: Այս պատճառով, մեծ քանակութեամբ թուղթ կը ծախսուի (15 անգամ աւելի):

Լ. Եաղուբեան մշակած է հայկական տառերու ձեւ մը, որ փորձ մըն է լատինացնելու: Այդ տառերը քննութեան կը դրուին մամուլին մէջ: Ապրիլի ընկերը «Խորհրդ. Հայաստան» հրաւէր ուղղած է բոլորին, որ պարզեն իրենց տեսակէտները մշակուած այդ նոր տառերուն մասին:

Ակադեմիկոս Մառ կ'ըսէ թէ լատինացուած այդ տառերուն հեղինակը ճիշդ մօտեցած է հարցին: Ու կ'աւելցնէ թէ խորհրդային միութեան մէջ տառերու լատինացումը եւ պարզացումը անհրաժեշտութիւն մը կը կազմէ, նկատի ունենալով խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու լեզուներուն բազմազանութիւնը: Այս հարցին լուծումը կապուած է, կ'ըսէ, ոչ միայն գործնական կողմին (տպագրութիւն, խնայողութիւն), այլ եւ լեզուագիտութեան պահանջներուն: Մառ, սակայն, կ'առաջարկէ կատարելագործել կարգ մը սրբագրութիւններ տառերուն ձեւին ու գծագրութեան մէջ:

Ինչ որ ալ ըսուի, առաջարկուած նոր տառերը երբեք նպատակայարմար չեն, ոչ իսկ լատինացուած:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ազրբէջանի կրթական գործավարութեան յանձնարարութեամբ, գեղարուեստի վաստակաւոր գործիչ Ա. Մայիլեան պատրաստած է օփերա մը, Սաֆա, որ կը բաղկանայ հինգ արարուածէ: Նիւթը առնուած է Շամախի Հայոց եւ Թուրքերուն կեանքէն: Օփերան պիտի ներկայացուի Բագուի պետական Թատրոնին մէջ:

** Վրաստանի հայ գրողներու ընկերակցութիւնը հրաւէր կ'ուղղէ իր անդամներուն, որ եթէ հրատարակելի գործեր ունին, ղրկեն վարչութեան: Այս ընկերակցութեան նախագահն է Վ. Ատրեան, խմբագիր «Պրոլետար» թերթին. ընդհ. քարտուղար՝ Մ. Դարբինեան, օգն. քարտուղարը՝ Թ. Զարեան: Գրողներու խմբակցութեան անդամ են Նարայր, Ասլանեան, Աղ. Վարդանեան, Լուսինեան, Խալաթ, Կորիւն, Մարգար, Մելիքեան, Վ. Սիմոնեան, Գրիգ, Թ. Ազարար, Ա. Ղուրբանեան, Բայանդուր, Մաճառեան, Ց. Պօղոսեան:

** Թիֆլիզի մէջ կը հրատարակուի Կարմիր Ծիլեր մանկական պարբերականը, որ արդէն 10 տարեկան է: Այս տասնամեակին առթիւ, Վրաստանի կրթական գործավարութիւնը 3000 րուբլի կը դնէ մասնաւոր մարմնի մը տրամադրութեան տակ, յատկացնելու համար իբրեւ մրցանակ մանկական գրականութեան վերաբերեալ որ եւ է նոր գործէ հեղինակին: Կազմուած է մասնաւոր մարմին մը, որուն պիտի ներկայացուին գործերը (վիպակ, բանաստեղծութիւն, Թատերգութիւն): Ժիւրիին նախագահն է Շահրաթեան: Ժիւրիին կը մասնակցին Թ. Ազարար, Մ. Դարբինեան, Ց. Պօղոսեան, Գ. Գոգուաձէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլ 11-24ը Տէսինի մէջ

ՏԷՍԻՆ, (Ցառաջ).— Ապրիլ 11–24ի ազգային մեծ սգատօնը, որ 1932ին անտես առնուեցաւ գաղութիս մէջ շնորհիւ ժողովրդի եւ միութիւններու անտարբերութեան, այս տարի տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Գառ. Միութեան: Շաբաթներ առաջ խորհրդակցական ժողովի հրաւիրուած էին բոլոր հոսանքները: Հրաւէրին պատասխանած եւ ներկայացուցիչ ղրկած էին Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը, Սեբաստիոյ Նհգ. Ուսումնասիրաց, Վասպուրականի, Տարօն – Տուրուբերանի, Խարբերդի եւ Բարձր – Հայքի հայր. միութիւնները, Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը, Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը, Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղը եւ Հ. Ս. Ռ. կուսակցութեան Տէսինի Ակումբը: Ցաւալի է սակայն որ վերջին երկուքը համաձայն իրենց բարի սովորութեան, առաջին խորհրդակցական ժողովէն յետոյ, մերժեցին իրենց մասնակցութիւնը, տարակուսելով թէ՝ «հայկական եռագոյնը պէտք չէ պարզել»: Մնացած ներկայացուցիչները միաձայնութեամբ կ'որոշեն ազգ. սգատօնի 18րդ տարեդարձը տօնել հայկական տարագիր եռագոյնով, որուն համար զոհ գացին մեր նահատակները:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Ց. Դ. Ժողովուրդի Տան սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը գունդագունդ կը դիմէր դէպի հանդիսավայրը: Սրահներուն երկու կողմը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները, առաջինը սեւ երիզով մը, որպէս սուգի նշան: Բեմին վրայ շինուած էր խոշոր մահարձան մը, ծածկուած սեւով մը եւ եռագոյնով, որու վրան զետեղուած էին մասնակցողներու կողմէ բերուած պսակաները եւ Թարմ ծաղիկները: Իւրաքանչիւրի վրայ գրուած էին «Ցարգանք մէկ միլիոն նահատակներուն» բառերը:

Հանդէսը բացուեցաւ երգեցիկ խումբի «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Նախագահ Գ. Գ. Կարապետեանը պարզելով օրուան տօնին իմաստը, խօսքը տուաւ Հ. Ց. Դ. կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ. Հերոյեանին, որ կրակոտ եւ խմաստալից բանախօսութեամբ մը սրբեց Ապրիլ 11/24ի մեծ եղեռնի ահաւոր պատկերը: «Ներկայ վերապրող սերունդը վրէժ եւ միայն վրէժ ունի իր սրտին մէջ՝ հանդէպ այն սպանութեան եւ ազգին, որ յղացաւ եւ կազմակերպեց այս հրէշային ոճիրը»: Խօսեցաւ նաեւ ընկ. Գաղազը: Ցետոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան, որ յիշեց թէ «այսօր սգատօն չէ, այլ ուխտի օր, եւ մենք եկած ենք ոչ թէ ողբալու մեր մեռելները, այլ ուխտելու թէ իրենց սրբազան յիշատակը չենք մոռնար: Ոչ մեր ճառերը, ոչ արտասանութիւնները եւ ոչ նոյնիսկ մեր բերած յարգանքի ցոյցերը չեն կրնար չափել խորութիւնը այն հարուածին, զոր Թուրքը հասցուց մեզի: Հայ ժողովուրդը այն ատեն յարգած կ'ըլլայ իր նահատակները, երբ գաղթահայ բեկորները այս տարագիր եւ անորոշ վիճակին մէջ գիտնայ կազմակերպել համերաշխօրէն ազգային, մշակութային, կրօնական եւ այլն ճակատներուն վրայ: Եթէ չունենանք այդ իմաստութիւնը եւ գիտակցութիւնը, մեր այս ճառերը եւ նոյնիսկ յոխորտանքները թշնամիին դէմ, ոչինչ կ'արժեն եւ չեն կրնար սպեղանի դառնալ մեր վէրքերուն»:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Տիկ. Հ. Ցակոբեան, Ա. Մարգարեան, փոքրիկներ Օր. Մ. Արթունեան եւ Ղարիբեան, Ա. Գիանեան արտասանութիւններով: Օր. Շաքէ Պօյաճեան (Կ. Խաչ), Մ. Մարտիրոսեան (Հ. Ց. Դ. Գառ. Միութիւն), Մ. Գինոսեան (Բարձր Հայք) եւ Կարապետեան (Տարօն) ուղերձներով:

Հանդէսը վերջացած էր, եւ սակայն ժողովուրդը դժուարաւ կը բաժնուէր սրահէն, իր հետ տանելով նահատակներու յիշատակը յաւերժացնելու համար իր ունեցած պարտականութեան խոր գիտակցութիւնը:

Վեհունի

Անվայել խաղ մը...

ԷԿՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ.— Շատ քիչ անգամ կը գրենք մեր գաղութի մասին որ խաղաղ եւ ինքնամփոփ կեանք մը կ'ապրի:

Հաւաքական կեանքի պահպանման հոգը ստանձնած է «Ցառաջդիմասէրց միութիւնը», որ խումբ մը եռանդուն հայրենակիցներու շնորհիւ, չորս տարիէ ի վեր կը պահէ իր գոյութիւնը, վայելելով գաղութիս համակրութիւնը:

Սոյն միութեան նախաձեռնութեան շնորհիւ շուրջ երկու տարի է կազմուեցաւ Թաղ. խորհուրդ մը, որ հաստատած է նաեւ մանկապարտէզ մը:

Բազմաթիւ փորձեր եւ ջանքեր ի գործ դրուեցան, թէ «Ցառաջդիմասէրց միութեան եւ թէ Թաղականութեան կողմէ, գաղութիս բոլոր երիտասարդութիւնը ամփոփելու իրենց շուրջ:

Քանի մը պղտոր երիտասարդներ, սակայն, մինչ նախընտրեցին սրճարանի թղթախաղանի շուրջ լծուիլ խլրդային աշխատանքի:

Վերջերս այ լաւ իրենց դիմակը պատռեցին, նոր խաղ մը փորձելով:

Ծպտուած Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէի (Հօկ) անուան տակ, անոնք կեղծ Թուցիկներ ցրուեցին գաղութին, գլխագիր «Թէյասեղանի» մը շուրջ հաւաքումբուելու:

Հաւաքոյթին նախընթաց իրիկունն ալ պաշտօնական նամակ մը կը գրեն Թաղականութեան, մինչ Թէյասեղանի մը շուրջ խորհրդակցութեան հաւաքուելու երեւոյթով:

Եթէ խնայել չուզէի ցաւալի սեւնակներուն նախ՝ արտատպելու էի այդ նամակը եւ յետոյ նկարագրէի իրենց եւալթը, բաղդատութիւնը պիտի ըլլար կատարեալ բարեկենդան:

Հաւաքոյթը յայտարարած էին ժամը 2.30ին եւ սկսան 4ին, խըռնել սպասելով զալիք... բազմութեան: Եւ ընդարձակ սրահը զոր վարձած էին Հայաստանի Օգնութեան դրամները վատնելով (քանի որ «Ցառաջդիմասէրց միութեան սրահը կարելի էր ձրի ճարել) կը փայլէր Թափուր աթոռներով: Մարսէյլէն, Կարտանէն, Մէլօէն ի զուր հաւաքած էին Հօկի անդամներ որոնք ընդամէնը իրենց ընտանիքներով եւ ծծկեր մանուկներով եղած էին... 30 հոգի միայն:

Զարմեր անդրադառնալ իրենց «գեղարուեստական ճոխ բաժինին» մասին որ ծաղրելի խնդիր է.

Անմիջապէս յետոյ, ամերիկեան աճուրդ մը որ կը տեւէ մէկ ժամ եւ որ կը կազմէր «միս բաժին» այդ հաւաքոյթին:

Իրենց անճարակ խաղերուն տեղեակ բանուոր մը, զաւնութեամբ կը գանգատէր թէ, ներկայ Հօկճիներու առատ մասնակցութիւնը այդ աճուրդին, աշխատուկ էր միամիտ բանուորներ որսալու, եւ յետոյ Հայաստանի համար հաւաքուած դրամը բաժնելու զարձեալ իրենք իրենց մէջ:

Եւ ակամայ կը տարուինք զառն խորհրդածութիւններու, թէ Հայաստան «իմ հայրենիք ճղակատը» այս որքա՞ն մնացիր «Թշուառ անտէր», քու պաշտպանութիւնդ յանձնելով այսքան անճարակ ձեռքերու: Հայաստանի Օգնութեան կեդր. կոմիտէն, որուն մէջ կը յուսանք թէ խոհուն անձեր չեն պակսիր, պէտք չէ մոռնայ բացարձակ ճշմարտութիւն մը, թէ ոչ մէկ փրօփականտ աւելի պերճախօս է քան գործն ինքն իսկ:

Մասնաճիւղերու կազմութիւնը վստահելով անճարակ անձերու, կատարեալ շփոթութիւն մը կը տարածեն այդ մարմնին շուրջ, որովհետեւ պղտոր եւ խարդախ միջոցներով նուիրական գործի ձեռնարկելը, բարոյապէս անպատուել է նպատակին խոկ եւ խափանել անոր յաջողութիւնը:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՂՈՒՆՔ ՈՐ ԿՈՐՍՈՒԻ՞Ն

Քալիֆորնիոյ Միւսը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, արտատպելէ յետոյ Պրենէն – Ֆրենսի հայկական հաստատութեան — Հայաստան — տագնապի մասին հրատարակուած նամակը (14 ապրիլ).

— «Ֆրենէնի հայ դպրոցը բոլորովին տարբեր է միւսիոնարական կրթական հաստատութիւններէն եւ կամ մինչեւ այսօր մեզի ծանօթ օտար դպրոցներէն: Հայասէր օտարներու աջակցութեամբ, եւ Հայոց մեծ բարեկամ հիմնադիր – տնօրէն Քրաֆթ Պօնարի ղեկավարութեամբ, տարիներէ ի վեր իր գոյութիւնը շարունակող Ֆրենէնի հայ դպրոցը իսկապէս տարազատօրէն հայկական է, հոն հայ որբերը, հայ դաստուներու առաջնորդութեամբ եւ հայ ավեդէն տառերով կը սորվին ցեղին հարազատ պատմութիւնն ու լեզուն:

Գէտք չենք տեսներ պզայուն սիրտերը վիրաւորել եկած կոչին վրայ ո եւ է բան աւելցնելով: Իր ինքնատիպութեան մէջ ան արդէն բաւական յուզիչ է ամէն անոնց համար որոնք հայ որբը եւ ծնողազուրկ հայ նոր սերունդը կը դիտեն մեծ եղեռնի ընթացքին Թուրք վայրագութեան զոհ գացող մեր հողհատորներուն նուիրական մէկ աւանդը:

Ճակատագրական դառնութիւն մը պիտի ըլլար երեւակայել որ մեծ ըղձանքին հրաշքով վերապրող, Հայու անունով եւ հայկական դաստիարակութեամբ մեծցող որբերը ստիպուած ցրուէին երթալ խառնուելու համար օտարի անյաղ ձուլարանին մէջ: Մենք այնպէս կը հաւատանք թէ ժամանակակից սերունդը այնքան գիտակցութիւն ունի եւ դեռ իր երակներուն մէջ կը կրէ հայրենաբաղձ եւ հայրենասէր Հայու այնքան մը արիւն, որ պիտի կրնայ նոյնիսկ նիւթական այս նեղ օրերուն իր պատառ մը հացէն եւ իր արդար վաստակէն իր եղբայրական բաժինը հանել, անոնց որոնք յոյսի եւ հաւատքի կայծը իրենց աչքերուն կը նային մեր եղբայրական անմիջական օժանդակութեան:

Ինչ որ մինչեւ հիմա Զուիցերիայի մեր տայրենասէր բարեկամները ըրած են, պարզապէս վեր է ամէն գնահատումէ եւ մեզի կը մնայ երախտապարտ ըլլալ անփոխարինելի այդ օգնութեան համար: Բայց պարագաները տարբեր է այժմ: Կարելի չէ ըսել օրհասական: Նիւթական անմիջական օժանդակութիւնը եթէ չփութացուի, մէկ օրէն միւսը հակառակ ամէն բարի կամեցողութեան պիտի ստիպուին փակել դպրոցին դռները եւ թողուլ որ որբերը իրենց սակաւաղբերն անձնատուր՝ ցրուին հոս ու հոն:

Այս տխուր երեւոյթը ազգային տեսակէտով դպրոցի մը կամ որբանոցի մը փակումէն շատ աւելի ծանրակշիռ է, որովհետեւ հայ դաղթաշխարհի բաղդաւորութիւններէն հեռու, Զուիցերիոյ սրտին մէջ առանձնացած այդ հայաբոյծքը կրնան մեզի համար ամէնէն թանկագին ծառայութիւնը մատուցանել ազգային շատ մը տեսակէտներով: Այդ ուժերը պէտք է որ հոն պահուին եւ շարունակեն իրենց խորհրդաւոր գոյութիւնը: Պէտք է անոնք անխռով եւ խառնմնադրուած Ալպեան աչքին առջեւ մնան, յիշեցնելու շարունակ իրենց անքաւելի մեղքերը եւ զաւաճանումը հայ արդար դատին:

Ժամանակն է որ ամբողջ Հայրենակցական Միութիւնները, Կարմիր Խաչերը, եկեղեցիները եւ ազգային ամէն տեսակի կազմակերպութիւնները միացած ջանքերով միահամուռ ճիգ մը ընեն փրկելու այդ պատկառելի հաստատութիւնը եւ բարձր բռնելու Հայու արժանապատուութիւնն ու անունը»:

ԽՄԲ.— ՏԵՂԻ ԱՆՁԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ, ՍՏԻՊՈՒԱԾ ԵՆՔ ՅԵՏԱՁԳԵԼ ՇԱՐՔ ՄԸ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ:

100,000 ՖՐ. ՇԱՀ ԵՒ... ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ

Ռումինիանութիւնը Տրանսիլ մէջ ձերբակալեց ձեռնարկու մը, Մոսիս Իսմայէլը: Այս մարդը 10—12 բանուոր եւ երկու տուն ունենալով հանդերձ, յաջողած էր արձանագրուիլ գործազրկութեան ցանկին մէջ եւ օրական 24 ֆրանք կը ստանար կանոնաւորապէս: Մինչդեռ, իր գործէն 100,000 ֆրանք շահ ունեցած է 18 ամսուան մէջ...

Իսմայէլ տարօրինակ կերպով խուսափանեցաւ իր մեղքը: Բանտարկուեցան նաեւ իր երկու բանուորները, որոնք նոյնպէս գործազրկութեան նպաստ կը ստանային խաղաղութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՊԱՀԱԿԸ

Այծե՞ր, Թռչուննե՞ր են եղել այդ ոչնաւորները, ի՞նչպէս են բարձրացել այդ անմատչելի ծերպերը: Տղաներէն ոչ ոք համարձակուեց Թէկուզ ամենափոքր խոռչը բարձրանալ, այնպէս սոսկալի էր տակի անդունդը: Վանատոր մօտ ճաշով եւ գինով հիւրասիրուելէն եւ մի քիչ հանգստանալէն յետոյ, նրանք գիւղացի առաջնորդների հետ միասին գնացին Հաղբատ: Հաղբատի վանքը աւելի փոքր քան Սանահինի վանքը, բայց աւելի հրաշակերտ, քան առաջինը:

Գուրգէնը խորին յարգանք զգաց ուղղել իր նախահայրերին, որ յարցել ու կերտել էին այդ սքանչելիքները:

Սակայն անցեալի փառքին, անցեալի Նրբաճաշակութեան չէր համապատասխանում ներկայ հայ գիւղը: Գետնափոր խրճիթներ, միայնոց Թոնիրներ, սեւ օճառները, ու նախնական պարզութիւն, աղքատութիւն: Հայ գիւղացին տրեխով, կոշտ չալէ չուխայով, մօթալ փափախով հայ գիւղկուհին ոտաբոպիկ, գունէր լաչակով ծածկուած, դեռ անխօս, անգրագէտ ու տգէտ: Հիասթափութեան ցաւը նորէն նեղս սողաց Գուրգէնի սիրտը:

Գիշերը նրանք անցկացրին բացօթեայ. քնեցին ուղղակի անտառում:

Երկար ժամանակ Գուրգէնը չկարողացաւ քնել: Թաւշապատ խոտերի վրայ մէջքին պառկած՝ նա նայում էր երկինք: Ծառերն այնքան խիտ էին, որ երկնքի մի խոշոր կտոր անկարելի էր տեսնել: Ծառերի խիտ սաղարթների արանքէն երբեմն երեւում էր կիսալուսինը, երբեմն աստղեր էին պսպղում, այնքան պարզ, այնքան ցուրտ: Մի ԹեԹեւ հով կար, որ շարժելով տերեւները՝ անտառը լցնում էր մի անուշ շրշիւնով, ու վարը, ձորում չարաճճի Դեբէթի խշշոցը անուշ:

Օդն այնպէս ԹեԹեւ էր, այնպէս զով. կուրծքն այնպէս հեշտութեամբ էր բարձրանում, իջնում, մարմինն այնպիսի մի երանութիւն, այնպիսի մի հեշտանք էր զգում, կարծես ինքը չէր ամբողջ օրը սար ու ձոր քալողը:

Լաւ էր, չա՛տ լաւ:

Բայց երբ նա մտաբերում էր կայարանում խռնուած գաղթականներին, երբ յիշում էր հայ գիւղը աղքատ, անեւ, աղտոտ՝ նրա սիրտը ճնշւում էր, եւ նա աւելի յամառօրէն Հայաստանը սեւեռում էր երկինքին, ականջը դարձնում ջրի ձայնին, որ փարատէ տխուր մտածումները եւ կարողանայ սքանչանալ Հայաստան երկրով:

Ա՜խ, եթէ այս ձորերում, լեռնալանջերում, անտառներում լինէին բարեկարգ գիւղերն Ամերիկայի, Հաբուսա, Նուբը: Գուրգէնն յիշեց իրենց տունը, ծնողներին, քրոջը, եղբօրը, կարգ, կանոն, մաքրութիւն, կեանքի համար բոլոր յարմարութիւններով: Նա քնեց իրենց տան յուշերով, հարազատների կարօտով:

Ո՞վ զարթնեցրեց նրան, Թռչունննե՞րը, ծառերի ծա՞ռը, թէ արեւը որ արդէն ոսկեզօծել էր անտառի վրանը, Գուրգէնը չգիտէր, երբ աչքերը բացեց՝ ուրախ էր նրա հոգին, սիրտը լեցուն ապրելու տենչով, մարմինը առոյգ ու ԹեԹե՜ւ, ԹեԹե՜ւ, ոպէս չէր եղած երբեք.

Ընկերներն էլ ելած էին, բոլորն էլ կայտառ, ուրախ, Թարմ:

Լուացուեցին վտակի ջրով, սրբուեցին Թաւիշ խոտերով, օծուեցին կաթնաթոյր ցօղով ու նախաճաշեցին այնպիսի ախորժակով, որպիսին երբեք չէին զգացած.

Երգը չրթունքներին իջան կայարան: Գնացք կար պատրաստ մեկնելու:

Հնմալ ապրանքատար վակոններ էին, որոնք հարուստ էին սակայն երեք գիրերով՝ Հ. Հ. Ե. (Հայաստանի Հանրապետութեան երկաթուղի): Ոգորմելի էին վակոնները, վիրաւորական նոյն իսկ, որ մարդիկ անասունների, ապրանքների պէս այդ վակոնները պիտի լցուէին: Բայց Գուրգէնը զարմանքով տեսաւ, թէ ինչպէս Ռուսաստանէն վերադարձող գաղթականներ, ծերեր, պառաւներ խանդավառութեամբ, սրբազան երկիւղածութեամբ ձեռները քսում էին այդ երեք տառերին եւ մանուկը սափում գէպ ի շրթունքները, այնպէս ինչպէս սիրուած լինէին սրբութիւններէն էն մեծ սրբութեանը:

Վակոններն արդէն լեցուն էին տառապած, հիւծած գաղթականներով, որոնց վրայ կար սակայն յատկանշական մի բան. աչքերը, հրով, հաւատքով, կամքով լեցուն աչքերը: Այդ աչքերը երջանկութիւն էին արտայայտում. այո՛, երջանիկ էին նրանք որ դառնում էին տուն, Թէկուզ աւերուած, Թէկուզ զետնափոր, անպարդ, անպաճոյճ, բայց տուն, հարազատ տուն:

Գուրգէնենց խումբը տեղաւորուեց մի ապրանքատար վակոնում: Նրանք աշխատեցին տեղ գրաւել դռների մօտ, որ դիտեն ճանապարհը:

Ու յանկարծ, երբ շարժուեց գնացքը, մեկնող ու դեռ կայարանում մնացող մարդկանց կուրծքերէն դուրս Թըռաւ մի զօրաւոր կանչ.

— Կեցցէ՜ ազատ Հայաստան ...

— Կեցցէ՜ հայ կառավարութիւնը:

— Կեցցէ՜ Հայաստանի երկաթուղին ...

— «Մեր հայրենիք ազատ անկախ» ...

— Ուռա՜ ... Ուռա՜ ...

— Երանի ձեզ, որ ժամ առաջ տուն պիտի հասնէք, տա՜ն, տա՜ն ...

— Երթաք բարո՜վ, բարե՜ւ տարէք, բարե՜ւ ... բարե՜ւ ...

Ծեծող, երգ դալուկ շրթունքների վրայ:

— Գնում ենք, կը շինենք, կը շինենք ...

Ու աշխարհը Հայոց, Լոռին:

Ի՜նչ սքանչելի ժայռեր, ի՜նչ վիթխարի ծառեր, անտառ, անտա՜ռ, ի՜նչ պէսպիսութիւն. մերթ սաղարթախիտ, մերթ փշատերեւ, լորենի, հացենի, կաղնի, չինար, նոճի, սօսի, ուռենի... Զուլալ վտակներ, գահավէժ ջրվէժներ. ու Դեբէթը քիչ հեռ, մերթ հանդարտ, մերթ խենդ, մերթ չարաճճի մի մանուկ, որ կատակում է, Թռչում ջրընդմէջ ժայռերի վրայ, փրփրում քարերի շուրջը. ի՜նչ սքանչելի տեսարաններ ...

Գուրգէնը հիացած է, ուզում է, որ վերջ չունենայ այդ ճանապարհը, ուզում է վար ցատկել վակոնէն, քալել ոտով, տեսնել ամէն մի անկիւնը, շօշափել ամէն մի Թուփը, համբուրել ամէն մի ծաղիկը: Ի՞նչ լաւ է, ի՜նչ լաւ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Սալցպուրկի շրջանէն հասած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ չըգրգիռ վիճակ մը ունին նացիները (հիթլէրական) եւ սպառնալից խօսքեր կը լսուին անոնց պետերուն բերնով: Աւստրիական կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, ի նախատեսութիւն որ եւ է անակնկալի: Հրամանագիր մը այս շաբթուան համար կ'արգիլէ համազգեստ հագնիլ, բացառութիւն համարելով միայն օժանդակ ոստիկանները: Անսաստողները ոչ միայն տուգանքի պիտի դատապարտուին, այլ եւ կրնան բանտարկուիլ: Միեւնոյն ատեն, բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուած են:

Գավարիոյ կառավարութիւնը եւ նացիներու պետը կը հերքեն իրենց վերագրուած մտադրութիւնները:

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ

Գ. Սիթրօէն մերժած ըլլալով ընդունիլ արձակուած բանուորները, առջի օր դէպքեր ծագեցան Սէնթ-Ուէնի գործարաններուն մէջ: Արձակուած բանուորները որոշեցին դիմել աշխատանքի նախարարութեան բողոքելով թէ — 1) Բազմաթիւ թաղապետութիւններ կը մերժեն գործազրկութեան տոմարին մէջ արձանագրել զիրենք. — 2) Սիթրօէն կը մերժէ աշխատանքի վկայականներ տալ, վերստին արձանագրուելու համար գործազրկութեան տոմարին մէջ: Նախարարը բացակայ ըլլալով, բողոքող բանուորներուն պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ իր փոխանորդին կողմէ: Գործադուլի կոմիտէն որոշեց պատի ազդերով հասարակութեան ծանօթացնել կատարուած անարդարութիւնները:

Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներն ու համակիրները վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantesի D սրահին մէջ:
Կը խօսին ընկերներ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Հայր Աբրահամի մասին, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ եւ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Օհան Կարոյի:

Գաւառ

Մարսէյլի եւ շրջաններու ժողովները

ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գրադարանի մէջ:

ՍԷՆ ԺԻՐՈՄԻ Վրէժ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ Համազասպ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱԻՏՕ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը. վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Տան մէջ:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈՆԹԷԻ (Ավինեօն) Մուրատ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ (Ավինեօն) Անդրանիկ խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միասին բերել անդամատետրերը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին, իրենց սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԺՈՒԼԻԷՆ (Գառտ) Զաւարեան խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Գրիատափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ ԷՍԿԻՇԷՀԻՐՑԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ կողմէ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ I. J. ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

24 RUE ST. VICTOR, մէթրօ MAUBERT MUTUALITE

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՍԵԱՆի

Գեղարուեստական բաժին, եւրոպական պարեր, ճաշ պանտ եւն.

ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԿԻԷՆԻ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին Բ.րդ ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Hotel de la Paixի սրահին մէջ:
Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Վարչութեան անդամները:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 51, րիւ տը Րիվօլի, «Քաֆէ Սամարիթէնի» ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Պիտի կարդացուի Կոչը. Վարչութեան կողմէ գրկուած շրջաբերականը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կը հրաւիրէ վարժարանին բարեկամներն ու համակիրները ներկայ ըլլալ Ս. Պատարագի արարողութեան, որ պիտի մատուցուի իր 54րդ տարեդարձին առթիւ, Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ, վաղը կիրակի առաւօտ, ի յիշատակ իր հանգուցեալ անդամուհիներուն:
Պիտի երգէ վարժարանին երգչախումբը առաջնորդութեամբ երաժշտապետ՝ Ն. Սերգոյեանի:

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանին Մանկապարտէզի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն Նոր Վարչութեան: Օրակարգի կարեւորութեան պատճառաւ կը հրաւիրուին բոլոր ծնողները եւ անդամները

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard տեղի կ'ունենայ հերթական գրական երեկոն՝ նուիրուած Գրական Ակումբի հիմնադիր եւ անդամ ողբացեալ Օհան Կարոյի յիշատակին: Կը հրաւիրուին հանգուցեալի յարգողները եւ հայ գրագէտները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

13 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

Salle du Conservatoire
2, Rue Conservatoire

(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)

ՄՆԱԿԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ
ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Թրքահայ մօտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած

ԿՆՃՈՒՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ

Թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր: Հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ Թերթերու խմբագրատուններ, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը, Յլօրիա եւ Լիլա Ցաշարանները եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lepic, իսկ ներկայացման օրը Թատրոնի կիշէն:

Դպրոցական հանդէս Շավիլի մէջ

կազմակերպուած՝ ՇԱՎԻԼԻ ԱԶԳ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

«Salle de Pautinp»ի մէջ, 114, Grand' rue, Chaville.

Արտասանութիւններ, Թատերական ներկայացում, երգ, պար, մեներգ եւ զաւեշտ: Հայկական պար հայկ. տարազով, երկսեռ աշակերտութեան կողմէ: Կը մեներգէ Օր. ՏԱՅԵԱՆ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀԱՅՐ. ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՍԱԼՕՆ ՇԱՐԻ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ դերասան ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆի

Կը ներկայացուի՝ «ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ» (Վարդան Տէրատի)

Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

Երեկոյթ - պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Մարսէյլի Հայ Արիներու Բարեկամներու կողմէ
ի Նպաստ Հայ Սկաուտներու Միջազգային Բանակումին (Ճէմպորի)

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

33, Պուլըվառ Լոնշան, Սալօն Լոնշանի մէջ

Հաճելի երեկոյ, գեղարուեստական մթնոլորտ:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Անկէնի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ
Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար ՊՐԷՄՈՆի

(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)

14 Մայիս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն 22

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI. եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ (Théatre du Bon Petit Diableէն), առաջնորդութեամբ Mr. JOE BRIDJEի.
Արժանթինեան Օրքէստր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝ PIZZRROի

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ԳԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

Զուարթ գիշեր մը Մարսէյլի մէջ

Մայիս 20 Շաբաթ գիշեր

Բնական տարազով (ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱՆ) բնական լեզուով
Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝
Հ. ՋՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԵՐԵՔ ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԾԻԾԱՂ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Վերջին ազդարարութիւնը համառօտ էր եւ կտրուկ:

— «Ձեզի ժամանակ կուտանք մինչեւ վաղը իրիկուն, որպէս զի անդրադառնաք Օտարականներու Արտաքսման օրինագծին մէջ ձեր որդեգրած ուղղութեան: Եթէ մինչեւ ժամը վեց յայտարարութիւն մը չտեսնենք իրիկուան թերթերուն մէջ՝ օրինագծին ետ քաշուած ըլլալուն մասին, ուրիշ բան չի մնար ընել մեզ եթէ ոչ գործադրել մեր խոստումը: Դուք պիտի մեռնիք գիշերուան ժամը ութին: Կը ներփակենք, առ ի գիտութիւն, ոստիկանութեան կողմէ ձեր պաշտպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցներուն մանրամասնութիւնները»:

Ստոր. ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Սըր Ֆիլիփ քանի մը անգամ կարդաց այս ազդարարութիւնը: Կարդաց նոյնպէս փոքր թուղթի կտոր մը վրան նշանակուած մանրամասնութիւնները, զորս ոստիկանութիւնը չպիտի համարձակէր գրի առնել.

— Մէկը կայ որ այս տեղեկութիւնները կը հրապարակէ, ըսաւ նախարարը խոժոռ արտայայտութիւնով մը. քարտուղարն ու ոստիկանը նայեցան անոր:

— Այդ մանրամասնութիւններուն ծանօթ են միայն չորս հոգի, ըսաւ ոստիկանը հանդարտօրէն. կ'երդնում որ հրապարակողը ոչ ես եմ, ոչ ալ ոստիկանապետը:

— Ոչ ալ ես, աւելցուց քարտուղարը:

Սըր Ֆիլիփ ուսերը թօթվեց.

— Ինչ փոյթ այլ եւս, անոնք գիտեն ամէն բան. ինծի համար կարեւոր չէ թէ ինչպէս կամ ինչ ձեւով տեղեկացեր են մանրամասնութիւններուն. խնդիրը այն է թէ պիտի կրնա՞մ պէտք եղած պաշտպանութիւնը վայելել վաղը իրիկուան ժամը ութին:

— Կամ ողջ — առողջ դուրս պիտի ելլէք այս գործին մէջէն եւ կամ պիտի սպաննուիք, ըսաւ ոստիկանը վճռական շեշտով մը:

✕

Նախարարին վերջին ազդարարութիւն մըն ալ ղրկուած ըլլալու լուրը տարածուած էր արդէն գիշերուան ժամը տասնին: Զբօսը շրջան ըրաւ ակումբներէն ու թատրոններէն ներս: Մարդիկ սկսան դարձեալ խօսիլ Սըր Ֆիլիփին սպառնացող վտանգին մասին: Մեծ յուզում կը տիրէր խորհրդարանին մէջ ուր մեծ թիւով երեսփոխաններ ներկայ էին այդ օրը: Բայց յուսախաբ եղան բոլորն ալ երբ, ընթրիքէն յետոյ, իմացան թէ նախարարը խորհրդարան չպիտի գար:

— Կրնա՞մ հարցնել յարգելի վարչապետին թէ Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը ի՞նչ կը խորհի այս հարցին մասին, հարցուց Լոնտոնի ազատական երեսփոխաններէն մէկը. կառավարութիւնը պիտի պնդէ՞ օրինագծին քուէարկութեան մասին, թէ ընդհակառակն, նկատի ունենալով ստեղծուած արտասովոր կացութիւնը, պիտի թելադրէ անոր յետաձգումը:

Այս հարցումը մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերաւ ժողովին մէջ: Վարչապետը հանդարտութեամբ բարձրացաւ իր աթոռէն եւ զուարթ արտայայտութեամբ դառնալով հարցապնդումը ընող երեսփոխանին, պատասխանեց.

— Ո՛չ մէկ պատճառ չկայ որ իմ յարգելի պաշտօնակիցս որ դժբախտաբար բացակայ է այս գիշեր, հրաժարի օրինագծին երկրորդ ընթերցումէն առաջարկէն:

— Ինչո՞ւ այդպէս չուսրած ու անհանգիստ երեւոյթ մը ունի, հարցուց ազատական երեսփոխանը իր դրացիին:

— Շա՛տ վրդովուած է, շա՛տ, պատասխանեց այս վերջինը. դահլիճին մէկ անկիւնը չէ՞ տեսնար այդ պարագան այսօր. «լա՛ւ իմացիր, Չորս Արդարներու խնդիրը չփոթութեան մատնած է մեր վարչապետը», ըսաւ նախարարը ինծի:

— Իմ կարծիքս ըրէ տարհամոզելու համար Սըր Ռէյմընը, ըսաւ վարչապետը, բայց ընդդիմացաւ. եւ ամէնէն ցաւալի պարագան այն է որ Սըր Ֆիլիփ վերջնապէս համոզուած է թէ Չորսերը պիտի պահեն իրենց խոստումը:

— Այս ի՛նչ հրէշային բան է, մէջ ինկաւ երեսփոխան մը. երբեւէ այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ. հարուած մըն է քաղաքակրթութեան օրէնքներուն դէմ:

— Բանաստեղծութիւն մի՛ ընէք, պատասխանեց վարչապետը. Չորսերուն նպատակը շատ տրամաբանական է: Խորհեցէք անգամ մը այն հսկայական իշխանութեան մասին զոր մարդիկ կուտան այս կամ այն անհատին. օրինակ դրամատէրը որ կը վարէ աշխարհի բոլոր շուկաները, շահագէտը որ բամպակի եւ ցորենի վրայ կը խաղայ, երբ անդին գործարանները պարապ են ու բազմութիւնները՝ անօթի. խորհեցէք այն բռնակալներուն մասին որոնք իրենց մատերուն մէջ առած են ազգերու ճակատագիրը. եւ խորհեցէք նոյնպէս այս Քառեակին մասին որ անծանօթ է մեզի. տարօրինակ, անորոշ մարդիկ որոնք կը պտտին աշխարհի չորս կողմը, կը դատապարտեն ու կը պատժեն դրամատէրը, շահագէտն ու բռնակալը որոնց դէմ անզօր է [illegible] դոց օրէնքը: Մեզի պէս մտածողներ կը հաւատան թէ չարագործը կը [illegible] ժում Աստուծոյ կողմէ: Բայց [illegible] նիկ Չորս հոգի որոնք արդարութիւն գործադրելու համար նախախնամական գերակշռութիւն մը կը վերագրեն իրենց: Եթէ գտնենք ձերբակալել անձնապէս պիտի ըլլան բանտին [illegible] ու աշխարհ չպիտի իմանայ անոնց [illegible] ծութեան մասին:

— Իսկ Րէյմընին վիճա՞կը [illegible]

Վարչապետը ժպտեցաւ:

— Այդտեղ է ահաւասիկ որ [illegible] մարդիկը կը չափազանցեն իրենց [illegible] բողութիւնները: Եթէ նախ [illegible] ու յետոյ յայտնէին զաղտնիքը [illegible] առաքելութեան, տարակոյս [illegible] որ Րէյմընը մեռած պիտի ըլլար [illegible] չեւ հիմա: Սակայն այդպէս [illegible] ազդարարելին նախապէս եւ վտանգը [illegible] ցին իրենց անձը: Ձեմ գիտեր թէ [illegible] տիկանութիւնը ինչ կարգադրութիւններ ըրած է, բայց կրնամ [illegible] վաղը գիշեր անկարելի պիտի ըլլայ Սըր Ֆիլիփին մօտենալ, անկարելի ինչպէս Սիպերիա աքսորուած [illegible] տարեկալին տեսակցութիւնը [illegible] հետ:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՄԱՅԻՍ 1933

7 Mai 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2182

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

PRO PATRIA

Երկու սուգ՝ իրարմէ մէկ շաբաթ հեռաւորութեամբ,— Հայր Աբրահամ՝ Պէյրութ եւ Օհան Կարօ՝ Փարիզ:

Ալեհեր վաստակաւոր մը եւ միջին տարիքը նոր թեւակոխած երիտասարդ մը:

Երկուքն ալ՝ չարաչար աքնած ու մաշած՝ ազատութեան ճամբուն վրայ: Երկուքն ալ դրօշակիրներ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: «Վասն Հայրենեաց»:

Առիթ ունեցանք խօսելու Օհան Կարոյի թարմ հողակոյտին առջեւ: Եւ, դեռ նոր հրատարակեցինք փառաւոր յուղարկաւորութիւնը Հայր Աբրահամին, որ հողին յանձնուեցաւ Պէյրութի մէջ, ապրիլ 23ին:

Երիտասարդը լրացուցիչն էր ալեւորին, նոյն ճամբուն վրայ: Աներօրէն կապուած՝ գաղափարի կապով մը որ անաղարտ մնաց, հակառակ սերունդի տարբերութեան: Բնականոն պայմաններու մէջ կատարուած էր փոխանցման հոլովոյթը երկուքին միջեւ, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ մըն է այսօր:

Գլխաւոր պատճառը այն է, անշուշտ, որ երկուքն ալ իրենց առջին առացան Հայրենիքի օդէն ու ջուրէն, եւ սուեճացան անոր հարազատ հողին վրայ, ուռիներու եւ բարտիներու շուքին տակ:

Արդարեւ, եթէ Օհան Կարօն կուգար Ռշտունեաց աշխարհէն (Վասպուրական), Հայր Աբրահամը բարեւ կուտար պատմական Լոռիէն (Կովկաս):

Եւ երկուքն ալ, իրենց երակները քամեցին Հայրենիքին մէջ, բաժնելով հալածական ժողովուրդի ուրախութիւններն ու դառնութիւնները, իրենց քրտինքը խառնելով անոնց խղճերուն եւ ճիգերուն:

Հայր Աբրահամը աչքերը փակեց 68 տարեկան վաստակի բեռով մը: Օհան Կարօն կը ձգտէր նոր ճիգերով բեռնաւորել իր երիտասարդ այլ խարխուլ մարմինը:

Եւ երկուքն ալ ինկան շնչասպառ, «օր ու արեւ չտեսած»:

×

Ի՜նչ սրտառուչ եւ պատկառելի ցուցակ ծառայութեանց՝ անընդհատ ճիգն ու նուիրումը՝ Հայր Աբրահամի: Գառանութենէն մինչեւ «մերձ ի մահ»: Եօթանասուն տարեկան հասակին մէջ:

Ծնած՝ 1865ին, նախնական եւ բարձրագոյն կրթութիւնն առնելէ անմիջապէս յետոյ, կը նետուի յեղափոխական յորձանքին մէջ, արժանանալով ... աքսորի (1890): Կը մասնակցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան (1892), եւ յետոյ, իբրեւ մասնակից գիւղատնտես վկայուելով Մոսկուայի համալսարանէն, ամբողջովին կը նուիրուի հանրային գործունէութեան:

Այնուհետեւ, իր երիտասարդութիւնը կը թաւալի փոթորկալի եւեւէջներով, քաղաքական-ազգային բեմի վրայ, ժամուլին մէջ, բանտէ բանտ (Դաշնակցութեան Դատ, 1909), Վասպուրականի մէջ (1917), իբրեւ անդամ Ազգ. Խորհուրդի (1918), իբրեւ նախագահ Հ. Հ. անդրանիկ խորհրդարանի (1919), իբրեւ նախարար խնամատարութեան, իբրեւ կալանաւոր կարմիր բռնակալութեան (1920-21), եւ վերջապէս իբրեւ տարագիր՝ նախ Պարսկաստան, յետոյ Սուրիա:

Իր տարիքին մէջ, շատերն հանգստեան կոչած են իրենք զիրենք:

Հայր Աբրահամը չունեցաւ հանգիստ, երբ այլ եւս բեռ մըն էր աշխատանքը: Նոյն իսկ երբ կը կորսնցնէր իր տաղանդաւոր զաւակը, Արմէնը, անցեալ տարի.

Ալեւոր ծերունի մըն էր արդէն, 1919ին, երբ, մտերմական խօսակցութեանց պահուն, այնքան խանդավառութեամբ կը խօսէր նորածին հանրապետութեան մասին, սրտաբաց պարզելով իր տեսակէտները.

— Երկիրը չզոհենք գանազան տեսութեանց եւ վարդապետութեանց: Նախ ոտքի կանգնենք, զօրացնենք տնտեսութիւնը. խրախուսենք ձարտարարուեստը, երկիր քաշենք մեր ցաք ու ցրիւ երիտասարդութիւնը եւ պիտանի ուժերը ...

Շատ խոր էր իր հաւատքը՝ հայրենիքի ազատութեան եւ երիտասարդութեան ապագայի մասին:

Տակաւին երկու ամիս առաջ, անցեալ մարտին, Հ. Յ. Դ. Պէյրութի Գառանեկեան Միութեան տասնամեակի առթիւ, կը խօսէր իր կրակոտ այլ հասուն ճառերէն մէկը.

— «Սիրելի պատանիներ, դուք դաշնակցական ապագայ սերունդն էք. գուտանիցութիւնը ձեզմէ շատ բան կը սպասէ, մանաւանդ — տալ եւ հնազանդիլ: Հ. Յ. Դաշնակցութենէն ներս անհատական հաշիւները, եսերը տեղ չեն կրնար ունենալ: Դաշնակցութեան մէջ փառք չկայ: Դաշնակցութիւնը շատ դաժան է եւ անողորմ՝ իր ընկերներուն հանդէպ»:

Առանց սեթեւեթի արտասանուած խօսքեր, որոնք պատգամի մը ապաւորութիւնը կ'ընեն այսօր, երբ այլ եւս յիշատակ մըն է Հայր Աբրահամը:

... Ի՜նչ դժնդակ արագութեամբ կը նօսրանայ փաղանգը:

Տառապատանք աւելի դժնդակ անոր համար որ, հին ու նոր սերունդը, ծերն ու երիտասարդը, վաստակաւորն ու նորատեղծեալը կը մարին օտար երկինքի տակ, կորսուած Հայրենի հողէն, ջուրէն եւ անոնց պարտադրած աշխատանքէն:

Եւ սակայն, պիտի տանինք այս անդոհանքը, երիտասարդ ընկերներ:

Պիտի տանինք, ու պիտի յարատեւենք նոյն ճամբուն վրայ, առանց ընկրկելու կամ հառաչանքներ արձակելու:

Ընդհակառակն, փաղանգին նօսրացումն իսկ ազդանշան մըն է ոչ միայն բազմապատկելու շարքերը, այլ եւ տասնապատկելու մեր ճիգերուն մէջ:

Հայր Աբրահամներն ու Օհան Կարօները մէկ բան կը սպասեն մեզմէ, — Հաւատարմութիւն՝ ձեռքէ ձեռք, սերունդէ սերունդ անցած դրօշին, յանուն հայրենիքի փրկութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԿԸ ԶԻՆԱԿՑԻ՞Ն

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ գործավարներու Աթէնք այցելութեան առթիւ, որ տեղի տուաւ գինարբուքի եւ փոխադարձ համակրանքի ջերմ արտայայտութեանց, թրքական եւ յունական թերթերը կը խօսին նոր զինակցութեան մը մասին:

Պոլսոյ թերթերը այս առթիւ կը հրատարակեն հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ սկսած բանակցութիւնները, շատ աւելի լայն եւ կարեւոր հանգամանք մը ունին, եւ կը վերաբերին ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական նպատակներու: Կը յայտնուի թէ Թուրքեւհելլէն պայմանագրութիւնը կը վերաբերի երկու երկիրներու առեւտրական եւ ծովային յարաբերութեանց, եւ տեսակ մը նախաբանը պիտի ըլլայ ապագայ պալքանեան տնտեսական միութեան:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական բանակցութեանց, անոնց նպատակն է ներկայ բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակումի ուխտը վերածել տեսակ մը պաշտպանողական ուխտի

Ամէն պարագայի, կը թուի թէ արտաքին խորհրդական Նուման Րիֆաթ պէյի Աթէնք ժամանումէն յետոյ, թուրքեւհելլէն յարաբերութիւնները մտած են բոլորովին նոր փուլի մը մէջ, որ պիտի ազդէ Մերձաւոր Արեւելքի եւ Պալքաններու խաղաղութեան գործին բարեշրջման վրայ:

Թուրքեւհելլէն համաձայնութիւնը եւ բարեկամութիւնը պիտի վերածուին թուրքեւհելլէն խմբակցութեան մը, որուն նպատակն է պալքանեան պետութեանց միութիւնը

Հելլէն արտաքին նախարարութենէն բխած տեղեկութեանց համաձայն, թուրքեւհելլէն քաղաքական, տնտեսական, առեւտրական եւ ծովային համաձայնութեանց կնքումէն յետոյ, պալքանեան միւս պետութիւններն ալ պիտի հրաւիրուին յարելու անոնց: Այս ձեւով բոլորին ցոյց պիտի տրուի թէ եղածը տասնծին եւ միակողմանի համաձայնութիւն մը չէ:

Այս մասին կարծիքներ փոխանակուած են Վենիզելոսի օրով, եւ անոնց հիման վրայ է որ տեղի կ'ունենան ներկայ բանակցութիւնները:

Առեւտրական բանակցութիւնները դրեթէ աւարտած են: Լաւատեսութիւն կը տիրէ երկու կողմին մօտ ալ:

Միւս կողմէ, էնկիւրիի հետ դիւանագիտական բանակցութիւններ կը կատարուին, փոքր արհեստներու օրէնքը այնպէս մը փոխելու համար, որ գոնէ որոշ դասի հելլէնահպատակներ կարենան իրենց արհեստը շարունակել Թուրքիոյ մէջ:

⁂ «Ազդամ» կը գրէ. — Քաղաքական բանակցութիւնները կը շարունակուին: Երկու կողմերն ալ ջերմօրէն կողմնակից են խաղաղութեան պահպանման: Ասոր համար ձեռք ձեռքի տուած պիտի աշխատին: Այս ձեւով, պարզապէս տեսակ մը զինակցութեան հիմերը կը նետուին:

⁂ Սըներգի երեսփոխան Մահմուտ պէյ («Միլլիյէթ») խմբագրականով մը դիտել կուտայ թէ Յունաստանի հետ համաձայնութիւն մը «քաղաքական եւ տնտեսական» չահեր կ'ապահովէ:

«Ասիկա կը նպաստէ նաեւ արտասահմանի աչքին մեր դիրքը զօրացնելու: Ամէն մարդ կը հասկնայ թէ թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը միայն պաշտօնական չէ, քաղաքական տեսական բարեկամութիւն մը չէ»:

Թուրքերէնը կը ջնջուի Պուլկարիոյ մէջ

«Զիմնուրիյէթ» կը գրէ. — Աւելի 13 օր առաջ, Ռուսչիի թուրք վարժարանները այցելող քննիչները կ'երեւի թէ շատ տեսած են իբրեւ չնորհ՝ թողուած օրական երկու ժամ թուրքերէնի դասաւանդութիւնը, որ բոլորովին ջնջած են: Քննիչները յայտնած են թէ ասկէ վերջ թուրքերէն չպիտի աւանդուի:

Ասոր վրայ բողոքող մեր թուրք եղբայրները, զինուորական ուժով դաղտնի դուրս հանուած են իրենց տուներէն եւ վայրենի ձեւով մը ծեծուած են:

«Թուրքիա ոչ ոքէ կը վախնայ»

«Ազդամ»ի խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըգ պէյ, մէկը զինաթափութեան ժողովի թուրք պատուիրակներէն, այս վերնագրով կը գրէ ծրնեւէն.

— «Թան (27 ապրիլ) կը հրատարակէ Պոլսոյ իր թղթակցին մէկ նամակը, ուր կ'ըսուի թէ վերջերս մեծ ցրտութիւն կայ թուրքեւիտալական յարաբերութեանց մէջ: Յետոյ Թուրքիոյ ծովեզերքը խրած իտալական նաւու մը մէջ գտնուած են եղեր թուղթեր, որոնք կը ցուցնեն թէ Իտալիա գէշ նպատակներ կը սնուցանէ Թուրքիոյ դէմ:

Միւս կողմէ թուրք թերթերը կը գրեն թէ Միջերկրականի ճակատը շատ զօրաւոր է, իսկ այս ճակատը յաճախ կը քննուի եւ Կազի փաշան ալ ասկէ առաջ Անթալիա ճամբորդեց:

«Թան»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան զօրացումը պատճառներէն մէկն է այս ցրտութեան:

Ֆրանսայի հետ մեր բարեկամութիւնը ինչո՞ւ պատճառ դառնայ ուրիշի մը հետ պաղելու: Ասիկա անտրամաբանութիւն չէ՞:

Գալով նաւի մը մէջ փաստաթուղթեր գտնուելու զրոյցին, Թուրքիոյ մէջ լուր չունին այս տեսակ բանէ մը: Իսկ թուրք ճակատներուն հակողութիւնը՝ որ եւ է երկրի դէմ ուղղուած չէ: Թուրքիա բարեկամ է իր բոլոր հարեւաններուն եւ կ'աշխատի կարելի եղածին չափ նպաստել խաղաղութեան գործին:

Եթէ Մուսթաֆա Քէմալի Թուրքիան, ինչպէս ամէն մարդի, զինուորական ուժին ալ կատարելագործման հոգ կը տանի, ասոր պատճառը այն է որ իրատես է եւ գիտէ թէ պատերազմի վտանգը դեռ չէ փարատած աշխարհէն: Թուրքիա որ եւ է երկրի նկատի չունի, որովհետեւ ոչ ոքէն կառկած ու վախ ունի: Իսկ մեր բարեկամներէն՝ բնա՛ւ ... Թուրքիոյ պատրաստութիւնները ուղղուած են այն անծանօթ թշնամիին դէմ, որ պիտի փորձէ գրծել իր խօսքը: Եթէ, հակառակ մեր փափաքին, այս տեսակ բան մը տեղի ունենայ, ասիկա պիտի հաստատէ մեր կառավարութեան եւ մասնաւորաբար Կազի փաշային հեռատեսութիւնը»:

—o—o—

ԿԱՆՏԻ պիտի արձակուի բանտէն, երբ սկսի իր նոր ծոմապահութիւնը: Ինչպէս գրեցինք, որոշած էր երեք շաբաթ ծոմ պահել, «իր մարմինը մաքրելու համար»:

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ (ԱԻԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆ)
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Հ. Հ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ
(Ծնած 1865ին, մեռած՝ 1933 ապրիլ 18ին)

ԽՄԲ.— Վաստակաւոր ընկերոջ վերջին լուսանկարն է այս, զրկուած Պէյրութի մեր թղթակցին կողմէ:

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ շրջանի ընկերական ժողովը յարգանքի հաւաքոյթ մը կազմակերպած է այսօր, Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին:

Գերմանիա անկէ մը կը մտնէ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի գերման պատուիրակները կը շարունակեն վճռական դիրք բռնել իւրաքանչիւր հարցի առթիւ:

Մայիս 5ին, գերմանական պատուիրակութիւնը նոր առաջարկներ ներկայացուց ծովային եւ օդային սպառազինութեանց մասին: Այս երկու հարցերուն մէջ ալ Գերմանիան կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն: Այսպէս, կ'ուզէ ինքն ալ ունենալ սուզանաւեր, եթէ անոնք ամբողջովին չպիտի ջնջուին: Յետոյ, կը պահանջէ մասնակցիլ 1935ի նաւային խորհրդաժողովին, որ վերջնական ձեւի պիտի վերածէ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի համաձայնութիւնները: Այս առաջադրութեամբ, կ'ուզէ օգտուիլ փոխանցման շրջանի կարգադրութիւններէն

Օդանաւային ուժերու հարցին մէջ, Գերմանիա կը պահանջէ ջնջել զինուորական օդանաւորդութիւնը, ինչպէս պարտադրուեցաւ Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագրով, բայց լռելեայն կ'ընդդիմանայ քաղաքային օդանաւորդութեան միջազգայնացման: Գերմանիա պարզապէս կ'ըսէ. — Կա՛մ դուք ալ ջնջեցէք պատերազմական օդանաւերը, եւ կամ մեզի ալ տուէք իրաւունք՝ օդանաւային ուժ կազմակերպելու:

Ազգայնական շարժումը կը ծաւալի Գերմանիոյ մէջ

ԿՐԱԿԻ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻՆ «ՎՆԱՍԱԿԱՐ» ԳԻՐՔԵՐԸ

Պրէսլաւի ուսանողները քաղաքին պատերուն վրայ փակցուցին կոչ մը, որով կը հրաւիրեն ժողովուրդը՝ իրենց յանձնել հրեայ եւ մարքսեան հեղինակներու բոլոր գիրքերը: Ասոնք հրապարակաւ պիտի այրուին մայիս 10ին, Դոմակի հրապարակին վրայ:

Տրէզտէնի մէջ, ուսանողները որոշեցին անարգութեան սիւն մը հաստատել, ծառի մը կոճղը տնկելով բազմարուեստեան վարժարանին առջեւ: Այնտեղ պիտի արձանագրուի անունը ոչ-արիական (հրեայ) ուսուցչապետի մը, որ իբրեւ թէ զաւեճանած է իր խոստումին, ինչպէս եւ անունը ուսանողի մը որ լեհական զաւընթացքներու հետեւած է Վարշաւայի մէջ:

Թերթերը սկսած են բողոքել այս ծայրայեղութեանց դէմ:

⁂ Պերլինի համալսարանին մէջ, երբ իրաւագիտական փրոֆէսէօր Վոլֆ դասի կը սկսէր, նացի ուսանող մը հիթլէրական համազգեստ հագած՝ ոտքի ելաւ եւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ հրեայ ուսուցչապետներուն դէմ: Այս միջադէպին հետեւանքով, փրոֆ. Վոլֆ ստիպուեցաւ հեռանալ սրահէն: Պ. Վոլֆ մէկն է այն երեք հրեայ ուսուցչապետներէն որոնք վերահաստատուած են կրթական նախարարութեան կողմէ:

⁂ Գերմանական նամականիշներուն արգիլուեցաւ ծախել հանրապետութեան առաջին նախագահին՝ ընկերվարական Էպէրթի նկարով տպուած նամականիշները

⁂ «Որքան ատեն որ պաշտօնի վրայ է Պավարիոյ ներկայ կառավարութիւնը, ո՛ր եւ է ընկերվարական թերթ չպիտի հրատարակուի», յայտարարեց նախարար մը, աւելցնելով.— «Գերման ժողովուրդին դժբախտութեան պատճառներէն մէկն է 1874ի մամուլի օրէնքը, որ խօսքի ազատութիւն կուտայ»:

⁂ Պարտաւորիչ աշխատանքի կանչուած երիտասարդները պիտի հագնին մասնաւոր համազգեստ մը, որ պիտի տարբերի զինուորական եւ ոստիկանական համազգեստներէն: Գերմանական գործարանները 300,000 համազգեստի ապսպրանք մը պիտի ստանան մօտերս:

Պարտաւորիչ ծառայութիւնը պիտի բաղկանայ օրական վեց ժամ աշխատանքէ եւ երեք ժամ մտաւոր եւ ֆիզիքական կրթութենէ: Կ'ըսուի թէ զինավարժութիւններ չպիտի ըլլան: Իւրաքանչիւր տարիքի դաս պիտի արտադրէ 600—650,000 աշխատաւոր:

⁂ Հիթլէր վաւերացուց 1931 յունիս 24ին, 1926 ապրիլ 24ին եւ 1929 յուն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՑ ՈՒ ԳՈՑ ՎԱՐԱԳՈՅՐՆԵՐ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բաւական խոստապահանջ է վերտառութիւնս: Գիտեմ: Բայց, ես ընդհանուր հայեացք մը պիտի փորձեմ:

Նախ, կ'ուզեմ փարատել ընդհանրացած չփոթութիւն մը — թատերգութիւն ու դերասան:

Ինծի կը թուի, սակայն, թէ հարկ է աւելցնել երկու ուրիշ տարրեր եւս, — հանրութիւնը կը նկատեմ աւելի մեծ ստեղծիչ մը, քան հեղինակն ու դերասանը: Հեղինակը կը յղանայ, կը պատկերացնէ, կը դիմագծէ, կը շատայարէ ու կը բերէ նրբանցք: Դերասանը միս ու ոսկոր կուտայ անոր, կենդանութիւն ու խօսք: Կը շարժէ՛ զայն: Ու տիպարները եկած կ'ըլլան բեմին վրայ: Բուն կամ լրացուցիչ ստեղծագործողը վա՛րն է, սակայն: Սրահին մէջ կամ վերնայարկը: « Հասարակութիւն »ը, որ իր մէջ բոպէ առ բոպէ ու բառ առ բառ կը սկսի կառուցանել եւ ստեղծել այն կեանքն ու տիպարները, զորս հեղինակն ու դերասանը միասնաբար ստեղծած ըլլալ կը կարծեն: Բայց որ, առանց հասարակութեան, լրացած չէ: Այս վերջինն է որ կրնայ վիժեցնել կամ արժեցնել: Սուլել կամ ծափահարել: Անիկա անողոք է ու թծախնդիր: Գուցէ երբեմն առանց թատերական կամ արուեստի որոշ պատրաստութեան: Ու երբ ի՛ր ճանչցած կեանքն ու տիպարները գըտած է բեմին վրայ, կը դառնայ մա՛յր մը խանդակաթ, գորովալիր: Թելադրօրէն կառչած անոնց ...:

Հասարակութիւնը, իր պատրաստութեամբ ու նախասիրութիւններով, կրնայ նպաստել կամ վնասել թատերգութեան մը կառուցման (ամբողջական): Զուր չէ, որ մենք յաճախ կը վրդովուինք, երբ անտեղի խնդուք մը կը լսենք սրահին մէջ: Որովհետեւ, դերասանը հոգեպէս շաղկապուած է — հակառակ արուեստի պահանջին, գուցէ, եւ հակառակ իր կամքին — մութին մէջ փայլփլող նայուածքներուն: Բեմէն սրահ հոգեկան ու բնազդական կամուրջն է ստեղծուած:

Հասարակութեան դերը աւելի որոշ կը դառնայ, երբ զայն սրահէն բոլորովին ... հեռացնենք: Երեւակայեցէք ամենագեղեցիկ ներկայացում մը՝ առանց դիտողի: Պակաս է անկատար: Բացակայ է ազդակը, որ պիտի զայն լրացնելու գործը, կամ նետել տալու զայն՝ մոռացութեան փոշիներուն մէջ:

Ձէ՞ պատահած որ, յաճախ, դերասանը « տրամադրուի », կամ « անտրամադիր » ըլլայ՝ նայած սրահի բազմութեան: Հեղինակաւոր մօքեր կ'անտեսեն « տրամադրութեան » պարագան, ճի՛շդ է: Կան ալ որ՝ անոր կը վերագրեն յաջողութիւնը:

Թանալին հետ՝ հասարակութեան որա՛կը եւ դերասանին ու անոր միջեւ եղած ընդունակութիւնը կամ զանէ վարժութիւնը եւս մեծ դեր կը խաղան: Ամէնէն տաղանդաւոր դերասաններն իսկ հակադիր տրամադրութիւններ կրնան ունենալ որակով բարձր կամ ցած, իրենց ծանօթ ու անծանօթ հասարակութեան մը առջեւ: Ներքին զօրչ ու անբացատրելի բան մը, որ ամենափորձ ճառախօսին իսկ կը պատահի եւ որ ոչ դող է, ոչ անվստահութիւն, բայց որ կը ծնի գրեթէ միշտ, կրնայ տեւել ներկայացման ամբողջ տեւողութեան, համաձայն հասարակութեան: « Համլէթ » ներկայացուցէք հայ գիւղի մը մէջ: Ու, փոխադարձաբար, «Թափլաքեար վարժապետը» մեծ քաղաքի մը մէջ ...:

×

Հայ թատրոնի առաջին տարրէն — թատերգութենէն (գիրք) նկատելի գործեր ունեցանք վերջին տասնամեակին: Լ. Շանթ ոսկեհանքի վերածեր է մեր անցեալը: Արուեստ ու պատմութիւն, հաւասար խղճմտութեամբ մը զուգորդուած, մեզի բերին « Կայսրը », « Ինկած Բերդի Իշխանուհին », « Օշին Պայլ »: Ու թերեւս ուրիշներ, որոնք սաղմնաւորուած են արդէն: Առանց վերլուծել ուզելու Շանթի եւ ուրիշներու գործերը՝ գրականութեան ու արուեստի տեսակէտէն, յիշենք եւ Ե. Գասպարեանի թատերականները, Ց. Մինասեանի մէկ գործը, Մելոյեանի « Գետնին Տակէն »ը (ՑԱՌԱՋ), բաւական յաջող գործ մը « Հայրենիք » ամսագրի մէջ — « Տարերքի Ընդվզումը » եւայլն:

Ճիշդ է, որ, համեմատելով ընդհանրապէս հայ գրականութեան հետ, հայ թատերգութիւնը, իր թիւով ու որակով, դեռ բաղձալի բարձրութեան չհասաւ: Ձեմ ժխտեր, ի հարկէ, այս կամ այն հայ թատերագրին այս կամ այն գործին առանձին մեծ արժէքը, որ կրնայ, իբրեւ արուեստի գործ, առաւելութիւն մը բերած ըլլալ մեր գրականութեան: Իմ գնահատումս կը վերաբերի ընդհանրապէս հայ թատերգութեան: Այսուհանդերձ, ոստում մը զոր ըրաւ հայ արձակը, կամ մենք՝ Նորերս՝ դէպ ի արձակը, պիտի բերէ իր ետեւէն, վստահ եմ, խոյանք մը դէպ ի բեմ:

Իսկ բե՞մը: Ձըսի հայ բեմը: Վասն զի, ես կ'ուզեմ ակնարկել հայերէն բեմին: Նկատեցէք, անշուշտ, որ կարկին իր շրջագծէն դուրս ձգեց տաղանդաւոր դերասաններ, որոնք Հայ են, բայց չեն պատկանիր մե՛ր բեմին: Ըմանք անոնցմէ, զոհ վարագոյրներու վրայ կը ժպտին մեզի: Կամ՝ իրենց անունին հետ կը հիւսեն նաեւ փառքը մեր ազգին՝ օտար մամուլի էջերուն՝ մէջ: Ինչ որ ժառանգ կամ բաժին կը մնայ մեզի, գաղութէ գաղութ, գրեթէ պայմանադրական դարձած հայ թերթերու արտատպումն է՝ անոնց մասին եղած գնահատանքներուն: Ու, չա՛տ բնականօրէն, հայօրէն աղուո՛ր գոհունակութիւն մը՝ մեր փոխ կամ ցցուն կուրծքերուն տակ: Հա՛, զանոնք կը դարձնենք, նաեւ խօսակցութեան կամ ... ճառի նիւթ: « Դրամագլուխ », երբ օտարի մը կը խօսինք « մեր դարաւոր ցեղի արժանիքներէն »

Իսկ ինչ որ հայերէն բեմին կը մընայ՝ կուգայ անցեալէն Նախապատերազմեան շրջանէն: Աբելեան, Ալեքսանեան, Շահխաթունի, Փափազեան, Զարիֆեան: Մեզ համար գոնէ հպարտացուցիչ այս անուններու քով չարեցէք, եթէ հարկ է — քանի որ անձնապէս առիթ ունեցած չեմ կարծիք կազմելու, — Լեւոն Ցարութ եւ ուրիշ « մը » կամ « ներ »:

Ու ա՛յդքան: Բաւարա՞ր է: Ինծի ցոյց պիտի տաք, գուցէ, Մայր երկրի սահմաններէն ներս գոյութիւն ունեցող ուժեր: Ես եւս ժամանակ չահագրգռութեամբ ուզած եմ հետեւիլ անոնց, բայց դեռ հանդիպած չեմ մէկ հատիկ նոր անունի, որ արժանի ըլլար վերի շարքը դասուելու: Խօսո՞ւմ, — թերեւս: Ինծի կը թուի, սակայն, որ հայ թատրոնին երկրորդ տարրը — դերասանը — հետզհետէ իր երբեմնի բարձրութենէն կ'իջնէ, ու, եթէ կեանքը անակնկալներ չպարգեւէ մեզի, շուտով թերեւս պատրանք դառնայ Ադամեաններու կամ Սիրանոյշներու հոյլի մը կարելիութիւնը ...:

Խոստովանինք, սակայն, որ գրեթէ ամէն տեղ, ուր բուռ մը հայ կայ, բացուող վարագոյր մը ունինք: Դերասաններ, դերակատարներ, խաղացողներ, սիրողներ — որակեցէք՝ ինչպէս որ հաճելի է ձեզ: Ու խաղացանկ, — Օթէլլոյէն կամ Համլէթէն մինչեւ « Պատուի Համար »ը անարժէք գտնելու ... համեստութիւնը: Ու որքա՜ն ճիգ, նպատակ, ծախք եւ ... բէզլամ: Բայց, լա՛ւ է որ օր մը առանձին խօսինք այս ... « այժմէական նիւթի » շուրջ:

Ու անդրադառնանք հասարակութեան — երրորդ տարրը մեր թատրոնին:

Բայց, ո՞րն է ան — Փարիզի՞նը, Աթէնքի՞նը, Ֆիլիպէի՞նը թէ՞ մեր բազմաբան « թատերախումբ »երը կամ ... շրջուն դերասանները ծափահարող սովորական բազմութիւնը

Տպաւորութիւնս այն է, սակայն, որ հայ հասարակութիւնը, իբրեւ ամբողջութիւն, միշտ աւելի ետ է իր դերասանէն. նոյն իսկ՝ այսօրուանէն: Ապացո՞յց, — « Լէպլէպիճի »ն, « Արշին Մալ Ալան »ը: Մեր հանրութիւնը կամ շատ յաւլինը կը փնտռէ, կամ կուշտ ու կուռ խնդացնողը: Փորձեցէք խաղալ Իպսէնի « Նորա »ն, բայց մանաւանդ Ժէռալտիի « Aimer »ն, ու հանդուրժեցէք, եթէ կրնաք, իր կարծիքին: Իսկ եթէ ձեզի յայտնէ թէ « շատ լաւ էր երեկ գիշերուան ներկայացումը », հարցուցէք իրեն թէ ի՞նչը եւ ինչո՞ւ լաւ էր: Կամ, առ հասարակ, փորձեցէք մէկուն հետ նստիլ սեղանի մը առջեւ ու խօսիլ թատրոնի, դերասանի, դիմախաղի, ձայնի, աչքի, ականջի, բեմադրութեան, դիմայարդարումի, տիպարի եւ դեռ բազմաթիւ բաներու մասին, որոնք թատրոնի յատուկ են, — ու պատասխանը պիտի ըլլայ, ընդհանրապէս, նոյնը: Այսինքն՝ ապշահար լռութիւն, այնպէս ինչպէս եթէ խօսէիք Զուլուներու բարքերէն:

Այս գնահատումս յատուկ է, անշուշտ, զանգուածին: Ոչ թէ անոնց, որոնց համար թատրոնը հոգեկան, ներքին պահանջ մըն է: Թէեւ, ես անցեալ տարի կը խօսէի Եւրոպայէն վերադարձողի մը հետ ու երբ իրեն առաջարկեցի թատերախաղի մը երթալ:

— Օ՛, հիանալի խաղ է, բայց չեմ գար, ըսաւ:

— Ինչո՞ւ:

— Տեսած եմ հեղ մը ...:

Հարցուցի իրեն թէ իր սիրուհին մէ՞կ անգամ միայն համբուրած է կեանքին մէջ, մէ՞կ անգամ դիտած է մայրամուտը, մէ՞կ անգամ ուզած է լալ կամ խնդալ:

Իր պատասխա՞նը: Ի՞նչ հարկ: Դուք ջանացէք փնտռել, անո՛ր մէջ եւս պատասխանը այն վրդովիչ հարցումին թէ ինչո՞ւ կ'իջնէ որակը հայ դերասանին:

Համեմատելով հայ թատերական հասարակութեան հետ, բաւական վեր է անշուշտ հայ թատերական քննադատութիւնը: Կ'ընդունիմ որ այս բացատրութիւնը դեռ գոյութեան իրաւունք չունի մեր մէջ: Ունէր նոյն իսկ նախապատերազմեան շրջանին: Զինադադարին, Պոլսոյ մէջ, Գ. Մխիթարեանն էր որ « Ճակատամարտ »ի այդ բաժինը արժանաւոր կերպով լրացուց: Բայց ըրաւ՝ պահեր գողնալով հեռագիր թարգմանելու իր ժամերէն:

Այսօր « Ցուլարի »ը կլանած է ընդհանրապէս մեր նոր քննադատութեան այդ արժէքաւոր ուժը: Խօսելով նորերէն, Բ. Թաշճեան « Հայրենիք » ամսագրի մէջ յաջող վերլուծում մը տուաւ « Կայսր »ի մասին: Բայց՝ այդքան: Ու ահա, այս խոստմնալից տղան եւս, ... թերթօն կը թարգմանէ: Եթէ նոյն ի՛սկ « ի մէջի այլոց », նարդունին « գլուխ քերելու տանս չունի », ինչպէս կը գրէ ինծ:

Արժէքներ ու գծաւորութիւններ, վերջապէս, որոնք մեզ դեռ եւս զրկուած կը պահեն առանձին հայ թատերական քննադատութեան մը առաւելութենէն: Մինչ հարկ է որ ան իր ուրոյն տեղը ունենայ, վերջապէս: Անջատուի, նոյն իսկ, գրական քննադատութենէն: Որովհետեւ, թատրոնը, ըստ իս, այլ եւս գրական ճիւղ մը չէ, այլ՝ անջատ արուեստ մը: Տեսակ մը, եթէ կարելի է ըսել, շարժուն ու խօսուն քանդակ — ճարտարապետութիւն:

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Բնութեան անբացատրելի մէկ քմահաճոյքին իբր արդիւնք, Փարիզի գըրեթէ ճիշդ մէջտեղը եւ Սէն գետին պղտոր ջուրերով շրջապատուած կղզի մը կայ, որուն Cité անունը կը տրուի:

Դարերէ ի վեր, այս կղզին գետին ալիքներուն մէջ մխրճուած նաւու մը նմանցուած է եւ այս նմանութիւնը ծնունդ տուած է Փարիզ քաղաքին զինանշանին, զոր կարելի է տեսնել թէ՛ քաղաքապետարանին վրայ, թէ՛ պաշտօնական թուղթերու եւ թէ նոյն իսկ մէթրոյի կառքերուն վրայ, հետեւեալ լատիներէն վերտառութիւնով « Fluctuat nec mergitur », (« Կը տատանի բայց երբեք չընկղմիր »):

Իրապէս, դարերու ընթացքին, քանի քանի արտաքին եւ ներքին քաղաքական փոթորիկներ պայթեցան անոր գլխուն, որոնց կրցաւ դէմ դնել մինչեւ մեր օրերուն հասնիլը: Գետն իսկ, որ դարերէ ի վեր իր առջեւէն կը քշէ կը տանի ամէն ինչ, կարծես գուշակելով այն խոշոր դերը, զոր կոչուած էր խաղալու ապագային այդ փոքրիկ հողամասը, անոր առջեւ հասնելուն՝ յարգանքով երկու ճիւղի կը բաժնուի եւ զայն իր հուժկու բազուկներուն մէջ առած կը պաշտպանէ:

Կղզին եղաւ այն բջիջը, որուն շուրջ ծաւալեցաւ եւ զարգացաւ մայրաքաղաքներուն ամէնէն գեղեցիկը: Այսօր մօտաւորապէս 2000 տարուան հնութիւն ունի ան, անցեալ մը, որ լեցուն է քաղաքական գիտական, գեղարուեստական եւ այլ այնպիսի դէպքերով, որոնք ո՛չ միայն յուզեցին եւ յեղափոխեցին իրենց ժամանակակից աշխարհը, այլ եւ անոնց ամէն մէկուն վերյիշումը դեռ այսօր իսկ նոյնքան խոր ազդեցութիւն կրնայ պատճառել: Շնորհիւ այս հարուստ անցեալին, Փարիզ շատ իրաւամբ արդի եւրոպական մշակոյթին օրրանը նկատուած է:

Ինչպէս ըսինք, քաղաքին ամէնէն հին մասը կղզին է: Ան պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, կը յիշուի Քրիստոսէ առաջ 52 թուականին: Բնակիչները, որոնք Parisii կը կոչուէին, յարձակում կրեցին հռոմէական լեգէոններէ, եւ պարտուեցան: Այսպէս սկսաւ Հռոմի տիրապետութիւնը երկրին մէջ, որ տեւեց մօտաւորապէս մինչեւ Ե. դարուն վերջերը: Կղզին դարձաւ զինուորական խիստ կարեւոր կեդրոն մը. շինուեցան պալատներ եւ մեհեան մը, որ կը կանգնէր մօտաւորապէս այժմու Մայր եկեղեցին (Notre Dame) տեղը: 1711ի պեղումները երեւան հանեցին մեհեանին բագինը, որ այժմ կը գտնուի Քլիւնիի թանգարանին մէջ:

Զ. դարուն սկիզբը, Ֆրանկներու թագաւորին՝ Քլովիսի արշաւանքը նոր դարագլուխ մը բացաւ երկրին պատմութեան մէջ եւ այդ շրջանին միայն քաղաքին Փարիզ անունը տրուեցաւ: Արդէն 280ին Սէն – Տընիի ձեռքով քրիստոնէութիւնը մուտք գործած էր հոն. իսկ Քլովիսի դաւանափոխութիւնը նոր ուժ մը տուաւ անոր եւ սկսաւ եկեղեցիներու եւ վանքերու շինութեան նոր շրջան մը: Գոյութիւն ունեցող մեհեաններուն տեղ շինուեցան եկեղեցիներ, այնպէս Սիթէի մեհեանն ալ իր տեղը տուաւ նոր եկեղեցիի մը:

Այժմու Մայր եկեղեցին, որ ֆրանսական ճարտարապետութեան կերտած կարեւոր գործերէն մէկն է, ծընաւ այնպիսի պահու մը, երբ ամբողջ երկրին մէջ հոգեկան նոր վերածնունդ մը սկսած էր: Ահա թէ ինչպէս:

Թ. դարուն վերջերէն սկսեալ երկրին պատմութիւնը իրարու յաջորդող համաճարակներու, սովի, երկարատեւ երաշտութիւններու շարք մը կը ներկայացնէ: Անոնք այնպիսի արագութեամբ մը իրարու կը յաջորդէին որ, այլ եւս ժողովուրդը՝ կատարեալ յուսահատութեան մատնուած՝ այն համոզումը գոյացուցած էր, թէ 1000 թուականին անպայման աշխարհի վերջը պիտի գայ, թէ նախախնամութիւնը՝ զայրացած մարդկութեան դէմ, այսպէսով արդէն կը պատրաստէ վերջին մեծ աղէտը: Քանի՜ քանիներ մեռնելով եւ կամ բաժնելով իրենց հարստութիւնը, անձնատուր եղան, չմեռնելու համար այդ եղերական վախճանը, որուն դատապարտուած էին մարդիկ: Շատեր յիմարացան, իսկ ուրիշներ, այս առթիւ աւելի խելացի գտնուելով, հարստացան:

Հասաւ 1000 թուականը. անցան երկար տարիներ եւ սակայն չեկաւ աշխարհի վերջը, չիրականացաւ մեծ աղէտը, այլ ընդհակառակն համաճարակները տակաւ առ տակաւ պակսեցան, երկրին մէջ սկսաւ արդարութեան նոր շրջան մը եւ ծայրայեղ յուսախաբութիւնը փոխուեցաւ գոհունակութեան երգի մը:

Նոր կեանք մը սկսաւ եւ ամէն կողմ իբր շնորհակալութիւն Ամենակարողին, սկսան տաճարներ կանգնել, անմահացնելու համար Աստուծոյ անունը: Մրցում մը սկսաւ քաղաքներու միջեւ՝ կանգնելու համար տաճարներէն ամէնէն հսկան, ամէնէն փառաւորը: Եւ ի՛նչ ոգեւորութեամբ ամբողջ ժողովուրդը լծուեցաւ աշխատանքի: Հարուստները ո՛չ միայն դրամով կը նպաստէին, այլ եւ անձամբ կ'աշխատէին՝ փոխադրելու համար խոշոր քարերը. իսկ հասարակ ժողովուրդը, ամէն բան մէկ կողմ թողած, ուժին չափ աշխատանք կը թափէր անոնց շինութեան համար:

Ահա այդ պահուն է որ, դարերու մէջ ծլած ինքնաբոյս ծաղկի մը նման, ֆրանսական հողին վրայ կեանք առաւ ճարտարապետական նոր ոճ մը, գոթականը, որուն խիստ յատկանշական կերպով միշտ դէպ ի երկինք սլացող ուղիղ գիծերը նմանցուած են շատ իրաւամբ, մարդկային հոգւոյն խորհրդաւոր սլացքին՝ դէպ ի բացարձակ Ճշմարտութիւնն ու Արդարութիւնը:

Այս ընդհանուր խանդավառութեան պահուն Փարիզն ալ ուզեց ունենալ իր տաճարը. տաճար մը, որ քաղաքին պատիւ բերէր, ըլլալով ամէնէն հոյակապը: Այսպէսով 1162ին ձեռնարկուեցաւ Մայր եկեղեցիին շինութեան: Այս հսկայ աշխատութիւնը դանդաղ ընդմիջումներով, տեւեց մինչեւ 1315: Պէտք է ըսել որ ան դեռ բոլորովին չէ աւարտած, « քանի որ գոթական ոճին յատուկ սրածայր վերջաւորութիւնները զանգակատուներուն վրայ երբեք կարելի չեղաւ [...]նել »:

Կարելի չէ երկու խօսքով վեր հանել Մայր եկեղեցիին գեղեցկութիւնը եւ հնագիտական տեսակէտէն անոր ունեցած կարեւորութիւնը: Բայց ինչ որ ամէնէն առաջ հասարակ դիտողին աչքին զարնողը կը գրաւէ, անոր ճակատը կազմող դարպասն է: Որքա՜ն ճոխ է, երբ ան նմանցուած է « քար Աստուածաշունչի » մը: Բայց ի՞նչ[…]նի համար հաւաքուած են հոն բազմաթիւ սուրբեր, մարգարէներ եւ առաքեալներ: Ի՞նչ բանի կը ծառայ[են] Հին եւ Նոր Կտակարանէն առնուած այդ տեսարանները:

Միջին դարուն ժողովուրդը կատարեալ անգրագիտութենէ կը տառապէր

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

Վահրամ Թաթուլ տասնեւութը տարեկան մնացած է իր մօրը արգանդին մէջ: Երբ դայեակը ուզած է դուրս հանել զինքը՝ Վահրամ պոռացած է.

— Դեռ պատրաստ չեմ:

Իր դայեակը, Աղաւնի հանըմ, պատասխանած է.

— Ձայթ ես կեբեր ...:

Վահրամ Թաթուլ աղաղակած է.

— Բայց ի՞նչ խօսք չհասկցող կին ես ...: Դեռ պատրաստ չեմ կ'ըսեմ: Դեռ լրացած չեմ, ամբողջացած չեմ:

— Ծօ՛, սուս եղիր: Հիմակ լեզուէդ քաշելով քեզի դուրս կը հանեմ: Մօրդ պորտը ֆէնալլիաճե՞ գիտցար: Ձէ նէ միտքդ մօրդ պորտին մէջ ծերանալ է ... հայտէ՞ նայիմ, դո՛ւրս ...

— Քա, աս ի՞նչ կնիկ ես դուն, խօսք հասկցիր, դեռ եղած չեմ ...: Ձե՞ս հաւատար, բայց սա հասակիս նայէ, սա ուղեղիս կազմութեան, դեռ չեմ հանճարացած: Ու յետոյ, ձգէ որ քիչ մը հանգստանամ: Մուլանալէ յոգնեցայ:

Դայեակը դուրս է քաշած Վահրամը: Այսպէս լոյս է տեսած Վահրամ Թաթուլ: Հեղինակ մը ըսած է. «Ինը ամիսէն առաջ պատրաստուած գիրքերը կը նմանին անհարազատ որդիներու »: Ձեմ գիտեր թէ ինչպէս պէտք է դատել Վահրամը, որ երկու անգամ ինը ամիսէն լոյս է տեսած:

Վահրամին լոյսը եւ խաւարը տեսնելով ըսած է.

— Հէ՜, այս ինչ խայտառակութիւն է. քսանեւչորս ժամէն օրը կը լրանայ: Օր ըսածդ առնուազն քառասուն ժամ տեւելու է: Ե՞րբ պիտի ուտենք, խմենք, հանուինք, քնանանք, հագուինք, կարդանք ու քալենք ...: Այս ինչ ժամանակի սով է ... Գիտնալի ասանկ ըլլալը, կ'երդնում որ աշխարհ չէի գար ... Ի՛նչ հրաշալի ծրագիրներ մշակելու վրայ էի, այնտեղ ...

Վահրամին շատ տառապեցաւ օրերու կարճութենէն: Երբ նաճաշիկը կը լրացնէր՝ արդէն կէսօր էր եղած, երբ ճաշիկը կը լմնցնէր՝ արդէն երեկոյ էր եղած, երբ ընթրիքը կ'աւարտէր՝ արդէն կէս գիշեր էր եղած ու երբ նեղ տեղը կը մտնէր՝ դուրս ելլելուն կը տեսնէր որ արդէն առաւօտ է եղած: Ե՞րբ քնանար խեղճը:

Ըմանք իր այս վիճակը Սամաթիա ծնած ըլլալուն կը վերագրեն:

Վահրամ բարկացած կը պոռար.

— Անկանոնութի՛ւն, խառնակութի՛ւն, արագութի՛ւն ...: Անպատճառ պէտք է յեղափոխել այս դէշ ժամանակաչափերը: Ու արդէն ժամանակը փոխուած պէտք է համարել իմ աշխարհ գալովս ...

Վահրամ Թաթուլ նախակրթարանի մէջ կը սորվի շատ բաներ, ի միջի այլոց երկրին ինքն իր վրայ դառնալով արեւուն շուրջը դառնալը: Վահրամ կը կատղի ու կ'ըսէ.

— Այս իսկ է հարցը ... ահա չարիքին աղբիւրը. երկիրը անպատասխանատու զինուոր մը նման դառնալուն համար է որ մենք կը տառապինք: Անմիջապէս գիշեր կ'ըլլայ, ցերեկ կ'ըլլայ, շուտով աշուն կ'ըլլայ, ձմեռ կ'ըլլայ ... պէտք է անշարժութեան մատնել երկրագունդը ... Հարկ է Սամաթիոյ արեւին դէմ եղած տանը կանգնեցնել երկիրը:

Վահրամ այս ուղղութեամբ հինգ տարի միտք յոգնեցուցած է: Եթէ յաջողէր՝ երկու Ամերիկաները պիտի մտնէին յաւիտենական խաւարի մէջ.

Մտած է Կեդրոնական վարժարան եւ եղած է յեղափոխական (դաշնակցական): Որոշած էր փրկել հայ ազգը որ նոյնպէս կը տառապէր ... ժամանակներուն դէշութենէն:

Այնտեղ է որ մտերիմ եղած է Մեծարենցին հետ եւ ընկեր բարեկամ Գ. Բարսեղեանին ու Շ. Միսաքեանին հետ:

Լաւ սորված է հայերէնն ու ֆրանսերէնը եւ ունեցած է դէպի գրականութիւն ու արուեստները որոշ հակումներ, նուրբ ճաշակով:

Ցարատեւութիւն կոչուած միջին ոյժէն զուրկ է եղած դժբախտաբար: Կեանքի ճամբէն քալած միջոցին հանդիպելով նորանոր գեղեցկութիւններու՝ միշտ փոխած է իր խէժը:

Իր միտքը գացած եկած է բանաստեղծութենէ ճարտարապետութիւն, խմբագրութենէ ուսուցչութիւն, դիւանապետութիւն, նկարչական քննադատութիւն, մատակարարութիւն, անկէ նորէն ուսուցչութիւն, դարձեալ բանաստեղծութիւն, անկէ ալ հաւաքածութիւն, խոզարածութիւն, ճագարարածութիւն, մեղուաբուծութիւն, երկրաչափութիւն ու վերջապէս . համայնավարութիւն.

Անկարող է շիտակ ու երկար ճամբէ մը քալելու: Կը սիրէ զիկզակաւոր, ոլորապտոյտ եւ ծառաստուեր ուղիները: Հաճելի է իրեն փողոց դառնալ, փողոցէն ետ դառնալ, դիմաց անցնիլ, տակը մտնել, վրան ելլել: Կը փափաքի կորսուիլ եւ օր մըն ալ յանկարծ երեւիլ « պիսիքլէթ »ով:

×

Վահրամ Թաթուլ իր եղբայր – քոյրերուն անդրանիկն է: Հայրենիքը՝ Թոմարզայի.

Գրած է « Լուսնին տակ երգեր »: Եղած է ուսուցիչ, զանազան գաւառական քաղաքներու մէջ: Օսմ. սահմանադրութեան Միսաքեան Շաւարշի եւ Բարսեղեան Գեղամի հետ եղած է « Ազդակ » շաբաթաթերթի խմբագիր: Ցետոյ դարձեալ ուսուցիչ: Երկար ատեն Զմիւռնիա: Պատերազմին եղած է չորս տարի անդադար փախստական՝ ծակամուտ տեսակէն: Այդ շրջանին ամուսնացած մանկավարժուհիի մը հետ: Զինադադարէն վերջը՝ Ազգ. խնամատարութեան Թղթակցութեան դիւանի պետ եւ Ցունաստանի մէջ մատակարար: Ցետոյ Ֆրանսա, Գարակէօզեան Հօմի մէջ ուսուցիչ: Իր պաշտօններուն մէջ եղած է որքան անձնամէր, նոյնքան ալ խղճամիտ:

Վահրամ Թաթուլ հիմակ Փարիզ է եւ կ'ապրի իր ազնիւ տիկնոջ՝ Իսկուհի Թաթուլին եւ իր սիրուհիին՝ բանաստեղծութեան հետ, Տիկին Զապէլ Եսայեանի թողած յարկաբաժնին մէջ:

Թաթուլ աշխատակցած է բազմաթիւ գրական հանդէսներու եւ տարեգիրքերու, մեծ մասամբ փոքրիկ ու նուրբ քերթուածներով: Քերթողութեան մէջ բարակ արուեստագէտ մըն է: Գրեթէ անծանօթ մը՝ հասար չունենալուն պատճառով:

×

Վահրամ Թաթուլ խմբագիր չէ մնացած, գրաշարները թոքախտաւոր չըլլալու համար՝ իր թծախնդրութիւններով:

Թաթուլ ճարտարապետ չէ մնացած, որովհետեւ ուզած է որ շէնքերը առաւօտին ու բնակչութիւնները փողոցները չմնան:

Թաթուլ ուսուցիչ չէ մնացած, որ[…] պէտքի իր մանկավարժական գրքեր[…] ինը սնտուկէն աւելի տեղ չբռնեն

Թաթուլ Խնամատարութեան դի[…] նապետ չէ մնացած, պարզապէս ան[…] համար որ Խնամատարութիւն չէ մնա[…]ցած:

Թաթուլ նկարչական քննադատ չ[…] մնացած, քանզի դուրսը գրեթէ նկա[…] չէ մնացած: Ամէնն ալ իր տունը փո[…] խադրած է ... յոգնածի փոխարէն

Վահրամ Թաթուլ միշտ բանաստե[…] չէ մնացած, որովհետեւ՝

Առաջին.— Ժամանակ չէ ունեցա[…]

Երկրորդ.— Մուսան իրեն շատ է այցելած,

Երրորդ.— Մուսային այցելած […] տեն ինք ուրիշ տեղ ժամադրութիւն[…] ունեցած,

Չորրորդ.— Մուսան իրեն դաւա[…] նած է,

Հինգերորդ.— Ինք ալ Մուսայի[…] դաւաճանած է. եւ յամին հազար ին[…] հարիւր երեսունին Վահրամ՝ Գարա[…] կէօզեան Հօմին մէջ իր Մուսան փո[…] խանցած է Փայլակ Սանասարին եւ ինք նուիրուած է ճագարաբուծութեան:

Վահրամ ճագարաբոյծ ալ չէ մնա[…] ցած, երբ տեսած է որ կենդանիները կլլած են իր 20,000 գէրօնները, իր ժա[…] մանակը, աշխատանքը եւ հանգիստ[…] ու քունը: Բոլորովին ապերախտ[…]

կարգալ – գրել գիտնալը կրօնաւորներու եւ « ուսանող » կոչուած դասակարգի մը մենաշնորհը դարձած էր: Այս պատճառով, այդ քանդակները հաւատացեալին հոգեւոր կրթութիւն տալու կը ծառայէին. — Պէտք էր պատրաստել անոր հոգին ու միտքը, եւ տաճարէն ներս մտնելէ առաջ արթնցնել անոր մէջ երկիւղածութեան զգացումը, որով պէտք էր ան ներկայանար տաճարին մէջ՝ Ամենակարողին առջեւ:

Նոթրը – Տամի վրայ պատկերացուած Վերջին Դատաստանի տեսարանը բոլոր միւս տաճարներուն վրայ տեսնուածներուն ամէնէն աչքառուն է. Հոս դժոխքը՝ սատանաներու իշխանութեան տակ, անդին արքայութիւնը՝ հրեշտակներու հսկողութեան ներքեւ. իսկ անոնց կողքին պատկերացուած են նաեւ այն ախտերը, որոնցմէ պէտք է հաւատացեալը զերծ մնայ, ինչպէս եւ այն առաքինութիւնները զորս պէտք է իւրացնէ իր կեանքին մէջ: Այս պատճառաւ է որ յաճախ քանդակներուն մէջ խիստ այլանդակ եւ նոյն իսկ տգեղին վեհութեան [illegible] տեսարաններ պատկերացուած են: Աւելի վերը, [illegible] արձաններու շարք մը՝ Հին Կտակարանի Հրեաներու 28 թագաւորները կը ներկայացնէ:

Հին աւանդէի մը համաձայն, տաճարին դուռներուն վրայի պղնձէ զարդերը, որոնք խիստ մանուածապատ գործուածքներ կը ներկայացնեն, գիշերանց սատանաներու կողմէ շինուած են: Անոնց կարեւորութիւնը ի վեր հանելու միջնադարեան խորհրդաւոր միջոց մը:

Երբ դեռ դարերու փոշին տաճարին քարերը չէր սեւցուցած, ողորկ մակերեսին վրայ գունաւոր եւ ոսկեզօծ քանդակներն ու արձանները ի՛նչ սիրուն տեսարան մը կը պարզէին դիտողին աչքերուն: Դարերու ընթացքին անհետացան նաեւ լայնանիստ սանդուղի մը եօթը աստիճանները, որոնք եկեղեցիին մուտքին առջեւ կը գտնուէին եւ կ'երկարէին ամբողջ լայնքին: Սակայն գլխաւոր հարուածը տրուեցաւ անոր ԺԸ. դարուն, երբ Պանթէոնի ճարտարապետին՝ Սուֆլոյի յանձնուեցաւ անոր վրայ փոփոխութիւններ մտցնելու պաշտօնը, որ խիստ աղիտալի արդիւնք մը տուաւ: Իսկ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը ոչ նուազ այլասերիչ եղաւ: Այժմ, շնորհիւ նախորդ դարուն, գոթական ճարտարապետութեան հմուտ մասնագէտ Վիոլէ լը Տիւքի խղճամիտ ջանքերուն, Մայր եկեղեցին կը ներկայանայ մեր առջեւ բոլորովին վերանորոգուած եւ իր նախնական ձեւին վերածուած:

Գալով անոր ներքին մասին, պարզ յօդուածի մը ընծայած առիթը բաւական չէ անոր վրայ ծանրանալու եւ նոյն իսկ եթէ կարելի ըլլար այդ, պէտք պիտի ըլլար մեր բուն նիւթէն շեղիլ եւ մտնել զուտ մասնագիտական հարցերու մէջ:

Ամէնէն գեղեցիկ տեսարանը կը պարզուի երբ տաճարը դիտուի ետեւը գտնուող կամուրջէն եւ կամ գետին միւս եզերքէ Քէ տը Մոնթէպէլլոյի վրայէն: Հոնկէ է որ կարելի է անոր ճարտարապետական փառքին մասին գաղափար մը կազմել: Մանաւանդ պէտք է դիտել զայն գիշերային մթութեան մէջ: Հակառակ տիրող մթութեան ան սպիտակ զանգուած մը կը ձեւացնէ: Այդ երեւոյթը կարելի է վերագրել քարերուն տեսակին, որոնց հանքը կը գտնուի Փարիզի մէջ իսկ, Ֆոպ. Սէն Միշէլի, Ֆոպ. Սէն Ժաքի եւ Ֆոպ. Սէն Մարսէլի թաղամասերուն տակը: Այս տեղերէն հանուեցան այն երեք տեսակ քարերը, որոնք գործածուեցան տաճարին շինութեան համար: Պէտք է այստեղ ըսել նաեւ, առանց մտահոգութիւն պատճառելու ամէն անոնց, որոնք այդ թաղամասերուն մէջ կը բնակին, որ գրեթէ ամբողջ հին Փարիզի տակը պարապ է: Անոր երկրաբանական խիստ հարուստ կազմը դարերէ ի վեր անգնահատելի քանակութեամբ քար հայթայթած է քաղաքին շինութիւններուն: Այս պատճառաւ ամբողջ քաղաքին տակը կազմուած են քարայրներ եւ նկուղներ որոնց հաւաքական երկայնութիւնը մօտաւորապէս 2000 քիլոմեթրի կը հասնի:

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակիցը խոստացած է պարբերաբար ներկայացնել զանազան էջեր, Փարիզ քաղաքի պատմութենէն, ջանալով դառնալ մատչելի՝ բոլորին համար:

ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 Ապրիլ.— Ձեզի կը ղրկեմ Հայաստանի մէջ ներկայիս երգուող ժողովրդական (պարերգ) երգախաղ մը երկու փոփոխակներով: Մէկը պոլշեւիկեան թխուածք է, իսկ միւսը հարազատ ժողովրդական կ'երեւի, եւ կ'երգուի աւելի կենդանի՝ ժողովրդական չափով:

Երկու փոփոխակներն ալ լսեցի եւ գրի առի հոս Հայաստանէն նոր եկած (3—4 ամիս առաջ) գաղթականներէ:

Եղանակը հայ ժողովրդական է, հարազատօրէն ձայնագրած է Շահէն Դիլանեան, լսելով երգողէն:

Իմ կարծիքով, կ'արժէ զայն հրատարակել «Յառաջ»ի մէջ: Լաւագոյն կ'ըլլայ եթէ ձայնագրուած մէկ տունը ձայնանիշերով տպուի:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿԸ

I

Ուր որ գնաս հետդ եմ ես,
Աշխատանքով մօտդ եմ ես,
Որտեղ դուն ես, էնտեղ ես,
Գործարանում մօտ եմ քեզ:

II

Քաղաք ու գիւղ հարեւան,
Թող շէն մնայ Երեւան,
Մենք տանք նրան նիւթեղէն(1),
Տեղը բերենք ճօթեղէն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽԱԿԸ

(Առաջին տունը նոյնն է)

— Քաղաք ու գիւղ հարեւան,
Վէրան մնայ Մոսկվան,
Քաշեց տարաւ նիւթեղէն,
Տեղ չը տուաւ ճօթեղէն:

— Լէնինականի(2) կըտաւ
Արարանը չը մտաւ,
Շատ խոստացան չը տըւան,
Բարձին տարան Ջինաստան:

— Ջըլուտ տկլոր քաղցած փոր,
Էլ ո՞նց քըշենք տրակտոր,
Քո մուխ մարի Ստալին,
Որ աչք դըրիր մեր մալին:

(1) Հում նիւթ ըսել է:
(2) Հիւսուածեղէնի գործարանի մասին է ակնարկը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կոմսուհի տը Նոայլ

Քանի մը տողով հաղորդած էինք մահը բանաստեղծ կոմսուհի տը Նոայլի:

Երէկ կէսօրին կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը կառավարութեան մասնակցութեամբ: Եկեղեցիին մէջ դամբանականներ խօսեցան Կաթոն Բամօ, յանուն Ֆրանսայի Գրագէտներու Ընկերակցութեան, Ալպէր Մօքէլ, յանուն Պելժ Ակադեմիային, ակադեմական Լուի Պարթու, յանուն բանաստեղծուհիին բարեկամներուն, նախարար Ա. տը Մոնզի, յանուն կառավարութեան: Թաղումը կատարուեցաւ Փէր-Լաշէզի մէջ: Կոմսուհի տը Նոայլ, ծննդեան անունով Աննա-Էլիզապէթ, իշխանուհի Պեսարապա տը Բրանքովան, ծնած է 15 Նոյեմբեր 1876ին: Հօր կողմէ, կը սերէր վալաք ընտանիքէ մը, որ պետական մեծ մարդիկ տուած է պետութեան: Մօր կողմէ, Միւզիւրիւսներու ընտանիքէն, որ տաղանդաւոր արուեստագէտներ ու գրողներ է տուած: Եւ սակայն, կոմսուհի տը Նոայլ կը սիրէր պարծիլ հելլենական հոգիով:

Ծնած է Փարիզի մէջ: Տասներեք տարեկանին սկսաւ գրել բանաստեղծութիւններ: Քսանմէկ տարեկան էր, երբ ամուսնացաւ: Իր առաջին տաղերը կը հրատարակուի 1892ին: Ամուսնութենէն քանի մը տարի յետոյ, կը հաւաքէ պարբերականներու մէջ հրատարակուած բանաստեղծութիւնները եւ լոյս կ'ընծայէ մեծածաւալ հատորով մը (Le Cœur innombrable): Այնուհետեւ գրեթէ ամէն տարի նոր հատոր մը բանաստեղծութեանց, յիշենք, — L'Ombre des jours, Les éblouissements, Les vivants et les morts, L'Honneur de souffrir: Գրած է նաեւ վէպեր ու վիպակներ: Պատուոյ Լեգէոնի հրամանատար էր եւ Պելժ Ակադեմիային անդամ:

Բանաստեղծութեանց իր առաջին հատորով գրաւեց ամէնուն հիացումը: Մէկ օրէն միւսը համբաւի տիրացաւ, եւ ահա իրենց հիացումը կը յայտնէին օրուան մեծ մտաւորականները եւ քաղաքական դէմքերը: Այնուհետեւ փառքը կը քալէր իր առջեւէն: Ահա թէ ինչո՛ւ չպակսեցան նաեւ նախանձորդները: Կոմսուհի տը Նոայլ օժտուած էր կախարդական գեղեցկութեամբ մը: Եւ իր նախանձորդները չէին քաշուեր ակնարկել անոր գեղեցկութեան մասին, երբ նոր յաջողութիւն մը կ'ունենար: Եւ գերդղայուն բանաստեղծուհին կը վշտակրէր չափազանց, հետզհետէ զզուելով երջանկութիւններէն, փառքէն եւ կեանքէն:

Արդարեւ կոմսուհի տը Նոայլ այն բանաստեղծն է, որ ոչ միայն երգած է մահը, այլ եւ իրապէս ցանկացած անոր: Ոմանք, տարուելով այդ պարագայէն, զինք կը կապեն ռոմանթիքներուն, եւ ոմանք ալ՝ ցաւերգակներուն (doloriste): Եւ սակայն եպիկուրեան բան մը կայ իր ցանկութեան մէջ, որ կ'արտայայտէ մահուան եւ ցաւի մասին: Շատերուն համար անըմբռնելի պիտի մնայ իր տեսակ մը hédonismeը, հրճուանքը որ կը զգար ցաւին մէջ: Թրթռուն հոգիով մը օժտուած, ցաւագին աստիճան կը բաբախէր իրերու եւ մարդոց հետ իր հաղորդակցութեանց:

Բայց կոմսուհի տը Նոայլի բանաստեղծութեան գլխաւոր յատկանիշներէն մէկը կը կազմէ ներշնչումը: Ներշնչեալ (inspirée) մըն էր կ'ըսեն իր քննադատները, կը հոսէր առուակի պէս եւ իր ոտանաւորը չունի երբեք տող մը դարձդարձիկ, քրտինքը վրան, բառերու չարչարանքով: Թափանցիկ, բիւրեղ արուեստ մըն է ան:

Զանգուածային յուզում

Հաւաքական հոգեբանութեան հարցերուն մասին ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին ներկայիս: Masses պարբերականը վերջերս կը խօսէր հաւաքական տրամադրութեան մասին, — ամբոխն է, որ պիտի խօսի մէկ բերան, ինչպէս երգչախումբ մը կ'երգէ մէկ բերան: Ու դիտել կուտար թէ արդի թատրոնը, իբրեւ արտայայտութիւնը անհատապաշտ դարու, չի կրնար արտայայտել զանգուածներու հոգեբանութիւնը: Հին հելլենական թատրոնը աւելի յարմարութիւն ունէր հաւաքական արտայայտութեան, որովհետեւ իրապէս թատրոններ կային, հին ատեն, որոնք կրնային տեղ տալ 50.000 հոգիի:

Հետուէն, այս նոյն հարցն է, որ կը շօշափէ արուեստի քննադատ մը, Էմիլ Վիյէրմոզ, « Էքսէլսիոր »ի մէջ: Խօսելով միջազգային քնարերգութեան տագնապին մասին, Վիյէրմոզ կը գրէ թէ տագնապին միակ դարմանն է փոխել « կլիման », օգնութեան կանչելով ճարտարապետութիւնը: Յուզումը հաղորդական ու տարածուն դարձնելու համար, թատերասրահներուն պէտք է տալ լոյս եւ լայնութիւն, որովհետեւ, [illegible], մեծութիւնը եւ սրահին նեղ պարունակը յոռետես կը դարձնեն հանդիսատեսները: Անհրաժեշտ է բարեխառնութեան որոշ աստիճան, օդի որոշ խոնաւութիւն, սրահի լայն տարածութիւն, որպէս զի հաղորդական դառնայ հանդիսատեսը, յուզումը մեծնայ եւ թաւալի:

Իտալացի ճարտարապետները վերջերս նորոգելով հին սրահ մը, օժտած են զանգուածային արուեստի մը բոլոր յարմարութիւններով, — հսկայ նաւ մըն է սրահը, 4.500 աթոռով, շուրջանակի հանդստաւէտ օթեակներով, եւ կեդրոնը՝ ամփիթատրոն մը, որուն աստիճանները կը բարձրանան դէպ ի երկինք եւ կարծես կը կորսուին ամպերուն մէջ: Բազմութիւնը, որ կը լեցնէ այս սրահը նոյն յուզումով կ'ելեկտրականանայ, երբ բեմէն արուեստագէտին տաք ու բաբախուն ձայնը բարձրանայ, արեւի պէս, բոցի պէս:

Վիյէրմոզ կ'ըսէ նաեւ թէ, ամերիկեան տագնապին պատճառով, Իտալիա կանչած ու հաւաքած է իր մեծ արուեստագէտները եւ կ'աշխատի յեղափոխել արուեստը, հսկայ խուրձերու նման զանգուածներ ստեղծելով, զանգուածային արուեստի մը փորձը կատարելով:

1900ի սերունդը

Խօսքը այն սերունդին մասին է, որ երեւցաւ Ֆրանսայի մտաւորական կեանքին մէջ 1900ին: Այդ մասին դատախօսութիւն մը տուաւ, վերջերս, Անտրէ Գէյսր

Յատկանշական սերունդ մըն է այն, որ անցաւ 1900ի կոնակին վրայ: Այդ սերունդը, կ'ըսէ Փոլ Մորան, « աշխարհ եկաւ երիկուն մը, պարբերականներուն մէջէն » եւ « ցուցահանդէսի hypnose » կրեց:

Խօսելով ազդեցութեան մասին, որ 1900ի ցուցահանդէսը գործեց սերունդին հոգիին վրայ, Գէյսր դիտել կուտայ թէ ցուցահանդէսը միջակութիւն մը կը ներկայացնէր, բայց կը բերէր ժողովրդապետութեան յաղթանակը, տկար էր ճաշակը, թէեւ կը նախագուշակէր ելեկտրականութեան թագաւորութիւնը:

Կը հասուննայ սերունդը, բայց կը տատանի ընկերվարութեան եւ անհատապաշտութեան միջեւ: Կը հաւատայ ընկերվարութեան եւ կը կարծէ թէ, շնորհիւ ընկերվարականներուն, ինչպէս ելմտական ներկայացուցիչներուն, պատերազմ չպիտի ըլլայ այլեւս: Կը հաւատայ բանաձեւերուն, վարդապետական տարազներուն, կը ծիծաղի գիտութեան վրայ եւ կը դիմէ դէպի ժողովրդական համալսարան: Ու մինչ կը կարծէր թէ ընկերվարութիւնը պիտի մօտեցնէ ժողովուրդները, տարիներու թաւալումով, 1910ին սերունդը յանկարծ կը զգայ ինքզինք Գերմանիոյ դէմ: Հայրենասիրութեան բոց մը կ'ալէ կը մաքրէ բոլոր զգացումները: Եւ սերունդը կը պատրաստուի մահուան, յանուն հայրենիքի:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ընկ. Գր. Նազարէթեան

Ցաւով կը տեղեկանանք, թէ Գահիրէի մէջ մեռած է մեր վաղեմի ընկերներէն Գրիգոր Նազարէթեան, 57 տարեկան հասակին մէջ:

Ողբացեալ ընկերը հիւանդ էր 4—5 տարիէ ի վեր եւ հակառակ բժշկական արտակարգ խնամքներու, անկարելի եղաւ փրկել զինքը:

Ընկ. Նազարէթեան ունեցած է հանրային ու կուսակցական արդիւնաւոր կեանք մը: Պատերազմէն շատ առաջ Պոլսէն Եգիպտոս անցած է եւ նախ Աղեքսանդրիա ու ապա Գահիրէ հաստատուած, նուիրուած է ազգային ու կուսակցական գործերու:

Զինադադարին՝ (921) իբրեւ անդամ Հայրենիքի Օգնութեան Մարմինին, Հայաստան մեկնեցաւ, ալիւր եւ այլ նպաստներ բաշխելու համար Հայաստանի ժողովուրդին, պոլշեւիկեան իշխանութեան առաջին շրջանին: Փորձառու, ժողովրդասէր եւ խոհական մարդ, գիտցաւ այս դժուարին գործը գլուխ հանել, առանց աղմուկի եւ արգելքի:

Համոզուած դաշնակցական մըն էր, գաղափարական խանդուածքով, հաստատուն եւ անխախտ սկզբունքով եւ հաւատացեալ մը հայ ժողովուրդին արժէքին եւ անոր լուսաւոր ճակատագրին.

Էջ մը հայ-թրքական պատերազմէն

Միլլիէթի յօդուածագիրը, «Միլլիէթ», շարունակելով իր յուշագրութիւնը, կը գրէ.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, Նոյեմբեր 1920.— Արեւելեան ճակատին վրայ յարձակման պատրաստութիւններ կան: Որոշուած է յարձակում մը կատարել Հայաստանի վրայ: Ճակատի հրամանատարը հրահանգ առած է Էնկիւրիէն: Այնպիսի հրահանգ մը եւ պաշտօն մը, որ կը հրամայէ ճակատին վրայ կեդրոնացնել բոլոր ուժերը:

Բայց ասդին մեքենայութիւններ: Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ կը հեռագրէ թէ ժողովուրդը շատ յուզուած է ռազմամթերքի եւ լքեալ գոյքերու գնդուածներէն եւ ինքնավարութեան մէջ կը գտնէ իր փրկութիւնը: Ինքը փոխանորդաբար ստանձնած է կուսակալութիւնը.

Իսկ Քեազիմ Գարա Պէքիր փաշա, որ նախապէս հեռագրած էր թէ Արեւելեան Նահանգներու ընդհ. կուսակալութիւն մը կազմելու եւ Ճէլալէտտին Արիֆ պէյը կոչելու է այդ պաշտօնին, նոր հեռագրով մը կը յայտնէր թէ սխալած է, եւ թէ պէտք չէ ընթացք տալ անոր դիմումին:

Բայց բանակը աւելի կարեւոր գործեր ունէր: Մուտրոսի զինադադարէն ի վեր, Հայերը թէ Հայաստանի եւ թէ սահմանամերձ շրջաններու մէջ ամէն տեսակ խժդժութիւն ի գործ կը դնէին Թուրքերուն վրայ եւ կը սպաննէին զանոնք: Անհրաժեշտ էր զսպել Հայաստանը: Առժամեայ եւ տեղական զօրաշարժ յայտարարուեցաւ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ: Յունիսին, Հայերը Օլթիի վրայ քալեցին եւ գրաւեցին զայն: Մեր արտաքին գործավարութիւնը ծանուցագիր մը ղրկեց, բայց Հայաստանի կառավարութիւնը ականջ չկախեց, եւ շարունակեց յարձակումը: Մասնակի զօրաշարժէն երեք ամիս յետոյ, մեր զօրքերը որոշ չափով պատրաստուած էին եւ ասոր համար հրամայուեցաւ ճակատի հրամանատարին յարձակման սկսիլ Հայաստանի դէմ: Յայտնի է թուրք բանակին շահած յաղթանակը: Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ տարաւ այս յաղթանակը եւ ամօթապարտ մնաց հերոսութեանը առջեւ այն բանակին որուն մեղքը առած էր:

Հայերը Միջագետքի մէջ

Քէրքիւկէն կը գրեն թէ բաւական թիւով Հայեր կը գործեն քարիւղի ընկերութեան մէջ, գոհացուցիչ օրավարձերով: Հայերը ընդհ. ծառայողներուն հարիւրին 20—25ը կը կազմեն: Յոյս կայ որ աշխատանքները 2—3 տարի տեւեն:

Սկսուած աշխատանքին նպատակն է Մուսուլի քարիւղը խողովակներով իջեցնել մինչեւ Հայֆա եւ Իսքէնտէրուն: Միլիոններ ծախսելով, ընկերութիւնը Քէրքիւկէն մինչեւ Պէճի աւարտած է խողովակներու զետեղումը: Քէրքիւկի մէջ սկսած են շինել 75—80 քարիւղի ամբարներ:

…ուած ճաշարանները եւ իրենց տարօ[?] շահեցուցած են, շատ մը բանուորներ, նաեւ առաջին մրցանակ, մրցահանդէսի մը: Մրցանակը պայմանաւ երկաթ մը ըլլալով, աւա՛ղ, կարելի չէ կուրծքէ կախել:

Թաթուլ մեղուաբոյծ ալ չէ մնացած, քանզի իր մեղրերուն թանձր առաջնութիւնը բոլորին սիրտը առած է:

Հիմակ մեր Վահրամ Թաթուլը « [illegible] » է ու կարծեմ « հօկ »եան ալ պիտի մնայ, եթէ նոյնիսկ խորհրդային Հայաստանը ա՛լ օգնութեան պէտք ունենայ: Թաթուլ հիմակ պատրաստ է օգնելու իր « սոցիալիստական » հայրենիքին, իր բոլոր մասնագիտութիւններով:

Անգամ մը եթէ Հայաստան հրաւիրուի, այնտեղ պիտի հոսեցնէ կաթն ու մեղրը, պիտի բազմացնէ հաւերը, բադերը, սագերը, աքլորները, խոզերն ու ճագարները: Այս բոլորէն զատ հաւկիթ, սոսինձ, նուագարանի լար, հորթի ու կաշի, կաշի: Ու նոր տարի, նոր դպրոցներ, ու նոր թերթեր, նոր քերթուածներ [illegible]: Ու նոր նկարներով պիտի ճոխանայ Հայաստանի թանգարանը: Իր Մեծարենցի հետ ունեցած մտերմութիւնն ալ պիտի մտնէ թանգարան:

Անշուշտ Նոր Խարբերդի, Նոր Սեբաստիոյ քով պիտի հիմնէ նաեւ Նոր Սամաթիա մը, լի կենդանիներով: Եւ Հայաստանի բնակչութիւնը մէկ տարիէն չորս – հինգ միլիոնի պիտի բարձրանայ, եթէ հաշուի առնուին Թաթուլի մասնագիտական հայրութեամբ ծնած բադերը, սագերը, հաւերը, խոզերն ու ճագարները:

✕

Վահրամ Թաթուլ երբ երեք տասնոց տոմսակ մը ղրկէ հանդէսի մը խմբագրին՝ անպայման անոր կ'ընկերացնէ նամակ մը՝ մօտաւորապէս հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— « Ներփակ կը ղրկեմ « Պեսիքլէթ » քերթուածս, որ գրուած է երեք տարի առաջ, ամբողջ, [illegible] ճամբուն վրայ, նըրամաղ արեւի մը տակ, ի տես Ֆրանսացի գեղանի հեծելանուորդուհիի մը որ ունէր փայլակադեղ սրունքներ:

« Պիսիքլէթ »ը տպելու է էջի մը վերի ձախ մասին վրայ եւ կամ էջի մը վարի աջ մասին վրայ: Վերնագիրը ըլլայ երկաթագիր եւ քերթուածին գիրերը՝ տասներկու փունթօ արամեան: Մէկ տունէն միւս տունին հեռաւորութիւնը ըլլայ երկու սանթիմեթր, իսկ անունս շարուի չորս փունթօ նօար գիրով: Պաղատագին կը խնդրեմ որ փորձերը լաւ սրբագրուին, բաղդատութիւնը ըլլայ աչալուրջ հսկողութիւնով եւ մասնաւոր հսկողութեամբ նայուի կէտադրութեան: Տպագրութեան ժամանակ ուշադրութիւն ընել որ գիրերը չանցնին միւս կողմը, նոյնպէս ուշադրութիւն ընել որ յաջորդ էջին գիրերը չանցնին իմինիս կողմը: Միեւնոյն ժամանակ նայիլ որ մելանն ալ շատ թանձր չըլլայ:

Նոր թիւին համար լաւ կ'ըլլայ՝ լուսաւոր «պուաֆանթուղթ ունենալ եւ կողքը ընել բաց կապտագոյն: Կ'ազդեմ նաեւ որ քերթուածէս առաջ գալիք յօդուածը էջին կէսէն առաջ աւարտի ու յաջորդող յօդուածը էջին կէսէն վերջը սկսի, որպէս զի « պիսիքլէթ »ս պարապութեան մէջ մնալով ապարէջ ունենայ ... : Խորհուրդ մը: Չե՞ս մտածեր որ սքանչելի կ'ըլլայ գեղանկար մը դնել տալ մեր խորհրդապաշտ նկարիչ Մելքոն Քէպապճեանին: Լաւ կ'ըլլայ եթէ « պիսիքլէթ »ս իր արդիական արուեստով ոճաւորէ: Հարկ է « Փէժօ » ընկերութեան մարքան դնել եւ չմոռնալ օրինակ մը ղրկելու նոյն փիրմայի տնօրէնութեան (*):

Խորհուրդ մը եւս: Չե՞ս գտներ որ նոյնպէս հրաշալի կ'ըլլայ քերթուածս ընդօրինակութիւնը ղրկել Պրիւսելցեան տաղանդաւոր երաժշտապէտ Վարդան Սարգիսեանին՝ որպէս զի եղանակաւորէ եւ նօթան տպուի միասին:

Թելադրութիւն մը: Կատարեալ պիտի ըլլայ եթէ քերթուածը տպուի արճճագոյն, Քէպապճեանի նկարը դարչնագոյն, Վարդան Սարգիսեանի նօթան ալ մոխրագոյն:

Խնդրանք մը: Բարի ըլլայիր գիրերը ցրուելէ առաջ եօթը օրինակ տպել տալ քերթուածս, ինծի համար, լուսատիպ խաւաքարտի մը վրայ: (Լայնութիւն յիսուն, երկարութիւն մէկ մեթր):

Խնդրանք մը եւս: Չե՞ս կրնար առաջին թղթատարով ինծ ղրկել Պոպլէրի, Վերլէնի, Սամէնի, Ռէմպոյի եւ Փոլ Ժէրալտիի բանաստեղծութեանց հատորները: Սէնի քարափներուն վըրայ կարելի է գտնել զանոնք, ոչինչ գինով մը:

Մանր մունր խնդրանքներ: Հանդէսին Բ, Դ, Է թիւերէն մէկմէկ օրինակ եւս հաճէիր ղրկել, հաւաքածոս ամբողջացնելու համար:

Հրանտ – Սամուէլը երբ առիթ ունենաս տեսնել, հարցուր թէ քանի՞ կը գնէ « Ազդակ »ի հաւաքածոն:

Ներփակ նամակը հաճէիր փոստը ձգել:

Կրնայի՞ր հաւնիլ թէ Փիթոյէֆները երբ կը ներկայացնեն « Համլէթ »ը:

Կը հաճի՞ս ՅԱՌԱՋի անցեալ կիրակի օրուան թիւը ղրկել ինծի:

Եթէ տարեկան 2.500ով յարկաբաժին մը ըլլայ (երեք սենեակ, խոհանոց եւ լուացարան) լուր տուր ինծի: Կ'ըլլամ խորապէս շնորհակալ.

Սեւագրութեան համար թուղթս հատած ըլլալով՝ բարի ըլլայիր տուցակ մը ղրկել:

Կը յիշե՞ս քովդ A. W. Faber Nº 1 մատիտ մը կար որ փափուկ էր եւ կը գրէր խիստ սեւ. չէ՞իր կրնար ղրկելիք թուղթերուդ մէջ հատ մը դնել անոնցմէ: Մի՛ մոռնար, Nº 1 է ուզածս: Դժբախտաբար տեղւոյս մէջ անկարելի եղաւ գտնել: Մատիտ ըսի՝ միտքս ինկաւ. անգլիական գրչածայրներու անուանի տուն մը կայ: Անունը չեմ յիշեր, Մանչէսթըրէն է, տուփին վըրայ Ափրիկեցիի մը պատկերը կայ: Երկու երկփեղկեակ գրչածայրի պէտք ունիմ: Encre Antoineի ալ անհրաժեշտ պէտք ունիմ — սեւցող կապոյտ տեսակէն — բայց ես կ'առնեմ երբ Փարիզ գամ: Աստուած միայն գիտէ ե՛րբ պիտի կարենամ Փարիզ գալ: Ցերեկը դպրոցով զբաղած եմ, իսկ գիշերները [illegible]: Հակառակ բազմազբաղութեանս, որոշած եմ սակայն մօտերս քերթուած մը եւս ղրկել, լրացուցիչ տեղեկութիւններով: Բացարձակապէս քնանալու ժամանակ չունիմ »:

Սիրով քոյդ
ՎԱՀՐԱՄ ԹԱԹՈՒԼ

✕

Թաթուլ միջահասակ, սիրուն դէմքով եւ տաք շարժումներով անձնաւորութիւն մըն է որ հետզհետէ կը կորնայ ու կը գլտորի դէպ ի կարմիր գիծ:

Թաթուլ տակաւին թարմ է ծաղիկի պէս: Մարդ արարածս ժամանակի ընթացքին կը ծերանայ: Ան ժամանակ չէ ունեցած, որով չէ ծերացած:

Վահրամ Թաթուլ կը նմանէր անուշիկ նապաստակի մը: Հիմա կը նմանի պարարտ ճագարի:

Կարելի է նաեւ զինքը նմանցնել Մարսիլիացի Մարիուսի մը, Կորսիքացի հերոսի, Սարտենիացի սիրահարի, Սիկիլիացի նուագածուի, Մալթացի ծովահէնի եւ Կրետացի նաւապետի: Կարելի է ճամբան շարունակել եւ հասնիլ Սամաթիա:

Ինք հիմակ կը փափաքի նմանիլ պրոլետարի: Այդ պատճառով իր գլուխէն հանած է Դաշնակցութիւնը... իր պոմպէ (մըլոն) գլխարկին հետ: Կը շրջի պէրէով: Փոխած է նաեւ շապիկը: Վերցուցած է նաեւ կօշիկներուն վրայէն կլէթրերը:

Կը նմանի շուարած մարդու մը որ կեցած է խուռնամբոխ հրապարակի մը մէջ՝ ու չի գիտեր թէ ո՛ր ճամբան բռնելու է հասնելու համար « Մեղրի կարաս » փողոցը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽՄԲ. — Պիտի շարունակուի մեր աշխատակցին այս նոր շարքը: Յաջորդով՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ:

(*) Կը պատմեն թէ « Փէժօ » հեծելանիւի եւ ինքնաշարժի գործատան տնօրէնութիւնը թերթը ստացած, քերթուածը ֆրանսերէնի թարգմանած է՝ ու տեսնելով որ « պիսիքլէթ »ը պայթած է՝ վնասուց հատուցման դատ է բացած:

ռուար 25ին Մոսկուայի հետ կնքուած համաձայնութիւնները: Առաջինը կը վերաբերի երկու երկիրներու բարեկամութեան եւ գործակցութեան՝ ապահովելու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը:

Էռիօ ետ գոհ կ'երեւայ իր ճամբորդութենէն

Առջի օր Ամերիկայէն Փարիզ վերադարձաւ նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ: Մինչեւ Հավր դիմաւորելու գացած էին արտաքին եւ ներքին նախարարները եւ բազմաթիւ պաշտօնատարներ ու բարեկամներ: Պ. Էռիօ, որ խանդավառ ընդունելութիւն գտաւ նաեւ Սէն Լազարի կայարանին մէջ, շատ գոհ կ'երեւայ իր ճամբորդութենէն: Ահաւասիկ իր առաջին յայտարարութեանց ամփոփումը. — Նախագահ Ռուզվէլթի հետ հիմնական չորս խնդիր քննեցինք. — 1. Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողով. — 2. Զինաթափումը. — 3. Մաքսային զինադուլ՝ ապրիլ 29էն փութեան եւ ապահովութեան խնդիր. — 4. Պատերազմական պարտքերու խնդիր: Այս բոլոր հարցերու յունիս 12. — 4. [illegible] Անշուշտ ամէնէն մասին բերած եմ կարեւոր եղածին չափ ճշգրիտ ցուցմունքներ: [illegible] Ռուզվէլթի [illegible] 120 միլիոն ժողովուրդի [illegible] Ամերիկայի մասնակցութիւնը՝ պիտի նպաստէ ապահովութեան կազմակերպման: [illegible] Ռուզվէլթին մէջ, Ֆրանսայի եւ խաղաղութեան [illegible] երկիրները:

Գերմանական պատուիրակն ալ...

Առջի օր Ուաշինկթըն հասաւ Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ ազգ. դրամատան տնօրէնը, որ մասնաւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ նախագահ Ռուզվէլթի հետ: Տոքթ. Շախթ եւ իր խորհրդը, Ուաշինկթընի դեսպան Տոքթ. Լութերի հետ: Տոքթ. Շախթ եւ իր խորհրդը, Ուաշինկթընի դեսպան Տոքթ. Լութեր մասնագէտներ են տնտեսական եւ սեղանաւորական խնդիրներու եւ հետեւաբար իրենց խօսակցութիւնները մասնաւոր կարեւորութիւն կ'ունենան:

Ուաշինկթըն ղրկուած երկու անգլիացի մասնագէտները իրենց գործը լրացուցած ըլլալով, ճամբայ ելան դէպի Լոնտոն:

Ամերիկայի մէջ լուրջ ժտահոգութիւն կը պատճառէ ստերլինին բարձրացումը՝ բաղդատմամբ տոլարին:

«Մի՛ կրճատէք աշխատավարձը»

Նախագահ Ռուզվէլթ ճառ մը խօսելով Մ. Նահանգներու առեւտրական սենեակի միջազգային համագումարին մէջ, խոստացաւ աջակցիլ ամերիկեան ճարտարարուեստին՝ վերջ տալու համար անկարգութեան եւ անպարկեշտ մրցակցութեան: Այս առթիւ, գործարանատէրերէն պահանջեց երեք բան. — 1) Այլեւս նոր կրճատումներ չկատարել իրենց պաշտօնեաներու թոշակներուն վրայ եւ ընդհակառակն աւելցնել զանոնք, համաձայն նախանիւթերու գիներու բարձրացման. — 2) Դարման դնել անպարկեշտ մրցակցութեան. — 3) Մէկդի դնել մասնաւոր եւ հատուածական շահերը, ընդհանուր բարօրութեան մէջ փնտռելով անոնց բարգաւաճումը:

Յ.

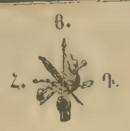

Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարոյի յիշատակին

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներն ու համակիրները այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Société Savantesի D սրահին մէջ:

Կը խօսին ընկերներ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Հայր Աբրահամի մասին, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ եւ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Օհան Կարոյի:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՒՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ 1933

9 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2183

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՁԵԿԱՆ «ՄԱՐՏԿՈՑ»Ի ՄԷՋ

Ցաւի զգացումով հրատարակութեան կու տանք խառնուած մը կարեւոր փաստաթուղթէ մը, որ վերջերս անցաւ մեր ձեռքը:

Ինչպէս յայտնի է, աւելի եօթը ամիս առաջ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կողմէ նախ լուծուած յայտարարուեցաւ Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն եւ ապա անոր հինգ անդամները նոյն Բիւրոյի որոշումով, վտարուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն: Կ. Կոմիտէի վտարուած անդամները, իրենց վտարումէն քանի մը օր վերջ, ձեռնարկեցին «Մարտկոց» անունով թերթի մը հրատարակութեան, անվայել ու անմաքուր զէնքերով պայքար բանալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Եւրոպայի շրջանի նորընտիր Կ. Կոմիտէս լաւատեղեակ աղբիւրներէ ստոյգ տեղեկութիւններ ունէր այն մութ ուժերու մասին, որոնք ցանցապատած էին «Մարտկոց»ը, արտասահմանեան ձեւով իր չեկիստական նպատակներով ու զէնքերով «Մարտկոց»ի էջերէն ուղղելու համար Դաշնակցութեան դէմ:

Կ. Կոմիտէս ստուգապէս գիտէր, որ բոլշեւիկեան արծաթը թիզմնաւորած է «Մարտկոց»ի գործը եւ եկած ու հիմնապէս բոյն դրած է անոր վարիչներու հոգիին եւ գրպաններուն մէջ:

1932 Նոյեմբեր 10ի մեր յայտարարութեամբ, գիտել կու տայինք.

— «Բոլորին ծանօթ են վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին կատարուած կուսակցական անցուդարձերը: Բոլորին ծանօթ է նմանապէս դրամի ալիքներու վրայ խարխափ նետուած «Մարտկոց»ի եւ անոր շուրջ բոլորուած ձախաւեր դէմքերու բարձրացուցած ժխորը:

Պարտք կը զգանք, կրկին անգամ, առ ի գիտութիւն յայտարարել մեր բոլոր ընկերներուն եւ հայ հասարակութեան, որ «Մարտկոց»ը բովանդակութեամբ հակադաշնակցական թերթ մըն է, յենուած մութ ու կասկածելի ձեռքերու վրայ:

Հինգ արտաքսուած անհատներ, իրենց շուրջն համախմբելով քանի մը մոլորած ու սայթաքած մարդիկ, կը համարձակին չարչարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունը եւ կ'ազմկեն հրապարակը, հանրային միտքը շփոթութեան մատնելու համար: Այս բոլորին մէջ, ոչ մէկ գաղափարական եւ սկզբունքի խնդիր գոյութիւն ունի» (ՅԱՌԱՋ, 13 Նոյեմբեր 1932):

Տակաւին ամբողջը երեք անգամ չկանչած, երեւան արծաթը վաթարազոյն Ցուդաներու դերին մէջ դրած ու Դաշնակցութեան դէմ հանած էր անոր երէկի «ուխտեալները»:

Սակայն մեր ունեցած փաստերը, ըստ երեւոյթին, բաւական պիտի չըլլային թերահաւատներուն ներշնչելու համար ստուգութիւնը այն ահաւոր իրողութեան որ թերեւս իր նախընթացը ունեցած չէ հայ իրականութեան պատմութեան մէջ: Կը մնար համբերութեամբ սպասել, ա՛լ աւելի անառարկելի փաստերու, ահաւոր իրողութիւնը իր բովանդակ մերկութեամբ հրապարակ դնելու համար:

Մարտկոց իր ապրիլ 21 թիւին մէջ խուճապահար խմբագրական մը կը հրատարակէր, յայտարարելով ի լուր հանրութեան, թէ դաւադիր ձեռք մը ներս սպրդած է իրենց «եղբայրակցութեան սիրտ բոյներէն ներս», ջանալով պառակտում սերմանել նաեւ իրենց մէջ: Ակնարկը կը վերաբերէր այն շրջաբերականին, զոր կը հրատարակենք:

Տանք երկու բառով էութիւնը այն պայքարին, որ այժմ ստեղծուած է Եւրոպայի նախկին Կ. Կոմիտէի (լուծուած) երկու թեւերուն մէջ: Այս վերջինի երեք անդամները — Վ. Շուշանեան, Ա. Երոյեան եւ Լ. Մոզեան — «Մարտկոց»ի կեղծ հաշիւներու ստուգումէն կը տեղեկանան, որ «օտար աղբիւրէ» դրամներ կը հոսին դէպ ի «անկաշառ» թերթի խմբագրութիւնը: Տեղեկանալով այս փաստին, նախկին Կ. Կոմիտէի երեք անդամները, իրենց իսկ ստորագրութեամբ, ապրիլ 15 թուականով, ընդարձակ «շրջաբերական» մը կ'ուղղեն շրջանի «մարմիններուն եւ ընկերներուն»՝ ահաւոր փաստը այս վերջիններու սեփականութիւնը դարձնելով: «Մարտկոց», շրջաբերականի տպաւորութիւնը կանխելու եւ նոր խարդութեանց առաջքը առնելու համար՝ թերթի ապրիլ 21ի թիւին մէջ կը հրատարակէ այն խորհրդանշական խմբագրականը, որուն ակնարկեցինք քիչ վերը: Այժմ ինչ կ'անցնի կը դառնայ այս երկու թեւերուն միջեւ՝ չենք գիտեր: Ու էական ալ չէ այս. կարեւորը ինքը փաստն է, աւելի քան պերճախօս ու ցաւալի, զոր հրատարակութեան կու տանք:

Թող ո՛չ ոք խորհի, թէ այս ծանր իրողութիւնը հեռաւորապէս չափով իսկ ուրախութիւն եւ կամ մխիթարանք կը բերէ մեզ: Ո՛չ ու երբեք: Մենք գրեթէ խորտակուած ենք, տեսնելով անոր պատկերը այն ապականութեան, որ իր տիրապետութիւնը կը տարածէ նաեւ հայ կեանքէն ներս: Ասկէ աւելի գէշ օրեր տեսած ենք, սակայն ասկէ աւելի լիրբ — երբե՛ք:

Ձեկան «Մարտկոց»ներու էջերը փոխադրուելով՝ կ'ուզէ վերջնապէս քայքայել հայ կեանքը:

Ըլլանք զգոյշ եւ արթուն:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

×

ԽՄԲ. — Շրջաբերականը պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով:

Այս առթիւ մեզի կը տեղեկացնեն թէ՝ ակնարկուած շրջաբերականը բազմաթիւ օրինակներով մեքենագրուած է ... ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ գրասենեակին մէջ. Այս իրողութիւնը կը հաստատէ բողոքողներուն երկրորդ շրջաբերականը: Ուստի գաղտնիքը երեւան ելած ըլլալով, պաշտօնական եղած է Բարեգործականի մեքենագիր օրիորդը:

Մինչեւ «Մարտկոց», խիղճին հետ խելքն ալ կորսնցուցած, ապրիլ 21ին կ'աղաղակէր խուճապահար.

— «Նոր ձեռք անցուցինք Բլէպէրի մեքենայէն անցած շրջաբերական մը, ուղղուած մեր ընկերներու, շնորհիւ ուխտադրուժ ընկերներու»:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ՝ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ

Ո՞Վ ԿԸ ՀՈԳԱՅ "ՄԱՐՏԿՈՑ"Ի ԾԱԽՍԵՐԸ

«ԱՆՑԱՅՏ ԱՂԲԻՒՐԷ ԱՆՑԱՅՏ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ»...

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԼՈՒԾԵԱԼ ԵՒ ՎՏԱՐԵԱԼ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՐԵՔ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԶԵՂԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՄԻԱՆՈՒԱԳ ՎՃԱՐՈՒՄ, ԱՌԱՆՑ ՏՈԿՈՍԻ ?

Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ՝ ամերիկեան կառավարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն Ֆրանսայի պատերազմական պարտքերը պիտի վերածուին միայն դրամագլուխի, եւ պիտի հատուցուին ոչ թէ տարեվճարներով, այլ մէկ անգամէն, մէկ երրորդը ոսկիով եւ արծաթով, մէկ երրորդը անմիջապէս դրամի վերածելի մուրհակներով, եւ մնացեալը՝ Հատուցումներու Միջազգային Դրամատան միջոցաւ օգտագործելի մուրհակներով:

Հաւասի գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակելով, անհիմն հռչակեց այս տեղեկութիւնը: Բայց թերթերը կը պնդեն ծրագրին գոյութեան վրայ:

Այս կարգադրութեամբ, Ֆրանսա պիտի վճարէ միայն քառասուն միլիառ ֆրանք:

Անգլիական թերթերը անընդունելի կը գտնեն այս ծրագիրը:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Ռուզվելթ այս շաբթու պատգամաւոր մը պիտի ուղղէ խորհրդարանին, լիազօրութիւն խնդրելով մաքսային համաձայնութիւններ կնքելու եւ պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մուծումները յետաձգելու համար:

Նախագահը կը նկատէ թէ չափազանց ծանր է տնտեսական կացութիւնը եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովը գումարուի կարելի եղածին չափ նպաստաւոր պայմաններու մէջ: Իր կարծիքով, խորհրդարանին ձախողումը կամ ժամանակի յաջողութիւնը կրնայ ճշմարիտ աղէտ մը յառաջ բերել, ճշմարիտ փլուզում մը՝ աշխարհի ամբողջ տնտեսական շէնքին:

Նախագահը գիտէ որ իր առաջարկը լուրջ ընդդիմութեան պիտի հանդիպի, բայց անհրաժեշտ կը գտնէ ներկայացնել զայն, որպէսզի Լոնտոնի խորհրդաժողովը կարենայ գումարուիլ կարելի եղածին չափ բարենպաստ պայմաններու մէջ: Հաւանական է որ Երեսփ. Ժողովը լիազօրութիւն տայ առանց մեծ դժուարութեան, բայց ճշմարիտ ճակատամարտ մը պիտի մղուի Ծերակոյտին մէջ:

Հիթլեր կը փառաբանէ նոր Գերմանիան

30,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑ ՄԸ

Կիրակի օր, վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քիլի մէջ, մասնակցութեամբ 30,000 քաղաքապահ զինուորներու: Ներկայ էր նաեւ վարչապետ Հիթլեր, որ բուռն ճառ մը խօսեցաւ ընկերվարութեան դէմ, փառաբանելով իր վարդապետութիւնը:

— «Աշխարհը մեր մէջ պիտի տեսնէ ու պիտի յարգէ միայն այն զոր կ'ուզենք: Մենք կ'ուզենք ցուցնել այդ աշխարհին թէ 1918ի Գերմանիան գոյութիւն չունի այլ եւս եւ կրնանք անոր եասկցնել նաեւ թէ այլ եւս չի կրնար ուխտադրուժ ննջուկ մը գտնել մեր մէջ: Մենք ոչ պատերազմ կ'ուզենք, ոչ ալ արիւնհեղութիւն. բայց կ'ուզենք ապրելու իրաւունք ստանալ եւ ազատ ըլլալ: Կ'ուզենք որ փարիայի տեղ չդնեն Գերմանիան: Ապագան մեծ յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ մեր դրօշին համար: Դուք պիտի շարունակէք ըլլալ այն ինչ որ եղաք մինչեւ այսօր, — երկաթեայ պահակը յեղափոխութեան, հաւատարիմ եւ կայտառ, ինչպէս երբեմն գերման ժողովուրդին զինուորները: Ապագան պիտի փախարինէ ինչ որ գէշ էր անցեալին մէջ»:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, արհեստակցական միութեանց պատկանող բոլոր բանուորներն ու պաշտօնեաները, ութ միլիոն քաղաքացիներ, հպատակութիւն յայտնած են Հիթլերի դրօշին:*

*** Մարսէյլէն 120 գերման Հրեաներ նաւ նստան Պաղեստին երթալու համար.*

*** Անձնասպանութիւններու համաճարակ մը սկսած է Գերմանիոյ մէջ, օրուան դէպքերու հետեւանքով: Եւ ընդհանրապէս յայտնի անձեր են զոհերը:*

Կիրակի օր անձնասպան եղաւ Տոքթ. Օպլբֆորէն, խորհրդարանի ազգայնական խմբակցութեան նախկին վարիչը, որ 53 տարեկան է եւ զոր վերջերս հրաժարած էր իր պաշտօնէն: Ամբաստանութիւններ եղած էին իրեն դէմ եւ խուզարկուած էր իր բնակարանը, ինչ որ ատտակեցուց իր ջղագրգռութիւնը: Քանի մը շաբաթէ ի վեր հիւանդանոց կը գտնուէր եւ հոգիս դուրս ելած, անձնասպան եղաւ:

Տիկին Լինա Քոց, նախկին ընկերվարական նախարար Շայտէմանի աղջիկը, անձնասպան եղաւ Պերլինի մէջ, դարձեալ կիրակի օր, իր ամուսնին հետ: Կ'ըսուի թէ տարաբախտ աղջիկը չէ կրցած հանդուրժել իր հօրը դէմ եղած յարձակումներուն.

Միեւնոյն օրը անձնասպան եղաւ նաեւ նախկին քաղաքապետ մը, Տոքթ. Ֆոն Պրաւ, որ պաշտօնէն արձակուած էր վերջերս:

*** Հիթլերի առաջարկով, նախագահ Հինտէնպուրկ նշանակեց եօթը նահանգապետներ կամ մարզպաններ՝ վարելու համար գերմանական պետութիւնները: Բոլորն ալ ծանօթ հիթլերականներ են, իսկ Հիթլեր ինքը մարզպան՝ Փրուսիոյ: Եւ բոլորն ալ ուղղակի կապուած կեդրոնական կառավարութեան հետ:*

Պարտաւորիչ աշխատանքի ծրագիրը

Ուրբաթ օր պատկառելի ցոյցի մը հրաւիրած էին Պերլինի բանուորները եւ պաշտօնեաները, Լուսթկարթընի մէջ: Կը մասնակցէին աւելի քան 200,000 հոգի: Անոնք ժամերով թափօր կազմեցին փողոցներուն մէջ, խանգարելով երթեւեկը: Ետքոյ նորէն համախմբուեցան եւ լսեցին աշխատանքի վերակազմութեան վարիչին՝ Գ. Լէյի ճառը:

Բանախօսը փառաբանելով ազգային — ընկերվարական շարժումը, ըսաւ.

— Պարապ տեղը չէ որ մենք մեզ կը կոչենք բանուորական կուսակցութիւն: Մենք ժողովուրդի կուսակցութիւնն ենք: Հիթլեր կը խորհի եւ կը զգայ մեզի հետ: Ան եղբայր մը եւ պետ մըն է որ դէպի լոյսը, դէպի արեւ եւ ազատութիւն կ'առաջնորդէ մեզ: Գործադրութիւնը ընծուած չէ տակաւին, բայց գոնէ փարատած ենք դասակարգային պայքարը:

Ետքոյ յայտնեց թէ սէնտիքաներու կազմակերպութիւնը աւելի պարզ ձեւի մը պիտի վերածուի, անդամավճարները պիտի զեղչուին, եւ քրիստոնեայ սէնտիքաներն ու միւսներն ալ պիտի լուծուին ազգային — ընկերվարական կազմակերպութեան մէջ:

Ազգային տնտեսութեան նախարարն ալ խօսք առնելով, յայտարարեց թէ քարթէլները պիտի դրուին պետական հսկողութեան տակ: Պետութիւնը պիտի հսկէ որ անոնք միայն դրամատիրական շահերուն չծառայեն: Անոնց նպատակը չպիտի ըլլայ միայն գիներ նշանակել, խուսափելու համար իրենց անդամներուն: Նոյնութեան օրերուն, անոնք պէտք է պաշտպանեն բոլորին ապրուստը:

*** Կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով վեց ամսուան համար կ'արգիլուի ո՛ր եւ է նոր վաճառականութիւն (փոքրաքանակ): Այս արգելքը կը վերաբերի նաեւ հաստատութեանց ինչպէս եւ նորերու մասնաճիւղերուն: Այս կարգադրութեան պատճառն այն է որ բազմաթիւ արձակուած պաշտօնատարներ եւ պաշտօնեաներ կը փորձեն գործ բանալ իբրեւ առեւտրական.*

Դոկ. Հիրլ, պարտաւորիչ աշխատանքի նախարարը, արագօրէն յառաջ կը տանի գործին կազմակերպումը: Ինչպէս գրեցինք, 600—650,000 երիտասարդներ պարտաւորիչ աշխատանքի պիտի կանչուին առաջին առթիւ, մէջն ըլլալով 50 վարիչները: Ծառայութիւնը լրանալէ յետոյ, պետութիւնը պիտի աջակցի, գործ գտնելու համար:

Կանտի վերսկսաւ ծոմը

Երէկ, երկուշաբթի, Կանտի վերսկսաւ իր ծոմապահութիւնը, «վասն մաքրագործման»: Իր անմիջական ընկերներն ալ որոշած են հետեւիլ իր օրինակին: Ծոմապահութիւնը պիտի տեւէ 21 օր: Իր բարեկամները ի զուր փորձած են ետ կեցնել Կանտին:

Հնդկաստանէ կը հաստատուի թէ կառավարութիւնը բանտէն պիտի արձակէ Կանտին, որպէսզի չստիպուի բռնի սնունդ տալ:

Հազարաւոր բանուորներ անճար

ԱՆՑԵԱԼ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԷՆ Ի ՎԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է անողորմ պայքար մղել այն բոլոր տնօրէններուն եւ պաշտօնեաներուն դէմ որոնք կը խանգարեն կառավարութեան աշխատանքի քաղաքականութիւնը: Քանի մը պետական գործարաններու եւ կոլխոզներու մէջ կատարուած քննութիւններ կը հաստատեն թէ հազարաւոր բանուորներ ռոճիկ չեն ստացած անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր:

Խորհրդային մամուլը կը յիշէ 15 պետական կազմակերպութիւններ, որոնք 30 միլիոն ռուբլի (անուանապէս երեք միլիոն ստեռլին) պարտք ունին բանուորներուն: Խորհրդային ճարտարագործութեան ռոճիկի ամբողջ պարտքը կը հաշուեն 100,000,000 տոլարի: Ուրալի մէջ պետական հաստատութեան մը հանքագործներուն պարտք ունի 10 միլիոն ռուբլի, որ դիզուած է 1932ի վերջին ամիսէն ի վեր: Խարքովի շաքարի թրըսթը պարտք ունի երեք միլիոն ռուբլի, Ուկրայնական փոխադրական ընկերութիւն մը 4,000,000, Ստալինսկի գործարանները՝ հինգ միլիոն եւն.: Ոչ միայն հեռաւոր շրջաններու, այլեւ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի մէջ շատ մը պետական հիմնարկութիւններ երկու-երեք ամսական պարտք ունին:

Հաստատութեանց տնօրէնները կ'առարկեն թէ դրամ չունին. քանի որ պետական Դրամատունը կ'աջակցի այնքան որքան կը գործադրուին ծրագիրները: Դրամական աջակցութիւնը անմիջապէս կը դադրի, երբ արտադրութիւնը կ'իջնէ որոշ աստիճանէ մը վար, եւ բանուորները ստիպուած են կա՛մ աւելցնել արտադրութիւնը, եւ կամ բանիլ առանց աշխատավարձի, մինչեւ որ տնօրէնները կարենան նոր վարկ ստանալ: Խորհրդային մամուլը անբաւարար կը համարէ այս բացատրութիւնները եւ իբրեւ խափանարար կը մեղադրէ տնօրէնները: Արդէն իսկ շատ մը տնօրէններ, հաշուակալներ եւ վարիչներ ձերբակալուած են, եւ մէկը՝ տասը տարի, ուրիշներ աւելի պակաս պայմանաժամով տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած են:

Մեծ պատրաստութիւններ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐ

Անգլիական կառավարութիւնը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին համար, որ պիտի գումարուի յունիս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԸ ՈՒ ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Ապրիլ 24ը ծածկուած դրօշակ մը չէ մեզի համար: Սակայն դժուար է մեր կորուստները հաշուել միայն ժամերինի արժէքով: Ու ժառնալ ճիգը մարդկութեան, որոնք մեր լեզուն ըրին «մեծասքանչ» ու մեր արձակը՝ պերճ, յղկուն, «արեւահամ»: Արդէն այս շրջափակումը կատարուեցաւ բոլորինքի ու արեան տուրքերով. վասն զի անոնք որ իմացականութեան մը տաղանդաւոր պատմիչներն էին, իրաւամբ եղան առաջին զոհերը ազգային, աշխատաւորական, «արդանդի» մեր պայքարին.

Մեր լեզո՞ւն: Անիկա կ'արժէ բովանդակ մշակոյթը Թուրք ժողովուրդին, որ պատրաստ քաղաքակրթութիւններ քայքայեց ու օտար բառբառներու նպաստին ապաւինեցաւ իր զէնքի հմայքին յաւակնութիւնը սարփողելու համար: Բայց Եւրոպայի խիղճը, մեծ Հիւկոյի բերնով, տող մը գիրի մէջ խտացուցեր իր վճիռը. —

Les Turcs ont passé là. Tout est ruine et deuil.

(Թուրքերը անցան ասկէ: Ամէն ինչ սուգ է եւ աւեր):

Սակայն ... կ'ուզենք որ չթառամի յիշատակը մեր արձակին երախտաւոր մշակներուն. այսինքն՝ անոնց, որ մեր լեզուէն դեղեցկագիտութիւն մը հանեցին, ժայռերով զայն փոշիէ ու ժանգէ: Ու հիմա, հեռաւոր ոլորտի մը մէջէն, մեր ուրացումներուն կը հակադրեն անոնք իրենց անձը նախ, ապա փոքր, բայց արժէքով վստահելի իրենց մաքին ու զգայնութեան:

Մեր պզտիկ ժողովուրդը կրնայ հպարտ ըլլալ մինչեւ իսկ իր սուգին մէջ. վասն զի մեր նահատակները (այս անգամ գրագէտներու չափաւորքէն) պարզ անուններ չեն միայն, այլ հաւաքական հոգիի մը հարազատ արտացոլացումը. լեզուական հրաշակերտումի ... խարխափ ու խորհրդանշան:

Ահա՛ մէկը անոնցմէ՝ Ռուբէն Զարդարեան, որ մեր գրականութեան բերաւ ... դեղեցկութիւններ: Ու սահեցնեց անը հէքեաթին ու պատկերին միւրիշ ... բարբառ պակասը անիկա դարմանեց ... իր ձեւին պայծառ հառաջմովը: ... խրախճանքով ...թեան կամ անոր մերձ ըլլալով, նաեւ հետամուտ՝ կեանքի յորդ, լոյս, խորանի ..., անիկա ժամանակ ունեցաւ յարդարելու, այսինքն՝ գոյնի, գիծի, պատկերի վերածելու իր բառն ու բարբառը: Քիչերը կրցան իրեն չափ յստակ ու կատարեալ ընել արտայայտութեան արուեստին գիտութիւնը: Ու անիկա ճիշդ, արդար դնահատում մըն է ... համար, որ եթէ վախցաւ խորքի երակէն, բայց կը մնայ բանաստեղծական արձակի պարկեշտ աշխատաւորը մեր մէջ՝ իր ոճին անփոխանցելի, անմահելի ... Շատ բան պիտի ներուի անշուշտ իրեն՝ ի հաշիւ այդ ոճին, որ դեղեցիկ համադրում մըն է փափկութեան ու երաժշտական կշռոյթի:

Այսպէս, Զարդարեան արուեստագէտ է ամէնէն առաջ իր լեզուով. վասն զի գիտցաւ բառերուն ու պատկերներուն ... բերելով փառքը մեր լեզուին թաքուն բայց կարելի ընդունակութեանց: Իրմէ վերջ, ամբողջ սերունդ մը պատկանեցաւ իր արձակը, անշուշտ աւելի կատարեալ, անշուշտ աւելի առոյգ, բայց իր սկզբնական շնորհին ամբողջ կշիռովը:

Գրեթէ նոյնքան մաքուր, գրեթէ նոյնքան յստակ եղաւ արդի աշխարհաբարը Արտաշէս Յարութիւնեանի գրչին տակ: Իր անունը արձանագրուեցաւ Պոլսոյ հրապարակին վրայ, դէպի մը յետոյ ... մէջ անկէ վերջ: Կարելի է յիշել զայն ամէն անգամ որ պէտք ըլլայ ներկայացնել մտաւորական բարձրութեան այն հանդարտ ու բարի խաղաղութիւնը, զոր յարատեւ աշխատանքը կը բերէ բոլոր համեստ գործաւորներուն, ինչպէս բսած է իրեն համար գրչի իր եղբայրակիցներէն մէկը

Անիկա գիտցաւ ճարել կարելի խռովքը ամէնէն առաջ իր արձակին ու ամէնէն ուշ իր ոտանաւորին: Ու տարաշխարհիկ տեսիլներու, խոհերու, փորձերու ու գրախօսականներու մէջ տարտղնեց խաղաղ, ազնիւ «հիմքը» մը, իմացական ամօթխածութիւն մը, ... չեզոքութեան ու քաղցրին համակրութեանց միջեւ: Ու մինչեւ հոգ մնաց իր պաշտպանած գաղափարներուն հանդարտ զօրութեանը մէջ, ինչպէս կը պատահի ատիկա բոլոր ընտրեալներուն, արուեստի գիծէն:

Մեր աշխարհաբարին, այսինքն՝ մեր արձակին վարպետներուն հետ ու անոնց քովէն քալեց արուեստագէտ իր բնազդովը մեծ ու իր անձին հմայքովը տիրական ուրիշ «ծանօթ դէմք» մը — Գրիգոր Զոհրապ: Անոր մօտ՝ լեզուի գեղեցկագիտութիւնը մեղանչեց քերականութեան ու գրագիտութեան «ռաձեռն» ձեւերով առեղծուած ճաշակին դէմ: Բայց յայտնուեցաւ եղանակով մը, որ կը ծնի առանց կաղապարի: Մեր գրագէտներէն թերեւս ոչ ոք իրեն չափ մեր լեզուն գրեց ըմբռնողով, բայց մնալով պաշտպանութեանը տակ իր ձեւերուն կամաւոր ժուժկալութեան, մարդկային հոգին խուզարկելու, կեանքի փոքրիկներ տալու իր հետամտումին ու արուեստը իրականին գիտողութեան տանելու իր ջանքին: Այս բոլորը իրեն եկան արեւմտահայ գրականութեան մէջ յատկանշական շրջանէ մը (մեր գրականութիւնը դպրոց կը փոխէր Զօհրապի սերունդին հետ, ռոմանթիզմէն անցնելով ռէալիզմին):

Զօհրապի համար լեզուն գործիք մըն է, որ մտածումին ու կեանքին հասումը կը թանձրացնէ ու կ'ընէ զայն շօշափելի ու գծագրութեան մը պէս ճշգրիտ: Նորավէպի այս իշխանը չկարենացուց բնաւ չափի զգայութիւնը եթէ ոչ առօրեայ իր ապրումներուն, գրականութեան մէջ գոնէ ... Անիկա պիտի յիշուի միշտ, իբրեւ առաջին գեղեցկագէտը մեր մէջ, որ աւելի շատ իր բնազդը ունեցաւ իրեն առաջնորդ, քան թէ պատրաստ, անկենդան գիտութիւնը գիրքերուն ու դպրոցներուն:

Պէտք է տակաւին յիշել անունին աղէկ ուրիշ երկու գրագէտներու, — որոնք աւելի հայ եղան խորքով, ոճով ու բացատրութեամբ, քան գաւառացի Զարդարեանը ու քաղքենի Զօհրապը: Անոնցմէ մէկը, Հրանդ, գրականութեան բարձրացուց հայ պանդուխտը. միւսը, Թլկատինցին, փառքը բերաւ հիմնովին հայեցի արուեստի մը:

Հրանդ (Մելքոն Կիւրճեան) գաւառին չարչը դրաւ իր բառբառին մէջ, առանց տեղական դոյնի: Գաղթող անիկա պանդուխտին միշտը լեցուց մը, որ մայրենի հողին բոյրովը ծանրաբեռն, անման էր սակայն Թլկատինցիի ձիւնին վշտահար, չարչարուած, բայց ճկուն նկարագիրէն: Իր օրերուն, նոր էր որ մեր արձակը կ'ներթար իր կարելի ղսուլմին, ազատելով քիչ քիչ սալոնի, գրաբարի, «վսեմ ոճ»ի կապանքներէն:

Հրանդ իր բառերուն ու տողերուն տուաւ զգացումի տարր, հաղորդական ճիշդ ու ջերմութիւն: Անոնք քալեցին՝ կրելով ոչ թէ իրենց սուտերը միայն, այլ խորապէս յուղուող, մանկօրէն դողացող խանդուածքի մը կնիքը: Ճիշդ է, որ մեծ վայելուչ չեղաւ իր պարբերութիւնը, բայց չեղաւ նաեւ սառն: Զեղաւ անիկա բարձրաթռիչ, բայց նաեւ՝ ցուրտ ու խրխնական: Զգայնութիւնը, արժանիքներուն ամէնէն վաւերականը պանդուխտ այս գրագէտին մէջ, լայնօրէն կը տարածուէր, այսպէս, բառերուն ու բարբառին գծագրին վրայ: Ու անիկա հաւատարիմ ու հպատակ մնաց ինքզինքին, այսինքն՝ իր խանդուածքին քակուող ու զայն շահեկան ընծայող զգայնութեան այս ինքնին բխումին:

Բայց հիմնովին հայ ոճի պարկեշտ վաստակաւորը եղաւ — Թլկատինցին: Արտայայտութեան իր եղանակը, անձնացած ու ինքնագրոշմ, առաւ՝ Արեւմուտքի խաթարումէն, կը բերէ հզօր փառքը զգայնութեան մը, որ իր սնունդը քաղեց հայրենի հողին ընդերքէն:

Իր շրջանին, մեր արձակը կը մանէր արդէն ճաշակաւոր ու գիտուն իր յարդարանքին մէջ: Բայց շրջանակով ու հորիզոնով գաւառացի, նահապետական այս գրագէտը չուղեց, թերեւս նոյն իսկ չկրցաւ ենթարկուիլ հրապարակի ճնշումին: Ու չենամեց իր ոճը, Զարդարեանին պէս, մաքրելու չափ բնիկ հարազատութիւնը տեղական գոյնին ու տեղական համին: Այնպէս որ բանօրէն յարդարուն, օրէնքի եւ գրագիտութեան ... հպատակ, կանխուած ոճ մը չէր իրենը, այլ — ձգձգուն, անհնամ, չարչարուած ու վշտաբեկ, ճիշդ իր գիւղացիներուն պէս: Բայց իր ձգած ժառանգութեան մէջ պիտի գտնենք միշտ հայ ստեղծումի բաբախուն երակ մը հեղինակութեան, «հիմքը»ի, զգացումի, անկեղծութեան եւ յանդուգն խաղերու հետ:

Ու շատ են մշակները որ նպաստեցին մեր արձակին արագ կազմաւորման ու տուին անոր իր արդի պայծառութիւնն ու կորովը (Երուխան, Չէօկիւրեան, Մինասեան եւն.): Անոնց մէջ կան որ դուրս են Ապրիլեան նահատակներու ժանեկական թափօրէն, ինչպէս Ինտրա: Ու կան որ իրենց հերկը բերին բացատրաբար մեր քերթողական բարբառին, ընելու համար զայն շողարձակ ու սանձակոծ, ինչպէս Վարուժանը՝ դասականօրէն խրատական իր ոճով կամ Սիամանթօն՝ բառերու դաշնակութեանց աւելի անոնց արտայայտական ուժին հոգատու: Չենք յիշեր նաեւ Օշականը, բարբարոս այս դէզացին, որուն հետ մեր արձակը ձեւ ու շրջան կը փոխէ: Կամ Զարեանը, որ պայծառ ու նկարչական իր ոճով կը բերէ վաւերական նրբոյը արեւելահայ բարբառի ճկունութեան ու կորովին: Ու տեղը չէ ողբերուն դովքը հիւսել, մեռնողներուն կոթողները ողբալու սահմանուած այս թղթատ տողերուն մէջ:

Մենք յուսահատ չենք սակայն. վասն զի չկայ կորուստ մը, որ ըլլայ անդարմանելի կամ անփոխարինելի՝ տառապանքին ու մեծութեան իր կշիռով: Նոր սերունդին հետ, որ հաւատաւոր պահապանն է վաւերականօրէն բոլոր արժէքներուն, մեր արձակը կ'ուռճանայ, մէջք ու հասակ կը նետէ քիչ քիչ, օր մը դառնալու համար ջիղերու սարուած մը, հասունախորհուրդ ու կենսայորդ: Այս դեղեցիկ հեռանկարին համար, երիտասարդները չեն խնայած ու պիտի չխնայեն երբեք առաւելագոյնը իրենց ճիգերուն: Ու ասիկա՝ հակառակ յուսահատներու բոլոր հեգնանքին:

ՆԱՐԵՀ ԱԶԱՏԵԱՆ

Յունաստան

ԹԱՒՐԻԶԻ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 22 ապրիլ (Յառաջ). — Պարսկական Նովրուզի տօներէն եւ աննախընթաց ցրտերու հետեւանքով, միջնաբերդէն եկած Թաւրիզի եւ Ատրպատականի առեւտրական շուկան գրեթէ կանգ առած վիճակում կը գտնուէր: Շաբաթներով շրջաններէն հետ փոխադրական յարաբերութիւնները խզուած էին, ... եւ Թաւրիզի առեւտրական տուները քիչ ժամերով իրենց գրասենեակները բաց կը պահէին: Ցոհերէն յետոյ շուկան մտաւ բնականոն վիճակի մէջ:

Համաձայն ստոյգ տեղեկութիւններու, Գերմանիայի վերջին դէպքերի հետեւանքով, չոր մրգեղէնի վաճառականների տնտեսական վիճակը այնքան ալ փարդավոյն չէ: Շատ — չաւեր ամիսներէ ի վեր Համպուրկում եւ այլուր եղած իրենց ապրանքները բռնադրաւուեցան միասով ծախսել եւ նոյն իսկ եղան վաճառականներ, որոնք ուզեցին իրենց գործերը հաշուեյարդարի ենթարկել: Սակայն որոշ օժանդակութիւններ եւ մորթորիում ստանալով պահպանուեցան, կարողացան շարունակել իրենց գործերը:

Համեմատաբար չոր մրգեղէնից նուրբէն աւելի լաւ վիճակի մէջ է աղիքի գործը: Պարսկաստանը տարիներէ ի վեր աղիքի առեւտուր ունեցած է գլխաւորաբար Գերմանիայի, Լոնտոնի եւ Եւրոպայի մի քանի շուկաների հետ, սակայն Ամերիկայի «չոր ծխախոտ» պարտադրելու եւ գինարգելութեան օրէնքի վերացման պատճառով, վերջերս Ամերիկայից այցելուներ գտնուեցան շուկայիս մէջ եւ աղիքի առեւտուրով հետաքրքրուեցան:

Երկար տարիներէ ի վեր շատ քիչ բացառութեամբ աղիքի առեւտուրը տեղի ունեցած է Ամերիկայի հետ: Ինչպէս կ'երեւի, անցեալի մէջ աղիքի գործով զբաղուողները նորից վերսկսելու մտադրութիւն ունին:

Գերմանական յայտնի Տոնէրից ժուլէյկլման եւ ընկերութեան ներկայացուցիչը մէկ ամիսէ ի վեր հոս կը գտնուի եւ մտադիր է Պարսկաստանի բոլոր շրջաններում ճիւղեր հաստատելու:

Պարսկաստանից արտահանուող աղիքներից՝ Ատրպատականի շրջանը — մանաւանդ Խոյի, Մակուի, Սալմաստի, Սովուչ — Բուլաղի եւ այլ լեռնային շրջանների աղիքները ամէնից լաւը կը համարուին:

Աղիքի գործով զբաղուող հայ տուներից յայտնի են «Հիլալ» եւ «Էքսիմպորտ» ընկերութիւնները: Առաջինը կը գործէ Պոստոնի համար, իսկ երկրորդը ճանաչուած է Համպուրկի շուկայում:

Գալով գորգի շուկային, որոշ փոփոխութիւն եղած չէ, անցեալ ամիսներու մէջ տուած տեղեկութիւններից յետոյ: Միայն ամերիկեան կարգ մը տուներ, որոնք երեք տարիից ի վեր իրենց գնումները ընդհատած էին, նորէն վերսկսած են եւ յոյս կայ, որ յառաջիկային համեմատաբար Թաւրիզի շուկան իր նախկին վիճակը վերստանայ, մանաւանդ եթէ Ամերիկայի ամենակարօտ նախագահը մաքսի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնէ:

Վերջին երեք տարուան ընթացքին, Թաւրիզի, Շիրազի, Համատանի եւ այլ շրջաններու գորգի շուկաները Ամերիկայի հետ շատ չնչին առեւտուր ունեցած են, իսկ դրա հակառակը, Սուլթանապատի, Քիրմանի, Քաշանի շուկաները աւելի գործ ունեցած են, քան նախորդ տարիներում:

Ճիշդ է, վերջին շրջաններում մեծ քանակութեամբ գորգ չէ արտահանուած Ատրպատականից Ամերիկա, բայց նորէն գորգը իր արժէքները պահած է, որովհետեւ Եւրոպայի եւ այլ երկիրների շուկաներից համեմատաբար մեծ պատուէրներ եղած են: Աւտոր օգնած է նաեւ պետական ներածման եւ արտածման մենաշնորհը, որի մասին մանրամասն գրած եմ:

Վերջերս Լոնտոնի գորգի կարեւոր տուներից նոյնպէս այցելուներ եղան, որոնք պատուէրներ տալով նորէն վերադարձան:

Այժմ հոս կը գտնուի Լոնտոնի Եղովբոս Գլնկեանի որդի՝ Եդուարդ Գլնկեանը:

Եւրոպական դրամները դրեթէ նոյն արժէքի մէջ են, միայն Ամերիկայի վերջին «մորաթորիոմի» դէպքերը քանի մը օրուայ համար տոլարի շուրջ զանազան բոր — բասեներ յառաջ բերին, որի հետեւանքով ալ մարտ 9—15 տեղական բանկերում տոլարի սակ չէր նշանակուած, բայց մարտ 16ից կանոնաւոր կերպով արժէքներ եղան եւ նորէն տոլարը մնաց իր սովորական արժէքի մէջ. եթէ ի հարկէ նոր անակնկալներ չպատահին:

Ք. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ԱԶԱՏ ԲԵՄ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ «ՔԱՋՆ ԱՂԱՍԻ»ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — «Յառաջ»ի 2075 թիւին մէջ, մեր ազգային — քաղաքական ճակատագրին երկու վճռական անկիւնադարձերուն — 1878 եւ 1884 թուականներուն — մասին ձեր երեւան հանած յայտնութիւնները պէտք է վերիվայր շրջէին ամէն Հայու հոգեբանութիւնը:

Առաջինը այն՝ որ 1878 թուականին, Պէրլինի վեհաժողովին ... կողմէ Պիսմարքներն ու Սալիզպըրիները ... ի նպաստ մեզի դարձնելու համար — փոխանակ մեր չորս հազար տարուան պատմութեան մէջ մեր միակ դիւանագէտը — երջանկայիշատակ Նուպար փաշան — օգտագործելու, «պատուելի տէրերու — երկու վարժապետ եւ երկու կղերական — խմբակ մը կը ղրկուի ... ծաղրուելու համար: Եւ երբ Նուպար փաշա Փարիզի մէջ կը սպասէր Պատրիարքարանէն զինքը mandataire — նախագահ անուանող հրահանգի մը, Մինաս Չերազէն կը ստանայ հազիւ խանութպանի մը միայն գրուելիք ոճով հեռագրանման նամակ մը, որով կը յայտնէ թէ «Ազգը չուզեր (իբրեւ թէ) փաշային անդամակցութիւնը» հայկական պատուիրակութեան!

Եւ, մեր ի բնէ այնքան ուշիմ ցեղին մէջ չի գտնուիր մէկ հոգի բաց ի փաշայէն որ տեսնէր այդ եղերերգական դաւեչտը եւ դեռ «պատուելի»ները — որոնց ազգասիրութեանը վրայ վստահ ենք — չմեկնած, գաղտնապէս տարբեր դարձուածք մը տար մեր ազգ. քաղաքական գոյութեան դատին:

Այս անպարագրելի մեղքը, ըստ ձեզ, կը ծանրանայ հոգեւոյս Ներսէս պատրիարքին եւ իր օրուան Քաղաքական ժողովին անդամներուն վրայ ...

Ահա այդ թուականէն կը սկսի արդէն մեր վարկաբեկումը քաղաքական աշխարհի մէջ եւ, կը ճանչցուինք իբրեւ միայն ջարդուելու եւ մեր յաւիտենական ողբերով քաղաքական աշխարհը ջղայնացնելու սահմանուած ժողովուրդ մը:

Հիմա գանք ձեզի, Պ. «Քաջն Աղասի»! Դուք որ պետական այդ մեծ մարդուն հետ, այդքան մօտէն շփման մէջ գտնուեր էք, ի՞նչպէս անոր ձեզի հաղորդած յայտարարութեան ճշմարտութիւնը չըմբռնեցիք, այն յայտարարութեան, զոր ըրեր է Ճէյմս Պրայսին եւ զոր դուք ի լոյս բերիք թաքնուած հնութեան մը ներգործիչ յայտնութեամբ:

Արդեօք, փառասիրական ձգտումներով եւ մեր ցեղին յաւիտենական հիւանդութեան՝ sentimentalismeով փոխանակ Նուպար փաշային մատնանշած քաղաքականութիւնը հետապնդելու եւ հետապնդել տալու որոնց որ անկ էր, նախընտրեցիք ձեր անունին հիւսուած երգ մը շահելու քաղաքականութիւնը ....

«Միշտ պիտի ծագի գառագեղ Աւան
(Ձէյթուն),
Որ ծնու ձեզ պէս կորիւն անմահ:
Սեգ Կարօն, Մօսէն եւ Քաջն Աղասին»,
եւայլն:

Արդ, պէտք է յիշենք հոս Նուպար փաշային այն յայտարարութիւնը զոր ըրեր է Ճէյմս Պրայսին, 1889ին, Փարիզ, երբ այս վերջինը խնդրեր է փաշային գործակցիլ «Հայաստան» Անգլիացիներէ կազմուած կոմիտէի մը:

Փաշան կ'ըսէ. — Ես իմ ամբողջ հաւատքովս պիտի օգնէի ..., բայց, եթէ Թուրք կառավարութիւնը յանձնաժողովին ընելիք առաջարկները չգործադրէ, անգղ. կառավարութիւնը պիտի պատերազմի՞ մեզի համար:

Ճէյմս Պրայս, այդ մեծ հայասէրը, «ո՛չ», կը պատասխանէ:

— Ուրեմն զգուշացէք, կ'ըսէ փաշան, դուք եւ բոլոր եւրոպական ազգերդ, — իբր թէ հայապաշտպան — որ եւ է ցոյց եւ շարժում — քաղաքական շահերու գաղանի հետապնդումով — քանզի եթէ այդպէս շարժիք, Թուրքը Հայերը պիտի ջարդէ

Փաշան այս խօսքերը բսած է 1889 թուականին եւ, ըստ որում «Հայաստանը» խմբակներն ու «Քաջն Աղասիական»ները «ձեր գիտցածը դացած» էք, Թուրքը, հինգ տարի վերջը, նախատեսուած դիւանագիտական թուաբանութիւնը ճշգրտօրէն կիրարկած է 1894ին, Սասունի կոտորածէն սկսելով, եւ, յաջորդաբար պանդուխտօրէն ջարդելով Հայերը. ջարդեր որոնց լրումը եղաւ 1915ի համազգային կոտորածը

Քաղաքական աշխարհի մէջ կատարուած նուաճումները գիրաղաս խելքով եւ, դրական շահերու խայծո՛վը միայն ձեռք կը բերուին անյայտ, առանց երբեք քու ներքին նպատակդ յայտնելու, մինչեւ հասնիլ գործադրութեան ՎԱՅՐԿԵԱՆԸ: Այլապէս, կը հասնինք ... այսօրուան վիճակին ...:

Քաղաքական ազգերը իրենց գոյութիւնն ու անկախութիւնը թուաբանութեամբ միայն կը պահեն, ո՛չ թէ փափաք կամ իղձով — տեսլականը — իրականութիւն նկատելով:

Գոնէ հիմա, քիչ մը օրինակ առնենք ուրիշներէն, մանաւանդ մեզ ջարդող Թուրքէն որ «նպատակը կարգով կ'որսայ»:

ԹՈՐԳՈՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ա՛յս է վերնագիրը զոր կը կարդամ 220 երեսներէ բաղկացած սիրուն գրքի մը վրայ, որ մատենադարանիս դարդը կը կազմէ այսօր:

Այո՛, մասնագիտական մատենադարանիս դարդը կը կազմէ զուտ վիպական-բանաստեղծական հատոր մը. քովի՛կը պատմական-բանասիրական գիրքերուս:

Պիտի ըսէք.— «Ի՞նչ հակադրութիւն»:

Կը պատասխանեմ.— «Ո՛չ, կը սխալիք»:

Մարդիկ չեն կրնար ամէն օր մի՛ եւ նոյն կերակուրն ուտել. երբեմն ալ բերանփոխի պէտք ունին: Իսկ մասնագիտական ծանր աշխատութիւններով բեռնաւորուած մէկը՝ բերանփոխէն աւելի բանի մը պէտք ունի,— անուշեղէնի, իբր յագնած ուղեղին քիչ մը հանգիստ տալու համար: Ահա այս անուշեղէնն է, զոր կ'ըմբոշխնեմ Շ. Նարդունիի այս հմայիչ, հրապուրիչ գիրքը կարդալով:

«Շ. Նարդունի» գրական ծանօթ անուն մըն է, որուն իսկականն է բժիշկ Շ. Այվազեան, նախկին Արմաշական մը:

Այս հատորին մէջ կը տեսնէք 37 հէքեաթներ, աւանդութիւններ, բանաստեղծութիւններ, նկարագրութիւններ, կարօտի ցաւեր եւ արձակ երգեր. բոլորն ալ զգայուն, բոլորն ալ թրթռուն, շօշուն, համեղ, յանկուցիչ եւ հոգեզմայլ, որոնք պահ մը կը փոխադրեն քեզ հայրենի գիւղդ. մայրենի օջախդ. ուր առաջին հայ բառը թոթովեցիր. ուր կապոյտ երկինքով պայծառ արեւ տեսար եւ անուշաբոյր ժաղգաձնարիներու վրայ կայթելով մեծցար:

Ահա՛ Նարդունիի գիրքը, որ կը կազմէ առաջին հատորը «Մատենաշար Յառաջ»ի

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

«Մէկ ամիս է հաց չեմ կերած»

Հայաստանէն խոյսնորդներէն մէկը կը գրէ իր ազգականին, Փարիզ (Մարտ 30). —

Դրութիւնս սոսկալի ծանր է, ... մի ամիս է հաց բոլորովին չեմ կերել, Շուկայից առնել եւ վճարել օրը ... ռուբլի հացի անկարող եմ. դրամ ... նեմ բոլորովին. չեմ իմանում թէ ի՞նչ անեմ: Վախելու էլ ոչինչ չի մնացել բարեկամներից մի կէսը կարողացել պարտք վերցնել մէկ փութ ալիւր ... փոխարէն վճարելու պայմանով բայց խոստացած եղայ եւ անկարող եմ այժմ վճարել, վերջին հագուստներս կը տայի, որ գոնէ ալիւր ... եւ պարտքս վճարէի. բայց ալիւր ... նեցող չկայ մեզ մօտ այս օրերին:

Հացի տեղ ուտում եմ պլեն (կարտոֆիլի կեղեւ), եփում եմ, դնում ..., եւ վրան ջուր խմում, այս է ... իմ ապրուստը ...

Անցեալ տարի դրութիւնս վատ չէր, այդքա կարողանում էի մշակել, ... խաղող, բայց բոլորը գնաց ձեռքից: Այժմ կը լինէր 15—20 փութ տանձ, խնձոր՝ մի 25 փութ:

Ես սառցել եմ ընդամէնը 40 ... տանձ եւ խնձոր, բոլորը քաղեցին ... բան դեռ եւս կանայ:

Ունէի ասլոր մօտ 20 փութ, Թողել էին ինձ միայն 10 քիլօ. նոյնը ... եւ կեռասի վերաբերմամբ, եւ այժմ ոչինչ, ոչինչ չունեմ:

Առողջութիւնս էլ քանի գնում վատանում է:

Այս է ահա իմ կեանքը: Տասը տարուց աւելի է ինչ չարքաշ մշակի պէս աշխատում եմ, ոչ մի բաւականութիւն չեմ ստացել եւ այժմ քաղցած եմ բառիս բուն նշանակութեամբ: Այլ եւս չեմ մտածում Հայաստանի մասին, մտածում եմ միայն հացի մասին: Եթէ կարենաս ամսական կանոնաւորապէս ինձ դրամ հասցնել, դուցէ կարողանամ գլուխս պահել, եթէ ոչ մի ... սովամահ պիտի լինեմ:

Ն

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

ԳԱՎԱԼԱ, (Յառաջ). — Այս տարի եւս, մեծ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Ապրիլ 11ը Գավալայի մէջ: Ներկայ էին բոլորը, հարուստ թէ աղքատ, կուսակցական թէ չէզոք անխտիր:

Եկեղեցական արարողութենէն անմիջապէս վերջ, ժամը 12ին սկսաւ ... դէհանդէսը, «Անոնց համար որ ինկան», վարժարանի աշակերտներուն կողմէ: Նաեւ եղան զանազան արտասանութիւններ. Օր. Մարի Այանեան արտասանեց «Մօր մը սուգը»: Վարժարանի ուսուցչուհի Օր. Արաքսի Ա...թունեան արտասանեց «Մօր մը երազ»ը: Յետոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Սօս Վանի, որ նախապէս Հայոց պատմութիւնը բացատրելէ վերջ, բսաւ թէ մեր պատմութեան մէջ մի էջը գրուած է արիւնով:

«Գալով 1915ի եղերական օրերուն ... ու շանատակ Թալէաթները ջարդեցին Հայը, բայց ... հայութիւնը, քանդեցին մեր օջախները, թալանի տուին մեր ինչքը, ... բակոյտի վերածեցին մեր երկիրը բայց կ'ապրի ու պիտի ապրի Հայաստանը»:

Պարզելով դաշնակից պետութեանց չհագործակումը մեր դատին ու արծաթ ... կոչ ուղղեց ներկաներուն ամուր փարիլ հայկական դատին:

Օրուան տօնին առթիւ ծաղկեպսակներ ղրկած էին Ազգ. իշխանութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հ. Գ. Բարեգ..., Հ. Ս. Մ. Ը., Հ. Ե. Ե. Մ. Ը., Կոմիտաս ..., Թոլիկ եւ բողոքական համայնքները, Շրջանաւարտից Միութիւնը, Բարեգործականը եւ Ազգային վարժարանը:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 2ին կէսօրէ վերջ եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ անգամ մը եւս ուխտելով յարգել մեռնողներուն յիշատակը:

Համազգային

ԽՈՐՀ. ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յունիս 20ին Մոսկուայի մէջ կը գումարուի Խորհրդային գրողներու միութեան համագումարը: Բացումը կը կատարէ Կորքի: Օրակարգի վրայ կան — վիճաբանութեան բանաստեղծութեան եւ թատերգութեան դրական հարցերուն եւ արուեստի համաներուն մասին, միութեան կանոնադրութիւնը եւ ընտրութիւն կեդր. վարչութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ « ՕՐ »Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

—.—

ՎԻԷՆ, 2 մայիս, (Ցառաջ) — Ֆ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կազմակերպած էր գեղեցիկ հանդէս մը, « Օր »ուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 30ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Թ. Ա. սրահին մէջ։ Ինչպէս Կարմիր Խաչի միւս ձեռնարկներուն, նոյնպէս այս ձեռնարկին, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր, իր նիւթական եւ բարոյական քաջալերանքը չխնայելու համար այս օգտակար եւ կարեւոր միութեան։

Կարմիր Խաչի կազմակերպած բոլոր հանդէսները միշտ յաջող անցած են, բարոյապէս թէ նիւթապէս, բայց այս անգամուան հանդէսը, ինչպէս հայրենասէր մը կ'ըսէր, — բոլորին վրայ « խմոր քաշել » տուաւ, իր գեղարուեստական գեղեցիկ ու ճոխ բաժինով որ ամբողջապէս դպրոցի փոքրիկներով կազմակերպուած էր։ Եւ իրենց ուսուցչուհին, Օր. Ռ. Պարակէօզեանը, ջանք չէր խնայած, երախաներուն զարգացնելու համար։

Օրուան նախագահն էր Գ. Ց. Մկրեան, որ հանդէսը բանալով, հրաւիրեց փոքրիկներու երգչախումբը երգել « Բամ Փորոտան »ը։ Հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Ցետոյ Գ. Նախագահը արտասանեց իր բացման խօսքը, յիշելով թէ Վիէնի դպրոցներէն մէկուն հողը սահմանած է Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը երկու տարիէ ի վեր, աջակցութեամբ մը փարչութեան։ Ունի նաեւ ուրիշ դպրոցներ, տարբեր վայրերու մէջ։

Օրուան բանախօսն էր Օր. Ս. Ցակոբեան (Փարիզէն), որ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Կարմիր Խաչի գործունէութենէն, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանի կեանքէն. Ցիշեց իրենց շրջանի անդամներու թիւը, եւ տարեկան համեստ պիւտճէն։ Ըսաւ թէ Կարմիր Խաչի դպրոցները կը գտնէ Վիէն, Կարսան, Ռոման, Կրընոպլ եւ Փարիզի կարգ մը արուարձաններուն մէջ, եւ կ'աշխատի ուրիշ գաղութներու մէջ ալ բանալ, եթէ իրենց պիւտճէն ներէ։ Գարզեց նաեւ բժշկական եւ առողջապահական անհիւտով իրենց կատարած աշխատանքները եւ մասնաւորապէս Թախասւոր հայ երիտասարդներուն տուած օգնութիւնները։ Օր. Ցակոբեան փերջացնելով խօսքը, կոչ ըրաւ հայ տիկիններուն, որ խառնուին Կարմիր Խաչի շարքերը, իրենց գործունէութիւնը աւելի ընդլայնելու համար, հայ գաղութներու ծով տառապանքին մէջ

Փոքրիկներու երգչախումբը երգեց « Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան », « Թէ քու ունէի », եւ « Ով մեծասքանչ դու լեզու », բոլորն ալ անթերի։

Արտասանութիւններ ըրին, փոքրիկներ՝ Գ. Հատուֆեան « Հովիկ ոսկին », Ա. Նաճարեան « Հայկական Զատիկ », Գ. Երէմեան « Սնափառ » (Ֆանթէզի), Լ. Մուրատեան « Հիւանդ է », Կ. Սարգսեան « Հայ որբուհի », Ա. Մարգարեան « Հայը Ֆրանսայում » (Ֆանթէզի), Ա. Արզարեան « Բժիշկը » Ֆանթէզի մենախօսութիւն)։ Երգեց Սիրուն Ասլանեան « Գարգիր Աղբիւր »ը, յարմար տարազով զուգերգեցին, Փայլիկ Թէրզեան եւ Գ. Գարոնեան « Այլուխը », նոյնպէս յարմար տարազով։ Բոլորն ալ յաջող էին եւ մասնաւորապէս Ֆանթէզիները ծիծաղ պատճառեցին։

Հանդէսին առաջին մասը լրացած ըլլալով, խփուած հաւ մը եւ շիշ մը շամփանեա աճուրդի դրուեցան եւ 20 վայրկեանի մէջ գոյացաւ 200 ֆր.. Շահեցաւ՝ Տիկին Ա. Ճնտոյեան, 20 ֆրանք եւս նուիրելով։

Երկրորդ մասը կը բաղկանար Հ. Ս. Երեմեանի՝ « Տրգատ Թագաւորի գարձը » մանկական թատերգութենէն, զոր խաղացին 8էն 14 տարեկան երախաներ Ռուսոյի Օր Պարակէօզեան մեծ աշխատանքով պատրաստած էր այս մանկական թատերգութիւնը, բոլոր յարմար հագուստներով։

Գ. Գարոնեան (Տրդատ Թագաւոր), Փ. Թէրզեան (Թագուհի), Շ. Պէյլէրեան (Սանդուխտ), Շ. Ճզիկեան (Հրախտամէջ կոյս), Ժ. Պէյլէրեան (Գ. Լուսաւորիչ), Կ. Զարգարեան (Արձան), ուրիշ կարգ մը փոքրիկ օրիորդներ եւ տղաքներ եւս կատարեցին կոյսերու եւն.ի դերերը։ Խաղը անցաւ սպասուածէն շատ յաջող, մանաւանդ կոյսերու երգերը, խոր տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ, որոնք արահէն մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ։

Պալ – Աղբիւր

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— · —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 29 ապրիլ (Ցառաջ). — Ապրիլ 22ին բացումը կատարուեցաւ Կ. Խաչի հիմնած մանկապարտէզին։ Ծնողները եկած էին իրենց սիրելիներուն երգերն ու գեղջկական պարերը դիտել ընելու։ Օրուան նախագահ միանգամայն ուսուցիչ ընկ. Սարգիս Փիլիկեան, դպրոցի անհրաժեշտութիւնը շեշտելէ յետոյ, ըսաւ թէ դպրոցը ունի 34 աշակերտներ, որոնք բաժնուած են չորս կարգերու եւ կ'ուսանին Հայոց պատմութիւն, ընթերցանութիւն, շարադրութիւն եւ դրամարժութիւն։ Կոչ ուղղեց ներկաներուն համախմբուիլ Կ. Խաչի դրօշին տակ եւ այս վառարանին շուրջ վառ պահելով հայկական ոգին ու աւանդութիւնները, որոնք ամենազօրաւոր ազդակն են մեր նորարողբոջ երախաները զերծ պահելու ձուլումի ահաւոր վտանգէն։ « Բարի եկաք, բարեկամներ » խմբերգէն վերջ, մանկական թոթովանքներով պարբերաբար արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Վերժին Աբրահամեան՝ « Հայոց Արեւին », Հռիփսիմէ Մուրատեան՝ « Après la Bataille », Մկրտիչ Ցակոբեան՝ « Փոքրիկ չարաճճին », Անժէլ Իսկէնտէրեան՝ « L'Aiguille », Ֆլօրիցա Գուրունեան՝ « Տղու մը »։ Ցանկարծ երկու փոքրիկներ՝ Ֆլօր Խաչատուրեան եւ Վարգէն Գայլնտրեան, որոնց տարիքը չէր փոքր ըլլալով գնա դպրոց չէն յաճախեր, բեմ բարձրանալով համարձակօրէն արտասանեցին «Հայ եմ եսը եւ երկարաւեւ ծափեր խլեցին։

Չորրորդ կարգի աշակերտներէն Վ. Աբրահամեան եւ Ֆ. Գուրունեան, կարդացին մէկ – մէկ շարադրութիւն « Անձնազոհութիւն » վերնագրով։ Որքան տպաւորիչ էին իրենց արտայայտութիւնները, եւ Կ. Խաչի անդամուհիները հպարտ կը զգային իրենց գիրենք, ի տես այս յառաջդիմութեան։

Մէյնարարներուն փոքրիկն Գասպար Աբրահամեան Ջութակի վրայ հայկական գողտրիկ կտորներ նուագելով հանդէսին փայլը կը կրկնապատկէր։ Ցակոբ Տէր Խաչատուրեանի եւ Գասպար Աբրահամեանի կողմէ եղան երկու տրամախօսութիւններ, « Հայը եւ կէսհայը » եւ « Նորեկ պանդուխտներ »։ Մանաւանդ այս վերջինը ո'րքան յուզիչ էր։ Փոքրիկներու դրուագարութիւնն ու շարժուձեւերը՝ գաւառէն Պոլիս եկող երիտասարդ պարիկներու իրական պատկերն էր որ կը ցուցադրէին։ Խաչօ անպեր (Ց. Տէր Խաչատուրեան) լեցուած չահու վառ յոյսերով, ի զուր կը փորձէ համոզել՝ հայրենիքի կարօտովը տանջուող եւ անոր կենսատու արեւին մէկ շիթին իսկ կարօտ խեղճ Գեօոն (Գ. Աբրահամեան) որ Պոլսոյ հարուստ պալատներուն հետ երբեք չպիտի փոխէր իր գիւղի մէկ հատիկ անշուք խրճիթը։ Խումբ մը փոքրիկներու կողմէ, հայկական տարազներով եղան գեղջկական սիրուն պարեր, որոնք կրկնուեցան ներկաներու պահանջին վրայ։

Ազգ. Միութեան ատենապետ ընկ. Ս. Սահակեան բեմ հրաւիրուելով, խոստացաւ ամէն գնով թէ՛ թիկունք հանդիսանալ դպրոցին եւ ոչ մէկ բարոյական ու նիւթական աջակցութիւն չխնայել անոր յառաջդիմութեանը համար։

Իբրեւ բանախօս Փարիզէն հրաւիրուած էր Օր. Սաթօ Ցակոբեան, որ իր հիացումը յայտնեց դպրոցին յառաջդիմութեանը համար եւ ըսաւ.

— « Կ. Խաչի միակ նպատակն է երախաներու հայեցի դաստիարակութիւնը եւ անոնց ֆիզիքական առողջութեան հոգատարութիւնը։ Մօտաւոր ապագային հայաշատ կեդրոններու մէջ պիտի հաստատուին բուժարաններ եւ արուեստական արեւի կայաններ, ուր պիտի դարմանուին մեր բախտաւոր ազգին կարօտեալ բեկորներ։ Կ. Խաչի գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ հայ կնոջ ինքնազարգացումն է, որուն զարկ տալու համար բոլոր մասնաճիւղերու մէջ մասնաւորապէս պիտի հաստատուի դպրոց – դասախօսութիւններու շարք մը։ Ընտանեկան յարկի բարոյական սիւնը մայրն է, հետեւաբար մեր եղբայրները իրենց գործը հեշտացնելու համար պէտք է օգնեն մեր քոյրերուն »։

Մասնաւորաբար Կ. Խաչի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Ազգ. Միութեան, որ մատուցին սրահը ձրիաբար տրամադրած է իբրեւ դպրոց։

Օր. Ցակոբեան ի նպաստ Կ. Խաչի հանգանակութիւն մը բացաւ. ՀԲՀ. վարչութեան կողմէ 50 ֆր. եւ իր կողմէ ալ 25 ֆր. նուիրելով։ Ներկաները առաւել կամ նուազ չափով մասնակցեցան եւ քանի մը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 215 ֆրանք։ Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակախաղ մը որուն առարկաները նուիրած էին անդամուհիները։ Արդիւնքը գոհացուցիչ է։

** Պէյրութի որբերանոցներուն համար հանգանակուած 830 ֆրանքը ղրկուած է Պէյրութ, Խնամատարութեան հասցէին։

Հարգանցի

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—..—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 ապրիլ. — Սէն Շարլի շաքարի գործարանէն խումբ մը հայ բանուորներ լսելով Պէյրութի տարաբաղդ Հայերուն պատահած աղէտը, խոր ցաւ զգացինք։ Խումբ մը հայ բանուորներ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, հանգանակութիւն մը բացինք, մեր գործարանին մէջ աշխատող 500է աւելի գործաւորներուն մէջ։ (Մարսէյլի մէջ գրեթէ առաջին գործարանն է այս որ անգործութիւն եւ աշխատանքի կրճատում չունեցաւ։ Մինչ վեց օր աշխատանք ունի եւ գոհացուցիչ օրավարձք)։ Հանգանակութեան մասնակցեցան Գ. Գ. Սեդրակ Խրալեան 13 ֆրանք, Գէորգ Էնկէցեան 10, Աստուր Ցովհաննէսեան 10, Սեբոր Ղազարեան 10, Անտոն Բարսեղեան 10 ֆրանք, Հայկ Սօփեան, Ցակոբ Ամատունեան, Կարապետ Հէքիմեան, Ցակոբ Ցակոբեան, Արփիար Տէր Ցովհաննէսեան, Տիրան Քըլըճեան, Սարգիս Թորոսեան 5ական ֆրանք։ Գէորգ Փիւսկիւլեան 2 ֆր.։ Գումար՝ 90 ֆրանք, զոր ղրկեցինք Ցառաջի (Տես Ցառաջ 6 մայիս)։

Բանուոր

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մինչեւ ե՞րբ պիտի համդուրժենք», ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ

—.—

Իբրեւ ջետեւանք Թազկրատի դէպքին առթիւ Թուրքիոյ մամուլին եւ ուսանողութեան պոռչտուքներուն, Թրակիացի Պուլկարներու միութիւնը Իլիպէի մէջ հրատարակած է ջետեւեալ Թռուցիկը.—

Պուլկար եղբայրներ,

Թրքական անպատկառութիւնը, որ երեւան եկաւ Խտիրնէի պուլկար հիւպատոսարանին վրայ գրուած սրիկայական յարձակումներով, ճիշդ այն ատեն, երբ կը տօնուէր պուլկար բանակին՝ Խտիրնէի բերդին վրայ յարձակման ու անոր գրաւման քսանամեակը, բացորոշ արտայայտութիւնն է Թուրքիան ալեկոծող իսկական զգացումներուն եւ տրամադրութիւններուն.— Պուլկարիոյ հանդէպ ատելութեան, չարակամութեան եւ բորբոքման։

Իսկ վերջին օրերս, Պոլսոյ Պուլկար դեսպանատան առջեւ, Թուրք համալսարանական երիտասարդութեան ցոյցերը, իբրեւ «փոխվրէժ» այն «Նախատինքին» որուն ենթարկուած ըլլայ Թազկրատի Թուրք ընակչութիւնը —բան մը որ իրականութեան չի համապատասխաներ— կը հաստատեն թէ այսօրուան հանրապետական Թուրքիոյ մէջ հին Համիտեան Թուրքիոյ ոգին է որ կը խլրտի։

Հարցնենք մեր « բարեկամ » Թուրքերուն — ի՞նչ ըրիք Խտիրնէի, Լիւլէ Պուրկազի եւ Թրակիոյ միւս վայրերը գտնուող պուլկար սրբազան յիշատակարաններ։ Զոչնչացուցիք, չէ՞, անոնցմէ յիշատակի հետք մը իսկ չձգեցիք։

Որքան կեղծ կը հնչեն Թուրք պետական մարդոց անվերջ յայտարարութիւնները թէ՝ « ոչինչ կրնայ մթագնել Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամական լաւ յարաբերութիւնները », այն պահուն, երբ իրողութիւնները ճիշդ հակառակը կը խօսին։

Պուլկարիոյ պատիւը, արժանապատուութիւնը եւ ապագան շատոնց կը պարտադրեն վերաքննում մը եւ ուղղութիւն մը որ եւ ոչ մէկ պարագայի մէջ պէտք է դէպի Էնկիւրի տանի։

Բարձրօրէն կը բողոքենք Թուրք յարձակումներու դէմ։ Պէտք է արժանի պատասխանը տալ Թուրք անպատկառութեան, իսկ « բարեկամութեան » վերջ գնել։

Պուլկարներ, մինչեւ ե՞րբ պիտի հանդուրժենք, որ մեր պատիւը արատաւորուի՝ մեր « լաւ բարեկամ » Թուրքին։

Անկցի՛ « մշտնջենական բարեկամութեան » դաշինքը։

Վար՝ մեր դարաւոր Թշնամիին դիմակը։

Դէպի Պուլկարիոյ բարգաւաճումը՝ Թրակիան միացնելով Պուլկարիոյ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ցայտարարութիւն

—.—

ԷՖՍ, 30 ապրիլ. — Էֆսի Թաղական խորհուրդը, լուսաբանելու համար գաղութիս հանրութիւնը, ներկայիս պարտք կը զգայ ծանուցանել թէ, ընդառաջ երթալով Հօկի մասնաճիւղին կողմէ իրեն ուղղուած մասնաւոր հրաւիրագրի մը, ազգ. կազմակերպութեանց հանդէպ խորութիւն չգնելու ուղղամտութեամբ, իր ամբողջ կազմով պատասխանած էր հրաւիրագրին, ուղղամիտ խորհրդակցութեան մը պարագային իր աջակցութիւնը բերելու անկեղծ մտադրութեամբ։

Կը ցաւինք սակայն յայտարարել թէ, կազմակերպիչ մարմնին սարքած « Էլոյթ »ը բնաւ չէր համապատասխանի դրկուած հրաւիրագրին։ Պարագայ մը զոր բարենպատակ մարմնի մը համար անպատշաճ կը համարինք։

Ի դիմաց Էֆսի թաղական խորհուրդի ատենապետ՝ Գ. Գասուհասեան, գանձապահ՝ Ց. Մաթէոսեան, ատենադպիր՝ Մ. Մարիկեան.

✕

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕ — Հ. Ց. Դ. Միօ խումբին թէյասեղանը անցաւ շատ յաջող։ Ընկեր Գեղամ Բալաեանը ջերմ խօսքերով քաջալերեց մեզ։ Վիճակախաղի առթիւ շահեցաւ սեղանի գորգ մը զոր նուիրեց Ֆրանսահայ Կ. Խաչին։ Մեր խորին շնորհակալութիւնը

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՒՐԱՆՏՕՆ ԴԷՄ (Ժողովրդական փոքրիկ առաջնորդ մը), Թարգմ. Շ. Ն.։ Հրատարակութիւն Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի։ Գին 50 սանթիմ, տպ. Փարիզ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ

—.—

Ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ, Պէյրութի « Ազդակ »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ).

— « Մեր պատմութեան բովանդակ ընթացքին ոչ մէկ ժողովուրդ չէ տեսած ֆիզիքական այնքան ծանրածանր հարուած մեզի, որքան Թուրքերը։ Հայոց աշխարհի բնակիչները տեսեր էին Մարերու ու Պարթեւներու, Ասորեստանի ու Սասանեաններու քաջազրահ, քաջայէն բանակներու անցնիլը՝ Հայաստանի սիրտին վրայէն։ Մեր երկիրը Ծոփաց աշխարհէն մինչեւ Սիւնիք կամուրջ մըն է եղած յաղթակերտ, անհամար բարբարոս ազգերու զօրքերուն եւ աշխարհակալներուն համար։ Արմէններու աշխարհահռչակ հայրենիքը տեսեր էր նոյնիսկ Գարսիկներու, Թաթարներու եւ Ցոյներու արշաւանքները մինչեւ Տարօնէն մինչեւ Արագած, Վասպուրականէն մինչեւ Կապադովկիա։ Դիմացեր էր միշտ մեր երկիրը այդ բոլոր խառնիճաղանճ ցեղերու եւ մերթ յաղթական, մերթ հերոսական պարտութեամբ դուրս էր եկած անոնց դէմ մըղած իր բոլոր պայքարներուն մէջ։ Սակայն այն օրէն երբ Թուրքը, սելճուքները դրին իրենց արիւնոտ եւ գազանային թաթը մեր հայրենական հողերու սրտին վրայ, — այն օրէն հայ աշխարհի ու իր ժողովուրդին կեանքը փոխուեցաւ հիմնովին, դարձաւ թոյն ու մահ, անսահման, աննկարագրելի դժոխք

Մարերը, Պարթեւները, Սասանեանները, Ցոյները, Հռովմէացիները, Արաբները բան մը բերին վերջապէս մեզի, իրենց յաղթական կամ պարտուած սուրերու հետ։ Անոնք իրենց բարձր մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը բաշխեցին մերիններուն հետ։ Ի՞նչ բերաւ մեզի Թուրքիստանի տափաստաններէն դէպի գեղեցիկն Արմէնիա աշխարհ մայրենի, բարբարոս, կեղեքող եւ ջարդարար Թուրքը։

Ահա 9-դարեր երկար։ Անիկա, Թուրքը, իր ոտքերը ամուր է մխրճեր մեր հայրենական հողերուն վրայ։

Կարծես բաւական չըլլային Լէնկթիմուրն ու Ճինկիզ խանը, Ալփասլանն ու Տուղրիլ պէկը։ Կարծես բաւական չըլլար « ահեղ բռնեցին », « Կարմիր Սուլթան »ը՝ Համիտ, ահա Թրքական բարբարոսութիւնը իր պատմութեան արիւնոտ էջերուն վրայ աւելցուց նաեւ 1915 ապրիլ 24ը։ Ով կրնայ այլեւս մոռնալ Թալէաթի, Էնվէրի, Ճէմալի այդ դարչելի գազաններուն անունները։

Անոնք չէ՞ին որ Փոքր Ասիոյ եւ Արեւմտեան Հայաստանի հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ, սրով, սրնքով ու կառավարական զօրքի միջոցաւ տեղահան ընել տուին, կոտորելով ջարդելով, բնաջինջ ընելով՝ ամբողջ ժողովուրդ մը։

Ով կրնայ մոռնալ մանուկներու, կոյս աղջիկներու, երիտասարդ հայուհիներու, ծերունի մայրերու եւ հայրերու սիրտեր հրդեհող, խղճեր չարչարող, հոգիներ ողջ ողջ այրող աղաղակները լացի, կոծի, պաղատանքի ու հառաչանքներու։ Ո՞վ կրնայ մոռնալ Ապրիլեան մեր մեծ մըտաւորականներու, Սիամանթօներու, Վարուժաններու, Զօհրապներու, Խաժակներու, Զարդարեաններու, Ակնունիներու եւ դեռ հարիւրաւոր մշակոյթի անմահ մշակներու դահիճներուն վիթխարի ժայռերու զարնուիլը՝ եւ անոնց կացինահար մահերը դատնակնկին։

Արտարական անապատներ, դուք ինչեր չտեսաք...

Ինչեր չտեսաք...

Թուրքը ընելով այս բոլորը, ուզեց մէկ բան, մէկ նպատակ, — սեփականացնել հայրենիք մը որ դարերու փառապանծ պատմութիւն մը եւ իր խոր մշակոյթը ունի »։

ՊԱՀԱԿԸ

Նահալին, Զամանլու ձորը, կախուած կամուրջը, տակը ահաւելի անդունդը.

Գուրգէնը երեւակայութեամբ մի պատկեր տուն է կառուցանում անտառի ծոցում, բազմաթիւ կեանքի բոլոր յարմարութիւններով. փոխադրում է այդտեղ իր բոլոր սիրելիներին ինչ լաւ կը լինի մինչ ապրել այդ մշուշոտ անտառում, շնչել այդ զով օդը, զգալ հոտը մեղրախորխախի զուրգուրող արեւով սակի։

Արմնչելի է Լուսին, ձորը Զամանլուի, ու Գուրգէնը չի ուզում հայեացքը կտրել գաղթականներին, չի ուզում տեսնել Թշուառութիւնը, չի ուզում ըսել սովը յիշեցնող խօսքերը տխուր Բայց ի զուր, կայ այդ Թշուառութիւնը, աղքատութիւնը։ Ահա կայարանները կայարանների եռեւէ սփռուած, հրդեհուած, կողոպտուած. Թշնամի է անցել այդ երկրով, այո՛, մի ոխակալ Թշնամի։ Ու Գուրգէնի բռունցքները սեղմւում են, կծկւում, ուժ ամփոփում Թշնամու դէմ բարձրանալու համար։

Վերջապէս, Երեւան։

Իջնում են վագոններէն։

Եռազոյն դրօշակ կայարանի ճակատին. եռագոյն՝ անթեղ հեռաւոր բարձր կատարին։

— Կեցցէ՛... Կեցցէ՛...

Երգ։

Իրարանցում։

Հարազատների եւ ծանօթների հանդիպում։ Գրկախառնութիւն, համբոյր, լաց, ծիծաղ։

Այգիներ կանա՛չ, կանա՛չ։

Ու հեռում՝ Մասիսը։

Մասիսը արշալոյսի շաղփաղում։

Գուրգէնը վերցնում է գլխարկը, եւ ձգում ճակատի մազերը։ Նրա սրտէն ինչ որ անյայտ լարեր տարածւում են երկրի ծոցը եւ երկրէն ինչ որ անյայտ կապեր շղթայում են նրա սիրտը։

Դեռ բուն քաղաքում չեն. կայարանը հեռու է քաղաքէն։

Աւելորդ է կառք որոնել։ Մի քանի երկձի կառքերը վաղուց վարձուած՝ մեկնել են արդէն։ Ապրանքատար կառքեր էլ չկան։ Բայց բազմաթիւ մարդիկ կան, որ առաջարկում են օգնել նրանց բեռները քաղաք տանելու։

Նրանք յանձնում են իրեղէնները մէկին. իրենք էլ վերցնում են պայուսակները կռնակներին, եւ Լատուի անտառէն կտրուած ցուպերը ձեռներին՝ ճամբայ են ընկնում։ Բայց որքան մօտենում են նրանք քաղաքին՝ այնքան Թուլանում է Թափը նրանց քայլերի։ Իշխանութիւնը չի պակասում. Թշուառութիւնն աւելանում է։

Տանապարհների եզերքներին, ծառերի շուքերի տակ, տների անկիւններում սովալլուկ, ցնցոտիապատ մարդկանց աղերսող հայեացքներ, եւ կեանքին արդէն անտարբեր զարհուրած էակների աղեկէզ անքոյներ։

Մայրաքաղաքո՞ւմ էլ ... Տէ՛ր Աստուած, ո՛րքան ծանր է։

Բայց չէ՞ որ Գուրգէնը գիտէր, որ Հայաստանն աւերուած է, որ հիւանդութիւնն ու սովը հազարաւոր կեանքեր են ճարակել, որ ... լսել էր, այո, գիտէր, բայց խօսքի ուժը, մաքի պատկերացումը տարբեր է իրականութիւնէն։

Քաղաքի կեդրոնում են։ Փողոցներն աւլուած են ու ջրուած. հողը բուրում է անուշ, անո՛ւշ։ Հրապարակի կեդրոնում մի փոքրիկ պարտէզ։ Մայթերի երկարութեամբ ծառեր, կոկիկ տներ լուսաշող պատուհաններով։

Զախում երկյարկանի մի սեւ շէնք ու վրան, բարձր ձողի ծայրին մի լայն, ծփծփուն եռագոյն։

Մի հարց բեռնատարին, ու երջանիկ մի հոտանք սրտերէն ներս։

— Խորհրդարանի շէնքն է, տղաք, խորհրդարանի շէնքը։

Քիչ վերը Հ. Ց. Դ. Տունը, ու լայնանիստ Աբովեան պողոտան. մայթերի եզերքներէն դէմդ վազող քչքչան առուներ, ու Թռչունների անուշ դայլայլում։

Ժամացոյցի ուժ հարուածներ։ Մի՞թէ, առաւօ՞տ է դեռ. բայց այնպէս պարզ է երկինքը, այնպէս լուսաշող արեւը, որ չես հաւատում, թէ առաւօտ է դեռ։ Թարմ հացի հոտ, ու քաղցը աղաների սամոզքներէն վեր, դէպ ի շրթունքները, անօթի են, յոգնած։

— Վերջապէս մտածենք, թէ ո՞ւր են իջեւանելու. մի հիւրանոց, մի պանդոկ, իջեւան

Հարցնում են բեռնատարին։

— Հիւրանո՞ց. մի հատիկ հիւրանոց կայ խորհրդարանի շէնքի մօտ. ան ալ ամբողջովին բռնուած է պինուորականներով. աւելորդ է նոյն իսկ հարցնել։

Ծանօթ, բարեկամ չունի՞ք, առ այժմ բան մը ըրէք. վերջը ձեզ կը տեղաւորեն. բնակարանի սով է. դլուխ դնելու տեղ չկայ։

— Բարեկամ, ծանօթ, եթէ կան նոյն իսկ՝ ո՞ւր գտնել, ո՞ւմ հարցնել։

— Մտէք Դաշնակցութեան Տունը. հոն հարկաւ բան մը կ'ըսեն ձեզի։

Ու բեռնակիրը Դաշնակցութեան Տան առջեւ բեռը դնում է վար. սրբում է ճակատի քրտինքը եւ մէջքը յենում տան պատին։

Տղաները վեր են բարձրանում։

Առաջին դուռը. — « Կողմնակի մարդկանց մուտքն արգիլուած է »։ Երկրորդը՝ փակ է կողպէքով։ Երրորդ դրան վրայ բանալի կայ. կարելի է կարծել, թէ դուռը բաց է եւ ներսը մարդ կայ։

Տղաները վարանում զարնում են դուռը.

— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք ...

—Մտէք, լսւում է մի առնացի մեղմ ձայն։

Տղաները մտնում են ներս։

Մի միջահասակ ծերունի է նստած գրասեղանի մօտ, ակնոցները աչքերին. ծնօտին մի փոքրիկ մօրուք. Հարցական նայում է նրանց եւ գրիչը դնում սեղանին։

— Նո՞ր էք եկել, հարցնում է ծերունին։

— Այո տատւօտ. հեռուէն կուգանք, Ամերիկայէն

— Ամերիկայէն ... կեցցէ՛ք տղերք ջան, կեցցէ՛ք...

Ու ծերունին կանգնում է. դուրս է գալիս սեղանի ետեւէն. մօտենում է. ձեռք մեկնում տղաներին. սեղմում է նրանց ձեռներն այնպէս ջերմ, այնպէս մտերմիկ, ու դէմքն առնում է այնպիսի լուսաճաճանչ մի երջանիկ արտայայտութիւն, որ տղաներին թըւում է, թէ մի հարազատ ձեռք են սեղմում, որ երջանիկ է իրենց գալստեան համար։

Նրանց լեզուները բացւում են։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

12ին, մասնակցութեամբ 66 պետութիւններու։ Լոնտոնի պանդոկապետները անհամբեր կը սպասեն Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին, որ պիտի գրաւէ ժողովին կարգադրութեամբ եւ պատուիրակներուն տեղաւորումով։ Հազար հինգ հարիւր պատուիրակներ պիտի մասնակցին այս համաշխարհային ժողովին, որ մեծագոյնն է Վերսայլէն ի վեր։

Պանդոկապետները ճախարակի պէս կը բանին գեղապանատունէ գեղապանատուն, հիւրեր ապահովելու համար։

Միայն 1500 պատուիրակները չեն որ պիտի հիւրընկալուին Լոնտոնի մէջ, այլ եւ անոնց քարտուղարները, մեքենագիրները եւ անհամար թղթակիցներ աշխարհի բոլոր մասերէն։ Անշուշտ նաեւ բազմաթիւ կիներ, որոնք միշտ կը փայլին պաշտօնականներու վրայ, բոլոր միջազգային ժողովներու առեն։ Միջին հաշուով, մինչեւ երեք հազար հիւրեր պիտի ունենայ Լոնտոնը։ Քաղաքին կէսը վարձու է։ Ասեւտրականներն ալ սկսած են չփել իրենց ձեռքերը, մեծ բարիքներ սպասելով ժողովէն, որ պիտի գումարուի Երկրաբանական թանգարանին մէջ։ Արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկուած է, քարեր եւ բրածոներ կը տեղափոխուին, տեղ բանալու համար։ Մասնագէտներ կանչուած են, հեռախօսական ամէնէն կատարեալ ցանցը պատրաստելու համար։ Քանի մը վայրկեանը բաւական պիտի ըլլայ, որպէս զի պատուիրակները եւ թղթակիցները հաղորդակցին իրենց երկիրներուն հետ։ Անթելի կայան մըն ալ պիտի ունենան իրենց տրամադրութեան տակ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ ոստիկանութիւնը համայնավարական լայն կազմակերպութիւն մը երեւան հանեց լքուած մզկիթի մը մէջ։ Այս առթիւ բռնուեցան ապագրական նիւթեր եւ վտանգաւոր թուղթեր։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին կիներ ալ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս հինգշաբթի երեկոյ Ֆլորիայի մէջ, կը խօսի Կ. Թաժոյեան, նիւթ ունենալով Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը։ Մէկ ժամ առնէ մը Ապրէլ Տաարմէկի հանդէսներէն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Association Nationale d'Expension Economiqueի կողմէ
Վաղը Չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին
25. Avenue de Messine. Փարիզ
կը խօսի (Ֆրանսերէն լեզուով) Պ. Պ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, Նախկին Խրատական խորհրդական Օսմ. Հանրային Պարտքի Վարչութեան.
Նիւթ՝ «ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄ՝ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ»

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախմբի հիմնադիր-ղեկավարներ
ՍԻՐՈՒՀԻ ԵՒ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ
13 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ
14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
կը ներկայացնեն՝ ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ
ընտանեկան, բարոյալից եւ սիրային գօմէտի - տրամ 3 արար
Արտասանութիւններ — Նուագ — եւ զաւեշտ 1 արար։
Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ։

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 Յունիս 1933 Կիրակի գիշեր Théâtre ALBERT Ierի մէջ։ Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը։

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՍԱԼ ԿԱՎՕԻ ՄԷՋ
Մասնակցութեամբ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ
եւ յայտնի արուեստագէտներու

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մեթրօ՝ Շաթըլէ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԵՆ, Գործ.— 113 ֆրանք։
ՍԷՆ ՓԼԵՈ, Գ. Ս.— 35։
ԻՒՓԻՆ, Մ. Մ.— 35։
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Գ.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 1274.50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. ի հաշիւ Տէր. Գ. 140։
ՓՈՒԱՒԻԷ, Շ. Մ.— 35
ԼԻՈՆ, ԽԱՓ.— 50։
ՆԱՆԹ, Սքամ.— 35։
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ, Գործ.— 120։
ԱՐԺԱՆԹԷՅ, Նէմ.— 35։
ՎԻՎԻԷ, Քէօշ.— 35։
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1000։
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 830։ Կարգադրեցինք։
ՎԻՎԻԷ, Պ. Թ.— 35։
ԻՍԻ, Հ. Մ.— 35։
ՌՈՒԷՅ, Հ. Մ.— 35։
ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 35։
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Տիկ. Օհ.— 60։
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 270։

Պիւրաքի

աղէտեալներուն համար

Մ. Էթիէնի հանգանակութեան ցանկը.—

Յ. Մանուկեան 20 ֆրանք, Վահրիճ 20, Ա. Զուգումեան 20, Յ. Աբրահամեան 20, Բ. Ներսէսեան 20, Կ. Միքայէլեան 20, Յ. Գավուքճեան 20, Օ. Ղուկասեան 20, Ս. Թէրզեան 20, Լ. Պայընտըրեան 15, Մ. Աբրահամեան 15, Վ. Սահակեան, Յ. Ստեփանեան, Մ. Հէքիմեան, Ն. Էթէնեան, Մ. Գալապալեան, Ռ. Գարատաեան, Յ. Եղիաեան, Թ. Նիկողոսեան, Տ. Չէքեան, Յ. Փալանճեան, Կարապետ, Ոմն, Յ. Տէմիրճեան, Սիմոնեան, Ս. Ներսէսեան, Մ. Արապիկեան, Հ. Քէպապճեան, Ե. Սեդրակեան, Վ. Խրիմեան, Մ. Մուրատեան, Վ. Ամպարեան, Յ. Յակոբեան, Յ. Մոլեան, Ս. Ստեփանեան, Յ. Էպէմէկրեան, Գ. Զէյթունեան, Ե. Փանոսեան, Մ. Հայթաեան, Ե. Մարգարեան, Լ. Վարդիկեան, Գ. Քէհոլեան, Մ. Յակոբեան, Փ. Լաճեան, Ս. Խաչիկեան, Լ. Չէլիկուեան, Խ. Թէլլէրեան եւ Մ. Կլաճեան Յակոբ, Տ. Թաթարեան 6, Յ. Յովսէփեան, Գ. Յովակիմեան, Ա. Մովսէսեան, Հ. Հայրապետեան, Ա. Թոսունեան, Հ. Մակարեան, Յ. Կլօեան, Ս. Մողեան, Յ. Թողաթեան, Օ. Քուբուեան, Յ. Զատուրեան, Պ. Մարտիկեան, Վ. Քիւրքճեան, Յ. Օտապաշեան, Ս. Փիլիկեան, Ս. Վարժապետեան, Ա. Խաչատուրեան, Գ. Շանոեան, Վերժին Յակոբեան, Յ. Գալճեան, Մ. Թորոսեան, Հայկ, անանուն, Շ. Կօշկակարեան, Յ. Ճամպուրեան, Տ. Ա. Քէօնեան, Յ. Սէրխոշեան, Ա. Պօղիկեան, Ճ. Տէյիրմէնճեան, Ա. Ասատուրեան, Հայկազ, Ս. Շամլեան, Գ. Սեդրակեան, Օ. Պէշիրեան, Յ. Քիւրքճեան, Մ. Յարէթեան, Ք. Էրպաք, Յ. Գալթաեան, Յ. Կլաճեան, Յ. Տարագճեան, Մ. Միքայէլեան, Ա. Ալթունեան, Մինաս Ք. Յ. Ալիքսանեան 5ական։ Ոմն 5.50, Մ. Մինասեան 4, Թ. Պէրպէրեան 3, Կ. Քուչճեան 3, Կ. Իսկէնտէրեան 3, Խ. Զալըմեան 2, Ա. Էքմալեան 2, Ա. Քիւրքճեան 2, Յ. Սուճեան 20։ Ընդհ. գումար 845 ֆրանք եւ ղրկուած է իր նպատակին Տ. Սահակ կաթողիկոսի միջոցաւ։

Հանգանակիչ Յանձնախումբ.— Ատենապետ Մանուէլ Արսէնեան, քարտուղար Յ. Յովսէփեան։

ԾԱՆ.— Նոյն գումարէն 15 ֆրանքը փոստի եւ դանազան ծախսերու յատկացուած է։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

— Կարելի չէ՞ որ Բէյմըն հրաժարի օրինագիծէն, հարցուց գաղութներու նախարարը.

Վարչապետը գլուխը թօթուեց։

— Բացարձակապէս ո՛չ։

Խօսակցութիւնը վերջ գտաւ յանկարծ, երբ ընդդիմադիր երեսփոխան մը ոտքի բարձրացաւ բարեփոխում մը առաջարկելու համար վիճաբանութեան նիւթ հայթայթող յօդուածի մը մէջ։

Խորհրդարանը հետզհետէ պարպուեցաւ, որովհետեւ յայտնի էր թէ արտաքին նախարարը չպիտի գար ժողովին։ Երեսփոխանները հաւաքուեցան ծրագրանցքներուն եւ ծխարանին մէջ, շարունակելու համար խօսակցութիւնները օրուան ամէնէն կարեւոր խնդրին շուրջ։

Ահագին բազմութիւն մը կը տեսնուէր խորհրդարանին շէնքին դուրսը. մարդիկ հաւաքուած էին այնտեղ, արտաքին նախարարը տեսնելու անձկութեամբ։ Երբ Ֆիլիփի լուսանկարը կը ծախուէր փողոցներուն մէջ, իսկ ճարպիկ վաճառորդներ գրքոյկի ձեւով կը ծախէին Չորս Արդարներու պատմութիւնն ու արկածները։ Կը լսուէին նոյն իսկ երգեր՝ նախարարին ու Քառեակին նուիրուած։

Այդ երգերուն մէջ երաժիշտները գովքը կը հիւսէին արտաքին նախարարին որ քաջութիւնը ունէր դիմադրելու վտանգի սպառնականներու սպառնալիքներուն, գովքը մէկու մը որ կ'աշխատէր պաշտպանել պարկեշտ քաղաքացիները հացը տարրերէն։

Երգերուն երգիծանքը շատ զարմացուց Մէնֆրէտը որ Փուաքարի հետ դիւանդէն անցնելով, Ուէսթմինսթըրի ճամբով կը քալէր դէպ ի Ուայթհոլ՝ պետական շէնքերու լայն պողոտան։

— «Պարկեշտ քաղաքացիներու հացը տարրերէն պաշտպանելու» ակնարկութիւնը իսկապէս շատ յաջողած է, ըսաւ Մէնֆրէտ։

Երեկոյեան զգեստ հագած էին երկուքն ալ. Փուաքար յամրակին վրայ կը կրէր Պատուոյ Լեգէոնի Աստղեանին ժապաւէնը։

— Չեմ կարծեր որ Լոնտոնը այսքան զգայացունց դէպք մը տեսած ըլլայ, շարունակեց Մէնֆրէտ։

Ժպտեցան երկու ընկերները։

— Այդ հարցումը ըրի պանդոկապետին որ ներկայ երաժշտանոցը բաղդատեց Լոնտոնի արեւելեան թաղերուն մէջ պատահած ոճիրներուն ժամանակ ստեղծուած յուզումին, ըսաւ Փուաքար։

Մէնֆրէտ սարսափով նայեցաւ իր ընկերոջ։

— Աստուա՛ծ իմ, միթէ չէ՞ր անցուցած երբեք որ կրնայինք մեզի բաղդատել այդ ոճրագործներուն հետ ...

Շարունակեցին իրենց ճամբան։

— Ատիկա արդիւնք է Անգլիացիներու մեծախօսիկութեան, գիտել տըւաւ Փուաքար. այս երկրին մէջ արդարութեան չափանիշը ունի մէկ թարգման որ կ'ապրի Լէնըրըըրի գինետուններէն մէկուն մէջ։

Երկու ընկերները հասան Ուայթհոլ պողոտայի այն մասը ուրկէ կը սկսի ոստիկանական ընդհանուր Տեսչութեան շէնքը։

Գիւղացիի նման մարդ մը, որ ձեռքերը դրած էր իր պատռուած վերարկուին գրպանները, նայեցաւ անոնց, երբ կ'անցնէին իր մօտէն։ Կանգ առաւ յանկարծ, ուղղութիւնը փոխեց ու հետեւեցաւ երկու օտարականներուն։ Երբ հասան Քօքսփըր փողոցին անկիւնը, սախպուեցան բազմութեան մէջ մտնել ու սպասել քանի մը վայրկեան, մինչեւ որ կառքերը ճամբայ տային անցորդներուն։ Չորս կողմէն հրմշտուքի ենթարկուեցան, բայց յաջողեցան կարել փողոցը։

Շարունակեցին իրենց կիսատ մնացած խօսակցութիւնը։

— Պատմութիւնը ուսումնասիրող որ եւ է լուրջ մարդու հարցուր թէ օրհնութիւն պիտի ըլլա՞ր աշխարհի համար, եթէ Նափոլէոն սպաննուէր Եգիպտոսէն վերադարձին, պիտի ըսէ անոր միեւնոյն հաստատական պատասխանը — այո՛ ... Բայց նկուր տես որ մեզի ոճրագործի տեղ դրեր են ...

— Խնդիրը այն է, ըսաւ Փուաքար, որ ի՛նչ ալ պատահէր՝ Նափոլէոնը սպաննողին արժանը չպիտի կանգնէին. հոգ չէ, յետագայ սերունդները թերեւս պիտի արդարացնեն մեր արարքները։ Ես անձնապէս որ եւ է խղճահարութիւն չունիմ։

Փուաքար նետեց սիկառի մը վերջին մնացորդը ու ձեռքը տարաւ վերարկուին ներսի գրպանը՝ նոր սիկառ մը դուրս հանելու համար։ Յանկարծակի շարժումով մը դուրս քաշեց ձեռքը եւ կանչեց ինքնաշարժ մը որ կ'անցնէր իրենց առջեւէն։

Մէնֆրէտ նայեցաւ անոր զարմացած։

— Ի՞նչ կայ ... հապա՞ որոշած էինք քալել ...

Երկուքը միասին անճապարանքով մտան կառքին մէջ։ Փուաքար «Պէյքըր Սթրիթ» պոռաց կառապանին.

Երբ հասան Շաֆթզպըրի պողոտայի անկիւնը, Փուաքար բացատրեց.

— Կողոպտուեր եմ. ժամացոյցս տարեր են, կարեւորութիւն չունի, բայց անոր հետ թուղթեր են նաեւ յուշատետրս զոր պատրաստած էի Թէյլըրին համար ...

— Կարելի է հասարակ գրպանահատի մը գործն է. իր ուզածը ժամացոյցն էր միայն։

Փուաքար սկսաւ պրպտել իր բոլոր գրպանները։

— Ուրիշ կորուստ չունիմ, բայց այո՛, կրնայ ըլլալ որ հասարակ գողի մը հանդիպած ըլլանք, որ պիտի պահէ ժամացոյցը եւ նետէ յուշատետրը. բայց կրնայ ըլլալ նաեւ որ գաղտնի ոստիկանի մը ...

— Ինքնութիւնդ ապացուցող որ եւ է տեղեկութիւն կա՞յ անոր մէջ, հարցուց Մէնֆրէտ յուզուած։

— Ոչի՛նչ, պատասխանեց Փուաքար. եւ սակայն ոստիկանութեան համար դժուար ըլլալու է չհասկնալու համար խմբագրութիւնը մեր հաշիւներուն եւ ծրագիրներուն։ Թերեւս ոստիկանութեան ձեռքը չանցնի երբեք, բայց եթէ անցնի եւ գողը ճանչնայ մեզ, այն ատեն Աստուծոյ մնաց մեր գործը ...

Կառքը հասաւ Պէյքըր Սթրիթի կայարանին առջեւ ուր երկու ընկերները վար իջան։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. –

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ 1933

10 Mai 1933

ՅՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2184

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՒ ԵՂԵՒ ԱՌԱՒՕՏ...

Անշուշտ օր մը հայ Ցամկրելիցէ մըն ալ մէջտեղ կ'ելլէ, պատմելու համար հրաշագան հէքիաթը Չեկայի հայ գինուորականներուն աղա – նազարական ֆաշագործութեանց

(ՑԱՌԱՋ, 5 մայիս)

Այսօր, երկրորդ էջին վրայ, նոյնութեամբ կ'երեւայ այն ծանր մեղադրանքը զոր բանաձեւած եւ գաղտնի շրջաբերականով ղրկած են «Մարտկոցական» խմբակին վարիչ Մարմնի երեք անդամները՝ միւս երկուքին դէմ.

Այդ ամբաստանութիւնը հաստատող ուրիշ փաստեր ալ կան Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին տրամադրութեան տակ։

Բայց, առ այժմ գոհանանք եղածով։

Հրատարակութեան տալով այդ «վարք սրբոց»ը, մենք ալ, ինչպէս Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, չունինք ո՛ր եւ է «ուրախութիւն կամ մխիթարանք»։

Ընդհակառակն, խորունկ արգահատանք մը կը կաշկանդէ մեր գրիչը, թանկը խոյս կուտան մեր միտքէն, ի տես այս անորակելի նախճախուտքին։

Առաջինը չէ, անշուշտ, ապականութեան այս պատկերը։

«Ո՛րքան պատկերազարդ պատմութիւններ լսեցինք ու կարդացինք 1921էն ի վեր, եւ կը կարդանք տակաւին»։ (ՅԱՌԱՋ, 5 մայիս)։

Եւ սակայն, սահմանապէս քստմնելի է այս մէկը, շատ մը տեսակէտներով։

«Մէկտա՛ն» ուզեցին այս մարդիկը — երիտասարդնե՛ր։ Եւ անտարբեր «մէկտան» մը զարշելի դաւերու, իրենց իսկ ծոցին մէջ։ Հինգէն երկուքը զարծ կ'ըսեն, «անյայտ գումարներ» կը ստանան «անյայտ աղբիւրէ», առանց լուր եւ հաշիւ տալու միւսներուն։ «Գլուխս կորէք չեմ ըսեր»։

Անոնք երրամ – պատառ եղան յանուն սերունդի, «կարծեցին ոսկի հանել հաւատաւոր, բիւրեղային մաքրութեամբ հոգիներ»։ («Մարտկոց», 21 ապրիլ)։

Եւ սակայն, — «ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՄՏԱԾ Է ՄՆՏՈՒԿԸ, ՈՐՈՒՆ ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ՔԱՆԱԿԸ, ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ, ՈՉ ԱԼ ԱՆՈՐ ԼՐԻՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՒ ՍՏՈՒԳԵԼ»։

Ո՛ւխտ ունէին անոնք, յանուն «Նոր եւ յաղթական Հայուն»։ Լծուա՛ծ էին այդ «փրկարար եւ կենդանարար գործին»։ Կ'ըսէին. — «Այժմ ղանդահարի դերը կը կատարենք. կոչը կ'ուղղենք բոլորին, ցեղին հոգիի աչքերով փնտռուած բոյն մը կորիճներ գտնելու համար։ Հրապարակ քաշելու եւ արձակելու համար»։ (28 ապրիլ)։

Եւ սակայն, կորիճներուն կորիճները — զանգահարները — ոչ իսկ իրենց ընկերներուն վստահեցան, «օտար աղբիւրէ» եղած «նուիրատուութեան» հաշիւը տալու համար։ «Առանց սակայն յայտնելու այդ աղբիւրին անունը, եւ ոչ ալ այն նպատակն ու դիտաւորութիւնը որով առնուած է այդ գումարը»։

Անոնք «չախսէյ – վախսէյ» աղաղակեցին յանուն «800 հազար տառապահայութեան», «որ պիտի գիտնայ՝ ամէն տարի զոհողութեան խորանը բարձրացնել իր հերոսները, այս ցեղին Նամուսը պահելու եւ դատը հետապնդելու համար»։

Բայց, պնակ մը կովկասեան կամ ռուսական ոսպի համար վաճառքի հանեցին իրենց իսկ «Նամուս»ը։

Իրենց «ընկերադաւ» ընկերներն են որ կը պատմեն, «Թունաւոր սողոսկումներ» կատարելով իրենց «եղբայրակցութեան ջերմ բոյնէն ներս».

— «Հաշիւներու քննութեամբ երեւան եկող այս մութ եւ անծանօթ աղբիւրին հանդէպ եղած որոշ յանձնառութեամբ միայն կարելի է բացատրել «Մարտկոց»ի բազմաթիւ թիւերուն մէջ ի յայտ եկած ու մեր սկզբնական ուղղութեան բնաւ չհամապատասխանող գիծը, ինչպէս նաեւ մեր կուսակցութեան բացայայտ թշնամիներուն ուրախութիւն պատճառող գրութիւններ»։

×

Մեր վրդովումը խոր է մանաւանդ անոր համար որ, այս պարոնները դաշնակցական էին երէկ, եւ ունէին պատասխանատու պաշտօններ։

Ինչ որ ալ եղած ըլլան անոնց վատարժան պատճառները, ինչքան ալ դառնութիւններ ունեցած ըլլան անոնք, քստմնելի է գաղջ ապականած այս պատկերը։

Մարդիկ հրեշտակներ չեն անշուշտ։ Ոչ ալ Պրոպատիկէ սաւանը մը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Եւ սակայն, մեր կարողութենէն վեր է ըմբռնել այս ողբերգութիւնը։ Որովհետեւ, — երիտասարդնե՛ր են այս թշուառները, տարեկից կամ կրտսեր, եւ ծնեցան ու ծաղկեցան բաղդատաբար առնելի պայմաններու մէջ։

Իրենց խուժանային եղոյթներէն յետոյ, մեզի համար դաղտնիք չէր սաւառնաթեւ ճամբառակութեանց եւ ճռամ այլ անմէջ բառակոյտերու տակ ծածկուած անանկութիւնը։

Առաջին օրէն իսկ, մեր արհամարհանքին եւ լռութեան հետ, ուզած ենք պահել արգահատանք մը իրենց «յեղափոխական» խօսքերուն եւ գործերուն հանդէպ։ Մասնաւորապէս մեղքնալով այն միամիտ եւ դիւրահաւան տղոց, որ ինկեր էին իրենց «ջերմ բոյներէն ներս», «անկիւնադարձ» մը բանալու համար Դաշնակցութեան մէջ, — Դաշնակցութենէն դուրս։

Բայց, մեր թշնամիներուն իսկ չպիտի մաղթէինք այսպիսի գաղտնիք մը, — «անյայտ գումարներ անյայտ աղբիւրէ»։

Մնայէ, մա՛յր, — այս մէկը չա՛տ է ե՛ւ «սերունդ»ին ե՛ւ «կորիճ»ներուն համար։

Մի՛ ըսեր — տուած կաթս ...

Շ.

ԿԱՐԴԱԼ ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋ

ՄԱՐՏԿՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

«ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՄՏԱԾ Է ՄՆՏՈՒԿԸ, ՈՐՈՒՆ ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ՔԱՆԱԿԸ, ՈՉ ԻՐԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ, ՈՉ ԱԼ ԱՆՈՐ ԼՐԻՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՒ ՍՏՈՒԳԵԼ»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍԵՒԳԵՐՄԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

«ԲԵՐԼԻՆ — ՄՈՍԿՈՒԱ ԳԻԾԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ԽԶՈՒԻ»

Գրած էինք թէ Հիթլէր վաւերացուց 1926ի դաշնագրին (Բերլինի դաշինք) վերանորոգումը։ Այս դէպքը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Փարիզի մէջ, մասնաւորապէս անոր համար որ Հիթլէր մահացու պայքար բացած է համայնավարութեան դէմ։

Բերլինի մէջ ալ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս դէպքին։ Մեծ պատերազմէն ի վեր, Գերմանիոյ համար աւանդութիւն դարձած է հակիլ Ռուսիոյ բարեկամութեան վրայ, երբ անհաջող ուղղութիւն մը կը ստանան միւս երկիրներու հետ եղած յարաբերութիւնները։ Նոր կառավարութիւնն ալ, օրէնքէ դուրս հռչակելով հանդերձ համայնավարութիւնը, կը հետեւի այս քաղաքականութեան։ Մամուլը սիրալիր հրատարակութիւններ ըրաւ դաշնագրին նորոգման առթիւ, շեշտելով թէ «Ռուսիոյ հետ բարւոք յարաբերութիւնները մէկ հին աւանդութիւնն են փրուսիական քաղաքականութեան։ Նոր Գերմանիան եւ իր կառավարութիւնն ալ այն տեսակէտն ունին թէ դէպ ի Մոսկուա եղած գիծը պէտք չէ խզուի»։

Վերանորոգման թուղթը իրականին մէջ ստորագրուած էր 1931 յունուարին, բայց Գերմանիա չարունակ կը յետաձգէր վաւերացումը, որովհետեւ խորհրդարանը «չէր բաներ», ինչպէս կ'ըսեն Բերլինի մէջ. իսկ Մոսկուան կը կարծէր թէ Գերմանիա նոր բարեկամներ կը փնտռէ։ Հիթլէրի կառավարութիւնը վաւերացումը կատարեց իր վայելած լիազօրութեան իրաւունքով։

Բերլինի դաշնագիրը, որ կը ձգտի նպաստել խաղաղութեան պահպանման՝ երկու երկիրներու բարեկամական գործակցութեամբ, լրացուցիչ մասն է Ռափալլոյի դաշնագրին։ Հիմա որ վաւերացումը վերջացած է, գերմանական կառավարութիւնը ինքզինքը ազատ կը զգայ ուժգնօրէն շարունակելու հակաբոլշեւիկ պայքարը, առանց վախնալու ռուսեւգերման յարաբերութեանց խանգարումէն։

Հիթլէր միեւնոյն ատեն երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ լեհական պետերին հետ, իսկ երկու հեղինակաւոր պատուիրակներ այս միջոցին կը գտնուին Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն, զանազան բանակցութեանց համար։

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ Գերմանիա աւելի աշխուժացած է արտաքին քաղաքականութեան մէջ, հակադրելու համար հանրային կարծիքին, որ իրեն դէմ դարձած է վերջերս։

Պատերազմական պարտքերու քննուկը

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ՞ ԴԵԿՏ. 15Ի ՊԱՐՏՔԸ

Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց առջի օր, յատկապէս քննելու համար պատերազմական պարտքերու խնդիրը, Պ. Էռիոյի բերած տեղեկութեանց հիման վրայ։

Յայտնի է որ նախկին վարչապետը միշտ կուսակից եղած է կատարելու 1932 դեկտ. 15ի վճարումը, կարգ մը պայմաններով։ Բայց, խորհրդարանը մերժեց իր առաջարկը, տապալելով դահլիճը։ Պ. Էռիօ կը պահէ իր տեսակէտը, եւ դիտել տուած է վարչապետին թէ նախագահ Ռուզվէլթ պատրաստ է մորաթորիոմ տալու յունիսի մասնավճարին համար, եթէ վճարուի դեկտ. 15ի գումարը։ Այս առթիւ, աւելցուցած է թէ Պ. Ռուզվէլթ նոր ծրագիր մը կը մշակէ, որպէս զի դիւրացնէ պարտքերու վճարումը։ Այս ծրագիրը Փարիզ հաղորդուած է կիսապաշտօնական ձեւով եւ կը տրամադրէ պարտքը վճարել կա՛մ միանուագ, եւ կամ 25 առ 100 ոսկիով, 25 առ 100 արծաթով եւ մնացեալը՝ Հաստուցումներու Դրամատան յանձնուած մուրհակներով։ Այս ձեւով մեծապէս պիտի կրճատուի Ֆրանսայի պարտքը։

Արդ, նախագահ Ռուզվէլթ չի կրնար որ եւ է բան ընել, եթէ լիազօրութիւն չստանայ խորհրդարանէն։ Իսկ այս վերջինը լիազօրութիւն չպիտի տայ, եթէ Ֆրանսա չկատարէ դեկտ. 15ի վճարումը։

Բայց ֆրանսական կառավարութիւնն ալ անելի մը մատնուած է։ Պ. Տալատիէ չուզեր երկրորդ անգամ խորհրդարանին ներկայացնել այս խնդիրը, որովհետեւ եթէ նորէն չվճարելու որոշում տրուի, շատ գէշ պիտի ազդէ Ամերիկայի վրայ։ Միւս կողմէ, մերժել Պ. Էռիոյի առաջարկը՝ կը նշանակէ ծանրացնել կացութիւնը, քանի որ այդ ձախողանքը պիտի ազդէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին վրայ։

Այս պայմաններուն տակ, նախարարական խորհուրդը չկրցաւ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ։

⁂ Լոնտոնի մէջ յուսախոհ եղած են որ նախագահ Ռուզվէլթ լռութիւն կը պահէ պատերազմական պարտքերու հարցի մասին։ Դիտել կը տրուի թէ՝ երբ անգլ. կառավարութիւնը կատարեց դեկտ. 15ի վճարումը, փոխարէն խոստում ստացաւ թէ պարտքերու խնդիրը նորէն պիտի քննուի բարեացակամօրէն։ Արդ, կը մօտենայ յունիս 15ի պայմանաժամը, եւ գոնէ պաշտօնապէս ո՛ր եւ է բան եղած չէ ամերիկեան կառավարութեան կողմէ։ Այս պատճառով, վախ կայ որ մորաթորիոմ չտրուի յունիս 15ին։ Արդարեւ, եթէ նախագահ Ռուզվէլթ յետաձգում պահանջէ խորհրդարանէն, շատ յոյս չկայ որ նպաստաւոր ընդունելութիւն գտնէ։

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սելանիկէն կը հեռագրեն մայիս 8 թուականով. — Երկրաշարժի ցնցումները վերսկսան երէկուընէ ի վեր, Սելանիկի եւ Խալքիտիքիի շրջանին մէջ։ Հինգ ցնցումներ զգացուեցան ժամը 1էն մինչեւ առաւօտ։ Ամէնէն ուժգինը տեղի ունեցաւ այս առաւօտ, եւ տեւեց եօթը երկվայրկեան, ստորերկրեայ որոտումներով, Այնորոզի եւ Թասոս կղզիին մէջ։ Ոչ զոհ կայ, ոչ ալ նիւթական վնաս։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ԴԱՏ ԿԸ ԲԱՆԱՅ

Ամերիկացի հռչակաւոր օդանաւորդը, որուն զաւակը առեւանգուելով սպաննուեցաւ անցեալ տարի, դատ բացած երկու միջնորդներու դէմ, որոնք 135,000 տոլար շորթած էին, իր զաւակը գտնելու համար։ Մինչդեռ գիտէին որ տղան մեռած էր արդէն, երբ այդ գումարները կը սակարկէին։

Միջնորդներէն մէկը տասը տարուան դատապարտուած է արդէն, եւ տասը տարուան նոր պատիժ մը պիտի կրէ, ինչպէս եւ իր ընկերը։

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Օր. Սիրան Շահպազ	200
Ս. Սասունի	50
Գումար	250
Մայիս 6ի գումարը	615
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	865

Նախագահ Ռուզվէլթի ճառը

ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկուշաբթի օր, նախագահ Ռուզվէլթ երկար ճառ մը խօսեցաւ նախագահական պալատէն, եւ ձայնասփիւռին առջեւ, որպէս զի ամբողջ Ամերիկայի ժողովուրդը կարենայ լսել։

Պարզելով տնտեսական կացութեան ծանրութիւնը, նախագահը բացատրեց թէ հետեւանքը աղէտալի պիտի ըլլար, եթէ ինքն ալ շարունակէր նախկին քաղաքականութիւնը, մերժելով նոր թղթադրամ հանել։ Ըստոյ շարունակեց.

— Քուէարկուած օրէնքները եւ անոնք որ դեռ կը քննուին, մաս կը կազմեն ամբողջական ծրագրի մը։ Նախ եւ առաջ, գործ պիտի տարենք 250,000 գործազուրկներու, անտառային գործերով եւ շինութիւններ կատարելով ողողումներու դէմ։ Խորհրդարանը յետոյ պիտի քուէարկէ օրէնք մը, օգնելու համար այն ագարակպաններուն որոնք ճախճախուած են գրաւի դրուած հարստութեանց բեռին տակ։ Որոշած ենք նաեւ նահանգներու եւ քաղաքներու տրամադրութեան տակ դնել 500 միլիոն տոլար, որպէս զի օգնեն գործազուրկներուն։ Գարեջուրի շինութեան եւ գործածութեան արտօնութիւնը նուազեցուց գործազրկութիւնը եւ շահու աղբիւրներ բացաւ նահանգներուն համար։ Խորհրդարանէն արտօնութիւն պիտի խնդրենք հանրօգուտ շինութիւններ կատարելու, որպէս զի գործ ճարենք անգործներուն։ Ագարակպաններուն օգնութեան համար մշակուած օրէնքը կը ձգտի կարեւոր եկամուտներ ապահովել, միեւնոյն ատեն արգիլելով գերարտադրութիւնը, որ աղէտաբեր եղաւ անցեալին մէջ։ Միջոցներ խորհած ենք նաեւ, ապահովելու համար արդար թոշակներ, խափանելով անպարկեշտ մրցակցութիւնը.

Ռուզվէլթ շարունակելով իր տեսութիւնները բարօրութեան միջոցներու մասին, կանգ առաւ նոր թղթադրամներու շրջաբերութեան վրայ։

— Ամերիկեան դրամը իբրեւ հիմք ունի ոսկիի պահեստ մը եւ արծաթի տկար պահեստ մը։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ բարձրացնել նախանիւթերու գինը, հասցնելով այնպիսի մակարդակի մը որ պարտականները կարենան վճարել իրենց պարտքը։ Մենք նպատակ չունինք անոնց նուիրելու այնքան աժան տոլար մը, որ իրենց ստացածէն պակաս վճարեն։ Ուրիշ խօսքով, մենք կ'ուզենք սխալ մը սրբագրել, եւ ոչ թէ նոր սխալներ ստեղծել հակառակ ուղղութեամբ։ Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ լիազօրութիւնը պիտի տրուէր կառավարութեան, որպէս զի ի հարկին ձեռնարկէ վարկի միջոցներու ընդարձակման։ Այդ լիազօրութենէն պիտի օգտուինք որոշ նպատակով մը։

Իբրեւ եզրակացութիւն, նախագահ Ռուզվէլթ շեշտեց թէ Մ. Նահանգներու բարգաւաճումը սերտ կապ ունի ամբողջ աշխարհի բարօրութեան հետ։ Այս առթիւ յիշեց օտար պետութեանց պատուիրակներուն հետ կատարուած բանակցութիւնները, ուր շօշափուած են չորս խնդիրներ, — նախ եւ առաջ՝ սպառազինութեանց ընդհանուր կրճատում. երկրորդ՝ սահմանափակում առեւտրական պատնէշներու. երրորդ՝ ամրապնդում դրամներու. չորրորդ՝ բարեկամական յարաբերութիւններ ժողովուրդներու միջեւ եւ փոխադարձ վստահութիւն։

Պ. Ռուզվէլթ չմոռցաւ շեշտել նաեւ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը։

ԿԱՆՏԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ

Երկուշաբթի օր բանտէն արձակուեցաւ Կանտի, որպէս զի չկարենայ գործադրել ծոմապահութեան որոշումը։ Բազմաթիւ թղթակիցներ ինքնաշարժներով կը հետեւէին իր կառքին։ Կը կարծուի թէ Կանտի պիտի գործադրէ 21 օր ծոմ պահելու որոշումը, իբրեւ հիւր Տիկին Թէքըրսի, որուն բնակարանը իջեւանած է։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նացիներու տեղեկատու դիւանը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ շաբաթ օր Վիեննա պիտի հասնին խումբ մը գերման պաշտօնատարներ եւ նախարարներ. Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան։

Հակահրէական պայքարը կը շարունակուի

Գերմանիոյ ազգային տնտեսութեան նախարարը իր բոլոր պաշտօններէն հրաժարելու հրաւիրեց յայտնի սեղանաւոր մը, Զոպէլնհայմ, որ նախագահն է Քոմմէրց ունտ Փրիվաթ Պանքի։ Զոպէլնհայմ հրեայ է։ Նոյնպէս, Նկարչական ակադեմիայէն հրաժարելու հարկադրուեցաւ Մաքս Լիպէրման, որդի Գերմանիոյ ամէնէն ներկայացուցչական արուեստագէտը, պարզապէս հրեայ ըլլալուն համար։ Լիպէրման, որ 83 տարեկան է, իր հրաժարագրին մէջ կ'ըսէ. — «Գեղարուեստի եւ ազգի մասին իմ ըմբռնումներս չեն համապատասխաներ օրուան վարիչներու տեսակէտներուն»։

Ներքին նախարարը նոր շրջաբերական մը հանեց, որուն համաձայն Հրեաներուն կ'արգիլուի պետական պաշտօնեայ ըլլալ։ Կը կարծուէր թէ բացառութիւններ պիտի հաստատուին, մասնաւորապէս այն Հրեաներուն համար որոնք ծառայած են Քայզէրին բանակին մէջ։ Այդպիսի բան չկայ օրէնքին մէջ։ Իրենց պաշտօնները պիտի կրնան պահել միայն այն Հրեաները որոնք գործօն դեր կատարած են պատերազմի ճակատին վրայ։ Միւս բոլոր հրեայ պաշտօնեաները պիտի արձակուին, առանց հանգստեան թոշակի.

⁂ Շարլոթէնպուրկի արհեստագիտական վարժարանին մէջ ժողով մը տեղի ունեցաւ նոր կոմիտէի մը կողմէ որ կը կոչուի «Պայքար հակագերման մտքին դէմ»։ Այս առթիւ, ցեղային խնդիրներու մասնագէտ մը, Տոքթ. Կէրքէ, ճառ մը խօսելով, դիտել տուաւ թէ 1918էն ի վեր Հրեաները կանոնաւոր արշաւանքի մը տակ առած էին Գերմանիան։ Ըստոյ աւելցուց.

— Շատ մեղմ, չափազանց մեղմ միջոցներ ձեռք առնուեցան անոնց դէմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐՏԿՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴԾ «ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԵՐԵՔ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՁԱԽՁԱԽԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Խիստ կարեւոր գումար մը մտած է սնտուկը, որուն ոչ իրական ճանակը, ոչ իրական աղբիւրը, ոչ ալ անոր լրիւ գործածութիւնը կարելի եղաւ ստուգել»

« ԾԱԽՔԵՐԸ ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ, 790 ՖՐԱՆՔ, ՄՈՒՏՔԸ՝ 385 ՖՐԱՆՔ », — ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԹԻՒԷՆ ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ ԾԱԽՈՒԱԾ Է 560 ՕՐԻՆԱԿ, — « 500 ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԻ ՔԷՄՓԷՅՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ », — « ՕՏԱՐ ԱՂԲԻՒՐԷ » ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է 25,000 ՖՐԱՆՔ, « ԱՌԱՆՑ ՍԱԿԱՅՆ ՅԱՅՏՆԵԼՈՒ ԱՅԴ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ԱՆՈՒՆԸ ԵՒ ՈՉ ԱԼ ԱՅՆ ՆՊԱՏԱԿՆ ՈՒ ԴԻՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՎ ԱՌՆՈՒԱԾ Է ԱՅԴ ԳՈՒՄԱՐԸ », — « ԹԵՐԹԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԿԵՐԸ ԲՈՂՈՐՈՎԻՆ ՄԵՐԺԱԾ Է ՑԻՇԵԱԼ ԳՈՒՄԱՐԻՆ ԲՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐԸ ՅԱՅՏՆԵԼ », — « ԱՆ (*ՄԱՐՏԿՈՑԸ*) ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ԱՆՅԱՅՏ ԱՂԲԻՒՐԷ ՄԸ ԱՆՅԱՅՏ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ » :

ԽՄԲ. — Ինչպէս հրատարակած էինք երէկ, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ձեռք անցուցած է նախկին՝ լուծեալ Կեդր. Կոմիտէի վտարուած հինգ անդամներէն երեքին բաղոք - շրջաբերականը՝ միւս երկու անդամներուն դէմ :

Շրջաբերականին առաջին մասը կրկնութիւնն է « Մարտկոց »ի մէջ եղած « գաղափարական » պայքարին : Մնացեալ մասը տեւասեփ, նոյնութեամբ : (Ստորագծեալ նախադասութիւնները բնագիրէն են). —

. . . « Ո՛չ համայնավար ենք մենք, ոչ ալ ռամկավարներ ու ոչ մէկ գնով չենք ուզեր յետին չափով իսկ վնասել Հ. Յ. Դաշնակցութեան մղած պայքարին հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար. *ու բանաձեւելէ առաջ մեր յստակ առաջարկները, պէտք կը զգանք խօսիլ « Մարտկոց »ի մասին :*

Ինչպէս կրնար բնական ըլլալ, « Մարտկոց »ը իր սկզբնական շրջանին պէտք ունէր օժանդակութեան կանոնաւոր հրատարակութեան մը համար. այս նպատակով ալ սկիզբի օրերուն մեր ընկերներու օժանդակութիւնը եկած է միակ նեցուկը ըլլալու « Մարտկոց »ի, յետոյ համակիր շրջանակներու նիւթական օժանդակութիւնը հանդիսացած է թերթին բացը գոցող : Այնպէս որ, եթէ թերթին սկզբնական շրջանին բնական էր բացը նուիրատուութիւններով փակելու խնդիրը, սակայն վեց ամիս հրատարակութենէն վերջ անհրաժեշտ էր որ — ինչպէս կ'ըլլայ ուրիշ թերթերու համար — բոնք տուրար ղանդուած մը եւ համակիր շրջանակ մը ունին իրենց եւին — թերթը այլ եւս իր ծախքերը հաւասարակշռէր իր մուտքերով, այսինքն բաց չտար :

Այսուհանդերձ, ինչպէս սկզբի օրերուն, տակաւին այսօր ալ 6—7 ամիս վերջ, « Մարտկոց »ը չէ կրցած ինքնապահ դառնալ : Այսպէս վեց ամսուան ընթացքին իր մուտքերուն 100էն 40ը իր սովորական հասոյթներն են, մինչդեռ 100էն 60ը նուիրատուութիւններ եւ փոխառութիւններ : Իր հասոյթներէն մուտք եղած է մօտ 25 հազար 300 ֆրանք, մինչ նուիրատուութիւններէ եկայն գլուխէն 34,500 ֆրանք : Այս բոլոր թիւերը եւ յաջորդները առնուած են թերթին վարչութեան կողմէ մեզի ներկայացուած հաշիւներէն : Թերթին իւրաքանչիւր թիւին միջին հաշուով ծախք եղած է 900 ֆրանք. մինչդեռ թերթին բնական հասոյթներէն գոյացած է 385 ֆր., այսինքն 515 ֆր. բաց մնացած է ամէն մէկ թիւէն : Բայց նկատի առնելով որ թերթին հրատարակութեան առաջին օրերուն բացառիկ ծախքեր եղած են, կը զիջինք զանոնք եւ կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը. — Ծախք եղած է միջին հաշուով 790 ֆրանք, իսկ մուտք եղած է 385 ֆրանք. ուրեմն ամէն մէկ թիւէն բաց մնացած է 405 ֆրանք : Թերթին հաստատման առաջէն ցարդ մուտք եղած է 14,683 ֆրանք, որով կը հետեւի թէ ծախուած է մօտ 560 օրինակ ամէն մէկ թիւէն եւ բաժանորդներէն 125 հոգի միայն վճարած է. որով թերթին ծախուած եւ վճարուած թիւերուն գումարը կը ներկայանայ ընդամէնը 685 օրինակ միայն. միւս կողմէ ծանուցումներու բաժինէն եղած մուտքերը հաշուելով, կը տեսնենք որ ամէն մէկ թիւը բերած է 20 ֆրանք մուտք մը այդ գլուխէն : Այս ընդհանուր պատկերը աչքի առջեւ ունենալով, ի՞նչ կարելի է եզրակացնել :

Ա. — « Մարտկոց »ը սակէ վերջ կրնա՞յ շարունակուիլ առանց օժանդակութեան :

Բ. — Ընկերներու օժանդակութիւնը բաւակա՞ն է ամէն մէկ թիւի առ նուազն 400 ֆրանք բացը գոցելու համար :

Գ. — Ուրիշ ի՞նչ միջոցով կարելի է այս բացը գոցել :

Առաջին հարցումին *իբր պատասխան, պարզօրէն կարելի է ըսել թէ թերթը իր ներկայ սպառումով եւ արդի ծանր պայմաններու մէջ բացարձակապէս չի կրնար առանց օժանդակութեան ապրիլ. հաստատեալը չի կրնար աւելի եւս շատնալ, իսկ ներկայ հաստատութիւն պահանջները, պէտք ըլլան շատ բնականօրէն անկանոն ինչպէս անցեալին մէջ. ինչպէս կ'ըլլայ բոլոր թերթերուն համար : Բաժանորդներու պարագան նոյնն է ինչպէս նաեւ ծանուցումներունը :*

Բ. հարցումին պատասխանը. — *Կարելի չէ, ոչ ալ արդար, մեր ընկերները նման ծանր բեռի մը տակ դնել, թերթին բացը գոցելու համար ամիսը մօտ 5000 ֆրանք սպասելով անոնցմէ կանոնաւորաբար : Փորձը ցոյց տուաւ որ կարելի չէ լաւատես յոյսեր դնել այս մասին. երբ անցին ծախքերը անհրաժեշտօրէն եւ անմիջապէս պէտք է կատարել : « Մարտկոց »ի համար ընկերներու եւ համակիրներու բրած օժանդակութիւնը եղած է 13,200 ֆր., որուն մեծ մասը սկզբի շաբաթներուն : Այս օժանդակութիւնը թեթեւցաւ երկրորդ ամսուն եւ յետոյ բոլորովին դադրեցաւ : Ոչ միայն նիւթական այս ուղղակի օժանդակութիւնը չշարունակուեցաւ, այլ եւ բաժանորդագրութեան համար բացուած 500 նոր բաժանորդի քէմփէյնը կատարելապէս ձախողեցաւ : Այս քէմփէյնին պիտի լծուէին մեր ընկերները, իրենց շրջանակէն կանխիկ նոր բաժանորդագրութիւններ ապահովելով, սակայն հազիւ քանի մը տասնեակ բաժանորդ գտնուեցաւ, անոր ալ մէկ աննշան մասը կանխիկ : Նոր բաժանորդներ գտնելու խնդիրին մէջ մեր ընկերներու նիւթական օժանդակութեան պէտք չկար, այլ անոնց աշխատանքին : Արդ, երբ որ քէմփէյնը ձախողեցաւ, զուր յոյսեր պէտք չէ դնել ընկերներու նիւթական աջակցութեան վրայ, մանաւանդ ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ. իսկ երբ մեր ընկերներէն կարելի չէ նման խոշոր գումար մը սպասել, ամէն ամիս կանոնաւորաբար, նոյնը բնաւ կարելի չէ սպասել համակիրներէ :*

Գ. հարցումին պատասխանը. — *Երբ մեր ընկերները եւ համակիրները չպիտի կրնան ամիսը 5000 ֆր.ի հասնող բաց մը գոցել, ուրիշ ի՞նչ միջոցի եւ ի՞նչ աղբիւրի կարելի է դիմել : Այս հարցումին պատասխանը որոշ կ'ըլլայ, երբ նկատի ունենանք թերթին վեց ամսուան անցեալը : « Մարտկոց »ի անցնող վեց ամսուան ընթացքին 34 հազար 500 ֆր.ի նուիրատուութիւններու ընդհանուր գումարէն նախ պէտք է հանել 7770 ֆր.ը, իբր փոխառութիւն : Մնացեալ 26.800 ֆր.ին աւելի քան կէսը՝ այսինքն 13,500 ֆրանքը մուտք եղած է օտար աղբիւրէ մը՝ թերթին վարչութեան կողմէ :* Այս օտար աղբիւրին նուիրատուութեան գումարը եղած է **25,000** ֆր. վեց ամսուան համար, ինչպէս հաշուեքննութեան ընթացքին միայն բռնուեցաւ մեզի թերթի վարչութեան կողմէ, առանց սակայն յայտնելու այդ աղբիւրին անունը եւ ոչ ալ այն նպատակն ու դիտաւորութիւնը որով առնուած է այդ գումարը : *Միւս կողմէ թերթին հաշուետումարին մէջ այս նուիրատուութենէ մուտք ցոյց կը տրուի միայն 13,500 ֆր. փոխանակ 25 հազար ֆրանքի. Ուրեմն ոչ միայն այս օտար աղբիւրը անծանօթ կը մնայ մեզի, այլ նաեւ այն նպատակը որ ան կը հետապնդէ, այդ գումարը թերթին տրամադրելով : Այս կարգի նուիրատուութեամբ ո՞րքան կարելի է պահպանել թերթին ու նաեւ մեր շարժումին անկախութիւնը, — այս մասին երկու կարծիք չի կրնար գոյութիւն ունենալ :*

Այս կացութեան ծանօթ ըլլալէ վերջ, երբ պատասխան Գ. հարցումին՝ կարելի է ըսել առանց այլ եւ այլի թէ ոչ մէկ առեն կարելի է համաձայն ըլլալ որ այս օտար նպաստը շարունակուի, խաթարելով այս շարժման մաքուր բնոյթը :

Վերի մեր տեղեկութիւններէն իբր եզրակացութիւն, ձեր մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ կէտերը —

1— Հակառակ Կ. Կոմիտէի տուած որոշումներուն որոնց վերջինը յունուար 19 թուակիր շրջաբերականով յայտնուած է շրջաններուն, որուն համաձայն « Մարտկոց »ի վարչութիւնը 15 օրը անգամ մը հաշիւ պիտի տար Կ. Կ.ին եւ Կ. Կ.ը իր կողմէ ամիսը անգամ մը թերթին հաշուեկշիռը պիտի հաղորդէր ընկերներուն, սակայն մինչեւ Շրջ. Ժողովին բացումը Կ. Կոմիտէն ոչ մէկ լուրջ հաշիւ ունէր իր ձեռքին տակ : Հաշիւ առնելու համար դիմելով հանդերձ բոլոր միջոցներուն, չէինք կրնար առանց որ եւ է հիմքի ու քննութեան կապակցի տակ դնել թերթի վարչութեան ուղղամտութիւնը

2— Թերթին հաշուետումարը որ ներկայացուեցաւ Շրջ. Ժողովին եւ որուն վրայ կը հիմնենք մեր այս հաշուական տեղեկութիւնները, եղք ու մուտքի պարզ տետրակ մըն է որուն ելքն ու մուտքը կարելի չէ հաշուեկշռի ենթարկել. *հետեւաբար չենք կրնար բնաւ երաշխաւորել որ իրական հաշիւներ են անոնք, ինչպէս նաեւ չենք կրնար երաշխաւորել թէ մուտքի գումարը ցոյց տրուածն է և ոչ աւելի : Արդէն հաշիւներէն կը հետեւի թէ մուտքի գումարներն են որ պառշաճեցուցած են ելքի գումարներուն, որոնք իրենց կարգին լուրջ քննութեան կը կարօտին :*

3— Այս ձեւով ներկայացուցուած հաշիւներէն իսկ կը պարզուի թէ թերթը ապրած է ոչ - բնական միջոցներով : *Բնական միջոց ըսելով կը հասկնանք ա) Հասոյթ, բ) Բաժանորդագրութիւն, գ) Ծանուցում, դ) Ընկերներու եւ համակիրներու առանց որ եւ է սակարկութեան (պայմանի) բրած նուիրատուութիւնները, որոնք որ եւ է ձեւով չեն խախտեր թերթին անկախութիւնը, եւ չեն ազդեր անոր քաղաքական ուղղութեան վրայ : Դժբախտաբար պարտաւոր ենք հաստատել թէ անցնող վեց ամսուան ընթացքին բառ այս հաշիւներուն* իսկ խիստ կարեւոր գումար մը մտած է սնտուկը, որուն ոչ իրական ճանակը, ոչ իրական աղբիւրը եւ ոչ ալ անոր լրիւ գործածութիւնը կարելի եղաւ ստուգել :

4— Թերթին վարչութեան պատասխանատու ընկերը որ համախորհուրդ գործած ըլլալ կը թուի խմբագիր ընկերոջ հետ, ներկայացուց հաշուետումարին մէջ արձանագրուածին անհամապատասխան բացատրութիւն մը, որմէ կ'երեւայ թէ՝ ա) *ենդրոյ տառական վերոյիշեալ գումարը անծանօթ աղբիւրէ եղած նիւթական կանոնաւոր ծպտու մըն է,* բ) *Ինչպէս յայտնի չէ այս նպատակին աղբիւրն ու բուն քանակը, նոյնպէս անյայտ կը մնայ ինչ մտադրութեամբ տրուած ըլլալը,* գ) *Այս նպաստի գումարը հաշուետումարին մէջ արձանագրուած է կէսի գլուխ տակ, հրապարակ հանուած « նուիրատուներ » անունով :*

5— Կ. Կ.ի նշանակած հաշուեքննիչ ընկերոջ պնդումներուն հակառակ, թերթին վարչութեան պատասխանատու ընկերը բոլորովին մերժած է յիշեալ գումարին բուն աղբիւրը յայտնել : *Հոս չենք ուզեր կանգ առնել ամեներ տեւող այն վատասող մթնոլորտին վրայ որ հետեւանքը եղած է մէկ կողմէ մեր կասկածներուն եւ միւս կողմէ թերթին մէջ աշխատող ընկերներուն այն յամառ աշխատանքին՝ ծածկելու համար բուն իրողութիւնը եւ որ յանգած է հաշուեխոյսութեան*

6— Հաշիւներու քննութեամբ երեւան եկող այս մութ ու անծանօթ աղբիւրին հանդէպ եղած որոշ յանձնառութեամբ միայն կարելի է բացատրել « Մարտկոց »ի բազմաթիւ թիւերուն մէջ ի յայտ եկած ու մեր սկզբնական ուղղութեան բնաւ չի համապատասխանող գիծը, ինչպէս նաեւ մեր կուսակցութեան բացայայտ թշնամիներուն ուրախութիւն պատճառող գրութիւնները :

7— Մենք ներկայ շարժման ձեռնարկեցինք ձեր բոլորին ջերմ գործակցութեամբ քարոյական ներքին յեղափոխութիւն մը իրականացնելու համար Դաշնակցութեան մէջ, իսկ « Մարտկոց »ը որ մեր շարժման դրօշակը պիտի ըլլար, պէտք էր որ ապրէր որ եւ է մեղադրանքէ զերծ ու մաքուր միջոցներով. մինչդեռ կը տեսնուի որ ան ընդունած է անյայտ աղբիւրէ մը եկած անյայտ գումարներ, որոնք յամենայն դէպս չէին կրնար չվտանգել մեր արդար ու գեղեցիկ շարժման բարոյական հիմերը :

Ահա կացութիւնը. դալով սպագային, առիպուած են հաղորդել որ՝

Ա. — *Թերթին պատասխանատու երկու ընկերները (Մ. Գ. եւ Մ. Ե.) հակառակ այս ցաւալի եւ ոչ - գաղափարական իրողութեան, ամէն գնով կ'ուզեն շարունակել թերթը, անշուշտ դարձեալ հիմնուելով այն աղբիւրին վրայ զոր մատնանշեցինք :*

Բ. — Մեր յեղափոխական խղճին առջեւ համոզուած ենք որ թերթին ներկայ բնական հասոյթներով եւ ներկայ պայմաններուն ներքեւ եւ արդի վարչութեամբ, որ անկարող եղած է վեց ամսուան ընթացքին թերթը ինքնապահ դարձնել, բացարձակապէս անկարելի է թերթին գաղափարական բնոյթը պահել :

Գ. — Իսկ թերթը շարունակել վերը մատնանշուած աղբիւրով՝ միտումն ու ուրացումն իսկ է մեր հիմնական ուղղութեան, մեր ամբողջ շարքերու ընկերներուն մաքուր ու խանդավառ տրամադրութեանց, որ կ'ուզեն Դաշնակցութիւնը մաքրել ներքին ցեցերէն ոչ թէ մեր կուսակցութեան ոխերիմ թշնամիներուն օժանդակութեամբ, այլ ձեռք ձեռքի տուած Դաշնակցութեան բազմահազար շարքայիններուն, աշխատելով անոնք եւս մասնակից դարձնել այս շարժման :

Ահա՛ ընկերներ, ինչ որ անհրաժեշտ համարեցինք ձեզի հաղորդել « Մարտկոց »ի հաշիւներուն առնչութեամբ :

×

Կը զգանք սոյն շրջաբերականին ծանրակշիռ բնոյթը, կը զգանք որ ինչքան դժնդակ է մեզի համար այս հաստատումները ընել. այսուհանդերձ մեր յեղափոխական խիղճը թոյլ չէր տար որ շարունակենք ծածկել ձեզմէ այս դառն ճշմարտութիւնը : « Մարտկոց »ի պատասխանատու եւ Կ. Կ.ի անդամ ընկ. Մ. Գուլումճեան խմբագիր եւ Կ. Կ.ի անդամ Մ. Երեցեանցի գիտութեամբ գործած է մեր շարժման գաղափարական բնոյթը խախտող աններելի արարք մը ու այդ բրած է չարաչար գործածելով ոչ միայն Կ. Կ.ի մեծամասնութեան, այլ եւ ձեր վստահութիւնը, որոնք ոչ մէկ գնով կողմնակից չէին այսպէս անյայտ աղբիւրէ եկած գումարով թերթը շարունակելու : Այս երկու ընկերները, հակառակ Կ. Կ.ի մեծամասնութեան բազմիցս բրած դիտողութիւններուն, խեղաթիւրած են նաեւ « Մարտկոց »ի գաղափարական դէմքը, կարծել տալով հանրութեան ու Դաշնակցութեան հաւաքական շարքայիններուն որ խորհրդային զանազան մարզոց եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունին կապակցելի կապեր : Կ. Կոմիտէն ոչ մէկ երաշխիք ունի որ յառաջիկային այս ընկերները կրնան նման ծանրակշիռ սխալներու մէջ չիյնալ. հետեւաբար չկրնալով նոր Շրջանային Ժողով գումարել, կ'առաջարկենք ձեզի մեզ իրաւունք տալ դադրեցնելու այս երկու ընկերները Կ. Կոմիտէին անդամութենէ ու անոնց փոխարէն հրաւիրելու երկու փոխ անդամներ :

Գալով « Մարտկոց »ի, կ'առաջարկենք հետեւեալը. — Ցուեալ պայմաններուն մէջ ամսական 13,000 ֆր. ծախքով ու չնչին հասոյթներով անկարելի ըլլալով շարունակութիւնը, հրատարակել ութօրեայ լրաբերթ « Մարտկոց »ը հետեւեալ ուղղութեամբ. —

1— Շաբաթաթերթ « Մարտկոց »ը կը շարունակէ տարածել մեր գաղափարները, առանց որ եւ է աղբիւրէ (բաց ի մեր ընկերներէն եւ համակիրներէն) նպաստ ընդունելու

2— Կը զարգացնէ իր պայքարը անձերու դէմ, կը ջանայ զօրավիգ կանգնիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան յեղափոխական քայլերուն, արտաքին աշխարհի առջեւ բարձր կը պահէ Դաշնակցութեան պատիւը, բայց լրջօրէն կը զարգացնէ իր տեսակէտները :

3— Կը պայքարի Դաշնակցութեան յեղափոխականացման համար, քննադատելով զեղծարարութիւնը, ամէն անգամ որ վնասակար քայլեր առնէ :

4— Գալով ծախքերուն, կ'առաջարկենք հետեւեալ նախահաշիւը՝ ամիսը չորս թուի համար.

Տպագրութիւն 550×4 = 2200 ֆր., Առաքումներ՝ 200 ֆր., Խմբագիր պաշտօնեայ 300 ֆր. : *Գումար 2700 ֆրանք*

Այս ձեւով հաստատուած ենք որ շաբաթաթերթը լիովին կը պահէ ինքզինքը ու կ'ապրի մաքուր միջոցներով :

Գալով մեր շարժման, պատրաստ ենք վճռականութեամբ շարունակել զայն դէգոհ դաշնակցականներու կեդր. մարմին, անունին տակ, *կարծագրելով արտակարգ Շրջ. Ժողովի որոշումները ու ջանալով իրագործել անոր հիմնական ձգտումը :*

Պատրաստ ենք պայքարել. —

1— Տարածելու համար առանց անձնական յարձակման մեր գաղափարները եւ մնալով հաւատարիմ մեր ազատ կամքով ընտրած դրօշին :

2— Արժեցնելու համար արեւմտահայ բազմութեանց արդար իրաւունքներն ու պահանջները, առանց սակայն վնասելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու նոյն իսկ զօրավիգ կանգնելով անոր, եթէ մեր պահանջներուն համապատասխան գործունէութիւն մը ցոյց տայ :

Ահա մեր խօսքը. կ'առաջարկենք ձեզի բազմամարդ ընդհ. Ժողովներ գումարել ու մինչեւ սոս առաւելն ապրիլ 25 [illegible] ղրկել մեր քուէարկութիւնները՝ Ճիշդ թիւով, հետեւեալ հասցէին, V. Chouchanian, 6, Place de la Sorbonne, Paris (5e) :

Ինչքան ալ ծանր ըլլայ վայրկեանը, թող հաւատքը անխախտ ըլլայ ձեր հոգւոյն խորը ու թող բարեկամութեան զգացումը չմթագնէ ձեր յեղափոխական պայծառ իրատեսութիւնը :

Ընկերական ջերմ բարեւներով

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԲՈՂՈՔՈՂ Կ. ԿՈՄԻՏԷ

Յ. Գ. — *Սոյն շրջաբերականին բնագիրը ստորագրած են ընկ. Լ. ՄՈԶԵԱՆ, Ա. ԱՐՈՅԵԱՆ եւ Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ.*

ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐ

Ամէն կիրակի Փարիզի կայարաններէն անցնելիս՝ հայեացքս սիրով հանգչում է սկաուտ եւ մանաւանդ աղջիկ սկաուտների անշուշտ, արեւոտած դէմքերին, որոնք իրենց համեստ հագ ու կապով, առողջ ու կորովի կեցուածքով մի-մի կենդանի ովասիս են կարծես այս մեղկացած միջավայրում : Ու ամէն անգամ կարօտով ըսպասում եմ հանդիպել սեւաչեայ եմ քոյրերիս խումբերին, լսել նրանց բերնէն հայ խօսքը եւ յուսադրուել, թէ մենք, հայ կիներս էլ ունենք մեր ովասիսները, ուր պիտի ծլին, ուր պիտի ծաղկին հայ տիպար աղջիկները՝ վառ պահելու համար հայ կնոջ առողջ եւ բարոյական տիպարը : Որոնում եմ, ու սակայն չեմ հանդիպում նրանց : Մի՞թէ մենք չունենք սկաուտ աղջիկներ : Մի՞թէ կիրակի եւ տօն օրերին նրանք չեն եղնում դաշտերը, անտառները, քաղաքի մեղկ կեանքէն հեռու, բնութեան գրկում անցնելու իրենց օրը :

Բոլորս գիտենք, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սկաուտ տղաներէն բաց ի ունի նաեւ հայ աղջիկների, կայտառի խումբը : Շատ անգամ նրանց տեսել ենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէսներին եւ խանդավառ ծափահարել ենք նրանց : Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունի իր պատուական մարմինը, որ ինչպէս զարկ է տուել տղաների խումբերին, որոնք այժմ կազմում են մեր պարծանքը, զարկ պիտի տայ նաեւ աղջիկների խումբերի պարզացման.

Բաց ի կայտառէն, մենք ունենք նաեւ Հայ Արենուշների խումբը : Նրանք կեդրոնական մարմին չունին : Նրանց չեն կազմակերպել. Նրանք իրենք իրենց են կազմակերպուել :

Երկու սկաուտ աղջիկներ, Օրք. Բէգզադեան եւ Յամհեան, հոգեկան խանդավառութեամբ եւ նուիրումով այս քանի տարի է առանց աղմուկի, առանց թմբուկի պահում են իրենց խումբերը. չարաթը մի երկու անգամ կատարում են իրենց դասախօսութիւնները, ժողովները եւ տնօրէնական իրենց պտոյտները : Ամէն ամառ նրանք ունենում են նաեւ իրենց բանակումները : Անցեալ տարի նրանք գնացել էին Կրընոպլը : Լրագիրներէն տեղեկացանք թէ ինչ խանդավառութիւն էին առաջ բերել իրենց ձամբին հայ գիւղերի մէջ : Նրանցով ոգեւորուած, նրանց օրինակին հետեւելով Կրընոպլում եւ Մարսէյլի մէջ կազմակերպուել են Արենուշների խումբեր :

Ըստ էութեան ունենք ուրեմն սկաուտ աղջիկների կազմակերպութիւն եւ այն էլ մէկի տեղ երկուսը. Բայց եսիարցէս եղածը չափազանց քիչ է մի քանի տասնեակ աղջիկներ նոյն կամարական շրջանակի մէջ

Ինչո՞ւ չի ծաւալւում աղջիկ սկաուտների գործը. մի՞թէ մեղաւոր են խմբապետուհիները : Ոչ երբեք. ի՞նչ կարող են անել մի քանի դեռատի աղջիկներ, երբ նրանց պակասում է ժողովուրդի լայն աջակցութիւնը թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս. Գովելի են նրանք, որ դեռ կարողանում են պահել գոնէ այդքանը : Ո՞ր վիճակն հայ կինը մօտեցաւ նրանց քոյրերու համար իբր օժանդակութիւնը այդ կենսական գործին : Ո՞ր հայ մայրը ինքնաբերաբար տարաւ իր աղջիկը յանձնելու նրանց : Մի՞թէ Հայերս պէտք չունենք մեր աղջիկներին սկաուտական դաստիարակութիւն տալու. որը հետեւում է ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը :

Անհաչառ լինելու համար, պէտք է ասել, որ անցեալ տարի Ֆրանսայ Կարմիր Խաչի Շրջանային վարչութիւնը տարանջնեց Արենուշների բարոյական հովանաւորութիւնը : Բայց մենք գիտենք, որ Շրջ. վարչութիւնը ծանրաբեռնուած իր բազմաթիւ ձեռնարկների ծանր աշխատանքով՝ ժամանակ չպիտի ունենայ զբաղուելու Արենուշների կազմակերպչական գործերով : Ու Արենուշները պիտի մնան իրենք իրենց գլխին, աղջիկ սկաուտների կազմակերպութեան ծաւալման ծանր բեռը իրենց վրան ունենալ, [illegible] միայն նրանք պատուով տանում են իրենց համեստ գործը : Այս տարի եւս պիտի կատարեն իրենց բանակումը Մարսէյլի կողմերը : Բաց ի այդ նրանք աշխատանքներն թափում ընդունել սկաուտների միջազգային լիգայի մէջ եւ յոյս ունին, թէ պիտի յաջողին :

Աշխատում են, գովելի է նրանց եռանդը եւ անշահ նուիրումը, բայց որքա՞ն պիտի բաւէ այդ ուժը, եթէ նրանք կենդանի նոր ուժեր չունենան իրենց հետ : Եթէ մի օր յոգնեն, փոխեն ու անիծեալ հայ միջավայրը լքեն իրենց սիրելի գործը՝ այդ ժամանակ հողինների անէծքը պիտի ծանրանայ մեզ, հայ մայրերիս վրայ, որ չենք արեցինք մեր իսկ զաւակների ֆիզիքական եւ բարոյական դաստիարակութեան համար :

Հայ կին, դու որ անպատմելի տառապանքներով անապատներէն ազատեցիր զաւակներդ եւ հասցրեցիր ուելի խաղաղ օրերի, մի՞թէ հիմա պիտի թողնես որ անոնք եւ անոնցից յետոյ եկողները հայոն ֆիզիքապէս մարին բարոյապէս ու անյայտանան հայ ազնիւ, մեծ ընտանիքէն :

Հայ մայրեր, քանի ուշ չէ, ամէն տեղ որոնեցէք հայ սկաուտական կազմակերպութիւնները, որ կլոռմ են առ զային դրօշը եւ տուէք ձեր զաւակներին նրանց, տուէք մանաւանդ աղջիկներին, որովհետեւ նրանք են լինելու հայ ընտանիքի թթխմորը

Սատարեցէք սկաուտների շարքը, նրանք ապագան պիտի լինին եւ մեր վէրքերին : Ի տես նրանց առողջ եւ բարոյական կեցուածքին, դրօշի տակ՝ մենք էլ պիտի գտնենք զունենք այլասերման դիմադրելու համար :

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Գ. ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԵՒ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՆԱՒԹԱԳԻՒՐԸ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Գալուստ Կիւլպէնկեանի որդին Փայլ մէջ քննութիւններ կատարելէ վերջ, մասնաւոր օդանաւով մը անցած է մինչեւ Մուսուլ, քննելով նաւթագծի չինութեանց հաշիւները :

Գ. Կիւլպէնկեան յետոյ անցած է Պէյրութ եւ Դամասկոս : Արդէն դարձած է Լոնտոն :

Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեան Մուսուլի քարիւղէն հարիւրին հինգ բաժին ունի, եւ նաւթագծի վարչական խորհուրդի անդամ է :

Զ. Ռ. Մ.

Աւելորդ անգամ մը եւս

« Ապագայ »ի խմբագրութեան,

— —

Վերջերս, ձեր թերթին մէջ կարդացի երկու թղթակցութիւն, որոնք կը խօսէին Զ. Ռ. Միութեան կազմակերպած ազահանդէսներուն մասին։ Եւ առիթով՝ աղտոտ ակնարկներ Զ. Ռ. Միութեան կուսակցականութեան մասին. Այդ ակնարկները, այստեղ թերթի մէջ, ծիծաղ կը շարժեն այլեւ եւ երբեք հարկ տեսնուեցաւ արձանելու եւ գրելու գատառ։ Ձեզի ալ է յայտնի ըլլար, սակայն, Զ. Ռ. Միութեան ղեկավարներուն դիրքը եւ կամքը — Զ. Ռ. Միութեան ղեկավարները, որոնք ամէն համակրանք եւ յարգանքը կը վայելեն Ապրիլեան այս նոր սերունդին մէջ, եթէ պէտք տեսնեն մանել որ եւ է կուսակցութեան հովանաւորութեան տակ, երբեք չեն մտածեր թէ կրնայ փոքր մը « Ապագայ » թերթին մարդոց մը։ Անգամ մը եւս յայտարարենք թէ Զ. Ռ. Միութիւնը ոյժերուն քաջ է, որոնց անկեղծ, որ պէտք չունի չէզոք երեւնալու, եթէ չէզոք չէ, պէտք չունի բարեկամ ձեւանալու ձեր մարդոց, եթէ թշնամի է։ Մէկ բան միայն մեզի կը պատճառէ. — Ապագայի մարդիկը այստեղ բարեկամ կ'երեւին Զ. Ռ. Միութեան, իսկ գաւառի թղթակիցները իրենց բեն — այս բա, բեն ոգութիւններով կը պղտորեն « Ապագայ »ի վարիչներուն միտքը։ Ուրեմն հարցնենք մենք մեզի — « Ապագայ »ի վարիչնե՞րն են որ ուղղութիւն կուտան թերթին, թէ գաւառի թղթակիցները։ Եթէ գաւառէն, իրենց մտածումն ու բիթը մեկան թաթխող ինծի ծանօթ կարգ մը թղթակիցներ են, որ ուղղութիւն պիտի տան « Ապագայ »ի, կը խոստանամ անգամ մըն ալ չխօսիլ ձեր մասին։

Իբրեւ երիտասարդ մը, որ նոր սերունդի պայքար մղեց շատ պարկեշտ խանդավառութեամբ մը, կ'ուզէի բան մը ըսել։

— Ա՛յ հին մարդիկ, ամուր կեցէք մէկ մը, եւ մի թողուք որ ձեր թղթակիցները վարեն ձեզ։

Վայանաի ձեր թղթակցութիւնը եթէ ինքնագովութեան համար թխուած բան մը չէ, այնուամենայնիւ սխալ տեղեկագրութիւն մըն է։ Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը մեր մասնաճիւղերուն ամէնէն չէզոքն է։ Ձեզի ալ հասած են թղթակցութիւններ եւ ծանօթ ենք իրականութեան։

Լիոնի մասնաճիւղը նախ հրաւիրած է Բաչալեանը, յետոյ Թէքէեանը, բայց երկուքն ալ մերժած են։ Ցետոյ կանչած են ձեր «թղթակիցին» գոված բանախօսը։ Արդ, ըսէ՛ք, տրամաբանակա՞ն է գրել թէ ...Դաշնակցութիւնը հրաւիրած է զանոնք։ Հանդէսը տեղի կ'ունենայ եւ բանախօսութիւնը կը դառնայ ... սարէն ձորէն բան մը, լի անտեղի ակնարկներով։

Մեզքը մերը չէ։ Բայց, — ինչպէս Մարսէյլոյ մեր մասնաճիւղը որոշած է — Զ. Ռ. Միութիւնը այսուհետեւ Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսներուն ո եւ է բանախօս կանչած ատեն, պայման պիտի դնէ չչեղիլ նիւթէն եւ խօսիլ Զ. Ռ. Միութեան գլխաւոր նպատակներուն ու տեսակէտներուն համաձայն։ Այլապէս անիմաստ պիտի ըլլար կազմակերպիչը դառնալ օրուան մէջ Զ. Ռ. Միութիւնը, ուզելով իր ազդեցութեան տակ կազմակերպել Ապրիլ Տասնըմէկը, կ'ուզէ նաեւ իր հակակշիռին տակ պահել բանախօսները։ Եթէ այս մեր կարգադրութիւնները տեղի կուտան տրտունջի այս կամ այն կուսակցութեան կողմէ, եթէ այս մեր կարգադրութիւնները նեղութիւն կը պատճառեն այս կամ այն հոսանքին, շատ ալ չի հետաքրքրեր մեզ։ Մէկ բան միայն կը հետաքրքրէ Զ. Ռ. Միութիւնը. — Գործունէութեան իր անկախութիւնը։

Կրնան ուրիշներ կասկածիլ մեր անկախութեան մասին։ Բայց ըսենք թէ խելացին այն է, որ անհրաժեշտ կը գտնէ վայելել նոր սերունդին բարեկամութիւնը։ Իսկ նոր սերունդը կրնայ չվնասել հիներուն բարեկամութիւնը։ Վասնզի, կը սիրենք կրկնել, — ծաղող արեւը աւելի հիացիկ բարեմութիւն ունի քան արեւը, որ մարը կը մտնէ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՀԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

— . —

Անցեալ օր, խմբագրականով մը խօսելով Թուրքիոյ մտահոգութիւններէն, յիշեր էինք « Թան »ի Պոլսոյ թղթակցին գրածը՝ Թուրքեւիտալական յարաբերութեանց մասին։ Այդ թղթակցութեան իբրեւ պատասխան, Եունուս Նատի կը գրէ « Ճումհուրիէթ »ի մէջ՝ վերեւի վերնագրով. —

Սակարանի շահագիտութիւն կ'ըլլայ, ու քաղաքական շահագիտութիւն չըլլա՞ր... Ընդհանրապէս, շահագիտութեան գերագրականը քաղաքականութեան մէջ կ'ըլլայ։ Ասոր մէկ օրինակը տեսանք « Թան » լրագրին Պոլսէն գրկուած նամակի մը մէջ։ Անցեալ տեղը, ինչպէս որ քանի մը անգամ մեր թերթին մէջ խնդրոյ առարկայ եղած է, Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները « Թան » լրագրին խմբագիրներուն մղձաւանջ մը դարձեր են, կարծես։ Մենք քանի բարեկամանանք Իտալիոյ հետ, այդ թերթին խմբագիրներն ու թղթակիցները հակառակ ենթադրութեան երեւակայումը կ'ընդարձակեն ու կ'ընդարձակեն։

Վերջին նամակը առանձ բան մըն է։ Հիմա ալ ուրիշ գիւտզնդանք մը, — իբրեւ թէ մեր եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները կը լաւանան ու Իտալիոյ հետ մեր բարեկամութիւնը տկարացումի կ'ենթարկուի եւ կամ կասկածի կը մատնուի։ Այս տեսակէտը չէշտելու համար՝ իբրեւ փաստ՝ երեւակայական կարգ մը ծանօթութիւններ եւ մանրամասնութիւններ։

Զանոնք զատ զատ թուելով, մէկիկ մէկիկ հերքելու եւ կամ ժխտելու աւելորդ է։ Բաւարարենք սա չափը իմացնելով թէ Իտալեւթուրք բարեկամութիւնը խանգարող որ եւ է դէպք գոյութիւն չունի։ Ընդհակառակն, երկու երկիրներու բարեկամութիւնը տեւապէս ուժ գտնող ընթացքով մը կը յառաջանայ։ Գալով Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեան, անոնց լաւանալը եւս փափաքելու արժանի պարագայ մըն է անշուշտ, որով Ֆրանսեւթուրք բարեկամութեան՝ իր աւանդական անկեղծութիւնն ու ուժը վերագտնելը Թուրքեւիտալական բարեկամութեան վնասելիք բան մը չի կրնար ըլլալ։ Իտալեւթուրք բարեկամութեան հաստատումին մէջ, անպատճառ Ֆրանսայի թշնամութիւն ցոյց տալու պայմանը կամ յանձնառութիւնը չկայ, ոչ մեր կողմէ՝ Իտալիոյ եղած, ոչ ալ Իտալիոյ կողմէ մեզի եղած։

...Գալով Թուրքիոյ զինուորական պատրաստութեանց, մենք չենք ծածկեր թէ առիկա յենու լոկ մեր ազգային սահմաններով շրջանակուած մեր ազգային իրաւունքներու պահպանման նպատակին, որով, այդ մասին ուրիշներու տալիք ծանօթութեանց, լրատուութեան կամ վերլուծումին հարկ չի մնար։ Մեր միջազգային քաղաքականութիւնը կը ձգտի հաշտութեան։ Գալով մեր ազգային սահմաններու եւ ազգ. իրաւունքներուն, որու կամ որոնց դէմ ալ ըլլայ՝ զանոնք պաշտպանելու մշտնջենական կարողութեան եւ ապագային եւս ի վիճակի ըլլալու համոզումովը կ'ապրինք։

«Անմատոյց բառ մըն է բուլկարական բարեկամութիւնը»

Գրած էինք թէ պուլկարական Ֆադաֆի մը կրթական տեսչութիւնը արգիլած է թուրքերէնի դասաւանդութիւնը՝ դպրոցներու մէջ։ Իր ապրիլ 30ի խմբագրականով, Եունուս Նատի պէյ հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ « Ճիւմհուրիյէթ »ի մէջ. —

Գ. Մուշանոֆի « անպատասխանատու » կոչած ուժերուն վրայ վերջերս աւելցաւ նաեւ ֆաշական կազմակերպութիւն մը։ Իրեն կը յանձնարարենք քննել թէ Ռազկրատի գայմագամը եւ ոստիկան զինուորներու հրամանատարն ալ անզա՞մ են այս կազմակերպութեան։ Եւ եթէ հաստատէ թէ անդամ են, հիմակուընէ պէտք է պատրաստուի չզարմանալու։

Երբ կը տեսնենք որ Պուլկարիոյ մէջ դէպքերը իրարու կը յաջորդեն եւ հրոսակային ու քոմիթէճիական կազմակերպութիւնները ոչ միայն չեն պակսիր, այլ եւ սունկի նման կը բուսնին, կը ստիպուինք մենք մեզի հարցնելու. — Արդեօք բարեկամութեան պատրանքի մը ետեւէ՞ն կը վազենք. Քանի որ առիթը եկած է, ըսենք թէ հինէն ի վեր մեր աչքէն չէր վրիպած որ Պուլկարիոյ թրքական բարեկամութիւնը աւելի շատ անիմաստ բառ մըն է։

Հակաթրքութիւնը ապրեցնելու համար, Պուլկարիոյ մէջ շատ կ'օգտուին պատմութենէն։ Օսմանցի Թուրքերը այսպէս ըրեր են, այնպէս ըրեր են Թուրք հանրապետականներն ալ քննադատելի շատ մը հիմնական կէտեր կը գտնեն Օսմ. պատմութեան մէջ։ Բայց Պուլկարներուն գիտել տանք թէ Օսմ. պատմութիւնը տակաւին հարիւրաւոր տարիներ կրնայ իբրեւ քաղաքակրթութեան օրինակ ծառայել հին եւ նոր Պուլկարիոյ։ Ահա Ռազկրատի միջադէպը։ Օսմանեան Թուրքերը չէին կրնար նոյնիսկ երեւակայել այդ տեսակ պզտիկութիւն մը։

Մենք չենք խառնուիր Պուլկարներու գործերուն։ Բայց Պուլկարիա ալ պէտք է գնահատէ թէ չենք կրնար անտարբեր մնալ, երբ Թուրք տարրը անիրաւ կերպով գէշ վերաբերումի կ'ենթարկուի։ Այդ պատուաւոր մարդոց դէշութիւն ընելը՝ գոնէ մարդկային եւ քաղաքակրթական սկզբունքներուն հակառակ է։ Պուլկարիոյ չահն ալ առիկա կը պահանջէ։ Անկեղծօրէն կը յանձնարարենք Պուլկարիոյ որ հիմնապէս վերջ տալ այդ կարգի գէշութեանց »։

⁂ Սոֆիայի հելլէն դեսպանը բողոքած է այն ճառին դէմ, զոր խօսած է պուլկար մեծապատիւր, Խորիլէի պուլկարական գրասեան տարեդարձին առթիւ։

Այս ճառը, որ խօսուած է ամէն առաջ, ի միջի այլոց սա խօսքերը կը պարունակէ. « Այո, եկեղեցին դէմ է պատերազմի, բայց կ'օրհնէ պուլկար ազգային միութեան համար կատարուելիք պատերազմ մը »։

Այս խօսքերը ուղղուած են նաեւ Թուրքիոյ դէմ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—. —

ՏԷՍԻՆ, 2 մայիս (Յառաջ). — Ապրիլ 30ին, կիրակի, Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Տան թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Խարբերդի եւ շրջակայից դաւառներու Հայր. միութեան առաջին ներկայացումը, « Սասուն այրըւած է » ազգային յեղափոխական կեանք (հեղինակ՝ Բագրատ Այվազեան)։

Ծիշդ ժամանակին սրահը լեցուած էր թատերասէր հասարակութիւնով մը։

Կ'արժէ քանի մը խօսքով ներկայացնել նիւթը։

Դէպքը պատահած է 1894—1896 թըւականներուն, Սասունի մէջ։ Խաղին հերոսները Կարօն եւ իր նշանածը Քրիստինէն, Եւրոպայէն դիւղ վերադարձած կը սկսին դպրոցներ բանալ, գիր եւ գրականութիւն տարածել, միեւնոյն ատեն արթնցնելով ժողովրդի ազատութեան ոգին։ Սակայն մարդակեր Սուլթան Համիտի կազմակերպած հայկական ջարդերը կուգան խորտակել Կարօյի բոլոր խեծերն ու ծրագիրները։ Իր հօր (Թէօ Սրգոյի) տան 7 տարուան ծառան փիրոս Հիւսէյինը, որու աղջիկ Լէյլին, դաղանի սիրահարուած է Կարօյին, ընտանիքով կը հեռանայ եւ կ'երթայ Պոլիս, ուր սուլթանէն պէկութեան նշան ստանալով, կը վերադառնայ Սասուն, ջարդերը կազմակերպելու համար։ Առաջին առթիւ կը մտնէ Թէօին տունը, Կարօն բռնելու համար, բայց վերջինը բացակայ ըլլալով, կ'առեւանգէ անոր քոյրը՝ Եղսօն եւ հայրն ալ կը սպաննէ գիմադրութեան պատճառաւ։ Կարօն կ'ուխտէ հօր դիակին վրայ լուծել իր վրէժը եւ քոյրը ազատել պէկի ձեռքէն։ Կը սկսի Հայերու կոտորածը։ Տեղ տեղ կը հանդիպին դիմադրութեան։ Պէկի աղջիկը, Լէյլին, որու խնամքին յանձնուած է Եղսօն, Հայերու դիրքերը կ'երթայ, կը գտնէ Կարօն եւ իր սէրը կը յայտնէ, սպառնալով որ եթէ մերժէ, Եղսօն աղջ—աղջ կրակի վրայ այրել պիտի տայ։ Կարօն պահ մը ընկճուած քրոջ աչքէն, կը խոստանայ սիրել քրտուհին եւ մոռնալ Քրիստինէն, միայն թէ իր քոյրը չմեռնի։ Բայց վերջէն խելքի գալով՝ կը մերժէ։ Լէյլին կը դառնայ հօր բանակը եւ կը կատարէ իր խօսքը։ Երբ Եղսօն խարոյկի վրայ դրուած պիտի այրէին, Կարօն ծպտուած Քիւրտի տարազով կը մտնէ բանակը եւ կ'ազատէ քոյրը։ Սակայն երբ զինուորներու (ֆէտայի) հետ մօրը կը ղրկէ Եղսօն, ճամբան Քիւրտերու պատահական գնդակի մը զոհ կ'երթայ։ Մայրը կը լսէ մահը, կը խենդանայ եւ լեռներ կը շրջի, կը հանդիպի զաւկին, Կարոյին եւ Քրիստինէին, չի ճանչնար։ Տեսնելով մօր տանջանքները, հասատ Քրիստինէի կամքին, Կարօն կը սպաննէ մայրը, որպէսզի այդ վիճակով Քիւրտերու ձեռքը չիյնայ։ Ծիշդ այս միջոցին կը պաշարուին Հիւսէյին պէկի մարդոցմէ։ Կռիւը կը սկսի։ Կարօն կը յաջողի սպաննել պէկը եւ ապա երկուքը միասին, ժայռի վրայէն անդունդ կը նետուին եւ կը մեռնին, Քիւրտերու ձեռքը չիյնալու համար։

Դերակատարները բոլորն ալ սկսնակներ էին, ղեկավար ունենալով ընկ. Թ. Հերոյեանը, որով այս բարդ խաղը իրենց ոյժերէն շատ բարձր էր։ Փափաքելի է որ այս տեսակ տարրերու համար ընտրուին փոքր եւ դիւրին կտորներ, որպէսզի յաջողութեամբ կատարուին՝ նկատի առնելով խաղացողներու կարողութիւնները, պէտք է համարել գոհացուցիչ։

⁂ Փարիզի Հայ Տրամաթիքի հիմնադիր — ղեկավար՝ Սիրուհի եւ Տրդատ Նշանեան մայիս 14ին, Հ. Յ. Դ. թատերասրահին մէջ կը ներկայացնեն « Սրտերու պայքար »ը, ընտանեկան դրամ 8 արար։ Անշուշտ պիտի քաջալերուին

ՎԵՆՈՒՍԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍՈՒԳԻՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

Քալիֆորնիոյ « Ասպարէզ »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ երկար խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ).

— « Վերջին տարիներու միջազգային քաղաքական անկայուն եւ քաոսային վիճակը, աշխարհի բախտը տնօրինողներու չարաճճիկ սանձարձակութիւնը դէպի մեր արդար դատը, դաղութներու մէջ աւանդական ցրուած հայ բազմութիւններու հոգեկան տառապանքն ու յուսահատութիւնը, մեր նախկին « բարեկամներէն » ոմանց չնական դիմափոխութիւնը, թշնամիներու չինծու զրպարտութիւնները ըսկած են արթնցնել մեր մէջ տարակուսանք մեր նահատակներու անմեղութեան եւ անոնց ուխտին նուիրականութեան մասին։

Մեր հայրենակիցներէն ոմանք, անհերքելի թեթեւամտութեամբ մը, ըսկած են մտածել — արդեօ՞ք մենք մեղաւոր չէինք մեր նահատակութեան մէջ...

Բազմաց է թիւը հայանուն դաւաճաններու, որոնք, փոր մը սեւ հացի համար՝ ծախած իրենց խիղճն ու պատիւը, նոյնիսկ թշնամին բժէն ու մամուլէն համարձակութիւն կ'ունենան զրպարտելու գահերը անդոյ եւ չինծու յանցանքներով։

« Թուրքը չպիտի կոտորէր մեր ժողովուրդը, եթէ մեր յեղափոխութիւնը չգրգռէր զանոնք » — կ'ըսեն դաւաճանները։

Եթէ ուշի ուշով սերտենք պատմութիւնն ու արդար եւ անկողմնակալ վկայութիւնները, պիտի համոզուինք թէ մեր յեղափոխութիւնը ոչ թէ պատճառ եղած է կոտորածներու, այլ գոյութիւն ունեցող կոտորածներու եւ զուլումներու արդիւնքն է եղած ան։

Եթէ պրպտենք մեծ եղեռնի անմիջական նախապատմութիւնները, յստակօրէն պիտի համոզուինք որ մեր նահատակները եւ տառապանք ամբողջ թրքահայ ժողովուրդը ոչ մէկ առիթ տուած են արժանանալու այդպիսի ամբողջ կոտորածներու։

Պատճառը թուրքին բարբարոս հոգիին մէջն էր, որ գոյութիւն ունէր մեր յեղափոխութեան ծագումէն շատ առաջ։ Այդ պատճառը — հայատեցութիւնը եւ զայն ատոքձանպար ոչնչացնելու տխառնը եւ ոճրային ցանկութիւնը, աւանդի նման փոխանցուեցաւ նաեւ սահմանադրական ու հանրապետական թուրքին, աւելի զարգացաւ այս վերջիններու պզտոր հոգիներուն մէջ եւ պայթեցաւ յարմար առթին, առանց ո եւ է առիթի սպասելու։

Այսպէս կը վկայեն նաեւ օտար անկողմնակալ պատմագիրները, յենած անհերքելի փաստերու վրայ։

Այսպէս կը վկայեն նոյնիսկ մեզի ոչ բարեկամ գերմանացի պատմողներ, որոնց մէն, Գ. Ֆրիտրիխ Պէք, աւանդական վերջերս, « Der Abend » օրաթերթին մէջ, « Ժողովուրդներ որ կը ջարդուին » խորագրով դրամաբարձակ իր մէկ շահեկան ուսումնասիրութեան ընթացքին՝ ուրիշներու կարգին, հայկական կոտորածներու համար կը յատկացնէ մասնաւոր գլուխ մը, ուր կ'արձանագրէ առհասարակ բոլոր տեսակի Թուրքերու եւ մասնաւորապէս Իթթիհատի ղեկավարներուն ոճրային բոլոր արարքները, այնքան խնամքով ծրագրուած եւ գործադրութեան դրուած, բայց ոչ մէկ մեղադրանք հայ ժողովուրդի եւ անոր ղեկավարներու մեղաւորութեան մասին։

Արեւի լոյսի նման ապացուցուած այս ճշմարտութիւնը, իրաւունք չհասցնել մեզի տկարանալու եւ ենթարկուելու չարաչահ բանսարկուներու կամ խղճէր ծախած դաւաճաններու ստութիւններուն։ Արդար են մեր նահատակները եւ անբիծ անոնց յիշատակը։ Այս ճշմարտութիւնը պէտք է անընդհատօրէն տեղաւորուի մեր հոգիին մէջ, եթէ չենք ուզեր մեր ժողովուրդի Ցաւդան դառնալ »։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

« Նոր Օր »ի վարչութիւն, Աթէնք. — Ձեր թերթը անկանոն կը ստանանք վերջերս — տասը թիւէն մէկը։

« Խ. Հայաստան »ի վարչութիւն, Երեւան. — Վերջերս աւելի յաճախ պակաս կը հասնին ձեր թերթերը։

« Պրոլետար »ի վարչութիւն, Թիֆլիս. — Նոյնպէս։

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ. — Ցաճախ մէկէ աւելի թղթակցութիւններ կը ստանանք միեւնոյն հանդէսի մասին (Ապրիլեան սգատօն եւն.)։ Կը խնդրուի համաձայնիլ իրարու հետ, աւելորդ յոգնութիւն չկրելու համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՊԱՀԱԿԸ

— Երեւում է, որ նոր էք գալիս, Պոլսէն, հեռուէն, թարմ, առողջ։ Հայրենիքի ձեր եղբայրներն այնքան տառապեցին այս տարիներին, որ ձեր ստացակիցները չունեն ձեր առողջութիւնը եւ երջանիկ անհոգութիւնը։ Լաւ է, որ նոր էք գալիս, հեռուէն, թա՛րմ, կորովի՛։

Նրա ձայնի մէջ վիշտ կար, հոգում առաջացած հայրենիքում չարչարուած, վաղաժամ տրորուած պատանիների համար։

— Եկել ենք մեր հաճեստ ուժերը, մեր կեանքը տրամադրելու հայրենիքին. Պատրաստ ենք կատարել ամէն մի աշխատանք, ինչ բանի որ յարմար կանենք մեզի։

— Բարո՛վ էք եկել, հազար բարի։ Հայրենիքն այսօր իր զաւակների աշխատութեան պէտքն ունի. առնում է առանց տալու, բայց մի օր պիտի տայ նա բոլորին, ու պիտի գան, պիտի գան բոլոր զաւակներն իրեն։ Մի տեղ ունէ՞ք իջեւանելու։

— Ո՛չ, դրա համար եկանք, որ մի տեղ ցոյց տաք։

— Մի տե՛ղ ... Երեւանն քերեց ծծծրակը։ Մի տե՛ղ, շատ դժուար խնդիր է. քաղաքը լեցուն է ծայրէ ծայր. ամէն օր գալիս են նորերը. սենեակ չկայ. տեղ չկայ։ Վարչապետը, նախարարները, պաշտօնեաները հազիւ մի մի սենեակ ունեն։ Այդ շատ ծանր եւ ցաւոտ խնդիր է։

Նորեկներէն շատերը դժգոհում են։ « Լաւ չընդունեցին մեզ, ասում են, սենեակ չտուին, լաւ գործ չտուին, լաւ չպարենաւորեցին »։

Լաւ գործ, մեծ պաշտօն, կուշտ կեանք, շատերն այդ են որոնում հայրենիքում. իսկ հայրենիքն ընդհակառակն, փոքր, անհեռատ, ծանր գործեր կատարողների պէտքն ունի, որ վերաշինուի, ամրանայ, որ մի օր կարողանայ տալ մեծը, լաւը, հանգստաւէտը։

Դուք էլ, սիրելիներս, հիասթափութիւններ շատ պիտի ունենաք։ Ահա օրինակ առաջին իսկ օրը՝ բնակարանի խնդիր։

Ի՞նչ անեմ. օրն էլ կիրակի է. բոլոր հիմնարկութիւնները փակ, մարդ տեսնելը դժուար։ Լաւ է, որ ամառ է. կարելի է բացօթեայ քնել. մեր օդը առողջարար է. չի վնասէ։ Վաղը կըգաք, կը ծանօթանաք շատերի հետ, մի բան կը լինի. պէտք չէ ընկճուել առաջին դժուարութենէն.

— Բեռ ունինք. գոնէ բեռները կարողանայինք մի տեղ դնել, ասաց Գուրգէնը։

Երեւանն մօտեցաւ դրասեղանին. մի քանի տող գրեց եւ մեկնեց Գուրգէնին

— Այս փողոցով գնացէք վեր. աջի վրայ « Երիվան » վարժարանը կայ, եկեղեցու բակում. այնտեղ գաղթականներ են ապրում, դասարաններէն մէկում դուցէ տեղ լինի ձեզ համար։

Գուրգէնը թուղթը դրեց գրպանը. նրա ոգեւորութիւնն ընկած էր, նոյն իսկ տխուր էր։

— Մնա՛ք բարով, շնորհակալ ենք։

— Ցտեսութիւն, վաղը կը տեսնուենք։ Դրամ ունէ՞ք. այստեղ կեանքը թանկ է. գիտէք, էլի, սով էր։

Նա ձեռը տարաւ գրպանը՝ դրամ հանելու համար։

— Շնորհակալութիւն, դրամ ունենք. միայն թէ կարելի ըլլայ դրամով բան գտնել։

— Կը ճարուի, ինչո՞ւ չէ, փառք Աստծոյ, հունձքը հասել է, Ամերիկայէն ալիւրն ու մթերքներն էլ սկըսում են հասնել։

Երեւանն ձեռը դրեց Գուրգէնի ուսին։

— Ընդունեցէք, սիրելիներս, թէ դուք եղած էք այրի մօր զաւակներ, որ չէ կարողացել իր չարքաշ աշխատանքով ձեզ լաւ ապրեցնել։ Դժգոհել էք, թողել հեռացել էք մայրենի տնից. գնացել էք հարուստ երկիրներ փառքի, հարստութեան տիրանալու յոյսով։ Տեսել էք լաւը, նոյն իսկ ապրել էք հարուստ, չքեղ։

Բայց մի օր նորից յիշեցէք ձեր մօրը. Նրա սիրող սրտի կանչը խօսել է ձեր հոգուն։

Վերադարձել էք տուն. գտել էք ձեր մօրը մենակութեան մէջ մոռացուած, չկամ, թշնամի դրացիներով շրջապատուած, տունն աւելի խարխլած, պարտէզը խոպանացած։ Ու ձեր մայրը, թէեւ անհամբերօրէն երջանիկ ձեր վերադարձի համար, չի կարողանում արտայայտել իր հրճուանքը, չի կարողանում համեղ խորտիկներով կերակրել ձեզ, չի կարողանում փափուկ անկողին պատրաստել ձեզ համար ու փոխանակ ուրախութեան պար պարելու ձեր առջեւ, առաջին իսկ վայրկեանից խօսում է ձեզ իր թշուառութեան մասին։

Ու տխրում էք դուք, չգտնելով այն, ինչ որ երազել էք օտար երկիրներում հայրենի տանը երազելիս։

Բայց չէ՞ որ դուք էք տէրը։ Դուք պիտի մշակէք խոպան պարտէզը, դուք պիտի վերաշինէք խարխլած տունը, բարիքով լեցնէք մառանները ու մի օր էլ հարսանիքի ջահերը վառէք սան ճակատին։ Ու այն ժամանակ է, որ ձեր մայրը պիտի վերցնէ սուգի քօղը եւ զաւակների հարսանիքի պարը պարէ ձեռամբարձ, ուրախ.

Կարծեմ ճառ առայի, հը՞ ... Բայց չկարողացայ ասել այն, ինչ որ ուզում էի ասել։ Վնաս չունի, գնացէք, գո՛ւրը քնեցէք, կիսաքաղց մնացէք, տառապեցէք, բայց եթէ մնաք այս երկրում, որ ձերն է, ձեր պապերի ժառանգութիւնը, ձեր հայրերի՛, ձեր ...

— Պապա՜ս, ձեզ կանչում են խորհրդարան։

Մի սիրուն, սեւաչեայ աղջիկ էր, որ գլուխը ներս կոխելով գոչէն, խօսեց ծերունուն։

— Այո՛, հիմա գնում եմ։

Պապաչան վերցրեց գլխարկը։

Տղաները սեղմելով Պապաչայի ձեռը՝ դուրս եկան փողոց։

Բեռնակիրը առաջնորդեց նրանց « Երիվան » դպրոցը։ Հեռու չէր. Նիւ Եորքում մեծացած մարդու համար հեռու չէր կարող թուալ Երեւանի մէկ ծայրէն միւսը։

Գտան հասցէի տէրը. տուին Պապաչայի երկտողը։ Ընդունեցին սիրով։

Բոլորովին ազատ սենեակ չկար. միայն դասարաններէն մէկում մի քիչ ազատ տեղ կար. Թուրքաստանէն վերադարձած գաղթականներ էին ապրում այնտեղ։

Սենեակում մարդ չկար. այդ դէպքին օգին ո՞վ կը նստէր տանը։

Տղաներն տխրուած էին համակերպուել։

Իրեղէնները դրին մի անկիւնում. յոգնած էին. նստեցին իրենց պայուսակների վրայ։

ԽԱԺԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Մեր կարծիքով, դեռ սկիզբն է այս եւ մենք պայքարը յառաջ պիտի տանինք Ատոլֆ Հիթլէրի հետ։

⁂ Տիկին Թոմսըն, Ամերիկացի հռչակաւոր գրագէտ Սինքլէր Լիուսի կինը, որ թղթակից է ամերիկեան թերթերու, վերջերս պրպտումներ կատարեց Գերմանիոյ Հրեաներու կացութեան մասին։ Տիկինը կը պատմէ թէ միայն Պերլինի մէջ 370 Հրեաներ խոշտանգումի ենթարկուած են։ Դէպքերն պատահած են նաեւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։

⁂ Պերլինի Համալսարանի ուսանողներու միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը պահանջէ պօյքոթի ենթարկել այն հրեայ փրոֆէսօրները որոնք ճամբուած չեն տակաւին։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.

— Գերման ուսանողը կը մերժէ իր գիտութիւնը ստանալ հրեայ փրոֆէսօրէ մը։ Ամէն ուսանողի պարտականութիւնն է ներկայ չըլլալ հրեայ ուսուցիչներու կողմէ տրուած դասերուն։ Ով որ ներկայ կ'ըլլայ, պէտք է գիտնայ թէ ինքզինքը դուրս կը ձգէ Գերմանիոյ ուսանողներու կազմակերպութեանց շարքերէն։

Գերմանիա ծովային ուժ կ'ուզէ

Գերմանական նաւատորմը ռազմափորձեր կատարեց Պալթիկ ծովուն մէջ։ Այս առթիւ, նացիներու պաշտօնաթերթը կը գրէ.

— Գերմանիա չի կրնար զրկուիլ զօրաւոր եւ ռազմունակ նաւատորմէ մը, առանց որուն արեւելեան Փրուսիան եւ Տանցիկը երկրէն պիտի կտրուին, պատերազմի պահուն։ Գերմանիան պէտք է ունենայ նաւատորմիղ մը որ ապահովէ իր պարենաւորումը պատերազմի պահուն։ Ցեաոյ, Պալթիկ ծովը դարերէ ի վեր բռնուած է հիւսիսային ժողովուրդներով եւ Գերմանիան — գերմանական ամէնէն հզօր եւ ամէնէն մեծ երկիրը — պէտք է ունենայ տորմիղ մը որ մասնաւորապէս ապահովէ Պալթիկի տիրապետութիւնը

Ֆրանքօ-թրքական դաշնագիր

Նախարարական խորհուրդի անցի օրուան նիստին մէջ, ժողովը գրադեցաւ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած բարեկամական դաշնագրի վաւերացումով։

Շատեր կը կարծեն թէ նոր կնքուած դաշնագրի մը մասին է խօսքը։ Մինչդեռ երեք տարի առաջ ստորագրուած է դաշնագիրը, իսկ վաւերացումը յետաձգուած էր, սպասելով Օսմ. Հանրային պարտքի հարցին լուծման։ Այժմ այդ խնդիրը կարգադրուած ըլլալով, կառավարութիւնը անցի օր քննեց վաւերացման պայմանները, որպէսզի անմիջապէս ձեռնարկէն գործադրութեան։

Այս դաշնագիրը մաս կը կազմէ Ֆրանսայի աւանդական քաղաքականութեան՝ հանդէպ Թուրքիոյ

ԹԻՖՈՒՍԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՍՈՒՐԻՈՑ ՄԷՋ

Սուրիոյ առողջապահական նախարարութեան հասած է չափազանց վրդովիչ լուր մը։ Հիւսիսային Սուրիոյ սահմանային շրջաններուն վրայ թիֆուս հիւանդութիւնը սկսած է աւերներ գործել։ Հիւանդութիւնը փոխադրուած է Թուրքիայէն։

Առողջապահական նախարարութիւնը մասնաւոր բժիշկներ ղրկած է համաճարակի շրջանները։

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՑ ՄԷՋ

Համայնավարները տենդագին աշխատանքի լծուած էին եւ պատրաստութիւններ կը տեսնէին մայիս մէկի աշխատաւորական տօնին առթիւ ցոյցեր կազմակերպելու համար։ Օրեր առաջ անոնք թռուցիկներ կը ցրուէին։ Ոստիկանները Նէհր Քաղին մէջ ձեռք անցուցին կարգ մը թռուցիկներ, որոնցմով երկաթուղիի աշխատաւորները կը հրաւիրուէին գործադուլի, մայիս մէկի առիթով։

Նման թռուցիկներ գրաւուած են նաեւ Մառայաֆաի եւ Զահլէի մէջ։ Ուրբաթ երեկոյ, Պուրճ Համուտի մէջ համայնավարները ժողով գումարած են եւ որոշած գործադուլ ընել մայիս մէկին, բոլոր գործաւորները հրաւիրելով մեծ ցոյցի մը։

Ոստիկանութիւնը մէկ երկու տասնեակ համայնավարներ ձերբակալեց. որոնց մէջ շատ մը Հայեր ալ կը գտնուին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»

1.- ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին՝ 15 ֆրանք

2.- ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Dameme, PARIS

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի. «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը Մէթրօ՝ Շաթըլէ։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Վիլէօրպանի Արամ խումբերու՝ ընդհանուր ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով.

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Association Nationale d'Expension Economiqueի կողմէ

Այսօր Չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին

25, Avenue de Messine, Փարիզ

կը խօսի (Ֆրանսերէն լեզուով) Գ. Գ. ՉԱԼԸՃԵԱՆ, նախկին իրաւագէտ-խորհրդական Օսմ. Հանրային Պարտքի վարչութեան.

Նիւթ՝ «ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄ՝ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ»

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

8, Rue Jean Goujon (մէթրօ՝ Champs-Elysée — Clémenceau)

Սկաուտական տողանցք. կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Նուագախումբ պիտի.

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս հինգշաբթի երեկոյ Ֆլորիայի մէջ, կը խօսի Կ. Թաժոյեան, նիւթ ունենալով Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը։ Մէկ ժամ սինեմա Արբէլ Տանըլէկի հանդէսներէն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մաքի Փիլոեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արփա Փիլոեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oiseի շրջանը կը գտնուէր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. — M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

Կ'ուզուին աշխատողներ

Ամբողջ տարուան համար աշխատանք. Գրել Ֆրանսերէն կամ Հայերէն, CHAPPAZ et CHARROT, Manufacture de Vêtements, Chambery, (Savoie).

250 ՖՐԱՆՔՈՎ

Տողաչափ մեքենային շնորհիւ պիտի կրնանք կատարել գիրքի եւ այլ ամէն կարգի հրատարակութիւններ անմրցելի եւ աննախընթաց գիներով։

250 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ

մէջը ըլլալով թուղթ, կազմ եւ կողք՝ 1000 օրինակի համար

ՄԻՇՏ ՆՈՐԱՁՈՅԼ ՏԱՌԵՐ,

ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՆՍԽԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դիմել ՏԷՐ — ՅԱԿՈԲԵԱՆ Տպարան

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

13 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)

ՄՆԱԿԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Թրքահայ մօտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած

ԿՆՃՈՒՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ

թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր, հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ թերթերու խմբագրատուններու, Հրանդ Սամուէլ գրատունը, Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lesage, իսկ ներկայացման օրը՝ Թատրոնի կիշէն.

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախմբի հիմնադիր-ղեկավարներ

ՍԻՐՈՒՀԻ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

13 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

14 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կը ներկայացնեն՝ ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան, բարոյական եւ սիրային գօմէտի-տռամը 3 արար։

Արտասանութիւններ — նուագ — եւ վաւտվիլ 1 արար։

Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ։

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքէն 4 Յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théâtre ALBERT Ierի մէջ.

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

— Ես գէպ ի արեւելք պիտի երթամ, ըսաւ Փուաքառ. կը տեսնուինք վաղը առտու. մինչեւ այն ատեն կ'իմանանք հարկաւ թէ յուշատետրը ոստիկանութեան դացա՞ծ է թէ ոչ։

Մէնֆրէտ ու Փուաքառ բաժնուեցան։

×

Եթէ Պիլի Մարքս խմած չըլլար, իրաւունք պիտի ունենար կատարելապէս գոհ ըլլալու իր այդ գիշերուան աշխատանքին համար։

Սակայն եւ այնպէս, լաւ մը ճնկելէ յետոյ, մտածեց թէ մեղք պիտի ըլլար եթէ ձեռքէ փախցնէր Աստուծոյ կողմէ տրուած պատեհութիւնը։

Չորս Արդարներու սպառնալիքին յարուցած հետաքրքրութիւնը, արուարձաններէն Լոնտոն բերած էր առագին բազմութիւն մը որ կը պտտէր Ուէսթմինսթրի շրջակայ փողոցներուն մէջ։

Այնպէս որ, Պիլի կանուխէն գործի սկսած էր այդ գիշերը։

Մօտեցաւ նախ գիրուկ ու ռեւագիտակ պառաւի մը եւ թռցուց անոր քսակը. յետոյ իր գրպանը փոխադրեց տարիքոտ պարոնի մը ժամացոյցը. աղջկան մը պայուսակէն վերցուց արծուի հայելի մը եւ իբրեւ վերջաբան իր քաջագործութեանց, սկսաւ խուզարկել երիտասարդ կնոջ մը գրպանը։ Արդիւնաբեր եղաւ այդ փորձն ալ. դուրս քաշեց փոքր քսակ մը ժանեկաւոր թաշկինակի մը հետ ու պատրաստուեցաւ հեռանալ, երբ յանկարծ լսեց ձայն մը որ անծանօթ չէր իրեն։

— Հալօ՛, Պիլի։

Պիլի գէշ զգաց։

— Հալօ՛, Մոթըր Հաուըրտ, ըսաւ կեղծ ուրախութեամբ մը, ի՞նչպէս էք ... տարօրինակ հանդիպում, հէ՞...

— Ո՞ւր այսպէս, Պիլի, հարցուց Հաուըրտ եւ մտաւ անոր թեւը։

— Տուն, պատասխանեց Պիլի։

— Տո՞ւն, ըսաւ Հաուըրտ կամաց-կամաց հեռացնելով զայն բազմութենէն ... «Տուն, քա՛ղցր տուն», այնպէս չէ՞, Պիլի.

Հաուըրտ իրեն քով կանչեց երիտասարդ մը, որուն հետ երբեք շատ ծանօթ էր եւ ըսաւ անոր.

— Փորթըր, բարձրացիր այդ կառքին վրայ եւ նայէ թէ կորսուած ունեցող կա՞յ։

Պիլի իր քաջագործութիւնները կատարած էր հանրակառքին սպասող բազմութեան մէջ։

— Պատմէ՛ նայինք, Պիլի, շարունակեց Հաուըրտ, ի՞նչպէս են գործերդ, ի՞նչպէս է տրամադրութիւնդ ...

— Հասկնա՛նք, Մոթըր Հաուըրտ, ի՞նչ է միտքդ, ո՞ւր պիտի տանիս զիս, ըսաւ Պիլի սրտնեղութեամբ։

— Միտքս միեւնոյնն է ինչպէս միշտ, Պիլի, եւ քեզ պիտի տանիմ միեւնոյն տեղը որուն ծանօթ ես արդէն.

— Այս անգամ սխալեցաք, պոռաց Պիլի։

— Ներողութիւն, Պիլի, ըսաւ Հաուըրտ ու վար ծռեցաւ, վերցնելու համար քսակը որ ինկաւ Պիլիի ձեռքէն։

Թաղին ոստիկանատունը շատ ուրախացաւ, երբ տեսաւ Պիլին իր գրասենեակին մէջ, իսկ բանտապահը որ երկաթէ վանդակորմէն ներս պիտի հրէր Պիլին, ջերմապէս բարեւեց ոստիկանութեան այդ հին ծանօթը։

— Ոսկի ժամացոյց մը, շղթայ մը, երեք քսակ, երկու թաշկինակ եւ կաշեկազմ յուշատետր մը, ըսաւ բանտապահը, Պիլիի գրպանները պարպելէ ետք։

— Շատ արդիւնաւոր օր մը ունեցեր ես, Պիլի, գիտել տուաւ ոստիկանապետը

— Քանի՞ ամիս այս անգամ, հարցուց բանտարկեալը։

— Ինը, պատասխանեց Հաուըրտ։

— Չէ՛, չի կրնար ըլլալ, ըսաւ Պիլի զարմացած։

— Թափառաշրջիկ ու աւազակ մէկն ես, Պիլի, եղաւ ոստիկանապետին պատասխանը։ Եւ այս անգամ չիտակ դատարան պիտի երթաս, գիտցած եղիր ... թէեւ ութ խցիկը ...

Վերջին բառերը ուղղուած էին բանտապահին, որ մօտեցաւ Պիլիին՝ բանտ առաջնորդելու համար զայն։ Պիլի պոռաց — կանչեց ու սկսաւ քննադատել ոստիկանութիւնը, որ իր վրէժը կը լուծէ միայն իրեն պէս խեղճ ու կրակներէն ու մատ չի կրնար դպցնել Չորս Արդարներուն նման ոճրագործներուն։

— Պարապ տեղը այսքան ալ տուրք կը վճարենք, պոռաց Պիլի բարկութեամբ, երբ հասաւ իր խուցին առջեւ։

— Շիտակը դուն չա՛տ վճարած ես ըսաւ բանտապահը, կղպելով խցիկին դռնակը։

Գրասենեակին մէջ Մոթըր Հաուըրտ եւ ոստիկանապետը սկսան քննել գողցուած առարկաները որոնց մէկ մասին տէր ելած էին երեք հոգի, շնորհիւ ոստիկան Փորթըրի փնտռտուքներուն։

— Ուրեմն տէր չունին միայն այս ժամացոյցն ու յուշատետրը, գիտել տուաւ ոստիկանապետը. ոսկի ժամացոյց մը, թիւ 5029020. յուշատետր մը որուն մէջ ո՛չ հասցէ կայ, ո՛չ քարդ ո՛չ թուղթ ... երեք էջ միայն բան մը կան գրուած, բայց չեմ կրնար հասկնալ անոնց իմաստը։

Ոստիկանապետը յուշատետրը յանձնեց Հաուըրտին. էջը, որ ամէնէն աւելի չփոթեցուց այս վերջինը, կը պարունակէր միայն կարգ մը փողոցներու անունները, որոնց իւրաքանչիւրին առջեւ նշանակուած էին ժամեր.

— Տարօրինակ բան, ըսաւ Հաուըրտ ու կարդաց.

Փորթլընտ Փլէյս.

Րիճընթ փողոց.

Քարնապի փողոց.

Շաֆթզպըրի պողոտայ.

Քօվընթրի փողոց.

Ուայթհօլ փողոց.

Փէլ Մէլ.

Քօքսփըր փողոց.

Ուայթհօլ.

— Միւս էջին վրայ ի՞նչ կայ։

Դարձուցին թուղթը ու տեսան կարգ մը թուանշաններ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ 1933

11 Mai 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2188

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՌԵՐՈՒ «ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ»

Հող չունի՜ն Երեւանի մէջ: Ուղղագրական խայտառակութենէն յետոյ, ահա ձեռնարկեր են տառերու բարեփոխման, որ անշուշտ պիտի յանգի նոյնքան տխուր ելքի մը:

Լուրը ծանօթ է մեր ընթերցողներուն: «Խորհրդային Հայաստան» կը գրէր մարտ 30ին.

— «Հայերէն տպագրական գիրը լատինականի եւ ռուսականի համեմատութեամբ շատ տեղ կը գրաւէ եւ տառերը շուտ կը մաշին, որուն հետեւանքով կը կորսնցնենք ահագին քանակութեամբ թուղթ եւ ստիպուած ենք յաճախ նորոգել տառերը:

Մեր գիրերու բարեփոխման հարցը շատոնց հասունցած է: Այդ կարեւոր գործի վրայ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի յանձնարարութեամբ կ'աշխատի ընկեր Լ. Եաղուբեան, որ շարք մը ընկերներու եւ կազմակերպութեանց աջակցութեամբ հասած է արդէն շօշափելի արդիւնքի»:

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ն ալ հաստատելով այս լուրը, կ'աւելցնէր թէ «Լ. Եաղուբեան մշակած է հայկական տառերու նոր ձեւ մը, որ փորձ մըն է լատինացնելու»:

Եւ, վկայութեան կանչելով ակադեմիկոս Մառը, անոր բերնով կը շեշտէր թէ՝ տառերու լատինացումը անհրաժեշտ է ոչ միայն գործնական պահանջներով (տպագրութիւն, խնայողութիւն), այլ եւ իդէոլոգիական տեսակէտով:

Թերթերը հրատարակեցին նմոյշ մը՝ Լ. Եաղուբեանի կաղապարէն, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի լատիներէնի հետ, եւ աւելի շատ կը նմանի ռուսական, մանաւանդ վրացական տառերու: Ցանկերուն տեսքն անգամ սիրտ կը խառնէ, յոգնեցնելով աչքերը:

Ճիշդ է որ վերջնական չէ այս նմոյշը, եւ կարծիքներ պիտի հաւաքուին թէ՛ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ, բուն կաղապարը գտնելու համար:

Այս առթիւ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ ասպարէզ նետուած է, «ուրախութեամբ» հաղորդելով որ «ձեռնարկուած է գործնական քայլերու»:

Թերթը ինքը ոչ միայն էջերը բացած է կարծիքներ յայտնելու համար, այլ եւ Փարիզի ռամկավար Ակումբին միջոցաւ սարքած է վիճաբանական ժողով մը, նախագահութեամբ Պ. Արշակ Չօպանեանի, այս գիշեր իսկ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ: «Կը հրաւիրուին գեղագիրներ, բանասէրներ, գրաձուլիչներ եւ տպագրիչներ».

Պիտի հարցնէք, — Ո՞ր ճանճը խածաւ Երեւանցիներուն աչքը, ճանճի տառիկներով զբաղելու համար օրուան այս ժամուն, երբ այնքան հիմնական հոգեր ունինք: Երբ ժողովուրդի մը կէսը իր սեւ օրը կու լայ հայրենիքի մէջ, խորթ պայմաններու տակ, իսկ միւս կէսը կը ծխրի հայրենիքի կարօտէն ...

Պատասխանը ... պարզապէս շուկայ կը հոտի: Հայկական տառերը 15 անգամ աւելի տեղ կը բռնեն եղեր, որով ահագին թուղթ կը մսխուի, գիր կը մաշի, դրամ կը վատնուի եւն.: (Պիտի հրատարակենք Լ. Եաղուբեանի տեսութիւնը՝ այս մասին):

Մէջտեղ դրուած են նաեւ ... գեղագիտական պատճառներ: Հարց մը որու մասին Երեւանցիները որքան քիչ խօսին, այնքան լաւ կ'ըլլայ:

Տարիներ առաջ, տխրայու Պօղոս Մակինցեանը կը յանձնարարէր «Թանգարան դնել Մեսրոպեան կոշտ եւ անկիւնաւոր տառերը»:

Այն ատեն ընդունելութիւն չգտաւ իր կոչը, գոնէ լայն շրջանակի մէջ:

Իսկ հիմա երեւան կուգայ որ մարդիկը մասնաւոր ծրագիր ունին, այլ եւ նկատի առած են «Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ժողովուրդներու լեզուներու բազմազանութիւնը», եւ կ'ուզեն գլուխ հանել իրենց «գիտական» ծրագիրը: Այնպէս ինչպէս պարտադրեցին ուղղագրութիւնը:

Այո՛, այս անգամ կարծիքներ պիտի հաւաքեն եւ յետոյ վերջնական որոշում պիտի տան:

Բայց, ի՞նչ նշանակութիւն ունի պատահաբար հաւաքուած կարծիքներու հաւաքումը, երբ գիտենք Երեւանի գործելու մեթոտները, ամէնէն հիմնական հարցերէն մինչեւ այբուբենը:

Ու կը զարմանանք որ ռամկավար պաշտօնաթերթը անմիջապէս ծափ կը զարնէ, «աւելի հիմնական» բարեփոխում մը սպառնալով Հայաստանին:

Ի՞նչ «յեղափոխական» յանդգնութիւն է այս, այնքան պահպանողական, մամռապատ գլուխներու մէջ:

Ընդունինք թէ որոշ տառեր բարեփոխման կը կարօտին:

Բայց, ինչո՞ւ նկատի չենք առներ որ, հոգեբանական այս պահուն, եւ՝ այս ցիրուցան վիճակին մէջ, ամէնէն բարեմիտ բարեփոխումն ալ կրնայ յանգիլ չարափոխման, անմիտ եւ անճոռնի նորարարութեան մը:

Օրինակնե՞ր կը պակսին, ամէն ասպարէզի մէջ:

Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ կը մոռնանք որ, տառերու «բարեփոխում»ն ալ, ինչպէս ուղղագրութեան «բարեփոխումը», ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ կտրելու կապը՝ անցեալին հետ, Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ, ստեղծելով քաոս մը որուն բաւիղներուն մէջ ամէնէն առաջ «Ապագայ»ները պիտի խեղդուէին:

Երեւա՞ն, Հայաստա՞ն ...

Բայց Երեւանը ամէն բան չէ տակաւին: Ոչ իր ակադեմիկոսներով, ոչ ալ, մանաւանդ, իր իշխանութեամբ:

Այնտեղ, մարդիկ պոչ կը բռնեն հացի համար: Եւ ահա իշխանութիւն մը որ փոխանակ հող եւ հաց ճարելու, մեսրոպեան տառերու պոչերով կը զբաղի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

ԹԷ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Մայիս 9ին ստորագրուեցաւ առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ:

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը, Ճէլալ պէյ, որ Աթէնք գացած էր այս նպատակով, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ համաձայնութեան գլխաւոր պայմաններու մասին. —

Ըստ համաձայնութեան, Յունաստան Թուրքիայէն իր գնելիք ապրանքներու փոխարժէքին հարիւրին 65ը տըվիզով պիտի հատուցանէ, 30ը՝ հելլէնական նաւերու վարձքով:

Երկու երկիրները ազատօրէն ներածում պիտի կատարեն: Միայն Յունաստանի Թուրքիա ղրկած ապրանքները՝ Թուրքիոյ Յունաստան ղրկածներուն հարիւրին 25ը պիտի կազմեն:

Համաձայնութիւնը վեց ամսուան համար է, բայց կրնայ վերանորոգուիլ:

Ճէլալ պէյ աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ հելլէն արհեստաւորներուն խնդիրը լաւ փուլի մը մէջ է, եւ պիտի լուծուի Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Մաքսիմոսի միջեւ:

Արտաքին խորհրդական Նուման Րիֆաթ պէյ ալ յայտարարած է թէ Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց առաջդիմութիւնը իրականացած է ամբողջովին, եւ թէ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը աւելի դրական ձեւ մը առած է:

⁂ Յունաստանի արտաքին նախարար Մաքսիմոս, Ժընեւի մէջ տեսակցեցաւ Րիւշտի պէյի հետ: Նկատի ունենալով կատարուած բանակցութեանց կարեւորութիւնը, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ վերադարձին Աթէնք պիտի հանդիպի:

⁂ Հելլէն թերթերը, խօսելով արտասահմանի մէջ տարածուած այն սուտ զրոյցի մասին թէ Իտալիա աչք ունի Սելանիկի վրայ, կը շեշտեն Յունաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ գտնուող սիրալիր յարաբերութիւնները եւ դիտել կու տան թէ անոնք չեն կրնար վնասուիլ չարամիտ զրոյցներով:

⁂ Հաւաստի աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն այն զրոյցը թէ Թուրքիա եւ Յունաստան պաշտպանողական զինակցութիւն մը պիտի կնքեն:

Նոր ուխտին յօդուածները ճշդուած են եւ ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ այն ատեն, երբ վարչապետ Ցալտարիս եւ արտաքին նախարար Մաքսիմոս Էնկիւրի այցելեն:

Պ. Ցալտարիս ալ յայտարարած է թէ իրապէս քաղաքական բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան: Թուրք նախարարներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, վարչապետը հրաւիրած է Զօր. Գոնտիլիսը եւ Մեթաքսասը եւ անոնց հաղորդած է տեսակցութեանց արդիւնքը:

Ցալտարիս մօտերս ժողովի պիտի հրաւիրէ նաեւ խորհրդարանական մեծ յանձնաժողովը որ բաղկացած է կուսակցապետներէն եւ նախկին վարչապետներէն ու արտաքին նախարարներէն: Յանձնաժողովը պիտի զբաղի Թուրքիոյ հետ կատարուած քաղաքական բանակցութիւններով:

Աթէնքի թերթերը բացառիկ հրճուանքով մը կ'արձանագրեն բանակցութեանց զարգացումը եւ կ'ըսեն թէ նոր դարագլուխ մը կը բացուի երկու ազգերու գործակցութեան համար: Իբրեւ առաջին արդիւնք, Թուրքեւհելլէն մաքսային միութիւն մը պիտի կազմուի:

Պ. Վենիզելոս հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Թուրք հիւրերուն:

Անգլիոյ վարչապետին նոր ճառը խաղաղական եւ տնտեսական հարցերու մասին

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՅՈՒԶՈՒԻ

Երեքշաբթի օր, Պ. Մաքտոնըլտ մեծ ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, իր վերջին ճամբորդութեան եւ օրուան հարցերու մասին: Յիշեց այն բոլոր խնդիրները զորս շօշափած է Նախագահ Րուզվելթի հետ: Այդ խնդիրները կը բաժնուին երեք հիմնական գլուխներու. — 1. Միջպետական պարտքեր. — 2. Ծրագիր տնտեսական խորհրդաժողովի. — 3. Ուղղակի տեղեկութիւններ երկու կառավարութեանց միջեւ, զինաթափութեան ժողովի խոչընդոտներու մասին: Յետոյ շարունակեց.

— Արդէն առիթ ունեցայ ձեզի ըսելու թէ՝ Ուաշինկթընի մէջ, նախագահը եւ ես բոլորովին համաձայն էինք սա կէտին վրայ. — Լոնտոնի խորհրդաժողովը չի կրնար յաջող ելքի մը յանգիլ, եթէ մէջտեղէն չվերցուի պատերազմական պարտքերու խոչընդոտը: Այս չի նշանակեր թէ այդ խնդիրը պիտի յուզուի խորհրդաժողովին մէջ: Դիտէք որ իբր 60 պետութիւններ պիտի մասնակցին խորհրդաժողովին: Կարելի՞ է երեւակայել ժողով մը որ նուազ իրաւասու ըլլայ քննելու եւ կարգադրելու եւրոպական պարտքերու խնդիրը: Այս պայմաններուն մէջ, ինծի կը թուի թէ պարտքերու մասին բանակցութիւնները պէտք է կատարուին տնտեսական խորհրդաժողովին հետ միաժամանակ եւ անոր հետ զուգընթաց: Առով՝ նոր որոշում մը չէ որ կը հաղորդեմ, այլ պարզապէս առաջարկ մը կը ներկայացնեմ: Յունիս 15ը — պարտքերու վճարման պայմանաժամը — դժուարանցանելի պատուար մը կը կազմէ: Մինչ այս մինչ այն, հարկ է հանգիստ գլուխով քննել բոլոր ենթադրութիւնները:

Մաքտոնըլտի այս խօսքերէն որոշ չի հասկցուիր թէ Անգլիա իր յունիս 15ի վճարումը պիտի կատարէ՞ թէ ոչ: Բայց, ակներեւ է որ համաձայնութիւն մը գոյացած չէ Պ. Րուզվէլթի հետ:

Վարչապետը յետոյ անցնելով Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին, յայտարարեց թէ նոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան ամերիկեան կառավարութեան հետ եւ յուսալի է որ մաքսային զինադադար մը կնքուի անմիջապէս, խորհրդաժողովի գումարման առթիւ: Ապա եզրակացուց.

— Մ. Նահանգները յայտնապէս հասկցուցած են որ եթէ խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի, Ամերիկան տրամադիր է նոր ջիգ մը կատարելու, ապահովելու համար Եւրոպայի խաղաղեցումը, մասնակցելով խորհրդակցական դաշինքներու որոնց նպատակը պիտի ըլլայ ամրապնդել Եւրոպայի ապահովութիւնը: Կրնամ ձեզի հաւաստել թէ՝ այս մասին փոխադարձ հասկացողութիւն կայ մեր եւ Ամերիկայի միջեւ:

Ճառէն յետոյ տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ: Աշխատաւորականներուն կողմէ Լէյնսպրի դառնօրէն գանգատեցաւ թէ վարչապետը ընդհանուր խօսքեր կ'ընէ եւ իբրեւ պատուհաս, առաջարկեց կրճատել արտաքին նախարարութեան վարկերը: Իսկ պահպանողական երեսփոխանները գնահատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Նախկին նախարար մը հակառակեցաւ պարտքերը ջնջելու տեսակէտին: Իսկ ուրիշ երեսփոխան մը, պահպանողական, ընդհակառակն անհրաժեշտ գտաւ ջնջել պատերազմական պարտքերը, եթէ Մ. Նահանգները չուզեն ջնջել զանոնք:

Ֆրանսա պիտի շարունակէ բանակցիլ,

ՅԵՏԱՁԳԵԼՈՎ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր երկին զբաղեցաւ պատերազմական պարտքերու վճարման հարցով, հիմք ունենալով Պ. Քլոտէլի բերած տեղեկութիւնները, եւ Ամերիկայէն հաղորդուած կիսապաշտօնական ծրագիր մը:

1926ին կնքուած համաձայնութեամբ, Ֆրանսական պարտքին մայր գումարն է 4023 միլիոն տոլար, վճարելի 62 տարիէն: Տոկոսին սակը պիտի փոխուի 1940էն յետոյ, հարիւրին 1—3ուկէս:

Արդ, նոր ծրագրով Ֆրանսան այլեւս տոկոս չպիտի վճարէ եւ ամերիկեան պահանջը պիտի վերածուի պարզապէս փոխ տրուած գումարին, որ պիտի վըճարուի յիսուն տարուան մէջ, որոշ տարեվճարներով: Իբրեւ երաշխաւորութիւն տարեվճարներու, Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի վըճարէ պարտքին հարիւրին 30ը, որուն հարիւրին 25ը ոսկիով եւ հարիւրին հինգը արծաթով.

Այս առթիւ, կ'ըսուի թէ խօսակցութեանց ընթացքին պարտքերը երկու միլիառ տոլարի վերածելու առաջարկ եղած է:

Նախարարական խորհուրդը երկարօրէն քննելով այս ծրագիրը, կարճ ղեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ արտաքին նախարարին պաշտօն յանձնուած է հրահանգներ տալ Ուաշինկթընի դեսպանին, որպէսզի նոր ծրագրի մասին ճշդումներ ստանայ դիւանագիտական ճամբով, դիւրացնելու համար կառավարութեան յետագայ որոշումը:

Այս որոշումով, առ այժմ անկախ կը մնայ յունիս 15ի մասնավճարի խնդիրը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԵՏ ԱՌՆԵԼ

ԷՏԻՐՆԷՆ, ՍԵԼԱՆԻԿԸ, ԳԱՎԱԼԱՆ, ՏՈՊՐՈՒՃԱՆ ԵՒ ՍԵՐՊԻԱԿԱՆ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ

Պելկրատի «Վրէմէ» թերթը կը հրատարակէ պուլկարական ընկերակցութեան մը կողմէ կազմուած քարտէս մը, որ կը ցուցնէ թէ Պուլկարիան աչք ունի իր դրացիներուն հողերուն:

Այսպէս, համաձայն այդ քարտէսին, ապագայ Պուլկարիան պիտի պարունակէ.—

1.— Տօպրուճան, որ կը գտնուի Ռումանիոյ ձեռքը:

2 — Թրակիան՝ Էտիրնէով: (Թուրքիա):

3 — Եգէականի ամբողջ յունական ծովափը, մէջն ըլլալով Գավալան եւ Սելանիկը:

4.— Սերպիական Մակեդոնիան, մինչեւ ալպանական սահմանագլուխ եւ Մօրավայի ամբողջ շրջանը՝ մինչեւ Դանուբ:

Քարտէսին կցուած է վիճակագրութիւն մը, որուն համաձայն Պուլկարիա ապաստանած են՝ 1,170,000 փախստականներ, հետեւեալ շրջաններէն.— 20 հազար Պանաթէն, 50,000 Մօրավայէն, 600,000 Մակեդոնիայէն, 400,000 Թրակիայէն, 100,000 Տօպրուճայէն:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ԳԻՐՔԵՐ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՆ

Երէկ, չորեքշաբթի, Պերլինի օփերայի հրապարակին վրայ կրակի տրուեցան քսան հազար գիրքեր, իբրեւ «հակառակ գերմանական ոգիին»: Այս գործը կազմակերպած են ուսանողները:

⁂ Պերլինի գերմանական դեսպանը բողոքեց կարգ մը ֆրանսերէն թերթերու արգիլման դէմ: Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ Ֆրանսան ալ գերմանական թերթեր արգիլած է, եւ առաջարկեց փոխադարձաբար կարգադրութիւններ ընել:

⁂ Պերլինի մէջ գլխատուեցաւ ոճրագործ Ռէնս, որ մահուան դատապարտուած էր 1931ին, ցրուիլ մը սպաննած ըլլալով: Գլխատուեցաւ նաեւ վաճառական Քամլէյը, որ նոյնպէս մահուան դատապարտուած էր 1931ին:

Աւստրիոյ գրագէտներու ընկերակցութիւնը բողոքեց գիրքերու խարոյկին դէմ:

⁂ Քէմալական Սամի փաշա, Պերլինի Թրքական դեսպանը, տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ ինք համոզուած է որ հիթլէրական վարչաձեւը նոր զարկ պիտի տայ Գերմանիոյ: «Մենք, ըսաւ դեսպանը, ամենաջերմ յարաբերութիւններ կը պահենք խորհրդային իշխանութեան հետ: Այդ բարեկամութիւնը, որ կապ չունի երկու երկիրներու ներքին վարչաձեւին հետ, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան նեցուկն է»:

Դեսպանը յետոյ յուշեր պատմեց իր զինուորական կեանքէն, երբ հրամանատար էր Թրքական զօրաբաժնի մը, Պաթումի մէջ: Եւ եզրակացուց, յանձնարարելով հիթլէրական օրկանի թղթակցին.

— Թուրք զօրավարի մը ողջոյնը հաղորդեցէք հիթլէրական քաջարի մարտական խումբերուն:

⁂ Փրուսիոյ վարչապետը երկու հրամանագիրներ հրատարակեց, իբրեւ ներքին նախարար: Առաջինով ոստիկանութեան կ'արգիլէ գործածել հիթլէրական խաչանշանը եւ կը յանձնարարէ հրաժարիլ մարտական խումբերէն: Երկրորդով՝ հիթլէրական շարքերուն կ'արգիլէ մասնաւոր լիազօրներ նշանակել: Այսուհետեւ միայն կառավարութիւնը եւ, իր արտօնութեամբ, նահանգապետները եւ ոստիկանութեան վերատեսուչները կրնան լիազօրներ նշանակել: Ձերբակալութիւններն ալ միայն պաշտօնական ոստիկանութեան կողմէ կրնան կատարուիլ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ

(Բանախօսութիւն Հ.Յ.Դ. Փարիզի եւ շրջանի
մայիս 7ի յարգանքի հանդէսին առթիւ)

Ցիշեցէք 1918 Թուականը:

Թուրքը յաղթական, Երեւանի դռները առջեւ. Յարաբերութիւնը Թիֆլիսի ու Հայաստանի միջեւ կտրուած: Շիրակ — Ղարաքիլիսա — Դիլիջան ճանապարհը Թուրքերի ձեռին: Լոռու եւ Փամբակի ձորերում Թուրք զինուորների շահատակութիւն, թալան, կոտորած:

Ի՞նչ էր կատարւում Հայոց Աշխարհում՝ յայտնի չէ: Թիֆլիսում՝ խուճապ եւ իրարանցում: Փախչող փախչողի: Թաղմաւիրական ճանապարհը մէկ ծայրից միւսը խճողուած հայ փախստականներով, որոնց յառաջապահները հասել են արդէն Վլադիկաւկազ, Եկատերինոդար, անգամ Նոր-Նախիջեւան: Ոմանք երազում են Եւրոպայի մասին: Ով կարող է՝ փախչում է: Մնացողների սրտում՝ վախ ու անհաւատութիւն.

Եւ մինչ ամէնքը հեռանալու, ազատուելու մասին են մտածում, մի խումբ հայրենասէրներ, Հայոց Ազգային Խորհուրդի ղեկավարութիւնը դերագոյն ճիգ է թափում փրկելու ինչ որ հնար է Հայաստանից ու հայ ժողովրդից: Ղարաքիլիսայի, Սարդարապատի ու Բաշ Արարանի հերոսական ճակատամարտներից յետոյ, յունիս 4ին, ստորագրւում էր Բաթումի դաշնագիրը, Հայաստանը յայտարարւում էր անկախ: Հայոց Ազգ. Խորհուրդը՝ Հայաստանի օրէնսդիր ժողով: Ստեղծւում էր Հայաստանի կառավարութիւն:

Հէքեաթ է թւում այսօր: Հրա՛շք: Մահն ու կեանքը՝ դէմ-դիմաց, լացն ու ծիծաղը՝ ամէնքի դէմքերին: Հայաստանի Հանրապետութի՛ւն, հայ կառավարութիւն ...

Եւ Հայոց Ազգային Խորհրդի ու Հայկական կառավարութեան կարատանը կիսախարխուլ ինքնաշարժներով, դաշտեր ու գետներ կտրելով, շարժւում է դէպ ի Հայրենի Բնաշխարհ: Ժողովրդական ցոյցեր: Ջերմ հանդիպումներ: Համբոյր ու նորից արցունք ...

Ահա՛ Հայաստանի մայրաքաղաքը աղաւոր ու եղկելի: Գաղթականնե՜ր ամէն կողմ, սովի ուրուական, Թրքական Թնդանօթներ ու ... Հայաստանի Խորհրդարան, որի գլխին Հայոց եռագոյնն է ծածանւում եւ որի դրան առջեւ հայ զինուորը պատուի է կեցած:

Հայաստանի խորհրդի առաջին հանդիսաւոր նիստը: Օթեակում՝ « օտար պետութեանց ներկայացուցիչներ »: Եւ ահա, ի լուր Թուրքիոյ « դեսպան » Մէհմէտ Ալիի հնչում է նախագահի բամբ ձայնը.

— « Այո՛, մեր հանրապետութիւնը փոքր է ու նեղ իր սահմաններով. նա զրկուել է իր ամենագնահատելի երկրամասերից ու չի կարող իր մէջ տեղաւորել ամբողջ ազգաբնակութիւնը եւ, կարծես թէ, պայմաններ չունի անկախ գոյութեան համար: Բայց ես կարծում եմ, որ երկրի սահմանները քարացած չեն կարող մնալ միշտ. ես հաւատում եմ, որ մեր երկրի սահմանները կ՚ընդարձակուին կեանքի երկաթէ ուժով »:

Այս խօսքերն արտասանողը Հայր Աբրահամն էր, Հայաստանի անդրանիկ խորհրդարանի անդրանիկ նախագահ Աւետիք Սահակեանը, որ լեռ ու ձոր ճեղքելով՝ Թիֆլիսից եկել էր Երեւան՝ Հայաստանի գերագոյն օրէնսդիր ժողովը բանալու եւ Հայաստանի պետական շինարարութեան լծուելու համար:

Միայն ա՛յսքանը, ա՛յս խօսքերը միայն բաւական էին, որ Հայր Աբրահամը դառնար պատմական անձնաւորութիւն՝ յաւիտենական ապրելու համար հայ սերունդների յիշողութեան մէջ:

Բայց այսքանով չի սահմանափակւում Հայր Աբրահամի գործը: Հայաստանի խորհրդարանը, որի ղեկին մնայուն նախագահը մնաց նա, պատկումն էր միայն այն բեղմնաւոր կեանքի, որ ունեցաւ Հայր Աբրահամը, մի կեանք, որ սկզբից մինչեւ վերջ եղաւ փառաւոր:

Լռեցի էր Հայր Աբրահամը, Ջալալ Օղլի մեծ ու գեղեցիկ գիւղից, ծնած 1865 թուին: Իր կրթութիւնը ստացել էր նախ՝ գիւղական դպրոցում, ապա՝ Թիֆլիսում եւ 1885 թ. Շուշու ռէալական դպրոցն աւարտելուց յետոյ, ընկել էր Մոսկուայի Պետրովօ — Ռազումովսկի գիւղատնտեսական ճեմարանի փառաւոր յարկի տակ: Ռուս ազատական մտքի որրանն էր այդ, ուր համախմբուած էին գիտութեան եւ ազատ գաղափարների ամենափայլուն ներկայացուցիչները:

« Պետրովկա »յի ուսանողութիւնը համարւում էր ամէնէն կազմակերպուածը, առաջաւորն ու քմբոստը, միշտ պարագլուխը ուսանողական շարժումների:

« Պետրովկա »յի լաւագոյն ժամանակներն էին եւ Հայերի համար: Այնտեղ էին Սիմոն Զաւարեանը, Ստեփան Զօրեանը (աւագագոյ Ռոստոմը), Մարտին Շաթիրեանը, Ցարութիւն Փիրալեանը, Պօղոս Կանտուրալեանը եւ ուրիշներ: Մոսկուայում էին այդ օրերին Քրիստափոր Միքայէլեանը, Յովսէփ Տէր — Դաւիթեանը:

Եռուզեռ, ոգեւորութիւն, գաղափարական մտորումներ: Սերունդ էր պատրաստւում, որ տարիներ յետոյ պիտի կերտէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հոյակապ շէնքը Երիտասարդ Աւետիքը այդ սերունդի ամէնէն շքեղ դէմքերից էր եւ հէնց սկզբից աչքի ընկաւ կրակոտ, խանդավառ եւ ըմբոստ բնաւորութեամբ:

Բժիշկ Տէր — Դաւիթեանը պատմում է ուսանողների յայտարարած մի դասադուլի մասին: Ճեմարանի վարչութիւնը արգիլել էր հանրակացարանում դաշնամուր պահել, որպէս զի ուսանողները հաւաքոյթներ չունենային: Իբրեւ բողոք, ուսանողները դասադուլ էին յայտարարել, որ մի քանի օրից յետոյ սկսել էր թուլանալ: Անմնալ ճռական վայրկեանին, երբ ուսանողների մի մասը սկսում է ստանալ եւ դասադուլը վիժելու վտանգի է ենթարկւում, յանկարծ, մէջտեղ է ընկնում Աւետիքը, որ կրակոտ ճառերով, յաճախ նոյն իսկ բռնի, սրա ու նրա օձիքից քաշելով՝ բարձրացնում է ուսանողների տրամադրութիւնը, եւ դասադուլը շարունակւում է:

Միջամտում է ոստիկանութիւնը: Կատարւում են ձերբակալութիւններ: Բանտարկւում են Ռոստոմը, Տէր — Դաւիթեանը: Բանտ է նետւում եւ Աւետիքը եւ աքսորւում է Կովկաս:

Կովկասում էլ մասնակցում է հասարակական շարժումներին: Լինե՞լ է ՝արդեօք Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրների մէջ — ինձ յայտնի չէ: Բայց եթէ ձեւականօրէն չի էլ մասնակցել հիմնադիր ժողովներին, բայց [illegible] կեանքով, հոգով ու գաղափարներով եղել է Դաշնակցութեան հիմնադիրների հետ:

1892 թ. Աւետիքը վերադառնում է Մոսկուա եւ 1894ին կամ 95ին, ճեմարանն աւարտելուց յետոյ Կովկասում պաշտօնի է մտնում գիւղատնտեսական նախարարութեան:

Շատ շուտով երիտասարդ գիւղատնտեսը աչքի ընկաւ իր հմտութեամբ ու ջանասիրութեամբ: Նրան տալիս են պատասխանատու յանձնարարութիւններ [illegible] նպատակներով նա շրջում է Կովկասի համարեա բոլոր կողմերը, գործուղւում է եւ Անդրկասպեան երկիր, բամպակի հիւանդութիւնների դէմ պայքարելու համար: Նա յատկապէս մասնագիտանում է բոյսերը փճացնող միջատների դէմ պայքարի գործում: Գտնում է մի միջատ, որ իր անունով կոչւում է:

Այնուհետեւ Հայր Աբրահամի կեանքը համակ աշխատանք է ու յառաջադիմութիւն: Հետզհետէ նա գրաւում է կարեւոր տեղ պետական եւ հասարակական գործի ասպարէզներում Կովկասեան Գիւղատնտեսութեան ընկերութեան վարչութեան անդամ, պաշտօնաթերթի աշխատակից, գիտնական յանձնախումբերի եւ խորհրդակցութիւնների անդամ, Հայոց Գիւղատնտեսական ընկերութեան անդամ եւ պաշտօնաթերթի խմբագիր, [illegible] ու տնտեսագործական շարժման ղեկավարներից մէկը, Հայ-Թրքական ընդհարումների հետեւանքները քննող ներկայացուցիչ, Էջմիածնի Ազգ. Ժողովը բաց անող, « Ցառաջ » թերթի խմբագիր, հոգաբարձու, հեղինակ տնտեսագիտական արժէքաւոր յօդուածների — Ս. Զաւարեանի ու Յ. Փիրալեանի հետ Կովկասը ամէնէն լաւ ճանաչող, հեղինակաւոր գործիչներից մէկը:

Աչքի ընկնող եղաւ եւ Հայր Աբրահամի կուսակցական գործունէութիւնը: 1896էն յետոյ նա եռանդուն մասնակցութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան գործերին. Ս. Զաւարեանի հետ նա էր վարում կեդրոնական գործերը Թիֆլիսում: 1898ին նա արդէն Բիւրոյի անդամ է: Մասնակցում է Երրորդ Ընդհանուր Ժողովին, Սոֆիայում, 1904ին: Ռուսական հակադաշնակցական հալածանքների օրերին նա առաջիններից մէկն էր, որ բանտարկուեց, ենթարկուեց Լռէինեան կամայականութիւններին ու զատուեցաւ դաշնակցական մեծ դատավարութեան ժամանակ:

1914ին, երբ սկսուեց համաշխարհային պատերազմը, Հայր Աբրահամին տեսնում ենք Ազգային Բիւրոյի մէջ, որի ամենագործօն անդամներից մէկն էր: Ցեղափոխութիւնից յետոյ էլ Հայր Աբրահամը եռանդուն մասնակցութիւն ունեցաւ պետական եւ ազգային գործերին: 1918 թ. նա Անդրկովկասեան Սէյմի աչքի ընկնող անդամներից է: Երբ փետրուարին բարդութիւններ առաջ եկան Գանձակում, ռուս զօրքի եւ Թուրքերի միջեւ, նա էր որ վրացի Մախարաձէի ու Թուրք Շահթախտինսկիի հետ ուղարկուեց խաղաղութիւն առաջ բերելու համար:

Երբ ստեղծուեց Սէյմի անդրանիկ կառավարութիւնը, Հայր Աբրահամը ստանձնեց պարենաւորման նախարարի պաշտօնը այդ կառավարութեան մէջ: Երբ Հայաստանը դարձաւ անկախ Հանրապետութիւն, Հայր Աբրահամին վիճակուեց խորհրդարանի նախագահի պատիւն ու ծանր պարտականութիւնը: Նա անտրտունջ մեկնեց Երեւան, երբ Երեւան մեկնելը շատերի համար հաւասար էր մահուան վճիռին.

Երեւանում Հայր Աբրահամը մնաց մինչեւ վերջին կարելիութեան — խորհրդարանի նախագահ, նախարար, պետական բարձր ու պատասխանատու պաշտօնների վրայ: Հայոց պատմութեան կը մնայ գնահատել ու որակել նրա գործը այս շրջանում: Մենք՝ նրա գործակիցներն ու ընկերները, չենք կարող հիացումով չյիշել նրան, Հայաստանի խորհրդարանի նախագահի աթոռին հանդիսաւորապէս յայտարարելը.

— Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանի նիստը յայտարարում եմ բացուած:

Ջենք կարող մոռանալ նրա սիրելի բնաւորութիւնը, մարդկային ազնիւ սիրտը, նրա հայրենասիրութիւնն ու ժողովրդասիրութիւնը անսահման:

Նա տեսաւ Հայաստանի փառքի անմոռանալի օրերը, քաշեց տարագրութեան դառնութեան բաժակը մինչեւ վերջին կաթիլը: Ճակատագիրը անողոք եղաւ նրա հանդէպ՝ բաժին հանելով նրա կեանքի վերջին օրերին վիշտերից մեծագոյնը — սիրելի զաւակի կորուստը: Բայց Հայր Աբրահամի զօրաւոր կամքը չընկճուեց. նա հայրենիք էր կորցրել եւ դիմացաւ: Մինչեւ մահ նա մնաց հաւատաւոր: Նա գիտէր, որ բռնութեան իշխանութիւնը չի կարող տեւել անվերջ, որ « երկրի սահմանները քարացած չեն կարող մնալ միշտ », գիտէր, որ Հայաստանի ազատութեան ժամն էլ պիտի հնչէ, վերջապէս, որ Հայաստանը պիտի լինի անկախ եւ միացեալ: Եւ համոզուած էր, թէ մի օր ինքը նորից բախտը պիտի ունենայ նախագահական ամբիոնի բարձունքներից յայտարարելու.

— Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի Խորհրդարանի նիստը յայտարարում եմ բացուած:

Հայր Աբրահամը չտեսաւ իր իղձի իրականացումը: Ես հաւատում եմ, որ հեռու չէ այն օրը, երբ Հայր Աբրահամի խնդալը դառնալու է իրականութիւն, եւ մի նո՛ր Հայր Աբրահամ, ներշնչուած իր նախորդի օրինակով, պիտի յայտարարէ ի լուր ամբողջ աշխարհում ցրուած հայութեան.

— Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի Խորհրդարանի նիստը յայտարարում եմ բացուած:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

«ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐԸ ՑԱՆՑԱՆՔԻ ՎՐԱՅ ԲՌՆՈՒԵՑԱՆ»

Կեսարիայէն Վաղթի կը գրեն. — Թալասի մէջ 300 քաղաքական Հայեր կան որոնք Թալասի իրենց եկեղեցիին մէջ ազատօրէն պաշտամունք կը կատարեն: Այս արարողութիւններուն յաճախ ներկայ կ'ըլլան նաեւ Թալասի ամերիկեան գոլէճի ուսուցիչները:

Վերջերս, Կեսարիոյ կրթական տնօրէն Հիւսնի պէյ, այս գոլէճի ուսուցիչներէն Միս Պլէքը յանցանքի վրայ բռնած է, երբ տեղեկեցիին մէկ սենեակին մէջ հայ քաղաքական աղջ կրօնի դաս կուտար: Միս Պլէք եւ ընկերները եկեղեցիին քովի սենեակները պարզապէս կրօնական դպրոցի մը վերածած են: Կառավարութիւնը օրէնքի դէմ կատարուած այս գործին քննութիւնը ձեռքն առած է:

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԿԵԴՐ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Ընկ. Վարանդեան իր « Դաշնակցութեան պատմութեան » մէջ այսպէս կը նկարագրէ այդ պատմական ժողովի բացման նիստը, որ տեղի է ունեցած Խրիմեան կաթողիկոսի ներկայութեամբ եւ մեր ողբացեալ վերերանի նախագահութեան տակ (1906 թ. օգոստոս):

Այս առթիւ ուրախութեամբ կը հաղորդենք թէ ընկ. Վարանդեան աղաքինուած ըլլալով, ելած է հիւանդանոցէն. —

« Դաշնակցութիւնն էր, որ կը բանար Էջմիածնի Կեդրոնական Ժողովը — ռուսահայութեան « Սահմանադիր Ժողովը »: Դաշնակցութիւնն էր գրեթէ միակ կուսակցութիւնը, որ կը լեցնէր ժողովատրահը: Ի՞նչ զարմանք: Նա՛ էր, որ աւելի երեք տարի առաջ ղեկավարեր էր եկեղեցական գոյքերու յուրբը ծագած կռիւները: Նա՛ էր, որ յետ խլեր էր բռնապետութեանէն կալուածներուն հետ՝ հայ դպրոցները: Նա՛ էր, որ այդ օրերուն իսկ աւարտեր էր Հայութեան պատերազմը Թաթարներուն դէմ, մէկուկէս տարի անդուլ կռուելով ու արիւնելով եւ ի վերջոյ յետ մղելով անդիմադրելի խուժանները: Բնական էր, որ անոր վրայ կեդրոնանային հայ ժողովուրդի առաջատ քուէները: Կուսակցութիւնը ներկայ էր այդտեղ յանձին իր ծանօթ պատգամաւորներուն, համբաւաւոր դրօշներուն եւ հին ու նոր քարոզիչներուն: Վաթսուն պատգամաւորներէն վեց հոգի միայն կը պատկանէին մշակական կամ ռամկավար, սոց. — յեղափոխական ու սոց. — դեմոկրատ կուսակցութիւններուն:

Մնացածը դաշնակցական ընտրեալներ էին, որ դացեր էին համառուսական վերիվայրումներու այդ կիսատ օրերուն կարգաւորելու ազգային ուրոյն մշակոյթի խնդիրները, վերակազմելու դպրոց, եկեղեցի, ազգային գոյք, այլ եւ այլ հաստատութիւններ ժամանակակից ոգիով:

.. Պատգամաւորները՝ խռնուած Գէորգեան ճեմարանի մէկ սրահին մէջ՝ սրտատրոփ կը սպասէին համագումարի բացումին, Հայոց կաթողիկոսի ներկայութեամբ: Եւ ահա երեւալով ներս կը մտնէ 86ամեայ Խրիմեանը, որպէս վեհափառ աւերակ մը, կքեցած էրկու վեղարաւորներու թեւերուն ... Համեր էին ծեր Հայրապետը իր մահիճէն, ուր կը դեգերէր տարիներէ ի վեր (տարի մը յետոյ պիտի մեռնէր) ... Եկեր էր նա ազգային պատմութեան այդ հանդիսաւոր ժամուն իր վերջին ժեսթը ընելու սիրած ժողովուրդի ներկայացուցչութեան առջեւ, իր վերջին ճառն արտասանելու — Հայոց Հայրիկի կարապին երգը ... Ամէնքը ոտքի էին խորապէս յուզուած եւ Վաղարշապատէն ու այլ վայրերէն հաւաքուած բազմութիւնը պատգամաւորներուն հետ թնդացուց սրահը, « կեցցէ՛ Հայրիկը » միահամուռ աղաղակով:

Ճառ չըսաւ Խրիմեան:

Հազիւ միայն կրցաւ քանորդ ժամ մնալ բազկաթոռին մէջ եւ տնքալով, հեւալով քանի մը խօսք ըսել: Բայց որքա՜ն յուզիչ էր տեսարանը այն քանի մը վայրկեաններուն, երբ այդ խորտակուած եակն հարիւրամեայ հանդիսականներու կրօնական լռութեան մէջ իր թիկնաթոռէն խոշոր ու մարող աչքերը ամբիոնին յառած, ուշի ուշով կ'ունկնդրէր Դաշնակցութեան աւագագոյն պատգամաւորի՝ Հայր Աբրահամի բացման ճառին.

« Ժողովուրդը, կ'ըսէր Աւետիք Սահակեան, հասեր է արդէն ինքնագիտակցութեան եւ կ'ուզէ բացարձակ տէր լինել իր մշակոյթին, իր տնտեսութեան, իր բոլոր գործերուն: Խանդավառ ներքող մըն էր մեր ընկերոջ ճառը հայ ժողովուրդին եւ այն անմահ սկզբունքներուն, որոնց կենդանի անձնաւորումն էր, իր եռաւոր երիտասարդութեան օրերէն, ինքը վեհափառ ունկնդիրը, որ այժմ աւա՜ղ փլուած էր մեր աչքերուն առջեւ, որպէս տիտանեան անդամալոյծ մը — Արծիւը՝ մահու հանգրուանում, մահաբեր արծիւը թեւերուն մէջ.

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ԳԱՐԱ ՊԷՔԻՐ ՓԱՇԱ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

Հայաստանի դէմ մղած պատերազմը

Արեւելեան ճակատի նախկին հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշա, « Միլլիյէթ »ի ուղղած 4 մայիս 1933 նամակով մը, հետեւեալ ճշդումները կ'ընէ « Միլլիյէթ »ի յուշերում առթիւ. —

Ճէլալէտտին Արիֆ պէյի խնդրին եւ իմ անձի մասին այս գրուածները շատ սխալ են:

Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ երբ Էրզրումի եկաւ, առաջին կացութիւնը սա էր. — Հայերը, շարունակելով իրենց ջարդերը, կը փճացնէին Կարսի եւ Արտահանի Թուրքերը, անդադար կը յարձակէին մեր ճակատին վրայ, եւ « դէպ ի Սվազ, դէպ ի Դիզլէ Էրմաք » կը պոռային: Ո՛չ իմ, ոչ ալ առաջին զօրամասերուն ըրած դիմումները լաւ ընդունելութիւն չգտան: Այս վիճակը ամիսներէ ի վեր կը շարունակուէր:

Ներքին կացութիւնն ալ սա էր. — Էնկիւրի չէր թոյլատրեր որ եւ է ընդդիմադիր շարժում եւ կը կարծէր թէ [illegible] պիտի ըլլայ ազգային ազդակին: Նոյն իսկ պահ մը ձեռնարկեց արեւելեան ճակատը պարպելու եւ զօրքերը արեւմուտք փոխադրելու, որպէս զի այնտեղի ըմբոստները զսպէ: Իսկ ես շատ վտանգաւոր գտայ Էնկիւրիի այս ձեռնարկը եւ կարգ մը միջոցներու կարգին երկու «Փէտայի» ջոկատով լուծեցի խնդիրը: Սահմանին վրայ զօրաշարժի վիճակի մէջ գտնուող զօրամասերուն (« Փըրքա ») բեռը կը ճմլէր Արեւելքի ժողովուրդը եւ մասնաւորաբար էրզրումը:

Ահա այս տեսակ փափուկ առեն մը, Ազգ. Մեծ Ժողովի Բ. նախագահ եւ դատական գործավար Ճէլալէտտին Արիֆ պէյ Էրզրում եկաւ, ընկերակցութեամբ Էրզրումի երեսփոխան Հիւսէյին Աւնի պէյի: Չէի գիտեր թէ ինչո՞ւ եկած է, եւ նախապէս չէի ճանչնար Ճէլալէտտին Արիֆ պէյը: Գարապէքս ժողովուրդին, բանակին եւ իմ անխախտ յարգանքը յայտնելու համար մեր Միլլի կառավարութեան, շատ փառաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպեցի Ազգ. Ժողովի Բ. նախագահին համար: Մեր առաջին տեսակցութեան առեն, սա տեղեկութիւնը հաղորդեց ինծի.

« Էնկիւրի կը խորհի ընդհ. կուսակալութիւն մը հիմնել Արեւելքի մէջ եւ ձեզ կոչել այդ պաշտօնին »:

Այս լուրը յուսահատութիւն պատճառեց ինծի, որովհետեւ՝

1. Դեռ զինադադարի սկիզբը, շատ մը ուրիշ անձերու եւ անոնց կարգին Մուսթաֆա Քէմալ փաշային՝ Շիշլիի իր բնակարանին մէջ անձամբ ըսի թէ միայն ազգային ուժերով կարելի է փրկել ազգային անկախութիւնը եւ սակայն ալ միայն Էրզրումի մէջ կատարուելիք կազմակերպութեամբ մը հնարաւոր է: Եւ զինքը արեւելք հրաւիրեցի:

Այս հրաւէրին կարեւոր պատճառներէն մէկն ալ այն էր որ, ընդհ. պատերազմին վերջերը յաջող գործողութիւններ ունեցայ արեւել. ճակատին վրայ եւ այս պատճառաւ փոխադարձ յարգանք ու կապ ունէի ժողովուրդին եւ բանակին հետ: Միեւնոյն առեն կը ճանչնայի թշնամին: Հետեւաբար, կը հաւատայի թէ պիտի կարենամ Էրզրումի մէջ նետել Միլլի կառավարութեան հիմը:

Բայց շատ հաւանական գտնելով որ Արեւելքի դէպքերը ուրիշ ձեւով մը տակ կրնան հակառակ արդիւնք տալ, խորհեցայ որ, ազգային շարժումը չխափանելու համար, ես արեւելք մնամ, իսկ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա դէպի արեւմուտք ուղղուի:

2. Երբ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա դեռ Պոլիս կը գտնուէր, ես արեւելքի մէջ գործի ձեռնարկած եւ Էրզրումի համաժողովով կազմած էի ազգային կորիզը: Երկու-երեք ամիս յետոյ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Էրզրում եկաւ եւ համաձայն գտնուեցաւ առաջարկներուս: Այս ձեւով կազմեցինք մեր ծրագիրը, որուն համաձայն ես արեւելքի մէջ, ինքն ալ արեւմուտքի մէջ պիտի վարէր ազգային շարժումը:

3. Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, որ մինչեւ Ազգ. Մեծ Ժողովին Էնկիւրիի մէջ բացումը այս կարծիքէն էր, չեմ գիտեր ինչո՛ւ հրաժարեցաւ այս ծրագրէն: Բայց իբրեւ արդիւնք համոզիչ շատ մը թիւրիմացութիւններու, նորէն կը սպասէի որոշեալ պարտականութեան:

4. Ճէլալէտտին Արիֆ պէյի բերած տեղեկութեանց համաձայն, պիտի զրկուէի արեւելքի ազատագրումի պարտականութենէս: Իսկ չէր փոխուած այն համոզումս թէ առանց սկիզբը պիտի ըլլայ ազգային աղէտի: Աս[illegible]կա հասկցուցի Ճ. Արիֆ պէյին եւ յայտնեցի որ աւելի յարմար է զինքը կոչել ծրագրուած ընդհ. կուսակալութեան: Հաւանեցաւ եւ Էնկիւրի գրեցի.

Այս առաջարկէն յետոյ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա ծածկագիր հեռագիրով մը ինծի հաղորդեց թէ Ճ. Արիֆ պէյ քննադատած է զօրաբանակի փոխ[illegible] բամանատարը եւ փոխ կուսակալը [illegible]սելով թէ գեղծում կայ զօրաբանակի մթերանոցներուն մէջ: Ճ. Արիֆ պէյը պատուցուցի զէնքի մթերանոցները եւ ցոյց տուի իր սխալը: Երկրորդ հեռագիր մը ղրկելով Էնկիւրի, սրբագրեց իր սխալը:

Իր կարգ մը խօսքերէն եւ վիճա[illegible] ներէն հասկցայ որ Ճ. Արիֆ պէյի բուն նպատակը՝ Մուսթաֆա Քէմալի դէմ գործելն է: Անմիջապէս հաղորդեցի ընդհ. սպայակոյտի պետ Ֆեւզի փաշային.

« Մ. Քէմալ փաշայի եւ Ճ. Արիֆ պէյի յարաբերութիւնը ի՞նչպէս է

Առած պատասխանէս հասկցայ թէ յարաբերութիւնները անկեղծ չեն, [illegible] թէ Ազգ. Ժողովի միջոցաւ գիտ[illegible] պաշտէք յետոյ, Ճ. Արիֆ պէյ Էրզրումի ժողովուրդին միջոցաւ վար պիտի առնէ Մ. Քէմալ փաշան, որ գլխաւոր պիտի ըլլայ իր յենարանն:

Նկատելով որ այս ձեռնարկը պիտի բանդէ անկախութեան պայքարը, [illegible] անմիջապէս հետեւեալ միջոցները ձեռք առի —

Ա. Վստահուէր տեսնելով իր [illegible] պատասխանատու եւ տիրական դիրքը Ճ. Արիֆ պէյը փոխ կուսակալ կարգեցի, որպէսզի այս ձեւով պատասխանատու եւ ստորադաս դիրքի մը մէջ դրուի: Ստիպուեցաւ ընդունիլ այս առաջարկս: Էնկիւրիի ալ հեռագրեցի անմիջապէս անոր վրայէն առնել օրինական միւս հանգամանքները

Բ. Էրզրումի մէջ [illegible] Էնկիւրի ալ գրեցի թէ առոր անոր [illegible] զած անձը չի կրնար կուսակալ ըլլալ [illegible]

Գ. Թուրքերու դէմ շարունակուող ջարդերը վերջացնելու եւ Արեւելքի ժողովուրդին [illegible] փարատելու եւ վտանգի [illegible] մեր ազգ. շարժումը փրկելու համար, յարձակումի սկսայ Հայոց [illegible] դէմ որ կը շարունակէր իր յարձակումը, եւ գրաւեցի Հայոց. զինեալ Էնկիւրի ալ հաւանեցաւ ընթացքիս եւ վերջապէս համաձայնեցաւ որ շարունակեմ յարձակումը.

Ահա այս միջոցներուն շնորհիւ որ առաջքն առնուեցաւ այն ծանր հետեւանքներուն, որոնք կրնային ծագիլ Էրզրումէն Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի դրկուած 50 ստորագրութեամբ [illegible] բողոքագրին հետապնդեալ.

Զինուորական գործողութիւնները ծանօթ արագութեամբ եւ յաջողութեամբ վերջացնելով, Հայկական [illegible] նակը անձնատուր ըրի, մեծ քանակութեամբ զէնք, ռազմամթերք եւ գրաւեցի արեւմտեան ճակատը, [illegible] բանակներուն օգնութիւն առաքեցի եւ այս ձեւով ամբողջացուցի [illegible] պայքարին յաջողութիւնը առաքեալ տեսակէտով ինծի ինկած պարտականութիւնը:

Այս պարտականութիւնը կատար[illegible] աւելի դիւրին եղաւ ինծի համար [illegible] ինքնագովութիւն ըսել: Ահա թէ ի[illegible] մինչեւ հիմա համառօտ կամ [illegible] դարձեալ չհրատարակեցի այս [illegible] իրողութիւնները, զորս կրնաք [illegible] գել նաեւ իրաւասու անձերէն [illegible] իշխանութիւններէն:

Ազգային անկախութիւնը փրկե[illegible] համար անձնուիրաբար աշխատողներուն այս ծառայութիւնները [illegible] չգրել: Բայց գոնէ պարտական [illegible] նէք զանոնք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խորհրդարանի վերաբացում

Ապրիլ 23ին վերաբացուեցաւ [illegible] Հայաստանի Կեդր. գործադիր կոմիտէի (խորհրդարանի) նստաշրջանը, [illegible] ծավարներու խորհրդին ժողովասրահին մէջ:

Կը նախագահէր Ռ. Դաշտոյեան. Օրակարգի նիւթերն էին.

1.— Գիւտէի հարցեր:

2.— Նստաշրջանէն դուրս հրատարակուած օրէնքներու վաւերացում

3.— Կազմակերպչական խնդիրներ

Առաջին հարցին մասին խօսեց [illegible] նկատական գործավար Գէորգ [illegible] օղլեան եւ Բանտորպիտաշխի [illegible] տեսչութեան գործավար Աղասի [illegible] լոյեան. Վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան Ա. Երզնկեան, Ն. Կ[illegible] Խ. Ցովսէփեան, Տ. Մուշեղեան [illegible] Դաւիթեան, Ա. Ցակոբեան [illegible] հաստատեցին Հայաստանի 1933ի [illegible] մտացոյցին ամուսը, մասնաւորապէս ընկերային — մշակութային [illegible]

…բութեան սպարէզին մէջ:

Ընդունուած բանաձեւին համաձայն, 1933ի պետական նիւթացոյցը կը նախատեսէ 52,585,000 րուբլի ելք եւ նոյնքան ելք (?): Անցեալ տարուան նիւթացոյցին համաձայն, մուտքերն էր 47,255,000 րուբլի: Այս հաշիւներուն մէջ չեն մտներ ծանր արդիւնաբերութեան նպաստաւորման զումարները, թեթեւ արդիւնաբերութեան ները, ժողովրդային լուսաւորութեան եւ առողջապահութեան, ապահովութեան գումարները, որոնք կը ստացուին կամ կը լրացուին Անդրկովկասեան պիւտճէէն:

Նստակարգի երկրորդ հարցին մասին խօսեցաւ Բ. Դաշտոյեան, եւ ժողովը վաւերացուց եղած բոլոր կարգադրութիւնները:

Յետոյ Դաշտոյեան առաջարկեց ամբողջովին փոխել խորհրդարանին դիւանը եւ կ'անցնին ընտրութեան:

Խորհրդարանի դիւանին անդամ կ'ընտրուին Սերգօ Մարտիկեան, Ագասի Խանջեան, Բուրգէն Դաշտոյեան, Արմէն Անանեան, Աղասի Գալոյեան, Մ. Հարգուեան, Կ. Այվազեան, Ա. Երզնկեան, Գ. Ցարութիւնեան, Թագի Զաալ Ալի, Դէմիրճեան, Լ. Բուդաղեան, Խ. Ցովսէփեան, Ս. Դաւթեան, Գ. Թորոսեան, Ա. Կարապետեան, Կ. Մասիսեան:

Խորհրդարանի նախագահ կ'ընտրուի Սերգօ Մարտիկեան:

Սերգօ Մարտիկեան

—·—

Ծնած է Թիֆլիզ, 1874ին Այգաստանցի ի գաւակ էր: Դեռ հազիւ երկու տարեկան կար, երբ հայրը մեռաւ. Մեծցաւ մօրը խնամքով, որ աղքատ կը հոգար անկեղծ ծայրով: Սերգօ նախ կը յաճախէ Թիֆլիզի Հայոց հոգեւոր վարժարանը մինչեւ 3րդ դասարանը, յետոյ 2 տարի ալ կը հետեւի քաղաքային արհեստաւորաց ուսումնարանին մետաղագործական բաժնին: Գտնուելով նիւթական չատ դէշ պայմաններու մէջ, չի կրնար աւարտել. 1894–1897 կ'աշխատի մերթ Բագու, մերթ Թիֆլիզ, մեքենագործութեան մէջ: 1897ին՝ ելեկտրաշինական աշխատանքներու կը լծուի: Այդ շրջանին կը ծանօթանայ Սոցիալ–Դեմոկրատ գործիչներու եւ կը մասնակցի բանուորական շարժման 1904ին կը մտնէ Սոցիալ – Դեմոկրատ բոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերը եւ, Ջափարիձէի ղեկավարութեան տակ, կ'աշխատի Բագուի բանուորկն. կազմակերպութեամբ: Ելեկտրաշինական իր արհեստանոցը շուտով կը դառնայ դաղանի ժողովատեղի, ուր կը յաճախեն Ստալին, Շահումեան, Սպանդարեան, Օրջոնիկիձէ, Սարաչովիչ: 1917ին, յեղափոխութենէն յետոյ, Մարտիկեան կ'ընտրուի Բագուի Շրջ. Կոմիտէի անդամ: 1918ին կը ձերբակալուի 26 կոմիսարներուն հետ, բայց մինակ կը յաջողի փախչիլ Աստրախան. 1920ին կը մտնէ Հայաստան եւ կ'ընտրուի Արմենկոմի անդամ: Մայիսեան ապստամբութեան պահուն կը ձերբակալուի եւ 7 ամիս կը մնայ բանտ, մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը: Խորհրդայնացումէն ետք՝ կ'ընտրուի Երեւանի կոմիտէի անդամ, 3–4 տարի կեդր. վերահսկիչ յանձնաժողովի նախագահ, յետոյ համամիութենական կեդր. գործադիր կոմիտէի անդամ, Անդրկովկասեան կեդր. գործ. կոմիտէի անդամ: Մինչեւ նոր ընտրութիւնը, ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Հայաստանի լիազօրն էր: Այնուհետեւ է նաեւ ժողովրդային տնտես խորհուրդի մեքենագործութեան բաժնին մէջ, իբրեւ փականագործ:

Գրողներու համագումար

—·—

Հայաստանի խորհրդային գրողներու համագումարը տեղի պիտի ունենայ յունիս 1ին Երեւանի մէջ: Օրակարգի մէջ կան զեկոյցներ:

1 — Զօրեան պիտի կարդայ զեկոյց մը Հայաստանի խորհրդային գրողներու ընկերակցութեան կատարած աշխատանքներուն մասին:

2 — Գիւլնէջօնվեան պիտի կարդայ զեկոյց մը Թատերագրական հարցերու, ինչպէս նաեւ ժողովրդային Թատրոնի խաղացանկին պատրաստութեան մասին:

3 — Դարաղեան պիտի կարդայ զեկոյց մը պրոլետարական գրականութեան ստեղծագործական հարցերուն մասին:

Համագումարը պիտի կազմէ նաեւ ընկերակցութեան ծրագիր – կանոնագիրը, պիտի ընտրէ պատգամաւորները համամիութենական խորհրդային գրողներու համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ 20 յունիսին, ինչպէս գրեցինք:

«Համազգային»ի մասնաճիւղը Փարիզի մէջ

—·—

Փարիզի համար երկար ատենէ ի վեր զգալի պակաս մըն էր «Համազգային»ի մասնաճիւղի մը կազմութիւնը:

Խումբ մը գրասէր անձեր, օգտուելով համանուն Միութեան նախագահ Տօքթ. Համօ Օհանջանեանի ներկայութենէն, նախաձեռնարկ հանդիսացան կազմելու «Համազգային» մըն ալ Փարիզի մէջ: Մանաւանդ որ, արդէն ամիս մը առաջ նոյնանման մասնաճիւղեր կազմուած էին Մարսէյլի, Տէսինի, Վալանսի եւ Լիոնի (?) մէջ:

Միտինգին փոխանակութեան համար հրաւէր ուղղուած էր մօտաւորապէս 140 անձերու: Ա. ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ ապրիլ 26 գիշերը: Անձամբ պատասխանած էին 52 մասնակիցներ: Իսկ գրաւոր իրենց համակրութիւնն ու անդամակցութիւնը առաջարկած՝ 37 հոգի: Այսպէս կազմութեան օրէն արդէն «Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ունենար 89 հոգի:

Ժողովին կը նախագահէր Գ. Ա. Ահարոնեան բանալով հաւաքոյթը, սեղմ տողերու տակ ընդգծեց «Համազգային»ի առաջադրութիւններն ու ճիգը որ կը թափէ սա մեր թախանման օրերուն՝ ամէն բանէ առաջ կենդանի պահելու հայ գիրն ու հայ ոգին: Առոր իսկական ապացոյցն է Պէյրութի ճեմարանը, որ արդէն կը բոլորէ իր 4րդ տարին: Մէջբերում մը կատարեց Ն. Աղբալեանէն ստացած անձնական նամակէ մը, որուն մէջ կ'ըսուէր.

— «Մարդորսորդութիւնը դարձեր է սովորական վիճակ մեզ շրջապատող հայութեան կեդրոնախոյս ուժերու համար: Հմայիչ ձեւերով կը քաշեն կը տանին մեր մանուկները դէպի օտար վարժարաններ ու հայութիւնը ազգովին կարծես այլեւս յոգնած հայութենէն, կը ձգէ որ կեանքը ընթանայ այնպէս ինչպէս որ շրջապատը կը դասաւորէ»:

Այս ահաւոր եղելութեան առջեւ որպէս մխիթարական երեւոյթ՝ ահա «Համազգային»ը որ պաշտպան կանգնելով հայկ. մշակոյթին, կուգայ բսել թէ հայութիւնը յոգնած չէ ինքզինքը հայ զգալէ ու այս անողոք պայմաններուն մէջ անգամ, պիտի դիմանայ իր դիմագիծը պահել անեղծ ու ազգովին միշտ առջի:

Յետոյ Գ. Համօ Օհանջանեան մանրամասնօրէն պարզաբանեց «Համազգային»ի ծրագիրն ու այս օրուան վիճակը: «Համազգային»ը կազմուեցաւ մեր անկախութեան 10րդ տարեդարձին, 1928 մայիս 28ին Գահիրէի մէջ:

Այլազան էին իր առաջադրութիւնները: Գաղթաշխարհը պատել մայրենի վարժարաններու ցանցով մը, կատարել դասագիրքերու ճոխ հրատարակութիւններ, սարքել հայագիտութեան շուրջ դասախօսութիւններ, մէկ բառով՝ հայ երիտասարդ սերունդը պահել զուտ հայկական շունչի տակ: Մեր առաջին գործը եղաւ Պէյրութի ճեմարանը որ իւրեց գրեթէ մեր բոլոր նիւթական աղբիւրները, ու այսօր ալ ամէն բանէ առաջ ճիգ կը թափենք այն հաստատութիւնը ուռճացնելու, անոր ինքնապահ վիճակի մը հասցնելու համար, որմէ վերջ միայն հնարաւորութիւն կ'ունենանք անցնիլ մեր միւս ազգօգուտ նպատակներուն: Տեղն է շեշտել թէ «Համազգային»ը ոչ մէկ խաչաձեւում չի կատարեր մեր միւս նոյնքան ազգօգուտ եւ շինիչ հաստատութեան՝ Բարեգործականին դէմ, քանի որ այս վերջինի դերը կը կայանայ բարեգործութեան մէջ: Իսկ «Համազգային»ը զուտ մշակութային հաստատութիւն մըն է: Այո, գիտենք, Բարեգործականն ալ ունի դպրոցներ, բայցատոնք ծնունդ չեն առներ իր մայր ծրագրէն, այլ անհատներ կտակելով ազգին որոշ գումարներ, կը բաղձան որ որ եւ է տեղ դպրոց մը բացուի, ինչպէս մէկ ուրիշն ալ կը փափաքի որ իր անունով մայրանոց մը կամ բուժարան մը հաստատուի: Բարեգործականի բոլոր մուտքերը ճշգուած կ'ըլլան ու անակնկալ պահանջքի մը պարագային հնարաւորութիւն չունի որ եւ է տեղ որ եւ է պահու դպրոց մը բանալու: Մինչդեռ «Համազգային»ը հակառակ այդ նպատակով կազմուած միութիւն մըն է:

Պէյրութի մեր ճեմարանը ունէր Ա. տարին 24 աշակերտ: Բ. տարին բարձրացաւ՝ 48ի, յետոյ 70ի, իսկ այսօր ունինք արդէն 100ի մօտ աշակերտ, գրեթէ հաւասար Գահիրէի Պէրպէրեան վարժարանին որուն աշակերտութեան թիւը 120ը չանցնիր:

Ճեմարանը միջնակարգ վարժարան մըն է որուն ուսումնական մակարդակը՝ լիուլի գոհացուցիչ՝ վաւերացուած է կրթական նախարարութենէն: Աւելին, տարի մըն է որ արդէն մեր վարժարանը մասնաւոր նպաստ կ'ըստանայ տեղական կառավարութենէն. Ճեմարանին կից ունինք մեր համանուն տպարանը, օժտուած մաքուր եւ նոր տառերով: Այս տպարանէն վերջերս լոյս տեսան այլազան հրատարակութիւններ.

«Համազգային»ի Փարիզի այս նորակազմ մասնաճիւղը չեմ համարիր որպէս մեզի նիւթապէս օժանդակող մարմին մը: Աղաչ էք ձեր բոլոր քաջերուն մէջ, պայմանաւ որ էջ մը գիր, կամ երգի շեշտ մը աւելի մտցնէք հայ տունէն ներս, այս բոլորը չշատորուած՝ միայն ու միայն հայ ազգային մշակոյթին ոգիով:

Ժողովէն վերջ տեղի ունեցաւ վարչութեան կազմութիւնը եւ ընտրուեցան.— Գ.Գ. Ա. Ահարոնեան, Ռ. Բերբերեան, Յ. Զաւրեան, Լեւոն-Մեսրոպ, Օր. Ցամիկ Պետրոսեան, Հ. Ալեանաք, Ս. Սասունի, Ե. Ցարութիւնեան եւ Հ. Բալուեան:

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ ԵՒ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—·—

Մայիս 7ին, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր Société Savantesի սրահը, լսելու յորդանքի խօսքեր Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարօյի յիշատակին:

Կը նախագահէր ընկ. Բալայեանը, որ բացման խօսքի մէջ բսաւ.

— «Ինչպէս գիտէք, Պէյրութում հողին է յանձնուած, անցեալ կիրակի, Թափառական ու հալածական վիճակում Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեթերան, մեր թանկագին Հայր Աբրահամը:

Իսկ անցեալ երկուշաբթի Փարիզում տատանդական վիճակի մէջ հողին յանձնեցինք Կ. Կոմիտէի անդամ սիրելի Օհան Կարօյին, որ տասնեակ տարիների ընթացքում աշխատեց Դաշնակցութեան շարքերում:

Մէկը հին սերունդի ներկայացուցիչ, միւսը՝ նոր, երկուսն էլ հայրենիքի կարօտով մաշուած ու հայրենիքի կարօտով անհետացած... համեստ իրենց կեանքի մէջ եւ համեստ իրենց կատարած աշխատանքի ու գործունէութեան ընթացքում:

Այս համեստ սրահի մէջ Կ. Կոմիտէն ձեզ հրաւիրել է յարգելու նրանց անմոռանալի յիշատակը: Վայրկեան մը յոտնկայս յարգենք երկու ընկերների յիշատակը»:

Ներկաները ոտքի ելան երկիւղածութեամբ:

Յետոյ կարգով խօսեցան ընկեր Ս. Վրացեան՝ Հայր Աբրահամի մասին, Մկրտիչ Գարսամեան եւ Ե. Նարդունի՝ Օհան Կարօյի մասին: (Առանձին պիտի հրատարակենք այս գրաւոր ճառերը):

Փակման խօսքը արտասանեց ընկեր Կ. Սասունի, փառաբանութիւնն ընելով հայրենիքի զինուորներուն, եւ ներշնչման պարագաներ ցոյց տալով Հայր Աբրահամի եւ Օհան Կարօյի կեանքին եւ գոհաբերութեան մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԹԷՆԻՍԻ ԹՈՒՐՆՈՒԱՆ

—·—

Այս թուրնուան տեղի կ'ունենայ Մայիս 28ին, Ցունիս 4 եւ 5ին, 22, rue des Bas (Asnières), Tennis Voltaireի գեղեցիկ խաղավայրերուն վրայ, ուր փափաքողները կրնան փորձեր կատարել:

Մասնակցութիւն՝ 15 ֆր. սէմփլէի եւ 10 ֆր. տուպլի համար: Գրել՝ U. G. Arménienne, 17, rue Bleue, Paris, պահարանին վրայ մակագրելով՝ Թէնիս: Գեղեցիկ նուէրներ յաղթականներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

—·—

Պուքէթոս Այրէսի «Արմենիա»ն ներկայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (15 ապրիլ).

— «Իբրեւ տառապող ազգ ու ժողովուրդ, մենք անտարբեր չենք կարող մնալ մարդկային տուայտանքին, դաժանութեան եւ ողբալի կանչին այն զոհերուն, որոնք անարդար կերպով կը քաշեն իրենց հնագոյն նախնիքներու մեղքերը:

Կեղծ քաղաքակրթութիւնն ու կեղծ քրիստոնեայ աշխարհը խաղաղութիւն կը քարոզէ, բայց վառօդ կը պատրաստէ, եղբայրութիւն կը չեփորէ, բայց ամարդութիւն եւ վայրագութիւն կը սերմանէ, Քրիստոսի վեհագոյն իտէալը կը զլանի, ամպոյն գիւղին ծրագիրներ կը մշակէ, միշտ հակառակ Քրիստոսին ու անոր գաղափարին:

Մենք եւ Հրեաները բախտակից ենք տառապանքով, եղբայրակից ենք վշտերով ու ողբերգութիւններով, եւ սակայն ինչքան տարբեր ենք որպէս ցեղ եւ ազգութիւն, ու որքան հակոտնեայ ու տարբեր են մեր եւ անոնց չարչարանաց ու թշուառութեանց աղբիւրները

Մենք՝ հող կ'ուզենք, երկիր այս արեւուն տակ, հայրենիք մը, թէկուզ փոքրիկ, անշուք, ու կը տառապինք ունենալ չկրնալու համար.

Հրեան հող չի սիրեր, հայրենիք չի սիրեր, ամէն տեղ հայրենիք մըն է իրեն համար:

Հայրենիքը մեզ համար սրբազան մըն է, ամէն բան, Հրեայի համար անշահ անկիւն մը, ցուրտ եւ տխուր:

Նիւթը մեզ համար սոսկ միջոց մըն է, Հրեայի համար նպատակ, գաղափարը մեզ համար բացարձակ ճշմարտութիւն մըն է, որուն համար կրնանք զոհել մեր նիւթը, մեր կեանքը, Հրեայի համար բացարձակ ոչինչ կայ, ամէն բան յարաբերական է եւ հետեւաբար անարժան գերագոյն զոհողութեան:

Հայը իր ազգութիւնը քաջութեամբ կը դաւանէ ու չի վախնար նոյնիսկ անագորոյն թշնամիէն: Հրեան կ'ամչնայ ու կը վախնայ իր ազգութիւնը յայտնելու

Հրեայի համար օտարութիւնը կարելիութիւններու անսահմանութիւն մըն է, Հայի համար անյարիր միջավայր մը, որուն վարժուելու համար ստրուկներ պէտք են:

Մենք գաղափարապաշտ ենք, Հրեաները իրապաշտ:

Մենք հալածուած ենք իբրեւ ազգ եւ պետութիւն, իսկ Հրեան ջարդուած ու կոտորակուած է որպէս դաւանանք, կրօն: Հետեւաբար մեր դժբախտութիւններու աղբիւրը ազգութիւնն է, Հրեաներունը՝ կրօն:

Ու տարբեր պատճառներէ, բոլորովին այլ աղբիւրներէ, այս երկու դաժան ժողովուրդները տառապանքով նոյնացած են»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ, 4 մայիս.— Լա Սիոթայի Հայ Լսարանական միութեան նախաձեռնութեամբ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նժմակ» խումբի եւ Պրուսայի Գէնիի գիւղի հայրենակցական միութեան, ապրիլ 11ի սգատօնը կատարուեցաւ ապրիլ 23ի կիրակի օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Պար Իտէալի սրահին մէջ:

Սրահը ժամանակէ առաջ լեցուն ըլլալով, շատեր ստիպուած ոտքի վրայ մնացին: Նախագահը Գ. Մ. Կաղնեան բանալով հանդէսը, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել զոհերուն յիշատակը: Յետոյ բացատրեց ապրիլ 11ի նշանակութիւնը, երգչախումբը երգեց «Մեր հայրենիք»ը, եղան արտասանութիւններ, Գ. Յ. Գարագաշեանէ «Ուխտաւոր»ը, Գ. Փ. Խչտիկեանէ՝ «Հայերէն խօսիլ»: Փոքրիկներ Նշան Բանիկեան, «Հովիկ հայրենի», Եղիսաբեթ Ադամեան, Սիրանոյշ Տոնոյեան, Մարիամ Նաթուեան, Միհրան Թարրգճեան, Նշան Գիսլեան արտասանեցին յուզիչ կամ քաջալերիչ կտորներ: Գ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պորը», նաեւ Ա. Ահարոնի «Ցարգանք քեզ»ը: Օրուան բանախօսը Գ. Միլտոնեան պարզելով գաղութներուն սպառնացող այլասերումը, յորդորեց ըլլալ ազգային – ընկերվարական եւ միաձոյլ պողպատ մը պէս ճակատիլ, յանուն հայրենիքի փրկութեան: «Մեր մէջ պէտք չէ ըլլայ ոչ կրօնքի եւ ոչ ալ դասակարգի խտրութիւն: Մայրեր, սորվեցուցէք ձեր պզտիկներուն իրենց ազգային պարտականութիւնը, եւ եղէք մէկմէկ ճշմարիտ ուսուցչուհիներ, որպէսզի օր մըն ալ ձեր զաւակները ձեզ առաջնորդեն դէպի աւետեաց երկիրը»:

Երկրորդ բանախօսը՝ Գ. Խ. Գուլունճեան համառօտակի նկարագրեց Տէր Զօրի ջարդը, յիշեց մօր մը արտասովոր պատմութիւնը,— թէ ինչպէս իր միակ զաւկին աջ ձեռքը միշտ իր կուրծքին վրայ սեղմած՝ չէր ուզեր մխիթարուիլ եւ մինչեւ իր վերջի օրը երբ զինքը մեռած գտան, տեսան որ նոյն ձեռքը դարձեալ սեղմած է կուրծքին վրայ: «Շատ կը խօսինք մենք մեր անձին, եսին վրայ եւ բնաւ չենք խօսիր անցեալի տխուր եւ անմոռանալի նահատակներուն վրայ: Պէտք է յաճախ հեզ լսել դիտանք եւ մտիկ ընենք թէ ի՞նչ կը խօսին մեզ մէկ միլիոն նահատակներու ոսկորները: Եթէ կրնանք մտիկ ընել անոնց, արդէն փրկուած ենք, իսկ եթէ չենք կրնար եւ չենք ուզեր ականջ տալ անոնց, վա՜յ մեզ»:

Ոչ միայն բանախօսը, այլեւ ներկաներէն շատեր յուզուեցան եւ արտասուեցին:

Ամէնէն վերջը երիտասարդ մը, խորապէս յուզուած, կոչ ըրաւ միութեան:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 5ին:

Յ. Գ.— Սգահանդէսին ծաղկեպսակ ղրկած էին, Հ. Յ. Դ. «Նժմակ» խումբը եւ Գէնիի գիւղի Հայր. Միութիւնը: Հանդէսէն յետոյ ծաղկեպսակները տարին գերեզմանատուն եւ դետեղեցին «Անծանօթ զինուորի շիրիմին» վրայ: Գ. Խ. Գուլունճեան հոն ալ երկու խօսք ըրաւ իբրեւ յարգանք, եւ բազմութիւնը ցրուեցաւ խոր տպաւորութեան տակ:

Ներկայ մը

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՊԱՀԱԿԸ

—·—

Եկեղեցու գաւթում գաղթականները կրակ էին վառել, կերակուր էին պատրաստում

Ցրտերն անօթի էին: Մէկը՝ Տիգրանը գնաց հաց գնելու: Գուրգէնը բացեց պայուսակը. նա իր հետ ունէր մէկիկ բոլոր յարմարութիւնները. ամանները՝ կաթ, սուրճ կերակուր պատրաստելու համար. Ունէր նաեւ զանազան պահածոներ, խտացրած կաթ, կակաօ, սուրճ, պաքսիմաթ. Պէտք էր մի քիչ ջուր եռացնել կակաօ պատրաստելու համար, առանց վարանելու Գուրգէնը մօտեցաւ վառ օջախներէն մէկին

Մի պառաւ կին կար օջախի մօտ:

— Բարի օր, մայրիկ, թոյլ կուտա՞ս քիչ մը ջուր եռացնեմ օջախի վրայ:

— Ինչո՞ւ չէ, քեզ մատաղ, կրակը վառւում է, եփիր ինչ որ ուզում ես:

— Ո՞ւր կարող եմ քիչ մը ջուր գտնել:

— Ջո՞ւր, ահա՛, վերցրու իմ ամանից. իսկ եթէ չես ուզում ամանից առնել՝ փողոցում, մի քիչ վերը, վազում է ծորակից:

Գուրգէնը նայեց ամանին. այնքան մաքուր էր եւ մէջի ջուրն այնքան վճիտ, որ կարծես ամանը պարապ լինէր:

Ջուրը լցուց իր աղճիճի մէջ եւ բռնեց կրակին:

— Նոր էք եկել, երեւի. հարցրեց պառաւը.

— Այո՛, մայրիկ, Ամերիկայէն:

— Ուհ՜. այդ որքան հեռուից:

— Հայրենիքը կեդրոնն է աշխարհի. երբ կայ մի հայրենիք, որի դռները բաց են իր զաւակների առջեւ՝ նա չի կարող հեռու մնալ իր զաւակներից:

Մի պատանի էր խօսողը: Գուրգէնը յետ նայեց: Երկու սիրուն սեւ աչքեր ժպտում էին իրեն սրտաբաց, սիրով: Կարծես ծանօթներ լինէին, աւելին, կարծես բարեկամներ էին, ընկերներ:

— Ինչպէս տեսնում եմ ձեր ձեռներ շատ քնքուշ են կրակի առջեւ կենալու համար, — դարձաւ պատանին Գուրգէնին — հենց բոլէ չէք կարողանում ամանը կաթը բռնած պահել. ձեռքէ ձեռք էք փոխում: Դէմքը էլ է կարմրել նորահարսի պէս. տուէք ես եփեմ ձեր սուրճը:

Եւ պատանին առանց այլ եւ այլի վերցրեց աղճիճը Գուրգէնի ձեռքէն, բռնեց կրակին:

— Ձեր ձեռներն ալ պակաս քնքուշ չեն՝ քան իմինները, ասաց Գուրգէնը պատանուն:

— Այո՛, բայց նրանք կարողացել են հրացան բռնել թշնամու կրակի դէմ: Տեսէք, ահա՛ ապացոյցը:

Իսկապէս, նրա ձախ ձեռքը վիրաւորուած էր. գնդակն անցել էր ցուցամատի եւ միջնամատի միջով եւ անշարժութեան մատնել երկուսը միասին:

— Դուն էլ, Վարդան ջան, ամէն մարդու մօտ քու վիրաւորուած ձեռքովդ ես պարծենում:

— Մայրիկ ջան, հապա ինչո՞վ պարծենամ. գրքերում կարդացած երեւակայական քաջագործութիւններո՞վ, օտար գիտուններին կատարած գիւտերո՞վ: Սա էլ իմն է, իմ սեփականը, իմ հայրենիքի համար ու ես ...

— Դէ հերիք է, հերի՛ք, — սրտնեղած ընդհատեց պառաւը Վարդանի խօսքը:

— Ինչո՞ւ կը նեղանաս, մայրիկ, իրականութիւն մըն է, որ կ'ըսէ: Դեռ շատ երիտասարդ է:

— Տասնեւհօթը տարին նոր էր լրացել, երբ վիրաւորուեց: Ղարաքիլիսէի կռւում էր:

Վարդանի աչքերը փայլատակեցին. նա փափաք զգաց պատմելու այդ նորեկ երիտասարդին այն օրհասական կռիւները, այն հերոսամարտը, որ կերտեց ազատ հայրենիքը եւ բացեց դռները՝ այսօր ներս առնելու համար իր ցիր ու ցան զաւակներին: Բայց կաքաօն արդէն եռում էր, քիչ մնաց թափուէր.

— Հրամեցէք, տարէք ձեր կաքաօն, անուշ արէք, եւ վարժուեցէք ձեր ձեռները կրակի առջեւ բռնելու, մեր հայրենիքը դեռ թշնամու կրակէն չէ փրկուած: Եթէ ուշադրութիւնից լաւ լսէք, թերեւս լսէք հեռուում, Մեծ Վէդիում տեղի ունեցող կռուի ձայնը:

Մէկ ուրիշի բերնում թերեւս այդ խօսքերը թուային մեծխօսիկ, պոռոտ: Սակայն Վարդանը, այդ վիրաւոր պատանին խօսում էր այնպիսի մի հաստատ թոնով, որ Գուրգէնը սիրեց նրան:

— Հրամեցէք միասին կաքաօն խմենք, առաջարկեց Գուրգէնը, ընկերներ ալ ունիմ, անոնց հետ ալ կը ծանօթանաք

— Ինչո՛ւ չէ, ուրախութեամբ, եթէ ունէք աւելորդ:

— Կ'ըլլայ, չատոտ ենք, ամէն մէկիս քանի մը կաթիլ պակաս՝ ձեզի համար ալ գաւաթ մը դուրս կուգայ:

Երկուսն էլ ուրախ ծիծաղեցին, եւ վերցրած կաքաօն՝ ներս մտան:

Տիգրանը վերադարձել էր սեւ հաց եւ բաւական պտուղ գնած:

— Խաղող, տանձ, եւ ի՜նչ սքանչելի բան. Ամերիկայի լաւագոյն տեսակը կրնանք մոռնալ:

Տիգրանը ցոյց տուեց խաղողի խնկաղոյն ողկոյզները.

— Ներկայացնեմ, նոր ընկեր մը, Վարդան. Սարդարապատ թէ Ղարաքիլիսէ վիրաւորուած:

Վարդան դարձաւ Գուրգէնի ընկերներին.

— Ո՛չ, ո՛չ, հարկաւոր չէ այդպէս ներկայացնել: Երեւի իրաւ կարծեցին թէ ամէն տեղ գլուխս եմ գովում: Այն մէկ վայրկեան էր, որ խօսքը խօսք բացեց

— Բարով էք եկել, տղերք ջան, ես էլ գաղթական եմ. Կարսեցի. Թէեւ Կարսն արդէն մեր ձեռն է, բայց ես դեռ մնալու եմ այստեղ: Աշխատում եմ անթելի կայարանում: Կարսի ռատիօ կայարանը դեռ չի գործում. երբ սկսի գործել՝ այնտեղ պիտի տեղափոխուեմ:

Մի պայուսակ քաշեցին մէջտեղ. մի լրագիր փռեցին վրան ու դարսեցին ուտելիքները:

Վարդանի խանդավառ հետաքրքրական պատմութիւնները, նրա հաւատքը դէպ ի ազգաի փարատեցին ամերիկացի երիտասարդների տխրութիւնը. նրանք էլ սկսեցին խօսել, պատմել, կատակել:

— Ամանները մայրիկս կը լուանայ, թողէք. ես կը կանչեմ նրան: Իսկ մենք գնանք շրջենք քաղաքը: Ձեզ ցոյց տամ մեր աղքատ եւ միեւնոյն ժամանակ հարուստ քաղաքը:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ԴԱԴՐԵՑՆԷ ՊԱՅՔԱՐԸ

Քանոէն արձակուելէ անմիջապէս յետոյ, Կանտի վերսկսաւ իր ծոմը, որ պիտի տեւէ 21 օր: Բայց առաջին օրն իսկ սրտի խառնուածք ունեցաւ, մտահոգութեան մատնելով իր բարեկամները, որոնք մասնագէտ բժիշկ մը կանչեցին Պոմպէյէն:

Քանոէն ելածատեն, հնդիկ յեղափոխականը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ քաղաքացիական անհնազանդութեան մասին:

— Իմ տեսակէտներս չեն փոխուած, բայց պիտի առաջարկեմ ազգ. ժողովի նախագահին որ մէկ ամիս կամ վեց շաբաթ դադրեցնէ անհնազանդութիւնը: Այդ միջոցին կը յուսամ թէ խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի կառավարութեան եւ ազգ. ժողովին միջեւ: Եթէ կառավարութիւնը խաղաղութիւն կ'ուզէ, անշուշտ պիտի արձակէ բանտարկեալները:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԷ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ

Վերջին օրերս, Պուլկարիոյ նախարարական խորհուրդի որոշումով եւ պատկան նախարարութեան հրահանգով, գործադրութեան դրուած է այն օրէնքը, որուն համաձայն ոչ — պուլկարահպատակները իրաւունք չունին մասնաւոր հաստատութեանց մէջ իբրեւ պաշտօնեայ կամ բանուոր ծառայելու:

Շատեր արդէն իսկ գործէ հանուած են: Բոլոր հաստատութիւններուն եւ վաճառատուններուն խիստ հրահանգ եղած է այս ուղղութեամբ, եւ անսաստողներուն տուգանք սահմանուած է:

Բազմաթիւ հայ գաղթականներ պիտի վնասուին այս կարգադրութեան հետեւանքով:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

« Ճիւմհուրիյէթ » հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ ֆրանս. խմբակէ մը կնքուելիք յիսուն միլիոն ոսկիի փոխառութեան մասին. —

Այդ խմբակը՝ Շնայտէր Քրէզօ հաստատութիւնն է որ Ֆրանսայի երկաթեղէնի ամենամեծ տունն է եւ ճարտարարուեստական գործերով կը զբաղի: Խմբակը երեք ամիս առաջ 600 միլիոն ֆր. ի փոխառութիւն մը առաջարկած էր կառավարութեան, եւ այդ ատենէն ի վեր Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուէին Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի հետ:

Փոխառութիւնը 80 տարուան պայմանաժամով պիտի ըլլայ, տոկոսն ալ հարիւրին 7ը չպիտի անցնի: Խմբակը բաւական գոհ է թուրք կառավարութեան վարկը եւ առանձին երաշխաւորութիւն չէ ուզած:

Շնայտէր խմբակը միեւնոյն ատեն պիտի հայթայթէ երկրում — Սվազ երկաթուղիին համար անհրաժեշտ կազմածները, որոնք պիտի հաշուուին փոխառութեան մէջ: Մնացեալ գումարը ֆրանս. ֆրանքով պիտի տրուի Թուրքիոյ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի. «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:*

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Գարաքէօզեանի բնակարանը, 22, rue Ampère: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի գաւառական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Նուպար Ալատինեանի բնակարանը, 6, rue Beausejour, Sarcelles: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:
Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ կոմիտէի ներկայացուցիչները

ՍՈՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Վիլէօրպանի Արամ խումբերու անդամական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը նախագահէ պ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, կը խօսի պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կը ներկայացուի ցափաղաս Որբերու «Վահագնեան» ֆիլմը

եկեղեցւոյ սրահին մէջ 31-33 rue de Parc

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 9ին

գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցի Առնուվիլի երգչախումբը ՍԱՔՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ: *Մուտք 3 ֆրանք*

Սեփականական անկեանի պատճառաւ ծախու է

Tailleur-Couture*ի խանութ մը՝ ներքնամասով: Ճակատ 3 մեթր: Յարմար որ եւ է գործի: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հեռաձայն, Պայլ՝ 6 տարի եւ նորոգելի: Տարեկան վարձք՝ 2500 ֆրանք: Փափաքողներուն կը տրամադրուի յարկաբաժին մը նպաստաւոր պայմաններով: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ*, 8 rue Affre, Paris 18), Métro: Chapelle *կամ* Barbès.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքին 4 Յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théatre ALBERT Ier*ի մէջ: Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այս թուականը:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ *ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ* Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

— Տարօրինա՛կ ... ըսաւ ոստիկանապետը ու բացաւ նոր էջ մը որուն պարունակութիւնը աւելի հասկնալի էր եւ ընթեռնելի, թէեւ գրուած էր շատ անապարանքով.

— Անիկա դրամը շղեկառքին եռեակէն պիտի վազէ եղեր, ըսաւ Հաուըրտ, աչքէ անցընելով հետեւեալ կրճատեալ գրութիւնը. —

« Տա. փ. էն պիտի եռանայ միայն խոր. երթալու համար: Պիտի երթայ թինքնշժով, 8.30ին ժամը 2ին 600 ռու. Տա. փ. ի մէջ: Իւրաքանչիւր սնկ. ի մէջ մէկ ռու., իւրաքանչիւր անկ. երեք ռու., վեց ռու. գիտնա. վեց ռու. տան. ը: Ամէն դուռ բաց. ռու. ը զիրար կրնան տես., ուժին առրն.: Միայն Ծ. ը եւ Հ. կրնան մտնեալ Բ. ը: խոր. ին մէջ ռու. ներ, մանր. տոմս մամլ. ին հմր.: 200 ռու. անկ.: Գմբտկ. մը զին. պատ: »

Ոստիկանը քանի մը անգամ կարդաց այս տարօրինակ գրութիւնը:

— Գեանին տակը անցնին, ի՞նչ կը նշանակէ այս բոլորը, ըսաւ ոստիկանապետը յուսահատօրէն:

— Այդ յուշատետրը տարր վայրկեան քովս ձգեցէք, ինծի այնպէս կը թուի թէ պիտի կրնամ ատոր աէրը գտնել, ըսաւ Հաուըրտ, առաւ տետրակը ոստիկանապետին ձեռքէն, գլխարկը անցուց գլխուն եւ դուրս վազեց: Երբ փողոց ելաւ, նետուեցաւ կառքի մը մէջ ու կառապանին պատուիրեց.

— Ուայթհո՛լ, կայծակի արագութեամբ:

Քանի մը վայրկեան վերջ, Հաուը Տաունինկ փողոցի անկիւնը որ պաշարուած էր ոստիկաններուն կողմէ:

— Ոստիկան Հաուըրտն եմ, թիւ 946, ներկայացուց ինքզինքը պահակ ոստիկանին. կարեւոր տեղեկութիւն մը ունիմ ոստիկանապետ Ֆալմըթին համար:

Այս վերջինը, որ յոգնած եւ պարտուած երեւոյթ մը ունէր, հանդարտութեամբ ականջ տուաւ գիմացինին.

— Կը թուի թէ այս գրութիւնը առնչութիւն ունի ձեր գործին հետ, բացատրեց Հաուըրտ ընդհատաբար. Տա. փ., կը նշանակէ Տաունինկ փողոց եւ.

Ֆալմըթհ անոր ձեռքէն խլեց յուշատետրը ու կարդաց քանի մը տող

— Մեր գաղտնի հրահանգնե՛րը ... պոռաց յաղթական ճիչով մը եւ Հաուըրտի թեւէն բռնելով քաշեց զայն դէպ ի դուրս

— Ինքնաշարժս պատրա՞ստ է, հարցուց. յետոյ առանց կառքը մօտեցաւ.

— Ցատկէ՛ մէջը, Հաուըրտ, ըսաւ գաղտնի ոստիկանապետը. ինքնաշարժը սուրաց դէպ ի Ուայթհոլ:

— Ո՞վ է զողը, հարցուց Ֆալմըթհ:

— Գիլի Մարգս, պարոն, պատասխանեց Հաուըրտ. Թերեւս չէք ճանչնար զինքը, բայց անիկա ծանօթ դէմք է մեր Թաղին մէջ:

— Այո՛, կը ճանչնամ, կը ճանչնամ Գիլին. անգամ մը երթանք տեսնենք ան ինչե՞ր ունի ըսելիք:

Ինքնաշարժը կանգ առաւ ոստիկանատան առջեւ, վար իջան միասին: Ոստիկանապետը բարեւեց համբաւաւոր Ֆալմըթհը

— Կ'ուզեմ տեսնել ձեր բանտարկեալը՝ Գիլի Մարգսը, ըսաւ Ֆալմըթհ.

Գիլի վեր նկաւ քունէն նոր արթնցած մէկու մը արտայայտութիւնով:

— Ինծի նայէ, Գիլի՛, քանի մը բաներ պիտի հարցնեմ քեզի, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը:

— Օ՜հ, դո՞ւք էք, Մաթըր Ֆալմըթհ, զարմացաւ Գիլի, որուն դէմքին վրայ նշմարելի էր սարսափ մը. Աստուա՛ծ վկայ, ես այդ Օքսֆորտի գործին մէջ չկայի ...

— Հոգ մի ըներ, Գիլի. մասնաւոր յանցանքի մը համար չէ որ՝ քեզ կ'ուզեմ. եթէ հարցումներուս ճշգրտօրէն պատասխանես, կրնաս ներում ստանալ այսօրուան ըրածիդ համար եւ թերեւս վարձատրութիւն մըն ալ.

Կասկած մը արթնցաւ Գիլիի մէջ:

— Գիտցած եղէք, ո՛չ ոք բերան չեմ տար, եթէ այդ է ձեր ուզածը, ըսաւ Գիլի:

— Ո՛չ, այդ չէ ուզածս, պատասխանեց գաղտնի ոստիկանը անհամբերութեամբ. ըսէ՛ նայիմ, ո՞ւրկէ գտար այս յուշատետրը:

— Մայթին վրայէն ...

— Ճիշդ ըսէ, պոռաց Ֆալմըթհ:

— Է՜հ աղէկ, գողցայ, խոստովանեցաւ Գիլի քիթը - բերանը կախած:

— Ո՞ւրկէ ...

— Անոր չէի որ կենայի եւ տէրոջը անունը հարցնէի, պատասխանեց բաւականաչափ անպատկառօրէն

— Ինծի նայէ՛, տղաս, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը անուշութեամբ. ի հարկէ դուն ալ իմացած ես Չորս Արդարներուն մասին:

Գիլի գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ եւ լայնօրէն բացաւ աչքերը:

— Լա՛ւ, շարունակեց Ֆալմըթհ. այս յուշատետրին տէրը անոնցմէ մէկն է ...

— Ի՜նչ ...

— Անոր ձերբակալութեան համար հազար ոսկիի պարգեւ մը կայ. եթէ քու նկարագրութեանդ շնորհիւ յաջողինք զինքը ձերբակալել, այդ հազարը քուկդ է, Գիլի . .

Գիլի Մարգս այլայլեցաւ, կարծես ծաղր ըլլալու աստիճան:

— Հազա՞ր ոսկի, հազար ոսկի, կմկմաց. եւ ի՞նչպէս ալ զիրենք ինծի համար կատարել այդ ձերբակալութիւնը ...

— Տակաւին ուշ չէ, Գիլի, տեսնենք, ի՞նչ երեւոյթ ունէր

Գիլի սկսաւ մտածել:

*— Ազնուական մէկու մը կը նմանէր, ըսաւ, աշխատելով մտքին մէջ վերակենդանացնել իր զոհին դիմագիծերը ...*Սերմակ բաճկոն, ճերմակ շապիկ, փայլուն կօշիկներ ...*

— Բայց իր դէ՛մքը, իր դէմքը, պնդեց գաղտնի ոստիկանը:

— Դէ՞մքը, պոռաց Գիլի բարկութեամբ. ես ի՞նչ գիտնամ ... երբ մէկու մը ժամացոյցը գողնամ, այնչափ չեմ որ կենամ ու անոր երեսը դիտեմ այնպէս չէ՞ ....

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՄԱՅԻՍ 1933

12 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2186

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ՝ հայուհի մը, Օր. Մինասեան, որ մեռած է Զուիցերիոյ մէջ, տասը հազար տոլար կտակեր է Րոպըրթ Քոլէճին։

Տասը հազարին վեց հազարը յատկացուած է, կ՚ըսեն, հայ աշակերտներու, իսկ չորս հազարը՝ Թուրքերու։

Ու « Միլլիյէթ », պատմելով հանդերձ իր հակահայ զգացումները, կը գնահատէ « այս աղջիկը, որ մեռած ատեն յիշած է Թուրքերը։ Այն Թուրքերը որոնց ձեռքերը չատեր ակամայ կը համբուրեն »։

Անշուշտ այդ արիւնոտ ձեռքերը համբուրողներէն մէկն ալ այս աղջիկը եղած է։ Կամ կ՚ուզէր ըլլալ։

— « Հայ ըլլալով հանդերձ այս աղջիկը իր դրամը չէ կտակած հայկական դպրոցի մը, այլ Րոպըրթ Քոլէճին ձգած է », կ՚աւելցնէ « Միլլիյէթ »։

Ի՞նչ կը խորհիք այս լուրին առթիւ, ազգ եւ ազնիւ Հայոց աշխարհ...

Շատեր պիտի ըսեն.— Մարդասիրութիւնը ազգ չի ճանչնար։ Յետոյ, մահկանացու մը ազատ է իր դրամը բաժնելու համաձայն իր զգացումին եւ դաստիարակութեան։ Կ՚արժէ՞ խռովիլ։

Ուրիշներ, աւելի խանդոտ երեւալով, պիտի փսփսան.

— Շատ լաւ է ըրած։ Դիւանագէտ աղջիկ մը կ՚երեւայ այս Օր. Մինասեանը։ Ուզած է թէ՝ Ամերիկացիները սիրաշահիլ, թէ՝ Թուրքերը։ Ի՞նչ վնաս կուգայ։

Թերեւս երրորդ դասակարգ մըն ալ Թուրքեւհայ մերձեցումէն խօսէ.

Թող թոյլ տան բոլորն ալ հրապարակաւ յայտարարելու.

— Այլասերած մըն է այս աղջիկը, ո՛վ որ ալ ըլլայ։ Եւ հոգ չէ թէ մեռած ըլլայ։ Նոր նմոյշ մը այն անճոռնի « Հայ »երէն, որոնք հազարաւոր տոլարներ կը նուիրեն Ամերիկեան Գօրտին, յանուն Աստուծոյ եւ Աստուածաշունչի։ Մինչդեռ, շատ լաւ գիտեն որ, երկուքին համար ալ ահա դարերէ ի վեր մատաղ կ՚ըլլայ հայ ժողովուրդը, հալածուելով, կոտորուելով, կիսուելով եւ ցիրուցան թափառելով երկիրէ երկիր։

Տիգրանակերտցի Տօնճեան մը չէ՞ր որ, տարիներ առաջ, 400 հազար տոլար կտակեց Գօրտին, իբրեւ թէ դպրոց եւ եկեղեցի շինելու համար իր ծննդավայրին մէջ։

Այսօր չկայ Տիգրանակերտը, եւ Գօրտն ալ գիտէ որ կարելի չէ գործադրել կտակը։ Եւ սակայն, 400,000 տոլարէն մէկ սէնթ բաժին չունի հայ ժողովուրդը։

Եւ դեռ ո՛րքան Տիգրանակերտցիներ, Խարբերդցիներ, Սեբաստացիներ, Մալաթիացիներ կամ Կիլիկեցիներ, որոնք անհաշուելի գումարներ բաժնած կամ կտակած են այսպիսի նպատակներով։

Մինչդեռ, մենք ֆրանքներ կամ սէնթեր կը մուրանք, ծաղկոց մը բանալու կամ պահելու համար ...

Չենք ուրանար Րոպըրթ Քոլէճին դերը։

Բայց ո՞վ չի գիտեր թէ գերազանցապէս ունեւոր հաստատութիւն մըն է ան, եւ ունեւորներու համար հիմնուած։ Միլիոններ կը հոսին իր սնտուկը, եւ միլիոնատէրներ ունի կռնակը։

Եթէ ճիշդ է որ Օր. Մինասեանը մեռաւ Զուիցերիոյ մէջ, ի՞նչպէս չտեսաւ « Հայաստան »ը, — Ժընեւի եւ Պէրնէնի հայկական Տուները, որոնք փակուելու դատապարտուած են։

Կամ եթէ ուրիշ երկիրներէ եկաւ, իրեն չպատմեցի՞ն Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պարսկաստանի գաղութներուն հազարումէկ թշուառութիւնները։

Եթէ հայերէն լրագիր չէր կարդար, գոնէ բարեկամներէ չիմացա՞ւ թէ ի՛նչպէս կը կրթուին հազարաւոր հայ մանուկներ, ախոռներու, հասարակ տաղաւարներու եւ մթերանոցներու մէջ, պատառատուն զգեստներով, գլուխները բաց եւ ոտքերը բոպիկ, կէսկուշտ, կէս — անօթի, զրկուած՝ նստարանէ, գրասեղանէ, թուղթէ եւ գրիչէ ...

Տասը հազար տոլարը կը բնէ մօտաւորապէս 250,000 ֆրանք։

Արդ, տարեկան 2500 ֆրանքն անգամ օրհնութիւն է ո՛ր եւ է պղթակայանի դպրոցին համար։ Եւ մարդիկ յաճախ մուրացկանութեան կը դիմեն, ազգն ու սուրբերը իրար կը խառնեն, 250 ֆր. ճարելու համար։

Պիտի ըսէք — Ի՞նչ օգուտ այս խօսքերէն, քանի որ մեռա՛ծ է Օր. Մինասեանը։

Բայց, միայն՞ մէ՞կ հատ Օր. Մինասեան ունինք։ Առաջինը եւ վերջի՞նն է այս։

Ցեղին գաղութին մէջ իսկ, քանինե՜ր եւ քանինե՜ր կան այս տիպարներէն։ Այր թէ կին։

Հայանուն մոմիաներ, որոնք իրենց հայկական անունը եւ հարստութիւնը կը պահեն, առանց հեռաւոր կապ մը անգամ պահելու այս ժողովուրդին հետ։

Կան ալ որ, հայկական կոչումն ալ բեռ կը համարեն ու կը նետեն, հինցած գլխարկի մը կամ շապիկի մը պէս։

Այսպէ՛ս է որ, միլիոններ կը հոսին օտար սնտուկներու մէջ, բոլորովին անտեղի մտածումներով։ Պարզապէս փայտ կրելով անտառը կամ ջուր տանելով աղբիւրը։

Ցաւալի՞ կը դառնար կրկնել անգամ մըն ալ, — նիւթական թշուառութիւնը չէ որ կը քանդէ այս ժողովուրդին տունը, այլ՝ հոգեկանը։

Հոգեկան հիւծախտաւորներ են Օր. Մինասեանները։ Այնքան « բարեկցած » որ, մահուան անկողնին մէջ անգամ, կը մտածե՜ն Րոպըրթ Քոլէճի եւ Թուրք ուսանողներու մասին, բայց կը մոռնա՜ն համատարած թշուառութիւնը Հայաստան աշխարհի կամ սփիւռքի բազմութեանց։

Գիտէ՞ք մէքենայ մը որ կարենայ ցնցել, դարմանել այս հիւանդները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՊԻՂԾ» ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԽԱՐՈՅԿԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Անխնայ կրակի տրուեցան 20,000 գիրքեր

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ, « ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ »

ԵՒ ԲՈԼՈՐ « ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ » ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, մայիս 10ին, Պերլինի Օփերայի հրապարակին վրայ կրակի տրուեցան քսան հազար գիրքեր, որոնք « պիղծ » կը համարուին եւ հակառակ՝ բուն գերմանական ոգիին։

Խարոյկը կազմակերպած էր ուսանողական միութիւնը։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր։ « Գերմանիա ամէն բանէ վեր » քայլերգը եւ ուրիշ հայրենասիրական երգեր կը թնդացնէին հրապարակը։ Քսան հազար գիրքերը զատուած էին ոչ այնքան իրենց պարունակութեան որքան հեղինակներուն անձին պատճառով։ Յատկապէս մատնանշուած էին Հրեաները, խաղաղասիրական, ազատական կամ պարզապէս հանրապետական ոգի ունեցող հեղինակները։ Եւ միայն ուսանողները չէին որ վնասակար հռչակած էին այդ գիրքերը, այլ եւ կրթական նախարարութիւնը։

Քանի մը օր իրարու վրայ, բեռնակառքեր համալսարանական կեդրոնը կը փոխադրէին մատնանշուած գիրքերը, հեղինակներուն խամաճիկներով։ Այս գիրքերը զատուած էին աւելի քան 700 գրադարաններէ, աջակցութեամբ հիթլերական փրոֆէսէօրներու։ Զօրեքշաբթի երիկուն, փառաւոր ջահանցութենէ մը յետոյ, ուսանողները քարիւղ թափեցին գիրքերուն վրայ եւ կրակի տուին ամբողջովին։ Բազմութիւնը, երկիւղածօրէն խռնուած խարոյկին շուրջը, կ՚երգէր աղօթք մը արտասանելու հանդիսաւորութեամբ։ « Հակագերման » գիրքերը կը վառէին գիշերուան մութին մէջ, թանձր մուխ մը բարձրացնելով, մինչ բոցերը կը լուսաւորէին ճակատը համալսարանին, որ նուիրուած է արուեստներու, գիտութեան եւ գրականութեան եւ հրեղէն սիւներ կը բարձրացնէին Օփերայի ահագին շէնքին վերեւ։

Կրակի տրուած այս գիրքերէն զատ, հազարաւոր ուրիշ հատորներ ծախուած են իբրեւ անպէտ թուղթ, հարիւր քիլօն մէկ մարքի։

Պերլինը այսպիսի բան տեսած չէր 150 տարիէ ի վեր։

Ոչնչացուած գիրքերուն մէջ կը գտնուին Կարլ Մարքսի « Կապիտալ »ը, Ֆէօխթվանկէրի « Հրէական պատերազմը », Հայնրիխ Մանի « Փոքր քաղաքը », Ռըմարքի « Արեւմուտքէն նոր բան չկայ »ն, Լասալլի, Լիպնէխտի, Պէպէլի, Ռէննի, Լուտվիկի, Ստեֆան Ցվայկի, Լէնինի, Զինովիեւի, Ստալինի, Պարպիւսի, Վանտէրվէլտի եւ ուրիշ հարիւրաւոր հեղինակներու գործերը։

Կը վախցուի որ ուսանողները ծայրայեղութեան երթան, փճացնելով հազուագիւտ գիրքեր եւս։ Կ՚ըսուի թէ կառավարութիւնը հսկողութիւն պիտի կատարէ։

Կէօթէի շրջանին, գերմանական իշխանութիւնները սովորութիւն ունէին հրապարակաւ խարոյկի մատնելու այն գիրքերը որ ամբարիշտ կը համարուէին կամ յայտնապէս անբարոյական։ Կէօթէ ինք անձամբ ներկայ եղած է այդպիսի դէպքի մը, իր երիտասարդութեան օրերուն, ինչպէս կը պատմէ իր ինքնակենսագրութեան մէջ։

Ֆաշական եւ հիթլէրական զինուորները

ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵ՞Ն ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին բանակի յանձնախումբը ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը ունեցաւ առջի օր։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կ՚առաջարկէր կանոնաւոր բանակին մաս համարել նաեւ այն ֆաշական եւ հիթլէրական երիտասարդները որ զինուորական կրթութիւն կը ստանան։

Բաղդատաբար դիւրին անցաւ հարցին իտալական մասը։ Ֆրանսացիները կ՚առաջարկէին 18 — 20 տարեկան ֆաշականներէն 30,000 հոգի նորագիր զինուոր համարել, իբրեւ ներկայ նախնական զինավարժութեան, փոխարէն հաշուելով 30,000 ֆրանսացի պահեստի զինուորներ։ Իտալացիները կարգ մը առարկութիւններ ըրին, բայց վերջապէս համաձայնութիւն գոյացաւ 24,000ի վրայ։ Հակառակ քուէ տուին Գերմանիա, Հունգարիա, Իտալիա, Շուէտ եւ . . Թուրքիա։ Թեր քուէարկեցին եօթը պետութիւններ, իսկ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ձեռնպահ մնացին ուրիշ երեք պետութեանց հետ։

Յետոյ վիճաբանութեան դրուեցաւ հիթլէրական մարտական խումբերու խնդիրը, բացարձակապէս գաղտնի նիստի մը մէջ։ Ֆրանսացիները իբրեւ մէկ միլիոն կը հաշուեն այս զինուորները։ Իրենց մասնագէտը յիշեց Հինտէնպուրկի մէկ հրամանագիրը, (1932 մայիս 3), որ կ՚արգիլէ այդ կազմակերպութիւնները, իբրեւ զինուորական։ Դիտել տուաւ թէ չափազանց դիւրին է զօրաշարժի ենթարկել այդ մարտական խումբերը, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, քանի որ շրջաններու վրայ բաժնուած են։ Գերմանիոյ կողմէ պատասխանեց զօրավար մը, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը այդ ուժերը չպիտի գործածէ օտար բանակի մը դէմ, այլ անոնք ուղղուած են համայնավարներուն դէմ, թէ ֆրանսացի զննագէտը շուկայի գիրքերէն քաղած է իր տեղեկութիւնները եւն.։

Վիճաբանութիւնը յետաձգուեցաւ։

ՄԷԿ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՔՆՈՑ ԿԵՂԾ ԴՐԱՄՆԵՐ

Լիոնի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ամբողջ ընտանիք մը, որ անցեալ յունուարին շրջաբերութեան հանած էր 80,000 ֆրանքի կեղծ դրամներ, 1 եւ 2 ֆրանքնոց։ Կեղծարարներն են էթիէն Քառոռէ, իր կինը, իրենց հարսը, մօրեղբայրը եւ անոր կինը եւ զաւակը։ Տան մէջ կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ գտնուեցաւ 500 ֆրանքի 2նոց եւ 200 ֆր.ի մէկնոց, ինչպէս եւ 200 քիլօ նիւթ, որ թաղուած էր պարտէզին մէջ։ Քննութեամբ հաստատուեցաւ թէ դրամները կը շինէր հայր Քառոռէ, որ վերջերս 120,000 ֆր.ի տուն մը գնած էր եւ սրճարան մը կը բանեցնէր, յաճախորդներուն քշելով կեղծ դրամները։

ԸՆԿԵՐ ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՆԲԱԲԵԱՆ

Թէհրանէն գրուած նամակէ մը ցաւով կ՚իմանանք կսկծալի մահը՝ Թէհրանի մեր սիրուած եւ յարգուած ընկերներէն ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՆԲԱԲԵԱՆԻ։

Ընկերը թիւրիմացութեամբ բանտարկուած էր մարտ 25 ապրիլ 15։ Իր բանտարկութեան միջոցին վարակուած է թծաւոր տենդէ, եւ հակառակ բժշկական բոլոր խնամքներուն, մեռած է ապրիլ 27ին։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յաջորդ օրը, խուռն բազմութեամբ։

Դժբախտ ընկերը, որ 52 տարեկան էր, անտէր կը ձգէ իր կինը եւ հինգ երախաները։

Կանուխէն անդամագրուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ծանօթ էր իր շիտակութեամբ, անձնուիրութեամբ եւ համեստութեամբ։ Երեսուն տարիէ ի վեր կը գործէր Հայաստ. Պարսկաստանի, գլխաւորապէս Թէհրանի շրջանին մէջ։ Վերջերս ստանձնած էր նաեւ Դաշնակցական թերթերու գործակալութիւնը, անձնուիրաբար։

Շուտով կը ստանանք իր մանրամասն կենսագրութիւնը։

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՀՐԱՄԱՅԷ ԳՐԱՒԵԼ

ԱՆՈՆՑ ՇԱՐԺՈՒՆ ԵՒ ԱՆՇԱՐԺ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պերլինի ընդհ. դատախազը հրամայեց գրաւել Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան եւ « պետական դրօշ » կոչուած հանրապետական կազմակերպութեան շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները, ինչպէս եւ անոնց անկախ թերթերը։ Իբրեւ արդարացում այս ձեռնարկին, ընդհ. դատախազը կ՚ըսէ թէ բազմաթիւ անկանոնութիւններ երեւան հանուած են ընկերվարական սէնտիքաներու եւ Աշխատաւորներու Դրամատան գործողութեանց մէջ։

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ արհեստակցական միութեանց լուծման եւ անոնց գոյքերու գրաւման լրացուցիչ մասն է այս աննախընթաց գործողութիւնը, եւ մահացու հարուած մը՝ Գերմանիոյ ընկերվարութեան համար։ Այս ձեռնարկով, գործելու անկարողութեան կը դատապարտուին ընկերվարականներն ալ, ինչպէս եղան համայնավարները։

Անհաշուելի հարստութիւն ունին թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ թէ « Պետական Դրօշ »ը։ Արհեստակցական Միութեանց լրջանակներուն մէջ 160 միլիոն մարք (մէկ միլիառ ֆրանք) կը հաշուեն դրամատուններու մէջ դրուած հաշիւներու գումարը եւ շէնքերու արժէքը։ Իսկ միայն ընկերվարական կուսակցութեան կորուստը կը հաշուեն յիսուն միլիոն մարք։ Բայց այս հաշիւները իրականէն շատ վար են։

Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն հրամայած է ձերբակալել ընկերվարական վարիչներէն անոնք որ ազատ մնացած են։ Համպուրկի մէջ ձերբակալուեցաւ Մայթման, իբրեւ խարդախ անանկ։ Ուրիշ բազմաթիւ ընկերվարական գործիչներ ալ ձերբակալուեցան։ Գերմանիոյ բոլոր մասերուն մէջ։

« ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏ »Ը

Փրուսիոյ պետական խորհուրդի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հիթլէրի նոր կազմակերպութեան, « Աշխատանքի Ճակատ »ին առաջին ընդհ. ժողովը։ Բեկեալ կամ կեռ խաչով դրօշակ մը գրուած էր բեմին վրայ։ Ժողովին կը մասնակցէին վեց հարիւր պատուիրակներ՝ նացի սէնտիքաներու, պաշտօնեաներու եւ գործարանական բջիջներու, ինչպէս եւ « Գերմանիայէն անջատուած հողերու » կազմակերպութեանց։ Ներկայ էին նաեւ օտար դեսպաններ եւ կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամները։ Նախագահ Հինտէնպուրկ պատուիրակ մը ղրկած էր, իսկ պատերազմական նախարարը՝ բազմաթիւ սպաներ։ Ծովակալ մըն ալ կը ներկայացնէր ծովային նախարարութիւնը։ Երբ ներս մտաւ Հիթլէր, ներքին նախարարին հետ, բոլոր ներկաները ոտքի ելան եւ բարեւեցին հիթլէրական եղանակով։ Երեսփոխան մը բարեգալուստ մաղթեց վարչապետին, նախարարներուն եւ օտար հիւրերուն։ Յետոյ խօսք առաւ աշխատանքի ճակատին վարիչը, Տոքթ. Լէյ, որ յայտարարեց թէ ներկայ ժողովը ականատես եղաւ այնպիսի փառապանծ դէպքերու որոնց նմանը չէ տեսնուած Գերմանիոյ պատմութեան մէջ, աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր։ Տոքթ. Լէյ յետոյ խնդրեց վարչապետէն որ, իբրեւ « ամէնէն հզօրը իր ժողովուրդին, իր պաշտպանութեան տակ առնէ ազգին ամէնէն տկարները »։

Այնուհետեւ խօսք առաւ Հիթլէր, որ հագած էր թուխ համազգեստ մը։ Բացատրեց թէ տնտեսական տագնապը հետեւանք է համաշխարհային տագնապին, բայց անոր խորունկ պատճառները պէտք է փնտռել բուն իսկ ազգին մէջ։ Ամէն ժողովուրդ պէտք է տագնապին դէմ ճակատի իր սեփական միջոցներով։ Ի՞նչ են տագնապին պատճառները.—

1) Տնտեսական կեանքին ճարտարարուեստացումը ոչնչացուցած է « գործատէրերու եւ բանուորներու նահապետական յարաբերութիւնները եւ հետզհետէ իրարու դէմ հանած է անոնց շահերը, ի վնաս ազգին։

2) Մարքսեան շարժումը օգտագործած է արհեստակցական հոսանքը, անձնական նպատակներու համար։

« 1918ին, մարքսեան վարիչները կործանեցին Գերմանիան, որ տկարացած էր պատերազմէն։ Բայց, թող չտրտնջան մարքսեան վարիչները։ Եթէ ուզէինք վրէժ լուծել, հարկ էր թղթամահ ընել հազարներ ու հազարներ։

3) Պետութիւնը ինքն ալ պատճառ եղած է տնտեսական տագնապին, որովհետեւ ժողովրդավար հոսանքը զինքը զրկած է ամէն հեղինակութենէ։ Ան խաղալիք դարձած է անձնական շահերու։ Մեզի պէտք է հեղինակաւոր պետութիւն մը, անկախ՝ ո՛ր եւ է վաղանցուկ ազդեցութենէ, նուիրուած միայն եւ միայն ազգին բարօրութեան։ « Պէտք է ամէն մարդ հասկնայ թէ նիւթական շահերէն վեր՝ կայ ազգը եւ ա՛ն է որ կը մնայ »։

Այս ճառէն յետոյ, Տոքթ. Լէյ յայտարարեց թէ շուտով պիտի գումարուի « Աշխատանքի Ծերակոյտը », բաղկացած վաթսուն անդամներէ, որ պիտի պատրաստէ աշխատաւորներու սահմանադրութիւնը։

⁂ Հիթլէր մրցանակ մը հաստատեց, սահմանուած՝ այն գերման երաժիշտին որ պիտի կրնայ, թէ երգով եւ թէ երաժշտութեամբ իրապէս արտայայտել գերմանական ոգին եւ նոր ժամանակները։

⁂ Անձնասպանութիւնները կը շարունակուին ամէն օր։ Միւնիխի բանտին մէջ անձնասպան եղաւ համայնավար երեսփոխան մը, Տրէսէլ։

Հայտէլպէրկի մէջ անձնասպան եղաւ օդանաւորդ Հայտէր, որ պատերազմի միջոցին մաս կը կազմէր Գերմանիոյ օդային ուժերուն։

Հալլէի մէջ, 56 տարեկան պետական պաշտօնեայ մը, որ պաշտօնանկ եղած էր, վերջ տուաւ իր կեանքին։ Մօտակայ քաղաքի մը քաղաքապետն ալ անձնասպան եղաւ, երբ իմացաւ իր պաշտօնանկութեան լուրը։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Համաշխարհային մեծ պատերազմին զինադադարի ստորագրութեան տասնեւհինգամեակը կը լրանայ քանի մը ամիսէն, ու աշխարհ տակաւին հեռու է խաղաղութեան բարիքները վայելելէ :

Խաղաղութեան խօսքը ամէնուն շրթներուն վրան է, իւրաքանչիւր քաղաքական ճառի բնաբանը կը կազմէ, բոլոր դիւանագիտական հանդիպումներու եւ ժողովներու օրակարգին անհրաժեշտ մասը : Բայց, չէ եղած ժամանակ մը ուր պատերազմի արհաւիրքը իր կարմիր քիւերը աւելի սպառնագին տարածած ըլլայ դժբախտ մարդկութեան գլխուն՝ որքան այսօր :

Պատերազմ չկայ տակաւին, գէթ Եւրոպայի մէջ : Ծայրագոյն Արեւելքը, ուր արիւնոտ ընդհարումներ նախճիր կը գործեն ամէն օր, յանուն խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման բարձր սկզբունքներուն, շատոնց մեզ վարժեցուցած էր այդ կարգի տեսարաններու եւ թերթերու մէջ անկիւնը հազիւ կը հանդիպինք մանր տառերով փոքր լուրի մը, որ կ'իմացնէ սակայն թէ ճապոնական օդանաւային ռումբերը ռմբակոծած են Չինաստանի այս կամ այն քաղաքը եւ հարիւր հազարաւոր բնակիչներ իրենց ինչքն ու գոյքը թողած ու լեռները ապաստանած են : Մեռեալներու, վիրաւորներու, սովահար մահացողներու եւ հրկիզուած ու աւերուած ամբողջ թաղերու յիշատակումն իսկ չըլլար ի հարկէ :

Կը հանդիպինք այդ մանր լուրերուն եւ անուշադիր կ'անցնինք : Չինաստանը այնքան հեռու է եւ վախ չկայ որ այդքան հեռուներէն կրակի կայծ մը կարենայ մինչեւ Եւրոպա հասնիլ՝ բռնկցնելու համար այն հրավառ նիւթերն ու « չոր վառօդը » զոր մարդիկ այնքան խնամքով կը պատրաստեն ու կ'ամբարեն :

Պատերազմ չկայ ուրեմն տակաւին, գէթ Եւրոպայի մէջ, ու լաւատեսները յոյս ունին որ չպիտի ըլլայ, շնորհիւ ձեռք առնուած զգուշական միջոցներուն ու թափուած քրտնաթոր ջանքերուն : Մանաւանդ եթէ յաջողութեամբ գլուխ հանուի զինաթափութեան մեծ ձեռնարկը, որուն վրայ կը հանգչին խաղաղութեան բարեկամներու բոլոր յոյսերը.

Բայց կեանքի դաժան կռիւը որ օր ըստ օրէ աւելի ուժգնօրէն կը չքի տառապակոծ բազմութիւններու քամակին՝ սովահար գայլերու վոհմակի մը վերածելով մարդկութիւնը, տնտեսական համաշխարհային տագնապը որ քրոնիկ վիճակ մը կը ստանայ, ու կը ծաւալի ու կը բարձրանայ հետզհետէ, ու վերջապէս քսանոււ միլիոն աշխատաւոր բազուկներու գործազրկութիւնը, յետպատերազմեան այս նոր ցաւը որ փտախտի պէս կը կրծոտէ պետութիւններու տնտեսութիւնը եւ չոգիի վրայ կը պահէ ստեղծուած իրաւակարգերը, այս բոլորը տեսակ մը նոր ձեւի պատերազմական վիճակ չէ՞ որ կը ներկայացնեն ինքնին :

Պատերազմը ձեւ փոխած է, պէնք փոխած է, փոխադրուած է տարբեր պլատֆորմներու վրայ, բայց խորքին մէջ կը մնայ նոյն անհաշտ ու կատաղի ու տիրապետական մաքառումը, տիրապետութեան համար, տնտեսական ու սեղանաւորական գերակայութեան համար, շնչասպառ պահելով, տասնեւհինգ երկար տարիներէ ի վեր, արդէն իսկ մահու չափ յոգնաբեկ ժողովուրդները

Պատերազմ տնտեսական ճակատի վրայ, քաղաքական ճակատի վրայ, սեղանաւորական ճնշումներու ձեւին տակ, մաքսային սեղմումներով, բոլոր հնարաւոր եւ անհնարին միջոցներով, թշնամին սանձելու համար որ մեռայի դայ, վար դնէ զէնքերը եւ վերճարէ պահանջուած չէզոքութիւնները : Եւ այդ ճամբուն վրայ մեծ թէ պզտիկ պետութիւններու վարիչները պատրաստ են նժարին վրայ նետել իւրաքանչիւրն իր սեփական ժողովուրդին բարօրութիւնն ու հանգիստը եւ անոր յետին հացի կտորին չորաբեկ փշուրն անգամ — վազուան սերունդներն կորսնցնելով մօրթի ստամոքսները — շահելու համար այս նոր պատերազմը :

Կարմիր արիւնի տեղ ճերմակ արիւնն է որ կը հոսի : ժողովուրդները կը մաշին, կը ծիւրին, անգործութեան, անստուգութեան, վախի ու սարսափի եւ անապահովութեան ճիրաններուն մէջ : Ընկերային հնամենի թէ նոր կարգերը կը ճարճատին զգալուած դժգոհութիւններու, յուսահատ ապստամբներու, այլազան ընթերցողներու միացած ճնշումին տակ : Ու բարելաւումի ոչ մէկ հեռաւոր նշան՝ ոչ մէկ ճակատի վրայ :

Խաղաղութեան բարեկամներու միակ յոյսն ու ապաւէնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, պատերազմի դաշտի մը վերածուած է պարզապէս : Մարդիկ զէն ու զրահով չէ որ կը ներկայանան այնտեղ, այլ ճերմակ ձեռնոցներով : Բայց շատ անգամ այդ ճերմակ ձեռնոցներուն տակէն երկաթէ թաթպաններ է որ իրենց մէկ ծայրը ցոյց կուտան : Հրացան ու թնդանօթներէ արձակուած ռումբերու տեղ ժպտալուրթի բերաններէ դուրս կուգան կիրթ կենցաղագիտութեան յետին նրբութիւններն իսկ յարգող գեղեցիկ ճառեր, որոնց գործած աւերը, սակայն, շատ անգամ աւելի մեծ է եւ անդարմանելի՝ քան հազար հրանօթներէ արձակուած բիւրաւոր ռումբերու աւերը :

Կար ժամանակ ուր մամուլը իր հասարակութիւնը զբաղեցնելու համար նիւթի պակասութենէ կը նեղուէր եւ հասարակ ոճիրի մը շուրջը առասպելական հէքեաթներ կը յօրինէր՝ օրերով ու շաբաթներով սիւնակ սիւնակի վրայ նուիրելով անոր : Այսօր նոյն իսկ կարեւոր դէպքեր գրեթէ աննկատ կը մնան : Այնքան բազմաթիւ են եւ ամենօրեայ կարեւորներէն շատ աւելի կարեւոր դէպքերը

Չէր պատահած ժամանակ ուր նախարարներն ու նախարարութիւնները, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ, պատերազմական թէ տնտեսական կամ սեղանաւորական գործերու մէջ այնքան մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած ըլլային, քան այս տասնեւհինգ դաժան տարիներու ընթացքին, որոնք որպէս թէ կոչուած էին ըլլալու հանգստեան, խնդրած ուժերու վերահաւաքման եւ խաղաղութեան տարիներ :

Այս վերջին մէկ ամսուան ընթացքին միայն, Մաքտոնըլտի զինաթափութեան նոր ծրագիրը, Հռոմի համաձայնութիւնը, Աւստրիական ժողովներու պատրաստութիւնը եւ տոլարին անկումը — միակը նախապատերազմեան կշիռ ունեցող դրամներուն մէջ որ դեռ կը պահէր իր արժէքը, — աշխարհատարած խոշոր իրողութիւններ են, ամէն մէկը առանձինն առնելով, որոնց հետեւանքները թէեւ անհնարին է նախատեսել, բայց նոյնքան անկարելի է ուրանալ անոնց բախտորոշ նշանակութիւնը բոլոր մեծ ու փոքր ժողովուրդներուն համար :

Վաղը ի՞նչ կը վերապահէ մարդկութեան : Մա՛րդ չի գիտեր : Բայց ամէն ոք գիտէ, կամ գէթ կը զգայ թէ կարելի չէ ոչ մէկ յոյս կապել այդ վաղուան հետ, որքան ատեն որ հիթլերական յանդգնութիւնը իւղ լեցնէ կրակին վրայ ու փախլէծի պղպջակներով պայթեցնելու սպառնայ Գերմանիայ հին թէ նոր սերունդներուն արդէն իսկ հրաբորբոք ուղեղները : Ո՛չ մէկ խաղաղութիւն աշխարհի վրայ, որքան ատեն չեն ստեղծուած բնականոն յարաբերութիւններ հարիւր վաթսուն միլիոն ժողովուրդ համրող Խորհրդային Միութեան եւ միւս պետութեանց միջեւ, եւ որքան ատեն որ ինքզինքը իրաւազրկուած նկատող Ֆաշական Իտալիան խառնշտկէ քաղաքական քարտէսը, պղտոր ջուրի մէջ հետապնդելու համար իր նուաճողական ծրագիրներու իրագործումը : Ու վերջապէս ոչ մէկ բարելաւման յոյս, որքան ատեն որ կայ ու կը մնայ աշխարհի տնտեսական աննախընթաց տագնապին մղձաւանջը :

Ինչո՞ւ այս անօրինակ վիճակը, որ երթալով կը ծանրանայ եւ կարծես քրոնիկ հիւանդութեան մը բնոյթը կ'առնէ : Ուրիշ յետպատերազմեան խառնակ շրջաններ շատ տեսած էր մարդկութիւնը, բայց անոնց ոչ մէկը, իր խորութեամբ թէ տարողութեամբ, տեւողութեամբ ու մանաւանդ տարածութեամբ՝ չի կրնար բաղդատութեան իսկ դրուիլ այս մեծ տագնապին հետ : Ինչո՞ւ այս ճգնաժամային կացութիւնը

Իրաց վիճակը պարզ աչքով տեսնել ու հաստատելը որքան դիւրին՝ նոյնքան դժուար է որոնել ու գտնել անոր խորական բուն պատճառները : Այդ մեծ « Ինչու »ն գտնելու համար, կարաններով մելան սպառած են ամէն ազգի քաղաքական ու տնտեսական հարցերու մասնագէտներ եւ տակաւին նոյնքան ու աւելի պիտի սպառեն, — որովհետեւ ցաւին բուն պատճառներուն վրայ անգամ մը մատը դնելէ յետոյ, որոշ չափով կը դիւրանայ անոր դարմանումը :

Յայտնուած աւելի կամ նուազ հեղինակաւոր եւ աւելի նուազ ճշմարտանման կարծիքներուն վրայ յաւակնութիւնը չունիմ նոր մը աւելցնելու : Բայց շահեկան կը գտնեմ ի մի բերել եւ համադրել այդ մասին տարբեր երկիրներու մէջ արտայայտուած միտքերը եւ ամփոփ ձեւի մը տակ ներկայացնել ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐԸ ՓՈԽԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է հայկական տառերը փոխելու համար :

Նոր Ճամբաներում հեղինակը, Գ. Լ. Եսայեան, միեւնոյն առթիւ հետեւեալ յօդուածը հրատարակած է « Խ. Հայաստան »ի մէջ, տառերու փոփոխումը արդարացնելու համար :

Հայկական տառերի բարեփոխութեան խնդիրը վաղուց է որ զբաղեցնում է ընթերցողների եւ հրատարակչական մարմինների միտքը :

Այդ տառերն իրենց ներկայ ձեւով խոշոր թերութիւններ ունեն, ընթերցողը յաճախ շփոթում է ա — ու — ա, բ — բ, գ — դ — դ, յ — ց տառերը՝ շնորհիւ դրանց մազային գծերի անբնականութեան. յաճախ էլ շփոթութիւն են առաջացնում Զ. Զ. Զ. գլխատառերը

Տպագրութեան միջոցին շատ տառեր ենթակայ են շուտ կոտրուելու, շնորհիւ իրենց աննորմալ պոչերի եւ մազային գծերի : Դրա հետեւանքով էլ դժուար են զանազանւում իրարից ու դառնում դժուարընթեռնելի : Բաց ի դրանից, իրենց պոչերի ու մազային գծերի հեշտութեամբ կոտրուելու պատճառով, տառերը շուտ են փճանում, որից հսկայական գումարներ ենք կորցնում

Ներկայումս ամենակատարելագործուած տառերը համարւում են լատինականը, որոնք ունեն 400 տարուան պատմութիւն եւ որոնք մշակուած են ու յաճախակի մշակւում են թէ գծանկարչութեան եւ թէ դասաւորութեան տեսակէտից : Ռուսական տառերն եւս, լատինականի փորձի հիման վրայ՝ միշտ վերափոխւում են, հին ձեւերը վերացւում են եւ աւելի կատարելագործուած ձեւերը թողնւում :

Օգտուելով լատինական տառերի փորձից, մենք աշխատել ենք հայկական տառերի գծերն ու դասաւորութիւնը մօտեցնել լատինականին :

Ընդհանրապէս բոլոր տառերը դասաւորուած են լինում չորս գծերի մէջ եւ բաժանւում են չորս հիմնական մասերի :

Առաջին կարգի տառերը տեղաւորւում են չորս լրիւ գծերի մէջ, երկրորդ կարգի տառերը՝ վերեւի երեք գծերի մէջ, երրորդ կարգի տառերը՝ միջին երկու գծերի մէջ, չորրորդ կարգի տառերը՝ ներքեւի երեք գծերի մէջ :

Հայկական տառերը, ըստ վերոյիշեալ կարգի, իւրաքանչիւր 1000 տառի մէջ հանդիպում են հետեւեալ չափով.

Առաջին կարգի տառերը հանդիպում են 180 անգամ :

Երկրորդ կարգի տառերը՝ 260, երրորդ՝ 300, չորրորդ՝ 260 անգամ :

Իսկ լատինական տառերի միջին շրջանառութիւնը հետեւեալ պատկերն ունի :

Առաջին կարգի տառերը 1000ի մէջ հանդիպում են 10 անգամ, երկրորդ՝ 200, երրորդ՝ 730, չորրորդ՝ 60 անգամ :

Ինչպէս տեսնում ենք, միջին երկու գծերի մէջ գտնուող մեր տառերը շրջանառութեան մէջ կազմում են 30 տոկոս, իսկ վերեւի ու ներքեւի գծերու մէջ գտնուողները՝ 70 տոկոսը, եւ այդ հանգամանքը խանգարում է աչքերին՝ տառերն անմիջապէս ընդգրկելու եւ արագ կարդալու :

Սակայն լատինական տառերը հակառակ պատկեր են ներկայացնում : Դրանցից միջին երկու գծերի մէջ գտնուողների 30 տոկոսը, որպիսի հանգամանքը կանոնաւոր տեսք է տալիս տառերին եւ դարձնում դիւրընթեռնելի :

Եւրոպական տպագրութեան մէջ ամենաշատ գործածուողը (մօտ 70 տոկոս) 8 « փունթօ » տառերն են, իսկ մենք 8ը փոխարինում ենք 10ով, որովհետեւ մեր տառերի բունը փոքր է եւ նրանք անկանոն դասաւորութիւն ունեն : Տպուածը դիւրընթեռնելի դարձնելու համար, մենք ստիպուած ենք լինում աւելի խոշոր տառեր գործածել, որը նոյնպէս նիւթական մեծ կորուստ է պատճառում : Այս նոր մշակուած տառերը, իրենց խոշորութեամբ հանդերձ, համեմատած մինչ այժմ գործածուող տառերի հետ, տալիս են միջին հաշուով մօտաւորապէս 15 տոկոս խնայողութիւն, իսկ երբ այս նոր տառերի 10 փունթօյի բարձրութիւնը կրճատում ենք եւ յարմարցնում 8ին, թողնելով իր նախկին լայնութիւնը, ստանում ենք լայն բնոյթի եւրոպական 8 փունթօյի չափ տառ, որն աւելի դիւրընթեռնելի է քան մեր ներկայ 10 փունթօ տառը եւ ազատօրէն կը փոխարինի վերջինիս. տալով միաժամանակ մօտաւորապէս 35 տոկոս խնայողութիւն. իսկ երբ միեւնոյն 10 փունթօ նոր տառը յարմարցնում ենք 8ի եւ լայնութիւնը 10 տոկոս պակսեցնում ենք, ստացւում է մօտաւորապէս 45 տոկոս խնայողութիւն :

Այսպիսով մենք կ'ունենանք երկու բնոյթի տառեր՝ միեւնոյն փունթօյով. այսինքն 8 փունթօ լայն եւ նեղ տառ, ինչպէս լինում է բոլոր եւրոպական տառերում : Նեղ բնոյթի տառերը կը գործածուեն թերթերում, տալով 40 տոկոս խնայողութիւն, կամ 40 տոկոս աւելի նիւթ կը տեղաւորուի ներկայումս տպագրուող թերթերում :

Հէնց մեր ներկայումս գործածուող տառերի անտնտես բնոյթն է պատճառը, որ ռուսական թերթերից արտատպուող նիւթերը մեր թերթերում համարեա կրկնակի տեղ են բռնում :

Պետհրատի Երեւանի տպարանում ներկայումս տպագրւում է տարեկան 8800 մամուլ, որի 4400 մամուլը կազմում են թերթերը, իսկ միւս 4400 մամուլը՝ գիրքեր ու գրքոյկներ : Թէ թերթերի եւ թէ գիրքերի պահանջը տարէց — տարի աւելանում է :

Մեր տառերի վերոյիշեալ բնոյթի պատճառով, միայն « Խ. Հայաստան » թերթն ունենում է 35—40 տոկոս կորուստ, որը հաւասար է մօտ մէկուկէս էջի

Գիրքերի ու գրքոյկների 70 տոկոսը ենթակայ է եւրոպական 8ի տառով շարուելու, որն անում է 3080 մամուլ (փորմա), իսկ դրա 35 տոկոս կորուստը հաւասար է 1078 մամուլի : Եթէ հաշուելու լինենք 3080 մամուլի կորուստը հետեւեալ պատկերը կ'ունենանք, վերցնելով ամէն մի մամուլի իր 8800 տիրաժով, գործարանային ինքնարժէքով

Թուղթ՝ 200 րուբլի, տպագրութիւն 40 ր., բրօշիւրաւորում 80 ր. : Ընդամէնը 320 րուբլի :

Իսկ 1078 մամուլին բազմապատկած 320 ր. հաւասար է 344,960 րուբլիի.

Մեր ղեկավար մարմինները չէին կարող անուշադիր լինել դէպ ի այս կարեւոր հանգամանքը, որը կլանում է հսկայական գումարներ եւ դրա համար էլ նրանք առաջադրեցին տառերը բարեփոխելու հարցը :

Այս նոր տառերը մշակելիս, մենք ղեկավարուել ենք հետեւեալ սկզբունքներով. —

Առաջին՝ աշխատել ենք տառերի պատկերը չփոխել, թողնել նոյնը :

Երկրորդ՝ միջին երկու գծերի տառերի բունը լայնացնել 50 տոկոսով, հաւասարեցնելով լատինականին, որով տառերը դառնում են պարզ, հեշտընթեռնելի : Այս վերջին հանգամանքը միեւնոյն ժամանակ տպագրութեան միջոցին ապահովում է տառերի տարանքները մրով լցուելուց եւ հնարաւորութիւն է տալիս տառերը լաւ մաքրելու :

Երրորդ՝ մազային եւ պոչաւոր գծերը վերացնել ըստ հնարաւորութեան եւ դրանով կանխել տառերի շուտ կոտրուելը.

Չորրորդ՝ երեք մասանի ա տառը, որն ամէնից շատ շրջանառութիւն ունի, վերցնել եւ փոխարինել մէկ մասանի ա տառով, որով տպագրութեան միջոցին կ'ունենանք 6 տոկոս խնայողութիւն.

Հինգերորդ՝ մեր 38 գործածուող տառերն ընդամէնն ունեն 6 հատ յատուկ գլխատառ, մնացած 32 գլխատառերը կազմւում են միայն հասարակի մեծացրած ձեւը : Աշխատել ենք վերացնել նոյնպէս այդ վեց տառի զանազանութիւնը եւ ղեկավարուել ընդհանուր սկզբունքներով :

Անշուշտ ներկայ նոր տառերը որպէս առաջին փորձ, գտնւում են իրենց մշակման ու զարգացման փուլում եւ ունեն թերութիւններ, սակայն այդ թերութիւններն աշխատանքի ընթացքում հասարակական լայն աջակցութեամբ հետզհետէ կը վերացուին :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

1900ԻՆ..

Անցեալ օր Pathé - Natan *Ընկ.ը իր նորակառոյց «* Marignan *»ի մէջ հրաւիրած էր մամուլի ներկայացուցիչները, ցոյց տալու համար շարժանկարի առաջին վախկոտ փորձերէն մինչեւ վերջին որոնումներուն արդիւնքները, կարճ բայց հետաքրքրական տեսարաններու մէջ :*

Քառորդ դար մը առաջ մեզ հիացնող եւ 20—30 մեդր ունեցող ժապաւէնները հասարակութեան ծիծաղը միայն շարժեցին, իրենց նիւթին մանկական ու միամիտ կազմութեամբ, շարժումներուն մեքենականութեամբ, տեսակ մը մարդամեքենաներու վերածելով դերակատարները :

Camera*ն դեռ չէր հասած իր այսօրուան կատարելութեան եւ բարդութեան, ընդունակ նօթագրելու ամենախուսափուկ արտայայտութիւններն իսկ դէմքի մը կամ շարժումի մը, որոնց հիմնական նկարագիրը միայն կրնար ունենալ 1900ին*

Ուշագրաւ եղան նաեւ խօսուն եւ երգող ժապաւէններու առաջին փորձերուն ցուցադրութիւնները

M. M Lumière *եղբայրներուն այդ ասպարէզին մէջ կատարած նուաճումները բախտորոշ եղած են : Շարժանկարը շատ բան կը պարտի այդ անխոնջ եւ հանճարեղ գիտնականներուն :*

Այսօր արդէն գրեթէ կատարելութեան մօտեցող շարժանկարի արուեստին վերջին մտահոգութիւնն է գունաւորել իր պատկերները՝ բնականութեան եւ կեանքի կատարեալ խաբկանքը տալու համար :

Ձայն, շարժում եւ գոյն միացած միեւնոյն պաստառին վրայ, ահա արուեստագէտներու վերջին երազը՝ որ մօտ է իրականանալու

Pathé - Natan*ի մասնագէտները այդ ուղղութեամբ կատարուած փորձերուն արդիւնքները դրին անցեալ օր մեր աչքերուն առջեւ, կարճ բայց [illegible] շարքեր ժապաւէններով :*

Բնական գոյներով եւ ուղղակի բնութենէն առնուած տեսարաններու առաջին տեսակներն էին՝ որ ցուցադրուեցան անցեալ օր, առաջին անգամ ըլլալով, [illegible] տեսներուն.

Ցոյցադրուեցաւ որ փորձեր [illegible] անոնք եւ դեռ կարօտ ուսումնասիրութեան եւ կատարելագործումի

Արդարեւ, շատ գնահատելի եղան [illegible] տրուած օրինակները եւ [illegible] մօտակայ նոր յաջողութիւններու

Նկատելի եղաւ որ որոշ գոյներ [illegible] դէն կրցած էին գտնել իրենց [illegible] յայտութեան ամբողջական ուժը [illegible] պէս կարմիր բոլոր տեսարաններու մէջ իր փայլով եւ զօրութեամբ [illegible] տիրապետէր, մինչդեռ կապոյտը, կանաչը եւ գորշ գոյները աւելի [illegible] եւ նուաղուն էին :

Մարգագետինի մը դժբախտ [illegible] նաչը չկրցաւ տալ մեզի ցանկալի [illegible] ը եւ թարմութիւնը. լոյսը կը [illegible]

Կինագործները հազիւ նկատելի [illegible] եւ այնտեղ է որ նոր գիւտը [illegible] պահանջէ երկար եւ դժուարին [illegible] նումներ, փորձեր, կարենալու համար տեսարան մը ներկայացնել պաստառին վրայ ա՛յն գոյներով եւ արժէքով իսկ, որոնցմով պիտի ներկայանար այդ նոյն տեսարանը նկարչի մը վրձինին տակ.

Աչքի առջեւ ունենալով այն հսկայ անհերքելի սատուծը որ բրած, անդոյն ժապաւէնը 1900էն մինչեւ այսօր, չեմ կասկածիր որ 30—35 տարի յետոյ — գուցէ աւելի կանուխ — յետագայ սերունդները նոյն ներողամիտ ժպիտով պիտի դիտեն այսօրուան [illegible] նահատելի փորձերը, ինչպէս ժպտալով դիտեցինք « Marignan *»ի պաստառին վրայ 1900ական ժապաւէններու մանկունակ փորձերը :*

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՀԱՒԱՏԱԼ

Այս խորագրին տակ, « Միլլիէթ », իր յուշերու կարգին, հետեւեալը կը գրէ « Միլլիյէթ »ի մէջ (4 մայիս) —

Հայաստանը պարտուեցաւ : Հիմա կը փնտռենք անոր հետ համաձայնելու միջոցները : Ազգ. ժողովին մէջ բացայայտ անվստահութիւն կայ Հայերու մասին : Կարգադրութեան մը եւ անոնք յատին նպատակներ կը հետապնդեն : Ի՞նչպէս կրնանք հաւատալ անոնց, ըսելով թէ Հայաստանը համայնավար եղած է : Ազգ մը, մէկ օրուան մէջ, շապիկ փոխելու նման կրնա՞յ միթէ փոխել իր մտքերը, իր համոզումները : Հայերը մարդու նման կ'ապրին, եթէ պէտք յուններու [illegible] քերնին : Իսկ եթէ զէնք թողունք անոնց ձեռքը, պէտք է գիտնանք միշտ նկատի առնենք իբրեւ վտանգի աղբիւր մը :

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա մէկ կողմէն, արտաքին գործավար Մուխթար պէյ միւս կողմէն, ժամերով բացատրութիւն, հաւաստիք կուտան Ազգ. ժողովին : Ամէն պէյ հաւանականութիւն նկատի առնուած է :

Հայաստանի յաղթելէն մեր ապառած մէկ շահն ալ՝ անոնցմէ քիչ մը զէնք առնելն է : Հայերուն զէնքերը կ'ուզենք : Այս մասին Ռուսերուն հետ կատարած մեր բանակցութիւններուն մէջ, հետեւեալ կէտերը նկատի ունենք. —

1— Հակառակ երեւոյթին, Հայերուն գոյնը յայտնի չէ : Այսօր համոզուած երեւցող Հայերը, չենք գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ընեն վաղը : Հետեւաբար մեր գործին չի գար զէնք թողուլ անոնց ձեռքը : Զինեալ Հայաստան մը կրնայ վնասել նաեւ Ռուսերուն :

2— Հայերը կը պնդեն թէ համայնավար են : Եթէ անկեղծ են իրենց այս պնդումին մէջ, կը նշանակէ թէ զէնքի պէտք չունին :

3— Արեւմտեան ճակատի մեր բանակը ամէն օր կը զօրացնենք : Ասոր համար մեծ քանակութեամբ զէնքի պէտք կայ : Մենք այդ զէնքերը չենք ուզեր միայն իբրեւ յաղթանակի իրաւունք : Կենսական անհրաժեշտութեան մը համար կ'ուզենք :

Խորհրդային Ռուսիան իրաւունք կուտայ մեր այս փաստերուն : Միայն թէ, արտաքին գործավար Չիչերինն կ'ըսէ.

« Հայաստանի մէջ համայնավար եւ ոչ համայնավար տարրեր կան : Անոնց ձեռքէն զէնքերը առնելը՝ կրնայ շատ մը խռովութեանց տեղի տալ : Իսկ համայնավարներուն անզէն եւ ոչ - համայնավարներուն զինեալ մնալը՝ մեզի համար վտանգաւոր կացութիւն մըն է : Հետեւաբար, Հայաստանի զէնքերը՝ մենք Ռուսերս տանք » :

Ռուսիոյ այս բացատրութիւնը եւ պաշտպանութիւնը՝ կասկածներ արթնցուց Ազգ. Ժողովին անդամներուն մէջ : Արդեօք Ռուսիան, Հայերու միջոցաւ նորէն խա՞ղ մը պիտի սարքէ մեզի դէմ : Մինչդեռ Կազիմ փաշան եւ բոլոր գործավարները կը հաւատան թէ Խորհրդային Ռուսիան անկեղծ է Թուրքիոյ հանդէպ :

X

Հայկական խնդիրներու մասին խօսուած ատեն, խօսք անցաւ նաեւ Թուրքիոյ մէջ կազմուած համայնավար կուսակցութեան մասին : Կազիմ փաշան այս առթիւ ըսաւ Ազգ. ժողովին մէջ.

— « Գիտեմ թէ այս կուսակցութիւնը ի՞նչ նպատակով կազմուած է : Անոր նպատակները ամբողջովին հակառակ են երկրին բարձրագոյն շահերուն : Մեր ամէնէն հայրենասէր ընկերները կան այդ կուսակցութեան մէջ ... : Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ մեր կառավարութիւնը ուղղակի համայնավար կուսակցութեան մը կը կռթնի : Ռուսերը մեզի չըսին թէ « անպատճառ բոլշեւիկ եղէք », ոչ ալ մենք ըսինք անոնց թէ « ձեզի բարեկամ ըլլալու համար, բոլշեւիկ պիտի դառնանք » :

Կազիմ փաշային յայտարարութիւնը գոհացուց ժողովը : Ետեւ խօսք առաւ համայնավար կուսակցութեան անդամ եւ Պրուսայի երեսփոխան Մուհիտտին Գաչա պէյ եւ ըսաւ.

— « Էֆէնտիներ, ամպիոն ելայ բողոքելու այն յարձակումին դէմ որ կատարուեցաւ համայնավարութեան վրայ, հայ ազգին հանդէպ մեր ունեցած բնական քէնի արդիւնքով : Համայնավար կուսակցութիւն մը կազմելով, մենք համոզուած ենք թէ հայրենասիրական մեծ պարտականութիւն մը կը կատարենք : Հոս համայնավար կուսակցութեան մասնակիցները կը յարգեն ազգային սահմանները եւ չեն քաշուիր իրենց անձն անգամ զոհելէ անոնց համար : Մենք այսպէս ընդունած ենք : Բոլշեւիկներն ալ իրենց ազգին փափաքին համաձայն կը շարժին : (Աղմուկներ) :

Նաֆիզ պէյ (Ճանիկ). — *Այդ ամպիոնը հիմնուած չէ որպէս զի անկէ համայնավարական քարոզութիւն կատարուի :*

Այս տեսարանը, — կ'եզրակացնէ յօդուածագիր « Միլլիէթ », — կատարեալ գաղափար մը չէ՞ տար Թուրքիոյ մէջ համայնավար կուսակցութեան եւ Թուրքին համայնավարական ըմբռնումի մասին :

ՄԱՐՏԿՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ...

ԽՄԲ.— Իրազեկ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մեզի.—

«Մարտկոց» թերթին բռնած «ուղղութեան» մասին ժամանակէ մը ի վեր դժգոհութիւն ծագած էր ինքնակոչ «Կեդր. Կոմիտէ»ին կարգ մը անդամներուն եւ իրենց յարած խումբ մը մոլորեալ ընկերներուն միջեւ: Լ. Մօզեան եւ Վ. Շուշանեան կը քննադատէին թերթին «ուղղութիւնը» եւ կ'ըսէին թէ չի ներկայացներ «իրենց շրջաններուն տեսակէտը»: Նոյնատեն, իրենցմէ շատեր կասկածներ ունէին թերթին բարոյական ու նիւթական մութ կողմերուն մասին: Այս դժգոհութիւններուն պատճառով էր, որ վերջին վեց ամսուան ընթացքին, «Մարտկոց»ի մարդիկը երեք անգամ արտակարգ «Շրջ. Ժողով» կը սարքէին ժամանակ մը կը յաջողէին փակել «իրենց շրջաններուն աչքերը». Բայց կասկածները կը յօրանէին, քանի նոյն շրջանները կը տեսնէին որ մեծ շռայլութիւններ կ'ըլլան «Մարտկոց»ականներու, աշխատելով փարատել ամէն կասկած, ուեւէ ճիշդը չփնթռւթեան մատնելու համար կասկածողները, հրապարակ կը հանեն լուր մը թէ շրջաբերութեան մէջ դրած են բաժնետոմսեր, հայ գրամատան մը կողմէ երաշխաւորուած, թէ այդ բաժնետոմսերով հաւաքուած դրամով կը հոգացուին «Մարտկոց»ի ծախքերը: Սակայն «շրջանները» գիտել կուտան թէ ո՞վ գնած է այդ բաժնետոմսերը, ոչ իրենց ընկերները գնած են բաժնետոմս, ոչ ալ իրենց բարեկամներէն մէկը: Շատեր գիտել կուտան նաեւ, որ «Մարտկոց»ականներէն ոչ ոք անդամավճար կուտայ, ոչ ալ «Մարտկոց»ը կը սպառի շահ մը ձգելու չափ, մինչդեռ երեք անգամ «Շրջ. Արտակարգ Ժողով» կը գումարուի, թերթին խմբագիրներուն կարեւոր վճարումներ կ'ըլլան, ուրկէ՞ց կուգան այս դրամները

Նկատելով որ թերթն ալ փոխած է իր ուղղութիւնը, այլ եւս շրջանները հարկ կը տեսնեն քննել կասկածելի կողմը:

Հաշիւ կը պահանջուի:

Կը հաստատուի «մութ» աղբիւրներէ դրամ տրուիլը «Մարտկոց»ի: Վ. Շուշանեան, Լ. Մօզեան եւ Ա. Աբոյեան ԲԱՐԵԿՈՐԾԱԿԱՆի մեքենայով շրջաբերական մը կը ղրկեն իրենց ընկերներուն: Մինչ այդ «Մարտկոց»ի կողմէ կը հրապարակուի յայտարարութիւն մը, իբրեւ Նոր կուսակցութիւն: Այս յայտարարութիւնը կ'ընդվզեցնէ շրջանները, որոնք կը կարծէին դաշնակցական մնալ՝ յարելով «Մարտկոց»ի: Այս պատճառով «Մարտկոց» եւս կ'առնէ իր յայտարարութիւնը, կը հրաժարի Նոր կուսակցութիւն հիմնելէ եւ այս անգամ թերթին ճակատը կը դնէ «օրգան Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի», խաղաղեցնելու համար շրջաններու դժգոհութիւնը: Բայց երբ իրենց ձեռքը կը հասնի ծանօթ շրջաբերականը «Մարտկոց» կը փրփրի եւ «ընկերական» կ'անուանէ շրջաբերականը ստորագրողները, եւ կը սկսի յարձակիլ անոնց դէմ:

Երրորդ «Շրջ. Արտակարգ Ժողով»ը կը գումարուի Վալանսի մէջ, անցեալ շաբթու: «Մարտկոց»ի խմբագիրներէն մէկը գացած կը վաղէ «կազմակերպելու»: «Մարտկոց»ի դէմ բողոքողները, նիւթական միջոց չունենալով, չեն կրնար մասնակցիլ ժողովին: Կը մասնակցի, բողոքողներուն կողմէ, Ա. Աբոյեան: Գայթակղալից, աղմկալից ժողով մը կ'ըլլայ: Շարքայինները չափազանց յուսախաբ կ'ըլլան: Շատեր կ'ուզեն հեռանալ ժողովէն: Սրտառուչ կոչեր կ'ըլլան՝ շարունակելու «գործը»: Կը հաստատուի եւ բանաձեւով մը կը ճշդուի «Մարտկոց»ի խմբագիրներուն մեղքը, որուն մանրամասնութիւնները հրատարակուեցան ՅԱՌԱՋի մէջ (10 մայիս): Ժողովը կ'որոշէ վեց ամիս կախակայել «Մարտկոց»ի խմբագիրները (Մ. Ե. եւ Մ. Գ.), որ թերթը ծախած են: Միւս կողմէ կը վտարուի Վ. Շ. եւ կը կախակայուի Լ. Մ., շրջաբերականին պատճառով: Կ'ընտրուի նոր «Կեդր. Կոմիտէ» մը, կեդրոնը՝ Վալանս:

Միւս կողմէ շրջանները փաստեր կուտան թէ արտասահմանեան չէզոք հաստատութիւն մը, ինչպէս նաեւ նոյնքան չէզոք արտասահմանեան ծանօթ դէմքեր զանազան գումարներ տուած են «Մարտկոց»ի, «առ ի քաջալերութիւն»:

Մեծ գայթակղութիւն մը եւս պիտի ըլլայ նաեւ այն, որ Փարիզէն Վալանսի ժողովին կը ղրկուի չեկահեր մարդ մը «դրամ եւ քաջալերութիւն» տանելու համար:

Ուրիշ տեղեկութիւններ՝ յաջորդով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մինչ մեր ծաղկոցները կը փակուին..

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ Զուիցերիոյ մէջ մեռած հայուհի մը, Օր. Մինասեան, 10,000 տոլար կտակած է Ռոպէրթ քոլէճին, 6000ը հայ, 4000ն ալ թուրք ուսանողներու յատկացուելու համար:

Այս առթիւ «Միլլիէթ» կը գրէ —

«Մահուան առջեւ, մարդիկ կը մոռնան կեղծաւորութիւնը, պառոչառնութիւնը եւ նման կաշկանդումները, եւ եղածին պէս կը ներկայանան: Հայ ըլլալով մէկտեղ, այս աղջիկը իր դրամը չէ կտակած հայկական դպրոցի մը կամ որբանոցի մը, այլ Ռոպէրթ Քոլէճին թողած է: Միայն, ցեղային զգացումին չկարենալով յաղթել, 6000 տոլարը հայերուն կտակած է: Այն միջոցին երբ մեր փոքրամասնութիւն կոչած համայնքներուն զգացումները ամբողջովին թրքական են, թէեւ այս երեւոյթը քիչ մը անհաճոյ է, բայց իմ հաշուիս, ես կը գնահատեմ այս աղջիկը, որ մեռած ատեն յիշած է Թուրքերը: Այն Թուրքերը որոնց ձեռքերը շատեր ակամայ կը համբուրեն: Եւ այս ընթացքը իբրեւ օրինակ կը յիշեմ այն թուրք հարուստներուն, որոնք մէկ դրշ. իսկ չեն նուիրեր Տարիւշշաֆաքայի որբանոցին:

Բարեկամի թէ թշնամիի մօտ երբ առաքինութիւն մը տեսնենք, պէտք է աշխատինք օրինակել»:

Օձ կը ժողվեն Թուրքիոյ մէջ

Օձի առեւտուրը օրուան խնդիր է Պոլսոյ մէջ: Առեւտրական Սենեակին մէջ ամէն օր դիմումներ կ'ըլլան, պայմանները իմանալու համար: Անցեալ շաբթու Իպրահիմ էֆ. անուն օձի որսորդ մը ներկայացած է, միասին բերելով 5 մեդր երկարութեամբ օձ մը որ պահ մը սարսափի մատնած է տեսնողները: Այս օձը եղբայրացած է Իպրահիմ էֆ.ի հետ, անոր ձեռքէն կ'ուտէ, թեւերուն եւ վիզին կը փաթթուի իր պոչ կցուածը տալով ամաչմայ մարդուն, եւ անոր ծոցը կը մտնէ տաքնալու համար:

Իպրահիմ օձի մասնագէտ մըն է եւ երկար ատենէ ի վեր օձերէն կը շահի իր հացը: Իր ուսումնասիրութեանց համաձայն, տասնէ աւելի թունաւոր եւ անթոյն օձերու տեսակներ կան Պոլսոյ շրջակայքը, մասնաւորապէս Քիւչիւք Չէքմէճէի եւ Հատըմքէօյի միջեւ: Իպրահիմ պահ մը սարսափի մատնած է իր մօտ գտնուողները, երբ շապիկը հանելով ցոյց տուած է ուրիշ քանի մը օձեր, որոնք իր մարմնին փաթթուած էին, բայց անմեղունակ երախաններու պէս:

Օձահման յայտնած է թէ օրը 50-100 օձ կրնայ հայթայթել, արտածելու համար:

ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած համայնավարներու հարցաքննութիւնը դեռ կը շարունակուի: Մայիս 1ի առթիւ ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէսզի մի գուցէ օտարներու դրդումով համայնավար փրոփականտ եւ ցոյց կատարուի: Ոստիկ. տնօրէն Ֆէհմի պէյ անձնապէս, ուրիշ ոստիկանական պաշտօնեաներուն հետ զանազան տեղեր այցած են եւ խստիւ հսկած: Այսուհանդերձ, որ եւ է դէպք կամ ցոյց չէ պատահած: Միայն փողոցները թռուցիկներ ցրուող 20է չափ անձեր ձերբակալուած են եւ այսպէսով հսկողութեան տակ առնուածներուն թիւը 100 հոգին անցած է: Հարցաքննութիւնները աւարտելէ վերջ, յանցաւորները դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

Փարիզի Հայրենակցական միութիւններէն ընտրուած յանձնախումբը կատարեց իր վրայ դրուած պարտականութիւնը: Կատարուած հանգանակութիւններէն, տեղի ունեցած հանդէսէն գոյացած է 6216 ֆրանք 55 սանթիմ: Այս գումարին մէջ կը գտնուի նաեւ «Ապագայ» թերթի միջոցով մեզի յանձնուած 200 ֆրանքը: Ընդհանուր ծախք եղած է 1960.10 ֆրանք: Տարբերութիւնը 4255 ֆրանք, ղրկուած է Պէյրութի կեդրոնական մարմնին, Պ. Գասպար Իփէկեանի անունով: Ապրիլ 14ին, միջհայրենակցական ընդհ. ժողովը ընտրեց հաշուեքննիչ յանձնախումբ մը որ քննութենէ յետոյ, ապրիլ 19ի իր ժողովին մէջ ամբողջութեամբ վաւերացուց դրամական գործառնութիւնը:

Յանձնախումբ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ»

Արդէն իսկ, առանձին գրքոյկով լոյս տեսած է Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ձեռնարկը, «ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ», որ այնքան քաջալերական ընդունելութիւն գտաւ, իբրեւ թերթօն հրատարակուելով ՅԱՌԱՋի մէջ:

Ֆրանսայի զանազան անկիւններէն մեզ եղած բազմաթիւ դիմումներուն գոհացում տալու համար, բաւարար քանակութեամբ ղրկած ենք բոլոր մեր մասնաճիւղերուն:

Ֆ. Կ. Խաչի այդ օգտաշատ գրքոյկը մատչելի դարձնելու եւ ամէն հայ տունէ ներս անոր մուտքը դիւրացնելու համար, նշանակած ենք բոլորին մատչելի գին մը, 50 սանթիմ:

Վստահ ենք որ Ֆրանսայի մէջ, ուր այդ աւերիչ ախտը ճշմարիտ սպառնալիք մը դարձած է մեր գաղթական ժողովուրդին համար, բազմաթիւ օրինակներով պիտի տարածուի եւ ամէն անհատ գրպանը պիտի ունենայ զայն:

Հոն ուր Կ. Խաչի մասնաճիւղ չկայ, առնելու համար կարելի է դիմել Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան, հետեւեալ հասցէով —

Mme Sch. Missakian, 6. Rue d'Alsace, Asnières (Seine). ներփակելով 1 ֆրանքի նամականիշ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ինչպէս խանգարեցին

ՓՈՔՐ ՄՈՆՄԱՐԹՐԸ. — Աղբար, պզտիկնե՞րն ալ դաշնակ կը տօնեն, թէ ոչ ես ալ Դաշնակցական եմ: Քանի մը դրացի քով քովի եկեր եւ որոշեր են պզտիկներուն համար խմտաղաւարս զլրեց շինել եւ հինգշաբթի օրուան համար մայրենի լեզուն սորվեցնել որ չմոռնան փոքրիկները: Ինծ ըսին, ես ալ շատ ուրախ եղայ: Ամենայն սիրով գործի սկսանք, շտկեցինք տեղը եւ դիմեցինք Տիկնանց Միութեան: Օրիորդ մը ղրկուեցաւ, որ հաւաքեց պզտիկները եւ ամիսը չորս օր դասախօսելու սկսաւ. ծնողքներէն 3ը Հօկի անդամ, 2ը՝ Դաշնակցական, մնացածներն ալ բոլորը չէզոք, բարեկամ Խորհ. Հայաստանի:

Դպրոցը բացուած օրէն իսկ, գործի վրայ էր մեր դրացի Հօկի կեդրոնական վարչութեան անդամ Ս. Նազարէթեան, ձեռքն ունենալով իր ուրագը, Միհրան Թէնէքճեան, որ ուրագին բերնով առաջին օրէն ըսկսաւ — ո՞վ առեր է հրամանը, ունի՞ք արտօնագիր: Այդ քիչ եկաւ, կոյգի ֆրանսական դրացին — «հայերէ՞ն կը սորվիս կոր, գլուխդ չի՞ ցաւիր»: Այս ալ չեղաւ, իրիկունը կուզան ապակին կոտրած: Երկաթ թելի վրայէն թելը շտկելով տախտակը կը գամեմ, իսկ հետեւեալ օրը իրիկունը կուգամ տուն, տեսնեմ երկաթեայ թելը խորտակուած, ապակին փշրուած, պատուհանը բաց, Օրիորդին գրքերը՝ մելանը կէս մը տարած, դպրոցը աղբով լեցուն, հակառակ որ ամէնէն բազմամարդ տեղը մժեղ մըն ալ չի կրնար շարժիլ: Կը հաւաքեմ տղաք պզտիկները:

— Ձեզի պօնպօն պիտի տամ, ըսէք. ո՞վ ըրաւ այսպէս: Պզտիկներէն մէկը կ'ըսէ.

— Ձեր Արժէնիէնը, ան ինչը ըրաւ (ցոյց տալով Ս. Նազարէթեանը, վարիչ անդամ Սերոպայի Հօկի:

Տէր խմբագիր, հիմա պատուոյ խօսքը մտքս եկաւ.— «Ղարղա տաւուղա ըլավուզ օլըրսա, պուռնու պ.. տան չըգմազ»:

Իրաւ որ մենք Հօկէն քաշուած ենք, բայց հոգիով սրտով բարեկամ ենք Խորհ. Հայաստանի: Եթէ Հօկի կեդրոնէն հեռու ըլլայինք, ի հարկէ չէինք քաշուեր, չճանչնալով վարիչները:

Նահապետ Ցթագեան

ՄԱՄՈՒԼ

Մայիս 6

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Պատմական թուական մըն է մայիս 6ը հայ կեանքին համար:

Ուղիղ 18 տարի առաջ, 1915 մայիս 6ին, հայ հայրենիքի մէկ կարեւոր մասին, Վասպուրականի մէջ, հայ ժողովուրդի ընտիր մէկ հատուածը հերոսական խոյանքով մը կը տիրանար իր ազատութեան:

1915 ապրիլ 7ին թրքական ոճրագործ կառավարութեան կողմէ Վասպուրականի բովանդակ հայութեան պարտադրուած գոյամարտը, տեւելով ամբողջ ամիս մը, Մայիս 6ին կը լրանար Վասպուրականի հայ անձնուրաց ռազմիկի լիակատար յաղթանակով:

Հայ հայրենիքը դարեր առաջ յափշտակելէ եւ հայ ժողովուրդի վրայ դարեր շարունակ իր անարգ ու արիւնոտ լուծը դնելէ յետոյ, արիւնարբու Թուրքը, օգտուելով մեծ պատերազմի ընդհանուր խառնաշփոթէն, յղացած եւ գործադրութեան դրած էր ոճրային անօրինակ ծրագիր մը — ջարդել հայ ընտիր ու անմեղ ժողովուրդը մինչեւ վերջին արու ժառանգը:

Թրքական ոճիրը, իբրեւ պետական անյեղլի հրահանգ, արդէն իսկ կէտ առ կէտ գործադրութեան դրուած էր մեր հայրենիքի մէկ ծայրէն միւսը: Արդէն իսկ պետութիւնը սկսած էր ջարդել իր քաղաքացին եւ թրքական անարգ դանակ ու եաթաղանը, մերթ մութին մէջ ու մերթ արեւի լոյսին տակ, հրդեհի բոցերու եւ արիւնի ճապաղիքներու մէջ կը ներէին հայ հայրենիքն ու հայ ժողովուրդը:

Բացառութիւն կը կազմէր հայկական Վասպուրականը, որուն դեռ կը վախնար մօտենալ թրքական ջարդարար սուրը: Կը վախնար, որովհետեւ Վասպուրականը հայ յեղափոխութեան հնոցն էր, Խրիմեաններու եւ Փորթուգալեաններու գաղափարներով հերկուած եւ Աւետիսեանի, Պետոյի ու Մարտիկի արիւնով շաղախուած արգասաբեր դաշտը: Եւ դաշնակցական գործիչներու վանեցի ռազմիկ ու մտաւորական ընտիր երիտասարդութեան յեղափոխական դարբնոցը:

Ու Թուրքը, բոլոր իր նենգ ձեւերը փորձելէ եւ ռազմական բոլոր իր պատրաստութիւնները տեսնելէ յետոյ, 1915 ապրիլ 3ին բարձրացուց իր ջարդարար բռունցքը նաեւ հերոսական Վասպուրականի վրայ:

Այլ սակայն, Վասպուրականցի հայ ռազմիկը, իր հզօր կուսակցութեան — Հ. Յ. Դաշնակցութեան — եւ իր անզուգական առաջնորդին՝ Արամի ղեկավարութեամբ, միամնեայ հերոսական դիմադրութեամբ ոչ միայն վրիպեցուց թրքական հարուածը, այլեւ հզօր իր բռունցքով ջախջախեց թշնամին: Եւ ահա, առաջին անգամ ըլլալով, Թուրքը, որ եկած էր ջարդելու Հայը, ջարդուեցաւ հայ յեղափոխական ռազմիկի ձեռքով: Ու առաջին անգամ ըլլալով հայ սուրբ հողը մաքրուեցաւ թրքական արիւնարբու հորդաներէն: Առաջին անգամ ըլլալով իր պատմական հայրենիքին մէջ Հայը տիրացաւ իր ազատ կեանքին եւ ունեցաւ իր սեփական կառավարութիւնը:

1915 մայիս 6ին հայ յեղափոխութիւնը արդարացուց ինքզինքը եւ լուսեղէն տառերով Վանի պատմական բերդին վրայ ծածանող ազատութեան արեւակարմիր դրօշակով՝ հետագայ սերունդներուն աւանդեց անյեղլի ճշմարտութիւնը — միայն զէնքով կայ Հայուն փրկութիւն»:

Դերասանութիւնը բեմին վրայ..

ՇԱՎԻԼ. — Մեր հայ դերասանները յաճախ կը գանգատին թէ ժողովուրդը չի գնահատեր, չի քաջալերեր զիրենք, թէ յաճախ սրահները լեցուն չեն ըլլար եւն., առանց փնտռելու պատճառները.

Խոստովանելով թէ կայ դասակարգ մը մեր մէջ որ կարեւորութիւն չի տար հայ բեմին ու անտարբեր է ազգային ամէն բաներու, բայց կան ալ որ կը սիրեն զայն ու կը խրախուսեն, զանազան պատճառներով

Նախ, դիտուած է շատ սովորական երեւոյթ մը՝ որ եւ է ներկայացման առթիւ որ հայկական կը կոչուի: Այն է՝ անճշդապահութիւնը սկզբնաւորութեան ժամերուն, զոր կապած են քմահաճօրէն ժողովուրդին ուշ կամ կանուխ հասնելուն: Ասով կը խանգարուի հեռուէն եկողներուն ալ վերադարձի եւ կանուխէն եկողները կը տաժեն ուշ մնացողներուն երեւէն

Ետոյ, տոմսակներու անկանոն ցրուում: Հակառակ շինդալից աղդերու թէ ամէն քսակի մատչելի գիներ դրուած են, իրականին մէջ, կատարուած խոստումներու առջեւ կը գտնես ինքզինքդ: Երբ շնորհով մը «սպասած» կ'ըլլան անոնք կամ քաղաքավարօրէն կը պարտադրուի աւելի սուղնոցէն գնել, որպէսզի աւելի աղէկ տեսնէք:

Եւ փոխան իրենց այս հոգածութեան երբ դուք ալ փափկօրէն դիտողութիւն մը ընելու կ'ելլէք, կը բարկանան ու կը բորբոքին ու դերասանութեան կ'ելլեն, աւելի կամ պակաս խօսքեր ուղղելով ձեզի...

Անհաւատալի թէ ինչու շատեր յաճախ կ'այպանեն եւ կը խրտչին, պատճառելով անոնցմէ որ կոչուած են կեանքի ուսուցիչները ըլլալու.

ՄԷԹ — ՍԷ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՏԻԿ. Ս. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Ծանօթ դերասանուհի Տիկ. Ս. Ալեքսանեան վաղը, շաբաթ երեկոյեան, կը ներկայացնէ Salle du Conservatoireի մէջ (2, rue de Conservatoire) ԿՆՃՈՒՏ ՀԱՆԳՈՅՑ թատերգութիւնը, թրքահայ կեանքէ, իր կողմէ գրուած:

Ներկայացման կը մասնակցին Փարիզի հայ երիտասարդ ուժերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՊԱՀԱԿԸ

— Բաղնիք չկայ, որդեակ. ինչպէս կ'ուզենայի լողնալ, ճամբու աղտէն եւ յոգնութենէն ազատիլ, ասաց Տիգրանը:

— Դրանից էլ գլուխն բան. ամառուայ բաղնիքի ի՞նչ պէտք կայ: Ինչ որ պէտք է վերցրէք, ձեզ տանեմ Հըրազդան գետը. լողացէք ինչքան ուզէք, մաքրուեցէք, չէք հագուեցէք եւ Երեւանի աղջիկների ուշադրութիւնը ձեր կողմը քաշեցէք:

Ծիծաղեցին:

— Այո, ինչ լաւ գաղափար. երթանք գետը լողանանք:

Գնացին: Էջմիածնի կամուրջէն վար գետը խաղաղ հոսանք էր առնում, ամէնէն յարմար տեղն էր լողանալու համար.

Ամառուայ այդ տաք օրին ջուրը պաղ էր. տղաները սրսփացին առաջին հերթին, բայց յետոյ այնքան լաւ զգացին իրենց, որ չէին ուզում ջրէն դուրս գալ:

— Մեր ջրերի հետ չի խաղցուի, ասաց Վարդանը, դուք վարժ չէք. բաւական է, ելէ՛ք, կը մսէք:

Ելան ջրէն. օգոստոսի ջերմ արեւը, ափի տաքցած հողն ու քարերն այնպէս հաճելի էին տղաներին, որ նըրանք չուզեցին հագնուիլ: Պառկեցին տաք աւազների վրայ, կռնակները տըւին արեւին:

Մարմիններէն կաթկթող ջրէն խոնաւցած հողն այնպէս անուշ էր բուրում, որ արբեցնում էր նրանց:

Հայրենի՞ք, ո՛չ, ի՞նչպէս կարելի էր զրկուել այդ հաճոյքէն: Նրանք նորէն ջուրը մտան, նորէն ելան, պառկեցին ափին:

Եւ այդպէս մի քանի անգամ:

Ոչ մի տեղ, ոչ մի հող Գուրգէնին այնպէս չէր յափշտակել, ինչպէս այդ գետինը. նա ուզում էր գրկել տաք քարերը, ուզում էր համբուրել բուրումնաւէտ գետինը:

Ուրախ էր, մոռացել էր քաղաքը եւ այնտեղ տիրող թշուառութիւնը:

Վերջապէս հագնուեցին, վերադարձան քաղաք:

Ճաշէն յետոյ՝ Վարդանի հետ միասին՝ նրանք շրջեցին քաղաքը, այգիները:

Ա՜խ այդ այգիները, գունագեղ, հոտաւէտ, համեղ պտուղները, եւ այն սրտաբաց հիւրասիրութիւնը, որին հանդիպում էին նրանք ամէն տեղ:

Գուրգէնը մտովին հաւաքեց փողոցների սովահար մարդիկը, քանդեց անշուք տները, բացեց լայն փողոցներ, զարդարեց հրապարակներով, յուշարձաններով, շատրուաններով եւ ստացաւ մի աքանչելի քաղաք, ցուցադրելի մի վայր, իր անզուգական երկինքով, բորբ արեւով, պաղ ջրերով, այգիներով եւ վիշապաձայն Հրազդանով:

Գուրգէնը սիրեց երեւակայութեամբ իր կերտած նոր Երեւանը:

Ու սակայն, երբ գիշեր եղաւ ու նըրանք վերադարձան իրենց գաղթակայանը՝ Գուրգէնը նորէն տխրեց:

Տեղ չկար պառկելու. յատակի վըրայ, հազիւ կարողացան տեղաւորուել: Սենեակի ծանր օդը, տօթը, մոծակները չէին թողնում նրան քնելու: Տանջւում էր:

Մի երեխայ լաց էր լինում եւ հաց պահանջում: Մայրը զսպուած ձայնով համոզում էր նրան սպասել, քնել, առաւօտը, երբ լուսանար՝ նա հաց պիտի գտնէր իր սիրունիկի համար: Բայց երեխան չէր համոզւում. անօթի փորով քնել չէր կարողանում:

Գուրգէնն զգաց, որ այս անգամ մայրն էլ իր արցունքները խառնեց զաւակի արցունքներին:

Արդեօք նրա էլ աղիքները չէի՞ն գալարւում քաղցի ճանկերում:

Գուրգէնը մի քանի պաքսիմաթ հանեց, մի տուփ կաթի հետ տուեց փոքրիկին:

Մայրն ուրախութենէն չգիտէր ինչպէս շնորհակալ լինէր, ուզում էր համբուրել Գուրգէնի ձեռքը:

Գուրգէնը փախաւ կնոջ մօտէն. ուզում էր դուրս գալ բակը, բայց ըզգաց, որ ոտներն իրեն չեն հնազանդւում. ինչ որ ծանրութիւն է զգում. ականջները խշխշում են:

Նա վերադարձաւ իր տեղը՝ բոլորը քնած էին:

Նա կարգ եկաւ իր տեղում. մտքով գնաց Ամերիկա, իրենց տունը, ծնողները, քոյրը, եղբայրը: Շուտով դպրոցները պիտի վերաբացուին. իր ընկերները համալսարան պիտի մտնեն, ինչ ուրախ, ինչ հետաքրքիր կեանք. իսկ ինքը ինչո՞ւ եկաւ այս աւերակ, այս սովի, թշուառութեան աշխարհը:

Նա փափաք զգաց փախնելու, վերադառնալու Նիւ Եորք իրենց տունը, հարազատների գիրկը: Մայրը, իր անուշ մայրը ի՞նչ է անում արդեօք, յիշո՞ւմ է իրեն. կարօտե՞լ է իրեն: Կարօ՜տ, կարօ՜տ ...

Մի՞թէ արցունքներ էին թրջում նրա երեսը. մի՞թէ լալիս էր նա:

Տաք էր, շատ տաք: Գլուխը ծանր էր. ոտները փայտացել էին կարծես:

Գուրգէնը հիւանդ էր. Հրազդանի համբոյրը սուղի էր նստել նրան:

Առաւօտեան ընկերները մոլորուել էին. չգիտէին ի՞նչ անել: Գուրգէնը լուրջ հիւանդ էր. տաքութիւն ունէր:

Նրանք դիմեցին Վարդանին:

— Վարդան ջան, սրան տանենք հիւանդանոց. այստեղ անտանելի է:

Հիւանդանոց, այո՛: Ու Վարդանը վազեց բոլոր հիւանդանոցները: Ի զուր. տեղ չկայ. անկարելի է մի նոր մարդ տեղաւորել:

Կացութիւնն անտանելի էր:

Երեկոյեան Վարդանը եկաւ ուրախ տրամադրութեամբ.

— Մի քիչ ուժ արա, Գուրգէն ջան, ելիր գնանք, ես քեզ համար մի լաւ տեղ եմ գտել: Հեռու չէ:

Գուրգէնը վեր կացաւ: Ընկերները վերցրեցին նրա իրեղէնները:

Եկեղեցու յետեւի փողոցում, մի փոքրիկ պարտէզի մէջ, համարեա թէ մի փոքրիկ խրճիթ էր նրանց տեսածը: Սենեակը՝ ուր մտան նրանք՝ ընդարձակ էր ու մաքուր, լուսաւոր ու զով:

Միջին տարիքի մի գեղեցիկ կին էր նրանց դիմաւորողը:

Վարդանն արդէն պատմել էր նրա մասին:

Ամուսինն սպաննուած էր Սարդարապատի կռւում. տղաները զինուոր էին. ինքը մենակ էր խնամում այգին, իր ապրուստի միակ աղբիւրը:

— Հրամեցէք, որդի, տունը ձերն ա. ես էլ ձեր մայրը:

Գուրգէնը հաւնեց սենեակը:

— Վարձո՞ւ է, տիկին, լաւ է, ինչ որ ուզէք՝ պիտի վճարեմ:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19, rue Ampère: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ Արզութեան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի գաւառական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Նուպար Ալատինեանի բնակարանը, 6, rue Beausejour, Sarcelles: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան եւ Վիլէօրպանի Արամ խումբերու անդամական ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Ս. ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, տեղը կ'որոշուի մարմնոյն կողմէ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Տեղը կ'որոշուի Լիոնի մարմնոյն կողմէ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Կարեւոր զեկոյց:

ՏՈՔԹ. ԵԱՂՈՒՊԻ ՎԻՃԱԿԸ

Համաձայն մեր ստացած ստոյգ տեղեկութիւններուն, հաջակաւոր վիրաբոյժ Տօքթ. Եաղուպեանի մահուան շուրջ տարածուած շշուկները բոլորովին անհիմն են:

Հանրածանօթ վիրաբոյժը դեռ քանի մը օր առաջ ենթարկուեցաւ վիրաբուժական վերջին գործողութեան մը եւ այժմ կը գտնուի ապաքինման խիստ զգացուցիչ շրջանին մէջ: Իր բազմաթիւ բարեկամները, քիչ ատենէն գոհունակութիւնը պիտի ունենան զինքը բոլորովին կազդուրուած տեսնելու եւ դեռ երկար տարիներ օգտուելու իր խորհուրդներէն եւ բուժող նշտրակէն:

Փարիզի Գրականն Ակումբ վաղը, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard զեկոյց Գ. Ս. Վրացեանէ «Հայաստանի ներկայ մտաւոր դրութիւնը»: Զեկոյցէն յետոյ մտքերու փոխանակութիւն: Մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ԼԷ – ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը նախագահէ Գ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, կը խօսի Գ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կը ներկայացուի Ջափաճեան Որբերու «Վահագնեան» ֆիլմը

եկեղեցւոյ սրահին մէջ 31-33 rue de Parc

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 9ին

Գեղարուեստական բաժին: կը մասնակցի Առնուվիլի երգչախումբը ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ: Մուտք 3 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ սգացեալ ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ կնկոջ մահուան առթիւ, խոնարհելով իր թարմ հողակոյտին առաջ:

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պառանեան Միութիւնը, սրտի խորին կսկիծով կ'ողբայ յարգելի ընկերներ ՀԱՅԲ ԱԲՐԱՀԱՄԻ եւ ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ անդարմանելի կորուստը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կարմիր Խաչի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Բուժարանին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau: Կարեւոր օրակարգ՝ պաշտօնական ընտրութիւն: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ պաշտօնական ժողովի հարցերու մասին: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ԾԱԽՈՒ Է

Սափրիչի խանութ մը (Արանց եւ կանանց), օժտուած Permanant Tugeneի գործիքով, ապահով գործ: Մէկ խանութ, 4 սենեակ, կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն: Շատ եւ շա՛տ աժան գինով:

Դիմել՝ ARMAND Coiffure
8 Թիւ Թրամուէյի վերջաւորութեամբ
St. Julien Marseille

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ 11-24 ԱՊՐԻԼԻ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ԱՊՐԻԼ 11-24ի ՀԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ յիշատակին եւ պատարագ պիտի մատուցուի, նախագահութեամբ առաջնորդ Տ. Գրիգորիս եպսկ. Պալաքեանի, որ պիտի քարոզէ օրուան սգատօնին առիթով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

■■■■■■■■

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆԶԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Անիծուա՛ծ յիմար, դժոխքէն փախած խենդ, մռնչեց գաղտնի ոստիկանը՝ Պիլլիի օձիքէն բռնելով ու թօթվելով զայն. ուրեմն Չորս Արդարներէն մէկը ձեռքդ է ինկեր եւ մտքէդ իսկ չես անցուցեր անոր երեսը նայիլ անգամ մը, այո՞ ...

Պիլլի փորձեց ազատիլ Ֆալմըթ-ի ձեռքէն.

— Զգեցէ՛ք երթամ ... ես ի՞նչ գիտնայի թէ Չորսերէն մէկն էր ան. դուք ալ չէք գիտեր զեռ, ըսաւ խոժամանկութեամբ. յետոյ իր միտքը սկսաւ արագօրէն գործել: Յորհեցաւ որ կրնար գաղտնի ոստիկանին խօսքերը դրամագլուխ ընել իրեն, փրկուելու համար կացութենէ մը որ խիստ հաճելի չէր:

— Սա՛նկ մը տեսայ անոնց դէմքը, ըսաւ Պիլլի ...

— Անո՞նց ... քանի՞ հոգի էին:

— Ի՞նչ փոյթ, պատասխանեց Պիլլի վշտացած երեւոյթով մը: Սկսած էր ըմբռնել որ հետզհետէ կը զօրանար իր դիրքը:

— Պիլլի՛, պոռաց գաղտնի ոստիկանը. այս գործը խաղալիք չէ. եթէ բան մը գիտես, պարտաւոր ես ըսել.

— Օ՛հ ..., ընդմիջեց քսակահատը արհամարհանքով. պարտաւո՞ր ... Օրէնքէն ես ալ ձեռքի չափ կը հասկնամ ... եթէ մէկը բերանը չբանայ, չէք կրնար ստիպել, չէք կրնար ...

Գաղտնի ոստիկանը նշան ըրաւ իրեններուն որպէս զի հեռանան ու երբ առանձին մնաց Պիլլիին հետ, ձայնը մեղմացուց եւ շարունակեց.

— Հէյրի Մոռը բանտէն ելաւ անցեալ շաբթու ...

Պիլլի աչքերը վեր կախեց:

— Զեմ ճանչնար, ըսաւ կամաց մը:

— Հէյրի Մոռը բանտէն ելաւ անցեալ շաբթու, կրկնեց Ֆալմըթհ. երեք տարի մնաց այնտեղ գողութեան համար ... երեք տարի եւ տասը խարազանի հարուած ...

— Ինծի՛ ինչ, ես չեմ ճանչնար .. ըսաւ Պիլլի միեւնոյն շեշտով ..

—Գիտես թէ ոստիկանութիւնը չկրցաւ ձերբակալել զինքը, որովհետեւ հետքեր չկային ու թերեւս երբեք չձերբակալուէր եթէ ... «գաղտնի տեղեկութիւն մը» չհասնէր մեզի .. գիշերանց, իր անկողնին մէջ ձերբակալուեցաւ, շարունակեց գաղտնի ոստիկանը շարութեամբ

Պիլլի չպատասխանեց եւ շրթունքները խածաւ:

— Հէյրի Մոռ կ'ուզէ հիմա գիտնալ թէ որո՞ւ կը պարտի ... երեք տարին ու տասը խարազանի հարուածը ... Գիտես որ ծեծ ուտող մարդոց յիշողութիւնը զօրաւոր կ'ըլլայ, Պիլլի ...

—Անարգար բան է ձեր ըրածը, Մոթըր Ֆալմըթհ, պոռաց Պիլլի ... ի՞նչ ըսեմ, տասնոց չունէի ... Հէյրի Մոռը իմ ընկերս չէր ... ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն կ'ուզէր եւ ..

— Ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն կ'ուզէ նաեւ հիմա, գիտել տուաւ Ֆալմըթհ.

Պիլլի լուռ էր քանի մը վայրկեան:

— Լա՛ւ, գիտցածներս պիտի ըսեմ, յայտնեց քսակահատը

— Ո՛չ այստեղ, ընդմիջեց գաղտնի ոստիկանը:

Ցեառոյ կանչեց ոստիկանապետը եւ ըսաւ.

— Պարո՛ն, կրնաք ազատ թողուլ այս մարդը երաշխաւորութեամբ. ես կ'երաշխաւորեմ.

Այս յայտնութիւնը ուրախացուց Պիլլին:

— Առաջին անգամն է որ ոստիկանութիւնը երաշխաւորութեամբ ազատ կը թողու զիս ...

Գաղտնի ոստիկանը եւ Պիլլին ինքնաշարժով եկան ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնութեան կեդրոնը, ուր Ֆալմըթհ առաջնորդեց զայն դէպի իր գրասենեակը:

— Նախ եւ առաջ, սկսաւ Ֆալմըթհ, գիտէք է չատ կարճ պատմես. մեր իւրաքանչիւր վայրկեանը թանկագին է:

Եւ Պիլլի սկսաւ պատմել: Հակառակ ազգաբարութեան, նկարագրեց մանրամասնութիւններ որոնք անհրաժեշտ չէին անհամբեր ոստիկանին համար:

Պիլլի վերջապէս հասաւ պատմութեան ամէնէն կարեւոր կէտին:

— Երկու հոգի էին, մէկը բարձրահասակ, միւսը ոչ ... «Միրելի ձորճ», ըսաւ կարտահատակը ... ժամացոյցը եւ յուշատետրը անոր գրպանէն թռցուցի ... յուշատետրին մէջ բան մը կա՞ր, հարցուց յանկարծ Պիլլի:

— Շարունակէ՛, հրամայեց գաղտնի ոստիկանը:

— Լա՛ւ, անոնց ետեւէն քալեցի մինչեւ փողոցին ծայրը ... յետոյ պատահեցին կառքերուն՝ Չէլընկ Քրոս երթալու համար ... հոդ էր որ ժամացոյցը ձեռքս ինկաւ ...

— Ժամը քանի՞ն ...

— Տասնումէկին, թերեւս տասնմէկին, ըսաւ Պիլլի:

— Եւ իրենց երեսը չտեսա՞ր ..

Քսակահատը ուժեղ կերպով թօթվեց գլուխը:

— Աստուա՛ծ վկայ չտեսայ, Մոթըր Ֆալմըթհ:

Գաղտնի ոստիկանը ոտքի ելաւ, հառաչանք մը արձակելով:

— Ուրեմն ո՛չ մէկ կերպով օգտակար չես կրնար ըլլալ ինծի, Պիլլի. մօրուք ունէի՞ն, թէ ընդհակառակն ածիլուած էին ...

— Պիլլի գլուխը թօթվեց դարձեալ, սիրտը կոտրած երեւոյթով:

— Եթէ ուզեմ՝ կրնամ սուտ մը նետել ու ձեզի չփոթցնել, Մոթըր Ֆալմըթհ, բայց կ'ուզեմ արդար ըլլալ ձեզի հետ ...

Գաղտնի ոստիկանը նշմարեց անկեղծութիւնը մարդուն դէմքին վրայ

— Լաւագոյն ըրիր, Պիլլի, ըսաւ նոր. հիմա ինծի մտիկ ըրէ. դուն առաջին եւ վերջին մարդն ես աշխարհի մէջ որ տեսած ես Չորս Արդարներէն մէկը: Թէեւ չես յիշեր իր դէմքը բայց եթէ նորէն հանդիպիս իրեն փողոցին մէջ, թերեւս ճանչնաս. կրնաս ըլլալ որ անոր քալուածքին ձեւը կամ թեւերուն շարժումը որոնք հիմա միտքդ չեն, յիշես երբ տեսնես զինք դարձեալ: Հետեւաբար, ես պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեմ քեզ ազատ արձակելու մինչեւ վաղը միւս օր:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
13
ՄԱՅԻՍ
1933

13 Mai
1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2187

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԻՏԻ»ՆԵՐՈՒՆ ՉԱ՞Փ ԱԼ ՉԿԱՆՔ...»

Երէկ Փարիզի մէկ հիւանդանոցէն, բանուորէ մը ստացանք հետեւեալ նամակը, մայիս 10 թուականով.

— «Բարեգործականը դպրոց կը բանայ, Կարմիր խաչը դպրոց կը բանայ, ... պիտի հոգայ անտէր հիւանդները: Չեն կրնար ըսել թէ ժողովուրդը դրամ ... տալ: Պէյրութի խնդիրը մէջտեղն է, շատեր տուին իրենց լումաները, ի... դպրոցական չըլլար բոլշեւիստներուն համար: Նոյնիսկ այցելութենէ զր... ... ենք: Ես հոս կը տեսնեմ ուրիշ ազգերէ հիւանդներ որոնք շաբաթական այ... ... կ'ընդունին, նոյն իսկ «Սիտի»ները, անոնց չա՞փ ալ չկանք: ... կը խնդրեմ, յանուն ազգի, յանուն երիտասարդութեան յիշեցուցէք ազ... մարմիններուն թէ աղքատ հայ բանուորը երբ հիւծախտաւոր դառնայ՝ ... միջոց սանաթորիոմ երթալու, ֆրանսական իշխանութիւնները միայն ... հիւանդանոց կը ղրկեն, իսկ այս հիւանդութիւնը չի բժշկուիր միայն հիւան... ..., սանաթորիոմ պէտք է:

« ...Ազգին եւ հարուստներուն դրամները միշտ օտար երկիրներ կը ղր... , փոխանակ այստեղի պահանջները գոհացնելու: Հայ բանուորը կը հիւծի, ... որ եւ է կազմակերպութիւն չունինք հիւանդ հայ բանուորին համար »:

Նամակը, ինքնին, այնքան պերճախօս է եւ սրտառուչ որ, ... կը դարձնէ որ եւ է խորհրդածութիւն:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ճշդել թէ՝ Կարմիր Խաչերը, ... կամ Ֆրանսահայ, իրենց կարելին կը փորձեն, օգնելու համար հայ հիւծախտաւորներուն:

Երբ այս դաղութը չէն էր տակաւին, առաջինը ունէր կարեւոր գումար մը, եւ եթէ չենք սխալիր, ի հարկին ամսական երեք հարիւր ֆրանքի վարկ մը կը բանար, երեք ամսուան համար:

Ժամանակները փոխուեցան, եւ այսօր դժուար է նոյն օգնութիւնը ստանալ:

Միւսն ալ, Ֆրանսահայ Կ. Խաչը, թէեւ նուազ ունեւոր, միշտ ալ աչքի առջեւ ունեցած է անտէր հիւծախտաւորներու պարագան, եւ օգնած է իր կարողութեան չափով:

Բարեգործականն ալ, եթէ Ֆրանսայի մէջ շօշափելի գործ մը չունի այս ճակատին վրայ, բացած է դարմանատուններ՝ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Այս ճշդումէն յետոյ, բաց կը մնայ հիմնական խնդիրը.— կազմակերպութիւն մը՝ անտէր հիւծախտաւորներու համար: Եւ, ... պարտականութիւն մը,— այցելութիւն հիւանդներուն:

Տարիներ առաջ, Փարիզի Բժշկական Միութիւնը երկար զբաղեցաւ այս հարցով: Նոյնիսկ խորհրդակցութիւն մը սարքուեցաւ Կ. Խաչերու եւ զանազան կազմակերպութեանց հետ: Արդիւնքը,— ... ամլութիւն: Անխուսափելի ճակատագիրը՝ խոշոր ծրագիրներու:

Իսկապէս, միլիոններ պէտք են, հայկական առողջարան մը հաստատելու համար: Այս ժողովուրդը ունի միլիոնատէրներ, բայց չունի պատրաստ միլիոններ: Իսկ միլիոնատէրները հայերէն թերթ կարդալով չէ որ կ'առաջնորդուին: Անոնք ունին իրենց յատուկ հաշիւներն ու հայեացքները, եւ հազար թելադրութիւն՝ բան չի խօսիր անոնց ոչ մտքին, ոչ ալ սրտին:

Ծրագիր կար գոնէ 5—10 անկողին ապահովելու ֆրանսական առողջարանի մը մէջ:

Այդ համեստ առաջարկն անգամ ոչ ունկնդիր ունեցաւ, ոչ ալ ձայնակից:

Մէկ խօսքով, ամէն ինչ ձգուած է բախտին:

Բայց, ի՞նչ պիտի ըլլան այս անտէր բանուորները, երբ կը հալածուին բարակցաւէն...

Եթէ անկարելի է գտնել հիմնական միջոց մը, որպէսզի կարենան առողջարան մտնել, դժուա՞ր է զանազան ձեւերով մեղմացնել անոնց տառապանքը:

Այնքան Միութիւններու մէջ, կամ անոնց փոխադարձ համաձայնութեամբ եւ գործակցութեամբ, կարելի չէ՞ հաստատել կազմակերպութիւն մը, յատկապէս անտէր հիւծախտաւորներու համար:

Հրաշքներ չենք սպասեր այդպիսի կազմակերպութենէ մը:

Բայց, վստահ ենք որ ան կրնայ դառնալ բարերար, եղբայրական ձեռք մը՝ կարելի աջակցութիւնը ապահովելու համար: Սկսելով տարրականէն — «եւ հիւանդաց այցելութիւն»:

Արդարեւ, այդքան դժուա՞ր բան է պարբերաբար այցելութիւններ սարքել դէպի հիւանդանոցները, կապոց մը պտուղ կամ ուտելիք, թաշկինակ մը կամ ծաղկեփունջ մը տանելով, եւ երկու անուշ խօսք արտասանելով:

— Սիտիներուն չա՛փ ալ չկանք.

Ախտը հինգով – տասնով զարկաւ իր զոհերը: Բայց, այսօր արդէն հարիւրով կը համրուին անտէրները, միայն Ֆրանսայի մէջ: Ընդհանրապէս երիտասարդներ եւ բանուորներ, որոնք յաճախ ընտանիքի միակ նեցուկն են:

Դեռ անցեալ տարի, Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը պարահանդէս մը սարքեց, եւ հասոյթը, մօտ 10,000 ֆր., յանձնեց Քոնսէփսիոն հիւանդանոցին, որ միշտ բաց է հայ հիւանդներուն առջեւ:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ աշխատանքը յաճախ կը յաղթէ շատ մը դժուարութեանց:

Աշխատանք եւ կազմակերպութիւն՝ նա՛եւ այս ճակատին վրայ:

Մենք թելադրութիւն մըն է որ կ'ընենք, ընդհանուր գիծերով: Մասնագէտներ եւ յատկապէս Փարիզի Բժշկական Միութիւնը անշուշտ կրնան աւելի գործնական ծրագիր մը ներկայացնել: Եւ մանաւանդ ստանձնել նախաձեռնութիւնը ո՛ր եւ է կազմակերպութեան:

«Սիտիներուն չա՞փ ալ չկանք», մենք որ այնքան կը սիրենք պարծենալ մեր առաքինութիւններով եւ մեծագործութիւններով...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԶԻՆՆՈՒԻ, ԻՆՉ ՈՐ ԱԼ ՈՐՈՇԵՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ»

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անակնկալներ՝ մէկ օրէն միւսը:

Փ. Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, մայիս 12էն շրջանակից գրութիւն մը հրատարակեց Ազգերու Դաշնակցութեան գերմանական ընկերակցութեան օրկանին մէջ: Ցօդուածին խորագիրն է՝ «ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ»: Նախարարը կ'ըսէ.

— «Եթէ ուզենք գերմանական տեսակէտէն ամփոփել զինաթափութեան խորհրդաժողովին վիճաբանութիւնները, որ կը տեւեն աւելի քան 15 ամիսէ ի վեր, ստիպուած ենք հաստատել թէ՝ ձախողած է մեր պահանջը՝ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը գործադրելու մասին: Պատճառը այն է որ ուժեղապէս զինուած պետութիւնները կը մերժեն զինաթափ ըլլալ եւ մենք պիտի հարկադրուինք լրացնել մեր պաշտպանողականութիւնները, ի՛նչ որ ալ ըլլայ պաշտպանողականութեանց սահմանափակումն ու կրճատումը՝ անգլիական ծրագրի հիման վրայ, եթէ երբեք պիտի ըլլայ: Տակաւին կրնա՞նք յուսալ թէ օդային բանակը կամ ռմբաձիգ օդանաւերը պիտի արգիլուին ընդհանրապէս եւ թէ պիտի ջնջուին եղած օդային տորմիղները: Ապահովաբար ոչ: Այս կը նշանակէ թէ՝ Գերմանիան, իր ապահովութիւնը ամբողջելու համար, պէտք է ինքն ալ ստեղծէ զինուորական եւ ծովային օդանաւորդական ուժ: Կրնա՞նք յուսալ թէ՝ 105 միլիմեդրէն վեր տրամագծով թնդանօթները ընդհանրապէս պիտի արգիլուին եւ եղածները պիտի ջնջուին: Ապահովաբար ոչ: Եթէ յաջողին արգիլել որոշ տրամագծով թնդանօթներ, այդ սահմանը 105 միլիմեդրէն վեր պիտի ըլլայ: Այս պարագան անհրաժեշտ կը դարձնէ որ Գերմանիան ալ աւելի մեծ տրամագծով թնդանօթներ ունենայ: Նոյն անհրաժեշտութիւնը՝ զինուորներու թիւի մասին »:

Ֆոն Նէօրաթ վերջացնելով, այս կացութեան պատասխանատուութիւնը կը ձգէ «բոլոր անոնց վրայ որոնք, խորհրդաժողովի երկար տեւողութեան ընթացքին, միշտ մերժած են զինաթափ ըլլալ Գերմանիոյ հաւասարելու ատենն »:

Այս յօդուածը խոր յուզում պատճառեց Ժընեւի մէջ, ուր ճիշդ այս միջոցին խորհրդակցութիւններ կը կատարուին զինաթափութեան մասին: Շատեր դիտել կուտան թէ մինչ գերմանական պատուիրակը, Նատոլնի, կը ծածկէ իր բուն միտքը, արտաքին նախարարը բացէ ի բաց կը պարզէ կառավարութեան անյեղլի ուղեգիծը: Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ անգլիական պատուիրակը կը բանակցի Նատոլնիի հետ՝ Մաքտոնըլտի ծրագրին շուրջը:

Մնաց որ, այդ բանակցութիւնները ձախողած են նորէն, եւ անգլիական կառավարութիւնը ինք շատ ծանր կը տեսնէ կացութիւնը: Այս պատճառով ալ, արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ նախարարական խորհուրդը, որոշելու համար Անգլիոյ դիրքը՝ Գերմանիոյ խափանարար ընթացքին առթիւ:

« ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՊԻՏԻ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԻ ՎԵՐՍԱՅԼՈՎ »

Մինչ այս մինչ այն, մայիս 11ին, Լորտերու ժողովին մէջ, Անգլիոյ պատերազմական նախարարը հետեւեալ ազդարարութիւնը ուղղեց Գերմանիոյ.

— «Պ. Մաքտոնըլտի կողմէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացուած ծրագիրը կատարումն էր մեր խոստումին՝ իրաւունքներու հաւասարութիւն տալու Գերմանիոյ: Եթէ, այդ առաջարկը իր ձեռքին մէջ ունենալէ յետոյ, Գերմանիա մերժէ մասնակցիլ խորհրդակցութեանց եւ ձգէ խորհրդաժողովը, պիտի նշանակէ թէ կը մերժէ մեր առաջարկը: Այդ պարագային, Գերմանիան միայն ինք պիտի ըլլայ պատասխանատուն պատահելիք ձախողման: Տակաւին կը յուսամ թէ Գերմանիա աւելի բանաւոր ընթացք մը պիտի բռնէ, քան այն զոր կը շարունակէ մինչեւ այսօր: Բրիտանական կառավարութիւնը խորապէս կը բաղձայ որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի: Բայց, եթէ գերմանական կառավարութեան պատուիրակները մերժեն շարունակել բանակցութիւնները, միւս պետութիւնները պիտի ստիպուին լրջօրէն խորհիլ նոր ուղեգծի մասին:

Ես անձնապէս, եւ առանց իմ պաշտօնակիցներուս հետ խորհրդակցելու, պիտի ըսեմ թէ՝ այդպիսի պարագայի մը մէջ, Գերմանիան կապուած պիտի մնայ Վերսայլի դաշնագրին պայմաններով: Եւ եթէ փորձէ վերազինուիլ, բռնաբարելով դաշնագիրը, պիտի ենթարկուի նախատեսուած պատիժներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, իրաւունքներու հաւասարութիւն ստանալու լաւագոյն ձեւը չէ թոյլ տալ որ Գերմանիան սանդուղէն վեր ելլէ, երբ միւս երկիրները ստիպուած են վար իջնել, կէս ճամբէն դիմաւորելու համար զայն: Ես չեմ կարծեր որ այդպիսի ծրագիր մը ընդունուի հանրային կարծիքին կամ Գերմանիոյ դրացի ազգերու կողմէ: Աւելի լաւ է որ խորհրդաժողովը խզուի քան Գերմանիան վերազինուի »:

Այս ճառէն առաջ, խօսած էր լորտ Սէսիլ, որ մռայլ գոյներով նկարագրեց միջազգային կացութիւնը եւ մեղադրեց կառավարութեան թուլութիւնը՝ Ճափոնի հանդէպ: Ցետոյ դիտել տուաւ թէ Գերմանիոյ բռնած ընթացքը մեծապէս պիտի աւելցնէ զինաթափութեան ժողովին դժուարութիւնները: Վերջապէս ձայնակցեցաւ Սըր Օսթին Չէմպըրլէնի, որ առջի օր ըսած էր թէ «ժամանակը չէ սահմաններու վերաքննութեան ձեռնարկելու »: Եւ առաջարկեց ազդարարել Գերմանիոյ թէ վերազինման որ եւ է առաջարկ նկատի չի կրնար առնուիլ:

ԿԱՆՏԻՆ ՀԻՒԱՆԴ Է ԾԱՆՐԱՊԷՍ

Երեք օրուան ծոմապահութիւնը քանդեց Կանտիի առողջութիւնը: Վերջին լուրերու համաձայն, հնդիկ յեղափոխականը բռնուած է դալուկէ, եւ վիճակը հետզհետէ կը ծանրանայ:

Այս կացութեան առջեւ, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ արձակել նաեւ Կանտիի կինը, որ բանտարկուած էր անցեալ փետրուարին, իբրեւ մեղսակից անհնազանդութեան պայքարին:

Մասնագէտ բժիշկներ կը հսկեն Կանտիի անկողնին վրայ:

Լոնտոնի մէջ գետը կը նետեն Հիթլէրի ծաղկեպսակը

« ԸՍԷՔ ՈՐ ԵԼԼԷ ԵՐԹԱՅ » ...

Շաբաթէ մը ի վեր Լոնտոն կը գտնուի Տոքթ. Րոզէնպէրկ, Հիթլէրի ներկայացուցիչը, շօշափելու համար Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն կարծիքը:

Հիթլէրական լրագրը բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ եւ այս առթիւ բուռն հարցապնդումներ եղան խորհրդարանին մէջ: Արտաքին նախարարը եւ իր խորհրդականը քաղաքավարութեան պայմանները յարգելով հանդերձ, չէին ծածկած իրենց դժգոհութիւնը՝ հիթլէրական իշխանութեան կարգ մը արարքներու մասին:

Բայց եւ այնպէս, առջի օր կրկին հարցապնդում եղաւ ընկերվարականներուն կողմէ, որոնք դիտել տուին թէ կառավարութիւնը խորութիւն կը դնէ նացի քարոզիչներուն եւ համայնավարներուն միջեւ: Երեսփոխան մը նոյն իսկ պոռաց.

— «Ըսէք որ ելլէ երթայ: Այն Գերմանացիները որ արտօնութիւն կը ստանան Անգլիա գալու, բռնակալութեան զոհե՞րը պիտի ըլլան թէ բռնակալները իրենք, որ կուգան լրտեսելու միւս Գերմանացիները »:

Ներքին նախարարը լուսաբանութիւններ տուաւ յուզուած հարցերու մասին, բայց աւելորդ համարեց պատասխանել վերջին հարցումին:

Աւելի կարեւոր դէպք մը պատահեցաւ հինգշաբթի օր:

Տոքթ. Րոզէնպէրկ ծաղկեպսակ մը դրած էր Անգլիոյ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ, յանուն Հիթլէրի: Կը կարծէր թէ՝ յարգանքի այս ցոյցը պիտի բարեփոխէր Անգլիոյ ժողովուրդին ընթացքը:

Արդ, հինգշաբթի առտու կանուխ, մարդ մը իջաւ կառքէն եւ գրպանէն ածելի մը հանելով, կտրեց նետեց ծաղկեպսակին կեռ խաչը, որ խորհրդանշանն է հիթլէրականութեան: Մարդը յետոյ նորէն կառք նստաւ եւ անհետացաւ

Քանի մը ժամ վերջը, ուրիշ մարդ մը եկաւ ինքնաշարժով, քաշեց կառքին մէջ դրաւ ծաղկեպսակը, եւ տարաւ գետը նետեց: Ցետոյ վերադառնալով դամբարանին առջեւ, ինքզինք ձերբակալել տուաւ ոստիկանի մը, յայտնելով անունը,— հարիւրապետ Սիրս, անդամ Բրիտանական Դաշնակցութեան:

Սպան դատուեցաւ կէս օրէն յետոյ եւ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— Ես պարզ զինուոր էի 1914ին, 40 տարեկանիս եւ պատերազմէն վերադարձայ հարիւրապետի աստիճանով եւ խաչով: Հանել նետելով ծաղկեպսակը, ուզեցի զինակից եւ ազգային բողոք մը կատարել մեր յիշատակարանին սրբապղծման դէմ: Այդ բողոքը անհրաժեշտ էր մանաւանդ անոր համար որ, այս միջոցին Հիթլէր ճիշդ այն գործերը կը կատարէ եւ այն զգացումները կը տարածէ ինչ որ կ'ընէին Գերմանացիները՝ պատերազմէն առաջ, այն պատերազմէն ուր այնքան ընկերներ տառապեցան եւ մեռան:

Դատարանին նախագահը յանդիմանութիւն մը ուղղելէ յետոյ, գոհացաւ քառասուն շիլին տուգանքի դատապարտելով սպան:

Միեւնոյն իրիկունը, թշնամական ցոյցեր կատարուեցան Քլարիճ պանդոկին առջեւ, ուր իջած է Տոքթ. Րոզէնպէրկ: Ցուցարարները կը պոռային.
— «Անկցի՛ Հիթլէր »:

Հետաքրքրական մանրամասնութիւն մը,— Տեսնելով որ բաց մնացած է Հիթլէրի ծաղկեպսակին տեղը, Անգլիացի մը կակաչներէ եւ դափնիներէ կազմուած պսակ մը դրաւ, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

— «Իբրեւ անկեղծ յարգանք բրիտանական քաղաքացիի մը կողմէ, որ վիրաւորուած էր ազատութեան համար պայքարող մեր փառաւոր մեռեալներուն յիշատակին եղած անարգանքէն: Աստուած պահէ թագաւորը »:

Գերմանիոյ Զինուորական Ընկերակցութիւնները

ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ ԲԱՆԱԿԻՆ

Հինգշաբթի օր, զինաթափութեան խորհրդաժողովին բանակի յանձնախումբը շարունակեց վիճաբանութիւնները՝ Գերմանիոյ զինուորական կազմակերպութեանց մասին: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը պնդեց թէ այդ ընկերակցութիւնները զինուորական արժէք ունին եւ պահանջեց այդ իմաստով բանաձեւ հանել, թուանշանները ճշդելէ յետոյ:

Յանձնախումբը ինը ձայնով որոշեց ընդունիլ այդ տեսակէտը: Ութ պետութիւններ ձեռնպահ մնացին: Այս քուէարկութեան վրայ, Գերմանիոյ պատուիրակը յայտարարեց.

— Գերմանիա կը շարունակէ որ եւ է զինուորական արժէքէ զուրկ համարել այդ կազմակերպութիւնները:

Ցետոյ պիտի ճշդուէին թուանշանները, եւ այս առթիւ տեղեկութիւններ պահանջուեցան գերմանական պատուիրակէն, որ պարզապէս մերժեց ո՛ր եւ է բացատրութիւն տալ, կրկնելով միեւնոյն յայտարարութիւնը:

Ռուսիա զինուոր կը համախմբէ

Ծարպինէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը ծանրացած է ռուսեւճափոնական ճակատին վրայ: Ճափոն վերջնագիր մը տուած է, որով կը պահանջէ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիին կազմածները: Այս վերջնագրին պայմանաժամը լրացաւ մայիս 12ի կէս գիշերին:

Մինչ այս մինչ այն, ռուսական զինուորներու կարեւոր համախմբումներ տեղի կ'ունենան Սիպերիոյ ծովային նահանգի սահմանին վրայ, ուր աւելի քան 5000 օգնական զօրք հասած է: Խորհրդային իշխանութիւնները կը յայտարարեն թէ այդ համախմբումին նպատակն է ապագայ յարձակողական մը՝ Սպիտակ Ռուսերուն դէմ:

Միեւնոյն առեն կռիւները կը շարունակուին Փէքինի հիւսիսակողմը, Չինացիներու եւ Ճափոնցիներու միջեւ: Չինաստանի անգլիական դեսպանը զինադադար առաջարկեց, բայց Ճափոնցիները մերժեցին:

ԳՈՐԾ՝ 700,000 ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

Գերմանիոյ աշխատանքի նախարարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն մէկ տարի աշխատանք պիտի ճարուի 700,000 գործազուրկներու: Վիթխարի գումար մը պէտք է այս ծրագրին գործադրութեան համար, եւ կ'ըսուի թէ ներքին եւ պարտաւորիչ փոխառութեան պիտի դիմեն:

Ծրագիրը կը տրամադրէ հարիւր հազար գործազուրկներ տեղաւորել հողագործական գաղութներու մէջ: Այս նպատակով փոքր բնակարաններ պիտի շինուին եւ հին շէնքերը պիտի նորոգուին: Ցետոյ, ճամբաներ պիտի շինուին, պիտի կրճատուին շաբաթական աշխատանքի ժամերը, իսկ աշակերտներու դպրոցական շրջանը պիտի երկարաձգուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՆ ԵՒ ԻՐ ԼԵԶՈՒՆ

Մայիս 1ին էր, որ կատարեցինք մեր դժբախտ ընկերոջ թաղումը։ Զուգադիպութիւնը յատկանշական կը թուէր ինծի։ Մայիս 1ի առաւօտուն Փարիզի բոլոր փողոցներուն անկիւնը հովատաշուշան կը ծախեն, ծաղիկ մը, համեստ եւ անուշահոտ։ Նման ծաղիկ մը, համեստ եւ անուշահոտ, Օհան Կարօն։ Երջանիկ ժողովուրդ մը իրար կ'ողջունէր նուրբիկներու այդ ծաղիկներով, մինչ մենք թաղելու կ'երթայինք մեր մէջ վաղաթառամ ծաղիկը։ Բայց յատկանշական ուրիշ կէտ մըն ալ կար այդ օրուան զուգադիպութեան մէջ։ Երկրի համեստ դասակարգը, այդ օրը, Մայիս 1ին, կ'արթննար տօնելու համար աշխատանքի օրը։ Իսկ մենք կ'երթայինք թաղել աշխատաւոր մը։ Արդարեւ տիպար աշխատաւոր մըն էր Օհան Կարօ։ Անիկա կը սիրէր աշխատանքը եւ Փարիզ հասնելէն ի վեր երբեք չդադրեցաւ աշխատելէ։ Որովհետեւ կը հաւատար թէ երկրաւորը, որ առանց աշխատանքի կը մնայ, կ'անիրաւուի անողորմաբար։ Այսպարզամիտ նման պարագաներ չատ տեսանք այս վերջին տասը տարիներու ընթացքին, զորս անցուցինք Փարիզի մէջ։ Օհան Կարօ եկաւ Եւրոպա աշխատելու եւ ուսանելու, կ'ուզէր հայրենասիրութեան դասընթացքներու հետեւիլ, ու երբ չկրցաւ մինչեւ գտնել, նետուեցաւ սեւ աշխատանքի մէջ։

Իր կեանքն ամբողջ յարատեւ եւ անդուլ աշխատանքի օրինակ մըն է արդէն։ Աղքատ ընտանիքի զաւակ, չունեցաւ միջոցները յաճախելու մեծ վարժարաններու։ Եւ գեղեցիկ վրէժխնդրութեամբ մը, ինքզինք աշակերտութեան տուաւ իր կամքին։ Շնորհիւ ինքնաշխատութեան, յդկեց լեզուն, մշակեց արտայայտութեան եղանակները, քիչ չատ սորվեցաւ Ֆրանսերէն՝ աւելի եւս զարգացնելու համար իր միտքերը օտար միտքերու աւազանին մէջ։

Ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէ Օհան Կարօ իր կեանքի ճամբան.

— Ծնած եմ Ռշտունիքի Նոր գիւղին մէջ։ Նախապէս քրոտի մօտ աշկերտ եղած եմ, յետոյ մեր գիւղին Ժողովրդարանը աւարտած։ Հայրս կը փափաքէր, որ բարձրագոյն կրթութիւն առնեմ, բայց չէր յաջողեր։ Ի վերջոյ երբ Աղթամարի միջնակարգ վարժարանը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռքն անցաւ, գիս ընդունեցին որպէս ընդունակ աշակերտ։ Աղթամարի միջնակարգը աւարտելէ յետոյ եղած եմ ուսուցիչ Հայոց Ձորի եւ Կարկառի մէջ, մինչեւ 1915։ Անկէ յետոյ անցած եմ Կովկաս։ Եղած եմ կամաւոր Քեռիի 4րդ գունդին մէջ մինչեւ նահանջը։ 1916ին կրկին եղայ Վան։ 1917ին սկսայ ուսուցչութիւն ընել Երեւան «Նորք»ի նախակրթարանը։ Յետոյ Սարտարապատի Մասկուայի Ներք. կամիտէի սպաննոցը։ 1918ին Դարաչիչակի որբանոցային գործերու մէջ կ'աշխատէի։ 1919ին Երեւանի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի աղջկանց վարժարանի աւագ ուսուցիչ եղայ։ Յետոյ ամբողջ Հայաստանի Նիր Իսթ Րըլիֆի որբանոցներու կրթական բաժնի քարտուղար վարիչ։ 1920ին կրկին եղած եմ ուսուցիչ մինչեւ փետրուարի նահանջը։ Պարսկաստանէն անցայ Փարիզ։

Ահա, ինչպէս կը տեսնէք, յարատեւ աշխատանքի մէջ՝ Օհան Կարօ կ'ուսուցանէ ուսանելու համար։ Ինքն իր մէջ ամփոփուած, կը պատրաստուէր գեղեցիկ պատարագի մը, գեղեցիկ արարողութեան մը համար։ Եւ գիրեր ձեռագիրներ, զորս կը վարանէր հրատարակելու, յաճախ անկատարութեան վախով, երկիւղ համեստութեան ճնշումին տակ։ Բառ իր խոստովանութիւններուն, կը պատրաստէր «Աւրդապարգ» խորագրին տակ խոշոր գործ մը, որ պիտի ունենար չորս մասեր, առաջին մասը արդէն պատրաստ, կը կոչուէր «Միրկաթին»։ Դարձեալ, բառ իր խոստովանութեան, այս գործին վրայ կ'աշխատէր 1918էն ի վեր։ Այս գործէն մասեր հրատարակուած են զանազան թերթերու մէջ։ Պատրաստած էր նաեւ «Մատուցարան»ը մը, արժէք բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը։ Իր յիշատակներէն մնջիկներ կազմած, ծրագրեր էր տալ հատոր մըն ալ, «Անմոռուկներ» խորագրին տակ։ Ունի նաեւ յանկարծ բանաստեղծութիւններ, որոնց հատորին կուտար «Քառեակներ» անունը։

Օհան Կարօ աշխատակցած է ՅԱՌԱՋի, ուր կ'երեւէր զանազան ծածկանուններով։ Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց իր մէկ երգիծական ոտանաւորը, որ պատասխան մըն էր Եղիշէ Չարենցի. Այդ սրամիտ ոտանաւորը ստորագրած էր Բոնաւոր Խէ – Ծա։ ՅԱՌԱՋի մէջ դարձեալ չարք մը սկսաւ «Ցանուն Հայաստանի Հանրապետութեան», «Մուսաւոր», իր երկրին հին հայկական մեհեանին անունն առնելով իբրեւ ծածկանուն։ Այդ չարքը, որ խորհրդապաշտ ձեւ մը ունէր եւ ժանուկի մը ծնունդէն մինչեւ չափահասութիւն ու ամուսնութիւն անձամ երեւոյթներուն կը նմանցնէր Հայաստանի Հանրապետութեան կեանքը, մնաց կիսաւարտ։

Աշխատակցած է նոյնպէս «Հայրենիք»ի, ուր երեւան եկաւ մանրատպայի չափածոյ գրութիւններով։ Ցան ու ցիր գրութիւններ ունի նաեւ «Հանրագիտակ», «Ցունահոյ» եւ «Տաթեւ» տարեցոյցներուն, «Նաւասարդ»ի, «Երկունք»ի եւ «Աղբարար»ի։

Փարիզի մէջ, իբրեւ համեստ աշխատաւոր, մասնակցած է գրական բոլոր շարժումներուն։ 1923ին այսաեղ գոյութիւն ունէր «Երիտասարդ Գրողներու Միութիւն» մը, որ իր նիստերը կը գումարէր նախ ժան – Գօժէի, յետոյ Գանթէօնի փողոցը։ 1925ին կազմուեցաւ «Յարդգող»ը, որուն հաւանգուն անդամներէն մէն մնաց, եւ Միութեան ներսը պատահած բոլոր վէճերուն եւ կռիւներուն ընթացքին, մէկը՝ որ ինքզինք կը զոհէր կարգապահութեան։ Երկու տարի առաջ, անդամակցեցաւ «Մենք»ի, բայց չուտով հրաժարեցաւ։ Անդամ էր «Հայ Գրողներու» նորակազմ ընկերակցութեան, «Գրական Ակումբ»ին, «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ուն, որոնց ծառայեց անձնուիրաբար։

Իր ընթերցումներուն մասին ալ քանի մը ծանօթութիւն. — Կատաղի ընթերցող մըն էր Աստուածաշունչի (կը նախընտրէր կարդալ աշխարհաբարը)։ Կը սիրէր Թոլստոյն, որուն խենթն է, Կորքին, Ալբեր Թ... , Կնուտ Համսունը, ապահովաբար խաղալ ոճին համար, (վերջերս հրաժարած էր Համսունէն, որովհետեւ իմացաւ որ Կնուտ Համսուն անարգալ ակնարկութիւն մը ըրած է Հայոց մասին), յետոյ յարեցաւ Ռապինտրանաթ Թակորի։ Իր սիրած հեղինակներուն մէջ են Լոկար Փօն եւ Ռւոլթ Ուիթմէնը, թէեւ երբեք իր խառնուածքին մարդիկը չէին։ Վերջերս հետաքրքրուած էր Նիցչէով։

Մեր գրականութենէն՝ Նարեկացին, Շնորհալին, Քուչակը, մանաւանդ Սայաթ – Նովան, ինչպէս հայ ժողովրդական երգերը։

Օհան Կարօ չատ կը սիրէր քրդական բանաստեղծութիւնը, զոր երբեմն կը թարգմանէր ու կուտար մեզի։

Քրդական բանաստեղծութեան մասին գեղեցիկ դատախօսութիւն մը ըրաւ «Յարդգող»ի մէջ։

Կ'ըսէր թէ կը ճանչնայ հայ երգիչներ, որոնք քիւրտերէն ստեղծագործած են, օրինակ «Րըպաթ»ը, «Խոտուլ»ը, «Քէօրիւկ»ը (Գրիգոր)։ Մօտս ունիմ Օհան Կարոյի ձեռագիրով քիւրտերէն երգեր, քիւրտերէն հնչումներով եւ հայերէն թարգմանութեամբ։

Օհան Կարոյի գրականութեան մասին չպիտի խօսիմ, որովհետեւ կը մնայ ձեռագիր։ Իմձ կարդացած եմ բաւական էջեր, գաղափար մը ունիմ իր մասին։ Իմ տեսակէտովս, բնաղանցական գոյներ կան իր գրականութեան մէջ։ Աւելի չատ ծանօթ ըլլալով իր արուեստի գործիքին, պիտի խօսիմ իր լեզուին մասին։ Որովհետեւ յաճախ այդ գործիքն է որ կուտայ ինքնատիպ ու անձնական յատկանիշ մը արուեստին։

Լեզուի մասին մշակուած տեսակէտ չունէր Օհան Կարօ։ Իր գրաւոր խոստովանութիւններուն համաձայն, կը սիրէր Թրքահայերէնը եւ կը գրէր առաւելապէս Թրքահայերէնով։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ «Նաւասարդ»ի մէջ.

— Արեւելահայերէնը աւելի պարզ է, աւելի առնական ու աւելի ժողովրդական քան արեւմտահայերէնը, որ աւելի ճկուն է եւ աւելի կիրթ։ Ես պիտի նախընտրէի որ ապագայ հայերէնին մէջ արեւմտահայերէնը աւելի տիրապետող ըլլար։

Եւ իբրեւ ապագայ այդ լեզուին նախատիպ, կը ջատագովէ Շանթի լեզուն։ Բառ մեզի, ճիշդ է թէ Շանթի արուեստը մէկն է ամէնէն ազնուականներէն, բայց լեզուն ամէնէն անարուեստն է եւ խորթ, զոր ոչ ոք սիրեց, քանի որ աշակերտ չունեցաւ։

Օհան Կարոյի լեզուն ուսումնասիրելու համար, պէտք չէ դիմել իր կարծիքներուն, այլ պէտք է բանալ իր լեզուն եւ լաւ մը անդամազննել։ Օհան Կարօ իր լեզուն սորված չէ քերականութիւններէ եւ մեր լեզուին օրէնքներուն մէջէն, այլ ժողովուրդին արուեստին մէջէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ իր արձակը ոտանաւոր է բառին իրական իմաստով։ Օրինակ մը. —

Բրուտի ձեռք ինծի ճմլեց. — Սիրա, Սիրա՛, ես կա՛ւ եղայ քեզի համար, — այս աշխարհի անիւ վրայ, աճացիները ինձ կերտեցին, ես կուժ եղայ քեզի համար։

Կ'ուզեմ գիտնալ իմ մեղն ի՞նչ էր, Սիրա՛, Սիրա՛, որ աւրելով ինձ քերծեցիր ··· Այս դիւրաբեկ երկիդ համար դուն շատ անգութ ու խիստ եղար, հնացներով զէնք թրծեցիր ···

Ինչպէս կը տեսնէք, կը կարդացուի 4 + 4 չափով։

Այս չափը, որ մեր արձակին մէջ կը տեսնուի, ունի նաեւ համասեղ, որ սակայն, կը գրէ 5 + 3ով։ Հին հայկական բանաստեղծութեան մը աւանդութիւնն է այս, որ կը յայտնուի նաեւ Նարեկացիի մօտ։ Քննադատները չեն կրցած տակաւին եզրակացութեան մը գալ, ճշդելու համար Նարեկացիի չափը։ Իմ կարծիքովս, այդ չափը կուգայ մեր շարականներէն, բայց պէտք է լաւ ծայնագէտ ըլլալ, ճշդելու եւ երեւան հանելու համար այդ արուեստը։ Ոմանք այդ չափը կը կապեն արաբական չափին։ Դիւրին չէ համաձայնիլ այդ մասին, որովհետեւ ոմանք այս չափին ծագումը կը տանին մինչեւ Գողթան երգերը։ Ուրիշներ կը կապեն երրայական արուեստին։ Ցեղենք նաեւ սաւղ եւ երկար վանկերու հնչական արժէքին վրայ հիմնուած տեսութիւնը, զոր լատինական կը կոչեն չատեր։ Բայց չէ՞ որ մեր շարականներուն եւ Գողթան երգերուն մէջ բառերն ալ գործածուած են այդ օրէնքով եւ յաճախ մէկ սուղ վանկ համաչափ երկարութիւն ունի հինգ վանկի։ Զգենք, սակայն, այս հարցը։

Ամէն պարագայի, Օհան Կարօ իր չափը կ'առնէ հայ ժողովուրդէն, հայ ժողովրդական երգերէն, եւ իր լեզուն ալ կը կրէ ժողովրդական բարբառին ազդեցութիւնը։ Այդ լեզուն քիչ մը շատ աշխարհաբար է։ Աշխարհաբարի վէճը խորունկ է, թէեւ չէ ուսումնասիրուած։ Դրաբարին քաղաքակրթական սահմաններն էին հակայ կայսրութիւններ, — ատրական, յունական, պարթեւական, հռովմէական։ Աշխարհաբարին սահմաններն են ռամկացած յունարէնը, պարսկերէնը, արաբերէնը, թուրքերէնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է չափազանցել աշխարհաբարին պաշտամունքը բանաձեւելու առեն։ Օհան Կարոյի աշխարհաբարը բաղդատական աշխարհաբար մըն է։ Արդ, մեր բողոքական աշխարհաբարը կը կրէ ազդեցութիւնը ամերիկացի միսիոնարներուն կամ միսիոնարներու զպրոցին։ Այդ ճամբով մեր լեզուն ոչ միայն թուրքերէն բառեր առացաւ, այլ եւ առաւ իր հիւսուածքին ինքնատպութեան եւ ազգայնութեան մէջ։ Այդ աշխարհաբարը առնական ոչինչ ունի, ներգործական բայերը կ'որձացնէ կրաւորականի վերածելով եւ նախադասութեան ծայրը նետելով։ Այդ լեզուն չատ կը սիրէ գործածել ըլլալ բայը, ինչպէս Թուրքերը՝ օլմաք բայը։

Օհան Կարօ, աշխարհաբար Աստուածաշունչը կուրծքին՝ քալեց դէպ ի իրերու վերացական արտայայտութիւնը, դէպ ի բնազանցութիւն։ Կը խօսի կաւէ ամանին հետ, կ'աշխատի փիլիսոփայական խնդիրներու մէջ, բացատրութիւն մը կը փնտռէ տարւոյն եղանակներուն փոփոխութեան։ Այսպէս կազմելով իր նկարագիրը, երբ սէր կ'երգէ, դուք չէք կրնար տեսնել իր սիրուհին, մշուշ է ան։

Գրիթէ միշտ արգիլած է խօսիլ իր պայմանականներով Անկից խաղաղութիւն մը, ճգնակեացի համբերութիւն մը, որ իր նախադասութիւնները կը քալեցնէ ոտքով։ Երբեք իր վրայ չէ ազդած մեքենան, որ ահա կը կրճատէ բառերը, կը ջարդէ վանկերը, կը կարճեցնէ նախադասութիւնները եւ վազքի կը դատապարտէ։ Ճիշդ է թէ կարճ են Օհան Կարոյի նախադասութիւնները եւ, ինչպէս տեղ մը կը թելադրէ ուրիշին, չի սիրեր գործածել 4 վանկէն աւելի երկար բառեր։ Բայց մենք կը կարծենք թէ արագութիւնը չի կայանար նախադասութեանց եւ բառերու կարճութեան մէջ, այլ տարօրինակ ձիրքի մը մէջ, որ իր լեզուին կ'տայ թ կուտայ ժամանակին ոգին.

Այսուհանդերձ Օհան Կարօ պարկեշտ քուրմ մըն է գրականութեան եւ համեստ աշխատաւոր մը, ինչպէս կ'ըսէի՝ երբ կը սկսէի այս ակնարկը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՍԵՒԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՈՒԺՆ ՈՒ ԱՐԺԷՔԸ

ԻՏԱԼԱՑԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏԻ ՄԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻԼԱՆ. — «Իտալական Թուրինկ Քլուպ»ի (T. C. I.), «Իտալիոյ եւ Աշխարհի ճամբաներ» պարբերականի ապրիլի թիւին մէջ, «Կովկասը եւ Ալպեանները» խորագրին տակ, հանդիպեցայ հետեւեալ չահեկան յօդուածին։ Նկատի առնելով կարեւորութիւնը, թարգմանութիւնը հայրենակիցներուս մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնեմ։

Յօդուածը երկրաչափ Անճէլօ Օմօդէօի հետ ունեցած խօսակցութեան մը արդիւնքն է։

ԲԱԳՐԱՏ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Երկրաչափ Օմօդէօ ընկերութիւնը, Ջրաելեկտրական ու Ջրարաշխական մարզերուն մէջ ներմուծած իր արհեստագիտական նորութեանց համար ծանօթ է, ոչ միայն Իտալիոյ, այլ եւ բոլոր եւրոպական պետութեանց ու անոնց գաղթավայրերուն մէջ։ Խորհրդային Ռուսաստանի մէջ այս վերջին տարիներու իր յառաջ բերած գործունէութեան ...աւորով, ան խոշոր բոլորի ուշադրութիւնը կը գրաւէ։ 1931ին երբ դեռ հնգամեայ ծրագիրը գործադրման մէջ էր, «Նարկոմմօմ»ին (բովանդակ Խորհրդային երկիրներու ելեկտրոգործական ...ական գործավարութիւն) երկրաչափ Օմօդէօի կը յանձնուի հողերու ոռոգման ու բարենորոգման գլխաւոր աշխատանքները, իսկ «Էնէրգօցէնտր»էն Ջրաելեկտրական ուժի ստեղծման հարցերու չուրջ հարկ եղած աշխատանքները։

Արդ, երկրաչափ Օմօդէօ, իր խօսակցութեան ատեն ... Կովկասի բաժինն, աւելի հասկնալի դարձնելու համար իր ազգակիցներուն, զայն բաղդատութեան մէջ կը դնէ Ալպեաններու լեռնաշղթային ու ընդարձակօրէն նկատի կ'առնէ անոնց աշխարհագրականներն ... մօտիկ նման գիծեր, ու ապա Փոյի բարգաւաճ հովիտը կը համեմատէ Արաքսի ու Կուրի հովտին, որ եթէ ժամանակին բախտն ունենար ըլլար բարենորոգուելու, այսօր հակայ հարստութեան աղբիւր կրնար դառնալ։

Ջուրերու գիծքի եւ ուժի ներկայացուցած կարեւոր կէտերը նկատի առնելէ յետոյ, երկրաչափ Օմօդէօ կ'անցնի երկու մեծագի աշխատութեանց, որոնք արդէն հիմա իրագործման ճամբու վրայ են։

Մէկը՝ Կովքիրի (Սեւ ծովի ափերին — Անդրկովկասի շրջանները) բաժնին մէջ 400.000էն աւելի հեկտար տարածութեամբ հողի բարենորոգման հարցն է, որ արդէն իր բարեգործ արդիւնքները սկսած է տալ։ Իսկ միւսը, Սեւանայ լճի ջրին օգտագործման հարցն է, որուն համար ահա թէ ինչ կը խօսի երկրաչափը։

— «Կ'արժէ այժմ նկատի առնել ուրիշ յատակագիծ մը, որ արդէն գործադրութեան ճամբուն վրայ է։ Փոքր Կովկասի բարձունքներուն վրայ խոռոչացած Սեւանայ լճին կը վերագրէ այդ յատակագիծը. Փոքր Կովկասի գիծը մեծ Կովկասին հանդէպ կարելի է համեմատել Ալպէններեան լեռնաշղթային գիծը Ալպեաններուն հանդէպ, սակայն երկրաբանական կազմով բոլորովին այդ համեմատութենէն կը հեռանայ։ Եւ իսկապէս ան կազմուած է ընդարձակ բարձրաւանդակէ մը որու չուրջին կը բարձրանան մարած հրաբխային հսկայ կատարներ, ուր՝ այդ մեծադղրդ ապառաժոտ լեռներուն մէջ, գետերը պատռած ու խոր ձորեր բացած են։ Աւանդական Արարատի (5156 մեթր) եւ Հայոց համար անկէ ոչ պակաս աւանդական ու նշանաւոր Արագածի (4095մ. բարձր.) մշտնջական խշող ձիւնապատ կատարներով, այդ լեռնաշղթան կը յիշեցնէ Մեքսիկան, իր մարած հրաբխային կատարներով, որոնք արդ փոխուած են արդասաւէտ դաշտահովիտներու։

Ահա հոս է խորհրդային Հայաստանը որ այժմ իր 1,000,000էն քիչ մը աւելի բնակչութեամբ դարձած է ուսման կեդրոն ու հայ ժողովուրդի պաշտօնական բնակավայրը։ Մինչդեռ Հայերու աւելի մեծ թիւ մը ցրուած է աշխարհի մէջ։ Կառավարութեան մայրաքաղաքն է Երեւան, բայց կաթողիկոսին բնակավայրը կը գտնուի էջմիածին, Երեւանէն քիչ հեռու։ Անթառեղ կաթողիկոսը Ս. Գէորգի համալսարանին, կը բարձրանայ մայր տաճար մը ուր անցած ձեւը ընդունեցաւ նոր կաթողիկոսը, — Հովուապետը հայկական կամ Գրիգորեան եկեղեցւոյ ուր հռոմէական եկեղեցիէն բաժնուեցաւ Քաղկեդոնի ժողովէն յետոյ (451 Յ. Ք.)։

Սեւան, լճին հայերէն անունն է, մինչդեռ Թաթարները զայն «Կէօգչայ» կը կոչեն որ կը նշանակէ «երկնից ջուր»։

Ատիկա 1916 40 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի։ Մեծ հրաբխային կոնքի մը խորը կը բացուի, ուր կը լեցուին գինքը շրջապատող լեռներէն վազող ջուրերը։ Այդ կոնքին ընդհանուր աւազանը 4900 քառակուսի քիլոմեթր է, մինչդեռ լճին մակերեսային տարածութիւնը 1413 քառ. քիլոմեթր է, ինչ որ կը նշանակէ Կոմօ լճէն (145) գրեթէ տասն անգամ աւելի, միջին խորութիւնն է 50 մեթր, մինչ ամէնախոր տեղը 100 մ.-ի կը հասնի։

Սեւանայ լճի վճիտութիւնն ու մաքրութիւնը իր ջուրերուն կուտայ բաց կապոյտ այն հրաշալի երանգներն որ չատ աւելի գեղեցիկ ու ուժեղ են, քան Կառդա լճի ջուրին վառվռուն կապոյտ գոյները, որոնք այնքան նշանաւոր են։

Սեւանայ լիճը գործնականապէս ոչ մէկ սահման ունի։ Զանգու գետը (Հրազդան) որ լճէն սկիզբ կ'առնէ, կարելի է առուակ մը համարել, որ տարուան քանի մը ամիսներու շրջանին գրեթէ կը չորնայ, իսկ մնացած ամիսներու միջոցին իր տարած ջուրի քանակը համեմատօրէն չափազանց քիչ է այն ջուրէն որ զանազան աղբիւրներէն ու սահմաններէ լիճը կը լեցուի։ Արդ, լճի մակերեսային տարածութիւնը այնքան մեծ է որ, շոգիացումը՝ որ չարունակ առաջ կուգայ առաջին ամիսներու շրջանին, գրեթէ ներս հոսող ջրին բոլոր քանակը կ'անհետացնէ։ Ուստի, ջուրերու օգտագործման ալ եւ է նպատակ պէտք է ձգտի աւելցնել ներս հոսող ջուրի քանակը, զոր կարելի է ստանալ միայն նուազեցնելով ջուրին քանակը։

Մեր մասնաճիւղի լուրջ աշխատութեանց ընթացքին, այս տեսակ հարցի մը առաջին անգամ չէր կը հանդիպինք, որու լուծումը կախուած է ջուրերու արագ տարածութեան, շոգիացման պատրաստուած առաւել կամ նուազ քանակէն։ Այսպէս, օրինակ, զանազան ուրիշ առիթներու մէջ մտածուած է օգտագործել Մեռեալ Ծովը, ստեղծելու համար մեծ Ջրաելեկտրակայան մը։ Ինչպէս ծանօթ է, Մեռեալ ծովը Միջերկրականէն 394 մեթր ցած ատրածանի վրայ կը գտնուի։ Ոչ մէկ սահանք ունի եւ ջուրը, որ միայն Յորդանանէն հոն կը լեցուի, գրեթէ կը չոգիանայ։ Լճին բարձրութեան ատիճանը կը համապատասխանէ մակերեսային տարածութեան, որ կարելի է հաւասարակշիռ համարել, բաւական չոգիացնել տալու համար ներս հոսող ջուրին քանակը։ Աւելցնել ջուրին բարձրութեան ատիճանը՝ կը նշանակէ աւելցնել մակերեւոյթին տարածութիւնը եւ հետեւաբար չոգիացման կարողութիւնը։ Ուստի, Ջրաելեկտրական յատակագծի գլխաւոր կէտը կը կազմէր Միջերկրականէն չարունակ ջուր լեցնել Մեռեալ ծովու մէջ, որ, երկու ծովերու միջեւ եղած մակերեսային ահագին տարբերութեան վրայ բաւական օգտակար բարեփոխում մը առաջ պիտի բերէր եւ միւս կողմէ լիճին տարածման յաւելումով, չոգիացող ջուրի քանակը եւս պիտի աւելնար։ Բայց այդ հարցը լքուեցաւ, կամ աւելի ճիշդ առկախ մնաց, որովհետեւ գործադրութեան պարագային հիմնական մեծ փոփոխութիւն մը պիտի բերէր Ս. Վայրերուն մէջ, ու ապա մեծ արդիւնք պիտի հանդիսանար հրէական կազմակերպութեանց կողմէ սկսուած նոր աշխատութեանց, որոնք գործադրման եռեւէ են։

Սակայն Սեւան լճի հարցը կարելի չէ որ այսպիսի արգելքներու հանդիպի։ Ընդհակառակն՝ բնութեան կողմէ ստեղծուած նպաստաւոր հրաշալի պարագաները իր ինքնատպութեան մէջ կը ներկայացնեն, գործնական հարցերէն միօրինակն ու ամենահրապուրիչը։ Սակայն այն ծրագրին ու Մեռեալ ծովու յատակագծին միջեւ եղած նմանութիւնը յարաբերական է. նմանութիւն մը որ կարելի է միւսին հակառակը համարել, որովհետեւ հոս, ոչ թէ պէտք է ջուրին տարածութիւնը աւելցնել, չոգիացումով հեռացնելու համար այն աւելորդ ներս հոսող ջուրի քանակը, այլ ընդհակառակն, ցածցնել ջուրին տարածութեան ատիճանը, ու ատոր հետեւանքով յառաջ եկած չոգիացումի պակասումով աւելցնել աւելորդ ջուրի քանակը, զայն օգտագործելու համար ելեկտրական ուժի եւ կամ հարկ եղած ոռոգումներուն համար։ Սովորական փապուղիի մը բացումով կարելի պիտի ըլլայ ջուրի բարձրութիւնը իջեցնել փափաքած ...որ եւ է ատիճանի եւ հետեւաբար իջեցնել եւ ընդհանուր մակերեսային տարածութիւնը, որ, ինչպէս այս պարագային, պիտի հասնի Կոմօ լճի տարածութեան։ Այսպէսով կարելի պիտի ըլլայ շահիլ մէկ միլիառ խոր մեթր ջուր, որ (նկատի առնելով լճի բարձր գիծքը) տարեկան կրնայ ստեղծել մէկ տասնեակ կամ աւելի միլիառ քիլովաթ – ժամու ելեկտրական ուժ եւ միեւնոյն ժամանակ ամառուան ամիսներուն կեդրոնացնելով այդ ջուրը կարելի պիտի ըլլայ ոռոգել ...ու նուազն 100,000 հեկթար հող։

Բայց ներկայացուցած յատակագծին գլխաւոր յատկանիշն այն է որ հասնելու համար դրուած ցածութեան ատիճանին, պէտք է, բնականաբար միշտ փապուղիի միջոցաւ որ ջուրը պիտի տանի ելեկտրական կեդրոններուն եւ որոնք իրենց կարգին ոռոգման յատուկ առուակներու մէջ պիտի թափեն զայն) միջոցնել ջուրի այն մեծ մասը որ այսօրուան մեծ լճին ու փոքուան իրագործուած փոքրիկ լճի տարբերութիւնը կը կազմէ։ Տարբերութիւնը՝ 55 միլիառ խ. մեթր քառակուսի մըն է։ Եթէ հանածոյ բառը գիտութեան մէջ ուրիշ նշանակութիւն չունենար, մենք այդ ջուրը սոյն բառով պիտի կոչէինք, քանի որ այդ բնական աւազանին մէջ ամբարուած է դարերու ընթացքին։ Զենք սխալիր եթէ այդ ամբարման ժամանակը սկսինք Նոյի եւ Ջրհեղեղի շրջանէն հաշուել, քանի որ հեռու չէ այն լեռը որուն վրայ իջած է Նոյի տապանը.

Այդ ջուրի քանակին կը համապատասխանէ (նկատի առնելով միշտ բարձր գիծքը) 200.000 միլիառ քիլովաթ – ժամ սուղ ելեկտրական ուժ, որ է ըսել Իտալիոյ մէջ մէկ տարուան միջոցին գործածուած ընդհանուր ելեկտրական ուժէն քառասնապատիկ աւելի։

Բայց կարելի չէ ըսել թէ որքան ժամանակուան մէջ կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել այդ անսահման ջուրի քանակը. քանի ... քառասուն կամ աւելի տարիէն ... ։ Ի հարկէ կարելի պիտի առնուի նմանապէս ապագայի ներկայացուցած աւելի կամ նուազ պէտքը եւն.։

Յետոյ, կարելի է նմանապէս այդ ջուրը վազցնել ուզած չափով ու ... նակով, տարուան եւ եղանակին համեմատ, միշտ, ինչպէս ըսինք, նկատի առնելով ժամանակի պահանջները։

Արդ, Սեւանայ ելեկտրական գործութիւնը առանձին չէ։ Ան պիտի միացուի Անդրկովկասի ու Կովկասի ... նէն ընդարձակ ելեկտրական գործութեան, որուն վրայ պիտի աւելցնէ իր հսկայական ուժը։

Նոյնը կարելի է ըսել եւ ոռոգման գրութեան համար։ Ջրանիւներէն ... պուած ջուրը պիտի անցնի ոռոգման յատկացուած աւազաններուն մէջ ... անոնցմէ Արաքսէն ու Կուրէն ... բերուած ջրանցքներուն մէջ, ... իրենց կարգին պիտի ծառայեն ոռոգելու բամպակի այն մշակումները ... ցանուած են ու դեռ կը չարունակուին աւելի ընդարձակ չափով Կասպից ծովու անմիջակ դաշտերուն մէջ։

Ուստի Սեւանայ լիճը, այս մեծ ... րութեանց պահանջին համեմատ, ... րիներու, ամիսներու եւ զանազան ... րերու մէջ պիտի տայ առաւել ... նուազ քանակութեամբ ջուր. Այսպէսով իր փոխարինող գործը պիտի ... տարբերել ելեկտրական այնպիսի ... րութիւն մը զոր ինքնին կարելի է ... դառնել Ալպեանները շրջապատող ... պետութեանց սոյն մասին մէջ ... նուած ելեկտրակայաններուն՝ ... առնուած։ Իսկ հողի տարածում ... այս պարագային պիտի առաջանայ ... չի հովիտի տարածութենէն ... մնայ. Այսպէսով Սեւանը, ... ընթացքին հաւաքուած ջուրի ... սպառելի ձրի մթերքով պիտի ... չէ լրացնելու այն պակասները ... կրնան յառաջ բերել երաշտները։

Բ. Ե.

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՄՈՒՏՔԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

«Միլլիէթ» կը հրատարակէ ... րիէն առացած իր մէկ հեռագիրը ... րու համաձայն Գործավարիչներու ... հուրդը արգիլած է Ամերիկայի ... բենիք թերթին Թուրքիա մուտքը

Ե՞րբ պիտի գրուի կամաւոր. շարժման պատմութիւնը

Շնորհիւ մեծ պետութիւնների քաղաքական ու տնտեսական տնվերջ եւ կատաղի պայքարի, 1914 օգոստոսին պայթեց մեծ պատերազմը, որ տեւեց չորսուկէս տարի եւ որի ընթացքում զէնքի տակ առնուած վաթսուն միլիոն զօրքից՝ տասը միլիոն սպաննուած եւ երեսուն միլիոն վիրաւոր

Նման յուսանուած այս հսկայական բանակների բախումների մի շօշափելի բաժինը դժբախտաբար տեղի ունեցաւ մեր հայրենի հողին վրայ, որի պատճառով ենթարկուեցինք այնքան ծանր կորուստների։

Թուրանականը կուռքի բռնուելով աշխարհակալ ամբողջակատում իր դէխաւոր եւ հզօր ալիքային Գերմանիայի եւ այս դաշնակից Աւստրիա-Հունգարիայի հետ, տարուած էր լրջօրէն ձգտելու եւ որոշ աշխատանքների ձեռնարկել, ամբողջնելու համար կովկասեան սահմանները։ Նա կը վախենար որ Թուրքիայի վարիչ մի քանի փառասէր ու բախտախնդիր փաշաները թէկուզ իրենց անձնական փառքի ու շահի համար կարող են կոյր գործիք դառնալ Գերմանացիների ձեռքին եւ որ եւ է պատրուակով գրոհ տալ կովկասեան սահմանների վրայ, ինչ որ տեղի ունեցաւ եւ Թուրքիան պատճառ դարձաւ ռուս-թրքական պատերազմին։

Անցեալի դառն փորձերից գիտէինք, որ նորից մեր ժողովրդի ճակատագիրն էր դրուած սեղանի վրայ եւ որ ռուսական եւ թրքական բանակների յետ ու յառաջխաղացման պատճառով, խոշոր չափերով պէտք է տուժէ մեր ժողովուրդը։

Ահա այս աչառոր նոր վտանգների դէմ պայքարելու համար էր որ, դեռ ռուս-թրքական պատերազմի նախօրեակին, ռուսահպատակ Կովկասի մօտակայ վայրերում կազմակերպուեցան հայ կամաւորական գունդեր, որոնց վիճակուեց խոշոր դեր կատարել թէ ռուս-թրքական պատերազմի եւ թէ յետագայ քաղաքական վերիվայրումների ժամանակ։

Հայ կամաւորական գունդերը կազմակերպուած էին ռուսական կառավարութեան արտօնութեամբ, եւ գործեցին աջակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ նշանաւոր հայ քաղաքական գործիչներից ընտրուած Ազգային Բիւրոյի ու հրամանատարութեամբ գրեթէ մեր բոլոր հին փորձուած խմբապետների եւ ռազմիկների։ Ռուսական բանակների կողմից Վանի, Բաղէշի, Կարինի եւ Տրապիզոնի նահանգների գրաւման ընթացքում, մի շարք մեծ ու փոքր կռիւների մէջ, ինչպէս եւ տեղական հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան, տեղաւորման եւ նահանջի ժամանակ հայ կամաւոր-գունդերի դերը եղած է շատ մեծ եւ արժանի է լուրջ ուսումնասիրութեան

Հայ կամաւորական գունդերը միշտ ալ եղել են ռուսական բանակի յառաջապահները եւ մասնակցելով կռիւներին, տուել են շատ թանկագին զոհեր. ինչպէս օրինակ՝ Քեռին, Խէչօն, Զաւրիէլ, Արտաշէս Սուքեանը եւ շատ-շատ յայտնի ծաղիկներ։

Անոնք են որ, իբրեւ յառաջապահ, յաղթական մուտք են գործել Վան, Մուշ, Բաղէշ, Շատախ, Մոկս եւ ուրիշ հայկական աւաններ։ Չյիշե՞նք արդեօք, Անդրանիկի գունդի խոշոր դերը Դիլմանի ճակատամարտին (1915 թ. ապրիլ), Դրոյի, Համազասպի եւ Քեռիի գունդերից կազմուած եւ Վարդանի հրամանատարութեամբ Արարատեան զօրամասի յաղթական արշաւանքը դէպ ի Վասպուրական, Բաղէշ ու Մշոյ դաշտը (1915 թ. ապրիլ – յուլիս), Դրոյի գունդի դերը (1916 թ. յունուար – մայիս), Խնուսի, Մուշի եւ Բաղէշի գրաւման ժամանակ։ Նոյն գունդերի երկրորդ արշաւանքը դէպ ի Վան – Բաղէշ։ Քեռիի եւ Իշխանի գունդերի արշաւանքը դէպ ի Թեւանդուզ եւ Թեւանդուզի ռուսական պաշարուած զօրամասի ազատումը թրքական բանակի օղակից եւ Քեռիի հերոսական դերն ու մահը ..

Ռուսական պաշտօնական զեկոյցների մէջ թէեւ որոշ քաղաքական նկատառումներով չէր յիշատակւում հայ կամաւորական գունդերի գործօն դերը եւ փայլուն յաղթանակները, բայց ռուսական բարձր հրամանատարութիւնից ստացած բազմաթիւ զինուորական շքանշաններ եւ ռազմի դաշտում ականատես ռուս հրամանատարների եւ զօրքի կազմած կարծիքը մեր հրամանատարների ու զինուորների քաջութեան ու հայրենասիրութեան մասին՝ շօշափելի ապացոյցներ են մեր կամաւորական գունդերի իսկական դէմքն ու արժէքը պարզելու համար։

Ցաւով պէտք է արձանագրել, որ հայ կամաւորական գունդերի պատմութիւնը գրելու համար մինչեւ հիմա ոչ մի լուրջ ձեռնարկ չի կատարուել. Թէեւ հայ գաղութներում են ապրում նախկին հրամանատարներ եւ խմբապետներ, ինչպէս նաեւ Ազգային Բիւրոյի անդամներ, որոնց պարտականութիւնն է գրի առնել իւրաքանչիւր գունդի պատմութիւնը եւ այսպիսով ամբողջացնել, ներկայ եւ ապագայ հայ սերունդներին գաղափար տալու համար։

Այս տեսակէտից, քաջալերանքի ու շնորհակալութեան արժանի են Վասպուրականցի մեր երեք ընկերները.— Օն. Մխիթարեանը, որ առանձին գրքով հրատարակեց Վանի ապրիլեան կռիւների մասին փաստալից եւ թուական տեղեկութիւններով մի լուրջ աշխատութիւն։ Հայկ Կոստեանը, որ «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակեց իր յուշերը Վանի քաղաքամիջի կռիւների մասին եւ Տիգ. Բաղդասարեանը, նոյնպէս «Հայրենիք»ի մէջ Շատախի կռիւների մասին։ Այնպէս որ ընթերցողը լրիւ գաղափար կարող է կազմել Այգեստանի, Քաղաքամիջի եւ Շատախի ապրիլեան հերոսական կռիւների եւ տարած յաղթանակի մասին։

Իսկ երբ որ գրուի հայ կամաւորական գունդերի ամբողջական պատմութիւնը, այն ատեն միայն կը պարզուի թէ ինչ խոշոր դեր կատարեցին մասնաւորապէս Վանի, Շատախի Փեսան դաշտի, Մոկսի եւ մօտակայ հայ գաւառների ժողովուրդն ստոյգ մահից ազատելու գործում։

Մեր ազատագրական շարժման պատմութեան մէջ հայ կամաւորական գունդերի կատարած խոշոր դերը արձանագրելու համար, դեռ եւս ուշ չէ կազմելու մի մարմին եւ կամ, գունդերի կազմակերպիչներին ու հրամանատարներին աշխատանքի լծելու։

ԲԵՆՕ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Հայկական ձեռնարկները Ռումանիոյ մէջ

ԿԱԼԱՑ (Յառաջ).— 1922 Իզմիրի աղէտէն վերջ, Պոլսոյ եւ Իզմիրի ծանօթ հայ վաճառականութեան մեծ մասը հաստատուեցաւ Ռումանիա։ Անոնք առաջին տարիէն իսկ ունեցան մեծ յաջողութիւններ, մասնաւորաբար կտաւի, ժանեակի եւ բրդեղէնի ճիւղերուն մէջ.

Այս թուականէն առաջ գրեթէ հրեաներն էին բոլոր վաճառականութիւնը վարողը, բայց 1922ի գաղթէն յետոյ Հայոց ձեռքն անցաւ հրապարակին մեծ մասը։ Քանի մը տարիներ վերջ, կառավարութեան ներածման մաքսային սեղմումներուն պատճառաւ, Հայերը սկսան հիւսուածեղէնի խոշոր գործարաններ հիմնել եւ ամէնքն ալ օրէ օր յառաջ երթալով, աւելի ընդարձակեցին իրենց գործը եւ աշխատանք ճարեցին հազարաւոր գործաւորներու։

Ռումանիոյ մէջ կան քանիք աւելի հիւսուածեղէնի հայկական գործարաններ, որոնցմէ նշանաւորներն են Օ. Ս. Տիարպէքիրեան եղբարք (Պուքրէշ), նորանեւ մեքենաներով զինեղուած, որ 3000է աւելի գործաւոր եւ պաշտօնէութիւն ունի։ Ճ. Տ. Մինասեան եւ Ա. Մուրատեան եւ ընկերակցութեամբ հիւսուածեղէնի մասնագէտ Ս. Ջինճիրճեանի նորակառոյց գործարան մը, Պուքրէշ։ Գարագաշեան Պուքրէշ։ Կայ նաեւ դարձեալ Պուքրէշի մէջ հիմնուելու վրայ Այնաւորեան եղբայր գործարանը, որ ամենամեծը պիտի ըլլայ, 5000ի մօտ գործաւորներու գործ ծայթայթելով։

Կալացի մէջ կան.— Ս. Աբգար, Ներսէս Թօփալեան, Ա. Ճիզմէճեան, Աւետիս Պօհճալեան, Պարսամեան եւ Գրիգորեան եւ Մօրուքեան եղբարք, որոնք ամէնքն ալ նորանեւ եւ խոշոր լաւ կազմակերպուած գործարաններ են։

Սիլիստրէ. Յակոբ Նալպանտեան այս քաղաքին մէջ միակ գործարանը։ Հին թրքական քաղաք մը ըլլալով, բոլոր գործաւորները միայն թրքուհիներ են, իսկ պաշտօնէութիւնը հայ։ Այս ալ լաւ կազմակերպուած գործարան մըն է եւ ամբողջ Տոպրուճայի միակ հիւսուածեղէն հայթայթողը։

Քոնսթանցա.— Կաւուքեան։ Այս քաղաքը հայաշատ ըլլալով, բաւական հայեր իրենց օրապահիկը կը հայթայթեն, կան նաեւ շատ մը փոքր գործարաններ։

Հայերս բաւական լաւ տեղ գրաւած ըլլալով Ռումանիոյ հիւրընկալ ժողովուրդին մէջ, բոլոր հայերը գնահատման արժանացած են։

ՌՈՒԲԷՆ ՍԻՄՈՆ

Կեանքը Պերլինի մէջ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ).— Գաղթային Միութիւնը, որ կեդրոնական մարմինն է, ազգային կեանքի միակ յենարանը, Զատկի Աւագ Ուրբաթ օրը ընդհ. ժողով գումարելով, կարճ զեկուցում մը տուաւ իր մէկուկէս տարուան գործունէութեան մասին։ Ինչպէս ծանօթ է ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն, այդ գործունէութիւնը եղած է «կամաց – կամաց, ձգձգէ»։

Վերջապէս հին վարչութիւնը հրաժարելով, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն, որուն կազմութիւնը ստանձնած էր Գ. Եր. Տէր-Մինասեան։ Նոր վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէ.— Գ. Գ. Եր. Տէր-Մինասեան՝ նախագահ, Զ. Իփլիքճեան՝ փոխ-նախագահ եւ գանձապահ, Գ. Ցրունճեան՝ քարտուղար, Տիկին Եր. Բաղալ, Գ. Գ. Արամ Տարըճեան, Լորիս Գույումճեան եւ Լէոն Էֆթեան՝ անդամներ։

Նոր վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն գործունէութեան եւ կը պատրաստուի տօնել Մայիս 28ը, պատշաճ հանդիսութեամբ։

⁂ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ ապրիլեան նահատակներու յիշատակը օրհնուեցաւ եկեղեցիին մէջ, իսկ յետոյ բանախօսեց Տօքթ. Արտ. Արեգեան, խրախուսելով կատարել անոնց ուխտը։

Հայուհիներու Միութիւնը ընդհ. ժողով գումարելով, վերընտրեց նախկին վարչութիւնը եւ հրաժարող հայ անդամին տեղ (Տօքթ. Կրիֆիլտ), ընտրուեցան Տօքթ. Արտ. Արեգեան եւ Գ. Գ. Ցրունճեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երեկոյթ եւ ներկայացում

ՎԻԷՆ, 9 մայիս, (Յառաջ).— Ձեռնարկներն անպակաս են ամէն շաբաթ, եւ երբեմն զոյգ՝ մէկ շաբթուան մէջ։

Մայիս 6ին, շաբաթ իրիկուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ընտանեկան երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ՝ Հ. Յ. Դ. «Արամակ» Ակումբին մէջ, ժամը 9ին։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սիրողներու կոկիկ բազմութիւն մը եկած ու գրաւած էր Ակումբի բոլոր նստարանները։

Երեկոյթը բացաւ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ատենապետ՝ Գ. Մ. Փափազեան, որմէ վերջ իբրեւ բացման երգ՝ երգուեցաւ «Յառաջ նահատակք», Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներու կողմէ։ Արտասանեց՝ ընկ. Յ. Մաթոսեան, կտոր մը Սիամանթոյէն։ Մեներգեց՝ Գ. Ա. Տիգրանեան։ Նոյնպէս խմբերգուեցաւ «Փամ փարուամ»ը, եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգը։ Նուագատակ մը անուրղի գրած էին, բայց ժամացոյցի սխալ լարուելուն պատճառաւ՝ 4—5 վայրկեանէն զարկաւ, ու հազիւ 50 ֆր. մը գոյացաւ, չառնելուն դրամները իրենց ձեռքը մնալով։ Իրենց անդամներէն քանի մը հոգի ներկայացուցին «Գաւաթ մը թէյ» մէկ արարուած զաւեշտը

Այս վերջին տարիներս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սիրողներու կողմէ, դժգոհութիւն մը կայ իրենց, այսինքն Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ։ Կ՚ըսեն — «Պէտք է սկաուտ կազմել, սկաուտ կ՚ուզենք, սկաուտը աւելի կարեւոր է քան թէ գնդակը» եւն.։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ինքն ալ զգացած է այս դժգոհութիւնը, ու կարծեմ այս ուղղութեամբ նախապատրաստական աշխատանքներու մէջ են, ուսուցչուհի Օր. Գարակէօզեանի հետ միասին։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան կողմէ ինծի յայտնուեցաւ, թէ մասնաւորապէս սկաուտական նպատակին համար յառաջիկային պիտի ներկայացնեն «Կրբ-սկաուտ»ը։

Մայիս 7ին կիրակի կէս օրէն վերջ ալ, տեղի ունեցաւ ներկայացում մը, դերասան՝ Տէր եւ Տիկ. Նշանեաններու կողմէ։ Ներկայացուած կտորն էր «Սրտերու պայքարը» զոր խաղացին Լիոնի եւ Տէջինի սիրողներու հետ միասին.

Ներկաներու թիւը քիչ էր, եւ յանցանքը իրն է, Գ. Նշանեանին, որովհետեւ ինքը խոստացած էր գալ մայիս 14ին, եւ յանկարծ, յայտարարութիւնը տեսանք 7ի համար։

Ներկաները շատ գոհ մնացած էին մասնաւորապէս Տիկին Սիրուհիի խաղարկութենէն, եւ թէ խաղէն։ Նոյնպէս ներկայացուցին՝ Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»էն արարուած մը։

Գալ-Աղբիւր

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՀԱՅԸ

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մայիս).

— «Բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներու քով ներկայիս ձգտում մը կը նկատուի՝ վերադառնալ դէպի իրենց աւանդութիւնները եւ ազգային հիմերու վրայ հաստատել իրենց մշակութային զարգացումը։ Մենք, որ այսօր կայուն գետին չունինք մեր ոտքերուն տակ եւ ապրող ենք միայն մեր անցեալ ոգեկան արժէքներով — լեզու, գրականութիւն, կրօնք, արուեստ — ծայրայեղօրէն հոգածու պէտք է ըլլանք անոնց պահպանման եւ զարգացման նկատմամբ։ Ամէն ձեռնարկ, որ կը կատարուի հայ հաւաքականութեան մը կողմէ, պէտք է ներշնչուած ըլլայ մէկ հիմնական գաղափարով — մեր ցեղին պահպանումը եւ յառաջդիմութիւնը։

Այդ գաղափարն է որ պէտք է ուղեցոյց ըլլայ մեր մարզական երիտասարդութեան, եւ ամէն տեսակ մրցանիշներէ եւ ախոյեանութիւններէ առաջ ան է որ պէտք է խանդավառէ զինքը։

Մեր ժողովուրդը կարօտ է ոգեկան եւ մարմնական վերակազմութեան, որ ցեղի մը վերածնութիւնը կը նշանակէ։ Եւ առանձնապէս եւ կարեւոր օժտուած երիտասարդներն են որ՝ հետզհետէ լեցուելով ժողովուրդին մէջ՝ պիտի փոխարինեն անոր սպառած տարրերը։ Այդպէս է միայն որ կը թարմանայ, կ՚ազնուանայ ցեղը եւ կը վերստանայ իր կենսական եւ ստեղծագործական կարողութիւնները։

Ասոր համար սակայն չի բաւեր մեր երիտասարդներուն մասնակցութիւնը ամէն կարգի մարզական միութիւններու, ոչ ալ իրենց անդուլ, յոգնեցուցիչ աշխատանքը անոնց մէջ, ամբարտիլով ջիղն ու մկանը եւ արագաշարժութիւնը, որքան ալ օգտակար ըլլան անհատի մը, հանրային տեսակէտէ զուրկ են որ եւ է արժէքէ, եթէ անոնց կրողին մէջ չի ապրիր Ողիմպիականի նախագաղափարը, այն՝ որ առողջ ու գեղեցիկ մարմնին պէտք է միացած ըլլայ առողջ ու բարձր ոգին, եւ որ այդ երկուքին ներդաշնակութիւնը պէտք է ծառայեցուած ըլլայ վսեմ նպատակի մը գիտակցութեամբ։

Այս գիտակցութեամբ պէտք է համակուած ըլլան նաեւ մեր այն հաստատութիւնները, որոնք կը վարեն «ազգին գործերը»։ Այսօր մեր մէջ կան բազմաթիւ մարզական կազմակերպութիւններ՝ առանց ընդհանուր, միացնող կապի, առանց ղեկավարող սկզբունքի։ Ի մի ժողվել այդ կենսունակ, լաւ ձգտումներով օժտուած երիտասարդներն ու պատանիները, օժանդակել անոնց բարոյապէս ու նիւթապէս եւ, որ գլխաւորն է, կերպարել անոնց տարտամ գաղափարները — պարտականութիւններ են ասոնք, որոնց մէջ յարգ թերացած են մեր հաստատութիւնները։

Աններկրայելի է հայ մարզական միութիւններու դերը Նոր Հայը ստեղծելու գործին մէջ. միայն թէ ուղղութիւն եւ միջոց տալու է անոնց»։

Համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՇԱՀ՝ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնցիները արդէն սկսել են հաշուել իրենց շահերը՝ տնտեսական խորհրդաժողովէն, որ պիտի գումարուի իրենց քաղաքին մէջ։

Թերթ մը կը հաշուէ թէ՝ 66 պետութեանց պատուիրակութիւնները, իրենց անդամներով, մասնագէտներով, թարգմաններով, քարտուղարներով, մեքենագիրներով եւ ուրիշ հետեւորդներով չեն կրնար ամիսը 250,000 ստերլինէն պակաս ծախսել։ Յետոյ, պիտի գան առ նուազն 300 թղթակիցներ, որոնք 100 հազար ստերլին պիտի ծախսեն հեռագրի եւ հեռախօսի համար։

Եթէ 66 պատուիրակութիւնները եւ իրենց հետեւորդները 500,000 ստերլին ծախսեն երկու ամսուան միջոցին, նոյնքան ալ կրնան ծախսել թղթակիցները, իրենց հեռագիրներով, հեռախօսներով եւ անձնական ծախքերով։ Այնպէս որ, երկու ամսուան մէջ Լոնտոն պիտի ունենայ երկու միլիոն ստերլինի եկամուտ մը։ Իսկ եթէ ժողովը տեւէ երեք եւ կամ վեց ամիս ...

Եւ տակաւին բողոքողներ կան թէ ժողովները բանի չեն ծառայեր ...

52րդ միջազգային ժողովն է այս, պատերազմէն ի վեր։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Փորթ տ'Իթալիի շրջանին մանկապարտէզի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ մայիս 6ին Շաբաթ իրիկուն, ծնողքներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Երեք տարուան համար ընդհ. ժողովի դիւանի անդամ ընտրուեցան Գ. Գ. Փօղոս Դաքքիկեան եւ Յովհ. Յովհաննէսեան։ Նախորդ վարչութեան համարատուութիւնը լսելէ յետոյ, ընդհ. ժողովը ձեռնարկեց ընտրութեանը նոր վարչութեան որ քուէներու բացարձակ առաւելութեամբ, կազմուեցաւ հետեւեալ կերպով.— Գ. Գ. Յակոբ Եսայեան, Եղիշէ Դանիէլեան, Եսայի Մարգարեան, Սահակ Յովհաննէսեան եւ Վարդերէս Ուզունեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՊԱՀԱԿԸ

— Վա՜յ, ջանիմ, ի՜նչ վարձի մարդ ու խօսքդ, էս իմ սենեակն ա, ինձ մնացած միակ սենեակը։ Վարդանն ասաց, հիւանդ ես, ասաց բեր մեր տունը։ Ափսոս չունի, որդի, էս քու մօր տունն ա. քեզնից մեծ զաւակներ ունէր։ Դու կը պառկես վրէն, էն թախտին. էս էլ անկողինս կը փռեմ յատակին։ Մինչեւ առողջանաս՝ կ՚ապրինք մօր ու զաւկի պէս։

Գուրգէնին տարօրինակ թուաց, որ ինքը պիտի քնէր մի սենեակի մէջ, մի պառաւ կնոջ հետ։

Բայց կնոջ անկիրք, աստուածամօր բարեպաշտութիւն ունեցող դէմքը եւ Վարդանի խաղաղ ու միամիտ կեցուածքը, որ ոչինչ տարօրինակ, ոչինչ անվայել բան չէր գտնում դրա մէջ, հասկացրին Գուրգէնին, որ այստեղ Ամերիկա չէ, որ այստեղ ընտանեկան սրբութիւն կայ եւ մարդիկ հաւատում են միմեանց բարոյականութեան։

Երկար մտածելու պէտք չկար։ Գուրգէնն այնպէս թոյլ էր, այնպէս հանգստի պէտք ունէր։ Նա համաձայնեց մնալ այդ սենեակում։

— Վարդան, սիրելիս, եթէ հնարաւոր է, մի բժիշկ հրաւիրէք ինձ համար։

— Բժշկի պէտք չկայ, որդի, մամս եմ, ինչ որ պէտք է՝ ես կ՚անեմ, դուն միամիտ կաց։

Անկողինը պատրաստ էր. ինչ փափուկ, ինչ հանգստաւէտ, մաքուր անկողին։

Օխա՜յ, Գուրգէնի ոսկորները հանգստացան։

Ընկերները տեղաւորելով նրան՝ հեռացան։

Մարիամ Հօրքուրը (ինչպէս անւանում էր նրան Վարդանը) սկսեց իր բժշկութիւնը։ Բաժակ քաշեց Գուրգէնի կռնակին, աղիս տաքացրեց, դրեց ոտների մօտ. տուղտ խաշեց, խմցրեց եւ քիթ ու բերանը ծածկելով, սիրտկան չեչտով պատուիրեց չրացուել։

— Պիտի քրտնես, որ լաւանաս, որդի, մի բան չէ, շուտ կ՚անցնի։

Ու Գուրգէնը հնազանդեց նրան, ինչպէս պիտի հնազանդէր իր մօրը։

Երկու շաբաթ նա մնաց անկողնում։

Ընկերներն արդէն որոշել էին իրենց անելիքը։ Երկուսը զինուոր էին գրուել. միւսները զանազան պաշտօններով մեկնել էին գաւառները։

Այդ երկու շաբաթուայ ընթացքում Գուրգէնը երբեք իրեն մենակ չզգաց։ Վարդանը միշտ գնում գալիս էր. պատմում քաղաքի, երկրի նորութիւններէն. լրագիր ու գրքեր էր բերում նրա համար։ Ծանօթացրեց իր մի քանի ընկերների հետ։

Տեսութեան գալիս էին նաեւ գրագէտները, այնպէս որ, Գուրգէնն արդէն ունէր իր ծանօթների, բարեկամների շրջանակը։

Իսկ Մարիամ Հօրքուրը նրան խնամում էր մի իսկական հարազատ մօր նման։

×

Գուրգէնն արդէն առողջ էր։ Այդ երկու շաբաթուայ ընթացքում քաղաքը կերպարանափոխուած էր կարծես։ Փողոցներում [illegible], մեռնող մարդիկ չկային այլ եւս։ Մեռնողները մեռել, վերջացել էին, իսկ քիչ թէ շատ տոկացողները Ամերիկայէն ստացուած սպիտակ հացով եւ խտացուած կաթով կազդուրուած՝ վերադարձել էին Կարս, ցրուել գիւղերը լծուել հայրենիքի վերաշինութեան

Փողոցներն աւլուած էին ու ջրուած, տներն աւելի գեղեցիկ եւ ուրախ էին թւում Գուրգէնին. իսկ փերուզայ երկինքը եւ ոսկի արեւը ուղղակի շոյում էին նրա ջիղերը, կեանքով լեցնում մարմինը։

Երկար չտեւեց Գուրգէնի անորոշ կացութիւնը. շուտով նա գործի կանչուեց։

Որպէս անգլերէնին հմուտ մէկը՝ նրան տեղաւորեցին ամերիկեան Նպաստամատոյցի գրասենեակում։

Գործի լծուելով՝ Գուրգէնի տրամադրութիւնը համեմատաբար լաւացաւ. կամաց կամաց ընտելացաւ նոր կեանքին, նոր միջավայրին։

Մի օր Նպաստամատոյցի պահապաններէն մէկը՝ մի Սասունցի երիտասարդ՝ ամուսնանում էր մի որբուհու հետ։ Գուրգէնին հարսանիք հրաւիրեցին։ Գնաց, երբ արդէն եկեղեցում պսակուել, տուն էին եկել։

Ինչ առոյգ մարդիկ էին, կորովի, կենսուրախ

Երգ, պար, ցնծութիւն, բաժակաճառեր, մաղթանքներ։

Ու յանկարծ Սասունցիների պար։ Թաւ յօնքերով, պղնձագոյն դէմքերով, միջահասակ, թիկնեղ մարմինների մի պատնէշ՝ միրկ իրար կպած՝ շարժւում են մէկ զանգուածի նման։

Ոտների խաղ, ծունկերի ճկում, սահք ու թռիչք, [illegible], ինչպէս խոյանքը ձիերի, ինչպէս գրոհը ալիքների գեղեցիկ է, վարակիչ. Գուրգէնը չգիտէ այդ պարը, բայց ոտները շարժւում են պարելու տրամադիր։ Հոգին նրանց հետ դառնում է, դառնում։

Յանկարծ մէկը քաշում է նրան թեւէն, առնում պարի մէջ։

— Թո՛ղ, ես պարել չգիտեմ, կը խանգարեմ.

— Ե՛կ, ե՛կ, կը սովորես, կը տանինք մեզ հետ։

Պարը չի կանգնում, ու Գուրգէնն ստիպուած գնում է նրանց հետ. վարժւում է չափին. նրանց պէս օրօրւում է տեղի վրայ, ճկում ծունկը, ոտը զարնում յատակին, նրանց պէս շարժւում է ձեռը օդի մէջ, հաճոյքի կանչը խառնում նրանց կանչին ու թռնում թռնում է անվերջ։

Քրտինքը հոսում է ճակատէն. կուրծքը ուռճանում, սիրտը բացւում։ Մի բան է մտնում հոգին, մի բան տեղաւորւում ներսում, ի՞նչ. չգիտէ. միայն թէ լա՛ւ է, շատ լա՛ւ, ուրախ է, թախիծ չկայ ներսում։

— Հարսը պարը քաշեցէ՛ք, հարսը պարը քաշեցէք, կանչում են ծերերը։

Ու երեւում են հարսներն ու աղջիկները, երեւում են երիտասարդ տղամարդիկ։ Հարսն ու փեսան դէմ դիմաց, միւսները մէջ ընդ մէջ բռնում են շուրջպարը.

Դանդաղ է պարի եղանակը. հարսը ծանր է, այդպէս է պատշաճ։ Ու դառնում է օղակը համաչափ, մէկ հաւաքւում փունջ է կազմում, մէկ բացւում բակ է կազմւում, օրօր ու շորոր։

Կանգնում է շվթան. եւ օղակի մէջ փեսայի պատուանան է պարում։

— Ծա՜փ, ծիծա՛ղ ...

Պառաւը քաշում է հարսին, հանում է պարի։ Հարսը հնազանդ կեսուրի կանչին՝ մատների ծայրով քօղը բարձրացրած, թիթեռի նման երեւում է պարի։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար.)

⁂ Վերջին տեղեկագրին համաձայն, մայիս 1ին գործազուրկներու թիւն էր 5,333,000, ինչ որ կը ճշմարտէ 196,000ի նուազում մը։

ԱՐԳԵԼՔ՝ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ցառաջիկայ չորեքշաբթի Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացուի օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ արգիլել գերմանական ներածումները, եթէ Գերմանիա բանաբարէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները։ Անգլիա կ'ուզէ այս ձեւով մասնակցիլ Գերմանիան պատժելու փորձութեան, եթէ ան վերազինուի, հակառակ տրուած որոշման։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փուժէ սիւր Արժանի Զաթօ Շէրօ խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն, Կ. Կ.ի անդամ ընկեր ՕՀԱՆ ԿԱՐՕի զաւակը Նազէթ մահուան առթիւ եւ կը խոնարհին իր թարմ շիրիմին առաջ։

×

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի Հրաչեայ, Մուրատ, Կայծակ Առաքել եւ Գայլ Վահան խումբերու բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր ՀԱՅՐ ԱԲՐԱՀԱՄԻ եւ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕի զաւակը Նազէթ մահուան առթիւ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ—Պ Ր Ա Ն Դ Ե Ս

Դպրոցասէրի Անկեղի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ

Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար Պ Ր Է Մ Ո Ն Ի

(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)

Վաղը, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն 22

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI. եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ (Théatre du Bon Petit Diableէն), առաջնորդութեամբ Mr. JOE BRIDJEի։ Արժանթինեան Օրքէսդր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝ PIZZRROի

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։ ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊՈՆԷՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19, rue Ampère: Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ Արցութեան խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դաստիարակական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։

ՍԱՐՍԷԼի Հրայր խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Նուպար Ալատինեանի բնակարանը, 6, rue Beausejour, Sarcelles. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլան Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

Գաւառ

Ս. ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ունի կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, տեղը կ'որոշուի մարմնոյն կողմէ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։ Կարեւոր զեկոյց։

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Տեղը կ'որոշուի Լիոնի մարմնոյն կողմէ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։ Կարեւոր զեկոյց։

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։ Կարեւոր զեկոյց։

ԹԱՏՐՈՆ ԼԻՈՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ ԵՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայ Տրամաթիք Թատերախումբի հիմնադիր-ղեկավարներ

ՍԻՐՈՒՀԻ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կը ներկայացնեն՝ ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան, բարոյալից եւ սիրային գոմէտի-դրամ 3 արար։

Արտասանութիւններ — Նուագ — եւ զաւեշտ 1 արար։

Մանրամասնութիւնները տեղերու վրայ։

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Փարիզի մէջ առաջին ներկայացում Փարիզի Հայ Տրամաթիքին 4 յունիս 1933 կիրակի գիշեր Théatre ALBERT Ierի մէջ։ Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այս թուականը։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Տնօրէն

վեր. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

150, Route d'Orléansի (**Bagneux**) ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Տեղի պիտի ունենան ներկայացումներ, պարեր, արտասանութիւն եւ ճաշելի անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու եւ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ թաւալի ընկերակցութեամբ

Ծախքերու մասնակցութեան համար ՄՈՒՏՔ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց.— Առնել 88 թիւ հանրակառքը Փորթ տ'Օրլէանէն եւ իջնել Arrêt Bagneux.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ 11–24 ԱՊՐԻԼԻ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի կողմ. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ վաղը կիրակի, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ԱՊՐԻԼ 11-24ի ՀԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ յիշատակին եւ պատարագ պիտի մատուցուի, նախագահութեամբ առաջնորդ Ց. Գրիգորիս եպսկ. Գալստեանի, որ պիտի քարոզէ օրուան սգատօնին առիթով։

Ընտանեկան խնջոյք պարահանդէս

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 98, Ավընիւ Ժան-Ժօրէս

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Նուագախումբ։

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։ Պիւֆէ՝ մատչելի գիներով։

Մուտքը ազատ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

Salle du Conservatoire

2, Rue Conservatoire

(Métro: Bonne-Nouvelle, Cadet, Poissonnière)

ՄՆԱԿԵԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ Թրքահայ մօտաւոր անցեալ կեանքէն քաղուած

ԿՆՃՈՒՈՏ ՀԱՆԳՈՅՑ

Թատերգութիւն 4 արար 1 պատկեր։ Հեղինակ՝ Տիկ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ

Մուտք՝ 5, 10, 15, 20, 25 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայ թերթերու խմբագրատուններու, Հրանդ Սամուէլ գրատունը, Ֆլորիա եւ Լիլա ճաշարաններու եւ Յ. Արթինեանի մօտ 26, rue Lesage, իսկ ներկայացման օրը՝ թատրոնի կիշէն։

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

8, Rue Jean Goujon (մէթրօ՝ Champs-Elysée – Clémenceau)

Սկաուտական տողանցք։ Կը ներկայացուի՝ ԵՐԿՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Նուագախումբ, պիւֆէ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին 131 rue Cambronne, métro Vaugirard զեկոյց Գ. Ս. Վրացեանէ «Հայաստանի ներկայ տնտեսական դրութիւնը»։ Զեկոյցէն յետոյ մտքերու փոխանակութիւն։ Մուտքը ազատ է։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ԼԷ – ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ի ՆՊԱՍՏ ՏԵՂՒՈՅՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

կը նախագահէ պ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, կը խօսի պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կը ներկայացուի Զափաճաս Որբերու «Վահագնեան» ֆիլմը

եկեղեցւոյ սրահին մէջ 31-33 rue de Parc

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին

գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցի Առնուվիլի երգչախումբը ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի ղեկավարութեամբ։ Մուտք 3 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղասարեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ, իրենց մօր անունը Իսղուհի Տէրոսեան (Սերասափոյ Գարուշի Արմէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբեթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսպարթա Ուրֆայի Հասան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône). France.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէրի Սանոց Միութիւնը՝ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Օր. Իրէն Գիւլպիւլեանի, Գ. Գ. Ա. Շահխաթունիի, Ա. Զարըգի, Գ. Ալէմշահի, Հրաչ Երուանդի, Մարիկեանի, Վարդանեանի, ինչպէս նաեւ Հանդէսի յանձնախումբի անդամներ, Օրիորդներ՝ Ա. Ալլահվերդեանի, Ն. Քէհեաեանի, Գ. Գ. Ալեանաքի, Գաղանճեանի, Թէլեանի, Թորոսեանի, Հ. Սամուէլի, Մատթէոսեանի, Մոմճեանի, Սօմունճեանի, Վարդևանի եւ Ֆրէնկեանի, որոնք իրենց սրտագին օժանդակութեամբ ապահովեցին ապրիլ 23ի գեղարուեստական հանդէսին յաջողութիւնը նիւթապէս թէ բարոյապէս։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Եղիշեան, Այրի Տիկ. Սիրուն Եղիշեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկ. Սէտօեան եւ որդին Դանիէլ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փանոսեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Եղբարք Մուրատեան (Մօնթռովիտէօ), խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, կնոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԱՆԴՈՒԽՏ ԵՂԻՇԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մայիս 1ին, Լէ գ'Օլիվի իր բնակարանին մէջ, Մարսէյլ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կարմիր Խաչի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Բուժարանին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau. Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողովի հարցերու մասին։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է

Tailleur-Coutureի խանութ մը՝ ներքնամասով։ Ճակատ 5 մէթր։ Յարմար որ եւ է գործի։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հեռաձայն։ Պայլ՝ 6 տարի եւ նորոգելի։ Տարեկան վարձք՝ 2500 ֆրանք։ Փափաքողներուն կը տրամադրուի յարկաբաժին մը ... պայմաններով։ Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, 8 rue Affre, Paris (18), Métro: Chapelle կամ Barbes.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆՁԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Կ'ուզեմ որ գտնես այն մարդը զոր կողոպտեցիր. ահաւասիկ քեզի ոսկի մը. տուն դնա՛, քիչ մը հանգստացիր, դուրս ելիր կարելի եղածին չափ շուտ եւ գնա դէպ ի արեւմտեան կողմը»։

Գաղտնի ոստիկանը անցաւ իր գրասեղանին առջեւ, բաներ մը գրեց թուղթի կտորի մը վրայ եւ մօտեցաւ դարձեալ քաղաքահատին։

— Ա՛ռ այս թուղթը. եթէ տեսնես այդ մարդը կամ իր ընկերը, հետեւէ իրենց, այդ թուղթը տուր դիմացդ ելլող առաջին ոստիկանին, ցոյց տուր իրեն այդ մարդիկները եւ յետոյ երբ տուն վերադառնաս, մի՛ մոռնար որ հազար ոսկի շահած ես ...

Պիլլ վերցուց թուղթը։

— Եթէ ինծի պէտք ունենաս, այստեղ պիտի գտնես միշտ մէկը որ ծանօթ է իմ շարժումներուս. գիշեր բարի։

Պիլլ Մարքս փողոց ելաւ՝ փոթորիկ մը գլխուն մէջ եւ թուղթի կտորի մը վրայ նօթի առնուած ձերբակալման հրամանագիր մը՝ գրպանը։

×

Յաջորդ առաւօտ պայծառ էր երկինքը. պատմական պիտի ըլլար այդ օրը Լոնտոնի համար։ Մէնֆրէտ, որ հակառակ իր սովորութեան գիշերը անցուցած էր Քարնըպի փողոցի աշխատանոցը, տանիքը բարձրացաւ, արշալոյսը դիտելու համար։ Պառկած էր գորգի մը վրայ՝ գլուխը կռթնցուցած իր ձեռքերուն։ Աղօտուած ճերմակ լոյսերուն մէջէն կը տեսնուէր անոր զօրաւոր այլ խոժոռ դէմքը։ Այն տարիքն յոգնած եւ յուսահատ երեւոյթ մը ունէր որ, Կոնզալէզ՝ այդ մաղձոտ մարդն անգամ որ տանիքը բարձրացած էր իր ետեւէն, տարտամի արտայայտութիւն մը ունեցաւ տեսնելով զայն։

— Ի՞նչ է պատահեր ...

Մէնֆրէտի ժպիտն ու գլխու շարժումը չփարատեցին Լէոնի վախերը։

— Փուաքարի եւ քաղաքահատին խնդի՞րն է ...

— Այո՛, ըսաւ Մէնֆրէտ հեզահեզ մեղմացնելով ձայնը. ուրիշ որ եւ է առեն զգացա՞ծ ես այնպէս ինչպէս կը զգաս այս անգամ ...

Փափուք մըն էր այլ եւս իրենց խօսակցութիւնը։ Կոնզալէզ աչքերը յառած հեռուն՝ խորհեցաւ։

— Այո՛, միայն մէկ անգամ երբ Վարշաւիա էինք ... Կը յիշես այն կինը, չէ՞, որքա՛ն դիւրին երեւցաւ ամէն ինչ եւ պայմանները որքա՛ն մեզի դէմ էին ... վախցայ որ պիտի ձախողէինք, ինչպէս հիմա ալ սկսած եմ վախնալ, ըսաւ Կոնզալէզ։

— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ, ընդմիջեց Մէնֆրէտ կատաղութեամբ. ձախորդութեան մասին չխօսինք ու չմտածենք երբեք ...

Սողոսկելով մօտեցան տանիքին դռնակին ու վար իջան դէպ ի ներքնայարկը։

— Թէյի՞ն ուր է, հարցուց Մէնֆրէտ

— Կը քնանայ։

Աշխատանոցը մտնելու վրայ էին, երբ լսեցին ոտնաձայն մը վարի յարկէն։

— Ո՞վ է այնտեղ, պոռաց Մէնֆրէտ ու վար վազեց։

— Փուաքա՛ռ ...

Փուաքառն էր եկողը, չածիլուած, փոշոտ ու յոգնած։

— Լա՛, ի՞նչ լուր հարցուց Մէնֆրէտ խստութեամբ։

— Վեր ելէ՛նք, ըսաւ Փուաքառ։

Ու երեք ընկերները բարձրացան սանդուղներէն առանց իրարու հետ խօսելու եւ գացին իրենց բնակութեան սենեակը։

— Կարծես երկինքի աստղերն ալ մեզի դէմ կը կռուին, ըսաւ Փուաքառ բազմելով սենեակին ամէնէն հանգստաւէտ աթոռին մէջ. յուշատետրս գողցող մարդը ձերբակալուեր է. ծանօթ, բայց հասարակ չարագործ մը որ հսկողութեան տակ է եղեր իրիկունը. յուշատետրը գտեր են իր քովէն. ամէն ինչ կարգին պիտի ըլլար, եթէ ճարպիկ ոստիկան մը մեզի վերագրած չըլլար անոր պարունակութիւնը. Ձեզ ձգելէս ետքը, տուն գացի, փոխուեցայ եւ երկնցայ մինչեւ Տատենհէմ փողոցը. Բազմութեան մէջ մտայ ու սկսայ դիտել փողոցին մուտքը որ պաշարուած էր։ Գիտէի որ Ֆալմըրթհը այնտեղ էր, գիտէի նաեւ որ եթէ նորութիւն մը ըլլար, անմիջապէս պիտի հաղորդուէր իրեն։ Ապահով էի որ մարդը հասարակ գող մըն էր եւ վստահ կրնար գալ մեզի, եթէ ձերբակալուէր անակնկալ պատճառով մը։ Երբ կը սպասէի այնտեղ, ինքնաշարժ մը մօտեցաւ բազմութեան եւ գրգռուած երեւոյթով մէկը դուրս ցատկեց. յայտնի էր թէ ոստիկան մըն էր. հագիւ ժամանակ ունեցայ «Թաքսի» մը վարձելու, Ֆալմըրթհ եւ նորեկ ոստիկանը դուրս եկան բազմութենէն կառքով. Հետեւեցայ իրենց առանց կասկած ներշնչելու մեքենավարիս. անոր ինքնաշարժը աւելի արագ կ'ընթանար, բայց որոշ էր իրենց երթալիք տեղը։ Երբ ոստիկանատան փողոցը հասանք, ճամբեցի իմ «Թաքսի»ս, քալեցի հինգ-տասը քայլ եւ, ինչպէս որ միտքէս անցած էր, տեսայ անոնց կառքը ոստիկանատան առջեւ։

Աչքիս ծայրովը կրցայ տեսնել ... տեսչական գրասենեակին ներս ... Վախցայ որ հարցաքննութիւնը կը ... տարէին բանտարկեալին խուցին ... սակայն բարեբախտաբար ընդարձակ ... փողոցին վրայ նայող սենեակը ... սայ Ֆալմըրթհը, ուրիշ ոստիկան մը ... գողը։ Այս վերջինը նիհար, ... կզակով եւ խարտեաշ նայուածքով ... մարդ մըն էր — Ո՛չ, ո՛չ, Լէոն ... գիտական հարցումներ մի՛ ըներ ... այդ մարդուն նայեցայ լուսանկարի ... մը պէս, որպէս զի յիշեմ իր դէմքը ... ապագային

Մէկ ակնթարթի մէջ տեսայ ... գաղտնի ոստիկանին բարկութիւնը ... քաղաքահատին արհամարհանքը ... հասկցայ որ մարդը կը պնդէր թէ ... կրնար ճանչնալ մեզ։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ըսաւ Մէնֆրէտ ... հանդարտ հառաչով մը։

— Բայց ուզեցի աւելի ապահով ... լալ, վերսկսաւ Փուաքառ. եկած ... րէս վերադարձայ։ Ցանկարծ ... լսեցի կառքի մը խուլ ձայնը ... որ երկու հոգի կային անոր մէջ ... կցայ անմիջապէս. գողը ոստիկան... թեան ընդհանուր Տեսչութեան ... րոնը կը տանէին։

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՄԱՅԻՍ 1933
14 Mai 1933

ՍԼԱՑԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2188

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԵՓՈԽՈ՞ՒՄ ԹԷ ՌՈՒՍԱՑՈՒՄ

Աւելորդ չէ անգամ մը եւս արծարծել տպագրական տառերու «բարեփոխման» խնդիրը, որ կը քըքըռուի Երեւանի մէջ:

Անցեալ օր դիտել կուտայինք թէ՝ մեր վախն այն է որ, «տառերու «բարեփոխում»ն ալ, ինչպէս ուղղագրութեան «բարեփոխումը», ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ կտրելու կապը՝ անցեալին հետ, Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ»:

Արդարեւ, ուրիշ բան չապացուցաներ մէջտեղ դրուած նմոյշը, որ աւելի շատ կը նմանի ռուսերէնի, վրացերէնի կամ հապէշերէնի, քան լատիներէնի: (Պիտի հրատարակենք հատ մը):

Գիտենք, վերջնական չէ այդ նմոյշը: Փորձ մըն է ան եւ պիտի քննուին ուրիշներ ալ:

Բայց, ի՞նչ կ'արժէ այդ քննութիւնը, քանի որ Երեւանը տէր–տիրական է ամէն բանի մէջ, եւ կը վճռէ ու կը հրամանագրէ համայն իր հայեցողութեան:

Ուզեցինք իմանալ թէ որ եւ է հրահանգ եկա՞ծ է Փարիզ, յանձնախումբ նշանակելու եւ արտասահմանի մէջ ալ ուսումնասիրելու համար խնդիրը:

Պատասխանը ժխտական է:

Փարիզի ռամկավար Ակումբը խորհրդակցութիւն մը փորձած է իր նախաձեռնութեամբ, եւ նախագահը յայտարարած է թէ ամէն մարդ ազատ է իր կարծիքը հաղորդելու Երեւան:

Մեր տեսակէտով, յաւագոյն պիտի ըլլար որ գաղութները միահամուռ գիրք բռնէին այս հարցին մէջ, առ նուազն կանխահաս համարելով զայն:

Երեւանը իշխանութիւն ունի հրամաններ արձակելու եւ գործադրելու, տեղի–անտեղի:

Արդ, ո՞վ պիտի խտացնէ արտասահմանի ցիր ու ցան մտաւորականութեան, նոյն իսկ ժողովուրդին բաղձանքն ու տեսակէտները:

Ո՞վ պիտի յաւակնէր յայտարարել. — Ես գաղութները կը ներկայացնեմ:

Մանաւանդ որ, կուսակցական եւ քաղաքական հակամարտութիւններն ու նախասիրութիւնները, կանխակալ կարծիքներն ու կիրքերը քաոսի մը վերածեր են մեր հանրային կեանքը, եւ ամէն գլուխէ ձայն մը, բոց մը կը բարձրանայ:

Ինչպէս ուրիշ պարագաներու, այս հարցին մէջ ալ մեզի համար հիմնականը՝ տիրող ոգին է:

Փցուն պատրուակներ են ներկայ տառերու մասին եղած առարկութիւնները՝ խնայողական թէ գեղագիտական տեսակէտով:

«Խ. Հայաստան» հրատարակած է անճոռնի նմոյշ մը, դիմացը դնելով ներկայ տառերը, ապացուցանելու համար ... երեք տողի խնայողութիւն:

Մինչդեռ, եթէ նոյն հատուածը շարուէր արամեան տառերով, նոյնքան տեղ պիտի բռնէր:

Եթէ չենք սխալիր, Երեւանի իսկական միտքը տառերու լատինացումն է:

Բայց, չխրտչեցնելու համար, կը փորձեն «բարեփոխել», վերածելով ռուսական, վրացական կամ հապէշական անուշապուրի:

Այս միտումով «բարեփոխուած են» նաեւ Կովկասի Թաթարներուն տառերը:

Արաբերէնը երեւութապէս վերածելով լատիներէնի, անոնք աւելի շատ հիմք ընդունած են ռուսերէնը:

Այնպէս որ, բոլորովին տարբեր են Թուրքիոյ մէջ հաստատուած լատինական տառերը եւ Ազրպէյճանի համար ստեղծուած այբուբենը:

Մինչ Թուրքիոյ լատինատառ հրատարակութիւնը դիւրութեամբ կը կարդացուի, յստակ է եւ աչք չի յոգնեցներ, միւսը չինի պէս կը խողխողէ աչքը:

Նոյնը եւ երբեւ նմոյշ հրատարակուած հայկական այբուբենը:

«Մեծապետական» Ռուսաստանի շունչն ու նախասիրութիւնն են որ կը սաւառնին այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս բոլոր ոչ–ռուս ժողովուրդներու քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ գրական–գեղարուեստական կեանքին կազմաւորման մէջ:

Ու միշտ ալ պիտի գտնուին մասնագէտներ կամ գեղագէտներ, որ ընդառաջ պիտի երթան Մոսկուայի բարեհաճ տրամադրութեանց:

Մի՛ ըսէք թէ Մոսկուան չի խառնուիր «ինքնավար» ժողովուրդներու ներքին գործերուն:

Ամէն բան վերի վայր շրջելու, փոխելու եւ կեդրոնական կաղապարի մը վերածելու ձգտումը՝ նոր չէ որ երեւան կուգայ: Նոյն իսկ Երեւանի մէջ:

Թէ՛ ուղղագրութեան եւ թէ՛ տառերու փոփոխութիւնը մաս կը կազմեն ընդհանուր ծրագրի մը, որ կրնայ կոչուիլ ռուսացում, թէ՛ ձեւով եւ թէ՛ ներքին բովանդակութեամբ:

Երեւանցիները վարժուած են ամէն տարբական բանի հետ խաղալու սխտով:

Այս միջոցին բազմաթիւ եւ մեծարժէք հրատարակութիւններ կ'ըլլան Երեւանի մէջ: Նոյն իսկ շքեղ տպագրութիւններ՝ գրական թէ գիտական գործերու: Արեւելահայ թէ արեւմտահայ լեզուով:

Եւ սակայն, — փորձեցէք ձեռք առնել եւ կարդալ: Կը մեղքնաք թ'ե՛ թուղթին, թ'ե՛ տպագրութեան թ'ե՛ հեղինակին:

Գիրքերը տպուած են կարդացուելու եւ տարածուելու համար: Բայց, միայն ուղղագրութիւնը կը բաւէ մէկդի նետելու, որքան ալ համբերատար ըլլաք, շօգեպինդ սլացքի այս դարուն մէջ:

Ինչո՞ւ այս աւելորդ յոգնութիւնը:

Եւ ինչո՞ւ այս յամառութիւնը՝ տասը տարուան փորձէն եւ արտասահմանի համատարած բողոքէն յետոյ:

Հարցուցէք Երեւանի եւ եթէ կրնաք՝ պատասխան առացէք:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆՈՐԷՆ ԹՇՆԱՄԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԼԻԱԶՕՐԸ ԿԸ ՍՏԻՊՈՒԻ ՀԵՌԱՆԱԼ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թշնամական ցոյցեր կատարուած են Լոնտոնի մէջ, Հիթլէրի լիազօրին՝ Տոքթ. Ռօզէնպէրկի դէմ: Անծանօթ մը հանած եւ գետը նետած էր Հիթլէրի անունով դրուած ծաղկեպսակը եւ հարցապնդումներ եղած էին խորհրդարանին մէջ:

Ուրբաթ օրն ալ շարունակուեցան ցոյցերը: Միւս կողմէ, Լորտերու ժողովին մէջ եղած աղդարարութիւնը այնքան ծանր ազդած է Հիթլէրի լիազօրին վրայ որ, ան այլ եւս աւելորդ կը գտնէ իր բնակութիւնը եւ որոշած է հեռանալ: Արդարեւ, ուրբաթ կէս օրին յանկարծ հեռացաւ իր պանդոկէն, եւ քաշուեցաւ գիւղ մը, բարեկամի մը տունը:

Ուրբաթ օրուան ցոյցերէն մէկը տեղի ունեցաւ Տոքթ. Ռօզէնպէրկի բնակած պանդոկին ներսը: Ճաշարանը լեցուած էր անգլիացի եւ օտար յաճախորդներով, երբ յանկարծ տիկին մը, որ կը ճաշէր պարոնի մը հետ, ոտքի ելաւ եւ ներկաներուն բաժնեց մեքենագիր թուղթիկներ: Ասով բողոքներ կ'ըլլային «Տոքթ. Ռօզէնպէրկի, գերման բանուորներու դահիճի գործակալին ներկայութեան դէմ»: Յետոյ իր ընկերը սեղանի մը վրայ ելաւ եւ ճառ մը խօսեցաւ, ընդհանուր ապշութիւն պատճառելով: Ահա իր խօսքերը.

— Արհեստակցական Միութեանց անդամները կ'ուզեն գիտնալ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ պանդոկին վարչութիւնը կը համարձակի հիւրընկալել Հիթլէրի մէկ ներկայացուցիչը: Անոր կառավարութիւնը արատաւորուած է անհամար գերման բանուորներու արիւնով: Ան ջնջեց արհեստակցական միութիւնները եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը: Ան վայրագօրէն հալածեց Հրեաները.

Այդ պահուն, ճաշարանին սպասաւորները բռնեցին ճառախօսը եւ դուրս հանեցին: Թուղթիկներ բաժնող տիկինն ալ անոր հետեւեցաւ հանդարտօրէն, բայց իր ընկերը դիմադրեց ուժգնօրէն: Վերջապէս, ցուցարարները դուրս հանուեցան: Հարցաքննուելով, յայտարարեցին թէ անդամ են արհեստակցական միութեան մը որ կը պաշտպանէ գերման աշխատաւորները:

Միեւնոյն օրը, երեք երիտասարդներ մտնելով Մատամ Թիւսոյի թանգարանը, ուր ցուցադրուած են օրուան մարդոց մոմէ կենդանագիրները (ինչպէս Փարիզի Միւզէ Կռէվէնի մէջ), շիշ մը կարմիր մելան թափեցին Հիթլէրի արձանին վրայ եւ հետեւեալ արձանագրութիւնը փակցուցին. «Հիթլէրը մարդասպան մըն է»:

Պահապանները վրայ հասան, բայց երեք երիտասարդները յաջողեցան կորսուիլ բազմութեան մէջ:

Վերջապէս, նոր ցոյցեր կատարուեցան նաեւ անծանօթ զինուորի դամբարանին առջեւ:

Գետը նետուած ծաղկեպսակին տեղ ուրիշ մը դրուած էր առջի օր: (Ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ ծաղկեպսակը գետէն հանուած եւ նորէն դամբարանին վրայ դրուած էր): Առտուն կանուխ, բանուոր մը վզաց տեղէն հանեց նոր ծաղկեպսակը, բայց անմիջապէս ձերբակալուելով դատի քաշուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ քառասուն շիլլին տուգանքի: Բանուորը յայտարարեց.

— Ես ուզեցի բողոքել Տոքթ. Ռօզէնպէրկի ներկայութեան դէմ, քանի որ ան ներկայացուցիչն է ամէնէն բռնաւոր կառավարութեան մը: Ուզեցի բողոքել հիթլէրականներու սպանութեանց եւ հալածանքներուն դէմ:

Ամերիկացի մըն ալ, որ վայելչօրէն հագուած էր, գերմանական ծաղկեպսակին քով դրաւ ճերմակ շուշան մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

— «Եթէ անծանօթ զինուորը կարենար խօսիլ անծանօթ Ամերիկացիին որ ես եմ, անշուշտ պիտի ըսէր թէ կը նախընտրէ այս միակ ծաղիկը մարդասպան դիկտատորի մը ծաղկեպսակէն, որ երկու օրէ ի վեր կը սրբապղծէ յիշատակարանը: — Նախկին հարիւրապետ ամերիկեան բանակի»:

Հիթլէր արտակարգ նիստի կը հրաւիրէ Գերմանիոյ Խորհրդարանը

ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ ԹԷ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Գերմանիոյ խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է մայիս 17ին, լսելու համար Հիթլէրի ճառը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ՝ վարչապետին նպատակն է ամբողջ հանրային կարծիքը լարել ի նպաստ Գերմանիոյ վերազինման: Հիթլէր պիտի բացատրէ թէ Գերմանիան բոլորովին զինաթափ եղած է իր սպառազէն դրացիներուն դիմաց: Արդ, քանի որ անոնք չեն ուզեր Գերմանիոյ աստիճանին իջնել, Գերմանիան պէտք է յայտարարէ թէ որոշած է վերազինուիլ ազատօրէն: Այս առաջադրութեամբ ալ, կ'ուզէ ապահովել խորհրդարանին վստահութիւնը: Տարակոյս չկայ որ Հիթլէր պիտի ստանայ այդ վստահութիւնը, ինչպէս ստացաւ անսահման լիազօրութիւնը՝ անցեալ մարտին: Խորհրդարանի երեսփոխաններուն գրեթէ մէկ երրորդը դուրս ձգուած է արդէն, եւ մնացեալները չեն կրնար դիմադրել:

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները, ուրեմն Հիթլէր պիտի լրացնէ իր արտաքին նախարարին՝ Ֆոն Նէօրաթի յայտարարութիւնը, զոր հրատարակեցինք երէկ: Արդէն իսկ մամուլը սկսած է արծարծել սպառազինութեանց խնդիրը, անհրաժեշտ գտնելով Գերմանիոյ վերազինումը՝ «պաշտպանողական պատերազմի մը համար»:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՓԷՔԻՆ

Չին եւ ճափոնական պատերազմին ամէնէն կատաղի ճակատամարտը մղուեցաւ ուրբաթ օր, ճափոնական բուռն յարձակողականով մը: Հակառակ Չինացիներու կատաղի դիմադրութեան, ճափոնցիները յաղթեցին: Չինացիները խուճապահար փախան դէպի Փէքին, նոյն իսկ դեսպանատուներու թաղը մտնելով: Թիէնցինի ճափոնական թաղամասն ալ պաշտպանողական վիճակի մէջ դրուած է:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ՏՂԱՆ ՈՂՋ Է

Ուաշինկթընի Գերագոյն Ատեանի առջեւ կը շարունակուի նշանաւոր օդաչուորդ Լինտպէրկի տղուն առեւանգութեան դատը: Ուրբաթ օր, ամբաստանեալներէն մէկը յայտարարեց թէ գտնուած դիակը ուրիշ տղու մը մարմինն էր, իսկ Լինտպէրկի տղան ողջ է եւ կը գտնուի Մեքսիկա:

Ո՞ւր պիտի յանգի Զինաթափութեան Ժողովը

ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Կարենալ չըլլալով համաձայնութիւն գոյացնել գերմանական պատուիրակութեան հետ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը բացառիկ նիստ գումարեց ուրբաթ օր, ելք մը գտնելու համար: Պ. Հէնտըրսըն, խորհրդաժողովին նախագահը, առաջարկեց ընդհանուր վիճաբանութեան մը ենթարկել բրիտանական ծրագիրը՝ զինուորական ուժերու եւ նիւթերու մասին: Ֆրանսական պատուիրակը ձայնակցեցաւ նախագահին, անուղղակի ակնարկներ ուղղելով Գերմանիոյ վերազինման հարցին: Յետոյ ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց առաջարկուած բանաձեւը, որ սակայն բան մը չի փոխեր կացութենէն, որովհետեւ գերմանական պատուիրակութիւնը չուզեր տեղի տալ հիմնական հարցերու մասին:

Վիճաբանութիւնը պիտի սկսի երկուշաբթի օր: Հաւանական է որ Գերմանացիները այս առթիւ սախոյեան բացէ ի բաց պարզել իրենց միտքը եւ յայտնել թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի երթան: Պ. Նատոլնի, գերմանական Ա. պատուիրակը, Պերլին պիտի երթար, բայց իր կառավարութենէն հրահանգ ստացաւ ըսպասելու: Պ. Նատոլնի առաջարկած է որ իր տեղը դրկեն կառավարութեան պատասխանատու մէկ անդամը:

Պ. Հէնտըրսըն ամէն միջոց կը փորձէ, խորհրդաժողովը փրկելու համար:

⁂ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց առջի օր, նկատի առնելով պատերազմական նախարարին խիստ ազդարարութիւնը՝ Գերմանիոյ դէմ: Թէեւ նախարարը խօսած էր իր անձնական պատասխանատուութեամբ, սակայն կը կարծուի թէ իր պաշտօնակիցներն ալ համամիտ են, բաց ի պատժական մասէն:

Նախագահ Ռուզվէլթ ալ յուսահատ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նպաստաւոր ելքի մը չէ յանգած նախագահ Ռուզվէլթի եւ Գերմանիոյ լիազօրին՝ Տոքթ. Շախթի տեսակցութիւնը: Պ. Ռուզվէլթ պնդած է որ Գերմանիան դիւրացնէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին աշխատանքները, որպէս զի յաջող ելքի մը յանգի: Գերմանիոյ լիազօրը չափազանց զգոյշ մնացած է, տեսնելով որ նախագահ Ռուզվէլթ նըկատի չառներ իր փաստերը՝ Գերմանիոյ անապահովութեան մասին: Տոքթ. Շախթի կարծիքով, Անգլիոյ վարչապետը յաջողած է փոխել իր երկրին դիրքը՝ զինաթափութեան հարցին մէջ, յարելով Ֆրանսական տեսակէտին: Յետոյ, Պ. Էռիօն ալ ազդած է Պ. Ռուզվէլթի վրայ: Այս պայմաններուն մէջ, Տոքթ. Շախթ յայտարարած է թէ Գերմանիա չի կրնար փոխել իր դիրքը եւ չպիտի հրաժարի վերազինման պահանջէն, եթէ Ֆրանսա եւ միւս երկիրները զինաթափ չըլլան իրապէս: Խօսելով հակահեղի մասին, Գերմանիոյ լիազօրը գիտել տուած է թէ այդ հսկողութիւնը պիտի գործադրուի միայն Գերմանիոյ, Հունգարիոյ եւ Իտալիոյ վրայ, բայց երբեք՝ Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներուն վրայ:

Տոքթ. Շախթ շարունակ հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ ըլլալով Հիթլէրի հետ, իր ընթացքը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած է Ամերիկայի մէջ եւ նախագահ Ռուզվէլթ ինքն ալ յոռետես է զինաթափութեան ելքի մասին:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՒ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Փրուսիոյ դատական նախարարութիւնը հրատարակեց վերջնական ցանկը այն հրեայ փաստաբաններուն որ պիտի կրնան գործել: Փրուսիոյ մէջ կը հաշուէին 11,814 փաստաբան, որոնց 8299ը արիական, 3515ը հրեայ: Այս վերջիններէն 2158ը արտօնուած են գործելու, 735ը նախկին պատերազմիկներ եւ 1383ը 1914էն առաջ հաստատուած փաստաբաններ ըլլալով: Իսկ վտարուած են 923 հրեայ եւ 118 համայնավար փաստաբաններ:

⁂ Պերլինէն յետոյ, գիրքերու խարոյկներ սարքուեցան նաեւ շատ մը քաղաքներու մէջ, — Միւնիխ, Տրէզտէն, Նիւրէնպէրկ, Պրէսլաւ, Պոն, Ֆրանքֆորթ եւն.: Ամէն տեղ ալ՝ խարոյկներուն հետ կատարուեցան դղրդագին ցոյցեր եւ ջահազնացութիւններ, հրաշունչ ճառախօսութիւններով:

Այս առթիւ, բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան Վարշաւայի եւ ուրիշ լեհական քաղաքներու մէջ, ուր ճառեր խօսեցան լեհ եւ հրեայ գրագէտներ:

⁂ Տոքթ. Լէյ, աշխատանքի ճակատին լիազօրը, հրաման արձակեց թէ աշխատաւորներու կազմակերպութիւնները այսուհետեւ պիտի բաղկանան երկու մեծ ընկերակցութիւններէ, — մէկը՝ բանուորներու, միւսը՝ պաշտօնեաներու համար:

Ասոնց գլուխը պիտի գտնուին աշխատանքի մէկ փոքր եւ մէկ մեծ խորհուրդ, առաջինը՝ 14, երկրորդը 60 անդամներով: Կազմակերպութիւններէն որ եւ է մէկուն մէջ քուէարկութիւն չպիտի կատարուի: Բոլոր որոշումները պիտի տրուին պետերուն կողմէ, որոնք պիտի նշանակուին իրենց գերադասներուն հրահանգով, ինչպէս կ'ըլլայ հիթլէրական բոլոր կազմակերպութեանց մէջ:

⁂ Կառավարութիւնը կը շարունակէ գրաւել ընկերվարականներուն եւ «Պետական Դրօշ»ի գոյքերն ու դրամները, մայրաքաղաքէն մինչեւ գաւառները:

Հարիւրի մօտ ընկերվարականներ ձերբակալուեցան միայն մէկ քաղաքի մէջ: Էսէնի մէջ, երկաթուղիի գծին վրայ գտնուեցաւ ընկերվարական երեսփոխանի մը դիակը: Կ'ըսուի թէ անձնասպան եղած է:

⁂ Մօտերս օրէնք մը պիտի հրատարակուի այրերու որձատման համար, որպէս զի գերմանական ցեղը մաքրուի ցեղային եւ ժառանգական ախտերէ: Այս առթիւ մասնագէտ մը յայտարարեց թէ վիրաբուժական որձատումը որ եւ է վտանգ չի ներկայացներ: Հաւանական է որ օրէնքը ոչ թէ ենթականերու կամքին ձգէ, այլ պարտաւորիչ դարձնէ որձատումը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԵՒ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Առջի օր երկրաշարժի նոր եւ ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Սելանիկի, Խալքիտիքի եւ ամբողջ Մակեդոնիոյ մէջ: Ահ ու սարսափի մատնուած է Սելանիկի ժողովուրդը: Վնաս չկայ, բացի կարգ մը գիւղերէ, որոնց հնագրիչները չեն պատասխանած Սելանիկէն տրուած կրկնակի կոչերուն:

⁂ Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Սօֆիայի մէջ, ուրբաթ գիշեր, ինչպէս նաեւ հարաւային Պուլկարիոյ մէջ, դէպի Խասքովօ: Կորուստ չկայ: Շարժին կեդրոնն է Եգէական ծովը:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Քանի մը տարուան անցեալ ունի մտաւորական գործակցութիւնս Օհան Կարոյին հետ, զոր վերջին անգամ տեսայ հիւանդանոցին մէջ, իր մահէն ճիշդ երկու շաբաթ առաջ, ընկերներու խումբի մը հետ։

Աղատ արուեստագէտներու ցուցահանդէսին մէջ լսեցի առաջին անգամ իր հիւանդութեան լուրը։ Դժուար է ըսել անտարբերութեամբ, սակայն սովորական հիւանդութեան մը պէս գիմաւորեցի այդ լուրը։

Ծանօթ էր ինծի իր նիհարութիւնը, որ յաճախ կը չնչուէր. գոյնը յաճախ դալկութեան կը փոխուէր աչխատերեսներուն պէս, սակայն համոզուած էի, որ Օհանը ներքին առողջ կազմ մը ունի. առողջութիւն մը, որ պիտի կրնար դիմադրել տակաւին միջավայրին աննպաստ պայմաններուն։ Որովհետեւ — եւ այս բանին ճշմարտութիւնը կը չնչաուի այսօր, — հաւանաբար ան ոչ ոքի յայտնեց իր ներքին զաղտնիքը, եւ ոչ ոք, իր ա՛յնքան ընկերներէն ու բարեկամներէն, կրցաւ գուշակել հիւանդութիւնը, որ կը կրծէր անոր ներքինը։ Սակայն երբ հիւանդութեան պրոյցները դէչ համեմատութիւններ առին, երբ տխրութեամբ հաստատեցինք անողոք հիւանդութենէ մը վարակուած ըլլալը, խղճի խայթէ մը տառապողի աճապարանքով փութացի հիւանդանոց։

Ըսի որ քանի մը ընկերներ էինք։ Շրջուն ծաղկավաճառի մը ծաղիկներու համեստ փունջ մը կազմել տուինք, ու սրտադողով, յանցաւորներու պէս, մօտեցանք իր մահիճին։ Փունջը յանձնեցինք, զոր ձեռքէն չձգեց, եւ մինչեւ մեր բաժանումը, իր յոգնած գլուխը անոր մէջ թաղեց եւ անոր հոտովը գինովնալ կարծեց։

Մինչեւ մեր բաժանումը՝ աչքերուն մէջ կարդալ կարծեցի զարմանքի ու հարցականի մը արտայայտութիւնը, արտայայտութիւն, որ անոր մանկական բնաւորութեան էական յատկանիշներէն մէկն էր։ Անշուշտ կը զարմանար այս համեստ տղան, որ բոլոր զինքը ճանչցողները անկեղծ գուրովով կը շրջապատէին իր անկողինը։ Կը զարմանար ու ներքուստ կը հարցնէր թերեւս. — Ինչո՞ւ Օհանը ընկերներու եւ բարեկամներու հոգիին մէջ անկիւն մը գրաւած է։ Ես կարդացի անոր աչքերուն մէջ այս հարցականը։

Պէտք է ակնկոչել այն քանի մը վայրկեանները, զոր անցուցինք սրահին մէջ, ուր բազմաթիւ հիւանդներ, եղբայրացած, կը զարմանէին, գթութեան քոյրերու բարութեանը եւ խնամքին յանձնուած։ Զինքը լսեցինք, նոյն իսկ չա՛տ լսելու գացինք։ Իր կարծիքով սատամոքսի անհանգստութիւն մըն էր ունեցածը ․․․ ։ Աւրիշ ոչ մէկ ցաւ ․․․ ։ Բժիշկները արտօնած էին ուտել ամէն բան ․․․ Զէր հաղար, ու չէր քրտնէր ․․․ կրնար ծխել, առանց նեղուելու ․․․ ։

Աչքերը, կենդանի եւ աննուաճ մարդ իր գլուխին, ֆիզիքական աւերակներուն վրայ միա՛կ վկաներն էին երիտասարդէն մնացած։ Այդ աչքերը միայն կը վկայէին, որ անկողնին վրայ երկնցողը Օհան Կարօն էր։

Կը պզուշանայինք զինքը յոգնեցնելէ։ Իր սիրած գրագէտներէն խօսեցանք քիչ մը. Քաջալերեցինք զինքը, եւ յուսադրեցինք, որ շուտով մեզի հետ պիտի վերսկսէր իր ընդհատած մտաւորական աշխատանքները։ Բայց դէմքին աւերակ գիծերը կը մատնէին արդէն չարագուշակ ազէտը։ Կը խօսէինք, սակայն մեր բառերը ուժը չունէին հիւանդը մխիթարելու։ Կրնայի՞նք արդեօք դուշակել թէ անոնք ի՞նչ ձեւով արձագանգ կը գտնէին անոր հոգիին մէջ։ Հոն գտնուողներս իրար կը լռեցնէինք, եւ ան ալ, գլուխը միշտ փունջին մէջ թաղած, մեզ կը լռեցնէր։

Կը պատմեն թէ մինչեւ վերջին վայրկեանը պահեր է մաքին յստակատեսութիւնը, յայտնելով միայն հոգիին դառնութիւնը, որ ազգային աշխատողներու եւ ճակատագրական կախեալներու պահոյն չէր աւանդած իր հոգին, պատնէշին վրայ, կամ ծառի մը ստուերին տակ, անծանօթ հողի մը վրայ։ Մաքի այս վիճակը անշուշտ կը մատնէր անխուսափելի ճակատագրին գիտակցութիւնը, որմէ, աւա՜ղ, չպիտի կրնար ազատուիլ։

Իր կենդանագիրը չպիտի կրնամ մոռնալ։ Ինծի համար անիկա տիպարը պիտի մնայ տառապակոծ եւ խոնարհ հայ մտաւորականին, որ ուսերուն վրայ զգացեր է չարաչուք ձեռքի մը ծանրութիւնը, ճակատագրէն հալածական, հայրենիքի եւ անհատներու ազատութիւնը երազող ու երգող, եւ որուն զգացումները տրամաբանութեան հակակշռին տակն էին միշտ։ Մէկը որ վրիպած էր իր ճամբէն, ինչպէս մեծամասնութիւնը այսօրուան տարագիր հայ մտաւորականութեան, օտար հորիզոններու դառնութիւնը ճաշակելու անէծքին տակ կքած կարծես։ Այս էր պատճառը, որ բոլորը հաւասարապէս, ընկեր թէ բարեկամ, մտաւորական թէ համեստ արհեստաւոր, հիւանդութեան սկիզբէն մինչեւ վերջին շունչը, գորովի եւ մըտահոգութեան մթնոլորտով մը շրջապատեցին զինքը, եւ իր դագաղին առջեւ եւս, նոյն երկրպագութեամբ, գլուխ խոնարհեցին, որովհետեւ, իրապէս, անիկա անկեղծ բարեկամ մըն էր, ու կրնար այդպիսին դառնալ, որուն կրնայիր սիրտ բանալ, եւ հաւատալ որ օր մը չպիտի գաւաճանէր քեզ։

×

Սրտաբուխ եւ անկեղծ այս արտայայտութիւնը սակայն որո՞ւ համար էր։ Զէ՞ինք ունեցեր արդեօք նմանօրինակ ուրիշ կորուստներ։ Հանգուցեալը հասա՞ծ էր մտաւորական այն աստիճանին, ու առած իր գործը, որուն կորուստը անփոխարինելի պարապ մը պիտի ձգէր մեր շուրջը։ Ի՞նչն էր ուրեմն գաղտնիքը, որ անոր դագաղին շուրջ համախմբած էր մտաւորական ընտրանի մը։ Աւելի երիտասարդ, առոյգ ու խոստմնալից ուժեր չէ՞ինք յանձնած արդեօք, վաղաժամ կերպով, հողին. ու տակաւին այսօր չունի՞նք բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք մահուան համար կը հասուննան։

Գաղտնիք մը կայ անշուշտ, որ դժուար չէ բացատրել։ Մտաւորական կարողութենէն աւելի, մաքի վստահելէն անկախաբար, որոնք Օհան Կարոյի մօտ համեստ աստիճանի մը հասած էին տակաւին ուրիշ խօսքով, անիկա դրող մը եւ մտաւորական մը ըլլալէ առաջ, մարդկային բարոյական յատկանիշներ կը մարմնացնէր իր մէջ։ Մեզմէ շատերը կրնան չհամակրիլ իր գրականութեան, չբաժնել անոր մտածումները եւ կարծիքները. բայց անոր նկարագրի գիծերուն առջեւ տարակարծութիւն չկայ երբեք։ Ուրեմն մեր համակրանքը, մեր գորովը, եւ մեր վիշտը կը միանան մարդուն համար, որ Օհան Կարոյի մէջ կը յայտնուէր աչքի զարնող քանի մը դրական գիծերով, եւ որոնք, ափսոս է արձանագրել այս առթիւ, հետզհետէ հազուագիւտ կը դառնան մեր մէջ։

Օհան Կարօն հիւանդ հոգի մը չունէր։ Ծեծուած տարակարծութիւն ունէր իր բոլոր տարեկիցներուն հետ, բոլոր այն խնդիրներուն հանդէպ, որոնք մարդ էակին համար կը պահեն տակաւին իրենց նուիրականութիւնը։ Անիկա ունէր նուիրական բաներուն գիտակցութիւնը, որովհետեւ վարակուած չէր ժամանակակից հիւանդութիւններով։ Կը պատմեն, որ դառնութիւն կը զգար ամէն անգամ, որ որ եւ է թերթի մէջ ո եւ է մտաւորական, նոյն իսկ տարբեր հոսանքի պատկանող, անիրաւ յարձակումի կ'ենթարկուէր։

Անխուլութիւններ չունէր երբեք, եւ ոչ ալ կուսակցամոլ էր։

Կը գզուշանար, մանաւանդ ուրիշին հասցէին որ եւ է աննպաստ խօսք արտասանելէ, որովհետեւ կը յարգէր, եւ յարգել գիտէր ուրիշին կարծիքը։ Օհան Կարօն լոկ գիտէր, չէր նմաներ անոնց, որոնք չատախօսել կը սիրեն Իր գրականութիւնն ալ հարազատ արտայայտութիւնն էր նկարագրի այդ գծին, համեստ, խեղճ, գզոյշ եւ մըտածուած, առանց շատախօսութեան, առանց երկարաբանութեան։

Անիկա չէր սիրեր ուրիշի որ եւ է վնաս հասցնել, ինչպէս որ կը զգուշանար մրջիւնի մը վրայ կոխելէ, որովհետեւ արհամարհել չէր գիտեր, ինչպէս իր տարեկիցներէն շատերը։ Արհամարհանքի զգայութեան բացակայութիւնն էր պատճառ, որ անիկա մինչեւ վերջը ստրուկի դերին մէջ մընաց, հակառակ ուրիշներուն մեծամտութեան։ Առանց յաւակնութեան, միշտ համեստ ու սորվելու տրամադիր, անձնուէր ընկերներու հանդէպ ու իր ժամանակը չաակարկող, անիկա իր համեստ ուժերուն գիտակցութի՛ւնը ունեցաւ մանաւանդ։ Ոչ միայն պարտականութեան զգացումին համաձայն երկիւղածութիւն ունէր, այլ մանաւանդ հաւատք՝ ստանձնած ո եւ է գործի հանդէպ։ Հաւատք՝ զոր պահեց իր մէջ շատ կանուխէն, մինչեւ իր մահը։ Անիկա բազմաթիւ անգամներ առաջ ապացոյցը տուաւ։ Զպիտի մոռնամ մասնակցութիւնը իր աշխատակցութիւնը Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան մէջ։ Ցանախ միասին կը սրբագրէինք մեր հրատարակած հատորներուն փորձերը։ Զէք կրնար երեւակայել գուրգուրանքը եւ անձնուիրութիւնը հանդէպ նահատակներու գործերուն։ Երբ կը սրբագրէինք Լեթենրոյի հատորը, Տիգրան Զէօկիւրեանի « Վանքը եւ Հեբրոսը », իր սիրած օրինակէն փաթթելու պահուն, ափսոսելով բսաւ. — Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր բարոյական վարձատրութիւնը, որ այսպէս գիշերները, մինչեւ տասներկու յաճախ, սրճարանի մը անկիւնը կը մնանք ». Իրեն պատասխանեցի, որ մեզմէ յետոյ անշուշտ պիտի գտնուին հայեր, որ մեր նահատակութիւնը նկատի առնելով, այս շարքին մէջ մէյմէկ հատոր ալ մեզի պիտի յատկացնեն։ Վայրկեան մը ընդհատեց գործը, յա՜տ մեծ հանոյք զգաց, եւ մտնուկի մը պէս ուրախացաւ։ Ոչ միայն անձնուէր էր, այլ եւ այլասէր։ Զեզմէ ո՞վ արցունքով չկարդաց, այս տղուն մարդասիրութեան գեղեցիկ օրինակը, որդեգրումը հայ որբի մը։

Ի՞նչպէս մոռնալ տակաւին Օհան Կարոյի սէրը հանդէպ այն բոլորին, որ մեր ազգային մշակոյթի արժէքներուն կը պատկանէին, — հայ գրականութիւն, հայ գեղարուեստ, հայ լեզու. եւ այս բոլորին համադրութիւնը կազմող ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարը, որուն համար պաշտամունք ունէր։ Ինչ բան որ գեղեցկութիւնը կը խորհրդանշէր, խանդավառ կը դարձնէր զինքը։

Օհան Կարոյի մէջ մարդը յարգողները, կը յարգէին եւ կը սիրէին նկարագրի բոլոր այս գիծերը, որոնք առա՜ղ, այսօր նախապաշարումներ կը թուին դառնալ։ Անհաւանի հոս էր գաղտնիքը, այն անմերապահ համակրանքին ու վիշտին, որով հայ մտաւորականութիւնը կը շրջապատէր իր դագաղը, անոր անժամանակ մահը ողբալով արժանաւոր մարդուն կորուստը։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ Կ'ՈՒԶԵՆ

— · —

Խրիմի, Հիւսիս. Կովկասի, Թուրքմէնիստանի, Տաճիկիստանի եւ Ստ. Վոլկայի հայկական դպրոցներուն կողմէ դասագիրք պահանջուած ըլլալով, Երեւանի Պետական հրատարակչականը կը պատրաստուի հայերէն դասագիրքեր ղրկելու վերոյիշեալ այդ շրջաններու։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՍԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Զար է, անգութ է բարեկամս, որ աՀա դարձեալ կը տանի զիս փակելու փարիզեան տուփերուն մէջ։

Մանաւանդ այսօր, ուր երկինքը ուրախ է։ Ու ժպտուն արեւը, հաղուադէպ առատաձեռնութեամբ մը, իր կրակարանին կը կանչէ քաղաքին բնակիչները։

Եւ ապահովաբար, հանրային պարտէզներուն, մօտակայ անտառներուն, գիւղերուն մէջ պարպուած են, հիմա, պանդոկներու, ճաշարաններու եւ սրճարաններու դժբա՛խտ բանտարկեալները։

Ու կրնայինք ուրիշ օր մը գոհացնել մեր տխուր հետաքրքրութիւնը։

Բարեկամս, սակայն, չի հանդուրժեր որ ընդհատուի ժամանակակից հայ պատմութեան պատրաստութիւնը։

— Քալէ՛, սիրելիս։

Ու կ'երկարենք ճամբուն։

Անհաւասիկ Քուբոն։ Ընտիր անուն, ինչպէս Պէյիկ։

Ներս կը մտնենք դուռնէն, որ ուղղանկիւնով մը իրարու կը կապէ յարմարաւէտ ճամբուն եւ գալարուն փողոցը։

Խոնարհներու անփառունակ սրճարան մը։ Բանուորներն ու բանուորուհիները, ոտքի եւ նստած, կիրակիի « չաթօպրիան »ը կը մարսեն, սուրճով եւ համբոյրով։

Ներքին դուռ մը նեղ՝ երկուքի կը բաժնէ սրճարանը։ Հայկական օջախ մըն է երկրորդ մասը։

Ծուխը, զոր կ'արտաշնչեն քիթերն ու բերանները, փախուստ ոչ մէկ ճամբայ ունի։ Կարելի չէ բանալ պատուհանները։

Որովհետեւ, ծերացա՛ծ հայ երիտասարդները թղթախաղի նստած են հոն։

Տասը սեղան։ Եւ չորս Հայ՝ իւրաքանչիւր սեղանի շուրջ։

Հայերէնով կը պոռան։ Կը հայհոյեն թուրքերէնով։

Բարեկամս կը ճանչնայ զանոնք բոլորը։

Բաց ի երկու ամուրիէ, նորապսակներ են միւսները։

Իսկ կիներն անոնց, ո՞ւր հարսեր, պանդոկներու արեւազուրկ խորշերուն մէջ, կիրակի օրով, առեղ կը ծեծեն։

Արեւելքի արեւին տակ ծնած, ու անով աճած, արեւազուրկ հայուհիները, արեւմուտքի աղքատ երկինքին տակ, չունին այլ եւս երազութիւնը արեւին քաղցրութեան պագնելու։

Որպէս զի, ամուսիններն անոնց, հեզգ եւ ապիկար, թղթախաղէն երբ տուն դառնան, ճաշակեն հանգիստ եւ անվրդով՝ հացն ու կերակուրը, զորս աշխոյժան ձեռներ կը վառեցին։

Մամուլ, գիրք, թեմ եւ դպրոց՝ կը դրուատեն առաքինութիւնները հայ կնոջ։ Գիտէ գործը հայ այր մարդը։

— Հնազանդ է հայ կինը։ Հաւատարիմ է հայ կինը։ Աշխատասէր է հայ կինը։ Հայ կինն է որ կ'ապրեցնէ հայ այրը.

Այէն ձախէն, ամենուրեք, ամէն տեղ, այս երգն է որ կը լսէք։

Ու հայ կինը, ականջները այս երգին, լռութիւնն ու համբերութիւնն ալ կ'աւելցնէ իր առաքինութեանց շարքին։

Լսեցի՞ք երբեք որ հայ կինը մտնէ սրճարան, մտանայ թղթախաղի սեղանին, ուժգին ապտակ մը փակցնէ իր ամուսնոյն երեսին, ականջէն բռնէ եւ առաջքն ձգէ զայն։

Կամ՝ թքնէ վերջ անոր դէմքին, խաղադրամի մը շաղաչներուն տակ, զայն խաղարանէն դուրս հալածէ։

Կամ՝ մնծական պահու մը, տուրքանակ մը պարպէ անոր գանկին։

Ծրանսուհին կ'ընէ այդ։

Բայց մեսկ ք, ինչպէ՞ս բոնած են թղթախաղի հերոսները։

Կապտարակ դորդիկին ներքեւ, դրամները մէկ անկիւնէն միւսը կ'անցնին։

Ու մէկ զոյգին ուրախութեան՝ կը հակադրուի միւս զոյգին տխրութիւնը։

Բարկութիւն եւ հանդարտութիւն դէմ առ դէմ կուգան իրարու։

Ան որ քիչ առաջ կոզոպտած էր, աՀա իր կարգին կը կողոպտուի։

Իր դողոնով խանդավառ՝ ան իր կուսաոր կ'ողբայ հիմա։

— Քալէ՛, սիրելիս։

×

Սէն Միշէլ։

Բարեկամիս հնարին՝ Քաֆէ տը լա Կաւի գետնայարկն եմ։

Մտաւորակա՞ն հայ երիտասարդները « խումար » կը խաղան։

Անոնցմէ ոմանք, հայ գրական երկնակամարին վրայ, աստղի շողը քաշեցին։

Հայ քննադատը, եւ գրականութեան ուսուցիչն անոնց, երջանիկ էր եւ աղտ՜ոտ։

Աշակերտները գրական նիւթեր կը տային։ Ու չարաղրութիւններ կ'երթային փրկել հայ ազգային գրականութիւնը։

Շատ խոստացան։ Շա՜տ խոստացան։ Բայց ո՞ւր կորան։

Այմկեցին։ Գորչասացին։ Հեռուէ արձագանգն իսկ չի լսուիր այսօր։

Եւ սակայն, կը նմարե՞ք, որքա՜ն սիրտ կը զնեն անոնք, դաստիք մը շանները հայ գրական անդաստանին իրենց ձեռքի թուղթերուն մէջ։ Թղթախաղը շփոթուած է մշակոյթին գիրին հետ։

Սորպոնի հրապարակին վրայ, կը յօրանջեն խրճիաչարժները։

Իսկ վարիչներն անոնց, հայ « ուշփլօս »ներ, սրճարան քաշուած, գործաւորներու հետ, թղթախաղին մէջ հաց կ'որոնեն։

Արեւելքէ՞ն բերինք ախտը։ Բայց կրնայինք հոն թողուլ։

Արեւմուտքի ․․․ ․․․ Նրանի՛ թէ չընդունէինք այդ ընծան։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Պոլսեցի Կեսարացիները կը պատմեն թէ՝ երբ ծնած է Վահան Թէքէեան, առած է անմիջապէս իրեն համար պատրաստուած խանձարուրներն ու զգեստները՝ փաթթուած շաղուած է եւ պինդ ուժեղ կծկուելով դացած տեղաւորուած է բազմոցին անկիւնը։

Հանդիսականները ըսած են.

— Աղա փաշա ազայ մը պիտի ըլլայ։

Երբ ազգական կին մը Վահանիկի մօտեցած է՝ համբուրելու եւ քնացնելու համար՝ փոքրիկը սկսած է պոռալ, ընդվզիլ, ջղայնանալ։ Անկարելի եղած է մերկացնել զինքը։ Ծարահատ՝ քնացուցած են զինքը կծկուած վիճակի մէջ։

Օրեր վերջ երբ իր մայրիկը փորձած է զինքը հանուեցնել՝ լուալու համար իր մարմինը՝ Վահանիկ խիստ բարկացած է եւ պարտադրած որ լոգցնեն զինքը կծկեալ։

Եւ Վահան յաւէտ կծկուած դրութեամբ քնացած է, արթնցած է, կերած է, ընելով նաեւ իր ջուրի եւ արեւի լոգանքները այդպէս, կծկուածաբար դրութիւնով։

Զորս տարեկանին պահանջած է մուշտակէ վերարկու մը, առնուազն յիսուն մեծ կոճակներով եւ սառնալով սեղմ սեղմ կծկուած է։

Մինչեւ վեց եօթը տարեկան՝ չհարցնող բերանը բանալով լեզու չէ եղած։

Տարած են զինքը Ղալաթիոյ Ամենափրկիչին վրայ եւ բանալիներ խօթած են իր բերանը։ Վահանիկ հազիւ քանի մը վանկեր թոթված է։

Տուն վերադառնալով կրկին կղպած կամ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել կրկին կոճկած է իր բերանը։

Տարի մը վերջը կոճկած է նաեւ իր աչքերը, ականջները ու քիթը։

Իր մայրիկը, այս անգամ, վազած է Գալաթիա Հրեշտակապետին վրայ եւ թեւերը բանալով աղօթած է.

— Սուրբ Հրեշտակապետ, այս տըղան պատուհաս եղաւ ինծի․․․ անոզորմ մի՛ գտնուիր ու ճար մը ըրէ․․․ ըսէ՛, ես ի՞նչ ընելու եմ հիմակ․․․

Կը պատմեն թէ Հրեշտակապետը բացած է բերանը ու ըսած.

— Կնի՛կ, կոճակ ըրէ․․․

Վահանիկ բարեհաճած է ծանրօրէն բանալ իր բերանը եւ ըսել.

— Մէթրօ մը բերէք ինծի։

Իր Կեսարացի հայրը յոյժ եւ կրկնակի կ'ուրախանայ։ Վահանիկ խօսիլ սկսած էր, առաջին ուրախութիւն։ Վահանիկ իմաստուն կերպով խօսած էր. երկրորդ ուրախութիւն։ « Մէթրօ » կ'ուզէր, անպայման ազգային պիտի ըլլար մանիֆաթուրայի վաճառական։

Կը բերուի « մէթրօ »ն։

Վահանիկ կ'անցնի հայելիին առջեւ եւ այդ «մէթրօ»ով կը չափէ իր լեզուին երկարութիւնը, լայնութիւնը եւ հաստութիւնը։ Ետքը գահ իր լեզուական չափերէն կ'ըսէ.

— Շնորհքով, ճաշակաւոր, պարկեշտ, ժուժկալ, պահպանող ու պահպանուած․․․

Կը չափէ նաեւ հայ լեզուին բոլոր բառերուն իմաստները։ Կարճերը կ'երկարէ, խիստ երկարները կը կարճեցնէ, շատ հաստերն ալ կը սրէ ու կ'ծէ պզզակել

Կը մտնէ Նախակրթարան, ի ձեռին ունենալով մէթրօն։

Կը չափէ տնօրէնին պատուէրները, ուսուցչին հարցումներն ու պատասխանները եւ աշակերտներուն խօսքերը։ Ու կը սկսի բարբառիլ.

— Չափը անցուց․․․ Այս Նախադասութեան մէջ երեսուն սանթիմ աւելի կան դրուէ․․․ շատ է, խիստ շատ․․․ մախուած է մէկ մէթր քան սանթիմէթրնոց նախադասութեան մէջ քառասունվեցնոց սանթիմէթր մակրայ դործածել վերջնակա խօսքին մէջ տասնյոմէկ սանթիմէթր չազակակաբ. չողդամի համ տուաւ․․․ բարդ բառերը մկրատելու եւ երեքական սանթիմէթրի վերածելու է․․․ իմաստն ալ կը զգաստանայ․․․ փոխանակ մեր գլուխը արդուկելու, լաւ կ'ընէ եթէ իր տոլորագոտոյն ճառը արդուկէ․․․ իր դասախօսութեան կէսը բայ է, մէկ չորրորդը ածական ու մնացեալ մասը լեզուն է քերականական անչափելի արխալներով․․ վեցուկէս սանթիմէթր աւելորդ հոմանիշներ կային իր նամակին մէջ․․․ տասը փոխարէն երկու սանթիմէթր կէտադրութիւն պակաս էր․․․ կատարեալ խօսք մը մէկ մէթր ըլլալու է, իսկ կատարեալ իմաստ մը մէկ սանթիմէթր, որով մէկ խօսքի մէջ կրնանք․․․ տասը տեսակ իմաստ դնել։

Քիչ ատեն վերջը զգաստած էր իր դասակիցներուն հետ։ Զրօսանքի պահուն կը կենար անկիւն մը ու կը մշակէր քննադատական դիտողութիւններ.

— Արշակին խելք կարճ է․․․

— Թորոսին միտք ծուռ է․․․

— Արթահամին ուղեղին ծալքերը եթէ ուղղուի եւ չափուի՝ պիտի գայ մէկ մէթրոյէն յիսուն սանթիմէթր պակաս․․․

Ինքնագոհ էր Վահանիկ որ բնութիւնը իրեն պարգեւած է ուղեղ մը չափաւոր, հաւասարակշիռ։

Օր մը սակայն ուսուցիչ մը, խօսելով մեծ մարդոց մասին, կ'ըսէ ի միջի այլոց.

— Հանճարները սովորական չափերէ դուրս նետուած մոքեր են։ Երեւակայեցէք պատ մը ուղիղ ու ողորկ, անիկա կազմուած է սովորական մարդոցմով։ Ցանկարծ կը տեսնուի այդ պատէն դուրս կարկառուած խոյակ մը, ժայռ մը կամ արձան մը. ահա ատիկա է հանճարը։

Վահանիկ յուսահատ յուզումով կը լսէ այդ խօսքերը։

Անկից վերջը ճիգ կ'ընէ անցնելու մէկ մէթրօն։ Ճիգ կ'ընէ պատէն վեր ու պատէն դուրս ելլելու։ Երբ կարգի կը կենան տղաքը՝ Վահանիկ կարգէն դուրս կ'ելլէ։ Երբեմն ալ դասարանէն դուրս կ'ելլէ։ Վերջապէս կ'ելլէ դարոցէն մէկ մէթրնոց վկայականը ձեռքը։

Տնոզքը կ'ուզեն նուէր մը ընծայել իրեն։ Վահանիկ կը խնդրէ ոսկի կըտնելու նժարիկ մը։ Հայրը փոյթեռանդըն կը գնէ՝ ուրախութեամբ մտածելով.

— Տղաս գործը փոխեց. մանիֆաթուրայի վաճառականութեան տեղ սեղանաւորութիւն կամ ոսկերչութիւն պիտի ընէ։

Վահան Թէքէեան իր զգայուն նժարով ներս կը մտնէ Գէլպէկեան վարժարանէն։ Աշակերտները իր ծանր ու սրդարաղատ հրեշտակապետի տրամաքինը տեսնելով կ'ըսեն.

— Դար մը առաջ եթէ ծնէր՝ կրնար ամիրա ըլլալ։ Մե՞ղք որ ուշ մնացած է.

— Պատուելի մը կրնայ ըլլալ սակայն․․․ կամ էֆէնտի մը․․․ կամ դատաստանական խորհրդոյ անդամ․․․ վանքի մատակարար․․․ կալուածոց հոգաբարձու․․․ կուսակց յանձնախումբի ատենապետ․․․ ծերոց ժողովի նախագահ․․․ կաթողիկոսական պատուիրակ․․․ թաղաքականաց ազգապետ․․․

Տղաքը ապշահար կը մնան երբ կ'իմանան որ Վահանիկ ըլլալ կ'ուզէր բանաստեղծ

Վահանիկ պինդ բռնած էր նժարը։ Առձեռն Հայկազեանին բոլոր բառերը կշռուեցան իր նժարին մէջ։ Նոյն այդ նժարով կը կշռէր ու կ'ուտէր չամանը, ապուխտը, երշիկը, սեւ եւ կարմիր պղպեղները եւ բոլոր աղբը։ Նըժարը համեմուած ըլլալով իրմէ կշռուած եւ ընդունուած բառերը կծու, թթու, լեղի համեմ առաջան։

Հայ լեզուն թէեւ Վահանիկին մօտ կորսնցուցած էր իր քաղցրութիւնը, բայց ստացած էր սուր ու լեղի, թթու կծու համեր։

×

Խոսակցութիւններու ընթացքին՝ բառերը կամաց կամաց չափելով ու կշռելով կը սահեցնէր աջ ու ձախ։ Ատեն մը վերջը, արդէն ուսումնասիրութիւն կամ ոսկերչութիւն պիտի ընէ։

նը՝ կշռուած է անմիջապէս։ Հարիւր տրամ։ Ծանր է, շատ ծանր։ Հինգ ամիս սրբագրութիւն։ Վեցերորդ ամսուան սկիզբը հազիւ կիսաւարտ քերուած բառերուն մերձաւոր երկարութիւններն ու ծանրութիւնները՝ մէկ կողմ կը նետէ մէթրօն, ինչպէս նաեւ նժարը, ու կը սկսի մաքին մէջ գոնոնք չափել ու կշռել։ Երբեմն ալ կը սրէր բառերը ու զանոնք կը մխէր յամրաբար իր ունկնդիրներուն մէջ։ յաճախ ալ կը կլորցնէր ու կը գլորէր։

Հաստատած էր, աւելի յետոյ իր գլխուն մէջ՝ քիմիական աշխատանոց մը։ Ասուլիսներու ժամանակ բառերը կը մտցնէր այդ հեղուկներուն մէջ ու ապա միայն դուրս կուտար։ Այդ դուկներուն մէջ կային անշուշտ դրական թոյներ ալ։

Օրինակի համար « ճերմակ » բառը կը մտցնէր բաղադրութեան մը մէջ ու կը հանէր « սեւ »։ « Զարութիւն » բառը քանի մը արուակներու մէջ մնալէ վերջը՝ բառը կը փոխուէր եւ կ'ըլլար « սրամտութիւն »։ « Կարճ» բառը որ կ'ըլլար « թիթեռնիկ » եւ փոխարէն դարձնաբար։ « Աշխատանք »ը, « համբերութիւն » բառին հետ մէկտեղ դրուած էր « բանաստեղծութիւն »

Այս բոլոր վարպետութիւնները ձեռք բերելով սկսած է խօսիլ ու մանաւանդ գրել քերթուածներ։

Որոշած է որ առանձնացնէ մը բառերուն ծանրութիւնը ըլլայ մէկ կաթիլ օխլա։

Եւ իրրեւ մէկ օխլա ծանրութեան չափ՝ ընդունած է հնչեակը.

Ու նետելով չարած է բառերը նամակին մէջ։ Երբ գրուած է մէկ

ՆՈՒԱՂՈՒՄՆԵՐ

—.—

Տ. եւ Գ. Պօղոսեան քոյրերուն

Թօյլե՛ր,
Նոււն արեգն է պայծեր,
Որ կը դիմեն օրն ի բուն
Իր չուրթին տակ ջաղկող ցոլքե՛րն
յարատեւ։

Թօյլե՛ր,
Որոնց հոգին տարուբեր
Անի անուրջն անսահման՝
Ալիքին տակ պահուած Թովքին ան-
վարան։

Թօյլե՛ր,
Լոյսին ծոցի՛ն մէջ երեր
Որ բաւնի յար եւ լրոին՝
Ցը արփազաղջ հունար կեանքի՛
կշռոյթին։

Ալքե՛ր,
Զինջ եւ շարժուն սուտակներ,
Որոնք անթարթ կը հսկեն
Ուրօքին փախչող սիրոյ վանկերն
ոսկեղէն։

Ալքե՛ր,
Ցոյլ ալիքներ անհամբեր,
Որ սիրտն ընդհո՛ւպ կը դողայ...
Ու տաղն ամբիծ կ՚առնէ սատո՛ւմն
իր անմահ։

Ալքե՛ր,
Մարգարտացած կայլակներ...
Որոնց եզրին վայրահակ
Կարուագծուին սիրոյ զարկերն ան-
յատակ։

Երա՛գ,
Նունուֆարներ դուք անհաս...
Նորմակ եւ կոյս ծաղիկներ,
Որոնք չուենին Թախիծն հոգի՛ն կա-
բեվէր։

Երա՛գ,
Երկնի չողե՛ր անպակաս,
Որոնք ծովուն մէջ կ՚իջնեն,
Ու կը հալին մինակ լքուա՛ծ ափուն-
քէն։

Հովե՛ր,
Ովի՛ ճերմա՛կ փչրանքներ,
Որոնք անվերջ կը խօսին
Զեփիւռին հետ՝ որ կը փախչի՛ սրտա-
մագին։

Թօյլե՛ր,
Նոււն արեգն է պայծեր,
Որ կը դիմեն օրն ի բուն
Իր չուրթին տակ ծաղկող ցոլքե՛րն
յարատեւ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—.—

Մայիս 6ի շաբաթ երեկոն Հայ Գրական Ակումբը նուիրեց իր գործօն անդամ Օհան Կարօյի յիշատակին։ Ակումբի Նախագահ Պ. Ռ. Բէրբէրեան՝ բանալով ժողովը, քանի մը սաք խօսքերով Ակումբի հիմնադիրներ Մ. Տէրպէտէրեանի եւ Օհան Կարօյի յիշատակը ոգեկոչելէ եւ յանկայս յարգել տալէ ետք, հակիրճ ճառով մը ներկայացուց Օհանի կեանքն ու նկարագիրը, տալով անոր համեստ, պարզ, լրջախոհ, անշեղ մտաւորականի պատկերը։

Ապա խօսք առաւ Պ. Ստ. Քոչարեան, որ խնամուած ճառով մը պատկերացուց Օհան Կարօյի մարդու, ընկերոջ, մտաւորականի ու գրագէտի դէմքը։ Ընդգծեց անոր չեչտուած յատկութիւնները՝ ծայրայեղ բարեխղճութիւն, աշխատասիրութիւն, մեղմ խառնուածք, անողոք թշնամանք վատութեան հանդէպ, կարգապահ ու լայնախոհ ոգի, զինուորի պարտաճանաչութիւն։ Օհան լաւ Հայ էր ու լաւ մարդ։ Կը խորշէր փարիսեցիութենէ ու փարիսեցիներէ։ Համակ զոհաբերութիւն էր եւ ինքնամփոփում։ Անսպառ էր իր դնահատութիւններու մէջ։ Սակաւախօս, արդարամիտ։ Կը սիրէր գիրքն ու գրականութիւնը։ Քաղաքական յախուռն պայքարի մարդ չէր։ Կեանքի երեւոյթներուն կը մօտենար սառն դիտողի ձեւով եւ իր խօսքը կը համեմէր ժողովուրդի սրամտութեամբ եւ իմաստասիրութեամբ։ Իր մեծ ուսուցիչը Արամն էր, որմէ չաւնչով ազդուած ու ոգեւորուած էր։ Իր հաճոյքի ժամերն էին խօսիլ հայրենիքի ներկայ կացութեան եւ ապագայի մասին։ Անսահման հրճուանքով կը խօսէր մեր հերոսներու եւ անոնց փառաւոր գործերու մասին։ Աղատ էր տեղական նեղ հայրենասիրութենէ։ Հայ ու հայրենիք — այս էր Օհանի պաշտամունքը։

Ա. Զամալեան բրաւ Օհան Կարօյի գրական ստեղծագործութեան գեղեցիկ վերլուծումը՝ կանդ առնելով, մասնաւորապէս, « Հայրենիք »ի մէջ տպուածներուն վրայ։ Ան Օհան Կարօյի երկերը բաժնեց երկու մասի, — 1) Առօրեայ աշխարհի կեանք, 2) Երեւակայութեան արդիւնք հանդիսացող ընդարձակ ու խոր կեանք մը։ Օհան Կարօն աւելի դրաղեցուցեր է ծրտումը, քան ձեռք բերած յաջողութիւնը։ Ստեղծագործութիւնը անոր համար ինքնանպատակ է, ստեղծագործական աշխատանքը եւ ոչ աշխատանքի արդիւնքը։

Բայց Օհանի համար էականը ոչ թէ շօշափելի կեանքն է, այլ իր երեւակայութեան կերտած աշխարհը։ Ան կ՚ապրի այդ աշխարհի կեանքով։ Անոր առաջին ցանկութիւնն է մինակ ըլլալը, մինակ ըլլալու պաշտամունքը։ Կ՚ուզէ ըլլալ ինքն իր հետ ու կը տրտնջայ, որ մարդիկ կը խանգարեն իր մինակութիւնը։Ապա՝ համակուած է բուռն սէրով դէպ ի պարտանքը։ Ուրախ կ՚ըլլայ նոյն իսկ, երբ գինքը խաբեն, մինչ թէ պատրանք ունենայ։ Ուրիշ գիծ մըն ալ՝ ինքնիշխանութեան գովքը։ Զուգեր դառնալ միջավայրի գերի. Թէեւ կը պահէ իր պայուսակները, որ ուղած ժամուն չարժի։

Օհանի նկարագրի ամէնէն ցայտուն կողմը սակայն, որ այնքա՛ն ներդաշնակ է իր բնաւորութեան, հանդստի պահանջն է։ Եւ սոսր պատճառը իր ապրումներու խորութիւնն է։ Հանգստի կատարեալ եւ վերջնական ձեւը, ի հարկէ, մահն է։ Բայց մահը անոր մտահոգութիւն չի պատճառեր, որովհետեւ մահը Օհանի աչքին բարձր է, հանգստաբեր հրեշտակ, գեղեցիկ է, լեցուն անիմանալի սիրով. « Կարօտալի հարս », չքնաղ մահ — Օհան բառ չի գտներ գովելու համար մահը, որ տեսակ մը խռչալ է, որուն արժանի ըլլալու համար պէտք է պատրաստուիլ։ Մահը այդքան բարձր է, որովհետեւ Օհան համոզուած է, որ պատէն անդին ուրիշ աշխարհ մը կայ, որ աւելի կատարեալ է քան մեր աշխարհը։

Իր հիմնաւորումները պատկերացնելու համար, Զամալեան կարդաց նմոյշներ Օհան Կարօյի երկերէն։ Հմայիչ էր, մանաւանդ, « Իմ երկրի պէս » կտորը, որ բուռն ծափերու արժանացաւ։ Զամալեան խորին կսկիծ յայտնեց Օհանի մահուան առթիւ. եթէ ան ապրէր, իր ստեղծագործութիւններով այնպիսի տեղ պիտի բռնէր մեր գրականութեան մէջ, որպիսին շատ քիչերն են գրաւած։

Ընդմիջումէն ետքը խօսեցաւ Ռոստոմ՝ փորձելով բնորոշել Օհան Կարօն, որպէս « Աղթամարի գպրոցի արգիւնք » եւ պատմելով քանի մը յիշատակներ։

Կ. Սասունի Օհանը պատկերացուց իբրեւ խաւարակուռ Հայաստանի գիւղացիի ներկայացուցիչ։Արտասահմանն ու Փարիզը որքան եւ ազդեցին, Օհանը մնաց անփոփոխ — հայեցի գիծով հայ գիւղացի բնածին փիլիսոփան, որ Աստուծոյ հետ կը խօսի։ Լայն հոգի, լայն մտածում, աստուածախօս,— ահա Օհան Կարօն։ Իր իմաստութիւնը գիրքերէն սորված չէր։ Օհան Կարօն կարելի է համեմատել միայն Յովհ. Թումանեանի հետ, իբրեւ հայ ժողովուրդի արտադրութիւն եւ արտայայտութիւն։

Վերջին խօսողն եղաւ Տիկին Լառ, որ բնաբան առնելով Օհանի « Եւ եթէ ես երբեմն այնպէս կը նմանիմ ուրիշներուն, մի՛ չփոթէք ուրիշին հետ » խօսքը՝ ներկայացուց հայ գրողի հոգեկան ողբերգութիւնը. հայ գրողը կը սպառի գոյութեան պայքարի ճամբին։ Օհան Կարօն եւս սպառեցաւ այդ ճամբուն վրայ՝ տանելով իր հետ այնքան Թանկագին մարգարիտներ։ Իր մահը ամէնքի բերնէն ափսոսանք եւ հառաչանքներ հանեց։ Օհանի հոգին լեցուն էր կարելիութիւններով, խորքով, անկեղծ ու գեղեցիկ զգացողութիւններով, նոր ու նոր ելեւէջներով։ Ան այդ ամէնը տարաւ հետը։

Հաւաքոյթը փակուեցաւ խորունկ տպաւորութեան տակ։Սրահը լեցուած մտաւորականները անգամ մըն ալ վայելեցին Օհան Կարօյի հոգիին գեղեցկութիւնները, աւա՜ղ, այս անգամ առանց իր ներկայութեան։

X

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թոլստոյի կնոջ վախճանը

—.—

Վերջերս Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ Սոֆիա Անդրէէվնա Թոլստոյի « Ցուչեր »ուն երրորդ հատորը, որ կը ներկայացնէ 1897—1909 տարիները, Թոլստոյի փախուստը ընտանեկան յարկէն եւ մահը մենաւոր, Աստապովոյի կայարանին մէջ, 82 տարեկանին։

Իր կինն է, որ կը շարունակէ պատմել, խոցուած սիրտի մը յուզումով, յետ-մահու պղծումով, իր ամուսնոյն անմահութենէն վախնալով Կը գոգա՛յ մտածելով որ անմահ իր ամուսինը կրնայ, իր յուշերով, յաւիտենապէս վարկաբեկել զինք Պատմութեան մէջ, անհանդուրժելի կնոջ մը պատկերը չինելով իրմէ։ Զէր գիտեր, որ Թոլստոյ երբեք Թոյլ-բերան մը չեղաւ իր ամուսնական կեանքին դժբախտութիւններուն մասին, ոչ իր գրականութեան մէջ, ոչ ալ իր յուշերուն մէջ։

Սոֆիա Անդրէէվնա Թոլստոյ ի զո՛ւր կը փնտռէ իր ամուսնոյն յուշերը։

— Ձեմ գիտեր թէ ո՛ւր պահած է իր ձեռքի վերջին տետրակը, ուր արձանագրած է իր յուշերը։ Վախնամ Զերկով դրկեց։ Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ։ Ամուսնոյս սուր իմ ամբողջ կեանքըս։ Եւ հիմա կը վախնամ իրմէ։ Իր յուշերուն մէջ սեւցնելով նկարագիրս, կ՚ուզէ, — շատ լաւ գիտեմ, — իրեն վերապահել մարտիրոսի մը պսակը եւ ինծի տալ Քսանթիպպայի պժգալի դերը։ Աստուա՛ծ իմ, զո՛ւն դատէ զիս (8 փետր. 1898)։

Կը յիշեմ իր յանդիմանութիւններն ու համբոյրները։ Բայց չեմ կրնար յիշել, որ ինծի բաած ըլլայ բառ մը ջերմին ու սիրալիր, խօսք մը բարեհամբոյր, ոչ ալ փաստ մը մտերմական յարաբերութեան։

Իմ ամուսնոյս մէջ ես գտայ կրքոտ սիրահար մը, խիստ դատաւոր մը, բայց երբեք բարեկամ մը (20 մայիս 1898)։

Երբ Թոլստոյ կը գրէր « Յարութիւն »ը. — Մինակը կը պտըտի, մինակը կը նստի, ներս կը մտնէ միայն երբ պատրաստ է ճաշը կամ ընթրիքը, պատառ մը բան կ՚ուտէ եւ կը կորսուի։ Կարծես իր ուղեղին մէջ անվերջ աշխատանք մը կը կատարուի։ Եւ կը յոդնեցնէ զինք։

Գիտեմ թէ ի՛նչ է աղբիւրն իր ամբողջ եռանդին ու աշխատանքին, — փա՜ռքը, փա՜ռքը։ Անյագ, անընդատ, անվերջ։ Ի՞նչպէս հաւատամ ես իր սիրոյն հանդէպ Դուխոբորներու տղոցը, երբ չի սիրեր իր իսկ զաւակներն ու թոռները (22 դեկտ. 1897)։

Լէօն Նիկոլայեւիչ (Թոլստոյ) չաբունակ կը խօսի թէ կը սիրէ Աստուած եւ ժողովուրդը եւ կը ծառայէ անոնց։ Սակայն առտուընէ մինչեւ իրիկուն իր ժամանակը կ՚անցընէ առանց մտածելու անոնց մասին։ Անկողինէն կ՚ելլէ ու սուրճը կը խմէ, կը պտըտի, կը լոդնայ, կը նստի իր սեղանին առջեւ գրելու համար, առանց մէկը տեսած ըլլալու։ Եւ ամէն օր այս կեանքը, ճշդապահ եւ եսասէր (4 սեպտ. 1897)։

Ոչ ոք կը ճանչնայ եւ ոչ ոք կը հասկնայ զայն։ Բայց ես, բոլորէն լաւ կը ճանչնամ անոր մտքին ուժն ու նկարագրին խեղութիւնը։ Լէօն Նիկոլայեւիչ մարդ մըն է, որ իր իմացականութեամբ և տաղանդովը սարսռեցուցայ։ Մարդ մը, որ օժտուած է երեւակայութեամբ եւ զգայնութեամբ։ Բացառիկ է զգալու իր եղանակը։ Բայց մարդ մըն է, որ սիրտ չունի եւ իրական ոչ մէկ բարութիւն։ Բարի է սկզբունքով, բայց ոչ բնութեամբ (1909)։

Սոֆիա Անդրէէվնա Թոլստոյ, որ այնքան դառնացուց ատեն մեծ գրողին կեանքը, իր յուշերով կ՚աշխատի խոցել նաեւ անոր անմահութիւնը, վախնալով այդ անմահութենէն, որ կրնար դէշ վկայութիւն մը տալ իր նկարագրին ու յիշատակին։Որքան չար, այնքան անկեղծ է իր յուշերուն, իր խոստովանութիւններուն մէջ, մանաւանդ երբ կը գրէ թէ 50 տարեկանին սիրահարեցաւ երգահանի մը, Տանէեւի, որ աւելի երիտասարդ էր քան ինք։ Հիմա խենդութիւն կը համարի իր այդ սէրը ամուսինէն դաղտնի։

— Թող ոչ ոք մեղադրէ զիս ատոր համար, կ՚ըսէ, ա՜խ, ես շա՜տ տառապեցայ ատոր համար։

Բայց Թոլստոյ եւս տառապեցաւ, շա՜տ տառապեցաւ իր ծոցին մէջ,այնքան որ ուզեց անձնասպան ըլլալ եւ ի վերջոյ, խոր ծերութեան մէջ, փախա՜ւ տունէն, մեռնելու համար մենաւոր, կայարանի մը անկիւնը։

ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

—.—

Իտալական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան հին Հռոմի լրագրութեան մասին, քաղելով Օստիայի պեղումներէն, զորս կը կատարէ Միրթի տիկին Վալէ։

Հին Հռոմի գլխաւոր օրաթերթը, որ կը գրուէր մեղրամոմէ պնակիտներու վրայ, կը կոչուէր Acta diurna (Օրուան դէպքերը)։ Այդ օրաթերթին մէջ կ՚արձանագրուէին Միբակոյտին ատենագրութիւնները, քաղաքական եւ դատական լուրեր, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ դայթակղալից պատմութիւններ։ Սենեկա կ՚ըսէր թէ կարելի չէ կարդալ որ եւ է թիւ առանց հոն տեսնելու նոր ամուսնալուծման մը լուրը։ Այս թերթին բաժանորդ էր Կիկերոն։ Տակիտոս այդ թերթէն կը քաղէր իր տեղեկութիւնները։ Հռոմայեցիները չէին սիրեր սակայն այդ թերթին ոճը, եւ որ եւ է գէշ ոճի համար կ՚ըսէին. — « Օրաթերթի լատիներէն է »։

Կայսրուհիներ կային, սակայն, որ շատ կ՚ուրախանային այդ թերթին մէջ կարդալով իրենց ընդունելութիւնները։ Տիբերիոս չէր քաշուեր նոյն իսկ աշխատակցելու եւ, ծածկանունով մը, կայսեր դէմ գրպարտութիւններ կը գրէր, յետոյ այդ գրպարտութիւնները վերարկելով մէկու մը, որուն ստացուածքները կ՚ուզէր գրաւել։

Այս թերթէն զատ լոյս կը տեսնէր ուրիշ մըն ալ, որ պաշտօնաթերթն էր եւ կը կոչուէր Acta publica (Հանրային դէպքեր)։ Լոյս կը տեսնէր նաեւ կրօնական թերթ մը, « Տարեգրութիւն », զոր կը խմբագրէին քուրմերը։

Խմբագիրները կը կոչուէին diurnarius (օրագրող)։ Եւ կը վկայեն թէ շատ դրամ կը վաստկէին։

Սալլուստոս, իր երիտասարդութեանը, խմբագրապետն էր շաբաթաթերթի մը, որ կը կոչուէր « Մեկնութիւն վերջին լուրերու »։ Այս թերթը լոյս կը տեսնէր, 10,500 օրինակ, ամէն չորեքշաբթի. Լուկուլլոս 300 դերի տուած էր խմբագրին, բազմացնելու համար թերթը. Հասոյաճառը 1 դահեկան էր եւ շահը՝ ամսական 40,000 դահեկան Վլատակ մը, որ աւելի էր Ասիոյ ամէնէն հարուստ մէկ գաւառին հիւպատոսին ամսականէն։ Լրաբերները կը մտնէին կրկէսները, աղօթատեղիները, նոյն իսկ տուները։ Դրամատուններն էին, որ կը հայթայթէին առեւտրական լուրերը։ Եւ թերթը, որ լոյս կը տեսնէր, կը ծախուէր փողոցներուն մէջ բարձրաղաղակ, մանուոր պատագողներու կողմէ

Գիրեր որ չեն կարդացուիր

Վերջերս մեռաւ Փրանսացի գրող մը, Ժորժ Մոնթորկէօյլ, որուն գիրը, կ՚ըսեն թէ, կարելի չէր կարդալ։ Էմիլ Ֆակէի գիրը եւս կարդացուելիք գիր չէր եւ գրաշարները չէին կրնար մէջէն ելլել։ Երբ կ՚աշխատակցէր « Քաղաքական ու գրական տարեգրութիւններուն », յաճախ կը պատահէր որ բառ մը չկարդացուէր։ Կը դիմէին իրեն, ինք եւս չէր կրնար կարդալ ու կը ստիպուէր նոր նախադասութիւն մը գրել։

Անգլիոյ մէջ ալ իր դէշ գիրովը ծանօթ է միլիարտեր Էլտրդ Հըքսլի։ Ասոր գիրը բնաւ չի կարդացուիր։ Բարեբախտաբար հիմա մեքենագիրը կայ։

Հայերուն մէջ իրենց դժուարընթեռնլի գիրով ծանօթ են Օրմանեան, Ահարոնեան, Գ. Արծրունի, Թէքեան։

Մ. ՔԷՄԱԼ ԵՒ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ

Արտատպած էինք Գարապէքիր Քեազըմ փաշայի նամակը՝ Թուրք ազգ. պայքարի ծագման եւ զարգացման մասին։

« Հաքիմիյէթը Միլլիյէ »ի խմբագիր Ֆալիհ Րըֆգըի պէյ հանրապետութեան նախագահին կարծիքը հարցուցած ըլլալով այդ նամակի մասին, նախագահը պատասխանած է.

— Կարդացի։

— Կը նե՞րէք որ հարցնեմ այդ մասին ձեր տպաւորութիւնը։

— Այո, այդ նամակը գրողին վրայ, մտային հիւանդութեանց մասնագէտներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ։

ՆՈՐԱՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ՍԱՄՈՒԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

—.—

Ապրիլ 11ի առաւօտեան, սրտի կաթուածով իր մահկանացուն կնքեց Նիւթէյփրաէօյի (Հիւս. Ամերիկա) մեր ընկերներէն Ս. Փափազեան։

Ընկ. Փափազեան բնիկ Սեբաստ էր եւ մօտ 55 տարեկան։ Իր պատանեկութեան շրջանին մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ տարուած վառ խանդավառութեամբ։ Իր միակ ու միակ ցանկութիւնն էր գէնք եւ Հայաստանի ազատագրումը։

Ցաւակցութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 12ին։

Ուրածր գրպանին մէկ անկիւնը կը պահուի, քանզի ներընչումը կորուած կաթէ եւ կամ ներընչման կաթը կորած է։ Կ՚անցնին երեք տարիներ ու անակնկալ օր մը կը կրկնուի նոյն ներշնչումը եւ կը գրուի երեքուկէս տող ու եօթը ամիս յետոյ նոյն պահերը վերապրելով՝ կը լրացնէ կէս տողը ու տասնուորը կ՚ըլլայ երկու տուն։ Այդ ժամանակամիջոցին ուրիշ կարգ մը քերթուածներ կը սկսին, ոմանք ալ կը լքուին։ Վերջապէս հինգ տարիէն ամբողջանայ քերթուածը. Թէքեան հազիւ անգամ կը սակրէ, կ՚ածիլէ ու, օծէր փոփոխը կը փոխէ, քերթուածին գլուխը կ՚օծէ անուշահոտութիւնով, երբեմն գլխարկն ալ կը դնէ։ Կը պատահի նաեւ որ քերթուածին հոգին հանէ, ծերացած ըլլալուն, եւ արդիական թարմ հոգի մը դնէ։ Այս բոլորէն յետոյ քերթուածը մեքենայ վար կը կչռուի։ Կը հաճուի ատ մը՝ տեղը կը դրուի ուրիշ մը։ Ստեղծայ բութ մը ու տողի մը եռեւ կը խմէ կէտեր։ Ածական մը կը քաշուի ու տեղը թեթեւ կչռող հոմանիշ մը կը զետեղուի։

Հաւկ ապա քերթուածը կը գտնէ իր երգը եւ խալ օլսխան։ Տակը կը ստորագրուի։ Եւ սակայն ստորագրութեան պէս՝ բանաստեղծութիւնը մէկ կողմէն կը փախի ու կը բարձրանայ ստեղծողի օլսխայի։

X

Վահան Թէքէեան Պէրպէրեանը առաջինէն վերջ՝ կը սկսի աշխատակցիլ Պոլսոյ « Հայրենիք »ին։

Երբ կը հեռանայ Պոլսէն ու կ՚անցնի Արտասահման, կը շրջի Գերմանիա, Ֆրանսա, Պելճիքա, Հոլանտա ու Անգլիա.

Մանաւանդ աւելի վերջը կ՚անցնի Ֆրանսայէն Եգիպտոս, Մարրէն Դաղգիա, Գաղղիայէն Բուրգերու երկիրը, Բուրգերու երկիրէն Ֆրէնկիստան ու Ֆրէնկիստանէն Փարաւոններու աշխարհը։ Ալեքսանտրիայէն Մարսիլիա կիսցի պէս գացած եկած է ու այդ պատճառաւ անցած է բաւական տաք ու պաղ։ Եթէ իր տուած ճանապարհածախսը հաւաքուած ըլլային կարելի պիտի ըլլար շոգենաւ մը գնել ու բանեցնել Միջերկրականի մէջ։ Այդ շոգենաւին անունը կարելի էր դնել « Թէքէ » ու մրցիլ « Փաքէ » ընկերութեան հետ։

Եգիպտոս գտնուած տարիները միշտ նստած է « Արեւ »ին տակ, առանց բակելու իր կոճակները Բրոնզխայ է եղած։ Իսկ գէշերները թէեւ իր նընջասենեակին մէջ յարձակում է կրած կարիճներէն եւ սակայն չէ վնասուած։ Ընդհակառակն ոմանք կ՚ըսեն թէ կարիճները Թէքէեանը խայթելով մահացած են։

Նախընտրած է Ֆրանսան, մանաւանդ Փարիզը ու նամանաւանդ Սէն Միշէլի Թաղամասը։ Ֆիստ շատ փափաքած է ըլլալ « Ապագայ »ի խմբագրապետ եւ կամ « Արեւ »ը Փարիզ փոխադրել եւ անոր վրան տարածուիլ իբրեւ մասախուղ, որպէս զի սաքի չվարժուած Ֆրանսահայերը չենդուին ցերմութենէ։ Նոյն իսկ փառահեգուցած է որ կրնայ պաղեցնել Արեւը ու կաղմակերպել պաղպաղակավաճառնոց։

Իր այս փափաքը, աւա՜ղ, չէ իրագործուած։ Ուրիշներ սակայն իր փափաքներէն կատարուած են։ Գացած է Կեսարիա, Երուսաղէմ, Էջմիածին Այդ երեք քաղաքները իրար է խառնած իր եւ ուրիշներու յիշողութեանը մէջ։

X

Թէքէեան աշխատակցած է իր արձակներով եւ տաղաչափերով շատ մը օրաթերթերու եւ պարբերաթերթերու։ Հրատարակած է « Շիրակ » հանդէսը նախ Եգիպտոսի եւ Օսմ. Սահմանադրութենէն յետոյ՝ Պոլսոյ մէջ։ Լոյս է ընծայած բանաստեղծութիւններու երեք հատորներ. — « Հոգեր », « Հրաշալի Յարութիւն », « Կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս », որոնց վերջին երկուքին մէջ լեցուն են օքանչելի քերթուածներ, հայ բանահիւսութիւնը հարստացնող։

Զինադադարէն վերջ եղած է խմբագրապետ « Ժողովուրդի Ձայն » օրաթերթի։ Եղած է ռամկավար չէֆ։ Ունեցած է Եգիպտոսի մէջ կոնակ ու Փարիզի մէջ ոտքեր իր ոտքերուն մէջ։ Գացած է անյաջողութենէ յաջողութիւն, սլսինքն ազգային գործերէ դէպ ի բանաստեղծութիւն եւ յաջողութենէ անյաջողութիւն, այսինքն Եգիպտոսէն Ֆրանսա։

Եղած է Կեդրոնականի Խնամակալութեան անդամ եւ ապա նոյն վարժարանի տնօրէն, կարճ շրջան մը։Թէմալական արշաւին պատճառով հեռացած է Պոլսէն։ Եղած է Յանձնաժողովի հայ որբանոցներու քննիչ։

Հոգի է տուած միշտ ազգային պաշտօններու համար։ Պաշտօնի տերանալէն վերջ ոչ միայն իր տուած հոգին ետքսովը ետ է առած, այլ չասեքրան ալ հոգին է հանած։

X

Ունեցած է բնորոշ ժպիտներ։ Իր ժպիտները գրական գեղարուեստական ըլլալէ աւելի՝ եղած են գիտական։ Տարրալուծուելով վստահաբար առնուազն կարելի է հանել բորակածին, ծծմբային թթու, ֆոսֆաթ եւ մոլեխինդ։

Եհովան երբ բարկանար կէր, հուր եւ ծծումբ կը թափէր։ Թէքէեան այդ բոլորը գիտէ հոսեցնել ժպտելով։ Քիմիագէտ մը կը մնայ օգտուիլ իրմէ։ Այս ուղղութեամբ կը բացատրեմ քիմիագէտ Առաքել Զաքրեանի բարեկամութիւնը իր հետ։

Եթէ ոմանք օձերը կը դիւթեն երաժշտութիւնով՝ Թէքէեան ղանոնք կրնայ սարսափեցնել իր ժպիտով։

X

Վահան Թէքէեան իբրեւ սիրող քանի մը անգամ բարձրացած է եգիպտահայ բեմին վրայ։ Իբրեւ Grand premier եւ tyran հանած է մեծ հռչակ՝ Շիլլէրի « Աւազակներ »ուն եւ Տիգրան Կամսարականի « Փրկանք »ին մէջ։ Եղիմոցի հեղինակի մը « Սառնակոյտ » Թատերախաղին մէջ առանձնած է գլխաւոր դերը ու հանդիսականները կրցած է փոխադրել դէպ ի հիւսիսային սառուցեալ բեւեռ։ Եգիպտոսի Թատերական հասարակութիւնը խնդրած է որ կրկնուի ներկայացումը, ազատուելու համար ամառուան հեղձուցիչ տաքերէն։ Այդ ներկայացման դէմ դատ են բացած Եգիպտոսի պաղպաղակավաճառները։

Վահան Թէքէեան, անգամ մը, ներկայացման մը միջնարարին՝ բեմ գալով երգած է Գ. Ոչաունեի հետեւեալ ոտանաւորը.

— « Փանթօլօնիս կոճակը՝
Կոճկելնէ փրթեցաւ ... »

Ահագին խրախնդում սրահին մէջ։ Գահիրէի բոլոր ռամկավար դերձակներն ու արդուկիչները, ասեղ, դերձան եւ կոճակ ի ձեռին, բեմ են խուժած՝ կոճկելու Թէքէեանի բերանը։

Դերասան Սրմէն Արմէնեան անգամ մը բաած է Թէքէեանի.

— Ինչո՞ւ դերասան չէք դառնար։ Ափսոս է ձեր բեմական տաղանդին Ձեզմէ մի մեծ դերասան դուրս կը գայ։

— Եթէ դերասան ըլլամ ազգը կը կորսնցնէ իր լաւագոյն բանաստեղծը։

— Պա՜հ, էդ բանը մտահոգո՞ւմ է ձեզ ...

— Իմ մտահոգութիւնս ձեզ մտահոգութի՞ւն կը պատճառէ ...

— Ձեր բանաստեղծ մնալով ազգն էլ կորցնում է մի մեծ դերասան։

— Անհոգ եղէք։ Իմ մէջս միշտ կենդանի է դերասանը։

— Ոչինչ բան չեմ հասկանում։

Թէքէեան երկար Թատերաշրջաններ բոլորած է՝ անձնաւորելով « Զար Ցուլիանոս » կայսեր դերը.

X

Թէքէեան կը սիրէ շուրջը ունենալ ուսանողներ եւ սկսնակ գրողներ։ Կ՚ուզէ որ այդ հովանաւորեալները ըլլան կոճկուած եւ հնազանդ։ Այդ « նավէր »ները երբեք հաւասարմութեան մէջ չեն յարատեւած ու զաւաճանած են բանաստեղծութեան իշխանին դէմ։

Հիմակ Թէքէեան իր բարեկամներուն եւ Թշնամիներուն վրայ մէկ աչքով կը նայի։

X

Թէքէեան իբրեւ բանաստեղծ նորընչեալներու չարքէն չէ։

Անիկա կաթիլ-կաթիլ կը ծնէ, քրտինքը Թափելով իր թոքերուն մէջ։

Անիկա աղբիւր մըն է որ թէեւ կաթիլ-կաթիլ կը հոսի, բայց իր ջուրը առ նուազն արծաթ է։

Արուեստագէտ մըն է տաղաչափական բանաստեղծութեան մէջ եւ լաւագոյնը։

Ուոտերս կը հրատարակուի իր քերթուածներուն չորրորդ հատորը։

Կարդացէք զինքը, առանց անձնապէս ծանօթանալու իրեն։ « Կն՛ր խաղողը՝ առանց այգին հարցնելու »։

Ժամանակ է տօնելու իր յոբելեանը եւ իր մեծանձն բարեկամին՝ Արշակ Զօպանեանի ձեռքով, պսակելու զինքը « իշխան բանաստեղծութեան »։

X

Վահան Թէքէեան բարձրահասակ ու ծանրալուրջ արտաքինով անձնաւորութիւն մըն է։

Կը նմանի՝

Թովմաս առաքեալին, երբ Երուսաղէմ կը գտնուի,

Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին, երբ Էջմիածին կը գտնուի,

Միլիտոսի եպիսկոպոսին, երբ Պոլիս կը գտնուի,

Մարաչէի եզնաւորին, երբ իր ննջասենեակը կը գտնուի։

Կը նմանի սակաւին՝

Մահավճիռ արձակող դատաւորի, երբ Եգիպտոս կը գտնուի,

Եւ մահավճիռ ստացած Թիապարտի, երբ Փարիզ կը գտնուի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ —

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՌԹԻՒ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ՝ ՄԷԿ ՏՈՄՍԱԿՈՎ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— ՆՈՅՆ ԳԻՇԵՐԸ —

"ԱՊՈՒՇ„ օփերէթ 3 արար

ԵՒ

«ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ» օփերէթ 4 արար մէկ արարին մէջ մինիաթիւր

20 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

սկիզբը՝ ժամը ճիշդ 8.45ին, վերջ՝ ժամը 11.45ին

Salle de Conservatoireի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

2 rue Conservatoire. Métro: Bonne-Nouvelle et Cadet

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ — ՄԵԾ ՕՐՔԷՍԹՐ

Ղեկավարութեամբ Քառիստ ԺՈՐԺի

Տոմսերուն գինը՝ 5, 10, 15, 20 ֆրանք

Կը ծախուին սովորական տեղերը

Կազմակերպիչ՝ ԼԵՒՈՆ - ՅԱՐՈՒԹ

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY**ի (Դաշնակահարուհի)

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Maison Gaveau - Salle des Quatuorsի ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. **Métro: Miromesnil**

Տոմսերու գիները են. — 5, 10, 15, 25 ֆրանք

Կը ծախուին՝ Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie, Հրանտ - Սամուէլի Գրատունը, 51, Rue Monsieur-le-Prince եւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, 17, Rue Damesme:

Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՍԱԼ ԿԱՎՕԻ ՄԷՋ

Մասնակցութեամբ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ

եւ յայտնի արուեստագէտներու

ԱՆՋՈՒԳԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ղեկավարութեամբ Ամերիկայէն հասած յայտնի կատակերգակ՝

Հ. ՋՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի բնական տարազով (ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱՆ)։
Հռչակաւոր կատակերգութիւն. 3 արար։
երեք ժամ անընդհատ ծիծաղ։

20 Մայիս, Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146 Avenue des Chartreux

Ներկայացման երկրորդ արարին Հօճայի երազին մէջ պիտի պարեն հուրիներ։ Միջնարարներուն ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԷՅՕՂԼՈՒԵԱՆի նուագախումբը պիտի նուագէ նորութիւններ։

ԾԱՆՕԹ.— Ծիծաղը կեանքին աղն ու պղպեղն է, ինչպէս որ կերակուրը առանց աղին, նոյնպէս ալ ծիծաղը մեր հոգւոյն անհրաժեշտ սնունդն է։ Ուրեմն, զուարթ եղիր, որ առողջ ըլլաս, զուարթ եղիր որ կեանքը զուարճալի գտնես. օգտուէ՛ առիթէն որ կուշտ ու կուռ խնդաս եւ բոլոր ցաւերդ մոռնաս։

Սփիւռքահայ մեկնումի պատճառաւ ծախու է

Tailleur - Couture*ի խանութ մը՝ ներքնամասով։ Ճակատ 3 մեթր։ Ցարմար որ եւ է գործի։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հեռաձայն, Պայլ՝ 6 տարի եւ նորոգելի։ Տարեկան վարձք՝ 2500 ֆրանք։ Փափաքողներուն կը տրամադրուի յարկաբաժին մը նպաստաւոր պայմաններով։ Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ,* 8 rue Affre, Paris 18), Métro: Chapelle *կամ* Barbès։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողովի հարցերու մասին։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սէյն - սիւր - Մէր, Ս. Կ. — 35 ֆրանք:
Լըվալուա - Փէրէ, ՔՕԼՋ. — 35:
Շալէթ, ՋՕՄԱՔ. — 70:
Լիոն, Տ. Ն. — 40:
Լա Մամպրէլ, ՄԱՐԿ. — 35:
Մարսէյլ (Սէնթ Անթուան), Յ. Մ. — 40:
Միլանօ, ԳՈՐԾ. — 90 լիր 05:
Փարիզ (20), Ա. — 70:
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 1000:
Առնուվիլ, Ա. Գ. — 35:
Սու լէ Պուա Մէօսլէօժ, ԼԱՓ. — 70:
Առնուվիլ, ՄԱՂ. — 30:
Մոնիսթրոլ - սիւր - Լուար, Մ. Ա. — 50:
Սէն Վալլիէ, Գ. Ա. — 70:
Լա Կարէն, Լ. ՍԱՐԳ. — 35:
Պուա Քոլոմպ, Հ. ՔԷՕ. — 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Լըվալուա Փէրէ, ՔՕԼ. — Սկսած դրկել Մայիս 12էն:
Վլէնսէն, ՏԻԿ. Մ. — Սկսած դրկել Մայիս 10էն:
Սու լը Պուա Մէօսլէօժ, ԼԱՓ. — Սկսած դրկել Մայիս 10էն:
Փարիզ (9), Ֆ. Ա. — Սկսած դրկել Մայիս 10էն:
Քաշան, Մ. Գ. — Սկսած դրկել Մայիս 9էն:
Ալֆորվիլ, Մ. ՄՈՒԹ. — Սկսած դրկել Մայիս 9էն:
Փարիզ, Խ. ԱԳ. — Սկսած դրկել Մայիս 7էն:
Փարիզ (2), ՄԱՆ. — Սկսած դրկել Մայիս 4էն:
Կուլիբոն, ԱՃ. — Սկսած դրկել Ապրիլ 30էն:
Սէն Վալլիե, Գ. Ա. — Սկսած դրկել Մայիս 1էն:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Իր բացատրէ անցեալը, կ'ու ... ներկան ու ապագան, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիրակին ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի երկ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Յարէթ Մարգարեան, Արփ տիկին Կարապետեան, Տէր եւ տիկին Քերովբէ Քօրարմեան, ինչ պէս նաեւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր Թոռան եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱՒԻՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահուան առթիւ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Անկէնի Օժանդակ Օրիորդներու Միութեան կողմէ
Բարձր հովանաւորութեամբ՝ Զօրավար ՊՐԷՄՈՆի
(ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԿԻԼԻԿԻՈՅ)

Այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը **15***էն* **22**

MAC-MAHONի *շքեղ սրահներուն մէջ*

29, Avenue Mac-Mahon (Etoile)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի Vedette Mlle MARGUI, *եւ վեց տաղանդաւոր փոքր արուեստագէտներ* (Théatre du Bon Petit Diable*էն*), *առաջնորդութեամբ* Mr. JOE BRIDJE*ի*, *Արժանթինեան Օրքէստր ներկայութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մաէսթրօ՝* PIZZRRO*ի*

ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։ *ՄՈՒՏՔ՝* **15** *ՖՐԱՆՔ*

Հայ Արհեստ. Միութեան Փարիզի շրջանի

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

8, Rue Jean Goujon (մէթրօ՝ **Champs-Elysée - Clémenceau**)

Սկաուտական տողանցք կը ներկայացուի՝ *ԵՐԿՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ*
Նուագախումբ, պիւֆէ։ *Մուտք՝* 5 *ֆրանք։*

Կ'ուզուի գրասենեակի մէջ *թեթեւ աշխատանքի համար 15-17 տարեկան օրիորդ* մը։ Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը անհրաժեշտ է։ Դիմել՝ *ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի* ժամը *12-1*, 15, rue de Vienne, Paris (8)։

Photo ARAX

9 Rue Papillon, Paris **Tél. Prov. 49-34**

ՖՕԹՕ ԱՐԱՔՍ, դէպի արտասահման եւ Cote d'Azur իր երկարատեւ շրջագայութենէն վերադարձած եւ զօրացած արուեստի նոր ըմբռնումներով, ըստ առաջնոյն իր յաճախորդները կ'ընդունի իր նախկին Studioին մէջ, 9, Rue PAPILLON:

Ձեր բոլոր լուսանկարչական աշխատանքներուն համար դիմեցէք իրեն զոր պիտի կատարէ մեծ խնամքով, ճարտարութեամբ, արուեստով ու խղճմտութեամբ, յատկութիւններ որոնք զինքը անուանի ու ժողովրդական լուսանկարիչ մը դարձուցին ոչ միայն Փարիզի այլ եւ Նիսի, Թուլոնի, Կաննի, Մոնթէ Քարլոյի եւ ամբողջ Cote d'Azurի շրջանին մէջ:

Portraits d'Art, Reproduction, Agrandissements ամէն չափու վրայ միագոյն կամ գունաւոր։

Հարսանեկան խմբանկարներու համար մասնաւոր սպասարկութիւն հաւաքման սրահներու մէջ՝ առանց գիներու յաւելման։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական ... Ներու առջեւ, ... certificate de coutume ... [illegible]

[illegible] ժամը 9—10 ... 19 ... [illegible]

Հայ մարզիկներու ուշադրութեան։

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas, chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

38, Rue de CLÉRY

Métro: Sentier **Tél. Central 10-90**

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու
եւ բաղդատելու մեր գիները։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՌՕԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐի

Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9-12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8 կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին միջոցներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ ... ֆրանկախտ ... թոքի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Ոսկեայ՝ սկսած 100 ֆրանքէն. ... ամերիկեան սիստեմով

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու.

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3-8։ Կիրակի եւ տօն օրեր՝ 9—4։

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ թրիքօ շինողներու համար։ Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ *2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40* (grosse laine)։

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բաժին լոգանքի հագուստներու համար։ Շրջուն վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

Soieries - Nouveautés

Մետաքսեղէնի Հայկ. հաստատութիւն

FERMANIAN Frères

26 rue des Capucins եւ **2 rue Romarin, Lyon**

Spécialité de crêpes artificiels
unis et imprimés, soisette etc.

ՄԱՐՇԷԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ Նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11*, եւ *5*էն *7*։

Բ Ա Ց Ո Ւ Ա Ծ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԴԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։ Կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն։

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, Քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — Վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, յղներակութեան, Թութքի (*մայասըլ*), վերջինս նաեւ ներարկումներով։

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւայլն։

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Շողանկարում (radio)։ Մարձում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7, կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՅԻՍ 1933
16 Mai 1933

Ձրդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2189 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ — ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Հարուածէ հարուած, նորութենէ նորութիւն ցատկելով, հիթլերական Գերմանիան հասաւ իր վճռական շրջանին:

Մինչեւ հիմա կատարուած զղրդագին ձեռնարկները այլ եւս կասկած չեն թողուր Հիթլերի տիրական քաղաքականութեան մասին, — Ստեղծել ամենակալ, ամենակարող պետութիւն մը, անոր կաղապարին մէջ հալեցնելով ցեղին ամբողջ միտքն ու կորովը, անհատին կեանքի բոլոր երեւոյթներն ու ազդակները: Ոչ միայն Գերմանիան, այլ եւ զուտ գերմանական ցեղը ամէն բանէ վեր:

Այդպէ՞ս է որ, ան առաջին հարուածը իջեցուց Համայնավարութեան գլխուն, նոյն իսկ խորհրդարանէն եւ քաղաքապետական խորհուրդներէն վտարելով կարմիր երեսփոխանները, խափանելով կուսակցութեան գործունէութիւնը եւ թերթերը, գրաւելով շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները.

Եւ համայնավարութեան հետ, սրբազան պատերազմ հռչակուեցաւ հրէականութեան դէմ: Թէ ցեղին եւ թէ գաղափարին դէմ:

Ժամանակակից պատմութեան մէջ, կարելի չէ գտնել այնքան գիտական եւ անողոք պայքար՝ հրէութեան դէմ, որքան կը տեսնենք այսօրուան Գերմանիոյ մէջ:

Հիթլերի համար՝ հրէութիւնը մայրն է բոլոր չարիքներուն:

Իր գրքին մէջ, ան կը խոստովանի թէ ինչպէս դարձաւ հակահրէական, տեսնելով Հրեաներու աղտոտութիւնը, անբարոյականութիւնը, վաշխառութիւնը, ախտաւոր վիճակը: Իրեն համար՝ չկայ մարդկային չարիք մը որուն արմատը չգտնուի հրէութեան մէջ:

Եւ պայքարը կազմակերպուած է՝ Հրեան անվնաս, անպէտ, ստրկական վիճակի մը մատնելու առաջադրութեամբ:

Այնքան ահռելի է պայքարին ուժգնութիւնը որ, Հիթլեր աչք առած է գերմանական գիտութեան, գրականութեան եւ գեղարուեստին վնասն ալ, եւ անխնայ ասպարէզէն կը քշէ աշխարհահռչակ ակադեմականներ, փրոֆէսէօրներ, գիտուններ, գրագէտներ, բանաստեղծներ, երաժշտագէտներ, լեզուագէտներ, իրաւագէտներ եւ պատմագէտներ: Թող անոնք երթան, որպէս զի ծնի գերմանական միտքը, ցեղին ոգին:

Միեւնոյն ատեն, Հիթլերի շանթերը ուղղուած են այն գրականութեան դէմ, որ կը կոչուի դասակարգային, հրէական, խաղաղասիրական կամ նահանջական:

Միայն երիտասարդական պոռթկումի մը արտայայտութիւնը էր 700 մատենադարաններէ հաւաքուած քսան հազար գիրքերու խարոյկը՝ Պերլինի մէջ (10 մայիս), եւ Գերմանիոյ ամէն կողմը:

Շարունակելով սրբազան պատերազմը, Հիթլեր լուծեց նաեւ արհեստակցական միութիւնները (2 մայիս), գրաւելով անոնց բոլոր հարստութիւնները, ինչպէս եւ գործատիրական կազմակերպութիւնները: Նոյն կարգադրութիւնը նաեւ ընկերվարականներու եւ « պետական դրօշ »ի մասին (11 մայիս):

Մենք յիշեցինք միայն գլխաւոր գործերը: Երկաթեայ աւելը կը բանի անընդհատ, եւ մէկ օրէն միւսը պիտի տեսնենք ուրիշ անակնկալներ, նոյնքան զղրդագին եւ համատարած:

Այս բոլոր վերի վայրումներուն լրացուցիչ մասը պիտի կազմէ արտաքին գործունէութիւնը:

Մնաց որ, այս բոլորը կը կատարուին, ամէն բանէ առաջ, զօրացնելու համար արտաքին ճակատը:

Հիթլեր բաղդատաբար զգոյշ է այս ճակատին վրայ: Հաշուելով կ'առնէ քայլերը, հակառակ իր ստեղծած կազմակերպութեան բուռն թափին:

Բայց, դատելով երեւոյթներէն, մարդիկ արդէն անհամբեր են վերջի մասին: Եւ սրտատրոփ կը սպասեն վաղուան ճառին, որ կը զուգադիպի զինաթափութեան խորհրդաժողովի ձախող մէկ շրջանին:

Շատերու կարծիքով, Հիթլերի վաղուան ճառէն կախում ունի այդ ժողովին անանկութիւնը կամ յաջողութիւնը:

Անհամբերութիւնը սուր է մանաւանդ անոր համար որ, Անգլիոյ պատերազմական նախարարը խիստ ազդարարութիւն մը ուղղեց Լորտերու ժողովին մէջ, Անգլիա եւ Ամերիկա ղրկուած լրագրողները գրեթէ ճամբու դրուեցան, իսկ դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ զօրաւոր հակահոսանք մը ծայր տուած է նոյն իսկ Անգլիոյ մէջ:

Արդարեւ, Հիթլեր իշխանութեան հասնելէ առաջ ալ, ինչպէս յետոյ, միշտ կողմնակից եղած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ բարեկամութեան, ճակատելու համար Ֆրանսայի դէմ:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Անգլիոյ մէջ լուրջ հոսանք մը կազմուած էր ի նպաստ Գերմանիոյ, եւ օրակարգի անցած՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը: Մաքտոնըլտ մինչեւ Հռոմ գնաց եւ յարեցաւ Մուսոլինիի ծրագրին, որ կը նախատեսէ նաեւ դաշնագիրներու վերաքննութիւն:

Եւ սակայն, Հիթլերի ներքին բուռն գործողութիւնները արդէն պաղեցուցած են Անգլիոյ հանրային կարծիքը: Ամէն օր ծանր մեղադրանքներ կը լսուին Գերմանիոյ դէմ, ոչ միայն մամուլի էջերէն, այլ եւ խորհրդարանի բեմէն:

Եւ այժմ, կացութիւնը այնքան բարդացած է որ, մինչ Ֆրանսան մեկուսացուած կը համարուէր եւ ճար կը փնտռէր Փոքր Համաձայնութենէն, այսօր Գերմանիան է որ կղզիացած է, Անգլիան ու Ամերիկան իրենց կշիռը հակած ըլլալով դէպ ի Ֆրանսա:

Այս կացութեան մէջ է որ վաղը արտակարգ նիստ կը գումարէ Գերմանիոյ խորհրդարանը, լսելու համար « Առաջնորդ »ին ճառը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Եւ, այս կացութեան մէջ է որ պիտի վճռուի զինաթափութեան խորհրդաժողովին բախտը, 15 ամսուան խարխափումներէն յետոյ:

Վերաքննութի՞ւն թէ խաղաղում, զինաթափո՞ւմ թէ զինարշաւ, — այնուհետեւ միայն կարելի է հասկնալ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքեւյունական զինակցութի՞ւն թէ միայն սովորական դաշինք

Աթէնքի թերթերը կը գրեն. —

Արդէն ծանօթ են մանրամասնութիւնները՝ Թուրքեւյունական պայմանագրին որ կ'որոշէ Թուրքիա ներածելիք արտադրութեանց քանակն ու տեսակը: Ասոնց մեծ մասը կը բաղկանայ ապրանքէ: Պայմանագրութիւնը կը ճշդէ հարիւրին 15ի՝ Յունաստանի ներածելիք հանքածուխին քանակը: Պայմանագրութեան ստորագրութենէն վերջ, հելլէն տնտեսական նախարար Պ. Փէսմազօղլու յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին եւ շեշտեց անոր կարեւորութիւնը, յայտնելով թէ երկու երկիրները մեծապէս պիտի օգտուին: Իսկ Թուրքիոյ շնորհուած « աւ հարիւր »ներուն կարեւորութեան մասին, Պ. Փէսմազօղլու յայտարարեց թէ հաշտարար ընթացք բռնուեցաւ այս կէտին մէջ, յուսալով որ այս վեցամսեայ շրջանէն վերջ դէպ ի Թուրքիա հելլէն արտածումներու համեմատութիւնը պիտի աւելնայ:

⁂ Մահմուտ Ճէլալ պէյ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը հետեւեալը յայտարարեց. — Ուրախ եմ հաստատելու այն համաձայնութիւնը որ կնքուեցաւ երկու երկիրներու միջեւ: Բանակցութեանց միջոցին Թուրքեւհելլէն պատուիրակները ապացոյցը ընծայեցին իրենց անկեղծ բարեկամեցողութեան եւ ամենասիրալիր մթնոլորտի մը մէջ էր որ կնքեցինք մեր համաձայնութիւնը: Աթէնքէն մեկնելով մեր հետ կը տանինք լաւագոյն յիշատակ մը հելլէն վարիչներէն եւ կը յուսանք թէ Թուրքեւհելլէն տնտեսական գործակցութիւնը ցնորք մը չպիտի ըլլայ այլ եւս:

⁂ Մայիս 10ին հելլէն վարչապետին հրաւէրին վրայ քաղաքական կուսակցութեանց պետերը գումարուեցան: Նիստը տեւեց ժամը 10էն 2: Վարչապետը յայտնեց թէ կառավարութիւնը Թուրք պաշտօնատարներու հետ պաշտպանողական դաշինքի մը կնքման համար ալ տեսակցութեան ձեռնարկած է եւ թէ դաշինքը Աթէնքի մէջ պիտի նշանագրուի ու իրեն եւ ելմտական նախարարին ստորագրելէն ետք [illegible] միջոցին պիտի ստորագրուի: Քաղաքական կուսակցութիւնները վաւերացուցած են կառավարութեան այս ընթացքը:

Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը մայիս 14 թուակիր հեռագրով մը կը հերքէ այն լուրերը թէ զինակցութիւն մը կնքուած է Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Կ'աւելցնէ թէ վերջերս եղած տեսակցութիւնները ուրիշ արդիւնք չեն ունեցած եթէ ոչ առեւտրական համաձայնութեան մը կնքումը եւ երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութեանց ամրապնդումը: Այնպէս որ, բոլորովին անհիմն են զինուորական համաձայնութեան մասին եղած բոլոր հրատարակութիւնները:

Նոր դաւադրութիւն Յունաստանի մէջ ?

Սերպիական թերթերը կը գրեն թէ՝ համաձայն Սելանիկէն հասած հեռագիրներու, զօրավարներ Քոնտիլիս, Մէթաքսաս եւ Փանկալոս կը խորհին պետական հարուած մը սարքել, աջակցութեամբ ծովակալ Բիաքոսի: Իրենց նպատակն է զինուորական դիկտատոր մը հաստատել, քանի որ վերջին ընտրութիւնները անկէ մատնած են խորհրդարանական դրութիւնը: Կ'ըսուի թէ Սելանիկի, Սէրէզի եւ Գավալայի պահակազօրքերը համակիր են այս շարժման:

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

ԲԱՑԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՏԱՐՈՒԷ ՏԱՐԻ

Թուրքիոյ ելմտացոյցի յանձնաժողովը պատրաստած է իր տեղեկագիրը 1933ի պիւտճէի մասին եւ երեսփոխաններուն յանձնած:

1933ի ելմտացոյցի ծախքի մասը 170,476,351 ոսկի է, 6,333,000 ոսկի աւելի նախորդէն: Հասոյթի մասն ալ՝ 170,477,000 ոսկի է:

Յանձնաժողովը իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ թէ, 1932ի ելմտական տարուան սկիզբը (յունիս), կարեւոր պարտքով մըն էր որ կը փակուէր տարին: Այս անգամ, 1933ը կը թեւակոխենք միայն 10 միլիոն ոսկի պարտքով: Այս բացն ալ գոցելու համար առաւելագոյն խնայողութիւններ պիտի կատարուին, ինչպէս կատարուեցան անցեալ տարի:

Տեղեկագրին կցուած ցուցակի մը համաձայն, վերջին երեք տարիներուն ենթադրուած եւ իրականացած հասոյթներուն համեմատութիւնը հետեւեալն է. — 1930ին՝ 166,679,334 ոսկի ենթադրուած էր, իսկ գանձուած է 157 միլիոն 328,847 ոսկի: 1931ին՝ 143,219,890 ենթադրուած, 135,174,746 գանձուած, 1932ին՝ 152,373,230 ենթադրուած, 144,019,837 գանձուած է:

Հակագերման ցոյց Երուսաղէմի մէջ

Կիրակի օր բազմաթիւ հակագերման ցոյցեր տեղի ունեցան Երուսաղէմի մէջ: Երիտասարդներ փորձեցին գերմանական հիւպատոսարանը մտնել: Ուրիշներ Հիթլերի կենդանագիրը շինելով, կրակի տուին հրապարակաւ: Խռովութիւն ծագեցաւ սինէմայի մը մէջ, երբ գերմանական շարժանկար մը կը ներկայացուէր: Ներկաները այնքան աղմկեցին որ վարչութիւնը ստիպուեցաւ հանել գերմանական շարժանկարը եւ տեղը դնել անգլիական մը:

Հայրենասիրական վիթխարի ցոյց մը Վիեննայի գրաւումին առթիւ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԱՌՋԵՒ, 1683ԻՆ

Կիրակի օր, Աւստրիոյ հայրենասէրները վիթխարի ցոյց մը կատարեցին Վիեննայի մօտ, Շէօնպրունի դարաստանին մէջ, Թուրքերու պարտութեան առթիւ (1683):

Առտուն կանուխէն, քառասուն հազար հոգի, հայմվէրէններու համազգեստով եւ փետրաւոր գլխարկով դիրք բռնեցին ճամբուն վրայ: Բուռն ծափերով դիմաւորուեցան վարչապետ Պ. Տոլֆուս եւ հայրենասէրներու կազմակերպութեան նախագահը, իշխան Շթարհէմպէրկ: Վարչապետը, իբրեւ նախկին պատերազմիկ, հագած էր Թիրոլեան տեղակալի համազգեստը: Շէօնպրունի դղեակին պատուոյ սանդուղներուն վրայ բազմած էին կառավարութեան անդամները եւ պաշտօնական անձերը, մասնաւորապէս Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ դեսպանները, եւ Աւստրիոյ ներկայ բանակին համազգեստներուն խառնուած էին նախկին՝ կայսերական բանակին համազգեստները: Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը իր ճառին մէջ ըսաւ թէ Աւստրիոյ վերաշինութիւնը գլխաւոր հոգն է հայրենասէրներուն:

Վարչապետ փառաբանեց հայրենիքի գաղափարը, միեւնոյն ատեն արդարացնելով իր քաղաքականութիւնը եւ եզրակացուց. — « Աւստրիան ամէն բանէ վեր »: Տօնը պսակուեցաւ օդանաւերու բազմաթիւ տարմիղի մը սաւառնումով: Հայրենասէրներուն թափօրը՝ Վիեննայի փողոցներուն մէջ՝ տեւեց երբ չորս ժամ: Նացիները փորձեցին թշնամական ցոյցեր կազմակերպել, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց ցրելով: Բաւական թիւով մարդիկ վիրաւորուեցան թեթեւօրէն, իսկ չորս հարիւր հոգի ձերբակալուեցան ստոժամապէս:

⁂ Ձեկոյցի մը համաձայն, Վիեննայի ոստիկանութիւնը հետեւեալ սակագինը սահմանած է ցոյցերու համար: — « Կեցցէ՛ Հիթլէր » բացագանչութեան համար՝ 10 շիլին: « Կեցցէ՛ Հիթլէր եւ անկցի Շթարհէմպէրկ » ի համար՝ 15 շիլին: « Անկցի՛ Տոլֆուս »ի համար՝ 50 շիլին:

Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ կապերը թուլցած

Շաբաթ օր Վիեննա հասաւ Պավարիոյ դատական նախարարը, Պ. Ֆրանք: Կայարանին մէջ, Վիեննայի ոստիկանութեան մէկ բարձրաստիճան պաշտօնատարը դիմաւորելով հիւրը, հետեւեալ առանձնաշնորհ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Աւստրիական կառավարութեան եւ ձեր միջեւ տակաւին առկախ մնացած հարցի մը առթիւ, կը յայտարարեմ, յանուն կառավարութեան, թէ ձեր այցելութիւնը իրապէս բարեպատեհ չէ: Հակառակ ասոր, կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, ձեզ պաշտպանելու համար:

Պ. Ֆրանք պատասխանեց.

— Հաճեցէք յայտնել ձեր կառավարութեան թէ շատ գոհ եմ եղած սիրալիր ընդունելութեան համար:

Երկու հազարի չափ նացիներ կայարան գացած էին, բարի գալուստ մաղթելու:

Պ. Ֆրանք եւ իր ուղեկիցները անմիջապէս կառք նստելով, պտոյտ մը կատարեցին Վիեննայի փողոցներուն մէջ: Ճամբուն վրայ, ընկերվարականները թշնամական ցոյցեր կատարեցին: Տուներուն վրայ պարզուած էին բազմաթիւ կարմիր դրօշակներ եւ ազդեր՝ հետեւեալ մակագրութեամբ. — « Կեցցէ՛ ազատութիւնը »: Ընկերվարականները պատուհաններէն երկար ատեն սուլեցին հիթլէրականները եւ « Անկցի՛ Հիթլէրը » պոռացին: 25,000 կը հաշուեն ճամբուն վրայ շարուած նացիներուն թիւը

⁂ Այս պաղ ընդունելութեան վրայ, գերման հիւրերը Վիեննայէն մեկնեցան յաջորդ օրը: Պ. Ֆրանք այս առթիւ ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, բաց ի Ֆրանսացիներէն, յայտարարեց թէ աւստրիական կառավարութեան անարգանքը առանց պատասխանի չպիտի մնայ եւ թէ ձեռնարկներ պիտի կատարուին:

Լոնտոնի լիազօրն ալ հեռացաւ

Տոքթ. Րոզէնպէրկ, Հիթլէրի լիազօրը, որուն դէմ թշնամական ցոյցեր եղած էին Լոնտոնի մէջ, կիրակի օր մեկնեցաւ յանկարծ, ոստիկանական ջոկատի մը պաշտպանութեամբ: Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, խումբ մը ցուցարարներ որոնք խառնուած էին կայարանին շուրջը, յաջողեցան թշնամական թռուցիկներ ցրուել եւ պոռալ. « Անկցի՛ Հիթլէր », « անկցի՛ Փաշականութիւնը »: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ձերբակալեց ցուցարարներէն մէկը որ կարմիր դրօշակ մը պարզած էր:

Տոքթ. Րոզէնպէրկ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, գոհունակութիւն յայտնեց իր այցելութեան առթիւ:

« Թայմզ » խմբագրականի մը մէջ գրել կուտայ թէ՝ եթէ Տոքթ. Րոզէնպէրկ ինը ամիս մնացած ըլլար փոխանակ ինը օրուան, չպիտի կրնար ի նպաստ գերմանական ներկայ կառավարութեան դարձնել Անգլիոյ պաշտօնական կամ հանրային կարծիքը: Լոնտոնի թերթը այս առթիւ վերլուծելով հիթլէրական Գերմանիոյ ծայրայեղութիւնները, կը յիշէ Հիթլէրի գիրքը, որ գերմանական Աստուածաշունչ է դարձեր, եւ կ'ապացուցանէ թէ Գերմանիոյ նոր քաղաքականութիւնը կը ձգտի առելավառ զինապաշտութեան մը եւ վրէժխնդրական պատերազմի մը:

Ի՞նչ պիտի խօսի Հիթլէր, վաղը

« ՄԵՐ ԲԱՌԱՐԱՆԷՆ ՋՆՋՈՒԱԾ Է ԽԱՂԱՂԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ »

Քաղաքական աշխարհը անհամբերութեամբ կը սպասէ այն ճառին, զոր պիտի խօսի Հիթլէր վաղը, չորեքշաբթի, խորհրդարանին բացման առթիւ:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ պիտի պաշտպանէ Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը:

Ֆոն Փափէն, փոխ — վարչապետը, ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ օր, առաջին խօսքէն իսկ շեշտելով.

— « Գերման ազգը իր բառարանէն ջնջած է խաղաղասիրութեան գաղափարը եւ պիտի փորձէ զայն հասկցնել աշխարհի: Չորեքշաբթի օր, խորհրդարանին մէջ, ազգին ներկայացուցիչները ժողով պիտի գումարեն, որպէսզի բո—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԻՆ ԳԻՆԸ ՀԻՆԳ ՍԱՆԹԻՄ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Այսօրուընէ (երեքշաբթի) հացին քիլօն պիտի ծախուի 1.70ի, փոխան 1.65ի.

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Սովետները նոր փոխառութիւն մը պիտի կնքեն, երկրորդ հնգամեակին համար: Գումարը պիտի ըլլայ երեք միլիառ ռուբլի, վճարելի՝ տասը տարիէն:

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ողբացեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Տիկին Սաֆօ Յակոբեան	25
Հրաչ Սարգիսեան	100
Անշէն որբանոց, Պլիտա	20
Գումար	145
Մայիս 10ի գումարը	865
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1010

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱՄՈՒՐ» ՑԵՆԱՐԱՆ ՄԸ...

« Ճիւմհուրիյէթ », անցեալ օր, հետաքրքրական լուր մը կուտար:

Կը յայտնէր թէ շէնքերու տուրքերը Պոլսոյ մէջ անկարելի պիտի ըլլայ գանձել այս տարի: Այդ տուրքերը դրուած են նոր օրէնքի մը համաձայն: « Տուներուն տէրերը կը գանգատին դրուած տուրքերու չափազանցին, ու կ՚ըսեն թէ՝ ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ, որ տուներու վարձքերը անհամեմատօրէն բարձրանան, կամ տէրերը իրենց տուները վաճառել ցած արժէքով ».

Բողոքներ տեղի ունեցած են Բերա-յի, Ֆաթիհի մէջ եւ ուրիշ կողմերէ: Եւ որովհետեւ դրուած տուրքերու չափաւորութիւնը արդիւնք է օրէնքին, ուրեմն այդ չափանիշով գնահատուած են նաեւ երկրին բոլոր շէնքերը: Հոս, սակայն, հարկ է յիշեցնել որ, մասնաւորապէս շէնքերու խնդրին մէջ, Թուրքիան երկու մաս ունի, — Պոլիս եւ Իզմիր (մասամբ) որոնք մեծ « աւարկեղման » ենթարկուեցան ու շէնքեր ունին, իսկ երկրին միւս քաղաքները զուրկ են անոնցմէ, եթէ նկատի չառնենք Էնկիւրիի մէկ երկու նոր փողոցները:

« Ճիւմհուրիյէթ »ի այս լուրը հետաքրքրական է ուրիշ տեսակէտով: Ան կը պարզէ Թուրքիոյ մէջ նոր գոյութիւն ունեցող տագնապին մէկ երեսը: Հետեւաբար, կ՚արժէ, որ քիչ մը մանրամասնօրէն խօսինք այս « ընթացիկ լուր »ի մասին:

Ֆալիհ Րըֆքը, քեմալական յեղափոխութեան տեսաբաններէն մին ու « Հաքիմիյէթը Միլլիյէ »ի խմբագիրը, 1931 սեպտեմբեր 13ին կը գրէր « Ցեղական չինութիւն » խորագրով յօդուած մը: Ըսելէ վերջ թէ՝ Ռուսիան, Պուլկարիան, Աւստրիան անընդհատ կը վերաշինուին, կը շեշտէր Թուրքիոյ մէջ վերաշինական աշխատանքներու սկսելու անհրաժեշտութիւնը: Ու, յիշելէ վերջ թէ՝ նոր ճամբաներ հասցուցած է երկիրը, կ՚եզրակացնէր

— « Ազգային եւ տեղական շինութեան ճարտարապետութեան ծրագիրը պատրաստելու ժամանակը եկած է: Մեր երկրին մէջ՝ շէնքը՝ հացի ու հագուստի չափ առաջնակարգ անհրաժեշտութիւն մըն է: Ամէն կողմ շինութեան ակր մը արթնցած է: Պոլսոյ կէսէն աւելին, Էնկիւրիի գեօ. 5—10 անդամը, ամբո՞ղջ Անատոլուի քաղաքներն ու գիւղերը կամաց — կամաց բայց բոլորը հիմէն պիտի նորոգուին: Այս հայկական վերաշինութեան շրջանին Թուրքիա ուժերակի իր վիճակէն պէտք է փրկուի: Բայց, թուրք շէնքին գիւղէն մինչեւ Էդիրնէ, կղզիներէն մինչեւ Ծարակը, ամէն ինչը Թուրքիոյ մէջ՝ թուրք ձեւքով աշխատուած, Թուրքիոյ մէջ՝ թուրք նիւթերով շինուած պիտի ըլլայ »:

Վերաշինութեան այս աղաղակը բարձրացուցին շատերը, երբ այլ եւս Թուրքիոյ համար որ եւ է ծանր հոգ ու զբաղում չկար:

Ծիրող կուսակցութիւնը ,Խալքը եւս, իր ծրագրին մէջ նախատեսութիւն մը ունի վերաշինութեան շուրջ: Այդ ծրագրին մէջ կ՚ըսուի, որոշապէս, թէ հարկ է զարկ տալ շինութեանց: Եւ սակայն, այս առաջադրութիւնները կը վերաբերին առաւելապէս երկրին աւերակ մասերուն:

« Միլլիյէթ »ի մէջ, ուրիշ յօդուածագիր մը, (1930, դեկտեմբեր 12 — թիւ 1738) նոյն պահանջը կը դնէր: Ընդգծելով այն տեսակէտը թէ տեղական նիւթերէ պէտք է շինել ամէն ինչ, կուպար այն եզրակացութեան որ՝ Թուրքիոյ մէջ (երկրին ներսը), գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու շէնքերը ազնուէ կարելի է շինել, քանի որ « Սըվազի կամ Կեսարիոյ մէջ « պէթոն արմէ »ով շինութիւն կարելի չէ »:

Այս պահանջը չէ շատեցած, ինչպէս բսինք, քանի մը տարի առաջ: Իսկ յեղափոխութեան սկզբի տարիներուն, չէին իսկ անդրադառնար անոր: Նոյն իսկ, 1924ին, երբ Ազգ. Ժողովի մէկ նիստին, նախագահ Վէֆիք փաշա Ժողովին համար շէնք մը շինել առաջարկեց, երեսփոխաններէն մէկը սա պատասխանը տուաւ.

— « Մենք շէնք չենք ուզեր, էֆէնտիմ, մենք վրանի տակ ալ կը նստինք, մեզի տաղաւարը կը բաւէ »:

Այն օրէն ասդին, ինչպէս կ՚ըսէ Ֆալիհ Րըֆքը, « քաղաքակրթեալ » գլուխները շատ փոխուած են, ու հացին ու ջուրին չափ անհրաժեշտ կը նկատուի շէնքը:

Եւ սակայն, վերջին մէկ երկու տարիներու ընթացքին ուրիշ պատկեր մը պարզուեցաւ: Գրուած է, յաճախ, որ Պոլսոյ մէջ բազմաթիւ հսկայ ափարթըմաններ շինուեցան ու դեռ կը շինուին: Այս շարժումը ծաւալ ստացաւ 1930ին: Ու նոյն թափով շարունակուեցաւ: Այդ շրջանին, սակայն, թէեւ երկրին մէջ շինութիւններ չեղան ճիշդ է, զանազան քաղաքներու մէջ պետական կամ հասարակական միջոցներով դպրոց, քաղաքապետարան եւն. շինեցին, բայց ծրագրեալ ընդհանուր վերաշինութիւն մը տեղի չունեցաւ: Գիւղերը մնացին աւերակ, քաղաքները խարխուլ, աղտոտ, նոյն իսկ շատերը կոյուղիներէ եւ ջուրէ զուրկ: Ինչո՞ւ: Ճիշդ այն ատեն, երբ « վերաշինութեան ծրագրի մը պատրաստութեան ժամանակը հասած » կը նկատուէր, ծնունդ առին պատերազմական նոր ծրագիրներ: Երկաթուղի, կամուրջ, ճամբայ: Ու այս ծրագրին առջեւ լռուեցաւ ամէն ինչ: Քանի մը օր առաջ, Եոնուս Նատի, այս հաստատապարտոյ ամբոխավարը, Պոլսոյ գինուորական վարժարանին վկայուած 400 ենթասպաներու նուիրուած խմբագրական մը մէջ կ՚ըսէր.—(« Համբաղէտական բանակ » — « Ճիւմհուրիյէթ », 3 մայիս).

— « Հայրենիքն ու ազգը զանազան ձեւերով կարելի է արտայայտել: Անոնց ամենաճիշդ արտայայտութիւններէն մէկն ալ բանակն է: Այնքան ճիշդ է այս որ, ապրողութեան պարագային, կարելի է ատժամապէս հրաժարիլ երկրի վարչութեան այս կամ այն կազմակերպութենէն, բայց, ինչ ալ ըլլայ, մենք մեր բանակի կազմակերպութեան կը կռթնինք ու կը մընանք »

Շատ յստակ ու որոշ է, չէ՞:

Քէմալական Թուրքիան հրամարեցաւ, բանակին սիրոյն, նոյն իսկ դպրոցի համեստ շէնքեր շինելէ: Ո՞ւր կը մնայ ընդհանուր վերաշինութիւնը:

Եւ սակայն, կ՚ըսէինք, քանի մը տարիներէ ի վեր Պոլսոյ մէջ անընդհատ ափարթըմաններ կը շինուին: Ու կը շինուին հակառակ անոր որ այդ քաղաքին համար ընդհանուր յատակագծի մը պատրաստութեան իրերայաջորդ ձեռնարկները դեռ եւս արդիւնքի մը չեն յանգած, եւ, ինչպէս կը գանգատէր իրաւմէկ խմբագիր մը, շինուած շէնքերէն ոմանք հարկ պիտի ըլլայ վաղը ... փլցնել: Մանաւանդ Էնկիւրիի շէնքերը.

« Սօն Փոստա », այդ թուականներուն, յաջորդաբար իր էջերուն մէջ տպեց շինուող ափարթըմաններուն նկարները (Աեսոյ, ծանօթութիւններ տուաւ անոնց տէրերու մասին: Երեւան եկաւ որ մեծ թիւ մը կը կազմեն ազատ աստղերկի մարդիկ, — բժիշկ, փաստաբան եւն.: Նաեւ՝ վաճառականներ: Այս հրատարակութիւնները աճողին ըսի — բնակներու դուռ բացին: Ուրիշ թերթեր միջամտեցին: « Սոն Փոստա »ն մեղադրեցին թէ կ՚ուզէ արգելք ըլլալ երկրին « վերաշինութեան » եւն.: Մանաւանդ որ, ան ամէն մէկ ափարթըմանի հետ կը դնէր նե՛ւ անոր « ճառ »ը, զոր « հասկնալու համար պէտք է ափարթըմաններն գիտնալ », կ՚ըսէր: Ահա նմոյշ մը այդ ճառերէն, չորրորդ դպրոցի մը Թայլի պէյին ափարթըմանի մասին խօսած ճառը).

— « Անցորդներ, ամէն մէկ նոր ափարթըմանի առջեւէն անցած ատեն, անոր վրայ սեւեռող ձեր հետաքրքիր նայուածքները կը զգամ որ իմ վրայ եւս կանգ կ՚առնեն եւ ինծի կը հարցնեն — « Դուն ո՞վ ես. ինչ՞ շինուած ես. ի՞նչպէս մարմին առիր »: Անցորդներ, ձեզի կարճ կերպով պատասխանեմ — ես գլխէս մինչեւ եղունգս չաքար եմ: Իմ ճակտիս մեծցի կարմիրները չաքարէ շինուած են: Առաստաղներս եւ պատերս սուրճէ չաքարէ են: Տփերս փաշի չաքարէ շինուած են: Քանդակներս եւ զարդերս « աքաղաղ »ի չաքարէ են: Գումարտակ պատկերներս « աքխոէ շէքէրէ » են: Ձեր լեզուն ալ որ դպցնէք, չաքարի համ կ՚առնէք: Բայց, մի հարցնէք թէ ինչպէս մարմին առի: Ճակնդեղի մը ցօղունէն այս հսկայ կառուցումին վերածուելու համար իմ անցուցած կեանքս ձեզի բացատրելը շատ երկար կ՚ըլլար ».

Հարկ ալ չկայ, կը կարծենք: Այնքա՞ն խօսուն է ու ... լեզի՝ այս չաքարաշէն պատմութիւնը: Ուրիշ ափարթըմաններ կը խօսին հիւանդութիւններէ, կորսուած դատերէ եւն.: Ուրեմն, « Սօն Փոստա » կ՚ուզէր շեշտել թէ ժողովուրդէն առնուած ու հանրութեան պատկանող դրամները կը վերածուին շէնքերու, — անկախ՝ շահագործումի պարագան:

Ու կ՚եզրակացնէր.

— « ... Թէ՛ նոր հարստացողները եւ թէ նախապէս իրենց դրամները շարժման մէջ դնող կամ դրամատուններու մէջ պահողները՝ տնտեսական տագնապէն ազդուած՝ այդ դրամները գործածելու մէջ վտանգ մը կը տեսնեն, ու, փոխանակ դանոնք կորսնցնելու, կը նախընտրեն ափարթըմանի վերածել: Ափարթըմաններու շինութեան ամենամեծ պատճառը ա՛յս է »:

Իսկ ատիկա պզտիկ անպատեհութիւն մը չէ՝ երկրին տնտեսական կեանքին համար: Որովհետեւ, դրամը, նախ, ժողովուրդէն կ՚ելլէ ու կը կեդրոնանայ որոշ անհատներու քով, իսկ ասոնք ալ այդ դրամները կը դատապարտեն անշարժութեան:

Տնտեսագիտութիւնը, ինչպէս գիտենք, խօսելով դրամագլուխի մասին, զայն կը բաժնէ երկուքի, — շարժուն եւ անշարժ: Շարժուն դրամագլուխը մարմնին արեան կը նմանի: Ան պէտք է շարժի որ տնտեսական կեանքը քաշէ. ապրի: Հրապարակի վրայ որքան շատ շարժուն դրամագլուխ ըլլայ, առեւտրական կեանքը այնքան կենդանի կ՚ըլլայ: Դրամը կը նմանի ամպէն խոնաւութիւն առնող մարդոց: Հրապարակին վրայ անորոշութիւն մը նկատեց, — անմիջապէս կը կծկուի: Կը քաշուի:

Ահա այդ անորոշութիւնն է որ քաշուեցուց Թուրքիոյ շատ մը դրամագլուխները

Հակառակ այս բացորոշ տեսակէտին, սակայն, Թալքի թերթերէն ոմանք, մոռնալով իրենց ծրագիրը, կը ջատագովէին շէնքերու անպէտ շինութիւնները, ճիշդ այն ատեն, երբ երկիրը դրամի պակասէն կը նեղուէր, ու Պոլսոյ բնակչութիւնը հետզհետէ կը նուազէր:

Հիմա, որ այլ եւս կատարուած իրողութիւն է դրամագլուխներու մէկ մասին անշարժացումը, պետութիւնը իր մօրթին վրայ կը զգայ վնասը: Տնտեսութիւնը կը կաղայ եւ պետութեան եկամտացոյցը կ՚աղդուի: Կ՚աղդուի մանաւանդ այն պատճառաւ որ ուրիշ մաս մըն ալ դրամատուններու մէջ անշարժ կը սպասէ « խնայողութիւն » պատրուակին ներքեւ: Այդ է պատճառը որ Էնկիւրի, իր պիւտճէն փակելու համար, կը կոթնի ամէնէն ամուր ... շէնքերուն, ու միայն Պոլսոյ մէջ բողոքողներու թիւը կը հասնի ութսուն հազարի ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

<u>ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ</u>

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱԶԳ. ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ.— ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ԴՊՐՈՑ՝ ՔՈՔԻՆԻՈՅ ՄԷՋ. — ՀԱՏ ՄԸՆ ԱԼ՝ ՓԻՔՍԻ ՄԷՋ. — Հ. Ց. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ.— ՓԱՌԱՒՈՐ ՆԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ 110 ՀՈԳԻՆՈՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲՈՎ, Ի ՊԱՏԻՒ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ.— ԸՆԿ. Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ.— ՅՈՅՆ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐԸ Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ ԿՐԿՆԵԼ.— ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Երկար ատեն է, որ չեմ գրած մասնաւորաբար Աթէնքի ազգային կեանքի մասին:

Երբ ազգային կեանք կ՚ըսեմ, հոս մենք կը հասկնանք առհասարակ կեդրոնական վարչութեան եւ անոր կազմուած թաղային եւ հոգաբարձու մարմիններու գործունէութիւնը: Երկար ատենէ ի վեր չգրեցի, անոր համար, որ « ոչ մէկ նորութիւն կայ արեւելեան ճակատին վրայ », եթէ կարելի է գործածել այս փոխաբերութիւնը: Ու այսօր, երբ կը փորձուիմ գրել, կրկին նորութիւններ չունիմ, ընդհակառակն ակամայ՝ — թղթակցի պարտականութիւն — կրկնութիւններ է որ պիտի ընեմ, եղած կացութիւնը ներկայացնելու համար:

Անմիջապէս պէտք է արձանագրեմ, որ Աթէնքը կեդր. վարչութիւն անունով քանի մը հոգիէ կազմուած մարմին մը ունի անշուշտ, բայց եթէ գործունէութիւն փնտռել է, յաւելեալ կ՚ըլլայ, որովհետեւ շատ աւելի հեշտ է անապատներուն մէջ ովասիս փնտռել եւ գտնել, քան մեր նշանաւոր Վարչութեան գործունէութիւնը Աթէնացոյ աշխարհին մէջ:

Մալլեան — Աղասեան — Կէլիպօլըեան, ու դուրսէն ալ քանի մը բախտախնդիրներ, կը « վարեն դաղութին գործերը », խղճի հանդարտութեամբ:

Թաղերը լքուած են իրենց վիճակին, ինչպէս եւ դպրոցները: Հոն ուր չեն պակսիր արդար թաղականներ, աւելի մխիթարական պատկեր, հակառակ պարագային՝ անմխիթար վիճակ ամենուրեք

Ընդհանրապէս արդէն թաղերը պէտք ալ չեն զգար « կեդր. վարչութիւն » կոչուած մարմնին, եւ իրենց տեղական գործերը կ՚աշխատին ձեւով մը « Խօլա » տանիլ: Վարժարան, եկեղեցի եւայլն

Պէտք է արձանագրեմ քանի մը իրողութիւններ: Առաջինը՝ Քօքինիոյ խորաշէն եկեղեցւոյ պարագան է: Արդէն աւարտած է եկեղեցի — դպրոցը, որ մէջտեղ եկած է մեծ զոհողութիւններու գնով: Միւս կողմէ կայ նաեւ Աթէնքի մէջ շինուելիք եկեղեցիի մը խնդիրը, որ իր վերջին փուլին մէջ մտած կ՚երեւի: Այս եկեղեցին, ինչպէս կը հաւատեն, պիտի շինուի Փիքսի գաղթականանին մօտիկ տեղ մը, յարակից վարժարանի յատուկ շէնքով մը: Այս ուղղութեամբ կարեւոր աշխատանքներ կը տարուին, եւ եթէ չենք սխալիր, ի վերջոյ Փիքսեցիները պիտի յաղթանակեն: Փափաքելի է այս յաղթանակը, անոր համար, որ Փիքսի Ազգ. վարժարանը կը փրկուի իր ներկայի բոլոր անյարմարութիւններէն, իբրեւ շէնք, եւ մեր պզտիկներն կ՚ունենան կանոնաւոր դպրոցական յարկ մը, օժտուած ամէն յարմարութիւններով:

Քանի, որ կը խօսինք կեդր. վարչութեան հետ կապուած հարցերու մասին, իր կարգին արձանագրենք նաեւ, այս մարմնին խայտառակ գիրքը՝ ապրիլ 24ի տօնին հանդէպ՝ այս տարի: Այս մարդիկը ոչ միայն չուզեցին Աթէնքի մէջ, համազգային շուքով յարգել մեր մեծ մեռելներուն յիշատակը, ինչպէս ամէն տարի կ՚ըլլար, այլ՝ փորձեցին արգիլել ամսեզուկ միջոցներով, թաղերու սգատօններն ալ, հրահանգելով թաղային մարմիններուն որ բոլոր... հոգեհանգստեան արարողութեամբ, առանց յարգանքի արտայայտութեանց: Անարժան ժառանգորդներ: Սակայն, որքան որ կարելի էր, թաղերը մտիկ չըրին վերէն եկած այդ նուաստացնող հրահանգը, եւ աշխատեցան « հոգեհանգիստ »ներ վերածել սգատօներու, շարել տալով սգաբեմներ եւ դանոնք ծանրաբեռնելով ծաղկեպսակներով: Այսպէս տօնուեցաւ Փիքսի եւ Քօքինիոյ մէջ, ուր խօսեցան քահանաները, անշուշտ սովորուած: Իսկ Լիւսաֆայի մէջ տօնուեցաւ մեծ շուքով եւ մասնակցութեամբ բոլոր խաւերուն: Փիքսի հայ կաթոլիկ վարժարանը կազմակերպած էր աշխատակերտական հանդէս մը, ճիշդ օրին: Այս հանդէսին մասնակցելու համար հրաւիրած էին քոյր դպրոցներն ալ, որոնցմէ ազգային վարժարանը չկրցաւ մասնակցիլ, արգիլուելով թաղական խորհուրդէն:

Այս բոլոր ամօթալի երեւոյթներու կողքին, բարեբախտաբար ունինք հանրային եւ կուսակցական յուսատու կեանք, որոնցմով գօտեպնդուինք առաւելապէս: Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, Հ. Կ. Խաչը եւ զանազան թատերական շարժումներ, վառ կը պահեն ազգային արժանիքները, անոնց կապելով հասնող սերունդը:

Դաշնակցական կեանքը առանձին ուշադրութեան արժանի շրջան մը կը բոլորէ: Կազմերը լծուած են խանդավառ եւ հաւատաւոր աշխատանքի: Ընկ. Լաղեանի վերջերս այցելեց Մակեդոնիոյ շրջանը: Ամենուրեք մեծ գետին կայ մեր կազմակերպութեան համար, եւ հաւատք անոր հետապնդած խտէալին հանդէպ: Ընկ. Լաղեան շատ բեղմնաւոր գործունէութիւն մը ունեցած է նոյն շրջանին մէջ, թէ կուսակցական եւ թէ ազգային տեսակէտով: Հոն՝ ուր վէճեր գոյութիւն ունէին, յառաջ բերած է համերաշխութիւն, եւ երբ արդիւնք իր ճիգերուն, գրեթէ ամէնուրեք ապրիլ 24ը տօնուած է համազգային գետնի վրայ, մասնակցութեամբ բոլոր կուսակցութեանց եւ յարանուանութեանց, անշուշտ բացի մեր համայնավարներէն:

⁂ Վերջերս Նանսէնեան դրասենեակի — Հայերուն — բաժնուելու համար, 4000 դուրիշերիական Փրանք դրկուած է Բարեգործականի Աթէնքի մասնաճիւղին: Այս գումարին գալը միայն իմացանք: Լսեցինք նաեւ որ « բաժնուած է » կամ « կը բաժնուի »: Որո՞ւ, որո՞նց, ի՞նչ հիմերով, ի՞նչպէս: Ու՞ ոչ գիտէ: Չէ՞ որ Բարեգործականին բոլոր գործերը խորհրդաւոր են եւ աջողուած:

⁂ Այս օրերս Աթէնքի գաղութը գրաւեց իր պատուաւոր տեղը հելլէն ժողովուրդին եւ մտաւորականութեան քով, իբրեւ ժառանգորդ հինաւուրց եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը՝ հայ ժողովուրդի: Ու այս յաջողութիւնը կը պարտի ընկ. Գ. Կառվարենցի, որ 6—7 ամիսներու աքնաջան ճիգերով պատրաստեց համերգ մը, զուտ հայկական, ի պատիւ հայ մեծ արուեստագէտին, տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետին:

Համերգը տեղի ունեցաւ մայիս 7ի կիրակին, Աթէնքի մեծագոյն սրահներէն « Քէնթրիքօն »ի մէջ, որ լեցուած էր ամբողջովին: Անմիջապէս ըսեմ, որ ընկ. Կառվարենց այս համերգը կազմակերպեց, անոր գաղափարը ամբողջութեամբ փոխանցելու համար Կոմիտաս վարդապետի խնամատար յանձնախումբին, Փարիզ. Եւ այդպէս ալ պիտի ըլլայ: Կը յուսանք որ այս ձեւով մեր գաղութը իր պարտքին գոնէ նուազագոյնը մասը կատարած կ՚ըլլայ իր մեծ արուեստագէտին հանդէպ: Բայց՝ փակագիծ մը:

Արտասահմանը թող չպարմանայ եթէ ըսենք, որ Աթէնքի մէջ գտնուեցան մարդուկներ, որ այս շարժման տուին կուսակցական գոյն: Ու իրենց դիրքը արդարացնելու համար իրենց քուրջի կտորին՝ « Սեւան »ի մէջ սկըսան գրել՝ « ինչո՞ւ համար ի պատիւ » գրուած է, եւ ոչ թէ « ի նպաստ »: Կը տեսնէ՞ք, մարդիկը ո՞ր դարուն մէջ կ՚ապրին: Աղնուապետական Աթէնքի մէջ կ՚ապրին, եւ չեն գիտեր, կամ չեն ուզեր գիտնալ թէ Կոմիտասի նման արուեստագէտի մը օժանդակելու համար տրուած հանդէս մը, կարելի չէ « ի նպաստ » յորջորջել: Ոչ՝ այդ յորջորջումը անպատուաբեր է եւ արուեստագէտին եւ անոր պատկանած ժողովուրդին համար: Բայց՝ շատ գլուխ ուրիշ տեղ թաղուած է: Այս պարոնները գիտէին այդ նրբութիւնները, սակայն, իրենց գործին չէր գար որ Դաշնակցական Կառվարենցը կազմակերպիչը ըլլար

Կառվարենցը սակայն, ցոյց տուաւ որ ոչ թէ « իր կօչիկէն վեր կ՚ելլէր », այլ՝ այդ բարձրութիւնը, այսպիսի համերգ մը կազմակերպելու եւ ղեկավարելու պատիւը, շատ արժանաւորապէս եւ հեղինակութեամբ իրեն կը վայելէր: Վկայ՝ համերգը, անթերի յաջողութեամբ պսակուած: Վկայ՝ հոն խռնուած ժողովուրդը, որ արդար հպարտութեամբ ունկնդրեց իր կարծիքը, ի լուր իր առհմային քաղցր երգերուն, եւ ի տես իր տաղանդաւոր զաւկին, որ տիրաբար վարեց խումբը, բաղկացած 110 անդամներէ, բոլոր աղջիկները հայկական տարազներով: Եւ վերջապէս, վկայ՝ համերգին ունկնդիր յոյն եւ հայ մեծ երաժշտագէտ արուեստագէտներու պատրաստութիւնները ու շնորհաւորութիւնները

Համերգին ներկայ էին՝ Քալոմիրիս, Աթէնքի Օտէօնին տնօրէնն ու մեծ երաժշտագէտ: Ըֆատրուլօս՝ Աւոնաստանի առաջին երաժշտական գիտնականը: Ֆրանք տը Շուագի՝ մեծ երաժշտագէտ եւ Փիլատէյիֆօս՝ նոյնպէս: Իսկ՝ Հայերէն՝ մեր տաղանդաւոր ջութակահար փրոֆէսօրը՝ Կառնաճա: Այս հինգ արուեստագէտներու ուղղակի հրաւէրի, ջերմօրէն շնորհաւորեցին ընկ. Կառվարենցը ու անոր, անոնք փափաք յայտնեցին որ իրենց կազմակերպութեամբ եւ բարոյական աջակցութեամբ՝ ընկ. Կառվարենց համերգը կրկնէ յոյն հասարակութեան համար: Ու անմիջապէս ըսեմ, որ այս մասին կը մտածուի արդէն, եւ հաւանաբար տեղի ունենայ մայիս 28ի հանդիսութեան օրը, որ պիտի տօնուի այս տարի մեծ պատրաստութեամբ:

⁂ Ինչպէս ծանօթ է, վերջերս Աթէնք եկան թուրք գործավարներ, առեւտրական բանակցութիւններու համար: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտային, որ մօտերս պիտի ստորագրուէր դաշինքը: Սակայն, ինչպէս կ՚երեւի, Թուրքերը առեւտրականէն աւելի քաղաքական խառակցութիւններ եկած էին: Թուրքերը գիծակցութեան առաջարկ ներկայացուցած են Յունաստանի, որ սակայն մերժուած կ՚երեւի ցոյց տուած է, սպառնալով արտաքին նախարար՝ Մաքսիմոսի վերադարձին: Ամէն պարագայի տակ, Թուրքերը յօժարէն ցնցուած են վերջին օրերու բանակցական անցքերէն, եւ հաշ ու հաշուեյարդարներ կը փնտռեն: Ան հասարակ այնպէս կը կարծուի թէ ներկայ կառավարութիւնը պիտի զգուշանայ թուրքերուն ծուղակը իյնալէ

Միւս կողմէ, իբրեւ նորքին կեանք, կայ քաղաքագիտական բնորոշութիւն որուն Աթէնքի թեկնածուները համար տարակարծիք են Ցալտարիս ու Կաֆանտարիս: Լաւագոյն է սպասել զեկոյցներուն: Փլասթիրաս վերջապէս ձայն տուաւ: Հաղթա կըլլէն: Ինչպէս իր ժամանակին ալ գրած էի «Յառաջ»ին, Փլասթիրաս մինչեւ աւագ ուրբաթ Աթէնքի մէջ է եղեր: Նոյն գիշերը ալ տաւելով թաղմանական արարողութեանց զբաղումներէն, մեկնած է Իտալիա, ուրկէ ալ Փարիզ:

⁂ Հացը օրեց օրէ զգալի բարձրացում մը: Ճերմակ հացը 8 դրախմիէն բարձրացաւ յանկարծ 10.20ի: Սեւը կը պահէ իր հին գինը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՐՍԻԿ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

ԽԱՂԵՐ ԵՒ ԽԱԲԵՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ).— Պարսիկ վաճառականները Նովրուզի տօներից յետոյ, տարեկան հաշուեյարդարութիւններ կատարելով, խանութները բացին եւ. չուկան բնականոն վիճակի մէջ դրին:

Համաձայն կառավարութեան վերջին յայտարարութեան, Ատրպատականում եղած պերճանքի ապրանքները պիտի հաւաքուին եւ կառավարութեան հսկողութեան տակ պիտի վաճառուին: Մինչ այդ վաճառականներին իրաւունք է տրուած ըսպառելու իրենց ապրանքները:

Պերճանքի նիւթերու ներածումը արգիլուած է ցնոր տնօրինութիւն:

⁂ Պարսկաստանի առեւտրականներին փառատցի բողոքների հետեւանքով, ռուս — պարսկական առեւտրական յարաբերութիւնները կարելի է ասել, որ խզուած են: Որովհետեւ Պարսկաստանի վաճառականութիւնը զանազան ձեւերով խաբուած եւ արհամարհուած է խորհրդային հիմնարկութիւններից կողմից, որի պատճառով այլ եւս չեն ուզեր շարունակել տարիներից ի վեր տեղի ունեցող շահագործումը:

Որպէս զի ընթերցողի համար պարզ լինի բոլշեւիկների կատարած խարդախութիւնները, բերենք մի քանի օրինակներ.

ա) Տասը ամիս առաջ Վնէշտորգը (առեւ. հիմնարկութիւն) մէկ վաճառականից (անուններ չենք տալիս) երեսուն հազար թումանի մանուֆակտուրի պատուէր է վերցնում եւ երեք հազար թուման էլ կանխավճար է ստանում: Վաճառականը կարծելով որ ինքը արդէն ապրանքի տէր է, իր հերթին, պատուիրուած ապրանքը ծախում է մէկ ուրիշին եւ եօթը հազար թուման կանխավճար է ստանում.

Պայմանագրից անցնում է ութ ամիս, բայց ապրանքը չի ստացւում: Մի գեղեցիկ օր Վնէշտորգից վաճառականին կանչում են եւ յայտնում, որ կենտրոնից (Մոսկուայից) հրահանգ ունին, ապրանքը չեն կարող յանձնել: Վաճառականը մնում է ապշած. բայց յայտնում է, որ ինքը արդէն այդ ապրանքը ծախել է մէկ ուրիշին եւ համաձայն պարսկական օրէնքներին, եթէ ապրանքը չյանձնուի, ստացուած կանխավճարի կրկնապատիկը պիտի վճարէ:

Վնէշտորգի կառավարիչը՝ Տոբրեյ... պրեսը շատ հանգիստ պատասխանում է.

— Ձեր անհատական գործերին մենք չենք խառնւում:

Երկար ժգժգումներից յետոյ վաճառականին վերադարձնում են իր ստացուած կանխավճարը. իսկ վաճառականը իր գնորդի հետ քաշքշուելիս դատարանում:

բ) Մէկ վաճառականի երկու վագոն ապակի են ծախում եւ հինգ հազար թուման կանխավճար ստանում. վաճառականը տեղեկանում է որ իր պատուիրած ապրանքը արդէն Թաւրիզի կայարանն է հասել, դրամը պատրաստելով ներկայանում է Գ. Տոբրեյպրեսին: Սակայն վերջինս յայտարարում է, որ այդ ապրանքը ծախուել է ուրիշին, որովհետեւ ինքը մէկ օր ուշ է գնացել: Իրենք կարող են նշանակուած պայմանագրից տասը ամիս ուշացնել, բայց երբ վաճառականը մէկ օր ուշ է գնում, պայմանը չեղեալ համարում: Սա էլ մէկ ուրիշ խաբեբայութիւն է:

Ապակին ծախել են ուրիշին, որ վերցնելով, ապակու պատուէրը վերցնե...

...ներ գնիրը ընկած են եւել, իսկ ապ-րանքը ստանալուց՝ բարձրացել:

...Մէկ ուրիշ հետաքրքիր օրինակ— վաճառականներից մէկին ծախում են ...ապրանք, նոյն կանխավճար ստանալով. Երբ այդ ապրանքը ստացւում է վաճառականը ներկայանում է ...մնացորդ դրամը վճարելու եւ իր ապրանքը մաքսատնից հանելու իրաւունքը ստանալու: Բայց որովհետեւ այդ ապրանքի արժէքն ալ բարձրացած է լինում, խորամանկ ...մէկ ուրիշ անպէտ ապրանք ալ է առաջարկում վերցնելու, ...որպէս միւս ապրանքից պիտի զրկուի: Այդպէս վաճառականը մնում է երկու կրակի մէջ. չվերցնի՝ առանց ապրանքի պիտի մնայ. վերցնի՝ անօգուտ բան պիտի ունենայ: Վերջը ստիպուած է լինում իր կանխավճարը յետ ստանալու. իսկ Տորգպրեդը այդ նոյն ապրանքը ծախում է մէկ ուրիշին մի քանի ամիս առնելով եւ իրենց ցանկացած մարդուն.

Չափիրասար նման փաստեր կարելի է բերել.

Ահա այսպիսի խարդախութիւնների շնորհիւ, Պարսկաստանի վաճառականները զգուշելով խորհրդային ...ներից եւ նրանց խա...վարքիններից, դիմում են կառավարութեան, որպէս զի իրենց շահերը պաշտպանել եւ միաժամանակ դադարեցնում են իրենց գնումները:

Թուա — պարսկական առեւտրական պայմանագիրը լրացած լինելով անցեալ ամսին, պարսկական կառավարութիւնը, ինչպէս կը լսենք, առեւտրական նոր պայմանագիր է ներկայացրած բոլշեւիկներին, փոխ — առաջարկներով եւ իրաւասութիւններով:

Պարսկաստանի վա ...ականները պահանջում են, որ բոլշեւիկները իրենց բերած ապրանքները ինչ ձեւով որ ազատօրէն կը ծախեն Պարսկաստանում, նոյնպէս ալ իրենց թոյլատրուի, խորհրդային երկիրներում միեւնոյն իրաւասութիւններով ապրանք ծախելու:

Բաց ի այս բոլորից, բոլշեւիկները անցեալ առեւտրական պայմանագրի մէջ եղած ճշդութեամբ չեն կատարած: Օրինակ, մեծ քանակութեամբ Պարսկաստան ներածած են եւ քիչ քանակութեամբ արտածած:

Երկու կողմից եղած այս ձեւի փոխադարձ առաջարկները չընդունուելով, մարտ 14էն սկսած Թրանզիթի գիծը (Թաւրիզ — Ջուլֆա — Բաթում) փակուած է, որի հետեւանքով ալ Թաւրիզի վաճառականները վերջերս իրենց ապրանքները Քիրմանշահի վրայով են ուղարկում:

Թէ ներածուող եւ թէ արտածուող ապրանքներ Թուստանի վրայով առ այժմ չեն ընդունւում:

ՂԱԼԵՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

—··—

ՌՈՒՄԱՆԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՉԻՆ ՑՈՒՑԻՉ ԽՕՍՔԵՐԸ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ (Յառաջ). — Ապրիլ 11ին, ընթացք տալով Թաղ. Խորհուրդի կոչին, գաղութը փութաց եկեղեցի եւ վարժարան, պանծացնելու արիւնոտ ...նահատակներուն:

Պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, ուր հոգեւոր հովիւ Համազասպ քհնյ. Պետիկեան, հոգեզունչ քարոզով մը պարզեց Ապրիլեան սգատօնի ազգային արժէքը.

Ժամը 11.30ին, խուռներամ ժողովուրդը դիմեց դէպ ի վարժարանին «Արաքս» շքեղ սրահը, որուն հանդէսին: Բացումը կատարուեցաւ երկսեռ աշակերտութեան «Տէ՛ր կեցո դու զՀայս» խմբերգով. որմէ յետոյ եղան արտասանութիւններ եւ երգեր, բոլորն ալ յուզիչ, հայրենաշունչ եւ ոգեշնչիչ.

Օրուան բանախօսն էր տնօրէն Գ. Գէորգ(?) Պետրոսեան, որ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի անցեալի եւ փոթորկալից կեանքին ընթացքը, անոր վերջին կէս դարու անողորմ խոշտանգումներու շարանը, պարզեց մանաւանդ թուրքիզմի 1915ի մեծ ոճրին քաղաքական իմաստը եւ գործադրման առաջնորդութիւնը, որպիսին գծուար է գտնել մարդկային ցեղի պատմութեան մէջ: Եւ աւելցուց.

— «Պատիւ հայութեան, որ աւերակներու եւ մոխիրներու մէջէն, ծնունդ առաւ իր աննկուն կամքի եւ մեծ Ցոյսի հրաշքով փիւնիկին, որ վերապրող ազգը այսօր ունենց, ծնունդը մանուկ Հայաստանի, որպիսին կայ եւ կը մնայ դարեր, եթէ Համաշխարհային Մեծ Արհաւիրքէն անցուցած եւ վերապրող հայութիւնը գիտնայ համադրօրէն արժեւորել ցեղին թափած արիւնը եւ նահատակներէն ներշնչուելով, լծուի հայ ժողովուրդի գերագոյն գաղափարին՝ յաղթանակի գործին՝ բովանդակ գոհաբերութեամբ: Այս իմաստով Ապրիլեան տօնը սուգի օր չէ, այլ նոր ուխտի, նոր թափի, յանուն մեծ պայքարին որ դեռ չէ վերջացած»:

Երկրորդ բանախօսն էր ազգ. վարժարանի ամէնէն ուսուցիչ Գ. Դ. Գասիւքոպեան(?), որ տիրող խորհրդաւոր լռութեան մէջ բսաւ.

— Նահատակները հայ ազգային գաղափարի հերոսներն են, իսկ հերոսներն ազգի մը տառապանքը կը խորհրդանշեն: Ո՛չ մէկ ազգ այնքան չէ անիրաւուած եւ տառապած, որքան Հայը, որ դար ալիքներէն տարուբերուած նաւի մը նման, մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր ապառ գոյութեան պայքարը եւ ամէն իրաւունքով իր տեղը կ'ուզէ ազգերու շարքին մէջ: Նահատակներն եղան այն ջահերը, որոնք լուսաւորեցին հայ ժողովուրդի կեանքի խաւար ուղին եւ ապրելով մայր ցեղի բովանդակ տառապանքը, ծնունդ տուին հպարտութեան օրին: Անոնք հայ ցեղի ընտրեալներն էին, որ խորտակեցին բռնութեան պատուարները եւ կերտեցին մեծ Ցոյսին տաճարը, ու ցոյց տուին գալիք սերունդին ազգային ազատութեան իրական ճամբան, որով պիտի քալէ ապրող հայութիւնը: Ապրիլեան տօնակատարութիւնը հզօր դրաւականն է թէ՝ Հայը՝ նահատակներու պատգամով եւ ուխտին հաւատարիմ՝ կը շարունակէ հերոս — նահատակներու փրկարար գործը: Ցարդա՛նք երախտագէտ այդ ժողովուրդին:

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով եւ հասարակութիւնը ցրուեցաւ գոհացնող(?) նահատակներու պատգամով եւ ուխտով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Երեսփ. ժողովի մայիս 11ի նիստին մէջ, աշխատանքի նախարարութեան նպաստացոյցին քննութեան առթիւ, վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան գործազրկութեան եւ օտար աշխատաւորներու մասին:

Գլխաւոր տեղեկաբերը, Ժամոն Քալվիյեռն, յայտնեց թէ աշխատանքի նախահաշիւը յաւելման մէջ է 1926էն ի վեր: Այդ տարի 284 միլիոն էր, 1929ին՝ 409 միլիոն, 1931ին՝ 902 միլիոն, 1932ին՝ 1,782 միլիոն: 1933 տարուան համար կը պահանջուի 1,875 միլիոն:

Աշխատանքի նպաստացոյցին մէջ կարեւոր բաժին մը կը կազմէ գործազրկութեան գլուխը: Գործազրկութեան նպաստի վրդովիչ համգամանք ստացած է եւ կարելի չէ լուծել՝ առանց վստահութիւն ներշնչելու, նպաստելով գործերու վերսկսման:

Գործազուրկներու յատկացուած վարկերը կը հասնին 534 միլիոնի եւ տեղեկաբերը դեռ կը վախնայ որ բաւական չըլլան այդ գումարները: Քաղաքները գործազուրկներու նպաստի վարկեր բացին, այնպէս որ խանդարուեցաւ իրենց նպաստացոյցը եւ սնխուեցան պետութեան օժանդակութեան դիմել:

Այս առթիւ առաջարկուեցան դարմանման դարմաններ, 1— Գործազրկութեան դէմ ապահովագրութիւն, որուն արդիւնքին մասին սկեպտիկ կը թուի տեղեկաբերը), 2— Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, (շատ պարզ միջոց մը, որ, սակայն, կրնայ ծանրացնել կացութիւնը պատճառ դառնալով արդիւնքի նուաղումի), 3— Ազգային վերակազմութեան ծրագրի մը գործադրութիւնը, (բայց ատոր համար անհրաժեշտ է առատ դրամ):

Ընկերային ապահովագրութեանց հարցին գալով, Քալվիյեռն դիտել տուաւ որ նպաստացոյցին 830 միլիոնի բեռ մը եղաւ, եւ դեռ ատոր վրայ պէտք է աւելցնել 3,180 միլիոն, տրուած ապահովագրեալներու եւ իրենց գործատէրերուն կողմէ: Տեղեկաբերը այստեղ առաջարկեց փոխել այդ օրէնքը, որ այնքան ծանր կը նստի նպաստացոյցին վրայ:

Ցետոյ խօսեցաւ Լինիէ, որ ըսաւ թէ գործազրկութեան տագնապը արդիւնք է ոչ միայն տնտեսական տագնապին, այլ եւ հողագործութեան ու ճարտարարուեստին մէջ մեքենագործութեան դերին: Ահա թէ ինչո՛ւ գործազրկութիւնը շատ աւելի մեծ տագնապ մը առնչած է Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն մէջ: Շնորհիւ մեքենագործութեան, արդիւնաբերութիւնը աճած է հանքագործութեան եւ ճարտարապործութեան մէջ: Ուստի պէտք չէ գործազրկութեան տագնապը նկատել անցողական չարիք մը, պէտք է պատճառները վերցնել եւ ոչ թէ առժամեայ դարմաններ գործադրել: Իրական դարմանը կը կայանայ փոխադարձ ապահովագրութեան լայն կազմակերպման մը մէջ, որուն պիտի մասնակցէին աշխատաւորները, գործատէրերը եւ պետութիւնը: Անշուշտ պետութեան մասնակցութիւնը պիտի ըլլայ աւելի մեծ չափով մը: Ըստ Լինիէի, փոխադարձ ապահովագրութեան սնտուկները երբեք կապ չպիտի ունենան գործազրկութեան դէմ կատարուած ապահովագրութեանց հետ:

Մունիէ, յանուն առողջապահական յանձնաժողովին խօսք առնելով, դիտել տուաւ որ եթէ օրէնքը նկատի առնուած ըլլար, աշխատանքի շուկային մէջ չպիտի տեսնուէր արդի տագնապը: Այսպէս, 11 օգոստոս 1926ի օրէնքով, օտարական մը չի կրնար կատարել որ եւ է աշխատանք, որ տարբեր է ինքնութեան իր թուղթին մէջ իրեն արտօնուած աշխատանքէն: Այդ թուղթերը կը տրուին երկու տարուան պայմանաժամով: Սակայն նոյն օրէնքին մէկ յօդուածը կ'արտօնէ փոխել օտարականին իր արհեստը: Ահա այս պարագան է, որ կը խանգարէ աշխատանքի շուկան: Պէտք է օտար աշխատաւորը ընդունիլ իբրեւ միայն լրացուցիչ ձեռք:

Մունիէ առաջարկեց վերաքննել փոխադարձութեան դաշնագիրները, որոնք ծանր կը ճնշեն Ֆրանսայի վրայ, եւ չկնքել նոր համաձայնագիրներ, առանց երբեք խորապէս ուսումնասիրելու, ինչպէս նաեւ հսկել գործատէրերուն վրայ, որոնք օտար աշխատաւոր կ'առնեն:

Ֆինիսթէրի ծերակուտականը, ընդունելով որ պէտք է բարեփոխել ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը, դիտել տուաւ որ ընկերային ապահովագրութեանց գումարը 840 միլիոնի չի հասնիր, որովհետեւ պէտք է այդ թիւէն զեղչել 540 միլիոնը, որ յատկացուած է բանուորներու հանգստեան թոշակին:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, խօսք դարձաւ նաեւ Լիոնի քաղաքին «մարտիրոսութեան» մասին: Այս քաղաքը, օգնութեան հասնելու համար իր գործազուրկներուն, (ամբողջական գործազուրկները 30,000, մասնակի գործազուրկները 80,000), կազմակերպեց հանրային աշխատանքներ, այդ աշխատանքներուն լծեց հազարաւոր գործազուրկներ, վճարելով 1,200 հազար ֆրանք, ինչ որ ամբողջովին խանգարեց քաղաքին նպաստացոյցը հակառակ պետութեան ուղղուած օգնութեան կոչին՝ քաղաքը մնաց անպատասխանի:

Խօսք առաւ աշխատանքի նախարարը, Ֆրանսուա Ալպէր եւ նախ անդրադարձաւ գործազրկութեան հարցին: Ուրախութիւն յայտնեց, որ գործազրկութեան տագնապը կը մեղմանայ, — նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 330.000 էր, իջած է արդէն մինչեւ 300.000ի: Բայց «մարտիրոս» քաղաքներու եւ նահանգներու պահանջին գալով, Ֆրանսուա Ալպէր դիտել տուաւ, որ «ատիկա այնքան մեծ հարց մըն է, որ շատ բարձր կը մնայ աշխատանքի նախարարին փոքրիկ հասակէն»: Այսուհանդերձ կը խոստանայ հարցը քննութեան դնել նախարարական խորհուրդին մէջ, սրպէս զի վիրջանայ Գաղղուխյան

Ցետոյ սկեպտիկ դառնուեցաւ փոխադարձ ապահովագրութեանց առաջարկին յաջողութեան մասին ու անցաւ օտար աշխատաւորներու հարցին:

— Չէք կրնար երեւակայել, պարոններ, թէ ի՛նչ մեծ հակառութիւն մը կայ օտար աշխատաւորներու մասին հրապարակային արտայայտութեան եւ աշխատանքի նախարարութեան մօտ կատարուած անհատական դիմումներուն միջեւ: Այսուհանդերձ նկատի կ'առնեմ Գ. Մունիէի թելադրանքները, եւ կրնամ այժմէն վստահեցնել թէ թոյլ չպիտի տանք որ օտար աշխատաւորներ մտնեն մեր երկրէն ներս առանց յարգելու մեր օրէնքները: Խիստ հրաման տուած եմ, որ,— բացի դիւանագիտական, դրացնութեան, մարդկային, բարեդթութեան պարագաներէ,— աշխատանքի արտօնագիր չտրուի որ եւ է օտարականի, քանի Ֆրանսացի գործազուրկներ կան նոյն աշխատանքի ասպարէզին մէջ:

Այսուհանդերձ այս հրամաններուն գործադրութիւնը բաւական փափուկ է: Եւ դուք, պարոններ, եթէ ծանօթ ըլլայիք այն դիմումներուն, որ կը կատարուին իմ մօտս, խորապէս պիտի զթայիք վրաս: Ներկայիս կրնամ ըսել ձեզի թէ օտար աշխատաւորներու մէկ երրորդ մասը մէկ երկու տարիէ ի վեր հեռացած գացած են իրենց հայրենիքը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

—. —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (6 մայիս).

— «Տարակարծութիւնները սկսան ազգայնական պարագլուխներու եւ հովանաւոր պետութեան միջեւ հաշտ դաշնագրի հիմերու քննութիւնը սկըսած: Հովանաւոր պետութիւնը, համաձայն Ժընեւի Ուխտին եւ ընկերութեան մեծամասնութեան բաղձանքին, Սուրիական միութեան ծրագիրը չէր ուզեր իրագործել: Այսինքն, Ալէվիներու երկրին եւ Ճէպէլ Տրիւզի որպէս առանձին եւ անկախ պետութիւններ գոյութեան կողմնակից էր, մինչ ազգայնականները կը պնդէին որ առանց սուրիական միութեան սկզբունքը ընդունելու հովանաւոր պետութեան կողմէ, իրենք չեն կրնար մասնակցիլ որ եւ է բանակցութեան:

Եւ ամիսներ շարունակ խորհրդակցութիւններ եւ ժողովներ տեղի ունեցան լուծում մը գտնելու համար այս տարակարծութեանց: Երկու կողմերն ալ մնացին անփոփոխ եւ քայլ մը իսկ առաջ չըրաւ դաշնագրի բանակցութիւնը: Միւս կողմէ մանաւանդ, տեղեկագիրներ կը տեղային եւ հանրագրութիւններ կը ղրկուէին Բարձր Գոմիսէրութեան եւ Ազգերու Ժողովին, Ալէվիներու երկրի եւ Ճէպէլ Տրիւզի ժողովուրդներուն կողմէ, որոնք բացարձակօրէն դէմ կ'արտայայտուէին ազգայնականներու պահանջին եւ կ'ուզէին իրենց անկախութիւնը:

Հետեւաբար Սուրիական միութեան ծրագիրը վերջնականապէս ջուրը իյնար, վտանգելով նաեւ դաշնագրի բանակցութեան յաջող ելքը: Նոր շարժում կը սկսէր ազգայնականներու մէջ, ժողովներ, կուսակցութեան պարագլուխները օր մը Հալէպի մէջ, ուրիշ օր մը Համա կամ Հոմս կը հաւաքուէին եւ անվերջ խորհրդակցութիւններ կ'ունենային դաշնագրի բանակցութեանց շուրջ:

Իսկ անցած ամսուան ընթացքին կ'ունենային երկու կարեւոր համագումարներ, առաջինը Հալէպի մէջ, իսկ երկրորդը Դամասկոս, որոնց կը մասնակցէին Սուրիոյ բոլոր շրջաններու ազգայնական պետերը: Երկու ժողովներն ալ ճակատագրական որոշումներ կուտային. առաջինը կը վճռէր չմասնակցիլ որ եւ է բանակցութեան հովանաւոր պետութեան հետ, քանի որ չէ ընդունած ան Սուրիական միութեան ծրագիրը: Իսկ երկրորդը կ'որոշէր հրաժարիլ խորհրդարանէն եւ կառավարութենէն եւ պահանջել նոր ընտրութիւն:

Տրուած որոշումները գործադրուեցան անցած ամսուան վերջերը: Նախ իրենց հրաժարականները ներկայացուցին նիւթական եւ արդարութեան ազգայնական նախարարները եւ ապա ազգայնական երեսփոխանները քաշուեցան խորհրդարանէն: Դահլիճը մնաց հաստատ, որովհետեւ վարչապետ Հագգը պէյ Ազմ եւ հանրային շինութեանց նախարար Սէլիմ պէյ Ճէմպէրթ կը պահէին իրենց դիրքերը: Հանրապետութեան նախագահ եւ վարչապետ բոլոր ջանքերն ու դիմումները, հրաժարականները ետ առնել տալու համար, ապարդիւն մնացին, յառաջացնելով կառավարական տագնապ մը:

Երկու շաբաթ տեւող տատանումներէ եւ վերապահումներէ վերջ, վարչապետ Հագգը պէյ Ազմ, համախորհուրդ հանր. նախագահին եւ երեսփոխանական ժողովի նախագահին, վերակազմեց իր դահլիճը, եւ այս անգամ բացառաբար չափաւորականներէ:

Եւ դարձեալ դժգոհութիւն ազգայնականներու կողմէ: Ցոյցեր եւ բողոքներ»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, 7 մայիս, (Յառաջ). — Այս տարի եւս տօնուեցաւ Ապրիլ 24ի սգատօնը, նախաձեռնութեամբ Ազգ. միութեան, կը մասնակցէին բոլոր միութիւնները, որոնք բերած էին ծաղկեպսակներ: Սրահի չգոյութեան պատճառաւ ստիպուած տօնեցինք եկեղեցիի մէջ:

Լիոնէն հրաւիրուած էր Վարդան քահանայ, որ հոգեհանգիստ կատարեց եւ ամփոփ կերպով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ մեր վրայ ծանրացած պարտքը: Ցաւ յայտնեց որ շատեր կը բացակայէին իրենց յարգանքի բաժինը բերելու մեր մէկ միլիոն նահատակներուն:

Ցետոյ խօսք առաւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէ ընկեր Խ. Արախչինեան եւ կարդաց գրաւոր ճառ մը:

— «Այսօր 18 տարի անցած է մեծ եղեռնէն եւ սովորութիւն ըրած ենք տարին մէկ օր համախմբուիլ մեր յարգանքի բաժինը բերելու: Բայց միայն գալու համար չէ որ կուգանք հոս, այլ եւ վրէժով լեցնելու մեր կուրծքերը: Մենք այսօր ճակատաբաց չէ որ կը մօտենանք մեր նահատակներուն, եւ ոչ ալ ատոնք հանգիստ կ'ընեն մերոնց ու կոծով: Մեր նահատակները միայն վրէժ կը պահանջեն, որովհետեւ իրենց կտակը մինչեւ օրս մնաց անկատար: Ամէն ազգ, քաղաքակիրթուած թէ անկիրթ, գիտէ իր դաւակը կրթել վրէժխնդիր ոգիով, մեր մէջ է որ անտարբերութիւն մը կ'երեւի, նոյնիսկ ազատօնին հանդէպ: Վա՜յ մեզ եթէ կը մնանք այս անտարբերութեան մէջ, քանզի մեր մեռելներու հոգիները կը սաւառնին մեր վերեւ եւ մեր մեծ բանաստեղծին պէս կը պոռան,— «Այսքան չարիք մուռանամ մեր որդիք, Թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»:

Ժողովուրդը բաժնուեցաւ խոր ազդուածութեամբ:

Ս. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՊԱՀԱԿԸ

— Ծա՛փ, ծա՛փ, ծա՛փ ...

Ու ամէն ձեռքի զրած է շաղում նրա անունի տակ:

Ու մանուկները՝ դալի տեսած ճնճղուկների նման՝ դ[illegible] թափւում են յառաջէն՝ գրամ ժողվելու:

Ու կանգնում է Հարսը այտերը չէկած խնձորի նման: Շուրջպարը դառնում է առանց Հարսի աւելի արագ ու ... աշխոյժ:

Դինի, հայրենաշունչ երգեր ու կատակներ կանչեր հին յուշերի:

Ու այդպէս մինչեւ լոյս:

Գուրգէնին խորթ չէ այդ բոլորը. կարծես նա միշտ ապրել է այդ մարդկանց հետ նրանց յոյզերով, նրանց երազներով.

Օտար չկայ, անծանօթ չկայ. հարազատ են բոլորը: Ի հարկէ հարազատ. Հայ են, ամէնը Հա՛յ:

***

Գուրգէնն այլ եւս նոյնացել է երկրի հետ. հետաքրքրւում է նրա ճակատագրով, ամէն մի անց ու դարձով: Նա աշխատում է անխոնջ, մասնակցում երկրի վերաշինութեանը, ցանկանում է նրա բարգաւաճումը, վերելքը, յաղթանակը:

Շինել, ամրացնել, առեղծագործել, ինչ փոյթ, թէ դեռ կռիւ կայ, ինչ փոյթ թէ դեռ ճակատում են յամառօրէն խորդախ, թշնամի դրացիների դէմ, երկրի սահմանները լայնացնելու, դուրս մնացած հարազատ եղբայրներին իրենց հետ միացնելու, հերոսները, օտար երկիրներում յածող հարազատներին տեղ պատրաստելու եւ նրանց բերելու համար:

Այդ կռիւը ուրիշներն են պարտադրել իրենց, ու իրենք պէ՛տք է կռուեն մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Մի արեւոտ աշնան օր. կիրակի:

Արովեան պողոտան լիք — լեցուն զբօսնող երիտասարդներով:

Գուրգէնը Վարդանի հետ: Վերջին օրն է, որ միասին պիտի անցկացնեն: Կարսի ուսուցիչ — կայանը պատրաստ է: Վարդանը տեղափոխուելու է Կարս, իր սիրած, իր պաշտած քաղաքը:

Առընթեր նրանց՝ զբօսնում են երեք աղջիկներ, ծլլլում թռչունների պէս:

Մէկը նրանցից, միջահասակ, նրբակազմ, սեւաչեայ մի գեղուհի, որ երբեմն գաղտնօրէն նայում է Գուրգէնին:

Նա հագած է տեղական կոպիտ շալէ կարուած մուխրագոյն մի վերարկու. գլխարկն էլ անշուշտ ինքն է կարել. մի կոպիտ բան:

Գուրգէնին թւում է, թէ աղջիկը ամաչում է իր հագ ու կապի համար. գիտէ, որ եթէ լաւ հագուած լինէր, աւելի գեղեցիկ, աւելի գրաւիչ պիտի երեւար:

Գուրգէնը մտովին հագցնում է այդ աղջկան եւրոպական նուրբ, գեղեցիկ հանդերձներ եւ համոզւում է, որ այդ աղջիկը լաւ արդուզարդով պիտի կարողանար նախանձը շարժել ամերիկացի ամէնէն գեղեցիկ աղջկայ:

Աղջիկը մագնիսացած Գուրգէնի դնող հայեացքէն՝ դառնում է նրան, ու յանկարծ վար ձգում ձեռի սպիտակ մեխակը

Գուրգէնն անմիջապէս վերցնում է եւ մեկնում նրան.

— Ձեր ծաղիկը, օրիորդ, ուրախ եմ ձեզ ծառայել:

Աղջիկը շիկնում է, շփոթւում:

— Եթէ բարի ըլլաք ինձ նուիրել այս ծաղիկը:

— Գետին ինկած ծաղիկն ի՞նչ արժէք ունի, ձգեցէք նրան. ինձ պէտք չէ. մեր պարտէզում շատ ծաղիկներ ունենք:

Այլ եւս չի մնում, դառնում է ընկերուհիներին, ու հեռանում են նրանք ծիծաղելով:

Գուրգէնը վիրաւորուած է զգում իրեն.

— Ո՛չ, Վարդան, ձեր աղջիկները նման չեն Ամերիկայի աղջիկներուն. ատոնք չգիտեն նոյն իսկ խաղ մտցնել կեանքի մէջ: Կոպիտ են, անտաշ:

Վարդանը ծիծաղում է:

— Շատ ձեռք չեն ընկնում, այո, վարդ են, որ փուշ ունին. դժուար է ձեռք տալ: Վարդ եմ ասում, հա, իսկական վարդ, եւ ոչ թէ ծաղկանոցներում բուսած ձեր վարդերի պէս:

Գուրգէնն ուզում է նետել ծաղիկը, բայց այնպէս գեղեցիկ է, այնպէս բուրումնաւէտ սպիտակ մեխակը: Ափսոսում է. ամրացնում է իր լամբակին:

Աղջիկները մի քանի քայլ առջեւէն են քայլում. Գուրգէնն սպասում է, որ յետ նայեն, ժպտան, առիթ տան հետապնդելու, խօսելու:

Ի զուր, նրանք յետ չեն նայում, այլ կարծես կասկածելով, թէ տղաները կարող են հետապնդել իրենց՝ արագացնում են քայլերը, անցնում միւս մայթը:

— Վայրենի են, անհետաքրքիր, ա՛խ, մեր Ամերիկայի աղջիկները:

Ու Գուրգէնը պատմում է Վարդանին Ամերիկայի գիւրամատոյց աղջիկներէն:

Բարձրագոյն դասընթացքներ Երեւանի մէջ. դասախօսում են նշանաւոր դէմքեր:

Արժէ նրանց լսել: Ու Գուրգէնն ընկնում է յաճախել երեկոյեան դասընթացները

Նստած է նա դպրոցի պարզ գրասեղանի առջեւ, ծնոտը ձեռին լսում է Ն. Աղբալեանին:

Աղբալեանը աւանդում է գրականութեան պատմութիւն:

Վաթսունական թուականները, հայ ուսանողութիւն. նրանց բանաստեղծութիւնները: Ու յանկարծ. «Հայոց աղջիկներ, ձեր հոգուն մատաղ»:

Գուրգէնը հայեացքը պտտցնում է հայ աղջիկների դէմքերին, մազերին:

— Սրա՞նք, սրա՞նք, մտածում է նա: Ու յանկարծ նրա հայեացքը հանդիպում է կրակ ու բոց երկու աչքերի: Նա է, սպիտակ մեխակի աղջիկը:

Գուրգէնի սիրտը ճմլւում է, ականջները տաքանում. դասարանը լցւում է կարծես մի լոյս, մի գեղեցիկ բանով:

Այո, նա ամէն օր պիտի գայ լսելու Հայոց գրականութեան պատմութիւնը, պիտի կարդայ, պիտի ուսումնասիրէ դարերու գրականութիւնը, յայտնիներն ու անծանօթ մնացած բանաստեղծները:

«Հայոց աղջիկներ, ձեր հոգուն մատաղ»:

Վերջացած է դասախօսութիւնը: Գուրգէնը սպասում է դրանը: Ահա ճերմակ մեխակի աղջիկը մի ընկերուհու հետ: Գուրգէնը հետեւում է նրանց քիչ հեռուէն: Փողոցի անկիւնում աղջիկները բաժանւում են: Ճերմակ մեխակաւոր աղջիկը բարձրանում է Կոնդ թաղը: Գուրգէնը յամառօրէն հետեւում է նրան մինչեւ տուն, թէեւ աղջիկը ոչ մի տրամադրութիւն ցոյց չի տալիս ծանօթանալու, խօսելու:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

վանդակ աշխարհ հասկնայ թէ գերման կառավարութիւնն ու ազգը ի՛նչ կը խորհին ներկայ կացութեան մասին եւ ինչ ճամբայ պիտի բռնեն: Բովանդակ աշխարհ պիտի սրէ ականջը, պիտի տեսնէ թէ մեծ ժողովուրդ մը, որ հին մշակոյթ մը կը ներկայացնէ, այլեւս չի կրնար զրկուիլ այն կենսական իրաւունքներէն որ կը պատկանին իրեն, ինչպէս երկրի միւս բոլոր պետութիւններուն, համաձայն իրերու աստուածային դասաւորման: Օտար երկրի մը պատերազմական նախարարը այս օրերս խօսեցաւ պատիժներու մասին (կ'ակնարկէ Անգլիոյ): Այդ նախարարը չի հասկնար թէ կեղծաւորութիւն է Ազգերու Դաշնակցութիւնը մղել պատիժներ տնօրինելու, ազգի մը դէմ որ ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ քաղաքական պայքար մը մղել անբարոյական դաշնագիրներու դէմ: Այս կացութեան առջեւ, մենք պիտի շարունակենք պահանջել նոյն իրաւունքը ապահովութեան համար ինչպէս միւս ազգերը, այսինքն պիտի պահանջենք որ ուրիշներն ալ զինաթափ ըլլան, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին:

Ֆոն Փափէն յետոյ պարզեց հիթլէրական եւ Պողպատեայ Սաղաւարտի մարտական խումբերուն դերը:

— «Մէկը ինչպէս միւսը տոգորուած են զինուորական ոգիով, բայց հիթլէրական խումբերը պայքարը կը մղեն երկրին մէջ: Քաղաքական պայքար մըն է այդ: Իսկ պողպատեայ սաղաւարտը ամէն առեն շարունակած է հին բանակին աւանդութիւնները: Անոր դերը քաղաքական չէ, եւ ուղղուած է դէպի արտաքին ճակատ: Ատոլֆ Հիթլէր ըսաւ վերջերս.— Ես գերման կայսրութեան կապեցի գերման բանուորը»: Ան պիտի կրնայ ըսել նաեւ, իր կեանքի վախճանին. — «Ես ազգին մտածման կեդրոնին մէջ դրի գերման զինուորը՝ իր պարտաճանաչութեան, քաջութեան, հայրենիքի հանդէպ բացարձակ անձնուիրութեան անմահական յատկութիւններով: Ես գերման ժողովուրդին վերադարձուցի գերման զինուորին պատկերը եւ տիպարը»:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՆԵՐԷ ԻՐ ԶԱՒԿԻՆ

Տիկին Կանտի յաջողեցաւ համոզել իր ամուսինը որ ներում շնորհէ անդրանիկ զաւկին, Հարիլալ Կանտիի: Հնդիկ առաջնորդը ուրացած էր այս տղան, 12 տարի առաջ, որովհետեւ, անգլիական ապրանքներ ծախելով, կը հակառակէր իր հօրը քաղաքականութեան:

Հարիլալ անկեղծօրէն խոստովանեցաւ իր մեղքերը եւ խոստացաւ դարմանել զանոնք: Ետքը ներում խնդրեց այն աստիճան պաղատագին շեշտով մը որ, Կանտի տեղի տուաւ: Հօր եւ զաւկին միջեւ հաշտութիւնը կնքուեցաւ կիրակի օր:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

Տեսնելով զինաթափութեան ժողովին անել վիճակը, իտալական մամուլը ուրիշ ելք չի գտներ, եթէ ոչ անմիջապէս ընդունիլ չորսերու դաշինքը, զոր պատրաստած է Մուսոլինի: Այս հիման վրայ, բոլոր թերթերը յոյս կը յայտնեն թէ բանակցութիւնները շուտով պիտի վերջանան, որպէսզի կարելի ըլլայ նոր գործակցութիւն մը հաստատել մեծ պետութեանց միջեւ: Իտալական մամուլին կարծիքով, բոլոր դժուարութիւնները յառաջ կուգան միայն դաշինքի մը չգոյութենէն.

Այս առթիւ, բոլոր թերթերը դիտել կուտան թէ Հիթլէրի վարչութեան ճառը վճռական ազդեցութիւն պիտի ունենայ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընթացքին վրայ: Անոնք կը խոստովանին թէ Անգլիա եւ Ամերիկա ճնշում կը բանեցնեն Գերմանիոյ վրայ, որպէսզի մեղմացնէ իր անհաշտութիւնը՝ զինաթափութեան մասին: Ամերիկացիները կ'ուզեն որ Իտալիան ալ ճնշում բանեցնէ, որպէսզի չձախողի զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Կարգ մը կարեւոր թերթեր դիտել կուտան թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ ոչ թէ Գերմանիոյ, այլ Ֆրանսայի վրայ: Եւ կը պահանջեն որ հանրային խիղճը ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, քանի որ ան կը թունաւորէ ժողովուրդներու յարաբերութիւնները՝ իր կասկածանքի եւ ապառազինութեանց քաղաքականութեամբ եւ գերակայութեան անհանդուրժելի յաւակնութեամբ»:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնս ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը հաղորդէ, թէ իր կազմակերպած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ, կիրակի 30 ապրիլ, կէս օրէ յետոյ, վարժարանին սրահին մէջ, հսկողութեամբ մասնաւոր Յանձնախումբի մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ ազգայիններէն. —

Տիկիններ՝ Տ. Միսաքեան եւ Ս. Մարգարեան, Գ. Գ. Կ. Այճեան, Մ. Լուսինեան, Թ. Մարտիկեան եւ Կ. Թուրքէն:

Երեք մեծ պարգեւները շահած են թիւ 87, 7182 *եւ* 9362: *Մնացեալ շահող թիւերն են.* — 2, 27, 36, 41, 64, 74, 93, 96, 110, 167, 213, 390, 406, 508, 523, 538, 564, 608, 726, 803, 850, 890, 905, 939, 1004, 1013, 1016, 1050, 1052, 1141, 1166, 1169, 1423, 1438, 1471, 2013, 2015, 2036, 2044, 2077, 2078, 2093, 2147, 2181, 2218, 2248, 2308, 2392, 2427, 3521, 3555, 3570, 3599, 3619, 3625, 3664, 3684, 3700, 3711, 3772, 3827, 4010, 4012, 4073, 4548, 4583, 4605, 4615, 4650, 4670, 4684, 4701, 4722, 4715, 4723, 4758, 4761, 4875, 4890, 4917, 4942, 4984, 5008, 5024, 5063, 5073, 5106, 5130, 5145, 5221, 5258, 5274, 5288, 5289, 5294, 5329, 5331, 5391, 6070, 6088, 6135, 6152, 6200, 6333, 6342, 6349, 6373, 6383, 6432, 6459, 7020, 7080, 7117, 7142, 7408, 7461, 7466, 7477, 7516, 7543, 7545, 7563, 7565, 7591, 7806, 7851, 7872, 8502, 8712, 8793, 8832, 8856, 9092, 9143, 9210, 9263, 9350, 9497, 9505, 9529, 9547, 9554, 9590, 9598, 9700, 9724, 9736, 9943, 9973, 9985:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ, իրենց մօր անունը Իսգուհի Ճէրահեան Սեբաստիոյ Կարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբեթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզզաթի Ուրֆայի Հասան գիւղը կը գտնուէին:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ *դասախօսական ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, րիւ տը Րիվօլի, «Café Samaritaine»ի ներքնայարկը, Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Նիւթ՝ «Կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ձգտումները»: Կը դասախօսէ ընկեր Ա. ԶԱՄԱԼԵԱՆ:*

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՈԼԸՍ   Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆՁԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրախ էի վերադարձած ըլլալուս համար. կ'ուզէի անպատճառ գիտնալ թէ ոստիկանութիւնը ի՛նչ պիտի ընէր այդ մարդուն հետ: Մօտակայ կայարանի մը առջեւը կեցայ. այդտեղէն կրնայի տեսնել շէնքին մուտքը: Սպասեցի. քանի մը վայրկեան վերջը մարդը դուրս ելաւ առանձին. հանդարտ էր իր քալուածքը եւ անհոգ երեւոյթ մը ունէր: Դէմքին վրայ նշմարեցի դարմանք մը եւ գոհունակութիւն. սկսաւ քալել դէպ ի գետեզրը. հետեւեցայ իրեն:

— Բայց կրնար ըլլալ որ գաղտնի ոստիկան մըն ալ հետեւէր իրեն, դիտել տուաւ Կոնզալէզ:

— Այդ մասին վստահ էի, բացատրեց Փուաքառ. ի հարկէ նախ ուշադրութիւն ըրի. յայտնի էր սակայն որ ոստիկանութիւնը ազատ արձակած էր զայն, որպէս զի իր ուզածին պէս թափառի: Մարդը բաւական մը քալեց, յետոյ յանկարծ կանգ առաւ. շուարած՝ չորս կողմը նայեցաւ: Այդ վայրկեանին ճիշդ դիմացը ելայ. մօտեցայ իրեն եւ գրպաններս պրպտելով հանդերձ, «լուցկի մը ունի՞ք, խնդրեմ» հարցուցի: Շատ ազնիւ էր. տուփ մը լուցկի հանեց գրպանէն եւ հրամցուց ինծի:

Լուցկի մը առի տուփին մէջէն, գլանիկս վառեցի եւ դիտմամբ լուցկին բռնեցի երկար ատեն, որպէս զի տեսնէր դէմքս:

— Շատ խելացի բան ըրեր ես, ըսաւ Մէնֆրէտ լրջօրէն:

— Լուցկին շնորհիւ ես ալ կրցայ տեսնել իր դէմքը եւ աչքիս ծայրովը նայեցայ անոր գիմագիծերուն: Զկրցաւ ճանչնալ զիս. հետեւաբար սկսայ խօսակցութեան: Մէկ երկու վայրկեան սպասեցանք հոն ուր հանդիպած էինք իրարու. յետոյ քալեցինք դէպ ի Պլէքֆրայըրզի կամուրջը, անցանք գետին միւս ափը, խօսելով զանազան սովորական նիւթերու մասին — օդը, թերթերը եւն.: Սրճարան մը մտանք միասին եւ ապսպրեցի երկու սուրճ: Երբ բաժակները բերին մեր սեղանը, ոսկի մը հանեցի եւ տուի սրճարանատիրոջ: Մարդը գլուխը թօթվեց եւ ըսաւ որ չէր կրնար աւրել, մանր դրամ չունէր. «Ձեր բարեկամը մանրուք չունի՞», հարցուց:

Այդ վայրկեանին էր որ քաւկահատին անապարծութիւնը գաղտնիք մը եւս պարզեց ինծի համար: Անիկա գրպանէն հանեց ոսկի մը եւ «ուրիշ դրամ չունիմ», ըսաւ:

Ստիպուած էի արագ մտածել. գրպանիս մէջ գտայ քանի մը պղինձէ դրամներ ու վճարեցի. ուրեմն ոստիկանութեան տեղեկութիւն մը հաղորդած եւ վարձատրութիւն ստացած էր. բայց ի՜նչ տեղեկութիւն. մեր նկարագրութիւնը չէր ապահովաբար, որովհետեւ եթէ այն ատեն ճանչցած ըլլար մեզ, պատճառ չկար որ չյիշէր զիս՝ երբ լուցկին վառեցի կամ, հիմա, երբ ամբողջ հասակովս կեցած էի իր դիմացը՝ սրճարանին շողշողուն լուսաւորման տակ: Եւ սակայն, կասկած մը ունեցայ — թերեւս ճանչցաւ եւ խորամանկութեամբ խօսքի կը բռնէ զիս, ժամանակ շահելու եւ օգնութիւն ստանալու համար:

Փուաքառ ընդհատեց իր խօսքը եւ գրպանէն հանեց փոքրիկ սրուակ մը զոր դրաւ սեղանին վրայ:

— Մահը այդքան մօտեցած չէր իրեն, ըսաւ հանդարտ շեշտով մը, բայց եւ այնպէս կասկածներս ու վախերս փարատեցան շուտով: Ճամբան երեք ոստիկանի հանդիպած էինք, եթէ ուզէր, առիթը չէ որ կը պակսէր . .

Մարդը սուրճը խմեց եւ «ես տուն պիտի երթամ», ըսաւ:

— Իրա՞ւ, ես ալ տուն պիտի երթամ. առհասարակ գործ ունիմ վաղը, ըսի: Աչքին ծայրովը նայեցաւ ինծի. «ես ալ շատ գործ ունիմ, բայց չեմ գիտեր թէ պիտի կրնա՞մ ընել», ըսաւ:

Սրճարանէն մեկնած ու կեցած էինք փողոցին անկիւնը՝ լապտերի մը լոյսին տակ: Գիտէի թէ միայն քանի մը վայրկեան ունէի փնտռած տեղեկութիւնս ստանալու համար. քաջութիւն մը եկաւ վրաս եւ ուղղակի նիւթին դիմեցի. — «Ի՞նչ կը խորհիք Չորս Արդարներու հարցին մասին» հարցուցի, երբ կը պատրաստուէր հեռանալ: «Այսի՞նքն», ըսաւ մարդը: Կամաց — կամաց սկսայ խօսիլ Չորսերու ինքնութեան խնդրին շուրջ: Շատ հետաքրքրուած էր, կ'ուզէր իմանալ իմ տեսակէտս, հետաքրքրուած էր մանաւանդ պարգեւով: Ոգեւորուեցաւ, մօտեցաւ ինծի աւելի եւս ու ցուցամատը կուրծքիս զարնելով՝ սկսաւ զանազան ենթադրութիւններ ընել:

Փուաքառ կանգ առաւ. լայն — լայն խնդաց ու յօրանջեց:

— Կը հասկնաք թէ ինչ տեսակ հարցումներ ըրաւ ինծի, շարունակեց Փուաքառ. գիտէք թէ անուս մարդիկ որքա՛ն միամիտ են, երբ կը փորձեն ծածկել իրենց ինքնութիւնը լա՛ւ, ահաւասիկ իր պատմութիւնը: Այդ մարդը որուն անունը Մարքս է եղեր, կը կարծէ թէ յիշողութեան մէկ տարօրինակ խաղովը պիտի ճանչնայ մեզմէ մէկը: Ատիկա ընելու համար է որ աչքերը բաց ձգեր են զինքը: Վաղը փնտռտուքի պիտի ելլէ Լոնտոնի մէջ ...

— Ծրագի՛ր մը աշխատութեան մը տակը, խնդաց Մէնֆրէտ:

— Իսկապէ՛ս, դիտել տուաւ Փուաքառ ժպիտով մը. բայց դեռ մանկ ըրէք յաջորդը: Բաժնուեցանք ու սկսայ քալել դէպ ի արեւմտեան կողմը՝ վստահ մեր ապահովութեան մասին: Քայլերս ուղղեցի Քովընթ Կարտընի բանջարեղէնի շուկան, որովհետեւ անիկա մէկն է այն վայրերէն ուր կրնաս տեսնուիլ առաւօտեան ժամը չորսին, առանց կասկած հրաւիրելու: Անցայ շուկային մէջ, կողմս դիտելով, երբ յանկարծ գլուխս ինչու, ետեւ դարձայ ու դիմացս գտայ Մարքսը: Վախկոտ տարտամութիւնով մը նայեցաւ ինծի ու գլուխով բարեւ տուաւ: Զարմացած հարցումիս եւ բացատրեց իր ներկայութեան պատճառը շուկային մէջ:

Ցոյց տալու համար ընդունեցի իր բացատրութիւնները ու երկրորդ անգամ ըլլալով սուրճի հրաւիրեցի զայն: Վարանեցաւ նախ, բայց յետոյ ընդունեց: Երբ սուրճերը բերուեցան Մարքս ինծմէ հեռացուց իր բաժակը

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Métro: TOLBIAC

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ 1933

17 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2190

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՄԷՆԷՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՇԱԲԱԹԸ»

Ուրեմն, Հիթլէրի այսօրուան ճառն է որ պիտի պայծառացնէ կամ թանձրացնէ քաղաքական մթնոլորտը.

Հաւանական է որ Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը շատ խելօք խօսքեր արտասանէ, բոլորովին յուսախաբութեան մատնելով չարագուշակ մարգարէներն ու պղտոր ջուրի ասպետները:

Հիթլէր քանի մը ամիս առաջ ալ ճառ խօսեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Եւ, մինչ կը սպասուէր որ չենթադրելի յայտարարութիւններ ընէ, վերի վայր հրջելով ամէն բան — ինչպէս բրաւ ներքին քաղաքականութեան մէջ — ընդհակառակն չափաւոր, դիւանագիտական լեզու մը գործածեց եւ առժամապէս խափանեց չարը:

Բայց, գլուխները նախապաշարուած են արդէն, եւ աչքերը աւ կը տեսնեն ամէն բան:

Այսօրուան ճառը խելօք ըլլայ թէ խելառ, ռազմախաղ թէ ռազմանչան, մարդիկ արդէն կազմած են իրենց համոզումը՝ նոր Գերմանիոյ տիրական քաղաքականութեան մասին:

Այդ քաղաքականութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ձգտի արթնցնելու, թարմացնելու, գօտեպնդելու եւ կազմ եւ պատրաստ, պատրաստ վիճակի մը հասցնելու Գերմանիան:

Ապացոյց՝ ներքին կեանքի մէջ գործադրուած արմատական, աննախընթաց, դղրդագին եղելութիւնները:

Ամբողջ Գերմանիան բոցավառ հնոցի մը, վիթխարի ձուլարանի մը վերածուած է: Ամբողջ ցեղը ցնցուած՝ հոգեկան եւ ֆիզիքական հզօր շարժէ մը, որ իր նմանը չունի ժամանակակից պատմութեան մէջ եւ որ կը տեւէ տակաւին:

Հիթլէր հետեւողականօրէն, ամեհի թափով մը կը գործադրէ ինչ որ սորված եւ քարոզած էր տարիներ առաջ: Թերեւս ինքն ալ չի գիտեր թէ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ:

Ինքզինքը հռչակելով միահեծան տէր եւ տիրական 70 միլիոն ժողովուրդի, ան կ'արծարծէ «Փոցտամի ոգին», կը ներշնչուի Մեծն Ֆրետերիքներու եւ միւս աշխարհակալ կայսրերու պատգամներով, աւելի բուռն, աւելի մեթոտիկ, վճռական եւ ծաւալուն գործունէութեամբ:

Ան իրեն վարպետ ունեցաւ միւս «Առաջնորդ»ը, Մուսոլինին, — հռոմէական փառքերու ախոյեանը:

Բայց, տասն անգամ աւելի բուռն եղաւ իր խոյանքը, դարհուրելի անդունդ մը բանալով երէկուան եւ այսօրուան միջեւ: Յառաջ բերելով կացութիւն մը, որ իր նմանը չէ ունեցած Գերմանիոյ երկու հազար տարուան պատմութեան մէջ, ինչպէս ինքն իսկ յաճախ կը յիշեցնէ:

Ան ոչ միայն ասպարէզէն քշեց ձախակողմեան բոլոր հոսանքներն ու հրէականութիւնը, իրենց գիրքերով, թերթերով, կազմակերպութիւններով, այլ եւ ծուռ կը նայի նոյն իսկ աջակողմեան հոսանքներուն, իրեն գործակից ազգայնականներուն:

Անոր հիմնական ծրագիրն է՝ ամէն ինչ վերածել մէկ յայտարարի, ենթարկել մէկ թաթի: Ստեղծել ուժ մը՝ միաձոյլ, միատարր եւ միահեծան: Անդիմադրելի, անյաղթ եւ ամենակալ:

Եւ այս բոլորը՝ տոգորուած միջնադարեան ռազմատենչ հոգեբանութեամբ մը, որ երիտասարդի մը ամէնէն փառաւոր առաքինութիւնը կը համարէ զինուորութիւնը:

Տակաւին առջի օր էր որ, իր փոխանորդը, նախկին դիւանագէտ եւ ոչ — հիթլէրական Ֆոն Փափէն կը յայտարարէր, ծաղրելով խաղաղասիրական ջանքերն ու արժէքները.

— «Ճերմակ ցեղի ժողովուրդները, մանաւանդ գերման ժողովուրդը, կը մերժեն խաղաղութեան խաղաղասիրական գաղափարէ մը, որ ընդհանրացած է. Միջին դարուն, բոլորովին տարբեր էր խնդիրը: Այն ատեն մարդիկ չէին չափազանցեր անհատին գոյութեան արժէքը, եղբրակոն հանգամանք չէին տար անոր: Պատերազմի խաղաղասիրական գրականութիւնը ոչ — բնական մահ երկայնցուց մահը՝ պատուոյ դաշտին վրայ. ան չէր հասկնար գերմանական վաղեմի խորշանքը՝ անկողնի մէջ մեռնելու դէմ. այդ գրականութեան համար աւելի առնական կը թուի պնդերակութեամբ մահը: Ան հանութեամբ կը նկարագրէ պատերազմի մեռեալներուն սարսափելի տեսարանը, իբրեւ թէ «խաղաղութեան դիակ» մը աւելի գեղագիտական երեւոյթ ունենար»:

Ահա թէ ինչո՛ւ լուրջ մտահոգութեան մատնուած են աշխարհի հզօրները, մանաւանդ յաղթականները, եւ վրդովիչ հարցումներ կ'ուղղուին ամէնէն պաղարիւն ազգին, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Եւ նոյն երկրին արտաքին նախարարն է որ, խուսափողական խօսքեր արտասանելով, հինգշաբթի օրուան (Հիթլէրի ճառէն վերջ) յետաձգելով իր պաշտօնական յայտարարութիւնը, դիտել կուտայ մտահոգ.

— «Իսկապէս, կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը կը կարծեն թէ ներկայ շաբաթը ամէնէն տագնապալին է որ տեսնուած ըլլայ պատերազմէն ի վեր»:

Իսկ «Թայմզ»ը արդէն կը բանայ վարագոյրը, ձաղկելով Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները:

Բայց, ամէնէն տագնապալի շաբթուան վերջին շաբա՞թն է այս...

Հիթլէր, ինչպէս ամբողջ Գերմանիան, իր երկրին վերազինման իրաւունքը կ'արդարացնէ միւսներուն սպառազինութեամբ:

Իրմէ առաջ ալ, Գերմանիան մէջտեղ դրած էր տեսակէտ մը, — կա՛մ դուք ալ ձեր սպառազինութիւնները իջեցուցէք մեր աստիճանին, կամ տղաք ձգեցէք մեզ՝ հասնելու ձեր աստիճանին:

Այստեղ է որ միւսները, եւ մանաւանդ յաղթականներ, գրեթէ միաբերան կը յիշեցնեն միեւնոյն յանկերգը, — Վերսայլի դաշնագիր: Եւ կը սպառնան վերահաստատել անոր պատժական տրամադրութիւնները, որ եօ առնուած էին ժամանակէն առաջ:

Այս պայմաններուն մէջ, իսկապէս որ տխուր հեգնութիւն մըն է զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բոլշեւիկեան նոր մաքրագործումը

3,200,000 ԱՆԴԱՄՆԵՐ ԽԻՍՏ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ

Յունիս 1էն նոր մաքրագործման մը պիտի ենթարկուի Ռուսաստանի համայնավար կուսակցութիւնը: Գործողութիւնը, որ պիտի տեւէ մինչեւ նոյեմբեր, ամբողջական պիտի ըլլայ, բայց նուազ գրգռիչ քան տարուան սկիզբը: Մաքրագործման առաջնորդող սկզբունքները միեւնոյնը պիտի ըլլան, բայց զտումը աւելի արդարադատ: Վարիչներուն կարծիքով, կուսակցութիւնը չափազանց ընդարձակ է, իսկ անոր ուղղափառութիւնը կը կարօտի բծախնդրութեան: Հետեւաբար, Մարքս — լենինեան չափանիշը պիտի գործադրուի մասնաւոր յանձնախումբերու կողմէ, բոլոր անհատ անդամներու հանդէպ, բաց ի ջերմագէս փարած չեն կուսակցութեան սկզբունքներուն գործադրութեան, պիտի վտարուին կամ պիտի քշուին թեկնածուներու շարքը:

Կուսակցութեան անդամներուն թիւն է 3,200,000, մինչդեռ երկու քուկէս տարի առաջ 1,400,000 էր: Բայց այս բազմութեան մէջ կան «խորթ տարրեր» որոնք դաւադրական նպատակներ կը հետապնդեն եւ աքցոնի կոիւ կը մղեն: Կուսակցութենէն պիտի վտարուին. — Դասակարգային թշնամիները որոնք կուսակցութեան մէջ մտած են խաբէութեամբ. այն երկերես տարրերը որոնք կ'ապրին կուսակցութիւնը խաբելով. անոնք որ կը խախտեն կուսակցութեան երկաթեայ կարգապահութիւնը. այն այլասերած տարրերը որոնք կապ ունին քաղքենիներու հետ հուլակները, ասպարէզի եւ դիւանակալութեան հետեւողները եւն.: Երկերեսանի պատեհապաշտները անոնք են որոնք ցոյց կուտան իրենց անդամատոմսը, բայց հակայեղափոխական տեսութիւններ կը պարզեն դասակարգային պայքարի եւ պետական ուժի տկարացման մասին: Անոնք են որ անգործնական եւ անգործադրելի կը համարեն տնտեսական ծրագիրը:

Քննութեան չափանիշը պիտի ըլլայ Մարքս — լենինեան դաւանանքը, բայց աւելի պիտի նրբացնեն, անոր վրայ աւելցնելով նոր հարց մը, — Ստալին ինչպէս կ'ըմբռնէ եւ կը գործադրէ այդ վարդապետութիւնը: Հետեւաբար, փորձը պիտի կատարուի Մարքս — Լէնին — Ստալին հաւատամքին վրայ:

Այս առթիւ, կուսակցութիւնը հրահանգ ստացած է շեշտել մաքրագործման անհրաժեշտութիւնը: Հակայեղափոխականները, երկերեսները եւ նախանձականները պիտի վտարուին անխնայ, բայց աւելի մեղմ աչքով պիտի նայուի անոնց որ պարկեշտ կ'երեւան եւ պատրաստ են պաշտպանելու խորհրդային իշխանութիւնը:

Մակեդոնացիները նորէն կը զարնեն, կը զարնուին

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Մակեդոնական կազմակերպութեան Միխայլովի կուսակիցներէն մէկը շաբաթ օր ծանրապէս վիրաւորեց հակառակորդ մը եւ թեթեւապէս՝ անցորդ մը, Սոֆիայի փողոցներուն մէջ: Նոյն գիշերը գինետան մը մէջ Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն մէկը վիրաւորեց հակառակորդ մը եւ սպաննեց գիւղացի մը:

Մայիս 15ին, Փրոթոկէրովի կուսակիցներէն խումբ մը Վառնա գնաց ինքնաշարժով: Երբ Փէթրոհանի կիրճը հասան, յարձակում կրեցին Միխայլովի կուսակիցներէն, որոնց թիւը կը հասնէր 15ի: Ինքնաշարժին վարիչը սպաննուեցաւ, ինչպէս ուրիշ մը: Երրորդ մը, որ անցեալ տարի յարձակում կրած էր Սոֆիայի մէջ, առեւանգուեցաւ:

Վերջին սպանութեանց հետեւանքով, Սոֆիայի ոստիկանութիւնը խուզարկութեան ձեռնարկեց Սոֆիայի զանազան մասերուն մէջ: Ձերբակալուեցան երկու հարիւրի չափ կասկածելիներ, որոնց վրայ զէնքեր գտնուած էին կամ որոնք ինքնութեան թուղթ չունէին:

⁂ Մայիս 14ին, Սոֆիայի շրջակաները, Լուլին լերան մէջ, բացօթեայ ժողով մը գումարեցին երեք հարիւր համայնավարներ, որոնք հոն գացեր էին իբրեւ զբօսնողներ: Ոստիկանութիւնը լուր առած ըլլալով, կաշառեց խումբը եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց:

⁂ Պելկրատի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու Պուլկարներ, Կավրիլ Իվանով եւ Կիկով, որոնք դժոխային մեքենաներ ունէին եւ մահափորձեր պիտի կատարէին: Այս լուրը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Եուկոսլավիոյ մէջ: Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ այդ երկու անձերը երբեք ոչ Սոֆիա բնակած են, ոչ ալ պուլկարական հողի որ եւ է մէկ մասին վրայ: Պելկրատի թերթերը իրենց զայրոյթը կը յայտնեն այս յայտարարութեան առթիւ, ճիշդ հակառակը պնդելով:

Անգլիոյ դատնութիւնը՝ Գերմանիոյ դէմ

ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ՝ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր, տասնի չափ հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, գերմանական քաղաքականութեան հետեւանքներու, Տոքթ. Րոզէնպէրկի այցելութեան, Անգլիոյ պատերազմական նախարարին ազդարարութեան եւն. մասին:

Գնդ. Ուէճուուտ, աշխատաւորական, հարցուց թէ կառավարութիւնը համաձա՞յն է որ արտակարգ նիստի հրաւիրուի մեծ պետութեանց գերագոյն խորհուրդը, պատիժներ տնօրինելու համար, եթէ Գերմանիան որոշէ վերազինուիլ, խախտելով Վերսայլի դաշնագիրը.

Ուրիշ մը հարցուց թէ կառավարութիւնը համամի՞տ է պատերազմական նախարարին ազդարարութեանց՝ ընդդէմ Գերմանիոյ:

Արտաքին նախարարը զգուշաւոր պատասխաններ տուաւ: Աւելի ճիշդ, յուզեց անմիջապէս պատասխանել, եւ խնդրեց որ նորէն ներկայացնեն հարցումը, բայց գրաւոր: Յատկանշական են իր խօսքերը.

— «Եթէ հինգշաբթի օր կացութիւնը այնպէս ըլլայ որ անհրաժեշտ համարուի յայտարարութիւն մը՝ կառավարութեան կողմէ, անշուշտ պիտի լսէք այդ յայտարարութիւնը: ԻՍԿԱՊԷՍ, ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ՆԵՐԿԱՅ ՇԱԲԱԹԸ ԱՄԷՆԷՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻՆ Է ՈՐ ՏԵՍՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ Ի ՎԵՐ»:

Կը նշանակէ թէ՝ Մեծն Բրիտանիան ալ մտահոգութեամբ կը սպասէ Հիթլէրի ճառին, մանաւանդ լսելէ յետոյ անոր փոխանորդին՝ Ֆոն Փափէնի յայտարարութիւնը, զոր ամփոփեր էինք երէկ:

Այս առթիւ, զանազան ենթադրութիւններ կ'ըլլան Հիթլէրի ճառի մասին: Շատեր կը կարծեն թէ՝ Գերմանիոյ վարչապետին համար դժուար պիտի ըլլայ նուազ ռազմաշունչ երեւալ քան իր փոխանորդը կամ նուազ անհաշտ՝ քան իր արտաքին նախարարը:

Իսկ ուրիշներ, ընդհակառակն, այն կարծիքն ունին թէ՝ Հիթլէր նկատի առնելով Տոքթ. Րոզէնպէրկի զաղտնի տեղեկութիւնները, Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրդովումը եւ Լոնտոնի դեսպանին վրդովիչ տեղեկագիրները, դիւանագիտական ռազմախաղի մը պիտի դիմէ, ծածկելու համար իր բուն միտքը:

Կառավարութիւնը ինքն ալ արթուն կը հսկէ: Պ. Մաքտոնըլտ առջի օր մասնաւոր ժողով մը գումարեց իր պաշտօնակիցներուն հետ, կացութիւնը քննելու համար: Կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը այժմէն կ'ուսումնասիրէ այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին, եթէ Գերմանիան շարունակէ իր անհաշտ եւ գրգռիչ ընթացքը:

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ»

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Ֆոն Փափէնի վերջին ճառը, զայն կը համարէ խաղաղութեան դէմ նետուած ձեռնոց մը.

— «Անոր ճառին ամբողջ ոգին ռազմաշունչ է եւ հիթլէրական շարժումը այժմ ամբողջովին պատերազմի կը ձգտի: Հիթլէրի Գերմանիան նորէն ներարկուած է փրուսիական հին ժահրով, որուն անշուշտ յատնուած են նոր տարրեր: Նորէն սկսած են գերման երիտասարդութեան ուսուցանել թէ՝ զինուորի ասպարէզը ոչ միայն պատուաբեր է, ինչպէս արդարօրէն կը նկատեն բոլոր երկիրներու մէջ, այլ եւ նուիրական է եւ թէ պատերազմը բոլորովին սարսափելի բան մը չէ, այլ տոնական մարզանք մը որ կը ծաղկեցնէ մարդկային բնութեան բոլոր գեղեցիկ յատկութիւնները: Ներկայիս, ստոյգ է որ Գերմանիան տոգորուած է հիթլէրական հաւատամքով, որուն իսկական արտայայտութիւնը տուաւ եզապարոյ ֆոն Փափէնը: Անգլիոյ հանրային կարծիքը ամբողջովին Գերմանիոյ դէմ դարձաւ, Նացիներու ծայրայեղութեանց հետեւանքով: Պ. Հիթլէրի քաղաքականութեան ուղեգիծերէն մէկն էր բարեկամաբար ապրիլ Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Իրականին մէջ, հաստատուած բարւոք յարաբերութիւնները բոլորովին փճացան: Մեր երկրին մէջ կը կասկածին Նացիներու դիտումներէն եւ մեթոտներէն: Կը յուսանք թէ Պ. Րոզէնպէրկ այժմ յանձնած է իր տեղեկագիրը՝ այն անկեղծ զարշանքի մասին զոր կը զգան բոլոր դասակարգի եւ հոսանքի Անգլիացիները, Պ. Հիթլէրի կուսակիցներուն գործադրած մեթոտներուն, հակահրէական վատութիւններուն, անձնական թշնամութեանց շահագործման, լրտեսութեան եւ քսութեան, պատուաւոր քաղաքացիներու դէմ կատարուած ռուսկալի անարդարութեանց հանդէպ. անարդարութիւններ որոնց հետեւանքով տեղի ունեցան շարք մը անձնասպանութիւններ այրերու եւ կիներու, քանի որ քստմնելի մղձաւանջ մը դարձած էր լինենց կեանքը: Գերմանիան չի կրնար թոյլ տալ որ ամբողջ աշխարհ իրեն դէմ դառնայ: Իր տկարացած վիճակին մէջ, որ եւ է մէկէն աւելի անկարող է մեկուսացեալ ապրելու»:

Գործերը կը բացուի՞ն Ամերիկայի մէջ

ԲԱՐԵՆՇԱՆ ԽՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ՝ գործերու բարելաւման զգալի նշաններ կ'երեւան տեւնէ մը ի վեր: Տեղեկագրի մը համաձայն, պողպատի ճարտարագործութիւնը իր արտադրելու կարողութեան 36 առ 100 համեմատութեամբ գործ ունեցած է անցեալ շաբթու: Մինչդեռ, մարտի ընթացքին, հազիւ 14 առ 100 կ'արտադրէր:

Նոյնպէս գոհունակութեամբ կ'արձանագրուի բեռնաբարձ վակոններու թիւին յաւելումը՝ անցեալ շաբթուան ընթացքին: Քսան նահանգներու մէջ կատարուած վիճակագրութիւններ ցոյց կուտան թէ ինքնաշարժներու վաճառումը քառասուն առ հարիւր աւելցած է ապրիլին, բաղդատելով մարտի հետ: Լուրջ բարելաւում կը տեսնուի նաեւ բամպակի մանարաններուն մէջ: Անոնց արտադրութեան համեմատութիւնը, որ 61 էր անցեալ մարտին, 92ի բարձրացած է ապրիլին, իսկ հարիւրի՝ մայիսի առաջին շաբթուն: Մետաքսի ճարտարագործութեան ընկերակցութիւնն ալ հարիւրին չորսուկէս յաւելում կը ցուցնէ աշխատաւորներու, բաղդատելով մարտի հաշիւներուն հետ: Շէն վիճակ ունին նաեւ լրագրի թուղթի գործարանները: Աւելցած է նաեւ փոքրաքանակ առեւտուրը:

Այս բարւոքման հետ, կ'աւելնան գիները, ինչպէս եւ թոշակները: Բոլոր նահանգներուն մէջ, վրայ դրած են մորթերու, կաշիներու եւ կօշիկներու գիները: Մուճակի գործարան մը տասը առ հարիւր աւելցուց իր աշխատաւորները, իսկ ուրիշ մը 15 առ հարիւր բարձրացուց աշխատավարձը: Զանազան նահանգներու մէջ, հարիւրին 5—10 աւելցած են աշխատավարձերը:

Հակառակ այս բարենշան երեւոյթներուն, յոռետեսները կը կարծեն թէ եղածը ժամանակաւոր բան մըն է, եւ հետեւանք՝ տոլարին վարկաբեկման:

Հիթլէրէն առաջ՝ Րուզվէլթ

Երէկ, երեքշաբթի, մեծ ճառ մը խօսեցաւ նախագահ Րուզվէլթ, Մ. Նահանգներու քաղաքականութեան մասին: Ջայնարկներ ամէն կողմ կը տարածէին նախագահին խօսքերը, որոնց նպատակն էր «շարժման մէջ դնել հանրային կարծիքը՝ ի նպաստ խաղաղութեան»: Պ. Րուզվէլթ եւս շատ ծանր կը գտնէ միջազգային կացութիւնը եւ կ'ուզէ գործակցութիւն հաստատել բոլոր պետութեանց հետ, կանխելու համար նոր պատերազմ մը:

Ինչպէս գիտել կուտայինք երէկ, ամբողջ կացութիւնը պիտի պարզուի Հիթլէրի այսօրուան ճառէն յետոյ:

ԼՈՒՐԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ապրիլ 21ին, Կրընոպլի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ կռուի մը առթիւ, յարձակումի ենթարկուած են երկու եղբ., թէ գողցուած է Սուքիասեանի 573 ֆրանքը եւ թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալելով բանտարկած է յարձակողներէն Պ. Պ. Գէորգ Գալայճեանը եւ Կարապետ Կէտիկեանը:

Երէկ Պ. Գ. Գալայճեանէ ստացանք նամակ մը (15 մայիս), որ առանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻ՞ՒՆ
ԹԷ ԶՈՒՏ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Ամբողջ մարդկութիւնը շողիի վրայ պահող համաշխարհային մեծ տագնապին պատճառները որոնողները իրենք զիրենք նախ եւ առաջ կը գտնեն երկու խոշոր տեսութիւններու առջեւ։

Ըստ առաջին տեսութեան, որուն պաշտպանները կը հանդիսանան ընդհանրապէս քաղաքական անձնաւորութիւններն ու պետութեանց վարիչները, ամբողջ ցաւը առաջ կուգայ տիրող քաղաքական անստուգութենէն եւ անոր պատճառած ծանր մտահոգութիւններէն։

Այս տեսակէտը պաշտպանողները կը գտնեն որ տնտեսական արդի տագնապը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ոչ վստահութեան տագնապ մը։ Եւ այդ անվստահութիւնը յառաջ կուգայ տիրող քաղաքական անապահով եւ սպառնալից կացութենէն։ Դրամը ոչ սպառած է աշխարհի երեսէն եւ ոչ ալ պակսած է, բայց կը պահուըտի, որովհետեւ վստահութիւն չունի հրապարակին կայունութեան վրայ եւ սարսափով կը սպասէ վաղուան զարգացումներուն։ Դրամագլուխը կը վախնայ իր թաքստոցներէն դուրս գալէ եւ անհատական թէ հաւաքական մեծ ու փոքր ձեռնարկները կը տառապին դրամագլուխի պակասէ եւ սնանկութիւններու թիւը նմանը չտեսնուած համեմատութիւններու կը հասնի։ Երկրուն ձեռնարկներու կողքին բազմաթիւ են նաեւ շատ առողջ գործեր, որոնք որոշ դրամագլուխի յաւելումով մը պիտի կրնային շարունակել իրենց գործառնութիւնները, բայց որոնք ստիպուած կ'ըլլան, միւսներուն հետ, փակել իրենց դռները, փողոց թափելով հազարաւոր աշխատաւորներ եւ այդպէսով ուռճացնելով անգործներու արդէն իսկ ստուար բանակը։

Անվստահութեան երեւելին է, զարմանալ, որ մարդիկ նուազ կը սպառեն քան պիտի սպառէին բնականոն պայմաններու մէջ, ոչ միայն ձեռք քաշելով պերճանքի առարկաներէ, այլ նոյնիսկ անհրաժեշտ նկատուած կարգ մը իրերէ, անոնցմէն ալ մէկը հաշուելով, պարզապէս նաեւ օրուան համար կանխիկ դրամ ապահովելու մտահոգութեամբ։ Նպարեղէնի մանր խանութներուն վիճակագրութիւնները, որոնք ամէնէն աւելի մանրակրկիտները եւ իրականութեան մօտեցողները կարելի է համարել, ցոյց կուտան որ միջակ առեւտրական մը, առանց մէկ հատիկ յաճախորդ կորսնցուցած ըլլալու, իր ծախած նպարեղէնին վրայ հարիւրին մինչեւ երեսունի նուազում մը ունի, ինչ որ բացորոշ կերպով կ'ապացուցանէ թէ մարդիկ իրենց անձնեղէնին վրայ մինչեւ անգամ խնայողութիւն կ'ընեն։

Անգամ մը որ վերնայ քաղաքական անստուգութիւնը եւ Եւրոպայի հորիզոնը մթագնող սեւ ամպերը փարատին, դրամը ոչ մէկ պատճառ չունենար ալ եւս պահուըտած մնալու, անշահաբեր վիճակի մէջ։ Վստահութեան վերահաստատումով անիկա դարձեալ շրջաբերութեան մէջ կը մտնէ, գործերը կը բացուին, սպառումը կ'աւելնայ՝ իր ետեւէն քաշելով արտադրութեան յաւելումը, անգործներու մէկ կարեւոր մասը կը տեղաւորուին, իրենք ալ իրենց կարգին սպառելու ի վիճակի կ'ըլլան՝ նոր զարկ տալով արտադրութեան, ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերու հասոյթները երկրային կ'աւելնան, արտածումներու եւ ներածումներու բացը կը հաւասարակշռուի, պետութիւններու պիւտճէները նոյնպէս, եւ այսպէսով հետզհետէ կը վերադառնանք նախապատերազմեան բնականոն վիճակին։

Այսպէս է որ կը տրամաբանեն իրաց դրութիւնը ամբողջովին քաղաքական տիրող անստոյգ ու ձգտուած վիճակին վերագրողները։

Իսկ անոնք որ կը պաշտպանեն հակառակ տեսակէտը, այսինքն անոնք որ մեծ տագնապին բուն պատճառը կը տեսնեն զուտ տնտեսական գործոններու մէջ, առանց ուրանալու անվստահութեան տագնապին կատարած բացասական դերը, այդ անվստահութիւնն ալ կը բացատրեն գլխաւորաբար առեւտրական հրապարակին խախտուած վիճակով՝ պզտիկ տեղ մը միայն յատկացնելով, անոր ծնունդ տուող հոգեբանական պատճառներուն մէջ, տիրող քաղաքական լարուած կացութեան։

Անվստահութեան տագնապը, որուն հետեւանքով դրամը կը քաշուի շրջանառութենէ եւ դրամատուներն ու թանկագին մետաղները « բուրդէ գուլպա »ներու մէջ ծուարուած, ծակէ ծակ կը պահուըտին, անշահաբեր ու անպտուղ, կարեւոր ազդակ մըն է անշուշտ որ կը ծանրացնէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը, բայց եթէ ուշադրութեամբ հետեւինք դէպքերուն, պիտի տեսնենք որ անիկա թէեւ այսօր իր կարգին կը ծանրացնէ տիրող տագնապը, բայց ինքն ալ նոյն հետեւանքն մըն է եւ ծնունդը այդ տագնապին, եւ ոչ թէ պատճառ մը։

Պատերազմին յաջորդող առաջին տարիներուն դրամը չքաշուեցաւ հրապարակէն, հակառակ տիրող քաղաքական խիստ աննպաստ պայմաններուն, (պատերազմի վերսկսման վտանգ, սուր անհամաձայնութիւններ Դաշնակիցներու միջեւ, յաղթական թէ պարտուած երկիրներու մէջ ներքին ծանր խռովութիւններ, սահմաններու վրայ դաշնակից յարձակման ծրագիր եւայլն), որովհետեւ գործ կար հրապարակի վրայ եւ ստոյգ ու խոշոր շահեր ապահովելու գեղածիծաղ հեռանկարներ։

Այսօր, երբ առատութեան այդ օրհնուած շրջանին մէջ լայնօրէն, շռայլօրէն, անհաշիւ կերպով բացուած առասպելական վարկերը վարկ կը մնան տակաւին, յուսահատօրէն անդառնալի, երբ վարկային, առեւտրական ու ճարտարարուեստական հազարաւոր տուներ ամէն տարի սնանկութիւն կը հռչակեն, ամէնէն անկարեւորէն մինչեւ շուէտական լուցկիի տնեղերական ֆիրմային նման վիթխարի հաստատութիւններ, բնականաբար դրամը կը քաշուի իր պողպատէ կամ բուրդէ թաքստոցներուն մէջ եւ այսպիսի պայմաններու մէջ անվստահութեան տագնապը զուտ քաղաքական գործօններէ ներշնչուած նկատելը առ նուազն չափազանցութիւն է։

Պէտք է նկատի ունենալ դարձեալ թէ՝ օրէ օր ծանրացող տուրքերու բեռը, գրեթէ բոլոր երկիրներու (բացառութեամբ Գերմանիոյ) առեւտրական կշիռին բացը եւ պետութիւններու պիւտճէներուն անհաւասարակշիռ վիճակը, խիստ հեռու են սատարելէ վստահութեան այդ տագնապին մեղմացումին եւ ընդհակառակն կուգան ծանրացնել զայն ամէն օր քիչ մը աւելի։

Զարկերին բուն պատճառը ուրեմն, այս երկրորդ տեսակէտը պաշտպանողներուն համար, զուտ տնտեսական է եւ քաղաքական կացութիւնը երկրորդական դեր մը միայն կը կատարէ անոր մէջ։

Աւելի առաջ երթալով՝ անոնցմէ ոմանք չեն վարանիր ըսելու մինչեւ անգամ որ եթէ տնտեսական տագնապը կարելի ըլլայ մեղմացնել, փոխադարձ զիջողութեամբ, ընդհանուր համաձայնութեան մը գալով դրամներու կայունացման, մաքսային սեղմիչ օրէնսդրութիւններու վերացման եւ նախանիւթերու արժէքին բարձրացման համար, նոյն չափով ինքնին կը մեղմանայ նաեւ քաղաքական այսօրուան ձգտուած կացութիւնը։ Իսկ այն օրը որ դարձեալ առեղծուէին նախապատերազմեան շրջանի տնտեսական բնականոն պայմանները, երբ ամէն մարդ աշխատանք ու վաստակ ունենայ, վաղուան հացին մտահոգութիւնները վերնան, սոված ստամոքսներու եւ սեւ թշուառութեան ծնունդ՝ նախանձի, ատելութեան վատթար զգացումները թուլնան ու կորսուին հանգստաւէտ կեանքի բարիքներու մէջ, այդ օրը ինքնին կը պարզուին ամբողջ աշխարհի քաղաքական հորիզոնը մթագնող սեւ ամպերը։

Այս ծայրայեղ վարկածը որդեգրողները թերեւս մեծ չեն բնականաբար եւ աւելի իրազանցիւրը իր երկրին տնտեսական կացութիւնը բարւոքելու մտահոգութենէն կը թելադրուած ըլլայ, քան թէ իսկական համոզումներէ։ Բայց բանակ կը կազմեն անոնք որ ընդունելով հանդերձ թէ անկախաբար տնտեսական տագնապէն քաղաքական ծանր տագնապ մըն ալ գոյութիւն ունի, այս վերջին վտանգը անհետացնելու ամէնէն պարզ դարմանը կը գտնեն ընդհանուր զինաթափութեան մը մէջ եւ կ'առաջարկեն երկու հարցերը կապել իրարու, փոխադարձ տնտեսական համաձայնութիւն եւ ընդհանուր զինաթափութիւն, որով գործերը կը բացուին, պատերազմի սպառնալիքը կը վերանայ եւ աշխարհ կը վերագտնէ իր կատարեալ խաղաղութիւնը, ինչ որ միահամուռ բաղձանքն է հանուր մարդկութեան։

Հոս պէտք չէ մոռնալ նաեւ երկու ուրիշ շատ կարեւոր գործօններ, որոնք առաջ կը քշուին պետութիւններու որոշ խմբակցութեանց տեսաբաններուն կողմէ, բացատրելու համար տնտեսական մեծ տագնապը։ Առաջինը, որ գլխաւորաբար կ'ուղղուի Պանք տը Ֆրանսի նկուղներուն մէջ քնացող ձոյլ ոսկիի պատկառելի պահեստներուն, տագնապին գլխաւոր պատճառներէն մէկը կը նկատէ ոսկիին ծայրայեղ կերպով անհաւասար բաժանումը եւ կ'առաջարկէ միջոցներ խորհիլ, առեղծելու համար դրութիւն մը որ թոյլ տար ամէնքին ալ բաժին ունենալ այդ ոսկիէն, ըստ իր թուական եւ առեւտրական ու արտադրարուեստական կարեւորութեան։

Երկրորդը, որ տեսակէտն է բոլոր պարտք ունեցող պետութիւններուն, շարիքին գլխաւոր արմատներէն մէկը կը նկատէ պարտքերու խնդիրը։ Որքան ատեն որ երկիր մը խեղդուած մնայ պարտքերու տակ, այդ երկիրը չի կրնար բնականոն կերպով սպառել եւ բնականաբար սեղմելով պիտի սեղմէ իր գօտին։ Որքան ատեն որ պետութիւն մը պարտատէրութեան տակ կը մնայ ուրիշ պետութեան մը հանդէպ, տարեկան հարիւրաւոր միլիոններու վճարումի մը, տասնեակ ու տասնեակ տարիներու համար, այդ պետութիւնը չի կրնար թէ իր պարտքերը վճարել եւ թէ միեւնոյն ժամանակ ապրանք գնել իր պարտապահանջէն եւ այդ ապրանքին փոխարժէքն ալ վճարել։ Աշխարհի ամբողջ հարստութիւնն ալ չպիտի բաւէր այդ վճարումներուն համար։ Ուրեմն, որքան ատեն որ պարտք մնան այդ պարտքերը, թէ սպառումը չպիտի աւելնայ եւ թէ պարտատէր երկիրները հազար ու մէկ սեղմիչ միջոցներու պիտի դիմեն, ներածումները նուազագոյնին վերածելու համար, որով պիտի տուժէ ծանրօրէն միջազգային առեւտուրը եւ պիտի յաւերժանայ տնտեսական տագնապը։

Պէտք է սակայն անցընել այդ պարագաներուն վրայէն։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱՊՐԻԼ 11/24, 1915. — Արիւնը որ հոսեցաւ տասնեւութ տարի առաջ, դեռ այնքան թաց է ու կսկծագին։ Ապրիլ ամսուան մէջ էր որ թրքահայութեան ամէնէն ընտիր ծաղիկները, ցեղին ցաւոք բեռնաւոր, ճամբայ հանուեցան ու այլ եւս չվերադարձան։ Ապրիլի յաջորդող ամիսներուն մէջ էր, երբ ամբողջ թրքահայութեան օջախները մարեցան եւ հազարաւոր կարաւաններ մահացան անծանօթ ճամբաներու վրայ ու աւազներու տաք փոշիներուն մէջ։

Ու բազուրծ դագաղը խորութիւն չդրաւ ոչ ոքի, միայն Հայու արիւն փնտռեց, ու Հայու արիւն լակեց։ Այսօր վերապրող ամէն Հայ իր մեռելներն ունի, ու վերապրող ամէն Հայ իր արիւնող կսկիծը կը պահէ սրտին մէջ։ Ահա թէ ինչու Համազգային մեծ սուգը վէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ, եւ նահատակներու գլուխներուն վրայ վիճիլը՝ աններելի սրբապղծութիւն մըն է։

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Սելանիկի մէջ սուգի մեծ օրը համազգային եղաւ։ Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Թաղական խորհուրդը՝ մասնակցութեամբ քաղաքական երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներու։

Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր եկեղեցին։ Մահարձանը կը բարձրանար եկեղեցիին կեդրոնը, զարդարուած՝ հսկայ ծաղկեպսակով մը, յանուն Սելանիկի համայնքին։

Համայնքի անունով խօսք առաւ Գ. Թ. Գօյմճեան, որ շեշտեց ազգային միակ ծրագրի մը եւ համահայկական ճակատի բացարձակ անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ ամէնէն ազդու միջոցը մեր վրէժխնդրութեան։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկ. Ռ. Դալֆաեան ոգեկոչումը ըրաւ մեծ մեռելներուն, անոնց կտակը յարգողներուն ուխտը անգամ մը եւս նորոգեց, դարաւոր ոճրագործին դէմ ազգովին ճակատելու պէտքը շեշտելով։ Ռամկավարներու կողմէ՝ Գ. Փ. Գոյանճեան յաղթանակի օր մը նկատեց այդ օրը, եւ կոչ ըրաւ ամէն կարելի միջոցներով օգնենք ազգային ձեռնարկներուն, կանգուն պահելով դպրոցն ու եկեղեցին։ Իսկ բողոքականներուն կողմէ՝ Գ. Գ. Մորճիկեան կոչ ըրաւ իրերահասկացողութեան, նահատակներու միակ փափաքը նկատելով զայն, որուն իրագործումով միայն, ըսաւ, անոնց անհանգիստ ոսկորները հանգստութիւն պիտի գտնեն։ Սելանիկի յոյն մետրապոլիտին ներկայացուցիչը, քանի մը քաջալերական խօսքերով, յոյս ու կորով մաղթեց, աւելցնելով որ, տառապանքները երբեք յաւիտենական չեն կրնար ըլլալ, թէ արդարութիւնը օր մը անպայման իր տեղը պիտի գտնէ, եւ փափաք յայտնեց, որ կորսուած արդարութիւնը շուտով վերահաստատուի։ « Տէր Ողորմեա »ն գեղեցկօրէն երգուեցաւ [illegible] երգչախումբին կողմէ, որմէ վերջ, քահանային [illegible] աւարտեցաւ այս խիստ տպաւորիչ սգահանդէսը։

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. — Ինչպէս նախորդ թղթակցութիւններուս մէկուն մէջ յիշած էի, նոր Ցունաստանի Թեմական խորհուրդը հրաժարած էր, եւ առաջն. փոխանորդը հրահանգուած էր շրջաններու ուր թաղային մարմիններու, որպէս զի ընտրական յանձնախումբեր կազմելով ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեամբ Թեմականի իրենց պատգամաւորները ընտրեն։

Համաձայն այս հրահանգին, շրջաններէն հինգը ընտրեցին իրենց պատգամաւորները եւ յաջորդաբար մնացեալ շրջաններն ալ ընտրելու վրայ էին երբ, Սելանիկի Թաղական խորհուրդը փութկոտ դիմում մը կատարեց կառավարութեան իրաւասու պաշտօնատան, Թեմական մարմին ընտրելու արտօնութիւն խնդրելով։

Գաւառն պաշտօնատունը կտրուկ կերպով մերժեց Թաղական խորհուրդի դիմումը, առարկելով թէ իրենք կ'անգիտանան առաջնորդարանի եւ անոր կողքին՝ Թեմական մարմինի մը գոյութեան իրաւունքը։ Իբրեւ հայ համայնքի ներկայացուցիչ, կը ճանչնան միայն Թաղական խորհուրդը, որուն գործունէութեան սահմանները կ'ամփոփուին դպրոցին եւ եկեղեցիին շուրջ։

Այս կտրուկ մերժումը հետեւանքն էր մեծ ազգային այն անհեռատես քաղաքականութեան, որով քանի մը տարիներ առաջ անտեղի կերպով կառավարական այդ գրասենեակի միջամտութիւնը հրաւիրեցին, առաջնորդարանի ներքին կարգ մը խնդիրներու շուրջ, ու այդ [illegible] իսկ համաձայնութեամբ՝ փաստօրէն ջնջուած յայտարարուեցան նոր Ցունաստանի առաջնորդարանի յատուկ կարգ մը իրաւասութիւններ։

Հակառակ այս իրողութեան, սակայն, կառավարութիւնը այնքան ալ չէր հետաքրքրուեր մեր ներքին խնդիրներով, այնպէս որ Սելանիկի Թաղական խորհուրդի դիմումին մերժումը արդիւնք է թէ՝ դիմումին ձեւին թերութեան, եւ թէ, պատկան գրասենեակի պաշտօնատարին՝ ոչ — նպաստաւոր տրամադրութեան։

Թեմականի կազմութեան հարցին հանդէպ առ այժմ սպասողական վիճակ մը կայ։ Հաւանաբար, խորհրդակցական լայն ժողով մը գումարուի, ձգելու համար այս անգամ ուղղակի կուսակալին ըլլալիք դիմումի մը ձեւն ու մանրամասնութիւնները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ. — Հ. Մ. Ը. Մ. ի Սելանիկի մասնաճիւղը անընդհատ կը գործէ, եւ իր գործօն անդամներէն զատ, մարզադաշտերը կը քաշէ նաեւ այն երիտասարդները որոնք սրճարաններու մեղկութեան մէջ թմրած կը մնային ժամերով, մինչ այսօր՝ բաց օդին ու արեւին ազատ լոյսին տակ, մեր մարզիկներու շարժումներուն կը հետեւին, խանդավառ սիրողները մնալով Հ. Մ. Ը. Մ. ի ամէն տեսակ ձեռնարկներուն։

Արդարեւ, Սելանիկը հպարտ է Հ. Մ. Ը. Մ. ի իր « Արաքս » ով, որ 16 օտար խումբերու մէջ միակը եղաւ ֆութպոլի ախոյեանութեան բաժակը շահող։ Զատկի տօնին ալ յաղթական արշաւ մը ունեցաւ դէպ ի Աթէնք, ուր մրցեցաւ յունական զօրաւոր « Միքրասիաթիք »ի հետ՝ — յաղթական — եւ հակաՀ. Մ. Ը. Մ. եան « Նոր Բիւրակն »ի հետ — դարձեալ յաղթական։

« Արաքս »ի ներկայութիւնը մայրաքաղաքին մէջ՝ առեղծեց մեծ շարժում եւ սքանչելի խանդավառութիւն։

Սելանիկի Հ. Մ. Ը. Մ. ի վարչութիւնը այժմ զբաղած է իր տարեկան [illegible] օլիմպիականի պատրաստութեամբ։ Մեծ աշխատանք կը տարուի ներկայ ակումբներուն թիւը կրկնապատկելու եւ օլիմպիականին ներկայանալու առ նուազն տասը խմբակներով։

Իսկապէս որ, Սելանիկի մարզական կեանքը կը գտնուի լաւ ճամբու վրայ, ու գտնէ այս մարզին մէջ, առ այժմ, հեռու պահուած են Նարեկեան « ազգայինճի »ները, որոնք անդադրում աշխատանքներ կը տանին թունաւորելու եւ պառակտելու համար երիտասարդական գործ մը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ. — Ազգ. եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններու Շրջանաւարտից Միութիւնը, Ապրիլ 11/24ի զոհերու յիշատակին՝ ներկայացուց Ա. Գարթեւեանի « Անմահ բոցը »։ Հակառակ մուտքը վճարովի ըլլալուն, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր։ Դերակատարները որոնք բոլորն ալ միութեան պատանիներէն կազմուած էին, գնահատելի ճիգով մը տարին իրենց դերերը, յաջողապէս պահելով խաղին ներդաշնակութիւնը։

Նոր յաջողութիւններու յոյսը կը ներշնչէ այս մշակութային միութիւնը։

Նորակազմ « Աղամեան » Թատերասիրացը, իր առաջին մուտքը գործեց ներկայացնելով Ա. Ահարոնեանի « Արցունքի հովիտը », խուռն բազմութեան մը առջեւ։

Հոս խաղին պիտի չմօտենանք քննադատական ակնոցով, որովհետեւ ներկայացում մը իր բոլոր մանրամասնութեամբ կատարեալ ընելու համար, անհրաժեշտ են բեմական յարմարութիւններ, իսկ Սելանիկի մէջ թատերական հասկացողութեամբ բեմ չկայ։ Այս պայմանները նկատի ունենալով, « Աղամեան »ի անդամները « Արցունքի Հովիտը »ին պէս բարդ ու խորունկ կտորի մը մէջ երեւան բերին բաւարար յաջողութիւն. Անվերջ ծափահարութիւններ որոնք կ'ըլլային իւրաքանչիւր արարի, ապացոյց մըն էր որ ներկայ բազմութիւնը կը գտնուէր խորունկ տպաւորութեան մը տակ, հաղորդական տպաւորութիւն մը՝ որ յաջողապէս փոխանցուեցաւ դերակատարներու կողմէ « Արցունքի հովիտը »ի մեծանուն հեղինակէն դէպ ի ներկաները։

« Աղամեան » Թատերասիրացի սիրողները ապագայ կը խոստանան։

ՎԱՀԱԳՆ

Թուրքը
ԵՒ
ՀԱՅՈՑ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑՆԵՐԸ

Չպիտի ուզէինք զբաղիլ մարդկային ցեղին մաս կազմող բորենիներով, եթէ երբեք անոնք վերջերս չփորձէին խօսիլ մեռելներուն եւ անոնց գերեզմաններուն սրբութեան մասին։

Ի՞նչ, այդ դո՞ւք էք, արիւնախանձ գազաններ, որ փրփուր ու մաղձ կը տեղաք քանի մը պուլկար երիտասարդներու վրայ՝ որոնք Ռազկրատի մէջ ուզած են քանդել « Թրքական » գերեզմանոցը, պարզապէս ջնջելու համար Թուրքերուն վայրագութեանց հետքերը իրենց հայրենիքէն։ Եթէ աշխարհի մէջ կան ժողովուրդներ, որ յարգանք ու երկիւղածութիւն ունին հանդէպ բոլոր մարդկային մեռելներու եւ գերեզմանոցներու, Թուրքերը մաս չեն կազմեր երբեք անոնց, որովհետեւ ամբողջ աշխարհը գիտէ, որ Թուրքը աւերող է, ջարդող, կողոպտող, որ հրէշի բնազդով կոտորած է մարդիկ, ծերեր, կիներ ու երախաներ։

Մեր նպատակը չէ արդարացնել պուլկար երիտասարդներուն արարքը, այլ կ'ուզենք յիշեցնել Թուրքերուն որ երբեք չխօսին մեռելներու եւ անոնց հողակոյտերու յարգանքի մասին, չըսեն, թէ սրբութիւն են մեռելը, գերեզմաններն ու անոնց վրայ դրուած քարերը։ Երբ խօսողը Թուրքն է, իրաւունք չունի, վասն զի երկրագունտի վրայ չկայ ազգ մը, ժողովուրդ մը կամ ցեղ մը՝ որ գործած ըլլայ այնքան ոճիրներ ու գազանութիւններ, քանդէր եկեղեցիներ, տաճարներ ու արձաններ, որքան ըրաւ Թուրքը։ Գիտեմ տաճարներ որոնք փլան Թուրքերու ձեռքով, սուրբերու եւ կաթողիկոսներու գերեզմաններ՝ որոնք քանդուեցան, անճանաչելի դարձան այսօրուան Թուրքերու կողմէն։

Խօսիլ առանց սրբութեան վրայ, ճանչել աշխարհի առջեւ թէ Թուրքերը բնաւ գերեզման չեն քանդած, թէ իրենք, Թուրքերը, խոր յարգանք ունին գերեզմաններու հանդէպ — ստախօսութիւն է, եւ ոճիրներու քօղարկում։

Թրքահայաստանի մէջ գերեզման չմնաց որ չքանդուէր, եւ անոնց քարերը տանի, նոյն իսկ ախոռի պատին հիմ չդրուէին։ Գտէք արեւելեան նահանգները, գտէք հայկական գիւղերը, եւ դուք չպիտի տեսնէք գերեզմաններ, բոլորը քարուքանդ եղած են, քանդակուած սեւ արձանագրութիւններ կրող քարերը տարուած են Թուրքերու տուները, կա՛մ դուռը սալարկելու եւ կամ՝ նոր շինուած տուներու պատերուն հիմք ծառայելու։

Ես խաչքարեր տեսած եմ Թուրքերու ախոռներուն մէջ, Թրիքի ու աղբի մէջ կորած։

Ռուսական ճակատէն փախչող « քաջ » Թուրք զինուոր մը կը պատմէր թէ երբ Կարնոյ նահանգէն կ'անցնէր դէպ ի Երզնկա, տեսած է հօ, կիներու եւ ծծկեր երախաներու մերկ դիակները՝ արեւուն տակ, բաց դաշտին մէջ, ուռա՛ծ փորերով, որոնք խաղալիկ դարձեր էին Թուրքերու ձեռքը, թէ քարերով դիակներու նշան կ'առնէին ու կը նետէին, կը պայթեցնէին ուռած մարմինը՝ առանց խղճի եւ զգացումի։

Օ՛, ո՛չ, եթէ ամբողջ աշխարհը ուրանայ Թուրքերու գործած ոճիրները հանդէպ բարի, իր քրիստոնեայ ազգաց ու աշխարհի մէջ ո՛չ ոքի վնաս չտուող հայ ժողովուրդին, մենք չպիտի մոռնանք, տետրակներու մէջ պիտի գրենք մեր տեսածներն ու լսածները եւ պիտի սորվեցնենք մեր երախաներուն, թէ Թուրքը գազան հրէշ մըն է, արիւն լակող բորենի մը։

Թո՛ղ « մաքուր » Կօլինները, « միսիս » Փէթրիքներն ու Կրէյս կլիորները ծախեն իրենց խիղճը, ու [illegible] հանըմներուն հետ՝ ճաշեն ի նպաստ Թուրքիոյ փրոփականտի եւ ուզեն մոռացութեան տալ Հայոց չարչարանքը, երկունքն ու խաչելութեան Գողգոթան, որոնց կազմակերպիչն ու գործադրողը եղաւ Թուրքը [illegible] գազանը։

Թուրքը՝ մարդանման հրէշ մըն է կոտորող, ջարդող, հալածող ու աւերող՝ երբ իր դէմ գտնուողը տկար է անզէն ու վեհերոտ։

Իսկ երբ փշրեն իր ակռաները կը դառնայ հեզ, կը կեղծէ ու կը շողոքորթէ։ Ոտքերդ անգամ համբուրելու « բարի » սովորութիւն մը ունի ան՝ երբ խրոխտ ես, երբ կանգնած ես իր դէմ ու կը նայիս իր աչքերուն մէջ՝ ընչտուկ, համարձակ ու անվախ։

Ո՛չ միայն Հայոց գերեզմանները, այլ եւ մեր քանդուած տուներուն ու գիւղերուն փլուածքը յաւիտենական արատ մը պիտի մնայ թրքութեան ցեղին ճակատին վրայ, որքան ալ աշխարհը անիրաւ գտնուի ու ուրանայ մեր կրած տառապանքները։ Դեռ չենք ծերացած, եւ Թուրքին ըրած խժդժութիւնները ամէն օր, շաբաթը քանի մը անգամ կը յիշենք կամայ ակամայ, որովհետեւ մեր պատմութիւնը անմոռանալի հէքեաթ մը դարձաւ, եւ այդ հէքեաթին մէջ կը տեսնենք Թուրքը՝ իր դահիճի պատմուճանով։

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«Կնճռոտ հանգոյց»

13 մայիս շաբաթ իրիկուն Տիկին Սիրանուշ Ալիքսանեան թատերական երեկոյթ մը կազմակերպած էր Փարիզի պետական Երաժշտանոցի սրահին մէջ, ներկայացնելով իր հեղինակութիւնը, « Կնճռոտ Հանգոյց »։

Տիկին Ալիքսանեան իր ետին ունի թատերական երկար կեանք մը, երեսունըհինգ տարուան յարատեւ գործունէութիւն մը որ յարգանք կը ներշնչէ։ Կը սկսի ան Մնակեան Թատերախումբին մէջ, կ'ամուսնանայ նոյն խումբի տաղանդաւոր դերասան Ց. Ալիքսանեանի հետ։ Դերասան ամոլը իր թատերական գործունէութիւնը կը շարունակէ նախ Մնակեան խումբին մէջ մինչեւ անոր ցրումը, ու յետոյ Թուրք պետական թատերախումբին մէջ, ուր կը շարունակէ գործել Տիկին Ալիքսանեան իր ամուսնին մահէն յետոյ մինչեւ Զինադադար։

Այդ ատեն կը սկսի պոլսահայ թատերական կեանքի ամէնէն խանդավառ շրջանը « Հայ Դրամաթիք »ի ծնունդով։ Տիկին Ալիքսանեան կը լքէ Թուրք բեմն ու անոր ապահոված կեանքը եւ կը նետուի հայ բեմ, երիտասարդական անշահախնդիր թափով մը։ Կը համախմբուին հայ ցիր ու ցան ուժերը ու կը հիմնուի « Հայ Դրամաթիք »ը որուն յետոյ իրենց լայն օժանդակութիւնը պիտի բերէին Արշէզեան, Զարիֆեան, Փափազեան, Շահխաթունի եւ Սեւումեան։ Բայց պատի՛ւ հիմնադիրներուն, որոնք ամուր սիւները հանդիսացան նորակազմ խումբին։

1922ին, քաղաքական դէպքերու հետեւանքով կը ցրուի « Հայ Դրամաթիք »ը։ Տիկին Ալիքսանեան կը հաստատուի Փարիզ, ուր պատահական մասնակցութիւններով իր օժանդակութիւնը կը շարունակէ տալ հայ բեմին։

Ու ահա տասը տարուան դադար մը յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով կը ձեռնարկէ այս ներկայացումին,

…ժողովել իր հեղինակութիւնը «Կնճռոտ Հանգոյց»։

Երեսունհինգ տարուան թատերական գործունէութիւն մը խորհրդածական մըն է ինքնին ու արժանի յարգանքի եւ գովաբանութեան։ Սակայն հասարակութիւն մը սակայն ըմբռնած էր այդ իմաստը։ Բայց թատերական գործունէութիւնը անցաւ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, ստեղծելով ջերմ համակրանքի մթնոլորտ մը բեմին եւ ունկնդիրներուն միջեւ։

Գրական յատկութիւններ չունի Դպիրն Ալիքսանեան։ «Գրական գործերէն մէկը չէ այս, կը գրէ ան իր յայտագրին մէջ, այլ ժողովրդական ոճով գրուած գրական ու կենդանի դրուագներու շարք մը, թրքահայութեան… մօտաւոր անցեալէն»։

Բայց բարեբախտաբար հեղինակին համար, «դրուագներու շարք մը» չէ «Կնճռոտ Հանգոյց»ը, այլ ամբողջական գործողութիւն մը, որ կ՚աշխատի 1900ական թուականներու պոլսական կեանքէն էջ մը։

Առաջին ու երկրորդ արարները կը ներկայացնեն երկու տարբեր միջավայրեր։ Պոլսեցի հայ ընտանիք մը, տանտէր պարոն Յովհաննէս աղա՝ գաւառացի պարկեշտ առեւտրական մը, կինը՝ Զարուհի, լուրջ եւ գաստիարակուած, աղջիկը՝ Արմինէ, պարզ ու բարի, որդին՝ Հրանտ, ծոյլ եւ հաճոյասէր։ Ու յետոյ գաւառացի ընտանիք մը, նոյն երդիքին տակ, խոհարար Արիստակէսի եւ մայրը՝ Վարդենիի խանթուն, որ այդ օրը կը հասնի գաւառէն Պոլիս իր որդիին մօտ։

Երրորդ արարին կը սկսի բուն գործողութիւնը։ Յովհաննէս աղա խնջոյք է կազմակերպած տանը մէջ, հաւաքուած են բարեկամներ ու կը տօնեն Արմինէի չքնաղ վարդ ըլլալը։ Վեր կը կանչեն նաեւ Վարդենիի խանթունը, գաւառացի երկչոտ ու ամօթխած կինը։ Յովհաննէս աղա բարի գալուստ կը մաղթէ անոր, բայց այդ ձայնը, ծանօթ, սիրելի ու անուշ այդ ձայնը իր էրկանն է, Վարդենիի էրկանը, որ տարի օր մը լքեր էր տունն ու կինը եւ հասցեր հայրենիքէն ամուսնութեան համար մը ամիսներ ետքը, քաղաքական ոճիր մը հետեւանքով։ Ու ճակատագիրը, Հայուն ճակատագիրը ահա դէմ դիմաց է հաներ կինն ու ամուսինը «Կնճռոտ Հանգոյց»ով մը զոր Յովհաննէս աղայի անձնասպանութիւնը միայն կը լուծէ։

Կմախքն է այս թատերգութեան զոր հեղինակը կը համեմէ իր բեմի փորձառութեամբ, դնելով հոն կեանք ու շարժում։ Գործողութիւնը կը զարգանայ ու կը տկարանայ սակայն, երբ ան կը ջանայ [illegible] անել, երբեմն գաւառացի կնոջ եւ մօր, Պոլսեցի կնոջ եւ մօր հոգին ու վերլուծել այդ երկու հակառակ ուժերու բախումը։

Գործողութեան ընթացքին կ՚անցնին 900ական թուականներու պոլսական կեանքէն ծանօթ տիպարներ, գաւառացի տիպարներ, պանդուխտներ որոնց կարօտի երգերը երկրորդ արարին հայրենաբաղձիկ անուշ մթնոլորտ մը ստեղծեցին։ Ու այս բոլոր չարժանիքը տեղական գոյն ստեղծելու անկեղծ ճիգով մը։

Փարիզահայ դերասաններէն Անդինէ Ակեան, Ցօժէնի Մորժ — Շահպարոնեան Թուրինա Ալիքսանեան, Գէորգ Թելեան, Կոթիկեան, Նիկողոսեան, Տէրվիշեան, Թորոսեան, Գրիգոր Վարդան անձնուիրաբար բոլորուած էին այս առիթով իրենց երիցագոյն ընկերոջ շուրջը։ Երրորդ արարէն վերջը անոնք համակրանքի եւ յարգանքի ցոյց մը կատարեցին իրենց «մայր» դերասանուհիին որ այս առիթով ստացաւ բազմաթիւ ծաղկեփունջեր։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մանկապարտէզի տուն

Որոշուած է Երեւանի մէջ շինել մանկապարտէզի հսկայ տուն մը, որ պիտի արժէ մէկ միլիոն րուբլի։ Նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Գրիգորեան։

Շէնքը պիտի գրաւէ հսկայ տարածութիւն մը, Շրջանային, Աբովեան, Տէրեան եւ Աղայեան փողոցներու անկիւնը։ Պիտի ունենայ 4 յարկ 50 բնակարանով։ 24 յարկաբաժինները պիտի ունենան հական սենեակ, իսկ 26 յարկաբաժինները 3ական սենեակ։ Շէնքը պիտի ունենայ նաեւ մանկապարտէզ մը, հեռարձակի (ռատիօ) սրահ եւ այլ յարմարութիւններ։ Շինութիւնը պիտի աւարտի այս տարեվերջին։

Հողերու ոռոգում

Ըստ ծրագրի, խոպան հողամասերու մէջ բացուած ջրանցքներու շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ ոռոգել 51 հազար հեկտար հող։ Այս հողերէն 17.200 հեկտարը բամպակի, 9.334 հեկտարը որթատունկի մշակութեան յատկացուած է։

Այս հսկայական ծրագիրը կը յուսացուի աւարտել 1936ի վերջը։ Ընդհանուր ծախք կը նախատեսուի 65 միլիոն րուբլի։

Անցեալ տարի ոռոգուած է 3000 հեկտար հող։ Այս տարի, գարնան, պիտի ոռոգուի 5.700 հեկտար, աշնան 800 հեկտար։ Այս հողերուն կէսը բամպակի մշակութեան համար։

Ոռոգելի այս հողերուն վրայ կատարուած աշխատանքները թերի են։ Փետրուարին կը պահանջուէր 2386 բանուոր, մինչ աշխատած են միայն 749 հոգի։ Մարտին աշխատած են 1600 հոգի։ Այս աշխատանքներուն համար պահանջուած փայտեղէնի եւ երկաթեղէնի հայթայթումն ալ թերի է։ Ահա թէ ինչու աշխատանքի ծրագիրը չէ իրագործուած ամբողջովին։ Յունուար ամսուան ընթացքին հողային աշխատանքները կատարուած 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, փետրուարին՝ 36 առ հարիւր։

Ա. Տէր Ղեւոնդեան

Երաժիշտ Ա. Տէր Ղեւոնդեանի ստեղծագործութիւններուն նուիրուած, համերգ մը տեղի ունեցաւ անցեալ ամիս Երեւանի մէջ։ Նուագախումբը տուաւ քանի մը կտոր երաժիշտին «Սեդա» օփերայէն եւ մէկ պատկեր «Աղթամար»էն։ Այս առթիւ «Խորհ. Հայաստան»ի երաժշտական քննադատը կը գրէ. —

Ա. Տէր Ղեւոնդեան ունի իրեն յատուկ երաժշտական ոճ, ծանր եւ պարզ։ Կը համարուի ռուսական դպրոցին հետեւող մը, թէեւ միեւնոյն ատեն հակում մը ցոյց կուտայ դէպ ի վակներիզմ։ Այս երկու ուղղութիւններուն միացումը որոշ դրոշմ կը դնէ երաժիշտին ստեղծագործութիւններուն վրայ։ Տէր Ղեւոնդեան լաւ ծանօթ է նուագախումբի մէջ մտնող ամէն երաժշտական գործիքի եւ կ՚աշխատի իւրաքանչիւր գործիք օգտագործել ինչպէս ստեղծագործութեան գլխաւոր թեմային, նոյնպէս accompagnementին մէջ, տալով այդ գործիքներուն առաւելագոյն ձայնը։ Ու կը կազմուի ձայներու կուտակում, նուագախումբի զօրեղ, ուժգին եւ գունեղ ներդաշնակութիւն մը։

Տէր Ղեւոնդեան լաւ գիտէ երաժշտութեան տեսութիւնը, ինչ որ կը տիրապետէ իր ստեղծագործութիւններուն, ի վնաս իր ստեղծագործութեանց պարզութեան։ Անկից ժողովրդական դառնալու դժուարութիւնը։

Սակայն բացառութիւն կը կազմէ «Քայլերգը», որուն մէջ Տէր Ղեւոնդեան կրցեր է օգտագործել ժողովրդական երգ մը, տալով այդ երգին պարզ բայց յաջող համերգային ձեւաւորում։

«Սեդա» օփերային նախերգանքն անորոշ է տպաւորութեամբ։ Հետաքրքրական է «Վահագնի Ծնունդը», որ գրուած է բանաստեղծ Յով. Յովհաննիսեանի ոտանաւորին վրայ։ Այստեղ Տէր Ղեւոնդեանի երաժշտութիւնը զօրեղ է եւ հոյակապ, բայց միեւնոյն ժամանակ կը ճնշէ ձայներու ծանրութեամբ։ Այդ յատկանիշէն չէ ազատուած նաեւ «Սեդա» օփերային «արիա»ներուն, մանաւանդ աղօթքի «արիա»յին մէջ, որ շատ ուժեղ է եւ նուաղ պարզ։

Երեւանի բարեշինութիւնը

Երեւան քաղաքը բարեշինելու հոգը յանձնուած է Քաղաքային Խորհուրդին ենթակայ Բարեկարգման Ընկերութեան։ Ընկերութիւնը շուտով կը սկսի նորոգել փողոցները, կանաչապատել քաղաքը եւ մաքրել աղտեղութիւնները։

Փողոցները բարեկարգելու համար՝ ծրագրուած է նախ աւարտել Աբովեան եւ Սպանդարեան փողոցները եւ կառավարական տան շրջանի սալարկումը խորանարդ կրաքարերով։

Մարքս եւ 26 փողոցները պիտի սալարկուին կլոր քարերով։ Իսկ խայծաղանով պիտի ծածկուին, վեց քիլոմեթր երկարութեամբ, կայարան տանող ճամբաները։ Զուգընթացաբար պիտի շինուին մայթեր եւ պիտի կատարուին վերանորոգումներ։

Քաղաքը կանաչազարդելու համար, ուշադրութիւն պիտի դարձուի ծառուղիներուն եւ պարտէզներու լայնացման եւ պիտի աշխատուի նոր ծառուղիներ բանալ եւ նոր պարտէզներ շինել։ Պիտի կանաչազարդուին նաեւ համագործակցական նոր թաղամասերը, ինչպէս նաեւ Աբովեան, Սպանդարեան, Լէնինի, Ռուբէնի փողոցները։ Ծառեր պիտի տնկուին նոյնպէս կայարանի խճուղիին վրայ։ Դժբախտաբար կոյուղի եւ ջրմուղ շինելու աշխատանքները կը խանգարեն ծառատնկութիւնը եւ ճամբաներու նորոգութիւնը։

Քաղաքին նորատունկ ծառ հայթայթելու համար Թոխմախան լճին մօտ պիտի հիմնուի ծառամշակութեան կայան մը տնկարանով։

Նոյն ընկերութիւնը լրջօրէն մտահոգուած է քաղաքը մաքրելու եւ աղբը դուրս տանելու գործով։

Քաղաքային Խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ արձանագրեց որ Երեւան աղտոտ է ծայր առածայր եւ անհրաժեշտ նկատեց միջոցներ ձեռք առնել մաքրութեան համար։ Բակերէն աղբերը հաւաքելու համար տրամադրուեցան 2000 անտուկներ։ Աղբը քաղաքէն դուրս փոխադրելու համար՝ պիտի աշխատցուին 8 բեռնատար ինքնաշարժներ եւ 10 ձիու սայլ։ Հիմնուած է գոնապաններու կազմակերպութիւն մը։ Դռնապաններուն թիւը պիտի հասցուի 250ի։ Տուները արդէն բաժնուած են դռնապաններու այս թիւին համաձայն։

Լենինականի ջրմուղը

Վերջերս քննութիւն կը կատարուէր Ծաղկաձորէն Լենինական ջրմուղ մը հիմնելու մասին։ Այդ ջրմուղը պիտի առնէ Ծաղկաձորի եւ Արփա չայի ջուրը, որ կը բաւէ քաղաքին բնակչութեան խրբեւ խմելու ջուր։

Ջրմուղին նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Շիրմազան։ Ծաղկաձոր — Լենինական ջրմուղին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 12 քիլոմեթր եւ օրական քաղաքին եւ անոր արդիւնաբերական բաժիններուն (հիւսուածեղէնի գործարան, սպանդանոց, շաքարի գործարան) պիտի տայ մէկուկէս դոլլ ջուր։ Այս ջրմուղին շինութեան համար պիտի ծախսուի 2 միլիոն րուբլի։

Մանր լուրեր

Երեւանի հացի գործարանը պիտի ընդարձակուի շուտով։ Այդ նպատակին յատկացուած է 76 հազար րուբլի։ Դիլիջանի եւ Ալլահվերդիի մէջ պիտի հիմնուին հացի նոր գործարաններ։ Այդ նպատակին յատկացուած է 140 հազար րուբլի։

⁂ Ապրիլ 5էն ի վեր Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ բանւորական Երեւան անունով օրաթերթ մը, որ օրկանն է Երեւանի քաղաքային խորհուրդին։

⁂ Այս տարի Հայաստանի մանկավարժական հաստատութիւններէն շրջանաւարտ կ՚ըլլան 1000 ուսուցիչ։

⁂ Լենինականի երաժշտանոցը որոշուած է կոչել այսուհետեւ երաժիշտ Տիգրանեանի անունով, այս արուեստագէտին 50ամեայ յոբելեանին առթիւ։

ԹԻՖՈՒՍԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեթէ հինգ թէ բծաւոր ժանտատենդ ծագած է Լիբանանի մէջ, փոխանցուելով Թուրքիայէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, Լիբանանի վարչութիւնը ժողով գումարելով միջոցներ խորհած է թիֆուս հիւանդութեան դէմ պաշտպանուելու համար։ Առողջապահական տնօրէն Տօքթ. Կարկուր այս մասին ընդարձակ բացատրութիւններ տուած եւ յայտնած է թէ անհրաժեշտ է բանտերու վիճակին ուշադրութիւն դարձնել, որովհետեւ հաստատուած է որ հիւանդութիւնները ամէնէն առաջ բանտերէն կը սկսին։ Կառավարութիւնը պէտք է պարտադրէ բանտարկեալները որ ամէն օր փոխեն իրենց հագուստները։ Մասնաւոր լուացարաններ պէտք է շինուին բանտերու մէջ։

Ժողովը որոշած է մասնաւոր գրքոյկներ հրատարակել եւ ցրուել ժողովուրդին, պաշտպանուելու համար թիֆուսին դէմ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (7 մայիս)։

— «Բացառիկ երեւոյթ է հելլենական մամուլը Պալքանեան թերակղզիին մէջ։ Բացառիկ երեւոյթ՝ զանազան տեսակէտներով։ Նախ, համրանքը։ Պալքանեան ոչ մէկ երկրի մէջ այնքան մեծ թիւով օրաթերթեր լոյս կը տեսնեն, որքան Յունաստանի մէջ։ Տարիներու ընթացքին լայն խարիսխ նետած եւ նիւթապէս բոլորովին ապահովուած օրաթերթերու կողքին, Աթէնքը, եւ անոր կողքին նաեւ Յունաստանի երկրորդ մայրաքաղաքը նըկատուող Սելանիկը, մերթ ընդ մերթ հրապարակ կը նետեն ուրիշ նոր օրաթերթեր ալ, որոնցմէ ոմանք կը յաջողին յարատեւել, իսկ ուրիշներ՝ աստղի մը նման վաղանցուկ հետք մը ձգելով կը մարին ու կ՚անհետին։ Օրաթերթերու այս բազմութիւնը, անշուշտ, բոլոր պարագաներու համար, անհատական նախաձեռնութեան արդիւնք չեն։ Անհատական ձեռնարկներու կարգին քիչ չէ թիւը եւ այն թերթերուն, որոնք քաղաքական — գրամատիրական որոշ խմբակներու վրայ կրթնած են։ Նիւթապէս կը մատակարարուին անոնց կողմէ եւ շատ ալ՝ թիրաժի արտակարգ մտահոգութիւնը չունին։ Ցիչեալ խմբակները, իրենց մամուլին միջոցով կը ջանան տիրապետել հանրային կարծիքին վրայ, ներկայացող առիթով օգտագործելու համար անոր աջակցութիւնը։ Եւ, այնքան բուռն է տիրապետելու այս ճիգը, որ անոնք չեն գոհանար միայն տասնօրեան տպագրութիւններով, այլեւ կ՚ուզեն իրենց խօսքի տպաւորութեան տակ պահել հանրութիւնը նաեւ կէսօրէ վերջ, իրենց երեկոյեան մամուլով։ Օրուան 24 ժամերուն, անոնք երկու անգամ կ՚ուզեն խօսիլ ժողովուրդին, մէկը անբաւարար նկատելով։

Եւ այսօր, յունարէն լեզուով Աթէնքի մէջ կը հրատարակուին 18 օրաթերթեր, որոնք կը սպառին եւ կը կարդացուին Յունաստանի բոլոր կողմերը, որքան որ ալ իւրաքանչիւր մեծ կամ միջակ քաղաք ունեցած ըլլայ իր տեղական օրաթերթերը։ Այս թիւին վրայ պէտք է բարդել նաեւ Սելանիկի 6 օրաթերթերը, որոնք իրենց բովանդակութեամբ ու ծաւալով շատ ալ ետ չեն մնար իրենց աթէնական պաշտօնակիցներէն, տրուած ըլլալով որ բոտխրկուած են տեւական մրցակցութեան մէջ գտնուիլ անոնց հետ։ Այսպէս, առանց հաշուելու գաւառական յիսնեակ մը եւ աւելի փոքրածաւալ օրաթերթերը, Ն. Վ. Հելլենական Մամուլը ունի 24 մեծ օրաթերթեր երկու գլխաւոր քաղաքներու մէջ, առանց հաշուելու ուրիշ լեզուներով հրատարակուողները. Եւ այս 24 օրաթերթերն ալ — բոլորն ալ բազմածախս — ընթերցող ունին, եւ իւրաքանչիւրը՝ 5000էն մինչեւ 40.000 թիրաժ. Յոյնը կը սիրէ թերթը։ Կը սիրէ՝ ներքին քաղաքականութեամբ գրաւիչ շատ սիրելուն պատճառով։ Եթէ չըլլար ընթերցողին այս քաջալերանքը, պալքանեան որ եւ է երկրի համար աննախընթաց եղող օրաթերթերու այս բազմութիւնը չէր կրնար կանգուն մնալ։ Բարեբախտութիւն մըն է յոյն հրատարակիչներուն համար եւ այն իրողութիւնը, թէ ծրխավարժութիւնը շատ քիչ ծաւալ գտած է յոյն ժողովուրդին մօտ։ Ցեղեր ի հարկէ կան, բայց քիչ թիւով։ Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Յոյնը կը գնէ իր թերթը։ Երբեմն 2—3 տեսակը մէկէն։ Կառավարականն ու ընդդիմադիրը միասին։ Հասկնալու համար թէ մէկը ինչ կը գրէ միւսին դէմ։ Յագեցնելու համար իր հետաքրքրութիւնը, որ ամէն օր, նոր դէպքերով, նոր պայքարներով կը թարմանայ»։

ՆՈՐ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐԸ

Պաշտօնաթերթը մայիս 13ին հրատարակեց հրամանագիր մը, որ կը սահմանէ նիքէլէ հինգ ֆրանքնոցներուն յատկանիշները։ Հրամանագիրը կ՚ըսէ թէ՝ մինչեւ վերջնական կարգադրութիւն, պիտի շինուի հինգ ֆրանքնոց առժամեայ դրամ մը, եւ հետեւեալ յատկանիշներով — ծանրութիւնը՝ վեց կրամ, տրամագիծը՝ 24 միլիմեդր, բաղադրութիւնը՝ նիքէլ, պատեթեան նուազագոյն չափը՝ 980 հազարերորդ (միլիէմ)։

ՍԱՐԳԻՍ ԵՊՍԿ.Ի ՄԱՀԸ

Պոլսոյ մէջ յանկարծամահ եղած է Սարգիս եպիսկ. Տ. Սարգսեան, Թոսոսեցի։ 61 տարեկան էր եւ միաբան Երուսաղէմի. Ջինադադարին դրկուեցաւ Պրուսա, վերադարձող գաղթականներու տեղաւորման համար։ 1924ին եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ իբրեւ առաջնորդ Պրուսայի, բայց կացութիւնը փոխուած ըլլալով, մնաց Պոլիս։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix, 85, Ա. յարկ, աջին վրայ Մէթրօ՝ Belleville։

Հիւանդները կ՚ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Թուլուզի մէջ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 12 Մայիս (ցառաջ)։ — Քանի մը օր առաջ պտոյտի ելած էի Թուլուզէն 50 քիլոմեդր հեռու՝ Պզտիկ գիւղի մը մէջ հանդիպեցայ բարեկեցիկ ընտանիքի մը, բոլորովին կորուած հայկական կանքէ։ Երբ գրպանս Ցառաջ»ը տեսան, ուրախութեամբ յափշտակեցին քաշեցին եւ սկսան կարդալ խոր յուզումով, որովհետեւ ութը տարիէ ի վեր հայերէն գիր եւ թերթ չէին տեսած… Եւ անմիջապէս բաժանորդ արձանագրուեցան։

Թուլուզ քաղաքին մէջ ունինք 20—25 երիտասարդներ, որոնք դժբախտաբար մասերու բաժնուած են։ Մեծ մասը ընկերներ են կամ համակիրներ։

Անցորդ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՊԱՀԱԿԸ

Նեղ փողոցներում աղջիկը արագացնում է քայլերը։ Կանգնում է մի հոտուշէն աղքատիկ տան առջեւ. հապճեպով հրում է դուռը եւ վախեցած ներս ընկնում։ Դուռը փակւում է։

«Ինչի՞ն է վախենում, մտածում է Գուրգէնը, ո՛չ, սոնք նման չեն մեր աղջիկներուն»։

Հիացւում է նա աղջկայ անտարբերութիւնէն. որոշում է այլ եւս չհետաքրքրուել նրանով։ Բայց հետաքրքրական դառնում է, որ հապճեպով փակուած այդ դրան ետեւը իր էութիւնէն մի բան է թողնում։

Երկին բարձրադոյն դասընթացքում. Գուրգէնը նստած է պատի մօտ։ Լսարանը լիքն է. տեղ չկայ. շատերը կանգնած են պատերի մօտ։

Խօսում է Ա. Խոնդկարեանը, պետական իրաւունքն է նրա նիւթը. այդ օրը խօսում է «Հայրենիք եւ պետութիւն» նիւթի շուրջ։

Նիւթը մշակուած է, ամփոփ, ըմբռնելի. մանաւանդ դասախօսը գիտէ լսարանին տիրապետել. բոլորը լսում են ուշադրութեամբ։

Ցանկարծ Գուրգէնը տեսնում է, որ իր մօտ, պատին յենած կանգնած է նա, սպիտակ մեխակի աղջիկը։ Գուրգէնը անազմուկ կանգնում է եւ տեղը առաջարկում աղջկան։ Աղջիկը տատանւում է, բայց կարգը չխանգարելու համար նստում է։ Գուրգէնը մնում է նրա մօտ, ոտքի վրայ։

Տարօրինակ բան. նա այլ եւս չի կարողանում ամփոփուել, չի կարողանում դասախօսին լսել. միտքը արտափում է. իսկ աղջիկը կարծես չի էլ նկատում Գուրգէնի ներկայութիւնը. կլանուած՝ լսում է դասախօսին։

Հետեւեալ դասախօսը Ֆրանգեանն էր. այդ օրը խօսում էր իր սիրած նիւթի, Ծովինհատուէրի մասին։

Այս անգամ սրահը պարապ էր կիսով։ Գուրգէնը նստած էր սպիտակ մեխակաւոր աղջկայ մօտ։

Աղջիկը ինչ որ նօթագրում էր տետրում։ Գուրգէնը նայում է տետրին եւ քիչ է մնում բարձրաձայն ծիծաղի։ Աղջիկը գծում էր դասախօսի ծաղրանկարը։

Աղջիկը յանցանքում բռնուած երեխայի նման՝ շրջում է տետրակի էջը։

— Օ՛, ինչո՞ւ ընդհատեցիք. շատ յաջող է. շարունակեցէ՛ք.

— Ցաջո՞ղ է, իսկապէ՞ս, պատասխանում է աղջիկը համարձակ. եթէ հաւանում էք՝ ձեր նկարն էլ կը գծեմ այսպէս։

— Մեծ պատիւ կ՚ընէք ինծի։

— Մի ուրիշ անգամ, եթէ առիթ ունենամ ձեզ կրկին տեսնելու։

Դասախօսութիւնը վերջացած էր. նրանք դուրս ելան խօսելով։

— Թոյլ կուտա՞ք ընկերանալ ձեզ, մինչեւ ձեր տունը։

— Բայց մենք ծանօթ չենք, պարոն։

— Այո՛, ես կարծեցի, թէ այսքան խօսակցելէն վերջ՝ կրնանք ծանօթներ համարուել։

Միթէ միջնորդի պէտք կայ. եկէք ծանօթանանք։ Ես Ամերիկայէն եմ եկած՝ Գուրգէն Զուլհակեան։

— Ես էլ բնիկ Երեւանցի եմ՝ Աստղիկ Բագուրեան։

Նրանք քայլեցին միասին։ Գուրգէնը պատմեց իր ընտանիքի մասին, թէ ինչպէս եւ ինչո՞ւ եկաւ Հայաստան։

Աստղիկն էլ համառօտ պատմեց իր մասին։

Մօրէ որբ էր. ապրում էր տատի հետ. հայրը սպայ էր. գտնւում էր Կարսում։

— Ես կ՚ուզենայի ձեզ ծանօթացնել տատիս հետ. նա մի եղբայր ունի Ամերիկայում. չափազանց սիրում է նըրա մասին հարց ու փորձ անել Ամերիկայէն, մանաւանդ Նիւ Եորքէն եկած ամէն մի մարդու։

— Ուրախութեամբ կը ծանօթանամ եւ հաճոյքով գոհացում կուտամ անոր հետաքրքրութեանը։

— Հէնց այսօր։

— Ինչպէս կամենաք։

Դրսէն աղքատիկ, սակայն այդ տան ներսը մի անակնկալ էր Գուրգէնի համար։ Սենեակը՝ ուր հրամցուց նրան Աստղիկը՝ գեղեցիկ էր, մաքուր եւ նոյն իսկ հարուստ։ Գորգեր, ասեղնագործ — ձեռագործ վարագոյրներ, ծածկոցներ, ճաշակաւոր, գեղեցիկ նկարներ պատերին. թաղարներում աբեղէան փարթամ բոյսեր, ու ծաղկամաններում թարմ ծաղիկներ. մի գրքակալ՝ գրքերով ծանրաբեռ, արձանիկներ, ալպոմներ. մի թախտ մուրաքաններով եւ ասեղնագործ հանգստաւէտ բարձերով զարդարուն, ու սենեակի մէջտեղը սեղանը՝ ինքնաեռով եւ թէյի պարագաներով պատրաստ։

Մի ալեւորգեստ պառաւ կին, ակնոցն աչքին, գուլպայ էր հիւսում բազկաթոռի մէջ նստած։

— Տատիկ ջան, Ամերիկացի մէկին եմ բերել. կը հարցնես քեռուս մասին. Նիւ Եորքէն է։

Պառաւը հանում է ակնոցները եւ բարի ժպիտը դէմքին՝ ոտքի ելլում։

— Հրամեցէք, որդի, հրամեցէք. եկած ճամբաներիդ մեռնիմ. գուցէ տեսած, գուցէ ճանաչած լինես եղբօրս

Գուրգէնը համբուրում է պառաւի ձեռը եւ նստում է նրա մօտ։

Աստղիկը հանելով վերարկուն ու գլխարկը՝ նստում է ինքնաեռի մօտ։ Թէյը՝ լեցուած թափանցիկ բաժակների մէջ՝ այնքան գեղեցիկ էր ու գըրաւիչ։

— Խնդրեմ, որդի, մի պատառ հաց ու պանիր, մի քիչ կարագ վերցրէք, հրամցնում է տատիկը։ Երեկոները մենք կերակուր չենք ուտում. այս է յիննյու մեր ընթրիքը

— Այս ալ շատ է, մայրիկ, ձեր սեղանը շատ հարուստ է այս սովի օրերուն։

— Սովն անցաւ, որդի, սովը առաջ էր, կռուի ժամանակ, երբ անտէր էր երկիրը։ Հիմա, փառք Աստուծոյ, կառավարութիւնը մերն ա, ամէն մարդ իր աշխատանքի, իր ունեցածի տէրն ա։

Գուրգէնին զարմացնում է թէյի մէջ լողացող թարմ, դեղին կիտրոնի շերտը։

— Հաղորդակցութեան այս կտրուած ժամանակ՝ երբեք չէի յուսայ, որ Երեւանի մէջ կիտրոն գտնուէր, — ասաց Գուրգէնը հաճոյքով խմելով թթւաշ թէյը։

— Այս կիտրոնը դրսէն չէ եկածանը, թաղարներում կիտրոնի թուփ ունենք, որ շատ լաւ պտուղ է բռնում։ Այստեղ շատերն ունեն կիտրոններ, պատասխանեց Աստղիկը ինքնաբաւական։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

(Շար.)

հանկնալու տպուած յուրին խմաստը, կ'ըսէ թէ « ես որ եւ է բան չեմ խլած ո եւ է մէկէն եւ գող չեմ, ոչ ալ բանտարկուած »:

Ինչո՞ւ այսքան ուշ...

Ֆրանսական օդանաւ մը երեք հոգիով

ԿՏՐԵՑ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Ֆրանսական « Արք – ան – Սիէլ » (Ծիածան) օդանաւը, որ երեք ամիսէ ի վեր անշարժութեան դատապարտուած էր Նաթալի մէջ, իր թռիչքը վերսկսաւ երկուշաբթի առտու, Ֆրանսա վերադառնալու համար: Թռիչքը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ, կտրելով 3200 քիլոմեթր ճամբայ՝ Հարաւային Ատլանտեանի վրայէն: Օդանաւը ճամբայ ելաւ առտուան ժամը 8.10ին եւ եւ Տաքար հասաւ 17 ժամէն, ինչ որ կը նշանակէ ժամը 186 քիլմդ. 400 արագութիւն: Օդանաւին մէջ կը գտնուէին երեք հոգի: Վարիչն էր՝ ծանօթ օդանաւորդ Մէրմոզ: Հարաւային Ատլանտեանի այս թռիչքը երկրորդն է արեւմուտք – արեւելք ուղղութեամբ եւ առաջինը՝ առեւտրական օդանաւով մը: Շնորհիւ օդանաւին մէջ հաստատուած անթելին, կարելի եղաւ կանոնաւորապէս հետեւիլ թռիչքին: Ժամէ ժամ կ'իմացուէր օդանաւին դիրքը:

3,600,000 փրանք տուգանք

ՏՈՒՐՔԻ ԽԱԲԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Առջի օր Սէնի Բ. դատարանին առջեւ դատուեցաւ տիկին Ռէժինա Պուքէն, որ խաբած էր տուրքերու վարչութիւնը:

Տիկին Պուքէն սեփականատէրն է գիշերային հաստատութեան մը, « Շէ Ֆլօրանս »: 1930ին, իր շաբաթական գործառնութեանց գումարը ցոյց տուած էր 78,764 փրանք, մինչդեռ նախորդ երկու շաբաթներու ընթացքին կը ցուցնէր միայն 17,775 փրանք: Տուրքերու վարչութեան քննիչը կասկածելով այս եականութենէն, քննութիւն բացաւ եւ հաստատեց թէ Տիկին Պուքէն ոչ միայն գաղտնի տետրակ մը կը պահէ, այլեւ իր գիշերային յաճախորդներուն գինի կը մատուցանէ շատ աւելի մեծ քանակութեամբ, քան իր գնածը:

Դատարանը հաստատելով կատարուած խարդախութիւնը, Տիկինը դատապարտեց չորս տեսակ տուգանքի, իւրաքանչիւրը 500 փրանքէն: Տիկինը պիտի հատուցանէ նաեւ 2,435,324 փր., որ հնգապատիկն է իր ծածկած զուտ շահերուն՝ 1927էն 1929, եւ 487,046 փրանք, որ նմանապէս հնգապատիկն է 1930ի տուրքերու անվճար մնալուն: Բոլորը միասին եւ դատական ծախքերն ալ հաշուելով, Տիկին Պուքէն պիտի վճարէ 3,600,000 փրանք: Փաստաբանները դիտել տուին թէ Տիկինը սնանկ հռչակուած ըլլալով, չպիտի կրնայ վճարել այդ գումարը: Դատարանը կէտ առ կէտ գործադրելով օրէնքը, վճռեց վեց ամիս բանտարկութիւն՝ 1927—1929ի խարդախութեան եւ վեց ամիս ալ՝ 1930ի խարդախութեան համար:

Գետնախնձորին չիսուն քիլօն 15 փր.ի...

Գետնախնձորին չիսուն քիլօն, որ հարիւր Փրանքի կը ծախուէր, յանկարծ ինկաւ 15 Փրանքի: Այս անսովոր անկումը խուճապի մատնեց Քոթ – տիւ – Նոռի (Հիւսիսային դաւառ) հողագործ ժողովուրդը, որ անմիջապէս դադրեցուց հունձքի հաւաքումը:

Կացութեան ծանրութիւնը հասկնալու համար, ըսենք թէ հողագործները այս տարի մէկ երրորդ համեմատութեամբ պակսեցուցած էին գետնախնձորի ցանքը, անգլիական շուկան փակուած ըլլալով իրենց առջեւ եւ թէ՝ նոյն ժողովուրդին ապրուստի գլխաւոր աղբիւրն էր գետնախնձորի մշակութիւնը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագիրը գործազուրկներու թիւը կը ներկայացնէ 2,697,630, որոնց 2,070,814ը ամբողջական: Այս թիւը 78,550ի նուազում մը կը ցուցնէ մարտ 20ի ամսական տեղեկագրին վրայ: Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին գործազուրկներէն պակսած են 205,431 հոգի:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, րիւ տը Րիվօլի, "Café Samaritaine"ի ներքնայարկը, Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Նիւթ՝ «Կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ձգտումները»: Կը դասախօսէ ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

■■■■■■■■

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷԻ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:

Կը խնդրուի Վիէնի հայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

×

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

27 ՄԱՅԻՍ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆի

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **YVONNE CURY**ի *(Դաշնակահարուհի)*

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

Maison Gaveau - Salle des Quatuorsի ՄԷՋ

45, Rue La Boëtie. Métro: Miromesnil

Տոմսերու գիները են. — 5, 10, 15, 25 փրանք

Կը ծախուին՝ Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie, Հրանտ – Սամուէլի Գրատունը, 51, Rue Monsieur-le-Prince եւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը, 17, Rue Damesme:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գաւառի Արմէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

Մարի Փիլօեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլօեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oise*ի մէջ կը գտնուէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.* — M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

■■■■■■■■

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆԶԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այն ժամանակ էր որ հասկցայ ըսել-խալս. անխնայ մէկու մը տեղը դրած էի զինքը, մինչդեռ անիկա մեր խօսակցութեան ամբողջ տեւողութեան ճանչցեր էր զիս առանց յայտնել ընելու, որպէս զի զգուշութիւններ ձեռք չառնեմ ...

— Բայց ինչո՞ւ . . , ըսաւ Մէնֆրէտ:

— Ես ալ կը խորհիմ այդ մասին, պատասխանեց Փուաքառ. այո՛, ինչո՞ւ ձերբակալել չտուաւ զիս:

Ցետոյ դառնալով Լէօնին, կրկնեց հարցումը, ինչո՞ւ, Լէօն:

— Շատ պարզ է, ըսաւ Կոնզալէց. Թէրին ինչո՞ւ չմատնեց մեզ. ընչաքաղցութիւն՝ ներկայ քաղաքակրթութեան ամէնէն զօրաւոր ուժերէն մէկն է: Այդ մարդը կասկած ունի պարգեւի մասին ու չի հաւատար ոստիկանութեան պարկեշտութեան. ամէն ոճրագործ այդպէս է ընդհանրապէս. վկայ կ'ուզէ:

Լէօն հագաւ վերարկուն, կոճկուեցաւ, ձեռքը տարաւ կզակին. յետոյ գրպանէն դուրս փոքրիկ սրուակ մը:

— Ձեռքէդ փախցուցիր կարծեմ, ըսաւ.

Փուաքառ գլուխով նշան մը ըրաւ:

— Ո՞ւր կ'ապրի ...

— Թիւ 700, Կարմիր Խաչ փողոց, հասարակ պանդոկի մը մէջ ...

Լէօն մատիտ մը վերցուց սեղանին վրայէն ու թերթի մը եզերքին վրայ գծեց Մարքսի ուրուագիծը:

— Ասոր կը նմանի՞ ...

Փուաքառ նայեցաւ նկարին.

— Այո՛, տեսա՞ծ էիր առաջ ...

— Ո՛չ, բայց այդ տեսակ մարդ մը, այս ձեւ գլուխ կ'ունենայ, ըսաւ Լէօն անհոգ երեւոյթով մը.

Դրան սեմին վրայ կանգ առաւ:

— Կարծեմ պէտք է այդպէս ընենք, ըսաւ:

Գաղտնի իմաստ մը կար այդ խօսքին մէջ որ մասնաւորաբար ուղղուած էր Մէնֆրէտին:

Այս վերջինը յօնքերը պռստած կը նայէր սախտակամածին: Յանկարծ բարձրացուց բռունցքը, որուն բթամատը ուղղած էր վար:

Լէօն տեսաւ Մէնֆրէտի այդ շարժումը եւ մեկնեցաւ:

×

Պիլլի Մարքս չափէն աւելի դժուար կացութեան մը մատնուեցաւ: Ոսկը որ իր ձեռքին մէջն էր տհաճասելի, ճարպիկ բայց անմեղ հնարամտութիւնով մը փախաւ: Երկուքը միասին կ'անցնէին խուլոր պանդոկի մը առջեւէն, երբ Փուաքառ յայտնեց թէ ներս պիտի երթար քանի մը վայրկեանի համար. ու ա՛լ չվերադարձաւ. կատարեալ էր հիմա Պիլլիի պարտութիւնը: Պիլլի երբեք պատրաստուած չէր այդ պատահականութեան համար: Պէլ-Ֆրայըրդէն ելնելով, հետեւեր էր կասկածելի երեւոյթով այդ մարդուն: Ապահով էր դրեթէ անոր ինքնութեան մասին. իր զոհն էր ան:

Եթէ ուզէր կրնար յանձնել զայն իր դիմացը ելլող առաջին ոստիկանին, եւ սակայն խորհելով որ իրեն աջակցող ո եւ է մէկը կրնար բաժին պահանջել սահմանուած պարգեւէն, հրաժարեցաւ այդ մտքէն: Բաց ի այդ, ո՞վ գիտէ, թերեւս անիկա իր փնտռուած մարդը չէր ...

Բիմխազէտ էր Փուաքառ. կը սիրէր զբաղիլ զարշահոտ դեղերով, թթուակներով, հանքային նիւթերով ու զանազան նման աշխատութիւններով:

Պիլլի ոստիկանական ընդհանուր Տեսչութենէն ճամբայ ելած էր փնտռելու համար մարդու ձեռքերով մէկը: Եթէ քիչ մը նուազ կասկածոտ ըլլար ու չվախնար դաւաճանութենէ, պիտի կրնար ոստիկանութեան յանձնել Փուաքառը, որուն մատներուն վրայ պակաս չէին աբատները:

Միայն ագահութիւնը չէր որ ետ կեցուց Պիլլին. նկատի պէտք է ունենալ նաեւ թուաբանական հաշիւ մը, որ շատ կարեւոր էր: Առեւտրական մարդու ջիղ ունէր Պիլլին. եթէ, մտածեց, Չորս Արդարներէն մէկը միայն կ'արժէ հազար ոսկի, ուրեմն ի՞նչ պիտի ըլլար պարգեւին գումարը, եթէ ձերբակալուէին չորսը միասին ..

Արհեստին միայն մէկ ճիւղը մշակող գողերէն չէր Պիլլին: Ան կը գողնար ժամացոյց մը, կը բանար արկղերը կամ կեղծ դրամներ կը քշէր: Թիթեղներ կը նմանէր եւ կը ցառքէր մէկ անպարկեշտ ձեռնարկէն միւսը: Այդպէս էր որ իր անունը արձանագրուած էր ոստիկանութեան տոմարներուն մէջ, իբրեւ « տեղեկութիւն հայթայթող »:

Հետեւաբար, երբ Փուաքառ անյայտացաւ, Պիլլի զգաց իր պարտութիւնը եւ հասկցաւ որ այլ եւս միանգամ ընդմիշտ կորսնցուցած էր իր որսը: Նայեցաւ չորս կողմը: Ոստիկան չկար փողոցին մէջ որ բոլորովին ամայի էր այդ պահուն: Ծառայ մը կը մաքրէր պանդոկին սանդուղները: Շատ կանուխ էր դեռ: Քանի մը վայրկեանի վարանումէ ետք, Պիլլի դիմեց վճռական միջոցի մը, որուն մասին ուրիշ մը չպիտի համարձակէր խորհիլ իսկ:

Հրեց պանդոկին դուռը եւ ներս մտաւ: Դռնապանը կասկածոտ նայուածքով մը մօտեցաւ իրեն:

— Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց խոժոռ դէմքով, տեսնելով Պիլլիի պատառոտած վերարկուն:

— Ինծի նայէ, սիրելի բարեկամս, սկսաւ Պիլլի անուշութեամբ:

Դռնապանը բռնեց անոր օձիքէն ու քաշկռտելով դուրս հանեց:

— Դուրս կորսուէ՛ ...

Այդ խիստ հրամանը պատճառ եղաւ որ Պիլլին վերստանար իր ինքնավստահութիւնը. Շտկեց վերարկուն եւ գրպանէն հանելով Ֆալըրթհի այցեքարտը, ցոյց տուաւ զայն դռնապանին:

— Ես ոստիկան եմ, ըսաւ. եթէ ինծի ընդդիմանաս, գիտցած եղիր որ ...

Դռնապանը տուաւ այցաքարտը ...

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց, այս անգամ աւելի քաղաքավար շեշտով:

Եթէ գաղտնի ոստիկան է, մտածեց դռնապանը, խելացի չէ բան մը մերժել ...

— Կ'ուզեմ տեսնել այն պարոնը որ քիչ առաջ ներս մտաւ:

Դռնապանը գլուխը քերեց:

— Ի՞նչ է սենեակին թիւը ...

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ 1933 — 18 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ, —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2191

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մոռացութեան տրուած խնդիր մը կը յուզէ «Ցուսաբեր»ը, Մայիս 6ի խմբագրականով։

— «Աշխարհի պատմութեան մէջ չտեսնուած ոճիրը գործուեցաւ, արգար, առաքինի ու մեծարժէք ցեղի մը հանդէպ։

Այս ոճիրը գործուեցաւ անմարդկային եւ գազանային միջոցներով։

... Արդ, ո՞ւր է Ցիշատակարանը այս բոլորին։ Եղեռնէն ահա մօտ երկու տասնեակ տարի ետքը, չէ գրուած մէկ միլիոնի պատմութիւնը։ Ինչ որ ունինք, յուշագրութիւններ են, մենագրութիւններ, անհատական տառապանքի եւ տպաւորութիւններ, որոնք անբաւական են ցեղը ընդգրկելու։

... Անհնար չէ՞, որ մտածենք եւ ձեռնարկենք Հայ Ցեղի Ցիշատակարանին պատմութեան, ոճիրին ու անոր դէմ ցեղային պոռթկումին ընդվզումովը, իբրեւ ազգային Սուրբ Գիրք»։

Ինչպէս ըսինք, մոռացութեան տրուած կամ բախտին յանձնուած խնդիր մըն է որ կը յուզէ մեր պաշտօնակիցը։

Գիտենք որ, հայաջինջ սարսափներէն անմիջապէս յետոյ, Բագուի մէջ կազմուեցաւ յանձնաժողով մը, անդամակցութեամբ Ա. Գիւլխանդանեանի, Տիգրան Ցովհաննէսեանի, Ս. Արարատեանի, Լեւոն Շանթի եւ ուրիշներու։ (Ձեռքի տակ չունինք բոլոր նիւթերը, այնպէս որ կրնան վրիպումներ պատահիլ)։

Վաստակաւոր գործիչ մը, Մ. Շաթիրեան (Տարագիր) այս յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ դրած էր չօշափելի գումար մը, 15,000 րուբլի։ Նոյնքան ալ հաւաքած էր յանձնաժողովը։

Նպատակն էր՝ նիւթեր եւ վկայութիւններ հաւաքել, կազմելու համար ամբողջական պատմութիւնը 1915ի արհաւիրքին, որ պիտի կոչուէր «Վշտապատում»։

Անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, յանձնաժողովը նիւթեր հաւաքեց ոչ միայն տեղին վրայ, այլ եւ թղթակիցներ ղրկելով դէպի Գարսկաստան եւ Թուրքիոյ արեւելեան այն նահանգները որ ապաստարանուած էին,— Կարին, Երզնկա եւն.։ Այդ աշխատակիցներէն մէկն էր՝ ընկեր Ց. Ամատունի, ուրիշ մը՝ Թուրիկեան եւն.։

Ընկեր Գիւլխանդանեան, որմէ կը քաղենք այս տեղեկութիւնները, կը պատմէ թէ՝ յանձնաժողովը կրցաւ հաւաքել մօտ 1500 վկայութիւն։

Բագուի դէպքերուն առեն, ընկերը իր կրակի տրուած տունէն կը փրկէ այս նիւթերը եւ կը տանի Գարսկաստան, յետոյ կը փոխադրէ Կովկաս եւ Թիֆլիսի մէջ կը յանձնէ հանգուցեալ Ցովհ. Թումանեանի, որուն անդամակցութեամբ նոր մարմին մը կազմուած էր, հայ ժողովուրդի վնասները ցուցակագրելու եւ պետութեանց ներկայացնելու համար։

Համաձայն ընկերոջ տեղեկութեան, այս թանկագին նիւթերը ապահով պահուած էին քանի մը տարի առաջ. իսկ հիմա թերեւս յանձնուած են Հայաստանի Թանգարանին։

Երբ զինադադար եղաւ, Պոլսոյ մէջ ալ անհամար նիւթեր հաւաքուեցան։ Թերթերը քանի մը տարի անընդհատ հրատարակեցին անհամար վկայութիւններ։ Միեւնոյն առեն լոյս տեսան գիրքեր։ Իսկ 1922ի արտագաղթէն յետոյ, եւ մինչեւ այսօր, կը հրատարակուին բազմաթիւ հատորներ, ականատեսի պատմութիւններ, մենագրութիւններ եւն.։

Զենք մոռնար, նաեւ, օտար հրատարակութիւններն ու փաստաթուղթերը, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն եւն. որոնք պատկառելի գրադարան մը կը կազմեն, սկսելով Ճէյմս Բրայսի հատորէն, Պոլսոյ եւ Պերլինի ամերիկեան դեսպաններուն՝ Մորկընթոյի եւ Ճերըրտի գիրքերէն մինչեւ Լեփսիուսի հաւաքած նիւթերը։

Բայց, «ո՞ւր է Ցիշատակարանը այս բոլորին»։

Ո՞ւր է «Սուրբ Գիրքը», որ խտացնէր ոչ միայն հայաջինջ սարսափները, ամբողջ ժողովուրդի մը տեղահանութիւնն ու անհետումը, այլ եւ անոր ընդվզումը, ամեհի մարտնչումները, օրհասական կռիւներն ու յաղթանակները...

Ո՞ւր են Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին Ծննդոցն ու Ելիցը, անոր Ողբն ու Յոյանքը։

Բանգէտ մարդիկ պիտի առարկեն անմիջապէս.

— Ներկայ պայմաններուն տակ, մեր այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ, ի՞նչպէս կարելի է խորհիլ այդպիսի ծանր գործի մը մասին։

Բայց, բարեկամներ, ոճիր – արկածի մը խնդիրը չէ որ ունինք աչքի առջեւ։

Ժողովուրդի մը կէսը առաւ մը յուղարկաւորն եղաւ միւս կէսին։

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, նոյն իսկ մեր ինքնապաշտպանութեան, գաղութներու եւ նոր սերունդի փրկութեան համար անհրաժեշտ է այդ Սուրբ Գիրքը։

Այսօր գաղութներ, բազմութիւններ կան որ հեռաւոր գաղափար անգամ չունին 1915—16ի սարսափներու, ինչպէս եւ հերոսական մարտնչումներու մասին։

Ո՞ր առեն հաւաքական կամքը եւ յարատեւ աշխատանքը անհրկեցան այս կամ այն դժուարութեան առջեւ։

Ի՞նչ տարակոյս որ Հայաստանի կառավարութիւնը չուզեր, չէր կրնար հետաքրքրուիլ այս նուիրական ձեռնարկով։ Եթէ, անկարելին ենթադրելով, ուզէ իսկ հետաքրքրուիլ, ամբողջ գործը պիտի թունաւորէ... Մարքս – Լէնինեան չիճուկով։

Ուրեմն, արտասահմանի վրայ կ'իյնայ ե՛ւ նախաձեռնութիւնը ե՛ւ կատարումը։

Կարելի չէ՞, օրինակ, բոլոր նիւթերը, ձեռագիր թէ գիրք, հաւաքել Վենետիկ, Վիեննա, նոյն իսկ Փարիզ՝ Նուպարեան Մատենադարանը, եւ ձեռնարկել դասաւորման ու հրատարակութեան։ Անշուշտ կազմելով յանձնախումբ մը եւ նախահաշիւ։

Կ'ուզէինք լսել ուրիշ կարծիքներ ալ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԵԼԹԻ ՃԱՌԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ԱՇԽԱՐՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 16ին, նախագահ Րուզվէլթ բոլոր պետութեանց — նա՛եւ խորհրդային իշխանութեան — հաղորդեց իր նոր պատգամագիրը, որ կը խօսի օրուան հրատապ հարցերու մասին։

Շատ երկար ըլլալով ճառը, կուտանք միայն գլխաւոր կէտերը. —

Իմ երկրիս ժողովուրդը ջերմապէս կը մաղթէ որ ազգերու խաղաղութիւնը ապահովուի գործնական միջոցներով եւ բոլորս դէպ ի յաղթանակ տանինք մեր աւարտական պայքարը՝ ընդդէմ տնտեսական քաոսին։ Այս կրկնակ նպատակով, ազգերը նիստի հրաւիրած են երկու համաշխարհային մեծ խորհրդաժողովներ։ Բովանդակ աշխարհի երջանկութիւնը, բարօրութիւնը, նոյն իսկ այրերու, կիներու եւ մանուկներու կեանքը կախում ունին այն որոշումներէն զորս իրենց կառավարութիւնները պիտի տան մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Տնտեսական համաժողովը պիտի գումարուի շուտով եւ պէտք է արագ ելքի մը յանգի։ Խորհրդաժողովը պէտք վերահաստատէ կարգ – կանոնը՝ ներկայ քաոսին տեղ, ամրացնելով դրամները, կապանքներէ ազատելով համաշխարհային վաճառականութիւնը եւ միջազգային գործողութեամբ մը բարձրացնելով գիներու մակարդակը։

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը գործէ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր եւ մինչեւ այսօր չկրցաւ գոհացուցիչ արդիւնքներու հասնիլ։ Տակաւին շփոթ դիտումներ իրարու կը բախին վտանգաւոր եղանակով մը։ Մեր պարտականութիւնն է յառաջ բերել գործնական արդիւնքներ, հաւաքական գործունէութեամբ։ Այդ ազնիւ պարտականութեան հրամայական պահանջին առջեւ, պէտք է աւելի – որբել նեղմիտ խոչընդոտները եւ մոռնալ նեղմիտ խղճերը։ Աշխարհական յաղթանակ մը վերջ ի վերջոյ պիտի դառնայ պարտութիւն։ Աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ տեւական խաղաղութեան մը հաստատումը միակ նպատակը պիտի ըլլայ մեր ջեռագոյն ճիգերուն։ Եթէ մենք մեզի հարցնենք թէ որո՛նք են պատճառները այն սպառազինութեանց, որոնք, հակառակ մեծ պատերազմին դասերուն եւ ողբերգութեանց այսօր աւելի քան երբեք ծանրօրէն կը ճնշեն ժողովուրդներու վրայ, պիտի ստանանք երկու պատասխան, — 1. Կառավարութեանց յայտնի կամ ծածուկ տենչը՝ ընդարձակելու իրենց հողերը ի վնաս ուրիշ ազգի մը։ Կը կարծեմ թէ կառավարութեանց կամ ժողովուրդներու աննշան փոքրամասնութիւն մը միայն այդպիսի դիտում կը սնուցանէ. — 2. Ազգերու վախը՝ արտաքին արշաւանքէ։ Կը կարծեմ թէ ժողովուրդներու ահագին մեծամասնութիւնը ինքզինքը հարկադրուած կը զգայ պահելու ծայրայեղ սպառազինութիւններ, որովհետեւ կը վախնան որ յարձակում գործուի իրենց վրայ եւ ոչ թէ որովհետեւ իրենք կ'ուզեն յարձակիլ։

Արդա՞ր է այդ երկիւղը։ Այսօրուան յարձակողական զէնքերը շատ աւելի հզօր են քան պաշտպանողական զէնքերը։ Սահմանագլուխներու ամրութիւնները, խրամները, փշաթելերը, ծովեզերեայ պաշտպանութիւնները, մէկ խօսքով՝ հաստատուն ամրութիւնները անառիկ չեն այլ եւս, երբ յարձակում կը կրեն օդանաւերէ, շարժուն եւ ծանր հրետաններէ, ցամաքային զրահաւորներէ որ կը կոչուին հրասայլ (թանք) եւ հեղձուցիչ կազերէ։ Եթէ բոլոր ազգերը միաձայնութեամբ յանձն առնեն ջնջել այն զէնքերը որ կը դիւրացնեն յարձակումը, այն ատեն պաշտպանողական միջոցները ինքնին անառիկ պիտի դառնան եւ սահմանագլուխները, ինչպէս եւ բոլոր երկիրներու անկախութիւնը ամէն վտանգէ ազատ պիտի ըլլան։ Զինաթափութեան խորհրդաժողովին վերջնական նպատակը պէտք է ըլլայ ամբողջապէս ջնջել բոլոր յարձակողական զէնքերը։ Անմիջական նպատակը պիտի ըլլայ զգալապէս կրճատել այդ զէնքերուն մէկ մասը եւ բոլորովին վերցնել ուրիշներ։

Աւելի պարզ խօսելով, երեք միջոցներ կան որոնց մասին պէտք է համաձայնիլ ներկայ խորհրդակցութեանց ընթացքին. —

Առաջին՝ պէտք է անմիջապէս առաջին վերջնական միջոց մը ձեռք առնել այդ առաջադրութեամբ, ինչպէս ընդհանուր գիծերով պարզած է Մաքտոնըլտի ծրագիրը։

Երկրորդ՝ պէտք է համաձայնիլ ներքին միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտ ժամանակին եւ գործադրելի եղանակի մասին։

Երրորդ՝ պէտք է համաձայնիլ թէ երբ առաջին եւ յետագայ միջոցները ձեռք առնուին, որ եւ է երկիր իր սպառազինութիւնները չպիտի աւելցնէ դաշնագիրներով պարտադրուած սահմանէն անդին։

Բայց, որովհետեւ աշխարհի խաղաղութիւնը պէտք է ապահովել զինաթափութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, կ'առաջարկեմ չորրորդ միջոց մը, —

ԹՈՂ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ԱԶԳԵՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՆ ՈՉ – ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԵՒ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ, ԹՈՂ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐԱՊԷՍ ՃԱՆՉՆԱՆ ԱՅՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԶՈՐՍ ՅԱՆՁՆ ԱՌԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ԵՒ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՒ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ ԱՅԴ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՒԱՏԱՐՄՕՐԷՆ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ, ԹՈՂ ԱՆՈՆՔ ԱՌԱՆՁԻՆ – ԱՌԱՆՁԻՆ ՅԱՆՁՆ ԱՌՆԵՆ ՈՐ ԵՒ Է ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺ ՉՂՐԿԵԼ ԻՐԵՆՑ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ ԱՆԴԻՆ։

Ողջմտութիւնը կ'ըսէ թէ երբ հզօր ազգ մը կը մերժէ անկեղծօրէն միանալ հաւաքական ճիգին՝ ապահովելու համար քաղաքական եւ տնտեսական խաղաղութիւնը, այս ուղղութեամբ ամէն յառաջդիմութիւն պիտի յապաղի եւ ի վերջոյ պիտի ոչնչանայ։

Այդ պարագային, քաղաքակիրթ աշխարհը, որ կը ձգտի ի խնդիր այդ երկու ձեւ խաղաղութեան, պիտի գիտնայ ճշդել սնանկութեան պատասխանատուութիւնը։ Ես կ'ուզեմ որ ոչ մէկ ազգ ենթարկուի այդպիսի պատասխանատուութեան մը եւ այս կարեւոր խորհրդակցութեանց մասնակցող բոլոր ազգերը գործի վերածեն իրենց ջատագոված քաղաքականութիւնը։ Ա՛յդ է միակ միջոցը՝ քաղաքական եւ տնտեսական խաղաղութիւն ստանալու։

⁂ Գ. Րուզվէլթ պատգամագրին պատճէնը հաղորդեց նաեւ ամերիկեան խորհրդարանին, բացատրելով թէ անհրաժեշտ սեպեց այս կոչը ուղղել, նկատի առնելով որ աշխարհի տնտեսական եւ քաղաքական ապահովութիւնը վտանգուած է՝ շնորհիւ ռազմիրական եւ կարճատես քաղաքականութեանց։ Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է այն պարագան որ նախագահը իր պատգամագիրը ուղղած է նաեւ խորհրդային իշխանութեան։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ այս գործը կապ չունի խորհրդային իշխանութեան ճանաչման հետ։

Պատգամագիրը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ։ Կարծողներ կան թէ նախագահին կարգ մը ակնարկները ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ եւ կը կազմեն նոր ազդարութիւն մը։ Ան այժմ վերապահութիւն կը տիրէ թէ Անգլիոյ, թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ։ Գ. Մաքտոնըլտ պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց.

—«Պատմական օր մըն է մայիս 16ը։ Ամերիկան խզելով իր աւանդական քաղաքականութիւնը, մտած է նոր ճամբու մը մէջ, քաջութեամբ եւ վճռականութեամբ։ Այսուհետեւ, իր իսկ խոստովանութեամբ, անտարբեր չպիտի մնայ աշխարհի խաղաղութեան վերաբերեալ ո՛ր եւ է բանի մէջ»։

Ֆրանքօ-ռուս դաշինքը՝ Խորհրդարանին մէջ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐՏԱՔՍԵԼ ՌՈՒՍ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ

Երեքշաբթի օր, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ, բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ֆրանքօ-ռուս ոչ – յարձակման դաշինքի մասին։

Վիճաբանութիւնը բացաւ համայնավար երեսփոխան Թորէզ, շնորհաւորելով դաշնագրին վաւերացումը (փետրուար)։ Կարդալով դաշնագրին յօդուածները (երբեւ տեղեկարեր), դիտել տուաւ թէ անոնց տրամադրութեանց կը հակասէ սպիտակ Ռուսերու ընձայուած պաշտպանութիւնը՝ Ֆրանսայի մէջ։ Եւ բացագանչեց.

— «Պէտք է լուծել ռուս եռմակ պահակներու զինուորական կազմակերպութիւնները, որ չարաչար կը գործածեն մեր հիւրընկալութիւնը։ Այս խռովարարական կազմակերպութիւնները ողջունեցին Հիթլէրի գալուստը եւ չեն դադրիր իրենց համակրանքը յայտնելու անկեալ կայսեր»։

Ցետոյ երկարօրէն խօսելով Ֆրանքօ-ռուս յարաբերութեանց, ինչ պաշտօնագիրներու եւ ցարական պարտքերու մասին, թելադրեց որ այս դաշինքը նախարանն ըլլայ գործակցութեան մը՝ երկու երկիրներուն միջեւ, առանց զինուորական միջամտութեան։

Ընկերվարական երեսփոխան Գասոն մերկացնելով ցարական իշխանին՝ Տէթէրինկի խաղերը, առաջարկեց բանակցութիւններ կատարել, հաշուեյարդարի ենթարկելու համար անցեալը։

Համայնավար Տօրիօն ալ առիթէն օգտուելով, մեղադրեց կառավարութիւնը թէ կը պաշտպանէ սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութիւնները։ Այս առթիւ հատուածներ կարդաց ռուս միապետականներու Փարիզի օրկանէն՝ («Վոզրաժտէնիէ») եւ յիշեց թէ «հակայեղափոխականները» բաց ի դրամատունէ մը (Ասոսիասիոն Ֆինանսիէր, Էնտիւսթրիէլ է Գոմէրսիալ), ունին «Ռուս Զինուորական Ընդհանուր Միութիւնը», իր պաշտօնաթերթով եւ հրամանատարութեամբ Զօր. Միլլէրի։ Եւ կարդաց հատուած մը՝ նոյն թերթէն։ Իբրեւ եզրակացութիւն, պահանջեց լուծել բոլոր կազմակերպութիւնները եւ ջնջել Փարիզի վրացական դեսպանատունը, որուն վարիչը՝ Չխենկելի «միայն ինքզինքը կը ներկայացնէ»։ «Գոհ պիտի ըլլայի՞ք եթէ Հիթլէր Ալզաս – Լոռէնի դեսպանութիւն մը հաստատէր Պերլինի մէջ»։

Աւստրիա եւ Գերմանիա դէմ դիմաց

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐԸ ՃԱՄԲՈՒԵՑԱՆ

Գ. Ֆրանք, Պավարիոյ դատական նախարարը, քաղաքավարութեամբ ճամբու դրուեցաւ աւստրիական կառավարութեան կողմէ, Կրացի մէջ ճառ մը խօսած ըլլալով Աւստրիոյ վարչապետին դէմ։

Նախարարը, որ արդէն սառնութեամբ դիմաւորուած էր, այդ ճառին մէջ յայտարարեց թէ ինք Աւստրիոյ կառավարութեան համար եկած չէ, այլ ժողովուրդին համար։ Ցետոյ աւելցուց թէ ամբողջ անցուդարձը պիտի տեղեկագրէ Հիթլէրի, որ անձամբ պիտի այցելէ մօտերս։ Միեւնոյն առեն, Վիեննայի գերմանական դեսպանը հատուցում պիտի պահանջէ եղած նախատինքին համար, եւ Գերմանացիները այլեւս չպիտի այցելեն Աւստրիա, մինչեւ որ գոհացում տրուի։

Գերմանական թերթերն ալ կը կրկնեն պայքարի այս սպառնալիքը, բայց Աւստրիոյ մէջ շատ հոգ չեն ըներ, քանի որ տարեկան առեւտուրը հազիւ հինգ միլիոն սթերլինի կը հասնի։

Պերլինի աւստրիական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին դիմելով, բողոքեց Գ. Ֆրանքի ըրած նախատինքներուն դէմ եւ պահանջեց անմիջապէս ետ կանչել զայն։ Վիեննայի գերմանական դեսպանն ալ իր կարգին բողոքագիր մը յանձնեց Աւստրիոյ կառավարութեան բռնած ընթացքին դէմ։

Ծանր մեղադրանքներ Վենիզէլոսի դէմ

Ցունաստանի երեսփ. ժողովին մէջ, երբ քննութեան կ'ենթարկուէր զօր. Փլասթիրասի վերջին դաւադրութիւնը, Գ. Մէթաքսաս յայտարարեց թէ զօրավարը Վենիզէլոսի տունէն ելած էր, ըսելով որ դիկտատուրա պիտի հռչակէ։ Եւ աւելցուց թէ Գ. Վենիզէլոս ամէն միջոց ունէր խափանելու անոր ծրագիրները, բայց թոյլ տուաւ որ գործադրէ։ Ուրեմն, Զօր. Փլասթիրաս գործած է Վենիզէլոսի հաւանութեամբ։

Նախորդ վարչապետը պատասխանելով, ըսաւ թէ Փլասթիրաս մարտ 5ին ճաշած էր իր տունը։ Մարտ 6ին, առտուն ժամը 2ին Փլասթիրաս եւ քանի մը մտերիմներ Վենիզէլոսի սենեակը մտան, յայտնելով իր ընտրական պարտութիւնը եւ երբ Փլասթիրաս դիկտատուրայի մասին կը խօսէր, Վենիզէլոս հակառակեցաւ։ Զօրավարը յուսախաբ հեռացաւ։ Իր տեսած զօրավարներն ալ հակառակ արտայայտուած էին, բայց Փլասթիրաս գրաւեց պատերազմական նախարարութիւնը։ Ցետոյ Վենիզէլոս յիշեց թէ Փլասթիրաս թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է հայրենիքին։ Այս խօսքին վրայ, շատ մը երեսփոխաններ բողոքեցին, անթոյլատրելի դանելով հայրենասէր հռչակել խռովարար մը։ Աղմուկը այնքան սաստկացաւ որ նախագահը ստիպուեցաւ փակել նիստը։ Ընդդիմադիրները որոշեցին չմասնակցիլ ժողովին։ Կառավարական մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Վենիզէլոսը, յիշեցնելով թէ Փլասթիրասի հրամանատարութեամբ էր որ գնդակահարուեցաւ վարչապետ Կունարիս եւ իր ընկերները, 1922ին։

ԱՆՁՆԱՊԱՀ ԳՈՒՆԴ՝ ՀՍԿԱՆԵՐԷ

Հետեւելով Ֆրէտէրիք Բ.ի օրինակին, Հիթլէր անձնապահ գունդ մը կազմած է հսկաներէ։ Երկրին բոլոր մասերէն հաւաքուած են հսկաներ, որոնք երբեւ պահակ միշտ կը հրջապատեն նացի վարիչները, անոնց տեղափոխութեանց ընթացքին։ Բոլորն ալ բարձրահասակ են եւ չափազանց ուժով։ Մէկը, Պերլինցի մը, որ 21 տարեկան է, ունի 1 մ. 95 ս. հասակ եւ մասնաւորապէս յատկացուած է Հիթլէրի պաշտպանութեան։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԴՐԱՄԱՆԻՇԻ ԽՆԴԻՐԸ

Տնտեսական տագնապի լուծման համար, կատարուող բանակցութիւններու ընթացքին, կը խօսուի, նախ, ոսկի վճարանիշի (էթալոն) փոփոխման մասին։ Անշուշտ, այժմէն կարելի չէ ըսել թէ ի՛նչ ճակատագիր պիտի վիճակի այդ դեղին մետաղին։ Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլայ, անիկա դիւրաւ պիտի չզէ իր դիրքը։

Շատ հին ժամանակներէ ի վեր, ոսկին ծառայած է իբրեւ հիմնական միութիւն՝ ամէն տեսակ նիւթական փոխանակումներու առնէ։ Եւ, պատմութեան մէջ, մեծ ազդակ մը եղած է ու պատճառ դարձած անհամար պատերազմներու։ Ոսկին է որ վաճառականութիւնը դիւրացուցած է եւ քաղաքակիրթ ազգերու մէջեւ դրամական յարաբերութիւնը կանոնաւորած։

Ժամանակի ընթացքին, սակայն, ոսկին, առանց իր դերն ու հանգամանքը կորսնցնելու, քաշուած է հրապարակէն, իրեն փոխանորդ կարգելով թղթադրամը։ Իսկ աւելի առաջ՝ ուրիշ մետաղներ։ Այդ թղթադրամները, ինչպէս ծանօթ է, հրապարակ են հանուած պետութիւններու կողմէ, պայմանաւ որ անոնց արժէքին հաւասար քանակութեամբ ձոյլ կամ թարմուած ոսկի գտնուի գանձարկղին մէջ՝ հատուցման յատուկ։ Ոսկիէն վերջ մեծ արժէք ստացած է արծաթը, բայց միշտ մնացած է երկրորդական գծի վրայ։ Վերջերս էր որ յաճախ խօսուեցաւ անոր մասին, եւ ուզուեցաւ իբր ընդհ. միջազգային վճարանիշ հաստատել։

Ոսկիին յարաբերութիւնը ճշդուած է գլխաւորաբար ցորենին հետ։ Հաւելու ջինջ ցորենը նկատուած է մէկ նախօրէնն։ Բայց, ցորենին արժէքը շատ բնականօրէն փոխուած է համաձայն բերքին։ Ուրիշ բնական եւ արուեստական կարգ մը պատճառներ եւս որ գոյութիւն ունեցած կամ ստեղծուած են՝ մարդկային շահատիրական ձգտումներու շնորհիւ, ոչ միայն անհատներու, այլ եւ պետութեանց միջեւ երեւան բերած է շահագիտական ձեռնարկներ։ Առկէ ծնունդ առած է սակարանային կեանքը, որ աւելի վերջ օրինաւորս գոյութեան իրաւունք է ըստացած եւ աշխարհի տնտեսական կեանքին մէջ շատ կարեւոր ազդակ մը դարձած է։

Պատերազմէն վերջ, ոսկին պահեց իր դիրքը եւ ուժը։ Բոլոր պետութիւնները ձգտեցան մէկ բանի, — կարելի եղածին չափ շատ ոսկի շահիլ կամ ամբարել։ Պարտականները հարկադրուած եղան իրենց «մեղքը» քաւել ոսկի վճարելով։ Եւ որովհետեւ կարգ մը պետութիւններու թղթադրամները (հաւասար արժէքնիրը) դադրեցան ապահովուած ըլլալէ պահեստի ոսկիի նոյնքան քանակով մը, հետզհետէ ինկան։ Եւ, տեղ տեղ, այնքան շատ՝ որ իրենք իրենց որ եւ է արժէք ներկայացնելէ դադրեցան։ Աւստրիական քուրոնը, գերմանական մարքը (առանց յիշելու դեռ բուրլին)։ Անշուշտ, պետութիւնները չդադրեցան իրենց դրամները բարձրացնելու կամ պահելու ձգտելէ։ Պուլկարիա փակեց սակարանը, Ցունաստան կարեց ալբախմբն, Գերմանիա արագ միջոցներ ձեռք առաւ։ Իսկ գլխաւոր լծակը նըկատուեցաւ արտադրութիւնը։ Շատ արտադրել, ծախել ու դրամ առնելով վճարանիշին արժէքը բարձրացնել։ Այդ աշխատանքը պիտի ըլլար, անշուշտ, երկու տեսակ, — ժեքենական եւ ձեռական։ Բայց, տարիներու ընթացքին երեւան եկաւ ուրիշ անակնկալ մը, — գիներու անհամեմատ անկում։ Գիներու այս անկումը իր ետեւէն բերաւ տնտեսական եւ ելմտական ամբողջ դրութեան քայքայումը։ Եւ ինչ որ ուշագրաւ է, հայուած կրեցին մանաւանդ անոնք, որ կրցած էին իրենց վճարանիշը վերահաստատել կամ կանգուն պահել։ 5—6 տարի առաջ, աշխարհ ականատեսը կը նայէր ըստերլինին ու տոլարին՝ որոնք ոսկիէն աւելի սուղ արժեցին սակն մը ...

Ու երբ Ֆրանքը անկում կրեց, աշխարհ իրարանցումի մատնուեցաւ։ Նոյնը՝ տոլարի անկման առնէ։ Անցան տարիներ ու ահա Անգլիա ի՛նք խզեց իր դրամին արժէքը։ Կամովին լքեց ոսկի վճարանիշը։ Ամերիկայի մէջ սկսաւ նոր իրարանցում մը։ Հարկ էր վերադրաւել արտաքին չուկան։ Ու՝ երկու հօսանքներ երեւան եկան — տոլարը բարձր պահելու կամ մասամբ արժէքազրկելու մասին։

Վերջին անգամ Ուաշինկթընի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւններու առեն պարզուեցաւ որ պաշտօնական Ամերիկան եւս տոլարի արժէքի նըւազման կողմնակից է։ Բուզվէլթ ու Մաքտոնըլտ բաւական վիճեցան՝ ըստերլինի եւ տոլարի կապակցութեան մասին։ Բուզվէլթ ուզեց որ ստերլինը չորս տոլար արժէ, իսկ Մաքտոնըլտ՝ երեք, մինչ 3—4 տարի առաջ ճիշդ հակառակ ուղղութեամբ ճիգ կը թափէին։

Տրուած պաշտօնական զեկոյցը որոշում մը չհաղորդեց։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը պիտի կրնա՞յ եզրակացութեան մը յանգիլ։

Ամէն պարագայի մէջ, անկախ տոլարի եւ ստերլինի կապակցութենէն, որ ըստ էութեան, երկու երկիրներու ամբողջ տնտեսութեան ու ելեւմուտքին հետ սերտօրէն կապուած հարց մըն է, — պարզ է որ ոսկին փորձութեան շրջանի մը մէջ է ու կրնայ մէկ օրէն միւսը լքուիլ։ Կամ՝ ճիշդ հակառակը. այսինքն՝ պահել իր արժէքն ու դիրքը, քանի որ Ամերիկա ու Ֆրանսա — ամբողջ աշխարհի ոսկիին մէկ երրորդին — դիւրաւ պիտի չուզեն ձեռքէ հանել ահագին գոհողութիւններով ամբարուած այդ ձոյլ հարստութիւնները ... ։

Ուշադրութենէ չվրիպեցնենք, սակայն, որ Բուզվէլթի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութենէն վերջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը — զոր ամբողջովին տուաւ ՅԱՌԱՋ օրը օրին — կ՚ըսէ, ի միջի այլոց. — « ... Անհրաժեշտ է հաւասարակշռութիւն հաստատել միջազգային դրամներու դրութեան մէջ, ու երբ պարագաները ներեն՝ պէտք է հաստատել միջազգային դրամանիշ մը՝ արգիլելու համար գիներու անկումը »։

×

Ցիշենք, այս առթիւ, որ Լոնտոնի տնտեսական համաժողովին հետ պիտի գումարուի, նաեւ, « դրամային խորհրդաժողով » մը։ Անոր պիտի մասնակցին բոլոր այն պետութիւնները, որ հրաւիրուած են տնտեսական համաժողովին։

Դրամային խորհրդաժողովը պիտի ըլլայ լրացուցիչը տնտեսականին։ Ու պիտի զբաղի կարգ մը նիւթերով, որոնք կ՚երեւին տնտեսական համաժողովի օրակարգին մէջ։ Իր դերը աւելի շատ մասնագիտական է։ Ան պիտի ջանայ միջոցներ ու կարելիութիւններ գտնել, տնտեսականին առաջադրութիւնները կամ որոշումները իրականացնելու համար։ Ան պիտի ուսումնասիրէ պետութեանց դրամային փոխյարաբերութիւնները, այն պայմանները որոնց կը յենուն անոնք, տնտեսական եւ ելմտական տեսութիւնները որոնցմէ առաջնորդուած է աշխարհ մինչեւ հիմա, ու, քննելով ներկայի պայմաններն ու կարելիութիւնները, պիտի փորձէ, համաշխարհային տնտեսական ու ելմտական կեանքը հիմնաւորել նոր դրութեան մը վրայ։ Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ, նաեւ, նոր դրամանիշ մը հաստատել, որ կոչուի միջազգային դրամ կամ միջազգային վճարանիշ, տրուած մասնաւոր ելմտական հաստատութեան մը կողմէ որ, ապահովաբար, պիտի ըլլայ միջազգային դրամատուն մը։ Այս առթիւ, յիշենք, դարձեալ, Ուաշինկթընի զեկոյցը, ուր յստակօրէն կ՚ըսուի թէ՝ նախատեսուած է դրամանիշի պարագան։

Այստեղ հարց կը ծագի թէ, այդ պարագային ի՛նչ պիտի ըլլան գոյութիւն ունեցող « էմիսիոն »ի դրամատուններ (թղթադրամ հանողները) որոնց վրայ հիմնուած է աշխարհի դրամային դրութիւնը։ Հարկ պիտի ըլլայ, անշուշտ, զոհողութիւններ յանձն առնել։ Իսկ այդ զոհողութիւնները կախում պիտի ունենան ամէն մէկին ցոյց տալիք բարեացակամութենէն ու կամքէն։

Միջազգային դրամանիշի առաջարկը պատահական չէ։ Պայմանները կը պարտադրեն։ Ամէն մէկ երկիր արդէն ծանր զոհողութիւններ ըրաւ — թէեւ ակամայ — տագնապին հետեւանքով։ Արդ, ազնուութիւնը պիտի թելադրէ հաւաքական ճիգերով եւ փոխադարձ համակրութեամբ զոհողութեանց յանձնառութիւն մը, վերջ տալու համար այն ծանր վիճակին, որուն մէջ կը տապլտկի ամբողջ մարդկութիւնը, եւ որ կրնայ աւելի ծանր հետեւանքներ ունենալ։

ՍՈՒՐԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »ը

ՍՏԵՓԱՆ ԽԱՆԲԱԲԵԱՆԻ

(ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ)

—·—

ԹԱՒՐԻԶ, 4 մայիս (ՅԱՌԱՋ). — Ապրիլ 27ին, կարճատեւ եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ կնքեց իր մահկանացուն մեր տեղական ընկերներից Ստեփան Խանբաբեանը, որ սիրուած ու յարգուած էր, ինչպէս իր կուսակցական ընկերների, այնպէս եւ Թէհրանի հայ համայնքի կողմից։

Նրա մահով նախ կորցնում ենք մի տիպար հայ մարդու, որի ներքին աշխարհը միանգամայն զերծ էր մարդկային չար հակումներից։

Կորցնում ենք եւ նուիրուած մի գաղափարականի, մի անբիծ ու մաքուր կուսակցականի, որի հոգու մէջ տեղ էին բռնել եւ ծիլ արձակել միայն ամենավեհ եւ ազնիւ զգացումներ՝ շնորհիւ այն հոգեկան ու բարոյական անունքի, որ պատանի հասակից նա ըմպել էր գաղափարի ակունքներից։

Ստեփանը ժողովրդական տրիբուն չէր, եւ ոչ ալ գրչի մարդ։ Նա գաղափարի մի մոլեռանդ հաւատացեալ էր, մի համեստ, անաղմուկ եւ ինքնամփոփ ուխտաւոր՝ « մի անյայտ ասպետութեան կախարդական առածարի », զէպ ի ուր նա գնում էր — ինչպէս նոյն գաղափարին ծառայող շատ շատերն են գնացել — ճշմարիտ եւ հաւատաւոր ուխտաւորի երկիւղածութեամբ։

Համեստ էր եւ նրա ծագումը։

Ծնած էր 1882ին, Թէհրանէն ոչ հեռու Դառուս գիւղում, որի բնակիչները ժամանակին գաղթել են Ղարադաղի հայ գիւղերից։

Ստեփանը իր կրթութիւնը ստացել է Թէհրանի Դարւազա Ղազուին թաղամասի հայկական դպրոցում, 4ամեայ դասընթացքով։ Այն ժամանակ դպրոցի վարիչն ու միաժամանակ հոգաբարձութեան նախագահը Տաճատ էր (Յովհաննէս խան Մասեհեան)։ Դպրոցի դասատուներն էին՝ Վ. Փափազեան, Առաքելեան, յետագայում նաեւ Գալեան եւ ուրիշներ։ Սակայն բարձրագոյն կրթութեամբ ուսուցիչներ եղել են միայն առաջին այդ երեք հոգին, որոնց շնչի տակ իր տարրական կրթութիւնն է ստացել Ստեփանը։

Դպրոցը վերջացնելով՝ 1898—9 թըւականներուն նա մտնում է « Բոնթուա Ֆրանսէ » վաճառատունը ծառայութեան, որի տէրը մի Ֆրանսիացի էր։ Այդտեղ ինքնաշխատութեամբ ծանօթանում է ֆրանսերէն եւ մասամբ էլ պարսկերէն լեզուներին եւ հետագայում նոյն գործի հաշուապահական ճիւղում, ուր մնում է մինչեւ 1931 թուականը, մինչեւ այդ գործի փակումը։

Հաղիւ կեանքի մէջ մտած, Ստեփանը իր հասակակից ընկերների հետ հիմք են դնում « Միածան » պատանեկան միութեան, որի նպատակն էր ինքնաշխատութեամբ զարկ տալ իր անդամների մտաւոր կրթութեան։ Այդ միութիւնը յետագայում զեկավարում է Սուսաննեանը, որ ուսուցչի հանգամանքով գտնւում էր Թէհրանում։ Միութեան մէջ Ստեփանը վարել է քարտուղարի պաշտօն, իսկ Սուսաննեանից յետոյ ստանձնել է նախագահութիւնը։ Միութիւնը այդ ժամանակներում հեռու էր քաղաքական որ եւ է հոսանքի ազդեցութիւնից եւ կազմուած էր միայն վերոյիշեալ նպատակի համար։

Ստեփանը Դաշնակցութեան անդամագրուել է 1905 թուականին, երբ կովկասահայութեան փոթորկոտ կեանքի արձագանգները հասնում են նաեւ հարեւան Պարսկաստան։ Այդ օրուանից նա մնացել է հաւատարիմ կուսակցութեան դրօշակին մինչեւ իր կեանքի վերջը։ Կուսակցութեան մէջ նա ստանձնել է պատասխանատու պարտականութիւններ եւ բացառիկ եռանդով ու նուիրումով տարել դրանք։

Որպէս դաշնակցական, իր համոզումով նա աւելի աջ էր թեքուած։ Կուսակցութեան ծրագրի ընկերվարական մասը նրան այնքան էլ չէր ոգեւորում։ Նա աւելի ազգային ձգտումներունէր։ Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը նրա ոգեւորութեան աղբիւրն էր։ Ամէն զոհաբերութիւն ազգային շահերի եւ ազգային արժէքների պահպանման համար — ահա նրա դաւանանքը։ Մինչեւ որ Հայը Փիզիքապէս եւ մշակութապէս ապատ չլինի իր մայր հայրենիքում, կործանարար է որ եւ է այլ ձգտում ունենալ։

Նա ամենալաւ զգացումները ունէր նաեւ դէպ ի պարսիկ ցեղակից ժողովուրդը եւ իր պետութիւնը։ Պարսկաստանը նա համարել է իր երկրորդ հայրենիքը, որի շահերը նրա սրտին նոյնքան մօտ են եղել, որքան իր ազգային շահերը։

Ստեփանը կուսակցական շրջանակից դուրս հետաքրքրուել է նաեւ տեղական հայութեան ազգային – համայնքային գործերով։ 1920 թուականից քարտուղարի պաշտօնով գտնւում էր տեղիս եկեղեցական վարչութեան մէջ մինչեւ 1931 թիւը, ուր իր պարտականութիւնները տարել է ամենայն բարեխղճութեամբ։

Իսկ չի եղել Թէհրանում որ եւ է կուսակցական թերթ, որի հրատարակչական դժուարին գործին իր գործօն մասնակցութիւնը բերած չլինի նա։ Գրեթէ բացառապէս նրա վրայ էր ծանրացած տեղս հրատարակուող « Առաւօտ », « Նոր Կեանք » եւ « Ալիք » թերթերի հրատարակչական գործը։ Պէտք է լինել Թէհրանի պէս մի միջավայրում, հայերէն թերթ հըրատարակել, որպէս զի իմանաք թէ որքա՛ն դժուարութիւնների հետ է կապուած հրատարակչական գործը, երբ, մանաւանդ, չկայ ամենագլխաւորը — դրամը։

Հանգուցեալը կը թողու իր կինը եւ վեց զաւակները — երեք տղայ եւ երեք աղջիկ։ Աղջիկներից երկուսը ամուսնացած են, իսկ տղաները դեռ անչափահաս են։

Հանգի՛ստ իր վաստակաւոր աճիւնին։

Ք – ՋԱՏԷ

1933ի սալոնը

—·—

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Աւանդութիւն է, որ Société des Artistes Français եւ Société Nationale des Beaux Arts միասին բանան տարեկան նկարչական ցուցահանդէս մը։

Մայիս 1էն ի վեր բաց է արդէն այդ ցուցահանդէսը։ Ընդհանուր կերպով խօսելով, այս տարուանը աւելի հետաքրքրական է քան անցեալ տարուանը։ Դուք այնտեղ կը տեսնէք գործեր, որ կը բերեն նորայայտ կամ արդէն իսկ ճանչցուած արուեստագէտներ։ Ու մեզի համար ուրախալի է, որ այս դժուար ժամանակներուն մէջ, հայ արուեստագէտներու խմբակ մը ցուցահանդէսին կը մասնակցի կարեւոր բաժինով մը։ Կը կարծեմ թէ օգտակար պիտի ըլլայ շատերուն, երբ նշանակեմ մասնակցող հայ արուեստագէտներուն սենեակները, միացնելով իմ կարճ տպաւորութիւններս։

Սկսինք Les Artistes Françaisի բաժնէն.—

Շահնազար Դարյուսի, 27րդ սենեակին մէջ, թիւ 471, Le Jardin de Vert-Galant.— Գծուած է խղճմտօրէն, պայծառ գոյնով, կը յատկանշէ առողջ բռանաթիւմ մը։

Շապանեան Արսէն, 51րդ սենեակ, թիւ 464, Clair de lune en Auvergne.— Քնարերգական անկիւն մը, չքնղօրէն կենդանի իբրեւ romance։ Իր ծաղիկները, որ տեղաւորուած են 21րդ Galerieին մէջ, թիւ 2821 եւ 2822, գծուած են հաճելի վարպետութեամբ։

Տէկէն Ալիս Պինէ (Ալիսաբեան), 18րդ սենեակ, թիւ 214, դիմանկար մը.— Ինչպէս միշտ, պերճանքով գծուած, գոյնը փայլուն եւ գրաւիչ։

Օր. Դերձակեան Էօժէնի, կալըրի 3, թիւ 739, դիմանկար մը.— Շատ հետաքրքրական, գծուած է գոյներու զգայնութեամբ եւ ճարտարութեամբ, կանանչ, դեղին եւ սեւ։

Օր. Դալըրեան, 23րդ սենեակ, Nature morte մը.— Իր թարմութեամբ եւ փայլով, կը հրապուրէ աչքերը։ Դիտուած է նոր հայեցակէտով։ Շատ հաճելի պատկեր մը, որ պիտի ուզէիք միշտ ձեր զէմ ունենալ։ Ունի նաեւ դիմանկար մը 2րդ սենեակին մէջ, թիւ 1358։

Օր. Թամիրեանց Վարդուհի, 10րդ սենեակ, թիւ 3639, տեսարան մը Պարսկաստանէն.— Գծուած է շատ նուրբ ըղգացումով մը, գունեղ ու թարմ։

Մուրատով Լէոն, 6րդ պարտէզ, թիւ 4169, արձան մը.— Հզօր եւ օգտիչելի գործ մը, որուն յաջողութիւնը պատահարի արդիւնք չէ։ Հպարտ ենք, որ մեզի կը պատկանի նման արուեստագէտ մը, որ նոյնքան մեծ է, որքան համեստ։

Անդրանիկեան Հրանդ, 19րդ սենեակ, թիւ 4581, Sentier de la Madelon.— Փորագրութիւն մը, նուրբ թէքնիքով յօրինուած։

Այժմ անցնինք Beaux Artsի բաժնին.

Ալխազեան, G. սենեակին մէջ, բնանկար մը.— Իր թէքնիքը հիացում կը պատճառէ եւ կը մատնէ հոգեւոր ճշգրտութիւն մը։ Կը գծէ վստահօրէն եւ ոչինչ կը ձգէ բախտի։

Տիկ. Արմենիա Բաբայեան, X սենեակին մէջ, դիմանկար մը, թիւ 92.— Նրբօրէն զգացուած, յօրինուած է ախորժով եւ հասկացողութեամբ։ Բնանկար մը, թիւ 93, որ երեւոյթէն դատելով՝ առանց գոյնի է, բայց իրականին մէջ լեցուն է հրապուրիչ եւ տաք գոյներով։ I սենեակին մէջ, ունի դիմանկար մըն ալ, թիւ 91, որ լեցուն է ազգային զգայնութեամբ։ Այս գործը արտայայտիչ է իր կանացի խառնուածքով եւ հրապոյրով։

R սենեակին մէջ ունինք մեր հանճարեղ նկարիչը, Շարլ Ադամեան, որուն գործերը, թիւ 81, 82, 83, ինչպէս իր միւս բոլոր գործերը, միշտ կը յաջողին մեզ հրապուրել իրենց նրբութեամբ եւ լոյսի կատարեալ ըմբռնումով։

Սեդրակ, J սենեակին մէջ, թիւ 1919 բնանկար մը.— Գործ մը որ շատ յաջող է։

Փոլատ Տիգրան, D սենեակին մէջ, երկու դիմանկար, մէկը երիտասարդ աղջիկ մը, միւսը կին մը.— Շատ լաւ յօրինուած փաստեր են։ Նկարուած խելացի, վարպետ եւ համակրելի գոյներով։

Վերջապէս ահա վարպետ արուեստագէտը, Էտկար Շահին, Section des Livres կալըրիին մէջ.— Ցուցում կը զգար, խորհելով որ մեզի կը պատկանի այս մեծ արուեստագէտը։ Իր գործը վստահ է ու նուրբ, առանց տկար ըլլալու։ Իր Eaux fortesները եւ pointes sèchesները յորդագին լեցուած են գորով եւ յուզումով։ Չկայ կէտ մը իրենց մէջ, որ համակրելի չըլլայ եւ չհրապուրէ մեզ։ Կը հաւատամ, որ ամէն դասակարգի մարդիկ կրնան գնահատել ու սիրել Էտկար Շահինը, որովհետեւ իր գործը մարդկային է եւ չքնղ

Ք.

Օր. Գ. Ղարիբեանի

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

Մայիս 23ին, յառաջիկայ երեքշաբթի, Maison Gaveauի սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ նուագահանդէսը տաղանդաւոր երգչուհի, Օր. Գ. Ղարիբեանի.

Այսպէս, տարօրինակ ժողովուրդ ենք մենք Հայերս. — Գեղարուեստապաշտ ի ծնէ, միշտ ոգեցիկը փնտըռող ու միշտ դէպ ի վեր ձգտող, հակառակ այն բոլոր դաժան պայմաններին, որ ճակատագիրը անընդհատ բատեցնել ու ստեղծում է մեզ համար։

Ահա մէկը եւս, որ իր յամառ կամքով ու տոկուն աշխատանքով ճեղքեց ամէն դժուարութիւն, հասնելու համար վերջապէս իր նպատակին։ Ու հասաւ։ Օր. Ղարիբեան soprano (lyrique demi caractère) ձայն է, լաւ մարզուած սքանչելի թէմպրով, յստակ եւ ուժեղ միաժամանակ։ Իր սկզբնական երաժշտական կրթութիւնը ստացել է Պոլիս, Օր. Rollaի հմուտ ձեռքերի տակ, ապա գիտակից իր կարողութիւններին՝ անցել է Փարիզ, ուր 5—6 տարիների ընթացքին խիստ լըջօրէն աշակերտած է յայտնի փրոֆէսօր Jean Roderին։ Մասնակցած է Concert Universitaire d'Education Artistiqueի կազմակերպած նուագահանդէսներին։ Երգած է Sorbonneի սրահին մէջ, յայտնի երգիչների մասնակցութեամբ եւ այդ առթիւ ամէնքին ծանօթ դժուարահաճ երաժշտական քննադատ Պրողհոմը « Menestrel » թերթի մէջ գովեստի ու գնահատանքի խօսքեր ուղղած է մեր հայրենակցուհուն։ 1932ին Պոլիս վերադառնալով մեծ յաջողութեամբ տուած է իր համերգը, որի մասին բոլոր հայ թերթերը անխտիր պարծանքով ու հպարտութեամբ արտայայտուեցին

Այն ինչ որ եզակի է Օր. Ղարիբեանի մօտ — դա իր թէմպրն է։ Տաք, ճկուն, թաւշէ այդ թէմպրը որ իր փրոֆէսօրը « հայկական » կ՚անուանէ, իրօք որ զարմանալի է այս երգչուհու մօտ՝ եւ այդ է պատճառը որ նա նոյն գեղեցկութեամբ ու անխարդախ վճիտութեամբ կ՚երգէ հին երաժշտութիւն, ինչպէս օրինակ Donizetti, դասական կտորներ — Mozart, Hændel ու նաեւ մեր թրթռուն ու մելամաղձոտ երգերը — Կոմիտաս, Պարթեւեան եւն.։ Իր ձայնը այնքան լաւ է մարզուած որ, ամենադժուարին փասաժներն անգամ հանգարտ ու նուրբ կը հնչեն։ Մեծ հմտութիւն ցոյց կուտայ մանաւանդ բարձր ձայներու դժուարին պիանիսիմոներին մէջ։ Կատարեալ երգչուհուն յատուկ այս բոլոր առաւելութիւններից բաց ի, Օր. Ղարիբեան կ՚երգէ հոգիով ու զգացմունքով։

Այս տաղանդաւոր երգչուհին այժմ Փարիզի մէջ իր անդրանիկ համերգն է կազմակերպած, որի յայտագիրը կը պարունակէ դասական կտորներ, հին երաժշտութիւն ու մեզ բոլորիս սիրելի հայկական ընտիր մեներգներ։

Երիտասարդ այս արուեստագէտուհին արժանի է մեր հասարակութեան անվերապահ քաջալերութեան ու հովանաւորութեան։

ԱԱ

Կեանքը Պելժիոյ մէջ

—·—

ՊՐԻՒՍԷԼ, 15 Մայիս (Յառաջ). Մայիս 14ին, Գադթ. վարչութեան յատուկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պելժիոյ Հայ Ուսանողական Միութեան երկրորդ դասախօսութիւնը։

Միութեան նախագահ՝ Գ. Մխիթարեան ներկայացուց դասախօս Գ. Ց. Մահտէսեան, Նուպարեան յաջողագոյն սան մը, որ քանի մը ամսէն իր ուսման շրջանը պիտի աւարտէ Պրիւսէլի Անասնաբուժական Վարժարանէն, ու յետոյ պիտի մեկնի Հայաստան՝ իր մասնագիտութիւնը կիրարկելու համար մայր հայրենիքին մէջ։

Դասախօսութեան նիւթն էր կաթը, իր բաղադրութիւնը, տեսակները, օգտակարութիւնները եւ այն նախազգուշութիւնները, զորս պէտք է ձեռք առնել կաթի գործածութեան առեն, առաջքն առնելու համար ախտածին ու վարակիչ հիւանդութիւններու։

Նիւթը խիստ շահեկան ու գիտական էր, եւ կը պարունակէր օգտակար թելադրութիւններ։

Ցաւալի է մատնանշել որ մեր հայրենակիցներէն քիչեր միայն եկած էին լսելու դասախօսութիւնը։ Նմէ հրաւէրը պարի համար եղած ըլլար, անշուշտ նկուղները աւելի ստուար թիւ մը պիտի կազմէին։

Միութիւնը իր առաջին դասախօսութիւնը տուաւ անցեալ տարի. Փրոֆ. Ադոնցի կողմէ, որ երկու տարիէ ի վեր ուսուցիչ կարգուած է Պրիւսէլի Ազատ համալսարանին լեզուաբանական ճիւղին եւ ձեռնհասօրէն կ՚աւանդէ հայերէն լեզուն ու գրականութեան դասերը։

Փափաքելի է որ նմանօրինակ դասախօսութիւններ աւելի յաճախ կրկնուին։

Այս առթիւ օգտակար թելադրութիւն մը.— Ինչպէս դասախօսը իր նախաբանին մէջ շեշտեց, Ուսանողական Միութիւնը, գիտակից իր կոչումին, բացի դասախօսութիւններէն պէտք է նախաձեռնարկ ըլլայ տարին մէկ անգամ կազմակերպելու նաեւ «Հայկական Մշակոյթի օր» անուան տօնը, ինչպէս նաեւ Ապրիլ 11)24ի հայ նահատակներուն նուիրուած Սգատօնը։

Յաջողութիւն ու յարատեւութիւն կը մաղթենք երիտասարդ ուսանողներուն, որոնք հայ գաղթի ապագայ մտաւորականութիւնը պիտի կազմեն, եւ կոչուած են իրենց մասնագիտական ծանօթութիւններով պիտանի ու օգտակար տարր մը հանդիսանալ մեր սիրեցեալ հայրենիքին։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

« ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ »Ը

ՖԻԼԻՊՊԷԻ ՄԷՋ

—·—

ՖԻԼԻՊՊԷ, 10 Մայիս (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը քանի մը տարիէ ի վեր, կը տօնէ «Մայրերու Օրը»։ Այս տարի, կրկին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էին արենուհիները։ Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր, Կիրակի, 7 մայիս, կէսօրէ վերջ, «Թրակիիսկի Սուէնաթ»ի սրահը։ Երգչախումբը երգեց «Փոթ ու ծովակն» եւ «Ո՛վ մեծաւանդ...» դան արտասանութիւններ, պար (հոլանտական — երկերես)։ Ներկայացուեցաւ պատկեր մը, յետոյ եր կարաւոր խաղ մը։ Բանախօսեց ընկ. Յ. Տէվէճեան ու ընորոշեց մօր դերը՝ անհատին, ազգերու եւ մարդկութեան դաստիարակութեան մէջ։

Հանդէսի վերջաւորութեան մինժողովուրդը կը մեկնէր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները, դրան առջեւ միահամուռ կ՚երգէին՝ կրկնապատկելով ստեղծուած խանդավառութիւնը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Մ. ՔԷՄԱԼ ԵՒ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ՔԵԱԶԻՄ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

« ՄԵԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՑՆՈՐՔԸ »

Թուրք թերթերը կը շարունակեն ... յուշեր եւ յօդուածներ հրատարակել, Գարապէքիր Քեազըմ փաշայի եւ Մ. Քէմալի միջեւ ծագած վէճին առթիւ: Բոլորին ձգտումն է՝ ... Գարապէքիրը, որ ուզած ... թէ իսկ Մ. Քէմալէն ... կազմակերպած էր ազգային շարժումը:

Զաւմակած դէպքերու լուսաբանութեան համար, առօրեաւ կ'արտատպենք « Հայաստանի յաղթական »ին, Գարապէքիրի երկրորդ նամակը (Միլլիէթ, 11 մայիս).—

— « Ձեզ ցաւած որ մինչեւ հիմա հրատարակուած երկերու մէջ չէ խօսուած իմ ծառայութեանց մասին, կամ ... ստեղծագործութիւններ եղած են իմ հասցէիս. Ուստի ես իմ պարտականութիւնս կատարած եմ:

Բայց « Էնկիւրիցին նօթեր »ը թերթին մէջ, մեծ գիրերով սա տեսակ վերնագիր մը կար. « Այսպէ՞ս հաւատարմութիւն կ'ըլլայ միակ ճակատին »: Տակն ալ սա տողերը գրուած էին « Կը հասկցուի թէ ճակատին հրամանատարն ալ այս գաղափարին յարմարցուած է »: Այս ձեւով, զիս ալ այդ շրջանակին մէջ կ'առնեն:

Տեսնելով որ, հակառակ միակ ճակատ պահելու եւ ուժեղցնելու համար անկեղծօրէն մինչեւ վերջը ամբողջ ոգիովս աշխատելուս, այս տեսակ ծանր ամբաստանութեան մը կ'ենթարկուիմ, պարտականութիւն սեպեցի գալ եւ քանի մը օրինակով յայտնել իրողութիւնը: Հիմա ալ կը ներկայացնեմ կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք կը ցուցնեն թէ ինչպէ՞ս սկիզբէն մինչեւ վերջը յենարան դարձած եմ Միլլի շարժումին:

Միայն, 8 մայիս 1933ին բոլոր թերթերուն հրապարակուած յայտարարութեանց դիմաց, երբ աչքերուս առջեւ կը վերակենդանանային այսօր անհատապէս Թուրք անցեալ իրողութիւնները, Սաքարիայ պատերազմներու միջոցին իմ կարդացած պրօթէօքոլներն ալ ականջին խօսեցան այն մարդուն (Ձալիհ Րըֆքը պէյ) որ նամակիս մասին հանրապետութեան բարձր նախագահին կարծիքը ուզած է:

Մեր երիտասարդ յեղափոխականները, նախ իրենց հայրենասիրութեան եւ ապա զոհողութեան օրինակները տուին Րումէլիի մարզաքաղաքին յեղափոխականներէն: Գունաւոր միթինկները, ազմկարար ցոյցերը, պուլկար հողործներուն եւ հելլէն կարսօններուն մեզի յիշատակ թողած անմոռանալի ազդեցութիւններ են: Պուլկար եւ յոյն յեղափոխականներուն նախանձով է որ Սահմանադրութիւնը Պոլիս եկաւ):

Հելլէն բանակը, չոքած հայրենիքին խորքին, Անատոլուի ներսերը գացած է Թուրքը խեղդելու: Այն միջոցին, երբ Թուրք երիտասարդ յեղափոխականները ոգի ի բոյն կ'աշխատէին փրկել Թուրքիոյ անկախութիւնը, երբ ազգը ամէն տեղ միթինկներով եւ աղաղակներով « յաղթանակ եւ մահ »... « յեղափոխութիւն » կը պոռար, կ'արժէ յիշատակութեամբ կարդալ Ձալիհ Րըֆքըի տողագրութիւնը կրող այս յօդուածը, որ հրատարակուած է երկրին ամէն կողմը տարածուած Տէրկեահի թերթին 20 յունիս 1337ի թիւին մէջ:

Ճիշդ է թէ այս անձը այսօր ալ հանրապետութեան մայրաքաղաքին մէջ խմբագրապետ է թերթի մը եւ բարձր գործերու մէջ ալ կը պտտի: Բայց հանրային կարծիքի գնահատութեանը կը թողում ճշդել թէ, անկախութեան պայքարին իրողութիւնները երեւան հանելու համար բացուած վիճաբանութեան մէջ իր առանձնած դերը ո՞րքան յաջողած է:

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ԳԻՐԵՐԸ

Գարա Պէքիր փաշա հոս կը հրատարակէ իրեն դրկուած չորս ծածկագիր հեռագիրներ, ինչպէս եւ անոնց իր տուած պատասխանները:

Առաջին հեռագիրով, որ կը կրէ 11 յունիս 1335 թուականը, Գ. բանակի քննիչ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա կը յայտնէ թէ կեդրոնի կառավարութիւնը զինքը Պոլիս կը կանչէ, բայց ինքը չի կրնար երթալ եւ Անգլիացիներուն գերի ըլլալ: « Այս մասին կը սպասեմ ձեր եղբայրական արժէքաւոր կարծիքին », կ'եզրակացնէ հեռագիրը:

Գարապէքիր փաշան, որ այն ատեն Էրզրումի 15րդ զօրաբանակի հրամանատարն էր, 16 յունիս 1335 թուակիր ծածկագիր հեռագիրով մը կը պատասխանէ Մ. Քէմալ փաշայի 2 յունիս 1335 թուակիր հեռագրին եւ կ'ըսէ թէ Ալլիտ պէյը, զոհ երթալով Հայերու զրպարտութեանց, Տրապիզոնի մէջ հսկողութեան տակ առնուած է, Պոլիս տարուելու համար:

« Պոլիսը փոխանակ դուրս հանելու արժէքաւոր անձերը, մէկիկ մէկիկ իր ձեռքովը կ'առնէ: Եթէ ձեր մեծապատուութիւնը պէտք տեսած ատեն այցելէ մեր շրջանը, երախտապարտ պիտի մնամ »:

30 յունիս 1335 թուակիր հեռագրով մը, պատերազմական նախարար Նազըմ փաշա կը հաղորդէ Գարապէքիր փաշայի.

— « Փապը Ալին հարկ եղած հրամանները տուած է տեղական իշխանութեանց, որպէս զի անմիջապէս ձերբակալուին Պոլիս գրկեն Մուսթաֆա Քէմալ փաշան եւ Րէուֆ պէյը, որոնք կառավարութեան որոշումներուն հակառակ ընթացքներու մէջ գտնուած են: Կը խնդրուի որ զօրաբանակի հրամանատարութիւնն ալ հարկ եղած լուրջ աջակցութիւնը բերէ »:

Գարապէքիր փաշա, 1 օգոստոս 1335 թուակիր երկար հեռագիր մը կը դրկէ Պոլսոյ պատերազմական նախարարութեան: Ծեշտելէ յետոյ թէ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա եւ Րէուֆ պէյ համոզարտօրէն կ'ապրին Էրզրումի մէջ, հեռագիրը կ'ըսէ.

— « Այն միջոցին, երբ Պոնտոսի կառավարութիւնը կազմելու ջանքով, յոյն զինեալ խռովարարներ իբրեւ գաղթական անդադար կը դրկուին Տրապիզոն եւ Սամսուն: Երբ Հայերը Մեծ Հայաստանի ցնորքը կը սնուցանեն, մինչեւ մեր սահմանները ամէն տեսակ խժդժութիւն եւ լրբութիւն կը գործեն եւ կը շարունակեն « դէպ ի Սվազ » պոռալ: Երբ Համաձայնականները ալ յայտնի եւ գաղտնի ամէն տեսակ աջակցութիւն կը ցուցնեն եւ ասիկա կը հաստատուի նաեւ Պոլսոյ թերթերու հրատարակութեամբ, կառավարութիւնը անտեղեակ կը ձեւանայ այս ահաւոր վտանգներուն, ո եւ է յոյս չի տար ժողովուրդին, այլ ընդհակառակն մտաւորական եւ արժէքաւոր անձերը եւ հրամանատարները մէկ մէկ պատրուակով կը ձերբակալէ եւ կը բանտարկէ: Միւս կողմէն ալ զէնքերը եւ ռազմամթերքները կ'առնուին:

Այս շրջանին ժողովուրդը, որ շատ մօտէն կը տեսնէ վտանգը, այն համոզումն ունի թէ Հայերը եւ Յոյները, Իզմիրի մէջ եղածին պէս, յանկարծ պիտի գրաւեն այս տեղերը եւ իրենց ոտքին տակ պիտի ճզմեն բոլոր Իսլամները: Իսկ ասկէ առաջ հաղորդած էի թէ ազգը որոշած է պատռով պաշտպանել ինքզինքը, փոխանակ անգամ մըն ալ մնալու Հայերու եւ Յոյներու սուիններուն տակ:

Հաղորդած էի նոյնպէս թէ Գ. զօրաբանակի հրամանատար դեր զնդապետ Հալիտ պէյին անգամ մը հսկողութեան տակ դրկուիլը՝ շատ գէշ պիտի ազդէ ժողովուրդին վրայ: Իսկ Մուսթաֆա Քէմալ փաշային նման արժէքաւոր, բոլորէն գնահատուած եւ յարգուած զինուորականի մը ձերբակալման համար օրինական ո եւ է պատճառ չկայ եւ շատ գէշ պիտի ազդէ ժողովուրդին եւ բանակին վրայ: Հետեւաբար, կացութիւնը բոլորովին չէ զօրաբանակին օժանդակութիւնը բերելու ձերբակալման գործին: Այս տեսակ բան մը ոչ թէ ընել, այլ զգացնել անգամ կրնայ մեծ գէշութիւններ առաջ բերել այս շրջանակին մէջ, ուր չկայ մէկ հատիկ անձ եւ Թուրք որ մոռցած ըլլայ հայկական սուիններուն եւ տապարներուն անպատմելի խստութիւնները »:

Գալով ձեր յօդուածներու հարցումներուն եւ խորհրդածութեանց, մէկիկ մէկիկ պիտի պատասխանեմ անոնց:

Անկախութեան պայքարի գաղտնիքներուն տեղեակ չեղողները, անկարելի է որ գիտութեամբ ըմբռնեն խնդիրը: Հետեւաբար, դէպքերու վերլուծման մէջ սխալ տեսակէտներով թող չհասպարեն իմ մասին այս կամ այն. շնորհը (լիթիֆաթ) ընելու: Իմ պատասխանէս յետոյ գոյանալիք համոզումին համաձայն շնորհեցէք ասիկա »:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Անոնք որ իրենք զիրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ական կը դաւանին — եւ Տէրը գիտէ թէ անոնց թիւը որքան շատ է — թող մէջտեղ ելլեն, իրենց մարզասիրական զգացումներուն անկեղծութիւնը ապացուցանելու համար. որովհետեւ, ինչ որ այս էջերուն մէջ ձաղկած էինք, այսինքն Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն անպարտաճանաչութիւնը, գոյութեան իրաւունք չպիտի ունենայ այլ եւս: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնը պատրաստել տուած է ամսավճարներու հաւաքման համար մասնաւոր տետրակներ որոնք պէտք է որ ամբողջապէս լեցուին: Հայ մարզական շարժման եւ մասնաւորաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարեկամ բոլոր Հայերը պէտք է յանձնառու ըլլան վճարելու իրենց լուման որ ինչքան ալ փոքր ըլլայ, պիտի կրնայ ծառայել մէջտեղ հանելու կայուն պիւտճէ մը՝ առանց որու կատարուած գործը կիսակատար կրնայ ըլլալ միայն — ինչպէս ցարդ — հակառակ վարիչներուն բոլոր բարի կամքին: Մի սպասէք որ գան ձեզի այլ դիմեցէք ինքնակամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը, 17, Rue Bleue, Paris:

⁂ Մեր հայրենակից « Թէնիս »ի ախոյեանուհի Օր. Խոսս Ադամով կը վերադառնայ Յունաստանէն եւ Իտալիայէն, մասնակցելու համար այս երկուշաբթի օր Փարիզի մէջ սկսող Ֆրանսայի ախոյեանութեան միջազգային մրցումներուն:

Օր. Ադամով Աթէնքի մէջ շահած է — ինչ որ գիւրին էր նախատեսել — բոլոր մրցումները որոնց կը մասնակցէր, այսինքն « սէմփլ — տամ »ը, « տուպլը — տամ »ը (Օր. Ռոզամպէրի հետ) եւ « միքսթ »ը ժիւրնուլի հետ միասին: Ան նուազ բախտաւոր է եղած Հռոմի մէջ որ անցեալ տարի շահած էր Իտալիոյ ախոյեանուհիի տիտղոսը. այս տարի, յաղթելէ վերջ զօրաւոր հակառակորդուհիներու, « Ֆինալ » մրցումին մէջ դէմ յանդիման գտնուեցաւ « Թէնիս »ի մէջ « ծեր ազուէս » մը նկատուող ամերիկուհի Միս Ռիանի դէմ, որմէ պարտուած է:

Օր. Ադամովի մրցումներուն հետաքրքրութեամբ պիտի հետեւինք Փարիզի մէջ, ուր կը յուսանք որ ան պիտի հասնի մինչեւ վերջին շրջանի մրցումները:

⁂ Հռոմի մէջ « Թէնիս »ի միջազգային մրցումներէն դուրս մարզական շատ կարեւոր դէպք մը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ օր: Առաջին անգամ ըլլալով Անգլիոյ Ֆութպոլի ներկայացուցչական խումբը կը մրցէր Իտալիոյ խումբին հետ: Երկու խումբերը հաւասար մնացին 1—1ով, ինչ որ անակնկալ արդիւնք մը պէտք չէ նկատել, քանի որ Իտալիա թերեւս ներկայիս Եւրոպայի զօրաւորագոյն ազգն է, եւ գրեթէ անպարտելի՝ երբ կը խաղայ հայրենի հողին վրայ: Անգլիացիները զօրաւոր խումբ մը դրկած էին Հռոմ եւ եթէ չյաղթեցին, պէտք է հետեւցնել ուրեմն թէ չկրցան: Զմոռնանք թէ՝ երկու շաբաթ առաջ Իտալիա 2—0ով յաղթած էր Զուիցերիոյ ա. խումբին որ իր կարգին անցեալները պարտութեան մատնած էր, ինչպէս գրած էինք, Աւստրիան: Եթէ համեմատութիւնը սփորի մէջ խաղող չըլլար՝ կարելի էր հետեւցնել այս բոլորէն թէ Իտալիա գերակշիռ է Աւստրիայէն

⁂ Ֆրանսայի մէջ կիրակի օրուան մարզական գլխաւոր դէպքը Պորտօ — Փարիզ հեծելանիւի մրցումն էր: 588 քիլոմեթրնոց այդ հեռաւորութիւնը հեծելանիւով կտրել դիւրին բան չէ եւ 14 հեծելանւորդներու պտտայ խմբակ մըն է որ շաբաթ կէս գիշերին մօտ ճամբայ ելաւ Պորտոյէն, անձրեւոտ օդով մը: Մրցումը աւելի հետաքրքրական դարձնելու եւ մրցորդներուն գործը դիւրացնելու առաջին օրէն իսկ, այսինքն 1891էն ի վեր սովորութիւն եղած է մրցորդներուն տրամադրութեան տակ դնել « անթրէնէօր »ներ որոնց պաշտօնն է հեծելանւորդ — մրցորդին առջեւէն երթալով ճամբայ բանալ, օդին կամ հովին ճնշումը նուազեցնել, առանց երբեք դպչելու ոչ մրցորդին եւ ոչ ալ անոր հեծելանիւին: Առաջները այդ « անթրէնման »ը տեղի կ'ունենար երկու կամ երեք հոգինոց հեծելանիւներու կողմէ, անգամ մը նոյն իսկ ինքնաշարժ կառքերով, սակայն երեք տարիէ ի վեր ինքնաշարժ հեծելանիւներն են որ կը կատարեն այդ պաշտօնը եւ փորձը ցոյց տուաւ թէ այդ ձեւը լաւագոյնն է: Երկու տարի առաջ Օրլէանէն սկսեալ է որ հեծելանւորդները իրենց առջեւ ունեցան « մօթօ »ները, անցեալ տարի Թուրէն սադին-իսկ այս տարի՝ աւելի մօտենալով մեկնման կէտին՝ ինքնաշարժ հեծելանիւները Փուաթիէն սկսեալ է որ պաշտօնի ձեռնարկեցին: Միթուար անուն երիտասարդ հեծելանւորդ մըն է որ յաղթական ելաւ 588 քիլոմեթրնոց ճամբան կտրելով 16 ժամ 9 վայրկեանէն, ինչ որ կ'ընէ մօտաւորապէս 36 քիլմ. 400ի ժամական արագութիւն մը: Նշանակելի է Փուաթիէէն սադին, այսինքն վաղքին մօթօներուն օժանդակութեամբ տեղի ունեցող մասին մէջ — Փուաթիէ — Փարիզ — ժամական արագութեան միջինը որ եղած է 44 քիլ. 734 մեթր: Միթուարի վրայ ոչ ոք յոյս դրած էր, բացի հին փորձառու հեծելանւորդ Փէլիսիէ եղբայրներէն որոնց ցուցմունքներէն մեծապէս օգտուեցաւ երիտասարդ մարզիկը, որ այսպէսով նշանաւոր դէմք մը կրցաւ նալ մէկ օրէն միւսը:

⁂ Ֆութպոլի եղանակը գրեթէ պաշտօնապէս փակուեցաւ կիրակի օր, Ֆրանսայի փրոֆէսիոնէլ խումբերու ախոյեանութեան վերջին մրցումով որ տեղի ունեցաւ Քոլոմպի մարզարանին մէջ, Լիլի եւ Գանի խումբերուն միջեւ, որմէ յաղթական ելաւ Լիլ: Այսպէսով հիւսիսային Ֆրանսայի երկու քաղաքները՝ Ռուպէ եւ Լիլ շահեցան այս տարուան երկու բարձրագոյն տիտղոսները՝ « Քուփ տը Ֆրանս », ինչ որ ենթադրել պէտք է տայ թէ երկրին այդ մասը վերապահած է ֆութպոլի մէջ պատերազմէն առաջ ունեցած գերակշռութիւնը:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

« ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ »

« Ցուսաբեր » խմբագրականի մը մէջ անդրադառնալով ապրիլեան սրգահանդէսներու ճկարագրութեանց, դիտել կուտայ (6 մայիս).

— « Բայց ոչ միայն խօսք ու ճառ, ոչ միայն զգացական զեղում ու վճիռ, այլեւ իրական ճիգեր՝ չօշափելի արդիւնքներու հասնելու, կենդանի պահելու համար արիւնոտ թուականը իր բովանդակ եղերականութեամբը եւ անոր ներշնչած տեսիլքներովը:

Շարժումը կը ծաւալի արդէն եւ տեղ տեղ « Ցիշատակարան »ներ կը կանգնուին Ապրիլեան նահատակներուն համար, ահա Կիպրոսը (Նիկոսիա) որ առաջնութիւնը կը խլէ, չուտով նոյն ձեռնարկը մարմին կ'առնէ նաեւ Գահիրէի մէջ, ուր ծրագիրը պատրաստ է, դրամին գլխաւոր մասին հետ, նըման ծրագիրներ կան նաեւ Ամերիկայէն սկսած մինչեւ Տէր Զօր, ոճիրի ու սպանդի վայրը, ուր ցեղ մը ամբողջ խաչուեցաւ եւ անապատներուն մէջ կորաւ անհետ, իր երազը միայն ողջ յղելով:

Ցուշարարներ պիտի ըլլան բոլոր այս մարմարեայ յիշատակարանները, որոնք անշուշտ պիտի կոթողեն Հայուն վիշտը եւ պիտի խօսին մեր ու մեր յետնորդ սերունդներուն աչքերուն եւ սրտին:

Բաւակա՞ն են սակայն անոնք, ցեղի մը բովանդակ ողբերգութիւնը խորհրդանշելու, եւ ներշնչելու, առաջնորդելու վերապրողներն ու նորահասները կեանքի ու գործի մէջ: Ոչ, անշուշտ: Որովհետեւ այս Ցիշատակարանները, ի վերջոյ, կը դառնան չիրիմներ միայն, թիւ ու քար, որոնք քիչերուն կրնան խօսիլ, մնա կաղմելով մահուան ու գերեզմաններուն:

Մինչ մենք պէտք ունինք, Ցիշատակարաններու, որոնք խօսէին ոչ միայն մեր աչքերուն, այլեւ մեր մաքին ու սրտին, մեր բովանդակ էութեան, մեզ հաղորդակից դարձնելու համար մեր նահատակներու կեանքին ու գործին. մեր մէկ միլիոնին ըղձանքներուն, որոնք իղձն են կազմած նաեւ մեր բովանդակ ժողովուրդին:

Այս յիշատակարանները պէտք է կանգնուին մէկ անգամ միայն ու բովանդակ հայութեան միահամուռ ճիգերովը. անոր յուշերովն ու զոհաբերութեամբը: Ըսենք անմիջապէս, որ մեր ակնարկած Ցիշատակարանը քար ու մարմար չունի, այլ գիր ու պատմութիւն.

Արդ, ո՞ւր է Ցիշատակարանը այս բոլորին, եղեռնէն ահա մօտ երկու տասնեակ տարի ետքը, չէ գրուած մէկ միլիոնի պատմութիւնը. չէ գրուած մինչեւ իսկ հազարներու պատմութիւնը. Ինչ որ ունինք, յուշագրութիւններ են, մենագրութիւններ, անհատական տառապանքներ ու տպաւորութիւններ, որոնք անբաւական են ցեղը ընդգրկելու:

Մեր մտաւորականութիւնն իսկ անհետ կը կորսուի իր արիւնոտ ճակատագիրովը, իր կեանքովը առուերի մէջ թաղուելէ ետք: Հայ մարդը, հայ կինը, հայ աղջիկը, արհեստաւորն ու մտաւորականը, հոգեւորականն ու աշխարհականը, առանձին, առանձին իրենց տառապանքն ու պատմութիւնը ունեցան ու ահա ժամանակը կը հարթէ օրէ օր ամէն բան ու կ'աղօտին հայ ցեղին ու մշակոյթին դէմ գործուած ոճիրը ու անոր դէմ հապարամեայ բաքանչելի ժողովուրդի մը երեւան բերած դիւցազնական կորովը ու արդէք բարոյականը:

Ատենը չէ՞ որ մտածենք ու ձեռնարկենք Հայ Ցեղի Ցիշատակարանին կազմութեան, Ոճիրին ու անոր դէմ ցեղային պոռթկումին ընդգրկումովը, իբրեւ ազգային սուրբ գիրք »:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԱՀԻՏ, հանդէս մտածման եւ արուեստի: Դ. տարի թիւ 3—6: Նոյեմբեր 1932, ապրիլ 1933: 240 մեծադիր էջ: Տարեկան բաժնեգին 100 ֆրանք: Հասցէ — A. Tchobanian, 9 Rue Say, Paris.

ՆՈՐ ՏԱՍՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ, ամսագիր, թիւ 8: Մայիս 1933: Ճոխ բովանդակութեամբ: Հիմնադիր — տնօրէն Տիկին Սիրան Սէզա: Տարեկան բաժնեգին 50 Ֆր.: Հասցէ — Mme Siran Seza, B. P. No. 722, Beyrouth (Liban).

ՀԱՅ ՎԱՍՏԱԿ, առեւտրական եւ ընտեսական հանդէս: Բ. տարի թիւ 6 եւ 7, մարտ — ապրիլ 1933, անհրաժեշտ՝ բոլոր առեւտրականներու համար: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ — Hai Vasdag Pub. Co. P. O. Box 194, Sta. A. Boston, Mass. (U. S. A.):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պէլվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien-La Croix. 85.Ա. յարկ, աջին վրայ, Մէթրօ. Belleville.

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՊԱՀԱԿԸ.

— Հաճելի է. գոհ եմ ձեր հրաւէրն ընդունած եւ ձեր տանն եկած ըլլալուս համար:

— Նա ուզեցի մի հաճոյք պատճառել տատիս. դուք անշուշտ չէք զլանայ գոհացնել տալ նրա հետաքրքրութեանը:

— Հաճոյքով պիտի պատասխանեմ:

— Հրամեցէք, անուշ արէք, որդի, կ'ըսէք ձեր տան պէս. զարհուրութիւնը մէկ բան ու զարհուրութեան տունը քանդուի:

— Բայց, տատիկ, զարհուրութիւնը սար երկրի համար է ասուած: Գարեգին Գուրգէնը, ընդհակառակն, օտարութիւնէն իր հայրենիքը, իր տունն է վերադարձած, պէտք է, որ իրեն լաւ զգայ այստեղ:

— Այո, աղջիկս, բայց չէ, ուրիշ տեղ ա մեծացել. ծնողներն էլ մօտը չեն. աչքը հեռուն ա:

— Մաղթենք, ուրեմն, որ ծնողներն էլ գան եւ ազատուին օտարութիւնէն:

— Ամմէ՛ն ...

Ու պառաւը խաչակնքում է երեսը:

Գուրգէնը չգիտէր ինչ պատասխանել. այդ վայրկեանին, այո, ինքն օտարութեան մէջ չէր զգում իրեն, թէեւ սրտում հարազատների կարօտն ունէր:

Տատիկն սկսեց իր հարց ու փորձը իր եղբօր մասին: Եւ ով զարմանք, Գուրգէնը ճանաչում էր նրա եղբօրը, ալպոմի մէջ. առանց վարանումի ցոյց տուեց նրա նկարը:

Տատիկի ուրախութիւնն աննկարագրելի էր. նա համբուրեց Գուրգէնի աչքերը, այն աչքերը, որ տեսած էին իր եղբօրը:

— Մեր տանը քունն ա, որդի, զարհուրութիւն չքաշես, մի բանի պէտք ունենաս՝ լուացք, կար, կարկտան, առանց քաշուելու բեր, տաս, պահանջէ, էլ ինչո՞ւ Հայ ենք, որ իրար չօգնենք, իրար չհասնենք:

— Շնորհակալ եմ, մայրիկ, շատ ազնիւ էք:

Աստղիկը ցոյց տուեց Գուրգէնին իր գրադարանը, հայերէն ու ռուսերէն ընտիր գրքերի մի երկար շարք:

Աստղիկը վերջացրել էր Երեւանի Գայիանեան միջնակարգ դպրոցը. նա բաւական կարդացած եւ պատրաստուած աղջիկ էր: Նա ցանկանում էր հոգեբանութեան եւ գրականութեան հետեւել. ուզում էր ուսումնասիրել մասնաւորապէս մանուկների հոգեբանութիւնը, նրանց երազների աշխարհը եւ մշակել մանկական գրականութիւն, որ այնքան անտեսուած է հայ գրականութեան մէջ:

Գուրգէնին հիացրեց այդ աղջիկը. ինչպէս հողաչէն, աղքատիկ տան արտաքինը չէր համապատասխանում նրանց չքաւորութեան եւ հարստութեան, նոյնպէս եւ Աստղիկի արտաքինը շատ քիչ բան էր ասում նրա հարուստ հոգու, զգացումների մասին: Հայ աշխարհը, հայ տունը, հայ մարդը մօտէն, ներսէն պիտի ճանաչէր:

Այլ եւս ուշ էր. քաղաքավարութիւնը պահանջում էր գնալ. նա ոտքի ելաւ:

— Ցտեսութիւն, որդի, կրկին հրամեցէք, տունը ձերն ա: Ներում եմ, գրիր հօրդ, որ նեղութիւն քաշի, տեսնի եղբօրս, խօսք տայ, համոզի, որ մեզ կարօտ չթողնի. նամակ գրի, նկար ուղարկի. աւելի լաւն էն ա՝ հաւաքուի, գայ. իր հօ՞ր տանը, այգուն տէր դառնայ: Փառք Աստուծոյ, հիմա երկիրը մերն ա. մեր կառավարութիւնը, մեր զօրքը:

— Կը գրեմ, մայրիկ, կը գրեմ անպայման.

Գուրգէնը հեռանում է մտքերի մէջ խորասոյզ:

Ի՞նչ էր այս. առաջին իսկ հանդիպումին՝ տան հրաւիրել մի երիտասարդ տղամարդ:

Ամերիկեան ըմբռնումով այնքան էլ վայել բան չէր: Բայց այս աղջիկը, այս պառաւը. ո՛չ, նրանք նման չէին երիտասարդ հրապուրող, ուրիշ հաշիւներով տղամարդ տան տանող կանանց: Մի ուրիշ բան կայ այստեղ. այս մի ուրիշ աշխարհ է, ուրիշ հոգեվիճակ: Ու մտաբերում է բոլոր մանրամասնութիւնները իր այցելութեան:

Այդ տունը, այդ կիները, մանաւանդ Աստղիկը, անընդհատօրէն տպաւորում է նրա ներսում:

Նա սկսում է որոնել Աստղիկին: Ւփնում է ամէն տեղ, ուր յոյս ունի նրան հանդիպել:

Գուրգէնը սիրում էր յաճախել խորհրդարանի նիստերին. նախօրօք ապահովում էր իր եւ Աստղիկի մուտքի տոմսը. գիտէր, որ նոյն օրն անկարելի էր ձեռք բերել: Գիտէր որ հարիւրաւոր քաղաքացիներ, մանաւանդ գաւառներէն, գիւղերէն մայրաքաղաք եկած քաղաքացիներ իրար պիտի հրմշտէին սրահ մտնելու համար: Այնքան հետաքրքրական էին խորհրդարանի նիստերը, մանաւանդ երբ հարցադրումներ կային զանազան խնդիրների վերաբերմամբ:

Հետաքրքիր էր տեսնել, լսել, թէ ինչպէս են կազմում, ձեւաւորում հայրենիքիդ օրէնքները, ինչպէս ազատօրէն խօսում, արտայայտում են տարբեր հոսանքների, տարբեր կուսակցութիւնների պատգամաւորները, ինչպէս կառավարութեան իսկ ներկայութեան՝ քննադատում է նրա գործունէութեան լաւն ու վատը:

Խօսքի ազատութիւն, խղճի ազատութիւն: Ազատութիւն ...

Ու Գուրգէնի հոգում թեւածում են անուշ երազներ: Մի օր ինքն էլ խորհրդարանի անդամ. գուցէ եւ նախարար, գուցէ եւ վարչապետ: Եւ ինչո՞ւ ոչ. աշխատանք, կամք, հայրենասիրութիւն:

Չէ՞ որ Հայաստանում չկայ դասակարգի խտրութիւն. ամէն մի անհատ՝ ըստ իր կարողութեան՝ կարող է հասնել ամէն մի բարձրութեան:

Բարձրանալ, այո՛, եւ մօտն ունենալ Աստղիկը:

Աստղիկը ... Գուրգէնը սիրում է նրան, սիրում է կաթողին. սիրում է բուռն սիրով: Երբեմն կարծում է, թէ Աստղիկն էլ իրեն է սիրում. երբեմն կասկածում է: Ցնդիրն այն է, որ Գուրգէնը չի կարողանում իր սէրը բացատրել. մարմնաւորել. ամէն մի փորձ ապարդիւն է անցնում. աղջիկն այնպէս է պահում իրեն, որ չի համարձակւում Գուրգէնը խօսել, բացատրել:

Երբեմն բողոքում է նրա երիտասարդ արիւնը. ուզում է զգուանք, ուզում է համբոյր, բայց աղջկայ անխառով, վճիտ հայեացքի առջեւ ընկճւում է ու գերադասում է իրեն պարտադրուած այդ սէրը. հոգեպէս մօտ, մարմնապէս հեռու:

ԷՂԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, րիւ տը Րիվոլի, «Cafe Samaritaine»ի ներքնայարկը. Մէթրօ Շաթըլէ։ Նիւթ՝ «Կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական ձգտումները»։ Կը դասախօսէ ընկեր Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ (Մարսէյլի շրջան) «Խաժակ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։

ՌՈՍՏՈՄ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։

ՍԷՆ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Չեկողը ներկայացուցչական ժողովի։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Նախագահութեամբ Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի Տնօրէն
Վեր. ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

150, Route d'Orléansի (**Bagneux**) ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Տեղի պիտի ունենան ներկայացումներ, պարեր, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ դպրոցի աշակերտներու եւ ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ Թատրոնի ընկերակցութեամբ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար ՄՈՒՏՔ 3 ֆրանք

Հաղորդակցութեան միջոց.— Առնել 88 թիւ հանրակառքը Փորթ տ'Օրլէանէն եւ իջնել Arrêt Bagneux։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Անմոռանալի ազգային բարերար ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆի եւ անոր մեծանուն կտակակատար ՆԱՐԱՊԵՏ ԵԶԵԱՆՑԻ մահուան տարեդարձներուն ի յիշատակ, այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ։ Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն դատաստանի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի սրճարանը։ Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկեր — ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Սրուէն խաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

Մառի Փիլօեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլօեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oiseի շրջանը կը գտնուէր։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԶՈՐՌՕ՝ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ՃՕՆՍԹԸՆ ՄԱՔՔԱԼԼԸ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ՄԱՐՔՍԻ ԸՆԾԱՔԱՂՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Սենեակին թիւը կարեւոր չէ, ըսաւ Ֆիլի. այս պանդոկին եւեսը դուռ կա՞յ, կրնա՞յ մէկը դուրս ելլել առանց գլխաւոր դուռէն անցնելու …

— Պանդոկը վեց դուռ ունի եւեսի մասին վրայ …

— Քալէ՛ նայինք, ըսաւ Ֆիլի ու հետեւեցաւ զանազանին։

Այդ փոքր դուռներէն մէկը կը բացուէր նեղ փողոցի մը վրայ։ Ֆիլի այնտեղ գտաւ մէկը որ իրեն տուաւ պէտք եղած տեղեկութիւնը։ Այո՛, ըսաւ մարդը, հինգ վայրկեան առաջ մէկը ելաւ այս դռնէն, ուղղուեցաւ դէպ ի Սթրանտ եւ թաքսիով մեկնեցաւ։

Ֆիլի շուարած ու զայրացած — որովհետեւ եթէ քիչ մը աւելի քաջ եղած ըլլար՝ առնուազն բաժին մը պիտի ստանար պարգեւէն — կամաց-կամաց քալեց դէպ ի գետափը, զբաղելով իր յիմարութեան վրայ։ Ձեռքերը գրպաններուն մէջ շարունակեց ճամբան, վերյիշելով նախորդ գիշերուան արկածները եւ ամէն անգամուն դատապարտելով ինքզինքը իր աններելի սխալին համար։ Եւ սակայն, խորհեցաւ Ֆիլի, ամէն ինչ կորսուած չէ դեռ. գիտէր մարդուն նկարագրութիւնը, տեսած էր հիմա անոր դէմքը. այդքանն ալ բան մըն էր։ Եթէ մարդը ձերբակալուէր շնորհիւ իր հաղորդելիք նկարագրութեան, Ֆիլի դարձեալ պիտի ստանար պարգեւին գոնէ կէսը։ Ցլիսի Համարձակէք տեսնել Ֆալմըթհը եւ ըսել անոր թէ ամբողջ գիշերը անցուցած էր փնտռուած մարդուն հետ, առանց զայն ձերբակալել տալու։ Գաղտնի ոստիկանը չպիտի հաւատար իրեն եւ արդարեւ շատ ալ տարօրինակ էր այդ պատահական հանդիպումը։

Նոր կասկած մը արթնցաւ Ֆիլի մտքին մէջ. ի՞նչպէս հանդիպեր էր այդ մարդուն։ Արդեօ՞ք այս վերջինն ալ ճանչցեր էր իր ժամադրոյն ու յուշատետրը գողցողը՝ Ֆիլին ու գիտմամբ մօտեցեր էր իրեն, սպաննելու համար։ Այս մտածումը սարսափեցուց Ֆիլին։ Քրտնեցաւ. չէ՞ որ անոնք ոճրագործներ էին, անգութ ոճրագործներ, թերեւս …

Այդ վայրկեանին Ֆիլի տեսաւ որ հեռուէն անծանօթ մը կը մօտենար իրեն. կասկածոտ աչքերով խաչեցաւ անոր։ Երիտասարդ, լաւ ածիլուած, շէնշող գլխարկով ու կապուտաչուի մէկն էր։ Երբ մարդը մօտեցաւ, Ֆիլի նշմարեց որ շատ ալ երիտասարդ չէր ան. քառասուն տարեկան ըլլալու է, մտածեց ինքնիրեն։

Անծանօթը մօտեցաւ, կեցուց Ֆիլին եւ հարցուց անոր անգլիական շեշտով մը.

— Անունդ Ֆի՞լ է …

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց ղողը։

— Մօթըր Ֆալմըթհը տեսա՞ք …

— Ո՛չ, երէկ գիշերուընէ ի վեր …

— Ուրեմն պէտք է իրեն երթանք հիմա անմիջապէս …

— Ո՞ւր է ան հիմա …

— Փէնթընվիլի ոստիկանատունը. մէկը ձերբակալուած է եւ պէտք է երթանք հոն անոր ինքնութիւնը հաստատելու համար։

Ֆիլի սարսուռ մը ունեցաւ։

— Պարզեւին մէջ բաժին ունի՞մ, հարցուց, այսինքն եթէ ճանչնամ …

— Իմ եւեսէս եկէք, ըսաւ անծանօթը. Մօթըր Ֆալմըթհը յուղէր որ մենք երկուքս միասին տեսնուինք։ Առաջին կարգի տոմսակ մը առէք եւ մտէք ուրիշ վակոն մը, քալեցէ՛ք …

Անծանօթը անցաւ դէպ ի Չարինկ Քրոս ու Ֆիլի հետեւեցաւ անոր։ Մըտան կայարան։ Երբ շոգեկառքը եկաւ քարափ, Ֆիլի քալեց իր առաջնորդին եւեսէն, կորեց բազմութիւնը որ հաւաքուած էր քարափին վրայ, եւ համաձայն անծանօթին հրահանգներուն՝ մտաւ առաջին կարգի վակոն մը ուր բոլորովին առանձին էր։

Չարինկ Քրոսէն մինչեւ Ուէսթմինսթըր, Ֆիլի աչքէ անցուց կացութիւնը։ Ուէսթմինսթըրէն մինչեւ Սէյնթ Ճէյմս փարքի կայարանը խորհեցաւ այն արգարացումներուն մասին զորս պիտի ընէր գաղտնի ոստիկանին. այդ վերջին կայարանէն «Վիքթորիա», մտածեց պարգեւի մասին.

Բայց երբ շոգեկառքը հինգ վայրկեան մութ թունելին տակ մնալէ յետոյ մօտեցաւ Սլօն Սքուէրի կայարանը, Ֆիլի զգաց հովի հոսանք մը, գլուխը դարձուց եւ վակոնին արտաքին մասին վրայ, դռնակին առջեւ տեսաւ անծանօթը։

Ֆիլի ապշեցաւ։

— Պատուհանը բա՛ց, հրամայեց տիրական ձայնը անծանօթին։

Թատրոնահանր հնազանդեցաւ ու լսեց կոտրած ապակիի մը ճարճատիւնը։

— Ի՞նչ կ'ուզես, ժռնչեց Ֆիլի բարկացած։

Անծանօթը չպատասխանեց, գոցեց դռնակը կամաց մը ու անյայտացաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեց Ֆիլի թմբած ձայնով մը։ Ցետոյ նայեցաւ գետինը ուր տեսաւ կոտրած սրուակ մը եւ փայլուն ոսկի մը։

Ապուշի պէս նայեցաւ անոնց եւ յետոյ, ճիշդ այն վայրկեանին երբ շոգեկառքը կը մտնէր կայարան, Ֆիլի վար ծռեցաւ վերցնելու համար ուակն ու ոսկին …

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Երբ շոգեկառքը հասաւ Քէնզինկթըն, կայարանի սպասող ծառայողներէն մէկը պատահմամբ բացաւ իր … ջեւ կանգնած վակոնին դռնակը. … սարսափահար սկսաւ եւ եւ քաշուիլ … հազալ։ Բեռնակիր մը եւ երկաթուղային պաշտօնեայ մը մօտեցան … ջապէս ու ամբողջութեամբ բացին … նակը։ Դարչելի էր հոտը որ դուրս … կաւ վակոնէն։

Բազմութիւնը հաւաքուեցաւ քարափին վրայ. կայարանապետը … քննութեան։ Հետզհետէ եկան բժիշկ մը եւ ոստիկան մը որոնք բերին … պատգարակ մը։

Վակոնէն դուրս հանեցին կծկուած դիակը մարդու մը եւ զգուշութեամբ դրին քարափին վրայ։

— Ո՞վ եւ է բան գտա՞ք, հարցուց ոստիկանը։

— Ոսկի մը եւ սրուակ մը, պատասխանեցին։

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՄԱՅԻՍ 1933

19 Mai 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2192

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆՅԱ՛ՅՏ, ԱՆԾԱՆՕ՛Թ, ՕՏԱ՛Ր ԱՂԲԻՒՐ...»

Քանի մը բառով անգամ մըն ալ անդրադառնանք այն ահաւոր խրդուլթեան, որ իր նախընթացը ունեցած չէ բովանդակ հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ։

«Մարտկոց» իր ապրիլ 21ի թիւով ցուցադին ճիչ մը արձակեց ի լուր իր ընթերցողներուն։

Աճակոչը կը սկսէր հետեւեալ բառերով.

— «Նոր ձեռք անցուցինք Քլէպլէրի մեքենայէն անցած շրջաբերական մը, ուղղուած մեր ընկերներուն, շնորհիւ ուխտադրուժ ձեռքերու։

«Զզուելի, վերջին փորձն է որ կը կատարուի։

«Բիւրոյական նոյն զէնքերով, բայց տարբեր անուններով։

«Շատ չանցնիր, կը պատռենք բոլոր դիմակները»։

Աճակոչին խուճապած հեղինակները գիտէին, որ «շրջաբերական»ը ընդհանուր ոչինչ ունի «Քլէպլէրի մեքենայ»ին հետ։ Բայց «շրջաբերական»ին հեղինակները քանի մը օր վերջ նոր շրջաբերականով մը կուգային վկայելու, որ իրենց մահագիրը անցած է ոչ թէ «Քլէպլէր»ի, այլ Բարեգործականի մեքենայէն։ Ցետայային միայն պիտի պարզուէր, որ խորհրդաւոր «շրջաբերական»ին գի՛րը միայն կուգայ Բարեգործականէն, մինչ անոր ամբաստանութեանց ծայրերը կ'երկարին մինչեւ մութ սենեակները «օտար», «անյայտ», «անծանօթ» ու «մութ» հաստատութեան մը։

:. Յ. Դ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն կը յաջողի ձեռք անցընել խորհրդաւոր «շրջաբերական»ը եւ զայն հրապարակել ՅԱՌԱՋի մայիս 10ի թիւին մէջ։ Ընդարձակ ու սպանիչ ամբաստանագիր մը, զոր Դաշնակցութեան Եւրոպայի լուծուած ու վտարուած նախկին Կ. Կոմիտէի երեք անդամները — Վ. Շուշանեան, Լ. Մօղեան եւ Ա. Արոյեան — ուղղած էին իրենց երկու ընկերներուն՝ Մ. Գույումճեանի եւ Մ. Երիցեանի դէմ։

«Շրջաբերական»ին մէջ անոր հեղինակները կը վկայէին.

— «Խիստ կարեւոր գումար մը մտած «Մարտկոց»ին սնտուկը, որուն ոչ քանակը, ոչ իրական աղբիւրը եւ ոչ ալ անոր լրիւ գործածութիւնը կարելի եղաւ ստուգել»։

«Մարտկոց» ընդունած է անյայտ աղբիւրէ մը եկած անյայտ գումարներ, որոնք յամենայն դէպս չէին կրնար չվտանգել մեր արդար ու գեղեցիկ շարժման բարոյական հիմերը»։

«Օտար աղբիւրին նուիրատուութեան գումարը եղած է 25 հազար ֆր., վեց ամսուան համար, ինչպէս հաշուեքննութեան ընթացքին միայն բռնեցաւ մեզի թերթի վարչութեան կողմէ, առանց սակայն յայտնելու այդ աղբիւրին անունը եւ ոչ ալ այն նպատակն ու դիտաւորութիւնը, որով առնուած է այդ գումարը»։

«Կ. Կ.ի նշանակած հաշուեքննիչ ընկերոջ պնդումներուն հակառակ, թերթին վարչութեան պատասխանատու ընկերը բոլորովին մերժած է յիշեալ գումարին բուն աղբիւրը յայտնել»։

«Մարտկոց»ի ելքն ու մուտքը կարելի չէ հաշուեկշռի ենթարկել. հետեւաբար չենք կրնար երաշխաւորել, որ իրական հաշիւներ են անոնք, ինչպէս նաեւ չենք կրնար երաշխաւորել, թէ մուտքի գումարը ցոյց տրուածն է եւ ոչ աւելի։ Արդէն հաշիւներէն կը ներեւի թէ մուտքի գումարներն են որ պատշաճեցուցած են ելքի գումարներուն, որոնք իրենց կարգին լուրջ քննութեան կը կարօտին»։

«Այս երկու ընկերները (Մ. Գույումճեան եւ Մ. Երիցեանց), հակառակ Կ. Կ.ի մեծամասնութեան բազմիցս ըրած դիտողութիններուն, խեղաթիւրած են նաեւ «Մարտկոց»ի դաշնակցական դէմքը, կարծել տալով հանրութեան ու Դաշնակցութեան հակառակ շարքայիններուն, որ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ՄԱՐԴՈՑ ԵՒ ՄԵՐ ՄԻՋԵՒ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԿԱՊԵՐ»։

Գաղտնիք չէ, թէ ո՛ւր կը ծուարին «խորհրդային զանազան մարդիկ»։ Ամբաստանութեանց մէջ չկայ բառը, սակայն կայ ուրուականը այն խորհրդաւոր հաստատութեան — մո՛ւթ, անյա՛յտ, անծանօ՛թ եւ օտա՛ր աղբիւր — որ «խիստ կարեւոր գումար»ներ տրամադրած է քաջամարտի՛կն «Մարտկոց»ի՝ անկաշա՛ռ եւ անբասի՛ր պայքար մղելու համար Դաշնակցութեան դէմ։

«Զայներու ընդհանուր ոգին է որ երաժշտութիւն կը ստեղծէ», — կ'ըսէ Ֆրանսացին։ Իսկ այս «ընդհանուր ոգին» յարդարուն ու կատարուն բառերով կուգար քօղազերծելու յստակ պատկերը այն «օտար աղբիւր»ին, որ ամիսներ շարունակ քօղարկած էին «Մարտկոց»ին ապետները։

Հանրութիւնը անհամբեր կը սպասէր մեղադրեալներու պարզ, որոշ, յստակ ու մեկին պատասխանին։

Իր յաջորդական թիւերով խուճապահար թերթուկը կը գրէր.

— «Ստացած ենք նուէրներ, որոնցմէ կարեւոր մաս մը միակ աղբիւրէ մը, որոշ, յայտնի, անապական եւ քննելի ամենուն կողմէ։

«Հանգամանօրէն պատասխանելը Վալանսի 30 ապրիլ 1933 Ընդ. Ժողովին մէջ ընտրուած Հ. Յ. Դ. Նորընտիր Կեդրոնական Կոմիտէին իրաւունքն է միայն»։ («*Մարտկոց*», 10 *մայիս*)։

«Ստացած ենք յայտնի գումար մը։ Շուտով կը հրատարակենք նուիրատուին ե՛ւ անունը ե՛ւ հասցէն»։ («*Մարտկոց*», 12 *մայիս*)։

«Բացառիկ գումարը նուիրող երիտասարդ եւ հայրենամէր Հայը, մեր փնտռած նոր Հայը, կ'ըսէ, — «Եթէ բոլորն ալ դաւաճանեն ու լքեն Մարտկոցականութիւնը՝ ես մինակս գլուխը պիտի անցնիմ անոր, Շահանին եւ Սմբատին հետ»։ («*Մարտկոց*», 12 *մայիս*)։

Այսօր, երբ այս տողերը կը գրենք, մայիս 19ն է արդէն, ու տակաւին չկայ անունը «յայտնի, անապական եւ քննելի» աղբիւրին... ։ Չկայ ո՛չ «Մարտկոց»ին եւ ոչ ալ Վալանսի «Նորընտիր կեդր. Կոմիտէին» կողմէ, որուն «հանգամանօրէն» պատասխանը հրապարակուած է արդէն...

Բայց մի՞թէ յայտնի չէ անունը այս «անապական» աղբիւրին։

Ու այլ եւս պէտք կա՞յ արդեօք զայն լրիւ եւ ամբողջական ձեւով արտասանելու։

Ի՜նչ ահաւոր, ի՜նչ ծանր ու սպանիչ օրերու հասանք։

Կ. Կ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՉԱՓԱՒՈՐ ՃԱՌ ՄԸ ԽՕՍԵՑԱՒ

ԲԱՅՑ, ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐԱՔՆՆԵԼ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ՈՉ ԹԷ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄ, ԱՅԼ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ բոլորին յուսախաբութեան, Հիթլէր շատ չափաւոր եւ դիւանագիտական ճառ մը խօսեցաւ չորեքշաբթի օր, 17 մայիս, Գերմանիոյ խորհրդարանին վերաբացման առթիւ։

Բնագիրը չափազանց երկար ըլլալով, կ'ամփոփենք միայն էական մասերը այդ պատմական ճառին, որ լաւ տպաւորութիւն գործած է Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ.

— Երեսփոխաններ, այրեր եւ կիներ գերմանական Րայխսդակի, յանուն կառավարութեան՝ խնդրեցի Րայխսդակի նախագահէն՝ նիստի հրաւիրել ժողովը, որոշելու համար մեր դիրքը այն խնդիրներու մասին որ այսօր կը յուզեն ոչ միայն մեր ժողովուրդը, այլ եւ բովանդակ աշխարհը։ Այդ խնդիրները այնքան մեծ կարեւորութիւն ունին որ, անոնց լուծումէն կախում ունի ոչ միայն քաղաքական խաղաղացումը, այլ եւ բոլորին տնտեսական փրկութիւնը։ Ներկայ տագնապին խոր պատճառը կը գտնուի այն կիրքերուն մէջ որոնք, պատերազմէն յետոյ, ջնջեցին արդարութեան հիմը եւ իմաստը՝ ժողովուրդներուն մէջ. որովհետեւ այդ բոլոր հարցերը կը ծագին հաշտութեան դաշնագրին թերութիւններէն։ Այդ դաշնագիրը չփորձեց լուծել այն խնդիրները որ վճռական էին բոլոր ժողովուրդներու ապագային համար, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով։

Պատմութեան դարերու ընթացքին, եւրոպական պետութեանց սահմանները եւ այդ պետութիւնները իրենք ծնած են այն գաղափարէն թէ ազգութիւն մը պէտք է իր քաղաքական գոյութիւնը գտնէ պետութեան մը մէջ։ Պատերազմէն վերջը, հաշտութեան ճշմարիտ համաժողովի մը համար չկար աւելի վսեմ գործ մը քան հաստատել նոր կարգ ու սարք մը որ ամենաբարձր աստիճանով հաշուի առնէր ազգային եւ պետական սկզբունքները։ Հարկ էր բացարձակապէս ջնջել նոր ընդհարումներու կարելիութիւնները։ Արդ, մարդիկ, ընհականակն, կիրքի թէ առելութեան կամ տգիտութեան բերումով, յանգեցան լուծման մը որ իրեն իր մէջ կը պարունակէր նոր ընդհարումներու սաղմը։ Եւրոպայի տնտեսական ծանր կացութիւնը կը յատկանշուի արեւմտեան Եւրոպայի հողին աղքատութեամբ եւ ապրուստի համեմատաբար բարձր սակով։ Եթէ դաշնագիրը ուզած ըլլար իսկապէս խաղաղեցնել աշխարհը, հարկ էր նկատի առնել ապրուստի դժուարութիւնը, փոխանակ ներշնչուելու պատիժներու, հատուցումներու եւն. վտանգաւոր գաղափարներով։ Հատուցումներու գաղափարը աշխարհի պատմութեան մէջ պիտի մնայ օրինակ մը՝ որ պիտի ցուցնէ թէ կիրքերը ո՛ր աստիճան կրնան վնասել միջազգային բարօրութեան։ Գերմանիայէն պահանջեցին դրամական վճարումներ որոնք զայն կը հարկադրէին անբնական արտածումներ կատարել. բովանդակ աշխարհը բռնադատուած էր շահաստան դառնալու գերմանական արտածման։ Գերմանիոյ պարտադրուած այս յանձնառութիւնը խանգարեց ժողովուրդներու տնտեսական կեանքը։ Որովհետեւ հատուցումները կրնան վճարուիլ միայն գերմանական արտածումներով։ Այս իրողութեան հետեւանքով, պահանջատէր երկիրներու արտածումը պիտի վնասուէր։ Հատուցումներու վճարման տնտես. օգուտը չէր կրնար ո՛րեւէ կերպով փոխարինել այն վնասները որ կը պատճառէր ազգային տնտեսութեանց։ Ցետոյ որոշեցին Գերմանիոյ տալ վարկեր, որպէս զի կարենայ սահմանափակել իր արտածումները, կատարելով հանդերձ իր վճարումները։ Անխուսելի էր եւ կեղծ՝ այդ քաղաքականութիւնը, որովհետեւ քաղաքական պահանջները վերածեց անհատական պահանջներու։ Այս վերջինները հարկադրեցին տոկոս վճարել, այնպէս որ վերջնական արդիւնքը նոյնը պիտի ըլլար։ Ասկէ զատ, ամէնէն ծանր հետեւանքն այն եղաւ որ ներքին տնտեսական կեանքը արհեստականօրէն խանգարուեցաւ եւ նոյն իսկ կործանեցաւ։ Միջազգային հրապարակի վրայ եղած մրցակցութիւնը յառաջ բերաւ գիտական կարգաւորում (ռասիոնալիզասիոն)։ Մեր միլիոնաւոր գործազուրկները հետեւանք են այս շրջափոխութեան։

Գերմանիա յանցաւոր չէ

Վերսայլի դաշնագիրը ջնջեց նաեւ իրաւունքի միջազգային զգացումը վերահաստատելու գաղափարը, որովհետեւ, նոյն դաշնագրով ձեռք առնուած միջոցները հիմնաւորելու համար, հարկ էր յանցաւոր հռչակել Գերմանիան։ Իսկ այս՝ որքան նախնական, նոյնքան անկարելի եղանակ մըն էր, որովհետեւ յաղթականին համար դիւրին է այդ հաստատումը ընել պարտեալին համար։ Եւ այդ արարքը ունեցաւ ահռելի հետեւանքներ։ Յաղթականներու եւ պարտեալներու գաղափարը հիմք պիտի ծառայէ միջազգային նոր իրաւունքի մը եւ ընկերային նոր կարգ ու սարքի մը։ Յաղթականները ամէն իրաւունքէ զրկեցին մեծ ժողովուրդ մը, զայն մինչեւ երկրորդ կարգի եւ երկրորդական ազգի մը վերածելով, եւ այս յայտարարութիւնն ըրին ճիշդ այն պահուն երբ կը ծնէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Գերմանիոյ հանդէպ բռնուած այս դիրքը չէր կրնար խաղաղեցնել աշխարհը։ Ցետոյ խորհեցան թէ անհրաժեշտ է զինաթափ ընել պարտեալները եւ թոյլ չտալ որ անոնք ինքնապաշտպանութեան դիմեն։ Անլուր միջոց մըն է այս՝ ազգերու պատմութեան մէջ, եւ անկարող՝ ջնջելու ընդհարումներու վտանգները եւ կարելիութիւնները, քանի որ անդադար յառաջ կը բերէր սպառնալիքներ, խռովութիւններ եւ պատիժներ որոնց հետեւանքը եղաւ կործանել աշխարհի տնտեսական կեանքը։

Դաւաճանը նոր պատերազմը չէ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշուի չառաւ այս հետեւանքները։

Բայց, Եւրոպայի մէջ ոչ ո՛ր եւ է պատերազմ չի կրնար ստեղծել լաւագոյն բան մը՝ եղածին տեղը բռնելու համար։ Նոյն իսկ վճռական յաջողութիւն մը ուրիշ բան չպիտի ըլլէ եթէ ոչ նոր ընդհարումներու եւ նոր պատերազմներու սերմը ցանել։ Եթէ օր մը այդպիսի յիմարութիւն մը գործուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ կործանում՝ ընկերային կարգ ու սարքի, անվերջ քաոս եւ բոլշեւիզմ։ Գերմանիոյ ազգային կառավարութիւնը ամէն իր բոլոր կարողութեամբ պիտի ընդդիմանայ այդպիսի ոչ – խաղաղական շրջափոխութեան մը։ Ազգային կառավարութեան նպատակներն են խափանել համայնավարութիւնը, ստեղծել ազգային նոր պետութիւն մը, լուծել՝ ընկերային հարցերու ամէնէն դժուարինը՝ գործազրկութիւնը, եւ հիմնել հեղինակաւոր քաղաքականութիւն մը, որուն շնորհիւ Գերմանիան վերջապէս կարող պիտի ըլլայ դաշնագիրներ կնքելու։

Ես կը խօսիմ իբրեւ ազգային – ընկերվարական, եւ կը յայտարարեմ թէ՝ մենք կը ճանչնանք բոլոր ժողովուրդներու օրինաւոր պահանջները, որովհետեւ ինչ տառապանք որ կրեց երիտասարդ Գերմանիան, չուզեր կրել տալ ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի։ Այն սէրը զոր կը տածենք մեր ժողովուրդին համար, մեզի յարգել կուտայ ուրիշ ազգութեանց իրաւունքները։

Մենք նեցուկ չենք գտներ գերմանացնել անոնք որ գերմանացի չեն։ Մենք երբեք չենք ուզեր գերմանացնել ուրիշ ազգեր, ինչպէս որ կը բողոքենք հակառակ պարագաներուն մէջ... Դիտելով այսօրուան Եւրոպան, մենք կը հաստատենք թէ Ֆրանսան եւ Լեհաստանը մեր դրացիներն են եւ ոչ մէկ պատմական իրողութիւն կրնայ բան մը փոխել այս կացութենէն։ Բարեբախտութիւն պիտի ըլլար, եթէ Վերսայլի դաշնագիրը հաշուի առած ըլլար այս իրողութիւնները։ Հաշտութեան դաշնագիր մը պէտք չէ վէրքեր բանայ, այլ պէտք է բուժէ զանոնք։ Վերսայլի դաշնագիրը պէտք է լուծած ըլլար այս հարցը։ Ան պէտք է գտած ըլլար լուծում մը որ Լեհաստանի հասկնալի շահերը հաշտեցնէր Գերմանիոյ բնական իրաւունքներուն հետ։ Վերսայլի դաշնագիրը չգտաւ այդ լուծումը, եւ սակայն, որ եւ է գերմանական կառավարութիւն լինէր իր կամքով չպիտի խզէ պայմանագիր մը զոր կարելի չէ ջնջել, եթէ անոր տեղը չպիտի դրուի աւելի լաւը։

Հաւասարութիւն՝ բոլորին համար

Բայց, ընդունելով հանդերձ դաշնագրին իրաւական հանգամանքը, մենք կը պահանջենք որ իրաւունքը նոյնը ըլլայ բոլորին համար։ Ոչ միայն յաղթականները, այլ եւ պարտեալները կրնան պահանջել այն իրաւունքները զորս իրենց կուտայ դաշնագիրը։ Վերաքննութիւն պահանջելու իրաւունքը կը բխի բուն իսկ դաշնագրէն։ Գերմանական կառավարութիւնը մէկ բան կը պահանջէ, — ճանչնալ փորձառութեան եւ բանականութեան արդիւնքը։ Փորձառութիւնը ակներեւ է, — աշխարհը բաժնուած է յաղթականներու եւ պարտեալներու։ Մենք կը կրենք բռնադատեալ զինաթափութիւն մը եւ մեր դիմացը կը գտնենք ուրիշներու չափազանցեալ սպառազինութիւնները։ Գերմանիոյ հաւասարութիւնը հիմնուած է բարոյականի եւ իրաւունքի վրայ։ Ան կը բխի բուն իսկ դաշնագրէն եւ Գերմանիոյ զինաթափութենէն։ Ուրիշ ժողովուրդի մը իրաւազրկումը չի կրնար դիմանալ պատմութեան առջեւ։ Վաթսուն միլիոն ժողովուրդի մը առժամեայ նսեմացումը ոչինչ կը նշանակէ այս իրողութեան առջեւ, որովհետեւ, մէկ վայրկեանը ի՞նչ կ'արժէ պատմութեան դարերուն առջեւ։ Գերման ժողովուրդը պիտի ապրի, ինչպէս Ֆրանսայի ժողովուրդը եւ Լեհ ժողովուրդը։ Ա՛յս է պատմութեան դասը։

Ցետոյ, սուտ է թէ Գերմանիան չէ գործադրած դաշնագիրը՝ զինուորական ուժի տեսակէտով։ Մարտական եւ պաշտպանողական խումբերը որ եւ է կապ չունին գերմանական բանակին հետ։ Անոնք որ եւ է նպաստ չեն ստանար բանակէն։ Անոնք ծնած են առանց որ եւ է օգնութիւն ստանալու ազգային բանակէն եւ առանց զինուորական կրթութիւն ստանալու։ Անոնց նպատակն է կուսակցութիւնը պաշտպանել համայնավարական կատաղութեան դէմ եւ ապահովել քարոզութիւնը։ Պոզպատեայ սաղաւարտը ծնած է ռազմաճակատի յիշատակներէն, պահելու համար նախկին բանակին աւանդութիւնը, ինչպէս եւ պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ։ Միւս երկիրները, որոնք մեզի պէս միլիոնաւոր կազմակերպուած համայնավարներ չունին, չեն կրնար չափել համայնավար վտանգին խորութիւնը։ Վերջին տարիներու պայքարի ընթացքին՝ ընդդէմ համայնավարներու՝ մեր մարտական խումբերը ունեցած են 350 մեռեալ եւ 40.000 վիրաւոր։ Եթէ այսօր, Ժընեւի մէջ, զինուորական տարրերու հետ կը նոյնացնեն այդ խումբերը, այն ատեն պէտք է զինուորական տարր հաշուել նաեւ հրշէջները, մարզական ընկերութիւնները, գիշերապահներու ընկերակցութիւնը։

Ահա թէ ի՛նչ կ'ուզէի յայտարարել յանուն գերման ժողովուրդին եւ կառավարութեան.—

Գերմանիան զինաթափ եղած է, ան Վերսայլի դաշնագիրը գործադրած է արդարութեան եւ բանականութեան սահմաններէն ալ անդին։ Իր բանակին թիւը 100.000ը չանցնիր։ Իր ոստիկանութիւնը կազմակերպուած է միջազգային կարգադրութիւններով։ Օժանդակ ոստիկանութիւնը միայն քաղաքական հանգամանք ունի։ Հարկ եղաւ ստեղծել զայն յեղափոխութեան պահուն, փոխարինելու համար ոստիկանութեան տարրերը որոնք շատ վստահելի չէին։ Արդէն սկսած ենք կրճատել զայն եւ պիտի ջնջենք տարին չվերջացած։ Գերմանիան կրնայ բարոյապէս պահանջել որ միւս պետութիւնները կատարեն իրենց պարտաւորութիւնները՝ համաձայն դաշնագրին։

Եթէ Ֆրանսան անդադար կը յիշեցնէ թէ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան ճանաչումը կը տրամադրէ նաեւ երաշխաւորել իր ապահովութիւնը, այն ատեն երկու հարցում կ'ուղղեմ. —

1. Գերմանիան մինչեւ այսօր ընդունած է Վերսայլի դաշնագրէն, Լոքառնոյի դաշինքէն, Քէլլոկի դաշինքէն, իրաւարարութեան դաշնագրէն, ոչ – յարձակման դաշինքներէն բխած ապահովութեան բոլոր յանձնառութիւնները։ Արդ, Գերմանիան տակաւին ուրիշ ի՞նչ երաշխաւորութիւններ պէտք է տայ եւ իրենք ի՞նչ նոր ապահովութիւններ կուտան Գերմանիոյ։ Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագիրներուն, Ֆրանսան ունի 3046 օդանաւ, Պելճիան՝ 350, Լեհաստանը՝ 700, Չեխոսլովաքիան՝ 670։ Կան նաեւ անչափելի քանակութեամբ պահեստի օդանաւեր, հազարաւոր հրասայլեր, ծանր թնդանօթներ, արհեստագիտական միջոցներ, հեղձուցիչ կազեր։

2. Գերմանիան, այս իրողութեանց առջեւ, աւելի իրաւունք չունի՞ պահանջելու իր իսկ ապահովութիւնը, աւելի քան սպառազէն պետութիւնները որ կապուած են համաձայնութիւններով։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ

ՏԱՐՈՒԷ ՏԱՐԻ ԱՒԵԼԻ ԾԱՒԱԼՈՒՆ

(ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ)

ՊԼԻՏԱ, 8 մայիս. — Ահա գաղութ մըն ալ, որ հակառակ իր մեկուսացած վիճակին, օրէ օր կը զարգացնէ հաւաքականութեան, համերաշխութեան, գիտակցութեան ոգին:

Արդարեւ, եթէ շատ մը խոչընդոտներ կան համերաշխաբար գործակցելու, ես կը հաւատամ թէ նոյնչափ աւելի յուսադրիչ ապացոյցներ կը գտնուին այդ բոլորը մոռնալու եւ միակամ, հաւաքական աշխատանք մը տանելու այս փոքր գաղութին մէջ:

Ու կը հաւատանք որ այս բարոյական սկզբունքը բոլորին սրտին մօտ ըլլալով, ոչ շատ հեռու ապագային ամէն հայրենակից պիտի աշխատի գտնել պարտաճանաչ եւ իր գործակցութիւնը ի սպաս դնել հաւաքական բարիքին համար

Որովհետեւ, եթէ մենք այդ կը պահանջենք, մեր անհատական կարծիքներն ու տեսակէտները չեն, այլ ցեղ ու ցան ժողովուրդի մը հաւաքական պահանջն է:

Այսպէս, մեր փոքրիկ գաղութն ալ մայիս 6ին տօնեց ապրիլեան համազգային սգատօնը:

Ալժերիոյ մէջ երրորդ տարին է որ կը տօնուի համազգային Ապրիլ Տասնըմէկի սգատօնը եւ հակառակ գաղութին ցրուած կացութեան, հեռաւորութեան եւ ուրիշ աննպաստ պայմաններու, այս տարի ժողովուրդը աւելի շատ էր եւ աւելի տողորուն: Հոս շնորհաւորութեան արժանի են Ալժէ քաղաքի մեր հայրենակիցները, որ 55 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով, մինչեւ Պլիտա եկած էին, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին

Ժամանակին աթոռները գրաւելով, ժողովուրդը խոր պատկառութեամբ կը դիտէր բեմին զարդարանքը. — Մէկ կողմը Ֆրանսացիներու եւ միւս կողմը Բոսնիներու նկարները: Բեմին ճակատը արձանագրուած էր « Յարգա՛նք քեզ, նահատակ ժողովուրդ »: Մէջտեղը կը ծածանէին Ֆրանսական եւ երկու կողմերը հայկական եռագոյները: Իսկ բեմին խորը՝ Հայաստանի քարտէսը եւ քարոզը, յատակը՝ մահաբեմ, թարմ ծաղիկներով զարդարուն:

Հանդէսը բացուեցաւ « Մեր Հայրենիք »ով զոր դաշնակի վրայ նուագեց Mlle Simian, երգեցողութեամբ խումբ մը երիտասարդներու, յոտնկայս:

Բացումը կատարեց Պ. Արմենակ Ղազարոսեան, որ շեշտեց՝ յարգանքի պարտականութեան հետ՝ ազգային գիտակցութեան զարգացումը, ու թելադրեց որ գոնէ այս մէկ օրը ըլլանք ազնիւ, գիտնանք մեր մէկ միլիոն նահատակներու մատուցանելիք յարգանքին արժէքը եւ հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակները: Կարդալ արտասանութիւններ ըրին Հ. Նիրզէթեան, Երիմեան, Արամ, Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն Օննիկ Թէքեան, Օր. Արզումանեան: Մեներգեցին Պալըրճեան եւ Նիրզիթեան, որմէ վերջ ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը Սիամանթոյէն, « Մօր մը երազը »:

Դադարին հանդիսականները պաղպաղակով հիւրասիրուեցան կազմակերպիչներու կողմէ, որմէ վերջ երկրորդ մասը սկսաւ « Տալուրիկ »ով, (դաշնակ).

Երկրորդ մասը գլխաւորաբար յատկացուած էր Պլիտայի փոքրիկներուն որոնք խանդ ու հաւատք ներշնչեցին ժողովուրդին: Կարդալ արտասանեցին Պետիկեան, Սանփանեան, Քիւրտեան, Սարաֆեան, Պոլիսէն նոր հասած փոքրիկ Զաւէն Աղնաւուրեան եւ ամէնափոքրը՝ Ալաբոյեան.

« Թուրքը մեր ամենամեծ թշնամին է,
Եւ մեր ամենամեծ բարեկամը մեր բազուկն է »:

Մէջ ընդ մէջ դաշնակով նուագուեցան հայկական ընտիր կտորներ: Օր. Արզումանեան ներկայացուց կենդանի պատկեր մը, « Հայ մօրը օրօրը ». —

Վրէ՜ժ, վրէժ չար ոսոխին, բալա ջան,
Թուրքի արիւն ծծել սորվիր, օրօր օրօր զաւակս:
Կաթս քեզի հէլալ կ'ընեմ բալա ջան,
Երբ քաջի պէս կռուել սորվիս, օրօր օրօր զաւակս:

Վերջին պահուն կազմակերպիչներուն կողմէ խօսք առաւ Պ. Ա., որ ըսաւ.

— « Հայրենակիցներ, տխուր եմ եւ այս իրիկուն. տխրութիւնս ալ աւելի պատած է սիրտս, ոչ թէ սգատօն ըլլալնուս համար, այլ անոր համար, որ այսօր տարիներու վկայութիւնը անգամ մը եւս կը յիշենք, մենք մեր տկարութիւնը խոստովանելով. Ըսողը կ'ըսէ — « Հայը հաւաքաբար ոչինչ կ'արժէ, իսկ անհատապէս ամէն բան է »: Այս վկայութեան քով կայ սփոփարար երեւոյթ մը, — մեր հրաւէրին պատասխանելով ամէն տարիէ աւելի բազմութիւն կը ներկայացնենք հոս: Ձեր ներկայութիւնը քաջալերանք ըլլալէ աւելի, ազգային գիտակցութեան զարգացման յուսադրիչ փաստ մըն է: Մեռելներու սպառնող ոգին մեզ յուզելով մէկտեղ կ'ամրապնդէ մեր ջիղերը նոր գիտակցութեամբ եւ նոր հաւատքով: Այսօրուան սգատօնը մեզմէ ոչ արցունք կ'ուզէ եւ ոչ ալ խունկ ու մոմ, ու եթէ կը գիտակցինք Թուրքին հասցուցած անհաշիւ չարիքին, ոչ տխրելու եւ ոչ ալ ողբալու տկարութիւնը պիտի ունենանք, այլ տոկուն հաւատք եւ յարատեւ կամք յաղթահարելու, հայ մնալու, այս անմեղ փոքրիկները հայ մեծցնելու, ազատութեան ճամբան շարունակելու եւ վերջապէս հայրենի շունչով դաստիարակուելու:

« Այո՛, այս իրիկուն Մեռելոց է, բայց մի՛ սարսափիք, մի՛ տառապիք, այլ մօտեցէք, մտիկ ըրէք ձեր սիրելիներու կոչին: Այդ կանչը մեր ամենօրեայ պայքարէն կու գայ, այդ կանչը մեր համերաշխ ապրելու, իրար հասկնալու բաղձանքէն կու գայ. Տասնըութ տարիէ ի վեր անոնց աչքերը դեռ քուն չէ մտեր. անոնք հանգիստ պիտի առնեն այն ատեն միայն, երբ մենք ըմբռնենք մեր գլխուն իջած չարիքին ահաւորութիւնը, երբ եղբայրական ձեռք երկարելով իրարու՝ գործենք յանուն այս նոր սերունդին փրկութեան եւ հայրենիքի ազատագրման:

« Մեռելները մեզմէ կը պահանջեն հայ մեծցնել այս փոքրիկները, որպէս զի կարենան սիրել իրենց հայրենիքը եւ ի հարկին զոհուիլ անոր համար »:

Հանդէսը փակուեցաւ « Բամ Փորոտան »ով որ երգուեցաւ յոտնկայս, բոլորին կողմէ: Համաձայն յայտագրին խոստացուած էր շարժանկարով ցոյց տալ պատկերներ գաղութներու կեանքէն, բայց Փարիզի Զ. Ո. Մ.էն ժամանակին չհասան ժապաւէնները:

Զարդանկարներու վաճառումէն գոյացաւ 215 ֆրանք, որ պահ դրուեցաւ Պ. Ղ. Ալաճոզեանի քով, որպէս զի արձակուրդին բացուի հայերէնի դասընթացք մը, փոքրիկներու համար: Այս նպատակով, երիտասարդութիւնը կը խորհի սարքել զուարճալի երեկոյթ մը: Մաղթենք որ այս խանդն ու եռանդը տեւական ըլլայ, առեղծելով համերաշխ գործակցութիւն:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

« ՄԵԾ ՎԷՐՔ »

Շիւքիւֆէ Նիհալ հանըմ վերջերս հրատարակեց քանի մը գիրքեր՝ տղոց նուիրուած: Այդ գիրքերէն հինգերորդին մէջ կը գրէ.

— «Ամէն մէկ վարժարանի տնօրէնը, ամէն մէկ վարժարանի ուսուցիչները գիտեն ու կը տեսնեն որ աշակերտութեան կէսը մերկ եւ բառին բովանդակ իմաստով անօթի է: Կարգ մը ընկերութիւններու միջոցաւ քանի մը նախակրթարաններու տղոց շաբաթը երեք օր ցերեկուան ճաշ տալով, երկրին անօթի տղաքը կշտացուցած չենք ըլլար: Ճաշի ատեն, տղոց միջեւ պտտելով աշակերտները դիտողները գիտեն որ՝ տաք կերակուր ունեցողներուն քով լաւաշի մը ծայրը բռնելով, հոն դրուած չոր հացի կտորը կարմրելէն փրցնող եւ բերանը տանող եւ կամ հարիւր փարանոց բոկեղով իրենց փորը կշտացնող, ու նոյնիսկ այդ հարիւր փարանոց բոկեղը չգտնելուն համար, դասարանին մէջ մնալով. իր ընկերներուն քով իր հպարտութիւնը փրկելու համար «ախորժակ չունիմ» ըսող տղաքը մեր երկրին վրայ մեծ վէրք մըն են:

Դպրոցներէ դուրս գտնուող տնօթիները աւելի շատ են: Հայրը գործէ ելած է, տղան երեկոները «հա՛ց» կ'աղաղակէ. իսկ մայրը, ճարը հատած, տղան լաւ մը ծեծած է, որպէս զի քնանայ...: Մեր բոլորին դէմքը կարմրցնող այս դէպքերը մեզ հանգիստ չձգեն. մեր կուշտ քանի ընթացքին մեզի վիշտ պատճառող մեծ ցաւեր են»:

«ՄԵԾ ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԵԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ...»

« Ցառաջ »ի մէջ կարդացի Թագկրասի դէպքին մանրամասնութիւնները:

Միշտ թերահաւատ վերաբերում մը ունեցած եմ Թուրք ազգին արդիականացման ջանքերուն հանդէպ: Եւ այս միայն հայ ըլլալուս համար եւ ոչ թէ անգլիացի կամ ամերիկացի, որովհետեւ թմրուկին ձայնը ոչ թէ հազարաւոր փարսախներ հեռուէն լսած՝ այլ 11 տարեկան հասակիս Թապուրի (Տէր Զօր) անապատներուն կիզիչ արեւին տակ լիովին ճաշակած եմ թմրկահարներուն հարուածները 5—6 ամիս շարունակ: Այդ իսկ պատճառաւ յիշեալ դէպքին առթիւ կարդալով Թուրք մամուլին հաւաքը (Ցառաջ, 29 ապրիլ) զարմանքս չկրցայ զսպել թէ այս ինչ մեծ արդիականացում է նոյնիսկ [illegible]

Օրինակ, Ալիտոն Տավէր պէյ կը գրէ.

— « ...Շնականութիւն է վրդովել մեռելներու հանգիստը » — Ալիտոն պէյ երբ որ շնականութիւն կը կոչէք քանի մը գերեզմաններու քանդումը (այս հարցումս Պուլկարները արդարացնելու մտքով չէ) պիտի կրնա՞ք գտնել բառ մը, ինչ լեզուով ալ ըլլայ այդ, որ կարենար արտայայտել գոնէ մէկ հազարերորդը այն հրէշութեան զոր ազգովին ի գործ դրիք հայ ազգին վրայ ընդհ. պատերազմի ամբողջ տեւողութեան եւ նոյնիսկ անկէ 3—4 տարի յետոյ (վկայ Մարաշ, Հաճըն, Իզմիր եւայլն):

Իսկ « Ճումհուրիյէթ »ի Պուլկարիոյ թղթակիցը հարց կուտայ.

— « ...Երբ այս փոքրիկ կտորն ալ անոնք գերեզմաննոցը . Թուրքերը ո՞ւր պիտի թաղեն իրենց մեռելները... »:

Թուրք ըլլալ եւ անձկիլ գերեզմաննոցի համար, մտիկ ըրէ պարոն թղթակից. — Գաղ, Մուսադաղ, Մէսքենէ, Բաղդա, Սափղա, Տէր Զօր, Մէատին, Ապու Քէմալ, Շէտատտիյէ, Սիւվար, Րասիւլ Այն, Հասիճէ եւ շրջակայքը՝ ձեր կողմէ մեզի ցոյց տրուած գերեզմաննոցը՝ մեր թուին հետ համեմատելով այնքան ընդարձակ էր որ, բոլոր Թուրք ազգը եւ որդւոց որդիք կրնան տեղաւորուիլ այնտեղ՝ եթէ նոյն իսկ ամէնքդ մէկ օրուան մէջ մտնել փափաքիք՝ եւ տեւական օրէն, որովհետեւ այդ տեղերը պարունակի խնդիր չի կրնար յարուցուիլ, եւ դուք մտնելու համար քանդելու ալ պէտք չունիք, արդէն մեր մեռելները անթաղ էին, եւ քանի մը տարի յետոյ Ալլահ Էքպէրին կողմէ լուացուած ճերմակ ոսկորները խայտաէրները հաւաքեցին անապատներէն:

Իսկ «Վաքըթ»ի մէջ Սաատի էտհէմ պէյ յուզումով կը գրէ

— « ...Գիշերները հանգիստ չենք կրնար քնանալ սահմանին այս կողմը, Պալքաններէն հասած ողբ ու կոծէն, Թուրք գերեզմանները բացող բահերու անողոքութեան գլխուն պայթող ռումբերու ձայնէն... »:

Այս որքան ջիղերու փափկացում 10—12 տարուան ընթացքին, երբ Պոսերայի (Տէր Զօր) ջարդին հրկիզուած մանուկներուն եւ որդեկորոյս սեւազգեստ մայրերուն ողբ ու կոծը մինչեւ Մուհամմէտին ... ԵԷՆՆԷթին դուռները ալ կ'առնէր՝ նոյնպէս Ֆըրատին մէջ ողջ ողջ թաղուածներուն հառաչները (Մալաթիոյ շրջան) դուք մշիկ-մշիկ քնանալով ձեր երազին մէջ ալ Հայաստանի աւերակներուն վրայ սոխ ու սխտոր կը տնկէիք, ինչո՞ւ այսքան կը յուզուիք քանի մը գերեզմաններու քանդուիլը լսելով, ինչո՞ւ ձեր սիրտը թունդ կ'ելլէ բահի ձայներէն: Արդեօք անո՞ր համար էր որ մեր մեռելները թաղել չտուիք, երբ բահերը եաթաղանի գործ կը տեսնէին: Եւ խիկարէս արգահատելի է, երբ կ'ըսէ — « երէկ Թուրք ուսանողութիւնը հասունութեամբ եւ գիտակցօրէն արտայայտուեցաւ նման մեծ դարերու մեծ հերոսներուն ... », եղած շէքանը Թուրք ուսանողութեան Պոլսոյ պուլկար գերեզմանատուն տարած ծաղկեպսակն է. (այն ալ ով գիտէ ինչ ինչ նկատումներով): Այդ ի՞նչ ամօթանոց « Մեծ դարերու մե՛ծ հերոսութիւն » է եւ ո՞ւր կը ծախեն դայն փոխան ծաղկեպսակի մը: Ոչ թէ հերոսութիւնը, այլ շողքամն իսկ, ամէն կլիմայի ամէն պարտիզպանի ձեռքին տակ եւ ուզած ժամանակդ չի բուսնիր, ուր մնաց « Մեծ դարերու մեծ հերոսները »:

Ես տասնըմէկէն մինչեւ 18 տարեկանս դժբախտութիւնն եմ ունեցեր ճանչնալու « մեծ դարերու մեծ հերոսներ »էն շատ շատերը: Պիտի չըմոռնամ Տէր Զօրի մասին, որուն կենդանի պատմութիւնն եմ: 1920ի Մարաշի դէպքին 500է աւելի կին եւ երախայ Թուրքերու կողմէ կ'առեւանգուին Ուլու Ճամիի եւ հոն մէկիկ մէկիկ կը խողխողուին, բացի 2 կիներէն որոնք ձեւով մը կը յաջողին փախչիլ: Ցզի կիներէն մէկը, անտեղեակ բակի անցուդարձին՝ մտնելով Էնզաեը Լութֆի կոչուած հրէշին, կը պաղատի թէ քիչ մը հանգիստ պէտք ունի: Գրոց բրոց Եւրոպա տեսած էֆէնտին խնդումերես կը պատասխանէ.

— «Երկու վայրկեան եւս, տիկին, կարգը ձեզի կուգայ: Մեր դանակը այնքան սուր է որ երբեք չի չարչարեր »:

Ահա, ահա այս ազգին զաւակները որ մէկ օրէն միւսը կը յաւակնին բաղդատել « Մեծ դարերու մեծ հերոսներու »-ի շարքին եւ այս բոլորը ծաղկեպսակ մը տանելով այնինչ գերեզմանատունը այն ձեռքերով՝ որոնք մինչեւ արմունկ խակապէս մեծ դարերու մեծ հերոսներու արիւնով են ներկուած...

Վերջին կէս դարու ընթացքին Թուրքերու « մեծ հերոս »ական դրուագները գրի առնելու համար տասնեակ հարիւրեակ մը հատորներ պէտք են: Դուք կրնաք պարծենալ միայն ձեր մանկոյ — թաթարական ծագումով եւ մարդկանոն դիւցազներու անվերջ շարանով, Ճէնկիզ խանէն մինչեւ Էնվէր — Թալէաթ եւ անոնցմէ առաջ ու վերջ: Եւ ձեզի կը վստահեցնեմ որ օր մը օրանց աշխարհի բոլոր տեսակի գազաններ պիտի ստիպուին ազնուագիր մը ներկայացնել Ամենակալին ըսելով — Տէ՛ր, կամ Թուրքը եւ կամ մենք...:

Բայց վերջ ի վերջոյ պէտք է խոստովանիլ որ Թուրքերն ալ իրաւունք ունին, չէ՞ որ Քաղաքակիրթ պետութեանց այնքան հէքեաթներ կլլեցուցին նոյնիսկ առանց պատառ մը ջուրի: Երբ « մեծ ազգի մեծ հերոսներ » էն մէկը երբ միայն անգամ աշխարհի հեղինակաւոր դատարանին հասաւ Ժընեւ (ո՞վ հեղնութիւն) 54 պետութեանց ներկայացուցիչները իրենց առաջին ներքողականը մատուցանելու արտօրանքին մէջ իրար կոխկրտեցին, եւ բանալով լաւագոյն ածականներու տոպրակը շարեցին քով քովի՝ մարդկային, բարի, գեղեցիկ, հերոս, հին մեծ ազգը... եւն.: Նոյն իսկ աշխարհի ամենաքաղաքակրթեալ ազգի մը ներկայացուցիչը յուզուած ու արտասուաթոր աչքերով ափսոսաց թէ « ինչպէս ընդհ. պատերազմին առանց հասկնալու Թուրք մեծ ազգին բարեկրթութիւնը կամ ամենահին ազգ մը ըլլալը, անխոհեմաբար անոր դէմ պատերազմեր են »: Գովքերու այդ շռայլութեան մէջ « մեծ դարու մեծ ազգին մեծ հերոսը » պահ մը յուզիչ խուսափումներ ունեցաւ թէ գուցէ զինքը կը ծաղրեն. որովհետեւ այդ ձեւով արտայայտող ազգին զաւակները Մարաշի մէջ անլուր չարչարանքներու տակ մեռցուեցան եւ դեռ բոլոր շատ շատերը իրր ... գործածուեցան «մեծ ազգին մեծ հերոս »ներուն կողմէ (1920)ին:

Ընդունիմ, բոլոր, ինչպէս « շփանալ Թուրքը եւ չյոխորտալ իր գործած ոճիրներով:

Եւ ահա մէկ ձեռքը ծաղկեպսակ մը եւ միւս ձեռքը գլխարկ եւ տարատ մը կը յաւակնի քաղաքակրթութեան պատգամներ արձակել աշխարհի չորս ծագերուն:

Լիոն Ֆ. ՄԻՍԱՔ

ՍԳԱՏՕՆԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ, 10 մայիս (Ցառաջ). — « Պետօ Սերեմճեան » ընթերցարանի նախաձեռնութեամբ, « Թրակիեակի Եունաջ »ի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յարգանքի հանդէս մը՝ շաբաթ 6 մայիս (տօն), կէսօրէ վերջ: Մահերգէ մը վերջ, զոր նուագեցին Պ. Պ. Ինճէեան եւ Տէմիրճեան, որոնց դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Ա. Աստուածատուրեան: Նախագահ ընկ. Գ. Թէքեան բացատրեց թէ ինչու կ'ուզենք ամէն տարի հանդիսաւորապէս տօնել 11/24 Ապրիլը, ու շեշտեց թէ ամէն անգամ որ կը հաւաքուինք մեր յարգանքը բերելու մեռնողներու յիշատակին, կ'ուխտենք անվարան քալել անոնց ճամբէն: Ընկ. Օ. Քէչեան յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ: Ցանջուղարար բանախօսեցին ընկերներ Ց. Տէվէճեան եւ Կարօ Ղազարոսեան:

Սկաուտներու համաշխարհային

ՉՈՐՐՈՐԴ ՃԱՄԲԱՐԸ

Սկաուտական շարժումը, որ աստիճանաբար ծաւալւում է ամբողջ աշխարհի մէջ, անխտիր դէպ ի ինքը գրաւելով բոլոր ազգերի պատանի եւ երիտասարդ ուժերը, այս տարի, օգոստոս 2ին, Հունգարիայի մայրաքաղաքի մօտ գտնուած գեղածիծաղ Գեօդոլլոում բանալու է իր 4րդ ջեմբորին (ճամբար), որին մասնակցելու են աշխարհի բոլոր ծայրերից եկած երեսուն հազար սկաուտներ, որոնց մէջ պիտի լինեն եւ հայ արիները, իբրեւ ներկայացուցիչ Հայաստանի:

Ինչպէս յայտնի է, սկաուտական ջեմբորին տեղի է ունենում ամէն չորս տարին մէկ անգամ, որի շնորհիւ մեծ շարժում է առաջ գալիս ամբողջ սկաուտական աշխարհում: Այս ջեմբորիներն են, ուր ցուցադրւում են կատարուած աշխատանքները եւ ոգեւորութեան աղբիւր են հանդիսանում նոր շարժումների:

Բաց ի այն, որ այս ջեմբորիները նպաստել են զանազան ազգերի պատկանող պատանիների միջեւ սերտ յարաբերութիւն ստեղծելուն, որի շնորհիւ աւելի եւս ամրապնդուել է ազգերի եղբայրութեան գաղափարը, ամէն մի ջեմբորի ունեցել է եւ իր ուրոյն նպատակը

Առաջին ջեմբորին, որ տեղի ունեցաւ Անգլիայում, նպատակ ունէր իր վրայ դարձնելու ժողովուրդի ուշադրութիւնը եւ գրաւելու նրա համակրանքը:

Երկրորդ ջեմբորին, որ բացուեց Կոպենհագում, ցուցադրեց իր ուժը համաշխարհային եղբայրական խաղերի միջոցով:

Երրորդ ջեմբորին, որ կազմակերպուեցաւ Լիվերպուլում 1929 թուին, որին մասնակցում էին յիսուն հազար սկաուտներ, եկած աշխարհի բոլոր ծայրերից, նպատակ ունէր ցուցադրելու իր զանգուածային ուժը եւ շարժման մեծութիւնը: Այս ջեմբորիին էր, որ առաջին անգամ մասնակցում էին հայ արիները, իբրեւ ուրոյն ազգ:

Չորրորդ ջեմբորին, որ կազմակերպւում է այս համաշխարհային տագնապի ժամանակ, մի կարեւոր նպատակ ունի — հաւատ ներշնչել, ամրացնել եւ բարձրացնել երիտասարդութեան ոգին: Այս բանակումի մէջ պիտի քաջալերուի մի կողմից անհատական ազգային մշակոյթը եւ միւս կողմից պէտք է աւելի եւս ամրապնդէ համաշխարհային եղբայրութեան գաղափարը

Աշխարհի ամէն կողմերից եկած պատանի սկաուտներ բանակելով միմեանց կողքին, իրենց անձնական յարաբերութիւններով, ազգային երգերով, լեզուով, խաղերով եւ պարերով պիտի կազմեն մի խանդավառ հսկայական ընտանիք, որի անդամներն են աւելի քան յիսուն ազգերի ներկայացուցիչներ:

Այս ջեմբորիի նշանաբանը պիտի լինի « Հրաշք Եղջերու »ն, որը առնուած է հունգարական մի հին լեգենդայից: Ինչպէս յայտնի է այդ « Հրաշք Եղջերու »ն առաջնորդում էր ռազմիկներին նրանց կռիւների ժամանակ եւ ձիերին ցոյց էր տալիս հարուստ եւ կանաչ արօտավայրեր: Ներկայ դարու ռազմիկները սկաուտներն են, որոնց « Հրաշք Եղջերու »ն աշխարհի բոլոր ծայրերից պիտի առաջնորդի դէպ ի Հունգարիա:

1931 թուին, երբ տեղի ունեցաւ Վիեննայի համաշխարհային սկաուտական համագումարը, այստեղ էր, որ հունգարական սկաուտների առաջարկութեամբ ընդունուեց 4րդ ջեմբորին հանդիսաւորապէս բանալ Հունգարիայում, 1933ի ամառը: Այդ օրուանից հունգարական սկաուտները լծուեցին ծանր աշխատանքի եւ որոշեցին բանակավայր ընտրել գեղատեսիլ Դեօդոլլօն, որ գտնւում է Բուդապեշտի մօտերը եւ օժտուած է թէ հաղորդակցութեան բազմազան յարմարութիւններով եւ թէ մեծ առաւելութիւններ է ներկայացնում իբրեւ բանակավայր:

Այն կալուածը, ուր պիտի բանակին երեսուն հազար սկաուտներ, մի ժամանակ պատկանում էր Աւստրօ-Հունգարական Ֆրանց Ժոզէֆ կայսրին, որի թագաւորութեան առթիւ հունգար ժողովուրդն էր ընծայել: Չարաբախտ Եղիսաբէթ կայսրուհու ամենասիրած գրօսավայրն էր սա:

Չարաբախտ ենք ասում, որովհետեւ նա իր կենդանութեան ժամանակ ականատես եղաւ իր ամուսնու, Ֆրանց Ժոզէֆի վրայ կատարուած բազմաթիւ մահափորձերին, նոյնպէս նա տեսաւ իր սիրելի որդի եւ աւստրիական գահաժառանգի մահը, որ զոհ գնաց մի դժբախտ արկածի եւ վերջապէս ինքը սպաննուեցաւ մի անիշխանականի ձեռքով:

Այս կալուածքը, որ ներկայիս գտնւում է Հունգարիայի խնամակալ Հորթիի տրամադրութեան տակ, սիրայօժար կերպով յանձնուեց հունգարական սկաուտներու ջեմբորին կազմակերպելու համար:

Այս գրօսավայրի մօտ գտնւում է հունգարական հռչակաւոր ճեմարանը եւ միջնակարգ դպրոցը, ուր պիտի տեղի ունենայ սկաուտական 7րդ համագումարը: Այս ճեմարանում պիտի գտնուեն բանակավայրի ընդհանուր դրասենեակները, եւ ներկայացուցիչների համար ննջարաններ:

Այս ճեմարանը մեծ ժողովրդականութիւն է վայելում Հունգարիայի մէջ, որովհետեւ հունգար ժողովուրդի պատմութիւնը սերտօրէն կապուած է այս նշանաւոր կուլտուրական հաստատութեան հետ:

Քիչ մարդիկ չեն եղել որոնք այցելել են, կամ ցանկացել են այցելել գնչուական սքանչելի երաժշտութեան հայրենիքը, բայց քիչ մարդիկ կան որ ծանօթ են եւ Բուդապեշտը ներկայացնում է իրենց աշխարհի ամենամեծ ամառանոցը: Դանուբի եզերքներին տնկած են բազմաթիւ ծառաստաններ, կան անթիւ հանքային ջրեր, շինուած են սքանչելի խաղարաններ, աւազաններ, արհեստական կոհակներ եւ առ հասարակ ամենահանգստաւէտ եւ յարմարութիւններով լի գրօսավայրեր: Չպէտք է մոռանալ որ աշխարհի առաջին մեթրօն շինուած է Բուդապեշտում եւ այնտեղ է գտնւում Եւրոպայի օդային ամենամեծ կամուրջը

Այս 4րդ ջեմբորիին պիտի մասնակցին եւ հայ արիներից մօտ 100 հոգի որոնց առանձին սիրալիրութեամբ են վերաբերւում հունգար սկաուտները շնորհիւ նրանց ղեկավարների հայասիրութեան եւ հայ արիների ցոյց տուած կարգի եւ տպաւորութիւնների ջեմբորիների եւ հաւաքոյթների ընթացքին: Հայ արիների երեւալը Հունգարիայում համակրութիւն եւ հրճուանք պիտի առաջ բերի հայութիւնից կտրուած եւ հայութիւնը մոռացած Հունգարահայերի մօտ:

Հայ արիների երեւալը 52 ազգերի շարքերում, հայ եռագոյնի ծածանումը 52 զանազան ազգերի հետ, ազգային քայլերգի հնչիւնը երբ հայ արիները տողանցք պիտի կատարեն, 52 ազգերի մատուցած յարգանքը հայ եռագոյնին, ամենամեծ պրոպագանդայ պիտի հաշուել.

Հայ բանիմաց հասարակութեան վերաբերմունքից է կախուած աւելի մեծ շուքով ցուցադրելու մեր ազգային պատիւն ու փառքը ...

Գ. ՌՈՒԲԷՆ

Քանի թե՞րթ կը հրատարակուի Անդրկովկասի մէջ

Անդրկովկասի զանազան հանրապետութիւններուն մէջ լոյս կը տեսնեն 282 թերթեր: Վրացերէն լեզուով 79, թաթարերէն՝ 77, հայերէն՝ 59, ռուսերէն՝ 48, աբխազերէն՝ 4, մինգրելերէն՝ 4, օսերէն եւ գերմաներէն՝ [illegible], ասորերէն, ուզբեկերէն, թալիշերէն, քիւրտերէն, յունարէն՝ մէկական:

Հրատարակուած գիրքերու թիւն ալ մեծ է: 1932ին լոյս տեսած են 4322 գիրքեր: Ամէնէն շատ հրատարակութիւններ ունի Ազրպէյճանը (1484 գիրք), յետոյ կու գայ Վրաստանը (1471 գիրք), Հայաստանը (913 գիրք):

Անդրկովկասեան հանրապետութիւններուն մէջ լոյս կը տեսնեն 73 պարբերականներ գրական-գեղարուեստական եւ մանկական: Վրաստանի մէջ 28, Ազրպէյճանի մէջ 20, Հայաստանի մէջ 19:

Այս թիւերը եթէ բաղդատուին 1929 տարուան հրատարակութիւններուն հետ, կրկնակի աւելցած են 1932ին լոյս տեսած թերթերն ու գիրքերը: Այդքան շատ, որովհետեւ պէտք է խորհիլ որ Անդրկովկասեան կառավարութիւններուն մէջ ամէն գործարան, ամէն կազմակերպութիւն թերթ մը ունի կամ անպայման, շաբաթօրեայ կամ ամսօրեայ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՏՄԵԼ

...ներէ փաշան սպաննել, Էրզրումը Հայաստանին չենք տար»

Գարապէքիր Քեազիմ փաշա օրուան մարդն է Թուրքիոյ մէջ: Զորս կոզ... ...րձակումի ելած են իրեն դէմ, նոյն իսկ Մ. Քէմալ խնդրի տեղ դրաւ ...յաստանի յաղթականը »: Բայց Գարապէքիր կը շարունակէ նամակներ ...ցնել թուրքերէն բոլոր թերթերուն:

Այդէն հրատարակած ենք իր առաջին եւ երկրորդ նամակները: Երրորդը ...Հերքին գործերուն կը վերաբերի: Ահաւասիկ չորրորդը. —

...Ապրիլ 1919ին Տրապիզոն ցամաք ... եւ Հանկցոյ մասդրութիւնները ...ունիքներու Պալտայան ընկերու-...եան, որուն նախագահն էր Գարուֆ... ...ալ Ահմէտ էֆ.: Իրենց պար...ցի գաղափարս, որ էր մէկ անուն ...ակ միանալ Արեւելքի մէջ: Ըսին թէ ...փախնան անգլիական նուաստորմին ...ցնելութիւնէն: Ընդհ. պատերազմի ...րեւ օրինակ ցուցնելով, պատասխա-...ցի թէ բաց քաղաքներու դէմ ոչինչ ...ելու ընել, եւ թէ երբ ռուսական նա-...ռատորմը չէ քանդած քաղաքը, աւելի ...ագաքակիրթ ազգի մը տորմիղը են... ...քանդէ:

[illegible]

նիր թղթակցութեամբ համաձայնե-ցան եւ որոշեցին գումարել Էրզրումի համաժողովը:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այդ թուականին, իմ զօրաբանակս ունէր 17,860 զինուոր եւ 33,323 զէնք: Եւ երբ ժողովուրդը կը պատրաստէր ազգային կորիզը կազմելու կոչուած համաժողովը, ես ալ հետեւեալ կէտերուն յատկացուցի գործունէութիւնս. —

1— Բանակը պատրաստել յարձակողական պատերազմի մը համար:

2— Մանուկներու բանակ մը կազմել, (մահուան դատապարտուած անտէր տղաքը բանակին պաշտպանութեամբ ազատել եւ մեծցնել: Ընդհանուր պատերազմի խմդմութիւններէն ազատած այս տեսակ 6000 մանուկներու ...

[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երաժիշտ Սպ. Մելիքեանի մահը

4 մայիս թուով Երեւանէն կը հեռագրեն « Պրոլետար »ի. —

Այսօր ժամը 3.30ին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ, մեռաւ երաժիշտ Սպիրիդոն Մելիքեան:

Սպ. Մելիքեանի երաժշտական գործունէութիւնը կը սկսի 1909—1910 թուականներուն, երբ վերադարձաւ Գերմանիայէն, ուր ղրկուած էր իբրեւ ռոճիկաւոր ուսանող: Կովկաս վերադարձին, երգի եւ ձայնագրութեան ուսուցիչ կը նշանակուի Թիֆլիզի Ներսիսեան դպրոցին: Սպ. Մելիքեանէ առաջ, կը գրեն իր աշակերտները, Եկմալեան ինքզինք նուիրած էր հայկական պատարագին, իսկ Գրիգոր Միրզոյեան (Գ. Սիւնի) հայդուկային երգերու: Սպ. Մելիքեան նուիրուեցաւ հայ ժողովրդական երգերուն, մէկ կողմէ Կոմիտասի գործերը կրկնելով, միւս կողմէ ձայնագրելով ժողովրդական եղանակներ, գրեթէ բացառապէս բազմաձայն խումբի համար:

1913ին, Սպ. Մելիքեան արդէն կեդրոնական դէմք դարձած էր հայ երաժշտական ասպարէզին մէջ եւ մէկն էր Թիֆլիզի « Հայ Երաժշտական Ընկերութիւն » ու « Հայ Երգեցիկ Ընկերութիւն » կազմակերպութեանց նախաձեռնողներէն: Ներսիսեան դպրոցին շնորհիւ եւ խմբական երգեցողութեան ուղիով կրցաւ տարածել հայ ժողովրդական երգը: Եւ այդ շրջանին տուաւ երաժշտագէտներու սերունդ մը, որոնցմէ շատեր ապագային իրենք զիրենք կատարելագործելով, եւ ոմանք Սպ. Մելիքեանէ առած իրենց պաշարով՝ ներկայացուցիչները դարձան հայ երաժշտութեան զարգացման՝ առաւել կամ պակաս չափով:

Խորհրդայնացումէն յետոյ, Սպ. Մելիքեան հաստատուեցաւ Երեւանի մէջ եւ երկար ատեն Պետական Երաժշտանոցի դիրեկտորներէն մէկը հանդիսացաւ: Անգնահատելի է Սպ. Մելիքեանի դերը հայ ժողովրդական երգերու հաւաքման գործին մէջ: Այդ գործին մէջ, Կոմիտասէն յետոյ, ինքզինք կատարելապէս իր տարրին մէջ կը զգար եւ ոչ մէկը անոր չափ բազ...

[illegible]

Սպ. Մելիքեանի ...

[illegible]

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր գարմանատունը ... 85 Rue Julien-La Croix, 85, ... Belleville.

[illegible]

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Պոլսոյ « Ազդարար »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մայիս).

— « Աթէնքի մէջ երկու թեւի վրայ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան. — տնտեսական եւ քաղաքական: (ԽՄԲ. — Համաձայնութիւնը կնքուած է արդէն).

Ձեռնարկը կարեւոր է շատ մը տեսակէտներով.

Նախ եկաւ անգամ մըն ալ հաստատելու թէ մերձեցման գաղափարը միայն Վէնիզէլոսի յատուկ չէ, այլ սեփականութիւնն է ամբողջ երկրին, աւելի ճիշդը՝ կեանքին հրամայական պահանջն է:

Արդարեւ, Յունաստանի մէջ պակաս չեղան մարդիկ, մանաւանդ գաղթականներու շրջանակէն, որոնք Կրէտացի գիւանագէտը մեղադրեցին իբրեւ անխորհուրդ, երէկը ուրացող, պէտք եղածէն աւելի զիջող ըսող: Եւ երբ իշխանութենէ ինկաւ, կարծողներ եղան թէ պիտի փլի նաեւ իր շինած թուրք եւ հելլէն բարեկամութեան ...

[illegible]

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնէն կարգ մը բաժանորդներ երկար ատենէ ի վեր առկախ ձգած են իրենց հաշիւները:

Կը խնդրենք փութացնել վճարումը:

Ինչպէս յայտարարած ենք 1931 հոկտեմբեր 10ի ՅԱՌԱՋով, Անգլիոյ եւ գաղութներուն համար տարեկան բաժնեգինն է 250 ֆրանք (վեցամսեայ 130 ֆրանք), իբրեւ հետեւանք ստերլինի անկման:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Նկատի առնելով տոլարին յարափոփոխ վիճակը, այսօրուընէ (19 մայիս) Ամերիկայի բաժնեգինները ալ պիտի հաշուենք ֆրանքով, — Տարեկանը՝ 200 ֆրանք, վեցամսեան՝ 100 ֆրանք: Մինչեւ հիմա չվճարուած բաժնեգինը պիտի հաշուենք նոր սակով:

ԾԱՆՕԹ. — Անգլիոյ եւ գաղութներու, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ եղած տարբերութիւնը (250 եւ 200) հետեւանք է թղթատարական ծախքի տարբերութեան: Առաջիններուն համար մէկ թերթի թղթածախքն է՝ 30 սանթիմ, միւսներուն համար՝ 15 սանթիմ:

ԹԷՀՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ կը յայտնեն թէ իրենց բաժնեգինը վճարած են նախկին գործակալ Պ. Հրաչեայ Բուդաղեանին:

Կը խնդրենք անոնց հաշիւը յանձնել մեր նոր գործակալին:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ շարք մը բաժանորդներ տարօրինակ անհոգութիւն մը ցոյց կուտան, անվերջ ձգձգելով բաժնեգիններու վճարումը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Երեքշաբթի օր, երբ Եգիպտոսի վարչապետ Սըտքի փաշա կը մեկնէր Գահիրէէն, Եւրոպա գալու համար, խռովարար մը, Մուհամմէտ Ալի փորձեց իրեն մօտենալ, բայց անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Գրպանէն գտան ատրճանակ մը, բայց խռովարարը յայտարարեց թէ սպաննելու միտք չունէր, այլ աղերսագիր մը պիտի ներկայացնէր:

Սըտքի փաշա ճամբայ ելած է արդէն դէպի Եւրոպա, դարմանուելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՊԱՀԱԿԸ

« Ուզում ես փորձե՞լ, չար աղջիկ, — մտածում է Գուրգէնը, — ուզում ես խաղացնե՞լ, բիւրեղացնե՞լ սէրս, ... փորձիր, կը կարծեմ թէ պիտի դիմանայ սէրս քո բոլոր փորձերին »:

...ջեաթի իշխանուհու պէս անմատչելի աղջիկ:

— Ջա՞ն, Աստղիկ:

1919 թուի դեկտեմբեր ամիսն էր: Քաղաքը տենդոտ եռ ու զեռի մէջ էր: ...

[illegible]

Նպատակամատոյցի կողմէն:

Ժողովներ խորհրդարանի մէջ. ծրագիրներ, գործ, ոգեւորութիւն

Երեք օր պիտի տեւէր տօնակատարութիւնը.

19, 20, 21 դեկտեմբերը յայտարարուած էր « Զինուորի Օր »:

Այդ երեք օրը Հայաստանի մայրաքաղաքը եւ բոլոր քաղաքները պիտի լուսազարդուէին, զարդարուէին: Թատրոն, սինէմա, երեկոյթ, պարահանդէս, ...

[illegible]

Ու հպարտացած, երջանիկ ժողովուրդի կանչը որոտընդոստ.

— Կեցցէ՛ հայ բանակը, կեցցէ՛ հայ զինուորը, հուռա՛, հուռա՛.

Ու ո՛րքան երկար է նրանց շարքը. Արովեան պողոտան վերէն վար, երկշարք կանգնած են նրանք.

Զինուորական նախարարը՝ զօրավար Արարատեան՝ վարչապետ Խատիսեանի հետ ընդունում զօրանցքը:

— Փառք ...

Ու հրացանները բարձրանում են կուրծքի, քաղաքացիների ձեռքերը բարձրանում են ...

[illegible]

...նոցները:

Ու հայ աղջիկները նրանց ճամբու վրայ, նրանց ոտների տակ շաղ են տալիս ծաղկանոցներում խնամած, թանկագին ծաղիկները:

Գուրգէնը սեղմել է Աստղիկի ձեռը. Նրա սիրտն ուրախ է, ու լեցո՛ւն, լեցո՛ւն.

— Դուք էլ զինուորական տարիք ունէք. ինչո՞ւ զինուոր չարձանագրուեցիք, հարցրեց յանկարծ Աստղիկը:

— Ես ամերիկահպատակ եմ:

Աստղիկը քաշեց ձեռը.

— Ի՞նչ ..., ամերիկահպատակ.

[illegible]

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Փարիզ եւ առուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 32, Ավընիւ Գօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ (Մարսէյլի շրջան) «Խաժակ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

ՌՈՍՏՈՄ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

ՍԷՆ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի:

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան
Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին
Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30են մինչեւ առաւօտ
Petit Journalի սրահին մէջ
Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պարեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին:
Կը խնդրուի Վիէնի հայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

×

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)
27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ
28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դարաքիլիսէ, Բաշապարանի Սար դարապատ հերոսամարտի 15ամեակի առթիւ, այս Կիրակի, ժամը 11.30ին նախաձեռնութեամբ Հայ Սպայից Միութեան, ի յիշատակ այդ կռիւներուն ընկած մարտիկներու, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տրակինեան, Ե. Ն. — 35
Պէյրութ, ԳՈՐԾ. Թ. Ս. — 900:
Սէն Թ'էթիէն, Լ. Գ. — 200:
Անտիպ, Ս. Մ. — 5 սուրիական ոսկի:
Պելկրատ, Գ. Ք. — 100:
Մարսէյլ, Ի. Թ. — 35:
Լիոն - Վէզ, ԽԱՉ. — 35:
Գօրպիեր, Հ. Ա. — 10:
Կրընոպլը, Տ. Ս. — 125:
Սէն Ժորժ Լանկրիկօլ, Ա. Տ. — 20:
Պլիտա, Գ. Ա. — 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Պուսէն, Կ. ՔԷՕԼ. — Սկսած դրկել մայիս 14էն:
Լիոն - Վէզ, ԽԱՉ. — Սկսած դրկել մայիս 16էն:
Փարիզ (15), Կ. Գ. — Սկսած դրկել մայիս 14էն:
Անտիպ, Ս. Մ. — Սկսած դրկել մայիս 9էն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Անմոռանալի ազգային բարերար ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆի եւ անոր մեծանուն կտակակատար ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԶԵԱՆՑԻ մահուան տարեդարձներուն ի յիշատակ, այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ: Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 71, Ave. Kléber: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի սրճարանը: Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկեր - ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի ընկերա - համակրական հաւաքոյթը այս Կիրակի Միւթիալիթէի սրահին մէջ՝ Բ. յարկ: Երգ, արտասանութիւն, զուարճալի անակնկալներ:

Կը հրաւիրուին երկսեռ անդամներն ու համակիր հասարակութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Ոստիկանը պրպտեց դիակին գրպանները

— Ձեմ կարծեր որ ինքնութիւնը հաստատող որ եւ է թուղթ գտնենք վրան, գիտել տուաւ փորձառու ոստիկանը. ահաւասիկ առաջին կարգի առեւանդ մը ... անձնասպանութիւն. Օ՜հ, այդաքարը մըն ալ ...

Ոստիկանը կարդաց այցաքարտին պարունակութիւնը, հաղորդելով քանի մը հրահանգներ տուաւ շուրջիններուն եւ վազեց հեռաձայնին:

Գաղտնի ոստիկան Ֆալմըրթհ, որ կրցեր էր քանի մը ժամ միայն քնանալ նախորդ գիշերը իր Տաունինկ փողոցի տանը մէջ, արթնցաւ անհանգիստ տրամադրութեամբ: Վախ մը ունէր թէ՝ հակառակ բոլոր զգուշութեանց արբրդութեամբ պիտի վերջանար այդ օրը:

Հազիւ հագուած էր, երբ ներս մտաւ իր ընդհանուր ոստիկանապետին օգնականը:

— Ստացայ տեղեկագիրդ, Ֆալմըրթհ, ըսաւ այցելուն սովորական բարեւէն յետոյ. շատ ճիշդ ըրած ես շէնքը, արձակելով Գիլին: Լաւ ունի՞ս իրմէ այս առաւ:

— Ո՛չ ..

— Հը՛մ, ըսաւ ոստիկանապետը մտածկոտ: Արդեօ՞ք ...

Զվերջացուց նախադասութիւնը ու շարունակեց.

— Մտքէդ կ'անցնի՞ երբեք թէ Չորսերը կրնան զգալ իրենց սպառնացող վտանգը:

Գաղտնի ոստիկանը ղարմացաւ:

— Ի հարկէ ...

— Լա՛ւ, ի՞նչ կը խորհիս որ պիտի ընեն հիմա ..

— Ոչի՛նչ, թերեւս երկրէն փախչելու փորձ մը ընեն, այդքա՛ն ..

— Մտքէդ անցա՞ծ է որ երբ Գիլին իրենց խումբէն ինկած է, իրենք ալ Գիլին կը հետապնդեն ..

— Գիլին շատ վարպետ է ..

— Չորսերն ալ իրմէ վար չեն մնար, ըսաւ նորեկը վճռական կերպով. խօսքս մուկ ըրէ, գաղ'ը Մարքսը եւ Թող երկու հոգի հակեն իր վրայ ..

— Անմիջապէ՛ս, պատասխանեց Ֆալմըրթհ. այս զգուշութիւնը պէտք է ձեռք առած ըլլայինք աւելի առաջ:

— Ես պիտի երթամ Սըր Ֆիլիփին, շարունակեց ոստիկանապետը երկդիմի ժպիտով մը. առիթուած պիտի ըլլամ վախցնելու զինքը, քիչ մը ...

— Ինչո՞ւ ..

— Որովհետեւ մե՛նք ալ կ'ուզենք որ այս օրինագիծը ետ առնուի. առաւ Թերթերը տեսա՞ր ...

— Ո՛չ, պարոն ...

— Բոլոր թերթերը համաձայն են որ կառավարութիւնը հրաժարի օրինագիծէն, որովհետեւ, կը բացատրեն, անոր անհրաժեշտութիւնը համապատասխան չէ սպառնացած վտանգին:

Ցետոյ, ժողովուրդն ալ շատ հաւատք չունի անոր մասին. խնդիրը այն է որ բոլորն ալ սկսած են վախնալ. Առատուած վկայ, ես ալ սկսայ սարսափիլ ...

Օգնական ոստիկանապետը բարձրացաւ սանդուղներէն նախարարին գրասենեակը երթալու համար, երբ ոստիկան մը կեցուց զինքը:

Այս նախազգուշութիւնը ձեռք առնուած էր արտաքին գործերու նախարարութեան շէնքին մէջ «ծպտուած ոստիկանի» մը յայտնութեան օրէն ի վեր: Վստահութիւն չունէին ոչ ոքի վրայ եւ «գաղտնի բառը» պէտք է ծանօթ ըլլար եկող - գացողին. ուրիշ միջոց չկար հաւանական սխալներէ խուսափելու համար:

Ոստիկանապետը կը պատրաստուէր նախարարին դուռը զարնելու, երբ մէկը բռնեց իր թեւէն: Ետին դարձաւ յանկարծ: Ֆալմըրթհն էր՝ ճեփ - ճերմակ ու սարսափած նայուածքով:

— Մաքրեր են Գիլին, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը շնչասպառ. դիակը գտեր են քիչ առաջ Քէնզինկթընի կայարանը՝ վակոնի մը մէջ:

— Ինչպէ՞ս ..

— Փրուսիական թթուի կաղով, պատասխանեց դիւահարած ոստիկանը. գիտական մարդիկ են: Խնդրեմ, պարոն, համոզեցէք այս մարդը որ հրաժարի այդ գէտինն անցնելիք օրինագծէն ..

Ֆալմըրթհ ցոյց տուաւ նախարարին գրասենեակը ու շարունակեց.

— Զպիտի կրնանք փրկել զինքը. ինծի այնպէս կը թուի թէ այս մարդը այլ եւս դատապարտուած է մեռնելու ...

— Գարապ խօսք, ընդմիջեց ոստիկանապետը խստօրէն. Ջզայնացեր ես, քուն ունիս, Ֆալմըրթհ. քեզմէ չէի սպասեր այդ բառերը: Պէտք է փրկենք այս մարդը ...

Օգնական ոստիկանապետը խոյն դարձաւ եւ հեռուեալ հրամանը տուաւ պահակ ոստիկանին.

— Լուր զրկէ Փօլինսին որպէս զի ստիպողաբար պահեստի ուժ զրկէ այստեղ, անմիջապէս.

Ցետոյ դառնալով Ֆալմըրթհին, շարունակեց.

— Այնպէս մը պիտի պաշարեմ Սըր Ֆիլիփը ոստիկաններով որ, իրեն մօտենալ ուղողը չանատակ ըլլայ:

Ժամ մը վերջ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի ոստիկանութեան պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած խորհրդաժողով մը: Խումբ - խումբ ոստիկաններ կ'անցնէին քաղաքին խուրջանչիւր մասէն. եկան երկաթուղիով, հանրակառքով, ինքնաշարժներով, մէկ խօսքով ամէն միջոցով որ տրամադրելի էր ոստիկանական վարչութեան ... տանի կայարաններն ու հրապարակները լեցուեցան անոնցմով:

Ոստիկանները կը վխտային Ուայթհոլի մէկ ծայրէն միւսը: Սէյնթ Ճէյմս փարքի մէջ կը տեսնուէին անոնց համազգեստները: Զինուոր ոստիկաններ փակած էին նախարարական շէնքերու շրջակայ բոլոր փողոցները: Համազգեստաւոր պաշտօնեաներ պահակ կը կանգնէին բոլոր տուներուն վրայ: Մանրակրկիտ խուզարկութիւն կատարուած էր այն տուներուն մէջ որոնց պատուհաններէն կը տեսնուէր արտաքին գործերու պաշտօնատունը:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՄԱՅԻՍ 1933

20 Mai 1933

Ցրդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2103

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԼՈՒԽ ՀԱՆԵՆՔ ՄԵՐ «ԹԱԼՄՈՒՏ»Ը

Անգամ մը եւս՝ « Ցեղասպանութեան »ի կամ « Սուրբ Գիրք »ի մասին Այնպէս ինչպէս արծարծեցին « Յուսաբեր »ն ու « Ցառաջ »ը (6 եւ 18 մայիս) :

Բացատրեցինք ձեռնարկին սրբազնութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը : Ոչ միայն իբրեւ գրաւոր Ցեղասպանութեան մը՝ մէկ միլիոն զոհերու, այլ եւ իբրեւ « Սուրբ Գիրք » այսօրուան եւ գալիք սերունդներուն համար : Նոյն իսկ իբրեւ փրկութեան միջոց՝ ցիր ու ցան բազմութեանց, որ դատապարտուած են ուշ — կանուխ մոռնալու եւ Հայաստանին Սարասփները եւ ընդվզման, անհաւասար մարտնչումի ոգիները հերոսական ու հայակալ գրուագները :

Կը մնայ որոշել եւ գտնել գործնական միջոցներ, կատարելու համար այս սրբազան պարտքը :

Կը հարցնէինք անցեալ անգամ.

— « Կարելի չէ՞, օրինակ, բոլոր Նիւթերը, ձեռագիր թէ գիրք, հաւաքել Վենետիկ, Վիեննա, Նոյն իսկ Փարիզ՝ Նուպարեան Մատենադարանը, եւ ձեռնարկել դասաւորման ու հրատարակութեան : Անշուշտ կազմելով յանձնախումբ մը եւ նախահաշիւ » : (Երուսաղէմի վանքն ալ յարմարութիւններ ունի) :

Ու կ'աւելցնէինք, — « Կ'ուզէինք լսել ուրիշ կարծիքներ ալ » :

Սպասելով այդ առաջարկներուն, փորձենք ձեւակերպել ինչ որ կը խորհինք :

Ուրեմն, կը կազմուի Կեդր. Յանձնախումբ մը, Փարիզ կամ այլուր, մասնակցութեամբ ազգային կազմակերպութեանց եւ քաղաքական կուսակցութեանց, մշակելու համար ծրագիր եւ նախահաշիւ :

Յանձնախումբը կ'ընտրէ խմբագրական Մարմին մը, երեք կամ հինգ հոգինոց, որուն տրամադրութեան տակ պիտի դրուին բոլոր նիւթերը եւ աշխատելու յարմարութիւնները, ինչպէս եւ դրամական միջոցներ :

Նախնական գումար մը գոյացնելու համար, իւրաքանչիւր միութիւն եւ կազմակերպութիւն պիտի ստանձնէ բաժին մը : Այս պարտականութենէն ազատ չեն կրնար մնալ ո՛չ Բարեգործականը, ոչ քաղաքական կուսակցութիւնները, ոչ երիտասարդական կամ մարզական միութիւնները, ոչ բազմազան « Կրթասիրաց »ները, « Վերաշինաց »ները կամ « Ուսումնասիրաց »ները, ոչ Կարմիր Խաչերն ու մանաւանդ Հայրենակցականները, կաթող. պատրիարքութիւններն ու յարանուանութիւնները :

Մէկ խօսքով, ո՛չ մէկ բացառութիւն՝ ո՛ր եւ է մեծ ու փոքր միութեան համար, մէջն ըլլալով Զ. Ո. Մ.ը, Գաւառնեկան Միութիւնները : Նոյն իսկ Դպրոցասէրն ու Հօկը :

Յետոյ, Կեդր. Յանձնախումբը կը հաստատէ համազգային բաժնեգրութիւն, մօտաւորապէս հաշուելով « Ցեղասպանութեան »ին տարողութիւնը եւ ծախքը :

Եթէ յաջողինք ձեռնարկը կազմակերպել այս հիման վրայ, կը կարծենք թէ մնացեալը մեքենաբար կ'ընթանայ : Որովհետեւ, աշխատանքի եւ կամքի խնդիր է :

Եւ անհրաժեշտ է աճապարել, շատ մը տեսակէտներով :

Նախ որ, 18 տարի անցած է արդէն, եւ ողջ մնացած վկաներէն, ականատեսներէն շատերը մեռած են, ինչպէս պիտի մեռնին ուրիշներ : Այս վկաներէն շատ քիչերն ունին գրի առնուած կամ տպագիր յուշեր : Եւ մանաւանդ կիները, որ « մնացորդաց » մեծամասնութիւն կը կազմեն, երբեք խորհած չեն պատմելու կամ գրելու մասին :

Խմբագրական Մարմինը թղթակիցներ հաւելով կամ ղրկելով ամէն կողմ, յատուկ գաղութին մէջ, պիտի կրնայ երեւան հանել բոլորովին անգիր մանրամասնութիւններ, իբրեւ լրացուցիչ եղած նիւթերուն, ձեռագիր թէ տպագիր :

Երկրորդ, մեր այս արմատախիլ կացութեան մէջ, մենք աւելի քան պէտք ունինք « Թալմուտ »ի մը : (Տառը չէ որ նկատի ունինք, այլ ոգին) :

Եւ այդ կրնայ ըլլալ միայն Ցեղասպանութեանը այն մէկ միլիոն ժողովուրդին, որ առատ մը ջարդուփշուր փռուեցաւ բիրով, կացինով, մանգաղով, բահով, բրիչով, թնդանօթով, հրացանով, սուրով, սուինով, դաշոյնով, խեղդելով : Կամ գետամոյն եւ ծովամոյն : Կամ իբրեւ խարոյկ : Ու վերջապէս ողջ — ողջ թաղուելով : Այլ եւ կառելով ... (Երբեք չպիտի մոռնանք պատմութեան այս մասն ալ, — օրհասական մարտնչում, ուր յաղթանակ ըլլայ թէ պարտութիւն) :

Ու վերջապէս, տարրական արժանապատուութեան, գիտակցութեան խնդիր է Ցեղասպանութեանը մէկ միլիոն զոհերու — « Օսմ. պատմութեան մէջ իսկ աննախընթաց » Արհաւիրքին — երբ այնքան վարժուեր ենք փառաւոր շիրիմներ կանգնելու, շքեղ հատորներ ձօնելու հասարակ մեռելներու, աժեմ — չաժեմ կաթողիկոսներէ, պատրիարքներէ, ամիրաներէ մինչեւ « սարաֆ »ներն ու փերեզակները :

Երբ այնքան գուրգուրանքի կ'արժանանան սովորական եւ անհատական սուգերն ու մեծարանքները, ի՞նչպէս, ո՞ր գերագոյն պատրուակով կրնանք չքմեղանալ, մոռացութեան տալով բուն Ցեղասպանութեանը, — հալածական ժողովուրդի մը կիսուն անճիտման անասելի պատմութիւնը :

Ի՞նչպէս կրնանք փրկել մեր այնքան գոռոզ արժանապատուութիւնը եւ ինքնաճանաչումը ...

Այսպիսի ձեռնարկ մը պիտի նպաստէ նաեւ միացման գիծ մը կազմելու թէ՝ ցիր ու ցան գաղութներու եւ թէ՝ հակամարտ հոսանքներու միջեւ, իբրեւ սպեղանի : Իբրեւ սփոփանք մը սրբազան եւ համաժողովրդական :

Եւ շատ մը հին ու նոր ուժեր ալ կրնան աշխատանք ապահովել, քանի մը տարուան համար, նստուկ բանելով, կամ գաղութէ գաղութ ման գալով :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ՝ ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԵՒ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի օր, 18 մայիս, Երեսփ. Ժողովը միաձայնութեամբ՝ 520 ձայնով վաւերացուց Ֆրանքեւռուս ոչ — յարձակման դաշինքը, որ կնքուած էր անցեալ փետրուարին :

Այս առթիւ, ընկերվարական երեսփոխան Գ. Մութէ խօսք առնելով, առաջարկեց այլ եւս թոյլ չտալ ռուս զինուորական կազմակերպութիւններ՝ Ֆրանսական հողի վրայ : Բայց, աւելցուց.

— Աւոր փոխարէն, կը պահանջենք յարգել ապաստանի իրաւունքը այն բոլոր փախստականներուն համար որ կը համակերպին հիւրընկալութեան օրէնքներուն եւ փութացնել առաջադրուած որոշումները, որպէս զի փախստականները մարդկութեան օրէնքներուն համաձայն վերաբերում վայելեն մեր հողին վրայ : Այս ընթացքը պէտք է բռնել մասնաւորապէս Վրացիներուն հանդէպ, որոնք պէտք է պահեն իրենց հաւաքական կազմակերպութիւնները եւ չենթարկուին մեր վարչական կանոնադրութեանց կամայականութեան, այն պահուն երբ թշուառութեան խորը հասած են : (*ԽՄԲ.* — Իսկ Հայերու մասի՞ն, ընկե՛ր քաղաքացի) :

Յետոյ շեշտեց թէ նոր դաշինքը նոր աղղակ մըն է խաղաղութեան եւ պէտք է ծառայէ երկու երկիրներու մերձեցման :

— Մենք դէմ ենք պատերազմին, դէմ ենք՝ կարմ եւ կտրուկ : Եւ չենք ուզեր ո՛ր եւ է որակականով նուազեցնել արժէքը այս յայտարարութեան : Ո՛ր եւ է պատերազմ պէտք է ազդէ մեզի, մանաւանդ այնպիսի պատերազմ մը որ կը ձգտի ժողովուրդ մը զրկել՝ իր ուզած կառավարութիւնը հաստատելու իրաւունքէն :

Խօսք առաւ նաեւ, Գ. Էռիօ, որուն օրով կնքուեցաւ դաշինքը, եւ որ նախագահն է արտաքին գործերու յանձնաժողովին :

Նախկին վարչապետը ջերմապէս պաշտպանեց դաշինքը, զոր ինքն իսկ խմբագրած է : Այս առթիւ յիշեց տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն՝ Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյին մէկ նիստին մէջ, Սթալին իրբեւ թէ ըսած է որ հնդամեայ ծրագրին լրացումէն անմիջապէս յետոյ, պիտի պատռէ ստորագրուած բոլոր դաշնագիրները : Գ. Էռիօ կարդաց Փարիզի խորհրդային դեսպանին մէկ նամակը, որ բացարձակապէս կը հերքէ այս տեղեկութիւնը : Յետոյ բացատրեց թէ դաշինքը լաւ ընդունելութիւն գտած է Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ եւ պիտի նպաստէ փարատելու օտար միջամտութեան երկիւղները՝ Ռուսաստանի մէջ :

— « Արդէն իրաւական տեսակէտով սխալ մըն էր միջամտութիւնը : Կարելի՞ է աշխարհի քարտէզէն ջնջել 160 միլիոն ժողովուրդ ունեցող երկիր մը, որուն հետ խօսակցութիւններ պիտի ունենանք վաղը : Երկիր մը որ շտեմարան մըն է նախանիւթերու եւ ունի քարիւղ » :

Ընկերվարականները եւ Վրաստանի անկախութիւնը

Խօսեցաւ նաեւ Գ. Թրեռոէլ, հեռեւեալ յայտարարութիւնն ընելով Վրաստանի մասին.

— Կրնա՞նք խորհիլ թէ ֆրանքեւռուս դաշինքը աստիճան մը կը բարեփոխէ Վրաստանի դիրքը՝ Ֆրանսայի հետ եղած առնչութեամբ : Ժողովուրդի մը ինքնորոշման իրաւունքը չի կրնար խափանուիլ ոչ բռնութեամբ, ոչ ժամանակի թերումով . մանաւանդ երբ այն պետութիւնը որ գրաւումը կատարած էր՝ նախապէս ընդունած է անոր անկախութեան իրաւունքը : Առանց նեղութիւն պատճառելու կառավարութեան, կ'ուզէի որ ան չմոռնար այս պզտիկ ազգը եւ անոր հանդէպ աւելի գանգատու չգտնուէր քան անցեալի կառավարութիւնները : Մենք կը մաղթենք որ Վրաստանի անկախութիւնը իրականանայ բարւոք համաձայնութեամբ՝ նոյն ինքն խորհրդային Ռուսաստանի հետ » :

Ֆրանքը ամուր պիտի պահուի

ՀԱԿԱՌԱԿ ՍԹԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՏՈԼԱՐԻ ԱՆԿՄԱՆ ՈՍԿԻՆ Է ԵՒ ԿԸ ՄՆԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՐԱՄԻՆ ՀԻՄՔԸ

Ծերակոյտը չորեքշաբթի օր վերջացուց նիւթացոյցի ընդհանուր վիճաբանութիւնը : Այս առթիւ կառավարութենէն պահանջուեցաւ խիստ խնայողութիւն, գոցելու համար բացը : Գ. Պոնէ, նիւթական նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ .

— Յունիս 1էն մինչեւ դեկտեմբեր 31 պիտի վճարենք երկու միլիառ ֆր.՝ նիւթացոյցի բացին համար եւ 5 — 6 միլիառ՝ ի հաշիւ գանձին : Ուրեմն, այդ շրջանին համար բացն է 7 — 8 միլիառ : Արդ, առաջին երեք ամիսներու ընթացքին, գանձէն հանեցինք իբր 9 միլիառ : Մնացեալ նիզը մեծ բան մը չէ, բաղդատելով առոր հետ : Անգլիական դրամատուները մեզի առաջարկեցին վեց ամսուան համար տրամադրել 30 միլիոն սթերլին, 2ուկէս առ 100 տոկոսով : Այս փոխառութիւնը եղած է առանց պայմանի եւ որ եւ է վնաս չի կրնար պատճառել գանձին : Փոխառութիւն մը չէ այս, այլ սեղանաւորական հաշուեթուղթ մը : Տոկոսին սակն իսկ կ'ապացուցանէ Ֆրանսայի վարկին կարեւորութիւնը՝ արտասահմանի մէջ :

Ֆրանսայի համար չկայ ոսկեմնարը լքելու խնդիր : Մենք տեսանք որ սթերլինը ինկաւ եւ տոլարը կ'երերայ : Մեր կարգին պիտի աւելցնէի՞նք քաոսը, որ յառաջ եկած է այդ երկու դրամներուն անկումէն : Ընդհակառակն, մենք խորհեցանք թէ ֆրանքը պէտք է ամուր մնայ, որպէս զի տնտեսական խորհրդաժողովը կարենայ եզրի մը յանգիլ . որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ կանոնաւորել փոխանակութիւնները, առանց հաստատուն դրամի մը : Ես չեմ ընդունիր թէ տնտեսական ճակատամարտները կը մղուին դրամական գետնի վրայ : Ֆրանքը միակ դրամն է որ ամէնէն ուժեղ երաշխաւորութիւնը կը վայելէ, — 84 միլիառ ֆր.ի թղթադրամ երաշխաւորուած է 81 միլիառ ոսկիով, եւ Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը կ'աւելնայ ամէն օր : Միտքերու ընդհանուր շփոթութեան մէջ, պէտք է կառչիլ յստակ գաղափարներու : Տա՛նք օրինակը ազգի մը որ կ'ուզէ հաստատուն պահել իր դրամը, ամբողջնել իր վարկը, առողջացնել իր նիւթակը :

ՀԻԹԼԵՐԻ ՃԱՌԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԱՒ Է, ԲԱՅՑ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՐ ԶԻՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՍԿԱԾԻՆ ՆՈՐ ԽԱՂԷ ՄԸ

Ինչպէս տեղական թերթերու, երէկուան ՅԱՌԱՋի « Վերջին Ժամ »ն ալ ամբողջովին յատկացուած էր Հիթլերի ճառին, որ պատմական պիտի մնայ :

Ստորեւ՝ ճառին մնացորդը. —

Սակայն, Գերմանիան պատրաստ է ապահովութեան նոր յանձնառութիւններ ստանձնելու, եթէ միւսներն ալ պատրաստ ըլլան եւ Գերմանիան ինք օգտուի այդ ապահովութենէն : Գերմանիան պատրաստ է լուծելու իր բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները եւ ձեռքը մնացած զէնքերը, եթէ միւսներն ալ նոյնը ընեն առանց բացառութեան :

Բայց եթէ միւս պետութիւնները որոշած չեն գործադրել հաշտութեան դաշնագրէն բխած զինուորական յանձնառութիւնները, այն ատեն Գերմանիան պէտք է պահէ իր պահանջը՝ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին : Գերմանական կառավարութիւնը անգլիական ծրագրին մէջ կը տեսնէ վիճաբանութեան հիմք մը, բայց կը պահանջէ որ չճանչցուին եղած զինուորական կազմակերպութիւնները, առանց գոնէ իրաւունքներու հաւասարութիւն տալու իրեն՝ որակի տեսակէտով : Գերմանիան հարկադրուած է պահանջելու որ իր զինուորական դրութեան ձեւափոխումը կատարուի աստիճանաբար, այն չափով որ զինաթափ կ'ըլլան միւս պետութիւնները : Այդ զինուորական դրութիւնը Գերմանիան չէր որ ուզեց, այլ ուրիշները պարտադրեցին :

Գերմանիան սկզբունքով համաձայն է հինգ տարուան փոխանցման շրջան մը ընդունելու, իր ապահովութեան իրականացման համար, պայմանաւ որ այդ շրջանէն յետոյ իրապէս հաւասարութիւն վայելէ միւս պետութեանց հետ : Գերմանիան պատրաստ է նաեւ անմիջապէս հրաժարելու յարձակողական բոլոր զէնքերէն, եթէ, որոշ պայմանաժամի մը մէջ, սպառազէն ազգերն ալ իրենց կողմէ ոչնչացնեն այդ զէնքերը եւ եթէ անոնց գործածութիւնը արգիլուի միջազգային պայմանագրով մը :

Գերմանիան միայն մէկ բաղձանք ունի, — ապահովել իր անկախութիւնը եւ կարենալ պաշտպանել իր սահմանները :

Համաձայն Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութեան մէկ յայտարարութեան, գաղթային զօրքի մէկ մեծ մասը կրնայ անմիջապէս գործածուիլ ֆրանսական հողին վրայ : Ուրեմն պէտք է այս գունաւոր զօրքերն ալ հաշուել ֆրանսական բանակին թիւին մէջ : Բայց կը մերժեն եւ կ'ուզեն իբրեւ գերմանական զօրք հաշուել այն ընկերակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները որոնց միակ նպատակն է ազգային կրթութիւն եւ մարզանք : Ուրիշ երկիրներու մէջ նկատի չեն առներ նմանօրինակ ընկերակցութիւնները : Գերմանիան պատրաստ է, միջազգային ընդհանուր հսկողութիւն մը հաստատուած ատեն, եւ եթէ միւս պետութիւններն ալ նոյնքան բարեկամեցողութիւն ցուցնեն, հսկողութեան ենթարկելու այդ կազմակերպութիւնները, ապացուցանելու համար ի լուր աշխարհի թէ անոնք բոլորովին զուրկ են զինուորական որ եւ է հանգամանքէ :

Ուրեմն, Գերմանիոյ պահանջները վերազինման պահանջներ չեն, այլ միւս պետութեանց զինաթափութեան պահանջ :

Յանուն գերմանական կառավարութեան, կ'ողջունեմ իտալական կառավարութեան պետին այնքան կարեւոր եւ յստակատես ծրագիրը, որ կ'ուզէ վստահութեան եւ գործակցութեան սերտ յարաբերութիւններ հաստատել եւրոպական մեծ պետութեանց միջեւ : Ամենախոր շնորհակալութեամբ կ'ընդունինք նախագահ Ռուզվէլթի առաջարկը : Գերմանական կառավարութիւնը ինքն ալ այն կարծիքէն է թէ՝ առանց զինաթափութեան հարցին լուծման, անկարելի է որ եւ է տնտեսական վերաշինութիւն :

Ստիպուած եմ յայտնելու թէ ֆրանսական եւ լեհական սպառազինութեանց շարժառիթը չի կրնար ըլլալ Ֆրանսայի կամ Լեհաստանի վախը՝ գերմանական արշաւանքէ մը : Այդ վախը պիտի արդարանար, եթէ Գերմանիան արդիական զէնքեր ունենար : Այդ, ան երբեք չունի այդ զէնքերը : Միայն ազգը որ կրնայ վախնալ արշաւանքէ մը, գերման ազգն է :

Գերմանիան չուզեր մտնել ուրիշ ճամբու մը մէջ քան այն որ ընդունուած է իբրեւ օրինաւոր՝ բուն իսկ դաշնագիրներով :

Բայց, գերմ. կառավարութիւնը եւ գերման ժողովուրդը թոյլ չպիտի տան որ, այս կամ այն պատրուակով, հարկադրեն տալ ստորագրութիւն մը որով մշտնջենական պիտի դառնար Գերմանիոյ իրաւազրկումը : Եթէ փորձեն սպառնալիքներով ճնշել գերման կառավարութեան եւ ժողովուրդին վրայ, այդ ո՛ր եւ է տպաւորութիւն չպիտի ընէ մեր վրայ : Կրնան բռնանալ Գերմանիոյ վրայ, ի հեճուկս իրաւունքի եւ ամէն բարոյականի, բայց այդպիսի արարք մը օրինաւոր նուիրագործում չպիտի ստանայ մեր ստորագրութեամբ :

ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻՆ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ, ԵԹԷ ...

Եթէ թերթերու եւ ճառերու մէջ կը փորձեն պատիժներով սպառնալ մեզի, այդպիսի հրէշային արարք մը բնօրէն անգործադրելի պիտի դարձնէ դաշնագիրները, թէ բարոյական եւ թէ գործնական տեսակէտով : Բայց, այդ պարագային իսկ, Գերմանիան երբեք չպիտի հրաժարի իր խաղաղասիրական պահանջներէն :

Նոյնքան բռնութիւն պիտի ըլլայ մեծամասնութեան օրէնքը գործադրել Գերմանիոյ հանդէպ, հակառակ դաշնագիրներու ակներեւ իմաստին : Այդպիսի արարք մը կրնայ տեղի ունենալ Գերմանիան զինաթափութեան խորհրդաժողովէն հեռացնելու մտքով : Այդպիսի պարագայի մը մէջ, Գերմանիան բաւական նկարագիր պիտի ունենայ, իր գործակցութիւնը չտրամադրելու միւս ազգերուն, այլ, որքան ալ առաժանելի ըլլայ, հանելու միակ կարելի հետեւութիւնը : Մեզի համար նոյնքան տաժանելի պիտի ըլլայ շարունակել անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ մշտապէս դատապարտուած ազգ :

224,900 ՀՈԳԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Մեր առաջին եւ գերագոյն պարտականութիւնն է խուսափիլ քաղաքական եւ տնտեսական աղէտներէ : Երբ մեզի կ'ըսեն թէ նախորդ Գերմանիան կարգ մը համակրութիւններ վայելած է, կը պատասխանենք թէ մենք բուն իսկ Գերմանիոյ մէջ սորված ենք ճանչնալ հետեւանքները այդ համակրութեանց : Այդ հետեւանքներն են, — միլիոնաւոր կեանքեր փճացած, արհեստներ ոչնչացած, գործազուրկներու բանակ մը եւ անլուր թշուառութիւն մը որ, հաշտութեան դաշնագրէն ի վեր, իջած է գերման ժողովուրդին վրայ : Կ'ուզեմ մատով ցուցնել այդ թշուառութիւնը, յիշելով միայն մէկ թուանշան, — հաշտութեան դաշնագիրէն յետոյ, մեր ժողովուրդին մէջ տեղի ունեցած են 224,900 անձնասպանութիւններ : Այրեր, կիներ, ծերուններ եւ մանուկներ էին որոնք վերջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օհան Կարօն հատորով մը չի ներկայանար մեր գրականութեան մէջ։ Բայց յատկանշական էր իր ինքնատըպութիւնը։ Թող չա՛տ չգտնեն, երբ բնաւ որ բանաստեղծի խառնուածք ունէր։ Մարդիկը արտաքինէն դատելու չէ երբեք։ Բանաստեղծութիւնը ներքին զգայութիւն մըն է, որմէ ամէն մարդ քիչ թէ շատ ունի։ Մունետիկի պէս պոռացողը չէ միայն բանաստեղծ. Հասարակութեան անօրէնութիւնը, որ կ՚աշխատէր տարիներէ ի վեր, պարմացեր է իր զաղափն չուրջ արտայայտուած համակրական ցոյցեն, բաղմութեանն ու խօսքերէն։ Աւելի զարմացեր է, երբ բացատրեր են, որ իրենց ճանչցած համեստ այդ երիտասարդը մտաւորական մըն էր, ուսուցիչ մը, գրող մը եւ գործիչ մը։ Ուրեմն արտաքին երեւոյթէն խաբուելու չէ։ Օհան Կարօն մտածող բանաստեղծի խառնուածք ունէր։ Ձենք գիտեր թէ ի՛նչ անտիպներ կը ձգէ, որոնք անշուշտ օր մը լոյս աշխարհ պիտի գան։ Բայց ինչ որ ստորագրած է, մեծ մասով արժակ բանաստեղծութիւն, իր մէջ կը պարունակէ մէկէ աւելի տարրեր, որոնք քով քովի գալով, մեր գրականութեան մէջ, իրե՛ն ալ, հոգ չէ թէ համեստ, տեղ մը կը վերապահեն։

Եթէ մտաւորականի մը բարոյական դիմագիծը գիտնելու ատեն, մենք ընտելացած ենք յաճախ տալ զուգակշիռը զինք չըջապատող մարդոց, միջավայրին ու հանրութեան, գրո՛ղը ներկայացնելու ատեն չափանիշը ի՛նքն իսկ է, իր գործն է առաւելապէս։ Եւ եթէ բարոյական մարդը ժամանակաւոր է, աւելի շուտով մոռցուելու դատապարտուած, արուեստագէտը իր գործով, իր ստեղծագործութիւնով աւելի՛ երկար ապրելու սահմանուած է։

Օհան Կարոյին եւ իրենմէններուն ողբերգութիւնն հոն է, որ ինչպէս կ՚ըսէի, իրենց մտաւորական կարողութիւնները արժեւորելու, ծաղկեցնելու ո՛չ միջավայրն ունին եւ ոչ ալ հանրային կեանքը։ Այս է պատճառը, որ Օհանը ստիպուած էր աշխատելու մըթերանոցի մը մէջ, անծանօթ մնացած, ուրիշներ աւելի աննպաստ պայմաններու տակ, լքուած իրենց ճակատագրին։ Բայց միտքը կը գործէր ու կը գործէ այդ պայմաններուն մէջ իսկ։ Հոս է գաղտնիքը, որ այսպէս համեստ ու խոնարհ տղաներ, արուեստի ու գրականութեան սիրովը տոչորուն, կ՚երթան օտար գերեզմաններու մէջ իրենց յաւիտենական հանգիստը գտնելու։

Օհան Կարօն արուեստի ու գրականութեան սիրովը տոչորուն երիտասարդ մըն էր։ Ինքն իրմով, ու իր գործովը դատելով զինքը, եթէ համեստ անկիւն մը կուտանք իրեն մեր գրականութեան մէջ, տրիկա պատճառ մը չէ սակայն չնաստատելու իր ինքնատպութիւնը։ Ինքնատպութիւն՝ ներքնաշխարհու բնութեան, ինքնատպութիւն՝ կառուցման։ Ամէն բանէ առաջ, անիկա բառին բուն նշանակութեամբ խորհրդապաշտ մըն էր։ Բառը թող մեծ ու ծանր չթուի հոս։ Արուեստի այս ձեւին կը վիճէր զրեթէ իր բոլոր արժակ թէ չափածոյ քերթուածներուն մէջ։ Կը սիրէր պատկերն ու արտայայտութիւնը, բօզարկուած միայն ու գաղափարը։

Իր արձակ բանաստեղծութիւնները կարելի է դասաւորել քանի մը գլուխներու տակ։ Ան ունի սիրոյ, կեանքի, հայրենիքի ու մահուան երգեր։ Ու այս բոլոր լարերուն վրայ իր երգերը կրկնուցնելու ատեն, կ՚ստուգէ իրը, մեծ մասով, իր անցեալ յիշատակներուն։ Տեսակ մը հանգ էր, զոր կը չահագործէր ամէն առթիւ։ Ցաճախ աշուղական չէշտ ու համ ունէր անոր երգը, նման միջնադարեան եւ նոր ժամանակներու այն աշուղներուն, որոնք կը սիրէին կեանքի եւ մահուան երգեր յօրինել, կեանքի անդաւաղութիւնը երգել ու անհեկնելի չակին խորհուրդը որոնել, քերթուածը վերջացնելով իրենց անուան յիշատակութեամբ, չմոռնալով ողբալ նաեւ իրենց տկար անձը եւ հոգին։

Ինչպէս պիտի տեսնենք քանի մը օրինակներէ, ամէնէն գառն պահերուն իսկ, երբ յուսահատութիւնը պէտք է ցմրուր քամել տար իրեն դառնութեան բաժակը, տեսակ մը իմաստութիւն, կշռուած, չափուած, խելօքցած, արբամարտութեան դպրուած թել մը զինքը կեանքին կը կապէր, եւ դդաստութեան կը հրաւիրէր։

Սկսինք սիրոյ երգերէն։ Անձնական, անհնութեական ապրումներ են անոնք մեծ մասով։ Իր հոգիին փրթած, ուղղուած երկրորդ անձի մը։ Բայց միշտ կասկածով, միշտ սրտաղողով, սրտմհեւեւ կը վախնար ճշմարիտ սէրերէն նոյն իսկ, որոնք կրնան խաբել, կրնան դաւաճանել։

Արձակ խառնուածներ վերնագրին տակ կը կարդանք. —

Կ՚ուզէի, որ Աղէտութիւնը սիրէր զիս, գիշեր ու ցերեկ սպառէր իմ ճամբուս վրայ ու դեգերէր իմ տանը չուրջը, որպէս զի տեսնէի, թէ պիտի յաղթահարես զայն ․․

Կ՚ուզէի, որ Հիւանդութիւնը կենակցէր իմ հետս, գիշեր ու ցերեկ զիս իր մահիճին մէջ առած գրկէր ու համբուրէ՛ր, որպէս զի տեսնէի, թէ պիտի սպաննես զայն ․

Կ՚ուզէի, որ Մահը խաղէ՛ր ինծ, ըսէր, թէ ես հեռացա՛ծ եմ այս սահմաններէն ու չպիտի դառնամ այլ եւս, որպէս զի տեսնէի, թէ պիտի կարենա՞ս զայն ․

Ուրիշ մը.

Ծայրամասի առանձնացած պալատին մէջ զիս մանկացնող հոգի մը կայ։

Անո՛ր համար ես կը սիրեմ յաճախ անցնիլ այս փողոցով։

Ծառի փեղկերն իրենց ետին զիս տաչորող մէ՛կը կը պահեն։

Անո՛ր համար իմ ձայնաւորներս հո՛ն կ՚ուղղուին, բողոքելով, որ մօռնամ ուղիս ․․․

Վարագոյրներն ինծմէ ծածուկ նշաններ ու բուրումնե՛ր կը բանտարկեն։

Անո՛ր համար ինծ անծանօթ բըրինձներով կ՚օծուիմ յաճախ ու բաֆբաֆուր շոյանքներէ թմրիլ կը զգամ․․․

Ծայրամասի վերջի՞ն, վերջի՛ն պալատին մէջ՝ մութ յոյսերով ինծի խաբող հոգի՛ մը կայ։

Անո՛ր համար այս ժխորէն չեմ դժգոհիր ու կը սպասե՛մ ․․․

Բրբեւ վերջին օրինակ, միասին ճանչնանք թէ ինչպէս կը բացատրէ սիրած էակը, կինը ․․․

Թէ բրուտ ես՝
Ինքը կա՛ւ է ․․․
Թէ ոսկերիչ ես՝
Ինք կաճա՛ռ է
Ուղեւո՞ր ես՝
Ինք պանդոկ է ․
Բեռնի՞ր ունիս՝
Ինքը բոկ է
Թէ ճաղցած ես՝
Ինքը հա՛ց է ․
Թէ վիշտ ունիս՝
Ինքը լա՛ց է ․․
Խնդուկի՞լ կ՚ուզես՝
Ինքը ծա՛վ է ․․
Նաւապե՞տ ես՝
Ինքը հո՛վ է ․․․
Տանջուի՞լ կ՚ուզես՝
Ինքը խա՛չ է ․․
Իմաստո՞ւն ես՝
Ըսէ՛, ի՞նչ է ․․․

Հոգիով հայրենասէր, չէր կրնար երգած չըլլալ հայրենի աշխարհը։ Բայց անոր երգերը նուիրուած չէին երբեք փիլիփական, չոչափելի աշխարհին, այն՝ զոր կը տեսնենք, կը զգանք մեր զգայարանքներով։ Անոր հայրենասիրութիւնը գաղափար էր, սրտամարտութիւն էր, բողոք էր ու գաղթբայլ. յետոյ համակերպութիւն ու խորհուրդ։ Մի՛շտ այլաբանական, միշտ պատկերալից, միշտ քօղարկուած։

Օրինակ մը ահաւասիկ՝ Իմ երկրի պէս վերնագրով, որուն մէջ հայրենի երկիրն ու բանաստեղծին էութիւնը կը նոյնանան, երկուքն ալ ենթակայ ժամանակի եւ տարրերու քմահաճոյքին։

Աւարառու ժամանակի կողոպուտներն արհամարհող՝ մշտահարուստ ու անպատկառ զարդ՛ւնն եմ ես ․․․ Անապատի ամայացիրտ աւազներէն վեր բարձրացած՝ հմայական ու անբարդ մանն « ինչու չծնրու սփինքսն եմ ես Հէքիաթներու « Քառասուն ծովի կղզին » եմ ես՝ իմ երկրի պէս։

Միշտ մրգապատ ու միշտ ծիւնոտ ու սրբազան բարձունքնե՛ր կան՝ անմահոյէն նստած իմ մէջ ․․․ Ապաքինող եւ բիւրերանգ ծաղիկներու, արմատներու հարբեցուցիչ ու ճնճղոյր դաշտե՛ր ունիմ, լանջե՛ր ունիմ, փունջե՛ր ունիմ՝ իմ երկրի պէս։

Հիւք ու հանոյք անճրելով՝ եղեմական գետե՛ր կ՚ոնցնեն խոր, կրճափաւ ու գիկզակող հովիտներէս։ Անհաշուելի աղբիւրներու խառնահիւսուած ժապաւէններ զիս կը ցանցեն, զիս կը բացեն, մինչ ես ծարաւ ու պատժուած Տանտալոս մ՚եմ՝ իմ երկրի պէս։

Գաղտնածրար ու անտանուն խորքերուս մէջ՝ շա՛տ բաֆբաֆուր ու բանկագին հանքե՛ր ունիմ, կոյրե՛ր ունիմ՝ ոսկեզարդե՛ր ․․․ Օ՛, մի՛ ծաղրէք այս ցնցոտին ․․․ — Ես կը սպասեմ իմ առանին այս օրիս մայրամուտին. ես կը սպասեմ Ամանորի ու Ցաբութեան Մեծ – Տօներուն՝ որ զարդարանքը՝ իմ երկրի պէս։

Տարաշխարհիկ կարաւաններ գիշեր ցերեկ կ՚անցնին մէջէս ու կը կրծե՛ն իմ մարմանդներս, ու չե՛ն թողներ ծաղիկ բանամ ․․․ — Ես ճամբա՛յ եմ, ես կամո՛ւրջ եմ, ես պանդո՛կ եմ, մարգագետին ․․․ — Ես կը մաշուիմ, ես կը տաշուիմ, կ՚աւերակուի՛մ իմ երկրի պէս։

Կ՚ուզեմ փշրե՛լ ինծի գրկած, ինծի պրկած ամէն տեսակ թեւ ու շղթայ — Օ՛, ինծ չատէ՛ք ․․․ — Սիրայամառ ես կը տենչամ օդին արծա՛կ, վազքին ազա՛տ, Անկախութեա՛ն ․․․ — Օ՛, իմ առջեւ ոտքի ելէք ․․․ — Խեւ բնութեան ու մարդկային շղթաներով կրկնապատկուած օդատոտիտ սարս՛ւկ դարուիմ իմ երկրի պէս։

Խենթանաւանդ ամփոփումներն աւելո՛րդ են ․․․ — Ես անեզր եմ, անսպառագիր ․․․ Աւելի՛ շատ, աւելի՛ մեծ, աւելի՛ հին քան պատմութիւն ․․․ Օ՛, ինծ համար ինքնաթարգման օրինակներ չկա՛ն երբէք ․․․ — Տարէցն եմ ես երկրի բոլոր տարէցներուն ․․․ Ես յղի եմ ․․․ Ես դեռ կ՚երկնիմ, դեռ չեմ ծնած՝ իմ երկրի պէս, իմ երկրի՛ պէս ․

Ինչպէս նկատելի անշուշտ, այս արձակ քերթուածներուն եւ անոնց նըման բազմաթիւ էջերուն մէջ գիւրին է գտնել երաժշտութիւն, չափ ու կշիռ։ Կը խորհիմ որ եթէ ատոնց հեղինակը հետեւողական ըլլալը ուզէր, եւ փոխանակ արձակի, ապա քերթողութեան անձնատուր, եւ անոր օրէնքովը գրի առնէր, թէ՛ բովանդակութեամբ եւ թէ արուեստով աւելի պիտի մօտենար Թորգոմեան Հայաստանի արդի այն գրողներուն, որոնց արժէքաւոր էջեր ստորագրած են։

Կեանքի մասին ունեցած իմ բռնումը ներշնչման պահեր տուած է իրեն։ Սիրել կ՚ուզէր կեանքը, ու չի կրնար։ Իմաստութեան կայծ մը կը թրթռար, ունայնութիւնը զգացուցի չէշտ մը յաճախ կը վարագուրէր անոր լաւատեսութիւնը։ Միասին կարդանք.

Կամա՛ց բարձրացիր աստիճաններէն՝ ու ծածուկ երգեր հրճուանքիդ պահելուն, որովհետեւ « Խնդա՛ր » ես այս բնակարանին մէջ

Սահմանուած օրէնքներ կան, որ վնա՛րեդ պիտի տաս, ու անտրտունջ մտի՛կ ըրէ՝ ինչ որ ըսեն, որովհետեւ « Տնո՛ր » ես այս բնակար․․․

Ծանրագին կարասիներ պէտք չե՛ն քեզ, ու պակաս մտերմացիր Մնացածին հետ, որովհետեւ « Ժամանակաւո՛ր » ես այս բնակարանին մէջ ․

Ի զո՞ւր կը թրջես բարձդ ու կը փնտռես ծամերդ, եւ ինչո՞ւ պիտի ծալլես բեւերդ ու բեւաբաց իյնաս, երբ « Կամուռ՛ր » ես այս բնակարանին մէջ ․

Եւ վերջապէս Մահը, Գերագոյնը, որ բոլոր հոգիներուն մէջ դրած է կասկածի, անստուգութեան, ու խորհրդաւորին մեծ հարցականը։ Օհան Կարոյի արձակ քերթուածներէն կարելի մաս մը երգուած է այս զգայութենէն ներշնչուելով։

Զրսիր դուն վերնագրին տակ կը կարդանք

— Դուն չըսի՛ր, դուն համեստօրէն ուզեցիր, որ ես ոչի՛նչ, ոչի՛նչ գիտնամ քու անհմանալի սիրոյդ ու գեղեցկութեանդ մասին

Այդպէս ես դուն ․․․ Ամենակատարեալ լռութեա՛նդ մէջ, ամենակատարեալ սէրերդ՛վ կ՚ապրիս դուն, ու քու կեղ են ամենակատարեալ ծաղիկներ ․․․

Դիտե՛մ այս բոլորը ․․․ Եւ ատոր համա՛ր է, որ առանց սարսափանքի կը պատրաստուիմ Քեզի՛ գալու, կապոյտի Հարսս, չքնաղ Մահ։

Սակայն, կը յապաղի՛մ, որովհետեւ Քեզի արժանի ըլլալու համար, սովորականէն աւելի պճնուի՛լ կ՚ուզեմ, լուացուիլ բնե՛լ կ՚ուզեմ ․

Կը ծանի մէկուն, որ կ՚առնէ մահուան ոտնաձայնը։ Բայց կը դանդաղի։ Իր հաշիւները տեսնելու, գործերը կարգի բերելու, իր պարտականութիւնը կատարելու, եւ մխիթարուած հոգիով ներկայանալու միւս աշխարհը, ինչպէս ինք կ՚ըսէ յատկանշական կերպով, պատէն անդին ժեկնելու համար։

Ահաւասիկ ա՛յդ էջն ալ.

Պատէն անդին աշխա՛րհ մը կայ, տուեցուած իմ « Եղիցի » ով։ Պատէն անդին, որ փակուած է իմ եղեգնէն աչքերուս դէմ, աշխա՛րհ մը կայ. աշխարհ մը կայ՝ ստեղծուած իմ երազանքի վրձիններով ․ ․

Ծառերն այնտեղ Տիրկաթինը կը համբուրեն. ծաղիկները երգի նման բեւաւո՛ր են. բոյրերն այնտեղ չե՛ն խուսափիր, ու տեւեն ներ չե՛ն սարսափիր ամբան բարի զոյրոյթներէն ․

Հոն զարունները առանց ամպի այցի՛ կուգան. զովն արեւէն չի՛ վախնար. կապոյտ – կապոյտ շափրակներով հոն կը ծաղկի գրկուած ուրին՝ եւ նամրթներ գինու գետին ․

Հոն հարբի՛լ կայ առանց հաշիշ, ու յագեցո՛ւմ՝ առանց հացի,ծառերը չե՛ն մրտուիր՝ ու շուրթերը չե՛ն խարդախիր ․․․ առանց Եւէֆ երա՛գ կայ հոն, ու կարօտներ՝ բառած սաբէ։

Պատէն անդի՛ն, պատէն անդի՛ն, որ փակուած է իմ անկատար աչքերուս դէմ. գորբո՛վ, երանութեամբ ու օրօրով յաւէտ առլի երկիր մը կայ. երկիր մը կայ՝ ստեղծուած իմ « Եղիցի » ով ․․․ (*)

Գատահարար ձեռք բերուած այս քանի մը արձակ քերթուածներուն գեղեցկութիւնը կը բաւէ, կը խորհիմ, վերյիշելու անոնց հեղինակը, որ ինչպէս ինքը կ՚ըսէր տող մը, կը մաշեցնէր իր ժամանակն ու օրերը, մինչեւ որ գայ Վերջալոյսը, իշնէ Իրիկուան մութը։ Բայց եթէ մաշելու գաղափարին կապուած է միշտ ոչնչութեան եւ անէութեան գաղափարը, Օհան Կարոյի մեղի ձգած ու սակաւին լոյսին բերուելիք քերթուածները, իրենց բովանդակութեամբ, արուեստով ու լեզուով, պիտի պատմեն մեզի, թէ անիկա տառապող, մաշող, վնասող ու չգտնող հոգի մը եղաւ, անձնատուր տարակոյսներու, երբեմն լաւատես, յաճախ յոռետես, համակ խանդավառ, աստղերի մէջ մեծցող, եւ որ կը մեկնէր պատին միւս կողմը, իր երգը կէս ձգած։ Մահուան խորհուրդին նուիրուած երգերը կը յայտնեն, թէ անիկա հաշտուած էր անոր հետ, եւ կը սպասէր Վերջալոյսին, արբանար գիծաւորելով « կարօտալի Հարսը, չքնաղ Մահը »։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) Ցիշուած բոլոր քերթուածները տպուած են « Հայրենիք » ամսագրին մէջ, 1925 — 1928 տարիներու ընթացքին։ Մ. Փ.

ՆԱԽ ՊԵՏՔ Է ՏԱԼ՝ ՅԵՏՈՅ ՊԱՀԱՆՋԵԼ

Դարեր շարունակ, լրբեւ անտիրական եւ հալածուած մի ժողովուրդ, մեր ազգային միջակոյքը եւ հաւաքականութիւնը պահելու ինչպէս եւ զանազան արգելքների ու աղէտների դէմ պայքարելու համար, ունեցել ենք ազգային քաղաքական կազմակերպութիւններ եւ բազմազան միութիւններ։

Եթէ անցեալը մի կողմ թողնենք եւ մի ակնարկ նետենք մեր գաղթահայ կեանքի հայկական կուսակցութիւնների եւ միութիւնների վրայ, կը գանք այն տխուր եզրակացութեան, որ մեր ժողովուրդի մեծ մեծամասնութիւնը չի անդամակցում եւ իր նիւթական ու բարոյական օժանդակութեամբ չի մասնակցում։ Այլ միայն փոքրաթիւ անհատներ են, որ ամէն տեսակ զոհողութիւններով աշխատում են գոնէ ամէնից կարեւոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները կանգուն պահել, զէթ որոշ չափով ապեղանի դնելու համար մեր տարադիր ժողովուրդի բազմազան վէրքերի վրայ

Ազգային հաստատութիւնների հանդէպ անտարբերութեան տխրով վարակուած են ոչ միայն մեր անգիտակից տարրերը, այլեւ մեր ժողովուրդի համեստ խաւերը, այլ եւ գիտակից ուսումնական եւ անհատ խաւերը

Թերթեցէք հայ մամուլի մէջ եղած հանգանակութիւնների ցանկը, զանազան միութիւնների կազմակերպած ձեռնարկներու ներկայ բաժինները, բացէք որ եւ է գաղութի միութիւնների մատեանները եւ համեմատեցէք անդամների եւ եղած հանգանակներու ցանկը, կը տեսնէք որ, ինչպէս, « լեռը՝ մուկն է ծնեւ »։

Եւ դեռ աւելին կ՚ասեմ։ Եթէ մի կողմից հայկական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, յարգելի եւ ոչ յարգելի պատճառներով հալւում – մաշւում են, միւս կողմից ընդհակառակն մեր ազգային հաւաքականութեան դէմ տեսակ – տեսակ դըժբախտութիւններ՝ թշուառութիւն, ուծացում, հիւանդութիւններ, հալածանք, տարէց – տարի, նոյն իսկ ամէն – ամիս աւելի ու աւելի շատանում են, որով ուրեմն, ․․․ տեղի ենք տալիս զրիկէ բոլոր ճակատների վրայ, յաղ ասպարէզ բանալով գաղթահայ կեանքի քայքայման։

Եթէ վերցնելու լինենք միայն Փարիզը իր արուարձաններով, որտեղ հաշւում է մօտ երեսուն հազար հայութիւն, եւ եթէ մէկ երրորդն անգամ, այսինքն տասը հազար հոգի անդամակցին մեր ազգային հիմնարկութիւններին եւ տարեկան վճարեն ենթադրենք յիսունական ֆրանք, ինչ որ զգալի գումար չէ Փարիզաբնակներիս համար, կը գոյանայ կէս միլիոն ֆրանք, որով հնարաւորութիւն կ՚ունենանք պահելու մի շարք ծաղկոցներ, դպրոցներ, նիւթական եւ բարոյական օգնութեան հասնելու չքաւորներին եւ հիւանդներին եւ ձեռք մեկնելու նաեւ ուրիշ աւելի չքաւոր գաղութների ապետեալներին ու ազգային հաստատութիւններին Բայց, դժբախտաբար պէտք է ասել, որ այս տասը հազարից հազարը թերեւս միայն կատարում են իրենց ազգային ․․․ պարտականութիւնը, իսկ ճնշող մեծամասնութիւնը Փարիզահայերի, ինչպէս բոլոր հայ գաղութներում ալ նկատելի է, քաշուած իրենց անկիւնը, գործօն դեր չեն կատարում մեր հանրային կեանքի մէջ, որի պատճառով այսօր գոյութիւն ունեցող բոլոր մեր ազգային հաստատութիւններն ու միութիւնները նիւթապէս գտնւում են շատ աննախանձելի վիճակի մէջ։

Եւ ցաւալին այն է, որ մեր ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, որ իր յանցաւոր անտարբերութեան պատճառով թշուառ վիճակի է մատնել մեր ազգային հիմնարկներն ու միութիւնները, կարիք եղած պարագային այս յանցաւորներից շատ – շատերը, ատոնց ամաչելու, այլ նոյնիսկ հրամայական ու քննադատական դիրք են բռնում, պահանջելով նիւթական ու բարոյական աջակցութիւն.

Այս թշուառականները կարծում են թէ « ազգ »ը անսպառ գրամ եւ գանձ ունի, եւ իրենք որպէս « հայ » իրաւունք ունին տեղի – անտեղի եւ նիւթական եւ բարոյական օգնութիւն պահանջելու

Ո՞վ չգիտէ որ այսօր բոլոր պետութիւններն թէեւ հազար ու մի հաստատուն հասոյթի աղբիւրներով ջրի պէս բայց եւ այնպէս բոլորն ալ անխտիր հոսում են անվերջ զանազան մուրջեր, պարտքերի մէջ խրած են եւ ի վիճակի չեն եղած բոլոր պահանջները բաւարարելու։ Իսկ մեր խեղճ ու կրակ ազգային կազմակերպութիւնները, որոնց գոյութիւնը եւ գործունէութիւնը պայմանաւորուած է միայն մեր հայ անհատների նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ եւ երբ ժողովուրդի մի չնչին մասն է միայն կատարում իր պարտականութիւնները, պարզ է որ չեն կարող օգնել բաւարար չափով։ Հետեւաբար մեր մատաղ սերունդի մեծ մասը կը սառնայ օտար դաստիարակութիւն, մեր երիտասարդներից շատերը կ՚երթան գէպի օտարացում, մեր հալածական հայրենակիցները չեն ստանար հարկ եղած իրաւաբանական օժանդակութիւնը մեր աղքատ հիւանդները թէ իրենց բուժարաններում եւ թէ հիւանդանոցներում չեն ստանայ զէթ որոշ չափով բժշկական, ինչպէս նաեւ նիւթական ու բարոյական աջակցութիւն, մեր կրթական եւ մարզական միութիւնները չեն զարգանար եւն․։

Իւրաքանչիւր հայ անհատ, պէտք է գիտնայ թէ ինքը ոչինչ է, անդամ եթէ այսօր իր անհատական վիճակը յաւ է։ Մենք տեսնում ենք եւ կարդում թերթերի մէջ, թէ ինչպէս յայտնի դրամատէրներ եւ հարուստ անհատներ, յաճախ յանկարծակի անանկանում են։ Քիչ չեն պատահում եւ ինքնասպանութեան փորձեր։

Այսօրուան մեր այն հիւանդ հայրենակիցներից շատերը, որ անօգնական պառկած են զանազան հիւանդանոցների մէջ, երէկ դեռ առողջ էին եւ աշխատում, դրամ էին վաստկում. չէին մասնակցում որ եւ է հայկական կազմակերպութեան, տալով իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը, այլ ընդհակառակն, քաշուած իրենց պատեանի մէջ, իրենց ուղած ձեւով ապրում էին իրենց անձնական կեանքով. նոյն իսկ խուսափելով հայկական հաւաքոյթներից, որպէս զի մի քանի ֆրանքի ծախսի տակ չընկնէին։

Այսպիսիները, անդամ չլինելով որ եւ է կազմակերպութեան, այն օտար հողերոնների տակ կատարեալ անտէրանտիրական մարդիկ են, որոնք իրենց անտիրութիւնն ու անօգնականութիւնը զգում են միմիայն այն ժամանակ երբ իրենց որ եւ է դժբախտութիւն է պատահում եւ իրենք կարիք են զգում ուրիշների օգնութեան։ Եւ յաճախ այսպիսիները անտիրութիւնից զզուելի ներգութիւնների են ենթարկւում, եւ նոյն իսկ զրկւում գոյութեան իրաւունքից։

Իսկ նրանք, որ գործօն դեր են կատարում ազգային կազմակերպութիւններ մէջ, միշտ ալ իրենց ներգութեան օրերին արժանանում են ամէն տեսակ օգնութեան։

Ահաւասիկ, թարմ օրինակը մեր ․․․ կեր Օհան Կարօն է, որ ․․․ գործօն դեր կատարեց հայ ․․․ եւ միջակոյթի ասպարէզներում եւ ․․․ որ անողոք հիւանդութիւնը իրեն ․․․ ․․․ անտիրական չթողին իր կուսակ․․․ կան, դըլի եւ մտերիմ ընկերներ ․․․ Շատերը գնացին իրեն այցելութեան ․․․ զարմանք պատճառելով իր բժիշ․․․ կած տեղացի եւ օտարազգի հիւանդ․․․ ներին, եւ եթէ հնարաւոր լինէր փրկելու մեր ընկ. Օհանի կեանքը իր պատկանած կազմակերպութիւնները ոչ մի նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնների առաջ կանգ չէին առնել. Բայց հիւանդութիւնը անողոք ․․․ եւ երբ որ մեռաւ Օհան Կարօն իրեն արժանի փառաւոր թաղում կատարուեց։

Այս օտարութեան մէջ բաւական է միայն ամուսնանալ, բնտանիք կազմել։ Պէտք է պատկանիլ նաեւ ․․․ կան որ եւ է, կամ մի քանի ընտանիքների, կազմակերպութիւններ ․․․ պէս շատ թէ քիչ ամուր յենարաններ․ Մեր անձնական շահը պահանջում է որ մենք հեռու չմնանք հայկական հաւաքոյթներից եւ զանազան միութիւններից, խնայելու համար ․․․ գումար, այլ ընդհակառակն, պէտք է ․․․ ազգային հաւաքական կեանքով, ամէն տեսակ օժանդակութիւն բերելով։

Փաստ է, ինչպէս բոլոր ազգերու մեր մէջ, որ այն անհատներն են օգտւում ամէն տեսակ աջակցութիւնից, որոնք գործօն անդամ են ազգային քաղաքական եւ զանազան կազմակերպութիւնների։

Ուժը միութեան մէջ է. բոլորը մէկի համար. ու մէկը բոլորի։

Պէտք է նախ տալ միութեան ․․․ տալ եւ ապա իրաւունք համարել պահանջելու։

ԲԵՆՕ

Տիկ. Լիւսի Սեւումեանի յաջողութիւնը ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՆՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, (Ցառաջ) — Վենետիկի Conservatoireի վարչութեան հրաւէրով Տիկին Լիւսի Սեւումեան – Արդումանեան երգահանդէս մը տուաւ Վենետիկի Conservatoireի սրահին մէջ։ Այս առթիւ տեղական թերթերը կը նուիրեն ուշագրաւ յօդուածներ՝ որոնցմէ կը ներկայացնենք հետեւեալները։

Վենետիկի Gazzetta di Veneziaի գեղարուեստական քննադատը կը գրէ « Երգչուհի Տիկին Լիւսի Սեւումեան երէկ գիշեր Conservatoireի մեծ սրահին մէջ տուաւ իր երգահանդէսը ի նպաստ ․․․ փաչական օգնութեան անուանին

— « Քանակով ու որակով շէնք ․․․ փառաւոր հասարակութիւն մը լեց․․․ ուած հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ երգերուն։ Ունկնդիր հասարակութեան մաս կը կազմէր նաեւ Վենետիկի հայ գաղութը, ինչպէս նաեւ Մ. Ռ․․․ վարժարանի ուսուցչական կազմը ․․․ աշակերտութիւնը։

Հիւթեղ ու այլազան կտորներէ կազմուած յայտագիրը՝ որ կ՚ընդգրկէր բոլոր ժամանակներու եւ ազգերու նախկներու երաժշտական գործերը Լէօնարտօ տա Վինչիէն մինչեւ Գրա․․․ դէլլա, Սկարլադիէն մինչեւ Մաս․․․ նայ, եւ Շոփէնէն՝ Թէօրիկէ, կրցաւ յստակ կերպով ցոյց տալ երգչուհիին ․․․ ստուգագիտութիւնները ու ․․․ նորհը։ Իսկապէս անիկա գիտցաւ ․․․ բեւան բերել իր գեղագիտական ․․․ նուանքին ներքին զգայնութիւնը եւ ․․․ վճիտ ու յղկուած տրամադրանութեան ․․․ մեկնաբանութեանց մէջ։

Իր ձայնը՝ թարմ, հաւասար․․․ կուռ ու ուժեղ, փափուկ ու կակուղ ․․․ առաջնորդուած՝ պնուական արուեստի մը նրբութիւններով։

Տիկ. Սեւումեանի իւրաքանչիւր ․․․ գը ընդունուեցաւ ամենաջերմ ծափահարութիւններով եւ արժանացաւ ծաղ․․․ կեփունջներու ընծայումներին

Հասարակութեան բուռն պահանջին ․․․ զոհացում տալու համար, Տիկին ․․․ պարտաւորուեցաւ կրկնել Կալիֆորնոֆի « Օրօր »ը, Կոմիտասի « Քաւթառ երգ »ը եւ Կաւանեղէքի այնքան ․․․ քոյշ « Իմ սիրասուն մանկիկ »ը

Իսկ Gazzettinoի գեղարուեստական քննադատը կ՚արտայայտուի հետեւեալ կերպով.

— « Յայտագրին մէջ ճոխ կերպով ներկայացուած էր հին ու նոր երաժշտութիւնը՝ իր նիւթի ու ոճի զանազանութիւններով, այդ իսկ պատճառաւ

արուեստագիտական մեկնաբանող կարողութիւնները ուշագրաւօրէն ցայտուն էին: Մեկնաբանող կարողութիւններ՝ որոնք իրենց խորական գերին մէջ էին, արդարեւ քնարական իւրայատուկ կար իր համապատասխան մեկնաբանութիւնը ունեցաւ ինքնուրոյն ձեւով, իւրաքանչիւր երգի ներքին իմաստը ի յայտ բերուեցաւ յաջողապէս նախապատրաստմամբ.

« Տիկին Լիւսի Սեւումեանի ձայնը մաքուր է եւ յղկուած, շատ ճաշակով դաշնաւորուած է անիկա: Այդ ձայնը առանձնապէս նպաստեց մեկնաբանութեանց երաժշտականութեան, եւ ամէն՝ շնորհիւ այն փափուկ ու ինքնայատուկ երեւէջներուն՝ որոնցմով ան արտայայտութեամբ կ'երթեւեկէ, շնորհիւ գոյներու զանազան երանգներուն եւ դիւրադարձութեանց մէջ ցոյց տուած ճկունութեան:

« Եւսեան բազմութիւնը որ եկած էր արուեստի ու գթութեան կոչին, շատ ջերմ ու հաղորդիչ մտերմութեամբ յատկացուց ընդունելութիւնը ըրաւ ազնիւ երգչուհիին՝ որուն ընծայուեցան առատ ծաղկեփունջեր »:

Օր. Մ. Պոտուրեանի
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իտալացի արուեստագէտ մը, երաժշտական քննադատ Կարանուս ջերմ գնահատական մը գրած է Օր. Մարի Պոտուրեանի վերջին նուագահանդէսի մասին, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, Թորինոյի մէջ: Կ'ամփոփենք էական մասերը.—

Երէկ իրիկուն, երիտասարդ հայ դաշնակահարուհի մը՝ նուագեց ճոխ յայտագիր մը՝ որուն մեծ մասը Շօփէնի կտորներէ բաղկացած էր: Իմ վրաս այն տպաւորութիւնը ձգեց, թէ ծաղկեփունջ մըն էր որ կը նուիրուէր այն մեծ երաժշտագէտին:

Օր. Մ. Պոտուրեան, ներկաներու մէջ այնպիսի անսովոր տպաւորութիւն մը եւ հիացում մը ձգեց՝ որմէ մենք ժխտարանները կրնանք համառօտօրէն ըսել՝ թէ ան նոր աստղ մըն է՝ մեծ ապագայով: Ունի արտայայտութիւն մը՝ առաջին կարգի, որ է անհատական եւ տարօրինակ միեւնոյն ատեն, կարծես ունենայ ոգի մը՝ որ անվերջ կը հասնի անհամաձայն, եւ անվերջ կը մեկնի դէպի երազներու գեղեցիկ աշխարհը: Իր դաշնակի արուեստը, ունի ուժ մը՝ որ գրաւիչ է, ինչպէս եւ ճոխ հոգեկան զգացում, վստահ ու նուրբ հարուածներ:

Անոր մէջ կայ բան մը որ մտերիմ է ու սիրելի, սակայն դժուարըմբռնելի.

Անկասկած Օր. Մ. Պոտուրեան կը խօսեցնէ իր դաշնակին բաներ որ անբացատրելի են: Իր Շօփէնին մէջ կը գտնենք, կարօտ, մտածում, հոգեկան տագնապ, հանգիստ ու գոհացում: Կայ նաեւ հիացում, ոչ միայն այն մաքուր ու անբիծ ձայներուն համար, այլեւ այն վարպետութեամբ որով կը լրէ ուշադրութիւնը ու դատավարը ունկնդիրին, զարդարելով միեւնոյն ատեն գունաւոր բանաստեղծութեամբ:

Երիտասարդ դաշնակահարուհին որ մը դառնայ համաշխարհային, պէտք կրնայ անվախօրէն բանալ իր գիրքը յիշատակներու, ու նկատել Պոլոնիայի յաղթութիւնը՝ իբրեւ լաւագոյն ու անմոռանալի յաջողութիւնը իր ասպարէզին.

Սիգրաս

ՆՈՐ ԱՒԱՐԱՅՐԸ
(Յարգանք հայ անծանօթ զինուորին)

15 տարի առաջ, 1918 Թ. գարնան, Արարատեան աշխարհը օրհասական օրեր էր ապրում: Հայ ժողովրդի առաջ լինել – չլինելու խնդիր էր դրուած: Միայն ռազմագաշտի յաղթանակն էր, որ կարող էր ապահովել մեր հայրենիքի յետագայ գոյութիւնը: Միայն հրաշքն էր, որ պիտի փրկէր հայ ցեղը վերջնական կորուստից:

Եւ հրաշքը կատարուեցաւ:

Մայիս 23—28, ամբողջ մէկ շաբաթ հայ բանակը բոլոր ճակատներում պարտութեան մատնեց թշնամուն եւ յաղթական կանչերի տակ յայտարարուեց Հայաստանի անկախութիւնը: Հայ ժողովուրդի դարերի տառապանքն ու յանուն ազատութեան մղած պայքարը պսակուեց յաջողութեամբ եւ Հայոց տարեգրութիւնը թեւակոխեց պատմական մէկ նոր փուլ: Աշխարհիս քարտէսին վրայ աւելացաւ մէկ նոր պետութիւն՝ Հայաստան անունով:

Սարդարապատ – Ղարաքիլիսա–Բաշ Ապարան, Հայոց պատմութեան նոր Աւարայրը, նոյնպէս ունեցաւ իր նահատակները: Անհաղ ճակատամարտերում քաջերի մահով ինկան հազարաւոր մարդիկներ: Ինկած հերոսների արեան շաղախով էր, որ ամրացուեց Հայաստանի պետական շէնքը, որ եւ կանգուն է մինչ այսօր, թէեւ օտարի անուան տակ: Զլինէին այդ անմահ շիրիմները, վաղուց արդէն մեր երկիրը անյայտ ու անյիշատակ մի գերեզմանի էր վերածուել ու վերջապէս խորտակուած էին այն հաւատն ու յոյսերը, որոնք դեռ եւս կ'ապրեցնեն ողջ մնացածներիս:

Ցարգել դիւցազների յիշատակը ու խոնարհիլ « անծանօթ զինուորի » շիրիմի առաջ՝ բոլորիս սրբազան պարտականութիւնն է:

Այդ պարտքը կատարելու հնարաւորութիւնը տալիս է Հայ Սպաների Միութիւնը՝ կազմակերպելով հոգեհանգիստ՝ ընկած զինուորների յիշատակին:

Կիրակի առաւօտ, բոլորդ դէպի եկեղեցի

Ա. Ա.

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Ջեկոյց մեր անդամներուն)

1.— Հ. Գ. Ընկերակցութեան անդամ ողբացեալ Օհան Կարոյի յուղարկաւորութեան առթիւ իրենց յարգանքը բերած էին մեզմէ շատեր անձամբ: Վարչութեան կողմէ ներկայ էին Գ. Հրաչ Սարգիսեան եւ քարտուղարը: Այս վերջինը խօսեցաւ յանուն Հ. Գ. Ը.-եան: Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը դրամական նուէրով մը մասնակցեցաւ Ն. Գ. Բ.-ի գեղեցիկ ձեռնարկին, որով կ'ուզուի հատորով մը յաւերժացնել մեր թանկագին ընկերոջ յիշատակը:

2.— Ֆրանսական Société des Gens de Lettresի նախագահ Մ. Կաստոն Րաժօ Ֆրանսացի գրողներու եղբայրակցական ջերմ ողջոյնները կ'ուղղէ հայ գրողներուն, իրենց ընկերակցութեան կազմութեան առթիւ, և փափաքյայտնելով որ լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակուին երկու քոյր ընկերակցութեանց միջեւ, կը խնդրէ որ պէտք տեսնուած որ եւ է պարագայի տակ, Հ. Գ. ընկերակցութիւնը չվարանի դիմել Ֆրանսական ընկերակցութեան եղբայրական աջակցութեանը:

3.— Կատարուած դիմումին վրայ, Փարիզի ոստիկանական տնօրէնութիւնը ընդունեց մեր անդամներու ինքնութեան թուղթերը նորոգել զեղչուած սակով (20 Ֆր.): Նորոգելու համար պէտք է ներկայանալ անձամբ, ունենալով՝ ինքնութեան հին թուղթը, 2 լուսանկար, խնդրագիր (4 Ֆր.նոց թուղթի վրայ), Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան քարթը եւ վարչութեան յանձնարարական նամակը:

4.— Կը խնդրենք մեր բոլոր այն անդամներէն որոնք դեռ չեն ստացած Ընկերակցութեան քարթը, հաճին իրենց անդամավճարը եւ 2 լուսանկար փութցնել վարչութեան հասցէին

Իւրաքանչիւր անդամի գիտակցութենէն եւ յարատեւ շահագրգռութենէն կախուած է զարգացումը այս ընկերակցութեան որուն շուրջը խանդավառութեամբ հաւաքուեցանք ամէնքս ալ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, 14 մայիս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԿԵԱՆՔԸ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, (ցառաջ).— Տրակինեան Վառ նահանգին կեդրոնն է, ուր համախմբուած են բաւական թիւով Հայեր, (մօտ 250 անձ): Բոլորն ալ իրենց ժրաջան աշխատութեամբ, տէր եղած են անձնական գործերու ու տուներու: Գաղութը կազմուած է հետեւեալ քաղաքացիներէ, Էնկիւրիցի, Ամասիացի, Ատափազարցի եւայլն:

Քաղաքական կուսակցութիւններէն կար ու կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Դ. Վարուժան» խումբը: Երիտասարդութիւնը հետզհետէ աճած ու հասակ նետած ըլլալով, մարզական միութեան մը անհրաժեշտութիւնը զգացուած է, եւ հիմնած են Հ. Մ. Ը.Մ.ի մասնաճիւղ մը, որուն վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ պարոններէ.— Գ. Գ. Գրիգոր Գազալեան, Յովսէփ Արմաղանեան, Գասպեան, Արտաշէս Աճէմեան եւ Քէքճեան: Գովելի են Հ. Մ. Ը. Մ.ի երիտասարդութեան ջանքերը, իրենց խաղերով ու ներկայացումներով

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ երիտասարդութիւնը, մեծ ջոհողութիւններով պատրաստած էր « Թալէաթի Անկումը », որ ներկայացուեցաւ « Salle d'Œuvre »ի մէջ, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Ներկայացումը անցաւ շատ յաջող: Բեմին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ գաղութին, որ իր ներկայութեամբ քաջալերեց ազգը: Ուշադրութեան արժանի է նաեւ Էնկիւրիցիներու ցոյց տուած համակրանքը հանդէպ նորահաս հայ երիտասարդներու: Հակառակ անոր որ բառ մը հայերէն չեն հասկնար, բոլորն ալ փութացեր էին հանդէսին վայրը-մինչ անդին քանի Հայեր, որոնք իրենք զիրենք զարգացած եւ հայրենասէր կը կարծեն, հեռացած էին քաղաքէն, որպէս զի ներկայ չըլլան այդքան գեղեցիկ ներկայացման մը: Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր դերակատարներուն որոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին եռանդով: Կ'արժէ քանի մը օրիորդներու անունները յիշել հոս,— Օր.ներ Արշալոյս Սրմաքեան (Լոյսի դերին մէջ), Գէաթրիս Սանթրօսեան եւ Վարսենիկ Քօչունեան (որ դեռ նոր կը սկսի սորվիլ իր մայրենի լեզուն): Գ. Գարեգին Եւասեան, յանձն առած էր երկու դեր որ յաջողապէս ներկայացուց, իսկ Գ. Ազատ Աւետիսեանը, իր շարժուձեւերով, Ֆրանսացի ներկաներուն իսկ ուշադրութիւնը գրաւեց:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր ներկայացման առթիւ թուղթիկներ բաժնած էր նաեւ Տրակինեանի շրջականները: Թուղթիկներէն մէկը կ'անցնի Թօրգոմ կոչուած « Հօկճի »ի մը ձեռքը (Գարգումեան): Մարդուկը շոգեկառքը ցատկելով, շնչասպառ կը հասնի հանդէսին վայրը, մեզի ալ անծանօթ դիտումներով: Ու տեսնելով հանդէսը, սաստիկ կը կատղի եւ կ'ըսէ հայրենակիցներուն.

— Եթէ քանի մը հոգի եւս ըլլային ինծի պէս, այդ հայկական եռագոյնը վար կ'առնէի ...

Այս տողերը գրած ատենս դեռ ականջիս կը հասնի 7 տարեկան Եղուարդիկ Կազէլեանի զողդողուն ձիչը. — « Ես պատրաստ եմ դեռ Կովկասի սարերն իջնելու »:

Եկէք, եկէք, թշուա՛ռ Թօրգոմներ, դուք չէք կրնար հայկական եռագոյնը վար առնել, քանի կ'ապրին պզտիկ Եղուարդիկներ, պատրաստ՝ սարերն իջնելու:

Ներկայ մը

ՀՐԱԺԵԱՑ ԱՃԱՌԵԱՆ ԷՆԿԻՒՐԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ՞

Պոլսոյ « Բանբեր » գրական թերթէն կը տեղեկանանք, թէ փրոֆ. Նիքոլա Մառ, որ ներկայիս Էնկիւրի կը գտնուի, Թուրք լեզուի հետազօտութեան ընկերութեան առաջարկած է Էնկիւրի հրաւիրել Երեւանի համալսարանի փրոֆէսօրներէն մեծանուն լեզուագէտ բանասէր փրոֆէսօր Հրաչեայ Աճառեանը.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կապ

Կապ կը կոչուի, Հայաստանի մէջ, հեռախօսային կամ հեռագրական հաղորդակցութիւնը: Ու « Կապի տուն »՝ այն շէնքը, որ կը վարէ Հայաստանի հեռախօսային ու հեռագրական գործը:

Այդ շէնքը, որ կառուցուելու վրայ է, պիտի ունենայ 5 յարկ, բաժանումներ՝ նամակատուն, հեռագրատուն, հեռախօսային կեդրոն (10,000 բաժանորդով) եւ հեռարձակի (ռատիօ) կայան:

Այս տան շինութիւնը պիտի արժէ 1,200,000 րուբլի: Ներկայիս լրացած է շինութեանց հարիւրին 30—35ը: Տեղական շինանիւթերու հայթայթման մասին գանգատ չկայ: Միայն երկաթի եւ գամերու ինչպէս նաեւ վճարումներու պակասն է, որ կը դանդաղեցնէ աշխատանքները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ
ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Եգիպտոսի ռամկավար « Արեւ »ը ձայնակցելով Ամերիկայի իր պաշտօնակցին, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (10 մայիս).

— « Ուրիշ ազգերու մէջ ալ, հաւանաբար քիչ չէ թիւը այն մտաւոր մշակներուն, որոնք իրենց հանդէպ « ապերախտ » կը գտնեն իրենց պատկանած ազգը, որուն բարոյական մըտաւոր կալուածը կը մշակեն եւ զայն կը հարստացնեն իրենց վաստակով: Սակայն ուրիշներ — խօսելով պետութիւն ունեցող ազգերու մասին — վերջապէս յենակէտ մը, ապաւէն մը ունին, գոնէ բարոյական վարձատրութիւններ, պատւոյ պաշտօն կամ տիտղոսներ կը ստանան, կամ՝ եթէ ունենան հրատարակութիւն մը՝ կը գտնեն տպագրիչներ եւ հրատարակիչներ, որոնք կը դիւրացնեն անոնց գործը եւ կ'ապահովեն նուազագոյն նկամուտը անոնց վաստակին փոխան:

Մեր մէջ, Հայաստանի ներկայ սահմաններէն ներս ապրող մտաւորականները քիչ թէ շատ բախտաւոր են: Անոնցմէ տարիքոտները կը ստանան պետական թոշակ, երիտասարդները կը գրեն եւ կը վճարուին: Արտասահմանի մէջ հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ: Եթէ բաժնենք թերթերու խմբագիրները միւսներէն, կրնանք ըսել թէ մտաւորական մը ըստիպուած է որ եւ է բան ընելու, որպէսզի կարենայ ապրիլ ամենահամեստ պայմաններու մէջ: Եւ եթէ կարենայ այս պայմաններուն տակալ եւ շարունակէ գրել, բաւական յամառ եւ գոհող ալ պէտք է ըլլայ, որովհետեւ ոմանց համար ի՞նչ կ'արժէ միտքի հաճոյքը, քանի որ այնքան շատ պատեհութիւններ կան ուրիշ հաճոյքներու:

Արտասահմանի մեր հասարակութիւնը, տարացումի եւ տնտեսական տագնապի հետ համեմատական կերպով կը լքէ հայ լրագիրն ու հայ գիրքը: Անոնք ալ, որ կապուած կը մնան հայ մշակոյթին, հայ մտքի մարդուն վրայ չեն մտածեր: Ամէնէն ունեւորները — յարգելի բացառութիւնները մէկդի — անկէ խուսելու ու բուրվառ միայն կը սպասեն, ծրի ըլլալու պայմանով: Եւ սակայն դարձեալ հայ գրչի մարդը, իբրեւ անձնազոհ զինուոր հայ մշակոյթին, կը մնայ պատնէշի վրայ, մինչեւ վերջին շունչը պաշտպանելու համար զայն թշնամութիւններու ամէնէն մեծին ու ոխերիմին դէմ, ու լռումն է ու մոռացութիւնը:

Այժմ մեր մտաւորականներէն շատեր միայն թերթերու մէջ գրելու եւ թերթերէ ալ վճարուելու — ոհ, ինչ վճարում — հնարաւորութիւնը ունին: Եւ սակայն քանի՞ թերթ մնաց մեր մէջ որ կարենայ գոնէ ճղճիմ վարձատրութեամբ մը գոհացնել իր աշխատակիցները: Եւ որքան որ կը նուազի թերթերուն կարելիութիւնը իրենց աշխատակիցներուն վճարելու, այնքան կը դատարկուին անոնց սիւնակները: Այսօր առէք որ թերթը որ կ'ուզէք, Ամերիկայէն Փարիզ եւ Եգիպտոս: Հաղուագէպ կերպով կը տեսնէք անունները անոնց, որոնք ժամանակ մը այնքան հաճոյքով կը փնտռուէին ընթերցող հասարակութենէն:

Մեր մէջ անոնք որ զգացումով կամ ի պաշտօնէ ինքզինքնին կը հարցնեն երբեմն այս սովին կամ « մտաւորական տագնապ »ին պատճառը, պէտք է գիտնան թէ թերթի մը կամ թերթերու օժանդակելով՝ միայն զանոնք ոտքի վրայ պահելու չեն ստորեր, այլ կը քաջալերեն նաեւ մտքի աշխատաւորը, որպէսզի տոկայ եւ դիմանայ իր դրիչը լքելու մարդկային տկարութեան եւ մնայ մեր մշակոյթի կալուածէն ներս, զայն փրկելու համար հետզհետէ աւելի չորանալու եւ ամլութեան դատապարտուելու վտանգէն »

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ տարեգիրքի խմբագրութիւնը կը յայտնէ մեզ, որ հակառակ տնտեսական տագնապին եւ անպարտաճանաչ գործակալներու անհոգութեան, 1934 տարուան հատորը յանձնուած է արդէն տպագրութեան, որ կը խոստանայ դառնալ, ինչպէս իր նախորդ հատորները, գրական, գեղարուեստական եւ այժմէական ճոխ նիւթերով հարուստ տարուան միակ տարեգիրքը, պատկերազարդ եւ շքեղ հրատարակութեամբ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան փոխադրած է իր դարմանատունը Պելվիլի թաղին մէջ, 85 Rue Julien - La Croix, 85.Ա. յարկ, աջին վրայ, Մէթրօ Belleville.

Հիւանդները կ'ընդունի առաջուան պէս նոյն ժամերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՊԱՀԱԿԸ

Այդ գիշեր չքեղ երեկոյթ էր լինելու, ուր արտասանելու էր Աստղիկը իր բանաստեղծուհի ընկերուհու մէկ բանաստեղծութիւնը՝ « Դասալիքը »:

Գուրգէնը կանգնեց յանկարծ. բռնեց Աստղիկի ձեռները եւ չխօսեց նայելով նրա աչքերին՝ ասաց.

—Ցամենայն դէպս ես դասալիք չեմ. ինձի էլ վերաբերիր այդ ոտանաւորը:

— Ինչ՞ու ոչ, ասաց Աստղիկը մեղմ ժպտով: Խօսքերն ինձ չեն համոզի. գործով ցոյց կը տաք:

Նրանք բաժանուեցին. Գուրգէնը պարտականութիւն ունէր սահմանած. գնաց իր գործին: « Գործով, գործով » մտածում էր նա. « Այո՛, գործով »:

920 թուի յունուարի 6ն էր:

Երկինքը պարզ էր, արեւը շողում էր պայծառ:

Գիշերը ձիւն էր եկել. ու հիմա բիւրեղի ցոլքերով պսպղում էր ամէն ինչ:

Եկեղեցիների զանգերը ղօղանջում էին ուրախ եւ տօնական տրամադրութիւն սփռում քաղաքում

Առաւօտ կանուխէն ժողովուրդը դիմում էր դէպի Հրազդան՝ Էջմիածնի կամուրջի կողմը. այնտեղ պիտի կատարուէր Մկրտութեան, Խաչը ջուրը ձգելու արարողութիւնը:

Գետի երկու եզերքները զարդարուած էին կանաչ եղեւիններով. պատարագէ ետքը — մտնում էր շինուած գետափում:

Ժողովուրդը ժամանակէն առաջ բռնել էր գետի ափերը. մօտակայ տուների կտուրները, պատուհանները, պատշգամները բռնուած էին մարդկանցով:

Մօտակայ գիւղերէն գիւղացիներ՝ ծեր ու մանուկ, կին ու տղամարդ, երփներանգ հագուստներով՝ խառնուել էին ժողովուրդին:

Ձմրան կէսին գարուն էր իջել կարծես եւ Հրազդանի ափերը զարդարել ծաղիկներով:

Ցանկարծ ժողովուրդը խռնւում է:

— Գալիս են, գալի՛ս, ճամբա՛յ, հայ արիներն են գալիս:

Ու գալիս են հայ արիների շարքերը երկար. իրենց դաւազանները ցով-ցովի բռնած՝ ճամբայ են պահում Թափորի համար:

Ու այդ մանուկների խօսքին հնազանդ՝ ժողովուրդը ճամբայ է բաց անում եւ կանգնում արիների կռնակում:

Շիկնած են մանուկների դէմքերը վարդերի նման, գլուխները բարձր, կեցուածքները հպարտ, հայեացքները փայլուն. դէմքերը ժպտուն, երջանի՛կ.

— Գալիս է, գալի՛ս, ճամբա՛յ. աշակերտութիւնն է գալիս:

Գալիս է Երեւանի բազմահազար աշակերտութիւնը դպրոց առ դպրոց, իրենց նուագով, դրօշակներով: Գրաւում են իրենց յատկացուած տեղերը:

— Գալիս է, գալի՛ս, զօրքն է գալիս, ճամբա՛յ:

Ու գալիս է Երեւանի զօրաբաժինը, բռնում գետի աջ ափը:

— Գալիս է, գալի՛ս, Թափօրն է գալիս, ճամբա՛յ:

Շարժւում է ամբոխը:

Ու յանկարծ տիրում է խորհրդաւոր լռութիւն.

Թափօրն է գալիս:

Առաջնորդը սպիտակաձիւ տակ՝ յամրաքայլ, պարթեւահասակ, պատկառելի

Վարդապետներ ու քահանաներ, սարկաւագներ ու դպիրներ տօնական, թանկարժէք հանդերձներով զգեստաւորուած, խաչով, խաչվառով, ծնծղայ բուրվառով, խունկով, կնդրուկով, վառ կերոններով, հայ եկեղեցու մեղմանուշ, սլացիկ, հեթանոսական աղօթքի տրամադրող՝ շարականներով Թափօրն է գալիս:

Աւետարաններ մագաղաթեայ, խաչեր ադամանդակուռ, բուրվառներ ոսկեայ, ծնծղաներ արծաթեայ, ակինք ոսկի, ու Սուրբ Միւռոնը պարունակող աղաւնին արծաթ:

— Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛ ...

— Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ ...

Մատուռի առջեւն են. կատարւում է Մկրտութեան արարողութիւնը:

Ու այն վայրկեանին, երբ Սուրբ Միւռոնը կաթեցնում են գետը եւ Խաչը սուզում ջուրը՝ որոտում են համազարկերը հրացանների, ու արձակուած հարիւրաւոր աղաւնիներ ճախրում են օդի մէջ:

— Ողջո՛յն, ողջո՛յն, ողջո՛յն.

Ու համբուրւում են ծանօթ, անծանօթ:

Հաւատաւոր հայ երիտասարդներ գետն են նետւում օրհնուած ջրում կրկին անգամ մկրտուելու, իրենց կեանքը հայրենիքին նուիրաբերելու ուխտով:

Կիներ ու աղջիկներ, ծերեր ու մանուկներ շիշերով ու սափորներով միւռոնուած ջուր են վերցնում:

Օրուայ կնքահայրը՝ իր նուէրը տալով եկեղեցուն՝ ասեղնագործ բարձի վրայ ընդունում է Խաչը:

Թափօրը շարժւում է դէպի ի մայր տաճարը:

Գուրգէնն էլ ամբոխի մէջ է. նա էլ համակուած է ընդհանուրի ուրախութեամբ:

Ինչո՞ւ. միթէ հաւատքն է նրան երջանկացնողը:

Քրիստոնեա՛յ, Ցիսո՞ւս, Աստուա՞ծ ...

Բայց Գուրգէնը երբեք հաւատացեալ չէ եղած. Աստուծոյ գոյութեան, կեանքի ու մահուան առեղծուածի մասին նա չէ մտատանջուած: Նա միշտ գոհացած է տեսանելի, ըմբռնելի, գիտական հիմունքներով բացատրուող կեանքով. իրեն համար էական է եղած մարդն իր միջավայրով. իր ընկերային, իր հոգեկան կեանքով:

Մի՞թէ Ամերիկացին հաւատացեալ է, որ Ծնունդին զարդարում է Կաղանդի ծառը եւ բուրումնալի չաղանակներով պատրաստում Ծնունդի հնդկահաւը: Մի՞թէ Փարիզեցին հաւատացեալ է, որ Ռէվէյոնը մինչեւ լոյս տօնում է Փարիզի շողշողուն պողոտաներում:

Հաւատքը տարբեր, ով ունի՝ թող հաւատայ, ով ունի՝ թող պահէ, եթէ այդ կարող է իրեն երջանկացնել:

Իսկ ինքը՝ Գուրգէնն ուրախ է, որ այն ամէնը, ինչ որ կատարուեց այսօր, որ այնքան գեղեցիկ էր ու վսեմ, հայկական էր, հայ մտքի, հայ հոգու ստեղծագործութիւն:

Մի խօսքով հայ էր, հայկական էր ու կատարւում էր ազատ հայրենիքում.

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար.)

տուքն իրենց կեանքին, Թշուառութեան հետեւանքով։ Անոնք ամբաստանիչներն են դաշնագրի մը որմէ, երբեմն, բարօրութիւն կը սպասէր ոչ միայն աշխարհի մնացեալ մասը, այլ եւ միլիոնաւոր Գերմանացիներ։ Թող միւս ազգերը հասկնան, վերջապէս, թէ Գերմանիան տոգորուած է անյեղլի կամքով մը՝ վերջ տալու համար մարդկային մոլորութեանց շրջանի մը, որպէս զի կարելի ըլլայ գտնել ճամբան բոլորին համաձայնութեան՝ իրաւունքներու հաւասարութեան գետնին վրայ »։

⁂ Ճառէն անմիջապէս յետոյ, Նախագահը Ներկայացուցչական Յանձնաժողովը անօրինակ կուսակցութեանց հաւաքական բանաձեւը, որ կ՚ըսէ.

— « Գերմանիոյ խորհրդարանը, իբրեւ ներկայացուցչութիւնը գերման ժողովուրդին, իր նաւանուրջին կը յայտնէ կառավարութեան յայտարարութեան եւ, միաձայնութեամբ կը կանգնի կառավարութեան կողքին, զինուորական հաւասարութեան հարցին մէջ որ վճռական կապ ունի ազգին ճակատագրին եւ կեանքին հետ »։

Բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ, եւ յանկայս Բուէարկութեան մասնակցեցան նաեւ ընկերվարականները, որոնք ներկայ էին գրեթէ ամբողջութեամբ։ Ցետոյ, նացիներու առաջնորդութեամբ եւ ունկնդիրներուն հետ միասին, երգուեցաւ « Գերմանիա ամէն բանէ վեր »։ Ներկայ էր նաեւ նախկին գահաժառանգը, ուր իր զաւակին հետ յոտնկայս կը մասնակցէր երգեցողութեան։ Նախագահը նիստը փակեց հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— Նոյն բնկլիք չունիմ, այս բոլորէն յետոյ։ Աշխարհ տեսաւ թէ գերման ժողովուրդը միացած է, երբ խնդիրը կապ ունի իր ճակատագրին հետ։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրեցինք, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ամերիկայի մէջ լաւ է տպաւորութիւնը, բայց Ֆրանսայի մէջ կը կասկածին Հիթլէրի անկեղծութենէն, եւ նոր ռազմախաղ մը կը համարեն այս չափաւոր ճառը։

Գերմանական թերթերը միաձայնութեամբ կը փառաբանեն վարչապետը, դիւանագիտական հրաշակերտ մը համարելով անոր ճառը։ Ամէն կողմէ շնորհաւորութիւններ կը հասնին անհատներէ եւ ընկերակցութիւններէ, շեշտելով թէ Գերմանիան վերջապէս վարչապետ մը ունեցաւ։ « Նա՛ս արդարութիւն Գերմանիոյ համար, կամ կործանում Եւրոպայի », կ՚աղաղակեն Պերլինի մէջ։

« Թայմզ » գնահատելով Հիթլէրի չափաւորութիւնը, նորէն կը խոստովանի դաշնագիրներու վերաքննութեան պէտքը, որոշ վերապահումներով։ Անգլիոյ պաշտօնական տեսակէտը կարելի է խտացնել երկու բառի մէջ, — « Սպասենք եւ տեսնենք »։

Իտալիոյ մէջ, հանրային կարծիքը դարձած է Ֆրանսայի դէմ, առաջնորդութեամբ մամուլին, որ խաղաղասէր կը գտնէ Գերմանիան, իսկ պատերազմասէր՝ Ֆրանսան։ « Մաթինօ » կը ժողէ Ֆրանսայի մեծամոլութիւնը, յայտարարելով թէ « Ֆրանսան մենաշնորհի վերածեր է հաւաքական յաղթանակը եւ վարակուած՝ ռազմաշունչ խելագարութեամբ »։ Միւս թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն, պահանջելով որ Ֆրանսան առանց վերապահութեամբ յարի Մաքտոնըլտի ծրագրին, որուն ուժ կուտան Ամերիկա, Իտալիա եւ Գերմանիա։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՑԻ (Մարսէյլի շրջան) «Հաժակ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՌՈՍՏՈՄ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրասենեակին մէջ։ Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՍԷՆ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՍԷՆ - ՄԱՐԿՐԻՏԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Զեկոյց Ներկայացուցչական Ժողովի։

ՎԻԷՆԻ «Քրիստափոր» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին «Հաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) Համազասպ Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դարաքիլիսէ Բաշարաբան Սար դարապատ հերոսամարտի Նաւահանգիստ տօթի, վաղը Կիրակի ժամը 11.30ին նախաձեռնութեամբ Հայ Սպայից Միութեան, ի յիշատակ այդ կռիւներուն ընկած մարտիկներու, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ։

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ԾԱԽՈՒ Է

Այրի Տիկին Գէորգեան, Օր. Ցողիկ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Անանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Օր. Գրիգորեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան, քրոջ, քրոջ աղջկան

ՕՐ. ՅԱՍՄԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 17ին, 17 տարեկան հրեշտակի հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, 24, rue Bruant (Մէթրօ Chevaleret)։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Thiaisի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Օրիորդներ՝ Ճիհանեանի, Գ. Պետրոսեանի, Թ. Գազազարեանի, եւ Պարոններ՝ Յարութիւն Հայկազեանի, Յովսէփ Յովսէփեանի, Կարապետ Մարկոսեանի, Յարութիւն Մխիթարեանի եւ փոքրիկն Վրէժ Ալեքսանի, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր խնճոյք - պարահանդէսին։

Խմբագրատուն կը հրաւիրուի Գ. ԳԵՂԱՄ ԹԼԼԷՍԻԼՃԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Անմոռանալի ազգային բարերար ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆի եւ անոր մեծանուն կտակակատար ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԶԵԱՆՑԻ մահուան տարեդարձներուն ի յիշատակ, վաղը կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ։ Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շբ. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 71, Ave. Kléber։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Կիր., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Նիկողոսեանի սրճարանը։ Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկեր — ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի ընկերա - համակրական հաւաքոյթը վաղը Կիրակի Միւթիալիթէի սրահին մէջ՝ Բ. յարկ։ Երգ. արտասանութիւն, զուարճալի անակնկալներ։

Կը հրաւիրուին երգեր անդամներն ու համակիրհասարակութիւնը

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme -: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄՆԱՆ

Սըր Ֆիլիփի գրասենեակին մէջ ոստիկանապետին օգնականը՝ Ֆալմըթհի հետ համախորհուրդ, իր վերջին կոչը ըրաւ այդ յամառ մարդուն որուն կեանքը սպառնալիքի տակ էր։

— Գիտցած եղէք, պարոն, որ աւելի բան մը չենք կրնար ընել ու տակաւին կը վախնամ, ըսաւ ոստիկանապետը չեշտելով իր բառերը։ Այս մարդիկը գերմարդկային ուժի մը տպաւորութիւն կը թողուն վրաս։ Կը սարսափիմ, երբ կը մտածեմ թէ՝ հակառակ մեր նախազգուշութեանց, կրնայ ըլլալ որ հաշիւ մը պակաս ըրած ըլլանք կամ մեր հսկողութենէն վրիպի ճամբայ մը զոր անոնք իրենց դիւային հնարամտութեամբ կ՚օգտագործեն։ Մաքսի սպանութիւնը վհատեցուց զիս։ Զորսերը ամէն տեղ են եւ ամենակարող։ Շատ կը խնդրեմ, պարոն, Աստուծոյ սիրոյն, լաւ խորհեցէք անոնց պայմանները մերժելէ առաջ։ Այդքա՞ն անհրաժեշտ է այս օրինագծին քուէարկութիւնը, կ՚արժէ՞ ձեր կեանքը վտանգել անոր համար։

Ոստիկանապետը վերջին հարցումը ըրաւ այնպիսի յանդգնութեամբ եւ լեզուակի որ, Սըր Ֆիլիփ ընկրկեցաւ։ Սպասեց քանի մը վայրկեան. երբ սկըսաւ խօսիլ, իր ձայնը շատ ցած էր, բայց վճռական։

— Ես չպիտի առնեմ օրինագիծը, ըսաւ դանդաղ ու միօրինակ արտասանութեամբ մը. որ եւ է պարագային մէջ ես չպիտի առնեմ ... Գործը շատ յառաջ տարած եմ արդէն. ո՛չ կը վախնամ հիմա, ոչ ալ որ եւ է զիջողութիւն ունիմ։ Արդարութեան հարցն մըն է այս վէճը ինծի համար. իրաւունք ունի՞մ այս երկրէն վտարելու վտանգաւոր օտարականներ որոնք ամէն անբռնաբարելիութիւն վայելելով հանդերձ, դաւաճանութեան կը մղեն ուրիշները։ Եթէ ես իրաւունք ունիմ, ուրեմն Զորսերը անարդար են. իսկ եթէ անոնք իրաւունք ունին եւ այս օրինագիծը բռնապետական արարք մըն է եւ ժամանակավրէպ մը ներկայ դարուս մէջ, այն ատեն ես եմ անիրաւը։ Հետեւաբար իրաւունքի եւ անարդարութեան խնդիր մը կայ մէջտեղը ու ես կը կարծեմ ահաւասիկ իմ տեսակէտս։

Նախարարը տեսաւ երկու ոստիկաններուն աղաչահար արտայայտութիւնը եւ շարունակեց.

— Խելացի չարժած էք զգուշութիւններ ձեռք առնելով. մտահոգութեան պատճառ պէտք չէ ունենայի ձեր հսկողութեան տակ։

— Աւելի զգուշութիւններ ձեռք պիտի առնենք, ընդմիջեց ոստիկանապետը։ Այս իրիկուն ժամը վեցէն մինչեւ ութուկէս պիտի մնաք ձեր աշխատանոցին մէջ եւ որ եւ է պարագայի մէջ դուրս չպիտի բանաք ոչ ոքի, ո՛չ ինծի, ոչ ալ Ֆալմըթհին նոյն իսկ։ Պիտի կղպէք դուռը, իսկ եթէ կ՚ուզէք, մնացէք մէկը կրնայ ձեր մօտը մնալ...

— Ո՛չ, ո՛չ, պատասխանեց նախարարը. երէկուան ծպտումը տեսնելէս յետոյ կը նախընտրեմ առանձին մնալ այնտեղ։

— Մա՛րդ ներս չի կրնար գալ այս սենեակէն, ըսաւ ոստիկանապետը զորս կողմը նայելով. երէկ գիշեր քննեցինք առաստաղները, պատերը, ծեփոնը եւ փեղկերը։

Ոստիկանապետը աչք մը պտտցուց դարձեալ սենեակին մէջ։ Ծանօթ էր այնտեղ գտնուող բոլոր առարկաներուն։

Ցանկարծ աչքին զարկաւ վարդերով լեցուն ծաղկաման մը, որ սեղանին վրայ դրուած էր։

— Ասիկա չէր տեսած առաջ, ըսաւ ու վար ծռեցաւ հոտոտելու համար ծաղիկները։

— Այո՛, պատասխանեց Րէյմըն անփութօրէն. գիւղէն՝ տունէս ղրկեր են այս առտու։

Ոստիկանապետը թերթ մը փրցուց վարդերէն, ժամերուն մէջ ոլորեց զայն եւ ըսաւ երկդիմի կերպով.

— Արուեստական ըլլալու չափ իրական են ...

Ծաղիկներուն ներկայութիւնը այնտեղ անհաճոյ միտք մը արթնցուց իր մէջ ...

Երբ երկու ոստիկանները միասին կ՚իջնէին մարմարէ սանդուղներէն — պահակ կը սպասէր ամէն քայլափոխին — ոստիկանապետը դարձաւ Ֆալմըթհին եւ ըսաւ.

— Զմեզադրենք խեղճ մարդը. չիտակը կը հիանամ իր վրան՝ այսօր ամէն ատենէ աւելի. եւ սակայն — հանդիսաւոր լրջութիւն մը դրաւ ձայնին մէջ — կը վախնամ, կը վախնամ ...

Ֆալմըթհ չպատասխանեց։

— Ցուցատետրէն կարելի չէ բան մը հասկնալ, շարունակեց ոստիկանապետը. անոր մէջ նշանակուած են միայն անունները կարգ մը քովընտի փողոցներու որոնց պէտք չպիտի ունենայ նախարարը։ Սակայն յառակագծին ոչնչութիւնն իսկ ահաւոր է։ Ցայտնի է թէ երեւութապէս անվնաս այդ ցանկը պատրաստուած է խորամանկ մէկու մը կողմէ եւ վստահ եմ որ անծանօթ ենք տակաւին անոր իրական բնոյթին.

Ոստիկանապետին օգնականը փողոց ելաւ ու ճամբայ բացաւ իրեն՝ պահակ սպասող ոստիկաններու բազմութեան մէջէն։ Ձեռք առնուած նախազգուշութեանց շնորհիւ, ժողովուրդը անտեղեակ էր թէ ինչեր կը կատարուէին Տառնինկ փողոցին մէջ։ Լրագիրներուն արգիլուած էր մանել այդ մասին որ եւ է ... շրջանակէն ներս եւ թերթերու մասնաւորաբար իրիկուան թերթերը ստիպուած էին գոհանալ միայն ... հասարակաց տեղեկութիւններ զորս ոստիկանութեան ընդհանուր Տեսչութիւնը կը չսպրոէր անոնց ... սին։ Համառօտ էին հաղորդուած ... րերը, սակայն լրագիրները զանազան տեսութիւններով ու պատմութիւններով կը լեցնէին իրենց սիւնակները.

« Զայնարձակ » թերթը որ բոլորէն աւելի հետաքրքրուած էր Զորս Արդարներու խնդրով, ճարահատ մէջէն ներու դիմեց ամենավերջին տեղեկութիւնները հրամցնելու համար իր ընթերցողներուն։ Քանի կը ... ճակատագրական օրը, այնքան աւելի զարկ կը ստանար տիրող հետաքրքրութիւնը։ Իրիկուան թերթերու ... հրատարակութիւնները կը սպառէին հազիւ փողոց ելած.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) · R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՄԱՅԻՍ 1933

21 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2194

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԻՐՔ, ԹԵՐԹ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Հայկական մամուլը վերջերս մասնաւոր մտահոգութեամբ կը յուզէ հին վէրք մը, — հայ մտաւորականութեան, հայերէն գիրքին ու թերթին սպառումը.

Ապրիլ 13ին, « Յուսաբեր » խմբագրականով մը իր խորին վրդովումը կը յայտնէր այս տագնապին պատասխանատուներուն դէմ:

Մէկդի դնելով բացատրութիւնները, մեր պաշտօնակիցը կը շեշտէր.

— « Դառն է մեզ համար ըսել, թէ հայ ընթերցողին ու գործակալին վերաբերումը հայ թերթին հանդէպ՝ բացառիկ է եղած, արտառոց եւ խորապէս ցաւալի ու վրդովիչ: Այսպէս էր երէկ եւ քիչ բան փոխուած է այսօր:

« ... Բացէք որ եւ է հայ թերթի տոմարները եւ պիտի պարզուի տխուր իրականութիւն մը, — բաժանորդներ որոնք 3, 4, 5 տարիներու պարտք ունին եւ այսօր անյայտ են. ուրիշներ՝ որոնք նմանապէս քանի մը տարուան պարտք ունին, բայց կ'առնեն փրթուն վճարումներով, դիակի մը պէս կը քաշկռտեն իրենց հին պարտքը. դեռ ուրիշներ, որոնք հակառակ խոշոր պարտքի մը կը շարունակեն թերթ ստանալ, որովհետեւ խոստացած են վճարել, իսկ թերթի վարչութիւնը մէկ կողմէ վստահութիւն ունենալուն եւ միւս կողմէ հին առնելիքը չկորսնցնելու մտահոգութեամբ՝ կը շարունակէ թերթին առաքումը:

Առանց կարգին՝ ահա նաեւ գործակալութիւնները, որոնք տասնով, քսանով, օրինաւոր եւ դեռ աւելի խոշոր գումարներով աներ ստեղծած են հայ թերթի կեանքին մէջ, տեւական տագնապի մատնելով ձեռնարկը, եւ վտանգելով անոր գոյութիւնը:

... Անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի եւ անհատական ու ազգային տեսակէտէն ալ վարկաբեկիչ պատկեր մը, որ փակած է հայ թերթի ճակատագրին. Հայ թերթին կ'ըսենք, որովհետեւ հայ ընթերցողը երբեք այսպէս չի վարուիր օտար թերթին հետ, որուն խմբագրատունը կը ներկայանայ պատկառանքով եւ կանխաւ կը վճարէ մեծ հաճոյքով »:

Ճիշդ մէկ ամիս յետոյ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, « Ապագայ », արտատպելով այս խմբագրականին գլխաւոր մասերը, հրճուանքի ճիչեր կ'արձակէր « Միացման կէտը ··· » խորագրին տակ (13 *մայիս*).

— « Կէտ մը, ուր կը միանանք, կը նոյնանանք բոլոր հայ թերթերը, որովհետեւ բոլորին ալ ցաւը նոյնն է, բոլորին հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը նոյնն է: Բոլոր թերթերէն կազմուած խմբագրական մարմին մը պիտի խմբագրէր եւ ներկայացնէր իր բաժանորդներուն, գործակալներուն, ծանուցանողներուն այն խմբագրականը որ « Յուսաբեր » վերջերս հրատարակած էր եւ որմէ մասեր կը ներկայացնենք մեր այն բաժանորդներուն, գործակալներուն եւ ծանուցատուներուն, որոնք կը կարծեն թէ բնական իրաւունք մըն է թերթին դրամն ուտել եւ որոնք կը թուի թէ կը մնան այն այլանդակ հաւատքին մէջ թէ հայ թերթը կրնայ օդով ապրիլ եւ հասնիլ իրենց ձեռքը »:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթն ալ, « Արեւ », իր կարգին կ'ողբար վերջերս (10 *մայիս*).

— « Մեր մէջ, Հայաստանի ներկայ սահմաններէն ներս ապրող մտաւորականները քիչ թէ շատ բախտաւոր են: Անոնցմէ տարիքոտներ կը ստանան պետական թոշակ, երիտասարդները կը գրեն ու կը վճարուին: Արտասահմանի մէջ, հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ: Եթէ բաժնենք թերթերու խմբագիրները միւսներէն, կրնանք ըսել թէ մտաւորական մը ստիպուած է որ եւ է բան ընելու, որպէս զի կարենայ ապրիլ ամենահամեստ պայմաններու մէջ:

··· Այժմ մեր մտաւորականներէն շատեր միա՛յն թերթերու մէջ գրելու եւ թերթերէ ալ վճարուելու — ոչ, ի՞նչ վճարում — հնարաւորութիւնը ունին: Եւ սակայն, քանի՞ թերթ մնաց մեր մէջ որ կարենայ գո՛նէ նուազ վարձատրութեամբ գոհացնել իր աշխատակիցները »:

« Արեւ » այս առթիւ կը յիշէր Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթին երկու յօդուածները, « Գրչի վարձատրութիւնը » եւ « Եթէ միտքն ալ մեռնի », ապրիլ 4 եւ 9 թուակիր: (Չենք ստացած):

×

Այս պատահական քաղուածքին իսկ այնքան պերճախօս է որ, աւելորդ պիտի ըլլար նոր պրպտումներ կատարել:

Ուրեմն, հարցը դրուած է իր բովանդակ մերկութեամբ: Եւ, քանի մը երեսներով. —

1) Միշտ յարգելով բացառութիւնները, հայ ընթերցողն ու գործակալը բռնած են « անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի » ընթացք մը (« Յուսաբեր »), եւ կը կարծեն թէ « բնական իրաւունք մըն է թերթին դրամն ուտել » եւ կամ՝ « հայ թերթը կրնայ օդով ապրիլ եւ հասնիլ իրենց ձեռքը » (« Ապագայ »):

2) « Արտասահմանի հայ մտաւորականին գործը մնացած է Աստուծոյ »: (« Արեւ »):

Ճիշդ այսօր, Բ. էջին մէջ, մեր բանաստեղծ աշխատակիցը՝ Պր. Մանուկ Պէրպէրեան, իրեն յատուկ հեղնութեամբ, կը բանայ վէրքին այլապէս տխուր մէկ երեսը, — գրքի տագնապը:

— « Հոն կուգան հայ գրագէտները: Անոնցմէ ամէն մէկը այդ գրատունին մէջ իր անկիւնն ունի: Ան անկիւնը որուն մէջ իր չծախուած, չփնտռուած գիրքերը ամբարուած են, վրայ վրայի, քով քովի, խառնելով իրենց ցաւերը ու յոյսերը:

··· Հայ գրատունին պատերը ընդլայնելու տեղ ունին տակաւին, հայ գրագէտին գիրքերը ամբարելու համար »:

Եւ այս անանուն ողբերգութիւնը կը շարունակուի տարիներէ ի վեր: Կարծես ուժ կ'առնէ տարիներու վաղեմութենէն:

Փոխուեցա՛ւ ոչ միայն մեր կորած հողը, այլ եւ շնչած օդը: Ոչ միայն միջավայրը, այլ եւ կացութիւնը:

Տարինե՛ր առաջ, Եւրոպայի, եւրոպականութեան յառաջապահներն էինք խաւարակուռ Ասիոյ մէջ: Այսօր՝ մենք մեզ կը համարենք արդէն Եւրոպացի:

Եւ սակայն, կը տեսնէ՞ք ո՛ր եւ է փոփոխութիւն՝ եւրոպականութիւն՝ մեր բարքերուն մէջ, երբ հարցը կը վերաբերի հայերէն թերթի ու գրքի տարածման եւ մանաւանդ վճարման:

Գլուխ գլխի խօսակցութիւն մը եւս՝ յաջորդով: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻԲՐԵՒ ՀԻՄ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՄԱՔՏՕՆԸԼՏԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

«ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՇՐՋԱՆԸ»

Զինաթափութեան ընդհանուր յանձնաժողովը մայիս 19ին նիստ գումարեց, նախագահութեամբ Պ. Հէնտըրսընի, որ կարդաց նախագահ Րուզվէլթի պատգամագիրը: Պ. Հէնտըրսըն ջերմ երախտագիտութիւն յայտնեց յանուն բոլոր պատուիրակութեանց, որոնք պատրաստ են, ըսաւ, իրենց լիակատար աջակցութիւնն ընծայելու Մ. Նահանգներու նախագահին առաջարկութեանց:

Ետեւոյ այսպէս ամփոփեց Պ. Րուզվէլթի առաջարկները. —

1) Նախ եւ առաջ, ոչ մէկ յաւելում սպառազինութեանց:

2) Ընդունելութիւն բրիտանական ծրագրին, որու մասին կարգ մը դժուարութիւններ ծագած են վերջերս:

Պ. Հէնտըրսընի կարծիքով, նախագահ Րուզվէլթի առաջարկները կը կազմեն միջին ճամբայ մը, ձգտելով. —

1) Ջնջել բոլոր յարձակողական զէնքերը:

2) Գտնել եղանակ մը՝ այդ ամբողջական ջնջման մասին:

3) Կնքել ոչ – յարձակման դաշինք մը:

4) Չանցնիլ դրացի պետութեանց սահմանները:

Պ. Հէնտըրսըն բացատրեց թէ այս առաջարկները կը ներկայացնեն երկու առաւելութիւններ, — ա) Նախ գործնապէս կը նպաստեն ապահովութեան գլուխին. — բ) Կը ներկայացնեն գործնական ծրագիր մը՝ յաղթելու համար բոլոր դժուարութեանց: Այնպէս որ, տրամաբանական եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ մէկդի դնել բոլոր միւս առաջարկները եւ արագօրէն քուէարկել բրիտանական ծրագիրը: Եւ արդէն, կառավարութիւնները նպաստաւոր պատասխան տուած են Պ. Րուզվէլթի առաջարկներուն: Այսպէս Գերմանիա, Պ. Հիթլէրի բերնով, սահմանեց իր կառավարութեան դիրքը: Գերմանական կառավարութիւնը կը պահանջէ իրաւունքներու հաւասարութիւն, ոչ թէ Գերմանիոյ վերազինումով, այլ միւս պետութեանց աստիճանական զինաթափութեամբ: Ան կ'ընդունի որ բանակները աստիճանաբար վերածուին միօրինակ ձեւի մը, այն չափով որ պիտի իրականանայ զինական կրճատումը:

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Պ. Հէնտըրսըն յայտնեց թէ ինք մեծ յոյսեր կը տեսնէ այս յայտարարութեանց մէջ: Եւ կը սպասէ որ միւս կառավարութիւններն ալ նմանօրինակ դիրք մը բռնեն: Զինաթափութեան խորհրդաժողովը չի կրնար անվերջ երկարաձգուիլ: « Հարկ է որոշումներ առնել: Չմոռնանք որ տնտեսական խորհրդաժողովը պիտի գումարուի յունիս 12ին, Լոնտոնի մէջ եւ զինաթափութիւնը անհրաժեշտ նախապայմանը կը կազմէ այդ ժողովին յաջողութեան: Հարկ է վճռել, — Պատերա՞զմ կ'ուզենք թէ խաղաղութիւն »:

Ետեւոյ խօսք առաւ Պ. Նատոլնի, Գերմանիոյ պատուիրակը, որ յայտարարեց.

— Վերապահելով բացատրութիւններս մեր վարչապետի ճառին մէջ արծարծուած սկզբունքներու գործադրութեան մասին, կը բաւականանամ պատասխանելով բուն հարցին: Գերման ժողովուրդը կը շարունակէ պահանջել որ այս խորհրդաժողովը յանգի երկու արդիւնքներու, — Ապահովութիւն՝ սպառազէն պետութեանց զինաթափութեամբ եւ իրաւունքներու հաւասարութեան իրականացում՝ Գերմանիոյ համար: Գերման ժողովուրդը կը կարծէ թէ բրիտանական ծրագիրը կը կազմէ հիմք մը՝ որուն վրայ կարելի է լուծել այս խնդիրները: Ահա թէ ինչու ի վիճակի եմ յայտարարելու, յանուն իմ կառավարութեան, թէ մենք կ'ընդունինք այդ ծրագիրը ոչ միայն — ինչպէս մինչեւ հիմա — իբրեւ հիմք վիճաբանութեանց, այլ եւ իբրեւ հիմք բուն իսկ ապագայ պայմանագրին: Որքան ալ բարեփոխումներ առաջարկենք, անոնք համապատասխան պիտի ըլլան այս նոր դիրքին: Կը յուսամ թէ այս յայտարարութիւնը ձեր աչքին պիտի ներկայանայ իբրեւ նոր ապացոյց մը այն չափաւոր եւ հաշտարար ոգիին որով մենք կը գործակցինք պայմանագրի մը իրականացման համար եւ կը յուսամ թէ միւս պետութիւններն ալ իրենց կարելին պիտի փորձեն, իրենց շահերը հաշտեցնելու բրիտանական ծրագրի տրամադրութեանց հետ »:

Այս ճառէն յետոյ, միջանկեալ խօսեցաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, ջերմապէս գնահատելով Պ. Րուզվէլթի ծրագիրը, յանուն Թուրք ժողովուրդին եւ անոր պետին: Ետեւոյ խօսք առաւ բրիտանական պատուիրակը, գոհունակութիւն յայտնելով գերմանական պատուիրակին յայտարարութեանց համար եւ շեշտեց թէ Պ. Հիթլէրի ճառը « նոր խրախոյս մըն է զինաթափութեան խորհրդաժողովին համար »: Իբրեւ եզրակացութիւն, յոյս յայտնեց թէ կարելի պիտի ըլլայ շօշափելի արդիւնքներ առնել: « Թող ընդհ. յանձնաժողովը համաձայնի ընդունելու պայմանագրին առաջին երկու հատուածները, — Ապահովութիւն եւ ռազմանիւթ: Մնացեալը դիւրին է »:

ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱՊԱՀ

Ֆրանսայի պատուիրակը դիտել տուաւ թէ խօսքի ժամանակ չէ, այլ գործի եւ վճիռներու: Եւ, առանց երկարօրէն ծանրանալու Պ. Րուզվէլթի պատգամագրին կարեւորութեան վրայ, անցաւ գերմանական պատուիրակին յայտարարութեան, մանաւանդ անոր այն մասին որ իբրեւ հիմ կ'ընդունի բրիտանական ծրագիրը: Ըսաւ թէ քանի որ գերմանական պատուիրակութիւնը նոր առաջարկներ ունի, ուրիշ ընելիք չունինք եթէ ոչ սպասել: « Գետինը մաքրուած է, կը մնայ աշխատանքի ձեռնարկել »:

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ժողովէն յետոյ, Պ. Հէնտըրսըն ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակով եւ շեշտեց.

— Այսօր զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը մտնէ իր ամէնէն տագնապալի շրջանին մէջ: Ասկէ յետոյ պատահելիքներէն կախում ունի 16 ամիսէ ի վեր աւելի քան 60 պետութեանց պատուիրակութիւններուն կողմէ կատարուած աշխատանքին յաջողութիւնը կամ ձախողանքը: Զինաթափութի՞ւն թէ զինարշաւ, շինարար գործակցութի՞ւն թէ մրցակցութիւն քանդիչ ուժերու, խաղաղութեան եւ բարեկարգութեան ապագա՞յ մը թէ պատերազմի եւ քաոսի շրջան մը՝ Եւրոպայի եւ աշխարհի համար, — ահա խնդիրը որ պիտի վճռուի: Աշխարհի վրայ չկայ ժողովուրդ մը որ, ինչքան ալ հեռու կամ անջատուած ըլլայ, կարենայ անտարբեր մնալ զինաթափութեան խորհրդաժողովի արդիւնքին հանդէպ:

Կառավարութիւնները ինչ որ ընեն սպառազինութիւնները կրճատելու եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար, պիտի վայելեն իրենց վարած ժողովուրդներուն աջակցութիւնը: Բայց, ի՞նչ պիտի ընեն կառավարութիւնները: Անոնք ունի՞ն գիտակցութիւնը իրենց ինկած ծանր պատասխանատուութեան: Անոնք պիտի ունենա՞ն քաջութիւնը տալու այն համարձակ որոշումները որոնք անհրաժեշտ են այսօր: Տասնըչորս տարի առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին մէջ, անոնք համաձայնութիւն մը կնքեցին, հրաժարելու համար զինեալ ուժէն՝ իբրեւ միջոց վէճեր կարգադրելու: Անոնք համաձայն էին կրճատելու սպառազինութիւնները: Անոնք խոստացան օգնել փոխադարձաբար, հաւաքական ձեռնարկ մը կատարելու որ եւ է ազգի դէմ որ պատերազմելու ոճիրը կը գործէ: Հինգ տարի առաջ, Փարիզի դաշինքով, անոնք բոլորովին հրաժարեցան պատերազմէն՝ իբրեւ միջոց քաղաքականութեան: Այսօր՝ մեծագոյն խնդիրը այս է, — Կառավարութիւնները պատրա՞ստ են գործի վերածելու այս խնդիրները, կենդանի իրականութիւն մը դարձնելու այս նոր դրութիւնը:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խուճապահար « Մարտկոց »ը յուսահատ ճիգեր կ'ընէ արատաւորելու համար մեր անբասիր ընկերոջ՝ Շաւարշ Միսաքեանի անունը, զայն նենգօրէն կապելով ··· « Թանին »ի հետ:

Այսու վճռապէս կը յայտարարենք, որ « Մարտկոց »ներու բոլոր նման փորձերը բիծ մը դնելու մեր անբիծ ընկերոջ անունին՝ պիտի մնան ապարդիւն:

Հարցը այն մասին է թէ, ի՞նչ է անունը այն « անյայտ », « մութ », « օտար » ու « կասկածելի » աղբիւրին — իրենց իսկ ընկերներու գրաւոր ու պաշտօնական վկայութեամբ — որ « անյայտ » ու « խիստ կարեւոր գումար մը » տրամադրած է « Մարտկոց »ի, « մութ նպատակներով » պայքար մղելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

19 *մայիս*, 1933 — *Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ*

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ

18,500,000 ՍՏԵՐԼԻՆ ՎԱՐԿ՝ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովի մասին, որ պիտի գումարուի յունիս 12ին, Լոնտոնի մէջ: Խորհրդաժողովը ինք պիտի որոշէ սա խնդիրը, — անընդհատ նի՞ստ գումարել, մինչեւ աշխատանքներու լրացումը, թէ՞ սեպտեմբերէն յետոյ ընդհատել ժողովը, որպէս զի անդամները կարենան մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին:

Ետեւոյ արտաքին նախարարը կարգ մը ճշդումներ կատարեց խորհրդաժողովի ծախքերու մասին: Այս նպատակով, 18,500,000 սթերլինի վարկ մը արձանագրուած է արտաքին նախարարութեան ելմտացոյցին մէջ:

Ժողովին բացման ճառը պիտի խօսի Ճորճ Թագաւորը, ձայնարձակին առջեւ, այնպէս որ աշխարհի բոլոր մասերէն պիտի լսեն: Լոնտոն քաղաքը մեծ հացկերոյթ մը պիտի տայ ի պատիւ պատուիրակներուն, հաւանաբար յունիս 26ին.

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ առաջին անգամ պիտի քննուի գիներու բարձրացման խնդիրը, թէեւ այս հարցը երկրորդ կարգի վրայ դրուած է եւ կուգայ դրամականէն յետոյ: Անգլիա եւ Ամերիկա համամիտ են գիներու բարձրացման մասին:

Ինչպէս գրած ենք, խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին 66 պետութիւններ: Այնպէս որ ահագին բազմութիւն մը պիտի խռնուի Լոնտոնի մէջ, միասին հաշուելով հարիւրաւոր թղթակիցներն ալ:

Ասորիներու տեղաւորումը Իրաքի մէջ

Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնի կոչեց Անգլիացի մը, Պ. Տ. Թոմսըն, Ասորի գաղթականներու տեղաւորման գործին համար: Պ. Թոմսըն շուտով ճամբայ կ'ելլէ դէպ ի Մուսուլ:

Ֆրանսա չուզեր աւելի կրճատել ԻՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Ծերակոյտի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, բուռն միջադէպեր ծագեցան, զինուորական ելմտացոյցի քուէարկութեան առթիւ: Հարկ եղաւ նիստը շարունակել առտուն, իրիկունը եւ գիշերը, լրացնելու համար վիճաբանութիւնը:

Օրինագծին մէկ յօդուածը կը տրամադրէր հարիւրին հինգ զեղչել պետական ծախքերը: Զօր. Պուռժուա պահանջեց որ բացառութիւն համարուին պատերազմական նախարարութեան ելմտացոյցին կարգ մը գլուխները, քանի որ արդէն կրճատում եղած է հարիւրին 12—22 համեմատութեամբ: Ելմտացոյցի նախարարը դիտել տուաւ թէ անցեալ նոյմ.ին հարիւրին հինգ կրճատում որոշուած էր վարչական ծախքերու համար եւ յոյս կար 700 միլիոն խնայելու, մինչդեռ գոյացաւ միայն երկու հարիւր միլիոն, որովհետեւ նախարարները չեն գործադրած օրէնքը:

Այս յայտարարութիւնը մեծ յուզում պատճառեց ժողովին մէջ: Նախատական խօսքեր ուղղուեցան կառավարութեան եւ ելմտացոյցի նախարարին դէմ: Պ. Փալիօ անթոյլատրելի համարեց որ չէ գործադրուած 700 միլիոնի կրճատումը: Միջադէպը փակուելէ յետոյ, խօսք առաւ վարչապետը, որ ընդդիմացաւ զինուորական վարկերու նոր կրճատման:

— « Ո՞ր գլուխէն պիտի կրճատենք. զինուորին հանդերձէ՞ն, սնունդէ՞ն: Ուրեմն զինուորը շա՞տ լաւ հագուած է, շա՞տ լաւ կը սնանի: Եւ կամ զինավարժութենէ՞ն: Երբեք: Ես երբեք ո՛ր եւ է կրճատում չպիտի ընդունիմ այս գլուխէն: Մենք պէտք է ունենանք լաւ մարզուած բանակ մը: Այլապէս, խնայողութեան պատրուակով, լաւագոյն է երբեք բանակ չունենալ:

Օրուան այս ժամուն, ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար թուլցնել մեր զինուորական պատրաստութիւնը: Վաղը միայն պիտի տեսնենք թէ միւս ժողովուրդները պատրա՞ստ են զինաթափ ըլլալու: Մինչեւ այդ օրը, խոհեմ ըլլանք: Ես բոլորովին համաձայն եմ Զօր. Պուռժուայի »:

Դարձեալ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, եւ ի վերջոյ Ծերակոյտը որոշեց հարիւրէն հինգ զեղչէն ազատ համարել զինուորական ելմտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆՕԹԵՐ

Հայկական հանդէսէ մը դուրս կ'ելլէի կէսօրէ կիրակի իրիկուան, խորապէս ընկճուած, եւ տեսածներէս ու լսածներէս մխիթարուելու ոչ մէկ յոյսով։ Թէեւ հանդէսը եղած էր զուարթացընելու եւ յոյս տալու համար...

Ճամբուն միւս կողմէն կ'երթար բարեկամս, վրան կրելով նոյնպէս հայկական հանդէսէ մը դուրս ելլողի մասնաւոր դրոշմը, եւ զգալապէս՝ մոռնալու աշխատանքին մէջ էր։

Հանդէսին միջոցին իրար չէինք տեսած, բայց մէկ ակնարկ մը իրարու, մեզի յայտնեց թէ նոյն տեղէն ազատած էինք։

Քիչ մը միասին քալեցինք, ջղագրգիռ եւ անկապակից նախադասութիւններ լսելով, եւ այս անգամ ալ իրարմէ ազատելու համար՝ զատուեցանք, եւ ես գլորեցայ մէթրոյին սանդուղներէն վար...

Բայց երբ ինքզինքս գտայ անոր կլանող ու սարսող մթութեան առջեւ, զգացի որ փողոցը կը նախընտրէի, եւ բռնեցի վազեմի Սէն Միշէլին վերելքը։

Այդ միջոցին հանդէսը արդէն մոռցած էի։ Անգամ մըն ալ չերթալու երդում մը միայն կը ծաւալէր հոգիիս վրան։ Բայց ան ալ մեռնելու վրայ էր...

Ծառերուն կը նայէի, յետոյ սալայատակին։ Յետոյ մուշտակիս օձիքը կը հանէի վեր վեր, ծնօտէս, ականջներէս, գլուխս ալ վեր, ինքզինքիս տուն մը շինելու համար անկէ փողոցին բազմութեան ու ամայութեան դէմ։

Այդ տունին մէջէն կը պտըտտուէի զիտել քաֆէները, որոնց առջեւ, սեղաններուն շուրջ, հայկական հանդէսին հանդիսականները « քաֆէ քրէմ » կը խմէին, երբ տեսայ որ դարձեալ վերէն կուգար ան, հանդէսին բախտակիցս։ Մինչդեռ ես մէթրոյէն դուրս խոյացած էի, ան ալ արդէն Սէն Միշէլին երկրորդ խոյանքն էր որ կ'ընէր։

Դարձեալ իրարու մօտեցանք, բայց մեր տարբերութիւնը այս անգամ ան էր որ, մինչդեռ ես հանդէսը մոռցած էի բոլորովին եւ հոգիիս վերադարձած ցոլքերը արդէն բարձրացած էին մինչեւ աչքերս, ան տակաւին անով կը տառապէր, եւ անգամ մըն ալ հարստացնելու վրայ էր իր հայկական յուսահատութեան եւ տրտունջներու մեծ մթերքը։

Խորապէս տխուր էր։

Ուզելով մխիթարել զինքը, նախ Սէն Միշէլը սկսայ անխնայ գովել։ Գէշ լարի մը դպած էի։ Ճիշդ անխուսափելի եւ ապարդիւն « քաֆէ քրէմ »ի մը կը մերձենայի...

Ուզելով բարձրագոյն թօն մը տալ մխիթարանքիս, ըսի.

— Ինչո՞ւ տխուր ես ու յուսահատ, բարեկամս, չէ՞ որ վերջերս լաւ գիրք մը հրատարակեցիր։

— Այո՛, այո՛... Սամուէլ գրատունը կեցած է ամբողջութեամբ...

Ես ինչո՞ւ մոռցած էի թէ կարելի չէ հայ գրագէտ մը մխիթարելու ձեռնարկել, անոր հրատարակած գիրքը յիշեցնելով իրեն...

Արմատական դժբախտութեան մը առջեւ կեցանք երկուքս մէկ, եւ այդ պահուն իրարմէ զատուելու գաղափարը չունեցանք, այլ մեր մթերուած գիրքերուն ստուգութեան հետ, սկսանք մագլցիլ Սէն Միշէլը անգամ մը եւս...

×

Հայ գրագէտը եւ իր գիրքերը...

Շատ խոշոր ցաւ մը։

Նախ անշուշտ, գիրք հրատարակելու անկարելիութիւնը։ Իսկ հրատարակուելու հրաշքէն վերջ, անոր չփնտռուելու ցաւոտ իրականութիւնը։

Հայ մտքին ունեցած կոր գինը եւ ոչ մէկ տեղ թերեւս այնքան յստակ ձեւով մը կ'երեւայ որքան Monsieur le Prince փողոցին զառիվարին վրայ իր հաստատակամութիւնը հրաշքով բռնած հայ գրատան պատերուն մէջ։

Անիկա ապահովաբար Փարիզի ամէնէն շատ մթերուած գրատունն է։ Պարզապէս կը պոռթկայ գիրքերով։ Աւա՜ղ, ոչ թէ հայ մտքին պոռթկացող եւ յարաճուն արտայայտութիւններովը, այլ հայ գրագէտներուն անդարմանելիօրէն չծախուող գիրքերովը...

Անշուշտ բոլոր պատճառներէն առաջ, նախ անոր համար որ խնդրոյ առարկայ չէ երբեք հայերէն գիրք գընելը։ Եւ նոյն իսկ գիտնալը թէ հայերէն գիրքեր կան։

Մեր ընդհանուր հասարակութեան առջեւ, հայ գրագէտները են ու կը մնան միայն առասպելական գոյութիւններ։

Կա՞ն ու չկա՞ն...

« Մասալ էնեք են ինքնին...

Իսկ անոնց գիրքերը՝ գրատուններու մէջ ամբարուած ցաւեր ու լոյսեր...

×

Փարիզի իմ քանի մը ամէնէն արգիւնաւոր ժամերս անցուցած եմ Monsieur le Prince փողոցին Հայ գրատան մէջ։

Այդ ցաւերու ու լոյսերու մթերանոցին տէրը նստած է հոն, կրելով իր ամբողջ էութեան վրայ բովանդակ անել ծանրութիւնը հայ գրականութեան։

Անիկա, իր գրասեղանին առջեւ, գիսախռիւ մազերու տակ, եւ ազատաբար հաստ ակնոցներու ետին, իր մարմնին ամբողջ տոկունութեամբը կը դիմադրէ չորս կողմէն զինքը խեղդող, գլխուն վրայ թափուող, կուտակուող, ամբարուող, հոն մնացող, յաւիտենացող, հայ գրագէտներուն չփնտռուող ցաւերովը ու լոյսերովը։

Անիկա հանդարտ է, խոհուն, եւ իր ակնոցին ապակիները փայփլեցնող յուսալից աչքերով։

Անիկա Հայ է.

Հոն կուգան հայ գրագէտները։ Անոնցմէ ամէն մէկը այդ գրատունին մէջ իր անկիւնը ունի։ Ան անկիւնը որուն մէջ իր չծախուած, չփնտռուած գիրքերը ամբարուած են, վրայ վրայի, քով քովի, խառնելով իրենց ցաւերը եւ լոյսերը։

Իմ սեփական անկիւնս ես լաւ կը ճանչնամ։ Դուռին դիմացը, ամէնէն տակի խոշոր պահարանին մէջ է որ ցաւ ցաւի, լոյս լոյսի մէջ կը քնանայ « Արեւոտ ճամբան » կազմող խոշոր կոյտը

Բայց, նստած այդ կոյտին քովը, փոխանակ զառիօրէն լալու, յոյսով կը նայիմ անոր, եւ ինծի այնպէս կուգայ թէ՝ անթափանցելի անտառներուն խորը քնացող գեղեցկուհին է ան, որ ապահովապէս օր մը պիտի արթննայ պարիկի մը հրաշքէ գաւազանովը...

Այդպէս կը խորհիմ, որովհետեւ Հայ եմ։

Եւ հոն կուգան ուրիշ գրագէտներ ալ, աչքերով գգուելու իրենց գիրքերով մթերուած սեփական անկիւնը, զանոնք արթնցնող պարիկին հէքեաթովը ապահովաբար լեցուած...

Անոնք ալ Հայ են։

Իրիկուն մը, մինչդեռ նստած էի հայ գրատունին մէջ՝ յուսահատութենէն իսկ ծնունդ առած յոյս մը մէջս, երիտասարդ գրագէտներ ներս մտան, իրենց կռնակներուն վրայ ծանրօրէն կրելով մեռած գրագէտներու նոր լոյս տեսած գիրքերու խոշոր կոյտեր։ Տարին եւ զետեղեցին անոնց յատկացուած անկիւնը, կարծես յաւերժապէս ընդլայնուող պատերով հայ գրատունին մէջ, նոր գերեզման մը շինելով անոնց։

Բայց իրարու վրայ ինկող ու խորտակուող գիրքերը, անոնց անդը չի-բժման խորհուրդովը լեցուած գրատունին պատերուն մէջ, գերեզմանի ձայն չհանեցին։ Անոնք ալ կուտակուեցան խայտալով։

Հայ գիրքեր էին...

Եւ այսպէս է որ, Փարիզեան ձմեռուան դուրսի անձրեւին դիմաց, հրատարակիչ, գրավաճառ եւ գրագէտ, չծախուած, չփնտռուած եւ կուտակուած գիրքերուն բեռին տակ կլանուած, կը խօսինք նոյն գիրքերու, նոր ցաւերու եւ նոր լոյսերու հրատարակումին վրայ։

Հայ գրատունին պատերը ընդլայնելու տեղ ունին տակաւին, հայ գրագէտին գիրքերը ամբարելու համար։

Եւ յամառ յոյսը կայ, մեր ժողովուրդին անտարբերութեամբը հիւսուած անթափանցելի անտառին մէջ քնացող հայ գիրքերուն՝ հրաշքի գաւազանով մը արթննալուն...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ԽԱՆՁԱՐՈՒԻՐԸ

Մանկաբարձը առաջին անգամ ըլլալով տղուն խանձարուրը ինծի տըւաւ.

— Ի՞նչ գեղեցիկ է։ Սեւ աչքեր, պըզտիկ բերան, պզտիկ կլոր քիթ, ի՞նչ գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մարմնի։

Ձեռքերուս վրայ բռնած եմ խանձարուրը։ Կը նայիմ։ Տղաս ալ ինծի կը նայի։ Արդեօք կը ճանչնա՞յ զիս։ Գիտէ՞, թէ ես իր հայրն եմ։ Գիտէ՞ թէ սրտիս մէջ անհուն սէր կայ իրեն հանդէպ։ Գիտէ՞, թէ կը գուրգուրամ իր վրայ, երազներ կը հիւսեմ իր ապագային համար։ Բազուկներս կը ծռեմ զինքը պաշտպանելու կեանքի բոլոր փոթորիկներուն մէջ։ Կ'ըմբռնէ՞ արդեօք որ կեանքը որքա՜ն դժուար է եւ տղէն սկսած է պայքարիլ։ Կը զգա՞յ որ կը շնչէ եւ շնչելն ալ պայքար մըն է։

Կը նայի, կը նայի աչքերուս մէջ առանց թարթիչները շարժելու։ Կարծես բան մը ըսել կ'ուզէ։ Կարծես բողոք մը ունի որ լռութեամբ, նայուածքով հասկցնել կ'ուզէ։

Բայց տղա՛ս, քեզի մէկ հաճոյքիս համար չէ որ կեանքի մէջ նետեցի, այս դժբախտ աշխարհին հին հլու մէկ ծառան դարձուցի, ուր դուն ալ քու կարգիդ պիտի դառնաս, իբրեւ բնութեան օրէնք։ Դուն ալ քու կարգիդ պիտի ստեղծես քու նմանդ, — ձախողած Աստուծոյ մը տուած մէկ պատուէրը։ Այլ, ես քեզ աշխարհ բերի նպատակի մը համար։ Աւելի ճիշդ՝ նպատակ մըն ես դուն։ Նպատակ մը վեհ, նպատակ մը սուրբ, բայց այս մասին աւելի ուշ։

Եկո՛ւր, եկուր համբուրեմ քեզ տըղա՛ս, ու գնա մօրդ քով քնացիր անխռով։

— Հայիկ...

Այսօր երջանկութիւնս կը թռչի։ Տղաս զիս կը կանչէ՝ հայիկ։ Կարծես կուրծքս կ'ուռի, թեւերս կը բարձրանան անոր մանկական « հայիկ » բառէն։ Կ'ուզեմ բոլոր ուժովս պոռալ, թոքերս արդէն պատրաստ են շփոթելու ամբողջ հաղաղուխս երջանկութիւնս այսօրուան։

Տունը լեցուած է ուրախութեամբ։ Բոլոր իրերը կը ժպտին տղուս « հայիկ » կրկնութիւններուն հետ։ Կեանքս կ'անցի ու հոգիս կը լեցուի անբացատրելի ուրախութեամբ. Կ'ուզեմ երգել, բայց ո՛չ։ Ագռաւի ճաթած ձայնս պիտի խանգարէ ներդաշնակութիւնը տղուս մանկական հնչիւնին։ Մանաւանդ որ, երգել ալ չեմ գիտեր։ Տղուս մէկ բառը երգ մըն է արդէն որ սիրտս կը լեցնէ լոյսով, ուրախութեամբ եւ բերկրանքով։

Ու հոգիս կը հագնի իր աստուածային պատմուճանը։ Կը վերածուիմ խըրախտ արքայի մը, որ իր հարստութեամբ եւ տիրապետութեամբ կը հըպարտանայ։ Կը վերածուիմ Աստուծոյ մը որ իր ստեղծագործութեամբ կը սքանչանայ։ Այսօր աստուած մը կայ մէջս։

Կ'ուզեմ առնել զայն ձեռքերուս մէջ, բարձրացնել որքան որ կրնամ։ Կ'ուզեմ, կ'ուզեմ համբուրել անոր պզտիկ լեզուն, թոթով լեզուն։ Ու, կարծես գինովցած եմ, կ'ուզեմ սեղմել զայն կուրծքիս վրայ։ Կ'ուզեմ ուտել անոր թարմ մարմինը ու ո՛չ մէկ համեմ այնքան անուշ կ'ալլէ քիմքիս, որքան անոր այտերէն առած համբոյրներս։

— Հայիկ, հայի՛կ։

Կեանքիս բոլոր դառնութիւնները, ցաւերը ո՛չնչացած են ինծ համար. Գարուն մը կը ծաղկի սրտիս մէջ, մեղմ զեփիւռ մը կը պարուրէ ամբողջ մարմինս։ Դուրսը գարուն է՝ ծաղիկ, թռչուն եւ տղուս « հայիկ, հայի՛կ » կրկնութիւնները կը պարեն օդին մէջ ու ես երջանիկ եմ։

Կեանքիս մէջ միշտ ալ չնչին բաներով ուրախ եղած եմ։ Բառ մը, պատկեր մը զիս կ'ուրախացնէր ինչպէս շաքարեղէն մը կամ խաղալիկ մը կ'ուրախացնէ տղաս։ Ու այսօր տղուս մէկ բառը 12 ամիսներու սպասումներէ վերջ զիս այնքան թեթեւցուցած է որ կարծես կը թռչիմ։

Ու կը թաղուիմ երջանիկ մտածումներու, երազներու հորիզոնին վրայ։ Կը քալեմ կանանչ մարգագետիններու զովութեան մէջէն հպարտութեամբ, երջանկութեամբ, թեթեւութեամբ։

— Հայի՛կ

— Ջագո՞ւկ։

ԱԶԱՏ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ անձնասպան եղաւ հունգարացի հողագործ մը։ Իր ձգած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ ոչ նիւթական հոգ ունէր, ոչ ալ առողջական, այլ պարզապէս զզուած էր կեանքէն։

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ

Ձիւնով լեցուած ճամբաներն քաղաքին խո՛ր եւ լռին
Ունին խորհուրդն անտանման մեռած մեծղի սրտերու.
Շիրիմներու ողբն անհուն եւ տրտմութիւնը կեանքին,
Իրենց խարխուլ լանջքերուն իջած թախով մ'անհարկու։

Չըկայ ո՛չ ոք, ո՛չ ոք, ո՛չ ոք աղքատին ձեռքն՝ որ հայցէ
Ցուրտէն սառած մատներու սառած երկտողը թշուառ...
Մերթ կը լսուի հեռաւոր զանգակատունը դժնէ,
Ծալքերուն մէջ միջոցին անվերջ հունչովն իր խելառ։

Հով մը վըտիտ եւ երկար քաղքին անտես խորշերէն
Թուխ նայուածքովն իր աչքին կ'ելլէ հրապարակ եւ ռունգ,
Ու կը պայթի ցաւին դէմ ծառերուն հէգ եւ անզէն։

Ցո՛ւրտ է. անձայն եւ խոհուն մեռելութի՛ւն խըռովիչ,
Ցուսահա՛տ ճիչ, որ կուրծքին բովերուն մէջ խաւարած
Կը պեղէ յոյզ եւ ժանձրոյթ քրքիջներովն իր ճնշիչ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

10,000 ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ, ԱՆԴՐԱՆԻԿՆ ԱԼ ՄԻԱՍԻՆ ...

Քեազիմ Գարապէքիր փաշա հրատարակեց իր հինգերորդ եւ վեցերորդ նամակները։

Ահաւասիկ հինգերորդ նամակը, որ ամբողջովին կը բաղկանայ փաստաթուղթերէ եւ սերտ կապ ունի մեր ժամանակակից պատմութեան հետ. —

16 մայիս 1919ին իմացանք թէ Հելլէնները գրաւած են մեր սիրելի Իզմիրը։ Ամէն կողմ, բանակին թէ ժողովուրդին մէջ, ահաւոր յուզում մը առաջ եկաւ։ Օրերով շարունակուեցան ժողովուրդին աղաղակները եւ միթինկները։ Իր 21 մայիս 1919 թուակիր հետեւեալ ծածկագիր հեռագիրէն իմացայ թէ Մ. Քէմալ փաշա 1919ի մայիսին Սամսոն ցամաք ելած է. —

15րդ զօրաբանակի հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշային (Մասնաւոր) է. —

Շատ ազդուած եմ մեր ընդհ. կացութեան առած ծանր վիճակէն։ Այս վերջին պաշտօնը ընդունեցի, այն համոզումով թէ հասարակաց ճիգերով կարելի է ամենալաւ ձեւով կատարել ազգին, երկրին հանդէպ խղճի վերջին պարտականութիւնը։ Կը փափաքիմ օր առաջ հանդիպիլ ձեզի։ Միայն թէ, անապահովութեան պատճառաւ, Սամսոնը եւ շրջականները կրնան դէշ վախճանի մը ենթարկուիլ։ Հետեւաբար անհրաժեշտ է քանի մը օր հոս մնալ։ Եթէ զիս լուսաբանող պարագաներ կան, կը խնդրեմ հաղորդէք։ Ձեր աչքերէն կը համբուրեմ։

9րդ բանակի զօրամասերու քննիչ եւ կայսերական պատուակալ
թիկնապահ միրլիվա ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼ

Յարգելի փաշան, որ ծանուցած էր թէ քանի մը օր մնալէ յետոյ Էրզրում պիտի մեկնի, 3 յուլիս 1919ին Էրզրում եկաւ։ Այսինքն անհրաժեշտ զգաց մէկուկէս ամիս մնալ այդ շրջանին մէջ։ Այդ մասին վերաբերեալ զեկոյցները հետեւեալներն են. —

29 մայիս 1919ին, բանակի քննիչ Մ. Քէմալէն ստացայ հետեւեալ շրջաբերականը, հաղորդուած 3րդ, 15րդ եւ 20րդ զօրաբանակներուն.

Հավզա, 27 մայիս 1919

1— Հաստատուած է թէ համաձայնական պետութիւնները կեդրոնական ... ապաքականութեան մը կը հետեւին մեր ազգին հանդէպ եւ մեր ազգ. անկախութիւնը եւ պետութիւնը մահուան դատապարտած են։ Անոնց վերջին անգամ գործունէութիւնը, որ սկսաւ Իզմիրը եւ Մանիսան Հելլէններուն գրաւել տալով, քիչ մը աւելի ծանր հանգամանք պիտի ստանայ, երբ Իտալացիները ... դարձակէն Անթալիոյ եւ Գոնիայի շրջանի իրենց զինուորական գրաւումը

Հասկցուած է որ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, նոյն վախճանի ենթարկելու համար Սամսոնի եւ Տրապիզոնի նման Սեւ ծովի մեր եզերքները։ Անհաւանական չէ որ իրականացնեն Հայաստանի երազը եւ այս ձեւով մահացու հարուած մը տան մեր ազգին գոյութեան իրաւունքին։ Կեդրոնական կառավարութիւնը, որ ամբողջապէս գրաւուած մայրաքաղաքին մէջ պարզապէս ... բրի վերաբերում կը տեսնէ համաձայնական ուժերէն, վերջերս ակնարկութեան ձեւով գաւառներուն լսելի ըրաւ իր ձայնը, որ շատ լաւ կրնայ մեղմացնել մեր քաղաքական ծանր կացութիւնը։

Որպէս զի մեր ազգը կարենայ ազատիլ գերութենէն եւ անկախ ապրիլ, կրօնքի ու պատուաւոր ձեռքերը պէտք է կարճ եւ ուղիղ ճամբով պաշտպանեն ազգային անկախութիւնը։ Անհրաժեշտ կը նկատեմ որ ձեռք ձեռքի տուած զօրքային վստահելի պաշտօնատարներու հետ եւ հարկ եղած ինքնապաշտպանութեան կազմակերպութիւնները ըլլան։ Բնականաբար գաղտնի, եւ առանց ... գործէն որ եւ է բան զգացնելու ձեւով մը։ Այս պարտքը կ'իյնայ մեզի՝ զինուորականներուս։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»

(ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ)

...Ի՛նչ ցաւալի, այսինքն որքա՛ն ծիծաղելի պատկերներ հայ ժամանակակից կեանքի վարագոյրին վրայ...

« Տխուր բան է պզտիկ ազգի մէջ մեծ մարդ ըլլալը », կը յանկերգէ Պէշիկթաշլեանի մէկ հերոսը։ Ափսո՛ս, տխրութիւնը հոդ չի սկսիր ու հոդ ալ չի վերջանար։

Նոյնքան տխուր չէ՞ երբ պզտիկ մարդիկ կը ստանձնեն ամենայն թեթեւամտութեամբ ամէնէն մեծ պատասխանատուութիւնները, երբ խամաճիկներու բերանը կը դրուին մեծ բառեր ու անոնց մարմնին վրայ՝ մեծ քղամիդներ, անդամալոյծներ, որ կը յանդգնին խոշոր շարժումներու, ուղտը՝ որ առիւծի բաշը կը ձգէ իր վզին ու ցուլի կոտոշներ՝ դորտերու ճակտին...

Տխուր չէ՞ վերջապէս եթէ երբեմն մեծ – աղայութեան կամ մեծ – ազգութեան հովը կ'առնենք մեր վրայ, առանց անդրադառնալու թէ այդ սապատը չի յարմարիր ամէն կռնակի...

Ի՛նչ փոյթ...

Հայ հանրային կեանքը ողբերգական ըլլալու աստիճան զաւեշտական, ու երբեմն ճղճիմ ըլլալու աստիճան փքուռոյց եղած է...

Զօհրապ իրաւունք ունէր երբ կ'ըսէր Գարոնեանի մասին.

— Անիկա կը խնդայ, կը խնդայ, բայց իրապէս, ծիծաղի ձեւին տակ կ'արտասուէ մեր վէրքերուն վրայ...»

×

Նշան Պէշիկթաշլեանի « Երգիծական »ը թէեւ պզտիկ, բայց անվերապահ, անվարագոյր, բաց – սիրտ պատուհան մը կը բանայ հայ բեմին, կամ աւելի ճիշդ նըրբանցքներուն վրայ։ Նախ մասնաւոր գուրգուրանքով կը հետապնդէ քանի մը խեղկատակ figurantներ (Փարաւոն Սէմ – Անտոն, Իշխան Արշակունի, Արքունի Սրբազան), ոչ այնքան իրենց դերի կարեւորութեան համար անշուշտ, այլ իրենց տանկ կեցուածքին, մեծ վայելուչ հապիտութեան համար։

Գիրքին առաջին այս մասին մէջ Պէշիկթաշլեան չարաճճի բայց անգութ ծաղրանկարիչ մըն է։ Իր գրիչը՝ պիծակի կճղներով, մեղուի խայթոցներով՝ կը գծէ, կ'անմահացնէ երեք յայտնի տիպարներ, որոնք կը վերածուին վերջ ի վերջոյ երեք շարժող, շնչող, կենդանի ծաղրանկարներու։ Ամէն գիծ՝ թէեւ աւելի խոր ու պիրկ՝ իր տեղն է սակայն, գոյները չեշտուած՝ բայց հարազատ, բառերը՝ ամբողջական չեշտերու տակ՝ բայց վաւերական...

Պէշիկթաշլեան խնայել չի գիտեր իր նախասիրած տիպարներուն, որոնք վա՜յ թէ իյնան իր գրչին տակ, ծնողական հոգածութեամբ ալ կը փակի անոնց, կը պզտիկցնէ, կը մեծցնէ, պարկի մը նման կը դարձնէ երեսները, կը ցուցնէ զանոնք դուրսէն ու ներսէն, մանաւանդ անոնց մեծխօսիկ պարապութիւնը, պրատտուող զօրութիւնը... ինչպէս կատուն՝ մուկին հետ (թող ներուի նմանութիւնս) Պէշիկթաշլեան կը զբօսնու իր տիպարներով, կը խաղայ կամ կը խաղցնէ, չի զգետներ զանոնք, չի վերջացներ, բայց անոնց օձիքն ալ թաթին տակէն բաց չի թողուր, պզտիկ ու փոքրիկ հարուածներով կը ծուատէ անոնց դիմակը, կը քերէ անոնց կծիկը, խնդալու պատրուակին տակ կը զգացնէ անոնց իր ատամներուն սրութիւնը։ Բայց ոչ, Պէշիկթաշլեանի քմայքը զանոնք մեռցնելու աստիճանին չերթար բնաւ, իր պոկած բոլոր ծուէնները վեհանձնօրէն կը կարկտէ Պէշիկթաշլեան, կը վերակազմէ իր զոհերը, անոնց գիծ կուտայ, կարկառ եւ շունչ կը պարգեւէ... Կը քալէ անոնց ետեւէն երկրէ երկիր, տարիէ տարի, կը գտնէ զանոնք կացութիւններու առջեւ, ուր անոնք դուրս կուտան իրենց գոյնը...

Ի՛նչ կը մնայ այնուհետեւ. — Ողջ խրտուիլակը, ծաղրանկարի մը կենսագրութիւնը։ Բայց ծամծմուած պատկերին ետին կը տեսնենք այլեւս մարդը, կը ճանչնանք փետրաթափ հերոսը...

Պէշիկթաշլեանի երգիծանքն ալ — ինչպէս ամէն իրական երգիծանք — որքան աւելի կը խոշորցնէ իր տիպարներու այլանդակ գիծերը, նոյնքան աւելի կարծէք կը մօտենայ անոնց իրականութեան, անոնց պարզ արտայայտութեան...

×

« Երգիծական »ի երկրորդ մասը — « Մերօրեայ ծիծաղներ » — կը յայտնէ մեզ Պէշիկթաշլեանի ծաղրանքին ուրիշ մէկ երեսը։ Հոդ անիկա սատարուն, զուարթ բայց միշտ կճան երգիծաբան է, որ կը թռչկոտի առօրեայ կեանքի համայնապատկերին վերեւ ու կը սիրէ զուարճանալ ու զուարճախօսել անձերու եւ անցքերու շուրջ ...

Իր հպանցիկ այլ սկրթիչ այդ « ծիծաղներ »ը կը յիշեցնեն որոշ չափով Օտեանի « Տոմսակ »ները։ Պէշիկթաշլեան կը փորձէ ուրեմն այն թեթեւ, սեղմ բայց աղ – պղպեղ քրոնիկներու սեռը, որ ներկայ լրագրութեան համեմը կը կազմէ։ Որքան ալ թեթեւ, այդ համեմը չի դադրիր երբեմն այրելէ ու խարանելէ այն ճակատները, որոնց երեսին կը նետուի...

Պէշիկթաշլեան օժտուած այն յատկութիւններով, որոնք իր գրչին կուտան այդ զուարթ ու սայրասուր թըռիչքը, երգիծական բնազդը արթուն է իր քով։ Ծիծաղելիին հոտառութիւնը ունի. անմիջապէս կը նշմարէ մարդերու, իրերու, դէպքերու ծաղրաշարժ կամ զուարճալի կողմը։ Լուրջ կացութիւններու ետին կը գտնէ անոր թեթ գիծը, ծանրաշուք անձնաւորութիւններու վրայ կը յայտնէ սարսափ... նակ, խրտչեցուցիչ ստուերը։ Կը բռնէ որ գտնէ այդ տկար, խոցելի կէտը ալ կը շահագործէ զայն լիովին, ... բայց»

Պէշիկթաշլեան չի տատամսիր ... չապատ թեկնածուներու կամ ... պատ տխրաջաններու առջեւ, գիտէ ... ռուալ », « թօթվել », « թափ... րել »։ Խօսելու համար մեծերու ... սին, ձեռնոց զնելու պէտք չի զգար ... ներ, ոչ ալ իր մտածումը ծամծմ... Կը խօսի շեշտակի, կը հարուածէ ... կառէն.

Ահա թէ ինչու երգիծանքը ... ուած է պայման մը հանրային ... ջապաշութեան. Պէշիկթաշլեան, ... րաւամբ, գիտէ որոշ չափով ծառայ... այդ մաքրոցական – ծաղկոցական ... շումին...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ... թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ... մելանով։

2— Արեւելեան նահանգներուն մէջ օտար գրաւումը երկու ձեւով կը պատկերացնեմ․ կամ Սեւ ծովի Ցոյները ըմբոստանալով հանրապետութիւն պիտի ուզեն, եւ միւս կողմէն ալ Ներքին եւ մանաւանդ արտաքին հրոսախումբեր պիտի աւարառեն մեր նահանգները։ Ռուսիկան զինուորներու եւ զօրքերու խմբաւորներով պիտի դիմադրենք անոնց եւ մեծ խստութեամբ պիտի հետապնդենք զանոնք։ Իսլամ գիւղերն ալ իրենց ձեռքի զէնքերով պիտի պաշտպանեն իրենք զիրենք։

Եւ կամ, այս տեսակ ըմբոստութեան մը հետ միաժամանակ, օտար մեծ կամ փոքր ուժեր ցամաք պիտի ելլեն եւ ծովեզերքը պիտի ամրանան, կամ թէ-րեւս ալ ներսերը տարածուին։ Եթէ ելլելիք ուժերը միայն հելլենական ըլլան, մեր զինուորներով եւ ժողովուրդով կարելի է զանոնք վռտել։ Իսկ եթէ համաշխարհային միւս պետութեանց ուժերը ըլլան, այն ատեն միթինկներով եւ զանազան ցոյցերով բողոքելու է անոնց ծովեզերքը տեղաւորման դէմ։ Բայց երբ այս ուժերը փորձեն ներսերը առաջանալ, այսինքն գործնապէս գրաւել երկիրը, բնականաբար զօրքը եւ ժողովուրդը մէկ մարդու նման զէնքով պիտի պաշտպանէ իր անկախութիւնը։

Պէտք է նկատի առնել նաեւ Հայաստանի եւ Վրաստանի կատարելիք յարձակումները։ Անոնց դէմ գլխաւորաբար հրասակային կռիւներով պայքարելու է։ Ասոր համար ալ, պէտք է ներսերը փախցնել այն զէնքերը, որոնք կը գտնուին ծովեզերքի մօտիկ վայրեր եւ դուրս մնացած են օտար հակակշիռէն։ Երբ վճռական հարկ ներկայանայ, նոյն իսկ հակակշռի ենթարկուի զէնքերը փախցնելու է։

Պէտք է հիմնականօրէն կազմակերպել գիւղերու ինքնապաշտպանութիւնը եւ զաղանի միջոցներ ձեռք առնել, ի հարկին քանդելու համար կարեւոր անցքերը. Կը կարծեմ որ 20րդ զօրաբանակը պէտք է ապահովէ արեւմուտքէն առնելիք, եւ 12րդ զօրաբանակն ալ՝ Աստանայի շրջանին մէջ դէպ ի արեւելք երկարող ուղղութիւնը

Գ․ բանակի հրամանատար ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼ

Մանրամասնութիւնները արդէն եղած էին։ Գալով օտար զօրքերու ցամաքահանումին, ես չէի ենթադրեր թէ համաձայնական ուժերը մեզի դէմ կը քալեն Այդ տեսակ անհիմն զրոյցներու հիման վրայ մեր զօրքերը հրոսախումբերու ձեւով բաժնել, պիտի նշանակէր քայքայել մեր ուժը եւ չկարենալ դիմադրել հայկական յարձակումի մը։

Գալէս ի վեր արեւելեան յարձակումի մը պատրաստութեամբ զբաղած ըլլալով, այս հրամանը չգործադրեցի։

31 մայիս 1919ին, Մ․ Քէմալ փաշա Հաւզայէն ինծի ղրկած ծածկագիր հեռագրով մը կը հաղորդէր․ —

Էրզրումի կուսակալութեան հաղորդածին համաձայն, Հայերը 10 հազար զինուոր կեդրոնացուցած են Կարսի եւ Սարը Ղամիշի մէջ։ Անդրանիկն ալ 30 հազար հոգիով դէպ ի Վան կ'իջնէ։ Արեւմուտքի մէջ եղածին պէս, Հայեր ալ փոքր ջոկատով մը պիտի գան։ Այս պատճառով, ժողովուրդը պիտի զգայ, եւ փոքրամասնութիւնը իբրեւ մեծամասնութիւն ներկայացնելու դրութիւնը պիտի գործադրուի։

Հեռագիրը կարծիքս կ'ուզէր։ Սա պատասխանը տուի․ —

Անդրանիկի նման պետ մը ի՞նչպէս կրնայ 30.000 հոգի վարել եւ այդ շրջանին մէջ կերակրել։ Այս տեսակ ուժ մը միայն Կարսի կամ Սարը Ղամիշի շրջանին մէջ կրնայ կեդրոնացուիլ։ Բայց այս տեսակ զրոյցները հիմ չունին եւ պէտք չէ կարեւորութիւն տալ կուսակալներուն նման չափազանցուած եւ անխնդրուրդ տեղեկութեանց։

Կուսակալներուն ալ հաղորդեցի որ աւելի վերջ այդ տեսակ տեղեկութիւններ իմացնեն զօրաբանակի հրամանատարներուն, որոնք մօտէն տեղեակ են կացութեան։

Էմիր Ֆէյսալ եւ Սուրիոյ խնդիրը

Ցունիս 8ին, հովանաւորեալ երկիրներէն անցնելով, Եւրոպա պիտի գայ Իրաքի թագաւորը, Ֆէյսալ Ա.։ Թագաւորը պիտի անցնի Լոնտոն, Անգլիոյ Ճորճ թագաւորի հրաւէրով, Յրանսա հանդիպելէ վերջ

Այս առթիւ Դամասկոսի թերթերը կը գրեն թէ՝ ժողովուրդի մեծ մասը կը մտածէ խնդրել թագաւորէն որ, Ֆրանսական կառավարութեան մօտ ձեռնարկներ կատարէ, լուծելու համար Սուրիոյ խնդիրը։ Կ'ըսեն նաեւ թէ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Իրաք, թագաւորին մօտ, խորհրդակցելու համար անոր հետ։ Ազգայնականները եւս կողմնակից են այս ծրագրին։

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԸՍԱԾԴ ԱՄԱ՛ՆԿ ԸԼԼԱԼՈՒ Է…

Վերջերս թուրք թերթերը մեծ վերապահութիւններով հաղորդեցին հետեւեալ հեռագիրը․ — «Լրագիրներուն եկած հեռագրի մը համաձայն, Ամերիկայի ծովային սպայակոյտը սկսած է քննել՝ ամերիկեան տորմիղը վեց ամսուան պայմանաժամով պահեստի վիճակին մէջ պահելու առաջարկը»։ Հեռագիրը Լոնտոնէն է եւ տրուած է Անատոլուի գործակալութեան կողմէ։ «Պահեստի վիճակին մէջ պահել» բացատրութիւնն էր որ պատրաստ զինուելու կասկածը տուած է թուրք թերթերուն եւ սկսած են իրար անցնիլ՝ պատերազմի հոտ առնելով։ Եւ սակայն յետոյ պարզուած է որ Լոնտոնէն եկած հեռագրին ֆրանսերէն պատճէնին մէջ « mettre en réserve » գրուած է, ինչ որ Անատոլուի գործակալութիւնը սխալ թարգմանած է (պահեստի, հանգիստի քաշել)։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կոմիտասի մասին

Երաժիշտ Սպիրիդոն Մելիքեան, որ մեռաւ մայիս 4ին, տարւոյն սկիզբը ենթարկուեր էր Մ. Միրզոյեանի եւ Ռ. Թերլէմէզեանի քննադատութիւններուն։

Խնդիրը Կոմիտասի մասին էր։ Սպ. Մելիքեան, երեք տարի առաջ, Երեւան, Գրողներու Տան մէջ դասախօսութիւն մըն էր տուեր « Կոմիտասի ստեղծագործութիւններու վերլուծման » մասին։

Այդ առթիւ իր յայտնած տեսակէտները պաշտպանելու համար, Սպ. Մելիքեան կը գրէր՝ պատասխանելով Միրզոյեանի, որ կը պնդէր թէ « Կոմիտասը հաւասար մօտեցում ցոյց է տուել դէպ ի ժողովրդական երգը, անկախ նրանց արտայայտած գաղափարախօսութեան »․

— « Մեր համոզողութեամբ, մեր ժողովրդական երգի մէջ պահել են եւ աւատապետական, եւ քաղքենի, եւ գիւղական՝ թէ հարստահարող եւ թէ հարստահարուող դասակարգային շերտերի երգերը, անկախ այն բանից, թէ կարողանո՞ւմ ենք այդ տարբեր տարրերը իրարից տարբերել թէ ոչ, որովհետեւ ժողովուրդ հասկացական անունը այդ բոլոր դասակարգային շերտերն արդէն ներփակում է իր մէջ։ Սակայն Կոմիտասը (ինչպէս երկար ժամանակ եւ ես) ժողովրդական երգ ասելով հասկանում էր միայն եւ միայն գիւղական – աշխատաւորական երգը։ Նա աշուղական երգը, որ իմ կարծիքով աւատապետական Արեւելքի միջազգային արւեստն է, տանել չէր կարողանում, համարելով նախ օտար, ոչ – ազգային, երկրորդ արուեստի կողմից աւելի քիչ արժէքաւոր։ Չէք գտնի եւ ոչ մի երգ, որ աշուղական լինի եւ Կոմիտասը մշակած լինի։ Նա զարմանալի կերպով անտարբեր գտնւեց նոյն իսկ Սայաթ – Նովայի նկատմամբ, որով ամէնից շատ էր հըպարտանում քաղաքի հասարակութիւնը։ Աւելին կ'ասեմ, — նրա ազգագրական ժողովածուի մէջ (մօտ 300 երգ), բացարձակ աշուղական երգ չէք գտնի, խուսափել է իբրեւ ազգագիր նոյն իսկ ձայնագրելուց։ Իսկ դրան հակառակ, նա իր « Հայ Քնար »ի յառաջաբանում չէ շտում է, որ ինքը ներկայացնում է երգասէր քաղաքացուն եւ եւրոպացուն « շինականի » երգեր. իսկ 2րդ եւ 3րդ հատորները նա հրատարակել է արդէն « Հայ Գեղջուկի երգեր » անունով »։

Պատասխանելով մանաւորապէս Թերլէմէզեանի, որ կը մեղադրէր երաժիշտ Մելիքեանը թէ Կոմիտասը կը համարի միայն « ժողովրդական երգեր հաւաքող, ձայնագրող, ազգագրագէտ », Սպ. Մելիքեան կը մերժէ այդ վերագրումը եւ կը հաստատէ թէ Կոմիտաս ստեղծագործող արուեստագէտ մըն էր.

— « Կոմիտասը առաջինն էր, որ ցոյց տւեց իր մշակումներով, իր համերգներով, իր դասախօսութիւններով, որ մենք եւս ունենք մեր ինքնուրոյն հայկական աշխարհիկ երաժշտութիւնը։

Նա առաջինն էր, որ ստեղծեց ժողովրդական բազմաձայն երգերի մի աննման շարք, որ ստուգանարար վանեց հրապարակից « ազգային » անորոշանդակ երգերը

Վերջապէս նա առաջինն էր, որ ըստեղծեց մեզ մօտ երաժշտական դպրոց, ունեցաւ իր աշակերտներն ու հետեւողները, եւ հիմ դրեց մի ուղղութեան, ժողովրդական երգի կուլտուրայի, որ մինչեւ այժմ էլ իր կենսունակութիւնը չի կորցրել »։

Ցաւօրդ անզամ կուտանք երաժիշտ Սպ. Մելիքեանի տեսակէտները երաժշտական նոր վէճի մը (ձայնագրական եւ նոտագրական երաժշտութեան ծագման) մասին։

ՍԻՒՐԻՈՅ ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Սիւրիոյ մէջ կատարուած պեղումներու պատմութեան կը կապուին անունները Ռընանի, տը Վոկիւէի, Քըլէրմոն – Կաննոյի։ Բայց մասնաւորապէս ընդհ. պատերազմէն ետքն էր որ Սուրիոյ պատմական վայրերու պեղումները դարձան աւելի եւս հետաքրքրական։ Մարզպանութեան կողմէ կազմակերպուած է Սուրիոյ հնախօսական մատենադարանը, որ վերջերս հրատարակեց « Պատկերազարդ հնապատմական եւ միջնադարեան Սուրիա » անունով ալպոմ մը, որ կը պարունակէ 160 տախտակներ, կարճ ծանօթութիւններով կատարուած պեղումներուն մասին։

Այս երկրամասը չափազանց հարուստ է հին քաղաքակրթութիւններու յիշատակարաններով Պատերազմէն ի վեր տեղադրին պեղումներ կը կատարուին եւ անյայտ քաղաքներ երեւան կը հանուին։ Վերջին տասը տարուան ընթացքին պեղումներէն դուրս ելած են քառասուն քաղաքներ։ Այդ պեղումները մեծ լոյս կը սփռեն Եփրատ գետափին վրայ, որ արդի Ճէզիրէի մէջ կ'իյնայ, Տիւրոսի վրայ, որ փոքրիկ թերակղզիին ծայրն է թառեր իր սպիտակ տուներով, Պալմիրիոյ վրայ, որ կը ցնցայ իր յաղթ պարիսպներով եւ տաճարներով, Հրաշալին Անտիոքի վրայ, որ խմելու ջուր կ'առնէր վեց քիլոմեթր երկար ջրանցքով մը, ծովէն փորուած նաւահանգիստ մը ունէր եւ երբեմն Մեծն Տիգրանի ոտքերուն տակ, Դամասկոսի վրայ, որ, ըստ արաբ գրողներու, երկրային դրախտ մըն է, Հալէպի վրայ, որ տակաւին պատկառանք կ'ազդէ իր ամրոցով, եւ վերջապէս Շարզար, Ապամէ եւ այլ հին դղեակներու վրայ

Վերջապէս այս այն երկրամասն է, ուր հիթիթ, փիւնիկեան, եգիպտական, հռովմէական քաղաքակրթութիւններն են տիրապետեր։

Այլազմին մէջ կը տեսնուին նաեւ Նըմօյլներ ձէպէլը – Տրիւղի հռովմէական խճանկարներէն, Դուրա – Եւրոպոսի որմանկարներէն, Դամասկոսի մզկիթին խճանկարներէն Վերջապէս Աւհիրամի դամբարանը, որ 400 տարի եւ կը նետէ փիւնիկեան այբուբենին հնութիւնը, մինչեւ Քրիստոսէ ԺԳ. դար առաջ։ Բիւբլոսի պեղումները երեւան հանած են եգիպտական թանկարժէք զարդեղէններ, Շէյխ Սաադի եւ Արսլան – Թաշի մէջ՝ կենդանական քանդակներ, որոնք կը հաստատեն արուեստագէտներու ճարտարութիւնը զանգուածեղ գործերու։ Արսլան – Թաշի մէջ գտնուած են նաեւ փղոսկրեայ պնակիտներ, ասորական շրջանէ, որոնց վրայ թեւաւոր խոյեր ու եգիպտական թագեր ունին։

Սիդոնի մէջ ալ գտան փղոսկրեայ ուրիշ գործ մը, որ կը ներկայացնէ Պապպոսիղէն մը, որուն ոտքերուն տակ կը կաքաւէ աղջիկ մը, ձեռքը զանի մը բռնած։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳԵՐ ԳՐՈՒԱԾ ՁՄՐԱՆ ՎՐԱՅ

1— ԳՈՎՔ ՄԻԳՈՏ ՕՐԻԱՆ

Ձմեռային օր դու միգոտ,
Գովում եմ քեզ ամբողջ հոգով․
Ձէ՞ որ քո ցուրտ երակներում,
Հողին կեանք կայ, մարդուն՝ գարուն։

Օ՛ր գեղեցիկ, օ՛ր դու միգոտ,
Գովում եմ քեզ ամբողջ հոգով։

2— ՁՄՐԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Երեկոյ է։ Ալվառ մի գունդ
Սուզւեց ցրտի ճերմակ միգում․
Մթնեց։ Արեւն էլ չի գալու։
Բայց եւ անա հօգիս հլու
Հեռւոր մի յոյսի փայլի՝
Առում է ինձ, — մի՛ այլայլի,
Ձէ՞ որ հէնց այդ գիշերն է մառ,
Ծընում օրը արեւավառ … ։

3— ԾԱՌԵՐԸ ՁՄՐԱՆ

Գիշեր է, գիշեր։ Ու ցուրտ, ու մշուշ։
Ծառերը անցեալ գարունն են յիշում։
Սպասեցէք քիչ, դողացող ծառեր,
Եւ ո՛չ մի ձմեռ չի տեւում դարեր,
Օ՜,շուտով, շուտով ճիւղերը ձեր հէգ,
Ժպտալով կ'ասեն, — տերեւնե՛ր, եկէ՛ք։

4— ՁՄՐԱՆ ԳԻՒՂՈՒՄ

Առաւօտ է, առաւօտ։
Դաշտի վրայ շամանդաղ։
Անա գիւղը դարաւոր,
Մխում ծուխը դանդաղ։
Անա կոյտեր ու բուրգեր
Դէզերի եւ աթարի։
Տներ, հիւղեր ու բակեր —
Շինուած կաւից ու քարից։
Դրսից որքան գիւղը մեր
Հին է, անշուք ու տրտում։
Մինչդեռ ամէ՛ն մի տան մէջ
Մի նոր կեանք է խլրտում։

5— ԲԻՒՐԵՂԸ

Բիւրեղը նստած եռագրաթելին՝
Լսում է տխուր, անիմանալի,
Անորոշ մի երգ, մի քզզիւն երկար,
Արեւ է, շուտով գարունը կըգայ։
Նա ջուր կը դառնայ։ Եւ մութին էլի
Ձի լսի երգը հեռագրաթելի։

6— ՍԵՐՄԻ ԲԱԽՏԸ

Հիմա իմ երկրի ձիւնէ
Դաշտերում սերմն է քնել,
Երբ անցնի օրն այս միգոտ
Ու լինի ծըննդ ու գոլ
Հողի սրտում, որքան թեն
Հատիկնե՞ր պիտի ցայթեն։

Ս. ՏԱՐՕՆՑԻ

ԷՊԻԳՐԱՄ

ՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԷՃ

Մեծ աղմուկ փրթաւ « Գրական Թերթ »ում,
Թէ ո՞վ է գրող եւ կամ թէ ով չի։
Շատերը լացին ու արին երդում
Թէ մենք ենք գրող — ուրիշը կորչի՛։

Էդ հարցի մասին գրե՛ց ու գրե՛ց,
Դեռ շատ գրողներ կան գրած հերթում։
Բայց իմաստութեամբ հարցին վերջ տուեց,
Լռութիւն տիրեց « Գրական Թերթ »ում։

Վ. ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

Լուրեր Սուրիայէն

ՕՍՄ. ՈՍԿԻՆ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ. — Պէյրութէն կը գրեն թէ անցեալ շաբթու օսմանեան ոսկիի արժէքը յանկարծական յաւելում մը կրեց և բարձրացաւ մինչեւ 560 ս. գ.ի։

Այս յաւելումին պատճառը զուտ տեղական է։ Տոլարի եւ ստեռլինի անկումը ժողովուրդին մէջ վախ եւ կասկած արթնցուցած է եւ ամէն մարդ անհրաժեշտ սկսած հրապարակէն հաւաքել ոսկիները։ Մեծ վաճառականներ եւ դրամատուններ համոզուած են որ դրամական այս փոփոխութիւնը հիմնական պատճառներ չունի, որովհետեւ Ֆրանքը ապահով հիմերու վրայ դրուած է։

Կարգ մը դրամատուններ ալ նպաստած են ոսկիի բարձրացման եւ ուղղակի պատճառ հանդիսացած։ Ըստ « Էլ Ահրար »ի սուրիական դրամատունը, վաճառականէ մը պահանջած է օսմ. ոսկի եւ 550էն ֆրանք չէ ընդունած, ոսկիի փոխան։ Մինչդեռ, նախապէս յայտարարուած էր թէ իւրաքանչիւր օսմ. ոսկիի տեղ 550էն սուրիական դահեկան պիտի ընդունի։ Սուրիական դրամատունը այս կերպով նպաստած կ'ըլլայ ոսկիի բարձրացումին։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԻ. — Լիբանանի կառավարութիւնը սկսաւ սահմանափակել ինքնաշարժներու թիւը։ Նմանապէս ջանքեր կը թափուին որոշելու համար ինքնաշարժներու փոխադրութեան գիները։

Այս սահմանափակումներուն գլխաւոր պատճառն է ինքնաշարժներու եւ շոգեկառքի մրցումներուն արգիլումը, որովհետեւ այդ կերպով երկու կողմերն ալ կը վնասուէին։

Շոգեկառքի եւ ինքնաշարժներու փոխադրութեան գիները որոշելու համար կազմուած յանձնախումբը սկըսած է ծրագիրներ մշակել։ Անդամներէն մէկը առաջարկած է որ, Ցունաստանի մէջ եղածին պէս, Պէյրութի մէջ ալ, օր մը զոյգ թիւ կրող ինքնաշարժները աշխատին, միւս օրը անզոյգ թիւ կրողները։ Այս առաջարկը չէ ընդունուած, որովհետեւ այս կերպով վարիչներուն կէսը վեց ամիս պարապ պիտի մնան տարուան մէջ։

Հանրօգուտ շինութեանց պաշտօնատունը պաշտօնապէս հրաման տուած է յետ այսու ինքնաշարժի արտօնութիւն չտալու։ Այլ եւս ոչ մէկ վարիչ պիտի կրնայ վկայական ստանալ եւ արտօնուիլ ինքնաշարժ վարելու։ Կ'ըսուի թէ մարզպանութիւնը այս մասին մասնաւոր հրաման մը պիտի ստորագրէ, ամբողջ հովանաւորեալ երկիրներուն պարտադրելու նոյն որոշումը։

Այս արգելքէն զերծ են մասնաւոր ինքնաշարժներու տէրերը, պայմանաւ որ իրենք անձամբ քշեն եւ վարիչ չպահեն.

ԿԵՂԾ ՀԻՆԳ ՈՍԿԻՆՈՑՆԵՐ. — Պէյրութի հրապարակին վրայ այս օրերս բազմաթիւ կեղծ հինգ ոսկինոցներ տեսնուած են։ Կառավարութիւնը խստիւ հետապնդումներու եւ քննութեանց ձեռնարկած է, գտնելու համար զեղծարարները։ Տեսնուած է որ այդ կեղծուած դրամներուն վրայ կարգ մը նշաններ կան, որոնցմով շուտով կը հասկցուին անոնք։ Livre գրուելու տեղ գրուած livra եւ այծեամի նկարին վրայ եղջիւրներ չկան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՊԱՀԱԿԸ

Ահա եւ Աստղիկը, ձեռին մի չիչ միւռոնած ջուր։

— Ո՞ւր էիք Աստղիկ, ես ձեզ շատ որոնեցի։

— Ամբոխի մէջ չկարողացայ գետին մտնել.

— Բայց կարողացել էք օրհնուած ջուր վերցնել.

— Ինձ համար վերցրին ուրիշները։

— Ըր ի՞նչ լինի։

— Ըր տանիմ տատիս եւ ուրախացնեմ նրան.

Երբ պատահի, որ ամանները կոտրւեն, կամ շուռ լիզէ՝ տատիկս նրանց կը մաքրէ, կը սրբացնէ միւռոնած ջրով։

— Մի՞թէ կը հաւատաք սրբութեան.

— Խնդիր չէ՝ ես հաւատում եմ, թէ ոչ. կարեւորն այն է, որ հաւատում է տատս. Ամէն ահրունք ունի իր հոգեկան աշխարհը. ես չեմ ուզում փշրել տատիս հոգում մի բան, որի փոխարէն մի աւելի գեղեցիկը չպիտի կարողանամ դնել։ Թող նա իր պղծուած ամանները մաքրէ միւռոնաջրով, իսկ ես կը մաքրեմ հակամեխիչով։ Լա՛ւ էք այսօր, այնպէս չէ՞։

— Ի՞նչը. Մկրտութի՞ւնը։

— Այո՛, Մկրտութեան հանդէսը։ Մի՞թէ ձեր Ամերիկացիներն աւելի գեղեցկօրէն են կատարում Մկրտութիւնը։ Ինձ համար կարեւորը գեղեցկութիւնն է։ Ու հպարտ եմ, որ իմ ժողովուրդը իր հաւատքն արտայայտում է այսպէս գեղեցկօրէն։

Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, դեռ ճախրում են աղաւնիները։

Հայ ոգին է, որ սլանում է վե՛ր, վե՛ր, դէպ ի անհաս բարձունքները։

Ու Աստղիկի շունչի հետ Գուրգէնի հոգին էլ ճախրում էր վե՛ր, վե՛ր, դէպ ի անհաս գեղեցկութիւններ։

×

Յունուար 19ի առաւօտեան, լուսն ու մութին Գուրգէնը կառք նստեց էջմիածին գնալու համար։

Գործով էր գնում։ Գուրգէնի ընկերներէն մէկը Պոլսէն եկած մի հայ արի էր (սկաուտ), որ գնում էր Վաղարշապատի խումբը դեկավարելու. միւսը՝ Բրքահայ մանկավարժ աքնաբոյժ էր, գնում էր որբանոցների երեխաների աչքերը քննելու, երրորդը Փարաքարցի մի ծերուկ գիւղացի էր. իջնելու էր Փարաքար գիւղում։

Տարբեր տարիքի, տարբեր միջավայրի մարդիկ. բայց այդ վայրկեանին բոլորին կապում էր մէկ երազ, մէկ տենչ. պահպանել հայրենիքի ազատութիւնը, վերաշինել, զօրացնել հայրենիքը։

Առաջին անգամ էր, որ Գուրգէնը գնում էր էջմիածին. նա անհամբեր էր տեսնել այդ պատմական մեծ արքայավայրը։ 303 թուէն կանգուն էր նա։ Բոլոր Ցաղկերանները, Լէնկթիմուրները եւ Ճինկիզ Խաները, Աբբասներն ու Ճերմակ Ցարերն անկարող էին եղած խորտակել այն, ինչպէս չէին կարողացել խորտակել ապրելու կամքը հայ ազգի.

Ձիւնը քիչ էր այդ ձմեռ. գետինը տեղ – տեղ չէր սառած. ձիերը դժուարութեամբ էին քաշում կառքը։

Տեղ – տեղ զառիվերների առջեւ նըրանք իջնում էին եւ հրում կառքը ձիերու բեռը թեթեւցնելու համար։

Ձէին դժգոհում. կատակում էին, ծիծաղում։

— Ամերիկայում … Ու Գուրգէնը պատմում էր Ամերիկայի ճանապարհների, երթեւեկի դիւրութիւնների մասին։ Ու յետոյ սկսում էին երազել, թէ ինչպէս մի օր Հայաստանի ճանապարհներն էլ պիտի լինեն հարթուած, շինուած, քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ հանրակառքեր, օթօմոպիլներ, երկաթուղիներ։

Աշտարակցին այգիների նեղ ճանապարհէն եւ ընկան բացը։

Ահա եւ Մասիսները, ձախում, զոյգ կերոնների նման կանգուն են արեւի առաջին շողերով լուսազարդ։ Ամպի մի նեղ շերտ փոքր Մասիսի գագաթէն կամուրջ է նետել Մեծ Մասիսի լանջին։ Գեղեցիկ է։

— Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, կանչում է Գուրգէնը, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանն է խորհրդանշում։

Ծիծաղում են։ ·

Ցածը Երեւանեան դաշտը մշուշի մէջ է. գիւղերէն ծուխ է բարձրանում. կեանքը զարթնում է։

Այնտեղ Արաքսը, Սեւ ջուրը եւ Հըրազդանը, այնքան տարբեր իրենց խոյանքով, ու այնքան մօտ իրարու։

Խոր Վիրապը պատմական, Ղամարլուն իր գիւղերով, ու այգինե՛ր, այգինե՛ր անվերջ, մերկ տարածութիւններ, որոնց ծոցում սակայն խաղողի վազերն են թաղուած, որ կուզ են կապել դաշտերի մակերեսին։

Ու յանկարծ հայ արին կանգնում է կառքի մէջ, տարածում թեւերը ու կանչում.

— Հէ՜յ, ջա՛ն հայրենիք,
Որքա՜ն սիրուն ես։

— Դէ լաւ է, դէ լաւ, — քաշում է ծերունին ոգեւորուած պատանութենէն։

Հապա, Հայաստան սիրուն ա, համա խնդիրը նրան պաշտպանելու մէջն ա. դէշ ու շատ բաժին չանելն ա։

Ու սկսում է պատմել իր գեղջկական բարբառով զանազան առասպելներ հայ հողի մասին, թէ ինչպէս, երբ թշնամին է ուզեցել վարել ու ցանել, ապառաժ է կտրել, փուշ ու տատասկ է բուսցրել։ Իսկ երբ Հայն ա եկել, ու եղանդով միայն փորելով, քրտինքով ջրելով ցորեն ա պահ տուել, բացուել ա, ատճացել մէկին տասը, մէկին քըսան ա տուել։

Հայ արին ծիծաղում է. գիւղացին նեղացած աւելացնում է.

— Թի՞, չէ՞ս հաւատում. չէ՞ որ էս հողը մեր նախահայրերու աճիւններէն ա կազմուած. աշխարհի սկիզբէն էս երկրում Հայն ա ապրել, Հայն ա վարել ու ցանել. Հայինն ա, հապա, Հային էլ կուտայ։

Գուրգէնն ուզում է մխիթարել ծերունուն.

— Ի հարկէ այդպէս է. Հայաստանը մերն է ու մերը պիտի ըլլայ. միայն թէ մենք, ամէնսս այդ բանը կամենանք. ամէնքս, ամէնքս հաւատանք այնպէս, ինչպէս դուն կը հաւատաս, հողի զաւակ, քո հողի հարազատութեան։

Գիւղացին սիրեց Գուրգէնին. ձեռը դրեց նրա ծունկին եւ ոգեւորուած սկսեց պատմել հայ աշխարհի հրաշքներէն, ու վերջացրեց « Լուսաւորչի կանթեղ » առասպելով։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

ցոյցը:

Այս առթիւ որոշուեցաւ նաեւ հաստատել ազգային վիճակախաղ մը, մէկ տարուան համար, երբեւ եկամուտի աղբիւր

ԶՕՐ. ՓԼԱՍԹԻՐԱՍ ՅՐԱՆՍԱ ԵԿԱՒ

Զօր. Փլասթիրաս, որ 14 ժամուան համար դիկտատուրա հաստատած էր անցեալ մարտին եւ յետոյ փախած, Մարսէյլ հասաւ հինգշաբթի օր: Առ այժմ պիտի մնայ Նիսի շրջանին մէջ:

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պ. Կէօրինկ, Գերմանիոյ խորհրդարանին նախագահը, յանկարծ Հռոմ իջաւ մայիս 19ին, օդանաւով: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս այցելութիւնը կապ ունի Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ ծագած վէճին հետ, մանաւանդ որ Աւստրիոյ վարչապետը Հռոմ կը սպասուի Հոգեգալուստին, նոր պայմանագիր մը կնքելու համար Վատիկանի հետ:

Շուտով կը հասնի նաեւ Պ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը:

** Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը պնդեն թէ Հիթլէրի նաւին չափաւորութեան մէջ կարեւոր դեր կատարած է Մուսոլինի, բացայայտ թելադրանքներ ընելով:

Յ. Հ. Դ. — Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան, Վիլլէօրպանի Արամ, եւ Կառ տը Վէզի Անդրանիկ խումբերու ընդհանուր անդամական ժողովը այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զաւարեան» Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15[րդ] ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԵԻՌՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՒՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ)։

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ։

Ballet plastique *հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱԶԷՆԿՕԻ*

Պարիստ *ԺՕՐԺ. Օր. ՃԱՄՊԱՁ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ* (դաշնակ)

ՃԱԶ, ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ, ԳԻՒՂԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ,

ՄՈՒՏՔ 7 Ֆրանք 50

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Այսօր, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, 26, rue Troyon, Sèvres. *կը դասախօսէ Վ. Հ. Վարդան Վ. Հացունի: Նիւթ՝ պատմութիւն հայ տարազի ցուցադրում լուսարձակով*

12րդ ՏԱՐԻ — 175րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier

64, Rue du ROCHER

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ

ՍԻՐՈՒՀԻ ԵՒ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

իրենց երկար Թատերական Tournéeէն վերջ

4, ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.45ին

Մասնակցութեամբ տեղւոյս լաւագոյն ուժերու

կը ներկայացնեն՝ ամէն տեղ մեծ յաջողութիւն գտած *ՌՕՄԷՆ ԳՕԼԻՐՕԻ*

ՍՐՏԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

ընտանեկան բարոյալից զաւէտի-տռամը 3 արար: Թարգ. Տ. Ն.

եւ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՂԱԿԱՆԻ ԵՏԵՒԷՆ...!

Հայ կեանքէ զաւեշտ՝ ուր պիտի երեւան գաղութներու մէջ ընտրական պայքարներէ ծիծաղաշարժ դրուագներ, իրական կեանքէ, որոնց ականատես եղած է հեղինակը՝ *Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ*.

Տոմսերու գիները՝ Օթեակ 120, Ֆօթ. 20–15, Պալքոն 15–10

Տոմսերը կը ծախուին սովորական վայրերը եւ Տ. Նշանեանի քով որուն հասցէն է՝ 4, rue Vaugirard, Paris (6).

Փնտռեցէք նոր յայտագիրը:

Բացառիկ շահաւոր գործ մը 4000 փրանքով

ԷՔՍԻ ՄԷՋ, (ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆ), առիթողաբար ծախու է մածունի եւ պանիրի գործ մը, միակը՝ 60,000 բնակչութեան համար: Օրական 25 ֆրանք զուտ շահ, երկու ժամուան հանգստաւէտ աշխատանքով: Օգտուիլ փափաքողները կրնան դիմել՝

«YOGHOURT», 55 rue du Puits-Neuf. Aix-en-Provence (B. de Rhône)

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է

Tailleur – Coutureի *խանութ մը՝ ներքնամասով: Ճակատ 3 մէթր: Յարմար որ եւ է գործի: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ հեռաձայն, Պայլ՝ 6 տարի եւ նորոգելի: Տարեկան վարձք՝ 2500 Ֆրանք: Փափաքողներուն կը տրամադրուի յարկաբաժին մը նպաստաւոր պայմաններով: Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ,* 8 rue Affre, Paris 18), Métro: Chapelle *կամ* Barbès.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ղարաքիլիսէ-Բաշաբարան-Սարդարաբատ հերոսամարտի 15ամեակի առթիւ, այսօր Կիրակի ժամը 11.30ին նախաձեռնութեամբ Հայ Օգնութեան Միութեան, ի յիշատակ այդ կռիւներուն ընկած մարտիկներու, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

ի ...

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը քուշակէ անցեալ, ներկայ եւ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիրակին ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի երկուշաբթի: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆ

Երգահանդէս ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱՐԻՊԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

YVONNE CURYի *(Դաշնակահարուհի)*

23 ՄԱՅԻՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Mon Gaveau - Salle des Quatuorsի մէջ

45, Rue La Boëtie. Métro: Miromesnil

Տոմսերու գիները են. — 5, 10, 15, 25 փրանք

Կը ծախուին՝ **Maison Gaveau, 45—47, Rue La Boëtie,**

Գրատուն Հրանդ – Սամուէլ — **51, Rue Monsieur-le-Prince,**

եւ *ՅԱՌԱՋի* խմբագրատունը, **17, Rue Damesme**

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEJUREUX"

12, Bld. des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

Հայ մաքսէններու ուշադրութեան!

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Bas, chaussettes et grosse bonneterie

ՊԱԼԵԱՆ եւ Ընկ.

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՑԱՐԿ)

38, Rue de CLÉRY

Métro: Sentier — Tél. Central 01-90

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՒԼՊԱՆԵՐՈՒ

Այցելեցէք անգամ մը՝ տեսնելու եւ բաղդատելու մեր գիները:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոզոցի արվածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ... ներու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ... եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները.

Կ'ընդունի ժամը 9 10 , 17 19 ...

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար: Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40 (grosse laine):

Դիմել՝ **DOERFLINGER,**

31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet

Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար: Երջանկ վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ: Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը:

Soieries - Nouveautés

Մետաքսեղէնի Հայկ. հաստատութիւն

FERMANIAN Frères

26 rue des Capucins եւ 2 rue Romarin, Lyon

Spécialité de crêpes artificiels unis et imprimés, soisette etc.

ՄԱՐՇԷԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

ԾԱԽՈՒ Է գործածելի վիճակի մէջ 6 ձիու ուժ Renalt ինքնաշարժ մը. Լաւ պատեհութիւն մասնաւորներու եւ մարշէներու: Դիմել՝ Photo ARAX. 9. rue Papillon, Փարիզ: Մեթրօ՝ Cadet.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ Ի

բերանի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը *9 - 12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն 6

կիրակի եւ տօնի օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Photo ARAX

9 Rue Papillon. Paris — Tél. Prov. 49 - 34

ՖՕԹՕ ԱՐԱՔՍ, դէպի արտասահման եւ Cote d'Azur իր եւ կարատեւ շրջագայութենէն վերադարձած եւ զօրացած արուեստի նոր ըմբռնումներով, ըստ առաջնոյն իր յաճախորդները կ'ընդունի իր նախկին Studioին մէջ, 9, Rue PAPILLON:

Ձեր բոլոր լուսանկարչական աշխատանքներուն համար դիմեցէք իրեն զոր պիտի կատարէ մեծ խնամքով, ճարտարութեամբ, արուեստով ու խղճմտութեամբ, յատկութիւններ որոնք զինքը անուանի ու ժողովրդական լուսանկարիչ մը դարձուցին ոչ միայն Փարիզի այլ եւ Նիսի, Ժուան-լէ-Բէնի, Մոնթէ Քարլօի եւ ամբողջ Cote d'Azurի շրջանին մէջ:

Portraits d'Art. Reproduction, Agrendissements ամէն չափու վրայ միագոյն կամ գունաւոր:

Հարսանեկան խմբանկարներու համար մասնաւոր սպասարկութիւն հաւաքման սրահներու մէջ՝ առանց գիներու յաւելման:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բուժենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ֆրենգամեղութիւն, Ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կոնակի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրոն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու.

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրեր՝ 9 ...

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) — Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

Կ'ընդունի. ամէն օր, ժամը 9 էն *11*, եւ 5 էն 7:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ՃԱՀՊԱՂԼԵԱՆ

49, ՌԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ: Կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, լայնեբակութեան, — Թութքի (*մոյասըլ*), վերջինս նաեւ ներարկումներով:

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւայլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Ճողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7, կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՅԻՍ 1933

23 Mai 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2198

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱՐՈՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՔԱՐԱՑՈՒՄ

Ուրեմն, ցամաքէ ցամաք նետուելէ վերջն ալ, չկայ որ եւ է փոփոխութիւն՝ եւրոպականութիւն՝ մեր ընթացքին մէջ, երբ հարցը կը վերաբերի հայերէն թերթին ու գրքին տարածման: Մանաւանդ վճարման:

Անմիջապէս տրտունջներ պիտի բարձրանան.

— Ի՞նչ կը սպասէք տուն–տեղ կորսնցուցած, երկիրէ երկիր թափառական ժողովուրդէ մը, որ ամենօրեայ հացի հոգն ունի:

Այս առարկութիւնը՝ ճշմարտութեան մէկ մասնիկն է միայն: Եւ ամէնէն խախուտը:

Ապացոյց — այն որ՝ նորէն հայերէն թերթին ու գրքին ամէնէն ամուր յենարանը կը կազմեն չունեւորները, աշխատաւորները, համեստ արհեստաւորներն ու երիտասարդները:

Գոնէ այս է իրականութիւնը, դաշնակցական մամուլին համար:

Եւ առ հասարակ ամէն տեղ ալ, բուն ժողովուրդն է որ կը հետաքրքրուի հայկական լրագրութեամբ եւ գրականութեամբ: Անշուշտ համաձայն իր ճաշակին, դաստիարակութեան ու զարգացման:

Միւսները, — անոնք որ կը կոչուին « բարձր դաս », « ինտելիգենցիա » կամ « վերջին տեսած », կամ քսուած են եւրոպականութեան շղարշին ու սնգոյրին, վերջ՛ն կը նային այդ բոլորին վրայ:

— Հայերէն թե՞րթ, հայերէն գի՞րք … Ի՞նչ կ'ըսես, բարեկամ, երբ ֆրանսերէնը կայ, ռուսերէնը, անգլերէնը, գերմաներէնը … Աւելի ճոխ, աւելի շքեղ, աւելի աժան …

Եւ դուք, բազմաթիւ հայկական տուներու մէջ պիտի տեսնէք փառաւոր հատորներ, ամէն լեզուէ, բաց ի հայերէնէն: Դէզ–դէզ թերթեր ու հանդէսներ տեղական՝ բայց ոչ հայերէն:

Դիտե՞ն կարդալ այդ բոլորը: Կրնա՞ն « ըմբոշխնել » ինչ որ ունին:

Բոլորովին ուրի՛շ խնդիր է այդ:

— Հայերէն թե՞րթ, հայերէն գի՞րք, — գնա բանդ …

Այնպէս որ, բոլորովին երկրորդական է նիւթական կարողութեան խնդիրը: Պարզապէս պատրուակ:

Նոյն իսկ այս ցիր ու ցան վիճակին մէջ, ամէնէն անկարողն ալ դրամ ունի, կը գտնէ ամէն բանի համար, բաց ի հայերէն գիրքէն ու թերթէն: Կը գնէ ինչ որ ուզէ իր նախասիրած լեզուով, բայց երբ կարգը կուգայ իր սեփական լեզուով հրատարակութեանց, — յանկարծ կը խեղճանայ:

— Հայերէն թե՞րթ, հայերէն գի՞րք, — ի՞նչ կ'արժէ: Կամ եթէ կ'արժէ, կարելի է դրացիէն ուզել եւ կարդալ …

Ոչ թէ նիւթական, այլ հոգեկա՛ն թշուառութիւն: Քարացած անտարբերութիւն:

⁂

Այսօ՞ր է որ այսպէս էր:

Ո՛չ: « Ի սկզբանէ անտի »: Եւ հայկական հրատարակութեանց համար գանգատ մը դարձեր է միշտ յիշեցնել …

Ծիծղ կը նկատէ « Ապագայ »ն, արտատպելով « Ցուսաբեր »ի խմբագրականը ու ձայնակցելով աւելի կոպտօրէն.

— « Դժուար թէ ուրիշ ո եւ է ազգի լեզուով այս տեսակ տաղեր գրուին թերթերում մէջ. բայց մենք կ'երեւի կ'ուզենք այս մէկին մէջ ալ մնալ եզական, հոգ չէ ամենատգեղ անպարտաճանաչութեամբ »: (13 մայիս):

Արդ, պատերազմէն առաջ, երբ նստուկ, հաստատուն ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ, երբ ամէնուն « ձեռքը կը բանէր », ի՞նչ էր հայ լրագրութեան եւ գրականութեան վիճակը՝ երկու–քուկէս–երեք միլիոն համրանքի մը դիմաց:

Մէկդի դնելով բացարձակ չքաւորները, մանուկները, կարդալ–գրել չգիտցողները, օտարացածները (մանաւանդ Կովկասի մէջ), ի՞նչ էր համեմատութիւնը հայերէն գրքի ու թերթի սպառման:

Աչքի առջեւ չունինք պաշտօնական վիճակագրութիւն մը: Բայց ինչ որ պիտի յիշենք եղբեւ փաստ, վաւերական է մեզի համար: Եւ պերճախօս, թէեւ պատահական:

Պատերազմէն առաջ, « Ազատամարտ »ի ամէնէն փայլուն շրջանին, օրական սպառումն եղած է 6 — 8000, բաց ի քանի մը բացառիկ թիւերէ որոնք հասած են մինչեւ 10 — 12,000ի (Տառերու գիտ եւն.):

« Բիւզանդիոն »ն ալ, հակոտնեայ ուղղութեամբ թերթ մը, հասած էր մինչեւ 4 — 6000ի:

Միջանկեալ թերթեր, որոնք պարբերաբար լոյս կը տեսնէին ու կը դադրէին, տարուբերած են 1500 — 3000ի միջեւ: (Վերջին թիւը՝ հազուադէպ):

Ի՞նչ համեմատութիւն կը կազմէ 10 — 15,000 սպառումը՝ 100 հազար ժողովուրդի մէջ: Հարիւրին 10 — 15:

Բայց, մի՛ աճապարէք: Այդ սպառումը միայն Պոլսոյ բաժինը չէր, այլ կը տարածուէր ամբողջ Թուրքիոյ, Կովկասի եւ արտասահմանի վրայ … Նուազագոյն՝ երկու միլիոն ժողովուրդի մէջ: Նոյնը Կովկասի մէջ: Շատ աւելի մռայլ:

Այնտեղ, աւելի շատ ունեւորներ եւ կուսակցութիւններ էին որ կ'օժանդակէին հրատարակուած թերթերուն, որպէս զի կարենան կանգուն մնալ: Եւ սպառումը իսկապէս ողբալի էր — 2 – 3 հազար: Բացառիկ պարագաներու մէջ, աւելի կամ պակաս: (Իրաւունքնիս կը պահենք թէ պատերազմի շրջանին, « Հորիզոն »ը բարձրացած էր մինչեւ 15,000ի, բայց մենք վերապահութեամբ կ'ընդունինք):

Տակաւին չտուինք ամբողջական պատկերը:

Եւ յետոյ՝ « գրքի հրապարակը », որ պատկերազարդ ողբերգութիւն մըն է, ինքնին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍԵՐՈՒ ԴԱՇԻՆՔԸ ԿՆՔՈՒԱԾ...

Անգլիա, Ֆրանս, Իտալիա եւ Գերմանիա Մայիս 21ին համաձայներ են Հռոմի մէջ

Երէկուան բոլոր թերթերը, զանազան աղբիւրներէ քաղելով, կը հաղորդեն թէ մայիս 21ին համաձայնութիւն գոյացած է չորս պետութեանց միջեւ, Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագրին շուրջը, եւ թէ դաշինքին բնագիրը ղրկուած է Ժընեւ, պաշտօնապէս ստորագրուելու համար:

Միեւնոյն ատեն կ'աւելցնեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, որոնց ներկայացուցիչներն էին Հռոմի ֆրանսական դեսպան Պ. Ժուվնէլ եւ Փրուսիոյ վարչապետ Պ. Կէօրինկ: Վերջնական ստորագրութիւնները պիտի փոխանակուին Հռոմի մէջ, մօտ ժամանակէ մը:

Բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է բանակցութեանց մէջ, այս առթիւ կը տեղեկացնէ. —

Նոր դաշինքը կնքուած է տասը տարուան համար: Համաձայնութիւնը դիւրացաւ անոր համար որ, Գերմանիա ետ առաւ իր վերապահումները՝ ապահովութեան մասին: Պ. Մուսոլինիի սկզբնական ծրագիրը վերաքննուեցաւ, գոհացում տալով շահակից չորս պետութիւններուն: Բոլոր այն խնդիրները որ կասկածներ կը ներշնչէին այս դաշինքին վաւերացման մասին, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան դիրքը լուսաբանուեցան լայնօրէն: Նոր դաշինքին բնագիրը աւելի երկար է քան Մուսոլինիի առաջարկածը. բայց կը յուզէ միեւնոյն խնդիրները, մանաւանդ դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Այս համաձայնութեան շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել զինաթափութեան բրիտանական ծրագրի մասին:

Միւս կողմէ, վերաքննուած դաշինքին բնագիրը կը յայտարարէ թէ՝ փոքր պետութիւնները վախնալու բան չունին չորս պետութեանց դիկտատուրայէն: Դաշինքին նպատակն է պարզապէս ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Չորս մեծ պետութիւնները երբեք միտք չունին խանգարելու Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութիւնները: Փոքր ազգերը միշտ իրաւունք ունին առնոր դիմելու, եթէ կը կարծեն թէ իրենց շահերը վտանգուած են:

⁂ Պ. Մուսոլինի երէկ կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէր այս համաձայնութեան մասին: Աւելի վերջը ուրիշ յայտարարութիւն մըն ալ պիտի ընէ, որ ձայնարձակով պիտի տարածուի ի սփիւռս աշխարհի: Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ նոր դաշինքը փրկարար ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին վրայ:

Այս առթիւ կը յիշուի թէ՝ Մուսոլինի շատ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Հռոմի ֆրանսական դեսպանին հետ, իսկ Հիթլէր իր լիազօրին՝ Պ. Կէօրինկի միջոցաւ ամէն հաւաստիք տուած է Գերմանիոյ կատարեալ գործակցութեան մասին:

Գերմանիոյ կիսապաշտօնական գործակալութեան մէկ ցնկոյցն ալ կը գրէ թէ՝ Հռոմի բանակցութեանց ընթացքին, մթնոլորտը բարւոքած է, շնորհիւ Հիթլէրի եւ Բուզվէլթի ճառերուն:

Իսկ Հռոմէն հեռագիր մը կ'ըսէ. — Չորսերու դաշինքի մասին նոր բանակցութիւնները, որ սկսան ուրբաթ օր, վերջացան կիրակի: Գերմանիոյ լիազօրը անմիջապէս Պերլին դարձաւ, Ս. Ղազարոսի պատուանշանն ստանալէ յետոյ: Մուսոլինիի կողմէ ընդունուած ատեն, Իտալիոյ վարչապետը անոր հաղորդած էր իր խորհրդակցութիւնները՝ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն հետ: Կիրակի առտու, Պ. Մուսոլինի նորէն ունկնդրութեան ընդունեցաւ երկու դեսպանները եւ անոնց հաղորդեց Գերմանիոյ լիազօրին հետ եղած խօսակցութեան արդիւնքը: Կը կարծուի թէ նոր բնագիրը պիտի նշանագրուի մօտերս:

Լոնտոնի մէջ ընդհանուր լաւատեսութիւն կը տիրէ նոր համաձայնութեան մասին:

«Զինուորներու եւ Տէրերու ժողովուրդ մը»

Իրաւագէտներու ժողովի մը մէջ, Գերմանիոյ դատական լիազօր եւ Պավարիոյ դատական նախարար Պ. Ֆրանք, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ իրաւագիտական բարենորոգման մասին.

—«Մենք ոչնչացուցինք դասակարգի գաղափարը և մեր իրաւագիտութեան մէջ մտցուցինք ցեղի կամ ժողովրդային եռարակութեան գաղափարը: Այն պայքարը զոր բացած ենք եռոմէական իրաւագիտութեան դէմ, զուտ գերմանական գործ մըն է: Մենք կ'ուզենք մեր իրաւագիտութիւնը յօրինել գերմաներէն լեզուով եւ համաձայն գերմանական ոգիին: Գիտեմ որ օտար դիւանագէտներ կան այս ժողովին մէջ: Անոր թէ ինչո՛ւ պարտք կը համարեմ ըսել անոնց բացորոշապէս. — Մենք հակաիրէականներ ենք, ճիշդ է, բայց բարբարոսներ չենք: Մենք Հրեաներու դէմ պայքարը կը մղենք այնպիսի ձեւով մը որ կը համապատասխանէ գերման ժողովրդային քաղաքակրթութեան մակարդակին: Մենք ոչ ոքի թոյլ չպիտի տանք խառնուիլ այս գործին. որովհետեւ կան սկզբունքներ որոնց մասին չենք ուզեր վիճիլ ո եւ է մէկուն հետ: Այն իրաւագիտութիւնը զոր կ'ուզենք ստեղծել, պիտի ըլլայ իրաւագիտութիւնը զինուորներու, ինչպէս եւ տէրերու ժողովուրդի մը: Մենք վերստացանք մեր ազատութիւնը, որովհետեւ այլ եւս պատրաստ ենք դառնալու տէրերու ժողովուրդ մը: Աշխարհը պէտք է վարժուի այս իրականութեան »:

Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը ջնջուած

« Գազետիա Նովոսթի » հեղինակաւոր աղբիւրէ կ'իմանայ թէ՝ Ֆրանքօ-ռուս դաշնագրին վաւերացման հետեւանքով, Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը ղրկուած է իր բոլոր դիւանագիտական իրաւունքներէն եւ անդամներուն անունը ջնջուած է դիւանագիտական ցանկէն: Հաստատութիւնը այսուհետեւ պիտի կրնայ գործել միայն իբրեւ վրացի գաղթականներու գրասենեակ, ինչպէս են հայկական եւ ռուսական պատուիրակութիւնները:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Վերջին վիճակահանութենէն (15 մայիս), 50,000ական ֆրանք կը շահին 1886ի թիւ 368,649ը, 1903ի 547,818ը եւ 1911ի 22,724ը:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

34րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Պորտոյի հանգանակութիւնը	225
Անշէն Որբուկ. Պլիտա ...	10
Գումար	235
Մայիս 6ի գումարը	9018
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	9253

ՄԵՐ ԲԱԺԻՆԸ

.. Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,

ՊՈՐՏՕ, 20 մայիս. — Թէեւ ուշ բայց Պորտոյի հայ աշխատաւորներն ալ իրենց եղբայրական պարտականութիւնը կատարեցին Պէյրութի աղետեալներու օգնութեան գործին: « Արարատ » Միութիւնը նախաձեռնած էր հանգանակութեան: Ներփակ կը ստանաք 225 (երկու հարիւր քսանըհինգ) ֆրանք, նուիրատուներուն ցանկով:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՉԱԿ ՆՐԳԻՉ ԱՐՄԱՆ ԹՈՔԱԹԵԱՆ

որուն վերջին յաջողութեան մասին գրած է այսօր Փրակայի մեր թղթակիցը (Բ. էջ)

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը եւ դրամին արժէքը

ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 15ին, Թուրքիոյ ելմտական գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ. —

1932ի ելմտացոյցը 169,146,714 ոսկի ըլլալով վաւերացուած էր, այսինքն 25,000,000 ոսկի պակաս նախորդ ելմտացոյցէն: Կարգ մը պարտքերու մասնավճարները գալ տարիներուն յետաձգուած ըլլալով, 1,675,105 ոսկի տրամադրելի ունեցանք եւ զանազան պաշտօնատուններու անհրաժեշտ ծախքերուն յատկացուցինք: Միւս կողմէ, Հանրային պարտքերուն համար ձեր ընդունած 4,095,000 ոսկիէն միայն 300,000ը վճարեցինք, իսկ մնացեալը, բաժնետէրերու հետ գոյացած համաձայնութեան վրայ, տնտեսական անհրաժեշտ ձեռնարկներու յատկացուցինք:

Նոր ելմտացոյցին մէջ, հետեւեալ յաւելումները եղած են. — Զանազան պաշտօնատուններու վարչական ծախքերուն համար՝ 500,000, առողջապահական՝ 695,000, կրթական՝ 400,000, տնտեսական՝ 595,000, երկրագործական՝ 515,000, ներքին գործավարութիւն՝ 921,000, դատական՝ 310,000, մաքսային՝ 350,000 ոսկի:

Հանրային պարտքերու համար մէկ միլիոն, ուրիշ ծախքերու համար ալ՝ 100,000 ոսկի աւելցուած է:

Այս կերպով, 1932ի հետ բաղդատմամբ, 1933ի ելմտացոյցը հինգ միլիոն 847,000 ոսկիի չափ աւելի կ'ըլլայ:

1932ի ելմտական տարին թեւակոխած ատեն, 20,733,000 ոսկիի պարտք մը ունեցանք: Իսկ այս տարի, միայն 10,055,000 ոսկի պարտքով կը թեւակոխենք 1933ը:

1933ի ելմտացոյցին հասոյթի բաժինն է 170,477,000 ոսկի, իսկ ծախքը՝ 170,476,000 ոսկի:

Յաջորդ օրը վիճաբանութիւնները շարունակուեցան չորս ժամ: Տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— « Տնտեսական ժողովը ճշդած է երկրին պէտքերը: Պէտք է հաստատենք ճարտարարուեստական քաղաքականութիւն մը որ գոնէ 15 տարի չփոխուի: Այս ձեւով, ձեռնարկուները կրնան ապահով ըլլալ:

Բաժնեցուցակի դրութիւնը եւ ապրանքի փոխանակութիւնը նկատի ունինք իբրեւ ինքնապաշտպանութեան զէնքեր: Հետզհետէ, մեր պէտքերուն համաձայն, կը բարեփոխենք զանոնք:

Գալով թէյի եւ սուրճի ներածումը մէկ ձեռքի յանձնուելուն, ասոնց փոխարէն տեղական ապրանք պիտի արտադրուի:

Մասնաւոր պարտքերու խնդիրը միակողմանի կը դիտուի եւ միայն պարտականին դիրքը նկատի կ'առնուի: Երբ որոշենք թէ պարտքերը չպիտի տանք եւ կամ այսքան տարի յետոյ պիտի տանք, ազգը առ նուազն 50 տարի պիտի կրէ ասոր պատիժը:

Կարգ մը երկիրներ կ'ուզեն կտրել իրենց դրամին արժէքը եւ այս ձեւով աւելցնել արտածումը: Մեզի համար այս տեսակ խնդիր մը կա՞յ, մեր դրամը որ այսօր կայուն վիճակ մը ունի, դժուարութիւն կը յարուցանէ՞ մեր արտածման դէմ: Իբրեւ տնտեսական գործավար, ես համոզուած չեմ ասոր, եւ որ եւ է գանգատ չստացայ մեր դրամին բարձր ըլլալուն մասին: Այսօր կարգ մը երկիրներու դրամները ինկած են, վաղն ալ թերեւս ուրիշներ իյնան:

Վաղը մենք ալ պիտի շարունակե՞նք մնալ այս կացութեան վրայ: Թերեւս ոչ: Պէտք է զգայուն գտնուինք այս մասին, բայց բնաւ պէտք չունինք անոր վրայ ծանրանալու: Ելմտացոյցի եւ առեւտուրի հաւասարակշռութիւններն են որ կայուն կը դարձնեն դրամը »:

Ծանր ցոյցեր Աւստրիոյ դէմ

« ԱՆՇԼՈՒՍԸ ՊԷՏՔ Է ԳԼՈՒԽ ՀԱՆՈՒԻ »

Պ. Ֆրանք, որ անցեալ շաբթու տարօրինակ ընդունելութիւն մը գտած էր Աւստրիոյ մէջ, շաբաթ օր նախագահեց բողոքի ցոյցի մը, ընդդէմ « Տոլֆուսի կառավարութեան վայրագութեանց եւ ի նպաստ Մեծն Գերմանիոյ »: Ցոյցը կազմակերպած էր Պերլինի համալսարանին ուսանողական միութիւնը: Նախարարը խօսք առնելով ըսաւ, հեգնութեամբ.

— Ձեզի կը հաղորդեմ ողջոյնը Տոլֆուսի կառավարութեան, որ Աւստրիա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՓՐԱԿԱՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ՄԸ ՈՐ ՈՒՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

1922 – 23էն սկսած, աւելի կամ պակաս չափով կը շարունակուի ուղղակի շփում եւ յարաբերութիւն Հայերուն ու Ձեխերուն միջեւ։ Այդ տասնամեակի առաջին շրջանին, մանաւանդ, այս երկրին մայրաքաղաքն իր մէջ խմբուած գտաւ դրեթէ ամէն սերունդէ, ամէն մտածողութեան ու հայ հողին ամէն անկիւններէն սերող անհամաններու ճիգով ու շփումներով տեղացի որոշ շրջանակներ առիթ ու կարելիութիւն ունեցան իրական լուսաբանութիւններ ստանալու հայ կեանքին, հայ մշակոյթին, հայ պատմութեան դրական դիծերուն վրայ, դժբախտաբար հաւաքական գործունէութիւնը քալեց ճամբէ մը՝ ուր միայն ու միայն սիրայեղ տոնով քաղաքական ճառախօսութիւնն ու ցուցադրումը մեր քաղաքական անյաջող պարտութեան։ Անտեսեցինք մեր պատմական անհման մշակոյթին յուսաշող արժէքները՝ տարբեր առջեւ փռելու համար մեր հաւաքական կեանքին թերեւս ամէնէն բացասական դիծը, մեր քաղաքական անբացատրելի, անգործնական անտրամաբան ու ըննանկ ճանապարհը։ Այն որ մեր պատմութեան մէջ եղերական կարմիր գծի մէջ նման շարունակուեցաւ Արշակունիներէն մինչեւ մեր օրերը, այն որ անտես կը թողուր Պարսիկն ու Մարը, աչքէտ կը մնար անմիջական շրջապատին կարելիութիւններուն՝ աչք ու աղերս յառելու համար հեռաւորն Յունաստան կամ Բիւզանդիոն, Ֆրանկներ թէ Ամերիկա։ Ան որ մեր աչքերը կը գոցէր Թուրքին ու Քիւրտին, Արաբին ու Պարսիկին արժէքներուն, ձգտումներուն, մտորումներուն գրականութեան ու մտածողութեան, եւ որ սակայն ոչխարային մտայնութեամբ մը միաժամանակ գոց ընել կուտար սերունդներուն՝ Փարիզի փողոցներուն անունները, հեռաւոր Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, կամ Անգլիոյ պատմութեան մանրամասնութիւնները, եւ գրական արժէքներն ու ցափլատուքները հաւասարապէս։ Սե՛ւ այն գիծը որ մենք փոխանակ կարիճներ կերտելու՝ կորուսողներ, ջարդուողներ ըլլալ, փոխանակ ուրիշին վրայ նախայարձակներու՝ կրաւորական, սպաննուելու սպասողներ չինեց։ Սե՛ւ նոյն գիծը որ մեզ բերանաբաց հիացիկներ կը չինէ այն ամէն բանի որ օտարէն ու հեռուէն կուգայ, ու մեզի արհամարհանքի քմծիծաղ կը հագցնէ, երբ խնդիրը մեր արժէքներուն կը վերաբերի։

Չեմ գիտեր այս բիւրեղ եղերաբախտ այլ գոհար ցեղին Եղեռնէն վերապրող զաւակները օր մը պիտի հասնի՞ն այն երանութեան՝ ուր իրականացած ըլլար Մեծն Ներսէս Հայրապետի մը շատոնց մոռցուած անմոռանալի կտակը՝

— «Լաւ է մեր հիւանդ դառը քան օտարին առիւծը»։

Կամ աւանդը Գէորգ Չաւուշին՝

— «փոխանակ դողալու Թշնամիից դուն շարժիս մատդ սպառնալից, ան դողայ քու սպառնալիքէդ»:

×

Այս մտածումները կ'ունենայի, երբ օթեակներէ ու պատշգամներէ ծաղիկ կը տեղար սա հայ երիտասարդին վրայ, Փրակայի ազգ. Օփերայի ոսկիով ու լոյսով օծուն ներսիդին, ու երբ սրահը կը թնդար միահամուռ հիացումի բացագանչութիւններով։ Եւ այդ կանչերուն միացող քանի մը հայ ձայները ոչ իսկ 1/10ը կը կազմէին անոնց արդէն իսկ սակաւաթիւ Հայերուն։ Որովհետեւ հոս ալ, ինչպէս ամէնուրեք, ունինք Հայեր որոնք ազգայնութիւնը խօսքով մարդու չեն տար. որոնք գործի ու զգացումի առնչութեան վրայ մեծ մեծ բառերու ու բանաձեւերու ջրհեղեղներ կրնան թափել. որոնք երկինքէն իրենց ուսերուն վրայ նետուած հայրենասէրի ծիրանի վերարկու մը ունին՝ ու խօսքի, բառի մենաշնորհ։

×

Առաջին անգամ չէ՝ որ Արման Թոքաթեան կ'երգէ Փրակայի ազգ. Օփերային մէջ։ Ան իր ձայնին ու երգին հմայքը անգամ մը տարածեց երաժշտական այս քաղաքի ընտրանիին վրայ 1931ին, հոկտեմբեր թէ նոյեմբերի ընթացքին։ Այն ատեն բեմ ելաւ երեք անգամ։ Նախ «Թոսքա»յի մէջ՝ իբրեւ նկարիչ Գաւարատոսի. ապա՝ «Ռիկոլէթթօ»յի մէջ, իբրեւ դուքս, ու իր առանձին երգահանդէսով։ Այս վերջինը տեղի ունեցաւ Փրակայի Ժողովրդական Տան ամէնէն հոյակապ սրահին մէջ՝ որ կը կրէ այս երկրի մեծ երաժշտագէտ զաւկին՝ Սմեթանայի անունը։ Այն ատեն իր երեք երեւումներն ալ ստեղծեցին խանդավառ հիացում ու անվերապահ գնահատութեան արժանացաւ ան։

Պէտք է մասնաւորապէս յիշել որ 1931 իր երգահանդէսին մէջ ու իր շնորհիւ առաջին անգամ ըլլալով երգուեցաւ Փրակայի մէջ հայ երգը՝ իբր նիւթ միջազգային երաժշտական երգահանդէսի։ Ծայրագրին մէջ առանձին կարգ էր «Կռունկ»ը, եղերաբախտ Վարդապետին դաշնաւորումով։ Անով նաեւ թերեւս առաջին անգամ երաժշտագէտներ եւ ուղղակի դաշնակահարներ առիթ ունեցան խօսքի ու ծանօթացումի նիւթ ընել Կոմիտասն ու իր գործը, լսել բացատրութիւններ։

Պէ՞տք է ըսել որ «Կռունկ»ը այն ատեն կրկնել տրուեցաւ, ինչպէս եւ երկու ուրիշ հայ երգեր։

1931ին մեծ յաջողութիւն եւ ընդունելութիւն գտնելէ ետք Նիւ Եորք անցնող հայ երգիչին հոս երեւումն անակնկալ եղաւ՝ որովհետեւ մինչեւ գալը՝ ոչ մէկ փրոփականտ կատարուած էր։ Հայերս՝ ամէն մէկս իր մէջ կծկուած, իրարմէ վախն ի վախ ապրող, ոչ իսկ կը գիտնայինք անոր երգելը՝ եթէ թերթերը թատրոնի յայտագիրներուն մէջ մասնաւոր տառերով տպած չըլլային հայ հիւրին անունը։

Հակառակ փրոփականտի պակասին, իր երկու ներկայացումներուն ալ՝ «Քարմէն» (9 մայիս), «Ռիկոլէթթօ» (11 մայիս), թատրոնը ամբողջովին լեցուած էր, ամէնէն առաջինէն մինչեւ ամէնէն յետին տեղը ծախուած։ — «Քարմէն»ի ամբողջութիւնը համապատասխան չէր մեծ թենորին։ Ինքն էր որ պահեց ամբողջ խաղը։ Տասնըհինգ թերթեր միաժամանակ, մէջը նաեւ երկու թերթեր որ կը սիրեն կծել Հայերը, բոլորն ալ միացան վեր հանելու հայ թենորին անուրանալի արժանիքները։ Ռիկոլէթթօյի ամբողջ կազմը ու դերերու բաշխումը աւելի համապատասխան՝ ու յաջողութիւնն աւելի մեծ եղաւ։ Քարմէնի ատեն աւելի քան 35 անգամ ծափերու տարափը զայն դուրս կանչեց։ Ռիկոլէթթօյի մէջ 40 անգամն ալ անցաւ։

Անկարելի է թարգմանել ու տեղ տալ բոլոր թերթերու գնահատականներուն։

«Նարոտնի Փոլիթիքա», «Նարոտնի Լիսթի», «Չեսքէ Սլովօ», «Աւզէթ», «Բոլէտնի Լիսթ», — գլխաւորներն յիշած ըլլալու համար, ամէն մէկ ներկայացումի առթիւ առանձին տեղեկաբերումով՝ գրուատեցին հայ արուեստագէտին մասնայատուկ գիծերը։ Երաժշտական բաժնի բոլոր տեղեկաբերներն ալ վեր կը հանեն անոր ձայնին ժեստալին մաքրութիւնն, տաք շունչը (timbre), երգի արհեստագիտութեան երաժշտական կատարելութեան՝ զգացումով ալ օծուն ըլլալու հազուագիւտ արժանիքը։ Ուրիշներ կ'անդրադառնան հիացումով իր խաղի անհման բնականութեան։ Այս բնականութիւնը կը նկատեն առաւելութիւն մը՝ որ, միացած Արեւելցիի իր խառնուածքին, պիտի տանի արուեստագէտը աւելի եւ աւելի մեծ յաջողութեանց՝ որոնց դուռն լիուլի արժանի կը գտնեն։

Մեզի համար գոհացուցիչ բան մը ունի «Նարոտնի Լիսթի» մեծ օրաթերթին գատաստանը, ուր գնահատումի նիւթ եղած է Թոքաթեան՝ միաժամանակ քաղաքս իբր հիւր երգող Լեհաստանցի (հրեայ) Քիփուրայի հետ զուգակշիռով մը։

Թերթը Լեհաստանցի երգիչը կը գտնէ ոչինչով առանձնապէս ուշագրաւ, մինչ Թոքաթեանն անուրանալի արժանիքի տէր։ Բայց, վեր կը հանէ կէտ մը. — Քիփուրա որովհետեւ երգած է շարժանկարներու մէջ՝ աւելի շատ ժողովրդականութիւն ունի։ Թոքաթեան սակայն շարժանկարի անցնիլ չուզեր՝ ու դասական — իտալական դպրոցին ազնուականութիւնը պահել կ'ուզէ։ Թերեւս նաեւ անկախ պէտք չէ այն կէտը որ Հրեաները ուր ալ ըլլան՝ գիտեն ոչինչէն խանդավառութիւն ստեղծել ու պանծացնել իրենց արժէքները։ Իսկ մե՞նք։

Եթէ չըլլար անհատ մը՝ հոսկէ անցնող ուսանողներու բնիկամինը սպուտնիկ երիտասարդի մը զոհաբերող, պատրաստակամ վազվզուքը՝ ոչ իսկ երկուքէ աւելի Հայեր պիտի վայելէին ծաղիկներու տարափը, ոչ ալ կարելի եղած պիտի ըլլար մատուցումը՝ համեստ այլ արտայայտիչ փունջերու՝ երկու անգամին ալ, իբրեւ յարգանքի նշան քանի մը բաբախուն սիրտերու, ու նաեւ ոչ ալ հետացուած պիտի ըլլար տմորական կենցաղավարութեան ամօթը՝ երբ փունջերով պսակուած տեղացի դերասաններու քով ի վեր այս հիւր երգիչն առանց փունջի դուրս գար ազգ. Օփերայի շէնքէն։

Ձեխերէն թերթերուն հետ, երկու գերմաներէն թերթեր ալ՝ «Փրակըր Փրէսէ» եւ «Փրակըր Թակպլաթ» վեր հանեցին արժէքն հայ երգիչին։ Առաջինը նոյն իսկ դիտել տուած էր, որ նկատի ունենալով պաղպաղութիւնն հիւր թենորին՝ աւելի քան անսպասելի էր այս արդիւնքը։

Կարելի է ըսել թէ ոչ մէկ ատեն ու ոչ մէկ առիթով Ձեխոսլովաքիոյ երկու լեզուէ ու ամէն հոսանքի պատկանող բոլոր կարեւոր թերթերն այսպէս միացած էին հայ անհատի մը մասին այսպիսի միաձայն գնահատութիւն գրելու.

×

Մնած Ֆիլիպէ, Պոլսէն հոն հաստատուած Բումէլի Հիսարցի ծնողներէ, մեծցած Եգիպտոս, պատրաստուած Միլանոյի մէջ, հետզհետէ հրաւիրուած Մոտենա (Իտալիա), Միլանօ, Նիւ Եորք (Մեթրոփոլիթըն Օփերա), Վիեննա, Պուտափեշթ, Փրակա, 36 տարեկան այս իր ցեղին պէս աստանդական արուեստագէտը կրնայ երգել հայերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, անգլերէն, ու նաեւ՝ որոշ գործեր՝ գերմաներէն։ Ամերիկա, բազմաթիւ քաղաքներու մէջ երգած է ի նպաստ հայ ձեռնարկներու։

×

Դարձեալ սեւ գիծը, անիծեալ գիծը մեր պատմութեան՝ որ մեր մէջ կը բուսցնէ անհատներ՝ նեցուկ օտար թերթի, երբ մենք առանց դասագրքի որբեր, առանց նստարանի դասարաններ ունինք։ Նոյն գիծը՝ որ մեզ կը դրկէ Միքիուքովներու կամ Ձերնովներու, Սմիրնովներու կամ Շալիափիններու՝ լորձնաշուրթն հիանալու՝ որպէս զի մերիններուն համար նոյն շրթունքը խծրծէ։

×

Հայ երգիչը ձգեց Փրական, երթալ երգելու համար այս երկրի գաւառական կեդրոններէն Փլզէնի մէջ ու ապա Քարլսպատ քաղաքը՝ հանքային ջուրերու առողջարար աշխարհահռչակ կայանը ուր այս եղանակին կը հաւաքուի ամէն ազգէ նիւթապէս բախտաւորներու ընտրանի մը։

Ապա կը դառնայ Վիեննա, ուր իրեն կը սպասեն իր երկու սիրունիկ տղաքը։

Շատ հաւանաբար Փարիզն ալ առիթ ունենայ շատով լսելու զինքը։ Մեզի համար սփոփարար պիտի ըլլար տեղեկանալ թէ հայաշատ այդ ոստանին մէջ հայ երգիչն աւելի շատ հայ խանդավառութեան կը հանդիպի, ուրիշ ազգերու կողքն ի վեր։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ՝ ՍԻԹԷԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇԷՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ. — ԱԲԷԼԱՌԻ ԵՒ ԷԼՕԻԶԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ. — ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ. — ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳԼԽԱՏՈՒԷԻՆ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ. — 2400 ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐ. — ՄԱՏԱՄ ՏԻՒՊԱՌԻ՝ ԿԱՌԱՓՆԱՏԻՆ ԱՌՋԵՒ. — «ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԸՆ ԱԼ, ՊԱՐՈՆ ԴԱՀԻՃ»։

Նափոլէոն Գ.ի օրով, 1860էն 1870, քանդուեցան կղզիին (Սիթէ) վրայ գտնուող հին շէնքերէն մեծ մասը, անոնց տեղ շինուեցաւ այժմու խոշոր հիւանդանոցը, Hôtel Dieu, եւ զօրանոց մը (այժմ Ոստիկանական Տնօրէնութիւն), — երկու անճաշակ շէնքեր, որոնք իրենց անհամեմատ բարձրութեամբ ու ծաւալով մեծապէս կը վնասեն Նօթրը Տամի տեսքին։ Ցոյց տանք այս առթիւ նաեւ հրապարակին ճիշդ մէջտեղը, սալայատակին վրայ գտնուող պղնձէ կլոր նշանատախտակը, որ Փարիզի զինանշանը կը ներկայացնէ։ Թէեւ քաղաքին աշխարհագրական ճիշդ կեդրոնը Palais Royalի հրապարակին վրայ կ'իյնայ, եւ սակայն, Նօթրը Տամի հրապարակին կեդրոնն է, որ ընտրուած է իբր քաղաքին կեդրոն եւ բոլոր քարուղիներուն վրայ դանազան քաղաքներու Փարիզէն իրենց ունեցած հեռաւորութիւնը այդ կէտէն կը չափուի.

Մայր եկեղեցիէն սկսեալ մինչեւ Արդարութեան Պալատը երկարող մասը, մինչեւ այդ թուականը, պահած էր իր միջնադարեան սիրուն երեւոյթը։ Հոն կային 21 մատուռ եւ եկեղեցի, երեք հրապարակ, երկու վանք եւ 52 նեղ, գալարուն փողոցներ, ուրկէ հազիւ երկու մարդ քով քովի կրնային անցնիլ։ Ծած դռներով տուներ՝ փայտէ սանդուխներ սիրուն երկաթէ բազրիքներով, ամէնը միջնադարեան ճաշակով շինուած, ուր յայտնի օրէնսդէտներ, կրօնականներ եւ այլն ապրած էին։ Վիքթոր Հիւկօ իր Նօթըր Տամ տը Փարի վէպին մէջ քաղաքին այս մասին մէկ շատ սիրուն նկարագրութիւնը ըրած է։

Մատուռներէն մէկը, St. Jean Le Rond, կը գտնուէր տաճարին ճիշդ անկիւնը, հոն ուր այսօր Rue du Parvis de Notre Dameը կ'սկսի։ Առաւօտ մը, մատուռին սանդուղներուն վրայ, խանձարուրներու մէջ պատած, լքուած նորածին մը գտնուեցաւ (այս տեսակ դէպքեր խիստ յաճախ կը պատահէին այդ մատրան առջեւ)։ Անցորդ մը, խղճալով անոր վրայ, տուն կը տանի զայն, կ'որդեգրէ ու կը խնամէ։ Այդ մանուկը մեծնալով եղաւ մտաւորական աշխարհի շատ կարկառուն դէմքերէն մին, Տալամպէր, որ ծանօթ է իբր Encyclopédieի գլխաւոր հեղինակը։ Երբ Տալամպէր նշանաւոր դարձաւ, իր բուն ծնողքը մէջտեղ ելան եւ ուզեցին տիրանալ իրենց զաւկին։

Քանի մը քայլ անդին, Rue des Ursins, 19 թիւ տան բակին խորը գտնուող տախտակէ դրան ետին, 12րդ դարէն մնացած մատուռի մը մնացորդները կան։ Այս թաքուն մատուռը այն սրբավայրերէն մէկը եղած է, ուր Ֆրանսական Յեղափոխութեան ամէնէն տաք շրջանին, Ռոպեսփիէռի տիրապետութեան օրով, ամէն օր գաղտնի կրօնական արարողութիւն տեղի կ'ունենար եւ բանջարավաճառի, կառապանի կամ գինեգործի տարազ հագած քահանաներ, հաղորդութեան ամանը իրենց վերարկուին տակը պահած, տունէ տուն կ'երթային ամէն կողմ հաղորդական մխիթարութիւն տանելու։ Անոր մօտն է նաեւ Rue Colombeը, ուր, 6 թիւ տան առջեւի մայթէն սկսեալ մինչեւ դիմացի կողմը սալայատակին վրայ, երկու զուգահեռական գծեր կան, որոնք ցոյց կուտան ճիշդ տեղը, ուր 1898ին պեղումներու ժամանակ հռովմայեցիներու ատեն շինուած պարիսպներու մնացորդներ երեւան ելան։

Quai aux Fleurs կոչուած քարափին վրայ, որ Rue Colombeէն քանի մը քայլ անդին կը գտնուի, ուրիշ համբաւաւոր անուն մը կը յիշուի, Abélard եւ իր անբաժան Héloïseը։

Ո՞վ չէ լսած Աբէլառի անունը։ Անոր շնորհիւ ԺԲ. դարուն Փարիզ իբր մտաւորական կեդրոն մեծ համբաւ ստացաւ, հազարներով կուգային Փարիզ լսելու համար անոր խօսքը, աշակերտելու մեծ փիլիսոփային, որ Sainte Genevièveի բլուրին վրայ, հոն ուր կը կանգնի այսօր Panthéonը, փիլիսոփայութիւն կ'ուսուցանէր։ Ինչ կռուի պայքար մղեց իր հակառակորդներուն դէմ։ Իսկ Էլօիզի հետ իր դժբախտ սէրը ... ։ Էլօիզ իր սուր ու մտքի կատարելութեամբ եւ իր մեծ զարգացումով իր ժամանակին ամէնէն կատարեալ կնոջ տիպարը կը ներկայացնէր։ Աբէլառի կրած դժբախտութեան վրայ, (իր թշնամիները գիշերանց խլեցին իր առնականութիւնը, որուն հետեւանքով ան ողջ մեռելի մը կեանքը միայն կրցաւ շարունակել) Էլօիզ իր անբիծ կեանքով եւ կրած տառապանքներով, նուիրական հաւատարմութեան մը ապացոյցը տուաւ.

Այսօր երկուքն ալ քովէ քով կը հանգչին Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, շքեղ դամբարանի մը տակ

1849ին Quai aux Fleursի վրայ վար առնուեցաւ 12րդ դարէն մնացած այն շէնքը, որուն մէջ կարելի էր տեսնել փոքր սանդուղ մը եւ համեստ սենեակ մը, որոնք մաս կը կազմէին Աբէլառի բնակարանին եւ որուն պատերը ականատես եղած էին մեծ փիլիսոփային եւ Էլօիզի անբիծ եւ խաչեալ սիրոյն. Բայց որպէս զի անոնց յիշատակը այդ տեղէն բոլորովին չվերնայ, շէնքին տէրը, կարծես խղճի խայթէ մը մղուած, իր նոր շինել տուած շէնքերէն մէկուն վրայ (թիւ 9) Աբէլառի, իսկ միւսին վրայ (թիւ 11) Էլօիզի դիմաքանդակները քանդակել տուած է։ Միեւնոյն ժամանակ այդ նոյն շէնքին վրայ, դրուած նշանատախտակ մը անոնց հոն բնակած ըլլալը կը յիշատակէ։

Միշտ նոյն գետեզերքէն շարունակելով մեր ճամբան, կը հասնինք Արդարութեան Պալատին առջեւ.

Եթէ Ֆրանսական Յեղափոխութեան օրերուն, շէնքին առջեւի շքեղ երկաթեայ վանդակներէն ներսի բակին մէջ ակնարկ մը նետուէր, բոլորովին ուրիշ տեսարան մը պիտի պարզուէր դիտողին աչքին, քան ինչ որ կարելի է տեսնել այսօր։ Բակին խորը եւ աջ կողմի կամարակերպ դուռը, որուն վրայ այսօր Buffet-Restaurant արձանագրութիւնը կը կարդացուի, եւ անոր բուն մարմարեայ սանդուղը ժամանակին ամէնէն սրտաճմլիկ տեսարաններու ականատես եղան։

Սարսափի շրջան էր։ Ամէն օր, օրը երեք անգամ շէնքին տակի բանտին ... կիրուած դատապարտեալները, ձեռքերը ետին կապուած, այդ դռնէն է որ դուրս կը հանուէին, գլխատուելու համար հոն սպասող կառքին մէջ, որ զանոնք պիտի առաջնորդէր դէպի Քոնքորտի հրապարակը, դէպ ի կառափնատ, մինչ սանդուղին երկու աստիճաններուն վրայ, դրան մօտ կանգնած յայտնի դահճապետը՝ Սամսոն, դատապարտեալներու ցանկը ձեռքը բռնած՝ անուններ կը համրէր զանոնք ամէն անգամ որ նոր մը դուրս կը հանուէր։ Իր ետին, սանդուղին աստիճաններուն վրայ հաւաքուած մարդիկ, մեծ մասամբ կիներ իրենց ասեղնագործը կամ ձեռագործը ձեռքին բռնած՝ նստած կը սպասէին եւ դատապարտեալ մը դրան սեմին վրայ երեւնալուն պէս, միաբերան կը սկսէին պոռալ, անլուր լուտանքներ տեղացնելով անոր հասցէին։ Նոյնիսկ տօնական բազմութիւն մը կազմած երկաթեայ ցանկապատերուն,

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»

(ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս կը տեսնուի, Պէշիկթաշլեան կը շարունակէ Պարոնեանի, Օտեանի աւանդութիւնը։ Ինք ալ, անոնց նման, առանց երգիծանքը շփոթելու թեթեւամիտ խեղկատակութեան հետ, կը ջանայ զայն պահել գրական սեռի մը բարձրութեան վրայ ..

Պէշիկթաշլեան կրած է անշուշտ ազդեցութիւնը իր վարպետներուն։ Բայց կը կարծեմ խառնուածքի տարբերութիւն մը կը զանազանէ զինքը անոնցմէ։ Պարոնեանի եւ Օտեանի երգիծանքը՝ աւելի հանդարտ, պաղարիւն, նուազ ջղային է։ Մանաւանդ Օտեանի քով զգալի է եպիկուրեանի մը բարեհամբոյր, ներողամիտ ժպիտը ...

Պէշիկթաշլեանի խորը զսպուած կայ տեսակ մը դառնութիւն։ Ահա թէ ինչո՞ւ իր երգիծանքը աւելի սանձարձակ է, տաքարիւն, թերեւս աւելի կծիչ ...

Հոն ուր Պարոնեան կը ծիծաղի, Օտեան կը խնդայ կամ կը ժպտի, Պէշիկթաշլեան կը ծամածռէ քմծիծաղ մը՝ ուր հեգնանք կայ, մաս մը զայրոյթ կամ դժգոհութիւն ..

Պարոնեանի ծիծաղը — կ'ըսեն — կը սառէր իր անտարբերութեան դիմակին վրայ։ Օտեանի ժպիտը բարի էր եւ իր ուրախ պահերուն կը տարածուէր մեղմօրէն աչքերուն ու շրթներուն շուրջը ... Պէշիկթաշլեան — այնքան որքան ճանչցած եմ զինք — անընդունակ է փափուկ, մեղմ արտայայտութիւններու։ Իր ծիծաղն ալ կը փրթի կարծէք իր ատամներէն ...

×

Անտարակոյս Պէշիկթաշլեանի երգիծանքն ալ հեռու է տակաւին անթերի ըլլալէ։ Թուլութեան նշաններ ունի ան ալ։ Որոշ ակնարկներու յաճախակի կրկնութիւնը միշտ հաճելի չէ։ Եւ Պէշիկթաշլեան կը զիջանի երբեմն դիւրին քաշքշուքներու, որոնք կը վնասեն իր երգիծական շնորհներուն։

Բայց ատոնք կը նմանին ծառի մը վրայ յետամնաց գոս տերեւներու, որոնք կը թոթափէ տունկը, որքան աւելի աճի ու բողբոջի ...

Բայց «Երգիծական»ը փակելէ վերջ, կը մնայ ըսել նաեւ թէ ուր է միայն որ իմ տպաւորութիւններս կը յանգին վերապահութեան մը։

Այո, արդարեւ, Պէշիկթաշլեանի երգիծանքը չէ հասած տակաւին իր վերջնական փթթումին։ Կամ աւելի ճիշդ, գրական այդ սեռը կը պարտադրէ որոշ մտաւորական սեւեռում մը, որուն կը ձգտի Պէշիկթաշլեան առանց հասած ըլլալու լիովին։

Բացատրեմ։

Գրական գործ մը, բայց մանաւանդ երգիծանքը մասնաւոր պարագաներու միջոցաւ կը ջանայ ամփոփել ու բացատրել ընդհանուրը, հաւաքականը։ Գրական երգիծական տիպարները առանձին անհատներ չեն, այլ խորհրդանշանները հանրային բարքերու կամ նկարագիրներու։ Մոլիէռի Հարփակոնը կը ներկայացնէ յաւիտենական ագահը, Թարթիւֆը՝ լօշօրթը որ կ'ապրի ամէն կլիմայի տակ։ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը ընդհանուր տիպար են, սեղմ շրջանակի մը մէջ առնուած։

Արդ, ի՞նչ կը խորհրդանշեն Պէշիկթաշլեանի «Փարատն Սէմ – Անտոնը», «Իշխան Արշակունին», «Արջունի Սրբազանը»։ Հայ ազգային մնայուն տիպարնե՞ր ... Իմ մասիս, այդ երգիծական կենսագրութիւններուն ետին տարուած եմ նշմարելու մեզի ժամանակակից մարդիկը, «այսինչ»ը, «այնինչ»ը զոր տեսած եմ ու ճանչցած ...

Բայց ո՞վ են վերջապէս, ի՞նչ իմաստ պիտի մնայ իրենցմէ. անոնց եւ մեր անցաւոր գոյութենէն անդին, ի՞նչ նկարագիր պիտի յաւերժացնէ «Փարատն Սէմ-Անտոն»ը կամ «Արջունի Սրբազան»ը ... Ո՞վ վայելեց այնքան Պարոնեանի «Ազգային Ջոջեր»ը, եթէ ոչ իրենց ժամանակակիցները միայն ...

Թերեւս Պէշիկթաշլեանի ընտրած դէմքերը յատկանշական, ընդհանրական նկատողներ գտնուին։ Ինծի համար անոնք կը մնան մասնակի, գրեթէ բացառիկ երեւոյթներ, անշուշտ երգիծական, բայց ոչ տիպարներ։

Կը հետեւցնեմ ուրեմն — Պէշիկթաշլեանի արուեստը պէտք է զարգանայ այդ ուղղութեամբ։ Դուրս գալ այդ անմիջականի սահմանէն, չկառչիլ միայն «այսինչ» կամ «այնինչ» տարօրէն ճակներուն ...

Ընդհանրական. կեանքի խառնիխուռն թօր, մերթ տխուր, մերթ զուարթ պատկերին առջեւ խնդալով, խնդացնելով հանդերձ, կարենալ բարձրանալ ընդհանուր, համադրական ուրուագիծներու ... Թինճուկէն կարենալ դուրս բերել տիպարներ՝ որոնք իրենց մէջ ամփոփեն իմաստը որքան առօրեայ նոյնքան ամէն ժամանակի մարդկային։ Դուրս բերել պատկերներ՝ որ մեզ զգայութիւնը տան միջավայրի մը թերութիւններուն կամ այլանդակութիւններուն։

Օտեանի «Ծաղկավարժ Նամականի»ն նմոյշ մըն է այդ ուղղութեամբ։ Պէշիկթաշլեան իր «Մերօրեայ Ծիծաղներ»ուն մէջ տուած ապացոյցը կուտայ երգիծաբանական այդ խառնուածքին։ Իրեն կը մնայ ուրեմն խորացնել ակնոցը։

Ու չմոռնանք նաեւ որ երգիծանքը, իբրեւ գրական սեռ, ուրիշ կրնայ փնտռել իմացական տարբեր խաւերու մէջ։ Ան կրնայ կառչիլ խոր ու մշակուած մտքի մը, զարգարուիլ գաղափարներով։ Երգիծանքը կրնայ նոյն իսկ ըլլալ իմաստասիրական կեցուածք մը ...

Պարզ է ուրեմն, թէ, ինչպէս ամէն արուեստագէտ, Պէշիկթաշլեան ալ կեցած է բաց դռներու առջեւ. «Սահման քաշած չենք իւրենց» Արուեստը մշտական ձգտում մըն է պարզապէս, եւ ուրիշ ոչինչ ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Ց. Գ. — Վերի տողերը գրուած էին արդէն, երբ ՅԱՌԱՋը տուաւ Պէշիկթաշլեանի վերջին «Ծաղրանկարներ»ը։ Անդրանիկը՝ նոր շարքի մը

Բարի նօթ մը եւս իրեն։ Գիտէ թարմանալ, արտայայտութեան նոր ... բազներ փորձել։ Անկեղծ ըլլանք ... լու թէ մեր երիտասարդներէն մէկն ... Պէշիկթաշլեան որ գիտէ իր ... կապել յարատեւ գործի մը։ Համ... ուած է աշխատանքի առաքինութեան ... եւ այն ճշմարտութեան թէ որ եւ ... դէմք ինքզինքը կրնայ պարտադրել գործովը միայն։

Փ. Ս.

հանէք մինչեւ կառավինաւ անհամար բազմութիւն մը ճամբուն վրայ պտըղտուքներով կ'ընդունէք կառքերուն միջէ:

Այդ դուռնէն է որ նկան բոլոր դըտերը՝ Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենար վերը շէնքին մէջ, Salle des Pas Perdus կոչուած ընդարձակ կամարաձեւ սրահին ձախ կողմը գտնուող սենեակին մէջ (այժմ Première Chambre Civile):

Հոն դատուեցան Թագուհին Մառի Անթուանէթ, Տանթօն, Քամիլ Տէմուլէն Շառլօթ Քորտէ, Մատամ Ռոլան, Մատամ Տիւպարի եւ ուրիշներ, որոնց թիւը 2400ի կը հասնի: Հետաքրքիր է տեսնել դատարանին այդ սրահը, որ ԺԹ. դարուն Լուի Թ. Թագաւորին ննջասենեակն էր եւ որ ԺԸ. դարուն Լուի ԺԱ. ի ամուսնութեան առթիւ շինըւըծին զարդարուեցաւ: Այդ ժամանակէն մնացածն է որ մինչեւ այսօր անաղարտ մնացած է: ԺԶ. դարուն հոն է որ կը գումարուէր խորհրդարանը եւ ուր նիստի մը պահուն Լուի ԺԴ. ըսաւ իր պատմական խօսքը— « L'état c'est moi! ». (Ես եմ պետութիւնը):

Կ'ըսուի թէ Տանթոնի դատավարութեան սրահէն բաց պատուհաններէն ատենային հուժկու ձայնը կը լսուէր նոյն իսկ Սէնի անդիի եզերքէն: Այնքան ուժգնօրէն եւ անվեհեր ինքզինքը կը պաշտպանէր:

Դատավարութիւններուն գրեթէ ամէնքը քաջութեամբ համակերպեցան իրենց ճակատագրին, կ'ըսէ պատմութիւնը: Բայց մէկը, Լուի ԺԵ.ի հեշտանքը, համբաւաւոր հոմանուհին, Մատամ Տիւպարի որ ինքզինքը ազատելու յոյսով բոլոր իր նախկին բարեկամները մատնած էր, միեւնոյն վախճանը ունենալէ չազատեցաւ, եւ երբ գահիճը, անոր շէկ մազերը ալմաստէն խուզելէ վերջ, ուղեց ձեռքերը եւոյն կապել՝ խցիկէն դուրս հանելու համար, Մատամ Տիւպարի զարհուրելի գալարում մը փրցուց, պաղատագին աղերսելով.

— « Վայրկեան մըն ալ, պարոն դահիճ »:

Եւ ուժգին կառչեցաւ դրան երկաթեայ փանդակներուն: Մինչեւ որ հոն գտնուող պահակ զինուորներէն մին, խուցի մէկ հարուածով, անոր չորս մատները ձեռքէն չանջատեց՝ կարելի չեղաւ զայն խցիկէն դուրս հանել: Այդ պատմական փոքր խցիկը, իր երկաթեայ դուռով, դեռ այսօր իսկ գոյութիւն ունի եւ կարելի է տեսնել:

Վերջացնելէ առաջ կղզիին վրայ մեր պտոյտը, անհրաժեշտ է նաեւ ըսել քանի մը խօսք Փարիզի գոհարներէն մէկուն մասին, որ Արդարութեան Պալատին կից կը գտնուի: Խօսքս Sainte Chapelleի մասին է:

ԺԳ. դարու ֆրանսական ճարտարապետութեան ամենագեղեցիկ տիպարն է ան, որուն մէջ ճարտարապետը՝ Փիէռ տը Մոնթրօօ, որուն կը վերագրուի այս գլուխ – գործոցը, իր դարուն արուեստը կատարելութեան հասցուցած է: Նոյնքան գեղեցիկ է նաեւ անոր պատմութիւնը:

1238ին Բիւզանդիոնի կայսրը խոշոր գումար մը կը պարտէր Վենետիկի կառավարութեան: Ան Ֆրանսայի Թագաւոր Լուի Թ.ի առաջարկեց իր հաւատն վճարել այդ պարտքը, որուն փոխարէն խոստացաւ իրեն թողուլ այն սուրբ մասունքները, որոնց խաչակրութեանց պահուն տիրացած էր: Այդ մասունքները կը բաղկանային խաչափայտին մէկ կտորէն եւ Ցիսուսի փշապսակէն: Կրնաք երեւակայել Լուի Թ.ի, երկիւղած Թագաւորին ուրախութիւնը, որ վերջը սուրբերու կարգին դասուեցաւ: Դեսպաններ մեկնեցան ստանձնելու համար մասունքներուն փոխադրութիւնը:

1239ին զանոնք դիմաւորելու համար Թագաւորն ու Թագուհին մինչեւ Sens քաղաքը գացին. իսկ երբ Փարիզ հասան, Թագաւորը անձամբ եւ բոկոտն զանոնք քաղաքին դռներէն ներս մտցուց: Այս ամենաթանկագին առարկաները տիրանալէ վերջ, զանոնք պահելու համար ան ուզեց շինել տալ շէնքերուն ամէնէն գեղեցիկը, ամէնէն արժանաւորը: Այսպէս 1246ին ձեռնարկուեցաւ այս զմայլելի մատուռին շինութեան եւ երկու տարի վերջ, 1248 ապրիլ 25ին, կիրակի օր մը, հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ օծումը:

Մատուռին շինութենէն մինչեւ այսօր եօթը դար անցած է եւ ժամանակը ոչ մէկ աւեր գործած է անոր վրայ, միայն մարդոց գործած աւերներէն է որ տուժած է ան: Ան ալ կրեց քաղաքական յեղաշրջումներու հետեւանքները եւ յեղափոխութեան շրջաններին, ուրիշներու կարգին, ան ալ դատապարտուեցաւ անհետանալու: Նիւթական անձկութեան պատճառաւ միայն յետաձգուեցաւ անոր քանդումը: Օրուան կառավարութիւնը չուզեց զայն վար առնելու համար պէտք եղած գումարը ծախսել, մտածելով ապագային մը թողուլ այդ գործը եւ սակայն նոր դէպքեր մոռցնել տուին այդ որոշումը: Այսպէսով է որ կրցաւ փրկուիլ ճարտարապետական գլուխ–գործոց մը:

ԴԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Այս շարքին առաջին մասը հրատարակուած է մայիս 7ին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Օդային վտանգ

Թուրքիոյ մէջ հետզհետէ կը չէզոքուի վախը՝ օդային յարձակումներուն. Զանազան յօդուածագիրներ կը գրեն ու թելադրութիւններ կ'ընեն: « Միլլիյէթ »ի մէջ, քանի մը օր առաջ, « Ճինօղլու » ստորագրութեամբ, յօդուած մը երեւցաւ: Յօդուածագիրը կը ջանար թեթեւ ցոյց տալ այդ վտանգը: « Ճիւմհուրիյէթ »ի մէջ, սակայն, Շաքիր Հազիմ, անմիջապէս կը պատասխանէ անոր՝ « Նպատակը ի՞նչ է այս պէյին » աղաղակելով: Եւ կը շարունակէ. — « ... Անմիջապէս ըսեմ որ Ճինօղլու այն տողերը թէ գիտակի, նախազգուշութեան եւն. պէտք չունինք, իրականութեան չի համապատասխաներ: Եօթը պետութեան տապարէզ կարդացող այս ձեւի խօսքերուն վերջը կլնային դիւրութեամբ նմանցնել երկաթէ պատին պարնուող գլխուն վախճանին »: Յօդուածագիրը յետոյ երկար բարակ կը բացատրէ ռումբի, հրդեհի, կազի եւ այլ վտանգները, ու կ'եզրակացնէ. — « Մեր ընթերցողներուն բացատրեցի վտանգները. որոշապէս կը տեսնուի որ անոնք շատ մեծ ու ահաւոր են: Իսկ Ճինօղլուն զանոնք փոքր ցոյց տալով մեծագոյն մեղքը գործած է: Վտանգը այնքան մեծ է որ, պէտք է միջոցներ ձեռք առնենք, մեր պատրաստութիւններուն մէջ աճապարենք: Ամէն թոյն իր հակաթոյնը ունի: Որով, կարելի է այս վտանգին ալ դիմագրաւել: Բայց, այդ կարելիութիւնը դիմակ անցընելուն մէջ չէ, այլ հոգի ազատող կազմակերպումի գործին չորս ձեռքերով փարելուն, գէշէր ցերեկ աշխատելուն ու պատրաստուելուն մէջ կը կայանայ: Մեր շատ մը մասնագէտները, իրենց գլուխն ունենալով պետութիւնը, երբ կը ջանան ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեան մղել, այդ տեսակ գրութեանց վնասարեր ազդեցութիւնները չենք կրնար անտեսել. Յօդուածագիրը տարօրինակ միտք մըն ալ յայտնած է. — « Ճարտարարուեստական պետութիւնները ամէնէն աւելի վտանգի ենթակայ պիտի ըլլան », կ'ըսէ: Ինչո՞ւ. զէնքին ամէն տեսակը շինելու կարող, թշնամիին՝ իր ուզած ձեւով պատասխան տալու ի վիճակի՞ ըլլալնուն համար արդեօք: Ընդհանուր կարծ կերպով — Այս բոլոր վախցողները ճարտարարուեստ չունեցողներն են: Որովհետեւ, անոնք ճարտարարուեստով հարուստ երկիրներու դիմաց անճար պիտի մնան ... »:

Եգէականի շրջանին ձեռնարկները

Եգէականի շրջանին մէջ 45 ճնառի աշխատանոց կայ: Ասոնցմէ 14ը, սակայն, « Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնք »էն օգտուելու չափ ուժ մը կը ներկայացնեն: Ճնառի աշխատանոցներէն 18ը Իզմիրի կուսակալութեան, երկուքը՝ Այտընի, 25ը՝ Պալըքէսիր, երկուքը՝ Մուղլա: Ամէնքը մէկ՝ տարին վեցուկէս միլիոն քիլօ ոճառ կը պատրաստեն:

Շաքար. — Շրջանին մէջ կ'իյնայ Ուշաքը: Հոն, Թուրք Անանուն ընկերութեան պատկանող եւ 950 ձիու ուժ ունեցող շաքարի գործարան մը կայ: Գործի ատեն 300 բանուորներ կ'աշխատին: 1931ին 120.674 պարկ փոշի եւ 2.039.125 քիլօ խորանարդ շաքար արտադրած է: Անկէ զատ, շաքարեղէնի յատուկ 15 աշխատանոցներ կան — մեծ ու փոքր:

Բամպակեղէն. — Իզմիրի մէջ երկու գործարան կայ: Ասոնցմէ մին մանած եւ կտաւ, իսկ միւսը բամպակեղէն կերպաս կը պատրաստէ: Առաջինը շուրջ 900 ձիու ուժ ունի, 12 « թէզկեահ » եւ 22.192 իլիկ:

Տարին 122.800 քիլօ մանած եւ 1.5 միլիոն մեթր կտաւ կ'արտադրէ: Ընդամէնը 600 բանուոր ունի:

Ասոնցմէ զատ կան ձեռքի « թէզկեահ »ներ. անոնք տունի կտաւագործութիւն կը կոչուին: Հինէն ի վեր կան:

Բուրդ. — 1909ին հիմնուած գործարան մը կայ Իզմիրի մէջ: 165 թէզկեահ ունի, ոմանք գորգի, ոմանք ալ կերպասի համար: 550 ձիու ուժ ունի: Տարին 2.5 միլիոն քիլօ բուրդ կը պատէ: 400 բանուոր ունի:

Ահա Եգէականի շրջանին թուրք ճարտարարուեստը որու մասին այնքան շատ կը խօսուի:

Անդիկ երիտասարդութիւնը

« Սոն Փոստա »յի մէջ յօդուածագիր մը կը գրէ. — Վերջերս Անատոլուի զանազան քաղաքներուն մէջ պարբերաթերթեր սկսած են լոյս տեսնել: Երէկ, հինգ–տասը հատ ռեդանիս վրայ գտայ: Շատը Քալքէվիններուն կողմէ կը հրատարակուին, ոմանք անկախ երիտասարդներու կողմէ: Բայց, բոլորն ալ վեր վար Քալքէվիններուն շուրջ կը համախմբուին:

Այդ պարբերականները մատուռապէս շատ հոս են: Անոնց մէջ գրող երիտասարդները ոչ Թուրք յեղափոխութիւնը ըմբռներ են, ոչ ալ աշխարհի անցուդարձերէն լուր ունին: Անոնք իրենց աշխարհին մէջ կ'ապրին եւ իրենց նեղ հորիզոնէն դուրս չեն տեսներ: Այս պարագան թէ արժանին եւ թէ ստանաւորներուն մէջ կարելի է նշմարել: Իրենց մէջ քանի մը ընելու իղձը կայ: Բայց, թէ մտաւոր եւ թէ արուեստի գետնին վրայ իրենց ուղղութիւն տալիք դեկավար չունենալով, կը տապլտին կը կենան: Անկասկած, այս ցրուած հրատարակութիւնները, մտքի ու գրչի այս փորձերը ըլլնաւ չըլլալէն լաւ է: Եւ մեզի պիտի օգնէ՝ իրական ճամբան գտնելու: Բայց, իրենց լոյս ցոյց տալու համար անոնք կը դիմեն Քալքէվիններուն, հետեւաբար այս վերջինն ալ զանոնք չի՞ կրնար ուղղել: Այս տարբէն չի՞ կրնար օգտուել յեղափոխական դաղափարաբանութեան անունով: Բոլոր պարբերականներուն մէջ ստանաւորները աէր ու եար կ'երգեն: Յեղափոխութեան երիտասարդութիւնը՝ Քալքէվիններու այդ հրատարակութեանց մէջ, այլ եւս հրաժարելու է աէրէն, վարդէն, թռչունէն: Նոր ծլող այս ուժերը յեղափոխութեան շուրջ բերելու չէ՞նք:

Երիտասարդութիւնը անգլուխ չձգենք:

«Տան կին, փողոցի կին»

Գիւրիան Ժախիտ, այս վերնագրով կը գրէ « Միլլիյէթ »ի մէջ. —

Վիեննայէն հրաւիրուած ջուրի մասնագէտ մը, տեղեկանալով Պոլսոյ ժողովուրդին ջուրի սպառման քանակին, զարմանք յայտներ է: Տարօրինակ հաւանականութեամբ մը, թերեւս առատ սպառումի առիթ չտրուիլը ենթադրած է: Անիկա մեզի համար նպաստաւոր ենթադրութիւն մըն է: ...Բայց, արդեօք մենք կրթուած մարդու պահանջով ջուրի մեր իրաւունքը կը գործածե՞նք: Իրական պատասխան չեմ կրնար տալ: Շատ գեղատեսիլ սենեակներ ունինք: Շատ ճոխ, խորանարդաձեւ ափարթըմաններ կը շինենք: Փարիզի վաճառատուներուն մէջ հազուող հանդերձներ, Լոնտոնէն հագուստ բերող հարուստներ ունինք: Ըստ երեւոյթին՝ կատարեալ Արեւմուտքցիի մը նման ապրող բարձր դասու մեր հանրութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ: Բայց, հակառակ այս բոլորին՝ կիրթ մարդու մը պահանջը ներկայացող կամ ընդունած չարժումները դեռ չենք իւրացուցած:

... Մեր երեւոյթը Եւրոպացիէ մը աւելի շէք է. բայց, մեր այս երեւոյթին տակ՝ կրթութիւն տեսած, քաղաքակրթութեան պահանջներ պղտոց մարմին մը գոյութիւն չունի: « Ֆրէնք » քղանցքի տակ՝ ուղիղ ներդաշնակութեամբ մը մինչեւ կիսակօշիկները իջնող շալվարներուն բնարեալը կրնաք տեսնել, ու վրայինին այս ճոխութեան եւ տակինին թշուառութեան կը զարմանաք:

Եւրոպայի մէջ, դերասաններուն միայն բեմին վրայ գործածած ներկերը, շպարները, գոյները մեր տիկինները կը գործածեն նոյն իսկ երբ դրացիին տունը այցելութեան կ'երթան: Ցաւոք, մեր ամէնէն մօտիկ ծանօթները փողոցին մէջ անճանաչելի կ'ըլլան մեզի: Մեր մտայղացութեան, մտացկոտութեան չափը: Որովհետեւ, մեր ծանօթները անճանաչելի դառնալու աստիճան շպարուած են կամ դիմակաւորուած:

Եւրոպացի կին մը, մանաւանդ տան կին մը գեղեցիկ երեւալը այս իմաստով չէ ըմբռնած: Տան տիկին մը առմէն բանէ առաջ մաքուր, աններկ կին մըն է: Ու այդ կինը ամէն օր իր լոգանքը ընող, մարմինը օճառ հոտող կին մըն է: Մեր հանրմները ջուրը խնայելով ներկը կը շռայլեն ..

Այդ պատճառաւ ալ, մեր մէջ կարելի չէ զանազանել փողոցի կինը, հոմանուհի կինը, դերասանուհի կինը՝ տան կնոջմէն:

ՅԱՌԱՋ. — Դերասանուհին՝ փողոցի կնոջ եւ հոմանուհիին հետ դասելը նւս բրէական բարք չէ՞ ....

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՏԱՌԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

— —

Պուքրէշի « Արազ »ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 մայիս).

— « Հայ լեզուի ուղղագրութեան ազճատումէն յետոյ՝ զոր Երեւան որդեգրեց տասնեակ մը տարիներ առաջ, — Նոր զոյներու յարմարած տիրացուի մը, Մանուկ Աբեղեանի թելադրութեամբ, որ, աւա՜ղ, բանասէրի եւ գիտնականի ալ համբաւ կը վայելէ Հայաստանէն ներս ու դուրս, — աղճատում, որ մէկը եղաւ Հայաստանի ու գաղութները իրարու խորթ պահող ազդակներէն եւ որ կոչուած է Հայաստանի գրականութիւնը խորշելի ընել մեզ, եւ հոն ծաղկող սերունդին՝ հայ հին գրականութիւնը, հիմա ալ փորձեր կ'ըլլան Երեւանի մէջ, փոփոխելու հայ տպագրական տառերը:

Անկէ տասնեակ մը տարի առաջ Գօզըս Մակինցեանն էր որ առաջին անգամ հրապարակ նետեց հայ տառերը փոփոխելու խնդիրը: Ան առաջարկեց, բացէ ի բաց, « արխիւը նետել մեսրոպեան կոչս ու անկիւնաւոր տառերը », ու որդեգրել լատինական գիրերը հայ այբուբենին համար: (Թէեւ, պէտք է խոստովանիլ, որ իրմէ առաջ ալ եղած են լատինական տառերու ներմուծումը ջատագովողները: Աւելին. լատինական տառերով հայ գիրք տպելու փորձն իսկ եղած է հայ բանասիրութեան մէջ ծիծաղելի Մաքիմէֆ մը համբաւը թողած իմաստակ հարուստի մը, Անտրանիք Եսնէօղլուի կողմէ, որ կը ճգնէր աշխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն սերեցնել, եւ որ լատինական տառերով հայերէն « Huis » պարբերականը տպեց տասնեակ մը առաջ): Մակինցեանի թելադրութիւնը անարձագանգ մնաց այն ատեն:

Եթէ այս անգամուան փորձը այնքան յեղափոխական չէ՝ որքան Մակինցեանի առաջարկածը, այնուամենայնիւ վտանգաւոր է հայ դրականութեան համար: Անժամանակ է նախ. բայց մանաւանդ կոչուած է նոր անիշխանութիւն ստեղծելու հայ գրականութեան մէջ, գաղութներուն եւ Հայաստանի միջեւ եւս նոր անջրպետ մը բանալով:

Կ'ընդունինք որ հայ տպագրական տառերը պէտք ունին ինչ ինչ թէքնիք սրբագրութիւններու: Ու անցեալին մէջ ալ եղած են փորձեր՝ հայ տառերու ներկայ ձեւը պատշաճեցնելու տըպագրական յարմարութեանց: Անկէ մօտ 80 տարի առաջ Ճանիկ Արամեան հնարեց հայ տառերու արդիական ձեւեր, որոնք իր անունով ալ արամեան կոչուեցան եւ կը գործածուին մինչեւ այսօր ալ: Հայ տառերու ուրիշ փոփոխակ մը, իթալիքը, նոյնպէս մտաւ կիրարկութեան մէջ եւ կը գործածուի ալ ցարդ: Ողբացեալ Թաշիկ Դէորդեան գրամուլիչը՝ 1913ին, հայ տառերու դիւային 16րդ դարագլուխ տօնակերուն առթիւ, հնարեց նոյնպէս հայ տառերու նոր ձեւ մը, որ յոբելեան կոչուեցաւ: Զգենք Մխիթարեանց եւ ուրիշներու կողմէ փորձուած հայ տառերու ձեւափոխութիւնները, որոնք բոլորն ալ իբր հիմ ունին հայ տառերու ներկայ ձեւերը:

Հակառակ այդ փորձերուն՝ հայ տառերուն ներկայ ձեւերը անչուշտ դեռ պէտք ունին թէքնիք սրբագրութիւններու՝ ըլլայ տեղի խնայողութիւն ապահովելու, ըլլայ չփոթութիւն պատճառող նմանութիւնները բառնալու համար: Բայց սրբագրութիւններ ներմուծելու մարմաջը պէտք չէ հասնի մինչեւ հոն որ բոլորովին այլանդակէ ներկայ տառերը »:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— · —

ԱՆԿԷՆ, (Ցապաղած). — Անցեալ կիրակի, Փարիզ, Մաք–Մահոնի շըքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Դպրոցասէրի Անկէնի Օրիորդաց Օժանդակ Միութեան ցերեկոյթը: Ներկայ էր հոծ եւ ընտրեալ բազմութիւն մը: Կը նախագահէր Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչ Զօրավար Պռէմոն, որ շրջապատուած Գ. Գ. Նորատունկեանէ, Բաշալեանէ, Զօպանեանէ եւ Լ. Կիւմիւշկէրտանէ, իր անկեղծ եւ ճշմարիտ համակրութիւնը յայտնեց հանդէպ հայ ժողովուրդին, ճանչցած ըլլալով զայն շատ մօտէն՝ տարիներ շարունակ: Զօրավարը վեր հանեց մեր ազգային արժանիքները, գնահատանքով շեշտեց մեր գարաւոր եւ տաքերն յատկութիւնները ու յարատեւ կամքը՝ ապրելու եւ զարգանալու՝ ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Հանդէսին ամէնէն գեղեցիկ եւ գըլխաւոր մասը կը կազմէր Դպրոցասէրի սանուհիներուն հայկական պարը ուրուն չափական ու հարազատ կշռոյթը հիացում պատճառ ներկայ բոլոր օտարներուն. Միութեան անդամուհիներէն Օր.ներ Պապոնեաններու եւ Հ. Զիթունիի trioն ինչպէս նաեւ Օր. Ա. Նալպանտեանի նուագած դաշնակի մէկ կտորը յաջող էին եւ գնահատելի:

Կրկնապէս շնորհաւորելի էին հանդէսին կազմակերպիչ օրիորդները, որովհետեւ տալով հանդեսին անոր եւրոպական, բաղադրականի պղնատուրում մը, չէին մոռցած յատկանշել միեւնոյն ատեն հայկական բնոյթը եւ այս կերպով տալ օտարներուն գաղափար մը մեր ազգային արժէքներէն: Բարեբախտաբար անոնք չէին հետեւած մեր նորելուկ եւ տակաւին խակ սերունդին ներկայացուցիչներէն մէկ մասին, որոնք նմանօրինակ հրապարակային արտայայտութիւններու ընթացքին, կը ձգտին միայն երեւութապէս կապկել եւրոպականը:

Սահուն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ (17)

ՊԱՀԱԿԸ

Նա հաւատացրեց ամէնին, երդուեց իր նահատակ զաւակների յիշատակով, թէ Սարդարապատի կռուի նախօրեակին մի սուրբ ծերի, որ չորս պլորտ էր տեսել, հարիւր թոռն ու ծոռն ունէր, տեսել էր Արաղածի կատարին « Լուսաւորչի » կանթեղի լոյսը. Լոյսը ցոլացել էր ու հայ աշխարհի համար ծագել էր արշալոյսը:

Տղաները ոգեւորուած երգում են.

— Ձիդ տուր քաշէր, եղբ ջան, հօ՜...

Հասան Փարաքեար. իջան կառքէն. պէտք էր մի քիչ ձիերին հանգիստ տալ, ջրել:

Գիւղացին հրաւիրեց նրանց իր տունը մի պատառ բան ուտելու:

Տղաները հրաժարւում են. չեմ ու չում անում:

— Ի՞ր, ձէ մատաղ, Հայի տուն չի՞. Աստծու տուածէն մի պատառ հաց կ'ուտէք: Գիտեմ, առաջուայ ժամանակը չի, որ ուզածիս պէս կարենամ ձեզ հիւրասիրել:

Զիլջանում են ծերունու թախանձանքին. հետեւում են նրան:

Առաջնորդւում են մաքուր եւ լուսաւոր հիւրասենեակը: Գորգեր, փափուկ բարձեր, ձեռագործ վարագոյրներ, ծածկոցներ. պատերին Խրիմեան Հայրիկի, Վարդան Մամիկոնեանի, Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի, Մուրատի եւ ուրիշների նկարները. կանավայի վրայ ասեղնագործուած « Գառն Աստուծոյ »ն, մէկ ուրիշը « Հայաստանի փառքը »:

Մոթալ փափախով, կուշտ չուխայով, արծաթէ գոտիով անուշ գիւղացու սենեակն էր այն. ու դուռնը կապած, անխօս հայ գեղջկուհու մատների ըլնորհքն էր ամէն տեղ զարդարած:

Ու Գուրգէնը կրկին անգամ մտածեց, որ այս աշխարհում հայ մարդը պէտք է ճանաչել ներսէն, հոգիէն:

Մի պառաւ կին ընդունեց նրանց հազար հրամմէքներով: Արծաթեաց բուխարիկի կրակը: Դուռնը կապած մի սիրուն հարս անխօս օգն հրամցրեց նրանց. ցուրտէն էին գալիս: Ցեռոյ թարին թարմ լաւաշ հաց, տեղի պանիր, կարագ, եւ ձուածեղ, վրան ծորան (ժենգեղ) թափած:

— Կերէք, ձէ մատաղ, առնը ձեռն ա: Ներողամիտ եղէք. առաջուայ ժամանակը չի: Նորէն փառք Տիրոջ, դուռներս բաց ա Աստուծոյ հիւրի առջեւ. տաշտերուտս մի պատառ հաց ճարւում ա դեռ:

Այնքան սրտաբուխ, այնքան անկեղծ էր պառաւի եւ ծերունու հրաւէրը, որ տղաներն ուտում են՝ առանց քաշուելու:

« Եթէ հայ գիւղացու չեղյի հիւրասիրութիւնը այսպէս է՝ ի՞նչպէս է լինելու հապա, երբ նա ատատօրէն ունենայ », մտածում է Գուրգէնը եւ ակնածեա իրեն հարազատ զգում այդ տանը, այդ մարդկանց:

Սկսում են խօսել Ղարաքիլիսէի, Սարդարապատի կռիւներէն, այն մահու եւ կեանքի ահաւոր օրերէն:

— Թաւլուն բալէս ոչխարէ սպանուեց, դիտակն էլ չտեսանք, քրթմնջում է պառաւը, ու դառնի սրբում է աչքերի արցունքը:

— Է՜, պառաւ, բաւական է, աղօթող եղիր, որ զաւակներէդ մէկը Աստուած քեզ նուիրեց:

— Այո՛, բայց էն էլ գինուոր ա, հեռու Սարդարմէջ:

— Թող ողջ լինի, թող զինուոր լինի, պառաւ, հացը, հայրենիքը պահէ կ'ուզի. իմինը չերթայ, քուկինը չերթայ, ո՞րը երթայ:

— Ես չեմ զանգատւում. մէջ եմ, էլի, կարօտ ունեմ, սիրտս էրւում ա. ջահէլ հարսներս՝ կարօտ սրտերով՝ աչքիս առաջէն վարդի պէս թօշնում են:

— Մենք մատաղ հայրենիքի ազատութեան, պառաւ, թող հայրենիքը ազատ ապրի մեզնէն յետոյ եկողների համար:

— Ամէ՜ն ...

Շնչում սպաս մայրը եւ խաչակնքում է կուրծքը:

Ձեռքը պատրաստ են. հիւրերը հրաժեշտ են տալիս տան տիրոջը. պառաւը մէջնեղ չկայ:

Կառքի մօտն են արդէն: Գալիս է պառաւը մի մեծ պնակ չոր մրգեղէն՝ չամիչ, միանիուլի, պլան, փշատ, ընկոյզ, չամիչ լեցուած:

— Ճամբին կը զբաղուիք, ձէ մատաղ որդիք: Աստուծոյ տուածէն, մեր այգու բերքն ա:

Ու զոռով լեցնում է տղաների գրպանը.

Աննկատ Գուրգէնի բուռն է սահեցնում մի քանի մանր արծաթ դրամ:

— Էս էլ, որդի, մի ջուխտ մոմ վառէ, մեղաւորիս հոգու փրկութեան համար:

Հազիւ լսելի շշնջում է պառաւը:

Գուրգէնը համբուրում է պառաւի աջը, ու մտածում. « Ո՛ր մեղքիդ համար, սուրբ մայր »:

Նստում են կառք ու շարունակում ճամբան: Լուռ են. չեն խօսում. միրդ են ուտում:

Ահա եւ Վաղարշապատը. բայց առաջ վանքն են ուզում տեսնել. երեքն էլ առաջին անգամն է, որ էջմիածին են գալիս:

Վանքը՝ հնադարեան պարիսպներով շրջապատուած այդ մեծ խորհուրդը. հայ մարդու պէս դրսէն անշուք ու անսաւ, իր ներսէն խորհուրդ ու գեղեցկութիւն:

Գուրգէնի սիրտը տրոփում է, երբ ներս է մտնում վանքի մեծ դռնով:

Աստուած է, բայց վանքը եա ու գեղի մէջ է. հազմեպով զարդարում են վանքի մեծ դաւիթը:

— Ի՞նչ կայ, հարցնում են նրանք:

— Քաղաքէն դուք էք գալիս՝ մի՞ զ էք հարցնում, պատասխանում են նըրանց:

— Հեռագիր կայ, թէ մեծ պետութիւնները ճանաչել են Հայաստանի անկախութիւնը: Հանդիսաւոր պատարագ պիտի կատարուի Վեհափառի ներկայութեամբ. մաղթանք եւ հոգեհանգիստ պիտի լինի դաւիթում:

Ո՛չ. նրանք լուր չունէին. շատ կանուխ էին ելել քաղաքէն:

Գուրգէնն ուրախ է, որ այդպիսի մի օրուայ է հանդիպում:

Տաճարի գլխաւոր մուտքի աջ ու ձախ կողմերում մեծ կաթողիկոսների շիրիմներն են փռուած. Աշտարակեցի, Գէորգ Չորրորդ, Խրիմեան Հայրիկ, Իզմիրլեան, ու աւելի հինները: Գուրգէնը երկիւղածութեամբ է կոխում սալայատակը. հայ պատմութիւնն էր խօսում նրա ոտների տակ:

Մտնում են տաճար. դեռ կանուխ էր:

Մի քանի պառաւներ ու ծերունիներ աղօթում էին խորհրդաւոր լռութեան մէջ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(Շար.)

յէն վռնտեց Գերմանիոյ նախարարները ... Մենք չենք ուզեր որ, քրիստոնեայ ընկերվարականներու եւ կարմիրներու իշխանութեան տակ, Աւստրիացիները սայթաքին գերմանական շահերուն հակառակ շահերու մէջ: Մենք կ'ուզենք շարունակել պայքարը բոլոր օրինաւոր միջոցներով, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման համար: Պատմական անհրաժեշտութիւն մըն է այդ, եւ անոր մէջ է բովանդակ գերման ժողովուրդին ապագան: Իբրեւ պատասխանատու նախարարներ, մենք երբեք չպիտի հրաժարինք այդ նպատակէն:

Ուրիշ ճառախօս մը, հիթլէրական կուսակցութեան ակնառու վարիչներէն, աւելցուց.

— Պիտի գայ օր մը երբ, ընդհանուր ցնծութեան մէջ, պիտի փնտռենք Աւստրիայէն վռնտուած նախարարները եւ Փոցտամի տօնակատարութիւնները տեղի պիտի ունենան Վիեննա, Ս. Ստեփաննոսի մայր եկեղեցիին մէջ:

Ցոյցը վերջացաւ հետեւեալ աղաղակներով.

— Գերմանիան արթնցա՞ծ է: Մեծն Գերմանիա, արթնցի՛ր դուն ալ:

Ցեղոյ ուսանողները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ.

— « Անշլուսի (Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման) իրականացումը ներքին խնդիր մըն է: Ան կը պատկանի բոլոր գերման հայրենասէրներուն, մեր սահմաններէն անդին: Հետեւաբար, մենք իրաւունք ունինք մերժելու ո՛ր եւ է օտար միջամտութիւն՝ այս զուտ գերմանական հարցին մէջ: Ո՛վ որ կը պայքարի Անշլուսին դէմ, ատով իսկ կ'ապացուցանէ իր ոչ – գերման հոգեբանութիւնը եւ պառակտիչ դիտումները: Ո՛վ որ իսկապէս խաղաղութիւն կ'ուզէ մեզի հետ, կը կռուի Անշլուսին համար: Կեցցէ՜ Մեծն Գերմանիոյ պետութիւնը: Կեցցէ՜ մեր Առաջնորդը՝ Հիթլէր »:

⁂ Վիեննայի մէջ խորապէս վրդովուած են այս ցոյցին առթիւ: Կիսապաշտօնական թերթ մը դիտել կուտայ թէ այս ցոյցը « չատ աւելի ծանր հանգամանք ունի քան գերման նախարարներու վերջին անբաղձալի այցելութիւնը: Մենք չենք վարանիր զսպարտութիւն կոչել վայրագութեանց մեղադրանքը: Գալով Պ. Ֆրանքի, ան ժխտելով Աւստրիոյ ինքնորոշման իրաւունքը, անշուշտ կ'անգիտանայ իր խօսքերուն տարողութիւնը եւ կը գերազանցէ իր իսկ ադեցութիւնը: Աւստրիոյ ապագայ ճակատագիրը, այսօր եւ միշտ, չի կրնար տնօրինուիլ ո եւ է մէկուն կողմէ բաց ի մեզմէ, Աւստրիացիներէս: Բոլոր անոնց որ կը կարծեն թէ Աւստրիոյ ճակատագիրը կրնայ տնօրինուիլ Պերլինէն, կը յիշեցնենք մեր դատական նախարարին խօսքը. — « Գաղթակա՞յլը, երբե՛ք »:

Պ. Տոլֆուս, վարչապետը ինքն ալ արտայայտուելով, ըսաւ թէ երբեք չպիտի հրաժարին իրենց ներքին գործերը իրենց ուզած եղանակով տնօրինելու իրաւունքէն:

Հրեաները մէկ միլիոն տոլար կը ծախսեն

ԿՌՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Մ. Նահանգներու հրէական համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութիւն մը, կռուելու համար « հիթլէրական հակահրէական թունաւոր պայքարին դէմ »:

Բարուխապետ Ուայզ այս առթիւ յայտարարեց թէ Գերմանիան իրաւունք չունի խաղաղութիւն եւ արդարութիւն պահանջելու իրեն համար, « երբ վարչապետ Հիթլէրի ձեռքերը կարմիր են հրէական արիւնով »:

⁂ Զաւրէպի մէջ հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ, բողոքելու համար Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն դէմ: Կը նախագահէր Գեղկրատի Բարունապետը:

«Մ Ա Յ Ի Ս 2 8»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ):

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆի.

Ballet plastique հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՉԷՆԿՕի

Թառիստ ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱԶ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ (դաշնակ)

ՃԱՇ, ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ. ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ.

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Միրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբի գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Մ Ո Ւ Տ Ք 2 Ֆ Ր Ա Ն Ք.

Սրահին մէջ ոչ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է:

×

ՊՈՒԼՎԱՐ – OSSO

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

⁂

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ՍԱԼՈՆ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

⁂

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՍԷՆ – ԼՈՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեօն)

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԱԼԻՆ – ՏԸ – ԺԻՐՌՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին.

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

(Կարգադրութիւն ընել սրահի համար ՄԻՄԻԱՑՆ այդ օրուան համար)

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

27 ՄԱՅԻՍ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

28 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՍԱԼ ԿԱՎՕԻ ՄԷՋ

Մասնակցութեամբ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ եւ յայտնի արուեստագէտներու

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Ժողովուրդին արժանի դոհացնելու ատեն նորութիւններ չկային, եւ սակայն մամուլը իր անկարելին կ'ընէր այդ ուղղութեամբ: Թերթերուն մէջ կը տեսնուէին արտաքին նախարարութեան շէնքին պատկերը, նախարարին լուսանկարը, ինչպէս նաեւ յատակագիծը շրջակայ փողոցներուն եւ ոստիկանութեան կողմէ ձեռք առնուած միջոցներուն մանրամասնութիւնները: Չորս Արդարներու կենսագրութիւնը տասներորդ անգամ ըլլալով տեղ գրաւած էր այդ սիւնակներուն մէջ:

Ամբողջ հետաքրքրութիւնը հասած էր իր գագաթնակէտին, ամբողջ Լոնտոնն ու Անգլիան, ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը կը խօսէին օրուան միակ ու կարեւորագոյն նիւթին մասին, երբ անհասանելի ռումբի մը պէս պայթեցաւ Պիլի Մարքսի սպանութեան լուրը:

Զանազան ձեւերով ներկայացուցին Պիլին: Դաղտնի ոստիկան էր, ըսին ոմանք. ո՛չ, արտասահմանէն եկած ոստիկան էր կամ Ֆալմըթհն էր, բացատրեցին ուրիշներ. անձնապահութեան վերագրեցին անոր մահը եւ վերջին պահուն էր միայն որ ըմբռնեցին դէպքին կարեւորութիւնը: Պիլիի ըսպանութենէն մէկ ժամ ետք, լուրը հրատարակուեցաւ թերթերուն մէջ. սխալ էին տրուած մանրամասնութիւնները, բայց ճիշդ էր լուրը: Հանելուկ մը եւս ... Ո՞վ էր իսկապէս այդ խեղճուկրակ մարդը, ի՞նչ դեր ունէր այս գործին մէջ, ի՞նչպէս ըսպաննուեցաւ, հարցուցին մարդիկ իրարու: Եւ լրագրողները հետզհետէ կազմեցին պատմութիւնը, աւելի – աւելի տեղեկութիւններ հաւաքելով: Այս խորհրդաւորութեան վրայ բարդուեցաւ ոստիկաններու տողանցքը Ուայթհոլի պողոտայէն: Այն ատեն էր որ հասկցան թէ իշխանութիւնները որ ատենին ծանրակշիռ կը գտնէին կացութիւնը.

— Այն կէտէն ուրկէ կը դիտէի, կրցայ տեսնել Ուայթհոլի մէկ ծայրէն միւսը, գրեց « Զայնարձակ »ի աշխատակիցը: Լոնտոնի մէջ նման չտեսնուած տեսարան մըն էր. պողոտային ամբողջ երկայնութեան վրայ լեցուած էին ոստիկանները. անոնց սեւ սաղաւարտները կը տեսնուէին շրջակայ փողոցներուն մէջ. ոստիկաններ դարպասններուն մէջ, ոստիկաններ ամէն տեղ. անկարելի էր կորել շղթան ...

Ապահովութեան վարչութիւնը ո՛չ մէկ բան բախտին կը ձգէր ընդհանրապէս: Սովորական ատեն խորամանկութիւն ի գործ կը դնէր գաւազիրներուն ու չարագործներուն հետ չափուելու համար. եւ սակայն տարբեր էին պայմանները հիմա. այնքան մեծ էր վտանգը որ, չէին կրնար ապաւինիլ իրենց ռազմագիտական կարողութիւններուն: Բիրտ ուժի պէտք ունէր ոստիկանութիւնը:

Դժուար է հիմա, երբ այնքան երկար ժամանակ անցած է դէպքին թըւականէն ի վեր, ըմբռնել սարսափը որուն ենթարկուած էր աշխարհի ամէնէն հիանալի ոստիկանութիւնը որ համբաւաւոր էր իբրեւ պայծառատես կազմակերպութիւն

Բազմութիւնը որ խռնուած էր Ուայթհոլի շրջակաները, հետզհետէ թանձրացաւ՝ Պիլիի սպանութեան լուրէն անմիջապէս յետոյ եւ ժամը երկուքէն սկսեալ ոստիկանութիւնը փակեց Ուէսթմինսթրի կամուրջը թէ՛ կառքերուն եւ թէ անցորդներուն համար. փակեց նոյնպէս Նորթհըմպըրլընտ պողոտան եւ գետեզրին այն մասը որ կ'երկարի խորհրդարանէն մինչեւ Պլէկֆրայըրի կամուրջը: Ժամը երեքին Սըր Ֆիլիփի պաշտօնատունը առնուած էր ոստիկանական շղթայի մը մէջ՝ հինգ հարիւր եարտ խորութիւն ունեցող տարածութեան մը վրայ: Ձիաւոր ոստիկաններ կ'ընկերանային խորհրդարան գացող երեսփոխաններուն, որոնց համար փոքր պէս բան մըն էր ժողովուրդին խանդավառութիւնը, երբ կ'անցնէին: Հարիւր հազար հոգինոց բազմութիւնը համբերութեամբ սպասեց այդ օրը փողոցներուն մէջ, տեսնելու համար միայն ... ոստիկաններուն սաղաւարտը, խորհրդարանին զոյգ աշտարակները կամ ճակատը դիմացի շէնքերուն: Ժամէ ժամ կ'աճէր, կը ծաւալէր բազմութիւնը Թրըֆալկըրի հրապարակին մէջ, այնտեղէն մինչեւ արքայական պալատ երկարող պողոտային երկու եզերքներուն վրայ կամ գետեզրին երկայնքը: Ժողովուրդը կը սպասէր կարգապահ ու համբերատար՝ մոռնալով իր յոգնութիւնը. կը դիտէր պարապութեան մէջ, քանի որ տեսնելիք բան մը չկար, բայց գոհ էր ողբերգութեան վայրը դտնուելուն համար:

Գաւառէն եկած մէկը, որ երեւի անտեղեակ էր անցուդարձէն, բաներ մը հարցուց շուրջիններուն.

— Մէկը պիտի սպաննուի, անոր կը սպասենք, պատասխանեց իր դրացին՝ ծխամորճին ծայրովը ցոյց տալով գետին միւս ափը: Եւ ի՞նչ առեւտուր լրագրավաճառներուն համար: Ձեռքէ ձեռք կը խլէին թերթերը, որոնց իւրաքանչիւր հրատարակութեան մէջ կար նոր տեսութիւն մը, նոր մանրամասնութիւն մը կամ նկարագրութիւնը Չորսերուն: Թերթերը « վերջին մէ՛կ պատրաստութիւն » մը հրապարակ նետեցին, երբ ոստիկանութիւնը մաքրեց գետափը. ուրիշ մը՝ երբ փակուեցաւ Ուէսթմինսթրի կամուրջը, երրորդ մը՝ երբ ընկերվարական մը ուզեց ճառ խօսիլ Թրըֆալկըրի հրապարակը: Ամէն դէպք հաւատարմօրէն արձանագրուեցաւ անոնց սիւնակներուն մէջ ու ժողովուրդը լափեց տրուած լուրերը:

Ամբողջ ցերեկէն վերջը սպասեցին այնտեղ, խօսեցան Չորսերուն մասին. տեսակէտներ պարզեցին, հետեւութիւններ հանեցին ու վճիռներ արձակեցին: Մարդիկ խօսեցան վախճանին մասին այնպէս ինչպէս կարելի է խօսիլ երբեմն խոստացուած տեսարանի մը մասին: Նայեցան Ուէսթմինսթրի ժամացոյցին: « Երկու ժամ եւս մընաց », ըսին մարդիկ իրարու, երբ ժամացոյցը զարկաւ վեցը: Եւ այդ նաւխաղտութիւնը կամ մանաւանդ անոր ղուարթ չըլլալը, կը մատնէր ամբոխին հոգեբանութիւնը. սրովհետեւ ամբոխը անգութ է, անխիղճ ու անկարեկիր:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒՆԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ 1933

24 Mai 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2196

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՇՕԳՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՈՌԱՑՄԱՆ ԱՒԵՐԸ

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովի մայիս 18ի նիստին մէջ, երբ կը քննուէր Ֆրանքօ-ռուս նոր դաշնագիրը, խօսք առին նաեւ երկու ընկերվարական երեսփոխաններ, Պ. Պ. Մութէ եւ Ռընոտէլ: Երկուքն ալ ծանօթ՝ հայկական կեանքին:

Առօրեայ թերթերէն՝ անոնց խօսքերը քիչ — շատ լայնօրէն արձանագրած էին միայն ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները, « Փոփիւլէռ » եւ « Իւմանիթէ »:

Համաձայն այդ երկու աղբիւրներուն, Պ. Մութէ պահանջած է.

— « Ցարգել ապաստանի իրաւունքը՝ այն բոլոր փախստականներուն, որ կը համակերպին հիւրընկալութեան օրէնքներուն եւ փութացնել առաջադրուած ուղղումները, որպէս զի փախստականները մարդկութեան համապատասխան կերպերով վայելեն մեր հողին վրայ: Այս ընթացքը պէտք է բռնել մասնաւորապէս Վրացիներուն հանդէպ, որոնք պէտք է պահեն իրենց հաւաքական կազմակերպութիւնները եւ չենթարկուին մեր վարչական կանոնադրութեանց կամայականութեան, այն պահուն երբ թշուառութեան խորը հասած են »: (ՅԱՌԱՋ, 20 մայիս).

Իսկ Ռընոտէլ, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, յիշեցուցած է Վրաստանի անկախութեան խնդիրը, չափազանց զգոյշ արտայայտութեամբ.

— « Առանց նեղութիւն պատճառելու կառավարութեան, կ'ուզէի որ ան յիշէր այս պզտիկ ազգը եւ անոր հանդէպ աւելի զանցառու չգտնուէր քան անցեալի կառավարութիւնները: Մենք կը մաղթենք որ Վրաստանի անկախութիւնը իրականանայ բարւոք համաձայնութեամբ՝ նոյն ինքն խորհրդային Ռուսաստանի հետ »:

Միեւնոյն նիստին մէջ, համայնավարներու ներկայացուցիչը, Տորէզ, պահանջած էր ջնջել Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը: « Պիտի հանդուրժէի՞ք որ Հիթլէր Ալզաս — Լոռէնի դեսպանութիւն մը պահէր Պերլինի մէջ »:

Այս բոլորին պատասխանը տրուած է արդէն, եթէ հաւատանք Պ. Միլիւքովի օրկանին տեղեկութեան: Իբրեւ հետեւանք ֆրանքօ-ռուս դաշնագրին վաւերացման, կառավարութիւնը ջնջած է Փարիզի վրացական դեսպանութիւնը, ճանչնալով միայն մէկ իրաւունք, — ներկայացնել վրացի գաղթականներու շահերն ու իրաւունքները, ինչպէս կ'ընեն Փարիզի հայկական եւ ռուսական հաստատութիւնները:

Բայց, այս չէր որ պիտի պատմէինք:

Երեւաստրդ ընկերներ խորին վրդովումով կը հարցնեն թէ՝ երկու ընկերվարական երեսփոխանները ի՞նչպէս երկու բառ չեն արտասաներ մեր արմատախիլ բազմութեանց մասին, եւ մոռացութեան կուսան Հայաստանը: Մանաւանդ որ, գոնէ Ռընոտէլը քաջածանօթ է մեր պատմութեան եւ այսօրուան կացութեան:

Յառվի՞չ է հարցումը, եւ շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ, եթէ ուզէինք խորացնել:

Ուրեմն, խօսինք այնքան ինչքան թոյլ կու տան պայմանները: Եւ այնպէս ինչպէս կը ներկայանայ կացութիւնը:

Ամէն բանէ առաջ, կայ խոշոր տարբերութիւն մը մեր եւ Վրացիներուն միջեւ:

Անոնք, Վրացիները, կ'աշխատին, դատ կ'արծարծեն, կապեր կը հաստատեն յարատեւօրէն: Ո՛ւր որ ալ գտնուին, — Փարիզ, Լոնտոն, Պերլին թէ Ժընեւ:

Իսկ մենք՝ օրը իրիկուն կ'ընենք ... եղածը մաշեցնելով:

Դիմումներ կը կատարենք, հին բարեկամութիւններ կը յիշենք, այո՛, երբ նեղը մնանք: Եւ կամ՝ երբ հանդէս ունենանք:

Մենք չունինք տեւական գիծ եւ գործունէութիւն: Ամէն ինչ ձգած ենք պատահականութեան, կամ անձնական հայեցողութեան:

Գլխաւոր չքմեղանքը՝ նիւթական անձկութիւնն է, որ աւելի քան սաստկացած է այսօր, ինչպէս տնհատական, նոյնպէս հանրային կեանքի մէջ:

Եւ սակայն, միջոց եղած ատեն ալ, մենք ետ մնացած ենք Վրացիներէն եւ առ հասարակ մեր դրացիներէն: Անոնց գործնական եւ հետեւողական ուղղութենէն:

Բարեկամներ — չըսելու ըսենք « հայասէրներ » — միշտ ալ ունեցեր ենք եւ ունինք: Բայց, մաշա՛ծ են մեր բանաձեւերը, ինչպէս կապերը:

Այստե՛ղ ալ ունինք սերունդի խնդիր:

Մեր բարեկամներէն շատերը մեռան, կամ քաշուեցան ասպարէզէն:

Անոնց հետ կապուած, անոնց ժամանակակից կամ տարեկից մեր գործիչներն ալ՝ սպառած են կամ քաշուած. իսկ նոր կապեր դեռեւս չեն հաստատուիր:

Մէկ խօսքով, մենք մեր պատեանին մէջ քաշուած, կծկուած ենք: Ինչպէս քիչ մը ամէն ճակատի վրայ:

Իսկ Վրացիները կը գործեն: Կ'որոճան, կը շրջին, կը կապեն, կը նորոգեն: Շրջանակ եւ մթնոլորտ, յենարան կը ստեղծեն:

Այստեղ չպիտի յուզենք չարաբաստիկ հարցը, — պրոպականդ:

Տարիներու ընթացքին յստակօրէն պարզած ենք մեր տեսակէտը, եւ կրնանք երկու բառի մէջ խտացնել զայն, —

Պրոպականդ՝ ոչ թէ նախապատերազմեան եւ « հայասիրական » ջերմաչափով, այլ նոր ուղղութեամբ:

Եւ, ամէնէն առաջ, ա՛յն ազգակներուն հետ որ սահմանակից են մեզի, բախտակից, շահակից կամ բնական բարեկամ:

Անմիջական օգուտ ունի՞, եթէ մենք ալ շարժինք Վրացիներուն պէս:

Ո՛չ: Բայց, ակներեւ է անհանգստութեան եւ մոռացման աւերը, եւ աւելի ծանր պիտի կշռէ յառաջիկային, երբ գտնուինք վճռական կացութեան մը առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՌԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան տեսակէտը՝ զինաթափութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին

Երկուշաբթի օր, 22 մայիս, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովին մէջ, վերսկսան ճառերը:

Առաջին անգամ խօսք առաւ ամերիկեան պատուիրակը, Պ. Ն. Տէյվիս: Ճառին փոխարէն կ'ամփոփենք իր յայտնած միտքերը. —

1) Մ. Նահանգները, նախագահ Ռուզվէլթի պատգամագրով, ստիպողական կը գտնեն յաջող ելքի մը հասցնել զինաթափութեան եւ տնտեսական խորհրդաժողովները:

2) Կարելի չէ այդ արդիւնքին հասնիլ, եթէ բացորոշապէս չյայտնուի զանազան պետութեանց զինաթափութեան կամքը:

3) Ցետ պատերազմեան զինաթափութեան քաղաքականութիւնը բոլորովին տարբեր է նախկին շրջանի քաղաքականութենէն: Ան հիմնուած է սա գաղափարին վրայ թէ սպառազինութիւնները կը շահագրգռեն բոլոր ժողովուրդները եւ թէ անցած է այն ժամանակը երբ իւրաքանչիւր պետութիւն ինքն էր միակ դատաւորը իր սպառազինութեանց:

4) Աննախընթաց վճիռ մը տրուած է, զինաթափ ընելով պարտեալները:

5) Պարտեալ պետութեանց սպառազինութեանց կրճատման նպատակը եղած է թոյլ չտալ որ անոնք ո՛ր եւ է յարձակում գործեն եւ այսպէս դրուած է այն սկզբունքը թէ զանազան ազգերու սպառազինութիւնները պէտք է սահմանափակուին այն չափով որ անհրաժեշտ է ներքին ապահովութեան համար:

6) Արդ, այլ եւս չի կրնար տեւել պարտեալներուն պարտադրուած փոխանցման շրջանը: Թէեւ Մ. Նահանգները կապուած չեն դաշնագիրներու տրամադրութիւններով, բայց Ամերիկան տրամադիր է ընդ առաջ երթալու Գերմանիոյ յարեւմման զինաթափութեան մը, պայմանաւ որ միւսներն ալ հետեւին:

7) Ո՛ր եւ է յապաղում՝ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ: Կը գտնուինք այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր վճռական փորձի մը կ'ենթարկուի 1919ին հաստատուած խաղաղութիւնը:

8) Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողումը պիտի գլտռէ տնտեսական վերակազմութիւնը: Ազգային խմտացոյցները այլ եւս չեն կրնար տանիլ թէ՛ սպառազինութեանց եւ թէ ընկերային յառաջդիմութեան ծախքերը:

9) Ազգերը այլ եւս իրաւունք չունին վարանելու: Անոնք պէտք է իրենց սպառազինութիւնները կրճատեն, վերածելով զուտ պաշտպանողական մակարդակի մը:

10) Մ. Նահանգները կ'ընդունին թէ իրենց կացութիւնը տարբեր է Եւրոպայի կացութենէն եւ խնդիրը աւելի պարզ է իրենց համար: Այս անկախ կացութեան շնորհիւ է որ Ամերիկացիները իրաւունք կը սեպեն նեշում բանեցնել, իրականացնելու համար հաւաքական նպատակը:

11) Մ. Նահանգները պատրաստ են կարելի եղածին չափ յառաջ երթալու զինաթափութեան մէջ, յաջորդական հանգրուաններով:

12) Մ. Նահանգները պատրաստ են ջնջելու յարձակողական բոլոր զէնքերը: Անգլիական ծրագիրը ներշնչուած է ամերիկեան գաղափարներէ: Թէեւ ան այնքան յառաջ չերթար որքան կ'ուզէին Մ. Նահանգները, բայց ամերիկեան կառավարութիւնը բրիտանական ծրագիրը կ'ընդունի իբրեւ սկզբնելի եւ վճռական քայլ մը դէպ ի վերջնական նպատակը:

13) Մ. Նահանգները պատրաստ են խորհրդակցելու բոլոր ազգերուն հետ, գործակցելու համար խաղաղութեան կազմակերպման: Եթէ Ամերիկայի կարծիքը հարցնեն խաղաղութիւնը խանգարող պետութեան մը մասին եւ ան համոզուի յանցաւորին պատասխանատուութեան, պիտի մասնակցի միւս պետութեանց ջանքերուն, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը:

14) Մ. Նահանգները համամիտ են քաւարար հսկողչի մը, պատրաստ են աջակցելու այդ հսկողչին կազմակերպութեան եւ մասնակցելու անոր գործադրութեան: Հսկողչիը պէտք է ըլլայ ազդու, ինքնավար եւ տեւական:

15) Մ. Նահանգները անհրաժեշտ կը գտնեն ընդարձակել զինաթափութեան մնայուն յանձնաժողովի մը իրաւասութիւնները, արդիւնաւորապէս հսկելու համար դաշնագրին գործադրութեան վրայ:

16) Մ. Նահանգները կ'ընդունին թէ զինաթափութիւնը պէտք է կատարուի աստիճանաբար: Բայց, առաջին քայլը չի կրնար յետաձգուիլ:

17) Քաժան — Քէլլոկ դաշինքը կ'արգիլէ որ եւ է նախայարձակ պատերազմ: Ասոր համար է որ նախագահ Ռուզվէլթ կ'առաջարկէ միջազգային յանձնառութիւն մը, որով արգիլուի ազգային բանակ մը ղրկել ազգային հողերէն դուրս: Անշուշտ վերապահումներ կրնան ըլլալ դաշնագիրներու տրամադրութեանց մասին:

18) Մինչեւ հիմա երկու արգելքներ եղած են զինաթափութեան: Առաջին՝ Գերմանիոյ վերազինման երկիւղը. երկրորդ՝ սպառազէն պետութեանց խորշանքը՝ կրճատելու իրենց ուժերը:

19) Եթէ, վճռական պահու մը, պետութիւն մը մերժէ ապացուցանել իր խաղաղասիրական դիտումները եւ պնդէ վերազինման իրաւունքին վրայ, խորհրդաժողովին ձախողման պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ այդ պետութեան վրայ:

20) Մ. Նահանգները կ'ընդունին այն քաղաքական դժուարութիւնները որոնց մատնուած են ազգերը, քանի որ ստիպուած են հաշուի առնել իրենց ապահովութիւնը: Անոնք կը ճանչնան իւրաքանչիւր պետութեան օրինաւոր իրաւունքը՝ ամրապնդելու իր ապահովութիւնը. բայց, լիովին համոզուած են թէ՝ վերջ ի վերջոյ այդ ապահովութիւնը աւելի լաւ կ'երաշխաւորուի հսկողչուած զինաթափութեամբ, քան սպառազէն ուժերու պահպանումով:

21) Եթէ վճռական քայլ մը առնուի դէպ ի աստիճանական զինաթափութիւն, Ամերիկան ի վիճակի պիտի ըլլայ գոհացնելու հաշտութեան դաշնագրով կապուած պետութեանց որ եւ է օրինաւոր պահանջը. միեւնոյն ատեն, գործնապէս պիտի աջակցի խաղաղութեան ապահովման:

22) Զինաթափութեան խորհրդաժողովը ծանր տագնապ մը անցուց: Քանի մը օրէ ի վեր, կացութիւնը բարւոքած է, Պ. Հիթլէրի ճառէն եւ Պ. Նատոլնիի յայտարարութենէն յետոյ: Ամերիկեան պատուիրակութիւնը, դիւրացնելու համար վիճաբանութիւնը, կ'ընդունի բրիտանական ծրագրին եզրակացութիւնը՝ ռազմանիւթերու մասին: Եւ կը յուսայ թէ միւս պատուիրակութիւնները ալ նոյնը պիտի ընեն:

Ի՞նչ կ'ըսեն Ֆրանսա եւ միւսները

Ամերիկեան պատուիրակին յայտարարութենէն յետոյ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը խօսք առնելով, ըսաւ թէ՝ քանի որ բոլորն ալ իրենց հիմ կ'ընդունին Մաքտոնըլտի ծրագիրը, լաւագոյն միջոցն է անմիջապէս ձեռնարկել վիճաբանութեան, յօդուած առ յօդուած:

Պ. Փօլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց.

— Սքանչելի գաղափար. սովորութիւն է ամէն բան սկիզբէն սկսիլ: Արդ, սկսինք Մաքտոնըլտի ծրագրին առաջին յօդուածէն, որ կը վերաբերի ապահովութեան:

Ասոր վրայ, ամերիկեան պատուիրակը դիտել տուաւ.

— Նոր ըսելիք չունիմ այն յայտարարութեան վրայ զոր ըրի ապահովութեան մասին, ամերիկեան տեսակէտով: Մնացեալը կը հետաքրքրէ միայն Եւրոպացիները, որոնք կրնան խօսիլ իրարու մէջ: Բայց, պէտք չէ յապաղեցնել խորհրդաժողովին ընթացքը: Մենք ժամանակ չենք կրնար վատնել ապահովութեան համար:

Այս խօսքերը բաւական իրարանցում պատճառեցին, ինչ որ չվրիպեցաւ ամերիկեան պատուիրակին ուշադրութենէն: Եւ անոր իսկ առաջարկով, որոշուեցաւ գլուխին ձգել վիճաբանութեանց կարգին սահմանումը:

Իտալական պատուիրակը խանդավառ հաւանութիւն յայտնեց ամերիկեան տեսակէտին, իսկ սպանիականը յարեցաւ Ֆրանսականին:

⁂ Միջադէպ մըն ալ ծագեցաւ բանակի յանձնախումբին մէջ, երբ վիճաբանութեան կ'ենթարկուէր Գերմանիոյ օժանդակ ոստիկանութեան խնդիրը: (Հիթլէրական մարտական խումբեր եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներ): Ամերիկեան պատուիրակին առաջարկութեամբ, յանձնախումբը վերջի դէմ ուեթ ձայնով վճռեց թէ օժանդակ ոստիկանութիւնը մաս չի կազմեր բանակին եւ չունի զինուորական հանգամանք:

Այս առթիւ ֆրանսական թերթերը դիտել կու տան թէ՝ արդէն սկսած է գործադրուիլ չորսերու դաշինքը, այսինքն՝ Անգլիա, Գերմանիա եւ Իտալիա կը գործեն ... Ֆրանսայի դէմ:

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի օր Սիթրօէնի վարչութիւնը վճարեց բանուորներուն աշխատավարձը, 4—5 սու պակաս: Կը կարծուի թէ նոր խլրտում մը պիտի սկսի: Ոստիկանութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է:

⁂ « Իւմանիթէ » կը գրէ թէ 4000 բանուորներ երկուշաբթի օր դադրեցուցին աշխատանքը, երբ գործադրուեցաւ կրճատումը: Բայց կը յորդորէ շարունակել պայքարը նոյնէն, պնդելով իրենց պահանջներուն վրայ:

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

« Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք (16 մայիս). —

Անցած շաբաթ, չորեքշաբթի օրուընէ սկսեալ փակ կը մնան Հալէպի շուկաները: Ըստ հալէպեան թերթերու շաբաթ մը պիտի շարունակուի այս գործադուլը: Մօտաւորապէս երեսուն հազար սամ. ոսկի կը հաշուուի քաղաքին կրած վնասը:

Տագնապը շատ աւելի սաստկացած եւ մեծ համեմատութիւններ առած է, վերջերս, անգործութեան եւ անօթութեան պատճառաւ քաղաք լեցուած 4000ի մօտ Պէտէվիներու պատճառաւ: Մանաւանդ որ քաղաք բերուած կաթնեղէնները եւ պանիր ու բանջարեղէնները չեն ծախուիր, աւելի թշուառացնելով գիւղացիները:

Ըստ ազգայնական թերթերու հրատարակութեանց, այս գործադուլին պատճառը ներկայ կառավարութեան կազմն է: Ինչպէս կը հասկցուի, մասնաւոր գրգռութիւններու արդիւնք է այս վիճակը:

Քանի մը օր առաջ գատուեցաւ Պէշիր Քասաբի, որ ժողովուրդը գրգռած էր գոցելու իրենց խանութները եւ չհամակերպողներուն վրայ ալ կրակ բացած: Դատարանը երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց այս խանգարիչը:

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ԹՈՆ « ԽՌՈՎԱՐԱՐ » ԳԻՐՔ

Վերջին երեք ամիսներու ընթացքին, հինգ հարիւր թօն ծանրութեամբ « խռովարարական » գիրքեր, գրքոյկներ եւ թռուցիկներ հաւաքուած են Պերլինի մէջ: Ասոնց մէջ կան երկու հազար գործեր, մեծ մասով՝ ի նպաստ համայնավարութեան: Սեւ ցանկը անցած հեղինակներուն գլուխը կը գտնուին Կարլ Մարքս, Էնգէլս, Կրոսման, Լիպնեխտ, Ռօզա Լիւքսէմպուրկ եւն.: Այս բոլոր գիրքերը դիզուած են քաղաքապետարանին մէջ, խարոյկի մատնուելու կամ իբրեւ անպէտ թուղթ ծախուելու համար: Ցաճախորդներ առաջարկած են գնել կենդանի երկու մառքի ...

ՆԱԽԱՏԻՆՔԻՆ ՊԱՏԻԺԸ

Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ դատուեցան երեք անգլիացի դատաւորներ, որոնք թանգարանի մը մէջ կարմիր մելան թափեր էին Հիթլէրի մոմէ արձանին վրայ: Երեք երիտասարդները դատապարտուեցան հինգական ստեռլին հատուցման, դարմանելու համար եղած վնասը, եւ տասնական շիլին տուգանքի: Եօթ օր պայմանաժամ տրուած է, վճարը գործադրելու համար:

Սըվազ-Էրզրում երկաթուղին

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին ելմտացոյցի յանձնաժողովը ընդհ. ժողովին յանձնեց իր քննութեան տեղեկագիրը, Սվազ — Էրզրում երկաթուղիի օրինագիծի մասին: Տեղեկագիրը այս առթիւ հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնը կ'ընէ. —

« Անատոլուի մէջ արեւմուտքէն արեւելք երկարելիք մայր գիծին մինչեւ Սըվազ հասնող կարեւոր մասը շինուած է, բայց Սըվազի եւ արեւելեան սահմանին միջեւ գտնուող մասը դեռ չէ շինուած: Այս պատճառով, այս մեծ գիծէն սպասած մեր շահերը դեռ չեն ամբողջացած:

Ելմտացոյցի նեղութենէն եւ որ եւ է նկատումէ վեր կենսական գործ մըն է այս ձեռնարկը, որ Անատոլուին արեւմուտքը արեւելքին կապելով, պիտի ապահովէ Թուրքիոյ ազգային եւ քաղաքական միութիւնը: Ներքին միջոցներով եւ ի հարկին արտաքին ձեռնարկով մը պէտք է կարճ ատենէն շինել այս գիծը »:

Ելմտացոյցի յանձնաժողովին կարծիքով, 1933ին կարելի է գործի սկսիլ որոշ չափով, եւ տասնեակօրեան ութ տարիէն աւարտել շինութիւնը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը երկրորդ հեռագիր մը ուղղելով Պերլինի դեսպանին, յանձնարարեց բողոքել ուսանողներու ցոյցին եւ մանաւանդ նախարար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒՏԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախորդ տարին լրացաւ առաջին հնգամեակը եւ խորհրդային տնտեսական կեանքը թեւակոխեց երկրորդ հնգամեակի շրջանը։

Առաջին հնգամեակի համադումարին առթիւ, Հայաստանի վարիչները աշխարհ պարմացուցին իրենց դղրդալից յայտարարութիւններով եւ ուռուցիկ վիճակագրական տուեալներով։ Այն ժամանակ, անդրադառնալով Հայաստանի տնտեսական խնդիրներուն, առաջին հնգամեակի « յաղթանակները » մենք համարեցինք խաբուսիկ ու չինծու եւ մատնանշեցինք, թէ Հայաստանի տնտեսութիւնը առաջին հնգամեակի ընթացքին ոչ միայն չէ յառաջադիմած, այլ եւ շատ ու շատ ետ է մնացած Նեպի շրջանի տնտեսական մակարդակէն։ Եւ ստեղծուած այս կացութեան գլխաւոր եւ հիմնական պատճառը մենք կը համարէինք խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ բոլշեւիկներու տնտեսավարական ձեւը։

Ի հարկէ, մեր փաստացի քննադատութիւններու պատասխանը եղաւ զայրացին հայհոյանք ու սպառնալիք։ Իսկ ներկայիս, երբ հայ բոլշեւիկները լրացուցած են առաջին հնգամեակի արդիւնքներու բանաստեղծական մասը եւ ձեռնարկած են երկրորդ հնգամեակի առաջին տարուան աշխատանքներուն, իրենք գիրենք գտան դառն իրականութեան առջեւ։ Այս հանգամանքն առանձնապէս աչքի կը զարնէ գիւղատնտեսական մարզին մէջ։

Երկրորդ հնգամեակի յաջող ընթացքը բոլշեւիկները կապած են այս գարնան գիւղատնտեսական աշխատանքներուն հետ։ Գլխաւորապէս, գարնանացանի ծրագրի լրիւ կատարումէն կախում ունի երկրի տնտեսութեան ապագայ վիճակը։ Այս վերջինն այնքան հրատապ ու կարեւոր է որ, Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն յատուկ լիագումար ժողով ունեցաւ եւ զբաղեցաւ գարնանացանի խնդրով։ Այս առթիւ ժողովին հանած որոշումը խիստ մեղադրանք ու յանդիմանութիւն մըն է Անդրկովկասեան բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւններու հասցէին եւ, մասնաւորապէս, Հայաստանի Կոմկուսին ուղղուած։ (« Պրոլետար », ապրիլ 24)։

Անդր. Երկ. Կոմիտէն կը մատնանշէ որ Հայաստանի մէջ գարնանացանի նախապատրաստական աշխատանքները տարուած են անբաւարար եւ « պահանջում է Հայաստանի բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւններից մարտական աշխատանք, ապահովելու ցանքի ծրագրի կատարումը խառացուած ժամկէտներում, բանուորի, տրակտորների, գիւղմեքենաների ու լծկանի լրիւ ու ճիշդ օգտագործումը »։ Հայաստանում առանձնապէս նկատելի է « անխնամարուածութեան անթոյլատրելի թերագնահատում »։

Երեւան հանելով գոյութիւն ունեցող թերութիւնները, Երկրային Կոմիտէն կ՚ազդարարէ թէ կուսկազմակերպութիւններու կատարած գարնանային աշխատանքները գնահատելու է ոչ միայն ըստ ծրագիրներու կատարման, այլ « առաջին հերթին ըստ փաստօրէն հաւաքուած բերքի եւ մթերումների գծով պետութեան առաջ կատարուած պարտաւորութիւններու »։

Ցաւականչական է, որ Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնից պահանջուում է « անպայման կատարել բամպակի ցանքի ծրագիրը՝ 25,800 հեկտարի չափով ». Ջէ՞ որ բամպակն անհրաժեշտ է Ռուսիոյ գործարաններուն ․

Երկ. Կոմիտէի լիագումար ժողովի որոշման մէջ ուշագրաւ է այն, որ կուլակի ու հակայեղափոխական տարրերու վնասակար դերի մասին գրեթէ ոչինչ բռուած է եւ անյաջողութեանց ու թերակատարումներու միակ պատասխանատուները կը համարուին Անդրկովկասեան առանձին հանրապետական կազմակերպութիւններն ու կուսակցական գործիչները։ Եթէ այդ որոշման մէջ նաեւ մատնանշէր խորհրդային տնտեսական սրխալ քաղաքականութեան դերը երկրի տնտեսական կեանքին մէջ, Անդր. Երկ. Կոմիտէն մատը ճիշդ վէրքին վրայ դրած կ՚ըլլար։ Վերջ ի վերջոյ հանրապետական կազմակերպութիւններն ու տեղական աշխատողները միայն գործադրողներն են վերին հրահանգներու եւ հարազատ արտայայտիչը՝ խորհրդային վարչական ու տնտեսական ամբողջ սիստեմին։

×

Վերը յիշուած ժողովի արդիւնքներու մասին Երեւանի մէջ զեկուցում կարդացած է Աղասի Խանջեանը (« Հ. Հ. », ապրիլ 21)։ Ինչպէս միշտ, այս զեկուցումն ալ լեցուն է ուռուցիկ արտայայտութիւններով, մանկամիտ յայտարարութիւններով ու հակասութիւններով։ Սակայն, ամբողջ զեկուցումէն այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ՝ Թիֆլիսի մէջ Խանջեանի քիթին զարկեր են եւ ան մէկ կողմէ արդարացման փորձեր կ՚ընէ, միւս կողմէ ալ հուր ու բոց կը տեղայ շրջանային գործիչներու եւ գիւղերու մէջ աշխատողներու գլխուն։ Բայց ամէնէն հետաքրքրականն իր հարկադրեալ խոստովանութիւններն են։

Դեռ երեք ամիս առաջ, խօսելով առաջին հնգամեակի արդիւնքներու մասին, Խանջեանը կը ճգնէր համոզել, թէ Հայաստանի տնտեսութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւն է ունեցած եւ մեր երկիրը տնտեսապէս Խորհրդային Միութեան առաջաւոր երկիրներէն մէկն է դարձած։ Իսկ այսօր, Թիֆլիսի մէջ դասն առնելէ յետոյ, ստիպուած է խոստովանիլ, թէ՝ « յայտնի է, որ անցեալ տարի չափազանց անբաւարար եղաւ բերքատուութիւնը գիւղատնտեսութեան հիմնական ճիւղերում Հայաստանում։ Յայտնի է, որ դրա պատճառը ոչ միայն եւ ոչ այնքան բնական անբարենպաստ պայմաններն էին, որքան՝ ամէնից առաջ՝ կոլտնտեսական եւ գիւղատնտեսական աշխատանքի վատ կազմակերպումը եւ ղեկավարումը։ Յայտնի է, թէ դեռ ինչքան ցածր է մեր մի շարք շրջանների կոլտնտեսականների տնտեսական – կուլտուրական մակարդակը՝ Խորհրդային Միութեան միջին չափանիշների համեմատութեամբ »։

Այո՛, Պ. Խանջեան, այդ բոլորը մեզ վաղուց էին յայտնի։ Ձեզ համար էր միայն, որ յայտնի դարձան Թիֆլիսի մէջ։

Խրատուելով անցեալ տարուան դասերէն, Խանջեանը Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններուն առջեւ իբրեւ կեդրոնական խնդիր կը դնէ բերքի բարձրացումը։ Համաձայն իր առաջադրած թիւերուն, բերքի վերելքը պէտք է տեղի ունենայ այն չափերով, որ այս տարի հասնի 1927—28ի սահմանին

Ահա թէ ինչ։ Զօրս տարի անընդհատ աշխարհ դղրդեցին հնգամեայ ծրագրով, դաշտերու աչքերը շլացուցին կեղծ վիճակագրական թիւերով ու անվերջ խօսեցան տնտեսական նուաճումներու մասին եւ, այժմ, երբ արդէն աւարտած են առաջին հնգամեակը, իրենց գերագոյն նպատակ կը դնեն հասնիլ այն վիճակին, որ գոյութիւն ունէր հնգամեակէն առաջ։ Այս ո՞ւր մնացին առաջին հնգամեակի « յաղթանակները » … Եւ մի՞թէ իրաւունք չունէինք պնդելու, թէ հնգամեայ ծրագիրը կործանարար եղաւ Հայաստանի տնտեսութեան համար։

Երկրորդ կարեւոր խոստովանութիւնն այն է, որ գիւղական կուսակցական կազմակերպութիւնները քայքայուած վիճակի մէջ են եւ ենթակայ՝ այլասերման։ Այսպէս, օրինակ, Արծուանիկ գիւղի հաւաքական տնտեսութեան մէջ, կուսակցական բջիջի Բիւրոյի անդամներու անմիջական մասնակցութեամբ, մէկ տարուան մէջ կը փճացնեն « 90 խոշոր եղջիւրաւոր անասուն, 7000 խնձորենի եւ թթենի, կոլտնտեսութեան հացից մօտ հազար քիլօ փոխում են օղու հետ, որով հարբեցողութեամբ են պարապում կոլտնտեսութեան ղեկավարները » եւայլն։ Թէ ի՛նչ աստիճանի է հասած Կոմկուսի քայքայումը, ցոյց կու տայ այն փաստը որ, դեռ ընդհանուր զտումէն շատ առաջ (յունիս մէկէն), երկու ամսուան ընթացքին կուսակցութենէն արտաքսուած են 300 հոգի եւ աշխատանքէ հեռացուած՝ 110 բջիջներու քարտուղարներ, 115 գիւղական խորհուրդներու նախագահներ, 114 հաւաքական տնտեսութիւններու նախագահներ եւ 400 ղեկավար աշխատողներ։ Իսկ Արծուանիկի դէպքը միակ չէ։ Խանջեանի խոստովանութեամբ՝ « նման քայքայման, այլասերման երեւոյթներ ունեցել ենք գրեթէ բոլոր շրջանների առանձին բջիջներում »։

Թէ ինչ չափերու է հասած պետական գոյքի աւար – թալանը, բաւական է միայն յիշել, որ վերջին շրջանին գերագոյն դատարանը քննած է 98 գործ եւ մեղադրեալներու գլխաւոր մասը գնդակահարութեան դատապարտած։

Երրորդ կարեւոր խոստովանութիւն մըն ալ կ՚ընէ Խանջեանը։ Երթալով, երկրի ներսը կ՚աճին ազգային տրամադրութիւնները եւ այն աստիճան, որ « գտնուում են առանձին կոմունիստներ, որոնք թշնամու ազդեցութեամբ՝ իրենք են արտայայտում նացիոնալիստական տրամադրութիւններ »։ Խանջեանի խօսքերէն կը հասկցուի, որ այդ տրամադրութիւնները յառաջ կու գան տնտեսական ծանր կացութեան ազդեցութեան տակ եւ այն հանգամանքէն, որ մեր երկրի շահերը կը ստորադասուին հարեւան երկիրներու շահերուն։ Ի հարկէ, ըստ Խանջեանի, ազգային տրամադրութիւններ սերմանող ու տարածողները « դաշնակ թափթփուքներն » են։

Ուրախ ենք, որ մեր ժամուլի քննադատութիւնները զուր չեն անցներ եւ « դաշնակներու » ձայնը արձագանգ կը գտնէ թէ՝ Հայաստանի ժողովուրդի եւ թէ « առանձին կոմունիստներու » մէջ։

ԱՇՈՏ – ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ «ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ» ԱՌԹԻՒ

—··—

ա) « Հայկական տառերու բարեփոխման խնդիրը վաղուց է որ զբաղեցնում է ընթերցողների եւ հրատարակչական մարմինների միտքը »։ (« Խ. Հ. »)։

Մինչեւ հիմա ո եւ է ընթերցողէ կամ հրատարակիչէ չլսուեցաւ սոյն գանգատը Մեսրոպեան տառերու հանդէպ։ Եթէ հիմակուան նոր հրատարակիչները մեր դժբախտութիւնը մեր տառերուն կը գտնեն, ըսելիք չունիմ։ Արդի հրատարակութեանց շատերը տողաշարով (Լինոթիփ կամ Էնթէրթիփ) ըլլալով, հայկական լրագիրներուն մէջ որ եւ է մէկ գրի կոտրուիլը ուշադրութիւնս չէ գրաւած։

բ) Ընթերցողը « չփոթում » է ա, ու, տ, բ, թ, դ, ղ, դ, ժ եւ յ, տառերի շնորհիւ։

Եթէ չարելու առեն վրիպակներ պատահին, ընթերցողը անսխալ կ՚արտասանէ. հոգ չէ թէ տի տեղ ա կամ աի տեղ տ եղած ըլլայ. որով երբ « հանգիստ »ի տեղ սխալմամբ « հանգիստ » ըլլայ, կամ « բայց »ի տեղ « բայց », ինչ որ տպագրական սխալ է, ընթերցողը անսխալ կը կարդայ։ Սակայն շնորհիւ տողաշարին, այդ դժուարութիւնն ալ հարթուած է։

գ) « Ցանկալի էլ շփոթութիւն են առաջացնում Ձ, Զ, Ջ գլխատառերը »։

Ճիշդ է, երբ Ֆրանսերէն գիրերը նոր կը սորվէի, եւ dի, ին jի, ըն qի, ըն vի, Էն Fի, Hը Kի, Vն Yի եւ գլխագիր Iին բաղդատմէն I ( )ի հետ կը շփոթէի, յաճախ մէկ գիրին հնչումը միւսին կու տայի։ Սակայն Ֆրանսացի ոչ մէկ հեղինակ նկատի չառաւ սոյն նըմանութիւնները որ ընդամէնը 25—26 տառ է։ Իսկ մերինը ունի 38 տառ, եւ մեր լեզուն շատ նուրբ եւ հագուագիւտ ըլլալով, Խ. Հայաստանն իսկ հազիւ կրցաւ Օ եւ Է տառերը ջնջել։

Մեր ուժը հիմա մեր տառերուն վրայ կը թափինք։ « Իշուն չենք կրնար հասնիլ, բայց փալանը կրնանք ծեծել »։ Ֆրանսերէնը իր ուղղագրութեամբ յաճախ ընթերցողներուն դժուարութիւն կու տայ եւ անձայն գրերով ալ լեցուն է, բայց պէտք չեն ըլլար իրենց ուղղագրութիւնը փոխելու, թուենք միայն մէկ օրինակ՝ eau, au, o, — այս երեք գիրերն ալ o կը կարդացուին, 2 գիրը չունին, նորէն չեն ուզեր հնարել (ch) երկու գիր կը գրեն չ կը կարդան։ Նոյնպէս անգլերէնի մէջ ամէն բառ իր հնչումը ունի, առանց բառին նշանակութիւնը գիտնալու չենք կրնար անսխալ կարդալ։ A գիրը աի, օի, ըի եւ էյի հնչումներ ունի Worcester կը գրեն, Ուստր կը կարդան եւն.։ Հայկական լեզուն գերծ ըլլալով այս թերութիւններէն, կրնամ ըսել թերեւս ամէնէն կատարեալն է։ Ցանցանքը մեր տառերունը չէ, այլ՝ տիրող ազդ չըլլալուն

Ա տառը որ ամէնքէն շատ շրջանառութիւն ունի, տեղի խնայողութեան համար վերածելով Ֆրանսերէն V տառին, տալով անոր ա հնչումը խուշընդոտը հարթած կ՚ըլլանք. իսկ միւս երեք մասնանի գիրերը շատ չեն գործածուիր որով հարկ չկայ պատկերները փոխելու։

Բայց տառերը փոխելէ առաջ, աւելի կարեւորագոյն բան մը կայ որ, ինչպէս առածը կ՚ըսէ, « տեսնելով չենք տեսներ, լսելով չենք լսեր »։

Ինչո՞ւ գուրգուրանքով չպահենք

Իսկ այս սենյակ Երևանի ծայր աստիճանի հետաքրքրական դրությունը, Բաշխորհուրդն տարվա 1-ից սկսած է կազմել խաչի ծառայության ծրագրեր: Կազմակերպված է ինքնակ՝ Բաշխորհրդի նախագահի տեղակալ ընկ. Բ. Մեյրիխեթյանի նախագահությամբ: Ինքնակը ձգտել է ծառայողների ամենավերջին ուրախության ծրագրից. ծրագրով ծառայությունը խաչից դուրս է տարվելու 4000—4500 քոնն սեր, որոնց համար կողմնորոշմունքի յեն յենթարկվում 20 բժիշկներ ծախսեններ և 40 ծուսայներ: Ծախսելու յենթակա յե սարուզ խաչը փոխադրումը, խնամարկութը, հոսանքներին, գործարանները և ցեխերի բակերը: Ինքնակի կողմից խաչը բաժանված է քաղաքաբարի ու դրանց ծառայված են Սիրաժնի ու բարեկարգման տրեստի խոհանոցներ, որոնք խաչի ծառայության ուղեցույցը Նախագահարանական ու խոհանոցական սեխտորը են կատարելու և ներխառնությունը են ունենալու այդ գործի վրա: Ինքնակին աջակցելու համար Երևանի Կոոպերատորության կազմակերպությունը տրամադրում է որական 150—200 կոոպերատական: Ծոլրխոսն իրեն պարտավորվել տրամադրել է ինքնակին իսկան սենյակ ծրագրային լուրջ Շտաբակությունը խաչի հոստեղ բարեկարգման համար, Բաշխորհուրդը ծրկու ուղե դրել է Երևանի բոլոր աշխատավորներին ակտիվ մասնակցել խաչի բարեկարգման գործին.

ՆՄՈՅՇ ՄԸ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐԷՆ

(Արտատպուած՝ «Խ. Հայաստանէն»)

ԽՄԲ. — Վաղը կը հրատարակենք վաստակաւոր բանասէր Ստ. Մալխասեանի դիտողութիւնները՝ առաջարկուած « բարեփոխման » դէմ։

մեր տառերը որ 1500 տարուան հնութիւն ունին։ Փոխանակ տառերը փոխելու, ինչո՞ւ չեն փոխեր մականունները, — Տէքլրեքեան, Տէլի Գօյաճեան, Սարի Գօզոսեան, Ճէվիրեան, Թաշթապրանեան, Նալչաճեան եւն.։ Շատերուն երբ այս դիտողութիւնը կ՚ընեմ, թրքական սա առածը կը յիշեմ, — « Ասլընը ինքեար իտէն հարամզատէ տըր »։ Թրքական գերութենէն առաջ մեր նախահայրերը այս մականունները ունէի՞ն։

Շատ լաւ կ՚ընէր Պ. Ա. Զօպանեան, նախ հայացնելով իր մականունը։ Անով բարի օրինակը տուած ըլլար որ տառերու « բարեփոխում »էն շատ աւելի կարեւոր է։

Հայկական տառերը ըլլալով լեցուն եւ դիւրընթեռնլի, ոչ միայն աչքերու տկարութիւն չեն պատճառեր, այլ եւ լատինականէն շատ աւելի լաւ կը կարդացուին։ Որով « բարեփոխման » պէտք չկայ։

ԱՐԱՄ Հ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԸ դատի քաշելու համար օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ Յունաստանի երեսփ. ժողովին մէջ։ Այս առթիւ անկարգութիւններ պատահեցան։ Վենիզելոս չկրցաւ շարունակել իր ճառը։ Ընդդիմադիր երեսփոխանները տուին քալեցին։ Վարչապետ Պ. Ցալտարիս առաջարկեց երկու ամիս յետաձգել այս խնդիրը։

ՄԱՀՈՒԱՆ դատապարտուեցան չորս համայնավարներ, Ֆիլիպէի մէջ։

ՋՈՒՐ ԾԵԾԵՆՔ

Ցօգուածով մը առարկեր էի Ա. Վանիի այն մեղադրանքին դէմ թէ « նախորդ սերունդը սխալ ըրաւ ... բոլշեւիզմէն ուժ տալով »։

Ընկ. Ալ. Վանի պատասխաներ ... Առանց, սակայն, որոշապէս ... թէ՝ փրոփականտի դէմ է, թէ ...

Տարօրինակ կարծիք, այլ եւս, ... նոյներուն կամ մեկենիկներուն ... թերթերը փնտռելու մեծամասնութիւն ... Ըլլանք արդար եւ մանաւանդ համեստ ... քիչ մը։ Դէպքերն ու գործերը իրենց ... ժամանակին մէջ պէտք է քննել, ... թէ այսօրուան տեսանկիւնով ... մաններով։ Գէթման Հովէկր պատ... բաժմ յաջողութեան ժամ մը ... իմացաւ որ Անգլիան կառք ... մասնակցի։ Բայց՝ եղածը եղած է։ Ու մինչեւ այսօր կը գալարուի ... Գերմանիան, որուն վարիչները ... դիւանագիտական գաւաք ... պէտք ունէին։ Անգլիան ... Վաշինգթոն ... ունեցաւ եւ տառաւ մը լքեց ... Խորամանկ Վենիզելոսը նոյն ... տամիրը ունեցաւ

Իմ վրդովուած մեծխօսիկ ... դրանքին դէմ է։ Նախորդ սերունդի ... գործը կշռել գնելու համար ... կամաւոր է ... Ու լաւ է որ կարծիք ... նել առաջ, կարծել գիտնալ ... Խօսքի քաղաքականութիւնէն կը ... հինք … խօսելով. Մնաց որ փրոփականտի քաղաքականութիւն ... իրենց եսին թողուցին գործ մը ... վերջինը չաւելցն առաջինին ... ուաւ։ Ընկ. Ալ. Վանի ինծի կը ... ճառէ՝ ինծ հետ … համաձայն ... « Երբ կ՚ըսենք, որ ներկայ պայման ... րուն մէջ արտաքին փրոփականտ ... նիմաստ է ու պերճանք մը, մենք ... տի ունինք փրոփականտի նախկին ... փը »։

Այսինքն՝ կը ժխտէ ոչ թէ սկզբունքը, այլ չափը։

Ու կ՚աւելցնէ. — « Զգալինք Հայաստանի եւ գաղութներու զօրացման ... արտաքին միայն զօրաւորներու ... բեկամութիւնն է որ կը փնտռուի »։

Իսկ աւելի վերը — « … 19 դարու առաջ, երբ հայ ժողովուրդը կը գտնուէր պատմական Հայաստանի հողին վրայ, Կիլիկիայէն մինչեւ Ղարաբաղ եւ Տրապիզոնէն մինչեւ Ցիլ... կերտ, խոշոր ազդակ էր իր մէջ ... րին մէջ թէ՝ տնտեսական եւ թէ ... ղաքական »։

Առանց մանրամասնելու ուզելու, ... Ալ. Վանիին կը թելադրեմ առնել ... գիրքը իր դէմ ու հաշուեցնել իր ... ուածին այս ու այլ … ալ ... նան կարծիքները իրար հետ, փոխ ... նակ ինծ հետ վիճելու։

Երէկ Եւրոպայէն շատ հեռու ... նուս համար առաջ ... շատ մօտ ըլլալով ... պէնք կ՚երեւի, քանի որ « ... ցուց » այդ քաղաքին մէջ ... գիտենք թէ « ինչ կ՚անցնի կը ... նայ » …

Ես տրամադիր չեմ ջուր ծեծելու։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին գործավարը հեռագիր մը ուղղելով Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, իր խոր գոհունակութիւնը յայտնեց Ֆրանքեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքին վաւերացման առթիւ։

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Իմ երկրի մէջ հազար աղբիւր կայ
 զովառում, քաղցրակարկաչ,
Դաշտ ու հովիտ, լեռ ու անտառ միշտ
 ժպտուն, կարմիր կանաչ…
Օրհնուած լինիս իմ սուրբ երկիր, հազար
 բարով օրհնում եմ քեզ,
Բանաստեղծի իմ շրթներով օրհնու-
 թիւն եմ մրմնջում քեզ,
Թէ զարիւններ ունիս հեռու երկրներում աստանդական,
Հազար ճամբով յոյս ոլորում, գարնան երգով դառնան ու գան…

ԱՐԱՄ – ԳԱՌՕՆԷ

Կէս օրուան, գործարանին արձակուրդի ժամն է, տասնեմէկուկէս։ Մանկութեան օրերու անուշ յիշատակներով, երեւակայութեամբ փոխադրուած եմ հայրենի գիւղս։ Շարժանկարի ժապաւէններու նման շարք – շարք քակուելով կ՚անցնին աչքերուս առջեւէն։ Կը պատիմ լեռ ու ձոր, կ՚ընեմ դաշտերը, եւ այնպէս չեմ ուզեր

նուէր՝ ինձ նման կարօտ բոլոր գիւղացիներուս

գիտեր թէ, քանի ժամէ ի վեր մեքենայիս առջեւ կը գտնուիմ աշխատանքիս մէջ։ Ցանկարծ, « շէֆ »ս կամացուկ մը ուսիս զարնելով անուշ կու տայ.

— Երեւի այսօր ճաշի չէք երթար։

Ընդոստ քունէ մը արթնցողի նման, ինքզինքս կը հաւաքեմ, եւ ակնարկ մը նետելով չորս կողմս, կը տեսնեմ, որ մարդ չէ մնացած գործարանին մէջ, բաց ի ինձմէ։ Արձակուրդի ժամն անցած է արդէն, բոլոր մեքենաներու ժխորը դադրած. բաց ի իմ մեքենայէս, որ կը դառնար անդադար, ուղեղիս նման։ Անմիջապէս, մեքենայիս կոճակը դարձնելով, դողնոցս մէկ կողմ կը նետեմ, եւ շուտով գործարանին դուռը չփակուած դուրս կ՚ելլեմ։

Անուշիկ հայրենի գիւղս, ճիշդ տասը տարի է, որ քեզմէ ընդմիշտ բաժնուած եմ, տասը երկար տարուան անուշ գարուններուդ կարօտն ունիմ սրտիս խորը թաղուած։ Ի՞նչ երջանիկ էի ես, քու մայրական գուրգուրոտ ծոցիդ մէջ։ Երբ ես կը պտտէի քու լեռներուդ ու սարերուդ վրայ, դաշտերուդ մէջ, կը խմէի քու զուլալ աղբիւրներուդ մեղրածոր պաղուկ ջուրերը, մօրս կաթին նման անուշ ու համադամ

Իմ թանկագին գիւղակս, ի՜նչպէս այսօր, տասը երկար տարիներէ ի վեր, քեզմէ բաժնուած կ՚ապրիմ, այս օտար խորթ ու անհարազատ երկինքին տակ, որոնց ո՛չ արեւը քու արեւիդ կը նմանի եւ ոչ ալ լուսինը, ո՛չ երկինքը քու ջինջ ու պայծառ երկինքիդ, եւ ոչ ալ դաշտերն ու լեռները։ Զկան այստեղ քու սարերուդ բիւրեղահոս աղբիւրները, չկան եւ քու լեռներուդ այն գեղեցիկ նախշուն կուրծքերով կաքաւները, որոնց կաքկըճանը ամէն առտու արշալոյսին հետ, սարերուդ ու ձորերուդ կենդանութիւն կու տային։ Զկան այստեղ, քու դաշտերուդ ոսկեգոյն ցորեանները, հնձւորներդ, մշակդ բրտնաթոր, գեղեցիկ « եայլա »ներդ, կարմրաթուշ աղջիկներդ, աննման կորինթները պարթեւ հասակով, վարդի նման հարսներդ, իրենց այլուան հագուստներով, վառվռուն պատաններդ գարնան արեւի նման, վերջապէս, ո՞ր մէկն յիշեմ, անհամար բոյրերը քու լեռներուդ ու սարերուդ, իրենց կոճղի նման հովիւներով, ու գայլակեր գամբռներով, որոնց սրինգներուն աննման ձայնը սիրահարներուն սրտերը կ՚արբեցնէր։ Հապա ժամիկնե՞րդ, իրենց մատնեքի նման ձեռքերով, որոնք իրենց թոռնիկներուն ձեռքէն բռնած քալել կը վարժեցնէին համբերութեամբ։

Անուշիկ հայրենի գիւղս, քու դաշտերուդ բոլոր աշխատանքները, խանդ ու ծիծաղով, երգ ու պարով, ամբողջ ամառը անուշ ու տաք արեւիդ տակ, համակ կեանք էր ու զուարճութիւն գաւակներուդ համար։ Եւ ահա, քու աշխատանքներուդ շարանը կ՚անցնի աչքերուս առջեւէն մէկիկ – մէկիկ։ Աննման գիւղս, երբ գարունդ կը բացուէր, ամբողջ զաւակներդ ոտքի էին իրենց աշխատանքին մէջ։ Թռչուններուդ ձայնը, լեռներէդ մինչեւ երդիքներուդ կտուրներուն վրայ կեանք կու տար գարունիդ։ Մշակներդ դաշտերուդ մէջ, իրենց գոգնոցները կապած, մէջը լեցուած ոսկեգոյն ցորեանի սերմով, ու ձախ ձեռքովը բռնած գոգնոցին ծայրէն՝ աջ ափով կը ցանէին սրտերդ « մէկի տեղ իցցուն, մէկի տեղ հարուր » ձայնելով։ Եւ աղօթք մը իրենց շրթունքին, կամաց – կամաց քայլերը նետելով, կը դառնային արտին մէկ ծայրէն միւսը, ու քիչ մը շունչ առնելէ վերջ, գլանիկ մը վառելով, կը մօտենային իրենց զոյգ « ճէյրան » եզներուն ու քանի մը վայրկեան անոնց կռնակներն ու երեսները շոյելէ վերջ, համբուրելով անոնց ճակատները, « մասաճ » ձեռք կ՚առնէին ու աջ ափին բռնած արօրին մաճը, հո՛ ճանըմ հո՛ ձայնը ձըգելով, ակօս առ ակօս հողը կը շրջէին ու ոսկեգոյն ցորեանի հատիկները կը թաղէին հողին ծոցը, ամառը « մէկի տեղ իցցուն, մէկի տեղ հարուր » հնձելու, թէ իրենց եւ թէ իր « ճէյրան » զոյգ եզներուն ձմրան պաշարի համար։

Եւ այսպէս, բոլո՛ր մշակներդ, աննման գիւղս, մինչեւ երեկոյ, իրենց հո՛ ճանըմ հո՛ ձայներով դաշտերը կը լեցնէին, մէկը միւսին արձագանգ տալով, ու երեկոյեան դէմ արեւը մայրը մտնելու ժամանակ, տուն կը դառնային, իրենց եզներուն հետ յոգնած ու քրտնած, բայց զարձեալ ըղձալով։ Ու այսպէս ամիսներ շարունակ, մինչեւ որ գարնանացանքը վերջանար …

Գարնանացանքէն վերջ, ահա մայիսը, տարուան էն գեղեցիկ ամիսներէն մէկը։ Արեւդ այնքա՛ն տաք կ՚ըլլար որ մշակներուդ ու հնձւորներուդ դէմքերը կ՚այրէր, բայց միեւնոյն ժամանակ, ժպիտ կը բերէր անոնց երեսներուն։ Իր տաքը նեղացուցէ չէր որ բերք, բուրմունք կը ցանէր դաշտերուդ եւ լեռներուդ ծաղիկներուն … Ի՜նչ անուշ էր անոնց հոտը … աշխատանքներէդ, ահա ուրիշ ժապաւէն մը աչքերուս առջեւ։

Ատա – քաղն է սկսած ճիշդ մայիսեան։ Հնձւորներուդ մանգաղները, արդէն շատոնց սրուած ու պատրաստուած են։ Հարս ու աղջիկ կարմիր քէֆերով, հետ միասին ամիսներ շարունակ, կը գտնուէին լեռներուդ դաշտերուդ մէջ, խոտ ու ծաղիկ քաղեն, իրենց սուր ու փայլուն մանգաղներով։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԵՔԻՐ ՓԱՇԱՅԻ 6րդ ՆԱՄԱԿԸ

Միջեւ հայկական եւ անգլիական վտանգ

Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը հրատարակեցին Գարապէքիր Քեազիմ փաշայի վեցերորդ նամակը, որ սա է. —

16 յունիս 1919ին, Մուսթաֆա Քէմալ փաշայէն ստացայ 11 յունիս 1919 թուակիր ծածկագիր հեռագիր մը, որով կ'ըսէր թէ Պոլիսը կ'ուզէ զինքը, բայց ինքը որոշած է այդ հրամանին անսալ եւ կատարել իր պարտականութիւնը։

«Անատոլուի խաղաղ կորմերը կազմակերպութիւն ընելը՝ Արեւելեան նահանգներու նման զիւրին չըլլալով, կը դժուարեմ ձեր այն գաղափարն ու նախաձեռնութիւնը թէ բոլոր Արեւելեան նահանգներու պատուիրակներէն բաղկացած մարմին մը գումարելու է Էրզրումի մէջ»։

Նկատի ունենալով որ Մ. Քէմալ փաշա հաղորդած էր թէ, պարագաներու համաձայն, կամ մինչեւ Անատոլուի եւ կամ գրաւումի ենթարկուած արեւմտեան շրջանակին մէջ կազմակերպութիւն պիտի ընէ, եւ առոր համար զօրաւորութիւն կայ, եւ խորհելով որ կրնայ փախուստ կացութեան մը առջեւ գտնուիլ, նոյն օրը իրեն ուղղած պատասխանիս մէջ ըսած էի.

— «Ձեր բարձրութիւնը երբ ուզէք անձամբ, մեր շրջանակը կ'այցելէ»։

Հիմա վերլուծեմ առաջ եկած կարգերը։

Ինչպէս կը հասկցուի հինգերորդ նամակիս թիւ 10 փաստաթուղթէն եւ յատկապէս 13 եւ 14րդ փաստաթուղթերէն, կացութիւնը երկու տեսակէտով կը դիտուէր։ Եւ երկու տեսակէտներուն համաձայն, երկու հակառակ կարծիք եւ միջոց երեւան կուգային։ Առաջին կարծիքին համաձայն, անգլիական եւ հայկական բանակները ցամաքէն ու ծովէն միաժամանակ յարձակումի պիտի անցնին, կարճ ատենէն պիտի գրաւեն ամբողջ երկիրը եւ վերջ պիտի տան մեր ազգային անկախութեան եւ թերեւս ալ գոյութեան։ Հետեւաբար, իբրեւ ճար, պէտք էր անմիջապէս քաղաքական եւ զինուորական շարժումներու անցնիլ, առանց սպասելու կատարուած իրողութիւններու։ Առոր համար տրամադրելի անձնաւորութեանց հետ ժողով մը գումարելու եւ արագօրէն որոշում մը առնել էր։

Երկրորդ կարծիքին համաձայն, այս տեսակ անմիջական վտանգ մը հաւանական չէ։ Համաձայնական պետութիւնները չէին կրնար Թուրք ազգը ջնջելու կամ փճացնելու ելլել, երբ տարիներէ ի վեր աշխարհի կը պոռային թէ բարբարոսներու դէմ կը կռուին, երբ կորսուած ազգերու գոյութիւնը կրկին երեւան կը հանէին եւ երբ այս գործերը կը հաստատուէին նաեւ Ուիլսոնի սկզբունքներով։

Թէեւ, մեզ փութկոտ ու վտանգաւոր որոշման մը մղելու եւ մենք մեզի բռնկելու համար այս տեսակ քարոզութիւններ կ'ըլլային, բայց թէ՛ թերթերու եւ թէ գործակալութեանց հաղորդած տեղեկութիւնները, ինչպէս նաեւ համաձայնական բանակներուն կացութիւնը չէին ցուցներ այս տեսակ վտանգ մը։ Այս վերլուծումին անհրաժեշտ դարձուցած միջոցն ալ սա էր. — Անապարելով մեր ձեւքով վտանգի մատնել մեր գոյութիւնը, այլ մեր ազգային կառավարութեան կորիզը կազմել եւ ի հարկին հոչակել անկախ ազգային կառավարութիւն մը, որ կարենայ մերժել հաշտութեան սկզբունքները։

Անոր հետեւեալ փաստաթուղթերը երեւան կը բերեն այս երկու հակառակ կարծիքներէն բխող Էրզրումի եւ Սըվազի համաժողովներուն բնոյթները։

15րդ զօրաբանակի հրամանատար Քեազիմ Գարապէքիր փաշային։ (Շատ ստիպողական է եւ անձի յատուկ է)։

Ամասիա, 16 յունիս 1919

1— Գոնիայի բանակի քննիչ Ճէմալ փաշա, պատասխանելով իրեն ըրած իմ հաղորդագրութեան, հետեւեալը կը յայտնէ. — Հելլենական գրաւման, եւ իտալական, ֆրանսական եւ անգլիական ուժերու յարձակման առջեւ, որոշած եմ դիմադրել եւ առոր համաձայն պատրաստութիւն կը տեսնեմ։ Բաւականաչափ զէնք, ռազմամթերք եւ պարէն կայ։ Կ'աշխատիմ աւելցնել պատրաստ զօրագունդերը, կը պատրաստուիմ ի հարկին քանդելու երկաթուղիի անցքին վրայ գտնուող կարեւոր հաստատութիւնները։ Կ'աշխատիմ խլամ ամբողջ բնակչութիւնը զօրագունդերուն միացնել եւ ամրանալ։ Ժողովուրդը մարզելու համար կ'օգտուիմ նաեւ պահեստի սպաներէն։

Միւս կողմէ, Արեւելեան նահանգներու արեւելքէն եւ ծովեզերքէն յարձակման դիմաց հաւաքաբար գործելու համար իր ըրած խորհրդածութեանց մէջ, Ճէմալ փաշա կ'ըսէ թէ «այս վիճակին գործնապէս սանձուելու՞ն պիտի սպասէք, թէ ոչ առաջուընէ գործի պիտի ձեռնարկէք, այդ տեսակ վիճակի մը արգելք ըլլալու համար»։

2— Ցիշեալին իմ տուած պատասխանիս մէջ, ըսի թէ համամիտ չեմ կատարուած իրողութիւններու սպասելուն, բայց պէտք է քիչ մը ժամանակ շահիլ, որպէս զի կարենանք լաւ տեսնել մեր պատրաստութիւնները։ Եթէ նոր զէնք մը չառիկէ մեզ գործել, պէտք է սպասել հաշտութեան ժողովին մէջ Սատրազամին գտնելիք ընդունելութեան ձեւին, մօտէն հետեւիլ եւ անոր համաձայն ճշդել մեր ընթացքը։

3— Կը խնդրեմ որ չուտով հաղորդէք այս հեռագրին ժամանման թուականը։

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼ

×

Գ. բանակի քննիչ Մուսթաֆա Քէմալ փաշային։

Էրզրում, 17 յունիս 1919

Ժամանակէն առաջ կատարուելիք շարժում մը կրնայ փճացնել Ա. բանակի քննիչութեան զօրագունդերը, պաշտօնատուները, Պոլսոյ հաստատութիւնները եւ արժէքաւոր անձնաւորութիւնները։ Հետեւաբար, աւելի յարմար է ոչ թէ ինքնաբերաբար, այլ արտաքին ճնշումով ընել որ եւ է շարժում։ Այս ձեւով, աշխարհի հանրային կարծիքին առջեւ ալ նորէն դէչ տեղ մը չենք դրուեր։ Ներկայիս կարեւորը սա է. — Պատրաստութիւններ տեսնելով մէկտեղ, արժէքաւոր անձնաւորութիւնները Պոլսէն հեռացնել, զէնքերու կարեւոր մասերը չյանձնել եւ կարգ մը զօրագունդերը ցնջել չտալ։

15րդ զօրաբանակի հրամանատար

ՔԵԱԶԻՄ ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան-Սեւան

Երեւան-Սեւան երկաթուղիին (85 քիլոմեթր երկարութեամբ) շինութեան աշխատանքները, որ սկսած են անցեալ յունուարին, առնդագին կը շարունակուին 37 քիլոմեթրի վըրայ, Երեւանի կայարանէն մինչեւ Արզնի։

Շինարարութեան մէջ այժմ կ'աշխատին մօտ երկու հազար բանուորներ, շուտով անոնց թիւը կը հասցուի երեք հազարի։

Բանուոր ու ճարտարագէտ, յանձնառութիւն կնքած են յունիս 15ին շահագործելի վիճակի մէջ դնել առաջին երկու քիլոմեթրը, Երեւանէն Քանաքեռ, իսկ 25 քիլոմեթրը՝ մինչեւ այս տարուան վերջը։

Արդէն սկսած են Գետառչայի վրայ մեծ կամուրջ մը շինելու աշխատանքները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Դր. Սիմոնեան Հայաստանի լիազօր նշանակուած է արտասահմանի հետ մշակութային կապ պահող ընկերութեան Անդրկովկասեան բաժնին։

× Անչափահաս ոճրագործները թէ արդիւնաբերութեան մէջ աշխատցնելու եւ թէ ընկերային կարգապահութեամբ դաստիարակելու համար, Երեւանի մէջ սկսած են շինել անչափահասներու մեկուսարան մը (բանտ)։

× Արգիլուեցաւ 14 տարեկանէն վար պատանիներուն առեւտուրով զբաղիլ։

Երիտասարդ գրող Վաղարշակ Նորենց նշանակուեցաւ Հայաստանի Մշակութային-Պատմական թանգարանի տնօրէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 17 մայիս (Յառաջ). — Շնորհիւ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան եւ թատերասրահին յարմարութեան, գրեթէ ամէն կիրակի հանդէս-ներկայացումներ տեղի կ'ունենան, զանազան կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու կողմէ, որոնց բոլորին ալ հասարակութիւնը իր սրտաշ օժանդակութիւնը կը բերէ։

Մայիս 14ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, գաղութը բախտ ունեցաւ վայելելու գերասան Տէր եւ Տիկին Տրդատ Նշանեաններու կազմակերպած ներկայացումը, «Սրտերու Պայքար»ը, օժանդակութեամբ Լիոնի եւ ...ինի կարգ մը սիրողներուն։ Հակառակ անոր որ միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ժամուն կար նաեւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան պարահանդէսը, սակայն սրահը գրեթէ լեցուն էր։ Խաղը անցաւ շատ յաջող եւ ներկաները գոհ մնացին։

Ներկայացուեցաւ նաեւ Աբրոզամ Աղայի մէկ արարը։ Ջութակէն առաջ Գ. Նշանեան արտասանեց Գ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը։

⁂ Մայիս 7ին Լիոնի հայ Արիներու կողմէն կազմակերպուած էր հանդէս մը, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան սրահին մէջ։

Վեհունի

Յ. Գ. — Մայիս 6ին, ապրիլեան սգատօնի հանդէսի ներկայութեան ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՅՆ ԱՌՆԱԿԱՆ ՁԱՅՆԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն ըրատարակելով Հ. Յ. Դ. 12րդ Ընդհ. Ժողովին յայտարարութիւնը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ (29 ապրիլ).

— «Մեր գլխաւոր եւ արգաւաւոր բանաձեւը, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը — նոյնութեամբ կը պահէ իր ուժն ու բովանդակութիւնը, նոր ոգեւորութիւն եւ ուժ տալով ունկնդիրներուն, որոնք կը քալեն նախորդներու ճամբով, հաստատ եւ համբերատար։ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը մեզ համար երազատեսութիւն մը չէ, ոչ ալ մտամարզանք, այլ ան ջլեւողուած է հաւատաւորներու հոգիին մէջ եւ սպահով է անոնց կեանքի գնով։

Ահէ 15 տարի առաջ, երական Հայաստանի գոյութիւնը երազ մը կը թուէր «անհաւատ ժողովուրդին» բայց ան երազ կամ ցնորք մը չէր անոնց համար, որոնք ինկան անոր իրականացման ճամբին ու չտեսան անոր ստեղծումը, եւ անոնց համար, որոնք պայքարեցան ու տեսան անոր վերածնունդը։ Ինչ տարածութեամբ եւ չափով ալ որ ըլլայ՝ Հայաստանը Միացեալ է եւ Անկախ, ու անոր լիակատար իրագործումը մէկ սերունդի գործ չէ, սակայն ան գաղափարի աւանդ մըն է, զոր Հայոց մեծ կուսակցութիւնը պարտաւոր է փոխանցել յետնորդ սերունդներուն։

Մեր Դատը պիտի լուծուի դրականապէս, որովհետեւ ան յանձնուած չէ ուրիշին, առաջուան պէս, այլ Դատի տէրն է, որ զայն իր ձեռքի առած՝ դանդաղ բայց յամառօրէն առաջ կը տանի, մինչեւ հանդիպելով գլխաւոր թշնամիին — Թուրքին։

Մեր վերաբերմունքը Թուրքի հանդէպ, բխելով մեր գլխաւոր գաղափարէն, կը մնայ նոյն, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր ու նաեւ վաղը եւ յաւիտեան, քանի դեռ գաղափարը չէ հասած իր լրումին։

Ներկայ Հայաստանը մեր ապագայ պետական կորիզն է, որուն հանդէպ սէր եւ կարօտ ունինք, որովհետեւ ան ստեղծուած է հայ ժողովուրդի արիւնով եւ արցունքով։ Ներդաշթն ու Հայաստանի վերաշինութիւնը մինչեւ եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան մտահոգութիւնը, որուն օժանդակած է բարոյապէս եւ նիւթապէս։ Սակայն առիթ չի նշանակեր, որ Հայոց մեծ կուսակցութիւնը պիտի լռէ այնտեղ կատարուած անիրաւութիւններու, բանտի, աքսորի եւ գնդակահարութիւններու մասին, բարբարոսութիւն մը, որ հայ ժողովուրդը քիչ տեսած է իր պատմութեան ընթացքին։ Ու փորձերը ցոյց կուտան, որ Դաշնակցութեան մամուլի քննադատութիւնները Հայաստանի սահմաններու, անոր առաջած չնչին պիւտճէի, վերաշինութեան դանդաղութեան մասին աւելի շատ օգուտ բերած են, քան վընաս, ու այդ բազմիցս անգամ խոստովանած են պոլշեւիկ պետերը իրենց խօսակցութեան մէջ։

Գաղութներու մէջ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ համախմբել հայութիւնը մէկ ընդհանուր ճակատի վրայ ընդդէմ ուծացման եւ այլասերման։ Հայը հայ պահել, ամէն կերպ աշխատիլ, որ հայութիւնը իր հոմեմատական խաղաղ կեանքի մէջ ինքզինքը ժողվէ, պահելով իր մշակոյթը, ազգային աւանդութիւնները, մինչեւ կարօտած մէ... նալով Մայր հայրենիքին, զայն նկատելով իբրեւ փրկութեան վերջնական փարոսը։

Ասոր համար է, որ Դաշնակցութիւնը այնքան կշիռ ունի, ու անոր հզօրութիւնը հայ ժողովուրդի մեծութիւնն է։ Մեր իմաստուն ժողովուրդը, մանաւանդ անոր նորահաս սերունդը, ազգային ճշմարիտ բնազդով մը, միշտ կախդուած է Դաշնակցութեան կողքին, որովհետեւ քաջ գիտէ, որ այդ կազմակերպութիւնը, 43 տարի անընդհատ եղած է անոր հետ, անոր օրհասական ժամին, մարմնացած է անոր կեանքի, պատուի եւ գոյքի համար։

Մեր պատմագրութեան ճամբին Դաշնակցութիւնը այնքա՜ն զոհեր տըւած է, այնքա՜ն մարտիկներ եւ մտաւորականներ մահուան գիրկը նետած է, որոնց համրանքն ու թիւը եռապատիկ է իր այլակերպ հակառակորդներու միացեալ թիւէն։

Այսօր իսկ գաղթաշխարհի մէջ, եթէ յուսահատ պատապարտուին դաշնակցական հրապարակագիրներն ու գրողները, գոցուին նոյն կուսակցութեան մամուլի օրկանները, բեմերը չայրէին այդ բնաւորիք հռետորներն ու դասախօսները, ու քաղաքական, մշակութային ասպարէզներու վրայ չերեւայի դաշնակցական հանրածանօթ դէմքերը, մեր կեանքը, իր բոլոր կողմերով, կը դառնայ անապատ, ցուրտ եւ սարսռազդեցիկ։

Այս մեծութիւնն ու փառքը Դաշնակցութիւնը չէ, այլ այն ժողովուրդին, որ արժանաւորապէս ծնած է եւ զայն սնուցած է իր հարազատ կաթով, հոգւով ու շունչով եւ որու արժանաւոր զաւակն է ինքը — Դաշնակցութիւնը։

Յաջողութիւն անոր եւ անոր գործերուն, որ հայկական է, առնական եւ տոկուն, ինչպէս մեր ժողովուրդը»։

... մէջ, «խալժամը գրած էր թէ «1932ին անհետ առնուեցաւ»։ Պէտք է ըլլայ 1930ին։

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ. — Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան տեղրանիկ խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ հայրենակից Առաքել Դանիէլեանի բընակարանը, մայիս 19ին։ Թեր ու դէմ խօսակցութիւններէ յետոյ, հայրենակցական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, եւ բոլորին համաձայնութեամբ կազմուեցաւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական մասնաճիւղ մը եւ վերընտրուեցաւ երեք անդամէ վարչութիւն մը. — Ատենապետ՝ Գրիգոր Ալոյեան, ատենադպիր՝ Առաքել Դանիէլեան, գանձապահ՝ Միհրան Քնտոյեան։

Այս առթիւ կը խնդրենք որ Ֆրանսա բնակող քոյր մասնաճիւղերը իրենց յարաբերութիւնը մշակեն Վիէնի նորակազմ մասնաճիւղին հետ, հետեւեալ հասցէով. — Krikor Alloyan, 124, Rue Lafayette, Vienne (Isère)։

Վարչութիւն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԴԵՐՁՄԱՆ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՅԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ԼԻՈՆ. — Այստեղ կը գտնուի կատակերգակ գերասան Յ. Ղազարեան, որ ունի 30 տարուան բեմական գործունէութեան շրջան մը։ Ան, ծառայած է Հայաստանի, Պարսկաստանի, Պոլսոյ, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պաղեստինի, Ռուսաստանի եւ վերջապէս Ֆրանսահայ բեմերուն, իր զուարթ խաղերով։ Կազմակերպուած են յոբելինական հանդէսներ իր երեսնամեայ գործունէութեան համար։ Լիոնի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 10 յունիս, շաբաթ երեկոյ, իսկ Տէսինի մէջ յունիս 11ին։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ եւ Հայր. Միութիւններէ, նկատի ունենալ այդ թուականը։

Նոյն յոբելինական հանդէսները պիտի ըլլան նաեւ Վիէնի, Սէն-Շամոնի եւ Կրընոպլի մէջ։

Հ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՊԱՀԱԿԸ

Պատարագի երեք սեղանները, սուրբերի հնադարեան նկարներ, որ չնչառւթի հոգում մէջ են թափանցում, ու հազար փառք, հազար սարսափ պատմում քեզ. Զահեր, կանթեղներ, ժամկոչներ, հարուստ, գեղեցիկ։

Գուրգէնը նկատում է պատերի վըրայ տեղ տեղ սպիտակ ծեփ։ Այդ ինչ է։

Ա՜խ, այո, Երիմեան Հայրիկն ուզեցել է նորոգել էջմիածինը։

Ո՛չ, ո՛չ, պէտք չէ. Հայի անցեալը պէտք չէ ծեփել, խեղաթիւրել. այն մեծ է ու գեղեցիկ այնպէս, ինչպէս կերտուած է, ինչպէս կայ։

Գուրգէնը պիտի ուզենար եղունգներով քերել այդ սպիտակ ծեփը, դուրս հանել կրկին հին քանդակներն ու որմնանկարները։

Ծանօթ կամաց — կամաց կենդանանում է. աղօթողներ են գալիս, ժամ են վառում։ Գուրգէնը յիշում է պատանի պատուէրը. յիշում է Աստղիկը, նրա տատիկը եւ օրհնուած ջուրը։ Ու մտածում է. «Թող հիներն ապրեն իրենց հոգու կառուցուածքով. ծեփ պէտք չէ. ծեփն այլանդակութիւն է, չիրմաքար է»։

Ու առանց տատանուելու՝ Գուրգէնը գնում է մի զոյգ մոմ. մօտենում է Աստուածամօր նկարին եւ վառում է աներեր։ Խոնարհւում է գլուխը, ու հոգու մէջ փառաբանում մօր, հայ մօր մեծ հոգին։

«Մեղքերի թողութի՞ւն.... Ո՛, ո՛չ. հայ մայրը մեղք չունի. նա Աստուածամայր է, որի որդին հազար անգամ խաչուել է մարդկութեան մեղքերի փրկութեան համար, ու միշտ յարութիւն առել։ Սուրբ է հայ մայրը. — Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ ...

Դուրս են գալիս վանքէն։ Ինչպէս պիտի ուզենային տեսնել Թանգարանը. բայց այդ ժամանակ փակ էր Թանգարանը ամէնի առջեւ։

Ճեմարանը յատկացուած էր սուրբերի։

Տպարանն էր աշխատում անդուլ, աննկուն։

Տանառ վարդապետը պտտցնում է նրանց ապարանի ամէն կողմը։

Պտտում են նաեւ վանականների խուցերը։ Ցետոյ դուրս են գալիս դաշտերը, շրջում են արհեստական լճի եզերքը. Նրա շուրջը, խարոյկ անտառի կտրուած վիրաւոր կոճղերը ցաւեցնում են նրանց սիրտը։

Ուզում են ծլեցնել, վերստին ապրեցնել այդ պատմական պուրակը։

Պատարագի զանգերն են ղօղանջում. նրանք դառնում են վանք, ուշացել են։ Ծերունի կաթողիկոսն արդէն նստած է իր գահի վրայ։ Պատարագն սկըսուած է. պատարագիչն է Գէորգ Չէօրէքճեան եպիսկոպոսը. աղդեցիկ է նրա ձայնը, հանդիսաւոր շարժումները. ժողովուրդն ակնածութեամբ լըսում է նրա՝

— Խաղաղութի՜ւն ամենեցուն։

Երգում է Վաղարշապատի աշակերտական խումբը։ Ճեմարանի աշակերտութիւնը ցրուած է։

Վերջանում է պատարագը. Թափօրը դուրս է գալիս դաւիթը. հոգեհանգստի սեղանի շուրջը մաղթանք է կատարւում։

Հոգեւոր եւ աշխարհիկ բանախօսներ պարզում են օրուայ նշանակութիւնը. մեծ պետութիւններէն ճանաչուած է Հայաստանի անկախութիւնը։

Ցանկարծ խօսք է առնում մի կոյր վանական՝ Արսէն վարդապետը։

«Կոյր եմ, ասում է նա, զրկուած եմ Հայաստանի եռագոյնը տեսնելու երջանկութենէն. բայց նորէն բախտաւոր եմ, որ ականջներս կը լսեն, թէ ազատ է Հայաստան։

Ա՜, տէրդ, Երիմեան Հայրիկ, դու որ այնքան աշխատեցիր հայրենիքիդ ազատութեան համար, դու որ Աստուծոյ պէս սիրեցիր տառապակիր ժողովուրդդ, դու որ Ցիսուսի պէս չարչարուեցիր անոր փրկութեան համար՝ ինչո՞ւ ինձի չափ ալ բախտաւոր չեղար տեսնելու ազատութիւնը հայրենիքիդ։

Գիտեմ, ով մեծդ մարդոցմէն, հոգիդ վկայ է այստեղ։ Լսէ՛, ունկնդիր կոյր վանականիս, որ լուսաւութիւն եւ ձայն է միայն, լսէ բարբառը հոգուս, ալ երկաթէ չերեփ ունի հայ բազուկը։

Խնդա՛, խնդա՛, Հայրիկ, ալ ազա՛տ է Հայաստան։

Ալ կը բաւէ ինծի կեանքը. քաղցրա՛ր, Հայրի՛կ, չըլլայ թէ նորէն վատ օրեր ապրիմ, չըլլայ թէ նորէն չար լուրեր լսեմ»։

Նա դողդոջուն ձեռքերով, ցուպը այս ու այն կողմը շարժելով մօտեցաւ Խրիմեան Հայրիկի շիրմին ու չոքելով՝ գլուխը դրեց քարին։

Մաղթանքը վերջացած էր. ժողովուրդը ցրուեց։

Գուրգէնը գնաց Վաղարշապատ իր գործին։ Նրա քայլերը դանդաղ էին շարժւում։ Կարծես նա դեռ տեսնում էր կոյր վանականին եւ լսում նրա ըղձալից խօսքերը

— «Չըլլայ թէ նորէն վատ օրեր ապրիմ»։

— Ո՛չ, ո՛չ, պէտք չեն վատ օրեր, պէտք չեն։

Ու նա արագացնում է քայլերը եւ վճռական դիմում գործի։

×

Պաշտօնի բերումով Գուրգէնը հետզհետէ ծանօթանում էր Հայաստան աշխարհին. մտերմանում, սիրում էր հայ ժողովուրդին։

Երբեմն հայ աշխարհին պարտադրուած աղքատութիւնը, ժողովուրդի նիւթական թշուառութիւնը ընկճեցնում էր նրա հոգին. բուռն ատելութիւն էր զգում հարեւանների դէմ, որ ճնշում, կեղեքում, զրկում էին Հային։

Երբեմն նրան յուսահատեցնում էր Հայաստանի անելք վիճակը, ու նա չէր հաւատում թէ այդ պայմաններում կարելի է ապրել եւ զարգանալ իբրեւ պետութիւն։

Բայց որքան մօտիկէն էր ծանօթանում նա հայ ժողովուրդին՝ այնքան փոքր էին թւում խոչընդոտները ու նա հաւատում էր, որ եթէ չլինի արտաքին յարձակում, ու հանգիստ ձգուի հայ ժողովուրդը՝ նա թէկուզ այդ պայմաններում պիտի կարողանայ բարգաւաճիլ, հարստանալ, ամրանալ։ Այդ կարճ ժամանակի ընթացքում այնքան բան էր փոխուած, այնքան բան շինուած, այնքան բան ստեղծուած։

Եթէ ... Ու սակայն պակասում էր այդ բարեացակամ եթէն։ Հայաստանը ամրանալու ոտքի կանգնելու համար ստիպողական պայքարի մէջ էր ոչ միայն իր դրացիների, այլ եւ իր մոլորեալ զաւակների հետ։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Ցրանցի թշնամական արտայայտութեանց դէմ: Գերմանիա արգիլած է ատտրիական ներածումները:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ արդէն իսկ հասած է Փէքինի դռներուն առջեւ: Ճափոնի հրամանատարը Չինացիներէն պահանջեց մասնաւոր կառախումբ մը տրամադրել, զինուոր փոխադրելու համար Թիէնցինէն Փէքին: Հակառակ պարագային, պիտի գրաւէ երկաթուղին:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 72րդ նիստը բացուեցաւ երկուշաբթի օր: Օրակարգին մէջ արձանագրուած էր Վերին Շլեզիոյ Հրեաներուն մէկ բողոքը՝ գերմանական հալածանքներու դէմ: Գերմանական պատուիրակը բողոքած

ՍՏԵՐԼԻՆԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐԸ առժամապէս ամրացնելու համար բանակցութիւնները կը շարունակուին Ուաշինկթընի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, յոյս կայ որ բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ « հաւասարեցման » հիմնադրամ մը պիտի հաստատէ, ստերլինը եւ տոլարը նոյն սակին վրայ պահելու համար, աւելի կամ պակաս: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ երկու դրամներն ալ դեռ չեն գտած իրենց իսկական դիրքը:

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ Մայիս 27ին

Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի *սրահին մէջ*

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ա. ԳԵԻՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Գ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ)։

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի։

Ballet plastique *հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՉԷՆԿՕԻ*

Թարխստ *ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱՋ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ* (դաշնակ)
ՃԱՋ. ՕՐՔԷՍԹՐ: ՓԱՐ ՄԻՆՋԵՐ ԼՈՅՍ, ՓԻԻՖԸ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ։

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգ եւ արտասանութիւն, կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները։ *Մուտք՝ 3 ֆրանք։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Միաժամար մասնակցութեամբ *Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբի գեղարուեստական մաս բաժին:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Մ Ո Ւ Տ Ք 2 Ֆ Ր Ա Ն Ք.

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է:

×

ՊՈՒԼՎԱՐ – ՕՍՍՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ՍԱԼՈՆ ԱՆՏՐԷԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

Նախաձեռնութեամբ *ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ԼՈՒ

Նախաձեռնութեամբ *ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ մասնակցութեամբ *ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեօն)

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ մասնակցութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ*

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ – ՏԸ – ԺԻՐՐՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ԲՕԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ մասնակցութեամբ *ԱՌԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ*

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

4 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

4 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 3ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՊՈՐՏՕ

4 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Ե. ԽԱՉԻ Ն. Պատգ. ժողովը կը բացուի այս Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին, 71, Avenue Kleber, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Գէորգեան, Օր. Ցօղիկ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկ. Անանեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգորեան, Օր. Գրիգորեան եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն անէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան, քրոջ եւ քրոջ աղջկան՝ ՕՐ ՅԱՍՄԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՍԷԹԻՖԷՆ (Ալճերիա) Տէր եւ Տիկ. Եղիա Առաքելեան 150 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Ընկերութեան։ Ստանալ Յառաջի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue ... esme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գաւառի Արաւէն Քաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինուորագրութեան Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saut Valbert près de Héricourt Haute Saône. France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Լսուեցան եօթը զանգերը ժամացոյցին. խօսակցութիւնները սկսան նուաղիլ: Լոնտոնը գիտեց տեսարանը լռութեան մէջ ու տրոփեց բազմութեան սիրտը, երբ վիթխարի սլաքը սկսաւ յառաջանալ դէպ ի ժամը ութ:

Փոփոխութիւններ մտցուցած էին Տաունինկ փողոցի հսկողութեան համար ձեռք առնուած կարգադրութեանց մէջ. այնպէս որ ժամը եօթէն քիչ ետքը, Սըր Ֆիլիփ, որ մինակ էր իր աշխատանոցին մէջ, դուռը բացաւ եւ իր քով կանչեց ոստիկանապետն ու Ֆալմըթհը:

Այս վերջինները մօտեցան, բայց կեցան իրմէ քանի մը քայլ հեռու:

Նախարարը շատ տժգոյն էր եւ գիծերը կը տեսնուէին իր դէմքին վրայ:

— Հիմա պիտի կղպեմ դուռս, ըսաւ Սըր Ֆիլիփ. կ'ենթադրեմ որ ձեր բոլոր կարգադրութիւնները պիտի գործադրուին:

— Այո՛, պարոն, պատասխանեց ոստիկանապետը.

Սըր Ֆիլիփ ուզեց խօսիլ. յանկարծ կանգ առաւ. սպասեց ու յետոյ շարունակեց.

— Արդար եմ համաձայն իմ ըմբռնումներուս. ի՛նչ որ ալ պատահի, գոհ եմ որ ճիշդ էր առած քայլս ... Ի՞նչ ձայն էր այդ ...

Նրբանցքէն կը լսուէր խուլ աղմուկ մը:

— Ժողովուրդն է, ձեզ կը ծափահարեն, ըսաւ Ֆալմըթհ:

Նախարարը շրթունքները պրկեց եւ անհանգիստ գայլոյթի արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ:

— Ցուցախո՞ւմբ պիտի ըլլան եթէ բան մը չպատահի ... Ժողովո՛րդը ... Աստուա՛ծ պահէ զիս ժողովուրդէն ... անոր կարեկցութենէն ալ, ծափէն ալ ...

Երկու ոստիկանները դուրս ելան, Նախարարը փակեց դուռը ու լսուեցաւ բանալիին ձայնը փականքին մէջ:

Ֆալմըթհ նայեցաւ ժամացոյցին — քառասուն վայրկեան մնաց, ըսաւ:

×

Մութին մէջ կեցած էին Չորս Արդարները:

— Ժամանակն է կարծեմ, ըսաւ Մէնֆրէտ:

Թէրի սեղանակամածին վրայ բան մը կը փնտռէր:

— Կեցէք լուցկի մը վառեմ, ըսաւ սպաներէն:

— Ո՛չ, պոռաց Փուաքառ:

Ետքոյ Կոնզալէզ վար ծռեցաւ ու իր զգայուն մատները գետնին վրայ պըտըտցնելով, գտաւ երկու թելեր զորս առանձին — առանձին տուաւ Թէրիին: Այս վերջինը իրարու միացուց զանոնք:

— Առե՞նն է, հարցուց Թէրի շնչասպառ

— Սպասէ՛:

Մէնֆրէտ նայեցաւ իր լուսարձակ ժամացոյցին. լուռ էին բոլորն ալ:

— Առենն է, ըսաւ Մէնֆրէտ հանդիսաւոր շեշտով ու Թէրի երկնցուց ձեռքը:

Երկնցուց ձեռքը ... հառաչեց ու գետին փռուեցաւ:

Երեք ընկերները լսեցին այդ խուլ հառաչանքը. տեսան կամ աւելի ճիշդ, զգացին անոր տապալումը սալայատակածին վրայ:

— Ի՞նչ պատահեցաւ, փսփսաց Կոնզալէզ

Մէնֆրէտ կեցած էր Թէրիի դիակին քովը՝ ձեռքը անոր սրտին վրայ:

— Թէրին չուարեցաւ եւ կրեց հետեւանքը, ըսաւ Մէնֆրէտ ցած ձայնով:

— Հապա՞ Րէյմընը ...

— Կը նայինք, կը նայինք ...

×

Այդ քառասուն վայրկեանը ամէնէն երկարն էր Ֆալմըթհի կեանքին մէջ: Փորձեց կատակով անցընել ժամանակը եւ սկսաւ վերյիշել այն ոճիրները որոնց քննութեանց մէջ կարեւոր դեր ունեցած էր ինք: Սակայն մարդ վիճակ մը ունէր. անկայ էին իր բառերը եւ ջղագրգռուած էր: Արտօնութիւն չունէին ոստիկանները բարձրաձայն խօսելու. բացարձակ լռութիւն կը տիրէր շէնքին մէջ:

Ոստիկանները գերբ գրաւած էին իւրաքանչիւր սենեակի մէջ, սանդուղը, գետնայարկը, Նրբանցքներուն մէջ: Զինուած էին բոլորն ալ: Ֆալմըթհ չորս կողմը նայեցաւ. նստած էր քարտուղար Հէմիլթընի գրասենեակը: Այս վերջինը խորհրդարան գացած էր:

Բաց էին սենեակներուն դուռները եւ ոստիկանները կրնային իրար տեսնել:

— Ձեռ գիտեր թէ ինչպէս ի՞նչ կընայ պատահիլ, փսփսաց Ֆալմըթհ ոստիկանապետին. անկարելի է որ այս մարդիկը պահեն իրենց խոստումը, բացարձակօրէն անկարելի:

— Խնդիրը այն է որ պիտի պահե՞ն իրենց միւս խոստումը, այսինքն իրենց ձախորդութիւնը տեսնելով՝ պիտի հրաժարի՞ն ձեռնարկէն, դիտել տուաւ ոստիկանապետը: Մէկ բան որոշ է միայն, — եթէ Րէյմընը ողջ առողջ դուրս գայ այս գործէն, դատոնին տակն անցնելիք այդ օրինագիծը պիտի քուէարկուի առանց ընդդիմութեան:

Ոստիկանապետը նայեցաւ իր ժամացոյցին զոր ձեռքին մէջ բռնած կը Սըր Ֆիլիփէն բաժնուելէն ի վեր

— Հինգ վայրկեան կայ, ըսաւ ու հառաչեց անձկութեամբ:

Քալեց մինչեւ Սըր Ֆիլիփի դուռը եւ մտիկ ըրաւ:

— Ձայն – ձուն չկայ, ըսաւ:

Յաջորդ հինգ վայրկեանը շատ աւելի երկար տեւեց կարծես:

— Ճի՛շդ ութն է, ըսաւ Ֆալմըթհ նուաղած ձայնով ..

Խորհրդարանին ժամացոյցը զարկաւ ... մէ՛կ ...

— Ժամն է, փսփսաց Ֆալմըթհ ու միասին մտիկ ըրին.

— Երկո՛ւ ...

— Երե՛ք ...

— Չո՛րս ...

— Հի՛նգ ... ան ի՞նչ էր ...

— Ես բա՛ն մը չիմացայ ... այո՛ իմացայ, ըսաւ Ֆալմըթհ.

Ցատկեց տեղէն, մօտեցաւ դրան ու ականջը դրաւ բանալիին ծակին վրայ.

— Ի՞նչ ... այս ի՞նչ է ...

(Շարունակելի

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ 1933

25 Mai 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2197

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

Շարունակենք մեր տեսութիւնները՝ վրդովիչ ողբերգութեան, — հայերէն թերթին ու գրքին վիճակուած ճակատագրի մասին:

Այդ շրջանին — պատերազմէն առաջ — կը հրատարակուէին նաեւ տեղական թերթեր:

ՅԱՌԱՋը, որ Բարձր Հայքի միակ օրկանն էր, կը սպառէր 700 օրինակ, հաշուելով ամբողջ նահանգը եւ շրջականները: (1911-12):

Արդ, այդ օրերուն միայն Կարին քաղաքին մէջ կը հաշուէին 10,000 ժողովուրդ: (Ամբողջ նահանգը՝ 180 - 200,000):

Վասպուրականն ալ ունէր իր «Աշխատանք»ը: Սպառումը՝ եթէ չենք սխալիր՝ հազար: Իսկ բնակչութիւնը Բարձր Հայքէն աւելի մեծ էր եւ աւելի խիտ:

Այո, Պոլսէն ալ թերթեր կը ստանային, բայց 30 - 40, 100 - 120 - 150, — համաձայն թերթին վայելած համակրութեան:

Այսպէս եւ ուրիշ վայրերու մէջ, Բիւթանիայէն մինչեւ Սեբաստիա կամ Կիլիկիա:

Անշուշտ խոր կսկիծով գրի կ'առնենք այս մանրամասնութիւնները. որովհետեւ — այսօր ոչ եւս է այդ ժողովուրդը ...

Սխալուա՞ծ էինք յիշել այս բոլորը, մատնանշելու համար վէրք մը որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

×

Աւելի բախտաւո՞ր էր «գրքի շուկան»: Ա՛յդ օրերուն, երբ ունէինք 2 - 3 միլիոն ժողովուրդ, եւ հաստատուն վիճակ:

Պատասխանը կը ստանանք հետեւեալ տեղեկութիւններէն, — քաղուած՝ բառ բախտի, բայց վաւերական:

Գրական գիրքեր կը հրատարակուէին Պոլսոյ մէջ, լաւագոյն հեղինակներէ: Ամէնէն բախտաւոր տպագրութիւնը կը հասնէր 500 - 2000ի: (Վարուժան, Սիամանթօ, Զարդարեան, Լ. Շանթ, Հնարենեան, Վրթանէս Փափազեան, Ե. Օտեան, Զօհրապ եւն.):

Կարելի է ըսել թէ՝ առաջին անգամ, կանխիկ վճարումով հազիւ կը ծախուէր 500 օրինակ: Մնացեալը՝ ընթացիկ հաշիւ էր, ցրուած՝ ամէն կողմ, եւ զանձելի՝ տարիներու ընթացքին: 1908էն յետոյ, կամ աւելի առաջ հրատարակուած գիրքեր կային, որոնց մէկ մասը այսպէս «տարածուելով», դեռ կը մնար 5-7-8 հարիւր օրինակ, երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը:

Անշուշտ, մեծ մասը կը սպառէր նորէն Պոլսոյ մէջ, որ ունէր աւելի բանուկ հրապարակ եւ շատ մը առաւելութիւններ:

Պոլսէն դուրս, ամէնէն շէն քաղաքին մէջ (15-20-40,000 բնակչութեամբ), գրական գործերու սպառման քանակը չէր անցներ 15 - 20 - 30ը: Եւ մեծ մասը՝ գանձելի՝ տարիներու ընթացքին:

Եւ նորէն, աւելի մռայլ էր պատկերը Կովկասի մէջ:

Այնտեղ հրատարակուած գիրքերուն մեծագոյն սպառիչն եղաւ Թրքահայ ժողովուրդը, Պոլսէն մինչեւ Վասպուրական, Օսմ. Կայսրութեան շրջանին.

Անշուշտ անոր համար որ, նախ՝ այդպիսի գիրքեր չկային Թուրքիոյ մէջ եւ մարդիկ ծարաւ ունէին ազգային, ազատ գրականութեան:

Ցաւոք, այնտեղ ընդհանրապէս չկամութեամբ կը նայէին տեղական հրատարակութեանց վրայ, կլանուած ըլլալով ռուսական գրականութեամբ:

«Կիւթէնպէրկ», Թիֆլիսի մեծ գրավաճառանոցը, անգամ մը դժգոհութեամբ գիտել կուտար թէ՝ մէկ տարուան մէջ այնքան հայերէն գիրք չի ծախեր իր հրապարակին վրայ, որքան կը ծախէ ռուսական գրատան մը ...

Եւ ինկարպէս, Պոլսոյ եւ գաւառի հայ գրավաճառներն էին որ սպառման մէջ կը դնէին կովկասեան հրատարակութիւնները, կը ծանօթացնէին մինչեւ այդ օրը անծանօթ մնացած հեղինակներ:

Արդ, այս բոլորին մէջ կը տեսնէ՞ք ո՛ր եւ է սփոփարար գիծ:

Հարցնելն իսկ միամտութիւն է:

×

... Եւ աւանդութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, տարբեր երկնքի եւ տարբեր պայմաններու տակ:

Կսկծալի պիտի ըլլար այստեղ թիւեր եւ տեղեկութիւններ յիշել, թերթերու, հանդէսներու, հին ու նոր գիրքերու տարածման, մանաւանդ վճարովի սպառման մասին:

Ամէնէն բախտաւոր օրաթերթը, Ամերիկայի մէջ, երբեւ առաւելագոյն սպառում ունեցած է 4 - 5000: Ուրիշ մը՝ 1500 - 2000:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ այս համեմատութիւնը գաղութի մը մէջ, որ ունի 120 - 150,000 ժողովուրդ: Նոյն իսկ հաշուելով ուրիշ բազմատեսակ հրատարակութիւններ, — շաբաթաթերթ, ամսագիր, երկօրեայ կամ եռօրեայ:

Անհրաժեշտ չէ թուանշաններ ներկայացնել ուրիշ գաղութներէ: — Առանց անուններ տալու, գիտենք որ մեծ ու փոքր թերթերու միջին սպառումն է 400, 600, 800, 1000, 1200, 1500 կամ 3000: (հաշուելով միայն օրաթերթերը):

Երբ այս թիւերը բաղդատէք իւրաքանչիւր գաղութի համրանքին հետ, դեղչելով չքաւորները, մանուկները, մինչեւ անգամ ծերերը եւ թրքախօսները կամ օտարացածները, — նորէն ոչինչ պիտի գտնէք իբրեւ կազդուրիչ փաստ:

Միայն Ֆրանսան եւ եղած - չեղած թերթերը հաշուելով, դուք հազիւ պիտի գտնէք 6000 սպառում: Այն ալ՝ ոչ ամբողջովին վճարովի, եւ մէջն ըլլալով դուրս գացածները:

Ինչ կը վերաբերի գրքի սպառման, կը վարանինք անուններ յիշել, չվիրաւորելու համար դիւրազգածութիւններ:

Օրինակ մը միայն, — քանի մը տարի առաջ հրատարակուեցաւ երիտասարդ գրողի մը գիրքը, ջերմ գնահատականներով եւ տպագրեր...:

Արդի՞ւնքը — ամիսներո՛ւ ընթացքին «տեղաւորուած» էր միայն ... իննսուն օրինակ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈԼՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԽԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

Զինաթափութիւն, Ապահովութիւն

Զորսերու դաշինք եւայլն

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ ԵՒ ԿԱՍԿԱԾՈՏ

Երեքշաբթի օր, 23 մայիս, զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը սկսաւ քննել բրիտանական ծրագիրը՝ ռազմանիւթերու մասին:

Ընթերցման պահուն, երկու անգամ խօսք առաւ Պ. Փօլ Պոնքուր, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, պաշտպանելով իր կառավարութեան տեսակէտը: Ժողովը, փոխանակ հետեւելու Ֆրանսայի պատուիրակին առաջարկութեան, որ կը թելադրէր վիճաբանութիւնը սկսիլ բրիտանական ծրագրին Ա. յօդուածէն (ապահովութիւն), որոշեց միեւնոյն ատեն քննել առաջինը եւ երկրորդը (կրճատում զօրքի եւ ռազմանիւթի): Եւ հետեւանքը եղաւ պարզ ընթերցում, առանց որ եւ է քուէարկութեան: Պ. Փօլ Պոնքուր դիտել տուաւ թէ Ֆրանսա կը պնդէ իր վերապահումներուն վրայ, ռազմանիւթերու սահմանափակման մասին, մինչեւ որ չճշդուի ապահովութեան եւ եւրոպական բանակներու միօրինականացման խնդիրը: «Ֆրանսան չի կրնար զոհել իր սեփական ապահովութիւնը, հաճելի դառնալու համար անոնց որ կ'ուզեն, քանի մը օրուան մէջ ամէն գնով յանգիլ ափյափոյ պայմանագրի մը: Այդ արդիւնքը թերեւս պիտի դիւրացնէ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին աշխատանքները, բայց ապահովաբար ստորադաս վիճակի մը մէջ պիտի դնէ մեզ, ինչպէս կարգ մը պետութիւններ կ'ուզեն բացէ ի բաց»:

Պ. Փօլ Պոնքուր շարունակելով, շեշտեց թէ իրենց համար սպառազինութեանց կրճատումը ստորադասուած է ապահովութեան, փոխադարձ աջակցութեան եւ միջազգային հակակշռի երաշխաւորութեանց:

Ինչպէս ըսինք, միւսները տարբեր տեսակէտ ունէին եւ շարունակեցին Ա. եւ Բ. յօդուածներուն ընթերցումը, յետաձգելով Ֆրանսական տեսակէտին քննութեան խնդիրը:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐ ԿԸ ՅՈՒԶԷ ...

Կէս օրէն յետոյ քննութեան դրուեցաւ ռազմանիւթերու խնդիրը: Կարգով կարդացին բրիտանական ծրագրին յօդուածները՝ ծանր թնդանօթներու մասին: Երբ հարցը եկաւ ծովեզերեայ հրետանիին, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ պահանջեց որ, համաձայն իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին, Նեղուցներու շրջանը այլ եւս չենթարկուի Լօզանի դաշնագրով պարտադրուած պայմաններուն: Պատմեց թէ այս մասին խօսած է բոլոր պայմանագիր պետութեանց ներկայացուցիչներուն, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Եւ առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի դրացի պետութեանց, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներէն, քննելու համար այս խնդիրը:

Այստեղ ալ միջամտեց Պ. Փօլ Պոնքուր, դիտել տալով թէ առաջարկը կապ ունի փափուկ հարցի մը, դաշնագիրներու վերաքննութեան հետ.

— Մեծ անպատեհութիւններ պիտի ծագին, եթէ օրակարգի բարդ խնդիրներուն խառնենք այսպիսի հարց մը: Այդ խնդիրը նախատեսուած է արդէն, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածով: Ֆրանսան ուրիշ ելք չի տեսներ.

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Նկատի առնելով կացութեան լրջութիւնը, նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց աղջի օր, նախագահութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ. —

Վարչապետը ժողովին հաղորդեց Ժընեւէն հասած տեղեկութիւնները՝ չորսերու դաշինքին եւ զինաթափութեան մասին: Ժողովը միաձայնութեամբ հաստատեց վարչապետին տուած հրահանգները:

Թերթերը իրենց սեփական տեղեկութիւնները կցելով այս համառօտ զեկոյցին, կ'ըսեն թէ՝ ժողովը չէ ընդունած չորսերու դաշինքին այն նոր տրամադրութիւնները որ մշակուած են Հռոմի մէջ, Մուսոլինիի, անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն եւ Գերմանիոյ լիազօրին միջեւ: Բայց, ընդունուած է թէ այդ նոր տրամադրութիւնները բարեփոխում մը կը ներկայացնեն՝ Մուսոլինիի սկզբնական ծրագրին վրայ: Հետեւաբար, որպէս զի խզում չծագի, ժողովը որոշած է շարունակել բանակցութիւնները: Գլխաւոր դժուարութիւնը կը կազմէ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը: Համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, կարելի չէ հողային՝ սահմանային որ եւ է փոփոխութիւն կատարել, առանց միաձայն որոշման: Արդ, Իտալացիներ կը հաւատեն թէ չորսերու համաձայնութեան նոր բնագրին մէջ «վերաքննութիւն» բառը չպիտի դրուի, այլ «նոր քննութիւն» կամ «դաշնագիրներու վերանորոգում» բացատրութիւնը. այսինքն՝ անոնց պատշաճեցումը՝ ներկայ իրականութեան: Այս բացատրութիւնը, «նոր քննութիւն», չպիտի նշանակէ, կ'ըսեն, վերաքննութիւն՝ ի նպաստ միայն Գերմանիոյ եւ միւս պարտեալ պետութեանց. ընդհակառակն, ան կրնայ զօրացնել դաշնագիրներու զանազան մասերը, յարմարցնելով օրուան կացութեան:

Նախարարական խորհուրդը նորէն պիտի գումարուի, ճշդելու համար Ֆրանսայի դիրքը՝ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ: Այս առթիւ, Ֆրանսայի տեսակէտն այն է թէ՝ տնտեսական որ եւ է խորհրդաժողով կարելի չէ, եթէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները նախապէս ամրացուցած չըլլան իրենց դրամները. որովհետեւ, ո՛ր եւ է մաքսային համաձայնութիւն կարելի չէ, ցորչափ կարգ մը պետութիւններ կրնան ի նպաստ իրենց փոխել գիները, փոխելով իրենց դրամներուն արժէքը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ ...

Չորս մեծ պետութեանց միջեւ մշակուած դաշնագիրը կը շարունակէ մեծ յուզում պատճառել Փոքր Համաձայնութեան եւ Լեհաստանի, որոնք լրջօրէն կը վախնան հողային փոփոխութիւններէ: Չեխոսլովաքիոյ եւ Ցեխոսլովաքիոյ պատուիրակները այս առթիւ նոր բողոքագիր մը յանձնեցին Պ. Փօլ Պոնքուրի, քանի որ Ֆրանսան ալ՝ իրենց հետ է: Իսկ Լեհաստանի արտաքին նախարարը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը բողոքէ չորսերու դաշինքին դէմ: Միեւնոյն ատեն ունենդրութեան ընդունեց Վարշաւայի Ֆրանսական դեսպանը, պարզելով Լեհաստանի տեսակէտը, որուն համաձայն անընդունելի է չորսերու դաշինքը եւ եթէ կնքուի, Լեհաստան պիտի քաշուի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն: Ժընեւի մէջ, լեհական պատուիրակը միեւնոյն զեկոյցը հաղորդեց Պ. Փօլ Պոնքուրի, որ աղջի օր ժողովի հրաւիրեց Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակները եւ անգամ մը եւս հաստատեց թէ բոլորն ալ կը խորշին Չորսերու դաշինքէն:

ՏՈՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ (ՏԻՄԻՃԵԱՆ)

Խորին ցաւով կ'իմանանք մահը մեր երիտասարդ ընկերներէն բժիշկ Մ. Նորայրի (Տիմիճեան), որ վերջերս իբրեւ քաղաքապետական բժիշկ պաշտօնի կոչուած էր Փրիվաքի մէջ (Լիոնի նահանգ):

Մահը տեղի ունեցած է կիրակի օր, լեարդի տագնապի մը հետեւանքով: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է երեքշաբթի առաւօտ, խուռն բազմութեամբ: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած էին դագաղին վրայ, Ֆրանսացիներու կողմէ: (Հայեր չկան այդ շրջանին մէջ):

Ողբացեալ ընկերը ծնած էր Ատափազար: 40 — 45 տարեկան էր եւ ամուրի: Բժշկական ուսումը ստացած էր Պէյրութի ֆրանսական համալսարանին մէջ: Պաշտօնավարած է Քէօթահիա եւ ուրիշ քաղաքներ, պատերազմէն առաջ եւ յետոյ: 1922ի աղէտէն վերջ, անցաւ Յունաստան եւ Աթէնք եւ ուրիշ քաղաքներ մնալէ յետոյ, հաստատուեցաւ Քանթիի մէջ, ուրկէ եկաւ Փարիզ, առանձին դարմանատուն մը բանալով:

Վարած է կուսակցական եւ հանրային պաշտօններ:

Զինադադար Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՆՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ ...

Ճափոնական բանակը շարունակելով իր յաղթական արշաւը, Փէքին պիտի մտնէր երէկ, 24 մայիս, երբ Չինացիները զինադադար խնդրեցին: Ճափոնական բանակը կանգ առաւ Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքէն ութ քիլոմեթր հեռու, եւ զինադադարը կնքուեցաւ մայիս 23ի առտուն: Քաղաքը արդէն պարպուած էր: Չինական զօրքը խուճապահար կը փախչէր, երբ տեսաւ ճափոնական հեծելազօրքը:

Կաւիններու ամէնէն տաք շրջանին, Ճափոնի սպարապետը յայտարարեց թէ նոր պետութիւն մը պիտի ստեղծեն, Մանչուրիոյ պէս, բայց մանրամասնութիւններ վերապահեց

Հակառակ զինադադարին, հաւանական է որ ճափոնական բանակը մտնէ Փէքին, բարեկարգութիւնը ապահովելու եւ իր վերջնական պայմանները պարտադրելու համար:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

Վարչապետ Հիթլէր Քիլ հասաւ աղջի օր, երկու նախարարներու հետ, եւ աչքէ անցուց նաւատորմը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, թերեւս որ եւ է ժողովուրդէ աւելի: Մենք պէտք ունինք խաղաղութեան, հաց ճարելու համար մեր միլիոնաւոր գործազուրկներուն: Բայց, խաղաղութիւնը կը տրուի միայն անոնց որ արժանի են անոր: Խաղաղութեան արժանի է միայն այն ժողովուրդը որ վեր կը պահէ ազատութեան եւ պատիւի զգացումը: Այս մտքով է որ գերմանական յեղափոխութիւնը պայքար եւ ահեղ ազատութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան համար: Կառավարութիւնը Քիլ եկաւ ողջունելու համար գերմանական տորմիղը: Այս այցելութիւնը միեւնոյն ատեն հաւատոյ հանգանակ մըն է: Մեծ է մեր խաղաղասիրութիւնը, բայց նոյնքան բացարձակ է մեր վճիռը՝ վերստանալու գերման ժողովուրդին ազատութիւնը եւ հաւասարութիւնը:

⁂ Գերմանիոյ նախկին գահաժառանգը, իշխան Վիլհէլմ, անդամագրուեցաւ հիթլէրական կուսակցութեան մէկ հատուածին, ինքնաշարժի վարիչներու կազմակերպութեան: Այս կերպով, ինքնաբերաբար մտած կ'ըլլայ կուսակցութեան մէջ, որուն անդամագրուած էր արդէն իր եղբայրը, այժմ երեսփոխան:

⁂ Գերմանիոյ բժիշկները պահանջեցին բժշկական ասպարէզէն վտարել Հրեաները, «որովհետեւ Հրեաները կենդանի մարմնացումն են ստախօսութեան եւ խենդամտութեան», ինչպէս կը յայտարարէ բժշկական իշխանութեան լիազօրը, հանդէսի մը մէջ: «Հրեայ բժիշկներու գերակշռութիւնը ոչնչացուց մեր արհեստին նախկին իտէալը: Ապականութիւնը բոյն դրած է մեր մէջ: Այժմ անհրաժեշտ է արմատախիլ ոչնչացնել զայն: Անթոյլատրելի է որ մեր ցեղապաշտ պետութեան մէջ Հրեան 'կարենայ տակաւին տարածել հրէական թոյնը եւ մտածումը»:

⁂ Նացիները պայքար բացած են նաեւ մասոնականութեան դէմ, նոյնիսկ եթէ ազգային հանգամանք ունենան: «Երեք լուսնակներ» կոչուած օթեակը, որ վերջերս ազգային օթեակի մը վերածուած էր, Մեծն Ֆրետերիքի անունով, հետեւեալ պատասխանը ստացաւ հիթլէրական կուսակցութեան վարչութենէն.

— «Մեր կարծիքով, ոչ թէ բաղձալի, այլ աւելորդ է Գերմանացիներու փոքրաթիւ խմբակներով կազմակերպութիւնը, ազգային եւ ցեղային պաշտպանութեան համար: Մենք այդ գաղափարը կը մերժենք իբրեւ արդիւնք Առաջնորդին ջատագոված ժողովրդային համերաշխութեան»:

Ֆրանսա կորսնցուց քաջ օդանաւորդ մը

Երիտասարդ օդանաւորդ Առաշար, որ Ֆրանսայի փառքերէն մէկն էր, ջարդուփշուր մեռաւ երեքշաբթի օր, երբ փորձեր կը կատարէր մասնակցելու համար Տէօյչի բաժակին (կիրակի օր):

Արկածը պատահեցաւ առտուան ժամը 10.40ին: Հարիւրապետ Առաշարի օդանաւը ճամբայ ելած էր Էթամփի կայանէն եւ կը թռէր Մէզոնի գիւղախումբին վերեւ, Շարթրէն 25 քիլոմեթր անդին: Ցանկարծ օդանաւը դժուարութեան մատնուեցաւ եւ ինկաւ երկաթուղիին անցքը պաշտպանող ճոզերուն վրայ: Օդանաւորդը միակ էր եւ վայրկենապէս մեռաւ: Մարմինը չարաչար յօշոտուած էր եւ դժուարութեամբ հանուեցաւ օդանաւի բեկորներուն մէջէն: Կը կարծուի թէ արկածին պատճառ է մեքենային խանգարումը, որ տեղի ունեցաւ երբ օդանաւը կը գտնուէր 200 մեթր բարձրութեան վրայ:

Երիտասարդ օդանաւորդը, որ միեւնոյն ատեն գործարանատէր մը եւ մասնագէտ մըն էր, ունեցած է փայլուն գործունէութիւն: 36 տարեկան էր: Երբ պատերազմը պայթեցաւ, ուսանող էր իր ծննդավայրին՝ Գրընոպլի մէջ, եւ 17 տարեկան: Յուլով մտաւ հետեւազօրքին մէջ, եւ մեծ դժուարութեամբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Տագնապին պատճառները

Ո՞րոնք են անտեսական այս աննախընթաց տագնապին պատճառները

Դժուար է առանձին — առանձին ծանրանալ ցոյց տրուած բոլոր պատճառներուն վրայ, առանց մտնելու մասնագիտական բարդութիւններու և վիճակագրական առաձգական թուապատումներու մէջ, ինչ որ դուրս է այս յօդուածաշարքին համար գծուած սահմաններէն։ Հոս թուենք միայն համառօտակի անոնց գլխաւորները, ըստ կարեւորութեան, իրար մօտ բերել եւ միացնելով տարբեր տեսաբաններու պաշտպանած բէզերը։

Ա. — ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԵՒ ՍՊԱՌՈՒՄԻ ՆՈՒԱԶՈՒՄ. — Այս մէկն է պատճառներուն պատճառը, որուն կուգան յանգիլ ընդհանրապէս բոլոր միւսները

Պատերազմին յաջորդող առաջին տարիներուն, ճարտարարուեստական եւ երկրագործական երկիրներու արտադրութիւնը հսկայական չափերով զարգացաւ.

Զարգացաւ որովհետեւ բուռն, անզիմադրելի պահանջ կար ամէն կողմէ, ամէն դասակարգէ։ Տասնեակ ու տասնեակ միլիոնով պատերազմիկներ չորս տարի ամբողջ գրեթէ ամէն բանէ զրկուած մնացած էին։ Ոչ հագուստ, ոչ կապուստ, ոչ դարդ ու զարդարանք, ոչ զուարճութիւն, ոչ խմելիք, ոչ իսկ կարգին սննդեղէն։ Անոնց տունն ու տեղը նոյնպէս մեծ չափով երեսի վրայ ձգուած էին։ Ոչ նորոգութիւն, ոչ մաշուածին ու պակսածին տեղ նորը դնելու հնարաւորութիւն, ոչ ալ բնականաբար նոր հանգստաւէտութեան պայմաններ ստեղծելու ձգտում։ Իսկ թիկունքը ապրող հարիւրաւոր միլիոն ժողովուրդ նուազագոյնին իսկ պակասի վերածած էր իր սպառումը, ամէնէն անհրաժեշտ պիտոյքէն եւ սննդեղէնէ մինչեւ անգամ զրկելով ինքզինքը։ Ու գրեթէ ամբողջ քաղաքակիրթ ըսուած մարդկութիւնը, ամէն բան մոռցած եւ կիսով չափ անասնական վիճակի վերածուած, մէկ մտասեւեռում միայն ունէր՝ կռուիլ, ու մէկ նպատակ՝ յաղթել թշնամիին։

Պատերազմին յաջորդող զինադադարի առաջին ամիսներու խանդն ու շփոթ շրջանը անցնելէ յետոյ, մարդիկ պէտք տեսան լրացնելու իրենց չորս տարուան մաշածն ու պակսածը, յագուրդ տալու իրենց չորս տարուան զրկանքներուն ու ծոմապահութեան։ Եւնի ժուժկալութեան ծանր տարիներուն յաջորդեցին մսխումի եւ շռայլանքի տարիներ։ Գրեթէ մահացումի ծանր մղձաւանջէ մը ազատած մարդկութիւնը պէտք ունէր կեանքը լիաթոք շնչելու, ապրելու, վայելելու, ամէն օր, ամէն տեղ, ամէն ձեւով։ Ճակատէն վերադարձող ամուսինը նոր աշխատանք գտած էր, կինը չէր ձըգած պատերազմի ընթացքին ձեռք ձըգած իր գործը, տղաքն ալ կ'աշխատէին։ Դրամը չէր պակսեր ուրեմն. վաղուան մասին մտածելու ոչ մէկ տրամադրութիւն կար, դրամը կը հոսէր ուղխօրէն, գործածութեան տեղ չգտնելու աստիճան եւ մարդիկ կը մտածէին որ այդպէս ալ պիտի շարունակուէին ու մշտնջենաւորուէին առատութեան տարիները։

Միւս կողմէ, պէտք էր վերանորոգել ու վերաշինել պատերազմին գործած աւերները։ Միայն Ֆրանսայի մէջ հազարաւոր գիւղ ու քաղաքներ կային, գրեթէ ամբողջ հիւսիսային արեւելեան շրջանները, որոնք աւերակոյտերու վերածուած էին։ Նոյնն էր Պելճիքայի մէջ, Իտալիոյ հիւսիս-արեւելեան կողմը, կեդրոնական Եւրոպայի եւ Ռուսաստանի որոշ շրջաններուն եւ Պալքաններու մէջ։ Հսկայական աշխատանքի, ծախքերու եւ բազուկներու կարօտ էին այդ բոլորը, ու մանաւանդ նախանիւթերու եւ փոխադրութեան միջոցներու։ Պատերազմի ընթացքին զէնք ու ռազմանիւթ պատրաստող գործարանները վերածուեցան ճարտարարուեստական շինարար նիւթեր հայթայթող գործարաններու։ Օրէ օր աճող պահանջքին բաւարարութիւն տալու համար, ամէն կողմ սունկի պէս նորանոր ընկերութիւններ եւ ձեռնարկներ ծնունդ առին, արմատ բռնեցին, ճիւղաւորուեցան, եւ կեանքը սկսաւ վերածաղկիլ ամէն կողմ։

Բայց բացառիկ պայմաններէ ծնած բացառիկ պահանջները դժբախտաբար չէին կրնար մնայուն համեմատութիւն ունենալ։ Տարիներու ծոմապահութեան եւ զրկանքներուն յաջորդող անյագ ախորժակը վերջապէս պիտի կշտանար օր մը չէ օր մը, աւերուածներն ու քանդուածները պիտի վերաշինուէին ու վերջանային, պակասներուն տեղը պիտի լրացուէր եւ կեանքը պիտի վերստանար իր նախկին հաւասարակշռութիւնը, որ խանգարուած էր պատերազմի չորս երկար տարիներուն պարտադրած տնտեսութեամբը եւ նոյն իսկ այդ պատերազմին համաշխարհային բնոյթովը։

Ուրեմն յետպատերազմեան երեք — չորս առաջին տարիները անցնելէ յետոյ, սպառումը հետզհետէ նուազեցաւ, մինչեւ հասաւ լիակատար յագուրդի շրջանը եւ այդ սպառումը գտաւ իր բնականոն չափը, մինչդեռ արտադրութիւնը ոչ միայն չէր պակսեր, այլ ընդհակառակն, իր ստացած սկզբնական մղիչ ուժին ազդեցութեանը տակ հետզհետէ աւելի եւ աւելի աճելու ձգտում ցոյց կուտար։

Արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ ստեղծուած այդ անհաւասարակշռութիւնը աւելի եւս կուգային շեշտաւորել երեք նոր գործօններ, մէկը միւսէն աւելի ծանրակշիռ ու ռուսական յեղափոխութիւնը եւ սովետներու տնտեսական քաղաքականութիւնը, Ճինաստանի անիշխանական վիճակը եւ Հնդկաստանի պոյքոթը եւրոպական գործուած ապրանքներու դէմ։

Ռուսաստանի հարիւր վաթսուն միլիոն ժողովուրդը, յեղափոխութեան առաջին տարիներուն պաշարման շղթայի տակ առնուած, հնարաւորութիւն չունէր դուրսէն ապրանք գնելու։ Իսկ հազիւ պաշարման շղթան փըրցուած՝ սովետներու տնտեսական քաղաքականութիւնը ոչ միայն նուազագոյնին վերածեց ներածումներու քանակը, այլ եւ ուժ տուաւ արտածումներուն, ի գին ամէն զոհողութեան, դրամ ճարելու եւ գլուխ բերելու համար իր ներքին ճարտարարուեստի եւ այլ կարգի հսկայական ձեռնարկները՝ որոնք իրենց կարգին տնտեսական նոր վերի վայրում մը կը պատրաստեն վաղուան համար։

Ռուսաստանի կողքին Ճինաստանի չորս հարիւր յիսուն միլիոն ժողովուրդն է որ նոյնպէս նուազագոյնին վերածած է իր սպառումը, այս վերջին 15 տարիներու ներքին անվերջ կռիւներուն, յեղափոխական եւ հակայեղափոխական շարժումներու, ճապոնական զինեալ միջամտութեանց, սովի, ողողումներու եւ հազար կարգի բնական ու անբնական աղէտներու շնորհիւ։

Նոյնը Հնդկաստանի երեք հարիւր միլիոն ժողովուրդին մղած պայքարին հետեւանքով՝ եւրոպական գործուած ապրանքներուն դէմ, որ անհաշտ հարուած տուաւ գլխաւորաբար Անգլիոյ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին՝ բազմաթիւ մեծ ֆիրմաներու փակուելուն պատճառ դառնալով։

Երբ մօտ 900 միլիոն ժողովուրդ, գրեթէ ամբողջ աշխարհի համբանքին կէսը, այս կամ այն պատճառով եւ մեծ չափերով կը նուազեցնեն իրենց սպառումը, մինչդեռ միւս կողմէ արտադրութիւնը կ'աւելնայ, հաւասարակշռութեան այս հսկայական խանգարումին արդիւնքը բնականաբար այն ծանր տնտեսական տագնապն է որ կը վրդովէ ամբողջ աշխարհը։

Արտադրութեան յաւելումին նպաստող պատճառներուն մէջ կարեւոր տեղ մը պէտք է յատկացնել դարձեալ պատերազմէն վերջ ծնունդ առած պետական նոր միաւորներու ցոյց տըւած գործունէութեանը։ Որքան ատեն որ այդ նորաստեղծ երկիրները, Ֆինլանտիա, Էսթոնիա, Լէթոնիա, Լիթուանիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւն. մաս կը կազմէին ռուսական եւ աւստրօ-հունգարական մեծ կայսրութեանց, այդ պետութիւնները շատ ալ չէին խորհեր մասնաւոր զարկ մը տալ այդ շրջաններու երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստին։ Բայց անմիջապէս որ այդ երկիրները ձեռք անցուցին իրենց ազատութիւնը եւ դարձան պետական անկախ միաւորներ, իւրաքանչիւրը մասնաւոր հոգ ու խնամք տարաւ, նոր տնտեսութեան բնական խանդավառութեամբ եւ եռանդով, իր առանձին ու սեփական պարտէզը լաւագոյն եղանակով մշակելու եւ անկից առնելու առաւելագոյն արդիւնքը։ Նոյն գործունէութիւնը ցոյց տուին անոնք իրենց երկրին արտադրած հում նիւթերը իրենց երկրին մէջ իսկ գործածելու եւ ներածուած օտար ապրանքներու քանակը հնարաւոր չափով նուազեցնելու եւ այդպէսով իրենց նորաստեղծ տնտեսութիւնը կարելի եղածին չափ ամուր հիմերու վրայ դնելու համար։

Արդիւ՞նքը. — Արտադրութեան նոր յաւելում դարձեալ եւ կրկին խանգարում տնտեսական հաւասարակշռութեան։

Արտադրութեան յաւելումին սատարող ուրիշ պատճառ մըն ալ այս ընդհանուր ձգտումն է որ ունին պետութիւններ, յայտնապէս Ռուսաստանէն սկսած մինչեւ փոքրիկ Ալպանիան՝ անցնելով կեդրոնական Եւրոպային, Պալքաններէն, Թուրքիայէն, Յունաստանէն՝ ինքնաբաւ դառնալու, այսինքն՝ իրենց երկիրը ազատելու օտար ապրանքներու հարկադրութենէն։ Հարուստ թէ աղքատ, յաղթող թէ պարտուած, գրեթէ ամէն երկրի մէջ օրէ օր աւելի կը շեշտուի այս ձգտումը որ թէեւ պարտադրանքն է տնտեսական տագնապին, բայց իր կարգին կուգայ ծանրացնել զայն՝ մէկ կողմէ արտադրութեան նոր աղբիւրներ ստեղծելով եւ միւս կողմէ սակ դնելով ազատ սպառումին։

Միլիոնաւորներու շինութիւնէն սկսած մինչեւ ամէն կարգի հիւսուածեղէններու, ցորենի, շաքարի, անուշահոտութեանց, պահածոներու ճարտարարուեստը եւն. եւն. ծանր տագնապի ենթարկուած են այդ պատճառով։

Երբ Թուրքիան թէյ կը հասցնէ, Թուրքիան շաքար կը պատրաստէ եւ Պուլկարիան կը ձեռնարկէ բամպակի մշակութեան եւ այսպէս անվերջ, ինչպէ՞ս կարելի է որ նախապատերազմեան հաւասարակշռութիւնը հիմնովին չխանգարուի։

Եւ այսպէս է որ ցորենը, բամպակը, սուրճը, խէժը, պղինձը, անագը, քարիւղը եւն. եւն. գործածութեան տեղ չեն կրնար գտնել եւ կա՛մ ծովը կը թափուին, կա՛մ կրակի կը տրուին, կա՛մ կը փտին շտեմարաններու մէջ եւ կամ կը դիզուին վրայէ վրայ՝ կորսնելով իրենց արժէքը։

Եւ այսպէս է որ կը յաւերժանայ համաշխարհային տնտեսական տագնապը։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ՉՈՐՍ ՆԱՄԱԿ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԴՈՒՐՍ Է ԵԿԵԼ ԴԱՇՏԵՐՈՒՄ ԱՐԱԾԵԼՈՒ...»

ԹԷՀՐԱՆ, 5 մայիս (Յառաջ). — Նոր Բայազէդի շրջանից գրում են հետեւեալ նամակը (15 ապրիլ). —

«Սիրելի որդի, բարեւում եմ բոլորիդ, լինէք ողջ եւ առողջ, իսկ մեզնից թէ հարցնէք մենք արդէն մեռնելու դէմ ենք, ոչ մի հնարք չկայ փրկըւելու. եթէ դու որդիս մի օգնութիւն չհասցնես, ուրեմն մահանալու ենք։ Ամբողջ յոյսերս քեզ վրայ է։ Որդիս, երբեք չէի գրիլ քեզ, բայց սխր մօտաղ լինեմ քեզ, չենք կարում ապրել. օրը տանելով հազիւ հարիւր կրամ հաց (էն էլ անունն է հաց, Աստուած գիտէ, ինչ ասես որ չկայ մէջը) ամէն մի հոգու համար։ Շաբաթական մի հաց չենք կարողանում տանել երեխիս համար։ Թէեւ գրում եմ, բայց աչքերից արցունքը թափւում է ես գըրածիս վրայ, վերն Աստուած, վարը դու. աղաչում եմ, որդի ջան, ողորմութիւն արա, մի թող սովամահ լինենք. չէ՞ որ քո ծնող մայրն եմ, մեր հոգին ազատէ էս գաւն ու թշուառ կեանքից։ Էլի կրկնում եմ, մեզ մահից ազատէ որ ուրիշների պէս փողոցներում քաղցից չմեռնենք, անտէր անտիրական վեր ընկած...»։

Երկրորդ նամակը գրուած է Արմաւիրից.

Մի Հայ գրում է իր բարեկամներին որ «սովից մահացան երկու փոքրիկ զաւակներս, իսկ ինքս էլ նոյն ճանապարհի վրայ եմ»։

Երրորդ նամակի բովանդակութիւնը.

— Էջկան եղ, մի չկայ որ ցանք անենք, չկայ եւ բոլորովին սերմացու։ Եթէ սերմացու լինէր մի զուգէ բահ ու քլունգով հողը քանդէինք եւ կը ցանէինք, բայց ցանելու ցորեն չկայ։ Ներկայումս ժողովուրդը դուրս է եկել դաշտերում արածելու կանանչ խոտերով։ Մի խօսքով չտեսնուած օրեր ենք քաշում, համարեա թէ բոլոր գիւղացիները անասնական կեանք են վարում, տաւարի պէս մըտաւոր աշխատանք այժմ անհետ մոռացել ենք։ Կիրովովոտքից ես քանի օրս եկել է Սալմաստցի մի հայ ծերունի։ Պատմում է որ ապրիլի 5ին ձերբակալեցին 1200 հոգի եւ ուղարկեցին — յայտնի չէ թէ ուր։ Ուտելու հաց եւ մթերքներ բոլորովին չկայ, ժողովուրդը անհարկուած է։ Ոչ ոք չի կարող է խօսել թէ ինչ է կատարւում քաղաքում, չնայած որ օրեկան տասնեակ մարդիկ սովամահ են լինում։

Ահա եւ չորրորդ նամակի բովանդակութիւնը, Մոսկուայից (12 ապրիլ).

— Ստացել եմ ձեր ուղարկած մի քանի ամերիկական տոլարները որոնց համար հազար անգամ շնորհակալութիւն եմ յայտնում։ Մենք երեք հոգի նախապէս որոշեցինք էդ քանի տոլարով գնել երկու փութ եգիպտացորենի ալիւր որ արժէ փութը 4 ր. 85 կ., կէս փութ թեփ որ արժէ փութը 2 ր. 50 կ. եւ մէկ քիլօ շաքարի աւազ 50 կ.։ Ի հարկէ էդ բոլորը արժէ ոսկու կուրսով, իսկ տոլարը Տորգսինը ընդունում է 1.92 կ.։ Այդ երկու փութ ալիւրը եւ կէս փութ թեփը կ'երկարացնի մեր կեանք մի ամսով, եթէ ոչ մենք ենթակայ պիտի լինէինք սովամահութեան, ինչպէս որ մեր ուրիշ բախտակիցները որոնք սովածութիւնից ուռչել են եւ մահ են գալիս փողոցներում, հաւաքելով դցուած ամէն մի նետած բան։ Իսկ ժողովուրդը բառիս բուն նշանակութեամբ սովի է դատապարտուած։ Եթէ այդպէս շարունակուի մինչեւ աշուն մենք բոլորս սովամահ ենք լինելու, միայն ողջ կը մնան աշխատաւորները և Չեկայի աշխատակիցները. իսկ սրանք (կոմունիստները) բոլորովին չեն ուզում մտնել սայս ժողովուրդի դրութեան մէջ։ Անցագրերի վերաբերեալ նոր դեկրետ երեւի ձեզ արդէն յայտնի է։ Յունուարից մինչեւ յունիս ամիսը Մոսկուայից, Լենինգրադից եւ ուրիշ մեծ քաղաքներից ոչ ոքի թոյլ չեն տալիս հեռանալու առանց նոր անցագրի։ Մինչեւ անգամ կռգիսեցին Զակար Այնպէս որ եթէ մէկը ցանկանայ բաժանուել իր կնոջից, պիտի սպասի մինչեւ յունիս ամիսը, իսկ եթէ ուզէ ցուցակագրուել որ ամուսնանայ, նոյնպէս պիտի սպասի մինչեւ էդ ժամանակը։

Մինչեւ յունուարի 1ը 1933 թ., կրճատեցին 15,000 ուսանողներ, որանց ասել են.

— Գնացէք ձեր տները, երբ բնակարաններ կը լինեն, կը յայտնենք ձեզ կը գաք։

Եւ խեղճ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ դասարանի ուսանողները մնում են առանց աւարտելու իրենց ուսումը, չնայած ուսելու համարեա ոչինչ չկայ. բայց եւ այնպէս կսկիծով թողնում են իրենց ուսումը կիսատ, իսկ մնացեալ ուսանողները բոլորը բնակւում են բարակներում եւ կերակրւում են շատ վատ։ Բայց ուսանողները համբերում են, միայն թէ մի կերպ վերջացնեն իրենց ուսումը։

Մեծ քաղաքներում դեռ եւս մի կերպ ապրում են, բայց արի ու տես ինչ է կատարւում գիւղերում։ Էն գիւղերը որոնք կերակրում էին քաղաքները, այժմ էդ գիւղացիները սովամահ են լինում խմբերով, բայց ո՞վ է մտիկ տուողը... Ի հարկէ դահիճ չեկիստները ապրում են լաւ, իսկ մընացեալ ռայա ժողովուրդը էլ ի՞նչ բուռը կտորէ, որանց համար [illegible] նշանակութիւն չունի։ Հիմա դուք կարող էք պատկերացնել ինչ դժոխային պայմաններում ապրում ենք։ Հազար բարեւներս եւ միլիոն շնորհակալութիւններս ձեր ուղարկած մի քանի տոլարների համար»։

Ահա՛ այս է այն երանելի աշխարհը ուր երբեւէ թէ սահմանուած է «կոմունիզմ»ը, համաշխարհային [illegible] փանիչով։ Կարմիր իշխանաւորներ եւ ու բոցի մէջ են, Լուբեանկայի եւ Կրեմլի հաստ պարիսպները [illegible] տեցին զինեալ չեկիստներով, որ դարաւոր փրկել իրենց գոյութիւնը։ Բայց ոչինչ չէ կարող փրկել եւ [illegible] կանուխ այդ հսկայ պարիսպները փուլ պիտի գան իրենց գլխին։ Ինչպէս ասել էր յայտնի ռուս փաստաբան Գլիվակոն, առաջին պետական Դումայում.

— Շինեցէք, շինեցէք բարձր, փակիրի պարիսպներ, բայց եւ այնպէս արեւի ճառագայթները կը թափանցեն ձեր շինուած պարիսպներից ներս

ՄԿՐՏԻՉ ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

ԽՄԲ. — Մեր քով է Մոսկուայի նամակի ռուսերէն բնագիրը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Լոյս-Քաղաքի իր համաշխարհային համբաւը արդարացնելու համար, Փարիզ չէր կրնար [illegible] Գրիւքալէն որ երկար ատենէ ի վեր կը կազմակերպէ գիշերային ֆութպոլի մրցումներ։

«Ռասինկ Գլիւպ տը Փարիի» [illegible] նորէն այս թերին լրացուած է եւ Փարիզ ներկայիս շաբաթը երկու անգամ, Մոնրուժի ծանօթ մարզարանին մէջ կը սարքէ ֆութպոլի գիշերային խաղեր։ Անցեալ շաբաթ գիշեր գերակատարներն էին «Ռասինկ»ը տը «Պրանտի» յաղթական հիւանդ[illegible] սկսը տը Ռուպէ» եւ Անգլիոյ «Արսէնալ» [illegible] խումբերէն «Պլաքպուլ Ռովըրս»։ Ալեքսանդրիայեան իրենց ծանր ու յաղթական խաղը վեր[illegible] գտած բըլլալով, բրիտանական խումբը ներկայիս հռչակաւոր[illegible] եղած են Եւրոպայի զանազան [illegible] գաւառները, Տանեմարքայէն մինչեւ Սպանիա։ Այս ձեւով կատարուած խաղերու ընթացքին անոնք [illegible] հարկէ շա՛տ աժզոյն մէկ պատկեր [illegible] կուտան բրիտանական ֆութպոլի [illegible] Այսուհանդերձ կարելի չէ անտես[illegible] ընել միայն այն աշխուժութիւնը [illegible] թեան հանդէպ զոր բրիտանական ֆութպոլիստները ցոյց կուտան [illegible] սկսեալ գնդակը առանձնելու ձեւէն — պլոքած — մինչեւ տեղ բռնելու [illegible] կամ աջ կամ ձախ ոտքերով [illegible] սարքաւորելը կարենալ հաղորդելու [illegible] մէջ, կամ պէտք եղած ժամանակ շատ արագ, կամ դանդաղ [illegible] խաղալու մէջ անոնց անհաւասար[illegible] ըլլի են։ Շարժումներու ի՛նչ [illegible] կանոնութիւն կամ փառաւոր ի՛նչ [illegible] տարիլութիւնն։ Պարզօրէն [illegible] տեսնուի թէ սա ֆութպոլիստները [illegible] ուսուցանուած են իրենց [illegible] քանչիւր շարժումը եւ անտարբեր[illegible] շատ ճիգ վատնած՝ իրենց ներ[illegible] աստիճանին հասնելու համար։

Շաբաթ գիշեր, Պրեֆալնի մար[illegible]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Եւ ահա կը սկսին երգերը ամէն կողմէ, սարերէն եւ լեռներէն, ձայներն իրար զարնուելով, օդին մէջ փըլրուելով գետին կ'իյնան, սիրահարներուն սիրտերը արթնցնելով... Երբ արեւը կը հեռանար դաշտերէն ու սարերէն անդին, եւ իր մնաք բարեւն ըսելով, վաղը առաւօտ դարձեալ երեւալու համար, իր շուքը ձգելով ամէն կողմ, այն ժամանակ խոտ — քաղուորները տուն կը դառնային, ուրախ — զուարթ երգ ու պարով, եւ իւրաքանչիւրը մէկ — մէկ փունջ շինած զուտ հասուէտ ծաղիկներէն, հոտոտելով ու իրենց քրտնած դէմքերուն քսելով, նոյնպէս, փայլուն մանգաղները եւս իրենց ուսերուն զարկած, կուգային ծոցին մէջ հանգստանալու, ու վաղը առաւօտ դարձեալ երթալու իրենց խոտ — քաղին։ Եւ այսպէս մինչեւ, որ այս սիրուն աշխատանքը եւս վերջանար։ Իսկ միւս կողմէ ահա հերկուորները միեւնոյն եղանակին, որ լծած կ'ըլլային իրենց «ճէյրան» եզները դարձեալ, ու շատ կանուխ առաւօտին արշալոյսը չբացուած, կէս օրուան սաստիկ տաքին չմնալու համար, օրեր շարունակ, կը դարձնէին դաշտերուն հողը աշնանացանին համար։

Անմոռանալի գիւղակս, անհատնում էին աշխատանքներուդ շարանը, մինչեւ որ հասնէր ցուրտ աշունդ ու քիչ յետոյ ձմեռդ իր ճերմակ սաւանովը, լեռներդ ու դաշտերդ, քեզ ամբողջ տանիքներովդ միասին ծածկէր։ Եւ ահա խոտ — քաղէդ վերջ, յանկարծ միրգերը մանգաղը կ'իյնար ցորեաններուդ, հասունցած կ'ըլլային արտերը, իրենց գլուխները ծռած ոսկեգոյն հասկերուն ծանրութենէն։ Ու մըշակներդ կը մօտենային, իրենց նահապետական բազմանդամ ընտանիքի բոլոր անդամներով։ Զէ՞ որ գարունը կամ աշունը, իրենց սիրուն ու ճէյրան եզներով օրն ի բուն աշխատելով ցանած էին, ու հիմակ եկած էին մէկի տեղ իցցուն, մէկի տեղ հարյուր, հնձելու համար։ Աշխատանքը կը բաժնէր քանի մը մասի։ Հնձուորներդ ամիսներ շարունակ կը գիշերէին դաշտերուդ եւ լեռներուդ մէջ, ծծկեր երեխաները եւս առած իրենց հետ։ Շատ անգամներ գիշերները անգամ, լուսնի — լուսին տակ կը հնձէին ու կը հնձէին, չէին քնանար մինչեւ լոյս, օր մը առաջ, շաբաթ մը առաջ, արտերուդ քաղը վերջացնելու համար։

Եւ օր մըն ալ, հնձուորներդ իրենց քաղը լրացուցած ու «Արտի բուռ խոփ բուռ»ը երգելէ վերջ, ուրախ ու ժպտադէմ տուն կը դառնային։

Փշուր մը՝ այդ երգերէդ, որ յիշողութեանս մէջ մնացած է նմոյշի համար.

Արտը կզզեր, կէմն է զարի,
Արտի՛ բուռ խոփ բուռ։
Քանի քաղեմ նո՞վը կու տանի,
Արտի՛ բուռ խոփ բուռ։
Գէշ մարդը գրո՛ղը տանի,
Արտի բո՛ւռ խոփ բո՛ւռ։

Աւելի տարեցներդ տունը մնալով վարժուած պատաններուդ հետ, կամ կը ձգէին ոսկեգոյն ցորեանը յարդէն զատելու համար։ Ու այսպէս աշխատանքը կը շարունակուէր ամիսներով։

Սիրելի՛ գիւղակս, ցորեաններուդ դէզերը, այն ի՛նչ էր տանիքներուդ վրայ, հապա ոսկեգոյն «ձեղծ ձերը», «եթէ փլչէր մարդ կ'ատնէր», ինչպէս կ'ըսէին մշակներդ։ Եւ օր մըն ալ ամէն բան տանիքներէդ անհետացած կ'ըլլար, ցորենը ամբարը լեցուած, ու յարդը մարագը՝ եզներուն համար։

Ի՜նչպէս մոռնամ, աշնան՝ սեպտեմբերի այն զով երեկոները, քու անմըռան զուարթաղէմ կարմրաթուշ աղջիկներուդ պարերը՝ կալերուդ վրայ, երբ լուսինը արդէն ելած ու լուսաւորած կ'ըլլար քեզ, «շարտախ»ներդ նեղ ձգելով իր փայլուն դէմքը։ Աղջիկներդ իրենց շուրջ — պարը բռնած, խումբ — խումբ, բոլոր թաղերէդ կ'երգէի՛ն, կ'երգէի՛ն.

Արե՛ւ, արե՛ւ դուրս եկիր,
Քեզ բերած եմ աչքի լոյս,
Քու քուրիկդ լուսնեկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման։

Ուրիշ խումբ մը, արեւմտեան թաղէդ զիլ ու աւելի բարձր ձայնով մը, առաջին խումբին ձայնակցելով.

Ո՜ն արեւը խա՛բեցինք,
Ամպին տակէն հանեցինք։

Երրորդ խումբ մը, հիւսիսային կողմի գետակին թաղէն.

Լուսնեակն բոլըրեր աստղերը վառեր,
Իմ եարին գնացած վէդան ճէր առեր,
Վէդան տալ աւրեր է եկեր տուն նկօր։

Չորրորդ խումբ մը, Անուշ — Աղբիւրին կողմի թաղէն, ու ամենաբարձր տանիքէ մը.

Հայեցան ձեռք լըցվան գետերը,
Բուսան սալըրերուն կանանչ խոտերը։

Ու այսպէս շա՜տ էին շատ քու երգերդ, բոլորն ալ քու անպաճոյճ բանաստեղծներուդ հեղինակութիւններէն, բայց ես հազիւ այս քանի մը տողը կը յիշեմ։

Աղջիկներդ մինչեւ կէս գիշեր, ցատկոտելով կը պարէին, անո՜ւշ, անուշ երգելով։ Լուսինը արդէն եկած ու բանած կ'ըլլար «տուրկան — տափան»։ Աստղերը այնքան շատ ու խիտ էին որ, շար — շար, կախուած կ'ըլլային տանիքներուդ վրան, եւ կարծես ձեռքդ երկնցնէիր, իրենց պիտի հասնէիր։ Ձայները բոլոր խումբերուն, միանալով կ'երթային ու կը զարնուէին, «Բերդին — քար» կոչուած հսկայ ապառաժին, ու դարձեալ ետ գալով, կ'իյնային տանիքներուդ վրայ ու փողոցներուդ մէջ, փըլրուելով կ'անհետանային։ Հասուն աղջիկներդ, որոնք մէջ շատերն իրենց սիրահարները կ'ունենային, պատերուդ տակ կծկուած ու սիրտերը տրոփիւն կը սպասէին ու կը նայէի՜ն իրենց սիրահարներուն։

Անուշի՛կ հայրենիքս, երբ կը վերյիշեմ այս բոլորը, սիրտս կ'այրի, աչքերս կը լեցուին ու արցունքներս կը սկսին թափիլ ակամայ։ Այս բոլորը երազ է դարձեր, ու տակդ է մնացեր միայն մեր սիրտերուն մէջ, եւ քեզ վերյիշելով կ'ուզենք մեր սիրտերը քիչ մը թարմացնել զովացնել։

Ու տակաւին քու զովասուն «Ս[illegible]» լա տներդ որ կը գտնուէին քեզմէ քանի մը ժամ հեռու, բարձրաբերձ լեռներուդ վրայ։

Ամբողջ ամառը կ'անցընէին անոնց տեղ։ Յուլիսի ամենատաք օրերուն, երբ դաշտերուդ մէջ տաք արեւէն շառայլիր կ'առնուէր մշակներուդ հնձուորներուդ կռնակները, երեկոները մենք կրակէն չէինք հեռանալ, անուշ ու զո՜վ քամիներէն պատճառած ցուրտէն։

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ՄԱՏԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ՕՀԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 12 Մայիս (յառաջ)․— Խորին կսկիծով կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ մեր սիրելի հայրենակից երախտաւոր բանաստեղծ Օհան Կարոյի անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան լուրը, որ ծանր վիշտ պատճառեց մանաւանդ զինք ճանչցողներուն:

Վան-Վասպուրականի ծոցին մէջ ծնած ու սնած Օհան Կարօն մեր ներկայ մտաւորականութեան մէջ արդէն խոկ գրաւած էր իր արժանի տեղը եւ իր ընկերական անուշ ու համակրելի բնաւորութեամբ, իր բանաստեղծական ու երազուն խառնուածքով ...

... ապրումներուն եւ շնորհալի գրչին հայ նորագոյն գրականութեան մէջ:

Օտար հողը թող թեթեւ ըլլայ մեր հայրենակարօտ հայրենակցի եւ վաղամեռիկ բանաստեղծի թարմ շիրմին վրայ եւ անոր անունն ու յիշատակը միշտ յիշելի թող մնան զինք այնքա՛ն սիրողներուն սրտերուն մէջ:

Խորին վշտով եւ ափսոսանքով Թաւրիզի Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութիւն: Նախագահ՝ Հայկ Կոստոյեան. Ատենադպիր-քարտուղար՝ Հայկ Աճէմեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

« Հայրենիք » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 մայիս)․

— « Ուաշինկթընի մէջ թէեւ վերջերս խոշոր փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ եւ իշխանութեան գլուխ անցաւ մեծ Ռեփըպլիքան կուսակցութիւնը, սակայն տակաւին չափազանց դժուար է ըսել, թէ ինչո՞վ պիտի տարբերի նախագահ Րուզվէլթի դեմոկրատ վարչութեան քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ այն թրքասիրական քաղաքականութենէն, զոր վարեց հանրապետական վարչութիւնը Գուլիճի եւ Հուվըրի օրով:

Տարակոյս չկայ, որ դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար շրջանակներու մէջ աւելի շատ կան Հայերու բարեկամներ, քան հանրապետականներու մէջ: Ճիշդ է, միջազգային պայմանները Ուիլսընի ժամանակէն ասդին մեծապէս փոխուած են, եւ այսօր դեմոկրատ կուսակցութիւնը, ինչպէս եւ իր քաղաքական ուղեգիծը, նոյնքան թէ արտաքին, զգալիօրէն տարբեր է նախագահ Ուիլսընի ճամբայէն: Սակայն, այն պարագան, որ նախագահ Րուզվէլթի գահլիճին մէջ կայ (իբր ծովային քարտուղար) նախկին ծերակուսական Սուանսընի ...

Եւ եթէ 1928 թ․, այսինքն՝ հանրապետականներու իշխանութեան շրջանին, երբ ամերիկեան Ծերակոյտի ատեանին վրայ էր Լոզանի դաշնագրի վաւերացման հարցը, մեր ամերիկացի բարեկամները, ծերակուսականներ Սուանսընի եւ Քինկի գլխաւորու— ...

... նպաստական ճակատներու վրայ աւելի նպաստաւոր դիրքեր ստեղծենք մեզի համար, որպէս զի աւելի գիւրութեամբ եւ աւելի յաջողութեամբ կարենանք մղել մեր սրբազան պայքարը ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի համար »:

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

... Բնագէտ Կէօնըը մագնիսական քննութեան մէջ տեսաւ իր ձախ ծիծին խածուած ըլլալը, անկէ հետեւցուց որ այդ մասին մէջ պէտք է հիւանդութեան մը սկզբնաւորութիւնը առաջ եկած ըլլայ: Արդարեւ, քիչ ժամանակ յետոյ հոն անթայր մը (շիրիփէնչէ) գոյացած ըլլալով, շատ չանցած գիտնականը գոհ գնաց այդ աշխարհէն:

Առնօ տը Վիլնէօվ անունով ծանօթ հռչակաւոր բժիշկ մը քունի մէջ տեսաւ որ կատաղած շուն մը զինքը խածած էր. քանի մը օր վերջ, այդ երեւակայական խածուած տեղին վրայ խլրդային վէրք մը գոյանալով, պատճառ եղաւ բժիշկին մահուան:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԻԹԼԷՐԵԱՆ « ՀԱՅՐ ՄԵՐ »Ը

Ատոլֆ Հիթլէր, դո՛ւն մեր առաջնորդն ես: Ու քու անունդ միայն կը դողացնէ թշնամին: Թո՛ղ գայ քու երրորդ Ռայխդ, ու երկրի վրայ քու կամքդ թող ըլլայ: Թոյլ տո՛ւր որ, ամէն օր լսենք քու պատգամդ: Քու տեղեկալներուդ միջոցաւ մեզի հաղորդէ՛ իմաստուն հրամաններդ, որոնց կ'ուզենք կուրօրէն հնազանդիլ: Կ'երդնունք որ ի հարկին պիտի մեռնինք քու մեծութեանդ համար. ողջո՛յն Հիթլէր:

ԳԱՐԱՊԷՔԻՐ ՓԱՇԱ ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐՃ ԿԱՊԵԼ

Գարապէքիր Քէազիմ փաշա հրատարակեց իր եօթներորդ նամակը: Այս ընդհատումը ... տեղի տուած ըլլալով, « Հայաստանի յաղթական »ը ինք առիթ ունեցաւ բացատրել:

« Միլլիյէթ »ի ուղղուած հեռագրով մը, կ'ըսէ թէ ալ չպիտի շարունակէ իր նամակները, իր 15 թիւ փաստաթուղթին մէջ հատուածը հրատարակ ...

ՄԱՍԻՍ 28Ը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Բերլինի գաղթային վարչութենէն ստացանք հետեւեալ ազդը․ —

ՊԵՐԼԻՆ, 19 մայիս․ — Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձի առթիւ տեղի պիտի ունենայ սարքուած սովորական հանդէսը մայիս 27ին, շաբաթ օրը երեկոյեան, բացառիկ ծրագրով եւ ճոխ բովանդակութեամբ. (Կատակերգութիւն մը, բանախօսութիւն, երգ, նուագ, եւայլն, եւայլն եւ անակնկալներ: Ապա հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս):

Ծրագիրը կ'ուղարկուի առանձին: Մուտքը ձրի է:

⁂ Բերլինի հայ գաղթային միութեան նորընտիր վարչութիւնը կը յայտնէ յարգոյ հայրենակիցներուն, թէ ընտրած է․ — 1. Իբր նախագահ — ատենապետ՝ Պ. Երուանդ Տէր Մինասեան (Berlin W. 30. Motz st. 29), որուն կը խնդրուի ուղարկել ամէն գրութիւն. եւ 2. Փոխ — նախագահ եւ գանձապետ՝ Պ. Զէքի Իփլիքճեան (Dahlem Am Hirschsprung 56), որուն պիտի ուղարկուին բոլոր դրամական առաքումները:

(Կնիք)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

.. խմբագիր,

ՑԷՍ (Մարոք), 24 ապրիլ․ — Իմ եւ զինակից հայ եղբայրներուս կողմէ կուգամ ի բոլոր սրտէ շնորհակալութիւն յայտնելու ձեզի: Ճիշդ տարի մը եղաւ անցեալ այն թուականէն, երբ դուք, սիրայօժար՝ ընդառաջ երթալով մեր փափաքին, ձրիաբար տրամադրեցիք այնքան թանկագին ՅԱՌԱՋը:

Ապերախտութիւն պիտի ըլլար այս առթիւ ծածկել խեղդել սրտիս բարձրացող ձայնը, որ կ'ըսէ․ —

« ՅԱՌԱՋ »ին՝

Տարի մ'անցաւ ճիշդ այն օրէն,
Երբ անջատուած ես բոլորէն,
Ընտրեցի քեզ կեանքիս ընկեր,
Ու սիրեցի հոգւոյս առեր:

Ինծ հետ գիտցար դո՛ւ մաքառիլ,
Վշտերով դառն՝ հսկել, խորհիլ.
Մերթ հեւալով, մերթ ալ ժպտուն,
Իբրեւ ազգիս պահակն արթուն:

Օտարութեան մէջ միայնակ,
ՅԱՌԱՋ անգին տուեր քու թանգ,
Նուիրեցին՝ խե՛լք, յո՛յս, հրճուանք,
Կորած անձիս իմ անգիտակ:

. . . .

Պ. Կ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՊԱՀԱԿԸ

...

ԷԼԼԵՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

յաջողեցաւ հակառ երթալ, ուր վիրաւորուեցաւ: Հազիւ ապաքինած, մտաւ Սէն Սիրի զինուորական վարժարանը, եւ շրջանաւարտ ելաւ իբրեւ սպայ, 1917ին: Նորէն գնաց ռազմաճակատ, եւ կրկին վիրաւորուելով, անյարմար նկատուեցաւ հետեւակազօրքի: Այնուհետեւ նուիրուեցաւ օդանաւորդութեան: Թէչ յետոյ զրկուեցաւ արեւելք, ուր հրամանատարն էր Իսկէնտէրունի օդային առմղիկին: Ետոյ դարձաւ Փարիզ, փայլուն յաջողութիւններ շահելով: 1925 փետրուարին, Լըմէթրի հետ կատրեց ուղիղ գծով եւ անընդհատ թռիչքի մրցանիշը (3166 քիլոմեթր): Ետոյ միեւնոյն մրցանիշը շահեցաւ իր եղբօրը հետ, Փարիզէն Պասրա 4305 քիլոմեթր (1926 յունիս 27): Այնուհետեւ ձգելով զինուորական օդանաւորդութիւնը, նուիրուեցաւ օդանաւի մասնագիտութեան եւ ճարտարագործութեան: 1929ին թռիչք մը կատարեց Մայր. Արեւելքի մէջ, յետոյ Փարիզէն Մատակասքար եւ վերադարձ (1931), վեցուկէս օրէն: Կիրակի օր պիտի մասնակցէր Տէօյչի բաժակին, ժամը առնուազն 400 քիլոմեթր արագութեամբ:

Այրի Տիկին Շուշանիկ Երմոյեան իր ողբացեալ ամուսնոյն ԱՐԱՄ ԵՐՄՈՅԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ փոխան հոգեհանգիստի 150 ֆր. կը նուիրէ Ռէնոյի Դպրոցասէր Ընկերութեան որբերուն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻԹԻՐԻՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, 94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբի պարահանդէսի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը. –

9, 32, 40, 46, 50, 56, 168, 276, 313, 333, 340, 342, 344, 346, 361, 394, 580, 587, 7?? 952, 1076, 1130, 1251, 1274, 1276, 1288, 1292, 12?3, 1300, 1416, 1437, 1452, 1454, 1503:

Շահուած առարկաները ստանալու համար կը խնդրուի ներկայանալ Ուրբաթ իրիկուները ժամը 9ին, 51, rue Rivoli, Միութեանս փոքր սրահը: Օգոստոս 20էն վերջ ներկայացողները կը կորսնցնեն իրենց իրաւունքը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Ե. Պատգ. ժողովը կը բացուի վաղը Ուրբաթ առաւօտ ժամը 10ին, 71, Avenue Kleber, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Նուպարեան Մատենադարանի վարչութիւնը կազմակերպած է բանախօսութիւն մը, վաղը, Ուրբաթ, ցերեկէ վերջ ժամը ճիշդ 5ին՝ կը խօսի Ֆ. Վարդան Վ. Հացունի, նիւթ ունենալով Հայ տաներու Միջնադարեան հնդիկներու ճշգրիտ մը:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dareseme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

■■■■■■■■

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

Սենեակէն լսուեցաւ արագ եւ սուր ձայն մը, անձուռող մէկու մը հառաչը եւ ... յետոյ լռութիւն տիրեց

— Շո՛ւտ ըրէք, այստեղ եկէ՛ք, պոռաց Ֆալմըթհ եւ սկսաւ դուռը հրել: Չկրցաւ բանալ զայն:

— Բոլորս միասին ...

Երեք ոնդակավոր ոստիկաններ իրենց ամբողջ ծանրութիւնովը հրեցին դուռը եւ ջարդուփշուր ընելով բացին:

Ֆալմըթհ եւ ոստիկանապետը ներս վազեցին:

— Աստուա՜ծ իմ, պոռաց գաղտնի ոստիկանը սարսափահար:

Արտաքին նախարարին անկենդան մարմինը փռուած էր գրասեղանին վրայ, որուն առջեւ նստած էր ան քանի մը վայրկեան առաջ:

Գետինը նետուած էին գրասեղանին վրայի բոլոր թուղթերը, կարծես գիրկընդխառն կռիւ մը տեղի ունեցած էր:

Ոստիկանապետը մօտեցաւ դիակին. վերցուց զայն ու նայեցաւ:

— Մեռա՜ծ է, փսփսաց խեղդուած ձայնով մը:

Զորս կողմը դիտեց. ոստիկաններէն ու դիակէն զատ ոչ ոք կար սենեակին մէջ:

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

—·—

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿԵՐՈՆԸ

—·—

Ներսը բազմութիւն մը դատարան եկած էր այդ օրը, լսելու համար օգնական ոստիկանապետին եւ համբաւաւոր վիրաբոյժ՝ Սըր Ֆրէնսիս Քէթլինի վկայութիւնները:

Դատաւարութիւնը սկսելէ առաջ, դատաւորը յայտարարեց թէ բազմաթիւ նամակներ ստացած էին ամէն դասակարգի անհատներէ որոնք զանազան կարծիքներ կը յայտնէին Սըր Ֆիլիփ Ըէյմընի մահուան պատճառներուն մասին:

— Տեղեկութիւն ունիմ որ ոստիկանութիւնը կը փափաքի թելադրութիւններ ստանալ եւ չնորհակալ պիտի ըլլայ բոլորին համար, որքան ալ արտառոց ըլլան անոնք, դիտել տուաւ դատաւորը.

Ամէնէն առաջ կանչուեցաւ օգնական ոստիկանապետը, որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս գտած էին սպաննուած նախարարին դիակը: Ետոյ նկարագրեց սենեակը: Գրադարաններ կային երկու կողմերը, երեք պատուհան՝ հարաւ – արեւմտեան պատին վրայ եւ դարակ մը անոր դիմացը:

— Պատուհանները փակուա՞ծ էին:

— Այո՛:

— Լաւ պաշտպանուա՞ծ էին:

— Այո՛, տախտակէ եւ պողպատէ փեղկերով:

— Փեղկերը բացուա՞ծ էին ...

— Ո՛չ:

— Սենեակին մէջ վնասուածք կա՞յ մըլեցի՞ք

— Այո՛, եւ շատ մանրակրկիտ ...

— Անմի՞ջապէս, հարցուց երդուեալներէն առաջինը.

— Այո՛, դիակը դուրս բերելէ յետոյ կարասիներն ալ դուրս հանեցինք, գորգերը վերցուցինք, պատերն ու ձեղունը փնտռեցինք ...

— Եւ ոչինչ չգտա՞ք ..

— Ոչի՛նչ ...

— Պատին մէջ փորուած վառարան կա՞ր այնտեղ:

— Այո՛:

— Կարելիութիւն կա՞ր որ եւ է մէկուն համար՝ այդ ճամբով սենեակ մտնելու ...

— Բացարձակապէս ո՛չ:

— Լրագիրները տեսա՞ք:

— Այո՛, քանի մը հատ:

— Նշմարեցի՞ք այն թելադրութիւնը թէ նախարարը կրնար սպաննուած ըլլալ մահացու կազով մը:

— Այո՛:

— Կարելի՞ էր այդ բանը ...

— Ձեռ կարծեր:

— Կա՞ր որ եւ է միջոց այդ տեսակ կազ մը սենեակէն ներս բերելու համար, հարցուց երդուեալներուն առաջինը:

Վկան վարանում մը ունեցաւ:

— Ո՛չ մէկ միջոց, բաց ի կազի խողովակէ մը, որ կը զոհուէր գրասեղանին վրայի կողմը:

Իրարանցում:

— Որ եւ է հետք կա՞ր այդ տեսակ կազէ մը ...

— Բացարձակապէս ո՛չ մէկ հետք

— Հի՞մ.

— Բնաւ:

— Բայց կազեր կան որոնք մահացու ըլլալով հանդերձ հոտ չունին, օրինակ «Քարպոն Տիօքսիտ»ը ...

— Այո՛, կան ...

— Քննեցի՞ք սենեակին օդը կազի մը գոյութիւնը ապացուցանելու համար, հարցուց երդուեալներուն առաջինը.

— Ո՛չ, բայց կազը ցնդելու ժամանակ չունէր երբ ես ներս մտայ. եթէ ըլլար, պիտի զգայի անոր ներկայութիւնը.

— Սենեակը աւերուա՞ծ էր:

— Գրասեղանէն զատ ո՛չ մէկ տակնուվրայութիւն:

— Գրասեղանին առարկաները տա՞րք վիճակի մէջ էին:

— Այո՛:

— Կրնա՞ք նկարագրել գրասեղանին վիճակը ...

— Սեղանին վրայ էին միայն մէկ երկու ծանր առարկաներ, ինչպէս օրինակ արծաթէ աշտանակ մը: Տախտակածին վրայ թափած էին թուղթերը, կաղամարը, գրիչ մը — վկան գրպանէն հանեց թղթապանակը — կոտրած ծաղկաման մը եւ վարդեր

— Սպաննեալին ձեռքը որ եւ է առարկայ գտա՞ք ...

— Այո՛, աւելնա զրայ, ըսաւ ոստիկանապետը եւ ցոյց տուաւ թօշնած վարդի կոկոն մը:

Սարսուռ մը անցաւ դատարանին բազմութիւնը:

— Վա՞րդ մըն է առիկա:

— Այո՛:

Դատաւորը աչք մը պտտցուց ոստիկանապետին գրաւոր տեղեկագրին վրայ:

— Որ եւ է նշան կա՞ր ձեռքին վրայ:

(Շարունակելի)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՍՏԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՄԱՅԻՍ 1933

26 Mai 1933

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2198

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Եղբակցեցինք, մեր այժմ, առանց նոր փաստերով խճողելու այն վիճաբանութիւնները գործ դրի առինք, պարզելու համար հնոր-ձակ հայրական թերթի եւ գրքի ապառման հայ ազգերութիւն մը, — հայերէն թերթի եւ գրքի ապառման չուարութիւնը. (ՅԱՌԱՋ, մայիս 21, 23 եւ 25):

Մեր վիճաբանութեանց կարգին, արտատպեցինք նաեւ ուրիշ պաշտօնակիցներու անուններ — ինչ որ կար մեր ձեռքին տակ:

Ամփոփենք նորէն, դիւրացնելու համար մեր եզրակացութիւնը.

1) « Հայ ընթերցողին ու գործակալին վերաբերումը հայ թերթին հանդէպ՝ բացասիկ է, հնած, պատճառ է, խորունկ ցաւալի ու վրդովիչ:

... Անբաղձալի, անհամ, անհանդուրժելի եւ անհասական ու ազգային անտարբերութեան ու վարկաբեկիչ պատկեր մը, որ փակած է հայ թերթի ճակատագրին ». « Ցուսաբեր »:

2) « Ցուսաբեր »ի խմբագրականէն մասեր կը ներկայացնենք մեր այն բաժանորդներուն, գործակալներուն եւ ծանօթ յումը տարեկիցներուն, որոնք կը կարծեն թէ, յեղակեան խառնուրդ մըն է թերթին դրամ տալ եւ որոնք կը բաւէ թէ կը մնան այս այլանդակ հաւատքին մէջ թէ հայ թերթը կրնայ օդով ապրիլ եւ հանելի իր ծնունդը ». « Ապագայ », ամփոփում:

3) « Արտասահմանի մէջ, հայ մամուլի գործը մեռած է, Աստուծոյ :

... Այժմ մեր մտաւորականներէն շատեր միա՛յն թերթերու մէջ գրելու եւ թերթերէ ալ վճարուելու — ո՛չ, ի՛նչ վճարում — հնարաւորութիւնը ունին: Եւ սակայն, քանի՞ թերթ մնաց մեր մէջ որ կարենայ գո՛նէ ճղճիմ վարձատրութեամբ գնահատել իր աշխատակիցները »: « Արեւ », ամփոփում:

4) « Հայ մամուլը տառապեցնող ցաւն է ծրի թերթ կարդալու գէշ սովորութիւնը: Չկայ ժողովուրդ մը որ մամուլի հանդէպ այնքան անգութ վերաբերում ցոյց տայ, որքան մեր ժողովուրդը »: (« Աղդակ », 17 մայիս):

Ուրեմն, բոլորը միաբերան կը հաստատեն միեւնոյն ցաւը, — ծրի կարդալ, անխնամ վճարել, կամ անտեսել հայերէն թերթի. ինչ որ կը նշանակէ բարոյական եւ նիւթական մնալ ոչ միայն մամուլին, այլ եւ հայ մտաւորականութեան:

Ի՛նչ խօսք որ մտաւորականութեան մէկ մասն ալ այսօրուան չարիքին տառապէր, չկրնար ապրիլ կամ աւելի աշխատիլ, եթէ հայ մամուլն ու գիրքը խառնուրդի կարօտ էր հայուն համար, ինչ անկում ունի, քան կը տեսնենք այսօր:

Ճի՞շդ է, 120,000 ժողովուրդի մէջ, ապրիլ 20,000 ապառում մէկ-երկու օրաթերթի: Կամ տասը հազար՝ 60,000ի մէջ եւ հինգ հազար՝ 30,000ի մէջ:

Ի՞նչ հրաշքներ կարելի չէր գործել, այդպիսի կացութեան մը մէջ...

Ի՛նչքան հին ու նոր ուժեր պիտի կրնային ապրիլ իրենց գրիչով: Ազատ՝ ապրուստի մտահոգութենէ, եւ նուիրուած՝ ինքնազարգացման եւ յառաջդիմութեան:

Օրինակները ունինք արդէն, — այսօր 3-4000ի հասած թերթեր բանի՛ր մը կը վճարեն իրենց աշխատակիցներուն: Այն ալ չնորհիւ... իրենց ազդերուն (մանաւանդ Ամերիկայի մէջ): Երեւակայեցէք, այն ատեն, բարձրացումը մեր մամուլի եւ գրական մակարդակին, եթէ իրականանար այդ հրաշքը:

Հրա՞շք. — Ինչո՞ւ այնքան խոշոր բառեր կը գործածենք, երբ այնքան պարզ է խնդիրը, — տարրական պարտաճանաչութեան եւ ազգային արժանապատուութեան հարց մը.

— Տարեկան բաժնեգին մը՝ նախընտրած լրագրիդ: Եւ կանոնաւոր վճարում.

Շա՞տ են հայերէն թերթերը, Վարակուա՞ծ ենք թերթախտով:

Այդ չարիքն ալ ինքնին կը վերնայ, երբ հայերէն լաւագոյն թերթերուն ու հանդէսներուն սպառումը հասնի տրամաբանական մակարդակի մը:

Այն ատեն, կարելի է համախմբել ցիր ու ցան ուժերը, վճարել անձնուէր աշխատակցութիւն, գոհացնել բոլոր պահանջներ:

Եւ այն ատեն, կը բարձրանայ հայերէն թերթին ու հանդէսին մակարդակն ալ:

Այն ատեն, առանց կանուխ արթնցողը չի փորձուիր թերթ հրատարակել: Քաշքշել՝ ծիւրելով: Կամ կէս-ճամբան մնալով:

Շատե՛ր կան որ, վերջ՞ն կը նային հայկական հրատարակութեանց վրայ: Զանոնք կամ ալ կանինք, որոնց բերնէն չոլիքներ կը վազեն, երբ հարցը սատր թերթի մասին է:

Այդ պարոնները ո՞ր եւ է ատեն ուշադրութեամբ հետեւա՞ծ են հայկական հրատարակութեանց: Գաղափար ունի՞ն ափ մը խմբագիրներու եւ աշխատաւորներու թափած աշխատանքին, արտմտութեան, զուրգուրանքին եւ տառապանքին վրայ:

Ցեռայ, ունի՞ն գաղափար հայ ժողովուրդին եւ ... Ֆրանսայի, Անգլիոյ կամ Գերմանիոյ, Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի համար, քանքին, կացութեան, նիւթական եւ բարոյական ուժի մասին:

Եւ հակառակ մեր նախնական միջոցներուն, ժամանակակից լրագրութեան ո՞ր անհրաժեշտ բաժինէն վար կը մնայ հայկական դրամագլուխին, ճրագը, բաղդատելով ուրիշներու միլիոնաւոր դրամագլուխին, արմիլիոններու սպառման, եկամուտի անսպառ աղբիւրներուն, աշխարհատարած կազմակերպութեանց, հազարաւոր աշխատակիցներուն (միայն « Թայմզ »ը 400 խմբագիր ունի) եւն. հետ:

Տարբեր հասանքի թերթեր միշտ ալ պիտի գտնուին, ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ: Բայց, երբ լայն միջոցներ ընծայուին, լաւագոյն հրատարակութիւնները միայն կրնան տիրապետել, միեւնոյն ատեն զարմանելով թերութիւնները եւ լրացնելով բոլոր արդիական պահանջները:

Դժգոհները ինչո՞ւ քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ չեն մտածեր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԱՅԼ ՄԸ ԱՌԱՋ, ՔԱՅԼ ՄԸ ԵՏ

Բանաձեւ կը փոխեն,

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ « ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ » ՀԱՄԱՐ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը չորեքշաբթի օր սկսաւ վրադիլ ապահովութեան հարցով, որ ամէնէն չարաբաստիկ հարցն է, սկիզբէն ի վեր

Բաղդատաբար լաւ անցաւ այս ժողովը: Այն աստիճան որ, պատուիրակները պարզ սկսեցին շնորհաւորել իրար: Այս պարտականութենէն չխուսափեցաւ նոյն իսկ գերմանական պատուիրակը: Բոլորն ալ այն տպաւորութիւնն ունէին թէ կարելի պիտի ըլլայ գործը գլուխ հանել սերտ գործակցութեամբ:

Ի՞նչ բանէ յառաջ եկաւ այս հոգեփոխութիւնը:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը բարեփոխումներ մտցուցած էր Մաքտոնըլտի սկզբնական ծրագրին թիւ 2, 3, 4 եւ 5 յօդուածներուն մէջ: Նախարարը նկատի առնելով ամերիկեան պատուիրակին յայտարարութիւնները, որ կը ներկայացնէ Մ. Նաւանցներու բանակին գիծը, մշակած էր հետեւեալ բանաձեւը. —

1) Եթէ Փարիզի դաշինքը խզուի կամ խզուելու սպառնալիքին տակ գտնուի, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կամ ընդհ. ժողովը կամ մէկը ներկայ ստորագրող կողմերէն որ անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան, պիտի կրնան անմիջական խորհրդակցութիւն մը առաջարկել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կամ ընդհ. ժողովին եւ վերոյիշեալ կողմերէն մէկուն միջեւ:

2) Այդ խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ. —

ա) Դաշինքին խզման վտանգ եղած ատեն, կարծիքներ փոխանակել, խաղաղութիւնը պահպանելու եւ ... համար

բ) Եթէ դաշինքը խզուի, բարեփոխութիւն ի գործ դնել, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար:

գ) Եթէ անկարելի ըլլայ այս եղանակով վերահաստատել խաղաղութիւնը, որոշել թէ որն է կամ որոնք են այն կողմերը որ պէտք է պատասխանատուութիւն կրեն:

3) Այս տրամադրութիւնները ո՛ր եւ է ձեւով չեն ազդեր Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու իրաւունքներուն եւ պարտաւորութեանց վրայ, ոչ ալ կը հակասեն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի եւ ընդհ. ժողովին իրաւասութեանց եւ իրաւունքներուն, կամ կը սահմանափակեն զանոնք

Այս բանաձեւը բաւարարող կը համարուի անոր համար որ, նախկին յօդուածներու տրամադրութեամբ, խումբ մը պարագային խորհրդակցութիւն կատարելու համար, անհրաժեշտ էր հինգ պետութեանց նախաձեռնութիւնը, իսկ այժմ որոշումները գործադրելու համար՝ ամերիկեան, բրիտանական, ֆրանսական, գերմանական, իտալական, ճափոնական եւ խորհրդային կառավարութեանց միաձայնութիւնը:

Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակները իրենց կառավարութեան գոհունակութիւնը յայտնեցին նոր բանաձեւին համար: Այս առթիւ, ամերիկեան պատուիրակը հետեւեալ նոր յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Որ եւ է խզումի կամ խզման վտանգի պահուն, Մ. Նահանգները պատրաստ են խորհրդակցելու, որպէս զի պահպանուի խաղաղութիւնը, եթէ այդ խորհրդակցութիւնը կարգադրուի համաձայն զինաթափութեան խորհրդաժողովի առաջին յօդուածներուն. Յետոյ, երբ խորհրդակցութեան անհրաժեշտ հետեւութիւնները ճշդեն եւ ենթադրուի թէ Մ. Նահանգներն ալ, իրենց կարծիքի անկախութեամբ, համաձայն ըլլան եզրակացութեան, ոչ միայն չպիտի ընեն որ եւ է բան որ խանգարէ հաւաքական ձեռնարկը՝ յարձակողին դէմ, այլ եւ չպիտի պաշտպանեն այն Ամերիկացիները որ կը ջանան խափանել այդ ձեռնարկը:

Հակառակ իր ժամանակաւոր չարագրութեան, այս բանաձեւն ալ կ՚ապացուցանէ թէ Մ. Նահանգները չեզոք չպիտի մնան. ուրիշ խօսքով, մէկդի դրած են ծովերու ազատութեան հին բանաձեւը:

Նոր բանաձեւէն գոհ մնաց նաեւ Պ. Փոլ Պոնքուր, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ յայտարարեց թէ այժմ կարելի է « կազմակերպել ապահովութիւնը՝ փոխադարձ օժանդակութեան հիման վրայ »:

Ֆրանսայի դիրքը՝ Զօրքերու դաշինքին մասին

Երեկ ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարեց, նախագահութեամբ Պ. Էռիոյի: Այս առթիւ հաղորդուեցան լրացուցիչ տեղեկութիւններ՝ Զօրսերու դաշինքի մասին, որ բարեփոխուած է Հռոմի մէջ. Աջակողմեան երեսփոխան մը բացարձակապէս մերժեց դաշինքը, յայտարարելով թէ անոր միակ նպատակն է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը: Պ. Էռիօ դիտել տուաւ թէ դաշինքին սկզբնական անպատեհութիւնները վերցած են. Բայց, միեւնոյն ատեն հաստատեց թէ միջազգային նոր կազմակերպութեանց ստեղծումը կրնայ նուազեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին դերը.

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ սպասել նոր տեղեկութեանց եւ Պ. Փոլ Պոնքուրի վերադարձին:

Սովետ-Էրզրում երկաթուղին պիտի շինուի

Պոլսէն կը հեռագրեն մայիս 23 թուականով. —

Ազգ. Մեծ Ժողովը 80,000,000 ոսկիի վարկ մը քուէարկեց, ութ տարուան համար, շինելու համար Սովետ-Էրզրում երկաթուղին: Ճիւղ մը պիտի երկարի Տիվրիկէն Մալաթիա: Այս առթիւ մրցման մէջ են երեք խմբակներ, — ամերիկեան, ֆրանսական եւ գերմանական:

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍԻԹՐՈԷՆԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր գործարան մտնելով հանդերձ, չաշխատեցան Սիթրոէն Տան Ժաւէլի մասնաճիւղին բանուորները: Ասոր վրայ, Պ. Սիթրոէն որոշեց փակել այդ շրջանի երեք գործարանները. Աշխատանքները կը շարունակուին միւս գործարաններուն մէջ:

Ապրիլ 27ին կարգ մը բանուորները խանգարած էին աշխատանքները, խոշտանգելով ոստիկան մը, վիրաւորելով բանուոր մը եւ ջարդուփշուր ընելով քանի մը կառքեր.

Ութ հոգի առջի օր դատուեցան եւ դատապարտուեցան երեք ամիս, երկու ամիս եւ 15 օր բանտարկութեան:

Հիթլէրի նոր օրէնքները

Գերմանիոյ դահլիճը հինգ նոր օրինագիծներ քուէարկեց անցեալ օր

Առաջինով՝ կը հաստատուի հիթլէրական սկզբունքը՝ հեղինակաւոր առաջնորդութեան մասին, ընդդէմ վիճաբանութեան եւ մեծամասնութեան քուէի օրէնքին: Եւ փոխօրէնքին կուսակ վարչապետին՝ աշխատանքի շրջանային փոխօրէններ նշանակելու, որոնք պիտի ճանչցուին իբրեւ « աշխատանքի խնամակալներ »: Ասոնք պարտաւորիչ որոշումներ պիտի տան աշխատանքի պայմաններու եւ աշխատավարձի մասին եւ պիտի ապահովեն « աշխատանքի խաղաղութիւնը »:

Ուրիշ օրինագիծ մը, որ սահմանուած է ազգային խորհրդանշաններու պահպանման, կ՚արգիլէ գործածել զանոնք այնպիսի ձեւով մը որ պատիւ չեն բերեր: Օրինակ՝ հիթլէրական խաչանշանը դնել անուշեղէնի եւ երշիկի տուփերու վրայ:

Երրորդ օրինագիծը դիւրութիւններ կուտայ հողագործական շրջաններուն: Չորրորդը կ՚ընդլայնէ պատժական տրամադրութիւնները, աւելցնելով « գիտնագիտական գաղտնիքներու լրտեսութեան եւ դաւաճանական յարաբերութեանց », անատուններու չարչարանքի, սուտ լուրերու, հրապարակային անբարոյականութեան եւն. պատիժները: Մեծամասնութեան, որ ներկայ օրէնքով քրէական յանցանք է, պատիժ՝ ապա կը համարուի, « եթէ միջոցներ ձեռք առնուած են կեանքի պաշտպանութեան համար »: Հինգերորդ օրէնքով դիւրութիւններ կը տրուին ներքին նաւարկութեան

Հրեաներու պաշտպանութեան համար

Լոնտոնի մէջ անգլօ-հրէական ժողով մը գումարուեցաւ, նախագահութեամբ Պ. Ա. Բոշիլտի: Այս առթիւ Անգլիոյ Սիոնական դաշնակցութեան նախագահը առաջարկեց համագործակցութեան ձեռնարկել, որպէս զի Գերմանիոյ Հրեաները Պաղեստին փոխադրուին:

— Մենք, ըսաւ, աչքի առջեւ ունինք խնդիր մը որ չի կրնար կարգադրուիլ ժողովրդական պարզ մեթոտներով: Հրեաները պիտի կռուին մինչեւ վերջը.

Միւս կողմէ, Անգլիոյ մէջ հաստատուած է նոր կազմակերպութիւն մը, որ դրամ պիտի հաւաքէ ի նպաստ այն հրեայ փրոֆէսէօրներուն եւ գիտուններուն որ կը հալածուին քաղաքական կամ ցեղային պատճառներով: Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ օգնել այն հրեայ փրոֆէսէօրներուն որոնք ստիպուած են ձգել իրենց պաշտօնները՝ գերմանական համալսարաններուն մէջ

Խորհրդային գիւղացիներու նոր տագնապը

« ՀԱՐՍՏԱՑԷ՛Ք » ՀՐԱՄԱՆ

Պ. Պ. Կալինին, Մոլոտով, Քականովիչ եւ ուրիշ վարիչներ վերջերս արտայայտ մը կատարեցին գաւառները, որպէս զի մղում տան գիւղացիներուն՝ ցորենահաւաքի համար: Քուպանի, Սամարայի եւ ուրիշ վայրերու գիւղացիական համագումարներուն մէջ, անոնք յայտարարեցին թէ հաւաքական տնտեսութեանց օրէնքին մեղմացումը պիտի շարունակուի եւ թէ արդէն համախմբուած գիւղացիները պիտի կրնան « հարստանալ »

Պ. Մոլոտով մասնաւորապէս բացատրեց թէ Ստալին ինք անձամբ իբրեւ նշանախօսք ընտրած է հետեւեալ բանաձեւը.

— « Յառաջիկայ շրջանին համար մեր անմիջական գործը, մեր կոմունայի աշխատանքն է հարստացնել իւրաքանչիւր համախմբուած գիւղացի ».

Եւ աւելցուց թէ՝ այս ծրագրին յաջողութիւնը այժմ ամբողջովին կախում ունի իրենցմէ՝ գիւղացիներէն: Իբրեւ առաջին քայլ, անոնք պէտք է չարաչար աշխատին, լիցուն հունձք մը ապահովելու համար: Ունեւոր գիւղացիներու դէմ պայքարը պիտի շարունակուի անողորմաբար, մինչեւ որ բոլոր նենգ եւ խորթ տարրերը անհետանան.

Պ. Մոլոտով չմոռցաւ նաեւ « նոր-հարուստ » գիւղացիներու եւ « կուլակ »ներու տարբերութիւնը: Միւս բոլշեւիկ վարիչներն ալ շեշտեցին թէ գիւղացիները պիտի կրնա՛ն վայելել իրենց ջանքերով շահուած հարստութիւնը

Գիւղատնտեսական գործավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը յանձնարարէ իբրեւ քրէական յանցանք հետապնդել պետական ագարակներու տնօրէններն ու վարիչները, եթէ անմիջական միջոցներ ձեռք չեն առներ աշխատաւորներու դասալքութիւնը արգիլելու համար: Հրամանագիրը կ՚ըսէ թէ դասալքութիւնը դրեթէ միայն եւ միայն հետեւանք է խայտառակ պարենաւորման եւ անհրաժեշտ պէտքերու զանցառութեան: Պետական հողագործութեանց տնօրէնները անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուին գիւղացիներուն ապրելի հրապարակային կեանքին եւ խանութին, որպէս զի ամէն մարդ տեսնէ նիւթերը, կաթսային մէջ նետուած ատեն: Ցետոյ, ծանրագոյն պատիժներու գնով, պէտք է հեռացնեն բոլոր խորթ տարրերը եւ մշակներուն ծարեն տեսակ մը անկողին, ինչպէս եւ դիւրութիւններ՝ տարր օրը անգամ մը լուացուելու:

Կառախումբին մէջ սպաննեցին եւ նետեցին

Երեքշաբթի առտու, ահռելի ոճիր մը երեւան հանուեցաւ Կրընոպլ-Փաբիզ գծին վրայ: Տիժոնի մօտ, բանուորները գտան արիւնոտ բարձ մը եւ քիչ անդին՝ գիծերուն վրայ փռուած դիակ մը եւ արիւնոտ ծածկոց մը: Զոհը, որ բարեկեցիկ մարդ մը կ՚երեւար, 55 տարեկան է եւ յաղթանդամ: Շատ լաւ հագուած էր, բայց կօշիկները հանած. ինչ որ կը նշանակէ թէ սպաննուած էր քնացած ատեն. Դանակի հարուած մը ստացած էր ուսին վերեւ: Քննութենէն հաստատուեցաւ որ Լիոն հասած 30 թիւ Ընկերութեան Բ. կարգի վակոնը արիւնոտած էր: Ոստիկանները մարդը սպաննած եւ կառախումբէն նետած են փաղուղեն 1927ին ալ, այդ միեւնոյն վայրին մէջ մօրմէ հարուածներով սպաննուած էր պաշտօնեայ մը, երբ կը դառնար Կրընոպլէն, իսկ 1930ին սպաննուած էր Տիկին Ալիս Պառալիէ:

Քննութիւնները կը շարունակուին:

ԿԱՄԵՆԵՒԻ ՄԵՂԱՅԱԳԻՐԸ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթերը կը հրատարակեն հակայեղափոխ կուսակցութեան նախկին վարիչներէն Լէոն Կամենեւի մէկ մեղայագիրը: Խնդրարկուն չափազանց նուաստացուցիչ բացատրութիւններով կը գիմէ Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովին եւ կը խնդրէ վերընդունիլ զինքը կուսակցութեան մէջ: Այս առթիւ, կը պարզէ իր ընթացքը 1925էն ի վեր, կը խոստովանի թէ սխալ եւ ներապարտ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ, վերջին տարիներու ընթացքին եւ կը գոչայ կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ պայքարելուն համար: Կ՚ընդունի թէ ան յաղթականօրէն կռուեցաւ ու զարգացաւ Ստալինի տեսական եւ գործնական ղեկավարութեան տակ: Ու վերջապէս կ՚աւելցնէ թէ վճռականօրէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Տագնապին պատճառները

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բ. — ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ. — Գործազրկութիւնը թէև ինքնին հետեւանքն է տնտեսական տագնապին, բայց գործազուրկներու թիւը այն աստիճան խոշոր համեմատութիւններու հասած է — մօտ քառասուն միլիոն հոգի աշխարհի երեսին — որ անիկա իր կարգին առաջնակարգ պատճառներէն մէկն է այսօր տագնապին տեւականացման եւ տարածումին։

Քառասուն միլիոն հոգի, մի միայն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, այսինքն լաւ սպառող դասակարգէն, երբ ձեռնածալ նստելու կը ստիպուին, մէկ կողմէ բեռ դառնալով ընկերութեան վրայ եւ խախտելով պետական պիւտճէները, միւս կողմէ ալ միայն նուազագոյնին վերածելով իրենց եւ իրենց ընտանիքին սպառումը, այլ շատ անգամ կատարեալ զրկանքի կեանք մը տալով՝ այդ համեմատութիւններուն հասած աղէտ մը չի՛ կրնար իր հիմքերէն իսկ չսասանել ամենահաստատուն նկատուած տնտեսական գոյավիճակն իսկ։

Գործազրկութիւնը, որքան որ ալ իր այսօրուան ծաւալը ստացած ըլլայ տնտեսական տագնապին հետեւանքով, բայց զայն ծնող պատճառներուն մէջ պէտք է տեղ տալ նաեւ երկու ուրիշ կարեւոր ազդակներու, այն է մեքենական միջոցներու զարգացման եւ կիններու աշխատանքին։

Մեքենական միջոցներու զարգացումը, որ օրէ օր նոր նուաճումներ կը կատարէ եւ զոր ոմանք քաղաքակրթութեան չարիքը կը նկատեն, մէկն է այն բարդ ու դրեթէ անլուծելի հարցերէն որոնք կուգան աւելի վերածել տնտեսական թնճուկը։ Հոս տեղը չէ խորացնելու այդ հարցը։ Բաւ՛ է միայն որ երբ մէկ հատիկ մեքենայ մը տասը, հարիւր եւ երբեմն աւելի մարդոց աշխատանքը կը կատարէ երկու կամ երեք զոյգ բազուկներու օգնութեամբ, եւ երբ օրէ օր կ'աճին, կը բազմանան այդպիսի մեքենաներու տեսակը, թիւը եւ արտադրութեան կարողութիւնը, բնականաբար նոյն համեմատութեամբ պիտի նուազի աշխատաւորներու պահանջը եւ պիտի ստուարանայ գործազուրկներու բանակը։

Ինչ կը վերաբերի կիներու աշխատանքին, թէեւ ոչ անշուշտ կարեւորութեան նոյն չափով եւ աւելի դարմանելի տեսակէն՝ բայց ան ալ եկած է աւելցնել գործազուրկներու թիւը։ Աշխատող կիներու թիւին յաւելումը ուղղակի արդիւնքն է պատերազմին։ Արդարեւ երբ տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներ զինուորագրուեցան եւ ամլութեան դատապարտուեցան պատերազմի ճակատներուն վրայ, թիկունքը գտնուող կիներն ու աղջիկներն են որ անոնց տեղերը գրաւեցին, ըլլայ գործարաններու թէ գրասենեակներու, արհեստանոցներու թէ վաճառատուններու մէջ եւ այլուր։ Պատերազմէն յետոյ թէեւ անոնց մէկ մասը քաշուեցաւ գործէ, բայց մէկ կարեւոր մասն ալ չուզեց լքել իր գրաւած դիրքերը եւ մնաց գործի վրայ։ Ու երբ առատ սպառումի տարիները անցնելէ յետոյ եկան չափաւորութեան տարիները, տեսնուեցաւ որ տարապայման կերպով աճած էին աշխատաւոր բանակները եւ հաւասարակշռութիւնը խախտած էր մատուցման եւ պահանջքին միջեւ։

Գ. — ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆԵՐՈՒ ԲԱՑԸ. — Պատերազմին պատճառած անհաշիւ մսխումներուն հետեւանքով տարապայման կերպով ուռած էին յաղթող թէ պարտուած, մեծ թէ պզտիկ, բոլոր երկիրներու պիւտճէները։ Պէտք էր վերաշինել աւերուած շրջանները, վճարել պարտքերը կամ գէթ անոնց տոկոսները, թոշակ ապահովել պատերազմի հաշմանդամներուն եւ այրիներուն եւ դարմանել անոր հազար ու մէկ վէրքերը։ Այդ բոլոր ծախքերը հոգալու համար պետութեանց վարիչները երկու միջոց ունէին միայն, — ներքին կամ արտաքին փոխառութիւն եւ նորանոր տուրքերու յաւելում։ Եւ անոնք լայնօրէն օգտուեցան թէ մէկէն եւ թէ միւսէն։

Առատութեան տարիներու ընթացքին թէ փոխառութիւնները դիւրաւ գլուխ կուգային, թէ ժողովուրդը դիւրաւ կը վճարէր իր վրայ ծանրացող ուղղակի թէ անուղղակի հարկերը։ Եւ որքան աւելի կ'ընդարձակուէին առեւտրական գործառնութիւնները, նոյնքան կ'աճէր տուրքերու հասոյթը եւ գէշ աղէկ կարելի կ'ըլլար պիւտճէները գոցել։

Բայց առատութեան տարիներուն երբ յաջորդեցին վտիտ տարիները, երթալով աւելի եւ աւելի դժուարացաւ պիւտճէներու հաւասարակշռութեան հարցը։ Փոխառութիւնները ընկան դժուարութիւններու հանդիպիլ, տուրքերու հասոյթը սկսաւ օրէ օր նուազիլ եւ նոր տուրքեր հաստատելու դրութիւնը, արդէն իսկ ծանր կերպով ճնշուած հարկատու հասարակութեանց վրայ՝ դառնալ վտանգաւոր խաղ մը։

Պատերազմէն առջին եւ պատերազմին պատճառած անդարմանելի աղէտներուն հետեւանքով նոր ոգի մը առնդծուած էր մարդոց մէջ եւ ժողովրդավարական գաղափարները, բազմաթիւ երկիրներու մէջ, կատարած էին դէպ ի ձախ այնպիսի նուաճումներ՝ զորս անհնար էր այլ եւս անտեսել կամ ոտքի տակ տալ։ Այդ նոր ոգիով թափանցուած ժողովուրդներուն ներկայացուցիչները ոչ միայն անհնարին կը դարձնէին երկրին վարչական մեքենային մէջ զանդուածային խնայողութիւններ մտցնելով իրաց դրութիւնը դարմանելու արմատական միջոցին գործադրութիւնը, այլ եւ պատճառ կը դառնային որ ծախքերու գլուխը ամէն օր քիչ մը աւելի ծանրանայ։

Այսպէս է որ պատերազմէն առջին հրապարակ եկան, բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ընկերային ապահովագրութեան օրէնքները եւ գործազուրկներուն օրապահիկ վճարելու դրութիւնը, որոնք ահագին բեռ դարձած են պետական պիւտճէներուն վրայ եւ որոնց հսկայական գումարները ամէն օր քիչ մը աւելի կ'աճին։

Որքան անվիճելի ըլլայ բացարձակ արդարութիւնը եւ նոյն իսկ հրամայական պահանջքը այդ նոր կարգերուն՝ նոյնքան անտարակուսելի է սակայն որ ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին գործադրութիւնը եւ գործազուրկներուն օրապահիկ վճարելու դրութիւնը, խոշոր կարեւոր բաժին մը ունին պետական պիւտճէներու խանգարման եւ անոնց ցոյց տուած բացին մէջ

Եւ երբ պետութեան մը պիւտճէն տարիներ շարունակ բաց ցոյց կուտայ, մինչեւ տարեկան տասնեակ միլիառի եւ աւելիի հասնող գումարներով, եւ այդ բացը ներքին թէ արտաքին փոխառութիւններով միայն կը ծածկուի, այդ պետութիւնը կը կորսնցնէ հետզհետէ իր ունեցած վարկը թէ արտաքին աշխարհի առջեւ եւ թէ երկրին ներսը։ Ոսկին կը հեռանայ այդ երկրէն, առանց ետեւը նայելու, ի խնդիր աւելի ապահով ու հաստատուն նկուղներու, թղթադրամը տագնապալի նշաններ կը սկսի ցոյց տալ, վստահութիւնը կը վերնայ, դրամագլուխը կը քաշուի շուկաներէն, առեւտուրը աւելիեւս կը կաղայ եւ տնտեսական տագնապը կը ծանրանայ։

Դ. — ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐԸ. — Ազատ փոխանակութեան դրութիւնը շատոնց վերցած էր աշխարհի երեսէն եւ միայն աւանդապահ Անգլիան էր որ ամուր կառչած կը մնար անոր, երբ մօտ երկու տարի առաջ, այդ վերջին երկիրն ալ պարտաւորուեցաւ ընդունիլ մաքսապաշտպան դրութիւնը։

Դժուար է մրցումի մտնել այն ընդարձակածաւալ եւ ուժեղ երկիրներուն հետ, ինչպիսին է օրինակի համար Ամերիկան, որոնց հողը առատօրէն կ'արտադրէ աշխարհի բոլոր բարիքները, որոնց ներքնահողը կը պարունակէ ամէն տեսակ օգտակար հանքեր՝ դիւրաւ հասանելի վայրերու մէջ, որոնց տրամադրած վիթխարի դրամագլուխները թոյլ կուտան որ անցին վրայ արտադրուած նախանիւթերը կարենան գործուած ապրանքի փոխածուիլ արհեստին վերջին մեքենական կատարելութիւններովը օժտուած գործատուններու մէջ եւ ուր ժողովուրդը աշխատունակ է, ճարպիկ, երիտասարդ արիւնով եւ հանելու ծարաւի։

Այն երկիրը ուրկէ որուն տեղական այս կամ այն ապրանքը չի կրնար ազատ մրցակցութեան մտնել դրացի հեռաւոր ուրիշ երկրի մը նոյնանման ապրանքին հետ, իր տեղական ճարտարարուեստը պաշտպանելու համար կը դիմէ խիստ դիւրին միջոցի մը, այն է մաքս առնել դուրսէն մտցուած այդ ապրանքին կամ նիւթին վրայ՝ այն չափով որ անիկա աւելի սուղի նստի քան տեղական ապրանքը։ Այդ պայմաններուն մէջ, նախ տեղական ապրանքը կը ծախուի եւ անոր սպառումէն յետոյ միայն դուրսի ապրանքը։

Այս դրութիւնը շատոնց կը կիրարկուէր, առանց շատ մեծ անպատեհութեանց, բայց երբ բրիտանական կայսրութիւնն ալ զայն որդեգրեց, երբ մէկ կողմէ դրամական տագնապի, միւս կողմէ տնտեսական ընդհանուր վերիվայրումին եւ երրորդ կողմէ տեղական ճարտարարուեստները զարգացնելու եւ ամէն գնով ինքնաբաւ դառնալու ձգտումին հետեւանքով այդ մաքսերը անանցանելի պատնէշներու վերածուեցան, բնական պահանջներու, ճաշակի, հանգստաւէտութեան ամէն ձգտումի սանձ դնելով, պարտաւորցնելով որ մետաքսի տեղ մարդիկ կտաւ հագնին, կօշիկի տեղ տրեխ՝ այդ չափազանցութեան տարուած մաքսապաշտպանութիւնը ահագին հարուած տուաւ միջազգային առեւտուրին եւ դարձաւ մէկը տնտեսական տագնապին գլխաւոր պատճառներէն։

Ե. — ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՐՏՔԵՐԸ. — Գերմանիա չվճարեց ու չպիտի վճարէ իրեն պարտադրուած գումարը եւ Դաշնակից պետութիւնները 1931ի Լոզանի դաշնագրով սրունք քաշեցին իրենց առնելիքներուն վրայէն, բայց Միացեալ Նահանգները անդրդուելի կը մնան եւ կը պահանջեն իրենց առնելիքը։ Որքան ատեն որ անոնք յամառին իրենց այդ դիրքին վրայ, միջազգային առեւտուրը, որուն գլխաւոր սիւներէն մէկն է ինքը Ամերիկան, չի կրնար վերածաղկիլ եւ օգնել տնտեսական տագնապին վերացմանը։ Պարզ է որ կը պնդեն պարտատէր երկիրներու ներկայացուցիչները, առանց քանի մը տարիէն սնանկութեան մէջ իյնալու վտանգը յանձն առնելու, մենք չենք կրնար ապրանք գնել Ամերիկայէն եւ փոխարէնը կանխիկ վճարել, երբ մեր ծախած ապրանքին փոխարժէքը հոն պիտի մնայ, տասնեակ եւ տասնեակ տարիներով՝ մեր միլիառներու պարտքը ծածկելու համար։ Պարտքերը մինչեւ որ չջնջուին բնականոն պայմաններու մէջ առեւտուրի խնդիր չի կրնար ըլլալ։

Զ. — ԴՐԱՄԻՆ ԱՆԿԱՅՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՈՍԿԻԻՆ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ. — Որքան ատեն որ շարունակէ անգլ. ոսկին, ամերիկեան տոլարն եւ ասոնց կապուած խումբ մը փոքր երկիրներու դրամներուն արժէքը մնալ անկայուն, ամէն օր փոփոխութեան ենթակայ՝ առանց որ ոչ ոք կարենայ գիտնալ թէ մինչեւ ո՞ւր կրնան իյնալ կամ բարձրանալ անոնք՝ առեւտրական միջազգային հրապարակը չի կրնար առողջանալ, քանի որ ապրանքները միշտ պիտի մնան վարանոտ՝ վաղուան անստուգութեան պատճառով։

Նոյնպէս քանի ոսկիի համաշխարհային պահեստը կեդրոնացած մնայ քանի մը պետութիւններու ձեռքը եւ ուրիշներ իրենց թուական եւ առեւտրական կարեւորութեան համապատասխան բաժին մը չունենան այդ թանկագին մետաղէն, որ կը մնայ խարիսխը բոլոր արժէքներուն, իրաւազրկուած երկիրները չեն կրնար վերցնել այն սեղմիչ օրէնքները որոնք կերպով մը կը մեկուսացնեն զանոնք արտաքին աշխարհէն եւ միջազգային առեւտուրը, թօթափած իր կապանքները՝ չի կրնար մտնել իր բնականոն հունին մէջ։

Ահա այս հարցերն է որ պիտի քննէ յունիս 12ին Լոնտոնի մէջ հրաւիրուած տնտեսական մեծ համաժողովը, որ դրուած է Անգլիոյ վարչապետ Գ. Մաքտոնըլտի նախագահութեան տակ եւ որուն պիտի մասնակցին 66 պետութիւններ, աւելի քան երեք հազար ներկայացուցիչներով եւ մասնագէտներով ու հազարաւոր քարտուղարներով, օգնականներով ու մեքենագիրներով։

Այս հարցերու կողքին տեղ պիտի գտնէ նաեւ, թերեւս կողմնակի բանակցութիւններու ձեւին տակ, զինաթափութեան բարդ ու թնճուկ հարցը որ ահա մօտ վեցուկէս տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ պետութիւններն ու Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ որու մասին պիտի խօսինք առանձին։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գոյացած համաձայնութեան մանրամասնութիւնը

Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ, որ Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կը կատարէր օսմանեան պարտքերու մասին, Պոլիս վերադարձած ըլլալով, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ գոյացած համաձայնութեան մասին.

— Փարիզի մէջ, Օսմ. դրամատան պայմանաժամը երկարաձգելու մասին կատարուած բանակցութիւնները առայժմ յետաձգուած են։ Շատ մը հիմնական կէտերու շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է, բայց կէտ մը տակաւին անկախ կը մնայ։

Օսմանեան կառավարութիւնը 161 միլիոն հնչուն ոսկիի պարտք մը ձգեց իր ժառանգորդներուն։ Թուրքիոյ ինկած բաժինը 107ուկէս հնչուն ոսկի էր։ Եթէ հարկ ըլլար Մուհարրէմի եւ նախկին պայմանագրութեանց համաձայն վճարում ընել, իբրեւ տոկոս եւ «ամորթի», տարեկան 5,300,000 հնչուն ոսկի պիտի տայինք։ Ասոր վրայ պէտք էր աւելցնել Վարչ. խորհուրդին եւ դրամատան ծախքերը։ Եւ 91 տարի պիտի շարունակուէր այս դրութիւնը։

1928ի համաձայնութեամբ, պարտքին քանակը չգեղչուեցաւ, այլ միայն մասնավճարները աստիճանաբար աւելցնելու սկզբունքը ընդունուեցաւ. Արդարեւ, առաջին երկու տարիներուն 1,600,000 ոսկի պիտի տայինք, յաջորդ հինգ տարիներուն՝ 2ական միլիոն եւ այլն.

Այս անգամ կնքուած համաձայնութեամբ, ամբողջ պարտքը 8ուկէս միլիոն ոսկիի գեղչուած է, իսկ տարեվճար որոշուած է 700,000 ոսկի. Միայն թէ առաջին վեց տարիներուն աւելի պակաս գումարներ պիտի տրուին։ Այսպէս, առաջին տարին պիտի տանք 566,000 ոսկի, Բ. տարին՝ 585, Գ. տարին՝ 610, Դ. տարին՝ 635, Ե. տարին՝ 660, Զ. տարին՝ 660 հազար ոսկի։ Գոյացած տարբերութիւնը, 465 հազար, պիտի վճարուի այն գումարով զոր Վարչ. խորհուրդը պարտաւոր է վերադարձնել մեզի։ Միւս կողմէ, վճարման պայմանաժամը 91էն 50 տարուան գեղչուած է.

Պայմանագրութեան համաձայն ,500 ֆրանքնոց նոր պարտաթուղթեր հրապարակ պիտի հանուին, հարիւրին 7ուկէս տոկոսով։ Շատեր ծանր պիտի նկատեն այս տոկոսը։ Հետեւաբար բացատրեմ խնդրին ներքին ծալքը.

Բաժնետէրերը կը պնդէին որ տոկոսը հարիւրին 6էն աւելի չըլլայ։ Մենք ալ հարիւրին 9էն իջնել չէինք ուզեր, որովհետեւ աշխատեցանք նախ տարեվճարը ճշդել եւ յետոյ պարտքին ընդհանուր քանակը։ Ի վերջոյ 7ուկէսի վրայ համաձայնեցանք։ Եթէ աւելի փոխարէն, օրինակ 3.75 տոկոս ընդունէինք, մեր պարտքը ինքնաբերաբար 17 միլիոն հնչուն ոսկիի բարձրացած կ'ըլլար, տարեվճարը 700,000 մնալով հանդերձ։

Պայմանագրութեան համաձայն, երեք տարի յետոյ իրաւունք ունինք ուրիշ պարտաթուղթերու վերածել (քօնվէրսիոն) Հանրային պարտքերու թուղթերը։ Ենթադրենք որ առաջիկային Թուրքիոյ վարկը այնքան կ'ամրանայ որ կը յաջողինք օրինակ 7.53 տոկոսով փոխառութիւն կնքել։ Արդ, Հանրային պարտքերու 7ուկէս տոկոսաբեր թուղթերը եթէ այս թուղթերուն վերածենք, կէս առ կէս շահ պիտի ընենք։

Տարեվճարները հնչուն ոսկիով չպիտի տրուին, այլ անոնց արժէքին չափ ընթացիկ դրամով, որ ֆրանսական ֆրանքն է կամ Վարչական խորհուրդին ճշդելիք ուրիշ թղթադրամ մը

Եթէ այդ երկու թղթադրամներն ալ արժէքը կորսնցնեն, կառավարութիւնը նորէն 700,000 հնչուն թրքական ոսկի պիտի տայ բաժնետէրերուն։

1928ի համաձայնութեամբ, Պոլսոյ Ղալաթիոյ, Հայտար Փաշայի եւ Սամսոնի մաքսերը իբրեւ երաշխաւորութիւն ցոյց տրուած էին։ Նոր համաձայնութեամբ, Սամսոնը դուրս թողուած է։ Եթէ մաքսատուները իրարու վրայ երեք տարի աւելի հասոյթ բերեն քան տարեվճարը, կառավարութիւնը իրաւունք ունի անոնցմէ մէկը դուրս հանելու։

Ցնայ, եթէ կառավարութիւնը օր մը չկարենայ մասամբ կամ ամբողջովին վճարել իր պարտքերը, բաժնետէրերուն հանդէպ պիտի ընէ այն գործողութիւնը զոր պիտի ընէ միւս առնելիքտէրներուն համար։ Ուրիշ խօսքով, բոլորը հաւասար վերաբերում պիտի գտնեն։

Նոր համաձայնութեամբ, Հանրային Պարտքերու Բաժնէկի պարտաթուղթերուն համար միակ վարչական խորհուրդ մը պիտի գտնուի, բաղկացած անգլիացի, ֆրանսացի, թուրք, գերման եւ իտալական մէկական անդամէ։ Ասկէ զատ, Օսմ. դրամատունը ներկայացուցիչ մը պիտի ունենայ հոն, իսկ մէկական տարիով փոխն ի փոխ ֆրանսացի եւ պելճիքացի ուրիշ անդամ մը պիտի գտնուի.

Ճիշդ չէ թէ Բուժէլի երկաթուղիի պարտաթուղթերը դուրս թողուած են համաձայնութենէն։ Ընդհակառակն, որոշուած էր տարեկան 30,685 հնչուն ոսկի յատկացնել անոնց վճարման. Միայն պայման դրուած էր պահել հին թուղթերը եւ չփոխարինել նորերով։ Այս անգամ փոխուածը տարեվճարը չէ, այլ պարզապէս պարտաթուղթերն անունը։ Հին պարտաթուղթերը պիտի փոխանակուին 40 ֆրանքնոց նոր պարտաթուղթերով։

Թերթերու մէջ կարդացի թէ կառավարութիւնը փոխառութիւն մը կնքելու վրայ է ֆրանսական խմբակի մը հետ։ Չեմ գիտեր թէ այդ լուրը ի՞նչ աղբիւրէ առնուած է։ Միակ գիտցածս սա է որ, այդ լուրը պարզապէս թերթերու մէջ կարդացած եմ։

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Հռչակաւոր գրագէտ Մաքսիմ Կորքի Պոլիս այցելեց անցեալ շաբթու եւ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— «Անհանգստութեան պատճառաւ չպիտի կրնամ Պոլիս մնալ. խիստ կը փափաքէի մինչեւ Էնկիւրի երթալ, Թուրք յեղափոխութեան մեծ դէմքերուն հետ ծանօթանալ։ Մօտերս դարձեալ Իտալիա պիտի երթամ, այն ատեն Թուրքիոյ մէջ երկար մնալու պիտի աշխատիմ.

Ես Թուրքերն ու Թուրքիան շատ կը սիրեմ. պզտիկ տարիքէս Ղազախներուն եւ Ղրիմի Թուրքերուն քով ապրած եմ։ Վերջերս առողջութիւնս խանգարեցաւ։ Մէկ թոքով կ'ապրիմ, սրտի հիւանդութիւն ալ ունիմ։ Այսուհանդերձ կը փափաքիմ հատոր մը հրատարակել Թուրքիոյ մասին»։

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ (3)

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Հօտերդ երբ կուգային «պերի» կթուելու համար, ճերմակ ու փրփրուն կաթը տասնեակ մը դոյլեր կը լեցնէր, ու անկէց թան ու մածուն, սեր ու կարագ, իւղ ու պանիր կը պատրաստուէր մեզի համար։ Ի՜նչ անուշ էր իրիկունը, երբ հօտերդ պառկած կ'ըլլային և կ'որոճային ժամերով։ Հովիւներդ իրենց հօտին վերեւ, անկողնին վրայ, գայլակեր գամբռը իրենց կողքին, ու սրինգը շրթունքին դրած, կը նուագէին մինչեւ կէս գիշեր, ու իրենց անուշ ձայնը ձգուած կ'ըլլար մինչեւ մէկ ժամ հեռուները, ուր հնձւորներդ լուսնի լոյսին տակ ցորեն կը հնձէին, և սրինգի ձայնը հովին հետ մէկտեղ իրենց ականջին կը հասնէր...

Հա՛պա ուխտագնացութիւններդ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքին, որ հազիւ մէկ ժամ հեռուն կը հանգչէր, չորս սարերուդ խորը, գետակին ափին։ Տարին անգամ մը կամ երկու, հարիւրաւոր մատաղցուներով խոյեր ու գառնուկներ, զոյգզոյգ ներկուած՝ իրենց կոնակովը, մ՛ը՛շ մ՛ը՛շ կը քալէին մեզի հետ միասին, քանի մը ժամ վերջ օրհնուելու համար վանքին ժամուն մէջ... Այդ օրը, բոլոր զաւակներդ իրենց ամէնէն ծանր հագուստները կը հագնէին։

Եւ Կաղանդը, Ծնունդը, հա՛պա Զատիկդ տնեման... Երեք օր շարունակ, կարմիր հաւկիթներու կռիւներով կը զարդարուէին տանիքներդ։ Կը յիշե՞մ, կը յիշեմ կարինեներուդ երգերը եւ ուրախութիւնները Բարեկենդանի։ երբ հարս ու աղջիկ բոլորը, իրենց «զաւթնիները» հագած, խումբ խումբ, երա՛մ երամ տանիքներուդ վրայ կը պարէին ու կը պարէին մինչեւ երեկոյ.

Ռիֆանը բարձիս մէջ,
Ես չեմ երթար մարդու մէջ,
Ես իմ եարը կու ճաչնամ.
Երկու ճաղար մարդու մէջ։

Ուրիշ խումբ մը միեւնոյն տանիքին վրայ, քիչ մը անդիէն.

Ասօր չես երեւար ուր ըս գնացեր
Բարսը լեռնով եար դուրս նըս ծիացեր.
Բարսը լեռանն ետեւ բարսը լեռ մա կայ,
Բոլորը տուման է մէջը եար մա կայ:

Երրորդ խումբ մը, ուրիշ տանիքէ մը.

Աղբար աղբուր տրմ եկեր,
Ծարաւ ըմ ջուր տրմ եկեր,
Ջուրիդ ճամար չեմ եկեր,
Ես քու սիրուդ ըմ եկեր.

Չորրորդ խումբ մը, աւելի բարձր ու երկա՛ր եղանակով մը.

Չո՛յ Նազանիմ Նազանիմ,
Ջա՛ն Նազանիմ Նազանիմ,
Նա՛զան դու բարով եկար,
Կարմիր խնձորով եկար, ենն.

Եւ ահա կարինեներդ որ նոյնպէս խումբերով հարսներուն ու աղջիկներուն երամին մօտ, իրենց օղիի շիշերով՝ ուրախութեան նստած, առջեւը բաց «չարտախ» մը կամ նոյնպէս ուրիշ տանիքի մը վրայ.

Ջա՛ն մը ծնչեց էրզրումի Հայո՛ց լեռներէն.
Թո՛նդ-Թո՛նդ ելան Հայոց սրտեր զէնքի շաչիւնէն,

Եւ կամ.

Պանք-Օթօման գրաւած է
Դաշնակցական կօմիտէն, ենն.

Ու ահա կը սկսին տարճանակներու անթիւ հարուածները. թա՛մ, թա՛մ, թա՛մ, մինչեւ երեկոյ ու կէս գիշեր։

×

Անգին գիւղակս, եւ ահա ձմեռ է։ Ամուսնանալու եղանակն է հասունցած կարինեներուդ ու աղջիկներուդ համար։ Պէտք է անպատրաստ Մեծ Պահքը չհասած հարսանիքները կատարել։ Ու կը սկսէր հարսնիքներուն շարքը։ Հին, նահապետական պաշտելի սովորութիւններով։ Երկու-երեք օր գիշեր-ցերեկ անդադար, երգել ու պարել, ուտել, խմել, ենն.։ Հարսնիքին երկրորդ օրը, զոյգերը պսակի կը կենային ժամուդ մէջ, ու հարսնեւորները նոյնպէս լեցուած կ'ըլլային ժամ, լո՛ւռ ու մունջ մտիկ տալով պսակի որ այնքան երկար կը տեւէր, սպառելով փեսաներուն համբերութիւնը։ Հարսները միշտ համբերող ու հնազանդ էին։ Պսակը լրանալէն վերջ, քահանայով ու սարկաւագներով, խաչով, խաչվառով ու ցնծումով, «Թէ Հայրենեաց Պսակագիր» երգելով ժամէն դուրս կուգային, ու երգը լրանալէն վերջ, անմիջապէս նուագը։ Ժամէն դուրս ելլելու ատեն, ճիշդ դրան վրայ, գառնուկ մը կամ աքլոր մը կը մորթուէր, եւ արիւնը հարսին ու փեսին կօշիկներուն քսուելու համար։ Ցետոյ, հարսնեւորներդ քու է՛ն հեռու ճամբէդ Թարէ-Կամուրջէդ կը դառնային, պոռալով, երգելով, պարելով ու տարճանակ պարպելով։

Դրօշակիրը կ'ըլլար ամէնէն առաջ, ու իր հա՛յ հո՛յը երբեք չէր դադրեցներ։ «Ջուռնա»յին ու «Դաւուլ»ին, կամ «Քէմանչէ»ին ու «Թէֆ»ին ձայները, ամբողջ քեզ ու մօտիկ սարերդ կը բռնէր, տարճանակները անդադար կը կրակէին իրարու ետեւէ, հարս ու փեսայ հեծած կ'ըլլային մէկ-մէկ ձիու վրայ, հարսին աղբարը ձիուն առջեւէն ու միշտ սանձէն բռնած, հարսնքուորը կողքէն։ Նոյնպէս, փեսին առջեւէն կը քալէր կնքահայրը ու կողքէն՝ կնքամայրը, եւ այսպէս, մինչեւ որ հասնէին հարսնետան դուռը։ Հարսնետան տանիքին վրայ, երկար պար մը բազմանդամ, հարս ու փեսին ծնողքներով, ազգականներով, բարեկամներով ու հարսնեւորներով, բոլորը ճկոյթ-ճկոյթի անցուցած, եւ կը սկսէր այս պարին մասնաւոր երգը։ «Պարպաշին» անպայման կին մը կ'ըլլար, ու լաւ երգող մը. կը մեներգէր, իսկ խումբը կը կրկնէր.

Ժամէն ելան ցուխտ մը ֆիտան,
Երթանք տեսնենք մեզի կուտան,
Առնինք ելլինք վերի օտան:
Հարսը պաղջան վարդ կու քաղէ,
Շաքար մաղէ թօզ կու ճանէ,
Շաքրին թօզը իւ կու թաղէ:
Է՛յ ճէ՛յ, Ցիւերնիդ տրուստ դրէք ճա՛ տրուստ,
Թագւորի մար դուն դուրս եկօր,
Քեզի ճարմուկ մըն է եկեր,
Ոտքին ճետ բարիք է բերեր:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գարապէքիր փաշա խնչո՞ւ լռեց

Գրած էինք թէ Գարապէքիր Քեազիմ փաշա չհրատարակեց իր խօսքերուն շարքը, վշտացած ըլլալով: …թերթի երեսփոխան եւ «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետ Մահմուտ պէյ, իր թերթին առաջին էջին վրայ եւ շրջանակի մէջ ստորագրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— Մեր սիւնակներուն մէջ հրատարակեցինք այն նամակները զորս մեզի գրեց Գարապէքիր փաշա, ոչ թէ ժամանակին իրողութիւնները լուսաբանելու, այլ իր անձին մասին քարոզութիւն ընելու համար: Վերջերս իրմէ ստացանք հեռագիր մը, որով կը հաղորդէ թէ այլ եւս չպիտի գրէ: Անշուշտ, այս որոշումը միայն զինքը կը շահագրգռէ.

Գարապէքիր փաշան ինչո՞ւ կարեց իր նամակներուն շարքը: Ասոր համար տրուած պատրուակը սա է. —

5 թիւ փաստաթուղթերուն մէկ մասը հրատարակած չենք:

Անմիջապէս ըսենք թէ մեր չհրատարակած այդ հատուածը ունէր այնպիսի իմաստ մը, որ կը վերաբերի միջազգային քաղաքականութեան, այսօր ալ կը պահէ իր ամբողջ կարեւորութիւնը, երկրին բարձրագոյն շահուն տեսակէտով:

Ասկէ զատ, մեր չհրատարակած այդ մասին մը տողերը ոչ մէկ կապ ունէին իր վճռականութեանց ակիզբէն ի վեր անձնական մտածումներուն եւ անձնականութեանց հետ: Կը կրկնենք, այդ հատուածը կը բովանդակէ խորհրդածութիւններ, որոնք քաղաքական մեր արտաքին քաղաքականութեան կը վերաբերին: Զինք գիտեր Գարապէքիր փաշա, անոր անտիպ հրատարակութենէն ինչ օգուտ կ'երեւակայէ իր հետապնդած նպատակին համար:

Թող ներէ մեզի, եթէ չենք ստանձներ պատասխանատուութիւնը այնպիսի հատուածի մը հրատարակութեան, որ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, այսօրուան կացութեան եւ պայմաններուն մէջ ալ նոյն արժէքը եւ կարեւորութիւնը ունի, եւ որովհետեւ կը բանայ դուռ երէկուան Թուրքիոյ պատմութեան կարգ մը փուլերը, ինչ որ անպայման վնասակար է:

Ուրիշ կերպ չէր կրնար շարժիլ ամէն լրագրող որ կը գտնուի մեր դիրքին մէջ եւ կը գիտակցի ազգային պարտականութեանց եւ երկրին շահերուն: Ուրիշ խնդիր թէ օրէնքը ո՛րչափ թոյլատու է արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ գաղտնիքներու հրապարակումին:

Մեր պատասխանատու անօրէնը, ստանալով նամակով մը այս պարագան հաղորդած է Գարապէքիր փաշային: Եթէ ինքը կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը եւ կը պնդէ հրատարակութեան վրայ, կրնայ դիմել իր ուզած միջոցին: Ասոր դէմ ալ մէկ արգելք կայ:

Կը յուսանք թէ մեր այս բացատրութիւնը պէտք եղածին պէս պիտի հասկնէ հանրային կարծիքին, թէ երեք ամսուան գրութեան մը չհրատարակուելուն համար իր յօդուածները դադրեցնելը պարզապէս պատրուակ մըն է:

Գարապէքիր փաշային այս որոշումին վրայ, մենք ալ կարճ պատասխաններ պիտի տանք մինչեւ հիմա հրատարակուած իր նամակներուն, եւ վերջ պիտի տանք անձնական պնդումներու այս վիճաբանութեան, որ այլ եւս բակած է նեղութիւն պատճառել ամէն մարդու: Ըստոյ, մէկ կողմ թողլով ներկայ վիճաբանութիւնը որ ծովի մէջ կաթիլի մը համեմատութիւնը ունի անկախութեան պայքարի պատմութեան մէջ, պիտի շարունակենք հրատարակել «Էնկիւրցիին Յուշատետրը», շատ մը ուրիշ անկիւններ ալ լուսաբանելու համար:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

«Մայրերու Օրը»

Այս տարի Ֆրանսա մեծ հանդիսութիւններով պիտի տօնէ «Մայրերու Օր»ը, հետեւելով ամերիկեան աւանդութեան: Արդարեւ Ամերիկացիները 1914էն ի վեր կը տօնեն իրենց Mother's Dayը, ամէն տարի, Մայիսի երկրորդ Կիրակին: Այդ օրը կը դրօշազարդուին ամերիկեան քաղաքներու բոլոր հաստատութիւնները եւ ամէն քաղաքացի ոչ միայն դրօշ մը կը կախէ իր պատուհանէն, այլ եւ սպիտակ ծաղիկ մը իր լանջքէն:

1926ին Ֆրանսայի մէջ եւս հաստատուեցաւ «Մայրերու Օր»ուան տօն մը: 20 ապրիլ թուակիր կառավարական շրջաբերական մը հրահանգ կուտար տօնել «Մայրերուն Օր»ը, ամէն տարի մայիսի վերջին կիրակին. Այնուհետեւ ամէն տարի կատարուեցաւ այդ տօնը եւ տարուէ տարի աւելի մեծ հանդիսութիւններով:

Ֆրանսայի ծնունդներու բազմացման քարոզչութեան համար ստեղծըուած Գերագոյն Խորհուրդին անդամներէն Ալֆոնս Քարրէ կը յայտարարէ թէ պիտի աշխատին «Մայրերու Օր»ը վարձնել ազգային տօն մը, ինչպէս է Ամերիկայի մէջ: Այդ նպատակով ալ, այս տարի աննախընթաց հանդիսութիւններով պիտի կատարուին այդ տօնը: Պէտք է, կ'ըսէ ան, մեր բարքերուն, մեր սովորութեան մէջ մտցնել մօր յարգանքի գաղափարը: Այստեղ Ալֆոնս Քարրէ դիտել կուտայ թէ մայրութիւնը տօնելու գաղափարը ներածոյ չէ եւ Ամերիկայէն չէ որ կը ստանան Ֆրանսացիները: Ընդհակառակն Ֆրանսական գաղափար մըն է ըստ իր ծագման: Արդարեւ Ֆըրանսական Մեծ Յեղափոխութեան շրջանին, Քոնվանսիոնը մշակեց ծրագիր մը, որ կը թելադրէր Ֆլորէալ (20 ապրիլ — 19 մայիս) ամսուան 10ին ամուսնական տօներ կատարել ի յարգանս բազմածին մայրերու:

«Մայրերու Օր»ը բարոյական տօն մը ըլլալէ զատ եւ մանաւանդ տօն մըն է քաջալերելու ծնունդները, դարմանելու ժողովրդեան բազմացման տագնապը: Արդի քաղաքակրթութիւնը կամ տնտեսական տենդը տարբեր ուղղեց ընտանիքի նահապետական աւանդութիւնները եւ բազմաթիւ երկիրներ, որոնց կարգին՝ Ֆրանսա, տեսան որ կը նուազի բնակչութիւնը: Վասն զի կինը դադրեր էր մայր ըլլալէ, ընդհակառակն դարձեր էր, ճարտարագործական ներկայ պայքարին մէջ, պարզ աշխատաւոր մը: Արդիւնաբերութեան տենդը, սպաններ էր սեռը, աւելի ճիշդ՝ մարդկային արդիւնաբերութիւնը՝ որդեծնութիւնը: Արդի կիները վարժուեր էին արթննալ իրենց ամուսիններուն հետ եւ վազել, մութնուլուսին, դէպի գործարան:

— Դէպի տո՛ւն, կ'աղաղակեն հիմա կարգ մը երկիրներ, դէպի մայրութի՛ւն:

Դժուար է, սակայն, փոխել սովորութիւնը, որովհետեւ կինը այլ եւս վարժուեր էր ապրելու միայն իրրեւ կին: Դժուար է, դարձեալ, կինը տանիլ մայրութեան, որովհետեւ տնտեսական տագնապը դէպի գործարան կը մղէ կիները, ջլատելու տանը աշխատող ձեռքերը: Յամառ են, սակայն, անոնք որ ստանձներ պարտականութիւնը նպաստելու մայրութեան բարձրացման:

Ֆրանսական կազմակերպութիւնները, ահա, կ'աշխատին, ի նպաստ Ֆըրանսայի մայրերուն, սարքել նուագահանդէսներ, մանաւանդ երախաներուն յատուկ՝ քաղցրաւանդակներ (goûter): Նման հանդէսներու ներկայ կ'ըլլան նահանգապետները, Քաղաքապետական Ժողովի նախագահները եւ կառավարական անձնաւորութիւններ, որոնք թրթռուն ճառեր կ'արտասանեն ի փառս մայրութեան: Մանաւորապէս կը մտածուի Փարիզ քաղաքը դնել Ֆրանսական բոլոր քաղաքներուն մէջ առաջինը, որ փառաբանելու համար մայրութիւնը, հայրենիքի եւ ընտանիքի այդ սուրբ սկզբնաւորութիւնը, կատարէ աննախընթաց հանդիսութիւններ պայծառ փառայեղ արտայայտութեամբ մը:

«Ֆրանսացի Մայրերու Օր»ուան կազմակերպիչը, Ալֆոնս Քարրէ, որ ի վարձատրութիւն իր եռանդին, արդէն պարգեւատրուած է Բժշկական Ակադեմիային կողմէ ոսկեշքանշանով, Ընկերային Նախախնամութեան կողմէ մանաւոր շքանշանով, վերջերս հըրատարակութեան տուաւ բանաստեղծութեանց դրքոյկ մը, — Սպիտակ ծաղիկը: *Դասական տաղաչափերու փունջ մը, որով կը պանծացնէ մայրութեան փառքը եւ Ֆրանսացի մայրերուն աւանդական առաքինութիւնները:*

Կ'արժէ արձանագրել, որ Ֆրանսական կարգ մը գաւառներ ունին «Երախաներու շաբաթ» մը, տօնը կ'ունենան խրախոյսի եւ պարգեւի հանդէսներ:

Այս առթիւ յիշենք, որ «Հայ Մայրերու Օր» մը տօնուեցաւ նաեւ Լիոնի մէջ եւ հրատարակուեցաւ դրքոյկ մը:

Կիներու Համաժողով

Երկուշաբթի օր, Փարիզ, Ingénieurs Civils*ի սրահին մէջ բացուեցաւ «Կիներու Ազգային Դաշնակցութեան» համաժողովը, որ տեւեց միայն երկու օր: Այս համաժողովը որ ամէն տարի կը գումարուի, կը հետապնդէ կնոջ հաւասարութեան իրաւունքները: Կը պահանջէ տալ կիներուն քաղաքային ու քաղաքական ամէն իրաւունք, որ կը վայելեն այրերը:*

Օրակարգին մէջ կան, արդարեւ, չափազանց ծանր հարցեր, միջազգային խնդիրներ, ինչպէս նաեւ կիներու քուէարկութեան պահանջը:

Հռետորները, (զարմանալի է, որ ֆրանսական լեզուն, այնքան յօժար սեռ տալու բոլոր բառերուն, իգական սեռ չի տար հռետորին, orateur*ը չունենր երբեք* oratrice*ի փոխակերպութիւն) ուժգին բողոքներ արձանագրեցին եւ բանաձեւեցին իրենց պահանջները: Կին մը դիտել կուտար.*

— Բաց ի Պելճիքայէն, Ռումանիայէն եւ Ֆրանսայէն, ուրիշ ամէն երկիր կատարեալ արտօնութիւն կուտայ վայելելու ազատագրեալ մարդու իրաւունքները: Էնկիւրիի Թրքուհիներն իսկ աւելի շատ իրաւունքներ ունին, քան Ֆրանսուհիները: Անհանդուրժելի է վերջապէս տեսնել, որ ամուսնացեալ կին մը աւելի քիչ իրաւունքներ ունի, քան ամուսնալուծեալ կին մը, քան օրիորդ մը, քան պառաւ այրի մը: Այս ձեւով, օրէնքը ամուսնացեալ կինը կը դնէ անչափահասներուն, խենդերուն եւ օրինական արգելքի ենթակայ մարդոց կարգը:

Ըստոյ խօսեցան ուրիշ կիներ, որոնք քննադատեցին ամուսնալուծման օրէնքները: Համաժողովը փակուեցաւ, պատգամաւորուհիներուն տալով տպաւորութիւնը թէ կը յառաջանայ կիներու հաւասարութեան պայքարը եւ մօտ է յաղթանակը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Վէնսէն, 22 Մայիս. — *Վէնսէնի և Մօնթրէօյի հայ մայրերու բաղձանքին համաձայն, Վէնսէնի Հ. Կ. Ե. Միութիւնը մանուկներու համար պատրաստեց ընդարձակ և մաքուր մանկապարտէզ մը:*

Հ. Կ. Ե. Միութեան խնդրանքին համաձայն, տեղական իշխանութիւնը ձրի տրամադրած է Ecole du Nord, Rue de la Liberté, Vincennes*ի մանկապարտէզը:*

Մանկապարտէզին սրահը բաւական ընդարձակ ըլլալով, մօտ 100 մանուկներ կրնան յաճախել: Այսօր մանկապարտէզը ունի 48 մանուկներ եւ կոչ կ'ընէ բոլոր հայ ծնողներուն որ ղրկեն իրենց զաւակները այլասերման վտանգէն փրկելու համար:

Շնորհիւ ուսուցիչ Գ. Ա. Գավաֆեանի աշխատութեան, այսօր բոլոր մանուկներն ալ կրնան հայերէն գրել, կարդալ, արտասանել եւ երգել: Մինչեւ Փարիզէն փոքրիկներ կուգան ուսանելու: Օննիկ եւ Արայ Խամբաչեան երկու եղբայրներ, (Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանէն) կիրակի օր անդամագրուեցան Վէնսէնի սկաուտական խումբին մէջ: Պիտի արձանագրուին հինգ աշակերտներ եւս, երբ արտօնութիւն ստանան իրենց ծնողքէն: Անշուշտ բոլոր հայ ծնողները սիրայօժար պիտի արտօնեն որ իրենց զաւակները վայելեն մարզանքին բարիքները: Կրթասիրաց կը ստանձնէ ամէն հոգ:

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր ուսուցչին որ ունի տակաւ եռանդ հայ չքաւոր մանուկները դաստիարակելու: Գ. Ղուկասեան

ԽՐԱԽՈՒՍԻՉ ՊԱՏԿԵՐ

Առնուվիլ. — *Առնուվիլի մանկապարտէզի եւ հինգշաբթի օրուան հայերէն դասընթացքի աշակերտ— աշակերտուհիները խ ր ա խ ո ւ ս ի չ պատկեր մը տուին հայ կեանքի պահպանման, կիրակի օր կազմակերպուած հանդէսին մէջ:*

Հազիւ եօթներորդ ամիսը կը լրանայ դասընթացքի եւ մանկապարտէզի բացման եւ ահա արդէն ֆրանսական վարժարան յաճախող մեր պզտիկները մեծ մասով կը կարդան եւ կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն եւ բեմ կուգան ընելու կոկիկ արտասանութիւններ եւ երգեր: Նոյնիսկ պզտիկ զաւեշտ մը կը ներկայացնեն (Թինախնդիր ծառան): Յաջող կ'անցնին երկու կենդանի պատկերներ և (Արդարութիւնը եւ յարուցեալ Հայաստանը), ինչպէս նաեւ Ատրուշանի աղօթքը: Եռանդուն ջանք թափած էր այս բոլորին համար դասընթացքի ուսուցիչը, Գ. Արամ Վտարանդի:

Մանկապարտէզի պզտիկներու մատղ հոգիները առատ բազմութիւն մը քաշած բերած էին մինչեւ հանդէսին վայրը, նախկին զօրանոցի շէնքը: Զոր քաղաքապետութիւնը հանդիսասրահի վերածած է, հաստատելով բեմ մը եւ զանազան յարմարութիւններ. Այս անգամ քաղաքապետութեան կողմէ գրեթէ ձրի տրամադրուած էր «Արարատ» Միութեան, իր հանդէսին համար: Մանկապարտէզի պզտիկները, որոնց թիւը քառասունի մօտ է, մեծ մասամբ հոն էին եւ յաջող արտասանութիւններ ըրին, երգերով եւ պարերով, առաջնորդուած իրենց վարժուհի Օր. Արաքսի Աղամեանէ: Անոնք իրենց համազգեստներով գոյնզգոյն ծաղիկներու նման զարդարեցին բեմը, ներկայ բազմութեան տալով մխիթարութիւն եւ խոստանալով գալիք ապագայ հայ մայրեր եւ հայ անհատներ:

Բանախօսեց Գ. Հրաչ Երուանդ, շեշտելով Հայերէնի ուսուցման անհրաժեշտութիւնը նոր սերունդին համար: Հոծ բազմութիւնը ապացոյցն էր հասարակութեան ունեցած գնահատանքին՝ դէպի «Արարատ» միութիւնը, որ ղանց չառներ նաեւ չափահաս սերունդը, պարբերաբար տալով թէյասեղաններ եւ հրապարակային դասախօսութիւններ: Ըսենք նաեւ որ հանդէսին ծախքերը շատ սահմանափակ ըլլալով, շնորհիւ մեր ընկերներու զոհողութեանց, հասոյթը գոհացուցիչ էր: Այս առթիւ միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր ընծայած նիւթական նուէրներուն համար, ի պատասխան ուղարկուած պատուոյ տոմսերու:

Տանաս

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵՐԹԻ ՄԱԿԱԲՈՅԾՆԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ն ալ, իր կարգին քննելով հայկական մամուլի թշուառութեան պատճառները, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մայիս).

— «Երկու գլխաւոր պատճառներ կան հայ մամուլի թշուառութիւնը յառաջացնող: Եթէ առաջինը մեր ժողովուրդի կարեւոր մէկ մասին թրքախօսութիւնն է, երկրորդը, անկասկած, ձրի թերթ կարդալու ունակութիւնն է: Իսկ առաւելապէս այս ախտերը արմատացած են կիլիկեհայութեան մէջ, իրենց հայրենիքի պարտադրած պայմաններու հարկադրանքին պատճառաւ, Կիլիկիոյ մեծ մասին մէջ, դժբախտաբար, բեմէն սկսած մինչեւ դպրոցներու եւ ընտանիքներու գործածական լեզուն էր թրքերէնը:

Մօտաւոր 120 հազար հայութեան երեք չորրորդը Կիլիկեցիներ եթէ հաշուենք, ուրեմն կը պարզուի մամուլի հանդէպ մեր ժողովուրդի ցոյց տուած վերաբերմունքը հովանաւորեալ երկիրներու մէջ: Առ հասարակ հին սերունդը անվարժ թերթ եւ գիրք կարդալու սովորութեան, մեծ մասամբ երիտասարդներն են հայ գիրի ընթերցողները: Շնորհիւ վարժարաններու մէջ տրուած հայեցի դաստիարակութեան, երիտասարդներու մէջ մխիթարական հետաքրքրութիւն մը արթնցած է հանդէպ մամուլին ու գրականութեան: Հետզհետէ սկսած է շատնալ ընթերցողներու թիւը եւ մեծ յոյս կայ որ քանի մը տարիէն, երբ ամբողջութեամբ հայախօս դառնայ մեր ժողովուրդը, պիտի ընդհանրանայ նաեւ ընթերցանութեան սէրը: Նոր սերունդի կողմէ թափուած ջանքը եւ նախանձախնդրութիւնը հայախօսութեան համար, ամէն յոյս կը ներշնչէ այդ ուղղութեամբ:

Հայ մամուլը տառապեցնող ցաւը սակայն ընդհանրապէս երկրորդ պատճառն է: Ձրի թերթ կարդալու դէշ սովորութիւնը: Չկայ ժողովուրդ մը որ մամուլի հանդէպ այնքան անգութ վերաբերում մը ցոյց տայ, որքան մեր ժողովուրդը: Շուկայի մէջ, առեւտրական հրապարակի վրայ կը հանդիպինք գիրքի ու գործի տէր հայրենակիցներու, որոնք ոչ միայն թերթի մը բաժանորդ կրնան ըլլալ, առանց ծանրութիւն մը զգալու իրենց պիւտճէին վրայ, այլ կրնան հոգալ թերթի մը ամբողջ ծախքերը. սակայն, դժբախտաբար, անոնք ուխտած են թերթի դրամ չտալու, վարժուած ըլլալով ձրի ընթերցանութեան: Դեռ բուն բաժանորդը թերթը չհրացած, արդէն անոր ձեռքն է. կը կարդայ ժամերով, կը խօսի եւ կը քննադատէ ու կը հեռանայ առանց շնորհակալութեան:

Թերթի մակաբոյծներն են անոնք, որոնք կը սիրեն կարդալ, կը հետաքրքրուին, սակայն չեն ուզեր դրամ վճարել: Թիւ մը իսկ չեն փախցներ. եթէ իր դրացի վաճառականին քով չկարենայ իր ընթերցանութեան պապակը յագեցնել, կ'երթայ ուրիշի մը քով, պարզապէս թերթ մուրալու:

Այս դասակարգը ի հարկէ կը տարբերի անտարբերներու դասակարգէն, որոնք նիւթական լաւ դիրքի եւ կարողութեան տէր են, սակայն կարդալու վարժուած չեն եւ չեն սիրեր քաղաքականութեամբ, ազգով եւ հայրենիքով հետաքրքրուիլ. իրենց թերթն ու գիրքը կանգունն ու խարտան են:

Թերթի մակաբոյծները, տեսնուած է որ, մեր մէջ առ հասարակ ունեւոր դասակարգին կը պատկանին: Նոյն իսկ մեծ վաճառականներ եւ փայլուն գործ ունեցող արհեստաւորներ են անոնք, որոնք ձեռքէ ձեռք կը պտտցնեն թերթը, ծայրէ ծայր կը կարդան եւ յաճախ թերթի ամբողջ հաւաքածոն կը կազմեն առանց սանթիմ՝ մը իսկ վճարելու:

Անբարեխիղճներու ուրիշ դասակարգ մըն ալ կայ մեր մէջ, որ կը բաժանորդագրուի թերթին եւ կը խոստանայ ամսագլխին վճարել բաժնեգինը: Կը սպասես, բազմաթիւ անգամներ կը դիմես, ազդեր կը ղրկես, սակայն ի զո՜ւր. ոչ դրամ կը ղրկէ եւ ոչ ալ պատասխան: Կը ստիպուիս ամիսներ վերջ դադրեցնել թերթի առաքումը: Այս դասակարգի պատկանողները մակաբուծութենէ աւելի ծանր տծականի մը արժանի են:

Թերթը մինչեւ որ մամուլի տակէ դուրս գայ, բազմաթիւ զոհողութիւններ եւ մեծ ծախքեր կը խլէ հրատարակիչէն ու խմբագրէն: Դժուարութիւններ ցոյց տալ եւ օրին չվճարել բաժնեգինը, կը նշանակէ նեղութիւն պատճառել հրատարակիչներուն»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (20)

Պ Ա Հ Ա Կ Ը

Յոգնած էին. քնեցին. գուցէ եւ ննջեցին, այլ անձնատուր քաղցր երազների՝ ամփոփուեցին իրենց իրենց մէջ ու մնացին անշարժ: Լուռ էր խրճիթը. չան մրմռոցի հետ վառուող կրակների ճարճատոցն էր լսւում:

Մկները դուրս եկան իրենց թաքստոցներէն ու համարձակ սկսեցին պտտել խրճիթում. բարձրանալ նոյն իսկ քնածների վրայ:

Գուրգէնը չէր կարողանում քնել: Մկները խանգարում էին նրան. նա զզւում էր նրանցից:

Ելաւ տեղէն. դուրս եկաւ խրճիթէն. Ցուրտ ու պարզ գիշեր էր. լուսինը բակ էր կապել:

Սկսեց քայլել: Անզգալի մօտեցել էր թնդանօթներին: Յանկարծ պահակը կանչեց:

— Կեցէ՛ք, ո՞վ էք:

— Բարեկամ, պատասխանեց Գուրգէնը:

— Գիշերուայ անունը (Փարոլ):

Գուրգէնը չգիտէր գիշերուայ անունը:

— Չգիտեմ. բայց բարեկամ եմ. Նպաստամատոյցի պաշտօնեան, որ...

— Ով էլ որ լինէք, թէկուզ եղբայրըս. չմօտենաք. կը կրակեմ:

Պահակը բարձրացրեց հրացանը կըրակելու պատրաստ

Բայց յանկարծ մի տարօրինակ բան պատահեց. զինուորը երերաց. թեւերը կախուեցին. ծունկերը ծալլուեցին եւ չոքեց գետին:

Գուրգէնը չիմանալով թէ ինչ է անում՝ վազեց զինուորի մօտ:

— Ի՞նչ եղաւ, եղբայր, ես բարեկամ եմ, բարեկամ:

Զինուորը դողդողում էր՝ հրացանը պինդ բռնած:

— Հիւանդ եմ, ջերմում եմ: Արաքսի միւս ափում կասկածելի շարժում կայ. թնդանօթները առանց պահակի պիտի մնան. լուր տուէք հրամանատարին:

Այլ եւս չկարողացաւ խօսել. թողեց հրացանը եւ կուչ եկաւ. դողում էր ուժեղ ցնցումներով:

Գուրգէնը ձեռը դրեց նրա ճակատին:

Տաք էր:

— Թնդա — գա — նօթները. ըղ — գ — զգաստ, թշ — շ — նամին:

Ատամները կափկափում էին:

Նա հիւանդին տարաւ թնդանօթներէն մէկին մօտ, ուր աւելի պաշտպանուած էր քամիներէն. վերարկուն հանեց ու փռեց նրա տակը: Ժաքէթն էլ հանեց, ծածկեց վրան:

— Ես բրդէ ելէկ ունեմ. ու տաքի վրայ եմ. չեմ մրսի, վնաս չունի: Մըտածեց նա:

Հիւանդը կրկին չշնչաց.

— Պահակ ... Զգաստ ... Լուր տալ հրամանատարին:

Բայց խրճիթը բաւական հեռու էր. մինչեւ գնար, մինչեւ գար նոր պահակը՝ բաւական ժամանակ պիտի անցնէր. թնդանօթներն անպաշտպան պիտի մնային: Իսկ այդ միջոցին կարող էր պատահել անցանկալին:

Ո՛չ, ո՛չ, թնդանօթներն առանց հսկողութեան պէտք չէր թողնել:

Որոշումը տրուած էր: Վերցրեց հըրացանը. առաւ հիւանդի վրայէն փամփշտակալը:

— Դու հանգիստ եղիր, եղբայր, ես պիտի հսկեմ թնդանօթներին:

Հիւանդը սեղմեց նրա ձեռը. ու հանելով գրպանէն մի տուփ՝ մեկնեց նրան: Ու կափկափացող ձայնով ասաց.

— Պահակ ... Զգաստ ...

Զառանցո՞ւմ էր արդեօք, Գուրգէնը բան չհասկցաւ:

Ուրեմն պահակ է. բայց ի՞նչ պիտի անէ. ի՞նչ էր իր պարտականութիւնը, չգիտէ

Պիտի կանգնի՞ մի տեղում, թէ պիտի շրջի:

Թնդանօթները երեք են. մէկը միւսէն բաւական հեռու. պէտք է շրջի ուրեմն, որ լաւ հսկէ բոլորին էլ:

Գիտէ, որ իրենէն առաջ, ճիշդ գետի եզերքում, գետնափոր դիրքերի մէջ ուրիշ պահակներ կան. ամբողջ գետի երկայնքով. մինչեւ Մարգարայի կամուրջը ...

Նրանք, որ անմիջապէս թշնամու աչքի տակ են, իրաւունք չունին ծըխելու, իրաւունք չունին կրակ անելու. նրանց դիրքերի տեղը պէտք չէ որ գիտնայ թշնամին:

Ու այնպէս ցուրտ է. ինչպէս մսում են հիմա նրանք. լաւ էլ չեն հագուած. շատերը վերարկու էլ չունեն. տրեխով են: Ու կիսաքաղց, գուցէ եւ բոլորովին անօթի են:

Ճմլւում է նրա սիրտը. ըմբոստանում է նրա հոգին բոլոր նրանց դէմ, որ այդպիսի անհատ վիճակի հասցրին հայ ժողովուրդը, հայ զօրքը: Ըմբոստանում է բոլոր նրանց դէմ, որ չտեսան, չգիտցան, թէ ինչ պայմաններում կռուեց հայ զօրքը, ինչո՞ւ պարտուեց. եւ դատապարտում են ղեկավարն ու զինուորը

Ցուրտ է. ոտները կպչում են գետնին. դողում է. հրացանը ծանր է գալիս. քիչ է մնում վար դնէ հրացանը. քիչ է մնում թողնէ դիրքը. վերադառնայ խրճիթ. լուր տայ հրամանատարին:

Բայց ո՛չ, ո՛չ. իր բացակայութեան ընթացքին կարող է պատահել անցանկալին. ահաւորը

Պէ՛տք է տոկալ. մինչեւ գան փոխուելու պահակները եւ իրենց տեղը բռնեն նորերը:

Զորացած խոտերը եղեամ'են կապել. լուսնի լոյսով նրանք պսպղում են ադամանդի նման: Քիչ հեռուն Արաքսն է. «Մայր Արաքսի ափերով» յիշում է նա: Ու միւս ափին Հայոց աշխարհի լեռների հսկան՝ Մասիսն է բարձրացած: Նրա փէշերը կորած են մթութեան մէջ. սպիտակ գագաթը՝ լուսնի լոյսով ողողուած՝ օդի մէջ կախուած հէքեաթային մի աշխարհ է կարծես.

Նոյեան տապանը, ոգիները, չարքերը ... Գուրգէնը եթէ սնոտիապաշտ մէկը լինէր՝ պիտի վախենար Մասիսի այդքան մօտիկութենէն. բայց նա վախ չունի. չի հաւատում չարի ու դեւի:

Կախարդուածի նման հայեացքը չի կարողանում հեռացնել Մասիսէն:

Յիշելով Արտաւազդ արքայի առասպելը՝ ցանկանում է, որ այդ ճիշդ լինի, որ հիմա, յանկարծ փշրուէին Արտաւազդի շղթաները, որ իր նժոյգ ձին հեծած, սուրը ձեռին, դամփռները առջեւ մրրկի պէս անցնի Արաքսի միւս ափով, ջնջէ, սրբէ Հայի թշնամուն. ազատելով հայ աշխարհը՝ ինքն էլ ազատուի հօր անէծքէն:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

որոշած է հրաժարիլ այն ճամբէն որ զինքը անջատեց կուսակցութենէն:

Կամենեւ երկրորդ անգամ վտարուած էր 1932ին: Հին բոլշեւիկ է, 1901էն ի վեր, եւ կարեւոր պաշտօններ վարած է յեղափոխութենէն յետոյ: Եղած է նախագահ Մոսկուայի Սովետին, փոխ — նախագահ՝ գործավարներու խորհուրդին, յետոյ առեւտրական գործավար եւ Հռոմի դեսպան: 1923 — 24ին Ստալինի եւ Զինովիեւի հետ պայքարած է Տրոցկիի դէմ, որ ազգական է իրեն: 1926ին միացաւ Տրոցկիի եւ պայքար մղեց Ստալինի դէմ, մինչեւ 1928 ըլլալով ընդդիմադիր խմբակին պետերէն մէկը: 1927ին արտաքսուեցաւ կուսակցութենէն եւ զղջաց: 1928ին վերընդունուեցաւ եւ երկրորդական պաշտօնի մը կոչուեցաւ, բայց նորէն արտաքսուեցաւ:

ՕՍՄ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Օսմ. Պանքային հետ համաձայնութիւնը կնքուելու վրայ է: Պանքային մենաշնորհը պիտի երկարաձգուի մինչեւ 1952. Նախապէս պանքան 800,000 անգլ. ոսկի եւ 50,000 տոլար վարկ կը բանար զանձին: Նոր համաձայնութեամբ այս վարկին քանակը պիտի յանգի Չուկէս միլիոն անգլ. ոսկիի:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբի ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անզամատետրով:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԵԻՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ.)

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Ballet plastique հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ

Թարիստ ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱՋ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ (դաշնակ)

ՃԱԶ, ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ: ՊԻՖԷ՝ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ:

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգ եւ արտասանութիւն: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբի գեղարուեստական ճոխ բաժին.

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է:

ՊՈՒԼՎԱՐ — OSSO

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ ԱԻՏՕ ԽՈՒՄԲԻ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

Chalet de l'Ermitage (La Viste)ի ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ — ՍԻՕԹԱ

Նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ — ԼՈՒ

Նախաձեռնութեամբ ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ — ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեոն)

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼԻՆ — ՏԸ — ԺԻՐՐՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲՕԲՊԼԻՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ ԱՌԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ

Բացառիկ ծրագրով եւ ճոխ բովանդակութեամբ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Նուագահանդէս ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

10 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 9ԻՆ

Maison GAVEAUԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Soliste de la Société des Concerts du Conservatoire, des Concerts Lamoureux, Pasdeloup, Poulet.

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle MARCELLE GAUDAIS (Harpe) — Mr. SERRIERE (Cor Anglais)

Պ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ — Mr JACQUES HONORAT (Flûte)

ԵՒ 30 ՀՈԳԻՆՈՑ ԼԱՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Կը նուագեն դասական կտորներ եւ Պարթեւեանի եկեղեցական եւ հայ աշխարհիկ գործերը:

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը

Գիներ՝ 25, 20, 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Կը յայտարարեմ առ ի գիտութիւն բոլոր հայրենակիցներուս թէ իմ կողմէ հրապարակ հանուած պարգեւաբաշխութեան տոմսերը քաշուած են ընկերական շրջանակի մէջ, եւ շահած է 193 թիւը:

Ստանալու համար դիմել հասցէիս՝ 405, rue de Lyon, Մարսէյլ: Խոսրով Ցէփիլճեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք անձէն անոնց որոնք անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի որդւոյն, թոռան եւ մօրեղբօրորդւոյն փոքրիկ՝ ԵՐԵՄԻԱ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ, որ զոհ գնաց ցաւալի արկածի մը:

Գամպարեան ընտանիք

Սէն-Մօրիս, 22 մայիս 933

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ճարտարապետ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ փոխադրած է իր գրասենեակն ու աշխատանոցը, 94, Rue Saint-Lazare, Paris (9e). Téléphone : Pigalle 60-44.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակաւ խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Շրջանային Վարչութեան, որ բարի եղած էր իր մէկ անդամուհին դրկել հիւանդանոց այցելութեան, մխիթարելու եւ օգնելու համար մեզ նման անտէր եւ հարազատներու այցելութենէն զրկուած հիւանդներուն:

Շարիթէ հիւանդանոցէն

Յ. Գազմաճեան

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Ազապալեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկանոյշ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône, France.

Մառի Փիլոեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արիս Փիլոեանը, որ մինչեւ երեք տարի առաջ Seine et Oiseի մէջ էր կը գտնուէր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. — M. Ch. N. Lichtenstein, B. P. 745. Beyrouth (Liban).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

— Այո՛, սեւ արատ մը կար ձեռքին այն մասին վրայ ուր գտանք վարդը: Իրարանցում դատարանին մէջ:

— Ի՞նչ բանի կը վերագրէք ատիկա:

— Ո՛չ մէկ բանի:

— Երբ այս ծաղիկը գտաք, ի՞նչ ըրիք, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Զգուշութեամբ հաւաքել տուի ծաղիկները, ծծուն թուղթով չորցուցի զանոնք եւ Ներքին գործերու նախարարութեան դրկեցի բոլորն ալ՝ քննութեան համար:

— Քննութեան արդիւնքը իմացա՞ք:

— Որքան որ գիտեմ, ո՛չ մէկ բան չէ հասկցուած:

— Այդ ձեր վարդէն ալ թերթեր դրկեցի՞ք նախարարութեան:

— Այո՛:

Օգնական ոստիկանապետը մանրամասնօրէն նկարագրեց այն կարգադրութիւնները որ եղած էին այդ օրուան համար: Բացատրեց վճռապէս թէ անկարելի էր արտաքին նախարարութեան շէնքը մտնել, առանց ուշադրութիւն գրաւելու: Սպանութենէն անմիջապէս յետոյ, հրաման տրուած էր ոստիկաններուն չհեռանալ:

Անոնցմէ չորսերը, դիտել տուաւ ոստիկանապետը, պահակ կը սպասէին քսանըվեց ժամ շարունակ:

Այս բացատրութիւններէն ետքը, բացառիկ հետաքրքրութիւն առնղծեց հարցաքննութեան շարունակութիւնը: Դատաւորն էր որ վերսկսաւ իր հարցումները, հետեւելով ոստիկանապետին գրաւոր յայտարարութեանց:

— Թէրրի անունով մէկը կը ճանչնա՞ք:

— Այո՛:

— « Չորս Արդար Մարդիկ » կոչուած խմբակին մէկ անդա՞մն էր:

— Այո՛, կարծեմ ...

— Պարզեւ մը կա՞ր անոր ձերբակալութեան համար:

— Այո՛:

— Կասկածներ կայի՞ն իր մասին թէ մեղսակից էր Սըր Ֆիլիփ Ռէյմընը սպաննելու դաւադրութեան մէջ:

— Այո՛:

— Գտնուեցա՞ւ:

— Այո՛:

Այս պատասխանը զարմացուց ներկաները:

— Ո՞ւր:

— Այս առաւօտ:

— Ո՞ւր ...

— Ծովեզերքը:

— Մեռա՞ծ էր ...

— Այո՛:

Իրարանցում դատարանին մէջ գործեցաւ:

— Դիակին վրայ որ եւէ ուշադրութեան կա՞յ:

Ներկաները հեւ ի հեւ սպասեցին պատասխանին:

— Այո՛, աջ ափին մէջ կար Սըր Ֆիլիփ Ռէյմընի ձեռքին վրայ տեսնուած սեւ նշանը:

— Անոր ձեռքին մէջ ալ վարդ կա՞ր ...

— Ո՛չ:

— Ցայտնի եղա՞ւ թէ Թէրրին ինչպէս ծովեզերք տարուած էր ... հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Ո՛չ:

Ոստիկանապետը աւելցուց թէ որ եւ է թուղթ գտնուած չէր անոր վրայէն:

Վիրաբոյժ Սըր Ֆրէնսիս Քէթլինկն էր յաջորդ վկան, որ օրինական երգումէն յետոյ արտօնուեցաւ իր վկայութիւնը տալու իր աւագերէններու տեղանէն, որուն վրայ գրած էր իր փաստաթուղթերն ու նօթերը: Կէս ժամ խօսեցաւ իր գիտական ուսումնասիրութիւններուն մասին: Բացատրեց թէ երեք հաւանական պատճառներ կային Սըր Ֆիլիփի մահուան համար. — Կրնար բնական ըլլալ այդ մահը, քանի որ ակար էր նախարարին սիրտը. կրնար խեղդամահ ըլլալ ան. եւ կամ մեռած էր զօրաւոր հարուածի մը տակ, որ հետք չէ ձգած:

— Թունաւորման հետքեր չկայի՞ն:

— Ո՛չ մէկ հետք:

— Լսեցի՞ք նախորդ վկային պատասխանները:

— Այո՛:

— Լսեցի՞ք սեւ արատի մը մասին եղած ակնարկը:

— Այո՛:

— Ի՞նչ տեսակէտ ունիք այդ մասին:

— Անիկա արդիւնք է թերեւս թթուի մը:

— « Աքիտ Քարպօլի՞ք », օրինակի համար:

— Այո՛, բայց չուկան ծախուած թթուներէն չէր կարծեմ:

— Թէրրիի ձեռքն ալ տեսա՞ք:

— Այո՛:

— Անոր նշա՞նն ալ միեւնոյն յատկանիշները ունէր:

— Այո՛, թէեւ աւելի խոշոր էր ու անկանոն:

— Թթուի որ եւ է հետք կա՞ր:

— Ո՛չ:

— Տեսա՞ք անհատներու եւ թերթերուն կողմէ եղած այլանդակ թելադրութիւնները, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Այո՛, ուշադրութեամբ քննեցի զանոնք:

— Եւ համոզուած չէ՞ք թէ սրբացեալը սպաննուեցաւ թելադրուած մէջոցներով.

— Ո՛չ:

— Կայո՞վ:

— Անկարելի է. անմիջապէս կը հասկցուէր:

— Չի՞ կրնար ըլլալ որ կազ մը ներս բերուած ըլլայ սենեակէն, շնչուելէ ետք այնտեղ գտնուող մէկը եւ հետք չթողու:

— Բժշկական գիտութիւնը չի ճանչնար այդ տեսակ դեղ մը:

— Տեսա՞ք Սըր Ֆիլիփին ձեռքին մէջ գտնուած վարդը:

— Այո՛:

— Ի՞նչ բանի կը վերագրէք այն:

— Ո՛չ մէկ բանի:

— Իսկ սեւ նշա՞նը:

— Նոյնպէս, ո՛չ մէկ բանի:

— Վերջնական կարծիք չունի՞ք մահուան պատճառին մասին, հարցուց երդուեալներուն առաջնորդը:

— Ո՛չ. ցոյց տուած երեք պատճառներէն մէկը պէտք է ըլլայ:

— Կը հաւատա՞ք ոգեհարցութեան:

— Այո՛, որոշ չափով:

— Ոգեհարցական թելադրութեա՞ն:

— Այո՛, որոշ աստիճան մը:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 27 ՄԱՅԻՍ 1933
27 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. –

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2199

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԼՈՅՍԵՐ՝ 1920Ի ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

« Յառաջ » օրը օրին արձանագրեց Մ. Քէմալ – Գարապէքիր Քեազիմ վէճին գլխաւոր երեւոյթները, որոնք սերտ կապ ունին մեր ժամանակակից պատմութեան հետ։

Ամփոփենք դէպքերու ընթացքը։

« Միլլիէթ »ին յաչերուն առթիւ, յանկարծ հրապարակ ելաւ « Հայաստանի յաղթականը », Գարապէքիր Քեազիմ փաշա, եւ փորձեց ճշդումներ կատարել։

Այդ ճշդումները կը նսեմացնէին « Կազի »ն, քանի որ Գարապէքիր Քեազիմ կ'ուզէր ապացուցանել թէ ինք արդէն կազմակերպած էր Թուրք ազգային շարժումը, երբ ան հրապարակ իջաւ։

Այս թեթեւ ակնարկը փոթորիկ մը պայթեցուց Թուրք մամուլին մէջ, որ չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է դիտողութեան, երբ հարցը կը վերաբերի Մ. Քէմալի։

Գարապէքիր քաջութիւնն ունեցաւ հրապարակ դնելու իր փաստաթուղթերը, վեց յաջորդական նամակներով, որոնք հրատարակուեցան բոլոր թերթերուն կողմէ, եւ մասնաւորապէս « Միլլիէթ »ի մէջ։

Նամակներուն հրատարակութիւնը, փոխանակ մեղմացնելու խումանային ժխորը, ընդհակառակն աւելի սաստկացուց զայն։

Անարդանք չմնաց որ չտեղային Գարապէքիրի գլխուն։ Զայն աչակեցին ինքնապով, ցնդած, ապիկար, յետաշրջական։

Մինչեւ իսկ խօսեցան իր մահապարտութեան մասին, ակնարկելով Իզմիրի կախաղաններուն։ Մ. Քէմալի ասրուկ երկրպագուներէն դրագէտ մը, Բուշէն Էշրէֆ, գրեց.

— Գարապէքիր փաշան պէտք է ցուցադրել բուրք աշխարհին։ Այս անունը, որ իր ձեռքով վերջ տուաւ իր կեանքին, եթէ անվրար եւ առողջ չըպղալ, պիտի ճնկի »։

« Հայաստանի յաղթական »ը — այս պատիւն ալ հօ կ'առնեն հիմա — կը պատրաստուէր մամուլին յանձնել իր եօթներորդ նամակը, երբ յանկարծ կանգ առաւ։

Ինչո՞ւ. — « Միլլիէթ » յայտնած է իր փաստաթուղթերէն մէկը, թիւ 15։

Թուրք թերթը այս առթիւ կակազեց, իր խմբագրականին բերնով.

— « Այդ հատուածը կապ ունէր մեր միջազգային քաղաքականութեան հետ, եւ այսօր ալ կը պահէ իր ամբողջ կարեւորութիւնը, երկրին բարձրագոյն շահերուն տեսակէտով։

Թող ներեն մեզի, եթէ չենք ստանձներ պատասխանատուութիւնը այնպիսի հատուածի մը որ կը բանայ դեռ երէկուան մօտիկ պատմութեան կարգ մը փակերը, ինչ որ անպայման վնասակար է »։

Այսպէս, ուրեմն, Գարապէքիր Քեազիմ ձայնը քաշեց (թերեւս ուրիշ բաներ ալ իմացաւ), իսկ Մ. Քէմալի երախտաւորեալները կարկուտ կը տեղան ամէն կողմէ, թրքած հաւու մը կամ ձուղի մը վերածելու համար « Հայաստանի յաղթական »ը։

Ինչպէս բսինք, այս ամբողջ անցուդարձին մէջ, մեզ հետաքրքրողը այն է որ, խնդիրը սերտ կապ ունի մեր ժամանակակից պատմութեան հետ։

Թէ « Միլլիէթ »ն եւ թէ Գարապէքիր Քեազիմ պարզեցին թէ ինչպիսի մտահոգութեան մատնուած էր Թուրքիան, յունական եւ հայկական ճակատներուն վրայ, երբ կազմակերպուեցաւ Թուրք ազգային շարժումը։ Յետոյ, Գարապէքիր Քեազիմ խոստովանեցաւ թէ իրենք էին որ յարձակման ձեռնարկեցին հայկական հանրապետութեան դէմ։

Մ. Քէմալի աստղը միշտ բարձր պահելու համար, « Միլլիէթ » նոր պատմութիւն մը հրատարակեց (21 մայիս), որով կ'ուզէ ապացուցանել թէ Հայաստանի դէմ յարձակելու հրամանը տուաւ « Կազի »ն, մինչդեռ Գարապէքիր կը վարանէր եւ հրահանգի կը սպասէր։

Իսկ « Ճիւմհուրիյէթ » հրատարակութեան տուաւ « պատասխան մը՝ գերեզմանէն » — հանգուցեալ հրոսապետ Խալիլի յուշերը։ (20 մայիս)։

Յաջորդաբար պիտի հրատարակենք այս երկու նոր վկայութիւնները, եւ ուրիշ ինչ որ կապ ունի այս հարցին հետ։

Առ այժմ երկու խօսք՝ երկուքի բովանդակութեան մասին։

« Միլլիէթ »ն հրատարակութեան տուած է Գարապէքիր Քեազիմի մէկ հեռագիրը, ուր կը կարդանք հետեւեալ նախադասութիւնը (Էրզրում, 15 սեպտ. 1920).

— « Հակառակ վերջին ատրիճան աշխատանքներուն, առ այժմ կարելի չեղաւ ապահովել որ կարմիր բանակին հետ գործակցաբար զինուորական գործողութեան մը ձեռնարկուի Հայերուն դէմ »։

Այս հեռագրէն յետոյ, սեպտ. 20ին, Մ. Քէմալ կը հրամայէ « անմիջապէս յարձակողականի սկսիլ Կարսի ուղղութեամբ ».

— « Առաջին շրջանին կը բաւէ գործողութիւնը ընդարձակել մինչեւ Կաղզուան եւ Նովօ Սէլիմ – Մէյտէնիկ։ Բայց այս գիծը վերջնական չէ, եւ երբ զինուորական կացութիւնը բոյլատու ըլլայ եւ անհրաժեշտ համարուի, յարձակումը սկիզբէն պէտք է երկարել դէպ ի աւելի արեւելք։ Բուն նպատակն է բնաջնջել հայկական զինեալ ուժերը։ ԱՍՈՐ ՀԱՄԱՐ, ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԿԱՏԱՐԵԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ։ ԵՒ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԶԳՈՒՇԱՆԱԼՈՒ Է ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՈՐ ԵՒ Է ԲԱՆ ՉԻՄԱՆԱՆ ԱՌԱՋՈՒՑ »։

Իսկ հրոսապետ Խալիլ, « մէկը այն սպաներէն որ 1918ին Կովկաս ղրկուեցան, իսլամ բանակը կազմակերպելու համար », (Միլլիյէթ), կը պատմէ թէ ինչպէս կ'ենար – կ'եփէր, որպէս զի ճակատ ղրկուի, եւ վերջ լուծէ Հայերէն։

— « Եթէ կարելի չըլլայ զիս ղրկել, Երզնկա եւ Թօյն իսկ աւելի խորերը ղրկեցէք, որպէս զի չտեսնեմ եւ չլսեմ հայկական խժդժութիւնները »։

Պատմութեան միտքն այն է թէ՝ Գարապէքիր Քեազիմ կը տատանէր, իսկ ինք յաջողեցաւ հրամանատարէն արտօնութիւն ստանալ եւ ... փրկել Նախիջեւանը։

Կը խօսինք տակաւին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԹՆՃՈՒԿ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Մեծն Բրիտանիա անձայն՝ երկու կարեւոր խնդիրներու մէջ

Հինգշաբթի օր, նոր անելի մը մատնուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Վիճաբանութեան դրուած էր նաւային սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը, ընդհ. յանձնաժողովին առջեւ։ Բրիտանական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը մէկ թոն իսկ չի կրնար զոհել իր նաւատորմէն, այդ խնդիրը կարգադրուած ըլլալով Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի խորհրդաժողովներուն մէջ։

Ֆրանսական պատուիրակը փաստեր տեղացնելով, փորձեց համոզել իր պաշտօնակիցը։ Դիտել տուաւ թէ քանի որ « ցամաքային զրահաւոր » կը կոչուին հրասայլերը, արդար է դրադէլ նա՛եւ այն զրահաւորներով որոնք ջուրին վրայ կը բանին։

Սպանիոյ ներկայացուցիչը շարեց կարգ մը թուանշաններ, — Գլխաւոր սորմիղներու տարողութիւնն է, Անգլիա՝ 1,250,000 թոն, Մ. Նահանգներ՝ 1,142,000, Ճափոն՝ 850,000, Ֆրանսա՝ 618,000, Իտալիա՝ 404,000։ Սպանիա ունի միայն 129,000 թոն, Գերմանիա՝ 125,000, իսկ միւս ազգերը՝ 60,000էն պակաս.

Իտալական պատուիրակը անուղղակի պաշտպանեց բրիտանական տեսակէտը։ Ըսաւ թէ Իտալիան ինքն էր որ աւելի յառաջ գնաց, պահանջելով 10 հազար թոնի վերածել զրահաւորները եւ բոլորովին ջնջել սուզանաւերը։ Բայց, այսպիսի հարցի մը մէջ լաւ է որ օրինակը տան մեծ պետութիւնները։

Բոլոր առարկութիւններէն յետոյ, խօսք առին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակները, պնդելով իրենց տեսակէտներուն վրայ։

Նախ դիտել տուին թէ ծովային մեծ պետութիւնները արդէն տուած են սպառազինութեանց կրճատման օրինակը։ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի համաձայնութիւնները կը կազմեն վճռական հանգրուան մը՝ խաղաղութեան ճամբուն վրայ։ Անգլիան ինք ջնջած է 250,000 թոն տարողութեամբ մարտանաւ։ Լոնտոնի ժողովին մէջ, Անգլիան յանձն առաւ գործօն ծառայութենէ հանել հինգ յածանաւեր եւ դադրեցնել չորս մեծ յածանաւերու շինութիւնը։ Յանձն առաւ նաեւ կրճատել օժանդակ նաւերու թիւը։ Մինչեւ 1936, երբ նոր ժողով մը պիտի գումարուի, Անգլիան պիտի կրճատէ 100,000 թոն եւս, մինչդեռ միւս պետութիւնները կայուն վիճակի մէջ պիտի պահեն իրենց սորմիղները, սպասելով յառաջիկայ խորհրդաժողովին։

ԱՆԳԼԻԱՆ ԴԷՄ Է ՆԱԵՒ ... ԲԱՆԱՁԵՒԻ ՄԸ

Երկրորդ մեծ դժուարութիւնը կը դառնայ բանաձեւի մը շուրջը։

Ապահովութեան նոր բանաձեւին մէջ, բացատրութիւններ տրուած են « նախայարձակ » բառի մասին, համաձայն խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկին։ Այս հիմնաւորումը ջերմապէս պաշտպանեց Պ. Փոլիթիս, Փարիզի հելլենական դեսպանը, որ նախագահն է յանձնախումբին։

Մշակուած բանաձեւը կ'ըսէ. —

Միջազգային ընդհարման մը պարագային նախայարձակ պիտի համարուի այն պետութիւնը որ գործած կ'ըլլայ հետեւեալ արարքներէն մէկը. —

1) Պատերազմ յայտարարել ուրիշ պետութեան մը դէմ։

2) Իր զինեալ ուժերով արշաւել ուրիշ պետութեան մը հողը, նոյն իսկ առանց պատերազմ հրատարակելու։

3) Իր ցամաքային, ծովային կամ օդային ուժերով յարձակիլ ուրիշ պետութեան մը հողին, նաւատորմին կամ օդանաւերուն վրայ, առանց նոյն իսկ պատերազմ հրատարակելու։

4) Ծովային պաշարման ենթարկել ուրիշ պետութեան մը ծովեզերքը կամ նաւահանգիստը։

5) Ուժ տալ սպառազէն հրոսախումբերու որոնք, իր երկրին վրայ կազմուելով, կ'արշաւեն ուրիշ պետութեան մը հողը։ Եւ կամ, հակառակ արշաւանքի ենթարկուած պետութեան պահանջին, իր հողին վրայ բոլոր միջոցները ձեռք չառնել՝ այդ հրոսախումբերը ո՛ր եւ է օգնութենէ կամ պաշտպանութենէ զրկելու համար։

Ոչ եւ է քաղաքական, զինուորական, տնտեսական կամ ուրիշ նկատում չի կրնար չէզոքացնել ծառայել նախայարձակման։

Արդ, բանաձեւին ընթերցումէն յետոյ, բրիտանական պատուիրակը յայտարարեց, կարճ եւ ազդու.

— Մենք չենք կրնար ընդունիլ այդ սահմանումը՝ նախայարձակման մասին։

Ասոր վրայ, Պ. Փոլիթիս ոտքի ելաւ եւ բացագանչեց.

— Ահա նորէն խրեցանք յաւիտենական վիճաբանութեան մէջ. — ցամաքային Եւրոպացիներու մտքի ծջգրտութեան դիմաց՝ Անգլօ-Սաքսոններու խորշանքը՝ որոշ սահմանումներու հանդէպ։

Հելլէն դիւանագէտը յետոյ ուժգնօրէն պաշտպանեց բանաձեւը, որուն համաձայն էին բոլորը։ Խորհրդային պատուիրակը նոյն իսկ ուրախութիւն յայտնեց որ վճռական քայլ մը կ'առնուի միջազգային իրաւագիտութեան զարգացման ճամբուն վրայ։ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը նոյնպէս իր երկրին եւ Փոքր Համաձայնութեան գոհունակութիւնը յայտնեց, ապահովութեան համար առաջնակարգ սարք մը համարելով մշակուած բանաձեւը։

Վիճաբանութիւնը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան։

Նոր բանաձեւ՝ Զօրաց դաշինքին մասին

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱԼ՝ ՖՐԱՆՍԱՆ ԿԱՌԱՐԿԷ

Մինչ այս մինչ այն, Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան պատուիրակներուն միջեւ, չորսերու դաշինքի մասին։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը քննութեան ենթարկած է նոր ծրագիր մը, որ բոլորովին մէկդի կը դնէ դաշնագիրներու վերաքննութեան ո՛ր եւ է հաւանականութիւն։ Ծրագրին առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ մեծ պետութիւնները պիտի համաձայնին իրենց վերաբերեալ խնդիրներու մասին, եւ պիտի գործեն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։ Երկրորդ յօդուածով, որ կը վերաբերի իրաւունքներու հաւասարութեան հարցին, — համաձայն 1932 դեկտեմբերի յայտարարութեան — նոր բանաձեւը վիճաբանութեան հիմ կ'ընդունի զինաթափութեան բրիտանական ծրագիրը։

Երրորդ յօդուածով, Գերմանիան իր կարգին կ'ընդունի թէ իրաւունքներու հաւասարութիւնը կրնայ իրականանալ միայն ապահովութեան աղդու դրութեամբ մը եւ աստիճանաբար, համաձայն նոր պայմանադիրներու։

Այս ծրագիրն ալ կազմուած է տասը տարուան համար, եւ պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, վաւերացուելէ յետոյ։

Սեղանաւորական գայթակղութիւն Ամերիկայի մէջ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ, ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԵՒ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ Կ'ՕԳՏՈՒԻՆ ՄՈՐԿԸՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՇՆՈՐՀՆԵՐԷՆ ...

Մ. Նահանգներու մէջ օրուան խնդիրն է հռչակաւոր Մորկըն դրամատան դէմ բացուած քննութիւնը, որ յառաջ կը տարուի ծերակուտական յանձնախումբի մը կողմէ։

Մորկըն դրամատունը բարձր սեղանաւորութեան խորհրդանշանն է Ամերիկայի մէջ, եւ, երեւան հանուած գայթակղութեանց հետեւանքով, հանրային կարծիքը այժմ ըմբոստացած է բոլոր սեղանաւորական հաստատութեանց դէմ։

Մորկըն դրամատունը չէ վճարած պետական տուրքերը, պատրուակելով 1931 – 32ի սեղանաւորական փլուզումները։ Ամերիկեան օրէնքով, յանցանք չի համարուիր այս արարքը, բայց հիմա կը պահանջուի փոխել օրէնքը։

Աւելի մեծ գայթակղութիւն մը, որ դարձեալ յանցանք չի համարուիր, ամերիկեան սարօրինակութեամբ, — Դրամատունը պահած է նպաստաւորեալներու հատընտիր ցանկ մը։ Ասոնք — վերի արտի ցորեն — հրապարակէն շատ աւելի աժան կը գնէին դրամատան կողմէ ծախու հանուած արժեթուղթերը։ Այսպէս, մինչ հրապարակին վրայ կը ծախուէր 35 – 37 տոլարի, հատընտիր ցանկին վրայ նշանակուած անձերը կը գնէին 20 տոլարէն։

Յետոյ դրամատունը մեծագումար փոխառութիւններ տրամադրած է ծանօթ անձերու, որոնց մէջ կը գտնուին Պ. Նորմըն Տէյվիս, զինաթափութեան խորհրդաժողովին ամերիկեան պատուիրակը, Լոնտոնի ամերիկեան նախկին դեսպանը եւն.։ Հատընտիր ցանկին մէջ կը գտնուին ելմտական նախարարը, որ ունի հազար բաժին, գնդապետ Լինտպէրկ, նախկին նախարարներ եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ։ Ելմտական նախարարը, իբրեւ նախագահը նարտարագործական մեծ ընկերութեան մը, մէկ միլիոն տոլարի աւանդ մը ունի Մորկըն դրամատան մէջ։

Մեծ գայթակղութիւն պատճառած է փոխառութեանց խնդիրը։ Այսպէս, Պ. Նորմըն Տէյվիս 50,000 տոլար փոխ առած է երկու երեք տարի առաջ եւ տակաւին 10,000 տոլար պարտք ունի։ Արդ, այս պատուիրակը ամիսներէ ի վեր օրական վեց հազար տոլար կը ստանայ կառավարութենէն։

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ դրամատան վարչութիւնը խարդախութիւններ գործած է, պետական տուրքերէն խուսափելու համար։

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի գիշեր Սոֆիայի մէջ սպաննուեցաւ Պ. Քուչէվ, Մակեդոնական ազգային կազմակերպութեան Սթամպուլցիի ճիւղին նախագահը, Փրոթոկէրովի կուսակիցներուն կողմէ։ Յարձակողները երեք հոգի էին եւ երեքն ալ փախան։

Փախստական Հրեաներն ալ «նամարդ»

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, երեսփոխան մը առաջարկեց Նանսէնեան գրասենեակին միջոցաւ միջազգային անցագիր տալ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներուն, որոնք հպատակութիւն չունին այլեւս։

Կառավարութեան կողմէ Պ. Գօլտուին դիտել տուաւ թէ այդ Հրեաները գերմանական հպատակ են, ունին գերմանական անցագիր, հետեւաբար՝ պետութենէ զրկուած քաղաքացիներ չեն, որպէսզի Նանսէնեան գրասենեակին դիմուի։

Ուրիշ երեսփոխան մը հարցուց թէ՝ կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ՞ այն գերմանական հպատակները որոնք երկրէն փախած են առանց անցագրի եւ եթէ վերադառնան, մահուան պիտի դատապարտուին եւ հետեւաբար պետութենէ զրկուած են։

Պ. Գօլտուին պատասխանեց թէ խնդիրը պիտի յանձնէ արտաքին նախարարին ուշադրութեան։

Գործազրկութիւնը նուազած է վեց շաբթուան ընթացքին

ՆԱԽԱՊԷՍ 173,959, ԱՅԺՄ 158, 532

Սէնի նահանգի մասին հրատարակուած տեղեկագիր մը կը յայտնէ թէ գործազրկութիւնը զգալապէս նուազած է անցեալ շաբթուան ընթացքին։ Նախընթաց շաբթու գործ գտած էին 3700 հոգի, իսկ վերջին շաբթուն՝ 7761 հոգի։ Այժմ նպաստ կը ստանան 158,532 հոգի, որոնց 114,275ը այր, 44,257ը կին։ Ասոնց 93,453ը Փարիզի մէջ են, 65,079ը՝ արուարձաններու մէջ։ Ապրիլի առաջին շաբթուն՝ գործազուրկներու թիւն էր 173,959։ Ուրեմն, գործազրկութիւնը նուազած է հարիւրին 9 համեմատութեամբ։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով։

ՈՐՁԱՏՈՒՄ՝ « ՑԵՂԻՆ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ »

Գերմաններէն բժշկական թերթ մը կ'առաջարկէ « լուրջ պայքար մը առաջարկելով՝ որձատման մղել օտարածին այրերը »։ Յօդուածագիրը, որ բժիշկ մըն է, այսպէս կը հիմնաւորէ իր առաջարկը.

— Մենք կ'ուզենք կարելի եղածին չափ թոյլ չտալ որ օտար ցեղի արիւնը խառնուի մեր ժողովուրդի կազմին մէջ։ Հրեաները, Սեւամորթները, Մոնկոլները եւ ուրիշ նման ժողովուրդները կրնան, ուրեմն, ամլութեան դատապարտուիլ, իրենց հաւանութեամբ։

Բժիշկին կարծիքով, որձատման պէտք է ենթարկուին.— 1) ապուշները, 2) խելագարները, 3) լուսնոտները, 4) ընկերային ոճրագործները, 5) խուլերն եւ համրերը, 6) անկարները, 7) օտարածինները։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Գերմանիոյ մարզանքի լիազօրը որոշեց բարեփոխել մարզական կազմակերպութիւնը։ Եղած բոլոր ընկերութիւնները պիտի ջնջուին եւ անոնց տեղ պիտի հաստատուին 15 մեծ ընկերակցութիւններ, ընդգրկելով բոլոր մարզական միութիւնները, իւրաքանչիւր խաղի համար զատ – զատ։

Այսուհետեւ Հրեաները չպիտի կրնան մասնակցիլ թէնիսի խաղերուն, ոչ ալ անդամ ըլլալ թէնիսի ակումբներու վարիչ մարմիններուն։ Յետոյ, այդ ակումբները չպիտի կրնան ընդունիլ ոչ – արիական նոր անդամներ։ Այն Հրեաները որ արդէն անդամ են, կրնան մնալ, եթէ կ'ուզեն։

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ 25,000 Գերմանացիներ ապաստանած են Ֆրանսա։ Հրեաներուն թիւն է՝ 5000։

ՊԱՅՔԱՐ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

ԽՄԲ. — Մեր երիտասարդ եւ բանաստեղծ աշխատակիցը վերջերս ճառ մը խօսեցաւ ապրիլ 11ի առթիւ, Միլանի մէջ:

Հաճոյքով հրատարակութեան կու տանք անոր գլխաւոր մասերը, իբրեւ նմոյշ զգացումի եւ լեզուի: Մանաւանդ որ, կը շօշափէ նաեւ մեր ազատագրական պայքարին էջը, — Մայիս 28:

1915, ապրիլ 11ի ողբերգական եւ անհունօրէն սադայէլական գիշերէն, որ սկիզբը կազմեց հայ ազգին ամէնէն չքնաղ եւ ընտիր դասակարգի մարտիրոսացումին՝ անցած են 18 երկար տարիներ: Դեռ միջոցին մէջ կը շրջի Գերմանիոյ անզգամալոյծ կայսեր հրամանը առ իթթիհատական Թուրքիան, որ տարագրութեան բոցերուն մատնէ հայութիւնը, ու դեռ մթնոլորտին մէջ չըլլան կ'ընեն սանձարձակ աղաղակները յիմարաբոյր Թուրքին, որ եաթաղանն ի ձեռին, արիւնոտ եւ փըրած ակռաներով շրջանն ըրաւ Պոլսոյ եւ գաւառներուն սուրերու փողոցներուն:

Հայութիւնը այսօր ամփոփուած իր հողին տխրութեանը եւ ըմբոստացումին մէջ՝ կը սգատօնէ իր հարիւր հազարաւոր փառունակ զաւակներուն մահը, որոնք ինկան ազատագրութեան արիւնոտ ճամբուն:

Ու ինք, այս պահուն կը թուի լսել Ամերիկայէն մինչեւ Եւրոպա, եւ Եւրոպայէն մինչեւ Ասիա, եւ ամէնէն խոր եւ մթին խորշերը տիեզերքին՝ հաւատաւոր եւ կենսունակ հոյլը զանգուածներու համերգին, որոնք կը ներշնչուին Վարուժանի եւ Սիամանթոյի եղերական մահով, եւ որոնք կ'ըմբոստանան ու կը մրրկին Թոստոմեանցներու եւ Մուրատներու ճենճերումով:

Այս ինքնամփոփումի Օրուան առթիւ, մեզմէ ո՞ր մէկը չի զգար գալուած, բայց գալարակուռ ամպրոպը իր ներաշխարհին, ու իր հոգեկանութեան առջեւ չի հրաւիրեր ա՛յ չիջած կենսունակութիւնը իր սիրելիներուն:

Հիմա, որ փոթորիկն է անցած, ու լռած են կանչերը վանատեղներուն, հիմա, որ հայութիւնը իր հողին առած իր ափին, վստահ է իր կենսունակութեան՝ պէտք է մտաւոր անցնելով փոթորկայոյզ մեր հողին գինովյալ խոհականօրէն դղուել, ու յարմար պարագային նետել զայն կռուի ոհնոյին մէջ, առա՛նց վարանումի եւ զեղեւումի, մարդկօրէն զինուած եւ առատաձեռօրէն վրէժխնդիր եւ հերոսական:

Պէտք է օրինակ առնել մեր զոհուած եւ մորթազերծ հայրերու հոգիին չքնաղութիւններէն եւ վեհութիւններէն, որոնք անհունօրէն սպիտակ փառքը կրնան կազմել նոյն իսկ՝ գոյութիւն ունեցող ազգութիւններու ամէնէն հոյակապին:

Արդարեւ ո՞ր ազգութիւնը այսքան հարուստ է գաղափարի եւ գործի հերոսներու փաղանգով, ո՞ր ազգութիւնը այսքան չքնաղ էութիւններու ծնունդ է տուած:

Ո՛չ մէկ ազգ այնքան գաղափարապաշտ է ու խիզախօրէն ռազմիկ, որքան մեր ազգը: Մենք չանթեր ենք դուրգած երկինքէն, ու հողին խաւարկոտ ճեղքուածքներէն լսած ենք անհանդարտ պայքարը մեր դարաւոր մեռեալներուն ըմբոստացումին, ու գիտցած ենք հաւատաւոր եւ նախանձելի արձագանգը ըլլալ անոնց փոթորկայոյզ զգացումներուն:

Մեր ապրիլ 11ը չունի ո՛չ շիրիմ եւ ոչ մահարձան: Ան մերկ է ու տխեղրական, ինչպէս մերկ են բոլոր մեծութիւններու տիրապետող հոյակապութիւնը:

Արաբիոյ անսահման եւ կիզիչ անապատներուն, ծայրոտ եւ փշոտ ձորերուն, եւ փոշեթաթաւ ճամբաներուն տխեղրական լերկութիւններու կողքին դեռ կը հանգչին ու կը մրրկին հայ խիւակներու ոսկորներուն փշրանքները: Դեռ ապալեր եւ սոսկալիթեխար լեռներու քարուքանդ լանջքերուն, Վանիներեան եւ կամ Գէթհոլէնեան երեւակայութեամբ ծանրաբեռն բուսուրները կը շրջին դանդաղօրէն եւ տառապահօծօրէն հայ տարաբախտ մայրերուն, եւ անօգնական եւ ամեւանդուած հայ քոյրերու թշուառութիւնը կը յուզէ ներդաշնակութիւնը տարածութիւններու, դեռ Արաբիոյ խորշերուն մէջ կը լսուին աղիողորմ լացն ու մորմոքը անմայր եւ անօթի լքուած մանուկներու, դեռ չէ հանգչած հայու ոգին, հայու սուգն ու տառապանքը:

Դեռ տիեզերքը պիտի տաչորի իր գործած անարդարութեան հսկայական թաթին տակ, ու երկինք տառապի եւ տուայտի:

Ապրիլ 11ը կը պատկանի մեզի, եւ այդ ունենալը թէ՛ մեծութիւն մըն է եւ թէ հպարտութիւն մը միանգամայն: Ու մեր Ապրիլ 11ը յաւիտենօրէն անխոնջ ուրուականը պիտի ըլլայ որ աննողորմօրէն պիտի կրծէ թշնամի հոգին:

Ազգութիւններու պատմութիւնը կը կերտէ ճակատագրէն սահմանուած ընտիր հոգիներու փաղանգը: Շեշտուած եւ պատմութեան անցած կարճ օրերու տեւողութիւնը իր նիհար ծամերուն հոլովոյթը կը խառնէ դարերու աքշաւին ա՛յն ատեն միայն՝ երբ ազգութիւն կազմող անհատներ դուրս կ'ելլեն իրենց թաքստոցներէն, ու իրենց գաղափարի եւ գործի տրիտուրը կը նետեն խուճալներու աննենգ եւ ալսակող նժարին:

Ապրիլ 11ը իր իւրաքանչիւր վայրկեանը օրրագործած է մեծութիւններու շունչով եւ արիւնով: Այս օրուան մէջ ի յայտ է եկած մեր ազգին ամէնէն ազնիւ եւ սուրբ զգացումներուն վեհութիւնը: Եւ եթէ մեր մեռեալները չունին շիրիմներ՝ ունին գէթ սգացողներ, եւ առ առաւելն ունին տիեզերական բնոյթ, վասն զի անոնց հայրենիքի ազատ գաղափարականութիւնը չէ պարփակուած հողին խաւարակուռ հիւսուածքներուն մէջ, այլ իրենց մարմնին հիւլէներուն փարած՝ կը շրջի միջոցին մէջ, եւ առատաձեռօրէն կը համբուրէ աստղերու հոգին:

Լուսեղէն, խոհական, եւ դասակարգօրէն պատրաստուած քնարերգակ Վարուժանը, որուն բանաստեղծ հոգին մուսաները համբուրեցին միայն իրենց վեհօր եւ հոգեպարար շրթներով, առողջ եւ հզօր տրամաբանութեամբ եւ իմացականութեամբ օժտուած Վարդգէսն ու Զօհրապը, որոնք իբրեւ հայ երեսփոխաններ թուրք խորհրդարանին մէջ իրենց գո՛ռը չեփորեցին մարդօրէն եւ խիզախօրէն, ե՛ւ անհնկուն, ե՛ւ գալարակուռօրէն ըմբոստ Ատոմ Եարճանեանը, որ բանաստեղծէ աւելի մեզի կը թուի սուսերամերկ հերոսի, եւ անխոնջ եւ պաշտելի գործիչներ, Շահրիկեանը, Խաժակն ու Ակնունին, որոնք կրակ ներմուծեցին հայ հասարակութեան մսին մէջ, մոլեռանդ եւ բո՛րբ ազգասէրներ, Վռամեանն ու Վանի Իշխանը, եւ վերջապէս գրականութեան եւ ազգային գործունէութեանց մարզերուն մէջ գալարուող եւ տուայտող Զարդարեաններն ու Թլկատինցիները, եւ բոլո՛րը, բոլո՛րը, այս սրբազան Օրուան հերոսներն են ու պանծալի արժէքները:

Սեւակի քերթողի եւ բժշկի մաքրամաքուր հոգին, Տաղաւարեանի եւ Տ. Ջէօկիւրեանի հոգիին հետ կը համբուրուի այսօր, ու ճիշդ այսօր կըրկոտ եւ ըմբոստ Թոստոմեանցն ու Մուրատը կը բարձրանան իրենց տխեղրական շիրիմներէն, ու ջերմօրէն կը գրկախառնուին Շահպազեաններու եւ Յարութիւնեաններու հետ:

Հարիւր հազարաւոր մեռեալներու բանակն է որ կը յառնէ այսօր, որ արեւուն տակ իր հասակը կը ցցէ պարթեւօրէն տիրական եւ հսկայ: Այսօր միջոցը կը մրրկի իր անհունութեան մէջ, եւ օդին խաւերը կ'ալեկոծին ազգային եւ ռազմական քայլերգներու շառաչով:

Ապրիլ 11ի զոհերը կը քալեն խումբ առ խումբ, իրենց տանջուած կուրծքերուն սեղմած հողի եւ ծայրի փշրանքները իրենց հայրենիքին, երանութէս եւ չքնաղ մարգերու ընձիւղէն, եւ իրենց հայեացքը ուղղած իրենց գաղափարի լուսաւոր այգին՝ կը սպասեն տիրականօրէն հերոսական վաղուան նուաճումներուն եւ յաղթութիւններուն, կը սպասեն մեզի, կը սպասեն բոլորիս, կը սպասեն վերապրողներուս:

Հայրենիքի ազատութեան գաղափարն ու պայքարը սկսաւ մեր զոհերէն, որոնք իբրեւ հին ու ռազմաշունչ դարերու քինախնդիր կիսաստուածներ՝ գրա՛հ տուին անիրաւութիւններու դէմ, եւ առաջին բռունցքը բարձրացուցին մարդանման հրէշներու գեղծած եւ կնճռոտ ճակատին:

Անեծապարտ էակներու եւ Թալէաթներու ճիւաղային հայրենիքը մէկ կողմ չէ դրած իր ինքնաբերին մարդասպանութեան ոգին ... եթէ կը քնանայ՝ պէտք է լաւ հսկել իր քունին վրայ, ու հազիւ արթննայ՝ իջնել գլխին:

Պէտք չէ այլ եւս մեր քաղաքական կեանքին մէջ հայ կղերականը խաչ ցուցնէ մոլեգնոտած եւ արդարութեան պահանջով մրրկահոծ բազմութեան: Յոխականօրէն նեղող եւ պայմանազանցօրէն առասնածային քրիստոնէութիւնը չի կրնար ընդառաջ երթալ ու խիզախել արիւնարբու վոհմակներու թռիչքները:

... Մենք, վերապրողներս, չունինք ո՛չ մէկ իրաւունք քննադատելու կուսակցական մարմիններու ղեկավարութիւնները: Եթէ սխալներ տեղի ունեցան՝ անիկա պէ՛տք է դարմանէ ապագան, առ առաւելն ներկան: Մեզի, գործի եւ ղեկավարութեան ամբողջական հասունութիւնը իր կարելին ըրած է, իր հոյակապ եւ անչափահաս գիր զաւակները, մթասաուր օրեր եւ գիշերներ չարունակ, յոգնած եւ տանջուած հոգիով ծառած են իրենց գործունէութեան հնոցին վրայ, եւ իրենց երիտասարդ արեւոտ տարիքը մաշեցուցած են ազատութիւն ծնող գաղափարականութեամբ: Փառք ու պատիւ բոլորին, այս լայն եւ ազնուակ ճակատով հայորդիներուն, որոնք հայութեան մէջ ներմուծեցին հայրենի հողին քաղցրութիւնը, եւ իր լեռներուն հպարտ եւ աստուածային վսեմութիւնը:

Մեզի կը մնայ միայն երախտապարտ ըլլալ զոհուածներուն, եւ խոնարհիլ՝ անոնց անշիրիմ եւ փշրած ոսկորներու առջեւ սքանչակութեան եւ հոյակապ վսեմութեան առջեւ:

Վերապրողներուս կողմանէ այս մեծածայն եւ տենչոտ յարգանքի եւ երկիւղածութեան տրիտուրը, եւ վստահ եմ որ պիտի շրջի երկիրէ երկիր, ու պիտի յուզէ մարդկութեան չըմած խիղճն ու հոգին:

Հայ ազգը միշտ կաղուած է իր մեռելներուն, եւ իր ամէնէն չքնաղ հերոսականութիւնները ներշնչուած է իր անարդարօրէն զոհուած հերոսներու մարտիրոսացումէն:

Ապրիլ 11ը աշխատեցաւ մեր հայրենիքին ազատութեան համար, ու այս վեհ ու խորախորհուրդ Օրուան առթիւ, իւրաքանչիւր հայ անհատ պէտք է աչալուրջ գիտակցութիւնը ունենայ մեր արդի ձգտած եւ վերածնող հայրենիքին, վասն զի ան է միայն մեր արբազան հողը, ու անկէ դուրս հայութիւնը ցիր ու ցան եւ անդէմ բազմութիւն մըն է միայն: Պէտք է կապուիլ հողին, ա՛յն հողին՝ որուն արտին վրայէն տասնեակ տարիներ շարունակ վարդեց նժոյգը Անդրանիկներու, Քեռիներու, Համազասպներու եւ Դրօներու:

Գաղութները իրենց մտածումի հայրենասիրութեամբ, եւ իրենց հոգիին անկեղծ եւ անաչառ սատարումով պէտք է գրկախառնուին, մեր արդի Հայաստանին, առանց նկատի առնելու հոն տիրող վարչաձեւի դիմագիծը: Մեզի հողն է կարեւոր, մեզի կարեւոր է շինարարութիւնն ու Հայաստանի հա՛յ ոգին, ու ատոնք բոլորն ալ ունի մեր կրակոտ եւ անմահ հայրենիքը:

Ու այսպէսով, Ապրիլ 11ի մեր զոհուածները, ըլլան մտաւորականներ, գործիչներ, ու սուրի հերոսներ, եւ մինչեւ հարիւր հազարաւոր խոնարհ մեռելներէն՝ պիտի խայտան ու հանգստանան իրենց երկնային օթեւաններուն մէջ:

Ու այն ատեն է որ մեր բոլոր զոհերը պիտի թեւեն հայրենի լեռներուն, ձորերուն եւ չքնաղ տարածութիւններուն վերեւ, գարնանային զուարթ եւ լուսապայծառ երկինքներուն, ներշնչելով մեզի առողջ ազգասիրութեան եւ անվհանդ հոգիի խիզախում: Ու այն ատեն է որ հայրենի հովիւն երգին հետ պիտի լսուի գո՛ռը Վարուժանի եւ Սիամանթոյի քնարին, եւ որոտայ փոթորկայոյզ խանդավառումը Խաժակի եւ Ակնունիի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Հայերէն-ֆիւրերէն

Հայաստանի Պետ. Հրատարակչականը աւարտած է արդէն հայերէնէ քիւրտերէն բառարանին աշխատութիւնը: Այս բառարանը կը պարունակէ 13 հազար բառ: 1933—1934 շրջանին պիտի հրատարակուի քիւրտերէնէ հայերէն բառարան մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ախտաղը եւ ցնօրէնը

« Զանգեր գաւառէն », այս անգամ Հայաստան աշխարհէն: « Գիտի ընկերու եւ « կառուցում ենք շէներու մըխորքէն հեռու, պատկերներ Հայաստանի խոնարհ անկիւններէն:

Դիլիջանի ապաքինարանին (սանատորիոմ) մասին ահա թէ ի՛նչ կը գրէ « Խորհ. Հայաստան »(12 մայիս). —

Դիլիջանի ապաքինարանին մասին, որ ունի 60 պաշտօնեայ, կարգ մը բողոքներ լսուած ըլլալով, կառավարութիւնը յանձնախումբ մը կը ղրկէ քննութեան համար: Յանձնախումբին ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ ապաքինարանին մուտքի դրան առջեւ, քննիչները կ'ուղղուին տնօրէնութեան գրասենեակը: Փառաւոր ընդունելութիւն, — գիշերը մաքրաւոր սենեակներ կը տրամադրուին յանձնախումբի անդամներուն, (մինչ երկու հիւանդ, պառկելու տեղ չկենալուն համար, ապաքինարանէն դուրս սենեակներու մէջ տեղաւորած էին): Յանձնաժողովը կ'ուտէ կը խմէ ապաքինարանին մէջ, անդամներէն մէկը, որ լուսանկարչական գործիք ալ ունէր, երկու անգամ կը լուսանկարէ տնօրէնը ... իր ճերմակ աքաղաղին հետ, մէկ անգամ ալ՝ աքաղաղը առանձին:

Եւ աւարտեցաւ քննութիւնը: Հինգ օր յետոյ մեկնեցան յարգելի յանձնաժողովականները:

Սակայն կացութիւնը անփոփոխ է ապաքինարանին մէջ: Հիւանդապահը իր ամուսինը կ'առնէ, « կրկնակի » սնունդ կը ստանայ, մէկ բաժինը կ'ուտէ հիւանդներուն հետ, մէկ բաժինն ալ կը ղրկէ իր տունը: Ապաքինարանին մէջ կը տեղաւորէ իր երկու բարեկամները, երկու « քոյրեր », որոնք օրը երկու անգամ ջերմաչափիչներու պաշտօն ունին: Ասոնց հայրը մեծ տուներ ունի Թիֆլիզ, Միխայլովսկի փողոցը: Գ. Ճառագայթներու բաժնին մէջ կ'աշխատի տեխնիկի որդայ մը, բայց ի՞նչ կ'աշխատի, 45 օրուան մէջ ... մէկուկէս ժամ: Քոյր Ասինիս կրկնակի սնունդ կը ստանայ՝ տնտեսուհիին հետ կապեր ունենալով: Մէկ բաժինը կ'ուտէ, մէկ բաժինն ալ կը ծախէ գաղտնի: Իսկ հիւանդնե՞րը, — օր մը կաթ չեն տար, օր մըն ալ հաւկիթ, բան մը պակաս վերջապէս: Թիքման չկայ, ճաշարանին առջեւ աղբակոյտ: Մէկ ամսուան մէջ երեք հոգի մեռաւ, իմացողը ո՞վ:

Ձայներ դպրոցներէն

Ալյրարայի շրջանին մէջ, Բաշգեղի, Ալիխանի, Սամղարի, Սարիարբլուղի դպրոցները ժամացոյց չունին եւ ուսուցիչները կը դասաւանդեն « մտաւոր հաշուարտութեամբ », կամ աւելի ճիշդը՝ ըստ իրենց ցանկութեան: Երբ հարկ տեսնեն, օրերով դպրոց չեն հանդիպիր, — Ղարաքիլիսայի, Սամալուի, Բէփլի, Բաշգեղի ուսուցիչները ամսուան մէջ շաբաթ մը երկու շաբաթ չեն երեւար: Բնական է, որ աշակերտութիւնն ալ լքէ դպրոցը: Դասարաններ կան, որոնց մէջ աշակերտներուն թիւը կ'իջնէ մինչեւ 4—5:

Գիւղեր ալ կան, ուր ժամանակէն առաջ, կ'աշխատին գոցել դպրոցին դուռը: Բասարգեչարի շրջանին մէջ ուսումնական տարուան վախճանէն քանի մը ամիս առաջ կը փակեն դպրոցները: Այսպէս, Գէօզալդարայի, Զաղալու, Զախրլու գիւղերը կամ փակած են իրենց դպրոցները, կամ շատ քիչ թիւով աշակերտ ունին: Բասարգեչարի դպրոցները շնորհքով արտատանոց մը չունին, պէտք եղածին պէս կահաւորուած չեն:

Ուսուցչութեան պատրաստութիւնն ալ նոյնքան ողբալի: Ապարանի շրջանին մէջ Ղարաբուլաղի, Ալիբուլաղի, Մելիքգեանդի, Ղուշչիի դպրոցները այս տեսակէտէն, շատ անմխիթար վիճակ մը կը պարզեն: Մելիքգեանդի ուսուցիչը վերջերս կը դասաւանդէր թէ « 1905ին Լենին ու Մարքս միասին բանտարկուած էին »

Հրդեհ Զօրագետի մէջ

Մայիս 3ին, իրիկուան ժամը 6ին հրդեհ ծագեցաւ Զօրագետի մէջ եւ բոլորը փճացուց « Թրանսֆորմաթոր »ը, գործիքներու պահեստ, երեսչափ իւղ փոթորակի յառաջ մասամբ վնասուեցան կարգ մը յարկեր, ելեկտրակայանին անվնաս կը մնայ: Հրդեհը մարեցին Ալլահվերդիէն ու Ղարաքիլիսայէն եկած հրշէջները եւ ելեկտրակայանին բանուորները: Հրդեհին վայրը հասաւ մասնաւոր յանձնաժողով մը, գլխաւորութեամբ Զօրագետի պետ ճարտարագէտ Տէր Աստուածատուրեանի: Ձերբակալուած են երեք հոգի: Քննութիւնները կը շարունակուին հրդեհին ծագման մասին

Սպ. Մելիքեանի մասին

Արձանագրեր էինք երաժշտագէտ Սպիրիդոն Մելիքեանի մահը, կարգ մը գիծեր իր կեանքէն եւ երաժշտագիտական տեսակէտներէն:

Իր կեանքին մասին կու տանք հետեւեալ լրացուցիչ տեղեկութիւնները:

Ծնած է Վաղարշապատի մէջ, 1880ին. Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ տեղւոյն ծխական վարժարանին մէջ: 1893ին կը մտնէ Գէորգեան ճեմարանը: Կ'աւարտէ 1902ին: Ուսանողական շրջանին, երաժշտութեան իր առաջին դասերը կ'առնէ Կոմիտասէն: 1904ին կը մեկնի Պերլին, եւ վերադարձին երաժշտութեան դասատու կը նշանակուի Ներսիսեան վարժարանին, 1909 — 1920: Երեւան կը փոխադրուի 1923ին եւ կը նշանակուի Պետ. Երաժշտանոցի դասախօս:

Սպ. Մելիքեան հայ երաժշտութեան ասպարէզին մէջ աշխատած է իբրեւ ստեղծագործ — երգահան եւ իբրեւ տեսաբան — քննադատ: Իր գործերը ապացոյց մըն են, որ խորապէս ուսումնասիրած է հայ ժողովրդական երգերը, անոնց կրած ազդեցութիւնները, անոնց կապը ուրիշ ժողովրդական երգերու հետ:

Սպ. Մելիքեան լաւագոյն հետեւորդն էր իր ուսուցչին՝ Կոմիտասի, իբրեւ ժողովրդական երգեր հաւաքող եւ մեկնաբանող. 1926ին Գիտութեան եւ Արուեստի Կաճառին կողմէ, ղրկուած էր Կոտայքի եւ Ախտայի շրջանները, 1927ին՝ Ապարանի շրջանը, 1928ին՝ Համամլու, Հաճիխալիլ, 1929ին՝ Նոր Բայազետ, 1930ին՝ Էջմիածնի գաւառը: Այդ տարիներու ընթացքին Մելիքեան հաւաքեց մօտ 1000 երգ: Իր այդ աշխատութեամբ՝ Սպ. Մելիքեան մեծ ծառայութիւն մատուց հայ ժողովրդական երգերուն ակերը երեւան հանելու համար:

⁂ Մահը տեղի ունեցած էր մայիս

ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ (4)

ԳԻՒՂՍ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՆՈՒՇ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐՈՒԴ ԿԱՐՕՏՈՎ)

Ու այսպէս պարողներուն շարքը կ'երկարէր տանիքին մէկ ծայրէն միւսը: Գարագլուխը ձեռքը կ'ունենար կարմիր խատուտիկ թաշկինակ մը եւ հո՛յ հո՛յ պոռալով ուշադրութիւն կ'ընէր պարողներուն ոտքերուն որ չըլլայ թէ ծուռ կոխեն ու չափը խանգարեն:

Գօրը լրանալէն վերջ, հարսը փեսին զաւանէն ներս պէտք էր անցնէր անմիջապէս: Որքա՜ն դժուար էր: Փեսին, հայրն ու մայրը, դրան ամէն մէկ կողմը կեցած, ձեռքերը վեր բարձրացուցած կամարի նման ու իրարու ձեռքէ բռնած, կը սպասեն, որ հարսը ներս անցնի տակէն, իրենց հնազանդ ըլլալու համար:

Բայց, հարսնեղբայրը, կեցած հարսին առջեւ, ճիշդ դրան մէջ, ու մէկ ոտքը նետած միւս կողմ, չի ձգեր, որ հարսն անցնի, նուէ՞ր կ'ուզէ ...

— Կարմիր ոսկի մը, — ո՛չ, երկու ոսկի, — ո՛չ, ատրճանակ կ'ուզեմ, տասնոց ատրճանակ մը:

Ու նուէրը կը տրուէր, հետը միասին կարմիր ու նախշուն թաշկինակ մը, նոյնպէս կարմիր խնձոր մը հաղուագիւտ: Հարսնեղբայրը մէկ կողմ քաշուելով կը սկսէր ատրճանակը կրակել: Հարսնեւորներու եւս տասնեակ ատրճանակի հարուածներուն տակ, հարսը ներս կ'անցնէր վերջապէս ... Նոյն պահուն դրամ, չամիչ, շաքար, լէպլէպի, գո՛զ, գո՛զ ցորեն կը ցանէին տանիքներէն հարս ու փեսին վրայ, երբ հարսը տակաւին դուրսը կը գտնուէր:

Յիշողութեանս մէջ, վառ կը մնայ ուրիշ նահապետական տօն մը Տէրընտաս (Տեառնընդառաջ): Այդ օրը, բոլոր երիտասարդներդ ու պատանիներդ մինչեւ երեկոյ աշխատանքի մէջ կ'ըլլային: Տուներէն չորցած հաւաքելով, տանիքներուդ վրայ, ամէն թաղի մէջ, ցախէ դէզեր կը շինէին, բուրգերու նման: Ու անհամբեր կը սպասէին երեկոյեան ժամերներու եկելուն: Եւ ահա, կը սկսին վառել ցախէ դէզերը, որոնց կարմիր բոցերը մինչեւ երկինք կը բարձրանային, ու ճարճատիւնը ամբողջ քաղ կը բռնէր: Տարէց կիները նոր հարսներուն ձեռքէն բռնած « Տէրնտաս ծին չուրջը քանի մը անգամ կը դառնային, « Տարին տղայ մը, երկու տարին աղջիկ մը » ձայնելով: Ու, մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն, երբ Տէրնտասը ամբողջ վառած ու լրացած կ'ըլլար, այս անգամ նոյնպէս տարէց կիները, կէս մը վառած ցախէ — երդերը առնելով տուն կը տանէին, ու ախոռները կը նետէին, « Հաւը թուխ, կովը ծին » ըսելով ...

Այդ իրիկունը մեզ՝ փոքրիկներուս համար սարսափելի էր: Չէինք կրնար մինակ դուրս ելլել մութը իջնելէն վերջ. մեր ծնողները՝ մեզի վախ կու տային, ըսելով թէ՝ « Շիրվանի շները (տեսակ մը չարքեր) այսօր գիւղ կը գտնուին, եկած են Տէրնտասին կրակէն տաքնալու համար, եւ եթէ փողոցները երեխայ տեսնեն, կ'առնեն կը տանին իրենց հետ ... Ու մենք, այդ երեկոյ շատ կանուխ տակաւին, [illegible] նման, մեր անկողինները կը մտնէինք:

Ու վերջապէս, ահա ուրիշ յիշատակներու ժապաւէն մը: Ամբողջ կտրիճներդ հաւաքուած տանիքի մը վրայ, զինավարժութիւն կ'ընեն: Տարեցներն անգամ՝ դժուարութեամբ իրենց շարքերն են մտցուցած: Խմբապետը իրենց կողքին միշտ հրամաններ կու տայ, ու խումբը զոյգ — զոյգ շարուած, տանիքին մէկ ծայրէն միւսը, կը դառնան անդադար երգելով.

Տղե՛րք գուշեց խմբապետը
Շուտ փո՛յթ ճանապարհ,
Զարնենք, ջնջենք, հայվատերը,
Եւ թող խնդան ամէն Հա՛յք:

Մի օրինակ զգեստները
Կորի՛ն լաջի ձեւին տակ, եւն.,

Կամ ուրիշ քայլերգ մը, նոյնպէս զինավարժութեան համար.

Համազասպը իւր խմբովը,
Կուգայ խաչէն գառաէն,
Գալիս է բազմաթիւ զօրքով,
Ասի — Կիւզէլ պէք խանը:

Յանկարծ ինկաւ ասկէրանը,
Հերոսների ո՛ւխտանը,
Թուրք խուժանը սարսափահար,
Փախչում էին գլխիկոր:

Հայերիս տէր Դաշնակցութիւն,
Քաջեր ունի սրտալի,
Ամբողջ աշխարհ հռչակուեցաւ,
Համազասպը պանծալի:

Մէկ — երկու, մէկ-երկու, աջ-ձախ, աջ — ձախ, հանդա՛րտ: Պատրա՛ստ, աջէն ձախ, ձախէն աջ դարձ, եւն. — Միշտ հրամաններ կ'արձակէր խմբապետը, ուշադրութեամբ նայելով շարքի ուղղութեան ու քայլերուն: Ժամերով այսպէս խումբը զինավարժելէ վերջ, քանի մը ատրճանակներու հարուածին տակ, կը վերջանար ու ամէն մարդ իր տունը կը դառնար, եւ այսպէս ամբողջ ձմեռը օրական քանի մը ժամ:

Ու վերջապէս, մեր դպրոցական կեանքը — Մեղուի փեթակի նման: Ձմեռը տեղ չէր մնար բոլորիս համար, այնքան շատ էին վառվռուն պատանիները: Դպրոցը կը գտնուէր ճիշդ կուրծքին վրայ, ու ամէն երեկոյեան արձակուրդի ժամուն, բոլոր տասնեակ մը պատուհանները կը բացուէին, ու մենք բոլորս, քանի մը հարիւր հոգի, եւ ամբողջս միասին, զանգակի երրորդ հարուածին՝ ղեկավարութեամբ՝ մեր ուսուցիչ՝ Օ. Քոչեանի, կը թնդացնէինք « Մենք անկեղծ զինուոր ենք »ը ու նման շատ մը երգեր ամէն օր մէկ հատ երգելով:

Մեր ձայները բամբ ու զուռ, պատուհաններէն դուրս, դիմացի սարերուն զարնուելով կարծես քանդուած առաջ կը բերէին... Շարժումն անկարագրելի էր փեթակէդ ներս թէ դուրս:

.. Եւ օր մըն ալ... 1915ի Մայիսի կէսերուն, այս կեանքը մահացաւ մի անգամ ընդ միշտ... Խոտ քաղողներդ իրենց մանգաղները խառ-դարը թողելով, հերկողներդ իրենց եզները արտը՝ ու արօրը ակօսին մէջ առանց քաշելու, հովիւներդ իրենց հօտերուն հետ մէկտեղ բոլորը, բոլորը, անշարժացան:

Հազար հինգ հարիւրի հասնող զաւակներդ հարս ու աղջիկ, ծեր ու երախայ, երիտասարդ, պատանիներ ու երախաներ, բոլորը, բոլորը, քշուեցան որբաւանքաւ աչքերով, ու Եփրատի անդին կարծելով, անցան Եփրատը ու գլորեցան անծիրման ճամբան:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(ՎԵՐՋ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը

ՎԱՐՏԱՆ, 22 մայիս (Ցառաջ). — Ապրիլեան սգահանդէսը սովորականին քիչ մը ուշ կատարուեցաւ մեր գաղութին մէջ: Նախաձեռնութիւնը լուսաւոր...

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

...

Շամանդաղ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Միւսւն երգչախումբի դաշտահանդէսը

...

ՕԺԱՆ ԿԱՐՕՏԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախատակ Գրագէտներու բարեկամներու Ընկերակցութիւնը կը փութայ յայտնել՝

1.— Որ ձեռնարկած է Նախապատրաստական աշխատութիւններուն այն հատորին, որ պիտի պարունակէ Օհան Կարօյի գրական անտիպ էջերէն ընտրուած փունջ մը:

2.— Որ որոշած է իր սիրելի ընկերոջ անակնկալ մահուան առթիւ իր հրատարակութիւններէն նուիրել հանրային հետեւեալ հաստատութիւններուն.—

10 շարք, թիւ 1—7 (70 հատոր) Զափահաս Որբերու Միութեան Գրադարաններուն:

1 շարք (7 հատոր) ԴպրոցասէրՏիկնանց Սանուց Միութեան Գրադարանին:

1 շարք (7 հատոր) Գարակէօզեան Հօմին:

1 շարք (7 հատոր) Պէյրութի Ճեմարանին:

1 շարք (7 հատոր) Մուրատեան վարժարանին:

1 շարք (7 հատոր) Սոֆիայի Մեսրոպեան Ճեմարանին:

1 շարք (7 հատոր) Աթէնքի Զաւարեան վարժարանին:

Վերոյիշեալ հաստատութիւններէն, անոնք որ Փարիզ կամ արուարձանները կը գտնուին, կը խնդրուի համապատասխան ընկալագրով մը ստանալ այս նուէրները, դիմելով հետեւեալ հասցէին.

M. Barsamian, 53 Fbg. Montmartre, Paris (9). կէսօրէն առաջ՝ ժամը 10—12:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

« Հայրենիք » կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 մայիս).

— « Քանի մը օր առաջ հեռագիրները հաղորդեցին, թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը պաշտօնապէս դիմած է եղեր Միացեալ Նահանգներու պետական քարտուղարութեան՝ խնդրելով ընտրել ամերիկեան մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբ մը եւ ղրկել զայն Թուրքիա, օգնելու համար երկրի տնտեսական բարօրութեան վերակազմութեան դժուարին գործին:

Ինչպէս այժմ կ'իմանանք հաւաստի աղբիւրէ, Թուրքերու այս դիմումը տեղի ունեցած է Հուվըրի վարչութեան օրով: Կ'իմանանք նոյնպէս, որ գաղափարը ներշնչուած է Թուրքերուն ամերիկեան այն խմբակցութեանց կողմէ, որոնք հետաքրքրուած են Թուրքիոյ քարիւղով, հանքերով եւ ուրիշ հարստութիւններով:

Դժուար չէ հասկնալ այս նոր քայլին նպատակը: Թուրքերը եւ անոնց ամերիկեան բարեկամները յոյս ունին, որ երբ ամերիկացի մասնագէտները Թուրքիա երթան եւ իբր թրքական պաշտօնեաներ ժամանակ մը աշխատին հոն, նպաստաւոր տեղեկագիր մը պիտի ղրկեն Ուաշինկթըն: Անոնք կը հաւատան, որ այդ տեղեկագիրը լաւագոյն խթանը պիտի դառնայ դէպի Թուրքիա քաշելու ամերիկեան դրամագլուխը եւ շահագրգռելու Միացեալ Նահանգները Թուրքիոյ ներկայ գոյավիճակի պահպանումով:

Ամերիկեան թերթերու համաձայն, Ուաշինկթընի պետական քարտուղարութիւնը արդէն ընտրած է Թուրքիա ղրկուելիք մասնագէտներու յանձնախումբը, որուն գլուխը կանգնած է Ուոքըր Տ. Հայնս: Վերջինս մեծ պատերազմի առեն ամերիկեան երկաթուղիներու ընդհանուր կառավարիչն էր եւ պատերազմէն յետոյ ալ Անգլերու Լիկայի հրաւէրով կարեւոր յանձնարարութիւններ կատարեց Գերմանիոյ եւ Պալքաններու մէջ: Հայնսին կ'ընկերանայ ականաւոր գինուորական ինճիներ մը՝ Գ. Գ. Սովըրվիլ, որ Հայնսի հետ աշխատած է Եւրոպայի մէջ:

Յանձնախումբի միւս անդամներն ըլլալու են Զարլզ Պէլ՝ երկաթուղային մասնագէտ մը, Մաթիւ Փան Սեքլեն եւ Սիտնի Փէյջ՝ հանքային ինճիներներ:

Առանցմէ զատ Թուրքիոյ մէջ արդէն կ'աշխատին Բոպըրտ Վորֆելտ, որուն յանձնուած է թրքական մաքսատուները կանոնաւորելու գործը, Ուոլլըս Քլարք, որ պաշտօն ունի ծխախոտի, ալքոլի եւ աղի մենաշնորհները վերակազմելու եւ միաժամանակ բամպակի գործը ուսումնասիրելու, եւ վերջապէս Գըրիլ Փարքըր, որ հրաւիրուած է երախաներու կրթութեան գործը կազմակերպելու:

Կասկած չկայ, որ ամերիկացի այս փորձագէտներու պատկառելի խումբը կարող է անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցանել Թուրքիոյ ինչպէս տնտեսական ու ֆինանսական, այնպէս ալ կրթական եւ քաղաքական տեսակէտով: Աւելորդ է ըսել, թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը անոնց միջոցով կ'ուզէ ապահովել իր երկրին համար ոչ միայն Ամերիկայի տնտեսական ու ֆինանսական օգնութիւնը, այլեւ քաղաքական բարեկամութիւնը: Բան մը, որուն այնքան պէտք ունի միջազգային ներկայ փոթորկայոյզ շրջանին մէջ, երբ պատերազմի վտանգ կայ ամէն կողմ »:

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր…

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մատենաշար « ՅԱՌԱՋ », թիւ 1)

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչը կը նուիրէ տասնըմէկ օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, հետեւեալ հաստատութիւններուն. —

1.— Երուսաղէմի վանքին,
2.— Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին,
3.— Կիպրոսի որբանոցին,
4.— Պոլսոյ Ազգ. Մատենադարանին,
5.— Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին,
6.— Հայաստանի Պետ. Մատենադարանին,
7.— Պէյրութի Հայ Ճեմարանին,
8.— Սեւրի Մուրատեան վարժարանին,
9.— Գահիրէի Գալուստեան վարժարանին,
10.— Պոլսոյ Կեդր. վարժարանին,
11.— Դպրոցասէրի Սանուց Գրադարանին:

Ընդհ. գումար 165 ֆրանք:

Գ. Յակոբ Փայաճեան կը նուիրէ եօթը օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, յատկացուցինք հետեւեալ հաստատութիւններուն.—

1.— Հալէպի Զ. Ո. Միութեան Գրադարանին,
2.— Պէյրութի Զ. Ո. Միութեան Գրադարանին,
3.— Փարիզի Զ. Ո. Միութեան Գրադարանին,
4.— Վիէնի Զ. Ո. Միութեան Գրադարանին,
5.— Վալանսի Զ. Ո. Միութեան Գրադարանին,
6.— Մարսիլիոյ Զ. Ո. Միութեան Գրադարանին,
7.— Ֆիլիպէի Վ. Մանուկեան Գրադարանին:

Ընդհ. գումար 105 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

Պ Ա Հ Ա Կ Ը

...

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

Կը տօնուի Փարիզի մէջ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Petit Journalի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԵԽՈՆԵԱՆ, ՕՐ. ԱՎՆԱԴԱՄԵԱՆ եւ Գ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ (երգ)։

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ պ. Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆի։

Ballet plastique հինգ օրիորդներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին ԻՍԱՁԷՆԿՕԻ

Թարիստ ԺՕՐԺ, Օր. ՃԱՄՊԱՁ եւ Տիկ. ԹՈՄԱՆՈՎԱ (դաշնակ)

ՃԱԶ. ՕՐՔԷՍԹՐ: ՊԱՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ, ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ,

ՄՈՒՏՔ՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ

×

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգ եւ արտասանութիւն։ Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները։ Մուտք՝ 3 ֆրանք։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբի գեղարուեստական ծոխ բաժին։

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել բացարձակապէս արգիլուած է։

⁂

ԳՈՒԼՎԱՐ – ՕՏՏՕ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՎՌԱՄԵԱՆ ԸՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ ԱԻՏՕ ԽՈՒՄԲԻ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

Chalet de l'Ermitage (La Viste)ի ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ – ՍԻՕԹԱ

Նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ԼՈՒ

Նախաձեռնութեամբ ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԸՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ – ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեոն)

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ – ՏԸ – ԺԻՐՐՕ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ եւ մասնակցութեամբ ՕՈՒԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (Փարիզէն)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի 5րդ պատգամաւորական ժողովի նիստերուն ներկայ կրնան ըլլալ անդամներն ու անդամուհիները։ Ժողովը տեղի կ'ունենայ ժամը 10—12 եւ 2—6, 71 Ավընիւ Քլեպէռ, Փարիզ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Քէթիէն, Հ. Յ. Դ. — Այո։

Նիւ Եօրք, ԳՈՐԾ. — 315.75 ֆր.

Վիլ տ'Ավրէ, Գ. Մ. — 35.

Սէն Քէթիէն, ԳԱՐ. — 40։

Փարիզ (8), ՓՐՕՖ. Ա. — 70։

Մկնբրէօյլ, Տ. Պ. — 50։

Թօկոյէն, Մ. Թ. — 300։

Փարիզ (10), Պ. Փ. — 100։

Լիոն, ԳՈՐԾ. — 550։

Էքս – ան – Փրովանս, ՊԱՏ. — 20։

Փարիզ (11), Գ. Ս. — 35։

Լիոն, ՌՈՒՄ. — 70։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Ժանթիյեի, Գ. Մ. — Սկսած դրկել մայիս 21էն։

Նիս, ՏԷՐ ՊՕՂ. — Սկսած դրկել մայիս 20էն։

Իսի – լէ – Մուլինօ, Յ. ՄԻՆ. — Սկսած դրկել մայիս 20էն։

Պրիւսէլ, Զ. ՄԱՃ. — Սկսած դրկել մայիս 9էն։

Օպօն, ԹՈՍ. — Սկսած դրկել մայիս 18էն։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ Յուշարձանի Շինութեան Կեդր. Յանձնաժողովը ստացած է Վալանսի մասնաճիւղէն 1050 ֆրանք։

Գանձապահ՝ Ա. Համբարձումեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբը սրտի խորին կսկիծով կ'ողբայ իր նախկին նախագահ՝

Ընկ. ՏՈՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐի

զառնագէտ մահը, որ տեղի ունեցած է Մայիս 21ին, Փրիտաքի մէջ (Լեհաստան)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի, կէս օրէն յետոյ ժամը 1ին, Պար տը Կլապի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին ներկայանալ անդամատոմսերով։

ԽԱՐԲԵՐԴԻ Գաւառ գիւղի Հայրենակցական Միութեան ուշադրութեան կը յանձնեմ (մասնաւորապէս Կարտանի շրջակայքի Գամցիներուն), որքան հիւսիսի Մալոյեանի հիւանդ վիճակը, Մարսէյլի Conception հիւանդանոցին մէջ, գուրկ ընտանեկան գուրգուրանքէ։ Երկու քուկէս ամիսէ ի վեր հիւանդանոցն է եւ իր հայրենակիցներէն ո՛չ մէկը այցելած է իրեն։ Կը խնդրեմ իր հայրենակիցներէն որ բարի ըլլան կատարելու իրենց բարոյական պարտականութիւնը։

Տէր Յարութիւնեան (Խարբերդցի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

— Կարելի՞ է որ մահուան սպառնալիքը եւ անոր ժամանումը որոշեալ վայրկեանի մը, մահացնէ մէկը։

— Չհասկցայ։

— Կարելի՞ է որ ողբացեալը զոհն եղած ըլլայ ոգեհարցական թելադրութեան մը։

— Ձեմ կարծեր որ կարելի ըլլայ։

— Խօսեցաք հարուածներու մասին որոնք հետք չեն ձգեր. կը յիշէ՞ք այդ տեսակ պարագայ մը, հարցուց երդուեալներու ատենապետը.

— Այո՛, երկու անգամ պատահած եմ այդ տեսակ դէպքի մը։

— Բայց հարուած մը որ բաւակա՞ն է մեռցնելու համար ...

— Այո՛։

— Հարուած մը որ հետք կամ վէրք չի՞ թողուր ..

— Այո՛. կը յիշեմ դէպք մը Ճափոնի մէջ, ուր մարդ մը մէկու մը կոկորդին վրայ տարօրինակ ճնշում մը ի գործ դնելով, երկվայրկեանի մը մէջ մեռցուցած է զայն։

— Սովորակա՞ն է այդ բանը։

— Ո՛չ, արտասովոր է եւ մեծ ցնցում յառաջ բերած է գիտական շրջանակներու մէջ. դէպքը արձանագրուած էր «Բժշկական Ամսագիր»ին մէջ, 1896ին։

— Ուրեմն վէրք կամ հետք չկա՞ր...

— Բացարձակապէս ո՛չ։

Վիրաբոյժը կարդաց հատուած մը ամսագրէն, հաստատելու իր յայտարարութեանց ճշմարտութիւնը։

— Կրնայի՞ք ըսել թէ ողբացեալը այդ ձեւով մեռած է։

— Կարելի է։

— Լո՞ւրջ է այդ կարելիութիւնը, հարցուց երդուեալներու ատենապետը

— Այո՛։

Քանի մը գիտական հարցումներէ ետք, վիրաբոյժին վկայութիւնը աւարտեցաւ.

Ցուցախաղ եղած էին ներկաներ բժիշկին բացատրութիւններէն, որովհետեւ բոլորն ալ կը զգային թէ անիկա իր գիտական փորձառութեան շնորհիւ ի վիճակի պիտի ըլլար լուսաբանելու Սըր Ֆիլիփի մահուան խորհրդաւորութիւնը։

Երրորդ վկան էր պաշտօնի ոստիկան Ֆալմըթհը, որ սկսաւ խօսիլ շատ յուզուած շեշտով մը։ Յայտնի էր թէ կ'ըմբռնէր ոստիկանութեան անձարահութիւնը՝ նախարարին կեանքը փրկելու ձեռնարկին մէջ։ Գաղտնիք մը չէր այլ եւս այն իրողութիւնը որ թէ՛ ինք եւ թէ օգնական ոստիկանապետը իրենց հրամանատարականները ներկայացուցած էին Սըր Ֆիլիփի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ եւ սակայն վարչապետը մերժած էր ընդունիլ։

Ֆալմըթհ կրկնեց ոստիկանապետին վկայութիւններուն մեծագոյն մասը եւ պատմեց թէ արտաքին նախարարին դրանը առջեւ պահակ կեցած էր ու իր գործուած պահուն Մանասիկա լռութիւն մը կը տիրէր սրահին մէջ։

— Ըսիք թէ ձայն մը լսեցիք գրասենեակէն, այնպէս չէ՞։

— Այո՛։

— Ի՞նչ տեսակ ձայն։

— Դժուար է նկարագրել. հառաչական ձայն մը որ կը նմանէր զետինը քսուած աթոռի մը հանած աղմուկին։

— Սահող դուռի մը կամ գաղտնի փեղկի մը ձա՞յնը։

— Այո՛։

Իրարանցում դարձեալ։

— Այսինքն ձայն մը որուն նկարագրութիւնը տուած էք ձեր գրաւոր տեղեկագրին մէջ ...

— Այո՛։

— Որ եւ է գաղտնի փեղկ կա՞ր սենեակին մէջ ...

— Ո՛չ։

— Սահող դո՞ւռ ...

— Ո՛չ։

— Կարելի չէ՞ որ մէկը պահուըտած ըլլար գրադարանին կամ դարակին մէջ ...

— Ո՛չ. բոլորն ալ խուզարկեցինք։

— Յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ։

— Լսեցի փոքր աղմուկ մը եւ ճիչ մը որ կուգար Սըր Ֆիլիփէն. փորձեցի դուռը բանալ ...

— Կղպուա՞ծ էր, հարցուց երդուեալներուն ատենապետը։

— Այո՛։

— Եւ Սըր Ֆիլիփը առանձի՞ն էր ...

— Այո՛, ինք այդպէս կ'ուզէր. այդ փափաքը յայտնեց առտուն ...

— Ոճիրէն յետոյ խուզարկեցի՞ք չէնքին ներսն ու դուրսը։

— Այո՛։

— Որ եւ է բան գտա՞ք։

— Ոչի՛նչ. միայն թէ աչքիս զարկաւ բան մը որ իրականին մէջ կապ չի կրնար ունենալ այս հարցին հետ։

— Այսի՞նքն ...

— Սենեակին պատուհանին մէջ տեսայ երկու ճենճղուկներ որոնք մեռած էին ...

— Քննեցի՞ք զանոնք։

— Այո՛, բայց դիտողութիւնը կատարող վիրաբոյժը յայտնեց թէ անոնք մեռած էին ցուրտէն եւ վար ինկած էին տանիքէն։

— Թունաւորման հետք կա՞ր այդ թռչուններուն վրայ։

— Որ եւ է հետք չգտանք։

Դարձեալ կանչուեցաւ Սըր Ֆրէնսիս Քէթլինկը, որ ըսաւ թէ ինք անձամբ տեսած էր թռչունները եւ թունաւորման հետք չէր գտած։

— Ենթադրելով պահ մը թէ կայ այն տեսակ կազ մը որուն մասին խօսեցանք քիչ առաջ — այսինքն կազ մը որ մահացու է եւ կը ցնդի շատ արագ — չի՞ կրնար ըլլալ որ չափազանց փոքր քանակութիւն մը այդ կազէն մեռցուցած ըլլայ թռչունները։

— Այո՛, եթէ պատուհանին մէջ ըլլային անոնք։

— Այս թռչունները առնչութիւն ունի՞ն սպանութեան հետ, հարցուց երդուեալներուն ատենապետը։

— Ո՛չ, պատասխանեց վիրաբոյժը վճռական կերպով։

Գաղտնի ոստիկանը շարունակեց տալ իր վկայութիւնը։

— Ուրիշ ուշագրաւ բան մը կա՞ր ...

— Ո՛չ մէկ բան։

Դատաւորը հարցուց թէ Պիլի Մարշը ի՞նչ յարաբերութիւններ ունէր ոստիկանութեան հետ։

— Սըր Ֆիլիփի եւ Թէրիի ձեռքին վրայ տեսնուած նշանը, Պիլիի ձեռքին վրայ ալ կա՞ր ..

— Ո՛չ։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՄԱՅԻՍ 1933
28 Mai 1933

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2200

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԱԶԱՏ ԵՒ ԱՆԿԱԽ

Ազատութիւն եւ անկախութիւն,— տարրական պահանջ մը՝ ...ր եւ է ժողովուրդի համար։

Եւ սակայն, ի՜նչքան հեռու ենք անոր իրականացումէն։

Ոչ միայն մենք, այլեւ ուրիշներ։ Ոչ միայն Ասիոյ եւ Ափրիկէի ...րները, այլ նաեւ լուսացնցուող Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ։

Ազատութեան եւ անկախութեան ծարաւն ունէին ժողովուրդ...ները, երբ առագաստանաւն էր հաղորդակցութեան բանուկ միջոցը ...ւ սայլը՝ ձիալըծկայ։

Ազատութեան եւ անկախութեան կարօտն ունին, այսօր, երբ ...ելեկտրականութիւնը կը վարէ աշխարհը եւ օդն անգամ տեղի ...տուած է մարդուն գիտութեան եւ ուժին առջեւ։

Գետերով արիւն հոսեցաւ ամէն մէկ ժողովուրդի ազատա...գրութեան համար։ Ազգերու մեծագոյն մասը իր սեփական դրօշն ...ունի այսօր, աշխարհի ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ։

Եւ սակայն, գետերով արիւնն անգամ դեռ անբաւական կը հա...մարուի, հայ, ինչպէս բախտակից ժողովուրդներու վերջնական ...փրկութեան համար։

Դեռ չեն յաղթուած ոչ գաղանը, ոչ ալ հզօրներն ու «բարեկամ...ները»։

Տակաւին քանի մը օր առաջ, պետական դէմք մը, Պ. Էռիօ, ...գայլայանելով Ֆրանքեւրոս դաշնագիրը, կը շեշտէր, իբրեւ գե...րագոյն մխասա.

— Ռուսաստանը շտեմարան մըն է նախանիւթերու եւ քարիւղի ...

Մեր երկիրը չունի՞ այդ երկուքը,— նախանիւթ եւ քարիւղ։

Ունի՛,— բայց չի բաւեր։

Հարիւր չեն բացուած Վասպուրականի մէջ, որպէսզի չատր...ուանները բարձրանային դէպի երկինք, քարիւղին հոտն ալ, իւղն ...ալ տարածելով ի սփիւռս աշխարհի ...

Իբրեւ տեսանելի արժէք, մենք ունեցանք միայն-արիւն եւ ա...յր։ Երկուքն ալ աղբիւր՝ ներշնչման եւ ճարտասանութեան, բայց ...ոչ հրաշագործ հարստութեան։

X

— Տակաւի՞ն քանի՜ տարի պիտի տօնենք Մայիս 28ը, կը հար...ցնեն պոլիտիկոսներ։

— Մինչեւ այն օրը որ դառնանք ազատ եւ անկախ, ազգային ...սեփ հողը ձգելով օրուան իշխանութեան։

— Ի՞նչ կը շահիք, այսպէս արմատախիլ, երկիրէ երկիր տօ...նելով Օր մը, որ եկաւ ու անցաւ երազի մը պէս։ Եւ ցուցադրելով ...դրօշակ մը որ ոչ հող ունի, ոչ ալ իշխանութիւն ...

— Նախ, կը կատարենք տարրական պարտականութիւն մը, ...մարդկային եւ ազգային մեծարանք մը՝ ի պատիւ բոլոր անոնց որ ...երգեցին ազատութիւնը եւ ինկան անոր ճամբուն վրայ։ Առանց ...դասակարգի, տարիքի կամ դաւանանքի խտրութեան։

Երկրորդ՝ կ՚ուզենք թարմացնել մեր յիշողութիւնը, պայծա...ռացնել, կազդուրել մեր գիտակցութիւնը՝ ի խնդիր հալածական ...ժողովուրդի փրկութեան։

Երրորդ՝ կ՚ուզենք ապացուցանել թէ՝ Մայիս 28ը յարդի շիւղ ...մը չէր, որ բռնկեցաւ ու անցաւ, այլ աւետաբեր դէպք մը, որ, ...թէեւ արկածահար շեղեցաւ իր բնական ելքէն, բայց մեզի ձգեց ...յուսաւոր հետք մը եւ հանգամանք մը։ Խարխուլ մը մանրանկար եւ ...ուղեցոյց մը թանձրացեալ։

— Բայց, հիմա որ դէջ – աղէկ երկիր մը եւ իշխանութիւն մը ...ունինք, ձեր այդ շարժուձեւերը, նաւաշինը եւ ուրիշ արտայայ...տութիւններ թշնամութիւն չե՞ն Երեւանի դէմ։

— Ոչ մէկ իշխանութիւն իրաւունք ունի խեղդելու ժողովուր...դի մը ազատութեան տենչը։ Բնական իրաւունքներ կան որոնց դէմ ...բռնութիւնն ու հենգամիտները միայն կրնան քրթմնջել։ Ն. Հա...յթամիտներն ու ննեգամիտները միայն կրնան քրթմնջել։ Ո. Հա...յաստանը ունի իր կամքէն անկախ քաղաքականութիւն մը զոր իր ...կարգին պարտադրած է երկրի ժողովուրդին։

Արդ, բաց ի բոլշեւիկներէն, չկայ հայկական հոսանք մը որ ...վերջնական համարէ ներկայ կարգ ու սարքը, կամ գոհանայ եղած ...սահմաններով։ Դէպքերը կը հարկադրեն մեզ համակերպիլ ներ...կայ գոյավիճակին։ Բայց, ոչ դէպքերը, ոչ՝ ալ ուրիշ ո՛ր եւ է ուժ ...կրնան կապտել իմ իրաւունքս՝ աղաղակելու յանուն ազատու...թեան, կառչելու անկախութեան, պահանջելու արդարութիւն եւ ...հատուցում,— իմ տեղս արեւուն տակ, իմ հայրենի սահմանն...րուս մէջ։

Ես դատ մը ունիմ, եւ չեմ կրնար լքել զայն, ո՛ր եւ է պա...տրուակով։ Անշուշտ, լաւագոյն պիտի ըլլար, եթէ օրուան իշ...խանութիւնը ինքը կանգնէր անոր գլուխը։ Բայց, տարբեր դաւա...նանք ունի ան, օրուան իշխանութիւնը, իսկ ես, առանց խանգա...րելու իր գործը, կ՚ուզեմ իմ դատս արծարծել տրամադրելի բոլոր ...միջոցներով, երգ ու ճառէն եւ հանդէսէն մինչեւ իրական գործու...նէութիւն։ Ես հօտ չեմ, ոչ ալ բայյա։

Ո՞ւր է վնասը՝ այս ճակատաբաց քաղաքականութեան։ Ընդ...հակառակն, եթէ բոլորս միասին, բոլոր գաղութներուն մէջ, կազ...մելով մէկ ճակատ եւ խօսելով մէկ բերան, տարին գոնէ մէկ ան...գամ հնչեցնենք մեր տենչերը — մեծերներուն ուխտը — եւ գոր...ծենք այդ ուղղութեամբ, ո՞վ կրնայ պնդել թէ՝ օր մը չպիտի ուզեն ...լսել՝ նոյն իսկ Մոսկուայի մէջ ...

Ես կ՚ուզեմ ապրիլ ազատ եւ անկախ։ Ես գիտակցութիւնն ու...նիմ իմ դատիս եւ կամք ու հաւատք՝ անոր յաջողութեան համար։ ...Ինչո՞ւ կ՚ուզեն զրկել զիս՝ իմ տենդերէս ու տենչերէս։ Ի՞նչով կը ...խանգարեմ հաւաքականին ծուել ճամբաս։

... Ահա խորհուրդը Մայիս 28ի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԼՔԵՑ ՈՍԿԻՆ

Այս որոշումէն պիտի օգտուին պարտապան պետութիւնները

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն մայիս 26 թուականով. —

Նախագահ Րուզվէլթ վճռեց որ Մ. Նահանգները պաշտօնապէս լքեն ոսկեվճարը (կոլտ սթանտարտ)։ Այս առաջադրութեամբ, յանձնարարեց Երեսփ. ժողովի ելեւմտական յանձնախումբի նախագահին՝ օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, ինչ որ կատարուեցաւ անմիջապէս։ Օրինագծի պատճառաբանութեան մէջ կ'ըսուի. — Այս օրինագծին նպատակն է ապահովել մետաղ դրամներու եւ թղթադրամներու արժէքին միօրինակութիւնը։

Օրինագիծը կը պահանջէ ջնջել այն տրամադրութիւնները որոնց համաձայն վարկագրի մը տէրը իրաւունք ունի ոսկիով կամ ոսկիի վրայ հիմնուած դրամանիշերով ստանալ վճարումը։ Պարտականները պիտի կրնան իրենց պարտքերը վճարել տոլարը տոլարին, բոլոր օրինաւոր դրամներով որ կը ծառայեն հանրային եւ անհատական պարտքերու վճարման։

Երբ խորհրդարանը վաւերացնէ այս օրինագիծը, բոլոր այն ազգային եւ միջազգային պայմանագիրները որ կնքուած են տոլարի վրայ, պիտի վճարուին օրինաւոր տոլարով։ Այս տրամադրութիւնը ի զօրու է ինչպէս ներքին փոխառութեանց եւ պատերազմի պարտքերու համաձայնութեանց, նոյնպէս անհատական պայմանագրութեանց համար։

⁂ Մասնագէտներ կը կարծեն թէ այս որոշման հետեւանքով, տոլարը նոր անկում մը պիտի կրէ միջազգային հրապարակին վրայ։ Նախագահը արդէն աչք առած է այս անկումը, եւ կ'ուզէ փրկել ոսկեդրամ տոլարին արժէքը։

Օրինագծին ուրիշ մէկ հետեւանքը պիտի ըլլայ դիւրացնել պատերազմական պարտքերու վճարումը։ Որովհետեւ, մեծապէս պիտի զեղչուին թէ՝ տոկոսները եւ թէ դրամագլուխները։ Կը կարծուի թէ Պ. Րուզվէլթ այս որոշումը տալով, ուզած է նաեւ դիւրացնել պատերազմական պարտքերու յունիս 15ի մասնավճարները։ Մանաւանդ որ, խորհրդարանը հակառակ է ո՛ր եւ է զիջումի՝ ի նպաստ պարտական պետութեանց։

Նախագահը ունեցած է նաեւ երկրորդ հիմնական նպատակ մը, — զօրացնել Մ. Նահանգներուն դիրքը՝ միջազգային տնտեսական բանակցութեանց մէջ։ Տոլարին անկումը եւ նախագահին լիակատար ազատութիւնը պիտի ըլլան զօրաւոր զէնքեր՝ Ամերիկայի ձեռքին մէջ, երբ բանակցութիւններ կատարուին դրամներու սակը ճշդելու եւ միջազգային առեւտրական համաձայնութիւններ կնքելու համար։

Լքելով ոսկեմանը, Ամերիկան կ'ուզէ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղել միւս ազգերուն, եւ զգուշութիւն յայտնել եւրոպական պետութեանց առեւտրական քաղաքականութեան դէմ։ Կ'ուզէ հասկցնել անոնց թէ՝ եթէ մերժեն օգնել համաշխարհային տնտեսական վերականգնումին, իրենց դիմացը պիտի գտնեն ամբողջապէս կազմակերպուած Ամերիկա մը, որ ի վիճակի է ինքզինքը պաշտպանելու օտար մրցակցութեան դէմ։

⁂ Ընդունելութեան մը միջոցին, Նախագահ Րուզվէլթ հասկցուց թէ լաւ կ'ըլլայ որ Ֆրանսան վճարէ անցեալ դեկտ. 15ի պարտքը, նոր դիւրութիւններ խնդրելէ առաջ։

Անգլիոյ դիրքը՝ Ժընեւի մէջ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւէն յանկարծ մեկնած եւ Լոնտոն վերադարձած էր, առանց Փարիզ հանդիպելու, ուրբաթ օր կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Երեսփ. ժողովին մէջ։

Գոհունակութիւն յայտնելէ յետոյ նախագահ Րուզվէլթի պատգամագրին, Հիթլէրի ճառին եւ Ժընեւի մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին, նախարարը շեշտեց.

— Մեծն Բրիտանիան պատրաստ է, Մ. Նահանգներուն հետ կողք կողքի մասնակցելու ազգերու ընդհանուր խորհրդակցութեան մը, ամբողջնելու համար ապահովութիւնը։ Մենք արդէն ստանձնած ենք կարգ մը պարտաւորութիւններ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ Լոքառնոյի դաշինքին։ Եւ պիտի ջանանք կատարել զանոնք։ Բայց, Եւրոպայի մեր բարեկամները պէտք է ըմբռնեն թէ՝ Մեծն Բրիտանիան չի կրնար նոր յանձնառութիւններ ստանձնել։ Մենք այնքան լրջօրէն կ'առնենք եղած յանձնառութիւնները որ, տրամադիր չենք աւելցնելու զանոնք։ Միջազգային զինաթափութիւնը կախում ունի քաղաքականութենէն։ Գործածելու համար հասարակ տեղիք բացատրութիւն մը, պիտի ըսեմ թէ ծայրայեղ սպառազինութիւնները անտանելի լարում մը կը ներկայացնեն եւ թէ այդ անտանելի լարումը անհետացնելու միակ միջոցն է անհետացնել չարիքը։ Ուրեմն, իրական զինաթափութեան էական պայմանը այն է որ նիւթական յարաբերութիւնները բարւոքին եւ կազմակերպութեան եւ մրցակցութեան յաջորդէ գործակցութեան ոգին։

Պ. Օսթին Չէմպըլէն, նախկին նախարարը, որ ասկէ առաջ բուռն ճառ մը խօսած էր Գերմանիոյ դէմ, խօսք առնելով գոհունակութիւն յայտնեց Գերմանիոյ մէջ յառաջ եկած բարեփոխման առթիւ, եւ առաջարկեց առանձնաբար լուծել իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։

Հրեայ կը նետուէին... մաքսանենգութեամբ

Մաքսանենգութիւնը բանուկ արհեստ մըն է Պաղեստինի եւ Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ։ Դէպ ի Սուրիա եղած մաքսանենգութիւնը՝ առեւտրական է, իսկ դէպ ի Պաղեստին ... մարդկային։ Հրեայ ներածելու առեւտուր։

Ներգաղթի օրէնքով, Պաղեստին չեն կրնար մտնել այն Հրեաները որոնք բաւարար դրամ չունին։ Շատեր ճարահատ Պէյրութ կ'եկեն, Պաղեստինի սահմանագլուխէն վաթսուն մղոն հեռու, եւ կը դիմեն գործակալութեան մը որ կ'անցընէ սահմանէն, իբրեւ զբօսաշրջիկներ։ Վերջերս ձերբակալուեցան 46 Հրեաներ, որոնք սահմանէն փախցուած էին այս ձեւով եւ հասած՝ Գալիլիոյ ծովուն ափերը։ Բոլորն ալ դուրս հանուեցան։

Համայնավարութիւնը արգիլուած՝ Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը մայիս 26ի նիստին մէջ որոշեց արգիլուած հռչակել համայնավար կուսակցութիւնը՝ ամբողջ երկրին մէջ։

Միեւնոյն ատեն պայքարը կը շարունակուի հիթլէրականներուն դէմ։

ՕԺԱՆ ԿԱՐՈՅԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Որդեգրեալ ընկերոջ ձեռագիրներուն հրատարակութեան համար կը նուիրեն. —

Տէսինի Վասպուրականի Հայր. Միութիւն	100
Սէն Էթիէնի Դուրեան ընթերցարան	50
X. (Քաշան)	25
Գումար	175
Մայիս 16ի գումարը	1010
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1185

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

35րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Վ. Գարմէն, Ժընեւ	10
Մայիս 23ի գումարը	9253
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	9263

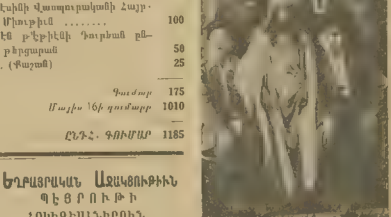

13 ՏԱՐԻ ԱՐԱՔՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
Մէջտեղինը՝ Անտոն, քովը նստողները՝ երկու եղբայրները, միւս երկուքը՝ ազգականներ
(Կարգալ պատմութիւնը, Գ. էջ)

Վիթխարի ցոյցեր՝ տուրքերու դէմ

Երէկ, շաբաթ, երկու մեծ ժողովներ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ, տուրքերու ծանրութեան դէմ։ Շարժման գլուխը կանգնած են ազգայնական հոսանքներն ու թերթերը։ Ոստիկանութիւնը արգիլած էր ո՛ր եւ է թափօր։

Վաղը, երկուշաբթի, տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր ցոյց մը։ Համաձայն տրուած ազդանշանին, Փարիզի եւ գաւառի վաճառատուները պիտի փակուին ժամը 2էն սկսեալ։ Այս առթիւ ալ, հրապարակային ժողովներ պիտի գումարուին ամէն կողմ։ Կազմակերպիչ յանձնախումբը սպառնական կոչեր ցրուած է ամէն կողմ։

ՄՆԱՑԻ ԳԱԼՈՎ, ՆՈՐԷՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՆ

Ջինովիեւ եւ Կամենեւ, համայնավար կուսակցութեան երկու վարիչ անդամները, որոնք վտարուած էին երկու անգամ, մեղայի եկած ըլլալով, վերահաստատուեցան կուսակցութեան մէջ։ Ջինովիեւի յանձնուեցաւ Կոմինտերնի գերմանական բաժնին վարչութիւնը։

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ստալին բարեացակամ տրամադրութիւններ ունի նաեւ Տոմսկիի, ինչպէս եւ Ռիքովի եւ Սիրցովի հանդէպ, որոնք Սիպերիա աքսորուած են, դաւադրութեան մը հետեւանքով։ Նոյն իսկ բռողներ կան թէ պիտի հաշտուի իր ամէնէն ոխերիմ հակառակորդին, Տրոցկիի հետ։ Այս նպատակով գործակալներ ղրկած է Պոլիս, աքսորական գործավարին միտքը շօշափելու համար։

Նախարարին տղան եւ դատաւորին աղջիկը

Աթէնքէն ուղղուած հեռագրի մը վրայ, Փարիզի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Անգլիոյ գաղթային նախորդ նախարարին տղան, Պ. Ճօն Էմըրի եւ անոր նշանածը՝ Իվլին Ռէնկ, 21 եւ 23 տարեկան։ Ասոնք Յունաստանի մէջ իրենց գնած գոհարեղէններուն փոխարէն յանձնած էին չէք մը, առանց ո՛ր եւ է դրամ ունենալու դրամատան մէջ ...

Անցեալ տարի, տղան սիրահարած էր աղջկան, բայց իբրեւ անչափահաս, չկրցաւ պսակուիլ Անգլիոյ մէջ եւ չուեց առաւ Փարիզ։ Այստեղ ալ մերժեցին։ Դիմեց ռուսական եկեղեցին. դարձեալ անօգուտ։ Հեռագրեց Սօֆիա,— միեւնոյն պատասխանը։ Դիմեց նաեւ Ռուսաստան եւ Լիթուանիա, բայց յետոյ միտքը փոխելով, անցաւ Յունաստան, ուր կրցաւ պսակուիլ, առդէն չափահաս ըլլալով։ Մեղրալուսինէն եւ գոհարեղէններու գնումէն յետոյ — կեղծ չէքով — նորապսակ ամոլը վերադարձած էր Փարիզ, եւ ահա ... դէպի բանտ։

ՊՂՆՁԻ ՀԱՆՔ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թերթերը կը հաստատեն թէ պղինձի եւ արճիճի հանք մը նորեւն հանուած ըլլալով Մէժինաքի մէջ (Հայաստան), ձեռնարկուած է շահագործման։ Հանածոյին պաշարը կը հաշուեն 575,000 թոն։

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է խումբ մը Հայեր (գլխաւորութեամբ Յակոբ Աշոտեանի), որոնք կեղծ կէս – տոլարնոցներ կը շինէին։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀՐԴԵՀ ՊԱՆԵԼՕԻ ՄԷՋ

Շաբաթ առտու մոխիր դարձաւ Պանեէօի կաշիի գործարաններէն մէկը, կաթսայի մը պայթման հետեւանքով։

Հայեր ալ կ'աշխատէին այս գործարանին մէջ։ Զոհեր չկան։ Մեծ գումար մը կը ներկայացնէ նիւթական կորուստը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՆՏԻ կը շարունակէ իր ծոմը։ Արդէն քսաներորդ օրն է։ Այնքան տկարացած է որ, հազիւ կրնայ խօսիլ։ Բայց բժիշկները կը յայտարարեն թէ վիճակը լաւ է եւ սիրտը կանոնաւորապէս կը գործէ։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ վերջնապէս վաւերացուց նոր նիւտացոյցը։ Մուտքն է՝ 49 միլիառ 989 միլիոն ֆրանք, ելքը՝ 45 միլիառ 645 միլիոն։ Ուրեմն բաց կը մնայ 4 միլիառ 344 միլիոն։

ԴՐԱՄԱՏԷՐ ՈՒՍՏՐԻՔԻ դատը սկսաւ ուրբաթ օր։ Ամբաստանեալներուն մէջ է նաեւ Պ. Անտոն Պրենար, դատական ոստիկանութեան նախկին տնօրէնը, որուն դէմ այնքան ծանր մեղադրանքներ ուղղեց Պ. Ալմազեան, իր բանտարկութեան միջոցին։

ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ սպաննուեցան երկու ենթասպաներ, անծանօթներու կողմէ։ Անզատոսս՝ մակեդոնական խնդիր ...

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ՄԱՅԻՍ 28Ը

Ամբողջ Թրքահայաստանը հայ տարրէ մաքրելէ վերջ, Թրքական բանակները 1918ի գարնան խուժեցին Կովկաս, գրաւեցին Կարսն ու Ալէքսանդրապոլը, սակայն Սարդարապատի ու Ղարաքիլիսէի պատերու տակ հանդիպելով հայկական բանակներու հերոսական դիմադրութեան, իրենց ուժերը շարժեցին դէպ ի Բագու:

Թուրքերը գրաւած էին ո՛չ միայն Կարսն ու Արտահանը, Սուրմալուն ու Նախիջեւանը, այլ եւ իրենց թաթը դրած էին Երեւանի, Էջմիածնի ու Ալէքսանդրապոլի գաւառներու խոշոր մէկ մասին վրայ:

Թրքական այդ ներխուժման շրջանին, երբ ռուսական «դէպ ի տուն» պառացող բանակները, նկուն ու խուճապահար, արդէն հեռացեր էին Կովկասէն, հայ ժողովուրդը մինակ մնացած թրքական խուժանին դէմ՝ յուսահատական ճիգեր կը թափէր՝ նոր արհաւիրքէ մը փրկուելու համար, այդ շրջանին մեր հարեւան Վրացիներն ու Թաթարները կ'ուզէին օգտուիլ մեր նեղ կացութենէն.

Թաթարները կ'ուզէին տէր դառնալ Ղարաբաղին, Զանգեզուրին, Բասարգեչարին ու Նախիջեւանին, իսկ Վրացիները՝ ամբողջ Լոռիին.

Հողային այս համատարած աւարի ու հայ բնակչութեան բնաջնջման վտանգի վրայ եթէ աւելցնենք նաեւ սովի ուրուականը, որ կը շրջէր Հայաստանի բոլոր անկիւնները, պատկերը կատարեալ կ'ըլլայ:

Ահա այս պայմաններու մէջ, երբ հայ ժողովուրդը ձեռք երկարած էր իր անբարեացակամ, անգամ թշնամի հարեւաններուն՝ թրքական ներխուժման առաջն առնելու համար, մեր այդ հարեւանները յաջորդաբար, Վրացիները մայիս 26ին, Թաթարները մայիս 27ին վերջնապէս ետ քաշեցին իրենց ձեռքերը ու հայ ժողովուրդի առնական, սակայն յոգնած ձեռքը մնաց օդի մէջ...

Հայաստանը հռչակուեցաւ անկախ՝ 11 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան ու սովի ճիրաններու մէջ դալարուող ժողովուրդի մը վրայ:

1918 թ. մայիս 28ի Հայոց Ազգային Խորհուրդի անկախութեան յայտարարութիւնը պիտի մնայ մեծագոյն փաստաթուղթը՝ մեր այդ շրջանի քաղաքական տագնապը ըմբռնելու համար.

— «Անդրկովկասեան քաղաքական ամբողջութեան լուծումով եւ Վրաստանի ու Ադրբէջանի անկախութեան հռչակումով ստեղծուած նոր դրութեան հանդէպ Հայոց Ազգային Խորհուրդը իրեն յայտարարում է հայկական գաւառների գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն» ..

Այսպէս է, որ ծնունդ առաւ Մայիս 28ը: Վտիտ ծնունդ մը, տագնապալի երկունքէ մը վերջ . .

Այս հանգամանքը կ'օգտագործուի Դաշնակցութեան դէմին ու կարմիր հակառակորդներու կողմէ, նախ՝ հեգնելու մայիս 28ը, եւ յետոյ եզրակացնելու, թէ նոր Մայիս 28 մը ոչ միայն անբաղձալի է, այլ եւ անհնար:

Իսկ Դաշնակցութիւնը, ընդհակառակն, մտածել անցեալէն դասեր քաղելով, հայ ժողովուրդը նոր մեկուսացման մը վտանգներէ զերծ պահելու համար, իր չորս Ընդհանուր Ժողովներով (9—12րդ) կը շեշտէ անկախութեան, պետական կեանքի ու միացեալ Հայաստանի մը հրատապ անհրաժեշտութիւնը:

Հայաստանի անկախութեան ու ամբողջականացման պահանջը կը բխի ո՛չ միայն հայ ժողովուրդին մշակութային զարգացման, այլ եւ մանաւանդ անոր ապահովութեան ու ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութենէն:

Եթէ Դաշնակցութիւնը չորս յաջորդական Ընդհանուր Ժողովներով կառչած կը մնայ անկախութեան պահանջին, այդ կը նշանակէ թէ ներկայ գոյավիճակը ոչ միայն հնարաւորութիւն չի տար մեր ազգային մշակոյթի զարգացման, այլ եւ ապահովութիւն չի ներշնչեր հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան տեսակէտէն:

1917ին հայ ժողովուրդին զարհուրանքը եւ օգնութեան աղաղակները մոգաչափ անգամ չազդեցին ռուսական բանակներու խուճապահար նահանջի վրայ:

Ու վաղը եւս չպիտի ազդեն Ռուսաստանի հեռաւոր տափաստաններէն եկած մուժիկներու վրայ, ըլլան անոնք սպիտակ թէ կարմիր:

Այս պայմաններու մէջ, անկասկած քաղաքական տհասութիւն է՝ լրջօրէն չմտածել հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան ու ապահովութեան մասին.

Դաշնակցութիւնը դնելով անկախութեան պահանջը նկատի ունի ոչ միայն հայ ժողովուրդին կենսական պահանջները, այլ եւ կ'ուզէ երթալ ժամանակի ու միջավայրի պայմաններուն զուգընթաց:

Այսօր, մեր անկախութեան յայտարարութենէն տասնեւհինգ տարի վերջ, մենք յամառօրէն պիտի շարունակենք պայքարիլ նոր Մայիս 28ի մը համար, որ կարելի պիտի դարձնէ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած բազմութեանց վերադարձը, հայկական պետութեան ու անկախ հայրենիքի մը կազմութիւնը:

Հայրենիք մը, որ ըլլայ միացեալ, այնքան տարածութեամբ որ հնարաւորութիւն տայ երկրի ու գաղութներու հայ ժողովուրդին՝ տեղաւորուելու, աճելու եւ ստեղծագործելու:

Միայն այն ատեն հայ ժողովուրդը պիտի կրնայ ազատ պայմաններու մէջ զարկ տալ իր մտքի ու ձեռքի ստեղծագործութեան:

Դէպ ի Նոր Մայիս 28 մը՝ աւելի առնական ու աւելի յարատեւ...

ԱԼ. ՎԱՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ԹԱԳԱՒՈՐԱՑ ԺՈՂՈՎ»

1900ին, խորապէս դառնացած՝ մեծ պետութեանց ընթացքէն, Խրիմեան Հայրիկ հրատարակեց գրքոյկ մը, «Թագաւորաց ժողով», ուր իւրաքանչիւր վեհապետ իր երկրին քաղաքականութիւնը կը պարզէ:

Ստորեւ կ'արտատպենք Սուլթանին (Թուրքիոյ) «տեսակէտը», որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ անփոփոխ:

Այս առթիւ աւելցնենք որ, «Թագաւորաց Ժողով»ը թարգմանուած է անգլերէնի, 1915ին, Գ. Գ. Տօնապետեանի եւ անգլիացի բանաստեղծ Լօրէն Գիներնի կողմէ եւ տպագրուած՝ հայերէն բնագրին հետ միասին. —

Զգիտեմ ինչպէս պատահում էր,
Թէ ձայն տուին եւ հրաւէր,
Մեր աշխարհի թագաւորներ
Ժողված մի օր եկան մի տեղ.
Սկսեցին կարգով խօսել,
Եւ իրարու քէֆ հարցնել
Արդեօք, աօսն, ամենուս մէջ
Ո՞վ հանգիստ քուն ունի գիշեր.
. . . .
Սուլթան խալիֆ, Թուրքիոյ բագ,
Ասաց, ո՛վ դուք աշխարհակալք,
Ինձ կարգ տուէք ես էլ խօսիմ.
Մի՞թէ դուք զիս փոքր համարէք.
Ջաւակ եմ ես Իսմայիլի,
Աբրահամու ճիշդ սերունդէն,
Ում խոստացաւ Տէր Աստուած մեր
Ջաւակներուն տալ բաժին.
Պատգամ տուաւ Հրեշտակին,
Հրեշտակ խօսեց խեղճ Հագարին
Թէ Իսմայիլ մեծ ազգ լինի,
Տիրէ ազգաց եւ աշխարհի.
«Ձեռք նորա յամենեսին,
Ամենեցուն ձեռքն ի նա»:
Ո՛վ թագաւորք իշխանք երկրի,
Գիտէ՞ք արդեօք պատգամին միտք,
Ձեռք ձեր քաշէք զիս չորս կողմէն,
Իմ ձեռք բանեմ ձեր օձիքէն.
Քաշեցէք որչափ կամիք.
Եւ ես անշարժ մնամ ի կեդրոն՝
Զօաշխարհիկ Բիւզանդիոն.
Վա՜յ աւուրն, որ միանաք,
Զիս մի կողմէն քաշէք ի բաց,
Այդ յաւիտեան դուք չէք տեսնար:
Իմ այս բաժին Աստուած է տուեր,
Ընդէ՞ր հապա դուք նախանձիք.
Մի՞թէ կարէք ջնջել պատգամ:
Ունիք եւ դուք մեծ մեծ բաժին:
Գիտեմ ես քաջ ի՛նչ է ձեր միտք,
Գուցէ կարծէք Թուրքիոյ կեանք
Ծերացեր է, մօտ է ի մահ:
Մի՞թէ սպասէք դուք այն աւուր,
Դիակնի նման հարուստ երկիրս
Բաժին բաժին անել ձեր մէջ:
Բանի դժուար է, դուք գիտէ՞ք,
Երբ խնդիր գայ բաժնի վերէն.
Որ առիւծն է եւ զօրաւոր,
Բաժին խնդրէ մեծ մեծ կտոր:
Աստ է յայնժամ կռիւ պայքար,
Արիւնահեղ զոռ պատերազմ.
Եւ ի՞ւ լինի վախճան կռոյն,
Այս է միայն, ուրիշ ոչինչ,
Արաբիոյ մեծ խալիֆին
Թողուլ իւր Գահ Բիւզանդիոն,
Խաղաղութիւն լինի աշխարհ:
Հարցէք դուք այժմ, հանգի՞ստ է
քունս,
Օրհնեալ է Աստուած, խոր է իմ քուն.
Ես հաւատամ նախատագրին,
Ինչպէս Աստուած կամի յերկինս,
Այնպէս լինի երկրիս վերէն
Բանին սկիզբն եւ իւր վախճան:
Բայց դուք ընդէ՞ր վրդովէք քունս
Արեւելեան հարց հանելով.
Ես ուրախ եմ եւ բախտաւոր,
Անցաւ յինէն դժպատեհ հարց,
Գնաց մտաւ ի Ճենաստան,
Ո՞ տայր, որ անդ կենար մնայր,
Կրկին ի յետս չդառնար:
Բայց թէ դառնայ էլ չէ ինձ փոյթ.
Փորձուելով, փորձուելով
Ես լաւ ուսայ զփոլիթիք,
Գիտեմ ինչպէս պէտք է վարուիլ:
Իմ գանձարանս թափուր է միշտ.
Զունիմ գլխոյս ոսկեբարձիկ,
Կամ քնդանօթ այն Կրուպի.
Բայց ես ունիմ պատրաստ բարձեր:
Ժամանակին հետեւելով
Ընտրեմ, դնեմ գլխոյս.
Եւ ապահով ննջեմ ի քուն:
Թէ ժամանակ, թէ փոլիթիք
Երբ փոփոխին աշխարհիս,
Յայնժամ փոխեմ բարձն իմ գլխոյս,
Ընտրեմ յաւէտ յարմարագոյն:
Բարձերուն վարձ առագին է,
Ժամանակէն բանդառեալ.
Զոր չկամիմ, ո՛հ, փայն առնեմ.
Այս է միայն իմ փոլիթիք
Ժամանակին հետեւելով:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ԼՈՅՍԵՐԸ

Չեմ յիշեր թէ երբ, շատ ժամանակ առաջ, աշնան մութ խաւար գիշերով ինծի միձակուեցաւ նաւակով ճանապարհորդել Սիպերիոյ մռայլ մէկ գետին վրայ: Յանկարծ, գետին պտոյտ եկած տեղը, մեր առաջ եւ մութ լեռներու տակէն փայլեցաւ լոյս մը:

Փայլեցաւ պայծառ, ուժգին, բոլորովին մօտիկ . .

— Է՛հ, փառք Աստուծոյ — ըսի ես ուրախացած, — գիւղ է, մօտ է գիշերատեղին:

Թիավարը ետ դարձաւ, ուսերուն վրայէն նայեցաւ լոյսին եւ նորէն ծանրացաւ թիերուն:

— Հեռու է դեռ:

Ես չհաւատացի. լոյսը այնքան մօտ կը թուէր, եւ անորոշ խաւարին մէջէն առաջ կը խաղար: Բայց թիավարը իրաւացի էր. պարզուեցաւ որ իսկապէս հեռու էր:

Գիշերային այդ լոյսերուն յատկութիւնն է խաւարը պատռելով՝ մօտենալ, փայլել ու խոստանալ, խաբել եւ դրաւել՝ իրենց մօտիկութեամբ: Կը թուէր թէ ահա մէկ երկու թի եւս ճանապարհը կը վերջանայ... Մինչդեռ — շա՛տ է հեռու:

Ու դեռ երկար կ'ընթանայինք մենք այն դաժան ու թանաքի պէս սեւ գետով: Կիրճեր ու ժայռեր դուրս կը լողային, կը մօտենային ու կը մօտենային, մնալով ետեւ եւ կարծես կորսուելով անծայր տարածութեան մէջ իսկ լոյսը կը մնար, միշտ կը մնար, մեր առջեւ փայլելով ու գրաւելով՝ առաջուան պէս մօտիկ եւ առաջուան պէս հեռու

Այժմ շատ անգամ ես կը յիշեմ ե՛ւ այդ ժայռոտ լեռներուն ստուերներով ծածկուած մութ գետը, ե՛ւ այդ պըլպլացող լոյսը: Միայն զիս չէ որ շատ լոյսեր, առաջ ալ, յետոյ ալ գրաւեր են իրենց մօտիկութեամբ:

Բայց կեանքը դեռ կը հոսի նոյն մըռայլ ափերուն մէջէն, իսկ լոյսերը դեռ շատ են հեռու: Եւ նորէն պէտք կ'ըլլայ ուժ տալ թիերուն . .

Բայց եւ այնպէս ··· բայց եւ այնպէս լոյսերը մեր առջեւն են ..

Վ. ԿՈՐՈԼԷՆԿՕ

ՄԱՅԻՍ 28

Ուսուցչիս՝ Հ. ՔԻՕՍԷՆԵԱՆԻ

Արիւնն յորդած էր ցեղիս՝ պայքարի մեծ դաշտին վրայ,
Ու ակնայատ երազոց ազատութեան խորանին՝
Աչքեր, յոյսով տոլըցուն, կը մարէին անխընայ,
Մինչ խաւար էր ու արփին կը յամենար տակաւին ... :

Ծագկումի օր մը ծիծղուն, օր մ'արեւոտ ու պարզկայ,
Մահուան, կեանքին խեղայեղ մարտնչումին մէջ վերջին,
Բեկորներն իր յուսաբեկ դարձան հերոս եւ հսկայ
Ու կերտեցին լուսեղէն պալատն իրենց երազին:

Արարատն յաղթ ու վեհմ, ցեղիս խորհուրդը պայծառ,
Պատռեց շղարշն իր սուգի, դարձաւ կոթող յաղթութեան.
Ալ չը «սողաց մոլեգին» գետն հայրենի վշտահար:

Վերապրողին հետ ցնծաց այն որ բերաւ կամաւոր
Իրեն մարմինն ողջակէզ գոհարանի քաւութեան,
Ցանուեց զայո՜ց սերունդին, կեանքի մ'համար լուսաւոր:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՑՆԾՈՒԹԵԱՆ ՃԻՉԵՐ

Mourir pour son pays n'est pas un triste sort,
C'est s'immortaliser par une belle mort.
CORNEILLE

Ժողովուրդ Հայոց, Ազատութեան եւ Անկախութեան մշտնջենապէս ծարաւ ցեղ

Այս իրիկուն յաղթանակի տօնիդ առթիւ, բոլոր ցաւերս ու վիշտերս՝ յաղթական դրօշիդ ծայրը ծրարած՝ դուրսի հովերուն կուտամ. ու կ'ուզեմ այսպէս ամբողջ գիշեր մը, երկինքի պլպլացող աստղերուն հետ, ե՛ւ քեզի հետ, դէրկ դէրկի խրախճանքի աւազանին մէջ հրճուիլ, արբենա՛լ, ցնծութեան ճիչեր արձակել:

Ես կը ցնծամ, ու ցնծա դուն, այս իրիկուն, տարագի՛ր օտար ու անհարազատ պողոտաներու վրայ, զի այսօր Անկախութեան տօնդ է:

Ոտքի՛ ելիր, եւ հպարտօրէն քու անյաղթ եւ յաղթող դիւցազներուդ Մայիսի վարդերէն հիւսուած փառապսակ մը ձօնէ: Անոնք քեզի համար, քու անցեալ պէս պէս փառքերուդ համար Մայիսի 28ը կերտեցին, դարերու խաւարէն՝ Ազատութեան ջահը մեր վշտաբեկ սրտերուն մէջ ցոլացուցին:

Փա՛ռք ուրեմն յաղթանակի դրօշիդ, փա՛ռք ու պսակ քու պաշտպանեալ կորիւններուդ:

Բայց դուն ցնծա՛ այս իրիկուն, ո՛վ իմ ցեղ. Տիգրաններու հզօր ու փառապանծ ազնիւ անուն:

Կտրէ՛ ու կոխկրտէ տարագրութեան ցաւը դաժան, որ անարդար մարդիկ, որ անաստուած մարդիկ խաւարին մէջէն, բռնօրէն քու ձեռքդ դրին...

Ու խեղդեցին մանուկդ հազիւ երկու ամեայ, Աստուածամօր օրրանին մէջ հրաշափառ:

Բայց դուն հրճուէ՛, իմ պաշտելի, իմ տարագիր հպարտ ցեղ, արդարութեան, ազատութեան, ե՛ւ լոյսին համար, կարմիր արի՛ւն, կարմիր արի՛ւն թափեցիր, որպէս զի, մանուկդ հրաշածին, Մայիսի ծաղիկներով հատուցուի ..

Բայց դուն ցնծա՛, իմ անվհատ, իմ պաշտելի աղուոր ցեղ. մենք պիտի երգենք, պիտի փառաբանենք Մայիսը, ի խնդիր Ազատութեան, Անկախութեան:

Այս իրիկուն, թէեւ պանդուխտ ես կը ցնծամ ու կը հրճուիմ քաջօրէն

Բայց քու դրօշդ, յաղթանակի դրօշդ, թող ծածանի տարագիր, մէկ օր միայն թող ծածանի աստղերուն հետ դէմ առ դէմ

Ազատութեան, Անկախութեան մշտնջենապէս ծարաւ ցեղ:

Մ. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Հաւատամքի երգը

Ինչո՞ւ կ'ուլամ, ինչո՞ւ կը հառաչեմ, որ մեր բարեկամները այլ ես չեն գար ...

Ես կը լսեմ անոնց ազնիւ ձայնը, որ կը կանչեն Ծերունի Խափշիկ Ճօն ...

Մեր անկախութեան տօնին, Մայիսի 28ի առթիւ, ժամուլին յանձնելով Ամերիկացի սեւամորթ Հնդիկներու «Մեր Հայրենիք» երգին մէկ տողը, նպատակս է մէկ բան ըսել: Հասկցնել բոլոր անոնց՝ որ, ամէն ինչ «անցած գացած» համարելով ձեռնածալ պարտուողական քարոզներ կը կարդան տարագիր բազմութեանց գլխուն:

Օրինակ առնենք մեզ բախտակից ժողովուրդներու կեանքէն, անոնց հաւատքէն ու հոգիէն: Ամերիկացի Հնդիկը, որուն գոյութիւնն իսկ կը ժխտեն այսօր, հակառակ իր կրած տառապանքին, հակառակ անոր որ, երկար իր բնաշխարհին մէջ՝ նորեկներու կողմէ 40—50 յարկանի շէնքեր կը բարձրանան, իր հոգիին խորը այն անմար հաւատքն ունի թէ՝ օր մը, Նիակարայի եւ Միսիսիփիի ջուրերէն դուրս պիտի գայ երկար ատենէ ի վեր սպասուած քաջը՝ — Old Black Joe — սուրը պինդ բռնած իր ափին մէջ հի՛ն օրերը, կորսուած փառքերը վերահաստատելու:

— «... Պիտի գամ, պիտի գամ — կ'ըսէ Old Black Joe — քանզի կը լսեմ անոնց ազնիւ կանչը ...

X

Որքա՜ն խօսուն է այս երգը մեզի համար: Մենք ալ, խոր պատճառներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԸ

(Հէքեաթ)

Դրեց՝ Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԷՎԻՉ

Արեւը ուղարկեց իր առաջին ճառագայթը, ու երկիրը արթնցաւ:

Մթնցուն էր ամէն կողմ:

Արեւին ճառագայթներուն տակ՝ դաշտերուն եւ կատարներու խոտերը բուսան: Կանանչցան լեռնալանջերը: Կանանչցան ձորերը: Ծառերուն պտուղները ուռեցան ու պայթեցան, եւ զմրուխտի նման փայլեցան անոնցմէ արձակուած նորածիլ սաղարթները:

Ու առաջին ծաղիկները բացին իրենց բաժակները: Երկիրը արեւին ժպտեցաւ իր ծաղիկներով:

Ամէն ինչ կենդանացաւ:

Ու ուրախ աղաղակ մը տարածուեցաւ երկրի վրայ — աղաղակը հրաշքին, զոր կատարած էր մեծն աստուած — արեւը:

Անոր մասին նախ խօսեցան առուակները:

Վերը, լեռներուն մէջ, ձիւները սկսան հալիլ, թափեցան հովիտներու գետակներուն մէջ եւ մեծ աղմուկով հոսեցան դէպի ծով:

Անոնք թրջեցին գետերու չորցած յատակները, ու շարունակեցին հոսիլ՝ քշելով իրենց ճամբուն վրայ հանդիպած քարերը եւ անընդհատօրէն խօսելով լեռներու վրայ արեւին կատարած հրաշքին մասին, ու փառաբանելով անոր ուժը, իշխանութիւնը եւ ամենազօրութիւնը:

Անոր մասին շնչաց եւ հովը՝ կանանչաւորուած անտառներուն մէջ:

Ու դայլայլեցին թռչունները:

Ու օրը հնչեցուց կենսաբեր արեւին գովքը:

Ու այդ գովքերուն ընկերացաւ մարդը:

Ինչպէս ամէն անգամ, քուրմերը, սրբազան հանդիսաւորութեամբ մը, հովիտի տաճարէն բերին կենդանութեան մեծն աստուած արեւին Բաաղին անդրին:

Ան հրահրեց գարնանային արեւը: Ան կանանչաւորեց դաշտերը եւ ծառերը: Ան երկինքը կապուտցուց: Անոր շնչառութեամբ ջերմ հովը փչեց երկրի վրայ: Ան հողին տուաւ ժպիտ — ծաղիկ: Թռչուններուն՝ դայլայլ: Ու շատցուց մարդկային սրտին բաբախումը:

Ու ան առլցուց հողը, բնութիւնը, մարդը՝ իր բարիքներով, ինչպէս թագաւոր մը, տիրակալ մը, ստեղծագործ մը — եւ, ուրախ, գիշերը ան մնաց իր փառքին, իր մեծութեան, իր զօրութեան փայլին մէջ:

Անոր վերեւ կը փայլէր լուրթ երկինքը, անոր ոտքերուն տակ՝ հողը՝ զմրուխտի նման:

Իսկ ան կանգուն կը մնար գեղեցիկ ու ընդարձակ դաշտին մէջ, ու կը սպասէր իրեն համար ըլլալիք զոհաբերութեանց:

Ու ամէն կողմէ մարդիկ վազեցին եկան՝ երկրպագելու համար մեծն աստուած — Բաաղի:

Լեռներէն եկան հովիւները՝ մորթեր հագած:

Եկան զինուորներ՝ նետերով ու փայլուն [illegible]:

Եկան երկրագործներ՝ իրենց հետ բերելով հողին պարգեւած պտուղները:

Եկան շատախօս քաղաքացիներ՝ չարութեանց ագահութեամբ:

Եկան ճոխ հագուստներ հագած վաճառականներ ու իրենց հետ բերին ընծաներ բեռցուած ուղտերու կարաւաններ:

Եկան ծերունիներ՝ որոնց երակներուն մէջ գարնան աւելի արագ կը շարժէր արիւնը:

Եկան պատանիներ՝ փառաբանելու համար Բաաղ աստուածը, որ երկիր կը ղրկէ ջերմութիւնն ու ուրախութիւնը, կանանչութիւնն ու ծաղիկները

Եկան այրերը:

Եկան կոյսերը՝ երկրպագելու համար Աստուծոյ առջեւ որ աշխարհ կ'ուղարկէ սէրը — հրահրիչը աղջիկներու սրտին:

Եկան կիները՝ հպարտօրէն իրենց թեւերուն վրայ կրելով իրենց զաւակները, շնորհակալ ըլլալու համար Աստուծոյ, որ երկիր կ'ուղարկէ արգասաբերութիւնը

Ու բոլորը հաւաքուեցան ամենազօր աստուծոյ ձորին մէջ,— Բաաղի, որ բոլոր էակներուն կեանք կուտայ ու արեւին ու ոսկիին աստուածը:

Մեծն արեւին ու մեծն ոսկիին:

Ճամբուն վրայ շարուեցան ընծայաբեր կարաւանները, ու զոհաբերութեան յատուկ հօտերը:

Բառաչեցին պարարտ կովերը, մայեցին ոչխարները: Ու այս բոլորը — որոնց կ'ընկերանար գարնանային հովը եւ սաղարթներու սօսաւիւնը, մարդոց ուրախ խօսակցութիւնը եւ թռչուններուն գեղգեղը — համերգանքով մը կը փառաբանէին Բաաղը...

Գիշերն անցաւ սրբազան լռութեան մէջ:

Ու երբ լեռներուն ետեւէն սկսան փայլիլ ոսկեայ արեգակին ճառագայթները, Բաաղ իր առջեւ տեսաւ երկրպագած բազմութիւնը, որ լեցուցեր էր ձորը՝ մէկ ծայրէն միւսը:

Անոր առջեւ ոտքի էր միայն քրմապետը, սուրբ ծերունին, որ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ծառայած էր Բաաղի:

Բաաղ աստուծոյն մարգարէն որ անիծեց թագաւորներն ու ազգերը:

Այդ սրբազան պահուն միայն ան կրնար ոտքի մնալ Բաաղի դէմքին առջեւ:

Ոչ ոք կրցաւ տեսնել թէ ինչպէս արեգակի առաջին ճառագայթներէն բոցավառեցաւ՝ թանկարժէք փայտերով եւ անուշաբոյր բոյսերով շինուած զոհաբերութեան խարոյկը:

Ու երբ ամբոխը բարձրացուց գլուխը, բոլոր կուրծքերէն փրթաւ հզօր կանչ մը, բարձրացաւ մինչեւ կատարները լեռներուն, ու անոր արձագանգը տարածեց փառքը Բաաղի:

Խարոյկին ծուխին ու կրակին վերեւ դողդղացող օդին մէջէն կարծես կենդանացած էր մեծն Բաաղի անդրին:

Ձայն նկատեցին մեծն Բաաղը, երջանկացած, արբեցած իր իշխանութենէն, բնութեան վրայ իր ունեցած ամենազօրութենէն, իր առջեւ երկրպագող ամբոխէն:

Զոհը ընդունուած ու հաճելի թուած էր Բաաղի աստուծոյ:

Ու երջանկութեան կանչեր լեցուցին ձորը, ու անոնց արձագանգները տարածուեցան լեռնէ լեռ:

Հանդիսաւորապէս պայծառացաւ քրմապետին երեսը, մարգարէական ոգեւորութեամբ մը փայլփլաց աչքերուն մէջ, ուղղեց իր լանջը, իր ձայնէն արձակուեցան կարծես հրաշալի հնչիւններ, ու սուրբ ծերունին դարձաւ ամբոխին:

Ամբոխը դողդղալով լսեց զայն կրկնելով անոր մարգարէական խօսքերը, որպէսզի զանոնք լսեն անոնք որ, ընդարձակ տարածութեան պատճառաւ, չէին լսեր:

Անոր ամէն մէկ բառը մարդէ մարդ կը շրջագայէր ձորին մէջ:

Ու բոլորը լսեցին ինչ որ ըսաւ սրբազան ծերունին:

— Լռութեամբ երկրպագեցէք Բաաղ Աստուծոյ, աստուածներուն ամենամեծին առջեւ — ըսաւ քրմապետը — արեւին աստուծուն առջեւ, որ ձեզի կ'ուղարկէ կեանք, լոյս եւ ջերմութիւն: Որ՝ ձեր արտերն կրակը կը վառէ, եւ որուն հողը պտղաբեր կը դարձնէ, կը բազմապատկէ ձեր հօտերը ու կ'արդիւնաւորէ զանոնք: Որ՝ ձեզ կ'ուղարկէ յանդուգն կռիւներու եւ ճամբորդութեանց՝ ձեզ հաղթանակով: Որուն կը պարտիք ծառերուն կանանչութիւնը եւ ձեր կիներուն գգուանքները: Անոր՝ մեծազօր Բաաղի առջեւ լռօրէն երկրպագեցէք՝ ամենամեծ պարգեւներէն երախտապարտ. Անոր առջեւ, որ աշխարհ կ'ուղարկէ իր կենսատու ճառագայթները, որոնք թափանցելով հողին մէջ, կը

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՏԱՒԱՆՔԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Յարձակման հրամանը տուած է Մ. Քեմալ

«ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՅԱՐՁԱԿԻԼ, ԱՌԱՆՑ ԼՈՒՐ ՏԱԼՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ»

Իբրեւ պատասխան Քեազիմ Գարապէքիր փաշայի փաստաթուղթերուն, «Միլլիէթ» կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ (21 մայիս).—

Գարապէքիր փաշայի մինչեւ հիմա տուած պատասխաններուն մէջ, չըսպանք իր այն պնդումներուն, առաջին նամակով բրած էր Հայաստանի դէպքերու մասին: Թերեւս, յուշերէն գատելով, յարգելի խըրակացուցած է թէ ամէն Հաստատուցած է Հայաստանի յարձակման մասին իր գրածները, թէ մենք չունինք փաստաթուղթեր արմատէն ջնջեն իր պնդումները: կեանքին մէջ, եթէ ուրիշներն ալ մեզի չափ խելացի, ուշադիր եւ չենթադրենք, մեր բառծ մը խօսքերուն եւ սուտերուն, անպատճառ ամօթալի, կացութիւններու կը մատնուինք: Իր առաջին նամակին մէջ, խօսելով Հայաստանի յարձակման մասին, Գարապէքիր փաշա կը գրէ.

— «... Էնկիւրի չէր աբտօնէր որ ... է հակաչարժում եւ կը կարծէր թէ ... տեսակ շարժում մը սկիզբը պիտի ըլլայ ազգային աղէտին »:

Ուրիշ տեղ մը, կ'ըսէ դարձեալ.

— « Շարունակուող Խրքական Ջարքերը զաղրեցնելու, Արեւելքի ժողովուրդի մտահոգութեանց վերջ տալու եւ վտանգի մատնուած մեր ազգային ... փրկելու համար, հակայարձակումի սկսայ հայկական բանակին դէմ որ կը շարունակէր իր յարձակումը: Էնկիւրի վերջապէս համաձայն գտնուեցաւ որ շարժումներս շարունակուին »:

Գարապէքիր փաշայի այս գրութիւնը կարդալէ յետոյ, կարդացէք նաեւ ... ծածկագիր հեռագիրը, զոր Հայաստանի յարձակումէն առաջ գրած է ընդհ. սպայակոյտի նախագահութեան: (Հեռագրին վրայ մակագրուած է թէ կարդացուած է Գործադիր ... խորհուրդի նիստին):

Ընդհ. սպայակոյտի նախագահութեան

Էրզրում, 15 սեպտ. 1920

Հակառակ վերջին առիթեան աշխատութեան, առ այժմ կարելի չեղաւ ապահովել որ կարմիր բանակին հետ գործակցաբար զինուորական գործողութեան մը ձեռնարկուի Հայերուն դէմ: Իսկ մեր կողմէ առանձինն Սարը Ղամիշի ուղղութեամբ գործողութեան մը ձեռնարկելն ալ, հետեւեալ առաւելութիւնները եւ անպատեհութիւնները ունի. —

Առաւելութիւններ. — Զօրքերուն եւ այս շրջանի ժողովուրդին բարոյական կորովը բարձրացնել եւ այս ձեւով առաջքն առնել փախուստին: Կաղզուանի հարուստ շրջանակը ձեռք ձգելով, ապահովել Էրզրումի եւ շրջականներուն վառելիքը, Նախատը պըտտկցնել, ամրութեանց կացութիւնն ալ լաւ ձեւի մը դնել: Ներսէն ցցնել Հայերը որոնց մեզի հանդէպ բարոյական կորովը շատ իյնած է, ստիպել որ անոնք համաձայնին բոլշեւիկներուն հետ եւ այսպէսով առիթ (*վէսիլէ*) պատրաստել Կարսի երկաթուղին բանալու, եւ Բաթումի շրջանին ու երկաթուղիին միջեւ հաղորդակցութիւնը կարճեցնել եւ դիւրացնել:

Այս առաւելութեանց հետ, կայ նաեւ սա անպատեհութիւնը որ Օլթիի եւ Բաթումի շրջանի մեր զօրքերուն և Շուրալարի ժողովուրդին կողմէ կատարուած կռիւները, նախատին ամէն կողմը կը տարածուին եւ այսպէսով աւելի շատ ռազմամթերք կը սպառի: Այս վիճակին շարունակութիւնն ալ կրնայ տեղի տալ Վրացիներու հետ գործակցութեան մը, եւ պատճառ դառնալ որ խնդրութիւն գործող Հայերը աւելցնեն իրենց վիվլուկը: Ասոնցմէ ամէնէն կարեւոր անպատեհութիւնը՝ Հայերուն եւ Վրացիներուն մեզի դէմ գործակցիլն է: Իսկ առօր տեղի չտալու համար, շատ կարեւոր է կարելի եղածին չափ ապահովել չէզոքութիւնը: Կը սպասեմ այս հաղորդագրութեան համաձայն տրուելիք հրամանին:

Ինչպէս կը տեսնուի, յիշեալ յետոյ յարձակման համեմատաբար անկարեւոր կարգ մը առաւելութիւնները, հրամանատար փաշան հետեւեալ անպատեհութիւնները կը թուէր.—

1. Կռիւները, որոնք յառաջ էին միայն Օլթի եւ Բաթումի մեր գունդերուն եւ Շուրալարի ժողովուրդին, նախատին ամէն կողմը պիտի տարածուին:

2. Բնականաբար, այս կռիւներու ընթացքին աւելի ռազմամթերք պիտի սպառի.

3. Այս վիճակին շարունակութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ Վրացիները գործակցաբար կռուին մասնակցին:

4. Հայերուն վիվլուկները պիտի աւելնան:

Ամէնէն վերջն ալ կ'ըսէ թէ գլխաւոր անպատեհութիւնը Վրացիներուն գործակցութիւնն է, եւ յարձակում կարենալ գործելու համար, պարզապէս պայման կը դնէ ապահովել անոնց չէզոքութիւնը: Այս ձեւով, Գարապէքիր փաշա պարզապէս ըսել կ'ուզէ Էնկիւրիի. « Եթէ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէք եւ հրաման կուտաք, յարձակումի կ'անցնիմ »:

Հիմա ալ կարդացէք իրեն տրուած յարձակումի սա հրամանը.

Արեւելեան ճակատի հրամանատարութեան

Էնկիւրի. 20 սեպտ. 1920

(*Անձի յատուկ է եւ անձամբ պիտի բացուի*)

1. Մեր արեւելեան բանակը անմիջապէս յարձակողականի պիտի անցնի Կարսի ընդհանուր ուղղութեամբ: Առաջին շրջանին, կը բաւէ գործողութիւնը ընդարձակել մինչեւ Կաղզուան եւ Նովօ Սէլիմ – Մէրտէնկ գիծը: Բայց եւ այնպէս, այս գիծը վերջնական չէ, եւ երբ զինուորական կացութիւնը թոյլատու ըլլայ եւ հարկ դառնայ, յարձակումը սկիզբէն երկարելու է դէպի աւելի արեւելք:

Բուն նպատակն է բնաջնջել հայկական զինեալ ուժերը: Ասոր համար, անհրաժեշտ է յանկարծակի կատարել յարձակումը: Եւ բացարձակապէս ըզգուշանալու է աւելի առաջ ո եւ է ձեւով իմացնելէ Հայերուն: Բացարձակապէս զգուշանալու է յարձակում գործելէ անզէն Հայերուն վրայ:

Վրացիներուն չէզոքութիւնը ապահովելու համար, պէտք է անոնց հանդէպ նպաստաւոր եւ նոյնիսկ հողային իրենց պահանջները գոհացնելու յոյս տուող ընթացք մը բռնել: Արեւելեան ճակատի հրամանատարը իրաւասու է այս նպատակով յարաբերութեան մէջ մտնելու Վրացիներուն հետ: Ոչ ո եւ է ձեւով յարձակում չպիտի գործուի Եբէք Նահանգներու վրացական զբաղման վրայ: Միայն, հակառակ առօր, նկատի առնելու է նաեւ Վրացիներուն փոխադարձ յարձակումը:

Հայերուն դէմ յարձակողականը չպիտի յետաձգուի մինչեւ Վրացիներուն հետ յարաբերութեանց զարգացումը.

3. Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ընդունուած այս որոշմնագիրը, ընդունուած է Գործավարներու խորհուրդին կողմէ, եւ ընդհ. սպայակոյտին կողմէ հաղորդուած է Արեւելեան ճակատի հրամանատարութեան: Ստացման թուականը հաղորդելու է: Որոշումին թուականը 225 է:

Մ. ՔԷՄԱԼ

ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Այս փաստաթուղթերուն իմաստը սա է որ, Արեւելեան ճակատի հրամանատարը չի ստանձներ յարձակման պատասխանատուութիւնը: Որովհետեւ համոզուած է թէ Հայաստանի վրայ կատարուելիք յարձակումը շատ մը անպատեհութիւններ ունի: Այդ անպատեհութիւնները թէ զինուորական, թէ քաղաքային են: Անոր համար Էնկիւրիի հաւանութիւնը եւ հրամանը կ'ուզէ.

Այս կացութեան առջեւ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա որ միաժամանակ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ թէ Գործավարներու խորհուրդին նախագահն էր, ընդհ. սպայակոյտի նախագահին հետ իր պատրաստած յարձակման հրահանգը կը կարդայ Գործավարներու Խորհուրդին, որոշմնագրով մը կը հաղորդէ Արեւելեան ճակատի հրամանատարութեան, եւ նոյն իսկ, Գարապէքիր փաշան բոլորովին ազատելու համար պատասխանատուութեան այս մտահոգութիւններէն, շատ հաւանաբար Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ յարձակման այս հրամանը խնդրոյ նիւթ չըլլալով հանդերձ, պարզապէս անոր վստահութիւնը եւ ուժը աւելի զօրացնելու նկատառմով, կ'աւելցնէ թէ ժողովէն ալ որոշում առած է:

Մենք նոր չպիտի քննադատենք Գարապէքիր փաշան, թէ Հայաստանի վրայ յարձակելու համար, որոշում եւ հրահանգ ուզած է Էնկիւրիէն: Շատ բնական է որ այսպէս պիտի չարժէր: Նոյնիսկ, ինչպէս կ'ըսէ իր առաջին նամակին մէջ, եթէ առանց կեդրոնի կառավարութեան եւ ընդհ. սպայակոյտին հետ խորհրդակցելու, ձեռնարկէր այս տեսակ շարժումի մը, ներքին շիտակ չպիտի ըլլար, եթէ նոյն իսկ դրական արդիւնք ձեռք բերէր:

Այս գործին մէջ բնաւ շիտակ չեղող եւ մանաւանդ հրամանատարի մը բնաւ չվայլող կէտը սա է — հակառակ անոր որ Հայաստանի յարձակումը կատարուած է մեր պարզած ձեւով, Գարապէքիր փաշա կ'ելլէ եւ « առիթ ես բրի ինքնաբերաբար » կ'ըսէ, ինչ որ անհիմն պնդում մըն է: Գործին իրականութիւնը այնքան բացայայտ է որ, հարկ չկայ աւելի լուսաբանելու զայն: Հետեւաբար, պէտք չենք տեսներ բան մը աւելցնելու: Հանրային կարծիքը թող իր ուզած ձեւով վճռէ եւ վճիռը տայ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Տ'Արսոնվալի յոբելեանը

Հռչակաւոր բնագէտ տ'Արսոնվալի յոբելեանը կը կատարուի այսօր Սորպոնի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Արսէն տ'Արսոնվալ ծնած է 1851ին Փորիի մէջ: Հայրը, մեծ հայրը բժիշկներ են եղած: Դեռ երիտասարդ, Փարիզ կուգայ բժշկութիւն ուսանելու, սակայն բնագիտութիւնը եւ բնախօսութիւնը կը գրաւեն իր ամբողջ ուշադրութիւնը: Շուտով կը մտնէ փրոֆ. Քլօտ Պէրնարի աշխատանոցը: Յետոյ կը նշանակուի, որ տ'Արսոնվալ կը լքէ բժշկական ճիւղը եւ կը հետեւի գիտական փորձերու: Փրոֆ. Քլօտ Պէրնարի միջամտութեամբ, տ'Արսոնվալ կը շարունակէ իր ասպարէզը, յետոյ կը մտնէ փրոֆ. Պրուն – Սէքարի աշխատանոցը: 1876ին կը ստանայ բժշկական վկայականը, 1882ին տնօրէն կը նշանակուի Քոլէժ տը Ֆրանսի կենսաբանական բնագիտութեան աշխատանոցին, յետոյ դասախօս փորձառական բժշկութեան: 1894ին կը ստանայ փրոֆէսէօր տիտղոսը: Անդամ կ'ընտրուի բժշկական Ակադեմիային (1888), գիտութեանց Ակադեմիային (1894):

Տ'Արսոնվալի գիւտերը իրենց տարողութեամբ ոչ միայն կը պանծացնեն իր դարը, այլեւ կը ճառագայթեն քսաներորդ դարուն վրայ: Բազմաթիւ են իր գիւտերը, — բնագիտական ազդակներու նպաստը կամ օգտագործումը բժշկութեան մէջ: 11 ապրիլ 1913ին, երբ Պերլինի մէջ կը գումարուէր բնագիտութեան միջազգային համաժողովը, որոշուեցաւ պատուել զինք՝ իր անունով կոչելով (արսոնվալիզասիոն) դարմանական բոլոր այն միջոցները, որ կը կատարուին սաստկահոս ելեկտրականութեան (haute fréquence) գործածութեամբ: Այսօր սաստկահոս ելեկտրարուժութիւնը հրաշքներ կը գործէ կարգ մը հիւանդութեանց դարմանումին մէջ,— Պնդերակութիւն, քոր (eczéma), թութք (hémorroïdes), երակատապ (artérite): Ելեկտրաբուժութենէն զատ, տ'Արսոնվալի անուան կը կապուին հետեւեալ գիւտերը,— ելեկտրական նշդրակը, կալվանաբուժութիւնը, մագնիսաելեկտրական հեռախօսը, ովկիանոսներու ջերմական ուժին օգտագործումը, ալիքիչ (émetteur d'ondes) առաջին գործիքը, որ ծառայեց Էյֆէլի աշտարակին, ժողովուրդին ծանօթ ջերմաչիչը, myophoneը, bec à gaz multipleը, եւայլն: Վերջապէս տ'Արսոնվալ աշխատեցաւ բժշկութեան մէջ օգտագործել ջերմութիւնը, լոյսը, ելեկտրականութիւնը եւ բոլոր տեսակի ճառագայթները: Աշխատութիւններ ունի նաեւ զանազան ձուկերու ջերմութեան, կենդանական ջերմութեան, թոքերու առաձգականութեան մասին:

Այսքան գիւտերէ վերջ, ամբողջ մարդկութիւնն է, որ երախտապարտ կը մնայ այս գիտունին, վարձատրուած՝ Պատուոյ Լէգէոնի մեծ – խաչով: Անցեալ օր, ուրբաթ, գիտական ու բժշկական մեծ դէմքերու առաջնորդութեամբ՝ հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Փարիզի քաղաքապետութեան շէնքին մէջ, իսկ այսօր, Սորպոնի մէջ, Հանրապետութեան Նախագահին հովանաւորութեան տակ, յարգանքի ազգային արտայայտութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն:

ՆՈՐ ԱՐԿԱԾ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թոքատի մօտերը, Քէլքիթ գետէն անցած ատեն, 32 հոգի խեղդուեցան: Դիակներէն ութը միայն գտնուած են:

*** Երկրաշարժի ցնցումներ զգացուեցան Եգէականի շրջանին մէջ, Տափայի կողմերը: Երկու ցնցումներ ալ՝ Էսկիշէհիրի մէջ: Ոչ մարդկային կորուստ կայ, ոչ ալ նիւթական վնաս:*

ՅՈՒԶԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՂՏԱՏ, (Յառաջ).— Աւետիս Սարգիսեան, բնիկ Այնթապցի, 1915ի տարագրութեան ժամանակ մանուկ հասակին Արաբներուն ձեռքը կ'իյնայ. Կը տանին իրենց ապրած տեղը, Տէր Զօրի եւ Մուսուլի սահմաններու միջեւ, Յապուրի, ուր կը գտնուէր այն ատեն Շամարներու Տը – Համ – էլ Մուսլաք, Վլատ – էլ – Ֆրահիմ փաշայի աշիրէթը: Այնտեղ տասը տարի մնալէ վերջ, կ'ամուսնացնեն իր հայրենակից Արաքսի անունով աղջկան մը հետ: Հետաքրքրական է թէ, ինչպէս սեւ վրանի մը տակ Արար մօլլան կը պսակէ հայ զոյգը: Կ'ունենան աղջիկ մը որու անունը նոյն մօլլան կը դնէ Ղարիպէ: Տղան կը դառնայ ուղտապան:

Օր մը, երբ ուղտերը արածելու կը տանի, ճամբան կը հանդիպի կարաւանի մը, կը հետաքրքրուի եւ կը տեսնէ որ այս մարդիկ Պաղտատէն կուգան եւ առեւտրականներ են: Մտիկ կ'ընէ անոնց խօսակցութիւնը, կը լսէ Հայու անուն, եւ իսկոյն կը յիշէ իր անցեալը, կը մտաբերէ թէ ի՞նչպէս եկած է եւ ինչպէս մնացեր է այդ տեղ: Չէ՞ որ արդէն մեծցեր է: Կը խնդրէ անոնցմէ որ երկրորդ անգամ երբ կըկին գան, լուր մը բերեն իրեն թէ իր եղբայրները ո՞ւր են եւ կը յայտնէ իր ինկութիւնը այդ մարդոց:

Օր մը կրկին այդ առեւտրականները իրենց կարաւանով: Աւետիսին լուր կուտան թէ իր երկու եղբայրներն ալ ողջ են եւ կը գտնուին Պաղտատ: Ուրախութիւնը սահման չունի: Կը խնդրէ իր մեծէն որ արտօնէ մեկնիլ, կրկին վերադառնալու պայմանով: Շէխը որ Շամմարներու մեծն է, թոյլ կուտայ որ երթայ եւ 15—20 ոչխար կը նուիրէ, որպէս իրաւունք այդքան ժամանակ իր աշխատութեան: Եւ կ'ըսէ.

— Մուհաաէլյամ ալլահ ուեաք, երթաս բարով, Աստուած քեզ հետ:

Աւետիս կը բաժնուի իր ուղտերէն եւ ճամբայ կ'իյնայ անապատէ անապատ: Վերջապէս կը հասնի Պաղտատ, իր ընտանիքով, եւ կը գտնէ իր եղբայրները: Այսպէս 13 տարի անապատին մէջ ապրելէ վերջ կ'ազատուի, իսկ իր աղջիկը իր մկրտուի գարձեալ եւ Ղարիպան կը դառնայ Աստուածի:

Ա. ԱՂԱՆԻԿԵԱՆ

“ՎԷՄ”

Հանդէս մշակոյթի եւ պատմութեան

Կ'իմանանք, թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին պիտի սկսի հրատարակուիլ նոր հանդէս մը ընկ. Ս. Վրացեանի խմբագրութեամբ: Հանդէսը պիտի նուիրուի հայկական մշակոյթին ու նոր պատմութեան եւ պիտի ունենայ մեծ ամսագրի մը յատուկ բոլոր բաժինները՝ բացի զուտ գրական-բանաստեղծական եւ քաղաքական բաժիններէն: Յատկապէս լայն տեղ պիտի դրուի Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին: Հանդէսին մէջ պիտի ըլլան ուսումնասիրութիւններ, տեսութիւններ, քննական յօդուածներ, կենսագրականներ, գրախօսականներ, յուշեր, վաւերագրեր, Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին վերաբերեալ հին ու նոր տեղեկութիւններ, պատկերներ եւայլն: Հանդէսին նպատակը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել եւ ժողովրդականացնել, սիրելի դարձնել հայկական մշակոյթն ու պատմութիւնը:

Ետքով կը տրուին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ կը հրատարակուին բաժանորդագրութեան պայմանները:

... քին, բերէք անոր՝ իբրեւ երախտիք: Ամէն ինչ նետեցէք սուրբ կրակին մէջ. այդ կերպով դուք անոր կը վերադարձնէք միայն մէկ մասը ձեզի պարգեւածներուն: Արդարութեան ու առատութեան աստուծոյն կարելի՞ է բան մը խնայել: Մեծն Բաաղ աստուծոյ արժանի զոհ չկայ. անոր, որ ամէն բան կուտայ »:

Ու քրմապետին ամէն մէկ խօսքին, ամբոխին երախտապիտական պղպջումը ալ աւելի կը հրահրուէր:

— Զո՜հ, զո՜հ Բաաղին — կ'արձագանգէր լեռներուն կատարէն: Ու ամբոխը կը խառնար. կը սեղմուէր խարոյկին շուրջ, ու ամէն ոք կը փութացնէր իր ընծան:

Հողագործները կրակին մէջ նետեցին իրենց հողերուն ամենալաւ միրգերը:

Պատերազմիկները նետեցին իրենց աւարառ թանկարժէք զէնքերը, օտար աստուածներու արձանները, — բերուած իրենց հպատակ հեռաւոր երկիրներէ, — եւ անգին քարեր՝ յափշտակուած աւերակեալ տաճարներէ:

Առեւտրականները նետեցին սուղ կերպասներ, զորս բերած էին հեռաւոր երկիրներէ:

Հովիւները Բաաղի ոտքերուն առջեւ մորթեցին իրենց հօտերուն ամենալաւ կենդանիները:

Ու բոցը հեւզհեւէ բարձրացաւ ու բարձրացաւ:

Ու կրակը իր ժանիքներով կը խլէր դեռ կենդանի ու դողդոջուն զոհերը, կը հալեցնէր ոսկիները, կը փայլեցնէր հրաշէկ սուրերու շեղբերը, մինչ իր քով կը հոսէր կարմիր արիւնը:

Եւ երբ հովը մէկ կողմ կ'ընէր խարոյկին ծուխը, ամբոխը կը տեսնէր Բաաղի արձանը՝ կարկառուն ձեռքերով:

Ան, վերացած այդ հանդիսաւորութենէն, ագահօրէն դեռ կ'երկարէր իր ձեռքերը, ուզելով, երախտագիտութեան իբր նշան, նոր ու նոր զոհեր:

Մեր մուրացիկ մը, որ ոչինչ ունէր խարոյկը նետելիք, իրեն իր քովինին սուրը, եւ երեք անգամ զայն մխեց իր մարմնին:

— Արի՜ւնս կուտամ քեզի, արի՜ւնս մեծն աստուած, որ կը զրկես լոյս եւ ջերմութիւն ինծի. եւ՝ որ զրկուած եմ ամէն բանէ, եւ որմէ կը խորշին բոլորը: Ամենազօր աստուած, ես գիտեմ որ զուն ոսկի կարբով մը կրնաս հրաշք գործել եւ զիս՝ մուրացիկս ուժեղ իշխան մը դարձնել: Ես որ այժմ ոչինչ ունիմ խարոյկիդ ձօնելիք, այն ատեն պիտի զնեմ մարդկային կեանքեր ու պիտի ըլլամ հաւիտեան մարդոց վրայ իշխող մը:

Եւ, ուժաթափ, մուրացիկը ինկաւ գետին՝ հիացմունքով նայելով իր արեան, որ կը թափէր իր վէրքերէն՝ ի պատիւ Բաաղ աստուածին:

Իսկ կին մը, յառաջանալով, իր կա...

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը
Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

20, Avenue Ville d'Avray. Chaville

Կը նախագահէ՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի՝ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Երգ եւ արտասանութիւն, կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր քոյր կոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները եւ համակիր հայրենակիցները։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՊՈՒԼՎԱՐ — ՕՏՏՕ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԱՐ ՎԵՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ*

եւ մասնակցութեամբ *ԱՐՏՕ ԽՈՒՄԲԻ*

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին

Chalet de l'Ermitage (La Viste)ի *ՄԷՋ*

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԱ — ՍԻՕԹԱ

Նախաձեռնութեամբ *ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին, ՊԱՐ ԻՏԷԱԼԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ — ԼՈՒ

Նախաձեռնութեամբ *ԱԿՆՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7ին ԿԻԼԻԿԻԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ — ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ (Ավինեոն)

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ*

Կը խօսի՝ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ — ՏԸ — ԺԻՐՐՕ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՌՈՍԹՈՄ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ԱՌԻՒԾ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ*

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի

« ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ 25 յունիս, Կիրակի օր

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ավինեոն, ՆԱԹ. — 70 ֆր.։
Մարսէյլ, Կ. Կ. — 140։
Տէսին ԳՈՐԾ. — 430։
Շավիլ, Յ. Ն. — 35։
Իսի-լէ-Մուլինօ, ՆՕՏ. ԵՂԲ. — 35։
Լիոն, Գ. Ք. — 20։
Կարտան, Ն. Գ. — 280։
Մարսէյլ, ԳՈՐԾ. — 1139։
Քոլոնպ, ՏԻԿ. Տ. — 140։
Լը Վան, Թ. Պ. — 105։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՏԻԿ. ՓԱՓ. — Սկսած դրկել մայիս 27էն։

Գէյրութի աղէտեալներուն համար

Գորտոյի հանգանակութեան ցանկը. —

Գրգ. Հալլաճեան, Կ. Հալաճեան 20ական ֆրանք։ Ե. Թուլումպաճեան, Լ. Սուգիասեան, Գ. Սարգիսեան, Յ. Քէթէնճեան, Դ. Շաղլամեան, Ոմն, Ա. Քէնտէրեան, Կ. Տօնէրեան, Գ. Հալաճեան, Յ. Ագրապեան, Հ. Տօնիկեան, Բ. Րէիզեան, Հայրապետ Արթինեան 10ական ֆրանք։ Յ. Զօլաքեան, Մ. Ճերմակեան, Հ. Պալըաքճեան, Ա. Մարգարեան, Հ. Աբրահամեան, Մ. Կէտիկեան, Շ. Թէրզեան, Մ. Եսայեան, Լ. Գասպարեան, Կ. Վարդանեան, Յ. Ազլանեանեան 5ական ֆրանք։ Գումար՝ 325 ֆրանք։ (Տես «Յառաջ» թիւ 2195)։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը Ե. Պատզմ. Ժողովի փակման առթիւ ի պատիւ պատգամաւորներուն թէյասեղան մը սարքած ըլլալով, կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները այսօր, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 71, Ave. Kléber։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Domrémy :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂ. ԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԽԲԹԻՆՆԵՐ ՀԱՄԱՐ) Métro: TOLBIAC

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՅԻՍ 1933
30 Mai 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2201 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ անընդհատ անձրեւին, շաբաթ երեկոյ հոծ ու խանդավառ բազմութիւն մը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս լեցուցած էր « Փըթի Ժուռնալ »ի սրահը, տօնելու Հայաստանի Հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը, Մայիս 28:

Ներկայ էին ռուս, ֆրանսացի, ուկրայնացի, վրացի, թաթար ու լեռնական ժողովուրդներու ներկայացուցիչները:

Բեմին ճակատը կը ծածկէր Հանրապետութեան խոշոր զինանշանը, իսկ երկու կողմերը զոյգ – զոյգ սկաուտներ բռնած էին տարազիր եռագոյնը եւ ֆրանսական դրօշը:

Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներն ու Հայ Արիները.

« Սիփան » երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Սաքօ Ցակոբեանի, երգեց « Մեր Հայրենիք »ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս ու երկիւղածութեամբ:

« Մեր Հայրենիք »էն վերջ, ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ահարոնեան, որ նախ ֆրանսերէն լեզուով հայ ժողովուրդին երախտագիտական զգացումները յայտնեց Ֆրանսային

— « Ամենէն առաջ պարտականութիւն կը համարեմ, մտերմական ողջոյն մը յղել այս մեծ ժողովուրդին ու կառավարութեան, որ մեր պատմութեան մէկ ծանր ժամին հիւրընկալեց վտարուած հազար մեր հայրենակիցներէն:

« Այս վայրկեանիս, երբ անանխընթաց յետադիմական ալիքը կը կտրէ ու կ'ողողէ Եւրոպայի մէկ խոշոր մասը, երբ հիւրընկալութեան իրաւունքն ու ազատութիւն կը թուի թէ թաղուած են տասնեակ տարիներու համար, Ֆրանսան կը մնայ հաւատարիմ իր մարդկային եղբայրութեան փառաւոր աւանդութիւններուն: Միակը արեւմտեան մեծ պետութիւններու մէջ, ան կը պահէ լայնօրէն իր դուռները եւ սքանչելի առատաձեռնութեամբ կ'ընդունի օտար քաղաքական ապաստանեալները եւ հալածանքի բոլոր զոհերը »:

Ընկեր բանախօսը յետոյ խօսեցաւ հայերէն, չեշտելով.

— « Այն հողը, որ ծծած է հայ ժողովուրդին արիւնը, միայն Հայերուն պիտի պատկանի » ... (*Բանախօսութիւնը պիտի հրատարակենք առանձին*):

Թաթոս Ժորժ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս խանդավառեց բազմութիւնը նուագելով « Մայր Արաքսի »ն եւ « Կռունկ »ը:

Տիկին Խաչէնցոյի աշակերտուհիները ներկայացուցին, սքանչելի ներդաշնակութեամբ մը, Կրիկի « Նաւավարները » եւ Շումանի « Հնդկական Աղջիկը »:

Տիկ. Լ. Գեւոնեան, իր ժողովրդական երգերով՝ « Տուր Եայլուխս », « Նազօ » եւ « Պըճինկօ », առեղծեց խանդավառ ու հայրենաշունչ մթնոլորտ մը:

Քառորդ ժամ մը դադարէ վերջ, վարագոյրը կը բացուի ու « Սիփան » երգչախումբը կ'երգէ « Զէնք ու զէնք », « Տիգրար Ջան » եւ « Հայկ ու Լեւոնին Տղեկը » ժողովրդական երգերը: Խմբերգը երբեմն – երբեմն կ'ընդհատուէր ծափերով մը, որ ալ աւելի հաճելի կը դարձնէր երգերը:

Օր. Ակնատամեան, հայկական տարազով երգեց « Հայաստան », « Վարդը կոկոնի միջին » եւ « Ճախարակ » ժողովրդական երգերը:

Ձ. Ռ. Միութեան կողմէ կարճ ուղերձ մը խօսեցաւ Գ. Յովհաննէսեան.

— « Մայիս 28ը կայ ու կը մնայ մեր պատմութեան մէջ եզական: Մենք, գաղթականներս, չենք կրնար անտարբեր փնտռել Մայիս 28ի հանդէպ, որովհետեւ ան շարունակութիւնն է ապրիլ 11ին: Ի՞նչ կ'ըլլար մեր պատմութիւնը, եթէ ապրիլ 11էն վերջ չունենայինք Մայիս 28ը:

« Դրօշակն ու բուակաւը մեզ համար վէն չեն վերցներ: Ձ. Ռ. Միութիւնը իր յարգանքը կը բերէ այս իրիկուան »:

Գ. Ն. Ղուկասեան հաճելի ներդաշնակութեամբ մը երգեց « Սարեր, ա՛յ սարեր » եւ « Կռունկ »ը:

Ամէնէն վերջ, երբ խանդավառութիւնը համակած էր ամբողջ բազմութիւնը, խօսք առաւ ընկ. Խատիսեան: Նախ ֆրանսերէնով ողջունեց մեր հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչներն ու օտար հիւրերը.

— « Մեծ հաճոյքով կ'ողջունեմ մեր հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի եւ օտար քաղաքացիները, որոնք բարեհաճած են իրենց ներկայութեամբ պատուել հայկական անկախութեան տօնը:

« Կարիք կա՞յ բսելու, սիրելի գործակիցներ ու բարեկամներ, որ համաշխարհային տագնապի այս վրդովիչ օրերուն, երբ նոյն իսկ քաղաքակիրթ ազգերը կ'ապաւինին սրբազան եսասիրութեան, չեն հետաքրքրուիր հեռաւոր ազգերու ժողովուրդներով, որոնք կորացած են բռնակալութեան տակ, կարիք կա՞յ յիշեցնելու որ այս ճնշուած ժողովուրդները՝ միացած չարչարանքի ու յոյսերու միատեսակութեամբ, պէտք է աւելի քան երբեք, յենուն իրենց ուժերուն վրայ, իրենց համերաշխութեան, միութեան վրայ, անկարելի դարմանելու համար ողբերգական դէպքերու վերադարձը:

« Այստեղ է, քաղաքացիներ, մեծ դասը, որ մենք կը քաղենք ծանր ցընցումներէ, որ կը շարժեն ամբողջ աշխարհը ներկայիս: Ողբալի է մեր ժողովուրդներու վիճակը: Քաղաքական դէպքերը ոչի՛նչ ունին խրախուսիչ: Եւ սակայն ուժե՞ղ մեր իրաւունքով, մենք չենք յուսահատիր: Որքան մեր տառապանքը կ'երկարի, նոյնքան կ'ուժեղանայ՝ մեր ընդհանուր ցանկութիւնը՝ վերահաստատելու, վերագտնելու մեր կորսուած հայրենիքները:

« Ո՛չ, մենք չենք կորսնցներ յոյսը, թէ օր մը, վերջապէս պիտի իրականանայ մեր բոլորին իտէալը՝ սքանչելի Կովկասի ժողովուրդներու միութիւնը »:

Ընկ. Խատիսեան յետոյ հանդէսը փակեց հայերէն կարճ ու խանդավառ ճառով մը.

— Ճիշդ է, որ ներկայ Հայաստանը չի կառավարուիր այնպէս ինչպէս կ'ուզենք մենք, բայց ան է, որ մեզ պիտի առաջնորդէ դէպ ի լուսաւոր ապագան:

Դու, հայ ժողովուրդ, որ մի քանի անգամ քանդուած գտար քու հայրենիքը եւ վերաշինեցիր, ես վստահ եմ, նորից պիտի վերադառնաս եւ վերաշինես դայն:

Հայրենակիցներ, թող ձեր ողջոյններով մեր հարեւանները իմանան, թէ մենք կը պահենք մեր անկախութեան ու ազատութեան յոյսը: (*Բուռն ծափեր*):

Բոլոր ճամբաները կը տանին դէպ ի Հռոմ, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան, որու համար ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է միութիւն:

Երիտասարդներն ու որբերն են, որ պիտի վերցնեն այս դրօշակը եւ պիտի տանին դէպ ի հայրենիք:

Կեցցէ՜ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը ...

Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ՝ Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Մ. ՔԵՄԱԼԻ

Խիստ պատիժներ՝ յանցաւորներուն

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին ներկայացուած է հանրապետութեան պաշտպանութեան օրինագիծ մը, որուն համաձայն վարչաձեւին դէմ գործուած յանցանքները պիտի դատուին Էնկիւրիի, Պոլսոյ, Իզմիրի, Ատանայի, Տիարպէքիրի եւ Էրզրումի Եզկոնադատ ատեաններուն առջեւ: Այս դատարաններուն քննելիք յանցանքները հետեւեալներն են. —

1) Թուրքիոյ հանրապետութեան հողերուն ամբողջութիւնը կամ մէկ մասը օտար վարչութեան մը յանձնելու, կամ պետութեան անկախութիւնը նուազեցնելու եւ կամ երկրին մէկ մասը կառավարութեան վարչութենէն դուրս հանելու փորձ ընել:

2) Պատերազմական նիւթերու, օդային ուժերու, ամրոցներու, զինուորական շարժումներու, նաւարաններու եւ նաւահանգիստներու, ինչպէս նաեւ մարտանաւերու մասին փաստաթուղթ, նկար, յատակագիծ եւ ուրիշ տեղեկութիւններ օտարներու յանձնել, հաղորդել եւ հրատարակել, անոնց մասին տեղեկութեանց հաւաքումը դիւրացնել, պետական ապահովութեան վերաբերեալ գաղտնիքներ հրապարակել:

3) Հիմնական օրէնքը ամբողջութեամբ կամ մասամբ փոխելու կամ ջնջելու, օրէնքով կազմուած Ազգ. Մեծ Ժողովը տապալելու կամ իր պարտականութիւնը կատարելէ արգիլելու ձեռնարկել. գրաւոր, բանաւոր կամ գործնական գրգռութիւն ընելով, հրապարակներու եւ փողոցներու մէջ հաւաքուած բազմութիւններու առջեւ ճառախօսելով, յայտարարութիւն փակցնելով եւ հրատարակութիւն ընելով՝ ժողովուրդը դրդել այդ յանցանքները գործելու:

4) Գործավարներու խորհուրդը բռնի տապալել եւ իր պարտականութիւնը կատարելէ արգիլել եւ ժողովուրդը ասոնց դրդել:

5) Իր նպատակը գործադրելու համար, խառնակչութեան մարմնի մը զէնք, ռազմամթերք, դանակ, ռումբ եւ սուր նման քանդիչ, սպանիչ գործիքներ շինել, կրել, պատրաստել, պահել, Թուրքիա մտցնել:

6) Կառավարութեան դէմ ժողովուրդը ըմբոստութեան, ջարդի դրդել:

7) Բոլոր այս յանցանքները գիտնալով մէկտեղ լուր չտալ կառավարութեան, խառնակիչները մէկ տեղէն միւսը փոխադրել:

8) Պետութեան զինեալ ուժերը եւ ոստիկանութիւնը անհնազանդութեան դրդել:

9) Գրգռութեան նպատակով, տպուած կամ ձեռագիր գրքոյկներ եւ թռուցիկներ հրատարակել:

10) Հանր. Նախագահին դէմ մահափորձ ընել, զայն անարգել, անոր դէմ հրատարակութիւններ եւ ի բացակայութեան լեզուագարութիւն ընել:

11) Կրօնքը եւ կրօնական նուիրականութիւնները գործիք դարձնելով ժողովուրդը գրգռել պետութեան ապահովութեան դէմ եւ այս նպատակով ընկերութիւն կազմել:

12) Առաջին, չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ, եօթներորդ յօդուածներուն մէջ յիշուած յանցանքները գործելու համար զինեալ ընկերութիւններ կամ հրոսախումբեր կազմել, այդ հրոսախումբերուն հրամայել կամ անոնց մէջ պաշտօն ստանձնել. կամ անոնց ապաստանարան, պարէն, զէնք եւն. հայթայթել, կամ դիմադրել զանոնք ցրուողներուն:

13) Վերը յիշուած յանցանքները գործելու համար գաղտնի համաձայնութիւններ կնքել, կամ հրապարակներու եւ փողոցներու մէջ հրապարակաւ ժողովուրդը գրգռել այդ յանցանքները գործելու:

Ազգ. Ժողովը մօտ ատենէն պիտի սկսի քննել օրինագիծը, որ հրատարակութեան թուականէն սկսեալ անմիջապէս պիտի գործադրուի

Աւստրիա եւ Գերմանիա դէմ դիմաց

ՀԱԶԱՐ ՄԱՐՔ ՏՈՒՐՔ՝ ԱՆՑԱԳՐԻ ՀԱՄԱՐ ...

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց յունիս 1էն սկսեալ հազար մարք (6000 ֆրանք) տուրք առնել այն Գերմանացիներէն որ անցագիր կ'ուզեն Աւստրիա երթալու համար:

Այս կարգադրութեամբ, Հիթլէր կ'ուզէ վրէժ լուծել աւստրիական կառավարութենէն, որ վերջերս անբաղձալի համարած էր երկու գերման նախարարներու այցելութիւնը եւ նոյն իսկ ոստիկանութեան միջեւ ճամբու դրած էր մէկը, Պավարիոյ դատական նախարար Ֆրանքը:

Հետեւանքը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել որ դէպ ի հիւսիսային Աւստրիա այցելող օտար ճամբորդներու հարիւրին 50 – 70ը Գերմանացիներ են:

Գերմանական կառավարութիւնը իր այս կարգադրութիւնը կը համարէ բարեացակամութիւն, որպէս զի չխանգարուին երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

Արդարեւ, պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ Նացիները չդիտնալով Աւստրիոյ օրէնքները, ընդհարումներ կ'ունենան իշխանութեան հետ: Անցագրի տուրքը բարձրացնելով հազար մարքի, Գերմանիա կ'ուզէ զագրեցնել ճամբորդութիւնը եւ հետեւաբար կանխել նոր խռովութիւններ երկու ժողովուրդներուն միջեւ:

Այս բացատրութիւնը դժուար թէ հանդարտեցնէ Աւստրիան, որ խորապէս յուզուած՝ փոխադարձ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ: Արգիլելով Գերմանացիներու այցելութիւնը, գերմանական կառավարութիւնը միլիոնաւոր շիլինի վնաս պիտի պատճառէ Աւստրիոյ, այս ամրան ընթացքին, եւ մահացու հարուած մը պիտի տայ Տոլֆուսի դահլիճին: Հիթլէրական թերթ մը կը գրէ թէ Աւստրիան պէտք է յարի հիթլէրականութեան, եթէ չուզեր ֆրանսական գաղութ մը դառնալ:

Պերլինի աւստրիական դեսպանը Վիեննա կանչուեցաւ, դահլիճին հետ խորհրդակցելու համար:

⁂ Կիրակի օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան Վիեննայի համալսարանին մէջ: Կաթոլիկ ուսանողներու միութեան յիսնամեակին առթիւ, հանդէս մը տեղի կ'ունենար, երբ հիթլէրական ուսանողները ներս խուժեցին եւ խանգարեցին: Ոստիկանութիւնը դիմադրուեցաւ գաւազաններով, հովանոցներով եւ ուրիշ գործիքներով: Բազմաթիւ ուսանողներ վիրաւորուեցան, իսկ վեց հոգի ձերբակալուեցան:

ԸՆԿ. ՖԻԼԻՓ ՎԱՆԵԱՆ

Ի՞նչ փոքրիկ է այս, շաբաթներէ ի վեր ... Հայր Աբրահամ, Օհան Կարօ, Ստեփան Տանիբաքեան, Տօքթ. Մ. Նալպանտեան եւ ահա նորագոյնը, — *ՖԻԼԻՓ ՎԱՆԵԱՆ*, Սուտանի մեր երիտասարդ ընկերներէն:

« Ցուսարեր »էն է որ կ'իմանանք գոյժը:

Ընկերը մեռած է մայիս 10ին, Խարթումի մէջ, ուր հաստատուած էր տարիներէ ի վեր: Վարակուած՝ թոքատապէ, հազիւ վեց օր կրցած է դիմանալ:

Ողբացեալ ընկերը բնիկ Ակնցի էր. ծնած՝ 1890ին: Զաւակն էր Սուքիաս Վանեանի, որ անգլիական գրաւման բանակին հետ Սուտան գացած եւ հոն հաստատուած առաջին առեւտրականներէն եղած է: Ֆիլիփ Խարթում գացած է 1908ին, եւ 1914էն ի վեր կը վարէր «Ս. եւ Ս. Վանեան» առեւտրական տունը: 1918էն ի վեր փոխ Նախագահն էր Սուտանի գաղութին ազգ. վարչութեան եւ իր վանառատունն դարձած էր ազգ. առաջնորդարան: Եղած է հիմնադիրը՝ Խարթումի Հայկական Ակումբին եւ հիմնադիր ու խնամակալ՝ ազգ. վարժարանին: Անդամ էր նաեւ Խարթումի քաղաքապետական վարչութեան, անգլիական բարձրագոյն վարժարանի խնամակալութեան, Սուտանի զինավարժական վարչութեան եւ Նախագահը՝ Հայկական զինավարժական Ակումբին: Աջակցած է Բարեգործականին, չորս տարի վարելով մասնաճիւղին ատենապետութիւնը: Խանդավառ Դաշնակցական էր եւ բարոյական ու նիւթական լայն աջակցութիւն ընծայած՝ կուսակցութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է նոյն օրը, 75 ինքնաշարժներու թափօրով մը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

«Դաւաճանութիւն է», ճեպեւարար...

Գերմանական դահլիճը որոշեց գրաւել համայնավար կուսակցութեան բոլոր գոյքերը, համաձայն պատժական օրինագրքի մէկ յօդուածին որ կը տրամադրէ գրաւել ոճիրի մը չնորհիւ ստացուած կամ ոճիրի մը սահմանուած ո՛ր եւ է գոյք: Նոր իշխանութիւնը դաւաճանութիւն կը համարէ համայնավարական ո՛ր եւ է գործունէութիւն:

Կարմիր թերթերու արգելքը, որ հրամանագրուած էր մարտ 2ին, երկարաձգուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն:

⁂ Հիթլէր նոր հրամանագիր մը ստորագրեց, որուն համաձայն պիտի սահմանափակուի կիներու ծառայութիւնը՝ պետական գրասենեակներու մէջ: Գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է թէ՝ կիները այսպէս չեղելով իրենց բուն կոչումէն, չեն կրնար ընտանեկան բոյներ կազմել:

Բողոք տուրքերու ծանրութեան դէմ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ օր երկու մեծ միթինկներ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ, բողոքելու համար տուրքերու ծանրութեան դէմ:

Կրակոտ ճառերէ յետոյ, միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը. —

Քանի մը հազար հարկատուներ, պատասխանելով Սէնի հարկատուներու դաշնակցութեան կոչին, եւ հաստատելով՝

1) Որ Ֆրանսայի նիւտացոյցը աւարի տրուած է:

2) Որ խնայողութեան խոստումները եւ օրէնքները միշտ բռնաբարուած են նախարարներուն կողմէ:

3) Որ իշխանութեան ապիկարութիւնը կատարեալ է եւ հաստատուած:

4) Որ այլ եւս չունինք ազդեցիկ իշխանութիւն:

5) Որ կը գտնուինք սնանկութեան առջեւ:

Կը յայտարարեն թէ այլ եւս ոչ եւ է վարկ չպիտի տան ոչ կառավարութեան, ոչ ալ խորհրդարանին: Եւ կը յանձնարարեն իրենց վարիչներուն՝ սատկացնել քարոզութիւնը, լուսաւորել եւ արթնցնել հանրային կարծիքը, առաւելագոյն ատրճանին հասցնելու համար պարսաւանքի եւ զայրոյթի շարժումը:

Կ'որոշեն անձնապէս պատասխանատու բռնել այն երեսփոխաններն ու ծերակուտականները որ չեն կատարած իրենց պարտականութիւնները եւ դրժած են իրենց յանձնառութիւնները, անդադար նեղել զանոնք եւ անոնց դէմ գործել բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով, նոյն իսկ ի հարկին ուղղակի գործողութեան դիմելով:

Ալ ժամն է ինչքան ամէն օր քիչ մը աւելի երկիրը դէպի աղէտ եւ իւրաքանչիւր Ֆրանսացի դէպ ի կործանում եւ աղքատութիւն առաջնորդեցին:

Այս օրուընէ իսկ գործի կը սկսինք.

Ցոյցեր դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ

Կիրակի օր դղրդացին ցոյցեր կատարուեցան Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, Զորսերու դաշինքին առթիւ, որ պիտի ստորագրուի այս շաբթու, թէեւ աւելի նպաստաւոր պայմաններով:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Պելկրատի մէջ, առաւօտ կանուխէն 50,000 հոգինոց բազմութիւն մը խառնուած էր Թատրոնի մեծ հրապարակը, եւ անընդհատ կը ծափահարէր բանախօսները: Ժողովը բացաւ ազգ. պաշտպանութեան նախագահը, որ նախկին կամաւոր մըն է եւ հաշմանդամ: Իր առաջարկով, հեռագրական հեռագիրներ ուղղուեցան Ալեքսանտր Թագաւորին, Կարոլ Թագաւորին եւ Նախագահ Մազարիքի: Ետոյ խօսք առաւ Ռումանիոյ խորհրդարանին փոխ – Նախագահը, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ: Ցիշեց երեք ժողովուրդներուն կրած զոհողութիւնները՝ իրականացնելու համար դարաւոր երազը եւ բացագանչեց.

— Մենք պատերազմ չենք ուզեր. գիտենք թէ ի՛նչ կը նշանակէ պատերազմը. բայց պատրաստ ենք մեր բոլոր ուժով պաշտպանելու մեր նուաճումները եւ փառաւոր անցեալը:

Երրորդ բանախօսն էր Ռումանիոյ ազգ. ազատական կուսակցութեան փոխ նախագահը, որ շեշտեց թէ երեք ժողովուրդները միշտ կողք կողքի պիտի ըլլան պաշտպանելու համար իրենց իրաւունքները:

— « Խաղաղութիւնը կարելի է ապահովել միայն յարգելով եղած դաշնագիրները եւ հանդիսաւորապէս ստորագրուած յանձնառութիւնները: Մեր ներկայ սահմանները արգիւնք չեն աշխարհակալութեան, այլ մեր արդար իրաւունքը »:

Ետոյ բեմ ելաւ չեխ երեսփոխան մը, միեւնոյն միտքերը յայտնելով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՖԷՐԴՈՒՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

(932 – 1932)

Անցեալ 1932ին, Պարսից կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց որ, պարսիկ մեծանուն քերթող եւ հայրենասէր պատմարան Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակը պիտի տօնուի՝ մեծաշուք հանդէսներով։

Թէհրանի մէջ կազմուած էր պետական յանձնաժողով մը, հանդիսութեանց համար ծրագիր մշակելու եւ այդ հազարամեակը մնայուն ձեռնարկներով յաւերժացնելու համար։ Պետական յանձնաժողովը ցարդ կը շարունակէ իր աշխատանքները։ Դեռ եւս պաշտօնապէս յայտարարուած չեն հազարամեակի հանդիսութեանց ժամանակը եւ ծրագրի մանրամասնութիւնները։

Անցեալ տարի Թէհրանի « Ալիք » շաբաթաթերթին մէջ յօդուած մը գրեցի Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի մասին, առաջարկելով որ այդ գրական եւ մշակութային մեծ տօնը վայելուչ հանդիսաւորութեամբ տօնեն ոչ միայն պարսկահայ գաղութները՝ այլ եւ արտասահմանի հայ կրթական, մշակութային եւ ազգային մարմինները։

Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի համահայկական տօնակատարութիւնը անհրաժեշտ է որ տեղի ունենայ, վասն զի այդպիսով բովանդակ հայութիւնը իր բարոյական եւ եղբայրական ջերմ համակրանքը պիտի յայտնէ Մեծն Իրանի աւանդական շրջաններէն մինչեւ Քրիստոսի 1000ական թուականներու սկզբի պատմութիւնը անմահացնող Ֆէրդուսիի յաւերժանման յիշատակին։ Այս քաղաքակրթական տարրը մենք կ'ընծայենք ոչ միայն հանճարեղ քերթողին, այլ եւ այս երկրին ու ժողովուրդին՝ Իրանին եւ Իրանցիներուն, որոնց հետ կողք կողքի ապրած ենք հազարաւոր տարիներէ ի վեր, իբրեւ դրացի եւ եղբայր ժողովուրդներ, ցեղական միեւնոյն ծագումով, բայց կրօնական եւ քաղաքակրթական տարբեր ըմբռնումներով եւ ստեղծագործութիւններով։

Ֆէրդուսիի ծննդեան թուականի մասին կան տարբեր տեսակէտներ։ Ըստ Պարսից պետական պաշտօնական յայտարարութեան, հանճարեղ քերթողը ծնած է Քրիստոսի 932 թուականին։ Կառավարութեան այս պաշտօնական յայտարարութիւնն անշուշտ հիմնուած է պատմական եւ փաստական տուեալներու վրայ եւ վաւերական հանգամանք ունենալէ յետոյ է, որ յայտարարուեցաւ։

Սակայն պարսկական պատմա–գրական աղբիւրներու մէջ Ֆէրդուսիի ծննդեան թուականը միեւնոյնը չէ, այլ կը տարուբերուի 932—937 թուականներու միջեւ։ Ֆէրդուսիի մասին համառօտ ուսումնասիրութիւններ կան նաեւ մեր գրականութեան մէջ։ Յիշեցեալ Վ. Իրանեանը 1929ին ՅԱՌԱՋի մէջ մէկ – երկու յօդուածներ նուիրեց Ֆէրդուսիի ստեղծագործութեան։

Իրանեանը բաւական հմուտ էր պարսկերէնին եւ Պարսից դասական հեղինակներու բնագիրներէն ազատօրէն կ'օգտուէր։

Համաշխարհային գրականութեան մեծ ու հանճարեղ գեղծերէն շատերը ծանօթ են հայութեան՝ անոնց մասին կատարուած ուսումնասիրութիւններով կամ իրենց գրական գլուխ – գործոցներու թարգմանութիւններով։ Արիստոտէն հին, դասական հեղինակներու, միջնադարեան եւ ժթ. դարու համաշխարհային գրականութեան հսկայական գեղծերու ստեղծագործութիւնները (Հոմերոս, Վիրգիլիոս, յունական փիլիսոփաներ, Տանթէ, Թասօ Միլթըն, Շէյքսփիր, Կէօթէ, Շիլլէր, Վիքթոր Հիւկօ, Տոլստոյ եւայլն) ամբողջ կամ նուազ չափով հայերէն քանի մը թարգմանութիւններու եւ հրատարակութեանց արժանացած են։ Սակայն մեր թարգմանական գրականութեան մէջ իրենց արժանի տեղը չունին մեր հազարաւոր տարիներու եղբայր եւ բարեկամ Մեծն Իրանի գրական հանճարները՝ Ֆէրդուսի, Օմար Խայեամ, Հաֆէզ, Սաադի եւ ուրիշներ։ Եթէ նկատի չառնենք թերթերու եւ պարբերական հանդէսներու մէջ կատարուած համառօտ ուսումնասիրութիւններ եւ կամ պատահական թարգմանութիւններ՝ Պարսից յիշեալ գրական չորս գեղծերու մասին, պիտի տեսնենք, որ լիակատար թարգմանութիւններ եւ լրիւ ուսումնասիրութիւններ կը պակսին մեր գրականութեան մէջ։

Պարսկերէնը բարդ, դժուար եւ բազմատեսակ նրբութիւններով օժտուած լեզու մըն է, որուն ներքաշնակ եւ ծածկաւոր հնչիւններն անդամ հարազատօրէն արտայայտելու համար, անհրաժեշտ է խոր հմտութիւն եւ լուրջ պատրաստութիւն՝ պարսկերէն բնագիրները կարդալու եւ հարազատ թարգմանութիւն կատարելու։

Այսօր բովանդակ պարսկահայութեան մէջ մատի վրայ կը համրուին այն Հայերը, որոնք կատարելապէս գիտեն պարսկերէն լեզուն եւ ծանօթ են անոր գաղտնիքներուն։

Պարսկերէնագէտ այդ բացառիկ դէմքերուն մէջ այս բոլէս կը յիշեմ Նոր Ջուղայեցի Տէր Գարեգին քահանայ Կիրակոսեանը, որուն պարսկերէն – հայերէն մեծադիր երկհատնեակ տպագրութեամբ բառարանը մամուլին տակ է Թէհրանի մէջ եւ մօտերս լոյս պիտի տեսնէ (800 էջ)։

Հմուտ պարսկերէնագէտ է հարաւային Պարսկաստանի Հայոց պատգամաւորը (Պարսից խորհրդարանի), Գ. Յովսէփ Միրզայեանը, որ տարիներէ ի վեր ծանօթ է հայ գրականութեան՝ իր կատարած թարգմանութիւններով՝ պարսիկ հեղինակներէն։ Գ. Միրզայեանը քանի մը տարի առաջ հատոր մը նուիրեց Օմար Խայեամի ստեղծագործութեան։ Անոր թարգմանական լեզուն շատ սահուն է, հաճելի եւ յաճախ կարծես բնագրի ընթերցումին տպաւորութիւնը կու տայ։

Ֆէրդուսիի գրական յուշարձանը « Թագաւորաց Գիրք »ն է, հռչակաւոր « Շահնամէ »ն, որուն լիակատար թարգմանութիւնը դեռ չունինք հայերէն։ Հանգուցեալ Սամուէլ Գիւլզադեանը եւ Տոքթ. Յ. Թիրեաքեան Խանը « Շահնամէ »էն որոշ մասեր միայն թարգմանած ու հրատարակած են։ Պարբերականներու մէջ կան ցան ու ցրիւ հատուածներ, յաջող կամ անյաջող թարգմանութեամբ։

Հայութիւնը լաւագոյն երախտագիտութիւն եւ քաղաքակրթական մշակութական տուրք տուած պիտի ըլլայ Մեծն Իրանին եւ իր ժողովուրդին՝ եթէ Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ հրապարակ հանէ «Շահնամէ »ի լիակատար հայերէն թարգմանութիւնը՝ բնագրի ծաւալով եւ պատկերազարդ։ Անշուշտ այսպիսի հրատարակութիւն մը ներկայ պայմաններուն մէջ շատ դժուար է, դրամի չգոյութեան պատճառով։ « Շահնամէ »ի հրատարակութիւնը մեծագումար ծախքերու կը կարօտի։ Սակայն եւ այնպէս, ներկայ պայմաններուն մէջ անգամ միջոցներ չեն պակսիր, « Շահնամէ »ի հրատարակութիւնը յաջողցնելու համար։

Տարակոյս չունինք, որ Թէհրանի եւ Նոր Ջուղայի հմուտ պարսկերէնագէտ Հայերը (մենք նկատի ունինք Գարեգին քահանան եւ Գ. Յովսէփ Միրզայեանը, եթէ կան նաեւ ուրիշներ աւելի լաւ) սիրով յանձն պիտի առնեն այդ գերազանցապէս արժէքաւոր աշխատանքը « Շահնամէ »ին թարգմանութիւնը, որ թէեւ ծանր է, պատասխանատու եւ վեր է մէկ հոգիի ուժերէն, սակայն կրնան աշխատանքի բաժանումը կատարել, որուն մէջ պէտք է հաշուել նաեւ յատուկ անունները ցանկին պատրաստութիւնը։

Կը մնայ գտնել դրամական աղբիւրը։ Այդ ալ կրնան յաջողցնել հայ հարուստները եւ կամ հարուստ համայնքները։ Եթէ « Շահնամէ »ն մօտ 800 մեծադիր երկսիւնակ էջեր գրաւէ պատկերներով, անոր հրատարակութիւնը (առ նուազն 1000 օրինակ) Թէհրանի մէջ պիտի արժէ մօտ 1200—1500 թուման։ Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանը եթէ ցանկութիւն ունենայ՝ դիւրութեամբ կրնայ յիշեալ գումարը տրամադրել « Շահնամէ »ի հրատարակութեան գործին։ Ընդհակառակ ո՛չ եւ է հարուստ մը 400—450 տոլարներով կրնար անմահանալ՝ստանձնելով « Շահնամէ »ի հրատարակութիւնը։ Գ. Գէորգ Կրետը չը՞ պիտի ուզէր արդեօք այդ գեղեցիկ եւ յաւերժ մնայուն գործը ստանձնել, վճարելով « Շահնամէ »ի թարգմանութեան հրատարակութեան ծախքերը։ « Շահնամէ »ի հրատարակութեան գործի մասին պիտի մտածեն նաեւ պարսկահայ համայնքներու ազգային, կրթական եւ մշակութային մարմիններն ու միութիւնները։

Իսկ մինչ այս, ամենուրեք պէտք է հանդիսութիւններ կատարել հանճարեղ Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ, անոր յիշատակին նուիրելով գրական – գեղարուեստական երեկոյթներ, դասախօսութիւններ, ուսումնասիրութիւններ եւայլն։ Փարիզի « Հայ Գրական Ակումբ »ը, « Հայ Գրագէտներու Ընկերակցութիւն »ը, Եգիպտոսի « Համազգային Միութիւն »ը եւայլն անշուշտ սիրով պիտի ըստանձնեն Ֆէրդուսիի ծննդեան հազարամեակի տօնակատարութիւնը՝ իբրեւ յարգանքի լաւագոյն տուրքը, որ ամէնէն առաջ տուաւ Թաւրիզի Հայոց Մշակութային (Կուլտուրական) Միութիւնը, ապրիլ 4ի գրական – գեղարուեստական երեկոյթով, որուն հրաւիրուած էին նաեւ պարսիկ հիւրեր։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28 եւ ՆՈՅ. 29

Յայտնի է թէ քաղաքական ինչ դժնդակ պայմաններու մէջ հայ քաղաքական բոլոր հոսանքների (բաց ի բոլշեւիկներից) ներկայացուցիչներից կազմուած Ազգային Խորհուրդը՝ համախորհուրդ Արեւմտահայ Խորհուրդին հետ՝ յայտարարեց 1918 թուի Մայիս 28ին Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Կազմուեց կուսակցութիւններից ընտրուած ներկայացուցիչներից Խորհրդարան եւ խառն կառավարութիւն։ Ինչպէս նաեւ պետական բոլոր կարեւոր հիմնարկները։ Սահմանուեց ժողովրդավար հանրապետական կառավարութիւն։ Շնորհիւ խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթների ազատութեան, հայ քաղաքական կուսակցութիւնների համար աշխատանքի եւ պայքարի ասպարէզ էր բացուել։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունէր իր « Հայաստանի Աշխատաւոր» օրաթերթը, ռամկավար կուսակցութիւնը իր « Հայաստանի Ձայն » եւ էս – էր կուսակցութիւնը « Սոցիալիստ – Յեղափոխական » թերթերը։

Սոցիալ դեմոկրատները թէեւ ունէին մի շարք յայտնի մտաւորականներ, բայց Հայաստանի երկնակամարի տակ գոնէ զգալի քանակութեամբ պանդուած չունէին, որովհետեւ իրենց ոտքի տակ հող չունէին։ Այս պատճառով էլ որպէս կուսակցութիւն չկարողացան որ եւ է չօշափելի դեր կատարել։

Հնչակեան սոց. դեմոկրատ կոչուած կուսակցութիւնը Կովկասի մէջ վաղուց էր քայքայուել. կային միայն շատ ցանցառ թիւով եւ Հնչակեան անունով անհատներ, որ նոյնպէս այդ պատմական շրջանին որպէս մի առանձին հայ քաղաքական հոսանք որ եւ է դեր չկատարեցին։

Առաջին տարեդարձը Հայաստանի բոլոր վայրերում եւ մանաւանդ մայրաքաղաքում շատ շքեղ կատարուեց, քաղաքական բոլոր հոսանքների ջերմ մասնակցութեամբ։

Ռամկավար (ժողովրդական) էր այդ շրջանի կրթական նախարարը, որ խորհրդարանի ամպիոնից կարդաց Միացեալ եւ Ազատ Հայաստանի պատմական ակտը։

Շուրջ մէկ տարի կուսակցական ներկայացուցիչներից կազմուած խորհրդարանը իր պարտականութիւնները կատարելուց յետոյ ցրուեց, կառավարութեանը հրահանգ տալով ժողովրդական ազատ քուէներով նոր ընտրութիւններ կազմակերպելու։

Սկսուեց ընտրական պայքարը Թէեւ ռամկավարները (ժողովրդական) նոյնպէս ասպարէզ իջան իրենց ընտրական ցանկով, բայց, ըստ երեւոյթին, զգալով որ ընտրութիւններին չարաչար պարտութեան պիտի ենթարկուէին, « խորհմաստ » եւ « հեռատես » ռամկավար ղեկավարները քաշուեցան իրենց պատեանների մէջ եւ չմասնակցեցան ընտրական պայքարին։ Այսպէս, Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանի երկրորդ նստաշրջանին չկար եւ ոչ մի ռամկավար, ինչպէս նաեւ սոցիալ – դեմոկրատ եւ Հնչակեան պատգամաւոր։

Հայաստանի խորհրդարանի ութսուն պատգամաւորներից եօթանասուն երկուսը դաշնակցական էին, չորսը էս – էր, մէկը, այսպէս կոչուած, գիւղացիական անկուսակցական խմբակցութիւնից, երկու տեղական Թուրք համայնքից եւ մէկն էլ Քիւրտ (Եզիտի), որ համակիր էր Դաշնակցութեան։

Այս խորհրդարանի նստաշրջանը տեւեց մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդայնացումը։ (1920 թ. Նոյեմբեր 29)։ Ինչպէս յայտնի է, բոլշեւիկները ասպարէզից քշեցին բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները եւ հաստատեցին համայնավար կուսակցութեան դիկտատուրա։ Բոլշեւիկների գործ գրած հալածանքների պատճառով հայ քաղաքական կուսակցութիւններէն պատկանող շատ յայտնի դէմքեր, ինչպէս նաեւ համակիրներ, եւ հանրային գործիչներ տարագրուեցին զանազան երկիրներ, բողմացնելով հին հայկական գաղութները եւ իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացնելով գաղութների մէջ։

Հիմուց ի վեր գաղութներում գործում են երեք հայկական հոսանքներ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հնչակեան եւ Ռամկավար – Ազատական կուսակցութիւնները։ Էս – էրներին ու էս – դէկներին մատների վրայ կարելի է հաշուել։

Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, գաղութների մէջ որպէս ուրոյն քաղաքական հոսանք ասպարէզ են եկել բոլշեւիկները եւ իրենց համակիրները « Հօկ »ի անուան տակ։

Գաղթահայ չորս քաղաքական հոսանքներից Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը Մայիս 28ի տօնի հանդէպ դրական է, իսկ նոյեմբեր 29ի տօնի հանդէպ բացասական։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որպէս մի ուրոյն քաղաքական հոսանք, հակառակ եղած բոլոր խոչընդոտներին, անսայթաք գնում է իրեն յատուկ գիծով։ Մայիս 28ի տօնը խոշոր դրական արժէք է ներկայացնում Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար։ Այդ պատմական թուականից է ծնունդ առնում Հ. Յ. Դ. ազգային քաղաքական գաղափարների իրագործման շրջանը։ Եւ որպէս այդպիսին, բոլոր այն վայրերում, որտեղ ապրում են գէթ մի քանի Դաշնակցականներ, եւ հնարաւորութիւն ունեն, պարտաւոր են տօնելու թէկուզ ընկերահամակրական նեղ շրջանակում։ Ու մենք տեսնում եւ կարդում ենք մեր թերթերում, թէ բոլոր գաղութներում ինչպիսի մեծ խանդավառութեամբ մեր ընկերներն ու համակիրները իւրաքանչիւր տարի տօնում են Մայիս 28ի տարեդարձը, որպէս հայ քաղաքական նոր դարաշրջանի ծննդեան օրը։

Մայիս 28ի տօնակատարութեանը մի շարք գաղութներում յաճախ գործօն մասնակցութիւն են ունեցել նաեւ ռամկավար եւ Հնչակեան տեղական մարմինները.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը հանդէպ նոյեմբեր 29ի, այսինքն Հայաստանի խորհրդայնացման բացասական է, որովհետեւ նոյեմբեր 29ը մեզ համար պատմական թուական լինելով հանդերձ ,ոչ թէ Մայիս 28ի հետ կապուած մեր ազգային գաղափարների իրագործման հանգրուաններից մէկն է, այլ մեր ազգային մեծ ուխտի — Հայկական Դատի փլուզման թուականն է։ Ներկայ Հայաստանը երկար դարերի կրած տառապանքներից եւ արնքան թանկագին զոհողութեանց շնորհիւ ծնունդ առած ըլլալով, Հանրապետութեան իշխանութեան գլուխ անցնող քաղաքական հոսանքը պէտք է չարոյակէին գործել յօգուտ անոր բարգաւաճման եւ նորանոր յաղթանակների։

Դժբախտաբար այսպիսի ազգօգուտ գաղափարներով չէր առաջնորդուած բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, որ 1920 թ. Նոյեմբեր 29ին, եկաւ եւ բռնութեամբ գրաւեց Հայաստանի իշխանութիւնը եւ յայտարարեց թէ Հայաստանի բոլշեւիկեան իշխանութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ եւ թէ Հայկական Դատ իրեն համար գոյութիւն չունի։

Այսպիսով, ուրեմն, երկու այն մեծ գաղափարները որոնց համար պայքարում են հայ քաղաքական բոլոր հոսանքները, այսինքն ցիր ու ցան եւ անտիրական հայ ժողովուրդին համար ստեղծել հայկական մէկ պետական իշխանութիւն եւ ամէն կերպ ջանալ իրագործել Հայկական Դատը, բոլշեւիկները գերեզման նետեցին։

Հայ քաղաքական հոսանքների վերաբերմունքը դէպ ի հայ խնդիրները եւ նրանից բխող բոլշեւիկեան իշխանութիւնը սկզբունքով պէտք է լինէր բացասական։ Եւ քանի որ ըստեղծուած քաղաքական աննպաստ պայմանների հետեւանքով նպատակայարմար չէ մէկ ճակատ կազմել եւ խնդել բոլշեւիկեան լուծը, գոնէ մնային կրաւորական ընդդիմադիրի դերի մէջ

Ամէն տարի միասին տօնէին Հայաստանի Հանրապետութեան տարեդարձը, Մայիս 28 եւ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը՝ նոյեմբեր 29ը համարէին պարտութեան օր.

Բայց ի՞նչ ենք տեսնում գաղթահայ իրականութեան մէջ։ Միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կանգնած է իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ անշեղ վարում է իր ազգային ուխտի գաղափարներին համապատասխան քաղաքականութիւն

Ռամկավարները եւ Հնչակեանները դժբախտաբար ստորաքսելով իրենց ընդգրկած գաղափարներից, այսօր փառաբանում են ոչ թէ գոնէ կրաւորական ընդդիմադիրի դերը են թռնել բոլշեւիկեան բռնակալ իշխանութեան դէմ, այլ ընդհակառակն իրենց կուսակցական դրօշակները եւ ազգային ու քաղաքական նշանաբանները մի կողմ նետելով, ծունկի են եկել բոլշեւիկեան իշխանութեան առջեւ։ Որպէս անհատներ մասնակցում են նոյեմբեր 29ի տարեդարձի հանդէսներին եւ շատերը իրենց մամուլի մէջ, ինչպէս նաեւ հաւաքոյթներում փառաբանում են բոլշեւիկեան իշխանութեան վարած հակազգային եւ հակաժողովրդական քաղաքականութիւնը։

ԲԵՆՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐԸ

Մեր քաղաքին մէջ յաճախ կարելի է հանդիպիլ խումբ մը գեղատի եւ կայտառ հայուհիներու, որոնք հանրակառքերու մէջ կամ կայաններու առջեւ կը պճնուին, կը ծիլլեն իրենց գայլուկներու եւ թեւիկներու հետ։

Հետաքրքրութիւնը սակայն՝ որ ծընաւ նաեւ իմ մէջ, ՍԷՆԹ – ԱՆԹուանի անտառի մէջ ունեցած իրենց մէկ արշաւին կը պարտիմ։

Շարուած էին անոնք, քառասունէ աւելի գայլուկներով, թեւիկներով, խնամով պատրաստուած սեղաններու շուրջ, տարեկից, բայց ոչ – սկաուտ հայ եւ օտար երկսեռ գայլուկաններու նախանձը շարժելով իրաւամբ։

Վրանին վրայ կը ծածանէին զոյգ մը եռագոյններ, իսկ անոր կողերն ի վար նկարուած ու գրուած էին սկաուտական նշանաբաններ ու նշաններ։

Վրանը կը ներկայացնէր Երեւան, եւ դէպ ի ան տանող ճամբաները եզերուած էին խիճերով եւ ցուցատախտակներով, որոնք հարթ ու կանանչաւէտ տարածութեան վրայ կը վերջաւորուէին հայրենի միւս քաղաքները մարմնաւորող մանրանկար յուշարձաններով

— « Երեւա՞ն, Դիլիջա՞ն, Ալէքսանդրապո՞լ, Ղարաքիլիսէ՞, Նոր Պայազի՞տ եւ ապա Վան ու Սեբաստիա, Տարօն ու Սալնոյ Ձոր, Կարինն ու Խարբերդ եւ . . . » ։

Ի՞նչ փոյթ, թէ ո՞վ. ի՞նչպէս կը մտածէ, ի՞նչ կ'ներկայացնէ այս երեւոյթէն, քանի որ այդպէս կը յայտնաբերուի մեծաւոյժ այրութենը ճանչցող ամէն մէկ Հայու հողեթանութիւնը ։

Եւ ինչո՞ւ մեղադրել այս ծիլերը, որոնք բախտաւոր պատահմամբ մը խրճիթ – գոյրոցներու անհրաժեշտ յարկերու տակ, կրցած են ճանչնալ իրենց ազգն ու հայրենիքը։

Փոքրիկ Հայաստան մը արդարեւ, հայկական կապուտակ, ջինջ երկինքի կտոր մը, անտառի ցանկապատերով սահմանաւորուած։

Երբ ճաշը վերջացաւ, յատուկ յանձնախումբը, դաշտի մաքրութեան նախանձախնդիր, մաքրեց իրենց բանակավայրը

Երկսեռ սկաուտները (8—13 տարեկան) կատարեալ յուռթեան եւ կարգապահութեան մէջ, հանգիստի որոշեալ ժամն անցնելէ վերջ, սկսան աւուր պատշաճ յայտագրի գործադրութեան։

Փոքրիկ ըլլակը փոխարինեց բեմի մը եւ դաշտային հանդէսը բացուեցաւ։ Հանդիսականները ամէն սեռէ ու տարիքէ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ օտար մարզասէրներ շրջապատեցին անտառը.

Եւ մեր պզտիկները սկսան օդը թնդացնել ազգային, ժողովրդական, մանկական, հայերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն երգերով

Մէջ ընդ մէջ արտասանութիւնները յաջող էին. առոգանութեամբ եւ հնչեղ ձայներով օժտուած։

Կատակախաղերը հետաքրքրական եւ սրամիտ։

Իսկ խմբական մարզանքները ծափահարուեցան քանիցս, օտար ու բանիմաց հանդիսատեսներէ

Մօտ երեք ժամ բացօթեայ հանդէսը ջերմիկ եւ ախորժաբար մթնոլորտի մը մէջ պահեց մեզ, բոլորս։

Ակամայ ձգձգեցինք մեր մեկնումը, որովհետեւ կը դժուարանայինք բաժնուիլ մեր ափ մը յոյս ներկայացնող այդ փոքրիկներէն, որոնց մօտիկէն ծանօթանալը մեզի համար բարոյական հարկադրանք մը դարձաւ։

Ընկերոջս հետ հարցումներ կ'ուղղենք խմբապետուհիին, որ շրջապատուած խմբակապետուհիներով, տեսակ մը գոհունակութեամբ կը պատասխանէ մեր հարցումներուն, տրամադրելով նաեւ իրենց հաշուեցոյց – տեղեկագիր մը արժանաւորութիւններ։

×

Մէկ տարուան կեանք ունին Մարսէյլի հայ Արենուշները։ Կազմակերպուած են իրենց իրենց եւ օրրան է Պուլվար – Օտտոյի մանկապարտէզ – նախակրթարանը։

Հոն հիմք դրուած է երկսեռ սկաուտներու խումբին, որ մեծնալով, կազմաւորուելով, հրապուրած, եւ իրեն կապած է նաեւ Մարսէյլ քաղաքին քիչ մը աւելի տարիքոտ (16—18 տարեկան) հայուհիները։

Թուրը կը բաղկանայ 85 երկսեռ սկաուտներէ, գայլուկներէ եւ թեւիկներէ։ Որոշ պատճառներով դեռ հնարաւոր եղած չէ առանձնացնել՝ մանչերու խմբակները։

Մարսէյլի Արենուշները վերջերս միացած են Փարիզի Արենուշներուն եւ օրինակելի ու սերտ յարաբերութեան մէջ են։

Առաջինները մէկ տարուան ընթացքին ունեցած են իրենց կանոնաւոր հաւաքոյթները, դասախօսական ժողովները, եւ մէկ սկաուտական հանդէս։

Կրցած են իրենց օտարախօս ընկերուհիները վարժեցնել հայերէն խօսելու։ Օտար վարժարաններ յաճախող փոքրիկ հայուհիներու մէջ հետաքրքրութիւն առաջ բերելով, մաքրի յարաբերութիւններ մշակած են եւ չորս օտարախօս աղջիկներու հայերէն գրել – կարդալ եւ Հայոց պատմութիւն սորվեցուցած են։

Բաց ի սկաուտական ընդհանրական օրէնքներէ, անոնք ունին նաեւ իրենց տեղական պահանջները բաւարարող յատուկ օրէնքներ

Հանդէսով, նուիրատուութիւններով եւ ռոկուսթիւններու անդամավճարներէ գոյացած է 1200 ֆրանք։

Հինգ չքաւորներու սկաուտական հագուստներ միութիւնը հայթայթած է, քանիներու ալ հագուստեղէններու պակասները լրացուցած է, ոմանց գրպանիկ, ոմանց շրջազգեստ, ոմանց գուլպայ, գտակ եւայլն տալով։

Առանձնապէս ուշադրութիւն դարձուցած են ձեռային աշխատանքի (մանչերու) եւ ձեռագործի (աղջիկներու) գործին, եւ պէտք է խոստովանիլ որ այդ ուղղութեամբ ալ շօշափելի արդիւնք կատարուած է։

Արենուշներու խնդրանք պիտի ծառայած է թէ չքաւորները հագցնելուն, թէ ձեռագործի նիւթերու, ձեռային աշխատանքի գործիքներուն, չքաւորներու երթեւեկի, եւ թէ սկաուտական գոյքերու եւ գիրքերու հայթայթման, որով՝ առաջին տարեշրջանը լրացած է առանց բացի։

— Հիմա ի՞նչպէս է ձեր նիւթական վիճակը, կը հարցնենք վրիթէ անհամարձակ։

— Լաւ է, կ'աշխատինք կը վճարենք մեր նոր շրջանի փոքրիկ պարտքը ժպտելով կը պատասխանէ խմբապետուհին։

Հաւելիններու քննութենէն կը պարզուի որ այս փոքրիկ աղջիկները իրենց հանդէսին ամբողջէն գոյացած գումարէն 400 ֆրանք նուիրած են Պուլվար – Օտտոյի մանկապարտէզին գրասեղաններ գնելու համար։ Խմբապետուհին ներողութիւն կը խնդրէ ու կ'անցնի իր առօրեայ աշխատանքին։

Ժամ մը եւս, ուլիկը կ'ազդարարէ մեկնումի պատրաստութեան պահը գան։

Խումբը պատրաստ է։

Կը մեկնին զուարթ ու խրոխտ երգելով։

Դաշտը կ'ամայանայ, կը լռէ։

Արենուշները, սակայն, իրենց գայլուկներով ու թեւիկներով պաշարած են մեր մտքերուն ու սիրտերուն վրայ։

Ա. Ս. Հ. Կարմիր Խաչէն յետոյ Մարսէյլի հայ իգական սեռի երկրորդ շարժումն է այս, արդիւնաւոր, տաղ սերնդի պահպանութեան տեսակէտէն գերազանցօրէն օգտաւոր աշխատանք մը, որ անտես առնուած է բարձր ու չէ գտած օժանդակող, քաջալերող մարմիններ։

Ապրին մեր պզտիկ աղջիկները։

ՄԱՐԱՑՆ

ՎԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Թուրքիոյ ազգային ժողովը ընդունած է օրինագիծ մը, որով կը ջնջուի ի մէջ կարգ մը կուսակալութիւններ այլեւ ջնջուած է Հէքքեարի կուսակալութիւնը, եւ գաւառի հետ միացուած է Վանի կուսակալութեան։

Ընդարձակուած են նաեւ Սղերդի, Ատանայի եւ Էրզրումի կուսակալութիւնները։

«ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ»

Ինչպէս տեղի ունեցան Հայաստանի կռիւները

«ԱՄԷՆ ՕՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ»

«Ճիւմհուրիյէթ» մայիս 20ին հրատարակեց հանգուցեալ գնդապետ Խալիլ պէյի յուշերը, հաստատելու համար թէ հրոսակային կռիւներն ալ Մ. Քեմալի հրամանով կատարուած են: Մայիս 1926 թուակիր իր նամակին մէջ Խալիլ պէյ կ'ըսէ.

— «Մինչեւ հիմա ոչ ոքի բան մը չեմ ըսած գլխէս անցածներուն մասին: Բայց իմացայ որ կըթ. գործավարութեան մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է միլլի պատմութիւնը գրի առնելու համար: Միւս կողմէ, դատավարութեան ընթացքին, Քեազիմ Գարապէքիր փաշա ըսաւ թէ «միլլի ուժերու կազմութեան առթին, երկրին մէջ միակ մարդն էր»: Այդ բոլորը մղեցին զիս փութով գրելու յուշերս. Հանրային կարծիքին մէկ մասը Գարապէքիր փաշան կը ճանչնայ իբրեւ Հայաստանի յաղթականը:

Բայց անգիտակ չէ յաղթանակին յանձնառութեանց, աւելի ճիշդը գործիչներուն: Կազըմ փաշան, իրենց սաքճաններուն համաձայն, մոռցած ուրացաւ անոնց որ աշխատած են միլլի պայքարի ընթացքին: Իսկ Գարապէքիր փաշա ամէն բան ծածկեց, եւ ամէն բան ես ըրի, ըսաւ:

Իմ յուշերս պիտի բացատրէին թէ ի՛նչ էր որ կազմակերպից Գարապէքիր փաշային ուժերը, իրեն ժամանակ շահեցուց, երկարէ չյաղթանելով կապկըլեց թշնամին եւ յաղթանակի ճամբան բացաւ իր առջեւ:

Միլլի ուժերու կազմութեան առթին իսկ Գարապէքիր փաշան ըսաւ. «Եթէ այս գործը գլուխ հանենք, լաւ. ապահովաբար, Խալիլին քոլը կը փախչինք»: Թողովին ներկայ պատուիրակները բոլորն ալ գիտեն թէ այսպէս ըսաւ.

«Ճիւմհուրիյէթ» այս տեղեկութիւնները յետոյ կը շարունակէ.

— Խալիլ պէյ մէկն է այն սպաներէն՝ որոնք 1918ին Կովկաս դրկուեցան, Կովկասի իսլամ բանակը կազմելու համար: Նախիջեւանի հրամանատար կարգուեցաւ եւ Մայիսին գործի սկսաւ: 1919ի սկիզբը, Օրէն Կովկաս վերադարձաւ: Ահա իր իսկ պատմութիւնը:

— «Զինադադարէն յետոյ, Կովկասէն վերադարձայ եւ Պայազիտ եկայ: Ձմեռ եղանակը եւ ճամբաներուն ձիւնով ըլլալը պատրուակելով, բանակի հրամանատար Նազըմ Շէվքէ փաշային արտօնութիւն խնդրեցի Պայազիտ մնալու: Միջոցները ընդունուեցաւ եւ հնգայերը մէկ Ջոկատին հրամանատար կարգուեցայ: Ես շարունակ կը հաղորդակցէի Նախիջեւանի հետ եւ անմիջական տեղեկագիր կը ստանայի:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄԷԿ ԻՍԼԱՄ ՉՊԻՏԻ ՄՆԱՅ»

Կովկասի մէջ գործի սկսելէ յետոյ, Անգլիացիները հայկական բանակին յանձնել տուին Կարսը եւ Նախիջեւանը: Զօր. Շոլքոնի (ԽՄԲ. — Շոլկոլնիկով) հրամանատարութեամբ զօրաբաժին մը եկաւ եւ գրաւեց Նախիջեւանը, Նորաշէնը, Երիտճանցի անցքերը եւ տիրապետող դիրքերը:

Այդ միջոցին ձեռք ձգեցի Հայ կառավարութեան հետեւեալ օրակարգը.

— «Կը հրամայուի կատարել մաքրագործում կատարել Նախիջեւանի եւ շրջականերուն մէջ: Ասոր համար հարկ եղածը ընելու է, որպէսզի նախ փճացուին այն անձերը որոնց ցանկը կը ղրկուի, եւ յետոյ կամաց կամաց կոտրել բարոյական կորովը»:

Դաշնակ կառավարութեան հրամանը այս էր: Հասկնալով այս կացութեան վախճանը, Իսլամները պատուիրակ ղրկեցին ինծի եւ ըսին.

— Թուրք կառավարութիւնը թերեւս հիմա չի կրնար օգնել մեզի: Բայց եթէ միայն դուք գաք, կը բաւէ: Կրնաք ձեր ուզածին չափ ուժ հաւաքել:

Ասոր վրայ, 1919 յունիսին, Գարա Քէօսէէն հեռագրով խնդրեցի Գարա Պէքիր փաշայէն որ արտօնէ զիս երթալու եւ բերանացի բացատրութիւններ տալու իրեն:

Քանի մը օր պատասխան չառացայ: Երկրորդ հեռագիր մը տուի եւ վերջապէս արտօնուեցայ: Ներկայացայ փաշային եւ նպատակս հասկցուցի: Արդէն, Փաշան ամէն օր տեղեկագիր կը ստանար հայկական խժդժութեանց մասին: Եթէ այս վիճակը շարունակուի,— ըսի,— Հայաստանի մէջ մէկ հատիկ իսլամ չպիտի մնայ: Հետեւաբար, կը խնդրեմ որ քանի մը սպայ տրամադրէք ինծի, որպէսզի հրոսակային կռիւներ ընենք Հայաստանի մէջ:

Կը թուի թէ Փաշան նախ չհաւատաց որ ես կրնամ այդ գործը գլուխ հանել: Կ'երեւի թէ ասոր համար է որ ամբողջութեանց հրամանատար գնդապետ Բիւչաւի պէյ (երկրորդ երեսփոխան Բիւչաւի փաշա), ընդմիջելով ըսաւ Գարապէքիր փաշային.

— Փաշա, եթէ կ'ուզէք զիս ղրկեցէք, ես ալ կ'ուզեմ երթալ: Բայց մի կասկածիք որ Խալիլ պէյ (այն ատեն հարիւրապետ) այս գործը աւելի լաւ կրնայ ընել. Միայն կը վախնամ որ Անգլիացիները կը ձերբակալեն մեզ:

Երկուքը սկսան վիճաբանիլ: Ես չխառնուեցայ, միայն առթիւ մը գիտել տուի:

— Եթէ կարելի չըլլայ զիս ղրկել, երդնեցէք եւ նոյնիսկ աւելի խորերը ղրկեցէք, որպէս զի չտեսնեմ եւ չլսեմ խժդժութիւնները:

Վերջապէս սա որոշումը տուին: Քանի մը սպայով գիշերանց պիտի մեկնիմ Պայազիտէն: Զօրաբաժինը անմիջապէս զիս պիտի ներկայացնէ իբրեւ փախստական եւ ի բացակայութեան օրինական դատաւորութիւն պիտի կատարեն իմ մասիս: Հաղորդակցութեան համար ծածկագիր բանալի մը պիտի պատրաստուի եւ շատ ապահով միջոցներով պիտի թղթակցինք:

Ինծի իբրեւ ընկեր տրամադրուած սպաներէն Խուրշիտ Էֆէնտին բանտարկեցին, այն առարկութեամբ թէ արտօնութեան պայմանաժամը անցուցած է. ես ալ հրաման առացայ նոր տնօրինութիւն յետաձգելու մեկնումս: Սկսայ կասկածիլ թէ խաբած են զիս: Երկու երեք օր յետոյ, զօրաբանակի հրամանատարութենէն առացայ հեռագիր մը, որով կ'ըսուէր թէ իմ առաքելութիւնս մէկ կողմ դրուած է եւ թէ զօրագունդիս միանալու եմ:

Անմիջապէս հեռագրով յայտնեցի փաշային թէ կացութիւնը շատ գէշ է, եւ թէ, շարունակելու պարագային, ինքնագլուխ պիտի մեկնիմ.

Բայց տեղի չմնաց ասոր, որովհետեւ զօրաբանակի հրամանատարը արտօնեց մեկնումս, ինծի տրամադրելով սպայ մը եւ երկու փոխ սպայ:

ՀԱՅԵՐԸ ԼՈՒՐ ԿԱՌՆԵՆ

Նպատակս էր ներկայութիւնս չզգացնել Հայերուն, բայց այն գիւղը ուր իջեւանեցայ, ժողովուրդը համակրական ցոյցեր ըրաւ: Յետոյ ձեռք անցուցի հետեւեալ տեղեկագիրը.

Երեւան, ընդհ. սպայակոյտի նախագահին, Նախիջեւան, զօրաբանակի հրամանատարին:

Նորաշէն, 20–21 յուլիս 1919

Շատ ստիպողական է

Նշանաւոր գնդապետ Հալիլ պէյ, որ անցեալ տարի այս շրջանի թուրք հրամանատարն էր, այս գիշեր հոս եկած է: Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՞նչ ուժ բերած է կամ պիտի բերէ: Ամէն պարագայի, գէշ դիտումով եկած է: Պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են:

Գնդապետ՝ ԳԱՐԱՔԻՇՈՖ

(ԽՄԲ.— Պիտի ըլլայ Գարաքէշիշով):

Ես շարունակեցի պատրաստութիւններս եւ չկարենալով հանդուրժել Նախիջեւանի շուկային մէջ Թուրքի մը սպանութեան, կռիւի սկսայ Հայերուն դէմ:

Խալիլ պէյ հոս մանրամասնօրէն կը յիշէ կռիւները,— կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ»:— Թշնամին 9000 հոգի ունէր, Զօր. Շոլքոնի (Շոլկոլնիկով) հրամանատարութեամբ: Հայերը ունէին նաեւ լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներ, երկու զրահապատ գնացք, բազմաթիւ հրետաններ եւ գնդացիր:

Իսկ Հալիլ պէյ ունէր 600 հոգի, 500ը հետեւակ, 80ը ձիաւոր, ինչպէս նաեւ զինեալ գիւղացիներ:

«Մեր ուժը թշնամիին մէկ տասնորդն անգամ չէր: Իսկ ռազմամթերք գրեթէ չունէինք: Սուինի յարձակումի սկսինք, բայց սուին չկայ: Մինչ այն միջոցին երբ սենեակս վեր վար կը չափչփէի եւ կը խորհէի, Գարաքիշօֆէն ստացայ ռուսերէն նամակ մը, հետեւեալ պարունակութեամբ.

Յարգելի Հալիլ պէյին

Նորաշէն, 22–23 յուլիս 1919

«Մենք հոս կռուելու համար չեկանք. եւ այդ մասին ո.եւէ հրաման չունինք: Կը հասկնանք ձեր ծրագիրը, չէք ուզեր մեզ, եւ կ'ուզէք մեզ հեռացնել: Քանի որ այսպէս է, մեզի ճամբայ տուէք, Երեւան անցնինք: Այս գիշեր կը սպասեմ ձեր պատասխանին»:

ԿԱԶԻՄԻՆ ՀՐԱՄԱՆԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Այս նամակը,— կ'ըսէ «Ճիւմհուրիյէթ»,— թշնամիին տկարութիւնը կը ցուցնէր: Խալիլ պէյ անմիջապէս ռուսերէն պատասխան մը կը ղրկէ թշնամիին, պայման դնելով որ զէնքերը եւ ռազմամթերքը թողուն եւ այնպէս մեկնին: 24 ժամ ալ պայմանաժամ կուտայ, թշնամին պատասխան չտար եւ պատերազմը կը սկսի: Հրոսակային կռիւներն ալ կը շարունակուին, ինչպէս հրամայած էր Կազըմ փաշան:

Յետոյ, Գարապէքիր փաշայի յաջորդած դժուարութեանց հետեւանքով Խալիլ պէյ կը ստիպուի հրաժարիլ: Աւելի ամիս մը յետոյ կը սկսի մեր բանակին յառաջխաղացումը, միշտ Կազըմ փաշայի հրամանով, եւ հակառակ Գարապէքիր փաշայի առարկութեանց:

Մնաց Թուրք սպայ մը Գարապէքիր փաշայի երեսին կը պոռայ առաջին ըլլալու իրականութիւնը: Պատմութիւնն ալ անոր երեսին կը պոռայ Հայաստանի յարձակումին իրականութիւնը»:

ՕՐ. ՂԱՐԻՊԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Չորեքշաբթի երեկոյ, Մեզոն Կավոյի մէջ, տեղի ունեցաւ երգչուհի Օր. Գոհարիկ Ղարիպեանի Փարիզեան անդրանիկ երգահանդէսը, մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Իվօն Քիւրիի:

Երաժշտասէր ու նոյնիսկ երաժշտագէտ բազմութիւն մը եկած էր լսելու երգչուհին: Դժբախտաբար ամբողջովին չէր լեցուած սրահը եւ սակայն, ինչպէս ըսինք, սրահ մը կը ներկայացնէր:

Գեղեցիկ յայտագրով մը կը ներկայանար Օր. Ղարիպեան.— Բէրկօլէզ, Տօնիզէթթի, Վէրտի, Հէնտէլ, Մոցարթ, Վէկնէր, Շուպէրթ, Կրիկ եւ Շոսօն, Տիւպար ու Ֆօրէ, Հայ երաժշտութենէն անմոռանալին Կոմիտաս, Ջաքարեան եւ Պարթեւեան:

Օր. Ղարիպեան քնարական soprano մըն է: Ունի զօրեղ ու զուլալ ձայն, կատարելապէս տեսած մարզանքներու խնամքը: Կը պակսի, միայն, խանդավառութեան թափը: Իր ձայնին մէջ սիրտ կայ: Այդ սիրտը ունի գեղեցիկ ու կանոնաւոր բաբախումներ, ինչպէս նաեւ արագ հաղորդականութիւն:

Օր. Ղարիպեան արժանացաւ անկեղծօրէն սիրալիր ընդունելութեան եւ ծափերու:

Դաշնակահարուհի Իվօն Քիւրի ճարտարօրէն նուագեց Ռավէլէն, Ֆախէն, Ալպէնիզէն եւ Շոփէնէն կտորներ:

Գալով յայտագրին հայկական մասին՝ Ջաքարեանի «Օրօրը» եւ Պարթեւեանի «Երազը» եւ «Աշուղին երգը» անցան աննշան: Մանաւանդ վերջին երկուքը զուրկ էին բանաստեղծութենէ եւ ջերմութենէ: Ն.

Անտրէ Ժիտի մասին

Les Marges պարբերականին մէջ, Անտրէ Սիւարէս ծանր խօսքերով կը յարձակի La Nouvelle Revue Françaiseի վրայ, որ հետզհետէ գնաց յարելու համայնավար հոսանքին, գէթ իր ձգտումներով՝ այդ պարբերականը այլեւս կամուրջի պէտք չունի, հասնելու համար համայնավար վարդապետութեան: Յարձակումը ուղղուած է, մասնաւորապէս, Անտրէ Ժիտի:

— «Ողորմելի՛ ակումբ, զոր կը վարէ անհրեւակայելի նենգամտութեամբ մը ճանճերու սա կէօթէն, Սոդոմեցի սա քարոզիչը, որ է Անտրէ Ժիտ,— սակաւապետութիւն մը, որուն առաջնորդները իրենց նիւթական ամբողջ կարողութիւնը կը դնեն ի սպաս իրենց պղորիկ գաղափարներուն,— չեն կրնար ըսել իրենց կիրքերն, որովհետեւ չունին,— իրենց զգայութեան ցրտութիւնը զրկած է զիրենք խոյանքէ: Եւ իրենց կեղծաւորութիւնը արգելք դարձած է այդ նոյն սակաւապետութեան տարածումին:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՆԱՐԱՏ ԹՈՒՐՔԷՆ ԶԱՏ» ...

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը իրաւամբ կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Միլլիէթի աշխատակիցներէն մէկը «դարերու ծոցին մէջ չի սեղմող Թուրքին առաջին ակը — Թուրանը — գրուատելէ եւ ցնցող բառերով նկարագրելէ վերջ այդ երեւոյթը կ'ըսէ — «Թուրքին մեծ մարմինէն կտոր կտոր փրթող երակները ուրկէ ի՛նչպէս իրարու մօտ եկած կ'եռեփէին եւ Թուրանեան մարզը կ'երգէին... Ուրալեան Թուրքը, Խրիմի Թուրքը, Կովկասի Թուրքը, Ատրպէճանցի Թուրքը եւ Թուրքիոյ Թուրքը: Բայց երբ Ուրալցի Թուրքը կը խօսի, Ատրպէճանցի Թուրքը գլուխը ուրիշ կողմ չի դարձներ, երբ Խրիմցի Թուրքը կը խօսի Կովկասցի Թուրքը օտար չի ըզգար...»:

Ողին մէջ ցնցած բառեր, խօսքեր եւ նախադասութիւններ չեն ասոնք: Հայրենասէր ժողովուրդի մը զգացումներն են որ կ'արտայայտուին յօդուածագրի մը միջոցաւ արթնցնելու թմրած խուժանը, եւ կապեր հաստատելու հեռաւոր վայրերու մէջ ապրող Թուրք – Թաթար ժողովուրդներուն մէջ:

Երբ մեր դարաւոր թշնամիները գիշեր ցորեկ անդադար կը գործեն ի նպաստ իրենց հայրենիքին եւ ժողովուրդներուն, մենք մեր ճանկերը սրած զիրար կը լլքունենք, անոր վէճեր կ'արծարծենք եւ ազգային նուիրականութիւնները կ'արհամարհենք ու կը ծաղրենք:

Հայ հարազատները արիւնով ներկուած եւ սրբացած պաշտելի եռագոյնը վէճի առարկայ դարձուցած կը հալածենք զայն: Մայիս 28ի ազատագրութիւնը կը ծաղրենք, Վարդանանց նահատակութիւնը եւ Ապրիլ 24ի սուգը կ'արհամարհենք, եւ «Մեր հայրենիք»ը լքած, միջազգայնականը կ'երգենք: Այս եւ ասոնց նման ազգային նուիրական սրբութիւններու հանդէպ ցոյց տրուած ... եւ է աննպաստ ընթացք եւ արտայայտութիւն, մեզի բան մը չի տալէ զատ, կը ջլատէ մեր ուժերը, աւելի ընդլայնելով առելութեան խրամատը, որ կայ ու կը մնայ, գաղութներուն եւ մայր հայրենիքին միջեւ:

Հայրենասէր Հայը երբ ազգային սրբութիւններու մասին կը խօսի, ապազգայնացած Հայը գլուխը մէկ կողմ կը դարձնէ, երբ գաղութահայը կը խօսի, մայր հայրենիքի հայութիւնը օտար մը կը նկատէ զայն: Եւ երբ Ատրպէճանցին կը խօսի, Էրզրումցի Թուրքը յուզուելով մտիկ կ'ընէ: Երբ Խրիմի Թուրքը կ'երգէ, Ուրալցի Թաթարը կը յուզուի: Անոնք զիրար չեն բզքտեր: Մէկ մէկ ճակատ կազմած «անարատ Թուրքէն զատ բան չեն ուզեր տեսնել»:

Ներքին միջցեղային ու հատուածական ...շինիներով, Կովկասահայի, Թրքահայի եւ Պարսկահայի դրդուէչ դանազանութիւններով մեր ձեռքերով կ'իջեցնենք հարուածը մեր գոյութեան, եւ դեռ կ'ակնկալենք որ նիւթապաշտ ու շահամոլ դիւանագէտները ողորմին մեզի յանուն արդարութեան կամ քաղաքակրթութեան:

Որքան ատեն որ վիպական անհիմն հայրենասիրութեամբ տարուած անտեսենք ժամանակակից իրապաշտ ոգին, երբեք չպիտի կրնանք ոչ բաղձացուած ազգային վերականգնութիւնը, եւ ոչ ալ հասարակաց ճակատը մէջտեղ բերել»:

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳՆԵՐ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԷՍ – ՏՈԼԱՐՆՈՑ ԿԸ ՇԻՆԷԻՆ ԱԳԱՐԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ

Ամերիկեան թերթերը կը հրատարակեն նկարները Միքայէլ Սանտրագործեանի (Պրոնքսէն), Քրիստոֆըր Փոհրնի (Նիւ Պրիթէյն, Քըն.), Ճան Մարտիրոսեանի (Նիւ Եորք), Յակոբ Աչոտեանի (Նորթ Հէյնսըն), որոնք բռնուած են կեղծ կէս – տոլարնոցներ շինելու յանցանքով:

Երկու Նիւ Եորքցի եւ երկու Պոսթընցի գաղտնի ոստիկաններ Յակոբ Աչոտեանի Նորթ Հէյնսընի մէջ գտնուած ագարակին մէջ գտած են դրամանենգներու գործարանը, եւ դրամ շինելու գործողութեան վրայ բռնած զանոնք:

Այս դրամանենգները Նիւ Եորքի մէջ կը գնեն եղեր արծաթը՝ փոքրիկ քանակութիւններով, բայց իրենց շինած դրամները կը ցրուէին Մէսէչուսէց, Քընէքթիքըթ, Նիւ Եորք եւ Նիւ Ճըրզի նահանգներուն մէջ:

Այս կեղծ կէս – տոլարնոցներուն մէջ դրամանենգները աւելի արծաթ կը դնէին քան կը գտնուի կառավարութեան հրապարակ հանած կէս – տոլարնոցներուն մէջ եւ հակառակ այս իրողութեան՝ ամէն մէկ կէս – տոլարնոցի շինութիւնը անոնց կ'արժէր միայն 24 սէնթ, երկուքը 48 սէնթ, ըսել է՝ անոնք կը շահէին 52 սէնթ:

Դրամանենգները 25 առ հարիւր աւելի արծաթ գործածած են կառավարութենէն՝ իրենց կէս – տոլարնոցներուն համար: Ձայնի տեսակէտէ ալ անոնք ոչ մէկ տարբերութիւն ունին օրինաւոր կէս – տոլարնոցներէն:

Պոսթընի գաղտնի ոստիկանութեան պետ Հէրի Գարըքը այս կէս – տոլարնոցները — որոնցմէ 1000 հատ գտնուած են «գործարան»ին մէջ, — ձեռքն առնելէ ետք՝ յայտարարած է թէ՝ այս կէս – տոլարներու նմանութիւնը ամէնէն յաջողն է, որ ինք տեսած է: Նոյն իսկ պանքայի մը պաշտօնեան կրնայ խաբուիլ անոնցմէ, եթէ մեծ ուշադրութեամբ չքննէ անոնց ծանրութիւնը:

Այս գործի յայտնութեան կծիկը քակուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր գաղտնի ոստիկաններ նկատեցին թէ մեծ քանակութեամբ արծաթ կը փոխադրուէր:

Դրամանենգները խոստովանեցան որ իրենք տարիէ մը աւելի է որ կը զբաղին այս գործով, եւ իրենց հետքը կորսնցնելու համար, ամիս մը առաջ եկած ու հաստատուած են Յակոբ Աչոտեանի ագարակին վրայ:

Բոլոր յանցաւորներն ալ ամուսնացած են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՊԱՀԱԿԸ

Ցերեկը անցաւ: Գուրգէնն աւելի զգաստ՝ սեղմեց հրացանը ու զգաց իրեն պարտաւոր զինուոր:

Բացուեց Արարատեան դաշտի արշալոյսը: Մասիսը ցոյց տուեց իր ամբողջ հասակը: Մասիսը եւ Գուրգէնը կեցած դէմ դիմաց. անսքանչելի կարմրով իրար միացած, մէկ երազով, մէկ հաւատքով, ձուլուած: «Ապրիլ եւ ազատ ապրիլ»:

Հասան նոր պահակները: Հայրենիքը պաշտպանելու պարտականութիւնն անցաւ նորերի ձեռքը:

X

Գուրգէնին դիմաւորեցին ջերմ ողջագուրանքներով. սպաները համբուրեցին նրան. զինուորները բարեւի կեցան կամաւոր, անձնուէր պահակի առջեւ: Ու Գուրգէնի սիրտը խայտաց ուրախութենէն. այդ պահն իր կեանքի ամենաերջանիկ ժամն էր:

Բայց այդ երջանկութիւնը թանկ արժեց իրեն. նա մսել էր, հիւանդ էր:

Երկու օր յետոյ նրան փոխադրեցին Երեւան՝ հիւանդանոց:

Թոքատապ ունէր. վիճակը ծանր էր. բայց բժիշկն յուսադրում էր, թէ նրա առողջ, զօրաւոր մարմինը պիտի կարողանայ դիմանալ ծանր տագնապին:

Նա հիւանդանոցումն էր, երբ տեղի ունեցաւ կառավարութեան փոփոխութիւնը բոլշեւիկներին, 1920 թ. դեկտ. 2ին:

Շատ բան փոխուեց հիւանդանոցում. պաշտօնեաներ փոխուեցին, բժիշկներ հեռացան, դեռ չապաքինուած հիւանդներ, մանաւանդ սպաներ ու զինուորներ անյայտացան. խնամքը պակսեց, սնունդը վատացաւ: Մարդկանց դէմքերը մայլուեցին, անկեղծ խօսակցութիւնը լռեց: Զինուած մարդիկ, կէս ազատ մարդ, կէս պարանքով զինուած կիներ մուտք գործեցին հիւանդանոցէն ներս:

Անորոշ մի սարսափ տիրեց հիւանդներին:

Գուրգէնի հիւանդութիւնը երկար տեւեց. յունուարի կէսերին միայն նա իրեն զգաց բաւական լաւացած: Շտապում էր հիւանդանոցէն դուրս գալ. իմանալ՝ ի՞նչ է կատարւում քաղաքում:

Բայց ծերունի բժիշկը օրէ օր յետաձգում էր հիւանդանոցէն դուրս գալու նրա արտօնագիրը. կարծես քաղաքում ինչ որ վատ բան էր սպասում Գուրգէնին եւ բարի ծերունին ուզում էր պատսպարել, պաշտպանել նրան:

Հատուկտոր խօսքերէ, հասկցւում էր, որ լաւ չէ քաղաքում:

Այլ եւս անորոշ դրութիւնը տանջում էր Գուրգէնին: Իր բարեկամներէն, ծանօթներէն ոչ ոք չէր գալիս իրեն տեսութեան: Նոյն իսկ Աստղիկը, որ սկիզբներում մի քանի անգամ եկել էր, այլ եւս չէր գալիս:

Ո՛չ, ո՛չ, այլ եւս սպասել չէր կարողանում:

Նրա թախանձանքին զիջանելով՝ բժիշկն արտօնեց նրան մի երկու ժամով քաղաք իջնել, կրկին հիւանդանոց վերադառնալու պայմանով:

Գուրգէնը հագաւ իր կէս զինուորական հագուստը եւ ուրախ դուրս թըռաւ հիւանդանոցէն: Պէտք էր գնալ «Նպաստամատոյց». իմանալ ի՞նչ կար այնտեղ. պիտի մնա՞յ իր պաշտօնի մէջ. թէ ոչ. ի՞նչ էր անելու վերջապէս. պէտք էր պարզել դրութիւնը:

Տեսնել նախ Աստղիկին, այո, նախ Աստղիկին: Ու նա քայլերն ուղղեց դէպ ի նրանց տունը:

Կէս օրը թէեւ նոր էր անցած, բայց փողոցներն ամայի էին, խանութները փակ:

Հատուկտոր մարդիկ անցնում էին հապճեպով, առանց իրար նայելու, առանց իրար բարեւելու:

Ահա եւ Աստղիկենց տունը. դուռը փակ է. ի՞նչ տարօրինակ բան. ցերեկով նրանց դուռը երբեք փակ չէր լինում: Զարկում է.

— Թաք, թաք, թաք ...

Ու ամէն մի զարկի հետ տրոփում է իր սիրտը — տիկ, տիկ, տիկ ...

Պատասխան չկայ:

Զարնում է կրկին. աւելի ուժգին, աւելի յամառ:

Դրան փոխարէն կիսով բացւում է լուսամուտը. մի դէմք դուրս է նայում եւ կոշտ հարցնում.

— Ո՞ւմն էք կամենում:

— Այս տան տէրոջը. օրիորդ Աստղիկին

— Այս տունը մեզ է տրամադրուած, ընկեր, տան տէրոջը չենք ճանաչում:

Ու անփոյթ փակւում է պատուհանը:

Գուրգէնը մնում է սառած: Ի՞նչ էր այս. ո՞ւր էին Աստղիկենք. ինչո՞ւ էին լքել իրենց հարազատ տունը, որ այնքան սիրում էին: Ո՞ւմ հարցնել, ո՞ւր գտնել նրանց:

Կարծես օրը մթնեց, կեանքը կորցրեց իր հաճոյքը: Ո՞ւր գնալ: Ա՛խ, այո, «Նպաստամատոյց», իր պաշտօնատեղին, վերջապէս գտնել իր բարեկամներէն որ եւ է մէկին:

Հազիւ դուրս եկած Աբովեան փողոց՝ երկու երիտասարդներ կտրեցին նրա ճամբան:

— Ձեր թղթերը, ընկեր:

— Թղթե՞ր, ի՞նչ թուղթ, ես հիւանդանոցէն եմ եկած. ահա բժշկապետի արտօնագիրը. դեռ հիւանդանոց պիտի դառնամ:

Երիտասարդները կասկածով չափեցին Գուրգէնին, ոտքէն մինչեւ գլուխը:

Նայեցին իրար ու հրամայական շեշտով դարձան նրան.

— Հետեւեցէ՛ք մեզ:

— Ո՞ւր, ինչո՞ւ:

— Այդ յետոյ կ'իմանաք:

Ու վերարկուի տակէն ցոյց տուին ատրճանակները:

Գուրգէնը հասկցաւ, որ պետական պաշտօնեաների հետ է գործը:

Ի՞նչ պիտի անէր. հպատակուեց: Հեռու չտարան. Աբովեան փողոցով մի քիչ վեր, յետոյ ձախ. երկյարկանի մի դեղին շէնք: Հրեցին մի սենեակ եւ դուռը փակելով՝ անտարբեր հեռացան:

Գուրգէնն յոգնած էր, ուժ չունէր ոտքի կենալու. քիչ մնաց վար ընկնէր: Մէկը բռնեց իրեն:

Մինակ չէր. սենեակը լիքն էր Երեւանի քաղաքացիներով. կային նաեւ ծանօթներ:

— Դո՞ւն էլ, ... եղաւ դիմաւորման խօսքը:

Ու լռութիւն. աչքի զգուշաւոր նշաններ. Գուրգէնն հասկցաւ, որ պէտք չէր խօսել:

Յետոյ իմացաւ, որ Չեկայում է. ու ամէն սենեակում լրտեսներ կան նստած:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Գաղթական Սլովէններու ներկայացուցիչն ալ բուռն խօսքեր արտասանեց, գոչելով.— « Անկցի՛ն վերաքննութեան կուսակիցները »։

— « Եթէ Իտալիան վերաքննութիւն կ՚ուզէ, պէտք է վերադարձնէ այն հողերը զորս գրաւած է անիրաւաբար՝ Իսթրիոյ, Կօրիցայի եւ Թիրոլի մէջ »։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշի ցոյցին կը մասնակցէին 100,000 հոգի։ Ամբողջ քաղաքը ոտքի ելած էր։ Բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները իրենց լիազօր ներկայացուցիչներով յայտարարեցին թէ իրենց ամբողջ կարողութեամբ պիտի ընդդիմանան սահմաններու փոփոխման։ Յօւզ առին նաեւ Եուկօսլավիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ պատուիրակները։ Նոյն առաջադրութեամբ ցոյցեր տեղի ունեցան երկրին ամէն կողմը Պուքրէշի միթինկին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ՚ըսէ թէ վերաքննութեան ի նպաստ եղած քարոզութիւնը կը սպառնայ խաղաղութեան եւ ազգերու գործակցութեան։ « Առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, ժողովը կը ձաղկէ այն ոճրապարտ փորձերը որ կը կատարուին ոչնչացնելու համար հաշտութեան դաշնագիրները։ Ներկայ սահմանները, որոնք ձեւը բերուած են կեանքի եւ գոյքի ահագին զոհողութիւններով, օրինաւոր հաստուցումն են դարաւոր անարդարութեան »։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Այս երկրին մէջ ալ ցոյցերը տեղի ունեցան բոլոր գլխաւոր քաղաքներու հրապարակներուն վրայ։ Հեռագիրներ ուղղուեցան ոչ միայն փոքր համաձայնութեան վեհապետներուն, այլեւ Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահներուն, Անգլիոյ թագաւորին եւ ուրիշ երեւելիներու։ Ամէն տեղ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ անձեռնմխելի կը հռչակէ Չեխոսլովաքիոյ ներկայ սահմանները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԵՂՈՒՀԻ հռչակուեցաւ, Մատրիտի մէջ, Օր. Թաքիանա Մարլով, գաղթական Ռուսերու գեղուհին, որ կը բնակի Վիլնա (Լեհաստան)։ Աղջիկն է պատերազմի ընթացքին Սեւ ծովու մէջ սպաննուած տեղակալի մը։

ԿԱՆՏԻԻ ԾՈՄԸ վերջացաւ երէկ առտու, տեւելով ճիշդ 21 օր։ Այս առթիւ, մեծ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ։

ԱՆԴԱԴԱՐ ԱՆՁՐԵՒ ԿԸ ՏԵՂԱՅ Թուրքիոյ մէջ։ Անցեալ շաբթու Պոլսոյ մէջ ջերմաչափը 4 — 5 կը նշանակէր։ Անատոլուի շատ մը մասերուն մէջ անձրեւ կը տեղայ 63 ժամէ ի վեր, իսկ տեղ — տեղ ձիւն ալ եկած է։

ԳՐԱԳԷՏ Փ. ՍԹՐԱԹԻ իբրեւ հրէածին վայրագ յարձակման մը ենթարկուեցաւ Պուքրէշի մէկ գրատան մէջ, երբ կը ստորագրէր իր գրքերուն ծօնը։ Իր քովն էր նաեւ կինը։ Շնորհիւ վիպասան Փէթրէսքոյի միջամտութեան, Փանայիթ Սթրաթի կրցաւ փրկուիլ, մինչեւ որ ոստիկանները հասան։ Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Պուքրէշի մէջ։

Հակահրէական ցոյցեր տեղի ունեցան Առնի Չէրնաուցի համալսարանին մէջ։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի 5 *ԹԻԻ ԽՆԼԱԳԱՐԸ*

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ

×

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին,

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 7.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

⁂

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵՆՏ. ԿՈՄԻՏԷՆ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր եռանդուն ընկերոջ՝

Բժիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐԻ

վաղաժամ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 2ին, Փրիսաքի մէջ։

×

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր շրջանի ընկերներէն՝

Բժիշկ Մ. ՆՈՐԱՅՐի

անակնկալ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Ռուբէն Կենճոյեանի՝ իր տիկնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Կը խնդրուի չմոռնալ...

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնէն կարգ մը բաժանորդներ երկար ատենէ ի վեր առկախ ձգած են իրենց հաշիւները։

Կը խնդրենք փութացնել վճարումը։

Ինչպէս յայտարարած ենք 1931 դեկտեմբեր 10ի ՅԱՌԱՋով, Անգլիոյ եւ գաղութներուն համար տարեկան բաժնեգինն է 250 ֆրանք (վեցամսեայ 130 ֆրանք), իբրեւ նետեւանք ստերլինի անկման։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Նկատի առնելով տոլարին յարափոփոխ վիճակը, այսօրուընէ (19 մայիս) Ամերիկայի բաժնեգինները ալ պիտի հաշուենք ֆրանքով, — Տարեկանը՝ 200 ֆրանք, վեցամսեան՝ 100 ֆրանք։ Մինչեւ հիմա չվճարուած բաժնեգինը պիտի հաշուենք նոր սակով։

ԾԱՆՕԹ. — Անգլիոյ եւ գաղութներու, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ եղած տարբերութիւնը (250 եւ 200) հետեւանք է թղթատարական ծախքի տարբերութեան։ Առաջիններուն համար մէկ թերթի թղթածախքն է՝ 30 սանթիմ, միւսներուն համար՝ 15 սանթիմ։

ԹԷՀՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ կը յայտնեն թէ իրենց բաժնեգինը վճարած են նախկին գործակալ Գ. Հրաչեայ Բուդաղեանին։

Կը խնդրենք անոնց հաշիւը յանձնել մեր նոր գործակալին։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ շարք մը բաժանորդներ տարօրինակ անհոգութիւն մը ցոյց կուտան, անվերջ ձգձգելով բաժնեգիններու վճարումը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Ճ. Մամիսեան եւ իր որդին՝ Դաւաղար Մամիսեան, Տէր եւ Տիկին Օ. Գաբամաճեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Մամիսեան եւ իր մայրը եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ, հօրեղբօր կնոջ՝ մահանալ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՄԻՍԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ

Իսի-լէ-Մուլինօ

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաչճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իւղաբեր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գարուքի Արտէն Քաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարէն Իւղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Թէմախի Մարեզ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Յուսէփ Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարզեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. snr. (Belveder). Bucarest (Roumania)

— Ռեհկ Մարգուանցի Յարութիւն Ճաղիկեան, տարագրութենէ վերապրած եւ նոր վերադարձած ըլլալով կը փնտռէ իր եղբայրները Ռուբէն եւ Յովհաննէս Ճաղիկեանները, որոնք կը կարծուին Ֆրանսա ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ R. Kouyoumdjian, 17, Ave. du Bas-Meudon, Issy-les-Moulineaux (Seine).

— Կը փնտռուի Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան, որ 1927ին կը գտնուէր Լա Սիօթա (Վար նահանգ), եւ ուրկէց մեկնած է Մարթիկ։ Մինչեւ 1928 կը թղթակցէինք. այժմ լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Յովհաննէս Գէորգեանի. chez Mr. Ch. Martin, rue Saint Martin d'Herès 33. Grenoble (Isèr):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. *Ժ. Մ.*

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ԿՏՐՕՆԸ

Դատարանը ցրուեցաւ, եւ մարդիկ խումբ — խումբ հաւաքուեցան ու սկսան վիճիլ արձակուած վճիռին մասին

— Մահը յառաջ եկած է անծանօթ պատճառներէ. ոճրագործները անծանօթ են։

Դատաւորը դրան առջեւ հանդիպեցաւ բարեկամի մը։

— Հալօ՛, Քարտն, բաւ. զարմացած, զո՞ւն ալ այստեղ ես. կը խորհէի թէ սնանկացած յաճախորդներուդ գործով զբաղած կ՚ըլլաս .. տարօրինակ դատավարութիւն, այնպէս չէ՞ ...

— Այո՛, շա՛տ տարօրինակ ...

— Այստե՞ղ էիր միշտ ...

— Այո՛ ...

— Ուշադրութիւն ըրի՞ր թէ ի՛նչ վարպետ մարդ էր երդուեալներուն ատենապետը . .

— Այո՛, կը թուի թէ աւելի լաւ իրաւագէտ մը կրնար ըլլալ քան թէ ընկերութիւն հիմնող մէկը ...

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ս զինքը ...

— Այո՛, պատասխանեց Սնանկութիւններու Դրասենեակին պաշտօնեան. խե՛ղճ մարդ ... խուշոր գործերու մէջ մտեր էր ... փոխադրիչներու ընկերութիւն մը հիմնեց, ժեպմէ գնեց Էտըրինկթընի աշխատանոցը եւ հիմա ..

— Ի՞նչ, սնանկացա՞ւ, հարցուց դատաւորը։

— Ո՛չ, հրաժարեցաւ այդ ձեռնարկէն. կ՚ըսէ թէ կլիման յարմար չէ իրեն ... անունը ի՞նչ էր, մոռցայ ...

— Մէնֆրէտ, պատասխանեց դատաւորը։

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

—o—

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

—o—

Գաղտնի ոստիկան Ֆալմըթհ խոստացած էր ընդհանուր ոստիկանապետին գիմացը՝ գրասեղանին առջեւ։ Սեղանին վրայ կար նամակ մը զոր ոստիկանապետը առաւ եւ երկրորդ անգամ ըլլալով սկսաւ կարդալ։ Անհասանելի պարունակութիւնը.

— « Երբ այս գրութիւնը ստանաք մենք, որ առ ի չգոյէ լաւագոյնի « Չորս Արդար Մարդիկ » անունով մկրտած ենք մեր կազմակերպութիւնը, ցրուած պիտի ըլլանք Եւրոպայի չորս անկիւնները եւ հաւանականութիւն չկայ որ կարենաք երբ եւ իցէ գտնել մեր հետքը։

Առանց պարծանքի կը յայտարարենք թէ իրագործեցինք այն նպատակը որուն համար ուխտ ըրած էինք. նոյնպէս, առանց կեղծաւորութեան կը վրկենք ցաւը զոր կը զգանք խորհելով թէ անհրաժեշտ եղաւ մեզի համար այդ քայլը առնել։

Սրխուրապէս պիտի կարծուի թէ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի մահը արդիւնք էր արկածի մը. այդ քանը կը խոստովանինք արդար. :Թէրին վրիպեցաւ ու պատիժը կրեց. շատ վստահ էինք իր վրայ իբրեւ փորձառու արհեստաւոր։ Թերեւս աչալուրջ փնտռտուքով մը լուծէք Սըր Ֆիլիփի մահուան խորհրդաւորութիւնը. եթէ որոշ արդիւնքի մը հասնիք ձեր խուզարկութիւններով, այն ատեն պիտի հաւատաք մեր խօսքերուն ճշմարտութեան։ Մնաք բարո՛վ »։

— Ո՛չ մէկ բան չի հասկցուիր այս նամակէն, գիտել տուաւ ոստիկանապետը։

Ֆալմըթհ գլուխը թօթվեց յուսահատօրէն։

— Փնտռտո՛ւք ... , բսաւ դառնութեամբ. պաշտօնատան մէկ ծայրէն միւսը փնտռեցինք. ուրիշ ո՞ւր խուզարկութիւն կրնայինք կատարել ...

— Սըր Ֆիլիփի թուղթերուն մէջ չգտա՞ք ապացոյց մը որ պիտի կրնար ուղղութիւն տալ ձեր քննութեանց։

— Ո՛չ մէկ ...

Ոստիկանապետը մտածեց։

— Ողբացեալը տան մը ունէր գիւղը. խուզարկեցի՞ք ...

Ֆալմըթհ յօնքերը պռստեց։

— Պէ՛տք չկար ...

— Իսկ Փորթլընտ Փլէյսի բնակարա՞նը ...

— Ո՛չ. ոճիրը գործուած պահուն փակ էր ան։

Ոստիկանապետը ոտքի ելաւ։

— Փորձեցէ՛ք անգամ մը, խորհուրդ տուաւ. այդ բնակարանը կատակատարներուն տրամադրութեան տակ է այժմ։

Գաղտնի ոստիկանը կառք մը վարձեց եւ քառորդ ժամ ետքը զարկաւ Փորթլընտ Փլէյսի բնակարանին խոշոր դուռը։ Ծառայ մը որ ծանօթ էր Ֆալմըթհին, բացաւ դուռը եւ բարեւեց խոնարհութիւնով մը։

— Փի՛րըր, եկած եմ խուզարկութիւն կատարելու. որ եւ է սարեկայի ձեռք զպցուցա՞ծ էք ...

Ծառան գլուխը թօթվեց։

— Ո՛չ, Մոթըր Ֆալմըթհ. ամէն ինչ եղածին պէս կը մնայ. փաստաբանները ցուցակ անգամ չեն պատրաստած դեռ։

Ֆալմըթհ անցաւ բակէն ու եկաւ այն փոքրիկ սենեակը որ յատկացուած էր ծառային։

— Սկսինք աշխատանոցէն, ըսաւ։

— Կարծեմ դժուար պիտի ըլլայ, պարոն, գիտել տուաւ ծառան յարգանքով։

— Ինչո՞ւ, հարցուց ոստիկանը։

— Որովհետեւ սակայն միակ անձն է որուն բանալին չունինք։ Սըր Ֆիլիփ մասնաւոր կղպանք մը ունէր եւ դրպանը կը պահէր բանալին։ Հարկ ալի է, չէ՞, զահլինճի անգամ ըլլալով, շատ զգոյշ էր եւ չէր ուզեր որ անծանօթներ ներս մտնէին իր աշխատանոցէն.

Ֆալմըթհ սկսաւ մտածել։

Սըր Ֆիլիփի անձնական բանալիները յանձնուած էին ոստիկանական Տեսչութեան։

Թուղթի կտորի մը վրայ հապճեպով քանի մը տողեր գրեց ու երկրորդ ծառայի մը հետ ուղարկեց ոստիկանատուն։

Շարունակեց խօսակցութիւնը.

— Ոճիրը գործուած պահուն ո՞ւր էիք, Փիրըր, հարցուց ծառային

— Գիւղն էի. ինչպէս գիտէք, Սըր Ֆիլիփ իր բոլոր ծառաները գիւղ ճամբեց։

— Իսկ ի՞նչ եղաւ այս տունը.

— Պարապ մնաց, բացարձակօրէն պարապ ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ 1933

31 Mai 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2202

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԴԱՒԸ՝ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԿԻՐՔՈՎ

Նորէն Ֆրանսերէն Թռուցիկ մը՝ յանո՛ւն Համաշխարհային յեղափոխութեան եւ ընդդէմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Աղբիւրը՝ Առնուվիլ-լէ-Կոնէս, արուարձան մը Փարիզէն կէս ժամ հեռու:

Ընթերցողները պիտի յիշեն պատմութիւնը:

Անցեալ փետրուարին, փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, 30-40 ֆրանսացի համայնավարներ կանուխէն դիրք բռներ էին սրահին մէջ, խանգարելու առաջադրութեամբ: Մեր ընկերները մնացին պաղարիւն: Ոստիկանութիւնը միջամտեց, եւ ձերբակալեց յառաջդրութեան պարագլուխը, համայնավար Գուրլոն, որ միեւնոյն ատեն անդամ է գիւղին թաղապետական խորհուրդին:

Դաւադիրները քանի մը թռուցիկներով եւ «Իւմանիթէ»ի միջոցաւ պատմեցին թէ՝ ոստիկանութիւնը խոշտանգած է իրենց ընկերը: Գ. Գուրլոն յետոյ դատի քաշուեցաւ իբրեւ անարգող ոստիկանութեան եւ իբրեւ գինով:

Բայց լաւ է որ պատմութեան շարունակութիւնը իմանանք նոր Թռուցիկէն.

— «Անարգանքի ամբաստանութիւնը մէկդի դրուած ըլլալով, մեր ընկերը երկրորդ անգամ դատի քաշուեցաւ Կոնէսի ոստիկանական ատեանին առջեւ, մայիս 9ին: Կարմիր օգնութեան մէկ փաստաբանին պաշտպանութեամբ, վկաներու յայտարարութեանց եւ Գուրլոնի բողոքներուն առջեւ, դատարանը չկրցաւ ուրիշ բան ընել, եթէ ոչ մէկ ամիս եւս յետաձգել գործը, ... քննութեան համար: Ուշագրաւ է կոպտութիւնը նախագահին, որ կ'ուզէր արձանագրութիւն կազմել մեր ընկերոջ դէմ, որովհետեւ ան կը մատնանշէր ոստիկան-զինուորներուն վայրագութիւնները»:

Ուրեմն, Գուրլոն ամբաստանութեան տակ է տակաւին:

Իսկ ի՞նչ կ'ուզէ ապացուցանել նոր Թռուցիկը, որ մեր ձեռքն անցաւ մայիս 27ին:

1. «Հանդէսը կազմակերպուած էր հայ փաշիստներուն կողմէ, տօնելու համար սպիտակներու մուտքը՝ խորհրդային Հայաստանի մէջ, 1920 փետրուար 18ին»: (*Պիտի ըլլայ* 1921):

2. Համայնավար կուսակցութիւնը խնդիրը հաղորդեց ընկերվարական կուսակցութեան, որպէս զի բողոք բարձրացնէ թաղապետական խորհուրդին մէջ. բայց ան պատասխանեց նախատալից նամակով մը եւ իր անդամներէն մէկը նշանակեց, ստուգելու համար թէ Դաշնակները իսկապէս... փաշի՞ստ են: Քննիչը ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ նախկին համայնավար ուրացող ժան, մականուանեալ Սոսէ:

3. Քննութիւնը կրնայ յայտնել Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ատեանին՝ եթէ չի գիտեր, թէ դաշնակ կուսակցութեան կեդրոնն է Ավընիւ [illegible], Փարիզ, թէ այդ անդր-ազգայնական եւ զուտ փաշական կուսակցութիւնը անդամ է... Բ. Միջազգայինին, թէ անոր վարիչները ամէն օր կը յարձակին խորհրդային իշխանութեան դէմ: Գ. Ժան մականուանեալ Սոսէ, ընկերվարական, կրնայ տեղեկութիւններ քաղել ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՅ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐԷ որոնք պիտի հաստատեն մեր բառերը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր յեղափոխական քաղաքացիները ուխտեր են ապացուցանելու թէ՝ Դաշնակցութիւն փաշական է: Եւ այս առաջադրութեամբ, վկայութեան կը կոչեն մինչեւ անգամ «կարգ մը հայ երեւելիներ»: (Ամբողջ այս տողը գլխագիր է Թռուցիկին մէջ):

Ուրեմն, իրենց տեղեկատուներուն մէջ կան ոչ միայն հայ փանջուներ, այլ եւ «երեւելիներ»:

Բարի վայելում՝ բոլորին ալ:

Իսկապէս սրտառո՛ւչ է այս եղբայրակցութիւնը, սրբազան միակցութիւնը՝ Ֆրանսայի համայնավարներուն եւ... «Հայ երեւելիներուն»:

Եւ ամենեւին չենք զարմանար, քանի որ իրենց վարպետները, Մոսկուայի իշխանաւորները յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան դաշնակցեցան ոչ միայն Արեւելքի բոլոր «մոլլա»ներուն եւ «իւլէմաներ»ուն, այլ եւ ջարդարար փաշաներու եւ պէյերու, Էնվէրներու, Նուրիներու, Թալաթներու եւ ուրիշներու հետ:

Այդ իմաստո՛վ քաղաքականութիւնը կը շարունակուի Եւրոպայի մէջ ալ, ուր բոլշեւիկները յաճախ ձեռք ձեռքի կը բռնուին կղերին, միապետականներուն, բոլոր տեսակի յետաշրջականներուն հետ, ջախջախելու համար իրենց հակառակորդները, մասնաւորապէս ընկերվարականները:

Լաւ կ'ըլլար որ Գուրլոնները քիչ մը աւելի կարդային, սորվէին իրենց կուսակցութեան պատմութիւնը, փոխանակ ջուր պղտորելու համեստ արուարձանի մը մէջ, ուր Ֆրանսացի եւ հայ բանւորները ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ համերաշխութիւն եւ աշխատանք: Մանաւանդ ապահովութիւն՝ խուժանավարութեան դէմ:

Թռուցիկին հեղինակները այնքան կորսնցուցած են իրենց կայծառատեսութիւնը, որ այս առթիւ ալ կը խոստովանին թէ՝ իրենց նպատակն էր խանգարել Առնուվիլի հանդէսը:

Յայտնելէ յետոյ թէ երեսունի մօտ Ֆրանսացի բանւորներ վրան մասն էին Գուրլոնի հետ, «բացատրութիւններ պահանջելու համար», Թռուցիկը կ'աւելցնէ.

— «Ամբողջ երկու ժամ, մեր ընկերը թակարդի մը մէջ քաշուելէ առաջ, փաշական աւազակները չհամարձակեցան բանալ հանդէսը»:

Ցնծա՛, Կոմինտերն, ցնծա՛: Ահա ուխտաւորներ որ ահ ու սարսափ կը տարածեն պզտիկ սրահի մը մէջ, բազմութեան մը առջեւ որ հազիւ իրենց կրկինը կը կազմէր...

Թռուցիկին եզրակացութի՞ւնը: — Գործադրել Ֆրանսեւռուս դաշնագիրը, «լուծելով սպիտակ պահակները»: Եւ «արտաքսում եթէ շարունակեն իրենց հակախորհրդային արարքները»:

Ապրի՛ք, ապրի՛ք: Մոսկուան եւ Ջեկան ձեզ օգնական:

Այլ եւ հայ կարմիր-կանանչ չուչուրթները, «կարգ մը հայ երեւելիներ»ու հետ:

Ի՞նչ աւելի յեղափոխական գործ քան հանդէս խանգարել եւ «սահմանէն դո՛ւրս» աղաղակել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 մայիս (Յառաջ). — *Հ. Հ. անկախութեան 15րդ տարեդարձը մեծ յաջողութեամբ կատարուեցաւ Մարսէյլի մէջ: Բազմութիւնը կ'անցնէր երկու հազարը: Մանրամասնութիւնները նամակով:*

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ

—·—

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԵՐԵՔ ԺԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, նախաձեռնութեամբ հարկատուներու դաշնակցութեան:

Թերթերը կը գրեն թէ բողոքի այս ցոյցը փայլուն յաջողութեամբ պսակուեցաւ մայրաքաղաքին մէջ, ուր ժամը 2էն 5 փակ մնաց վաճառատուներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, համաձայն տրուած ազդանշանին:

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ առաջին թաղամասին մէջ փակ էր խանութներու հարիւրին 50ը, 2րդին մէջ՝ 90ը, 3րդին մէջ՝ 90ը, 4րդին մէջ՝ 90ը, 5րդին մէջ՝ 95ը, 6րդին մէջ՝ 95ը եւն.: Մէկ խօսքով, Փարիզի բոլոր պողոտաներն ու մեծ հրապարակները տօնական երեւոյթ ստացեր էին: Գոց էին նաեւ սրճարաններն ու կապելաները: Երբ ժամը 2 հնչեց, յաճախորդները նամբուեցան: Միայն մեծ ճաշարաններուն մէջ 15 վայրկեանի շնորհ մը եղաւ, նկատի առնելով օտարականները, որոնք տեղեկութիւն չունէին կարգադրութենէն: Բազմաթիւ վաճառատուներու ապակեփեղկերուն վրայ փակցուած էին յայտարարութիւններ: Սէն Լազարի եւ Օփերայի հրապարակները, որոնք առեւտրական կեդրոններ են, մեռելական կերպարանք ստացեր էին: Օփերայէն մինչեւ Շան զ'Էլիզէ գործադուլը գրեթէ կատարեալ էր: Քաղաքին միւս մասերուն մէջ ալ, ամբողջ փողոցներ լռութեան դատապարտուած էին: Սէն Միշէլի շրջանին մէջ ալ՝ նոյն պատկերը:

Միեւնոյն ատեն, վիթխարի միթինկ մը տեղի ունեցաւ Ձմեռնային Վելոտրոմին մէջ, 30,000 հոգիէ բաղկացած բազմութեամբ մը: (Ձախակողմեան թերթերը կը հաշուեն 15,000, իսկ ազգայնական թերթ մը՝ մինչեւ 60,000): Իրարու ետեւէ խօսեցան տասը բանախօսներ, բացատրելով ցոյցին իմաստը:

Առաջին ատենախօսը շեշտեց.

— *Թելադրութեան ատոխճանին հասած ենք. առեւտրականները, գործարանատէրերը, հողագործները չեն կրնար ծայրը ծայրին բերել. իրենց գործառնութեանց դրամարը կ'իջնէ օրէ օր, վաճառատուները յաճախորդ չունին, գործարաններու ապրանքի տեսրակները պարապ են, իսկ դաշտերուն մէջ հողագործները չեն կրնար ծախել իրենց բերքը, նոյն իսկ ծիծաղելի գիներով: Անթոյլատրելի է որ խորհրդարանը օգտուի այս ողբերգական կացութենէն, նոր տուրքերով ծանրաբեռնելու համար հարկատուները: Մեր պայքարը պաշտօնեաներուն դէմ չէ, այլ պաշտօնակալութեան դէմ, բոլոր մակաբոյծներուն դէմ: Մենք վճռած ենք այլ եւս նոր տուրք չվճարել, որովհետեւ տուրքն ալ բնական սահման մը ունի, որմէ անդին ժողովուրդ մը կա՛մ կ'ապստամբի, դայն մերժելու համար, կամ կը պառկի՝ մեռնելու համար: Մենք չենք ուզեր պառկիլ՝ մեռնելու համար: Մենք տուած ենք մեր որոշումը: Եթէ մեր վերջին կոչն ալ չլսուի, պատրաստ ենք ապստամբելու եւ պայքարելու հարստահարութեան դէմ, ո՛ր կողմէն ալ գայ»:*

Երկրորդ բանախօսը յայտարարեց.

— *Եթէ հողը, վաճառատունը, գործարանը, հողային եւ կալուածական եկամուտները չեն ապրեցներ իրենց սեփականատէրերը, պատճառը այն է որ արտադրողին եւ սպառողին միջեւ դրուած է 90 միլիառ տուրքի լեռնակոյտ մը, առանց համապատասխան լաւ տալու քաղաքացիներուն: Սպառողնե՛ր, կը խաբեն ձեզ, ճշմարտութիւնը կը ծածկեն ձեզմէ: Չէ՞ք գիտեր որ մէկ քիլօ շաքարին համար որ ձեզի կը ծախուի 3.70ի, կը վճարուի 1.10 տուրք, մէկ քիլօ շոքոլային համար զոր կը գնէք 8 ֆրանքի, կուտանք 3.40 տուրք: Գիտէ՞ք որ տուրքը կրնայ ծախուիլ չորս ֆրանքի փոխանակ ութի, եթէ չըլլան մաքսատուրքը եւ սպառման տուրքը: Կարելի է բազմապատկել օրինակները: Պէտք է աւելցնել նաեւ ուղղակի տուրքերը, նահանգային տուրքերը եւ արտօնագրի տուրքը որ կարգ մը քաղաքներու մէջ 20 – 25 անգամ աւելի բարձր է քան պատերազմէն առաջ:*

Երրորդ բանախօսը մեղադրեց խորհրդարանը, որ անտարբեր կը մնայ իրենց կոչերուն եւ ազդարարութիւններուն: Չորրորդը՝ ներկայացուցիչը առեւտրական եւ երկրագործական խմբակցութեանց դաշնակցութեան որ կը հաշուէ 550,000 անդամ, բացագանչեց.

— *Ժողովո՛ւրդ մշակներու, պաշտօնեաներու, սեփականատէրերու, գործարանատէրերու, առեւտրականներու եւ հարկատուներու, դուք ուժ էք, որովհետեւ իրաւունքը եւ թիւը կը ներկայացնէք: Բայց, մի՛ դաւաճանէ՛ք: Դուք այսօր ձեր պահանջները կը հնչեցնէք, բողոքելով խորհրդարանին եւ կուսակցութեան անդամներուն դէմ որոնք չեն ուզեր լսել զանոնք եւ գոհացնել, բայց, վաղը նորէն ծափերով եւ մեծարանքներով մի՛ քաջալերէք այդ միեւնոյն մարդերը, մի զօրացնէք անոնց անտարբերութիւնը եւ թերահաւատութիւնը: Լռութիւնը եւ ձեռնպահութիւնը մատչելի են բոլոր խումբերուն եւ քանակներուն համար: Այն օրը որ հացկերոյթներուն եւ հանդէսներուն ուրիշ մարդ չերթայ եթէ ոչ դարպասողները, երեսփոխանները պիտի սորվին թէ կարելի չէ կառավարել առանց ժողովուրդին եւ անոր դէմ»:*

Հինգերորդ բանախօսը բողոքեց ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին դէմ.

— *«Գիտէ՞ք որ ընկերային ապահովագրութեան օրէնքը տարեկան մէկ միլիառ ֆրանք կը նստի միայն պետութեան, եւ թէ թոշակառուներն ու գործատէրերը ինը միլիառ ֆրանք վճարած են, 1930ի երրորդ եռամսեակէն մինչեւ 1933 յունուար: Գիտէ՞ք որ 1934 ապրիլ 9էն ի վեր, օրէնքը պիտի արժէ տարեկան 400 միլիոն ֆրանք աւելի, քանի որ տոկերը հարիւրին 8էն բարձրացուցած են 10ի:*

Հարկատուներու խմբակցութեանց ներկայացուցիչը աղաղակեց.

— *«Մեր 520 սէնտիկաները եւ 700,000 անդամները զանազան առիթներով եւ վերջին անգամ մայիս 27ին բանաձեւեցին մեր պահանջները: Մենք կ'ու-*

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՅՍՕՐ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՄԵՐ ԹԵՐԹՕՆԸ՝

«Ջուր Արդար Մարդիկ»

ՎԱՂԸ ԻՍԿ՝

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՁԻՏՈՒԵՑԱՒ ՑԱՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ՅՈՒԶՈՒՄՆԱԼԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, որ ամէնէն վաւերականն է իր ՏԵՍԱԿԻՆ մէջ, եւ ԱՒԵԼԻ ՎԻՊԱԿԱՆ ՔԱՆ Ո՛Ր ԵՒ Է ՎԷՊ:

ՏՕՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ (Տիֆլիսեան)
(Տես Բ. էջ)

Ֆօթօ Արաքս

ընենք կառավարութենէ մը որ երկիրը վարէ համաձայն ազգային շահերուն եւ վերջ տայ մսխումներուն»:

Մէկ խօսքով, բոլոր բանախօսներն ալ կրակոտ ճառեր խօսեցան յանուն իրենց ներկայացուցած խմբակցութեան, եւ յետոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ ի միջի այլոց կը սպառնայ, յառաջիկայ յունիս 15էն սկսեալ, երեսփոխաններուն վերադարձնել տուրքի բոլոր թուղթերը, որ յաւելում մը կը ցուցնեն 1932ի վրայ: Այս առթիւ կը հրաւիրեն հանրապետութեան նախագահը «իր ստորագրութիւնը չդնել նմանական օրէնքի մը տակ որ պիտի նուիրագործէ ազգային տնտեսութեան կործանումը»:

ԽՕՍՔԷՆ ԳՈՐԾԻ ԱՆՑԱՆ

Կիրակի օր, հարկատուներու դաշնակցութեան անդամներէն 30 հոգի այցելեցին կարգ մը երեսփոխաններու եւ պետական մարդոց տուները: Գիշերը ի զուր զարնելէ յետոյ ընկերվարական երեսփոխան պ. Պլումի դուռը, ներկայացան Երեսփ. ժողովի նախագահ յաճախօրդ պ(?)ի տեղեկարարին բնակարանը: Դուռը հազիւ բացուած, բոլորը մէկ ներս խուժեցին: Տիկինը բացատրեց թէ ամուսինը զբաղած է եւ չի կրնար ընդունիլ: Բայց հարկատուները պնդեցին, յայտարարելով թէ դուրս չպիտի ելլեն, մինչեւ որ անձամբ չյանձնեն քուէարկուած բանաձեւը: Տեղեկաբերը աղմուկէն իրար անցած, ներկայացաւ եւ խնդրեց որ դուրս ելլեն: Բայց հարկատուները մտիկ չըրին, եւ ստիպուեցաւ ոստիկանութեան լուր տալ հեռախօսով: Այն ատեն հարկատուները բանաձեւը ձգեցին եւ դուրս ելան, առանց սպասելու ոստիկաններուն:

Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց եւ հարցապնդում եղաւ խորհրդարանին մէջ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծերակոյտին առջի օրուան նիստին մէջ, երբ կը քուէարկուէր նիւթացոյցը, վարչապետ պ. Տալատիէ առիթ ունեցաւ ընելու հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— *Ոչ մէկ տեղ, ոչ մէկ երկրի մէջ, չկայ հաւասարակշռուած նիւթացոյց: Անշուշտ բաղձալի է կրճատումներ ընել, բայց դիւրին գործ չէ այդ: Չէ՞ք կարծեր որ կան օրէնքներ եւ կանոնադրութիւններ որոնցմէ դժուար է ազատիլ, ինչպէս դժուար է զերծանիլ տիեզերական կեանքի ընացքէն: Անշուշտ պէտք է շարունակել ձեռնարկուած գործը: Հեռու չէ այն վայրկեանը երբ հարկ պիտի ըլլայ զործել ոչ միայն նիւթացոյցի, այլ եւ հանրապետական վարչաձեւի փրկութեան համար: Հեռու չէ այն վայրկեանը երբ հարկ պիտի ըլլայ զօրծով պաշտպանել հանրապետական կարգ ու սարքը: Աղմկալի շարժումները, սպառնալիքները, ժողովուրդի ներկայացուցիչներու դէմ եղած ոտնձգութիւնները — այս բոլորը պիտի խորտակուին: Եթէ այժմ մեր տրամադրութեան տակ եղած միջոցները անբաւական ըլլան, ուրիշ միջոցներ պիտի պահանջեմ ձեզմէ: Փողոցային ցոյցերով չէ որ վերջ պիտի տրուի դժուարին կացութեան մը: Որ եւ է կերպով, նոյն իսկ իր անկատար վիճակին մէջ, նիւթացոյցը պէտք է քուէարկուի: Այդ ընելէ յետոյ, պէտք է ուրիշ միջոցներ ձեռք առնել: Ես պիտի առաջարկեմ այդ միջոցները:*

ԿՈՒԻՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ցոյցերը աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ տեղի ունեցան գաւառի մէջ ալ, առանց ծանր դէպքերու, բացի Լիոնէն:

Ոստիկանութիւնը արգիլած էր ո՛ր եւ է թափօր, ինչպէս ամէն տեղ: Իրիկուան ժամը 3ին քանի մը հազար ցուցարարներ հաւաքուելով հրապարակին վրայ, սկսան թափօր կազմել: Այս առթիւ ընդհարումներ տեղի ունեցան ոստիկաններուն հետ: Ցուցարարները յարձակեցան եւ աւարի տուին այն խանութները որոնք չէին փակուած:

Նոր փախստականներ Կովկասէն

—·—

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՈՐԲԵՐ

ԹԱՒՐԻԶ, 19 մայիս (Յառաջ). — *Երկու օր առաջ մօտ 40 հոգի բերին Արաքսի ափէն, կին, երեխայ, տղամարդիկ: Վեցը Հայեր էին: Իսկ դրանից երեք օր առաջ հինգ հոգի որբեր են բերել (5րդ կարաւանով Հայաստան գնացողներիցն են) եւ մինչեւ օրս բանտարկուած են: Անցեալ օրը մէկի միջոցով դիմել էին առաջնորդին եւ օգնութիւն խնդրել. քանի որ բաւիս լայն իմաստով մերկ են: Առաջնորդը դրամական որոշ օգնութիւն է հասցրել: Պէտք է ասեմ, որ վերջերս, այն կողմից եկողներին այստեղ չեն պահում եւ ուղղակի քշում են Հարաւ: Երբեմն պատահում է որ խումբերով բերում եւ քշում են, իսկ մենք չենք իմանում: Այսպէս, օրինակ, երէկ Ջանջանից նամակ ենք ստանում, որ չորս հոգի մայիս 5ին անցել են Պարսկաստան. եկել են Թաւրիզ եւ երկու օրից յետոյ քշուել Ջանջան: Բաց ի դրանից վերջերս 1928ից այս կողմը եկածներին էլ են քշում Հարաւ. իսկ թէ ինչո՞ւ համար են այդպէս անում, մարդ չի հասկանում:*

Փախչողների հոսանքը վերսկսել է: Արաքսի ջուրը յորդած ըլլալով հանդերձ, անցնում են: Երբ մի քիչ պակսեց, այն ժամանակ 100ներով պիտի անցնին:

Աստարայի եւ Արտաքիլի շրջանով ալ բաւականին անցնողներ են եղել:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՂՆԱՅԱՐԸ»

Վճռական ու յարատեւ կամքով մը Էնկիւրի կը շարունակէ իր «երկաթուղիներու քաղաքականութիւն»ը։ Տագնապ, ժողովրդային դժգոհութիւն, այդ շինութիւններէն անմիջական օգուտի չգոյութիւն, — ոչ մէկ բան արգելք կ՚ըլլայ իրեն։ Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին պետական պիւտճէն շուրջ մէկ չորրորդով նուազեցաւ, բայց երկաթուղիներու կառուցման գործը մնաց միշտ օրակարգի վրայ։

Հանրապետական վարչաձեւը երկրին վերաշինութեան ծրագրին կիրարկման մէջ առաջին գծին վրայ դրած էր «պողպատեայ ցանցերով հիւսել»ու որոշումը։ Ու պէտք է խոստովանիլ որ վերջին տասը տարիներու ընթացքին մեծ մասով իրագործուեցաւ այդ ծրագիրը։ Այսպէս, տասնամեակի ընթացքին շինուեցաւ 2000 քիլոմեթր երկաթուղի։ Այսօր, այլ եւս, Սեւ ծովէն երկարող «պողպատեայ երակ»ը մը Սամսոնը կը կապէ Մերսինին — Միջերկրականին։ Թուրքիոյ համար ասիկա տարիներ շարունակ երազ մնալիք բախտաւորութիւն մըն էր, որ այսօր իրականութիւն է։ Ուրիշ հարց է թէ ի՛նչ արժած է ան երկրին, պիւտճէին, ժողովուրդին։ Այդ երակէն զատ, սակայն, Էնկիւրի կ՚ուզէ «Թուրքիոյ ողնայար»ը ուղղել։ Ծանօթ է որ Էնկիւրիէն Սըվազ երկաթուղին շինուեցաւ։ Այդ գիծը, ուղիղ հիւսիս քաշուելով, 350 քիլոմեթր է. երկաթուղին կ՚անցնի Կեսարիոյ վրայէն, որով 602 քիլոմեթր երկաթուղագիծ մը շինել հարկ եղած է։ Նոյն գիծն է որ դէպի ի վեր բարձրանալով Սըվազէն, կ՚երթայ Ամասիա, ու անկէ՝ Սամսոն. իսկ Էնկիւրիէն՝ Մերսին։

Արդ, ինչպէս ըսինք, Ըսմէթի կառավարութիւնը կ՚ուզէ անպայման իրականացնել ծրագրին միացեալ մասը։ Այսինքն՝ Սըվազէն երկարել մինչեւ Կարին։ Կէս ճգել ողնայարը։ Որովհետեւ Պոլսէն, Իզմիրէն, Պալըքէսիրէն, Մերսինէն մինչեւ Սեբաստիա երկարող «պողպատէ ճամբան» հոն կը մնայ ու աւելի առաջ չերթար։ Ուրիշ բացատրութեամբ, Արեւելեան Թուրքիան դեռ կապուած չէ կեդրոնին ու Արեւմտեան Թուրքիոյ։ Որով, ինչպէս կ՚ըսէր, յօդուածի մը մէջ, ճիմնաբիքէրի գինուորական աշխատակիցը՝ Ալիխան Տակէր՝ «Թուրքիոյ ողնայարին կէսը պողպատ ու կէսը հող է»....։

Այս խնդիրը ծծեւեցաւ նաեւ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ։ Երեսփոխան մը առխոզական դրաւ այդ գիծին օր առաջ շինուիլը, որպէս զի Գարսխատան երթալիք ապրանքներուն ճամբան Թուրքիան ըլլայ։ Անշուշտ, այդ գիծին շինութեան պատճառը Թրանզիթի այդ հաշիւը չէ։ Էնկիւրի, իր բոլոր երկաթուղիներու շինութիւնը չէ կապած առեւտրական տնտեսական — աւելորական նպատակներու։ Ճիշդ է, որ, առաջին տարիներուն այդ պատրանքը ունէր։ Երկրին փոխադրական միջոցները շատցնել եւ արագացնել, որպէս զի տնտեսութիւնը բարգաւաճի, ներածումը նուազի եւ արտածումը շատնայ։ Բայց, գիծերու շինութիւնէն վերջ տեսան որ կացութիւնը գրեթէ նոյնը մնաց։

Փոխադրագիները այնքան սուղ են որ, արտադրողը հաշիւ չունի ապրանք փոխադրելու շոգեկառքով։ Կեսարիայէն Սեբաստիա գիծը միայն ծուխ ու սուլոց տարաւ, նաեւ՝ ապշանք ու նորութիւն՝ այդ շրջաններուն մէջ տարիներով ու դարերով հետիոտն կամ կառքով ճամբորդող ժողովուրդին։

Այդ էր պատճառը որ Սեբաստիոյ երեսփոխաններէն մին Իզմիրի երեսփոխանին կ՚ըսէր անգամ մը, ինչպէս այս վերջինը կը գրէր՝ Սեբաստիա այցելել ու իր դառն տպաւորութիւնները արձանագրելու հարկին տակ դանուած ատեն — «Մենք ձեզ փրկեցինք, դուք ալ մեզ փրկեցէք»։ Արսինքն՝ Սեբաստիան, ուր մեծի համաժողովը տեղի ունեցաւ, Իզմիրը փրկեց Յոյներէն, պէտք է, ուրեմն, որ Իզմիրն ալ Սեբաստիան փրկէ թշուառութենէ ու աւերումէ։ Այդ աղաղակը, սակայն, մինչեւ այսօր իր արձագանգը չգտաւ, որովհետեւ երկաթուղին ալ չէր կրցած դարման մը ըլլալ։ Աւելի զատ, այն շրջաններուն մէջ ուր իրապէս փոխադրութեան գործեր կան, օթօմպիւսները մրցումի ելան շոգեկառքին հետ։ Թէ՛ աւելի արագ տարին, թէ աւելի աժան։ Կեսարիայէն Սամսոն, Էնկիւրիէն Մերսին՝ գնացքները սկսան ու ճամբորդներն իսկ նախընտրեցին չօգտուիլ երկաթուղիէն։

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսինք, Էնկիւրի կը շարունակէ իր «պողպատեայ ցանց»ը լրացնել։ Օտար ընկերակցութիւններ առաջարկներ կը ներկայացնեն, դիւրութիւններ կուտան, եւ, տարուէ տարի նոր գիծ մը կ՚աւելնայ։ Թուրքիոյ երկաթուղիները կրկնապատկուեցան։ Էնկիւրի որոշած է զանոնք եռապատկել։ Սեբաստիա — Կարին գիծը պիտի անցնի Տիվրիկէն ու Երզնկայէն։ Իսկ այդ գիծէն զատ նախատեսուած է նաեւ Տիվրիկ — Մալաթիա գիծը — 140 քիլոմեթր. իսկ անկէ վերջ՝ Մալաթիա — Էլ Ազիզ — Արղընի — Տիգրանակերտ։ Կը տեսնուի, ուրեմն, որ «ցանց»ը լոկ բացատրութիւն մը չէ։ Պիւտճէի յանձնաժողովը, քննելով այս գիծերու շինութեան խնդիրը, եզրակացուցած է որ կարելի է զանոնք աւարտել ութ տարիէն։ Հետեւապէս, ամէն տարի, պիւտճէին մէջ պիտի նախատեսուի որոշ գումար մը՝ այդ նպատակին յատկացնելու համար։

Բայց, եթէ իրապէս տնտեսական տեսակէտով այս երկաթուղիները իրենց մեծ ծախքերուն փոխարէն չնչին օգուտ մը կը բերեն, եւ, միւս կողմէ, տնտեսական ծանր տագնապին պատճառաւ, անոնց շինութիւնը չափազանց ծանր կուգայ հանրութեան, կամ՝ այլ բացատրութեամբ՝ «Թուրքիոյ ողնայար»ին կառուցումը կը կոտրէ թուրք ժողովուրդին ողնայարը, Էնկիւրի ինչո՞ւ այսքան վճռական ու այսքան արագ կերպով կ՚ուզէ աւարտել զանոնք։

Պատճառը որոշ է, — որովհետեւ ստիպուած է։ Այնպէս ինչպէս իր պիւտճէին վաթսուն առ հարիւրը զինուորական նպատակներու յատկացնելու հարկադրանքին տակ կը գտնուի, նոյն պատճառաւ ալ ան ստիպողական կը նկատէ այդ ցանցը լրացնել։ Ու ամէն անգամ որ ատոր մասին կը խօսուի, երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը պաշտպանողները այլ եւս առաջ չեն քշեր տնտեսական առաւելութիւններ։ Այլ, բացորոշապէս կը խօսին «Ընդհ. պատերազմի ատեն երկաթուղիներու պակասին պատճառաւ բանակին կրած նեղութիւններէն ու դէշ հետեւանքներէն»։

Զինուորական մը, դեռ քանի մը օրեր առաջ, կը գրէր ի միջի այլոց.

— «Ցետ այսու, ընդհ. պատերազմին նման, Անատոլուի արեւմուտքէն դէպ ի արեւելք շաբաթներով ճամբայ քալելով պիտի չերթանք։ Հակառակ անոր որ Էնկիւրի — Կեսարիա — Սեբաստիա գիծը վերջացած է, Սեբաստիայէն Կարին երկարութիւնը՝ Էնկիւրիէն Սեբաստիա երկարութենէն շատ է (շիտակ գիծով՝ 360 քիլոմեթր. իսկ երկաթուղագիծը պիտի ըլլայ 530 քիլոմեթր, որով 72 քիլոմեթր պակաս, ոչ թէ աւելի, ինչպէս սխալմամբ կ՚ըսէ յօդուածագիրը, Վ. Ի.)։ Սեբաստիան ու Կարինը երկաթուղիով իրար կապուելիք օրն է որ Թուրքիոյ ողնայարը, մէկ ծայրէն միւսը, պողպատեայ պիտի ըլլայ ու ապագայի անկանոնութիւնները, նեղութիւնները եւ զոհողութիւնները կանխած պիտի ըլլանք»։

Կ՚արժէ յիշել, նաեւ, պիւտճէի յանձնաժողովին տեղեկագրին սա մասը.

— «Թուրքիոյ ողնայարը ըլլալուն հակառակ, այս մեծ ձեռնարկէն մեծ օգուտներ սպասելու մեր յոյսը դեռ չէ իրականացած, որովհետեւ գիծը լրացած չէ։ Թուրքիոյ արեւմուտքը արեւելքին միացնելիք եւ անոր ազգային ու քաղաքական միութիւնը լրացնելիք այս խնդիրը՝ պիւտճէի ստիպողականութիւն ներկայացնող եւ որ եւ է վէճէ կամ ուսումնասիրութենէ վեր դասուելիք հանգամանք մը ունի։ Հանրապետութեան վարչութիւնը դեռ առաջին օրէն այս գործը գլուխ հանել որոշեց, եւ, գործի ձեռնարկելով, մինչեւ Սեբաստիա երկարող մասը լրացուց։ Տեղական շինարարութեան հանգամանք մը ունենալէ աւելի, ազգային կամ ընդհանուր գաղափար մը ըլլալով յիշեալ գիծին մեծագոյն օգուտը պիտի ըլլայ անոր ժամ առաջ իրականացումը։ Մեր բոլոր ծախքերուն ու տուրքերուն հետ, այս մեծ գործին եւս վճարելու հարկադրանքը յիշելը հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է»։

Պէտք չկայ, կը կարծենք, որ եւ է բացատրութեան։ Այնքան որոշ է ու բացայայտ թէ Թուրքիա ի՛նչ մտահոգութիւններէ առաջնորդուած այս ծանր բեռը կ՚ուզէ կամ ստիպուած է բեռնաւորել թուրք ժողովուրդի կռնակին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՆՈՐԱՅՐԸ

—·—

Օհան Կարոյէն վերջ Տօքթ. Նորայրը ...

Օհանը մեր ձեռքերով յանձնեցինք հողին։ Մեր աչքերուն առջեւ հալեցաւ ան եւ իր մահը յանկարծակիի չբերաւ մեզ։ Հարուածը խոր էր, բայց ոչ անսպասելի։ Օհանը իր հետ դերեզման տարաւ իր մեծ վիշտը՝ յեղափոխականի վիշտը։ Ան կը սոսկար յեղափոխականին ոչ վայել մահէն՝ «տըգեղ ու խայտառակ մահէն»։ Օհանը կ՚երազէր «գեղեցիկ» մահը՝ զէնքը ձեռքին պատերազմի դաշտին մէջ։

— «Երանի զարնուած լինէի Ընդաւութի տակ», եղան իր վերջին խօսքերը մեր վերջին հանդիպումի ատեն...

Իսկ ի՞նչ քաղծանք ու վիշտ տարաւ իր հետ ընկ. Նորայրը։ Օհանը մեռաւ ընկերներու ու ժառերմներու գուրգուրալից ու հոգատար խնամքին տակ եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը ինքզինքը մինակ չզգաց։ Իսկ Նորա՞յրը ... Այդ մխիթարանքն իսկ չունեցաւ։

Ընկ. Նորայրը ծնած է 1890ին։ Արմաշի դպրոցը աւարտել յետոյ, մտած է Պէյրութի Ֆրանսական համալսարանը։ Լրացնելով ուսումը, անմիջապէս, 1914ին կը մեկնի Հայաստան՝ իր հայրենիքին ու ժողովուրդին ծառայելու դիտումով։ Հայկ. հասած ատեն, կը պայթի համաշխարհային պատերազմը եւ իբրեւ բժիշկ կը զինուորագրուի թրքական բանակին, ամբողջ պատերազմը անցընելով զինուորութեան մէջ։

1922ի աղէտէն վերջ կ՚անցնի Ցունաստան, ապա կուգայ Փարիզ՝ ուր եւ հաստատուեցաւ, բանալով առանձին դարմանատուն։

Անցեալ տարի ծախելով դարմանատունը, կը տեղափոխուի Փարիզի արուարձաններէն Լա Կառէն։ Այս տարուան սկիզբները մեկնեցաւ գաւառ։ Իր նպատակն էր հաստատուիլ հայաբնակ վայրի մը մէջ։ Ընկերներու խորհուրդով անցաւ Ցէյն։ Սակայն, իրմէ առաջ Ցէյն էր եկած ուրիշ բժիշկ մը։ Անոր արգելք չհանդիսանալու համար, գնաց Փրիւազ եւ աշխատանքի լծուեցաւ ֆրանսական շրջանակի մէջ։ Օտարներու մէջ ալ կնքեց իր մահը ...

Իր կեանքն այսքանն է յայտնի։ Բայց միայն այս չէ եղած իր կեանքը։ Միայն այն պարագան, որ չորս տարի անընդհատ, պատերազմի շրջանին, երկրի մէջ է մնացած, բաւական է, որպէս զի իր կենսագրութեան հարուստ էջերը կազմէն։ Էջեր, որոնք արիւնով շաղկապուած են իր հարազատ ժողովուրդի պայքարի ու տառապանքի հետ։ Հայկական Գողգոթայի կենդանի վկաներէն մէկն էր ան։

Ընկ. Նորայրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամագրուած է 1907 թիւին։ Մասնակցած է կուսակցական կարեւոր խորհրդաժողովներու, կարճ ժամանակով եղած է Փարիզի կոմիտէի անդամ եւ ապա, երկու տարի անընդհատ, ստանձնած է «Հրազդան» խումբի նախագահութիւնը։ Զինքը մօտէն ճանչցայ այդ խումբին մէջ։

Իբրեւ կուսակցական, ընկ. Նորայրն այն ընկերներէն էր, որոնց կեանքի ու գործունէութեան չափանիշները ոչ թէ զգացումներն են, այլ գիտակցութիւնը։ Դաշնակցական էր մինչեւ ուղն ու ծուծը։ Սակայն, կուսակցականութիւնը իրեն համարինքնանպատակ չէր, այլ միայն միջոց՝ ծառայելու հայ ժողովուրդին։ Ասկէ ալ կը բխէր Նորայրի այն համոզումը, թէ հայրենիքին լաւագոյն կերպով օգտակար ըլլալու համար, անհրաժեշտ է խոյն դաղափարի շուրջ գործակցութիւն ստեղծել ժողովրդական բոլոր տարրերուն հետ։ Ինքն անձնական օրինակով կը ջանար ապացուցանել այդ տեսակէտին ճշմարտութիւնը եւ հանդէս կուգար ամէն տեղ ու տարբեր շրջանակներու մէջ։ Եւ ուր ալ որ երեւար, միշտ իր շուրջ համակրանքի մթնոլորտ մը կը ստեղծուէր եւ իր գաղափարները արծարծելու եւ տարածելու դիւրին ճամբան կը գտնէր։

Կուսակցամոլ չէր, բայց հաւատաւոր կուսակցական էր։ Իբրեւ բժիշկ հմուտ հոգեբան էր։ Մարդոց հանդէպ յոռետես չէր եւ միշտ կը յուսար, թէ վատերն իրենց սխալն զգալով, վերջ ի վերջոյ, շիտակ ճամբան պիտի բռնեն։

Լաւ կը ճանչնար Թուրքը եւ Թուրքիոյ մասին խօսած ատեն, յուզէ եւ համոզիչ վերլուծման կ՚ենթարկէր ու կը դատապարտէր բոլոր անոնք, որ Թուրքիան յուրէ ուսումնասիրելու փոխարէն, կ՚առաջնորդուին զգացումներէ ու կը դիմեն ամբոխավարութեան։ Իբրեւ քաղաքական խորհող ունէր հասուն միտք, իրատես էր եւ երբեք հնարաւորութեան սահմաններէն չէր անցներ։

Բոլորին հաւատար ընկեր էր եւ կը ջանար որ եւ է կերպ ամէնուն օգտակար գտնուիլ։ Ժողովներու ատեն ուշադրութեամբ կը հետեւէր շարքային ընկերներու խօսքերուն եւ պարզ դարձուածքներով ու ընկերական չեշտով կը պարզաբանէր ու կը պատասխանէր իրեն եղած հարցումներուն։ Արհամարհանքն ու մեծամտութիւնը, փառասիրութիւնն ու մասւորականի ցաղնուականութիւնը» միանգամայն հեռու էին իր բնաւորութենէն։ Ընկերական շրջանակի մէջ ինքզինքը կը պահէր իբրեւ հաւասար եւ մասնակից էր բոլոր զբոյցներուն ու կատակներուն։ Մեծ պաշտամունք ունէր նահատակ ընկերներու հանդէպ եւ ժամերով կը պատմէր իր ունեցած հանդիպումները։ Առանձնապէս կը սիրէր խօսիլ Խաժակի մասին։ Անխտիր բոլորին կողմէ կը սիրուէր ու կը յարգուէր։

Լայն մասնակցութիւն կը բերէր հանրային կեանքին եւ բարոյապէս ու նիւթապէս հնարաւոր աջակցութիւն ցոյց կուտար Կարմիր Խաչին ու այլ դողութ միւս ձեռնարկներուն։ Թէ՛ կուսակցական ու Կարմիր Խաչի եւ թէ Գրական Ակումբի ու Բժշկական միութեան մէջ կարդացած իր դասախօսութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէին։

Դժուար է հաշտուիլ այն մտքին հետ, թէ սիրելի Նորայրն այլեւս մեզ հետ չէ։

ԱՇՈՏ-ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻԱՅԷՆ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐ ՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Մայիս 23ին, Պելճիոյ գաւառներէն 330 ընկերվարական քաղաքապետներ հաւաքուեցան Պրիւսէլի ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, Ժողովուրդի Տան մէջ, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այն դժուարին կացութեան վրայ, որուն մատնուած են գաւառական թաղապետութիւնները, գործազուրկներուն արուած նպաստներուն անբաւականութեան հետեւանքով։

Այս նպատակով գումարուած քաղաքապետներու ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց կառավարութեան ներկայացնել առաջարկ մը, ի մասին միջքաղաքապետական հիմնադրամի մը հաստատման, որ ո՛չ միայն պիտի կանխէր անգործութեան հետեւանքը, այլ եւ նպաստներու համար ըլլալիք ծախքերը հաւասարապէս պիտի բաժնուէին ամբողջ երկրին մէջ։

Այդ առթիւ, 15 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընտրուեցաւ, որդիմում պիտի կատարէր ներքին նախարարին մօտ։ Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ թափօրով ընկերանալ պատուիրակութեան։

Քաղաքապետներու այդ պատկառելի թափօրը երբ հասաւ արքայական պալատին մօտ, որ մաս կը կազմէ չէզոք գօտիին(*), հանդիպեցաւ ոստիկանական արգելքի։ Թափօրին մասնակցող երեսփոխան եւ ծերակուտական քաղաքապետները, առարկելով թէ իրենց պաշտօնատեղին պիտի երթան, արտօնուեցան անցնելու, իսկ միւս քաղաքապետներուն արգիլուեցաւ յառաջանալ։ Նոյն պահուն ոստիկանական ջոկատ մը ինքնաշարժով օգնութեան հասնելով, առանց յուրէ պատճառի եւ ազդարարութեան, կարճ մարակներով յարձակեցաւ թափօրին վրայ։ Ոստիկանապետ մը իր պաշտօնը կորսնցնելով, մինչեւ իսկ թուրը պատեանէն դուրս հանեց եւ բռնանալ փորձեց։ Բարեբախտաբար մեր ծանրագլուխ քաղաքապետները, այս կոպիտ ու անարգական վարմունքին հանդէպ պահեցին իրենց պաղարիւնութիւնը, եւ տեղի չտալու համար անախորժ դէպքերու, առանց պնդելու վերադարձան իրենց տեղը։

Այս դաւեշտա-ողբերգական միջադէպը մեծ աղմուկ հանեց տեղական մամուլին մէջ, ուր խստօրէն կը քննադատուի ոստիկաններուն ընթացքը, որ եղական է իր տեսակին մէջ։

Շաբաթ մը ի վեր, տեղական կառավարութիւնը առժամեայ լիազօրութիւն ստացած է պետական պիւտճէն հաւասարակշռելու համար, եւ երկու ամսուան համար դադրած են Երեսփոխանական Ժողովին եւ Ծերակոյտին գումարումները։ Ընկերվարականները նախապէս մեծ ընդդիմութիւն ցոյց տուին կառավարութեան լիազօրութիւն տրուելու խնդրին մէջ, սակայն 12 քուէներու պակասով պարտուեցան տեղի տալ։

ԴԻՒԹԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐ ՄԸ

Ամենէ մը ի վեր Պրիւսէլ քաղաքին կողմէ կազմակերպուած դիւթական գիշերուան հանդիսութիւնները տեղի ունեցան մայիս 25ին, Հէյզըլ կոչուած ընդարձակ բարձրաւանդակին վրայ, ուր շինուած է հսկայ սթատիոն մը քառանկիւնաձեւ, որուն մէջտեղը կայ կանանչազարդ սարաւանդ մը, իսկ չորս կողմերը շինուած են ամփիթատրոնի ձեւով աստիճաններ, որոնց երեքը ժողովուրդին համար, իսկ չորրորդը հրախաղութեանց յատուկ։

Առանց չափազանցութեան կրնանք ըսել թէ ներկաներուն թիւը 80000ի կը հասնէր։ Սթատիոնին աջ ու ձախ կողմերը զինուորական նուագախումբեր փոխն ի փոխ զուարթ կտորներ կը զարնէին։

Արքայական օթեակին մէջ բազմած էին Պելճիոյ թագաւորը, թագուհին, գահաժառանգ իշխանը, նախարարներ, Պրիւսէլի քաղաքապետը, եւլն։ Թագաւորը հանդէսին բացումը կատարեց, մատը կոխելով ելեկտրական կոճակի մը վրայ, որ իր տրամադրութեան տակ դրուած էր։ Անմիջապէս լուսեղէն փարոսներն ու լուսաձգակները իրենց պայծառ ու շողշողուն լոյսերով ողողեցին ամբողջ սթատիոնը, արեգակնային օրուան մը պատրանքը տալով։ Քիչ յետոյ, լոյսերը մարեցան եւ թանձր խաւար մը պատեց ամէն կողմ։ Քանի մը վայրկեան անցաւ, եւ ահա՛ մթութեան մէջ մարզադաշտին վրայ հետզհետէ սկսան երեւալ պարուհիներ, որոնք հուրիներու նման կը պարէին բացարձակ լռութեան եւ լուսարձակներուն արձակած պայծառ ու երփներանգ ցոլքերուն մէջ։ Յաջորդաբար ուրիշ խումբեր նուագախումբին ընկերակցութեամբ, եւ ճերմակ ու երկայն շղարշներ հագած խօլական պարեր կը յօրինէին հրաշագեղ ուրուականներու նման։ Անոնք երբեմն երփնագեղ թիթեռնիկներու երեւոյթը կ՚առնէին, երբեմն ալ դիցուհիներու եւ նայեադներու նման կը շողային գունագեղ ալիքներու մէջ, խոշոր շղարշներով կազմուած։ Պարուհիներուն այս դիւթական տեսարանը հաճելի ու խոր տպաւորութիւն մը թողուց ներկաներուն վրայ, որոնք մոլեգնաբար կը ծափահարէին։

Ժամը 10ին, ռումբերու որոտընդոստ պայթումներով սկսան հրախաղութիւնները, որոնց մէջ յիշատակութեան արժանի էին լուսեղէն ջրվէժները, ջուրի ցայտումները, ծաղկազարդ ծառերը, ծաղիկներու պատկերազմը, աստղերու փունջերը, նունուֆարները, ջուրէ դղեակը, եւ քալող լուսեղէն կենդանիները, ինչպէս փիղը, առիւծը, ընձուղտը, կոկորդիլոսը, եւլն։

Կէս գիշերին անօրինակ խանդավառութեան մէջ վերջացան հրախաղութիւնները, որոնց նմանը ցարդ տեսնուած չէր Պրիւսէլի մէջ։

Հէյզըլի այդ ընդարձակ դաշտին վրայ 1935ին տեղի պիտի ունենայ պելժ կառավարութեան կազմակերպած միջազգային ցուցահանդէսը, որուն համար այժմէն սկսած են մեծ պատրաստութիւններ տեսնել։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

(*) Թագաւորին պալատը, արքայական պարտէզը, երեսփոխանական ու ծերակոյտի պալատները, նախարարական շէնքերը, իրենց յարակից փողոցներով կը կազմեն Պրիւսէլ քաղաքին չէզոք գօտին, որուն մէջ արգիլուած է որեւէ համախմբում կամ հաւաքական ցոյց։

110 ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՏԱՐԿԱՊՈՐՏ ՄԸ

—·—

Վիեննայի մէջ ձերբակալուեցաւ Իվան Աբրահամովիչ անուն դատարկապորտ մը, որ ծնած է Գոռնայի մէջ եւ 110 տարեկան է։ Իր տարիքը կը հաշուէր գաւազանին վրայ, ամէն գարնան ճեղք մը բանալով 40 տարեկանէն ի վեր։ Ճիշդ 60 տարի է որ կը շրջի աշխարհը, առանց հաստատուն բնակարան ունենալու կամ հիւանդանոց մտած ըլլալու։ Իր առողջութիւնը կը վերագրէ իր կենցաղին, — եղանակին համեմատ երկիր եւ աշխատանք փոխելու։ Գտնուած է 50է չափ երկիրներ՝ Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։ Ունի սուր յիշողութիւն եւ կը խօսի եօթը լեզու։ Ոստիկանութիւնը մեղմելով ազատ արձակեց։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վիճակը

—·—

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ իբաքեկի մը սրտցաւ աղաղակը։

Շատ յաճախ երբ կը հանդիպիս հին կամ նոր Հ.Մ.Ը.Մ.ականի մը, առաջին հարցումը կ՚ըլլայ հասկնալ Միութեան վիճակը.— Գործունէութիւն չկայ, Միութիւնը կը մեռնի, ողջը յուսահատ օտար խումբերու մէջ կ՚երթան։ Եւ այսպէս շատ մը գանգատներ։ Բոլորն ալ ափսոսանքով կը վերյիշեն Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի փայլուն շրջանը երբ ան երկու գնդախաղի մէջ, նոյն իսկ Ֆրանսական խումբերու ախոյեանին (Ol. de Marseille)ի հետ կրցաւ մրցիլ եւ պատուաւոր դուրս գալ։

Ի՞նչ եղաւ այդ երէկի աղաքը. որո՞ւնն է յանցանքը։ Ահա կարգ մը հարցումներ որոնց պատասխանը շատ դիւրաւ կարելի է տալ, լուսաբանել ըլլալով Հ.Մ.Ը.Մ.ի ներքին անցուդարձերուն։

Ներկայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ամուլ վիճակը — խօսքս Փարիզի համար է — կը վերագրուի միայն վարչութեան կամ յանձնախումբին այլամերժ ընթացքին հանդէպ իր գործօն անդամներուն։ Օրինակներ շատ կան, բայց չեմ ուզեր հին խնդիրներ արծարծել եւ նոյն իսկ իրաւունք ալ կուտամ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարիչներուն որոնք գժուարին պարտականութիւն մը յանձն առնելով հանդերձ, կը կասին սրտցաւ անձերու պակասէն։

Ցաւալի է որ նուիրեալ անձեր չկան հիներուն կամ նորերուն քով, որոնք խանդավառութեամբ պահեն նոյն սերտ կապը Միութեան, ապէտի եղածները դանէ չցրուին։ Եւ մանաւանդ նոր սերունդէն, որ կը քշուի հոսանքէն։

Դարման մը պէտք է. բայց ի՞նչ պէ՞ս։ Այդ կ՚ըլլայ միմիայն ճիգով։ Ներկայիս Հ. Մ. Ը. Մ. մը կայ իր տկար կազմով եւ լոկ ֆութպոլիստ անունով։ Անհրաժեշտ է անոր շուրջ հաւաքուիլ ու փրփուկանտ ընել թերթերու եւ դասախօսութիւններու միջոցաւ, ինչպէս կ՚ըլլար շատ յաճախ։ Եթէ այս գործնական քայլը այսօր իսկ չառնենք, վաղը ուշ կ՚ըլլայ եւ այդ ատ մը տղաքն ալ ցրուած պիտի տեսնենք, ինչպէս տեսանք «athlétique» մարզիկ տղաքները, որոնք Հ.Մ.Ը.Մ.ի անկազմակերպ վիճակէն յուսահատ, գացին օտար մարզական խումբերու մէջ արձանագրուեցան։

Այս պարագան կը չեշտեմ յանուն բոլոր սրտցաւ հին կամ նոր Հ.Մ.Ը.Մ.ականներուն, որ լսեն եւ շարժին. որովհետեւ վերջին կորիզը, որ կայ ֆութպոլի Ա. խումբ անունով, դատնացած՝ Միութեան պատասխանատու վարիչներու ընթացքէն, կը սպառնան ցրուիլ կամ ուրիշ անունով գործել։ Հ. Մ. Մ.ը, Տորքը օրինակներ են։

Այս առթիւ, պարագայ մը.— Ապրիլ 9ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը մրցի C. R. S. 4 Cheminotի Ա. divisionի պատկանող խումբին դէմ։ Դեռ առաջին կիսախաղը չաւարտած, ցաւալի արկած մը կը պատահի. հայ խաղացողներէն Սուրէն Գալէճեանի խաղի ընթացքին, հակառակորդէ մը գէշ բաւոր կիցի հարուած մը ստացած ըլլալով, ոտքը կը կոտրի եւ նուաղած վիճակին մէջ կը փոխադրուի St. Louis հիւանդանոցը։ Շողարձակով քննած եւ տեսած են որ ոտքին ոսկորները կոտրած են։

Այս լուրը երբ կը հաղորդուի Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչութեան մէկ անդամին, ան անտարբերութեամբ մը կը հարցնէ թէ արկածեալ տղան ապահովագրուա՞ծ է։ Դրական պատասխանին վրայ, կ՚աւելցնէ — «Ան ամեն է եւ բան մը չէ»։ Այսինքն ոտք մը կոտրուած ըլլալը կարեւորութիւն չունի, կը բաւէ որ ապահովագրութենէն օրը 10 Ֆր. ստանայ...

Ներկայ վարիչներուն ամենամեծ անտարբերութիւնը կ՚ապացուցուի անով որ դեռ Հ.Մ.Ը.Մ.էն ոեւէ մէկը պաշտօնական այցելութիւն մը տալու չէ հիւանդին, մինչ օտարները, այդ մրցումին հակառակորդ վարիչները, միշտ կը հետաքրքրուին եւ շատ յաճախ կ՚այցելեն հիւանդանոց։ Դարձեալ այս վերջիններն են որ Փութպոլի «Թուռնուա» մը պիտի սարքեն ի նպաստ հայ արկածեալ տղուն։ Արդեօք մեր վարիչները իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերե՞ն։

Եզրակացնելով ըսեմ, որ այդ մի քանի տղաքը այսօր դառնութեամբ լեցուած են եւ կը զանգատին թէ իրենց ճիգերը եւ զոհողութիւնները գնահատող մարմին մը չկայ, թէ տարբեր ճամբայ մը խորհելու է։

Եթէ ժամ առաջ չշարժինք, պիտի տեսնենք որ այդ «տարբեր ճամբա» միւսներուն քով պիտի տանի...

ՄԵՐՁԻ

ԿԱԶՄԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ՖԻԼԻՓ ՎԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

...երէկ հաղորդած էինք խարբուռի (Սուտան) մեր գործօն ընկերներէն ...արարախօս Ֆիլիփ Վանեանի մահը: ...Յուսարերթէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ յուղարկաւորութեան մասին...

Մայիս 10ի կէսօրէն յետոյ դագաղը ...փոխադրուած էր Խարթումի եւ Օմ...դուրմանի մէջ: Հարիւրաւորներ կը ...լին ողբացեալին բնակարանը: ...ալի մէջ էր բովանդակ քաղաքը: Ժամը 5.15ին հասաւ անգլիական ...խմբին վարդապետը: Պարտէզին ...մէջ տեղաւորուած էր ողբացեալին դագաղը, որուն մէջ պաշտօնական ...ազգուած, անմեղուկ ու բարի իր ...ժպտանքովը կը հանգչէր ամենուն ...սիրելի Ֆիլիփը: Դագաղին առջեւ ...րպով շարուած ծաղկեպսակներուն ...յ ծալք ծալք կը հանգչէր հանգուցեալին այնքան պաշտելի հսկայ ...ու գեղեցիկ Եռագոյնը: Հինգ վայրկեան թեթեւ եկեղեցական արարողութենէ մը վերջ՝ սգակիր այրեր, ...ւսարը ու երդայրները եւ վերջապէս ընկերներն ու բարեկամները իրենց վերջին համբոյրը տուին ողբացեալին. եւ դագաղը մեռելակառքին մէջ տեղաւորուեցաւ, ծածկուած Եռագոյնով եւ շրջապատուած ծաղկեպսակներով ու ճամբայ ելաւ սրբոց...ներու մէջէն:

Եօթանասունէ հինգ ինքնաշարժերու հսկայ մեռելաթափօրը կտրեց ամբողջ ...ային երկայնքը եւ պահ մը դադրեցնելով Վանեան հաստատութեան առջեւը՝ շարունակեց ճամբան: ...ն խանութներ գոց էին, իսկ ոմանք ալ իջեցուցին իրենց փեղկերը իր յարգանքի վերջին ցոյց:

Ժամը 5.35ին թափօրը գերեզմանատան առջեւն էր, ուր ոստիկանները ...րուած էին, կարգը պահպանելու համար: Դրան առջեւ կը կենային ...րքին նախապատուութեան ներկայացուցիչը եւ նահանգային կառավարիչը, ...րիչ բարձրաստիճան Անգլիացիներու հետ. առաջին երկուքը ձեռքերնին մէկ մէկ ծաղկեպսակ:

Կեցաւ մեռելակառքը: Առաջին անգամ վերցուեցաւ Եռագոյնը զոր չորս ...կիներէն բռնած առջեւէն տարին ...րս երիտասարդներ, յետոյ դագաղը ...բարեկամներու ձեռքերուն վրայ, ապա ...ծաղկեպսակները որոնց հետեւեցան ...ակիցներու հսկայ թափօրը: Գերեզմանը պատրաստուած էր Վանեան ...ընտանեկան դամբարանին մէջ, հին գերեզմանատունը, բարձր կառավարիչին ...նաւոր արտօնութեամբ, որովհետեւ ամիսներէ ի վեր նոր գերեզմանատուն մը բացուելով հինին մէջ թաղումը բացարձակապէս արգիլուած էր:

Անգլիքան վարդապետը կատարեց ...վորական արարողութիւնը: Վերջէն ...յ երիտասարդներէն մէկը Աւետարանէն գլուխ մը կարդաց, ապա բոլոր ...երիտասարդութիւնը Ներդաշնակօրէն ...րգեց «Ի վերին Երուսաղէմ»ը եւ «Հայր Մեր»ը որմէ ետք ընկ. Գ. ...այեանի խոր զգացումով կարճ ...դամբանական մը կարդաց եւ ընդհանուրի՝ Հայու եւ օտարի՝ առատահոս ...արցունքներով գերեզման իջեցուցին ...ողբացեալին դագաղը, փաթթուած իր ...այնքան գուրգուրած Եռագոյնով:

Ցանեցինք ափ մը հող եւ գլխիկոր տուն դարձանք:

Անօրինակ էր վերջին յարգանքը մասնակցողներուն բազմութիւնը: Սուտանի համար բոլորովին աննախընթաց:

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին հետեւեալները:

«Սուտանահայ գաղութային վարչութիւն» հետեւեալ մակագրութեամբ. «Սուտանահայ գաղութէն իր սիրելի Ֆիլիփին», Հայկական Ակումբի վարչութիւնը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղը, Հայ Ազգ. վարժարանը:

Կարգադիր Յանձնախումբին կողմէ արդիլուեցաւ անհատներու կողմէ պսակներ ղրկելը, որպէսզի ողբացեալին փափաքին համաձայն բարենպատակ նուիրատուութիւններ ըլլան:

Օտարներէն ծաղկեպսակներ կային պետական հաստատութիւններէն եւ Աւետարանական Կարեւոր Տուներէն, որոնց անունները մի առ մի թուելը երկար պիտի ըլլար: Ինչպէս նաեւ ներկաներու անունները: Բաւ է ըսել թէ ներկայ էին շատ մը պետական անձնաւորութիւններ թէ պաշտօնական հանգամանք ունեցողներ եւ թէ անձնական բարեկամներ: Ղըպտիներու Առաջնորդը, օտար գաղութներու ներկայացուցիչներ: Անգլ. Աղջկանց Բարձր վարժարանի տնօրէնուհին եւ առեւտրական բարձր դասը: Առանց բացառութեան ամբողջ հայութիւնը եւ բարեկամներու շատ լայն շրջանակը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՓԱՓԱ ԷՖԹԻՄԻ

«Բանալիները յանձնէ, եթէ ոչ...»

—.—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն...

Փափա էֆթիմ էֆ., որ երկար ատենէ ի վեր արարողութիւնները թուրքերէն լեզուով կ'ընէ իր եկեղեցիներուն մէջ, տասը օր առաջ թղթատարով ստացած է նամակ մը, որ ի միջի այլոց կ'ըսէ.

«Վա՛յ Անատոլուի խորերէն եկած տէրտէր, փոխանակ քանի մը հոգի գլուխդ հաւաքելու եւ արարողութիւն կատարելու, լաւ կ'ընես եթէ քալելով հոն ուրկէ եկած ես, եւ մեկնելէ առաջ ալ Պատրիարքարանին յանձնես քու բռնագրաւած երկու եկեղեցիներու բանալիները: Քեզի համար աղէկ պիտի ըլլայ, եթէ այսպէս ընես: Հակառակ պարագային, քեզ պիտի բռնանք եւ փողոցներու մէջ պիտի քաշկռտենք: Զըլլայ որ կարեւորութիւն չտաս մեր այս սպառնալիքին: Ուշ ալ ըլլայ, անպայման պիտի կատարենք մեր խօսքը»:

Վագըր կ'ըսէ թէ ոստիկանութեան յանձնուած է այս նամակը, որ Աթէնքէն նամակատան յանձնուած է, ինչպէս կ'երեւի վրայի դրոշմաթուղթերէն:

Փափա էֆթիմ էֆ. այս առթիւ յայտարարած է.

— «Երկու նամակ ստացայ: Մէկը մահ կը սպառնայ ինծի, իսկ միւսը գիմնուորութենէ ազատ արձակման թուղթ մը կը պարունակէ միայն: Ես այս տեսակ սպառնալիքներու կարեւորութիւն տալու մարդ չեմ, որովհետեւ աւելի խիստները տեսայ: Ո՛չ եկեղեցիները Պատրիարքարանին պիտի յանձնեմ, ոչ ալ Անատոլու պիտի երթամ: Այս օրերս շատ զբաղած եմ եւ աղօթքները թուրքերէնի կը վերածեմ: Յետոյ, 30 հատորի հասնող այս ձեռագիրները պիտի տպեմ»:

Մահը պատիժներ՝ դաւաճաններուն

—.—

Գրած էինք թէ օրինագիծ մը ներկայացուած է Ազգ. Մեծ Ժողովին, ամբաստանեալ համար Հանրապետութեան պաշտպանութիւնը:

Օրինագիծը յանցանքները ճշդելէ յետոյ, կը նախատեսէ հետեւեալ պատիժները...

Վարչապետը, գործավար մը կամ քանի մը գործավարներ սպանելու նպատակով դաւադրութեան մը մասնակցողը, միայն այս մասնակցութեան համար 1—3 տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուի:

Եթէ ժողովին մէջ սպանութեան որոշումը տրուած է, այս որոշման մասնակցողները 3-5 տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուին:

Իսկ ժողովին ներկայ գտնուող բայց որոշման չմասնակցողները, մէկուկէս տարիէն մինչեւ չորս տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուին:

Եթէ, տրուած որոշումին հետեւանքով, սպանութիւն փորձուի կամ գործուի, որոշման մասնակցողները, 10 տարիէն պակաս չըլլալու պայմանով, ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուին:

Իսկ անոնք որ չեն մասնակցած սպանութեան փորձը առաջ բերող որոշման, բայց ներկայ գտնուած են ժողովին, հինգ տարիէն պակաս չըլլալու պայմանաւ ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուին:

Օրինագծին մէջ յիշուած է նաեւ թէ պատիժէ զերծ պիտի մնան յանցանքը կառավարութեան իմացնողները:

Հինգէն տասներկու տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուին անոնք որ կը փորձեն մէկ գաւառակին տիրապետութիւնը ապահովել միւսներուն վրայ, կամ բռնութեամբ ջնջելու կ'ելլեն դասակարգ մը, կամ կը կազմեն ընկերութիւններ որոնց նպատակն է բանի տապալել երկրին մէջ հաստատուած տնտեսական կամ ընկերային կարգուսարքը, եւ կամ դրդութիւն կը կատարեն այս նպատակով, կամ կը վարեն այդ տեսակ ընկերութիւններ:

Նոյն պատիժին կ'ենթարկուին նաեւ անոնք, որ կը կազմեն կամ կը վարեն այնպիսի ընկերութիւններ որոնց նպատակն է բռնի ջնջել երկրին քաղաքական կամ իրաւական ո եւ է մէկ կարգը:

«Օ չէյթէն վա՞ր մը»..

—.—

Լաւատեղեակ թուրք մը կը պատմէ թէ՝ Ճումհուրիէթ թերթը Պոլսոյ մէջ կը սպառի օրական 1000 հատ: Երբ Քեազիմ Գարապէքիրի նամակներու հրատարակութիւնը սկսած է, թերթին օրական սպառումը բարձրացած է 10.000ի: Թուրք ընթերցողներ, թերթ գնելէ առաջ, ցրուիչներուն կը հարցնեն եղեր.

— «Օ չէյտէն վա՞ր մը» (անկէ կա՞յ թերթին մէջ)...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կոչ Պոլսեցիներու

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 Մայիս.—Հայրենակիցներ Պոլս.Տիգրէյ.Տէօվրէկ.Զօնկուլտաքի, Մարսէյլի մէջ հիմը դրինք Պոլսոյ եւ շրջակայից հայրենակցական Վերաշինաց միութեան մը, որու գլխաւոր նպատակներէն առաջինն է Ս.Հայաստանի մէջ կառուցանել «Նոր Պոլիս» անունով թաղամաս մը, արտասահմանի մէջ անտուղութեան մատնուած թշուառ ու աշխատաւորիկ հայրենակիցները տեղաւորելու համար:

Սոյն նպատակի իրագործումը կախուած է բոլոր հայրենակիցներու միահամուռ ջանքերէն:

Ուստի կոչ կ'ընենք մեր կազմակերպուած (հայրենակցական-երիտասարդաց) եւ անկազմակերպ հայրենակիցներուն որ օր առաջ համախմբուին այս նուիրական գործին շուրջ, կարճ ժամանակամիջոցի մէջ հզօր թափով սաեղծելու համար «Նոր Պոլսոյ» վերաշինութեան ֆոնտը որ պիտի դառնայ մեր փրկութեան լաստը:

Վարչութիւն

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՎԷՃԸ

—.—

ԿՐԸՆՈՊԼ.— «Յառաջ»ի մէջ դարմանքով կարդացի Գ. Գալայճեանի «Հերքումը»: Ես դէպքը հաղորդած էի մանրամասնօրէն, բայց «Յառաջ»ը տպած էր երկու տողով: Իրականութիւնն այն է որ պ. Գալայճեան եւ իր ընկերը, Զառկի իրիկունը սրճարանէ սրճարան թափառելէ եւ աջ ու ձախ յարձակելէ եւ փչելէ յետոյ, ճամբան կը հանդիպին ընկեր Կ. Սուքիասեանի, եւ ոչ միայն կը ծեծեն, այլ եւ կ'ափշտացնեն դրամը եւ թուղթերը: Ես միայն գումարը սխալ գրած էի: (Ոստիկանական տետրակին մէջ նշանակուած է 73 ֆր.): Երկուքն ալ 24 ժամ բանտարկուելէ յետոյ արձակուեցան, դատուելու պայմանով: Գ. Գալայճեան մայիս 12ին դատապարտուեցաւ 300 ֆրանք տուգանքի եւ դատական ծախքերու վճարման, փողոցին մէջ աղմուկ հանած եւ ուրիշին վրայ յարձակած ըլլալու համար:

Միւս դատն ալ առանձին:

ԳԱՄԷՐ

ՌՈՒՍԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅՈՒՑ

—.—

1929 յունիսին իտալական ջրօդանաւերու տորմիղ մը այցելած էր Սեւ Ծովու ռուսական նաւահանգիստները: Այս օրերս, երկու իտալական սուզանաւեր այցելեցին Պաթում, ջերմ ընդունելութիւն գտնելով: Ռուսական «Կարմիր Կովկաս» յածանաւը Սեւաստոփոլէն Պաթում գնաց, դիմաւորելու համար իտալական նաւերը: Մոսկուայի իտալական դեսպանն ալ Պաթում հասած է: Անդրկովկասի փոքրիկ հանրապետութիւնը սեղան մը տուաւ ի պատիւ դեսպանին:

Իտալական թերթերը մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն այս դէպքը:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Գ. Ա. Աղամեան, որ երէկուան թղթատարով գրութիւն մը գրկած էր Դպրեցակէրի մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՏԱՌԵՐՈՒ ԴԷՄ

—.—

Սեյանիկի Հորիզոնը ճետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 մայիս).

— «Կարծիք ու տեսակէտ կ'ուզեն.— Թող կարդան արտասահմանի թերթերը, որոնք կարգ-կարգ կը գրկուին խորհրդային թերթերու խմբագրութեանց եւ որոնք, գրեթէ առանց բացառութեան, ձաղկեցին Երեւանի ծրագրած այս նոր բարբարոսութիւնը մեր անմեղ տառերուն դէմ: Երեւանցիները չեն ուզեր հասկնալ, ուղղագրութեան այլանդակ փորձէն վերջն իսկ կը յամառին չհասկնալ, թէ հայ լեզուն եւ հայ գիրը, իրենց հօրենական ժառանգութիւնը չեն եւ չեն մանաւանդ անտէր կալուած մը, ուր կրնան ազատ համարձակ աւերներ գործել: Չեն ուզեր հասկնալ, թէ իրենց այս կարգի ձեռնարկները կը շահագրգռեն ամբողջ հայ ժողովուրդը եւ անոր մտաւորականութիւնը, որ իր տիրական կարծիքը ունենալու, արտայայտելու եւ նոյն իսկ պարտադրելու իրաւունքը կը վայելէ: «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չեն, երբ հարցը հայրենավտար բազմութեանց ճակատագրին հետ կապ ունի: «Ամենայն Հայոց կառավարութեան» տեղ կը դնեն սակայն իրենք զիրենք, եւ ուրիշ կարծիք չեն ուզեր լսել, երբ կ'ելլեն ուղղագրութիւն եւ տառ փոխելու:

Ձենք ըսեր բացարձակ կերպով, թէ կարելի չէ որոշ —ոչ-արմատական— փոփոխութիւններ մտցնել մեր կարգ մը տառերու ձեւին մէջ: Կ'ըսենք, սակայն, որ Երեւանը իրաւունք չունի ինքն իր գլխուն լատինականի կամ սլաւական տառերով փոխարինելու տասնեւհինգ դարերու պատկառելի ու պատմական հնութիւն մը ունեցող հայկական այբուբենը: Հարցին մասնագիտօրէն մօտենալու ընդունակ մտքերը միայն Երեւանի մէջ չէ որ կ'ապրին: Արտասահմանն ալ ունի իր հեղինակաւոր մասնագէտները, որոնց կարծիքը ներելի չէ անտեսել: Եթէ չեն կրնար զանոնք ի մի բերել իրենց ունեցած ուժերուն հետ, կարելի է սակայն անոնց բոլորին կարծիքները ստանալ, բարբարոսական նոր քայլը առնելէ առաջ: Կրնան անքէթ մը բանալ արտասահմանի մէջ եւ պատճառաբանեալ կարծիքներ հաւաքել, անոնցմէ եզրակացութիւն մը հանելու համար: Փորձը ցոյց չտուա՞ւ որ ինքնագլուխ կերպով որոշուած նոր ուղղագրութիւնը հետեւորդ չունեցաւ արտասահմանի մէջ: Կը կարծեն որ աւելի՞ բախտաւոր պիտի ըլլան տառերու փոփոխութեան հարցին մէջ, իրենց անմիտ քմայքները արտասահմանին պարտադրելու տեսակէտէն:

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն պոլշեւիկեան այս յիմարութիւնները, նոր ուղղագրութենէն յետոյ՝ նոր տառերն ալ մտրակով ու բռունցքով պարտադրելու այս խելագար ճիգերը, որոնք, բարեբախտաբար, «կարմիր գծէն դուրս» չեն կրնար անցնիլ...:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Զեկոյց)

Հ. Գ. Ընկերակցութեան վարչութիւնը նկատի առնելով իր անդամներու կողմէ յայտնուած բազմաթիւ գանգատները, ստիպուած է հրապարակաւ պարսաւել կարգ մը գրավաճառներու, տպագրական տուներու, թերթերու եւ գործակալներու ոտնձգութիւնը հայ գրողին հեղինակի իրաւունքին դէմ:

Անպատասխանատու կերպով շահագործուած է հայ գրողը: Բացի այն որ վճարումի դրութիւնը հաղուագիւտ դիպուած է, բարոյական վարձատրութեան տարրական իրաւունքն ալ կը զլացուի իրեն:

Ցօղուածներ կ'արտատպուին թերթէ թերթ առանց գրողին կարծիքը առնելու: Գիրքեր կ'արտատպուին առանց հեղինակին հաւանութեան: Սպառած գործերու նոր տպագրութիւններ լոյս կը տեսնեն առանց հեղինակին կամ ժառանգորդներուն արտօնութեան եւ առանց սանթիմ վճարելու անոնց:

Կան թերթերու գործակալներ եւ գրավաճառներ որոնք արհեստի վերածած են հայ թերթերու եւ հայ հեղինակներու դէմ գործուած չարաշահութիւնը:

Կ'ազդարարենք ամէնուն թէ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամի մը որ եւ է գրութիւնը, ըլլայ թերթի մէջ երեւցած յօդուածի կամ գիրքի ձեւով, կարելի չէ արտատպել, առանձին հրատարակել, թարգմանել կամ բեմերու վրայ ներկայացնել առանց հեղինակին կամ իր ժառանգորդներուն գրաւոր արտօնութեան:

Անհատողները, ով որ ալ ըլլան, անհատ կամ հաստատութիւն, պիտի հետապնդուին անխնայ:

Կը յայտարարենք որ չպիտի վարանինք նեթէ հարկ ըլլայ դիմել նոյնիսկ դատական միջոցներու բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր միջազգային պայմանագրերով յարգուած է հեղինակի իրաւունքը:

Վարչութիւն

«ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ»

—.—

«Ճիւմհուրիյէթ»ի բռնիկագիրը կը գրէ.—

Երէկուան «Սոն Փոստա»ն «Խայտառակութիւն» խորագրով նկար մը տպած էր: Այդ նկարը ցոյց կուտար Խզլաւուտուս հրապարակին վրայ բացուած կրպակի մը առջեւ կուտակուած քարերուն վրայ «ուշադրութիւն» հրաւիրող թրքական դրօշ մը:

Ընդհ. պատերազմին, մեր դրօշը իր խանութին մէջ իբր վարագոյր գործածող ազէտ խանութպան մը բանտարկուեցաւ: Անկէ ի վեր տասնըհինգ տարի անցած ըլլալով հանդերձ, թուրք դրօշը՝ հրապարակներուն վրայ բացուած կրպակներուն վրայ կը ցեն:

Մինչ մենք չենք կրնար հանդուրժել որ ազգային արժանապատուութեան արժանի յարգանք մը չընծայուի, յարգանքը ձգեցէք՝ անարգանք ընողներ երեւան կուգան: Ըստ իս, այս խայտառակութիւնը անգիտակցաբար չէ եղած: Աղբային դրօշը կրպակի վրայ չդրուիլը չգիտնալու չափ էշ մարդ չեմ կրնար երեւակայել: Ու վստահ եմ որ հոս վատօրէն անարգելու միտում մը կայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՊԱՀԱԿԸ

Ու այդպէս անորոշ կացութեան մէջ նա մնաց մի քանի օր: Սեւ, չոր հացը էր կարողանում ուտել. երբեմն մէկը, կամ միւսը տնէն ստացած իր ուտելիքէն բաժին էր հանում նաեւ Գուրգէնին:

Վերջապէս մի օր կանչեցին նրան հարցաքննութեան: Երկար տեւեց հարց ու փորձը. լցրեցին մի մեծ հարցարան: Պահանջեցին ստորագրել հարցարանը: Գուրգէնն առանց տատանուելու ստորագրեց:

— Այլ եւս ազա՞տ եմ հեռանալու վերադառնալ:

— Դեռ կը տեսնենք, ընկեր. դեռ մի քանի օր մեր հիւրն էք: Տարէք սենեակ թիւ 3ը:

Երկու զինուորներ տարան նրան թիւ 3ը:

Այդ սենեակը նոյնպէս լիքն էր ծայրէ ծայր, ամէն տիպի, ամէն դասակարգի, ամէն տարիքի մարդկանցով: Գուրգէնի պէս ոչ ոք չգիտէր, թէ ինչո՞ւ է բանտարկուած. եւ ե՞րբ է լինելու վերջը:

Ու այդպէս, Գուրգէնն այլ եւս արեւ չտեսաւ:

Այնքան ժամանակ միայն նա եղաւ բաց երկնքի տակ, որքան անհրաժեշտ էր Չեկայէն կեդրոնական բանտը անցնելու համար:

Գուրգէնը բանտարկուած էր: Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ:

Ո՞վ կարող էր պատասխանել այդ ինչուին:

Փետրուարեան ապստամբութիւնն ազատութիւն բերեց նաեւ Գուրգէնին:

1921 թ. փետրուար 18ը: Ի՜նչ օր էր այն: Կապոյտ երկինք, շողշողուն արեւ, ու ճերմակ, խրխուտ ձիւն:

— Ազատութիւն ...

Բանտերը բաց, բոլշեւիկեան բռնութիւնը վտարուած. ու սրտերը պայթելու աստիճան խանդավառ, ուրախ. գրկախառնութիւն, համբոյր, երգ ու պար, ցնծութիւն փողոցներում ու եղբայրութի՛ւն, եղբայրութի՛ւն:

Ազատութիւնը բացել է սրտերը, ազատութիւնը վանել է քէնը ու մարդիկ ուրախ են, երջանիկ:

Ա՛, այդ օրը. ո՞վ կարող է մոռանալ, ի՞նչպէս կարելի է մոռանալ:

Ով բռնութեան մէջ չէ եղած՝ նա չգիտէ արժէքն ազատութեան:

Գուրգէնն այժմ գիտէ, թէ ինչո՞ւ Նիւ Եորքում, այն օրը, հայ ժողովուրդը սրտի խորքէն կանչում էր.

— Կեցցէ՛ ազատ Հայաստան:

Հայրենիք, եւ այն էլ ազա՛տ հայրենիք այդ է կեանքի ամենամեծ երջանկութիւնը:

Ապստամբութեան առաջին օրերին Գուրգէնն այնպէս տկար էր եւ այնպէս յոգնած, որ չկարողացաւ տունէն դուրս գալ:

Առաջին առթիւ նա մտածեց Աստղիկի մասին:

Գտաւ նրան կրկին իր տունը, իր սենեակում, որ չունէր սակայն նախկին հրապոյրը: Պարապ էր սենեակը. բռնագրաւուած, կողոպտուած էր ամէն ինչ:

Աստղիկը Գուրգէնին տեսնելով՝ լացեց:

Նա փոխուած էր, նիհարցած:

Նրա տատը, չդիմանալով այդ երկու ամսուայ նիւթական ու բարոյական զրկանքին, մեռել էր: Աստղիկի հայրը սպաների հետ հիւսիս էր աքսորուած. նա մինակ էր, բոլորովին մենակ:

Գուրգէնն ուխտեց իր սրտում պաշտպանել այդ անտէր մնացած աղջկան, ու թոյլ չտալ, որ նրա մազին մի վնաս հասնի:

Բայց այդ օրերին ո՞վ կարող էր իր փափաքը իրագործել: Կռիւ էր ու ամէն մարդ նախ աշխատում էր ազատութիւնը պաշտպանել, խաղաղութիւնը վերահաստատել:

Ու Գուրգէնն էլ նետուեց կռուի դաշտ, կռուեց իր հարազատ եղբայրների դէմ. որովհետեւ նրանք բերել էին օտարի լուծը ու գրել իր, Աստղիկների, բովանդակ հայ աշխարհի վզին:

Ով էլ որ լինի, թէկուզ հարազատ եղբայրդ ով օտարի լուծը պարտադրէ հայրենիքիդ, պիտի զարնե՛ս, զարնե՛ս անխնայ:

Բայց Գուրգէնի, բոլոր Գուրգէնների ուժը չբաւեց պաշտպանելու նուաճուած ազատութիւնը, գտնելու խաղաղութիւնը:

Ու Գուրգէնը՝ իր նման զինակոյն նպատակի համար կռուողների հետ՝ բռնեց նահանջի ճամբան:

Պարտուեց հայ ժողովրդի ֆիզիքական ուժը, բայց անպարտ մնաց նրա հոգին:

Ու այդ հոգին պիտի թեւածէ Հայաստանի երկնակամարում, պիտի թեւածէ աշխարհէ աշխարհ ու բոլոր Հայերի ականջին, սրտին պիտի հնչեցնէ ազատութեան կանչը:

«Ընկաւ ազատութիւնը, բայց անմահ է նա. ոտքի կը կանգնի. կեցցէ՛ ազատութիւնը»:

Նահանջի ճամբին. Խարարա — քէնդ գիւղում. Արմիկի լեռը բարձրանալու առաւօտեան, երբ ճամբայ ընկնելու հրամանը հնչեց գիւղում, մի երիտասարդ սպայ անձնասպան եղաւ. խփել էր ուղիղ սրտին. բացուել էր կուրծքը եւ արիւնը ներկում էր հայ հողը:

Մահն անմիջական էր:

Գուրգէնը ներկայ էր, երբ փոս փորեցին հապճեպ ու թաղեցին նահատակը: Երիտասարդ մի կեանք: Ո՛չ, մի հայ սիրտ:

Ու թուաց Գուրգէնին, թէ ամբողջ տարագրութեան մարմինն ու սիրտն էր այն, որ թաղուած մնաց հայրենի հողում, ու հոգին ազատուած մարմնի բեռէն՝ սլացաւ վե՛ր. վե՛ր ազատութեան պատգամը պարզելու ամբողջ աշխարհում:

Ու երբ՝ նոր ծաղկած ծառէն կարած ցուպը ձեռին՝ բռնեց Արմիկի սառնանելիկերելքի ճամբէն, մարմինը թեթեւ էր, ընթացքը հաստատ:

Գուրգէնը մնաց Լեռնահայաստանում մինչեւ նրա անկման վերջին օրը:

Ղուշչի — Բիլակ գիւղի բարձունքներէն նա վերջին անգամ տեսաւ Մասիսի վեհապանծ գագաթը, ու նրա պատկերն անջնջելիօրէն դրոշմած իր հոգում՝ հասաւ Արաքսի ափը, Պարսկաստան անցնելու համար:

Ամառ էր: Նահանջողների մի հոծ բազմութիւն Արաքսի ափում հերթի է սպասում Պարսկաստան անցնելու համար:

Նախապատմական պարզ լաստը օրուայ մէջ հազիւ մի երկու հարիւր հոգի էին փոխադրում: Արաքսը լողալով անցնիլը՝ ամէն մարդու գործ չէ: Շատերն այդ յանդուգն փորձի զոհը դարձան, կուլ գնալով գետի կատաղի ալիքներին: Ձիերն անգամ խրտչում էին նրա զօռ տեսքէն:

ԽԱԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Թող մեր հակառակորդները մեզ մեղադրեն, որ եկողների մասին տեղեկութիւններ ենք տալիս։ Սակայն եթէ այդպիսիների ականջից բռնած բերենք այստեղ, կ՚իմանամ թէ ինչե՛ր են կատարւում եւ իրենք հատորներ կը գրեն։ Մենք այնքան ենք նրանց մերկութիւնն ու սիրտ մաշող պատմածները լսել ու տեսել որ, մի տեսակ սովորական է դարձել։

Եթէ որբերը արձակեն, մանրամասն կը գրեմ։

Անգլեւպարսիկ համաձայնութեան առդիւնքները

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓԱԿՈՒԻ՞Ն

ԹԱՒՐԻԶ, 18 մայիս (Ցառաջ)։ — Անգլեւպարսիկ համաձայնութիւնը կնքուելէ յետոյ, Թեւանտուզի գծով 15 օթօ ապրանք (շաքար) եկաւ եւ տեղիս մաքսատունէն ապրանք տարաւ մինչեւ Պէյրութ։ Այս գծին բացումը մեծ վնաս պիտի պատճառէ խորհրդային առեւտուրին։ Կարմիրները իրենց հաստատութեանց պաշտօնեաներուն հարիւրին յիսունը կրճատեցին։ Կ՚ըսուի թէ բոլոր հաստատութիւնները պիտի փակուին եւ միայն Տորգ — Պրետը պիտի մնայ, այսինքն մէկ առեւտրական ներկայացուցիչ։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ առիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զաւարեան» Գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը ներկայացուի 5 ԹԻՒ ԽՆԼԱԳԱՐԸ

ՄՈՒՏՔ՝ 1 ՖՐԱՆՔ

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10 ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

×

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

կազմակերպուած՝ ԶՕՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ. 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը ներկայացուի՝ «ՄԵՐ ՍՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ» (Զաւեշտ)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ին

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին.— Տէսինի Երկսեռ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Արծիւ» Ֆանֆառը, ղեկավարութեամբ Գ. ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆի։ Օրիորդներ՝ ՏՈՎ. ՏԷՐ - ԳԵՏՐՐՍԵԱՆ, ՀԵՐԱ ԳԸՄՊԼԵԱՆ (Մեներգ)։ Մ. ՀԻՒՍԵԱՆ, Տիկ. Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ և ընկ. ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ (Արտասանութիւն)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

⁂

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին։

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

×

ՊՈՐՏՕ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Քրիստափոր» խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Իսահակ Թանաճեանի (Ցարութիւնեան) իր հօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՆԱՃԵԱՆի ողբալի մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Domesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Կը խնդրուի չմոռնալ...

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնէն կարգ մը բաժանորդներ երկար ատենէ ի վեր առկախ ձգած են իրենց հաշիւները։

Կը խնդրենք փութացնել վճարումը։

Ինչպէս յայտարարած ենք 1931 հոկտեմբեր 10ի ՅԱՌԱՋով, Անգլիոյ եւ գաղութներուն համար տարեկան բաժնեգինն է 250 փրանք (վեցամսեայ 130 փրանք), իբրեւ հետեւանք ստեռլինի անկման։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Նկատի առնելով տոլարին յարափոփոխ վիճակը, այսօրուընէ (19 մայիս) Ամերիկայի բաժնեգինները ալ պիտի հաշուենք փրանքով, — Տարեկանը՝ 200 փրանք, վեցամսեան՝ 100 փրանք։ Մինչեւ հիմա չվճարուած բաժնեգինը պիտի հաշուենք նոր սակով։

ԾԱՆՕԹ. — Անգլիոյ եւ գաղութներու, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ եղած տարբերութիւնը (250 եւ 200) հետեւանք է թղթատարական ծախքի տարբերութեան։ Առաջիններուն համար մէկ թերթի թղթ. ծախքն է՝ 30 սանթիմ, միւսներուն համար՝ 15 սանթիմ։

ԹԵՀՐԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կարգ մը բաժանորդներ կը յայտնեն թէ իրենց բաժնեգինը վճարած են նախկին գործակալ Գ. Հրաչեայ Բուդաղեանին։

Կը խնդրենք անոնց հաշիւը յանձնել մեր նոր գործակալին։

Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ շարք մը բաժանորդներ տարօրինակ անտարբերութիւն մը ցոյց կուտան, անվերջ ձգձգելով բաժնեգիններու վճարումը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի

« ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ » ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ՚ունենայ 25 յունիս, Կիրակի օր

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վարդան Կապուտիկեան (Ռումանիա) կը փնտռէ իր եղբօր՝ Թէմախի Մարէզ գիւղացի Մինաս Կապուտիկեանը եւ անոր երկու զաւակները՝ Յակոբ եւ Սուրէն Կապուտիկեանները։ Լուր ունեցողներուն պարզեւ պիտի տրուի եւ կը խնդրուի հաղորդել իրեն Վարդան Կապուտիկեանի, որուն հասցէն է՝ V. Gaboudikian, 5. snr. (Belveder). Bucarest (Roumania)

— Բերկ Մարզուանցի Յարութիւն Ճոզիկեան, տարագրութենէ վերապրած եւ նոր վերադարձած ըլլալով կը փնտռէ իր եղբայրները Ռուբէն եւ Յովհաննէս Ճոզիկեանները, որոնք կը կարծուին Ֆրանսա ըլլալ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ R. Kouyoumdjian, 17, Ave. du Bas-Meudon, Issy-les-Moulineaux (Seine).

— Կը փնտռուի Ուրֆացի Յակոբ Գէորգեան, որ 1927ին կը գտնուէր Լա Սիօթա (Վար նահանգ), եւ որմէ ի վեր անհետ է։ Մինչեւ 1928 կը թղթակցէինք. այժմ լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Յովհաննէս Գէորգեանի. chez Mr. Ch. Martin, rue Saiut Martin d'Hères 33, Grenoble (Isère)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ

ԽԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

— Ձեր վերադարձին որ եւ է հետք կա՞յ թէ մէկը եկած էր այստեղ ...

— Ո՛չ, պարոն. անկարելի է գողութիւն կատարել այս տանը մէջ որ ելեկտրական թելով մը միացած է ոստիկանութեան հետ եւ որուն պատուհանները կը գոցուին մեքենաբար ...

— Դուռներուն կամ պատուհաններուն վրայ՝ անծանօթի մը մուտքը ենթադրել տուող որ եւ է նշան չկա՞յ ...

Ծառան գլուխը թօթուեց վճռական կերպով։

— Ո՛չ մէկ. օրուան աշխատանքներու մաս կը կազմէ պատերուն եւ ներկերուն քննութիւնը, եթէ որ եւ է հետք ըլլար, տեսած պիտի ըլլայի։

Կէս ժամ ետքը երկրորդ ծառային ընկերակցութեամբ, ներս եկաւ ուրիշ գաղտնի ոստիկան մը որ Ֆալմըրթհի յանձնեց բանալիներու տրցակ մը։

Ծառան առաջնորդեց երկու ոստիկանները դէպ ի առաջին յարկը։ Ցոյց տուաւ անոնց աշխատանոցը որուն ընկուզենիէ դրան վրայ կը տեսնուէր փոքր կղպանք մը։

Ֆալմըրթհ զգուշութեամբ տրցակէն ընտրեց բանալի մը, երկու անգամ փորձեց բանալ դուռը, բայց միայն երրորդ անգամուն յաջողեցաւ բանալ զայն առանց աղմուկի։

Սեմին վրայ սպասեց վայրկեան մը, որովհետեւ մութ էր սենեակին ներսը։

— Մօտեցայ, ըսաւ Փըրքս. փեղկերը գոց են. բանա՞մ ...

— Եթէ կը հաճիք, պատասխանեց ոստիկանը։

Քանի մը րոպէ ետքը փառաւոր լոյս մը տարածուեցաւ սենեակին մէջ։

Համեստօրէն կահաւորուած սենեակ մըն էր եւ շատ կը նմանէր այն աշխատանոցին ուր արտաքին նախարարը սպաննուած էր։ Կաշիէ կարասիներուն բաց կարմիր հողը դգալի էր անմիջապէս. պատերուն վրայ կը տեսնուէին գիրքերով լեցուն դարակներ։ Սենեակին մէջտեղը կար գրասեղան մը՝ թղթածրարներով լեցուն։

Ֆալմըրթհ արագօրէն բայց ուշադրութեամբ նայեցաւ փոքրիկ ծածկըւած գրասեղանին որուն անմիջապէս քովը կը գտնուէր հեռաձայնի փոքրիկ սեղան մը։

— Զանգակ չկա՞յ ... հարցուց Ֆալմըրթհ։

— Ո՛չ, պատասխանեց ծառան. Սըր Ֆիլիփ չէր սիրեր զանգակը զոր յետոյ փոխարինեցինք պզտիկ հնչակով մը։

Ֆալմըրթհ յիշեց։

— Այո՛, անշուշտ, կը յիշեմ ... հայո՛ ...

Առջեւ ծռեցաւ։

— Ի՞նչ ... Ի՞նչ է պատահեր այս հեռաձայնին։

Իրաւունք ալ ունէր այդ հարցումը ընելու, որովհետեւ փճացած էր հեռաձայնի գործիքը. մետաղը ծռած էր եւ ընդունարանին տեղ կը տեսնուէր կոյտ մը սեւ մոխիր. իսկ ելեկտրական հոսանքը փոխադրող թելերէն մնացած էր միայն իրարու խառնուած կծիկ մը։

Հեռաձայնին սեղանին վրայ նշմարելի էին այրուցքի հետքեր։

Գաղտնի ոստիկանը խոր հառաչ մը արձակեց ու յետոյ դառնալով իր պաշտօնակցին ըսաւ.

— Վազէ՛ Բրեընդ փողոց, ելեկտրագէտ Միլըրի խանութը եւ անմիջապէս այստեղ կանչէ պարոն Միլըրը։

Գաղտնի ոստիկանը տակաւին հեռաձայնը կը դիտէր, երբ պարոն Միլըր եկաւ։

— Միլըր, ի՞նչ է պատահեր այս հեռաձայնին։

— Հը՞մ ... կ՚երեւայ մեր աշխատաւորներէն մէկը անհոգութիւն մը ըրեր է։

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք ... ի՞նչ աշխատաւոր ...

— Այսինքն անոնք որ կը միացնեն հեռաձայնի թելերը։

Ելեկտրագէտը քննեց գործիքին մնացորդը։

— Զէ՞ք տեսներ ...

Ցոյց տուաւ մեքենան ոստիկանին։

— Այո՛, կը տեսնեմ որ բոլորովին փճացեր է, բայց այս վերջինը ...

Միլըր ծռեցաւ եւ վեր բարձրացուց այրած թելին կտորը։

— Ահաւասիկ թէ ի՞նչ ըսել կ՚ուզեմ. անծանօթ մը այս հեռաձայնին միացուցեր է ելեկտրական շատ զօրաւոր հոսանք մը, հաւանաբար ելեկտրական լոյսին հոսանքը. այնպէս որ եթէ մէկը դպնէր միւս ծայրէն ...

Միլըր կանգ առաւ յանկարծ. ճերմակ էր իր դէմքը։

— Աստուա՛ծ իմ, փափսաց, Սըր Ֆիլիփ Բէյմընը ելեկտրահար եղած է ...

Ամէնքն ալ լուռ էին։ Ետքը Ֆալմըրթհ գրպանէն հանեց այն փոքր յուշատետրը զոր Գիլի Մարքս գողցած էր։

— Ահաւասիկ լուծումը, պոռաց. այստեղ նշանակուած է թելերուն ուղղութիւնը. բայց ինչպէս կ՚ըլլայ որ Տաունինկ փողոցի հեռաձայն ալ փճացած չէ ...

Ելեկտրագէտը, տժգոյն ու սարսափած, անհամբեր շարժումով մը գլուխը թօթուեց։

— Իմ գործս չէ հասկնալ ելեկտրականութեան գաղտնիքները. կրնայ ըլլալ որ հոսանքին ամբողջ տարողութիւնը օգտագործուած չէ, կրնայ ըլլալ որ թելերը այրած ըլլան ինքնաբերաբար, եւ ի՞նչ գիտնամ, որ եւ է բան կրնայ պատահած ըլլալ ...

— Սպասեցէ՛ք, ըսաւ գաղտնի ոստիկանը. երեւակայեցէք որ թելերը միացնողը շուտեր եւ ինք առանձար հոսանքը, հետեւանքը այս պիտի ըլլար, չէ՞ ...

— Հաւանաբար ...

— « Թէլին վրիպեցաւ ու պատճառ մը կրեց », ըսաւ ինքնիրեն գաղտնի ոստիկանը. Բէյմընը ստացաւ միայն թեթեւ հոսանք մը որ բաւական էր վախցնելու զայն ... Սիրտը տկար էր ... Ձեռքին նշանը ... Մնացած ճնճղուկները ... Աստուա՛ծ իմ, արեւուն պէս պայծառ է ամէն բան ...

×

Աւելի ուշ ոստիկանութիւնը խուզարկեց Քարնըպի փողոցի տունը, ուր գտան միայն սիկարէթի մը մնացորդը եւ Նիւ Եորքի համար տպուած շոգենաւային տոմսակի մը մնացորդը, որուն վրայ նշանակուած էր նաւուն անունը՝ « Լուկանիա », կարգը՝ « առաջին » եւ ճամբորդներուն թիւը « երեք »։

Երբ « Լուկանիա »ն Նիւ Եորք հասաւ, խուզարկեցին զայն մէկ ծայրէն միւսը, բայց չգտան Չորս Արդարները։

Կոնգալէցն էր որ խելք ըրեր էր այս « հետքը » ... թողուլ ոստիկանութեան համար։

(ՎԵՐՋ)